ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ .... 150 ֆրանք 75 ֆրանք 40 ֆր.
Զուիցերիա եւ Իտալիա .... 265 ֆրանք 140 ֆրանք
Ուրիշ երկիրներ .... 285 ֆրանք 150 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
1
ՕԳՈՍՏՈՍ
MARDI
1er Août
1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4106

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԹԱՐՄԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Քաղաքական դէպքերը չափազանց արագ կը թաւալին։ Ու այս ընդհ. թոհուբոհին մէջ, դժուար կ'ըլլայ կեդրոնանալ անոնցմէ որեւէ մէկուն վրայ։ Մնաց որ, «գիշերները յղի են» հի-մա, ու գրեթէ ամէն լուսցող օր անակնկալ մը կը բերէ իր հետ։

Փորձենք, ուրեմն, համադրել, ուրուագծի մը ձեւով, վերջին երկու շաբաթներու դէպքերը, «յիշողութիւնները թարմացնելու համար»։

Մոսկուայի մէջ յանկարծ պաղ հով մը կը փչէ։ Թէեւ, կը շա-րունակեն բանակցիլ։ Կրեմլինը, որ չոր ու ցամաք զեկոյցներ կու տայ, կը դնէ նոր պահանջներ։ Լոնտոն կ'ընդդիմանայ։ Փարիզ կը թելադրէ զիջիլ։

Ու ահա, «բարեխառն» հով մը։ Մոլոթով կը ժպտի՛։ Չէմ-պըրլէն, որ յոռետես էր ութ օր առաջ, կը սպասէ վերջին տեղեկու-թիւններու, նպաստաւոր յայտարարութիւն մը ընելու համար։ Խաղաղութիւնը, որ երբեւէ զինակցութեամբ պիտի փրկուի, պի-տի յանձնուի սպայակոյտներուն։

Ինկիւրի, իր կարգին, շարժման մէջ է դրած իր ամբողջ մեքե-նան։ Կրէմլինի բանակցութիւնները կրնան բախտորոշ ըլլալ իրեն համար։ Ու կը կրկնէ իր պայմանը՝ Անգլիոյ,— զինակցէ Ռուսիոյ հետ, որ զինակից մնամ քեզի հետ ...

Թիէնցինի մէջ եւս կը բանակցի Անգլիա։ Ճափոն կտրուկ կերպով կը դնէ իր պահանջները,— ես եմ Տէրը. Արեւելքի միակ տէրը։ Ալպիոն կը փորձէ շարժել Միաց. Նահանգները։ Ուաշինկ-թըն կը մերժէ «նոյնիսկ մէկ հատիկ մարտանաւ ղրկել»։ Ճապո-նա՞կը։ Ո՞վ պիտի հանէ զայն։ Արեւմուտքը, Տանցիկէն մինչեւ Տարտանէլ, Դամոկլեան սուր մըն է,— ի՞նչպէս երկարել մինչեւ Խաղաղական ջուրերը։ Ու Անգլիա «կը զոհէ իր շահերը՝ իր շահերը պաշտպանած ըլլալու համար»։ Առանցքը կը հրճուի։ Լոնտոն կը մտայլի։ Փարիզ կը դառնանայ։ Իսկ՝ Ուաշինկթըն կը փորձէ, նա-ւու տեղ, ղրկել... ազդարարութիւն մը։

Տանցիկ կը պահէ իր ջերմութեան աստիճանը։ Պիտի յարձա-կի՞ Ռայխը։ Ե՞րբ։ Ու չփոթը կը շարունակուի դեռ, աւելի թանձ-րացնելով անստուգութիւնը։

Ու կը մոռցուի, կարծէք, որ Տանցիկը ոչ Փրակա է, ո՛չ ալ Վիէննա։ «Միանալու» խնդիր չկայ այս անգամ,— քանի որ Ռայխը հոն է արդէն։ Տեղա՛ցի։ Այլ՝ «հանելու» խնդիր մը, (մաքսատան կամ ուրիշ հաստատութեանց լեհ պաշտօնէութիւնը)։ Վարշաւիա կ'ըսէ.— «Ոչ մէկ բանակցութիւն Տանցիկի մասին»։

Պերլին կ'ըսէ.— «Ոչ մէկ պայման Տանցիկի մասին»։

Պերլին - Մոսկուա բանակցութիւնները կը հաստատուին։ Ռայխը նոր վարկ կը տրամադրէ Ռուսիոյ։ Ու նոյն Մոլոթովը կը ժպտի նաեւ գերմանական դեսպանին։

Պուլկարիոյ վարչապետը Պերլին կ'այցելէ։ Եուկոսլավիոյ խնամակալը՝ Լոնտոն։ Առաջինը յոռետեսութիւն կը ստեղծէ։ Եւ, «թիւրիմացութիւնները փարատելու համար», Սոֆիայէն նախա-գահը շուտը կ'առնէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մայրաքաղաքը։ Ար-դի՞ւնք։ Տնտեսական կապեր,- կ'ըսեն իրազեկ շրջանակները - Գերմանիոյ հետ, ու բարեկամական՝ արեւմտեան պետութեանց հետ։ Իր զբօսանաւով, յանկարծ, դէպի Վոսփոր ու Եգէական կը մեկնի նաեւ Ռումանիոյ թագաւորը։ Պէտք է ամէն գնով սիրաշա-հիլ Պուլկարիան։ Թուրքիա, մտահոգ, կը պատրաստէ իր զինակից Ռումանիան՝ զիջիլ Տոպրուճան։ Գուցէ եւ՝ Յունաստանը՝ Տէտէ Աղաճի մասին։ Իտալիա Ալպանիա է։ Ու Ալպանիան՝ Պալքան է։ Իսկ Թիրանան շատ մօտ է Կէլիպոլուի, երբ մանաւանդ Պուլ-կարիան սիրաշահուած պատուար մը չէ ։Ու, ահա, վեհապետնե-րու ժողովի մը լուրը, որ չհաստատուեցաւ։ Ո՞ւր։ Ե՞րբ։ Ինչո՞ւ առանց Եուկոսլավիոյ խնամակալին։

Սպանիան կրկին կը գրաւէ ուշադրութիւնները ։

Պուրկոս կը հարթէ դժուարութիւններէն մին,— կը ստանայ ոսկիի պաշարը։ Ու կը ջանայ հարթել նաեւ ներքին դժուարու-թիւնները։ Ե՞րբ պիտի գործադրուի Չիանօ - Ֆրանքօ հանդիպու-մին արդիւնքը։ Կը մնայ անորոշ։ Թէեւ, ժամուըը կը ծամծմէ, ար-դէն,«սպանիական կայսրութեան»նախապահանջներու բանաձեւը։ Պուրկոս կ'որոճայ, կ'ըսուի, Ճիպրալթար ու Թանճէր...

Միացեալ Նահանգները կը ճշդեն իրենց դիրքը։ Այսինքն՝ կը մնան հոն՝ ուր որ էին,— հակառակ Րօզվէլթի երկրորդ փորձին։ Պարա՝ Րօզվէլթի դէմ։

Հունգար մամուլը կրակ կը տեղայ Ռումանիոյ վրայ։ Ռումէն բանակէն հունգար զինուորներ փախուստ կուտան դէպի Հունգա-րիա։ Ճնշումներու պատմութիւններ։ Բողոք։ Ու գերման մամու-լը, հասկնալի կերպով, իւղ կը լեցնէ կրակին վրայ։ Հարաւէն Պուլկարիա։ Արեւմուտքէն՝ Հունգարիա ։

Թուրքիա աննախընթաց կերպով կ'ամրացնէ իր սահմանները՝ Թրակիայէն մինչեւ Ալեքսանտրէթ։ Զինուորական զոյգ պատուի-րակութիւններ՝ Ինկիւրի՝ Լոնտոնէն ու Փարիզէն։ Ու զինուորա-կան զոյգ պատուիրակութիւններ՝ Ինկիւրիէն Լոնտոն։

Իտալեւթուրք յարաբերութիւնները աւելի կը սրուին։ Հռոմ կը շարունակէ ուժ կեդրոնացնել։ Ինկիւրի կը մտահոգուի։ Կը փրփրի։ Կը վախնայ ու կը սպառնայ։ Ու կ'արծարծէ Երկոտասան կղզիներու խնդիրը։ Բուռն վէճ երկու երկիրներու մամուլներուն միջեւ ։

Սանճաքի ողբերգութիւնը իր լրումին կը հասնի։ «Հանգր-ուան առ հանգրուան» — ինչպէս նախատեսեր էինք, այս էջերուն մէջ, աւելի քան տարի մը առաջ,— Թուրքիա կը տիրանայ Հայոց Ծովին եւս ...

Ու կ'ալեկոծի նաեւ մեր Սփիւռքը ...

Վ. ԻՇԽ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՉԷՄՊԸՐԼԷՆ ԿԸ ՊԱՐԶԷ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Չէմպըրլէն երէկ, խորհրդարանին մէջ, պիտի խօսէր միջազգային կացու-թեան մասին։ Ան ոչ միայն ճշգումներ պիտի ընէր Մոսկուայի բանակցու-թեանց մասին, այլեւ, օգտուելով խորհրդարանի վերջին նիստերէն, պիտի ուզէր ընդհանուր ակնարկ մը նետել կացութեան վրայ։ Եւ արդէն լայն ծանօթութիւններ չէր կրնար տալ Մոսկուայի բանակցութիւններու մասին, Չէմպըրլէն պիտի նախընտրէր ծանրանալ մասնաւորապէս Տանցիկի, ինչպէս նաեւ Մայր. Արեւելքի մասին։

Լոնտոնի մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ Մոսկուայի բանակցութիւնները դեռ մէկ ամիս կը տեւեն։ Գալով զինուորական պատուիրակութեանց առա-քումին, առնուազն պիտի ունենայ այն տեղեկագրէն, զոր Սիտի պիտի ուղարկէ Լոնտոն՝ Մոսկուայի մէջ իր ունեցած վերջին տեսակցութիւններու մասին։ Ստոյգ է միայն որ անգլիական զինուորական պատուիրակութեան նախագահը պիտի ըլլայ ծովակալ մը ։

ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ ՍՌԱՆՑՔԻՆ ՀԵՏ Է

Հունգարիոյ արտաքին նախարարը ամառնային համալսարանական դա-սընթացքներու առթիւ ճառ մը խօսելով յայտարարեց.

— Հունգարական ոչ մէկ շահ հակառակ չէ Առանցքին շահերուն։ Հունգա-րիա պատճառներ ունի ուժգին կերպով շեշտելու թէ ինք հաւատարիմ պիտի մնայ իր բարեկամներուն։ Մենք խաղաղասէր ազգ մըն ենք, եթէ մեզ հան-դարտ ձգեն։ Բայց, յանուն խաղաղութեան մենք մեր իրաւունքներէն ամենա-փոքր մաս մը չենք զիջիր։ Մենք չափաւոր ազգ մըն ենք, ու կը պահանջենք միայն այնքան, որքան որ անհրաժեշտ է մեզի։

Ի՞նչ տրամադրութիւններ կան նոր հրովարտակներուն մէջ

Հրովարտակ - օրէնքները, որոնք հրատարակուեցան շաբաթ օր, կը վե-րաբերին, ինչպէս գրեցինք, ֆրանսական ընտանիքին պաշտպանութեան, ազգ. պաշտպանութեան, ցորենի քաղաքականութեան, տուրքերու, եւն. ։ Ընդամէնը 34 հրովարտակներ։ Այսօր կուտանք կարգ մը մանրամասնութիւն-ներ ։

ԾՆՈՒՆԴՆԵՐԸ ՔԱՋԱԼԵՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Նորակազմ ընտանիքի մը առաջին զաւկին ծնունդին առթիւ կառավարու-թիւնը պիտի տայ 2 — 3 հազար ֆրանքի պարգեւ մը, համաձայն տմական աշխատավարձին, (Փարիզի մէջ միջին աշխատավարձը 1500 ֆր. հաշուելով՝ այդ պարգեւը պիտի գնահատուի 3000 ֆրանք)։

Ընտանեկան նպաստ պիտի տրուի ամէն աշխատաւորի, վարձու աշխա-տանքով ըլլայ թէ ոչ, որ հայր է նուազագոյն երկու զաւկի։ Այդ նպաստը պիտի բարձրացուի երկրորդին զաւկին համար 10 առ հարիւր համեմատու-թեամբ, հիմ բռնելով տմական միջին աշխատավարձը։ 20 առ հարիւր հա-մեմատութեամբ՝ երրորդ զաւկին համար, եւ նոյն համեմատութեամբ յա-ջորդ զաւակներուն համար։ Այս նպաստները պիտի տրուին մինչեւ որ 14 տարեկան ըլլայ երախան, (նպաստը պիտի շարունակուի մինչեւ 17 տարե-կան, եթէ դպրոց կը յաճախէ երախան)։

Մասնաւոր նպաստ մը պիտի տրուի նաեւ տանտիկնոջ՝ եթէ չաշխատիր ։

ՓՈԽԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ ԳԻՒՂԱՑԻ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐՈՒ

Կառավարութիւնը հինգէն քսան հազար ֆրանք փոխատուութիւն մը պի-տի ընէ այն երիտասարդներուն, որոնք կ'ամուսնանան եւ տասը տարի հողին կապուելու պայմանագիր մը կը կնքեն։ Տոկոսը հարիւրին 4,25։ Այս գումարը պիտի վերադարձուի տասը տարուան ընթացքին վեցամսեայ ժամանակամիջոց-րով եւ ամուսնութենէն մէկ տարի վերջ սկսելով։ Այս գումարէն պիտի կըր-ճատուի 2000 ֆրանք՝ երբ նորակազմ ընտանիքը զաւակ մը ունենայ առաջին տարուան մէջ, 3600 ֆրանք՝ երբ զաւակ մը ունենայ երկրորդ տարուան մէջ ։ Եւ այսպէս յաջորդաբար, այնպէս որ երբ հինգերորդ տարուան մէջ հինգե-րորդ զաւակ մը ունենայ, կառավարութիւնը կը հրաժարի իր փոխ տուած գումարէն ։

ՄԱՅՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Խիստ պատիժներ վիժումներու դէմ (օրինական հետապնդում ընդդէմ ծննդկան մայրերու, բժիշկներու, դայեակներու եւ «փորձառու կիներու», ո-րոնք վիժում կը փորձեն)։ Դատական բժիշկներու կողմէ հսկողութիւն այն պարագաներուն մէջ՝ երբ վիժում պիտի կատարուի փրկելու համար մօր կեան-քը։ Հսկողութիւն մայրանոցներու վրայ։ Առանց ձեւակերպութեան՝ մայրա-նոց պիտի ընդունուին յղի կիները։ Երբ կին մը կը պահանջէ գաղտնի պահել իր ծննդաբերութիւնը, գաղտնիքը պիտի պահուի ։

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՑԵՂԱՅԻՆ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆԻ

Խիստ պատիժներ պոռնկագրական հրատարակութեանց հեղինակներուն դէմ, որոնք պատկերներով, շարժանկարներով, պատմութիւններով, երգերով կը խաթարեն ցեղային բարոյականը ։

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՑԵՂԱՅԻՆ ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ

Պիտի սահմանափակուի նոր գինետուն բանալու ազատութիւնը։ Օտարա-կաններու իրաւունք պիտի չտրուի ոգելից ըմպելի ծախելու կամ գինետունբա-նալու։ Պատիժ օրէնքը չյնողներու եւ ծախողներու։ Պայքար ալքոլամոլու-թեան դէմ,— տարեկան վեց ժամ դաս ալքոլամոլութեան աղէտին մասին, ա-մէն դպրոցի մէջ։

*** Ընտանիքներու նիւթական օգնութեան ազբիւր՝ նոր տուրքեր պիտի

ՆՈՐ ԲԱՑՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ԱՐԻՒՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ԽՄԲ.— Պլիտայի ափ մը գաղութը (Ալճերիա), որ կը պատասխանէ ա-մէն հայրենասիրական կոչի, սիրուն նամակով մը կը գրէ մեզի թէ հան-գանակած է 525 ֆրանք։ Նամակը զանց կ'առնենք տեղի անձկութեան պատճառով.—

ՑԱՆԿ 10

Պլիտայի հայ գաղութէն՝	
Ք. Թորոսեան	100
Ղ. Ալաքէօզեան	100
Գ. Արզումանեան	75
Ն. Գէորկեան	50
Օ. Սարաֆեան	25
Տ. Սարաֆեան	25
Օ. Թէրզեան	25
Գ. Միքայէլեան	25
Յ. Գալոյեան	20
Հ. Յարութիւնեան	20
Ա. Ղազարեան	15
Հ. Գէորկեան	15
Փ. Գազանճեան	10
Ղ. Գալփաքճեան	10
Մ. Մուրատեան	10
Նովիլի գաղութին կողմէ՝	
Գ. Ներսէսեան	50
Հ. Սամուէլեան	30
Ղ. Գրիգորեան	25
Մ. Դաւիթեան	20
Խ. Յովհաննէսեան	25
Ն. Մխիթարեան	15
Օ. Գէզիրճեան	15
Մ. Մուրատեան	15
Յ. Յովհաննէսեան	15
Տ. Խաչերեան	10
Փոքրիկներ Ի. եւ Ա. Խաչերեան	10
Խ. Աւետիսեան	10
Հ. Թորոսեան	10
Վահանեան	10
Գ. Գրիգորեան	10
Յ. Նաճարեան	10
Մ. Աֆարեան	10
Յ. Սամուէլեան	10
Տիկ. Խրաբալեան	15
Փոքրիկներ Մուշեղ, Լուսիկ եւ Ազատ Յովհաննէսեան	15
Սէն Ժէրմէն ան Լէյ գաղութին կողմէ՝	
Մ. Դաւիթեան	150
Մ. Գույումճեան	50
Հ. Նաքաշեան	50
Կ. Քիլիմլեան	50
Ղ. Հայրունի	50
Կ. Ծալընըզեան	50
Յ. Գօզոսեան	50
Օ. Գայրամեան	50
Խ. Գազանճեան	20
Ա. Փափազեան	50
Ա. Քրդըլեան	50
Յ. Թորոսեան	100
Յ. Խաչերեան	50
Ա. Սարգիսեան	50
Յ. Գօզոսեան	50
Վէզինէի եւ Շաթուի գաղութին կողմէ՝	
Յ. Սրապեան	100
Վ. Մոսկոֆեան	100
Բ. Զինոզեան	50
Ե. Ունճեան	20
Մ. Գէրպէրեան	20
Մ. Կոստիկեան	30
Իշխանուհի եւ իշխան Բորիս Երկայնաբազուկ	200
Տարօն Տուրուբերանի Հայր. Մ.-թեան Մարսէյլի մասն.	200
Ալպէռ Գազմաճեան	15
Գումար՝	2,460
Նախորդ գումար	20,690
Ընդհ. գումար՝	23,150

դրուին ամուսնալուծեալ ամուրիներու, առանց զաւկի այրի մնացողներու վրայ։

Ինչպէս նաեւ 300 ֆրանք տուրք ախորժաբեր ըմպելիներու պատրաստու-թեան համար գործածուած ալքոլին իւրաքանչիւր հեքթոլիթրին վրայ ։

ՏՈՒՐՔ ԱՄՈՒՐԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՆԶԱՒԱԿ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Բոլոր ամուրիները, անզաւակ մնացած ընտանիքները, ամուսնալուծեալ-ները իրենց եկամուտի տուրքին հետ կը վճարէին «ամուրիներու տուրք» մը, որ նոր հրովարտակով կը բարձրացուի աւելի ։

ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԵԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔ

Ժառանգութեան իրաւունքը պիտի բարձրացուի ի նպաստ ժառանգորդ-ներուն,

20 առ հարիւր համեմատութեամբ՝ եթէ մեռնողը կը թողու երեք զաւակ։

50 առ հարիւր համեմատութեամբ՝ եթէ մեռնողը կը թողու չորս զաւակ։

ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Նոր տնօրինութիւններ ազգ. պաշտպանութեան (լրտեսութիւն, դաւաճա-նութիւն), ազգ. միութեան (անջատողական շարժում), խափանարարութեան մասին։ Ընդլայնուած զինուորական ատեաններու իրաւասութեանց եւ յաւելուած հանրային ապահովութեան պաշտօնէութեան ։

ՔԱՐՈԶՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Վարչապետութեան հովանաւորութեան տակ ստեղծուած է քարոզութեան եւ զեկոյցի գործավարութիւն մը, որուն պաշտօնն է գործակցութիւն ստեղծել քարոզութեան եւ տեղեկատուութեան դիւաններուն միջեւ, հսկողութիւն կա-տարել սինէմաներու եւ ձայնասփիւռին վրայ։ Այս գործավարութեան գլուխը դրուած է Ժան Ժիրօտուն, ծանօթ վիպագիրը, որ դիւանագէտ մըն է նոյնատեն։ Ձայնասփիւռը եւս պետականացուելով՝ դրուած է վարչապետին հո-վանաւորութեան տակ։ Տնօրէն կարգուեցաւ Փրոֆ. Լէօն Պրիյեուէն, որ ծա-նօթ է բնագիտական գիւտերով, ձայնասփիւռի վերաբերեալ ։

Փօլ Ռէյնոյի ճառը

Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8ին ձայնասփիւռով երկար (մէկ ժամ) ճառ մը խօսեցաւ ելմտական նախարարը, Փօլ Ռէյնօ։ Ցետոյ այս ճառը անգլերէնի թարգմանուելով հաղորդուեցաւ ամերիկեան ձայնասփիւռի կայանին։

Փօլ Ռէյնօ պաշտպանեց կառավարութեան քաղաքականութիւնը, հրովար-տակ - օրէնքներու տրամադրութիւնները եւ մասնաւորաբար ըսաւ թէ կառա-վարութեան միակ մտահոգութիւնն է զօրացնել Ֆրանսան, որ ստիպուած է այսուհետեւ ապրիլ այնպիսի ժողովուրդներու կողքին, որոնք զինուած են ծայր աստիճան։

Ֆրանսա լծուած է ազատագինութեան արշաւի մը, հակառակ իր կամքին։ Արդ, ով որ վազքի մէջ կը մտնէ, պարտաւոր է վազելու եւ ուրեմնի չահի յաղթանակը՝ պէտք է վազէ բոլորէն արագ եւ ըլլայ դիմացկուն։ Ծերացած Ֆրանսան դատապարտուած է անհետանալու, մինչ ոտքի կը կանգնի երիտա-սարդ ու բարախուռն Ֆրանսան։ Կ'անհետանայ այն Ֆրանսան, ուր ամէն մարդ կ'ուզէր շատ դրամ շահիլ բայց քիչ աշխատիլ, շատ նպաստ ստանալ բայց քիչ տուրք վճարել, շատ արձակուրդ ընել բայց քիչ ծառայել, շատ հանգստեան

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Ա.

Ներկայ քաղաքական կեանքի ամէնէն այժմէական ու հրատապ խնդիրներէն մին են իտալեւթուրք յարաբերութիւնները։ Պարզ է, որ այդ յարաբերութիւնները, ժամանակաւորապէս վերջերս, ոչ միայն «բարեկամական» չեն— ինչպէս սովորութիւն է կոչել— այլեւ, ընդհակառակն, լարուած վիճակ մը առած են։

Արտաքնապէս՝ այդ լարուածութիւնը հետեւանք է, նախ, իտալական այն պատրաստութիւններուն որոնք կ'ըլլան Տոտեկանեան կղզիներուն մէջ։ Եւ, երկրորդ, այն իրողութեան՝ որ Թուրքիա յարած է Խաղաղութեան Ճակատին, ուրեմն եւ անցած է Առանցքին՝ կամ որ նոյնն է՝ Իտալիոյ թշնամի շրջանակին մէջ։

Յաջորդական յօդուածներով մենք պարզեցինք թէ ինչո՛ւ Թուրքիա հարկադրուած եղաւ լքել իր այնքան փայփայած խաղաղասիրութիւնը, որ իրեն կը հարկադրէր խստօրէն չէզոք մնալ։ Ու շեշտեցինք, որ Էնկիւրի ըստիպուած եղաւ անցնիլ Խաղաղութեան Ճակատին կողմը, որովհետեւ իրեն համար այլեւս անվիճելի ու անտարակուսելի էր թէ «վտանգը հասած էր իր դուռը»։

Այս պարագան ինքնին կը փաստէ, որ իտալեւթուրք յարաբերութիւնները լարուած են ոչ թէ այն օրէն ասդին, երբ Թուրքիա միացաւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, այլ՝ տարիներէ ի վեր ու ներքնապէս, այդ յարաբերութիւնները դրուած էին փոխադարձ կասկածի ու անվստահութեան մթնոլորտի մը մէջ։

Ուրիշ խօսքով, Թուրքեւիտալական յարաբերութեանց լարումը ոչ թէ արդիւնքն է Թուրքիոյ միացման՝ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, այլ պատճառն է այդ միացումին։

Աւելցնենք, սակայն, որ այդ կասկածի ու անվստահութեան մթնոլորտը թէեւ ծառանգն է Ընդհանուր Պատերազմին, բայց չի սկսիր Զինադադարի օրերէն։

Ընդհակառակն։ Այդ օրերուն, Իտալիան Թուրքիոյ ամենաջերմ դարձակիցներէն մին էր։ Ե. Միութիւնը՝ Արեւելքէն, իսկ Իտալիա՝ Արեւմուտքէն, իրենց բոլոր միջոցներով կ'օժանդակէին Քէմալական կամ Միլլի շարժման։ Ու այդ շարժման յատկացուած առաջին թնդանօթները, որոնք Էնկիւրի կը հասնէին դուրսէն, կը կրէին իտալական վաճառանիշ։ Իտալիա, այդ օրերուն, իբրեւ մէկը Դաշնակիցներէն, արդէն իսկ սկսած էր, Միջերկրականի այդ մասին մէջ, հակաֆրանսական եւ հականգլիական քաղաքականութիւն վարել։ Ուրեմն, ընդգծենք նաեւ այն իրողութիւնը թէ՝ Արեւելեան Միջերկրականի, բայց մա՛նաւանդ Փոքր Ասիոյ մէջ իտալական ցանկութիւններն ու, այդ ցանկութիւններուն իբրեւ հետեւանք, Իտալիոյ ընդգրկած հականգլիական ու հակաֆրանսական քաղաքականութիւնը Մուսոլինիով կամ «Հռոմէական Կայսրութեամբ» չի սկսիր։ Արդէն, այն իրողութիւնը թէ Իտալիա պատերազմին մասնակցեցաւ նա՛եւ Փոքր Ասիայէն հողեր ստանալու խոստումը առնելէ վերջ, ցոյց կուտայ որ Իտալիոյ Ծաւալապաշտական քաղաքականութիւնը հին կը ձգտէր Մերձ. Արեւելքի այդ բերրի հողերուն տիրապետումին։ Կը նշանակէ, որ Իտալիոյ այդ ձգտումը ոչ անձերու հետ կապուած է, եւ ո՛չ ալ վարչաձեւերու։ Եւ թէ՝ անիկա Իտալիոյ պետական քաղաքականութեան մաս կազմող հիմնական ծրագիր մըն է։

Ծրագիր մը, որ փայփայուած է 19րդ դարուն վերջին քառորդին, հետապնդուած է տասնամեակներ շարունակ, եւ սկսած է կիրարկուիլ 1911ին, Տրիպոլսոյ գրաւումով եւ, այդ առիթով, Տոտեկանեան կղզիներու տիրապետութեամբ։

Այս մանրամասնումը անհրաժեշտ գըտանք, որպէսզի փարատի մտքերու մէջ տեղ գտած այն շփոթը թէ՝ Փոքր Ասիոյ ծրագրել արշաւանքը Ֆաշական յըղացում է, Մուսոլինեան տենչ, կամ՝ վերստեղծել Կեսարեան ոգիի արդիւնք...

Պետութիւնները ունին իրենց հիմնական ու նաեւ ստրատեգիական պահանջները, որոնք կը գծուին ո՛չ թէ զիրենք վարող անձերէն կամ վարչաձեւերէն, այլ՝ իրենց աշխարհագրական դիրքերէն, ներքին կարելիութիւններէն ու գրկանքներէն, որով եւ՝ անհրաժեշտ պահանջներէն։ Այդ պատճառով ալ, մանաւանդ ներկայիս, «կայսրութիւնը» ոչ թէ աշխարհակալութիւն է, այլ, յաճախ, բուն երկիրը կարենալ պահելու եւ բարգաւաճեցնելու ստրատեգիական պահանջ։ Ու զուր խօսք չէ, որ Անգլիան, առանց իր կայսերական սեփականութեանց, իբրեւ երկիր անկարող կը դառնայ ապրելու կամ մնալու....։

Խնդիրը այն է, սակայն, որ այդ ստրատեգիական պահանջներէն ծնող պետական հիմնական քաղաքականութիւնները կը կարօտին երկու անհրաժեշտ ազդակներու։

Առաջին,— Նպաստաւոր պայմաններու օգտագործումին, կամ՝ անոնց ստեղծումին ատակ ղեկավարներու։

Եւ, երկրորդ,— այդ օգտագործումը իրականացնելու ատակ տարրերու կամ կարելիութեանց։

Առնցմէ առաջինը ընթացիկ բառով կը կոչուի դիւանագիտութիւն։ Երկրորդը՝ ուժ։

Մասնաւորելով խօսքը Իտալիոյ, ֆաշական վարչաձեւը իր նախորդներէն կը տարբերի, ուրեմն, ոչ թէ Փոքր Ասիան գրաւելու իր նպատակով, այլ՝ այդ նպատակը իրականացնելու համար ստեղծած իր երկրորդ ազդակով,— Ուժով։ Որովհետեւ, խոստովանինք, որ ոչ միայն ինքը՝ այժմու վարչաձեւը՝ ուժական է (տինամիք), այլեւ Իտալիան, բաղդատմամբ գոնէ նախապատերազմեան Իտալիոյ, անվիճելի կերպով աւելի հզօր է, երբ մանաւանդ խնդիրը Թուրքիոյ նման պետութեան մը հետ չափուելուն մէջ կը կայանայ։

Մուսոլինի իր նախորդներէն կը տարբերի նաեւ առաջին կէտին մէջ։ Անկարելի՛ է երեւակայել, որ ֆաշական Իտալիան կամովին լքէ իրմէ գըրաւուած հողամաս մը... քաղաքականութիւն ընելով։ Իսկ նախկին Իտալիան բզաւ։

Այսպէս, Զինադադարի օրերուն, երբ, ինչպէս ըսինք, Իտալիան գրաւած էր Ատալիան՝ երկարելով խորքը, այդ հողերուն, ինչպէս նաեւ Իզմիրի տէրը դառնալու քաղաքականութիւնը բանաձեւեց երեք ձեռնարկներու մէջ։

Առաջին,— ուժ տալ Միլլի շարժման, որպէսզի Քէմալ քշէ Յոյները Փոքր Ասիայէն։

Երկրորդ,— Նոյն ձեւով արգելք ըլլալ ֆրանսական եւ անգլիական տեղաւորումին։

Երրորդ,— միշտ նոյն նպատակով, նախընթացը սկսիլ... իրմէ՝ հեռանալով Ատալիայէն։

Ճիշդ է, որ Ֆրանսան, իր կարգին, լքեց Կիլիկիան։ Բայց, այդ օրերուն, Ֆրանսա ոչ թէ քաղաքականութիւն կ'ընէր, այլ՝ իր դէմ ունէր Քէմալը, որուն կ'օժանդակէին Ռուսիա, Իտալիա ու նաեւ Անգլիա...։ Եւ, Պրիան խորհրդարանի բեմէն կը յայտարարէր թէ՝ կարենալ պահելու համար Կիլիկիան, հարկ պիտի ըլլայ նոր միլիոններ քսէարկել եւ առնուազն 100 հազարնոց ուժ մը ղրկել, ինչ որ անկարելի կը նկատուէր Զինադադարի այդ օրերուն։

Մուսոլինիի նախորդներուն այս քաղաքականութիւնն է, ահա, որ իրաւունք կուտայ, այսօր, Լոնտոնի ու Փարիզի՝ ըսելու թէ իրենց ու Հռոմի միջեւ կնքուած դաշնագիրը յարգած են իրենք, բայց Իտալիա ինք էր որ գրաւած հողամասը կամովին լքեց ու հեռացաւ։

Հեռացաւ, անշուշտ, իր մրցակիցները հեռացնելու, եւ յետոյ, յարմարագոյն առիթով մը, բուն տիրոջմէն աւելի դիւրին կորզելու նպատակով։ Քաղաքականութիւն մը, ուրեմն, որ միշտ կիրարկուած է Թուրքիոյ հողերուն նկատմամբ, եւ զոր կիրարկեց նաեւ, դեռ վերջերս, Մեծն Բրիտանիան,— Նեղուցները, Մոնթրէօյի դաշնագրով, ամբողջովին վերադարձնելով Թուրքիոյ, ու հիմա ծայրապատիկ բազմելով հոն՝ իբրեւ գինակից...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ

Սկովտիա, 24 Յուլիս (Յատուկ)։— Երբ այս տողերը կը գրեմ, բանակավայրին մէջ մինակ եմ ու նոր վերադարձած՝ ճամբարին համար իր հողերը տրամադրող պալատականին ըրած ընդունելութենէն։ Ամէն օր վիճակուած է որ տարբեր ազգէ ներկայացուցիչներ նուագախումբի ընկերակցութեամբ վար առնեն դըղեակին վրայ ծածանող անգլիական դրօշը։ Թնդանօթի երկու հարուածներ նշանը կուտան այդ արարողութեան։ Այսօր մեր կարգն էր։ Երբ այս արարողութիւնը վերջացաւ, հայ արիներու ընդհանուր պետին հետ ընդունուեցանք այդ բարի եւ առատաձեռն պալատականին կողմէ, որուն հետ մեր ունեցած մերթ անգլերէն մերթ ֆրանսերէն խօսակցութիւնը տեւեց մօտ 40 վայրկեան, Հայոց պատմական անցեալի փառահեղ դըրուագներէն, քրիստոնէական կեանքի առաջնութիւններէն սկսած այս խօսակցութիւնը վերջացաւ այսպայ լաւագոյն օրերու, ազատ օրերու մաղթանքներով։ Տեղեկացանք որ այս հարուստ ու կրօնասէր Սկովտիացին որոշ եւ հիմնաւոր ծանօթութիւններ ունի ոչ միայն մեր հին պատմութեան վրայ, այլ նաեւ ընդարձակ տեղեկութիւններ՝ Նանսէնեան [illegible], բոլշեւիկեան Հայաստանի, եւ բարեկամ ու դաշնակից մեծ ազգերու համակրալից արտայայտութիւններու մասին։ Հետաքրքրուեցաւ նաեւ մեր անձնական զբաղումներով ու ապրած միջավայրով։ Բաժնուեցանք ձեռքի ուժեղ սեղմումով, ուրախանալով որ Սկովտիոյ մէկ խոր անկիւնը հայ անուան համակրանքի արտայայտութեան առիթը տուինք։

Այսօր մեր բանակավայրին մէջ օտար ազգերու հետ եկող հայ սկաուտներու ի պատիւ ճաշասեղան մը տուինք օգտուելով հայ Արիներու ընդհ. պետին ժամանումէն։

Հունգար սկաուտներու ընդհ. պետ Անտոն Փափեան փոքրիկ գործողութեան մը ենթարկուած ըլլալուն, ինչպէս նաեւ Մանչէսթրաբնակ Օտապաշեան բանակավայրէն բացակայ ըլլալուն, հաճոյքը ունեցանք միայն Կիպրոսաբնակ երկու սկաուտներու ներկայութիւնը վայելելու։ Ընկերական չափազանց տաք եւ ուրախ միջավայրի մը մէջ ցնծակից ու գաղափարակից երիտասարդներու այս հետաքրքիր հաւաքոյթը դժբախտաբար ընդհատուեցաւ տեղատարափ անձրեւի մը հետեւանքով։ Յուսացանք շարունակութիւնը ընել մօտ օրէն։ Ինչ փառահեղ ցոյց պիտի ըլլար, եթէ ամբողջ գաղթաշխարհի մէջ գոյութիւն ունեցող բոլոր հայ սկաուտական կազմակերպութիւնները ու անհատ սկաուտները մէկ սկաուտական դրօշով ներկայանային, համաձայնութեան եզր մը գտնելով։ Ինչո՞ւ փոխան 9 սկաուտի մենք պիտի չկըրնայինք այս ճամբարին 29 սկաուտ բերել ու 29 անգամ հայ անունը պանծացնել։ Ինչո՞ւ մեր բանակավայրի կազմածները պիտի ըլլային անկատար՝ դրամի պակասին հետեւանքով։ Ինչո՞ւ մենք մեր բանակավայրը պիտի չողողէինք հայոց կրօնական, պատմական, գրական, աշխարհագրական, հնագիտական նիւթերու վրայ գըրուած պրակներով, ինչպէս կ'ընեն Լեհաստան, Հունգարիա, Լիթուանիա, Շուէտ, Ֆրանսա, որոնք փոքրիկ պազարներ եւս կազմակերպած են։ Միթէ մեր այս կազմակերպութիւններու համագործակցութիւնը խնդիր մը պիտի չըլլա՞ր, որպէսզի առատաձեռն գտնուի ունեւոր կամ հայրենասէր Հայը։

Երբ օր ըստ օրէ գաղութներու կեանքը աւելի քան կը կազմալուծուի, երբ տեղական կառավարութիւնները աւելի իրապաշտ քաղաքականութիւններ կը հետապնդեն, մեզի կը մնայ մօտենալ իրարու, գէթ գոյութեան իրաւունք ունեցող կազմակերպութեանց միջեւ ստեղծելու համար շատ աւելի սերտ յարաբերութիւններ։ Զգե՞նք որ այս հաւաքութիւնները մեզմէ հեռացնեն հայութենէն հեռացած ծագումով հայ երիտասարդները, խանդավառիչ օրինակ մը չէ՞ երբ Մանչէսթրաբնակ քսանամեայ Օտապաշեան սկաուտը, որ ոչ մէկ բառ հայերէն կը խօսի, մեզ կը հաւատացնէ որ եթէ գիտնար երկու օր առաջ թէ հայ սկաուտներ կը մասնակցին ճամբարին, ինք հայ պատուիրակութեան մաս կը կազմէր եւ կը խոստանար յառաջիկայ ճամբարին անպայման մեր հետ ըլլալ, հայ դրօշին հովանաւորութեան տակ եւ հայ անունով։

Մենք պիտի ջանանք մեր կարելիութեան բոլոր միջոցներով մօտեցնել իրարու միանալու այդ տենչալի օրը։

Երկու օրէն բանակավայրը պիտի ձգենք, ճամբարին մասնակցող ամէն սկաուտ երեք օր պիտի անցընէ Սկովտիոյ մայրաքաղաք Էտինպուրկի մէջ։ Անոնց բնակութեան համար յատկացուած են տեղւոյն գիշերօթիկ դպրոցները։ Այդ երեք օրուան ընթացքին պիտի այցելեն քաղաքին պատմական հնութիւնները։

Յուլիս 26, 27 եւ 28ին տեղի պիտի ունենայ սկաուտական 10րդ համաժողովը, որուն մանրամասնութիւնները յաջորդով։

Յուլիս 28ին, Թագաւորին երկրորդ եղբօր՝ duc de gloucesterի ներկայութեամբ տեղի պիտի ունենայ վերջին տողանցքը, Էտինպուրկի մէջ, փակելով երէց սկաուտներու (Rover Scouts) երրորդ համաշխարհային ճամբարը։

ՅԱՐԷՆ

ՍՐ Ի ԽՐԱԽՈՅՍ

Կարդացի «Յառաջ»ի «Երկու Խօսք»ը. Նորէն Սանճաքին գաղթողներու մասին կը գրէր։ Այժմէութիւն մը որ ինծ խոր խորհրդածութիւններու մըղեց։ Ես ինծի կը հարցնէի, «որքա՞ն անբախտ ազգ ենք, որ երբեք աղէտները մեր գլխէն պակաս չեն», ինչպէս մեր մէջ սովորութիւն է կրկնել այս պարբերութիւնը։ Միթէ անբախտութի՞ւնն է պատճառը թէ մեր անտարբերութիւնը կամ անհամաձայնութիւնը։ Մեծ պատերազմին տուած մեր զոհերը վարձատրուեցան մեր պապենական հողին լքումով, արտասահմանի մէջ թափառական եւ ամէն փորձութիւններու ենթակայ եղանք։ Ո՞վ միտքէն կ'անցընէր թէ մերդարերու թշնամին, այդ երկդիմանիվիշապը, որ կը կարծէինք, 1919ին, ճզմուած, իր գոյութիւնը կորսնցուցած, հողի պիտի անցնէր մինչեւ իսկ իր կամքը պարտադրելու առիթն իր յաղթականներուն եւ յաւիտենական ճիւաղը պիտի դառնար մեր գլխուն վրայ։ Կրկին անգամ արտագաղթի պիտի ստիպէր եւ արմատախիլ ընէր դարերէ ի վեր Մուսա Լերան վրայ հաստատուած արծիւները, լեռնականները, որ ի գին ամէն զոհողութեան՝ կըցած էին կառչած մնալ իրենց լեռներուն, մինչեւ այսօր։ Ո՞վ է պատճառը որ ցուլն իժերին, շուարած, թափառելու եղէ երկրէ երկիր այդ զօրաւոր հայութիւնը, ցիր ու ցան, օտարներուն քմահաճոյքէն կախեալ։ Այո, ինքն է, իր ազգին անտարբեր եւ անմիաբան զաւակները։ Ինչո՞ւ չունինք կամքը կամ ոյժը գրաւելու մեր իրաւունքը, ժառանգը զոր մեր նախնիքը մեզի ձգած են, մեր հայրենիքը, փոխանակ համակերպելու օտար ոյժին։ Ինչո՞ւ չունինք այդ կամքը, գէթ ողին մի անգամ ընդ միշտ թօթափելու մեր մէջ քարացած անմիաբանութիւնը եւ անտարբերութիւնը, որ եղած է մեր գոյութեան ամենամեծ չարիքը, ստիպած է եւ պիտի ստիպէ մեծերուն դուռը զարնել եւ մուրալ մեր կեանքին պահպանումը։ Շատեր, Թուրքին նաթաղանէն խուսափելու համար լքեցին պապենական հողը եւ տունը, եւ իրենց շունչը տուին արտասահման, տարածուեցան համայն աշխարհի մէջ։

Ցուղումի խառնարանին մէջ տապակելու, թիւով մէկ միլիոն։ Անդին նոյնքան բազմութիւն մը տարագրուած եւ ջարդուած զոհերու աճիւնին վրայ՝ այդ մարտիրոսներու քաջ զաւակները հազիւ կրցան փոքր Հայաստան մը կանգնել հակառակ մեր դարաւոր թշնամիին անյագ ախորժակին եւ խոստմնադրուժ Եւրոպացիին։

Քաղաքական պարագաներու բերումով՝ մենք, արտասահմանի Հայերս, դարձանք Հայաստանի արդի կառավարութեան խորթ զաւակները։ Ինչ ընել։ Պէ՞տք է Սփիւռքի մէկ միլիոնը ձգել իր վիճակին, քայքայուելու եւ անհետանալու վտանգին մէջ, ինչպէս եղաւ վախճանը Ռումանիոյ եւ Լեհաստանի հոծ գաղութներուն, որոնց հետքն անգամ չկայ։

Ոչ, հայրենակիցներ, մեզի համար յուսալքում չկայ, վարժուեցանք քսուն տարուան շարքաշ կեանքին, պէտք է տանինք այս կեանքը մինչեւ ուետեսց երկիրը, մեր ազատ եւ անկախ Հայաստանը։ Մենք զարմին խիզախ արի ցեղի զաւակները, որ կրցեր ենք մեր ինքնապաշտութիւնը պահել բոլոր ցեղերուն մէջ, մեր ըստացած հարուածները պէտք է աւելի ամրապնդեն մեր մարմինը եւ մեր գիտակցութիւնը ուռճացնեն՝ դիմադրելու աւելի մեծ հարուածներու մինչեւ որ օր մը խլենք մեր իրաւունքները։ Հակառակ սահած դարերուն՝ մեր պողպատեայ կամքը պահած է իր ոյժը։ Պէտք է պահէ նաեւ այս քսաներորդ դարուն՝ ինքնագիտակ ժողովուրդներու գիտութեան ամենանուրբ միջոցներով։ Մենք ըստեղծագործ, անհատապէս հրաշագործ ժողովուրդ՝ կրնանք կրթել եւ դաստիարակել մեր աւագայ սերունդները, ներմուծելով անոնց միտքերուն մէջ իրենց ցեղին հպարտութիւնը եւ իրենց հարազատ հայրենիքին սէրը։ Պէտք չէ լքենք Սփիւռքի դատը եւ Սփիւռքի սերունդը։ Մեր թիւը պէտք է որակով թէ քանակով ու այդ թիւը չաղուած Հայաստանի իղձով եւ մշակոյթով եւ պատմութիւնով, Հայ ծնած, Հայ մեռած։

Անցեալ օր կը բացատրէի հայրենակիցի մը թէ արտասահմանի մէջ երեք դասակարգ ժողովուրդ ունինք, յեղափոխականներ, ազատականներ եւ չէզոքներ։ Այսինքն ազգասէրներ, սոցիալականներ եւ անտարբերներ։ Սոցիալականներու եւ ազգասէրներու թիւը ամբողջ բազմութեան մէջ հազիւ 30 տոկոսը չանցնիր, մինչդեռ անդին մեծամասին սպառող 70 տոկոս բազմութիւն մը ունինք։ Ազգասէրները կը ճգնին մամուլով, ժողովներով եւ հանդէսներով գիտակցութեան բերելու վերի աշխարհիկէն նայող սոցիալականը եւ շարժելու, դըղցնելու ընկղմանած որոճացող անտարբերները։ Սոցիալականները կը սիրեն հաճելի ըլլալ Երեւանին, բայց չեն ուզեր մօտենալ յուսալքելու համար։ Իսկ խեղճ չէզոքը կամ անտարբերը կը սպասէ որ հրաշքով մը փըրկուի։ Ան մէկ բան կը հասկնայ, ուր տեղ հաց այն տեղ կաց։ Ուրիշ երկրին մէջ անորդանքը, թշնամանքը, շատ չեն ազդեր իրեն, հերիք որ իր օրապահիկը ապահովէ, միշտ մնալով օտարին օրէնքին ենթակայ։

Արտասահմանի մամուլը կը գրաւէ ժամանակէ մը ի վեր, ձուլումէ ազատելու համար վերին մարմին մը ստեղծել, գաղթավայրերէն, ժողովուրդին ամէն դասակարգէն, ժողովր...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (125)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Բայց որովհետեւ ձմրան օրեր էին եւ Տայոց երկիրը գրաւելու համար պէտք էր նրանք կռուէին շատ բերդերի հետ, իսկ այդ առիթով հարկաւոր կը լինէր թէ նոր զօրք բերել Ոստանից եւ թէ ձմեռուայ խստութեան դէմ գործել, այդ պատճառով իշխանն ու Վահրամը խորհուրդ արին բանակ դնել Փանասկերտի մօտերքը, համանուն ձորում, որ Գուգարաց ու Տայոց սահմանն էր եւ սպասել այդտեղ մինչեւ գարնան օրերը կը բացուէին։

Եւ որովհետեւ Դըինոյ առումն ու Հագարացւոց հալածելը մահու եւ կենաց խնդիր էր դարձած Մարզպետունու համար, ուստի նա չէր կամենում հիւսիսային նահանգները թողնել մի ուրիշ թշնամու ձեռքը, ըստ որում վերջինս կարող էր ամէն ժամանակ յարձակուել ներքին գաւառների վրայ եւ խանգարել իրանց այնպիսի մի ժամանակ, երբ իրանք զբաղուած կը լինէին Հագարացիների հետ կռուելով։ Այդ պատճառով, ահա՛, որքան էլ Հայոց աշխարհը ձմեռը սաստիկ եւ այդտեղ բնակելը դժուարին, այսու ամենայնիւ նա որոշեց չհեռանալ այդ նահանգից, մինչեւ որ այն ամբողջապէս օտարի ձեռքից չազատէ։

Այս նպատակն ունենալով աչքի առաջ, իշխանն անգործ չնստեց նաեւ ձմեռուան ամիսներում։ Նա գաղտնի բանակցութիւններ սկսաւ երկրի փոքրիկ իշխանների հետ եւ ամէն միջոց ի գործ դրաւ նրանց բարեկամութիւնը վաստակելու։ Եւ որովհետեւ դրանք դեռ հաւատարիմ էին գահին, ուստի սիրով ընդունեցին այն ամէն առաջարկութիւնները, որ արաւ իշխանը՝ Ափխազների դէմ գործելու նկատմամբ։

Վերջապէս գարունը հասաւ, օդերը ջերմացան եւ հալոցի սկսուելով՝ ճանապարհները մաքրուեցան։ Մարզպետունի իշխանը, իւր նիզակակցի հետ միասին, զօրքերի գլուխն անցնելով՝ դիմեց ամենից առաջ Փանասկերտի վրայ։ Ամրոցի վերակացուն, համաձայն իշխանի հետ դրած պայմանին, բերդն ու աւանը յանձնեց նըրա ձեռքը։

Իշխանը վերակացուին հաստատեց նորէն իւր պաշտօնի մէջ եւ թողնելով նրա մօտ պահակների մի խումբ՝ ինքը իւր բանակով յառաջացաւ դէպի Ուտիք, ուր գտնւում էին Ափխազաց զօրքերը։

Եւ որովհետեւ Ուտիքում անխուսափելի էր հակառակորդների ընդհարումը, ուստի իշխանը կանխաւ սուրհանդակ ղրկեց Թագաւորին, խնդրելով նրան՝ օգնական զօրք հասցնել իրան Արարատեան Բասէնի վըրայով։ Մարզպետունին հաշւում էր, որ եթէ նոր գնդերը Բասէնից մտնէին Տայք, ինքը նրանց կը հանդիպէր Ծարաի ակունքների մօտ, որտեղից միասին կ'առաջանային դէպի Ուտիք։

Բայց հազիւ նա իւր սուրհանդակը ճամբից եւ ահա՛ Ոստանից հասաւ մի բանբեր, որ Աբաս մեծ իշխանի կողմից յանձնեց նրան մի նամակ։

Կարդալով արքայեղբօր գրութիւնը իշխան այլայլուեց։ Աբասը յայտնում էր, որ Թագաւորն անյուսալի հիւանդ է, ուստի խնդրում էր իրան՝ շտապել դէպի Ոստան։

— Մի չար ոգի հալածում է մեզ, ասաց իշխանը իւր նիզակակցին։ Դու մնա՛ այստեղ քո գնդերով եւ պահպանի՛ր գրաւած նահանգների սահմանը, մինչեւ որ ես երթամ Ոստան՝ տեսնելու թէ ուրիշ ի՞նչ չարիքների դէմ պիտի պատրաստուենք մաքառելու։

— Գնա՛, ասաց Սեպուհը.— ես յետ կը նահանջեմ դէպի Փանասկերտ՝ բանակը յարձակումից ապահովելու համար։ Բայց հէնց որ կարիք զգաս իմ օգնութեան, սուրհանդակ ղրկիր ինձ իսկոյն եւ ես անմիջապէս կ'իջնեմ դէպի Շիրակ։

Մարզպետունին շնորհակալ եղաւ Սեպուհին իւր պատրաստակամութեան համար եւ հրաժեշտ տալով նրան՝ մի վաշտ թիկնապահների ուղեկցութեամբ իջաւ դէպի Բասէն եւ այնտեղից Շիրակ։

Երբ Մարզպետունին մտաւ Երազգաւորս, Թագաւորը արդէն մերձ ի մահ էր։ Այսուամենայնիւ նա ուրախացաւ հաւատարիմ իշխանի գալուստը լսելով։

— Կանչեցէ՛ք նրան այստեղ, հրամայեց Թագաւորը եւ իշխանն իսկոյն ներկայացաւ։

— Միակ ցանկութիւնս էր՝ տեսնել քեզ վերջին անգամ, ասաց Թագաւորը իւր դողդոջուն ձեռքը պարզելով դէպի նրան.— Արի՛, մօտեցի՛ր ինձ, իշխան, եւ ասա՛, որ ներում ես ինձ։

— Ո՞ր յանցանքիդ համար, Տէ՛ր, բացականչեց իշխանը եւ յուզուած ծնկան եկաւ Արքայի ձեռքը համբուրելու։

— Յանցանքներս շատ են, նրանց թուել չեմ կարող... այսքանը միայն կ'ասեմ, որ կրածդ նեղութեանց պատճառը ես եմ... Ների՛ր ինձ, ների՛ր քո Թագաւորին...

— Տէր Արքայ, մենք մաքառում ենք արտաքին չարիքների դէմ, որոնք հասնում են մեզ հեռուից...։

— Ոչ. այդ չարիքների հեղինակն էլ ես եմ... Տաւուշից գրած քո նամակը ճշմարտութեան մի քարոզ էր... շնորհակալ եմ. նա ազատութեան դուռ բացաւ ինձ համար... Եթէ իմանաս թէ որչա՛փ ուրախ եմ կեանքիս տանջանքներից ազատուելու համար...

Իշխանը հասկացաւ Արքայի ակնարկութեան խորհուրդը եւ թէպէտ համոզուած որ նա ուրախ է մեռնելու համար, այսու ամենայնիւ, սիրտը խորքից վշտացաւ, որ իւր նամակն տագնապ պատճառեց։

— Դու պիտի ներես ինձ, Տէ՛ր, խօսեց իշխանը վշտագին. ես իմ անզգոյշ քայլով վտանգել եմ քո քաղցր առողջութիւնը։

— Ոչ՛. իմ գահին արած քո ծառայութեանց պսակն է այդ քայլը, որ դու «անզգոյշ» ես անուանում... Աշոտ Երկաթը յանցաւոր Յովհաննէ՛ս Հայրենիքի ծովը նրա պատճառով է ալեկոծւում... Մարզպետունու ձեռքերը չեն կարող խաղաղեցնել նրան, քանի յանցաւորը գտնւում է փրկութեան նաւի վրայ... Հանեցէ՛ք, ձգեցէ՛ք ինձ ծովը եւ նաւը իւր նաւակներով վտանգից կ'ազատուի։

Թագաւորը մի վայրկեան լռեց եւ փակ աչքերը բանալով նայեց իւր շուրջը։ Նա տեսաւ սնարի մօտ՝ վշտահար Թագուհուն եւ նրա համբերատար Աբաս եղբօրը։

(Շար.)

Այց մը թանգարանին

Կիրակի օր, յուլիս 23ին, Հ. Ց. Դ. Թանգարանը այցելութիւն մը եւս կատարուեցաւ։

120 հոգինոց խումբ մը՝ բաղկացած Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբէն եւ Գ. Թաչի անդամներէն, Մոնմորանսի բարձունքին վրայ յիշատակելի օր մը անցուց, այցելով միջավայրի մը մէջ ուր կը սաւառնին մեր սիրելի եւ անմահ հերոսներուն հոգիները։ Մեզի համար այդ հերոսներու թանգարանին նկարները, սկսելով Անդրանիկի հայրուկի դաշոյնէն մինչեւ այն պատմական ոսկեգրիչը, որով վչտի ազատութեան երգիչ Ա. Ահարոնեան Սեւրի դաշնագիրը ստորագրեց 1920ին, այնքան յոյսերով եւ երազներով առլցուն։

Առարկաներ՝ որոնք դիտողին մտքին մէջ հին լաւ յիշատակներ կը թարմացնեն եւ լաւագոյն օրերու յոյսը կը ներշնչեն, հակառակ այն ողբերգութեան, որ դարձեալ մեր դժբախտ ժողովուրդն է որ քաւութեան նոխազ դարձաւ այս անգամ հերոսական Մուսա Տաղի մէջ, յանուն խաղաղութեան ...։

Թանգարանին մէջն մի առարկան աւելի քան երբեք կ'ոգեւորէ այցելուները, անոնց մէջ կը վերարծարծէ ազգային ոգին, յարգանք ու մեծարանք պարտադրելով յիշատակին անոնց, որոնք անդարձ բաժնուած են մեզմէ։ Որովհետեւ անցեալի վերյիշումը ներկան կը զօրացնէ եւ ապագան կը լուսաւորէ։

Ահա Զաւարեանի սենեակը, իր անձնական գգեստները, գիրքերը, հոն է նաեւ կարծես Քրիստափորը, աջ կողմը Վարանդեանը, ձախ կողմը՝ Թոփիճ եւ Վարդգէսը։ Ո՛ր մէկը յիշել, ո՛ր մէկուն անտեսանելի ոգին պատկերացնել մտքի մէջ։ Թարմ են բոլորին յիշատակները եւ թարմ պիտի մնան ընդմիշտ, որչափ որ մեր անձնուս մէջ հայկական սիրտ մը կայ որ կը բաբախէ, ջիղ մը կայ որ կը բողոքէ, հոգի մը կայ որ կը շնչէ։ Բոլորը կը ներշնչեն մեզի այն հաւատքը թէ պէտք տալք այս ազգը միշտ, եւ պիտի շնչէ կողք կողքի աշխարհի բոլոր ազգերուն հետ, գրաւելով իր արժանավայել տեղը։

Ընդունելութիւնը իր վարիչին Գ. Բալայեանի կողմէ եղաւ շատ աւելի խանդավառ քան կը յուսայինք։ Անխոնջ համբերատար ոգիով եւ պատմական մանրամասնութիւններով մեզի բացատրեց իւրաքանչիւր առարկան, ամէն մէկ խումբի առանձին, առանց յոգնելու։

Թանգարան մը այնքան ճոխ, որ պատիւ կը բերէ այս գաղթական ժողովուրդին, հազարաւոր մղոն հեռու իր հայրենիքէն, բայց եւ այնպէս այնքան մօտիկ, ինչ որ մարդս չէ կարող ընբռնել առանց ապրած ըլլալու արեւելքի կեանքը։

Հիւրասիրութիւնը սխրալի մթնոլորտ մը ստեղծեց։ Երգուեցան հայրենասիրական եւ գեղջկական երգեր Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբի կողմէ, ուրախութեան արցունքներ կը նշմարուին ամէնուն աչքերուն մէջ։ Մեր խանդավառութիւնը շատ աւելի մեծ եղաւ, երբ յուսացուածէն աւելի արդիւնք տուաւ ընկերական հանդամանքութիւնը՝ կազմակերպուած կրկնակ կազմակերպութեանց կողմէ՝ քաջալերելու համար այս գովելի ձեռնարկը, եւ շարունակելու՝ ազգապահպանման եւ հայկ. մշակոյթի այս պանծալի Տունին գոյութիւնը։

ՀՐԱՆՈՅՇ ԳԱԶԱՉԵԱՆ

ԽՄԲ.— Այս այցելութեան առթիւ ստացանք նաեւ ուրիշ թղթակցութիւն մը, որուն մէկ մասը եւս ստորեւ կու տանք.—

— Ո՞րն է։ Ահա, այս զոյգ տուները, կանգնած կողք կողքի համեստ արտաքինով, որոնք հայու աչքերու առաջ կարծէք կը շարժին, բան մը ըսել կ'ուզեն։ Արդեօք կը քննադատե՞ն հայկական բազմին ուժը, որ չէ եղած անողոք ու անողորմ, ու իրենք ինկած են օտար երկիրներ։ Եւ կամ Կիրակիէ Կիրակի հայկական բազմութեան մը հպումէն արթնցած՝ կ'ուզեն մեծարանքը ընել իրենց համեստութեան տակին թաքցուցած՝ հայ ժողովուրդի վերջին կէս դարու երբեմն տխուր, արիւնալի ու ծնկաչոք, երբեմն ճակատաբաց ազնիւ արանց հերոսներու ու կամաւորներու կրակէն գոփիւնէն կերտուած խռովայոյզ պատմութիւնը ցեղին։

Այնտեղ են Մշոյ Սուլթան Սուրբ Կարապետէն մինչեւ Աղթամար ու Էջմիածին, մինչեւ չանթահար կայծակներու անդադրում պարը դեկավարող մեծ Մասիսի գագաթին խորհուրդը։ Այնտեղ է մեծութիւնը հայ գրչին ու մտքին, այն տեղ է արիւնալի խորհուրդը Տէր Զօրին ...

Անպակաս են այցելուներ։ Անցեալ կիրակի յուլիս 23ին, առաւօտեան ժամը 11ին կը սկսի անոնց շարքը որը կը հասնի մօտաւորապէս 160 հոգիի, ամբողջ օրը, եկեր էին ամէն կողմէ, ապրելու համար մի քանի ժամ մայր հայրենիքի շունչին հետ։

Արժէ յիշատակել օտար երկրի մէջ աչք բացած հայ պատանիներու հրճուանքը՝ ի տես մեր Թանգարանի պատմական մեծութեան ու ճոխութեան։

— «Նորէն կարելի՞ է գալ ... կը հարցնէր 17 տարեկան պատանի մը։ Ես օտար ընկեր մը ունիմ, կարո՞ղ եմ միասին բերել» կ'աւելցնէ։

Ինչ հոգեկան հարցում, եւ ինչ պիտի պարծանք՝ հայ ըլլալու նախանձախնդրութիւնը ունեցող այդ պատանիին համար, որ կ'ուզէ անպայման ցոյց տալ օտար ընկերոջ իր ցեղին մեծութիւնը, որ իրն իսկ է։

Այո, պէտք է այցելեն անգամ մը բոլոր Հայերը, առանց դաւանանքի ու գաղափարի խտրութեան, մանաւանդ նոր հասած ու նոր հասնող սերունդը, այն որ տեսած չէ հայն ու հայրենիքը, այն որ ապրած չէ աւանդութիւններով լի հայ ժողովուրդին մէջ, որուն հարցը Եւրոպան «լուծեց ....»։

Հայ ծնողքը պէտք է տանի այնտեղ իր զաւակը, միակ վայրը, որ կարող է հայկական ոգի ներշնչել ու ցեղին կնիքը դրոշմել միտքերու մէջ, մինչեւ այն՝ օրը, երբ պիտի իրականացնենք երազը,— դէպի երկիր, դէպի երկիր։

Մասիս Սայլաճեան

Ց. Գ.— Կարծեմ լաւ կ'ըլլար, եթէ յայտարարուէր Թանգարանին այցելութեան օրերն ու ժամերը։

... դամար եղանակով առանց քաղաքական յետին նպատակի՝ մի միայն Հայը Հայ պահելու համար, մինչեւ քաղաքական անպաստ պայմաններուն մեղմացումը, կը կարծէ՞ք թէ հրապարակ նետուող պիտի ըլլա՞յ, ոչ, հակառակ ամէն գոյնի մամուլին կամ կազմակերպութեանց համակրութիւնը ըլլալուն՝ ընդունելով այս առաջարկը խորքին միակ դարմանը, կը կարծէք թէ տուգէն չարժող կա՞յ՝ ոչ։

Ո՞ւր էք, հայ ծնողներ, Հայկի, Արամի, Վարդանի զաւակներ, միթէ՞ պիտի դրժէք ձեր նախնեաց ուխտը եւ ուրանաք անոց անունը՝ մնալով անտարբեր եւ անհոգ, կորսնցնելով ձեր զաւկները, ձեր անունը, ձեր հպարտութիւնը եւ ձեր փառքը։

Ո՞ւր էք երիտասարդներ, ազգասէր ծնողքներու զգայուն զաւակներ, ինչո՞ւ հրապարակ չէք նետուիր գայլագոյն պայքար մղելու, եւրոպական պղտորներու վրայ մոլորեալ ոչխարները փրկելու։

Ո՞ւր է հայ ժողովուրդին պոռթկումը, մէկ սիրտ՝ մէկ նպատակ հետապնդելու համար մէկ շարքի վրայ, դիմադրելու կուրծք տալու համար Հայուն առջեւ ցցուած աղէտին դէմ։

Ա. ՉԱՔՐԵԱՆ

Անազնիւ «ազնուականը»

Պերլին թերթ մը կը հրատարակուի, «Տոյչէ Ալկէմայնէ Ցայթունկ»։ Հայ մամուլէն տեղեկացած էի որ կիսապաշտօնական է ան։ Անկէ գրութիւն մըն ալ, Նափոլէի Թագաւոր եւ Նափոլէոն Պոնափարթի քեռայր հայազգի Մուրատի մասին, թարգմաներ էի «Ցառաջ»ի մէջ։ Հիմակ որ գերման թերթերը արգիլուած չեն այլեւս Նախկին Չեխոսլովաքիոյ մաս կազմող Զուտէթեան Գերմանիոյ մէջ, երբեմն կը գնեմ զայն։ Արդարեւ մեծ թերթ։

Անցեալ կիրակի նորէն գնեցի զայն, եւ մէջը գտայ Պոլսէն գրուած յօդուած մը, արեւելքի չարժավարներուն վրայ։ Գրողն է թերթին թղթակիցը, ոմն գրողը ... տաննելիք C. E. Graf Pückler։ Ուրեմն ազնուական մը, քանի որ graf կը նշանակէ կոմս.— եւ մեր արեւելք բնակող հայրենակիցները լաւ չար այս անունը գրի առնեն ու գոց սորվին։ Որովհետեւ այս կոմսը, որ օթոյով Թուրքիան, Իրանը, Իրաքը եւ արաբական պետութիւնները կը շրջի, հայակեր է։ Հայակեր, քանի որ իր յօդուածին մէջ բառ առ բառ կ'ըսէ. «Ցամենայն դէպս պէտք է տարբերութիւն մը դնել չարժավարներու եւ Հայերու միջեւ, որոնք երբեմն չարժավարութիւն կ'ընեն, առանց արժանի ըլլալու արեւելքի այս պատուոյ տիտղոսին։ Որովհետեւ կը յանձնարարուի Հայերուն չվստահիլ նաեւ այն պարագային երբ շարժավարի տարազով ներկայանան»։ Ընդգծումը իմս է։

Նոր բան չէ լոյս, եղբայր պատուական, պիտի առարկեն ոմանք ինծի, դու չկարդացի՞ր որ Թուրքիա իր երկիրը այցելող օտար թղթակիցներու ծախքերը կը հոգայ։ Եւ, գերմաներէն թուրք յարաբերութիւններու ներկայ պաղ շրջանին այս անազնիւ ազնուականը ուրիշ ի՞նչ ձեւով կրնար ստացած դրամներուն վարձահատոյց ըլլալ, քանի որ Թրքադաւութիւնը անտեղի է ներկայիս։

Գիտեմ այդ բոլորը, եւ եւրոպական մամուլի բարոյական մակարդակի մասին ալ պէտք չունիմ դաս առնելու, քանի որ ես ալ Եւրոպա կ'ապրիմ 1922էն ի վեր։ Եւ ըսելիքս ալ բոլորովին ուրիշ բան է։ Այն որ՝ Գերմանիա 6—700 Հայ կ'ապրին, եւ ի՞նչ կասկած որ անոնցմէ շատեր կարդացին յօդուածը։ Արդ, Վիեննա աթոռ ունի, Պերլին՝ վարդապետ, առաջինը երիտասարդական միութիւն, երկրորդը նաեւ գաղթային միութիւն։ Կան հայրենակիցներ՝ ալ խոշոր հաւանականութեամբ նախանձախնդիր են իրենց անձին, որ Պոլսէն զօրք եւ կլիկայ կը նշանէն մեծաքանակ։ Եւ անոնք՝ այնքան նախանձախնդիր են իրենց անձին, որ երբ ազգային ցաւ մը մատնանշելով ակնարկութիւն մը ընեն անուղղակի, անմիջապէս հերքում մը կը փութացնեն հայ մամուլին։ Շա՜տ բարի։ Արդեօք անոր չէ՞ր բան հերքումին, քանի որ ոմն անտեր Pükler, ամէն մեզքս վրայ իբրեւ թէ կոմս, համառ բերանը բանալով լիաշունչ կը թքնէ ամբողջ ազգի մը երեսին։ Եւ Գերմանիոյ հայ գաղութը, ահա հիմա, երբ ընկերք դրական գործ մը կայ եւ իրենք ..., կը լռէ իր ուխտերէ վարդապետներով եւ զանազան միութիւններով ...

Ահա ըսելիքս այս էր։ Հասկցողին շատ բարեւ։

Երուանդ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Ամառնոցի հանդէս Անիէռի մէջ

ԱՆԻԷՌ, 18 Յուլիս (յապաղած).— Անիէռի Հ. Բ. Ը. Միութեան դպրոցի ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ Յուլիս 18ին, ընկերվարականներու սրահին մէջ։ Ներկայ էին զաւակներու ծնողքները՝ մեծ բազմութեամբ։ Հանդէսը բացուած յայտարարեց Հ. Բ. Ը. Մ. ներկայացուցիչ Գ. Կէվրէկ, եւ խօսք առաւ օրուան բանախօս Գ. Գ. Օհաննէսեանին, որ կէս ժամ խօսեցաւ, մայրենի լեզուի պահպանումին անհրաժեշտութեանը մասին։ «Այս օտար ափերուն վրայ մեզ կը սպառնեն ... մեր ճիգերը լարել, նետել բոլոր անձնական եւ կուսակցական վէճերը։ Բոլորիս պարտականութիւնն է բարոյապէս եւ նիւթապէս օգնել մեր մատաղ սերունդի մայրենի լեզուի ուսման, ինչպէս նաեւ մեր պատմութեան որ շատ մը մեծ ազգերէն հին է ու գեղեցիկ։ Մեր նախահայրերը մեզի կտակ մը ըրած են մեր սքանչելի Մեսրոպեան գիրերը իբրեւ ժառանգ։ Եւ պէտք է մենք յանձնենք զայն մեր մատաղ սերունդին։ Մենք կամաց կամաց կը ժանգոտինք։ Պէտք է մաքրել մեր վրայի ժանգերը, գործի լծուիլ, որպէսզի մեր նոր սերունդին անէծքը աւելի անհաւոր չըլլայ վաղը»։

Բոլոր աշակերտները յաջող կերպով արտասանեցին։

Արժանի են յիշելու հոս Օր. Վ. Մանուկեան, Ա. Տէր Գրիգորեան, Գուտուկճեան, Մարգոյեան, Զ. Դաւիթեան, Գասպարեան, Միքայէլեան, Զագալեան։

Գ. Մ. Լուսպարոնեան եւ Հէմինեան գեղեցիկ կերպով իրենց դերերը կատարեցին եւ արժանացան ներկաներու ծափերուն։

Այս յաջողութիւնը պարտինք շնորհալի Տիկին Քիւթիւքեանի անխոնջ ջանքերուն։ Ան պարտաճանաչ մօր մը գորովն եւ համբերութիւնը ունեցաւ մեր պզտիկ չարաճճիներու հանդէպ ու սիրուեցաւ բոլորէն անխտիր։ Անիէռի հասարակութեան համար ալ ուրախալի օր մը եղաւ յուլիս 18։

Շնորհաւորելի է նաեւ Տիկին Թիւրքիւճեան որ սիրայօժար կերպով ինք վրան առաջարկեց 15 օր ժամուկներու թատերական փորձերուն՝ դաշնակի ընկերակցութեամբ, ինչպէս նաեւ դպրոցի վարչութիւնը որ երբեք ջանք չէր խնայած, դպրոցը նախանձելի դարձնելու համար։

Գ. Լուսպարոնեան 50 ֆրանք նուիրեց դպրոցին, յիշեալ պարոնը միշտ եղած է դպրոցի նախանձախնդիր ամէն տարի տուրք մը տալով անպայման դպրոցին։ Ահաւասիկ մէկը, որ հասկցած է ուսման կոչումը եւ նուիրականութիւնը։

Արաէս

Խնճոյք

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 24 յուլիս, Ցառաջ.— Տեղւոյս «Դրօշակ» գրադարանի վարչութիւնը կազմակերպած էր խնճոյք մը կիրակի օր, Գրադարանի հօգուտ համար։ Կանխաւ յայտարարած էր դաշտահանդէս, բայց մի քանի օր անձրեւ տեղալուն պատճառաւ դաշտահանդէսը փոխած էին խնճոյքի։

Վարչութեան կողմէ ընկեր Արիս Գասպարեան հանդէսը բացուած յայտարարեց որմէ անմիջապէս յետոյ ներկաներու փափաքով սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկեր Ցովհան Աբրահամեան, որ շատ լաւ տարաւ իր պարտականութիւնը։

Գեղարուեստական բաժինը բաւական ճոխ էր։ Այս անգամ իբր նորութիւն ունէինք ուրիշ շրջաններէ եկած հիւրեր որոնք մասնակցեցան իրենց երգերով եւ արտասանութիւններով։ Գ. Սարգիս Էֆէճեանի «Հայրենի հայրիկ» երգէն յետոյ փոքրիկն Էֆէճեան մեզ երգեց եւ արտասանեց ծափեր խլելով ներկաներէն։ Տիկին Գասպարեան (Ալֆորվիլէն) յաջող կերպով արտասանեց Գ. Դուրեանի «Տըրտունջք»ը եւ երգեց «Քէլէ, քէլէ»։ Ազգային եւ յեղափոխական երգերով սրահը կը թնդար շարունակ։

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Վ. Իշխանեան որ վեր հանեց հայ տառերու արժէքը եւ մատնանշեց այն մեծ դերը զոր ունեցած են մեր գիրերը՝ հայութեան պահպանման տեսակէտէն։

«Գիտնանք անոր արժէքը եւ անոր շունչը ներմուծենք մեր նոր սերունդի մէջ, եւ աչք եւ յօնքեր ունենալը բաւարար չէ, հայ մանուկին պէտք է նաեւ հայ գիր»։ Ցորդորեց որ ուժ տանք դպրոցին եւ գրադարանին։ Խօսեցան նաեւ ընկերներ Ե. Մինասեան, Սեթեան եւ Ալէք։

Երեկոյեան ժամը 9ին «Դրօշակ»ի վարչութիւնը աճուրդի դրաւ խորոված աքաղաղ մը։ Թէեւ ժողովուրդին մէկ մասը մեկնած էր, բայց, մնացող ընկերներ խանդավառութեամբ կը մասնակցէին։ Մանաւանդ ընկեր Սահփան Օղասեան եւ Ցովհան Աբրահամեան կարծես մրցումի էին ելած եւ ահա լարած ժամացոյցը կը հնչէ։ Ընկեր Ցովհան շահեցաւ աքաղաղը (298 ֆրանքի բարձրացած) եւ 20 ֆր. ալ նուիրեց։ Իսկ ընկեր Օղասեան եւս 20 ֆրանք նուիրեց չի շահելուն համար։ Անկէ վերջ շարունակուեցաւ ուրախութիւնը մինչեւ ուշ ատեն։

Թղթակից

Ց. Գ.— Իսիի ընկերներուն կողմէ Հ. Ց. Դ. Թանգարանը այցելութեան առթիւ 900 ֆրանք նուիրուեցաւ Թանգարանին եւ ոչ թէ 830, ինչպէս գրուած էր «Ցառաջ»ի մէջ։

Սիվրի-Հիսարի Միութեան հաշուեյարդարը

ՄԱՐՍԷՅԼ, 25 յուլիս.— Մեր Հայր. Վերաշինաց միութիւնը Հայաստան փոխադրուելու համար Հ. Բ. Ը. Միութեան մօտ պահ դրած էր 7000 ֆր.ի գումար մը։

Բարեգործականի հիւղ. վարչութիւնը բստ 24 նոյեմ. 1938ի որոշմանցին, 1939 մայիս 13 թուակիր նամակով կ'իմացնէր թէ ... «Այդ գումարը պիտի կրնանք յառաջիկայ 1 յունիս 1939ին ձեր միութեան տրամադրել փոխադարձ համաձայնութեամբ մը»։

Հրաժարեալ վարչութիւնը նկատի առնելով վերոյիշեալ պարագան, ինչպէս օտար ընկերակցութեանց վաւերացման հրամանագիր օրէնքը, բացառիկ ընդհ. ժողով մը հրաւիրեց հայրենակիցները, 1939 մայիս 7ին։

Այս ժողովին մէջ պարզուեցաւ որ Միութիւնը ունի Բարեգործականի մօտ 7000, խնայողութեան սնտուկին մէջ 785.25եւ գանձապահին քով 719.55 գումար՝ 8504.50 ֆրանք։ Ժողովը կարճ խորհրդակցութենէ մը վերջ բացարձակ համաձայնութեամբ որոշեց լուծել միութիւնը եւ իր պատուաստ գումարը բաշխել ազգային բարենպատակ եւ կրթական հաստատութեանց։

Բաշխումը տեղի ունեցաւ հետեւեալ կերպով, համաձայն ներկաներու փափաքին եւ կատարեալ համերաշխութեամբ.—

Հինգ կարօտ հայրենակիցներու 675, Մարսէյլի Ֆրանսական գիմնազիական Կ. Խալէի 785.25, Ծախքերու համար 44.55, գումար 1504.80։

Հ. Բ. Ը. Միութեան միջոցաւ.— Սէն Ժէրոմի Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցւոյ եւ մանկապարտէզի (հողի պարտքին) 3000, Սուրիահայ եւ յունահայ գաղթականներու 1000, Անթիլիասի հայ նահատակներու յուշարձանին 500, Պէյրութի ճեմարանին 500, Մարսէյլի աղքատախնամին 500, Գօմոն եւ Գուլվար Օտոոյի ազգ. դպրոցին 500, հիւանդ հայրենակցի մը օժանդակութեան 1000, Ընդհ. գումար 8.504.80։

Բարեգործականի միջոցաւ յանձնուած են որոշեալ հաստատութեանց։

Տրուած որոշման համաձայն, Սէն Ժէրոմի եկեղեցւոյ մէջ պիտի զետեղուի նահատակներու յիշատակին քար մը, եւ ամէն տարի Վարդավառի օրը մասնաւոր հոգեհանգիստ – պատարագ տեղի պիտի ունենայ ի յիշատակ Սիվրիհիսարցի համայն նահատակաց եւ ննջեցելոց»։

Այս տարի 16 յուլիս կիրակի օր առաջին հոգեհանգիստ – պատարագը կատարուեցաւ։

Ատենապետ՝ Կ. Փուռթալեան, ատենադպիր՝ Ա. Աճեմեան։

Ց. Գ.— Հրապարակային շնորհակալութիւն նաեւ «Ցառաջ»ի խմբագրութեան որ՝ 14 երկար տարիներ բարի եղաւ տեղ տալու մեր գրութեանց եւ յայտարարութեանց։

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (85)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

Մէկ կողմէն խուժան, միւս կողմէն փաղանգ, մէկ կողմէն վեց հազար գիւղացիներ, որոնք իրենց կաշիէ կրկնոցներուն վրայ կախած էին Ցիսուսի սիրտերը, իրենց կլոր գլխարկներուն վրայ սպիտակ երիզներ, իրենց բազկապաններուն վրայ քրիստոնէական նշանագրեր, իսկ գօտիներէն՝ համրիչներ, զինուած աւելի երկժանիներով՝ քան թէ սուրերով, առանց սուինի հրացաններով կամ պարաններով կապուած թնդանօթներով, կազմ՝ անպէտ, զինավարժութիւնը՝ թոյլ, ապստամբութիւնը՝ հին, ոգեւորութիւնը՝ սաստ։ Իսկ միւս կողմէն հազար հինգ հարիւր հոգի, գլուխնին դրած եռանկիւն գդակ, եռագոյն ջոքարով, երկար տատանուող լայն լանջանցներով ըզգեստներ հագած, խաչաձեւ կապուած գօտիներով, պղնձեայ երախակալ սուրերով եւ երկարատեւ հրացաններով, կրթուած, կազմակերպուած, հնազանդ եւ կատաղի, գիտնալով հնազանդիլ այնպիսիներուն՝ որոնք գիտէին հրամայել, նոյնպէս կամաւորներ՝ բայց հայրենիքի կամաւորներ, ի մէջ այլոց ցնցոտիներով պատուած եւ առանց կօշիկներու։ Միապետութեան համար պալատական գիւղացիներ, յեղափոխութեան համար բոկոտն արշաւող հերոսներ, երկու զօրախումբին համար ալ՝ իրենց պետը կը կազմէր հոգին. արքայականներու համար՝ ծերունի մը, հանրապետականներու համար՝ երիտասարդ մը. մէկ կողմէն Լանդընաք, միւս կողմէն՝ Կովէն։

Յեղափոխութիւնը՝ երիտասարդ հսկայ դէմքերու հետ, ինչպէս Տանթոն, Սէն-Ժիւսդ եւ Ռոպէսբիէր, ունէր նաեւ երիտասարդ գաղափարական տիպարներ, ինչպէս Հոշ եւ Մարսօ։ Կովէն վերջին դէմքերուն կը պատկանէր։

Կովէն երեսուն տարեկան էր, հերքիւլեան դէմքով, մարգարէի լուրջ հայեացքով, մանկական անմեղ ծիծաղով։ Ոչ կը ծխէր, ոչ կը խմէր, ոչ կը հայհոյէր։ Ամբողջ պատերազմներու մէջ իր հետ կը տանէր արդուզարդի արկղիկը. առանձին հոգատարութիւն ունէր իր եղունգներուն, իր ատամներուն եւ իր հոյակապ ու թուխ ծամերուն նկատմամբ։ Կայաններու մէջ ինքն իր ձեռքերով քամիին դէմ թափ կուտար իր հրամանատարի համազգեստը՝ ծակծկուած գնդակներէ եւ փոշիէն ճերմկած։ Ինքնամոռաց միշտ կը նետուէր կատաղի կռիւի մէջ, բայց երբեք չէր վիրաւորուեր։ Իր ձայնը, սովորաբար միշտ մեղմ, անհրաժեշտ վայրկեանին հրամանատարի ահեղ հնչիւններ կը ստանար։ Ինքն օրինակ կուտար գետին պառկելու՝ ցրտաշունչ քամիին տակ, անձրեւին տակ, ձիւնին մէջ, փաթթուած՝ իր վերարկուին մէջ եւ սքանչելի գլուխը դրած քարին վրայ. դիւցազն եւ անմեղ հոգի մըն էր ան, բայց սուրը մերկացուցած ատեն կը կերպարանափոխուէր։ Կանացի այն նազելի կերպարանքն ունէր ան, որ ճակատամարտին մէջ ահաւոր կը դառնար։

Այս բոլորին հետ Կովէն միանգամայն խորհող եւ փիլիսոփայ էր, ճիշդ երիտասարդ իմաստուն մը։ Ալկիպիաս մը՝ երբ զայն կը տեսնէին, բայց Սոկրատ մը՝ երբ իրեն հետ կը խօսէին։

Այս անպարտելի անհուն բանկումը՝ որ կը կոչուէր Ֆրանսական Ցեղափոխութիւն, այդ պատանի երիտասարդը բարձրացուցած էր մինչեւ զօրավարութեան աստիճանին։

Իր զօրախումբը, որ ինքն էր կազմած, կարծես հռոմէական լեգէոնը ըլլար. իբրեւ տեսակ մը լիակատար բանակ՝ ան բաղկացած էր հետեւակ եւ հեծելազօրքերէ. ան ունէր խուզարկուներ, ռահվիրաներ եւ կամուրջաշիններ. եւ ինչպէս հռոմէական լեգէոնը ունէր իրեն ռումբնետներ, ասիկա ալ ունէր իր թնդանօթները. երեք հատ թնդանօթներ կը զօրացնէին այդ զօրախումբը, առանց անոր կարելի թեթեւութիւնը խանգարելու անոր արագաշարժութիւնը։

Լանդընաք նոյնպէս զօրավար մըն էր, եւ աւելի վտանգաւոր զօրավար։ Ան միանգամայն աւելի խելացի եւ աւելի համարձակ էր։ Իսկական ծերունի հերոսները աւելի պաղարիւն են քան երիտասարդները, որովհետեւ աւելի հեռու են իրենց կեանքի արշալոյսէն. բայց նոյնպէս նաեւ աւելի յանդուգն են, որովհետեւ աւելի մօտ են մահուան։ Եւ ի՞նչ պիտի կորսնցնեն։ Շա՜տ քիչ բան։ Եւ այդ էր Լանդընաքի որքան յանդուգն, նոյնքան եւ խելացի շարժումներու պատճառը։ Այս յամառ կռուին մէջ սակայն, ուր երիտասարդը եւ ծերունին ճակատ առ ճակատ կը մաքառէին, ընդհանրապէս եւ գրեթէ միշտ Կովէն յաղթական կ'ելլէր։ Բոլոր երջանկութիւնները, մինչեւ այս ահաւոր երջանկութիւնը երիտասարդին կը ժպտէր։ Յաղթանակը, կարծես թէ երիտասարդ աղջիկ մըն է։

Լանդընաք շատ զայրացած էր Կովէնի դէմ. նախ անոր համար որ Կովէն կը հարուածէր զայն, եւ յետոյ՝ որովհետեւ Կովէն իր ազգակիցն էր։ Ի՞նչ նպատակի կը ծառայէր որ ծագումէն դարձած էր ան, այդ Կովէնը, այդ սահանքը, իր ժառանգը,— որովհետեւ մարքիզը որդիներ չունէր— իր փոքր եղբօրորդին, գրեթէ իր թոռը։ «Ա՛հ, կ'ըսէր այդ ինքնակալ մեծ հայրը, եթէ ձեռքս իյնայ, շան պէս կը սատկեցնեմ զայն»։

Հանրապետութիւնը զուր տեղը չէր որ կը վախնար մարքիզ Լանդընաքէն։ Դեռ նոր ցամաք ելած էր, երբ արդէն կը դողացնէր իր շուրջը։ Իր անունը կայծակի թեւերով տարածուած էր Վանտէական պատերազմին մէջ, ուր ամէնքը կը նախանձէին իրարմէ եւ իւրաքանչիւրը ունէր իր մացառը եւ իր ձորը, երբ իրենցմէ աւելի բարձր մէկը ճանչցուի անոնց մէջ, ան կը միացնէ ցրուած եւ իրենց մէջ հաւասար պարագլուխները։ Անտառներու զօրապետները գրեթէ ամէնքը միացած էին Լանդընաքին ու մօտէն կամ հեռուէն կը հնազանդէին անոր։ Միայն մէկը թողած էր զինքը, ան՝ որ առաջին անգամ յարած էր իրեն.— Կավարոն։

Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ ան ինքնավստահ մարդ մըն էր։ Կավարոն գիտէր քաղաքացիական պատերազմի հին եղանակին բոլոր գաղտնիքները եւ խափանուցած էր անոր ամէն ծրագիրները. իսկ Լանդընաք կուզէր տապալելու այդ հին եղանակը եւ փոխելու զինքը։ Անկախ բնաւորութիւնները հնազանդելու սովորական չեն։ Ուստի կօշիկը Լանդընաքի ոտքին չէր գար։ Կավարոն գացած էր միանալու Գոնչանի հետ։

(Շար.)

ռոճիկ ստանալ բայց չէր զսակ ունենալ ։

Իսկ երիտասարդ Ֆրանսան, որ կը զօրանայ օրէ օր, կը գրաւէ ծերացած Ֆրանսային տեղը, առնական էր եւ վճռական ։ Այդ նոր Ֆրանսան գիտէ թէ ժամանակը չէ պահանջներու, այլ զոհողութեան ։

Նկատական նախարարը յետոյ բսաւ թէ նոր տուրքեր գրուած չեն, այլ միայն աւելցուած է ամուրիներու տուրքը՝ ընտանիք կազմելու նպատակով ։ Կառավարութիւնը, որ իր ամբողջ ուշադրութիւնը դարձուցած էր պաշտպանողականութեան վրայ՝ ամէն ծախք եւ զոհողութիւն նուիրելով զինուորական պահանջներու, բացառութիւն մը ըրաւ օրօրոցներու բանակին կազմութեան համար ։

Այնուհետեւ Փոլ Ռէնօ ներկայացուց կառավարութեան ձեռնարկները արդիւնաբերութեան, արտածումի, գործադրկութեան տագնապին, Փրանքին պաշտպանութեան, ապրուստի սղութեան դէմ պայքարի ճակտին վրայ ։ Եւ եզրակացուց թէ կառավարութեան ծրագիրները եւ նախատեսութիւնները պսակուած են յաջողութեամբ, երկիրը կը զօրանայ հետզհետէ եւ կը բարգաւաճի ։

Անգլօ-ճափոն բանակցութիւնները

Թոքիոյէն կը հաղորդեն թէ Զօր. Միւթօ եւ Քաթօ տեսակցութիւններ են ունեցած անգլ. պատուիրակութեան անդամներուն հետ, Թիէնցինի խորհրդաժողովին շուրջ ։ Երէկ առաւօտ վերսկսան պաշտօնական բանակցութիւնները ։ Լուրջ տարակարծութիւններ գոյութիւն ունին Անգլիոյ եւ Ճափոնի միջեւ, չինական դրամատուններու մէջ անգլիական ոսկիի պահեստին, ինչպէս նաեւ չինական տոլարի պաշտպանման շուրջ ։ Թոքիոյի անգլ. դեսպանը այս մասին երկար տեղեկագիր մը ղրկած է Լոնտոն, իսկ անգլիացի փորձագէտները կը պատրաստեն նոր հրահանգներ՝ անգլիական պատուիրակութեան համար ։ Այդ հրահանգները պիտի ճշդեն Անգլիոյ վերջնական դիրքը՝ այն խնդիրներու մասին, որոնց շուրջ տարակարծիք են Անգլիա եւ Ճափոն ։ Անգլիոյ տեսակէտը այն է, որ Ճափոնի պահանջները կ'արծարծեն միջազգային խնդիրներ, որոնք չեն կրնար լուծուիլ երկկողմանի բանակցութիւններով եւ անհրաժեշտ կը դարձնեն գումարումը խորհրդաժողովի մը, որուն պէտք է մասնակցին բոլոր շահագրգռուած պետութիւնները, մասնաւորաբար Ֆրանսան ։

Ի՞նչ պատրաստութիւն կը տեսնէ Իտալիա Թուրքիոյ դէմ

Պոլսոյ «Ենի Սապահ» թերթը կը գրէ թէ ներկայիս Տոտեկանէսեան կղզիներուն մէջ կը գտնուին իտալական 16 մարտանաւեր եւ 7 ընդծովեաներ ։ Կղզիներու իտալական հրամանատարութիւնը կը շարունակէ պարպել տալ կարգ մը կղզիներու բնակչութիւնը ։ Եւ նկատի ունենալով որ բազմաթիւ ոչ — զինուորականներ մասնաւոր շոգենաւերով Անատոլու կ'անցնին, հրամանատարութիւնը արգիլած է զինուորներու յարաբերութիւնը ոչ — զինուորականներու հետ ։

Տոտեկանէսեան կղզիներու մէջ կեդրոնացած են նաեւ բազմաթիւ օդային տորմիղներ ։ Գերմանական նաւեր Թրիէսթէն Հռոդոս տեւական կերպով ռազմամթերք կը փոխադրեն ։ Փաթմոս կղզիին բնակչութիւնը ամբողջովին տեղահանուած է ։ Ցոյն բնակչութիւնը կը խուսափի եւ կը տեղահանուի ։ Մանտրայի նաւահանգիստին մէջ ալ մեծ գործունէութիւն աչքի կը զարնէ ։

Տոտեկանէսեան կղզիներու ընդհանուր կառավարիչն է Զօր. Կրացիանի, Եթովպիան գրաւող զինուորականը ։

«Թան» կը գրէ թէ Իտալիա ծրագրած է օդատորմին արշաւել Անատոլու, բայց կը բացատրէ թէ Թուրքիա չի վախնար, քանի որ ունի ազնուական բանակ մը, ինչպէս նաեւ մեծ դաշնակիցներ՝ յանձին Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ ։

Միւս կողմէ, Անատոլու գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ Մարաջախտ Ֆէվզի Չաքմաք կը շարունակէ իր քննութիւնը արեւմտեան Անատոլուի եզերքին վրայ, ընկերակցութեամբ բանակի քննիչներու եւ բազմաթիւ զօրավարներու ։ Մարաջախտը անցած է Այտըն եւ մեծ պատիւներով ընդունուած ժողովուրդին կողմէ ։

Անգլիական զինուորական պատուիրակութիւնն ալ կը գտնուի նոյն շրջանին մէջ եւ մասնաւորաբար աչքէ կ'անցընէ ծովեզերքի ամրութիւնները ։ «Գոճաթէփէ» Թարխիլանուը տրամադրուած է պատուիրակութեան ։

Անգլիա կը շարունակէ ոսկի թափել

Անգլիական թերթի մը քաղած տեղեկութիւններուն համաձայն, Եուկոսլավիոյ խնամակալ իշխանը յաջողած է համոզել բրիտանական կառավարութիւնը, որ նոր վարկեր բանայ Պալքանեան պետութեանց ։

Այսպէս Լոնտոնի կառավարութիւնը նոր փոխատուութիւն մը պիտի ընէ Պելկրատի, անկէ զատ պիտի բարձրացնէ իր գնումներուն քանակը Եուկոսլավիայէն, մասնաւորաբար փայտի գնումը ։

Լոնտոնի կառավարութիւնը փոխատուութիւն մը եւս պիտի կատարէ Պուլկարիոյ համար ։

Ազգ. պարգեւախաղին շահող թիւերը

Ազգ. պարգեւախաղին 13րդ վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ «Վիլ տ'Ալժէ» նաւին մէջ, Մարսէյլ – Ալժէ ճամբուն վրայ, անցեալ շաբաթ գիշեր ։ Ծովը խաղաղ էր, նաւը հասած էր Պալէարեան կղզիներուն բացերը, երբ, ժամը 9ին, սկսաւ վիճակահանութիւնը ։

Հինգ միլիոնի պարգեւը շահեցաւ 555,531 թիւը ։

Հետեւեալ երեք թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք — 1.179.207, 1.809.393, 1.468.317 ։

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ կէս միլիոն ֆրանք. — 995,635, 007,480, 1,261.488, 1.398.221 ։

Հետեւեալ տասը թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 200,000 ֆրանք — 1.195.813, 149.324, 757.428, 221.788, 744.955, 303.871, 069.482, 970.036, 355.105 081.357 ։

Իսկ այն թիւերը, որոնք կը վերջանան 22,188, կը շահին 100,000 ֆր. ։

40.824 եւ 64.866 վերջացող թիւերը կը շահին 50.000ական ֆրանք ։

1724 վերջացող թիւերը կը շահին 20.000ական ֆրանք ։

420 վերջացող թիւերը կը շահին 5000ական ֆրանք ։

79 վերջացող թիւերը կը շահին 1000 ական ֆրանք ։

8 վերջացող թիւերը կը շահին 220ական ֆրանք ։

4 վերջացող թիւերը կը շահին 110ական ֆրանք ։

Իսկ հինգ միլիոնի պարգեւը շահող թիւէն մէկ պակաս կամ մէկ աւելի թիւ ունեցողը իրաւունք կ'ունենայ Ա. կարգով ճամբորդելու Մարսէյլէն Ալժէ եւ Ալժէէն Մարսէյլ ։

ՊԱՏԻՌՑ ԼԵԳԷՈՆԻ սպայութեան շքանշան առաջան Օր. Եւա Քիւրի, գիտնական, Թրիսթան Պէռնար, երգիծաբան, Փէէռ Միլ, վիպասան, որուն մէկ վէպը. «Միւրինաս», թարգմանուած է հայերէնի ։

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ծննդեան տարեդարձին առթիւ, Հիթլէր շնորհաւորական հեռագիր մը ուղղեց Դուչէին ։

Ֆ. Կ. Խաչի օդափոխութեան կայանի Բ. խումբը կը մեկնի

Ֆ. Կապոյտ Խաչի օդափոխութեան կայանի երկրորդ խումբը կը մեկնի 2 Օգոստոս չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 10.20ին ։ Երախաները բերել ժամը 9ին, Gare d'Orsay, Salle des Pas Perdus ։

Կ'ուզուին գործաւորներ եւ գործաւորուհիներ

Սատանձնած ենք Ֆրանսական բանակի զինուորներու համար հագուստեղէն կարելու գործը ։ Տեւական աշխատանք, լաւ վճարում ։ Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ ամէն օր, Հայ Մարտիկներու Միութեան գրասենեակը, 9, rue Thénard. Paris (5), մեթրօ Սէն Միշէլ

Ռուսական գործեր

Մոսկուայի մէջ գրոյց կը շրջի թէ գնդակահարուած է Եժով, որ շնորհազուրկ եղած եւ իր տեղը առած էր Բերիայի ։ Պաշտօնանկ եղած է Զօր. Շթէրն, որ հրամանատարն էր Ծայր. Արեւելքի Ա. զօրաբանակին, իր տեղը կ'անցնի Զօր. Պոզով ։ Պաշտօնանկ եղած են նաեւ 78 բարձրաստիճան սպաներ, որոնց կարգին Զօր. Լուպին, որ օգնականն էր մարաջախտ Պլիւխէրի ։ Պաշտօնանկ եղած են նոյնպէս Թայիրով, գործավար Մոնկոլիոյ, Օրաս՝ նաւային կցորդ Ուաշինկթընի խորհրդային դեսպանատան ։

ՉԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՑԻՆ գինը քիլոն 3 ֆրանք 15ի պիտի բարձրանայ Օգոստոս 4էն սկսեալ ։

ԱԼՊԷՐ ՍԱՐՕ, ներքին նախարարը, ինքնաշարժով կ'անցնէր Էթուալի հրապարակէն, երբ ուրիշ ինքնաշարժ մը բախեցաւ նախարարին ինքնաշարժին ։ Ալպէր Սարօ չատ թեթեւ վէրքեր ստացաւ բախումին հետեւանքով ։

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 12, Rue Damesme ... Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ — HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
[illegible]	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 2 ՕԳՈՍՏՈՍ — MERCREDI 2 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4107 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

ՄԵԾ «ԴԻՏՈՂ»Ը

Միացեալ Նահանգներու կեանքը արդէն իսկ կը կրէ ազդեցութիւնը յառաջիկայ ընտրութիւններուն: 1940ին, երկիրը պիտի ունենայ իր նոր նախագահը: Նոր ըսինք, որովհետեւ ամերիկեան աւանդութիւնները նախագահ մը վերընտրելու չեն թոյլատրեր: Ինչ որ եղաւ Ռուզվէլթին՝ այդ երկրին պատմութեան մէջ արձանագրուած բացառութիւններէն էր: Ճիշդ է, որ կը խօսուի Ռուզվէլթը երրորդ անգամ թեկնածու ներկայացնելու մասին: Բայց, նման յաջողութիւն մը քիչ հաւանական կը նկատուի, տրուած ըլլալով որ նաեւ ներքին ու արտաքին քաղաքականութիւններուն հետ կապուած այդ յաջողութիւնը :

Ռուզվէլթ իշխանութեան եկաւ շատ ծանր պայմաններու մէջ : Միացեալ Նահանգները եւս վարակուած էին տնտեսական տագնապէն: Դրամատուները սնանկութեան առջեւ էին: Գործազուրկներու թիւը կը հասնէր միլիոններու: Թրբրսթները, խնայողական սնտուկները եւ ճարտարարուեստական ընկերութիւնները մատնուած էին անել վիճակի մը:

Անշուշտ, իր առաջին մտահոգութիւնը պիտի ըլլար երկրին տնտեսական - ելմտական վերականգնումը: Մանաւանդ որ, իր թեկնածութեան կապած էր կարգ մը յուսադրիչ խոստումներ եւ հիմնական ծրագիրներ: Ու, 120 միլիոննոց հսկայ զանգուած մը, որ, տնտեսական աղէտին հետեւանքով կորսնցուցած էր իր հաւատքը՝ իր ղեկավարութեան մասին, կը սպասէր այդ խոստումներու իրականացումին :

Ռուզվէլթ յայտարարած էր թէ «պիտի յարձակի ուղղակի պատճառներուն վրայ»: Եւ, որպէսզի կարենայ իրականացնել իր ծրագիրը, պէտք ունէր, բնականաբար, նոր ու բացառիկ միջոցներու: Իսկ բացառիկ միջոցները պայմանաւորուած են, ընդհանրապէս, բացառիկ իրաւասութիւններով, ինչպէս է պարագան ուրիշ երկիրներու մէջ:

Արդ, Քոնկրէն, 1933 մայիս 12ին, քուէարկեց նոր իրաւասութեանց օրէնք մը: Ետքը՝ անոր լրացուցիչ օրէնքները՝ 1934ին: Նախագահը լիազօրուած էր, այս օրէնքներով, ոսկի տոլարին արժէքը իջեցնել մինչեւ 50 առ հարիւր: Ունենալ իր տրամադրութեան ներքեւ «կայունացման հիմնադրամ մը»՝ երկու միլիար տոլարի: Այս միջոցներէն զատ, Ռուզվէլթ մէջտեղ դրաւ նաեւ իր «Նիւ Տիլ»ը: Անոր նպատակն էր «շարժման մէջ դնել տնտեսական մեքենան»: Ու դիմեց զանազան միջոցներու: Ստեղծեց հանրային վիթխարի աշխատանքներ, աշխատանք հայթայթելով գործազուրկներուն: Այդ նպատակին համար տրամադրեց մեծ գումարներ: Եւ, իրապէս, Միացեալ Նահանգներու տնտեսական ու ելմտական կեանքը սկսաւ ցոյց տալ նկատելի բարելաւում մը: Ճիշդ է, որ այս բոլորին համար հարկ եղաւ ընել ծանր զոհողութիւններ: Այսուհանդերձ, կարելի է ըսել թէ երկիրը փրկուած էր: Վիճակագրութեան մը համաձայն, Ռուզվէլթի «Նիւ Տիլ»ը հինգուկէս տարուան մէջ յառաջ բերաւ քսան միլիար տոլարի բաց մը ...պարզ է որ այս հսկայ գումարը օգտագործեցին հանրապետականները: Ժողովուրդը, որ թիւերու շատ կը կառչի, եւ աւելի շատ ներկայով կ'առաջնորդուի՝ քան անցեալով, որուն չափով կը կրէ, այժմ, այս մեծագումար բացին ազդեցութիւնը: Մոռնալով, անշուշտ, 1929 – 30ի տնտեսական ծանր տագնապին հետեւանքները, ինչպէս նաեւ այն ահաւոր կացութիւնը, որուն դէմ պայքարելու ստիպուած էր Ռուզվէլթ :

Միացեալ Նահանգներու նախագահին «դրամային քաղաքականութիւն»ն էր այս, որուն արագ ընդրոշումը միայն ըրինք, խուսափելով մանրամասնութիւններէ եւ թիւերէ :

Նախագահին երկրորդ քաղաքականութիւնը արտաքին ճակատն էր:

Չմոռնանք որ՝ Ամերիկան, իր էութեամբ, տրամադրութիւններով եւ իր նախասիրութիւններով՝ ներամփոփ, ինքնիրմով ու ինքը իրեն համար ապրող երկիր է: «Միջին Ամերիկացիին» մօտ աւելի չեշտուած է այդ պարագան: Եւ չափազանց ճիշդ է այն նկատողութիւնը թէ՝ Տալատիէի, Հիթլէրի, Մուսոլինիի ու նոյնիսկ Չէյմպըրլէնի ճառերը հոն երբեք չեն թողուր այն տպաւորութիւնը, ինչ որ կը թողուն հոս: Մէկ խօսքով՝ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգները, էապէս, նոյնինքն «դիտող»ն են:

Արդ, Ռուզվէլթ, քաղաքական վերջին ալեկոծութիւններու ընթացքին, ուզեց երկիրը չեզոքացնել իր այս հունէն: Իր այն ճառը, օրինակ, որով Հիթլէրէն կը պահանջէր երաշխաւորել երկասնեակ մը պետութիւններու ամբողջականութիւնը, ոչ միայն միջնորդութեան կամ իրաւարարութեան սահմաններէն դուրս կ'ելլէր, այլեւ ամբողջովին կը ճշդէր դիրք մը, ինչպէս նաեւ կը գծագծէր ապագայ ընթացք մը՝ Միացեալ Նահանգներու կողմէ, ինչ որ աննախընթաց էր ու թերեւս անակնկալ՝ նոյնինքն Միացեալ Նահանգներուն համար եւս: Նախագահը, Հըլի հետ, շարունակեց իր այդ քաղաքական հակումին հետեւիլ: Ու նոյնիսկ փորձեց Քոնկրէին որոշումը ձեռք ձգել՝ պատերազմի պարագային օժանդակութիւններ ընծայելու համար: Բայց, չյաջողեցաւ: Ապարդիւն անցաւ նաեւ իր երկրորդ փորձը: Կանխահաս քայլ մըն էր, բնականաբար, ասիկա: Որովհետեւ, Միացեալ Նահանգները նման երկիր մը, որ նախորդ պատերազմին մասնակցած էր հազիւ 1917ին, ու այն ալ՝ իր նաւերուն՝ գերման սուզանաւերու կողմէ ամբարիծումէն յետոյ, կը կարօտէր դէպքերու, որոնք պիտի գային հասուցնել՝ իր մէջ՝ կրկին կռուի նետուելու տրամադրութիւնը: Կասկած չկայ, որ Ռուզվէլթ իր այդ քայլերը առաւ կռիւը կանխելու մտահոգութեամբ: Հարկ էր զօրացնել խաղաղութեան ճակատը՝ կանխած ըլլալու համար յարձակումի կամ գրաւումի որ եւ է փորձ, որ, կ'ըսուի, կրնայ այլեւս ընդհանուր բնկումի մը տանիլ :

Վ. ԻՇԽ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԽՈՐՀԻ ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՉԷՅՄՊԸՐԼԷՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անգլիոյ վարչապետը խորհրդարանին մէջ խօսեցաւ իր այն ճառը, որու մասին գրեր էինք երէկ: Չէյմպըրլէն շօշափեց երեք խնդիրներ, որոնք առաջին գծին վրայ կը գտնուին,— Մոսկուայի բանակցութիւնները, Տանցիկի կացութիւնն ու անգլօ-ճափոն յարաբերութիւնները :

Մոսկուայի կառավարութիւնը, ըստ վարչապետը, յայտնեց թէ աւելի նպատակայարմար պիտի ըլլար, յարաբերութեանց այս վիճակին մէջ, անմիջապէս սկսիլ զինուորական խորհրդակցութեանց: Ն. Վեհափառութեան ու Ֆրանսայի կառավարութիւնները համաձայն եղան այս տեսակէտին եւ անհրաժեշտ կարգադրութիւնները ըրին՝ անգլիացի եւ ֆրանսացի զինուորականներ ղրկելու համար Մոսկուա, անմիջապէս որ կարելի ըլլայ: Զինուորական խորհրդակցութեանց հետ պիտի շարունակուին քաղաքական բանակցութիւնները, վերջնական համաձայնութեան մը գալու համար: Բրիտանական պատուիրակութեան նախագահը պիտի ըլլայ ծովակալ մը, պատուիրակութեան մաս պիտի կազմեն նաեւ օդային մարաջախտ մը եւ զօրավար մը :

Վիճաբանութեանց ընթացքին, ազատական Սինքլէր եւ աշխատաւորական Տալթըն քննադատեցին կառավարութեան քաղաքականութիւնը ու մանաւանդ չեշտեցին իրենց այն տպաւորութիւնը թէ Չէյմպըրլէն այնքան վճռական ու կորովի չէ որքան արտաքին նախարար Հըլիֆաքսը՝ յարձակումներուն ընդդիմանալու տեսակէտով: Ու հարցուցին թէ կառավարութիւնը ի՞նչ ըրաւ, Մարտէն ասդին, խաղաղութեան ճակատ մը ստեղծելու համար: Վարչապետը որուն պատասխանը պաշտպանողական ճառ մըն էր, յիշեց սպառազինումի այն ճիգը զոր կառավարութիւնը ի գործ դրաւ: Ետքը, Լեհաստանի ու Թուրքիոյ հետ կնքուած համաձայնութիւնները, ինչպէս նաեւ Ռումանիոյ եւ Յունաստանի տրուած երաշխաւորութիւնները: Չէյմպըրլէն աւելի շատ ծանրացաւ, սակայն, Մոսկուայի բանակցութիւններուն վրայ: Ընդդիմադիր երկու պետերը մեղադրեցին կառավարութիւնը՝ իբրեւ պատասխանատու Ռուս. Միութեան հետ կատարուած բանակցութեանց երկարումին: Վարչապետը պատասխանեց թէ ինք միշտ խուսափեցաւ վիճաբանելէ, երբ զանազան առիթներով իրեն հարցումներ եղան, որովհետեւ ես շատ լաւ գիտեմ թէ ուրիշ երկիրներու մէջ կան մարդիկ, որոնք նախանձով կը հետեւին բանակցութեանց յառաջացումին եւ թէ չափազանց գոհ պիտի ըլլային, եթէ իրենց հայթայթուէին զէնքեր, զորս պիտի օգտագործէին՝ տարակարծութիւններ ստեղծելու համար մեր եւ Մոսկուայի միջեւ: Ես տրամադիր չեմ անոնց հայթայթելու այդ զէնքերը: Աւելցուց, որ երեք կառավարութիւնները դեռ չեն կրցած գտնել գոհացուցիչ բացատրութիւն մը «անուղղակի յարձակումի» մասին, «որովհետեւ այդ անհամաձայնութիւնը ոչ ոքի համար գաղտնիք մը չէ»: Ետքը, վարչապետը յայտարարեց թէ բանակցութեանց երկարումը ունի «տեսակ մը աշխարհագրական պատճառ»: Ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութեանց պատասխաններն էին որ ժամանակ խլեցին, եւ ոչ թէ ռուս կառավարութեան: Մոլոթով իր կառավարութեան հետ կրնար խորհրդակցիլ ժամը ժամին, մինչդեռ ֆրանսական եւ անգլիական դեսպանները ստիպուած էին դիմել իրենց կառավարութիւններուն, որոնք, իրենց կարգին, իրարու հետ կը խորհրդակցէին՝ համաձայնութեան եզրեր գտնելու համար: Անգլօ-ճափոն դաշնակցութեան բանակցութիւնները խլեցին վեց ամիս: Անգլօ-ֆրանսականը, 1904ին, 9 ամիս: Անգլօ-ռուս համաձայնութիւնը, 1907ին, 15 ամիս: Իսկ Լօքարնօ պատրաստուեցաւ 8 ամիսէն: Անշուշտ կարելի էր ժամանակաւոր համաձայնութեան մը գալ ու ճշդել պայմանաժամ մը՝ որոշելու համար դաշինքի մը մանրամասնութիւնները, ինչպէս ըրինք Լեհաստանի եւ Թուրքիոյ հետ : Անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները սիրով պիտի ուզէին հետեւիլ այս նախընթացին: Բայց, կառավարութիւնը չուզեց ստորագրել, նախընտրելով կնքել ամբողջական համաձայնութիւն մը:

Ճառին այն մասը որ կը վերաբերէր Թոքիոյի բանակցութիւններուն, կը ձգտէր պաշտպանել կառավարութեան քաղաքականութիւնը: Չէյմպըրլէն ժխտեց այն սխալ մեկնութիւնները, որ տրուեցան համաձայնութեան բանաձեւին՝ բանակցութեանց նախօրէին, «բանաձեւ մը, որ միայն իրողութիւնը կը պարզէ, որ քաղաքականութեան փոփոխում մը չի ճշդեր եւ ոչ ալ կը ճանչնայ Ճափոնի պատերազմիկի իրաւունքները, որ չի դաւաճաներ Չինաստանի մէջ բրիտանական իրաւունքներուն: Կառավարութիւնը Ծայր. Արեւելքի իր քաղաքականութիւնը պիտի չփոխէ՝ ուրիշ պետութեան մը պահանջին վրայ: Եթէ հակաբրիտանական գործունէութիւնը շարունակուի, անգլիական կառավարութիւնը խնդիրը պիտի նկատէ շատ լուրջ, ինչ որ բանակցութեանց յաջողութիւնը պիտի դարձնէ շատ դժուար՝ եթէ ոչ անկարելի: Անգլիոյ եւ Ամերիկայի ընդհանուր տեսակէտները նոյնն են, թէեւ երկու կառավարութիւնները միեւնոյն ձեւով չեն գործեր: Անգլիական կառավարութիւնը մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ Միացեալ Նահանգներու հետ գործակցութեան՝ ամէն տեղ, ուր որ կարելի է, եւ թէ Ուաշինկթընի կառավարութեան կը հաղորդէ իր բոլոր կարգադրութիւնները եւ որոշումները: «Պէտք է խոստովանիլ, որ կարելի չէ առանց մտահոգութեան դիտել կացութիւնը, մինչ սպառազինութիւնը կը շարունակուի ամէն կողմ: Դժուար է նախատեսել թէ այս հարցը ի՞նչպէս պիտի լուծուի, այնպէս մը որ պատերազմ չըլլայ: Կը խորհիմ որ եթէ մենք կարենայինք գոնէ դադրեցնել մամուլով եւ ուրիշ միջոցներով կատարուած թունաւոր քարոզչութիւնը, ու յաջողէինք բան մը ընել՝ ժողովուրդներու միջեւ վստահութիւնը վերահաստատելու համար, չէր մնար հարց մը, ըստ իս, զոր կարելի չըլլար լուծել՝ խաղաղ վիճաբանութեամբ: Նման յաջողութիւն մը անհաշուելի բարիքներ պիտի ընծայէր արար աշխարհի համար : Բայց, միւս կողմէ, եթէ պատերազմ ծագի, ով որ ալ ըլլայ յաղթողը, կասկած չկայ թէ յաղթականներն ու պարտեալները պիտի քաղեն մարդկային տառապանքներու ու թշուառութեանց զարհուրելի հունձք մը: Կը խորհիմ թէ այս հիմնական ճշմարտութիւնը սկսած է իջնել ժողովուրդներու եւ անոնց ղեկավարներուն մտածումներուն վրայ: Այս հաւատքին վրայ է որ ես կը հիմնեմ իմ այն յոյսը թէ մենք դեռ պիտի կարենանք գտնել միջոցը ներկայ մղձաւանջէն խոյս տալու, եւ անգամ մը եւս գտնելու մեզ խաղաղութեան լոյսին մէջ»:

ՆՈՐ ԲԱՑՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ԱՐՄԻՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ՑԱՆԿ 11

Սիսակ Սիոլեան	100	Արամ Զագրեան	50
Վահէ Տամլամեան	100	Յ. Թէքզեան	25
Ա. Լաքաճեան	100	Փոքրիկն Սօսի Թէքզեան (իր գանձանակի դրամը)	10
Ֆ. Կ. Խաչի Լիլայի մասնճ.	100	Հայ ուսանող մը	20
Գուրգէն Գարախանեան	100	Հայ ուսանող մը	5
Ստեփան Փանոսեան	100		
Գէորգ Վարուժան Փանոսեան (իր գանձանակին դրամը)	20	Գումար՝	830
Վարդգէս Քէօլէեան	50	Նախորդ գումար՝	23,150
Յովհաննէս Գիլէմճեան	50	Ընդհ. գումար՝	23,980

Թուրքիա միջնորդ Մոսկուայի եւ Պուքրէշի միջեւ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Կարոլ Թագաւորին ճամբորդութիւնը կամ Պոլսոյ ջուրերուն մէջ կենալը ուրիշ նպատակ չունի, բայց եթէ հասկնալ թէ Թուրքիա պիտի ուզէ՞ր ստանձնել միջնորդի դեր կատարել Մոսկուայի եւ Պուքրէշի միջեւ: Ու նոյն թերթերը կը կարծեն գիտնալ թէ Ըսմէթ Ինէօնիւ այդ դերն ստանձնած է արդէն, ու շնորհիւ իր բարեկամական յարաբերութիւններուն՝ Մոսկուայի հետ, պիտի յաջողի հարթել ամէն անհամաձայնութիւն որ գոյութիւն ունի Պուքրէշի եւ Մոսկուայի միջեւ, ինչ որ կարեւոր նպաստ մը պիտի դառնայ խաղաղութեան ճակատին, մանաւանդ երբ յետոյ նոյն ձեւով բարեկամական յարաբերութիւններ ստեղծուին Ռուսիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ :

Յարաբերութիւնները Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ միջեւ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն «Թանս»ի.— Այս վերջին օրերուն՝ որոշ բարելաւում մը կը նշմարուի Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ յարաբերութեանց մէջ, Սոֆիայի եւ Պուքրէշի թերթերը, մանաւանդ ռումանական մայրաքաղաքին թերթերը, դադրեցուցած են իրենց յարձակումները:

Երբ Ռումանիոյ վարչապետը, ցամաքի ճամբով մեկնելու համար իր հօրը՝ որ կը գտնուէր Պոլիս, անցաւ Սոֆիայէն, կայարանին մէջ ողջունուեցաւ իշխան Կիրիլի կողմէ,— եւ այս՝ անակնկալ ազդեցութիւն մը գործեց Պուքրէշի մէջ: Զրոյց կը շրջի Պուքրէշի մէջ թէ Կարոլ Թագաւորը, արեւելեան Միջերկրականի մէջ կատարած իր պտոյտէն վերադարձին, տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Վառնայի մէջ, Պորիս Թագաւորին հետ:

«Մաթէն»ի թղթակիցը, որ այս միջոցիս քննական պտոյտ մը կը կատարէ Տոպրուճայի մէջ, կը խօսի պուլկարօ-ռումանական յարաբերութեանց մասին եւ մանաւանդ կ'արծարծէ Տոպրուճայի հարցը:

Ըստ «Մաթէն»ի թղթակցին քաղած տեղեկութեանց, Տոպրուճայի բնակչութիւնը կը բաղկանայ Ռումէններէ (45 առ հարիւր), Պուլկարներէ (22,7 առ հարիւր), Թուրքերէ եւ Թաթարներէ (21,2 առ հարիւր), Ռուսերէ (3,4 առ հարիւր), Գերմաններէ (1,5 առ հարիւր): Պուլկարները աւելի խիտ են այս երկրամասին հարաւ-արեւելեան կողմը: Թուրքերը եւս հոծ զանգուած մը կը կազմեն տեղ տեղ, բայց փոքրամասնութեան պահանջ չեն դներ, ընդհակառակն Պուլկարները հողային պահանջ կը դնեն ոչ միայն հիմնուելով փոքրամասնութեանց իրաւունքին վրայ, այլ եւ պատճառաբանելով որ Տոպրուճան կենսական կարեւորութիւն կը ներկայացնէ Պուլկարիոյ համար՝ ազգ. պաշտպանութեան տեսակէտով: Իսկ Պուքրէշ կը պնդէ թէ երկիրը պատմականօրէն կը պատկանի Ռումանիոյ եւ յիշատակարաններով, գերեզմաններով, բնակչութեան մեծամասնութեամբ կը կրէ ռումանական դրոշմ: Ահա թէ ինչո՞ւ, կը գրէ «Մաթէն»ի թղթակիցը, Պուքրէշի կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ Տոպրուճայի վէճ գոյութիւն չունի եւ այդ երկրամասին տիրանալու ամէն փորձ պիտի դիմաւորուի զէնքով :

Իռլանտացի ահաբեկիչները

Անգլիոյ մէջ, օրէ օր կը ծաւալի Իռլանտացի ահաբեկիչներուն գործունէութիւնը: Ահաբեկիչներուն պետը յաջողած է մտնել Անգլիա: Պերլինէն մեծ քանակութեամբ դրամ ղրկուած է Իռլանտացի ահաբեկիչներուն: Ծանօթ է, որ Գերմանիայէն անհնարին է դրամ դուրս հանել՝ առանց կառավարական արտօնութեան: Լոնտոնի մէջ կասկած չունին որ Պերլին կ'օժանդակէ Իռլանտացիներու հակապետական գործունէութեան: Սքոթլանտ Եարտը իր ամբողջ մեքենան շարժման մէջ է դրած՝ պայքարելու համար ահաբեկիչներուն դէմ, որոնք լրջօրէն խանգարած են երկրին անդորրութիւնը: Ոստիկանութիւնը, սակայն, չէ կրցած ճշդել թէ ինչ ձեւով Պերլին կրցած է դրամ ուղարկել Լոնտոն ու Տըպլին: Ամէն օր կը կատարուին նոր ձերբակալութիւններ: 30 ղեկավարներ ղրկուեցան Իռլանտա: Սեւ ցանկ են անցած նաեւ Իռլանտուհիներ, Անգլիական ոստիկանութիւնը կը վախնայ որ ահաբեկիչները ձեռք կ'առնեն փոխադարձ միջոցներ :

— oo —

ՀԻԹԼԷՐ այցելեց Սաարի շրջանը, քննելու համար Զիկֆրիտի ամրութիւնները: Բայց կ'ըսուի թէ այս այցելութիւնը հետեւանքն էր ամրութեանց վրայ աշխատող բանուորներու տրտունջներուն, իրենց տրուած անբաւական սնունդին պատճառով:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ եւ ֆրանսական զինուորական պատուիրակութիւնները կազմուած են արդէն,— Անգլիացիները այսօր պիտի գան Փարիզ, վերջին խորհրդակցութիւն մը կատարելէ ետքը մեկնելու համար Մոսկուա :

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԷՆ կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը նոր օրէնքով մը հակակշիռի եւ հսկողութեան տակ կ'առնէ ամէն օտարական որ կը բնակի Միացեալ Նահանգներու մէջ կամ կուգայ այցելութեան: Միւս կողմէ խստիւ պիտի հետապնդուին լրտեսական գործունէութիւնը, խռովարարական փորձերը եւ զինուորները անհնազանդութեան մղելու հրաւէրները:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Բ.

Այսպէս, ուրեմն,— Իտալիա 18րդ դարու վերաշինութեան արդէն ձեռնարկած էր, ինչպէս ըսինք նախորդ յօդուածով, իր պետական – քաղաքական ծրագիրը։ Որով, «Մեր Ծովը» բացատրութիւնը, զոր Մուսոլինի այսօր կը գործածէ, ուրիշ բան չէ, բայց եթէ այդ կիսադարեան ծրագրին բարձրաղաղակ արտայայտութիւնը :

1870էն առաջ, Իտալիա աննշան դեր մը ունէր ընդհանրապէս Միջերկրական Արեւելքի ու մասնաւորապէս արեւելեան Միջերկրականի մէջ։ Միջին Միջերկրականեան պետութիւն մըն էր ։ Աւելի նուազ, նոյնիսկ,— Ադրիականեան պետութիւն մը։ Որովհետեւ, պետութեան մը համար բաւարար չէր եւ է ծովու ջուրերէն թրջուիլ՝ այդ ծովուն պետութիւնը կոչուելու համար, եթէ ինք տէրը չէ անոր՝ գոնէ համեմատական չափով մը :

1870ին, Իտալիան, այս չափանիշով Արեւելեան Միջերկրականեան պետութիւն չէր։ Ան, մինչեւ նոյնիսկ 20րդ դարու սկիզբները, կ'ընթանար անգլիական չափով։ Բայց, այդ թուականէն սկսած, Իտալիա ցոյց տուաւ յառաջդիմութիւններ՝ մասնաւորապէս նաւային եւ առեւտրական մարզին մէջ, Քրիսփիի ազդեցութեան ներքեւ։ Ան, միանգամայն, ձեռնարկեց տնտեսական թափանցումներու ։ Պոլսոյ մէջ հիմնեց իտալական դրամատուն մը։ Ինչպէս նաեւ՝ սկսաւ Թուրքիա ներմուծել իտալերէն լեզուն ու իտալական ազդեցութիւնը :

Բնականաբար, այս թափանցումը պիտի կատարուէր ի վնաս ուրիշի մը կամ ուրիշներու։ Եւ մասնաւորապէս ի վնաս Ֆրանսայի։ Ըսինք, որ, այդ շրջանին, Իտալիա մաս կը կազմէր եռեակ զինակցութեան։ Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ մղուող ազդեցութեան այս պայքարին մէջ իր որոշ դերն ունեցաւ նաեւ Վատիկանը։ Իտալիա կը մօտենար Վատիկանին։ Իսկ Ֆրանսա կը հեռանար անկէ ։

Այնքան, որ Փարիզ, մեծ պատերազմի սկզբնաւորութեան, խզեց իր յարաբերութիւնները Վատիկանի հետ :

Իտալիա իր այդ պետական ծրագրին ամէնէն գործնական քայլերէն մին առաւ 1911ին, երբ յարձակեցաւ Տրիպոլսոյ վրայ։ Այս յարձակումը որոշուած էր 1887ին, եւ տեղի ունեցաւ 24 տարի վերջ։ Նախ Անգլիա հաւանեցաւ անոր, իբրեւ իր երբեմնի բարեկամը։ Ցետոյ Իտալիա մտաւ եռեակ զինակցութեան մէջ եւ առաւ Գերմանիոյ ու Աւստրիոյ հաւանութիւնը։ Ֆրանսա իր համաձայնութիւնը տուաւ 1902ին, իսկ Ռուսիա՝ 1909ին միայն։

Այդ տարիներուն, մեծերը սկսեր էին տարածել իրենց տիրապետութիւնները։ Ֆրանսա անցաւ Ֆաս։ Աւստրիա կուլ տուաւ Պոսնան։ Սպանիա՝ Լարաշը։ Իսկ Գերմանիա՝ Ակատիրը ...

Իտալիա Տրիպոլսոյ (Լիպիա) տիրացաւ՝ օրինապէս՝ 1912 հոկտեմբեր 12ին, Ուշիի դաշնագրով :

Այս յարձակման ընթացքին, սակայն, Իտալիան գրաւեց Տոտեկանեան կղզիները։ Ան առաջարկեց պարպել այդ կղզիները, եթէ Օսմ. կայսրութիւնը իր բոլոր զօրքերը հեռացնէ Լիպիայէն։ Բայց, անոր տեղահանումէն վերջն ալ, Իտալիա շարունակեց տէրը մնալ Տոտեկանեան կղզիներուն։

Մինչ այդ, Իտալիա աւելի մօտեցած էր Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ ։ Ու նոյն այս ժամանակ թագաւորը, որուն կը վերագրուի ընդդիմութիւն մը՝ Մուսոլինի-Հիթլէր գործակցութեան, 1913ին Քիլի մէջ տեսակցեցաւ Վիլհէլմ Բ.ին հետ, աւելի զօրացնելով Եռեակ զինակցութիւնը ...

Նախապատերազմեան Իտալիան դեռ բաւարարուած չէր։ Որովհետեւ, ծրագիրը կիսով միայն գործադրուած էր։ Կը մնար Փոքր Ասիան։ Ու իտալական մամուլը սկսաւ բաներ մը ծամել՝ Անատոլիոյ մասին։ Իսկ Հռոմ, պաշտօնապէս, Բ. Դրան առաջարկեց իրեն յանձնել Անթալիոյ նաւահանգիստը շինելու մենաշնորհը։ Ան մէջտեղ դրաւ նաեւ ուրիշ ծրագիր մը,— երկաթուղի մը շինել Անթալիայէն Պուրտուր, զայն միացնելով Իզմիր — Այտըն — Էյիրտիր երկաթուղիին։ Իսկ երկրորդ գիծ մը, պարզել Անթալիայէն, երկարելով մինչեւ Էրէյլի,— ուրկէ կ'անցնի Պոլիս - Պաղտատ գիծը։

— Տուր ինծի այս մենաշնորհները, ու ես քեզի կը վերադարձնեմ Տոտեկանեան կղզիները,— կ'ըսէր Իտալիա՝ Բ. Դրան ։

Եւ, իբրեւ հիմնական առարկութիւն, առաջ կը քշէր այն փաստը թէ՝ «Տրիպոլսոյ գրաւման ատեն Թուրք բանակը ընդդիմացած է եւ ինք բացառիկ ծախսերու ենթարկուած է»...

Այդ շրջանին, սակայն, Պալքանները կ'եռեւեփէին։ Ցարական Ռուսիա, Աւստրիան, Անգլիա, Ֆրանսա ու Գերմանիա կը հետապնդէին շահեր ու ծրագիրներ՝ Պալքաններէն մինչեւ Պաղտատ։ Մէջտեղ եկած էր նաեւ Վենիզելոս՝ իր պահանջներով, նոյն ջուրերուն վրայ ու պատմական նման իրաւունքներով՝ նոյն հողերու մասին...

Քաղաքական այս հակամարտութեանց հետեւանքները ծանօթ են ։ Իտալիա եւ Յունաստան կը նայէին միեւնոյն ափունքին։ Թէեւ, անոնք կռուի մտան՝ իբրեւ միեւնոյն ճակատին ուժերը։ Բայց հազիւ Զինադադարը կնքուած, վերսկսաւ այդ պայքարը, որ, դիւանագիտական գետնի վրայ, շարունակուած էր, անշուշտ, պատերազմի ընթացքին եւս ։ Անգլիա, սակայն, որ, փաստօրէն Յունաստանի կողմն էր կեցած, Իտալիան եւս իր հետ ունենալու համար, հարկադրուած էր ստորագրելու Սէն Ժան տը Մորիէնի համաձայնութիւնը, որուն 9րդ յօդուածին Բ. հատուածը կը խոստանար «իտալական շահերու գօտի մը»— որ, Ալեքսանդրէթի ծոցէն սկսելով ու իր մէջն առնելով Գոնիան ու Եղէական ծովուն եզերքը, կը հասնէր Իզմիրէն քիչ մը հարաւ, մինչեւ Սքալա — Նովա։ Ուրեմն, շուրջ 200,000 քառ. քիլոմեթր տարածութեամբ հողամաս մը։

Պատերազմէն անմիջապէս վերջը, կ'ըսէ ինք, վերսկսաւ պայքարը Իտալիոյ եւ Յունաստանի միջեւ։ Լոյտ Ճորճ, զօրավիգ ըլլալով Վենիզելոսի, յունական բանակը քշեց Իզմիր, երբ Իտալիա Անտալիա էր արդէն։ Նոյնիսկ մինչեւ Գոնիա ու Սքալա — Նովա պահակազօրքեր էր դրկած։ Ան շինած էր նաեւ, շատ արագ կերպով, ճամբայ մը, որ կը միանար երկաթուղիին ու ներքնամասին, հասնելով մինչեւ Աֆիոն Գարահիսար, ուր, իրենց կարգին, կ'իջնէին հելլենական փաղանգները։ Ծայրերը դպած էին, ուրեմն, իրարու ...

Ու մինչ յունական բանակը կը յառաջանար, Իտալիա, իր գրաւած այդ հողամասերը կը ծառայեցնէր, արդէն, քէմալական ուժերուն։ Անատոլիան, գրաւուած ըլլալով հանդերձ, — իբրեւ հետեւանք այն քաղաքականութեան որուն մանրամասնութիւնները տուինք մեր նախորդ յօդուածով,— կը դառնար, «քէմալական միակ նաւահանգիստը» Միջերկրականի վրայ։ Աւելին փոքրիկ օժանդակութիւն մը չէր, բնականաբար, Քէմալին։ Որովհետեւ, Սեւ Ծովու ճամբան փակ էր տակաւին։ Այսինքն, գոնէ Անգլիան սկսած չէր «[illegible]» իր քաղաքականութեան՝ քէմալականներու եւ Յոյներու միջեւ ....

Անտալիայէն էր որ քէմալական պատուիրակներ Եւրոպա կ'երթեւեկէին։ Ու նոյն ճամբով էր որ Էնկիւրի կը հասնէին ռազմանիւթ, հրացան, [illegible], ինչպէս նաեւ հագուստեղէն։ Այս բոլորը, գործ դրուած Մուսոլինիի նախորդներուն կողմէ, Իտալիոյ մրցակից ուժերը Փոքր Ասիայէն քշելու քաղաքականութեան հետեւանք էին։

Նոյն այդ քաղաքականութեան երկրորդ մասը սկսաւ Իտալիոյ կողմէ ինքնակամ լքումովը Գոնիայէն սկսած մինչեւ Անտալիոյ։ Լքում մը, որ նպաստեց, անշուշտ, Իտալիոյ առաջին ձգտումին,— Յոյները, Անգլիացիներն ու Ֆրանսացիները հեռացնել այն գօտիէն զոր իրը կը նկատէր ։ Բայց, լքում մը, որ, իր այդ հետեւանքներովը մեկտեղ, բոլորովին ձեւափոխեց Մերձ. Արեւելքի գոյավիճակը, եւ ստեղծեց Նոր Թուրքիա մը՝ իր «ազգային սահմաններով»։

Հռոմ, 1922 սեպտեմբեր 17ին Լոնտոնի կը հաղորդէր պաշտօնապէս թէ « ինք այլեւս չի մասնակցիր որ եւ է շարժումի որ պիտի ձեռնարկուի Թուրքիոյ դէմ»։

Անկէ վերջ եկաւ Լոզանը, ուրեմն։ Ու նաեւ Մոնթրէօն։ Ու հիմա՝ անգլ. եւ թուրք զինակցութիւնը ։

Մինչ այդ, սակայն, Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները մտած էին արդէն երրորդ փուլի մը մէջ :

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԸ

Երկարատեւ լռութենէ մը յետոյ, կրկին քանի մը տող՝ մեր գաղութին ընդհանուր կեանքէն։ Թէեւ իրականին մէջ, չկան կարեւոր անցքեր :

Սկսելով, օրինակի համար, ազգային կեդրոնական վարչութենէն, պէտք է ըսեմ, որ կա՛յ ու չկայ։ Մազլըմեան՝ հազար ու մէկ կասը ըլլալէ վերջ, կրցաւ վերջապէս կեդրոնական վարչութիւն անունով կարկտան մարմին մը մէջտեղ բերել, փառասէր եւ աթոռամոլ Գոլփաքճեանի «վարչապետութեամբ»։ Ի՞նչ կը բանի այս մարմինը, պիտի հարցուի։ Ոչ ոք գիտէ։ Որովհետեւ, ահա [illegible] գործը կը մնայ հոն, ուր որ էր։ Այսինքն, տակաւին ոչ մէկ չքաւոր ընտանիքի տուն տրուած է պաշտօնապէս։ Տուները շինուած են, եւ սակայն կը մնան անմարդաբնակ, որովհետեւ չեն կարգադրուած սեփականատիրութեան եւ այլ զանազան հարցեր։

Ինչ կը վերաբերի վարժարաններու եւ ոչ հելլէնահպատակ ուսուցիչներու խնդիրներուն, կը թուի թէ նպաստաւոր կարգադրութեան մը յանգած են, շնորհիւ՝ ոչ թէ Մազլըմեանին կամ անոր վարչութեան, այլ ուղղակի ուսուցիչներուն, որոնք Թեսաղոնիկէէն սկսած մինչեւ Աթէնք, մէկ մարդու պէս լծուեցան գործի, օգտուելով զանազան ազդակներէ։ Այնպէս որ, աթէնահայ վարժարաններուն գոյութիւնը ապահովուած է գոնէ տարի մը եւս :

Մինչ այս մինչ այն, վարժարանները բոլորեցին տարի մը եւս։ Եւ պէտք է արձանագրել — ի պատիւ ուսուցիչներու, որ 1938 - 1939ի դպրոցական տարեշրջանը տուաւ սպասուած արդիւնքը հայեցի դաստիարակութեան տեսակէտէն, հակառակ բազմաթիւ եւ բազմազգի դժուարութիւններու։ Ու եթէ չպակսին աշխատող եւ անշահախնդիր ձեռքեր, անպայման մեր վարժարանները տակաւին ի վիճակի պիտի ըլլան արդարացնելու իրենց գոյութիւնը։ Սակայն պարտաւոր անհրաժեշտ է, որ ըլլայ Բարեգործականը, ըլլայ Ամերիկայի Հ. Կ. Խաչը, ու բոլոր նման կազմակերպութիւնները քիչ մը աւելի լայն բանան իրենց քսակները՝ բարելաւելու համար ուսուցիչներու նիւթական կացութիւնը — ալ անյետաձգելի պահանջք մը — ու նաեւ բաւարարելու համար վարժարաններու յաւելեալ վարկերը որոնք տեղական պայմաններու հետեւանք են։

Այս տարի ունեցանք երկու համերգներ։ Առաջինը՝ երիտասարդ երաժշտագէտի մը ղեկավարութեամբ, երկրորդը՝ Գ. Կաւաֆեանցի կողմէ, Հայ Միտքի Տան կազմակերպութեամբ։ Երկուքն ալ անցան յաջողութեամբ, եւ հելլէն լրջանակներու մէջ ձգեցին լաւագոյն տպաւորութիւնը ։ Գ. Ց. Փափազեան իր խումբով երգեց նաեւ հելլէն ռատիօ կայանէն ։ Գ. Կաւաֆեանցի խումբը պիտի երգէ Ցուլիսի վերջերը։

Երիտասարդ գրող մը, Տիրան Ալեքսանեան, հրատարակեց գրադատական գիրք մը Զօպանեանի մասին ։ Իբրեւ փորձ միայն արժէք մը կը ներկայացնէ այս գիրքը։

Մեր գաղութին մէջ, այս տարի ունեցանք այլապէս շատ գովելի ձեռնարկ մը, որուն մասին մինչեւ այսօր ո եւ է բան չգրեցի, սպասելով, որ գործը բիւրեղանայ ։

Խօսքը կը վերաբերի Գարակէօզեաններու ներկայացուցիչ այր եւ տիկին Նուպար Դաւիթեաններու աշխատանքին։

Արդարեւ, Դաւիթեանները լուիկ մնջիկ գլուխ հանեցին երախտագիտութեան արժանի ձեռնարկ մը :

Գարակէօզեան բարերարներու ներկայացուցիչները ըլլալով, անոնք խորապէս ուսումնասիրելէ յետոյ մեր գաղութին կարիքներն ու անմիջական պահանջքները, ձեռք առին վարժարաններուն մէջ գտնուող աշակերտներէն անոնք, որոնք կը տառապէին աչքի հիւանդութեամբ։ Միայն Ֆիքսէն է որ այս տարի գործի սկսան, եւ այս թաղին երեք վարժարաններէն —ազգային — կաթոլիկ եւ բողոքական — աւելի քան 400 երկսեռ աշակերտներ ենթարկուեցան կանոնաւոր դարմանումի (թրախոմա)։

Տէր եւ Տիկին Դաւիթեանները բացին մասնաւոր դարմանատուններ, վարձեցին յատուկ հելլէն ակնաբոյժներ, հիւանդապահուհիներ, ունեցան հայ քանի մը պաշտօնեաներ։ Եւ պէտք է ըսել, որ շնորհիւ անկողմնակալութեան յաջողեցան գործը դնել հաստատուն եւ տեւական ճամբու մը մէջ։

Պէտք է արձանագրել նաեւ, որ Գ. Դաւիթեան հաստատեց ամառնային դասընթացք մըն ալ մինչ կէսօրեայ, աչքի ցաւոտները փրկելու համար փոշիներէն։ Այս առթիւ ահա, Մազլըմեան եւ իր փոքրաւորը Կէօզճեան աղտոտ եւ ստորին պայքար մը բացին Դաւիթեաններուն դէմ, զիրենք որակելով «կարմիր – կապոյտ - նարնջագոյն Կ. Խաչականներ», այս պայքարէն սակայն Դաւիթեանները դուրս եկան պարկեշտ մարդու կեցուածքով, եւ արժանացան մեր գաղութին երախտագիտութեան :

Մեր կողմէ ըսելիք ո եւ է բան չունինք, միայն այն, որ Դաւիթեանները պէտք է շարունակեն իրենց ազգանուէր գործունէութիւնը, անհրաժեշտ ցուցմունքները ընելով Գարակէօզեան բարերարներուն մօտ ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՆԵՐԵԼԻ ՉԷ՛...

Ու նորէն գաղթ, նորէն խուճապ... Տէ՛ր, մինչեւ ե՞րբ...։

×

Այս անգամ, սակայն, պէտք չէ որ մեր ժամանակը վատնենք «գաղթակիրթներ»... այպանելով։

Տկարներու իրաւունքին պաշտպանութեան համար կրկէս իշխողներու վճիռը չսպասած մենք արձակած ենք արդէն...։

Մուսա–Տաղի հայրենակիցները իրենց գոյութիւնը հերոսաբար պաշտպանելէ յետոյ, տարիներ վերջ, անգամ մըն ալ կը լքեն իրենց դահիճներուն...։

Հէ՛, բախտակիցներ, գիտէ՞ք թէ մեր գործը... թուրքին հետ է։

«Ո՛վ Հայաստան
Ջուրըդ սիրում
Քարըդ սիրում
Դուն սիրո՛ւն»։

×

Մեզի, աւելի բախտաւորներուս համար պէտք կա՞յ վայրկեան կոչերու :

Ֆրանսա թէ Պալքաններ ապաստանած իւրաքանչիւր հայրենակից, տարեց թէ երիտասարդ, անցած չէ՞նք աքսորի, թալանի, արիւնի ճամբաներէն։

Զարդարարներու [illegible] խուճապով փախուստ տուող, ամէն ինչ ըլքելով մորթի փրկութեան սիրոյն, հեռացող հայ [illegible] արձակած կոչը անկարելի է որ չթափանցէ պատառ մը հացը հանգիստ ուտող հայ անհատի մը սրտէն ներս։

Թող իւրաքանչիւր հայրենակից վերյիշէ պահ մը իր կեանքը 1915–1922 թուականներու։

Բրդուճ մը չոր հաց, տաքուկ քուրջի մը կտորը՝ կեանքեր են փրկած գիտենք։

Ու այսօր, Սանճաքի հայրենակիցներուն օգնութեան կոչին պարտաւոր է իւրաքանչիւր հայրենակից, գաղթաշուրկ, աշխատաւոր թէ բարեկեցիկ— մեծ աղաներ ալ ըսենք— պատասխանել, առանց վէճի, ձեւակերպութեան, եւ շատ արագ մանաւանդ։

Բարեգործականը խոշոր տասնեակ քանի մը անգլիակա՞ն կ'արձանագրէ։ Ու կը դրկէ ուրիշներուն տուա՞ծը թէ իր սնտուկէն։

Թող խղճնուկնա՛ն : Տեսնա՛ն :

Հոգս : Կեցցամի ես սակայն գարակները իմ ազգի. ցեղիս :

Մեր ժողովուրդը գիտցած է, ու գիտէ դեռ— պատմութիւնը վկայ— հրաշքներ գործել։ Եւ այս անգամ ալ՝ անիկա իր վտանգուած եղբայրներուն օգնութեան համար պիտի ընէ իր կարելին։

Պէտք չունինք ճառերու եւ ժողովներու։ Պէտք չունինք գութ շարժող կոչերու։ Մենք շատ լաւ կը հասկնանք աքսորի լեզուն։

Պէտք է տալ, տալ քիչ թէ շատ։

Պէտք է անգամ մըն ալ հայ ազգը աշխարհի երեսին պոռայ երկրագունտի վրայ իր ապրելու, գոյութեան իրաւունքը...։

Կը սիրենք ըսել թէ՝ 70,000 գաղթի ունինք Ֆրանսայի մէջ։ Թող մարդգլուխ... 2 ֆրանք արձանագրուի։ Բայց չո՛ւտ։

×

Հապա անթիւ հայրենակցականնե՞րը։

Անոնց մօտ քնացող դրամներու մասին առիթը ունեցած էի քանի մը բառերով, սիրելի Վահէ։

Մարսէյլէն ուրիշ գրող մը նորէն կ'արծարծէ այդ խնդիրը։

Ինչո՞ւ եւ որո՞ւ կը սպասեն լռեցուած թէ գործօն հայրենակցականները իրենց «իրերօգնութեան» հիմնական նպատակը արժեցնելու համար:

Չէնկիլէրի հայրենակցականը— եթէ չեմ սխալիր — 15,000 ֆրանք մօտ դրամ մը ունի անհատի մը քով։

Ուրիշ միութիւններ իրենց դրամները ցանած են այլ ու այլ դրամատուններ։

Օր մը պիտի չկորսուի՞ն արդեօք այդ դրամները։

Երբ ժամանակը ճզմէ, տափակցնէ իրենց գոյութիւնը քաշկռտող հութիւնները, ո՞ւր պիտի երթան արդեօք այդ դրամները։

Եթէ դեռ ուշանանք, հետզհետէ ծագող դժուարութիւններով, պիտի կրնա՞նք տէր դառնալ անհատներու թէ դրամատուններու մօտ ձգուած խնայողութիւններուն ։

Ազգապահպանումի համար սանթիմներով հաւաքուած այդ դրամները Մուսա–Տաղի գաղթականներուն դրկելը հայրենակցականներուն համար ամէնէն գնահատելի եւ տրամաբանական ձեռնարկը պիտի ըլլա՞յ արդեօք։

Ոչ մէկ անգամ [illegible] պիտի չկրնար պնդել։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (126)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Ահա՛ ես հեռանում եմ, շարունակեց նա աւելի նուազ ձայնով.— շուտով պիտի խորասուզուիմ անյայտութեան ծովի մէջ... ձեզ է մնում կեանքը իւր չարիքներով եւ հրապոյրներով... աշխատեցէք վայելել նրան իմաստնաբար եւ չմոռանալ ինձ, չմոռանալ այն անօգուտ...։ Քեզ եմ թողնում իմ գահը, սիրեցեալ Աբաս, քեզ եմ թողնում եւ Հայրենիքը ցաւերով ծանրաբեռնուած... Ժառանգիր առաջինը եւ խնամող եղիր վերջնոյն... Դու բաղդաւոր ես ընտանեաց մէջ, բաղդաւոր կը լինես եւ թագաւորութեանդ մէջ... զի ով օրինաւոր հայր է որդւոց, նա կը լինի եւ օրինաւոր հայր իւր հպատակաց....։

— Իսկ քեզ, իմ տարաբաղդ Թագուհի, թողնում եմ միայն վիշտ, հեծութիւն եւ դառն յիշատակներ... ։ Կը ցանկայի որ մոռանայիր ինձ. չյիշէիր իմ անունն ու գործերը... բայց աւա՜ղ, այդ անհնարին է քեզ... գոնէ չանիծէիր ինձ, չանիծէիր քո թշուառ ամուսնուն ու թագաւորին... զի գեհենում կրկնապատիկ պիտի տանջուիմ, եթէ քո անէծքը հասնէ Ցաւիտենականի աթոռին։

Մէկ երկու օրից թագաւորը վախճանուեց։ Արքայի բժիշկը հաստատում էր թէ՝ նա մեռաւ իւր հին վէրքի ցաւից։ Այդպէս էլ հաւատում էր ժողովուրդը։ Բայց Արքունիքում պնդում էին, թէ նրա վախճանն արագացրեց Ասպրամ իշխանուհու ինքնասպանութիւնը։ Թշուառ թագաւորը չէր կարողացել տանել խղճի անողոք խայթերին։ Մեռած զոհի ոգին եւ կենդանի թագուհու արտասուքը հալածում էին նրան անվերջ եւ ահա՛ նա արդէն մեռել... Բայց ոչ ոք չիմացաւ, թէ ո՞ր հրեշտակի ձեռքը մահ բերաւ նրան....։

Ձ.

ՀԻՆ ԹՇՆԱՄԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

Արքայի մահուան լուրը արագութեամբ տարածուեց ամէն տեղ։ Հայոց իշխաններն ու նախարարազունները, իւրաքանչիւրը իւր պահնորդ գնդով, փութացին Երազգաւորս՝ ներկայ լինելու թագաւորի յուղարկաւորութեան։

Այստեղ էին Բագարանի Տէր Աշոտ բռնաւորը, Վասպուրականի արքայորդին՝ Աշոտ Դերենիկը, Տարօնի իշխանը, Աղձնեաց Տէրը, Մոկաց նահապետը, Սիւնեաց իշխանը, Աղուանից Սեպուհը, Գարդմանայ Տէր Դաւիթը եւ ուրիշ շատ մանր իշխաններ ու կողմնապետներ։ Ներկայ չէր միայն Վահրամ Սեպուհը, որովհետեւ նա հսկում էր հիւսիսային սահմաններին։

Վասպուրականի արքայորդու հետ միասին եկել էր նաեւ Թէոդորոս կաթողիկոսը (Այդ ժամանակ Ստեփանոսը վախճանուած լինելով՝ նրա տեղ Աղթամարում նստում էր վերջինս)։

Թագաւորի մարմինը, որ պէտք է ամփոփէին Բագրատունեաց պապականների գերեզմանում, այն է՝ Բագարանում, դուրս բերին Երազգաւորսից հանդիսաւոր շքեղութեամբ։ Արքայական դագաղը, որ շինուած էր անփուտ փայտից, զարդարել էին ոսկով ու արծաթով։ Նա դրուած էր ոսկեզօծ պատգարակի վրայ, որ կրում էին հինգ վեց ազնուական ջորիներ։ Դիակը ծածկուած էր ոսկեճամուկ դիպակներով եւ ոսկեթել վարշամակով, որոնց արեւի առաջ փայլում էին ինչպէս մի ոսկեղէն զանգուած։ Դագաղի առաջից գնում էր կաթողիկոսը՝ շրջապատուած գահերէց եպիսկոպոսներով, վարդապետներով եւ եկեղեցիկ քահանաներով եւ դպրաց խմբերով։ Դագաղին հետեւում էին՝ որքան թագաւոր Աշոտը, նստած սեւաւոր նժոյգի վրայ եւ շրջապատուած դրանիկներով։ Ապա Սահականոյշ թագուհին եւ Գուրգէնդուխտ Տիկինը, նստած պատուաւոր պատգարակի մէջ եւ շրջապատուած պալատական տիկնանց եւ իշխանուհիների խմբով։ Արանց հետեւում էին Աշոտ Բռնաւորը, Աշոտ Դերենիկը եւ միւս իշխանները՝ աւագութեան կարգով։ Ապա լացող գուսանների խումբը եւ շեփորաւոր երաժիշտները։

Դրանցից յետոյ բերում էին արքայական ռազմական նժոյգները՝ ծածկուած սգաւոր շղարշներով։ Ամէնից վերջը գալիս էին արքայական զօրախմբերը, որոնք էին՝ Արարատեան, Դրանիկ եւ Սեպուհ կոչուած գնդերը, Բաշէնեան վաշտը, Ոստանիկների խումբը, Ազատաց գումարտակը, Վանանդացոց հեծելազօրը եւ ուրիշ ազատախումբ վաշտեր, որոնց բոլորին գլուխն էին անցած Մարզպետունի Գէորգ իշխանը եւ իւր որդին՝ Գոռը։ Աբասն այս պաշտօնը յանձնել էր նրանց իբրեւ պետութեան միակ հաւատարիմներին. ըստ որում Արքայի մահուան ժամանակ աւելի կարիք կար զօրքը զգուշութեամբ կառավարելու։

Զօրքին հետեւում էր ժողովրդական անհամար բազմութիւն, որ գնալով աւելանում էր, որովհետեւ ճանապարհի վրայ գտնուող աւաններից ու գիւղերից [illegible] խառնւում էին նրանց ուրիշ շատ խմբեր։ Այսպիսով յուղարկաւորութեան թափորը հասաւ Բագարան՝ մի քանի հազար հոգուց կազմուած բազմութեան ուղեկցութեամբ։

Արքայի մարմինն ամփոփեցին Տապանատան Ս. Կաթողիկէ կոչուած եկեղեցում ուր նրանից առաջ ամփոփուած էին իւր նախահայր Սմբատը եւ նահատակ եղբայր Մուշեղը։

Թագաւորի գերեզմանի վրայ [illegible] կոծ արաւ թագուհին՝ իւր հետեւող տիկնանց եւ գուսանական խմբի մասնակցութեամբ։ Սրտագին լացին նրա վրայ նաեւ Աբաս եղբայրը եւ միւս արքայազունք։

Բայց աւելի դառնապէս արտասուեց Գէորգ Մարզպետունին, որ մանկութիւնից ի վեր նրա մտերիմն էր եղած. ապրել ու գործել էր միասին, մանկութեան օրերում՝ իբրեւ խաղընկեր, պատանեկութեան միջոցին՝ իբրեւ մարզակից, երիտասարդ ժամանակ՝ իբրեւ համհարզ եւ [illegible] գահը ժառանգելուց յետ՝ իբրեւ միակ հաւատարիմ զինակից։ Երկար տարիներ նա աջակցել էր նրան, պատերազմել էր նրա հետ միասին, մասնակցել նրա ուրախութեան ու տխրութեան, ծիծաղել եւ լացել նրա հետ...

(Շար.)

Հայաստանի՞ համար էր հասած – …ուած։

Հայրենակից, հողիդ սիրեմ։ Հայաստանը՝ մեծ թէ փոքր, զօրաւոր թէ տկար, պետութիւն մըն է վերջապէս։ Անոր պաշտպանութիւնը վայելող հայրենակիցը պէտք չունի քու…օգնութեանդ։

Օգնէ անոր՝ որ տարաժամ կը թափառի երկրէ երկիր՝ ի գին իր ֆիզիքական փրկութեան։

Փրկե՞ս ես մորթդ զուն, մի քաշ – ուիր պողպատէ կեղեւիդ մէջ։

Ցանկա՞նք թէ անտեղանդ փոթորիկներ կը փչեն… Գրեան օր մըն ալ մտածէ ուրիշ մէկ անկիւնը նետուած հայրենակիցներդ՝ քու ճիշդ բնանալ։

Աչքեզ պիտի խփէի՞ն անոնք։

Ո՛չ, ո՛չ, «Հայկազնեանց» արժանի չէ ասիկա…։

Տո՛ւր հայրենակից։ Տո՛ւր, տուր, տուր։

Այս անգամ ալ ղասատապարտելի բոլոր, եթէ քչիկ մը ուշացար։

Ոչ, ներելի չէ անտարբեր մնալ։

Վերցուցուիլ։ Զգացուիլ ու չցնցել։

Նուէր Ցառաջի էր որ պարզեց օգնութեան դրօշը։

Օտարը օգնութի՞ւն կը դրկէ։

Բարի՛, շատ բարի։

Նէյր Իսթ Րիլիֆի ներքին ծալքերին «րանեւր» մը գիտենք մենք…։

Ցրբրենք։

Օտարը՝ օտար է, բարեկամ։

Մենք նախ մեր ուժերով, մեր հաւատ միջոցներով արագօրէն ցոյց տանք թէ լուսաւորուած ենք անցեալի տխուր պատմութեան փորձառութեան…։

Հայկորդիները մէջտեղ բերան նոր…։

Ազգը վեր է եւ վեր մնայ թող իր մամուլով, հեռացող զանազան «ու – թիւններէն»։

Եւ անխուսափելի է յաջողութիւնը։

Ա. ԿԱԳԵՆՑ

Մարզիկ Գէորգ Մանուկեանի յաջողութիւնը

Ինչպէս «Ցառաջ»ի մէջ ներկայացուցած էինք, Գէյրութի Հ. Մ. Ը. Մ.-ի անդամներէն Գ. Գէորգ Մանուկեան, Յուլիս 23ին, La Touquet Paris Plageի մէջ, Լիբանանի անունով, մասնակցեցաւ մարմնական գեղեցկութեան Միջազգային Երրորդ մրցման, ուր փայլուն յաջողութիւն մը արձանագրեց, հազարաւոր մարզիկներու մէջէն դասուած միջազգային ընտրանի մրցորդներու կողքին։

Ընդհանուր դասակարգութեան մէջ, մեր հայրենակիցը երրորդ հանդիսացաւ, որ թէեւ ինքնին պատուաբեր յաջողութիւն մըն է, սակայն իր արդարացի վարձատրութիւնը չէ։ Ինք շատ դիւրաւ պիտի կրնար յաղթանակը տանիլ, եթէ կարենար իր ֆիզիքական յատկութիւնները արժեւորել ինչպէս իրմէ առաջ դասուող մրցորդները։ Արդարեւ, բոլոր իր մրցակիցներուն մէջ, ոչ ոք այնքան կատարեալ, ներդաշնակ ու գեղեցիկ գնդերային համաչափ կազմ մը կը ներկայացնէր, որքան ինք։

Նախընթաց օր, Յուլիս 22ին տեղի ունեցաւ մրցումը։ Օտար երկիրներէն ներկայացուցիչներ ունէին Լիբանան (Մանուկեան), Բանատա, Անգլիա, Գերմանիա, Իտալիա, Զուիցերիա, Լեհաստան, Սպանիա եւն. Թիւով ընդամէնը 25 հոգի։ Դատական մարմինը կազմուած էր ֆիզիքական դաստիարակութեան նուիրուած ֆրանսացի ու անգլիացի հեղինակաւոր անձերէ, որոնց մէջ մեր համակրելի բարեկամը Ֆրօֆ. Տէպօնէ։ Ներկայացուցիչներ ունէին նաեւ պատերազմական ու հանրային կրթութեան նախարարութիւնները, «Le Journal», «L'Auto», «La Culture Physique» եւ անգլիերէն Health and Strangth թերթերը։

Իրենց պղնձեայ ու բիւրուած մարմիններով, վերջնական մրցման մասնակցող մարզիկները, զօրաւոր լուսարձակներու շողշողուն ճառագայթներուն տակ, նախ հասաւասար ու ապա անհաւասար եկան բեմին վրայ իրենց մարմնին ամբողջական գեղեցկութիւնն ու հրապոյրը ցուցադրել։ Իւրաքանչիւրը կը առանձ իր արժանիքին համապատասխան ծափահարութիւն։ Երբ կարգը Մանուկեանի եկաւ, կարելի է ըսել թէ իր առած շնորհալի ու բարեձեւ գեղեցկագիտական (plastique) զանազան շարժումներն ու կեցուածքը ամէնէն աւելի աչքառու ու տպաւորիչը եղան։

Իր ամէն մէկ ինքնատիպ դիրքերը, երբ փոխն ի փոխ իր մարմնին այս կամ այն գնդերային մասերը զմայլելի կերպով կը զարգացնէին, հանդիսականներու հիացման ու զմայլանքին կ'արժանանային։ Բուռն ու երկարատեւ ծափահարութիւն մը ծայր առաւ, որուն ոչ մէկ մրցորդ կրցաւ արժանանալ։ Հայ մարզիկը իր չոր ժուժկալը աւարտեց ու մեկնեցաւ, եւ սակայն որոտընդոստ ծափահարութիւնները կը շարունակուէին տակաւին։ Ամէն կողմէ «Մանուկեան», Մանուկեան» կ'աղաղակէին։ Իր յաղթանակը աններեւ էր։

Իրաւ ալ, ընտրութեան գործողութենէն վերջ, փիլիպիտ տասը հոգիին անուանակոչութեան առթեն, ինքն էր որ առաջին անգամ կը յիշատակուէր։

Եւ սակայն, այս տասը մարզիկներ վերջին անգամ մըն ալ հրաւիրուեցան ներկայանալ դատական մարմնին ու հանրութեան։ Իւրաքանչիւրը կրկին եկաւ ցուցադրելու իր մարմնին շնորհները, զանազան արձանային դիրքերով։

Վերջին ներկայացողն է Մանուկեան։ Իրեն համար գերագոյն ցուցադրութեան պահն է։ Եւ սակայն, հակառակ մեր ակնկալութեան, հայ մարզիկը փոխանակ իր ամէնէն տպաւորիչ եւ ինքնատիպ դիրքերը առնելու, որոնցմէ անպատ տեսակներ ունի, ու փոխանակ իր մարզարուեստը սպիտակ ատամներու ցուցադրութեամբ ժպտադէմ ներկայանալու, ինչպէս բրած էր առաջին երեւումին առթեն, եկաւ բեմին վրայ կանգնելու խոժոռադէմ, վարանոտ եւ առանց ոեւէ գնդերային պրկումի կամ մարզական շարժումի։ Շատ բնական է որ հազիւ տարտամ ծափահարութիւն մը ստանայ այս անգամ հանդիսականներէն։ Դատական մարմինն ալ անհասկնալի ազդուած պէտք է ըլլայ այս երեւոյթէն։ Եւ հակառակ նախորդ կազմուած կարծիքին, Մանուկեանը դասուեցաւ երրորդ, առաջին Անգլիացի մը եւ երկրորդ Ֆրանսացի մը վերջ։

Որքան ալ մեր մասնանշած այս երեւոյթը ըլլայ զլխաւոր պատճառը, Մանուկեանի երրորդ դասուելուն, առավ մէկտեղ իր համակիր հանդիսականները չզարգացան զինքը լաւագոյն կազմի տէր մարզիկը նկատելու ու դասակարգութեան յայտարարութենէն վերջ «Կեցցէ» գոչեցին՝ «Մանուկեան, յաջորդ տարի»։

Նկատի առնելով այս եզրակացութիւնը, կարելի է յիշեցնել որ հասարակութեան ներկայանալու վարժութիւնը, ամբոխին վրայ ազդելու եւ անոր համակրանքը շահելու յատկութիւնը առանձին ու գլխաւոր արժանիք մը կը կազմէ որ մեծ դեր կը խաղայ նման պարագաներու մէջ։ Մեր հայրենակիցը զուրկ այդ փորձառութենէն, չկրցաւ օժանդակ առնել զանոնք իր ֆիզիքական ամբողջ գեղեցկութիւնը արժեւորելու համար։ Այլապէս կը կրկնեմ, իր առաջնութիւնը անխուսափելի էր։

Մանուկեան իրաւամբ սրտնեղած էր ու չկրցաւ թաքցնել իր դժգոհանքը, ինչ որ ճիշդ չէ։ Մարզիկը առողջական ոգի պէտք է ցոյց տայ միշտ։ Անգլիացի յաղթականը չորրորդ անգամ ըլլալով այս մրցման կը մասնակցի եւ սակայն միշտ գոհունակութեամբ ընդունած է նախընթաց տարիներու նուազ պատուաբեր վճիռները։ Նոյնպէս եւ մասնակցող միւս մարզիկներէն շատեր։

Ի հարկէ մեր հայրենակիցին պարագան նոյնը չէ։ Մեծ զոհողութիւններով եւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի ու լիբանանեան կառավարութեան օժանդակութեամբ հեռաւոր երկրէ մը կուգար իր մեծագոյն ցանկութիւնն ու միամտական իրաւունքն էր յաղթանակի գափնին խլելով վերադառնալ, ինչ որ իրեն աչքկցութիւն ընծայող մարմիններուն եւ անհատներուն երախտագիտական հատուցում մը պիտի կազմէր։

Միւս կողմէ, առաջին անգամ նման միջազգային մրցման մը մասնակցելու պարագան նկատի առնելով, երրորդ հանդիսանալը յաջողութիւն մը պէտք է համարիլ ու Գէյրութի Հ. Մ. Ը. Մ.-ին եւ իր հայրենակիցներուն կը մնայ ճշմարիտ յաղթականի մը նման ընդունիլ զինքը, եւ, եթէ կարելի է, հնարաւորութիւն սահղծել յառաջիկայ տարի կրկին իր մասնակցութիւնը ապահովելու։ Օգտուելով իր առաջին փորձառութիւններէն ու Փրոֆ. Տէպօնէի թելադրութիւններէն, կարելի է յուսալ որ փոխ վրէժի լաւագոյն պատեհութիւն մը պիտի ըլլայ իրեն համար։

Զայնակցելով ուրեմն իր Ֆրանսացի համակիրներուն, մաղթենք որ Մանուկեան գալ տարի կրկին մեր մէջ ըլլայ։

Գ. Ձ.

«Մեռա քարով, ծամո»…

Ու կարաւանը կրկին համբայ ելաւ, դառնութեան խոռքերու տարափով մը՝ անոնց դէմ որոնք այս օրերուն հասցուցին…։

Եղաւ, ինչ որ պիտի ըլլար…Ի՞նչ չէր սպասուեր այս քաղաքակիրթ Եւրոպային, որուն համար միակ սրբութիւնը շահն է։

Ժողովուրդ մը իւլեւ իր լեռներէն ու բոյներէն՝ կը նշանակէ կիսովին մահ։ Եւ ան ուր որ փոխադրուի, այլեւս չունենար այն կարողն ու ուժը, մեխթարութիւնն եւ աչքը որով փարած էր իր հայրենի տուներուն, երդիքներուն, ըլլան անոնք անշուք եւ համեստ, խոնարհ եւ փլած։

Ու անոնք եկան հեռու Մուսայի այդ նուիրական լեռներէն՝ արցունքը չորցած իրենց աչքերուն։

Մեծ զաղթին, աքսորի տարին չէին մոռցած, տարաժամ, անհաւանական օրերը դեռ լաւ կը յիշեն, ի՞նչ տառապանքներ ունէր այս վերջինը անոնցմէ։ Ահա կրկին կը ձգէին իրենց հողն ու արտեր, դաշտ ու ոչխար, խաղողն ու այգին եւ կ'ըլլան թափառական…

Որ հայուն սիրտը պիտի չճմլուէր կամ անտարբեր պիտի մնար այս նորօրինակ զուլումին առջեւ….

Ո՞վ է գրեր հայու ճակատագիրն այսպէս դառն, որ կայք մը չունենայ հաստատ իր ոտքին տակ եւ երկրէ երկիր, քաղաքէ քաղաք շրջի, իր գոյութիւնը կապուած այլոց քմահաճոյքին ու քաղաքական դէպքերին։

Ողբերգութիւն է կատարեալ որ կը կատարուի փոքր ազգերու գլխուն, որոնց ամէնէն հզօրն եւ անպաշտպանը նորէն հայութիւնն է։

Ի՞նչ կ'արժէն հառաչանք ու պաշտանք, զիմում ու խնդրանք, երբ իրաւունքն եւ արդարութիւն տուրին ծայրն են եւ ուժովն է որ կը յաղթէ…

Ափսո՜ս, ըլլալ հայաստանի կառավարութիւն եւ խմաճեկի դեր կատարել։ Այդ չէ Սփիւռքի հայութեան պահանջը, ինչպէս եւ Հայաստանի ժողովրդեան փափաքը՝ իր արտասահմանի ազգակիցներուն համար։

Բայց, երբոր այս անել վիճակին մէջ, ո՞վ տէր ու տիրական պիտի կանգնի Բիւզա ժողովուրդի մը ցաւերուն, կը առաջէ իր հոգերուն ու չուրերուն կարոտովը, որ չէնքերը ո՞ր քարին տակ ապաստանի։ Մ՛վ պիտի խորհի առաջքը առնել մնացեալ հայութեան մաստող տեղունեմի մու – լումէ ահաւոր վտանգին, որ ցցուած է իրենց տան սեմին…

Սառն իրականութիւնը կ'ըսէ թէ մենք մեզի հաչիւ պիտի տանք, մենք մեզի պիտի խորհինք, միայն մենք մեզի պիտի պաշտպանենք, քանի չկայ ուրիշը, եւ ուրիշէն եկած խիղճ կեղծ է, խորդուբ է ու խաբուսիկ…։

— «Մեռա քարով, ծամո», ինչ նեն Մուսատաղցիք, քառասուն օրերու ցաւով ու զառնութեամբ կ'արտասահերտամարտիկները, որ այնքան կորով ու քաջութիւն ցոյց տուին աւանին թշնամիի անորդ թակարդին։

Բայց, ափսոս որ այժմ այդ ինքնապաշտպանութիւնն ալ կը զլանան իրեն։

Ու այսպէս հին, նահապետական օճախներ է որ կը քանդուին, տուներ կը փլին, զարատր վայրեր կը լքուին կ'ամայանան ի հաճոյս Թոնկալեան ցեղին….

Սակայն, թող չյուսայ հայութիւնն այս ազէտին առջեւ ալ։ Դժուար է տանիլ հարուածը ու վէրքերը ծանր, մանաւանդ անոնց համար որ ուղղակի ենթակայ են անոնց քայլմխթարուելով իրենց ազգակիցներուն աջակցութենէն թող անցնեն այս դառնութեան բաժակն ալ։ Ինչ փոթորիկներէ ու ալեկոծութիւններէ է անցեր այս քամբախ ժողովուրդը։

Կը չինենք նաեւ իրենց տուները՝ իրենց նոր բոյներուն մէջ, ու կը բանանք դպրոցներ իրենց զաւակաց համար։ Միայն թէ իրենց կորովն ու քաջութիւնը չպակսին ու կարենան աշխարհի երեսին պոռալ թէ «Մենք կանք ու կը մնանք»։

ՄԷՆ – ՍԷ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան Տօնակատարութիւնը… Դպրոցասէր ու մամեաջի պաշտամանդէսը

15 ՄՈՒՍԱ ՏԱՂՑԻ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐ ԿՈՐԴԵՖՐՈՒԻՆ

ՌԷՆՍԻ, (Ցառաջ) — Դպրոցասէրի ամավերջի գալտահանդէսը տեղի ունեցաւ անցեալ կիրակի։ Հակառակ անպատ օդին հազար մօտ բազմութիւն մը ներկայ էր։ Հանդէսը բացուեցաւ «Մարսէյեզ»ով եւ Դպրոցասէրի քայլերգով։ Ցետոյ տեղի ունեցաւ վճակագրութիւններ եւ մրցանակներու բաշխում։ Նախկին սանուհիներէն Օր. Նազենի Միքայէլեան կարդաց դպրոցի տեղեկագիրը, որ կարգ մը նոր որոշումներ եւս կը հաղորդէր։ Տեղեկագրէն կը պարզուի նաեւ որ Օր. Արաքսի Մելոյեան յաջող կերպով աւարտած է cours commercialի ընթացքը՝ brevet ստանալով։

Տեղեկագրի ընթերցումէն վերջ ըլլաւ գեղարուեստական բաժինը Գ. Դմրէքեանի կողմէ։ Փոքրիկները ներկայացուցին երգախառն ու գեղեցիկ փէյս մը, գրուած յատկապէս այս հանդէսին համար, հաստատութեան ուսուցչուհիներէն Օր. Թագուհի Աճէմեանի կողմէ, որ ամբողջ հանդէսի պատրաստութեան գործին մէջ մեծ դեր ու աշխատանք ունեցած է։ Փիէսը ներկայացուած շատ յաջող կերպով, ծափեր խլեց ու մանաւանդ պատկերի գնահատուեցան «չէք պարոնները», Տ. Կարիկեանի, Մ. Առաքելեանի, Ա. Քէչիչեանի եւ Աստղիկ Գարասմեանի Արտոքի պատկերը, «Սուրհանդակը» Ն. Վանլըեանի եւ Ա. Քէչիչեանի ռուսական պարը։ Գզակերը, որոնք շատ լաւ մարզուած էին, խանդավառ կերպով երգեցին եւ պարեցին։ Օր. Ռ. Գէրեան արտասանեց Վ. Հիւկոյի մէկ կտորը՝ ֆրանսերէն թարգմանութեան նուիրուած։ Մեծերը պարեցին Gavotteը՝ շատ շնորհալի եւ ճկուն կերպով։

Ներկայացուեցաւ նաեւ Ց. Թումանեանի «Շունն ու Կատուն», շատ յաջող կերպով։ «Շունը» անձնաւորած էր ըրջանաւարտ սանուհիներէն Վարդուհի Գասպարեան, իսկ «Մայր կատուն» Օր. Արաքսի Գարսամեան, որոնք երկուքն ալ գնահատուեցան, ինչպէս եւ իրենց հետեւորդ «կատուները» ու «շուները»։ Հանդէսին վերջին թիւը կը կազմէին զուարճ ու հայկական պարերը,— Սիրուն աղջիկ, Հոռոմլա եարա, Մեր բաղը ծառ ա, Երեւան բաղ եմ արել, եւն.։ Գարեց նախկին շրջանաւարտներէն Տիկ. Գերճուհի Հայկակեան։ Գեղարուեստական բաժնէն վերջ տեղի ունեցաւ մարզական բաժինը։ Սանուհիները շարժումներով ներկայացուցին արեւն ու ֆրանսական դրօշը։ Հանդէսին իր օժանդակութիւնը բերած էր Օր. Հերանոյշ Գազազեան (ռուսական պարեր)։

Տեղեկագրէն կը պարզուէր որ Դպրոցասէրի վարչութիւնը որոշած է յառաջիկայ տարուան համար որդեգրել Մուսա Տաղցի 10 — 12 տարեկան 15 սանուհիներ, որոնք Փարիզի մէջ պիտի ստանան ֆրանսական ու – սում ու պիտի հետեւին Դպրոցասէրի դասընթացքներուն, իբրեւ ապագայ հայ ուսուցչուհիներ։

ԶԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մեր տանամնակը

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, (յապաղած) — Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս տօնեցինք Ց. Կ. Խաչի տանամնակը, Գառ Խոլերնի ընդարձակ սրահին մէջ, 16ի կիրակին կէս օրէն վերջ։ Հակառակ անդատարափ անձրեւին, ենթադրուածէն աւելի բազմութիւն մը՝ արդէն տեղաւորուած էր սեղաններուն շուրջ։

Այս տարուան մեր հանդէսը աւելի հաճելի թուեցաւ ներկաներուն։ Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին մեր դպրոցի աշակերտ – աշակերտուհիները։ Օրուան նախագահ ընկեր Ա. Օհանեան քանի մը ջերմ խօսքով բացաւ հանդէսը, բեմ հրաւիրելով մեր փոքրիկներուն երկսեռ երգչախումբը, որ երգեց «Արեւ եւ լաւ, կամար կամարը», որմէ փոքրիկները մաքուր առոգանութեամբ արտասանեցին իրենց սորված գեղեցիկ ոտանաւորները ուրախութիւն պատճառելով իրենց ծնողաց։ Փոքրերն Ռ. Ալթունեան արտասանեց «Հայ Կ. Խաչի», Գերճուհի Թորոսեան արտասանեց «Միրերդ մը», Ա. Սարգիսեան «Արփինէն», Գ. Սարգիսեան «Դարունը»։ Ցետոյ երգչախումբ կրկին անգամ բեմ բարձրանալով երգեց «Վանդակիկ մը», «Քէլէ քէլէն», իսկ ամէնէն վերջը յաջողութեամբ երգեց նաեւ «Բինգէօլը», արժանանալով ջերմ ծափերու։ Զուգերգեցին նաեւ փոքրիկներ Ռ. Թորոսեան, եւ Ց. Զիֆֆճեան «Գեղջի յիշատակին»։ Ասոնցմէ վերջ տեղի ունեցաւ գեղեցիկ արամախօսութիւն մը՝ «Շաքարավաճառը» փոքրիկն Ց. Գապիկեանի եւ Գ. Նահապետեանի կողմանէ, կարգը Գ. Վ. Իշխանեանին ըլլալով, նախագահը բեմ հրաւիրեց զայն, ջերմ ծափերու տակ։ Բանախօսը իր ճառին նիւթ ընտրած էր՝ Հայը ինչպէս Հայ պահել այս օտար ափերու վրայ, եւ ոգեւորիչ խօսքերով վերջացուց։ Դժբախտաբար ի վիճակի չեմ ամփոփել իր գեղեցիկ ճառը։

Ընկեր Ա. Օհանեան փակելով հանդէսը շնորհակալութիւն յայտնեց հանդիսականներուն եւ խնդրեց որ այս անգամ ալ չզլանան բանալ քսակները՝ ինպաստ դպրոցին, որմէ վերջ սկսաւ նուիրատուութիւն մը եւ գոյացաւ 250,50 ֆրանք։

Տեղւոյս մասնաճիւղի վարչութիւնը այցելից նաեւ հիւանդանոց՝ այն վիրաւոր հայ մանուկներուն, որոնք օթօքարի արկածէն վիրաւորուած էին։

Հանդէսին ներկայ էին Լահաէէն ու Բրնամէն ընկեր – ընկերուհիներ եւս։

Հ. Թորոսեան

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (86)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

Լանդընաք, ինչպէս պատերազմի մարդ, կը պատկանէր Ֆրետէրիք Բ.ի դպրոցին։ Ան գիտէր վարել մեծ պատերազմը զուգընթաց փոքրին հետ։ Ան չէր ուզեր ոչ «ամբոխային բազմութիւնը» ինչպէս կաթոլիկ եւ արքայական մեծ բանակը, որ խուժան մըն էր, զատապարտուած՝ ջարդուելու, եւ ոչ նոյնպէս մացառներու եւ թաւուտներու մէջ ցրուած ամբոխը՝ ընդունակ միայն թըշնամին անհանգստացնելու, բայց ո՛չ զայն տապալելու։ Այդ տեսակ պատերազմը կամ կը մնայ առանց ոեւէ հետեւանքի, եւ կամ թէ կը վերջանայ գէշ հետեւանքով. կը սկսին անով որ կը հարուածէ հանրապետութիւն մը, եւ կը վերջացնեն անով որ կը կողոպտեն հանրակառք մը։ Լանդընաք չէր հասկնար այդ Գրեթանական պատերազմը, ոչ այն տեսակը որ կը վարէր Թօչէմաքըլէն հարթ հաւասար դաշտին վրայ, եւ ոչ ալ միւս տեսակը՝ որ Ժան Շուան կը մղէր անտառներու մէջ. ան չէր ուզեր ոչ Վանդէականը ոչ Շուաննականը։ Ան կ'ուզէր իսկական պատերազմը, այսինքն գործածել գիւղացին պատերազմին մէջ, բայց ունենալ զինուորներ՝ իբրեւ յենարան։ Անոր հաւատարապէս պէտք էին նաեւ գիւղական խումբեր՝ ռազմագիտական նպատակներու համար։ Գիւղերու այս բանակները, որոնք վայրկենապէս կը ցրուէին, ան չափազանց նպատակայարմար կը գտնէր՝ յարձակման, զարմանակալութեան եւ յանկարծակիի բռնելու համար. բայց ան զանոնք շատ անկայուն կը տեսնէր. անոնք ջուրի մը պէս էին իր ձեռքերուն մէջ։ Ան կ'ուզէր այս երերուն եւ խառնաշփոթ պատերազմին մէջ հաստատուն կէտ մը ստեղծել. լեռներու այդ վայրագ բանակին ան կ'ուզէր միացնել նաեւ կանոնաւոր զինուորներու զօրագունդ մը, որ իբրեւ առանցք պիտի ծառայէր գեղջկական գունդերու շարժումներուն։ Արդարեւ խստահայեաց եւ ահռելի միտք մը, որ եթէ յաջողուէր, Վանտէն անառիկ կը դառնար։

Բայց ո՞ւրտեղ գտնել կանոնաւոր զօրաբանակ, ո՞ւրտեղէն ճարել զինուորներ, ո՞ւր փնտռել կանոնաւոր գունդեր եւ ո՞ւրտեղէն հայթայթել կազմ ու պատրաստ բանակ մը։ Անգլիոյ մէջ անշուշտ։ Եւ այդ միտքը բեւեռած էր իր ուղեղին մէջ, Անգլիացիները Ֆրանսական ցամաքը հանել։

Ասանկ մտածութիւններու ընդունակ է կուսակցութեան խիղճը։ Մարքիզին սպիտակ քօքարդը իր առջեւ կը ծածկէր անոր կարմիր զգեստը։ Լանդընաք նպատակ մը ունէր միայն, ծովափին մէկ կէտը գրաւել եւ յանձնել Բիդին. եւ ահա թէ ինչո՛ւ համար Տօլը անպաշտպան տեսնելով նետուած էր անոր վրայ, որպէսզի Տօլը գրաւելով՝ գրաւէ Մօն–Տօլ լեռը եւ այդ լեռան միջոցաւ գրաւէ ծովափը։

Տեղի ընտրութիւնը կատարուած էր շատ յաջող կերպով։ Մօն–Տօլի բարձրութենէն Թնդանօթը կ'աւլէր մէկ կողմէն Ֆրէզնուայն եւ միւս կողմէն Սէն – Գրըլառը, բաւական հեռաւորութեան մը վրայ կը պահէր Քան – քալի յածանաւախումբը եւ ամբողջ ծովափը կը մաքրէր՝ զինուորներ ցամաք հանելու համար, Թա Սիւր Քաւէնոնէ սկսեալ մինչեւ Սէն–Մէլուար – տէ դ'Օնտ։

Այս վճռական փորձը յաջողութեամբ գլուխ հանելու համար Լանդընաք իր հետը առած էր վեց հազար մարդէ քիչ մը աւելի, իր տրամադրութեան տակ գտնուած խումբերէն ընտրելով ամենատոկուններ եւ իր ամբողջ հրետանին, բաղկացած՝ տասը հին տեսակի Թնդանօթներէ տասնըվեց Փունտանոց ռումբերով, մէկ հատ միջակ Թնդանօթէ՝ ութ Փունտանոց եւ մէկ վաշտային Թնդանօթէ՝ չորս Փունտանոց ռումբերով։ Ան կը մտադրէր Մօն–Տօլի վրայ ամուր մարտկոց մը հաստատել՝ հետեւելով ռազմական այն սկզբունքին, որ տասը Թնդանօթներէ արձակուած հազար ռումբը աւելի կը վնասեն թշնամիին, քան հինգ Թնդանօթէ արձակուած հազար հինգ հարիւր ռումբը։

Յաջողութիւնը կարծես ապահով – ուած ըլլար։ Հոն կար վեց հազար կռուող. վտանգ սպառնալ միայն կարելի էր Ավրանշի կողմէ Կօվէնեն՝ իր հազար հինգ հարիւր զինուորներով եւ Տինանի կողմէն՝ Լէչէլէ։ Լէչէլ, արդարեւ 25,000 մարդ ունէր իր հրամանատարութեան տակ, բայց քսան փարսախ հեռու էր։ Լանդընաք ուրեմն կարող էր զինքը ապահով զգալ նաեւ Լէչէլի կողմէն, ուր զօրքերու մեծ թիւին հետ մեծ էր նաեւ հեռաւորութիւնը. ու Կօվէնի կողմէն՝ ուր հեռաւորութեան փոքրութեան հետ փոքր էր նաեւ զօրքերու թիւը։ Պէտք է սա ալ խոստովանիլ որ, Լէչէլ անպէտ մէկն էր. աւելի ետք՝ Քրուա Պաթայլի դաշտավայրին մէջ՝ ջարդել տուաւ ան քսանըհինգ հազար զօրքերը, հարուած մը, որ ան փորձեց քաւել անձնասպանութեամբ։

Լանդընաք ուրեմն չորս կողմէն ապահովուած էր։

Անոր Տօլ մտնելը կատարուած էր յանկարծակի եւ վայրագ կերպով։ Մարքիզ Լանդընաք վայրենիի համբաւ կը վայելէր. ամէնքը գիտէին որ ան գութ չունի, եւ այդ պատճառաւ քաղաքացւոց կողմէ եւ ո՛չ մէկ դիմադրութիւն կ'ըլլար։ Բնակիչները սարսափահար ամփոփուած իրենց տուներուն մէջ։ Վեց հազար Վանտէցիներ գիւղացիի յատուկ անկարգութեամբ տեղաւորուեր էին քաղաքին մէջ. առեղծուեցաւ տեսակ մը վաճառանոց, առանց որոշուած բնակարաններու, գիւղացիները հանդիպած տեղերնին կ'իջեւանէին։ Դուրսը, բաց օդին մէջ կը պատրաստէին իրենց կերակուրները, ցրուած եկեղեցիներու մէջ, թողած հրացանները եւ ձեռք առած համրիչները։ Լանդընաք հրետանիի քանի մը սպաներու հետ անձամբ մեկնեցաւ հետազօտելու համար Մօն–Տօլ լեռը, թողլով իր տեղ իբրեւ տեղակալ Կուժ–լը–Գրիւանը, որ պատերազմի մէջ իրեն թիկնապահ նշանակած էր։

Այս Կուժ–լը–Գրիւանը շատ մռայլ հետք մըն է թողած պատմութեան մէջ։ Ան երկու մականուն ունէր. առաջինը՝ Կապոյտները – ջարդող, որովհետեւ ան շատ կոտորած էր հանրապետականները, եւ երկրորդը՝ Իմանիւս, որովհետեւ ան իր մէջ կը կրէր անբացատրելի արհաւիրք մը։

(Շար.)

Իտալիոյ ելմտական հոգերը

Ելմտական հարցերու նուիրուած գերմանական թերթ մը մտահոգութիւն ցոյց կուտայ Իտալիոյ ելմտական կացութեան մասին։ Արդարեւ զինուորական անհաւասար ծախքերը, իբրեւ հետեւանք այն պատրաստութիւններուն որոնք տարիներէ ի վեր կը կատարուին Միջերկրականի եւ մայր-երկրին մէջ, կը սպառեն Իտալիան ելմտական տեսակէտով, ու շատեր հարց կուտան իրենք իրենց թէ Հռոմ ի՞նչպէս կը դիմանայ։ 1932էն ի վեր, ելմտական նախարարը, Թաոն տի Ռէվէլ բնաւ զեկոյց չէ տուած եւ այս լռութիւնը աւելի եւս կասկածներ կը ներշնչէ թէ Իտալիա կը գտնուի ելմտ. ծանր հոգերու ճնշումին տակ։

Գերմանական թերթը կը խոստովանի որ Իտալիոյ ելմտական պահանջները չարաչափ կ'աճին։ Անցեալ տարի, Թաոն տի Ռէվէլ կ'առաջարկէր, եթէ կարելի չէր պիւտճէն իջեցնել մինչեւ 20 միլիար լիր, ինչպէս 1922 — 1934 տարիներուն, գէթ պէտք է հաստատել 25 միլիարի վրայ։ Բայց գերման ելմտագէտը անկարելի կը գտնէ այդ, անոր համար որ երկիրը պարտաւոր է նկատի առնել քաղաքական կացութիւնը մանաւանդ Միջերկրականի, եւ ընդհանրապէս Եւրոպայի մէջ։ Իտալիա երկու կարեւոր աշխատանքներ ունի կատարելիք,— տնտեսապէս գաղութի վերածել Աբիսինիան եւ արագօրէն աւելցնել իր ապահովութեան միջոցները։ Այդ աշխատանքները կը հարկադրեն պիւտճէի յաւելում 25 առ հարիւր համեմատութեամբ։ Ուրեմն Իտալիա չի կրնար 32 միլիարէն պակաս պիւտճէ մը հաստատել։

Բայց ի՞նչպէս ճարել այդ պիւտճէն։ Փոխառութիւնը իր վտանգներն ալ ունի։ Մինչեւ 1939 Մարտ ամսուն վերջը՝ փոխառութիւնները կը կազմէին 14 միլիար 200 միլիոն լիր գումար մը։ Գանձատոմսերուն գումարը՝ 12 միլիար 800 միլիոն։ Ասկէ զատ պետութիւնը ընկերային ապահովագրութեանց պարտական է 21 միլիար։

Գերմանական թերթը կը թելադրէ աւելցնել տուրքերը։ Անցեալ Ապրիլին՝ Մուսոլինի ամսականները աւելցուց 6 —10 առ հարիւր համեմատութեամբ, հաւասարակշռելու համար ապրուստի սղութեան հետ։ Այդ յաւելումէն վերջ այժմ ժամանակ է աւելցնել նաեւ տուրքերը,— ճարտարարուեստը պիտի կրնայ տոկալ տուրքերուն՝ նոր ապսպրանքներ ստանալով, իսկ աշխատաւորութի՞ւնը,— գերմանական ելմտական թերթը մտահոգութիւն կը յայտնէ այդ մասին։

Ռուսիա կ'աճի՞ թէ կը նուազի

« Նիւ Եորք Հէրըլտ »խմբագրական մը նուիրելով ռուսական վերջին մարդահամարին, կառավարութեան հրատարակած ցուցակագրութեան քննութեամբ կը հաստատէ թէ բնակչութիւնը 10 միլիոն նուազած է Խորհ. Միութեան մէջ։ Այսպէս ճիշդ չի գտներ թէ Ռուսիա տարեկան կ'աճի 3 միլիոն, թէ Ռուսիա այժմ 180 միլիոն բնակիչ ունի, ինչպէս կը պարծենան ժամանակ առ ժամանակ։ Եւ այս առթիւ նոյն թերթը կ'արձանագրէ որ եթէ երկու տարի առաջ կատարուած մարդահամարին թիւերը եւս չհրատարակուեցան — պատճառն ալ չհաղորդուեցաւ պաշտօնապէս,—պատճառն այն էր որ մարդահամարը չարդարացուց Մոսկուայի վարիչներուն յոյսերը ։

Իրողութիւնը եկաւ քանդել պոլշեւիկներու տեսակէտները, որոնք պարծանքով կը յայտարարէին թէ Խորհ. Միութեան բնակչութիւնը կ'աճի, որովհետեւ ստեղծուած են ազգային բարգաւաճումի այնպիսի պայմաններ, որոնց անծանօթ կը մնան դրամատիրական երկիրները։ Առանց դասակարգի ընկերութիւնը, պրոլետարական դիկտատուրայի մը գաւազանին տակ, ահա կ'ապրի այն դրախտին մէջ, որ խոստացուած էր Սուրբ Մարքսի կողմէ ։ Այնտեղ ժողովուրդը շատ զաւակ կը ծնի, ու մարդիկ կ'ապրին աւելի երկար ։

Արդ, մարդահամարը չհաստատեց այդ բոլորը։ Սովը, զանգուածային աքսորները, թիապարտութիւնները, վիժումի ազատութիւնը (վերջերս արգիլուեցաւ), երբեք չեն կրնար համոզել մեզ թէ կ'աճի երկիրը։ Կէփէուի մարդոց սարսափին տակ, կուսակցական ուղղափառութեան դէմ դաւաճանած ըլլալու վախին մէջ՝ ո՞վ կրնայ մտածել զաւկի մասին ։

Սթալին, որ «մաքրագործեց» 1937ի մարդահամարին հեղինակները իբրեւ դաւաճան, ի՞նչ պիտի ընէ այժմ՝ երբ դարձեալ նոյնն է կացութիւնը ։ Պիտի բաւականանա՞յ սուտ թիւեր տալով ։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻՆ 14րդ շրջանին վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ Օգոստոս 12ին, շաբաթ ժամը 4,30ին, Օրանժի մէջ, որ նշանաւոր է իր պատմական թատրոնով, ուր ամէն տարի, ամառը, դասական ներկայացումներ կը տրուին մեծ հանդիսութիւններով ։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ամբարձիչ օդանաւ մը, 2000 քիլօ բեռով, կոտրեց արագութեան մրցանիշը, 2000 քիլոմեթրի վրայ եւ ժամական 501 քիլոմեթր արագութեամբ։ Ցարդ նման օդանաւերը ժամը 469 քիլ. կը թռչէին։ Գերմանական օդանաւերը միեւնոյն ատեն կոտրեցին համաշխարհային մրցանիշը՝ 200 քիլոմեթրի վրայ 1000 քիլօ ծանրութեամբ եւ առանց ծանրութեան օդանաւերով ։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ բարձրաստիճան սպայ մը, որ ընդհ. սպայակոյտին մաս կը կազմէ, խոստովանած է թէ կարմիր զօրագունդեր, հրասայլերով, օդանաւերով ու թնդանօթներով, կը կռուին Ճափոնցիներուն հետ, Արտաքին Մոնկոլիոյ սահմաններուն վրայ ։

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ կառավարութիւնը Խորհ. Միութենէն ստացաւ 150 միլիոն ոսկի տոլարի վարկ մը, ապրանքով վճարելի ։

ԺՈՐԷՍԻ սպանութեան 25ամեակը տօնուեցաւ Փարիզի մէջ, կիրակի։ Մեծ թափօր մը ուղղուեցաւ դէպի Պանթէօն, կարմիր ծաղիկներ թափելով շէնքին առջեւ։ Թափօրին կը մասնակցէին բազմաթիւ պատուիրակութիւններ ։

ՍՊԱՆԻՈՅ կառավարութիւնը վերջերս տուաւ երկու կարեւոր որոշում,— կառավարութեան կեդրոնը փոխադրել Պուրկոսէն Մատրիտ, եւ 18—50 տարեկան ամէն քաղաքացիէ պահանջել տարեկան 15 օրուան պարտադիր աշխատանք պետական ձեռնարկներու մէջ ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ արկածի մը հետեւանքով վար ինկաւ ռուսական օդանաւ մը եւ մեռան չորս նշանաւոր օդանաւորդներ, Զօր. Խաբզուլով, հազարապետ Չերկասով, զինուորական ճարտարագէտ Տիտով եւ օգնականը Կուրիշեւ ։

Ց. Կ. Խաչի օդափոխութեան կայանի Բ. խումբը կը մեկնի

Ց. Կապոյտ Խաչի օդափոխութեան կայանի երկրորդ խումբը կը մեկնի 2 Օգոստոս չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 10.20ին։ Երախաները բերել ժամը 9ին, Gare d'Orsay, Salle des Pas Perdus ։

Դաշտահանդէս Կուսէնվիլի մէջ

6 Օգոստոս, կիրակի կէսօրէ վերջ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

HAIASTAN

Գարբերաթերթի 7րդ թիւը (Յուլիս), հետեւեալ ճոխ բովանդակութեամբ.—

1789—1939 Ֆրանս. Յեղափոխութիւնը (խմբագրական), Մարդուն ու քաղաքացիին իրաւունքներուն յայտարարութիւնը (Յ. Եփրազարեան). Հայոց պատմութիւն (Փ. տը Մորկան). Անուանի հայերու կարճ պատմութիւններ, հայ գրականութեան պատմութիւն (Ա.). Սրբինը (թարգմանեց Գ. Գէչէկէօթիւրեան). Հայաստանի երկրաբանական կազմութիւնը եւ իր հանքային հարստութիւնները (Գեորգ Եփրազարեան). Հայ ժողովուրդը (Լ. Եղիաբարեան). Haiastan եւ հայ մամուլը. Դագթաշխարհ եւ Հայաստան (տեղեկութիւններ):

Տարեկան բաժնեգին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ՝ 25 ֆրանք, Արտասահման 1 տոլար, ձեռքէ հատը 2-50 ֆրանք:
Փնտռել բոլոր այն կրպակներում մէջ, ուր ՅԱՌԱՋ կը ծախուի:
Հասցէ — H. Keusséyan, 51, Rue du Caire, Paris (2e)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ — ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Մամուլի յանձնուած են Ապրիլէն ց.Օգոստոս, հինգ թիւ (55—59). Յունիս 12էն փոխանակ կը յանձնուին 55 եւ 56 թիւերը։ Մէկ շաբաթ վերջ՝ 57, 58 եւ 59 թիւերը։ Այս վերջին թիւերը կանուխ կը ղրկուին՝ արձակուրդի պատճառով։ Թիւ 56ը ամբողջովին նուիրուած է Հ. Մ. Ը. Միութեան շարժումին։

Դիմել՝ 17, Rue Damesme, PARIS:

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսայի համար 30, արտասահմանի համար 35 եւ 40 ֆրանք (ըստ երկրի) ։

PARIS MONDIAL

6 եւ 9 Օգոստոս, երեկոյեան ժամը 7.45—8, արաբական բաժնին մէջ. (կարճ ալիք 25 մէթր 24 կամ 41 մէթր 25). պիտի նուագեն Պ. Նաճար (ջութակ), Պ. Բենօ (սրինգ եւ դափ), Պ. Արգար (թառ եւ դափ)։

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Համազգայինի Փարիզի Վարչութիւնը եւ Փարիզի Մասնաճիւղը 100 ֆր. կը նուիրեն Շավիլի դպրոցին, փոխան ծաղկեպսակի, Սուրէն Եղիազարեանի մահուան առթիւ։

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17 Rue [illegible], Paris (13)

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Զուիցերիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 3 ՕԳՈՍՏՈՍ JEUDI 3 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4108

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՃԱԿԱՏՆԵՐԸ ՊԱՏՐԱՍՏ ԵՆ...

Արեւելեան Միջերկրականը օր օրի կ'ալեկոծի։ Իտալական կեդրոնացումները կը շարունակուին միեւնոյն թափով։ «Էօվր»ի աշխատակցուհին նոր տեղեկութիւններ կուտայ այդ մասին։ Իտալիոյ սպայակոյտը, կը գրէ ան, կը շարունակէ իր տենդոտ պատրաստութիւնները Ալպանիոյ մէջ։ Լրացնելու համար ձեռք առնուած միջոցները, վերջին երկու շաբաթուան ընթացքին կրկին Ալպանիա ղրկուած են ռմբաձիգ օդանաւեր։ Իսկ օդակայաններու թիւը բարձրացած է քսանի։ Նման առաջումներ եղած են նաեւ Իտալական Արեւելեան Ափրիկէ։

Էրճիւմէնու Էքրէմ Թալու «Սոն Փօսթա»ի մէջ կը լրացնէ այդ տեղեկութիւնները։

— «... Ժամը 11.45ին Թրիէսթէ հասանք։ Նաւահանգիստը լեցուն է նաւերով։ Ո՞վ գիտէ ինչե՛ր կը փոխադրեն եւ ո՛ւր։ Ճամբորդատար նաւերէն աւելի փոխադրանաւեր աչքի կը զարնեն։ Արգեօք մէկուկէս ամիս վերջ պիտի կարենա՞մ վերադառնալ նոյն ճամբով»։

Նոյն թերթին մէջ, Սէլիմ Րաղըպ կը մատնանշէ.— «Իտալիա Երկոտասան կղզիներուն մէջ եւս զինուոր կը կեդրոնացնէ։ Եթէ աւելցնենք նաեւ այն իրողութիւնը թէ գերմանական կարգ մը մեքենականացուած զօրամասեր ղրկուած են Իտալիոյ ռազմագիտական կէտերը եւ Ալպանիա, անորոշութիւնը բոլորովին կ'աւելնայ»։

Միւս կողմէ, «Թուաքօէ Սլոփօ» թերթը տեղեկութիւններ կուտայ հակառակորդ ճակատի պատրաստութեանց մասին։ Ըստ այդ թերթին, Եգիպտոս եւս վարակուած է Թուրքիոյ եւ Յունաստանի տենդով։ Եգիպտ. կառավարութիւնը շուտով կը լրացնէ Լիպիոյ սահմանին ամրացումը։ Եգիպտոս մասնաւոր շահագրգռութիւն մը ցոյց կուտայ Երկոտասան կղզիներուն մէջ Իտալիոյ կողմէ եղած կարգադրութիւններու մասին, որովհետեւ կղզիները կը գտնուին Սուէզի ջրանցքին ու Տարտանէլի մօտ։ Մալթայի մէջ, անգլօ-ֆրանսական զին. խորհրդակցութեանց պիտի մասնակցին նաեւ հելլէն, թուրք եւ եգիպտացի սպաներ։

Անգործ չէ, բնականաբար, եւ Անգլիան։ Այսպէս, Մեծն Բրիտանիա որոշած է ստեղծել «Մերձաւոր Արեւելքի զինուորութեան պատկանող հողերը։ Նոյն հրամանատարութիւնը պիտի պաշտպանէ Արեւելեան Միջերկրականի մէջ անգլ. գաղթապետութեան պատկանող հողերը։ Նոյն հրամանատարութիւնը պիտի համադրէ զինակից Թուրքիոյ եւ Յունաստանի զինուորական ուժերը։ Հրամանատարի պաշտօնը յանձնուած է հարաւ-անգլիական զինուորական շրջանին հրամանատարը Սըր Արչիպալտ Ուէյվըլի, որ 28 Յուլիսին Անգլիայէն մեկնած է Արեւել. Միջերկրական։ Այս ձեւով, ուրեմն, Մերձաւոր Արեւելքի մէջ կը ստեղծուի զինուորական համադրեալ ուժ մը, որուն գործունէութեան շրջագիծը պիտի տարածուի Սուէզէն Տարտանէլ։ Կամ՝ կարմիր ծովէն մինչեւ Սեւ Ծով։

«Նոյէ Վինէր Թակէպլաթ»,— հեգնական շեշտով մը բսելէ վերջ թէ Թուրքիա, իբրեւ զինակցութեան գին, խոստում ստացաւ Մուսուլի քարիւղին մէկ վեցերորդը կամ գոնէ մէկ ութերորդը, 500 ռազմական օդանաւ, 50 միլիոն ոսկի եւ Սանճաքը, բայց ստացաւ միայն Հաթայը եւ քսան միլիոն ոսկի — կ'աւելցնէ թէ «Վոսփորի գնումը» Թուրքիան պիտի պարտաւորեցնէ եղեր Սուէզի ջրանցքը, Յունաստանը եւ Ռումանիան, ինչպէս նաեւ Տնիէփերէն մինչեւ Ազրիական պաշտպանել։ Մեզի անծանօթ կը մնայ, անշուշտ, թէ Լոնտոնի ու Էնկիւրի ներքին համաձայնութիւնը իրապէս ի՛նչ պայմաններ ունի եւ ինչ դերեր կը նախատեսէ։ Բայց, գերման թերթին այս մեկնաբանութիւնը եւս մէջ բերինք, լրացուցած ըլլալու համար մեր այն մատնանշումը թէ՝ նաեւ Խաղաղութեան ճակատը ձեռնարկած է զինուորական լայն ու ծրագրեալ պատրաստութեանց։

Այսպէս, ուրեմն, երկու ճակատներն են, որ խարխիններ, կայաններ ու դիրքեր կը ճչեն եւ կեդրոնացումներ կը կատրեն։ Ուրիշ խօսքով, Արեւմտեան Միջերկրականէն վերջ, Արեւելեան Միջերկրական էր կ'ալեկոծի։

Մէկ կողմը Առանցքը՝ իր բոլոր թաքուն ու յայտնի պատրաստութիւններով։ Եւ ոչ թէ՝ միայն Իտալիան — ինչպէս կը մատնանշէն Թուրք թերթերը— քանի որ «գերման մեքենականացած ուժեր» եւս կեդրոնացած են իտալականներուն հետ։ Ու նաեւ անոնք, որ չէզոք են, համակիր, հաւատարիմ կամ վերապահ, բայց բռնկումի մը պարագային անզօ՞ր պիտի ըլլան դրոհ տուող կամ բախող ուժերուն միջեւ մեկուսի մնալ։ Միւս կողմը՝ Խաղաղութեան ճակատը։ Ու նաեւ անոնք, որոնք զինակից են, երաշխաւորուած կամ այնպէս թէ այնպէս իրենք զիրենք վտանգուած կը նկատեն «կենսական տարածութեան» բանաձեւէն։ Եւ կամ՝ արդէն իսկ իրենց շուրջ թէ իրենց մօտ կը զգան այդ վտանգը։

Անշուշտ, վերապահութեամբ պէտք է ընդունիլ, ուժերու այս բաժանումին մէջ, մասնաւորապէս Պալքանեան երկիրներուն այս կամ այն հակումներու մասին եղած մեկնութիւնները։

Ուրի՞շ խնդիր, որ Եւրոպայի այդ մասը միշտ ալ ենթակայ եղեր է Արեւմուտքէն ու Հիւսիսէն հոն իջնող եւ իրարու բախող քաղաքական ալքներուն։ Եւ այսօր իսկ, «Պալքանները Պալքանցիներուն» բանաձեւը արդէն դարձեր է բառ միայն։

Այսպէս կամ այնպէս, ուրեմն, Մերձաւոր Արեւելքը, ու մասնաւորապէս Արեւելեան Միջերկրականն էր կը խռովի օր օրի։

Ու ճակատագիրը, դէմ առ դէմ, պատրաստ են արդէն։ Այդ պատրաստութիւնը սա՞թ մը կ'ըլլայ բախումի, թէ արգելք մը, — ցոյց պիտի տան այլեւս շատ մօտակայ դէպքերը։

Վ. ԻՇԽ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ՄԵԿՆԻ ՇԱԲԱԹ

Հաւաստ կը տեղեկացնէ թէ անգլիական զինուորական պատուիրակութիւնը Փարիզ պիտի հասնի ուրբաթ եւ ոչ աւելի կանուխ, ինչպէս ծանուցուած էր, այս յետաձգումը անոր համար որ հարկ տեսնուած է աւարտել զինուորական կարգ մը ծրագիրներ։ Ուրբաթ օր Փարիզ հասնելէ վերջ, անգլիացի զինուորականները պիտի տեսակցին ֆրանսացի իրենց պաշտօնակիցներուն հետ, անմիջապէս կամ ամէնէն ուշ՝ դալ շաբթուան սկիզբը մեկնելու համար միասին դէպի Մոսկուա։

Ֆրանսական եւ անգլիական պատուիրակութեանց միասին ճամբորդութիւնը կամ ճամբորդութենէն առաջ Փարիզի մէջ խորհրդակցութիւնը չի նշանակեր թէ ճակատ պիտի բռնեն Ռուսերու դէմ։ Պարզապէս նախապատրաստական աշխատանք մըն է որ պիտի կատարեն՝ տեսակցելով Փարիզի մէջ, որպէսզի դիւրաւ յառաջանան բանակցութիւնները յետոյ Մոսկուայի մէջ։

Հաւանական էոր պատուիրակութիւնները Փարիզէն մեկնին օդանաւով։

ՄԻՋԱԴԷՊ ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ԵՒ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ ծանր միջադէպ մը պատահած է Ռումանիոյ եւ Հունգարիոյ սահմանին վրայ, Երկուշաբթիէն Երեքշաբթի լուսցող գիշերը։

Ըստ ռումանական ցեկոյցին, հունգարական լասերը կը նաւարկէին Թիցա գետակին վրայ, հակառակ դրուած արգելքին։ Ռումանական սահմանապահ զինուորները օրինական ազդարարութենէ մը վերջ, երբ տեսան թէ Հունգարացիները մտիկ չեն ըներ, կրակ կը բանան։ Ու կը սկսի հրացանաձգութիւն մը ռումանական եւ հունգարական սահմանապահ զինուորներու միջեւ ու կը տեւէ մինչեւ առտուան ժամը 6։

Այս միջադէպին հետեւանքով, ընդհատուեցան բանակցութիւնները, որոնք կը կատարուէին Սինայայի մէջ Թիցա գետակին նաւարկութեան մասին։

Հունգարական ցեկոյցը կ'ըսէ թէ հունգար զինուոր մը սպաննուած է Ռումանացիներու բացած կրակով։

Եգիպտական զինուորական առաքելութիւն դէպի Տարտանէլ

«Ալ Ահրամ» կը գրէ թէ եգիպտական առաքելութիւն մը, բաղկացած 15 զինուորականներէ, Օգոստոս ամսուան ընթացքին պիտի մեկնի Թուրքիա՝ այցելելու համար Տարտանէլ։ Միւս կողմէ թուրք զինուորական առաքելութիւն մը պիտի մեկնի Եգիպտոս, աւելի ուշ, այցելելու համար արեւմտեան սահմանի ամրութիւններն ու զինուորական վարժարանը։

Լիթվինով մեկնիլ ուզեց, բայց...

«Տէյլի Մէյլ» կը հաղորդէ թէ Մ. Միւթեան նախկին արտաքին գործոց վարը արտօնութիւն ուզեց Վիշիի ջերմուկները երթալու համար, բայց Մոսկուայի կառավարութիւնը մերժեց վիզա տալ։ Այս մերժումը խոր տպաւորութիւն թողուց Մոսկուայի քաղաքական շրջանակներուն վրայ։

Կարոլ թագաւոր յանկարծ վերադարձաւ

Ռումանիոյ թագաւորը որ իր զբօսանաւով քաղաքական այցելութեան ելած էր դէպի Պոլիս ու մինչեւ Յոնիական ծով, յանկարծ Ռումանիա վերադարձաւ։ Այս անակնկալ վերադարձին պատճառը առ այժմ անծանօթ կը մնայ։

Ռուս պաշտօնատարներու գաղտնի այցը Պոլիս

«Նոյէ Վինէր Թակէպլաթ» կը գրէ թէ նախանցեալ Կիրակի, 23 Յուլիս, առաւօտուն, Սեւ ծովէն Պոլիս հասած է ռուսական «Սվանէթիա» նաւը, որ Պոլսոյ նաւահանգիստը կանգ առած է միայն մէկ ու կէս ժամ։ Յետոյ կրկին վերադարձած է Սեւ ծով։ Նաւը կը կրէր սովետական դրօշ։ Ինչ որ նշան է թէ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ ճամբորդած են անով։ Սովետական դեսպանը՝ Թէրէնթիեւ այդ օրը կը գտնուէր Պոլիս։ Իսկ Ֆլորիայի (Պոլիս) դղեակին մէջ պատրաստութիւններ կը տեսնէին, օրեր առաջ, ռուս հիւրերը ընդունելու համար։

Նոյն այդ օրերուն էր որ հանրապետութեան նախագահը՝ Իսմէթ Ինէօնիւ Էնկիւրիէն Պոլիս գնաց։

Սովետները Պեսարապիա՞ն կ'ուզեն

Հունգարական թերթի մը, «Ուէնէմզէտէյզէ»ի Վարշաւայի թղթակիցը կը գրէ թէ լեհական քաղաքական շրջանակները լուրջ կերպով կը զբաղին Պեսարապիոյ խնդրով, որ արգելքներէն մին է անգլօ-ռուս դաշինքի մը կնքումին։

Այդ շրջանակներուն համաձայն, Մոսկուա ունի վերաքննական տրամադրութիւններ եւ կը պահանջէ Պեսարապիան վերադարձնել իրեն։

Սովետ կառավարութիւնը չի ծածկեր իր ցանկութիւնը՝ Պեսարապիան ուշ կամ կանուխ վերստանալու մասին։ Ու կը յայտնէ թէ իր այդ ցանկութիւնը պիտի իրականացնէ առաջին իսկ պատեհութեամբ։

ՉԷՅՄՊԸՐԼԷՆ չորսուկէս միլիոն ֆրանք ժառանգ մը ստացաւ, վերջերս մեռած ըլլալով իր հօրեղբայրը, որ Պիրմինկէմի ճարտարարուեստի ամենամեծ վարիչն էր։

ՐՈԶՎԷԼԹ նոր պարտութիւն մը կրեց ամերիկեան ծերակոյտին մէջ, երբ մերժուեցաւ քննել գաշնակցային կառավարութեան ըսպիւծէն, որ կը հասնի 1900 միլիոն տոլարի։

ՆՈՐ ԲՈՑՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ԱՐԾԻՒՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ԽՄԲ.— Յուզիչ նամակ մը առանք Մոնփէլիէէն։ Երիտասարդ մըն է, Սարգիս Գասապեան, որ կը գրէ. «Միրեյլի Յառաջ,— տարիներէ ի վեր կը շարունակէք աշխատանք մը որու մասին քիչ է ամէն գնահատանք։ Քաջալերած էք հայրենասիրական ամէն ձեռնարկ։ Ուսուցիչ դարձած էք հազարաւոր երիտասարդներու։ Եւ հիմակ կոչ կ'ընէք գաղութին որ օգնութեան հասնի Մուսա Լերան հայ արծիւներուն։ Ես, օրուան ապրուստս ճարող համեստ աշխատաւոր մը, լաւ ու գէշ օրեր տեսած երիտասարդ մը, գիտեմ թէ ի՛նչ օրհնութիւն է թշուառին երկարած ձեռքը, ձեր հանգանակութեան կը մասնակցիմ երեք հարիւր ֆրանքով, օրինակ տալու համար ուրիշներուն»։

Նամակ մը եւս ստացած ենք Փուժէ սիւր Արժանի ափ մը հայութենէն. «Կարդացինք ձեր սրտառուչ կոչը եւ ձեռնարկեցինք գործի։ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան մեր մասնաճիւղին կողմէ երկու ընկերներ եւ Զարշամպացի հայրենակից Յովսէփ Թօզլեան հանգանակութիւն կատարեցինք, գոյացաւ 788 ֆրանք։ 212 ֆրանք եւս ունէինք նախկին Եկեղեցասիրաց Միութենէն, որ լուծուած է այժմ, այդ գումարը եւս գաղութը փափաքեցաւ յատկացնել Սանճաքի գաղթականներուն։ Ընդամէնը հազար ֆրանք կը ղրկենք ձեզի, իբրեւ մեր եղբայրական օգնութիւնը Սանճաքի մեր արիւնակիցներուն.— Օհաննէս Կիրակոսեան»։

Ուրիշ նամակ մը,— «Վիվիէի մէջ կը գտնուինք 8—10 տնուոր Հայեր։ Ձեր կոչին պատասխանելով հաւաքեցինք 250 ֆրանք, ու կը խնդրենք որ ղրկէք Մուսա Լերան մեր քոյրերուն եւ եղբայրներուն։ Թուրքին աչքը քոռնայ։ Աւելի բան չենք կրնար գրել, որովհետեւ դպրոց տեսած չենք, ներեցէք մեր պակասութեան»։

ՑԱՆԿ 12

Լեւոն Մեսրոպ	100
Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի կողմէ, փոխան ծաղկեպսակի, Սանեան Եղիազարեանի մահուան առթիւ	100
Միրիճան Քիւրքճեան	50
Սեդրակ Տօլմաճեան	50
Յովնան Զիլինկիրեան	50
Գարգին Խաչիկեան	50
Կարապետ Սօֆեան	20
Բէքէրեան եղբայրներ	20
Gaston Petit	10
Հրայր Ժամկոչեան	10
Փուժէ սիւր Արժանի գաղութէն՝	
Մխիթար Գէորգեան	110
Օհաննէս Կիրակոսեան	100
Աւետիս Դաւիթեան	65
Յովնան Զիլինկիրեան	50
Յովսէփ Թօզլեան	50
Յակոբ Թօզլեան	50
Կարապետ Թօզլեան	50
Արմենակ Դաւիթեան	50
Աստուր Կոլոտեան	50
Գրիգոր Քէլէշեան	25
Յակոբ Խլոյեան	25
Մարտիրոս Կակոյեան	25
Սամուէլ Մանասէեան	25
Եղիա Գոչկանեան	20
Ղեւոնդ Մուրատեան	20
Փանոս Մալոյեան	10
Լուսաբեր Մալոյեան	10
Գրիգոր Գէորգեան	10
Նշան Օֆլեան	10
Նշան Աթմաճեան, Մարիամ Գալէնճեան, Յովհաննէս Նիզամեան 5ական եւ Յաւակ Դաւիթեան 3 ֆր.	18
Լուծեալ Եկեղ. Միութիւն	212
Վիվիէի գաղութէն՝	
Յակոբ Մանուկեան	50
Գրիգոր Անգրէասեան	50
Գէորգ Գոստիկեան	40
Յարութիւն Գոստիկեան	10
Գարգին Փանոսեան	20
Վարդերես Տիւրկէրեան	15
Աննա եւ Սուրէն Մանուկեան	15
Մխիթար Բարսեղեան	25
Գումար՝	1,685
Նախորդ գումար	23,980
Ընդհ. գումար	25,665

ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՊԱՐՊՈՒՄԷՆ ՎԵՐՋ

Սրտաճմլիկ տեսարաններ Մուսա լերան վրայ

ԻՆՉՊԷՍ ՊԱՐՊՈՒԵՑԱՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՀԱՅԵՐԸ.— ԼԱԼՈՎ ԿԸ ՀԱՄԲՈՒՐԷԻՆ ԻՐԵՆՑ ՏՈՒՆԵՐՈՒՆ ԴՈՒՌՆԵՐԸ, ՍԵՄԵՐԸ.— ԻՐԵՆՑ ՄՆԱՑՈՐԴԱՑ ԾԱՌԵՐՈՒՆ ԿԸ ՓԱԹԹՈՒԻՆ ՈՒ ԿՈՒԼԱՆ.— ՇԱՏԵՐ ՆՈՒԱՂԱԾ ԻՆԿԱԾ ԵՆ ԱՅՍ ՀՐԱԺԵՇՏԻ ՊԱՀՈՒՆ.— ԳԻՒՂԱՑԻ ՄԸ ԿԸ ՄԵՌՆԻ ՅՈՒԶՈՒՄԷՆ՝ ՓԱԹԹՈՒԱԾ ԻՐ ՍԻՐԱԿԱՆ ԾԱՌԻՆ։

Մուսա Լերան գաղթականներէն մին այսպէս կը պատմէ.—

Առաջին անգամ Պիթիաս եւ Խըտըրպէկ գիւղերը, երկու օրուան մէջ փոխադրուեցան, Անտիոքի ճամբով, դէպի Քէսապ եւ Գասիթ կոչուած ծովափը, 50էն 70 փոխադրակառքերով։ Յետոյ փոխադրուեցաւ Հաճը Հապիպլի, Վաքըֆ եւ Եողուն Օլուք գիւղի մէկ մասը։ Երրորդ կարաւանով Եողուն Օլուքի մնացած մասը եւ Քէպուսիէ գիւղին ժողովուրդը, միշտ նոյն ճամբով։

Քէպուսիէցիները 3 օր սպասած են Մաղարաճըք կոչուած պարտէզներուն մէջ, անհամբեր մեկնումին սպասելով։

Ֆրանսական իշխանութիւնը կատարեալ կանոնաւորութեամբ հսկած է արտագաղթին։ Ֆրանսացի սպաներ մեկնող կարաւանին ընկերացած են, թուրք ժանտարմաներուն հետ, եւ առողջապահական սպասարկութիւններ հիմնած են։ Ժողովուրդը կատարեալ հանգստութեամբ իրեն սահմանուած վայրը հասած է։

Հայ ժողովուրդը դիւրութեամբ կրնայ ըմբռնել բաժանումի այն տեսարանները, որոնք տեղի ունեցան, երբ ձէպէլ Մուսայի լեռնցի գիւղացիները կը լքէին իրենց տունն ու կալուածները երկրորդ անգամ։ Կիներ եւ ծերեր կը համբուրէին իրենց տուներուն պատերը, քարերը, շեմը։ Ոմանք կը փաթթուէին այն ծառերուն որոնք իրենց աշխատանքով եւ հոգածութեամբ ուռճացած են եւ որոնք կը խասցնէին իրենց գոյութեան բովանդակ յոյսը, եւ բարձրաղաղակ անէծք կը կարդային։ Մէկը սակայն կարելի չէ եղած բաժնել իր սիրած ծառէն եւ հոն մեռած է։ Շատեր նուաղած են իրենց յուզումէն։

Մուսա Տաղի ժողովուրդը փոխադրուած է Գասիթի անպատսպար ծովափին վրայ եւ կը մխիթարուի մասամբ Անթիլիասի Կաթողիկոսարանի կողմէ նշանակուած յանձնախումբին օգնութեամբ։ Այսուհանդերձ ամէն ինչ անբաւարար է։ Թուրքերու կողմէ կարգ մը բռնութիւններ կատարուած են։ Ճէպէլ Մուսայի կենդանիները, որ փոխադրուած են հովիւներու հսկողութեամբ Քէսապի ճամբով, կրած են Թուրքերու յարձակումը։ Հովիւներու վրայէն առնուած են անոնց դրամները, ծեծած են զանոնք եւ կողոպտած Դաւիթեաններու կենդանիները, թերեւս իբր վրէժխնդրութիւն երեսփոխան Պ. Ց. Դաւիթեանին, Սանճաքէն հեռանալուն եւ երեսփոխանութենէ հրաժարելուն համար։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

«ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԽՄԲԱԿԸ» ԵՒ ՍՏԱԼԻՆԻ ՅԱՋՈՐԴԸ

Վերջերս եւրոպական թերթերից մէկը գրել էր որ եթէ թէ Ստալինի յաջորդը Վորոշիլովն է լինելու. Թըւում է, որ այս ենթադրութիւնը ճիշտ չէ: Ստալինի հաւանական յաջորդը պէտք է համարել Ժդանովին: Բոլշեւիկեան բարձր խաւերի ներքին պայքարներին լաւատեղեակ Նիկ. Բասսեխես, որ երկար տարիներ շարունակ թղթակիցն էր Վիէննայի «Նոյէ-Ֆրայէ-Պրէսէ» օրաթերթի, վերջերս Փարիզի ռուսական «Պոսլէդնի Նովոստի» օրաթերթի մէջ, Ստալինի հաւանական յաջորդի եւ առհասարակ բոլշեւիկեան ղեկավարների միջեւ տեղի ունեցող ներքին պայքարների մասին հետեւեալ շահեկան յօդուածը հրատարակեց:— Ռիկով – Բուխարին ընդդիմադիր խմբակի հաշուեյարդարից մի քանի տարի վերջը, Քաղաքական Բիւրօն որոշեց որ կուսակցական պետը իր կենդանութեան պէտք է նշանակէ իր յաջորդը: Սակայն, այս որոշումը չհրատարակուեցաւ: Լենինի կտակի հետ կատարուած անախորժութիւններից յետոյ է որ այս անհրաժեշտութիւնը զգացուեցաւ: Կուսակցական պետի յաջորդը պէտք է բաց կարելի լինի այնպիսի մէկը, որի մասին տարակարծութիւններ չըլինեն, որպէսզի տեղի չտրուի այնպիսի պայքարների, որոնք տեղի ունեցան Լենինի մահից յետոյ, մի քանի տարի շարունակ: Ստալինի առաջին յաջորդը համարւում էր Կիրովը: Սրա սպանուելէն յետոյ Ժդանովին առաջ քշեցին:

Խորհրդային Ռուսիոյ մէջ արդէն աւանդական սովորութիւն է դարձած, որ «Թաղաժառանգը» նշանակւում է Լենինգրադի (Պետրոգրադի) կառավարիչ եւ ղեկավար կուսակցական կազմակերպութիւններից: Սակայն այն տարբերութեամբ, որ Կիրովը միշտ շուքի մէջ մնաց, իսկ Ժդանովի անձը միշտ քըշւում են դէպի առաջին գիծը: Վերջին կէս տարուան ընթացքին Ժդանովի ազդեցութիւնը դդալապէս բարձրացել է:

Ինչպէս յայտնի է, ինքը՝ Ստալինը շատ քիչ պաշտօններ է վարում: Պաշտօնապէս նա Կենդր. Կոմիտէի քարտուղարներից մէկն է, (մի քանի տարի առաջ ջնջուեցաւ աւագ քարտուղարի պաշտօնը): Առանց մասնաւոր տիտղոսի, Ստալինը նախագահում է Քաղբիւրոյի նիստերին: Անշուշտ, նա պատգամաւոր է Խորհրդ. Միութեան Գերագոյն Խորհրդի: Անդամ է այդ խորհրդի նախագահութեան: Եւ այս՝ կուսակցական քարտուղարի պաշտօնից յետոյ ամէնէն մեծ պաշտօնն է: Նա անդամ է Ռազմական Գերագոյն Խորհրդի. միակ ոչ – զինուորականը այս հիմնարկի մէջ: Ի պաշտօնէ՝ Ստալինը անդամ է նաեւ կուսակցական կազմակերպչական Բիւրոյի, որ ենթարկւում է կուսակցական միւս քարտուղար Անդրէեւին. Ժդանովը նոյնպէս կուսակցական քարտուղար է եւ հաշւում է երկրորդ քարտուղարը (այսինքն Ստալինի յաջորդը): Նա էլ նախագահում է կուսակցական մի շարք յանձնաժողովների եւ ղեկավարում Լենինգրադի կուսակցական կազմակերպութիւնները: Իրականին մէջ «Թաղաժառանգը» աւելի շատ պետական պաշտօններ է վարում, քան թէ ինքը՝ Ստալինը: Ժդանովը ոչ միայն պատգամաւոր է Գերագոյն Խորհրդի եւ անդամ այս խորհրդի նախագահութեան, այլեւ նախագահն է Գերագոյն Խորհրդի արտաքին գործերի յանձնախմբի: Այսինքն, փաստօրէն ղեկավարն է Խորհրդային Միութեան արտաքին քաղաքականութեան:

Վերջերս Ժդանովը նշանակուեցաւ նաեւ Ռազմական Գերագոյն Խորհրդի անդամ, որով հնարաւորութիւն ստացաւ անմիջական ազդեցութիւն ունենալու բանակին վրայ:

Վերջին կուսակցական համագումարում Ստալինը ընդհանուր զեկոյց տուեց Խորհրդ. Միութեան քաղաքականութեան մասին: Մոլոտովը՝ երրորդ հնգամեակի մասին: Սակայն, համագումարի ընդհանուր խնդիրը կազմում էր կուսակցականկանոնագրի վերաքննութիւնը: Այս կարեւոր նիւթի մասին զեկուցանողն էր Ժդանովը: Խորհրդային Միութեան պայմաններում այս միակ փաստը վկայում է թէ որքան մեծ է Ժդանովի դերը Խորհրդային Միութեան քաղաքական կեանքին մէջ: Կուսակցական գործերի ղեկավարութիւնը անցել է Ժդանովի ձեռքը: Վերջին կուսակցական համագումարը ընտրեց նաեւ Խ. Միութեան կառավարութիւնը՝ Քաղաքական Բիւրօն: Պաշտօնական կառավարութիւնը— Ժողովրդական Կոմիսարների Խորհուրդ– ինչպէս յայտնի է, լոկ իրաւական – պետական զարդ է: Ժողովրդական Կոմիսարները Քաղբիւրոյի կամակատարներն են:

Քաղբիւրոն, ինչպէս Հայելիի մէջ, արտացոլում է այն յեղաշրջումը, որ կատարել է ռուսական բոլշեւիզմը:

Առաջին Քաղբիւրօները միջազգային էին կազմով: Բացի օտարականներից, նրանց մէջ ներկայացուած էին Խորհրդ. Միութեան զանազան ազգութիւններ: Ներկայ Քաղբիւրօն կրում է վելիքոռուսական (մեծառուսական) բնոյթ: Նա բաղկացած է ինը անդամից: Ինը անդամներից վեցը վելիկոռուսներ են. մէկը հրեայ (Կագանովիչ), մէկը հայ (Միկոյեան), եւ մէկը վրացի (Ստալինը): Երկու փոխանդամներից մէկը վելիկոռուս է եւ միւսը վրացի (Բերիա): Այսպիսով Խորհրդային Միութեան ղեկավարների երկու երրորդը Վելիկոռուսներ են:

Մէկ ուրիշ՝ նոյնպէս ընդհանուրի կողմից հաստատուած իրողութիւն: Համայնավար կուսակցութեան ղեկավարութիւնը առաջ պատկանում էր այն հին բոլշեւիկներին, որոնք ստեղծել են բոլշեւիկեան կուսակցութիւնը եւ մինչեւ յեղափոխութիւնը ղեկավարել: Նրանք մտաւորականներ եւ տարագիրներ էին: Արտասահմանում գրում եւ հրատարակում էին իրենց թերթերը, պարբերականները եւ գրքոյկները: Բոլոր այս մարդիկ չքացան: Ներկայ Քաղբիւրոյի անդամներից Ստալինը միակն է, որ մինչեւ յեղափոխութիւնը զբաղուել է հրապարակագրութեամբ: Միակը որ մինչեւ յեղափոխութիւնը (արդարեւ մի անգամ միայն, եւ այն էլ մի քանի օրով) եղել է արտասահմանում: Ստալին ինքը ոչ–տարագիր, միակն է ներկայիս Քաղբիւրոյի մէջ, որ մինչեւ յեղափոխութեան շրջանը կապ է պահել բոլշեւիզմի հիմնադիրների հետ: Եւ, վերջապէս, տեղի է ունեցել երրորդ հիմնական փոփոխութիւնը համայնավար կուսակցութեան ղեկավարութեան մէջ: Մտաւորականները, իրենց բազմակողմանի ծանօթութեամբ եւ եւրոպական կրթութեամբ, անյայտացել են: Խորհրդային Միութեան ճակատագրի ներկայ ղեկավարները հրապարակ են եկել կուսակցական կազմակերպութեան ընդերքից, պաշտօնական խուլ անկիւնների կուսբջիջներից եւ ևփուել յեղափոխութեան վիթխարի կաթսայի մէջ: Սրանք, ներկայացուցիչներն են բուն ժողովրդական խաւերի:

Այսպիսով, համայնավար կուսակցութեան ներկայ ղեկավարութիւնը վելիկոռուսական է եւ պրոլետարական: Սա աւելի ճկուն է եւ դաժան, քան թէ իր նախորդները: Ժընեւից աւելի դիւրին էր պայքարել ցարիզմի դէմ, որ կաշկանդուած էր իր սեփական օրէնքներով, քան թէ այս քանի տարիների ընթացքին, ոչ միայն ամէն վայրկեան կեանքի վտանգի դիմանալ, այլ եւ բարձրանալ մինչեւ իշխանութեան կատարը:

Իշխանատենչութեան պայքարը բոլշեւիկեան վարչաձեւի ներսում, ամէն անգամ պատճառ էր հանդիսանում Քաղբիւրոյի ղեկավարութեան մէջ նորանոր ճեղքուածքներ բացուելուն: Լենինի մահից անմիջապէս վերջը, Քաղբիւրոյի մէջ եռապետութիւն կազմուեց՝ Տրոցկիից, Զինովիէվից եւ Կամենեւից: Սրան յաջորդեցին Զինովիեւ – Կամենեւ եւ ապա Ռիկով-Բուխարին երկպետութիւնները: Ստալինը մնում էր շուքիմէջ: Թէեւ դեռ Լենինի օրով Ստալինը կուսակցութեան քարտուղարի պաշտօնն էր վարում: Լենինի մահից յետոյ կուսակցութեան նախագահի պաշտօնը ջնջեցին: Առաջին գծի վրայ քշուեցաւ աւագ քարտուղարը: Զինովիեւի մեծամտութիւնը եւ կենսական սխալի հետեւանքով էր որ կուսակցական նախագահի պաշտօնը չվերահաստատուեցաւ: Նա իրեն համարում էր Լենինի յաջորդը: Ձեւականօրէն Խորհրդային Համայնավար կուսակցութիւնը լոկ մէկ հատուածն է Երրորդ Միջազգայինի: Կոմինտէրնի կանոնագրով նախատեսուած է Գործադիր Մարմնի նախագահի պաշտօնը: Զինովիեւը դարձաւ Երրորդ Միջազգայինի նախագահը, կարծելով թէ դրանով կ'անցնի Լենինի տեղը եւ փաստօրէն կը գլխաւորէ Համայնավար կուսակցութիւնը:

Սակայն այս բոլոր ձեւական ճարպիկութիւնները իրականին մէջ պարզամտութիւն էին: Ոչ առաջ եւ ոչ հիմա Կոմինտէրնը ոչ մի իշխանութիւն չէ ունեցել եւ չունի: Ռուսիայում բոլշեւիկեան կուսակցութիւնն է կազմում իշխանութեան հիմքը: Զինովիեւը նստած էր մի բազկաթոռի վրայ, որ շատ նման է Թունիսի բէյի գահին: Թունիսի Ֆրանսական մարզպանը, Թունիսի բէյին խորին յարգանքով է դիմաւորում: Կոմինտէրնի առջեւ նոյնպէս գլուխ էր խոնարհում բոլշեւիկեան կուսակցութեան Կենտկոմը: Սակայն, երբ Քաղբիւրոյի խմբակի մէջ նոր ճեղքուածք առաջացաւ, Զինովիեւին եւ Կամենեւին առանց ճիգի դուրս վռնտեցին: Կազմուեցաւ նոր ղեկավար խմբակ, բաղկացած Ռիկովից, Բուխարինից եւ Ստալինից: Եւ ապա Ստալինը դարձաւ միահեծան դիկտատոր:

Անցած այս վերջի տարիների ընթացքին, քարզ կերպով կարելի է նըկատել, որ չնայած Ստալինը միահեծան դիկտատոր է, բայց եւ այնպէս Քաղբիւրոյի կազմի մէջ գոյութիւն ունի ղեկավար խմբակ: Այժմեան ղեկավար խմբակը Մոսկուայում անուանում են «քառապետութիւն» կամ «Ռուսական խմբակ»: Այս խմբակի անդամներն են— Ժդանովը, որա մըտերիմ ընկեր Անդրէեւը, վարչապետ Մոլոտովը եւ Ռազմական Կոմիսար Վորոշիլովը, որ վերջերս միայն միացաւ այս խմբակին: Ամէն տեղ զգալի է այս խմբակի ղեկավարութիւնը եւ կատարած գործօն դերը: Այս ղեկավար խմբակի անդամները իրենց մէջ բաժանել են կուսակցական եւ պետական դերերը: Ի զուր չէ որ նրան անուանում են «Ռուսական խմբակ»: Սա՛ է վերահաստատել վաւերականութիւնը Ռուսական Պատմութեան: Սա՛ է ռուս ժողովուրդին առաջին տեղը տուել, որպէս «առաջինը իրեն հաւասար» Խորհրդային Միութեան ժողովուրդների մէջ: Սա՛ է կազմակերպել հայրենասիրական քարոզչութիւնը եւ ստեղծել բուռական ուժեղ պետական կեդրոնացում:

Այս խմբակի ռուս ազգայնական թեքումը ոչ ոքի համար գաղտնիք չէ: Կը բաւէ բերել մէկ օրինակ միայն: Երկու տարի առաջ շարունակ այս խմբակը աշխատեցաւ հեռացնել Լիթվինովին: Արտասահմանում այս երոյթը համարում էին հակահրէական: Ճիշդ չէ այս կարծիքը, բայց հեռաւոր նմանութիւն ունի հակահրէականութեան հետ:

Մոսկուայի եւրաքանչիւր օտար դիւանագէտ կամ թղթակից գիտէր, որ Լիթվինով ոչ մի հեղինակութիւն չունէր եւ իրենից ոչինչ չէր ներկայացնում, Լիթվինով ռուս չէ: Նա հասակ է նետել Բելաստոկի հրէական միջավայրում: Նրա մայրենի լեզուն եղել է հրէերէնը: Ամբողջ կեանքը անց է կացրել Անգլիայում, որտեղ կրթուել է եւրոպական ոգիով:

Ղեկավար «քառեակը» հրէատեաց չէ: Բայց, Լիթվինովին երբեք չեն համարել իրենցը: Այս մարդկանց մէջ բացարձակապէս ոչինչ կայ արեւմտեան-եւրոպական: Լիթվինովը մի հեռաւոր կառուցուածքով խորթ էր նրանց համար: Դիւրին է հասկանալ այս մարդկանց ցանկութիւնը, այն որ՝ արտասահմանում իրենց ներկայացուցիչը լինի մէկը, որ մօտիկ լինի իրենց՝ մշակոյթով եւ հոգով – սրտով: Այս էր պատճառը որ այս ղեկավար խմբակը աշխատում էր մի կերպ Լիթվինովից ազատուել:

Այժմեան Քաղբիւրոյի ղեկավար խմբակի ներսը աթոռի պայքար չըկայ: Բոլոր գործողութիւնները կատարւում են Ստալինի անունով: Բոլոր պարագաներում Ստալինը համարւում է հեղինակութիւն եւ պետ: Այսպիսով Ստալինը հինգերորդն է այս «քառեակի» մէջ. բայց եւ այնպէս կանգնած է որոշ հեռաւորութեան վրայ:

Այս վիճակը բացատրւում է նրանով, որ Ստալինը, որպէս բոլորի կողմից ճանաչուած դիկտատոր, բոլորից վեր է կանգնած: Սակայն այս միջնորմը պահպանւում է նաեւ «քառեակի» կողմից, Ստալինը ռուս չլինելու պատճառով եւ որպէս որոշ չափով իրենց ոչ հարազատ մարդ: Ստալինի անունով «քառեակը» քօղարկւում է իր քաղաքական գործունէութիւնը: Ստալինի հեղինակութիւնը այնքան են բարձրացրել, որ առօրեայ աշխատանքի մէջ, զգալիօրէն թուլանում է նրա ազդեցութիւնը: Կուսակցական առօրեայ աշխատանքները եւ միաժամանակ ամբողջ խորհրդային կառավարութեան առօրեայ գործերը վարում են երկու քարտուղարները: Սրանցից առաջինն է Ժդանովը, ինչպէս բնիկ: Անհատապէս նա է ապագայ դիկտատորը եւ Ստալինի «գահաժառանգը»: Ժդանովը Վելիկոռուս է, բուռ ամենայնի ռուս մարդ, ելած յեղափոխութեան ընդերքէն, ժողովուրդի հետ հազար թելերով կապուած, հաստատակամ, սնուած երկարատեւ եւ դաժան յեղափոխական պայքարի մէջ: Փաստօրէն ամբողջութեամբ վարուած Ստալինի յաջորդը արդեօք պիտի կարողանա՞յ դառնալ Ռուսիոյ տէրն ու տիրակալը:

ԲԵՆՕ

ՀԵԼԼԷՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՄԵԾ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐԸ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ)

Վերջերս, Յունաստանի կառավարութիւնը, առաջին անգամն ըլլալով, հոգեհանգստեան յատուկ պաշտօն կազմակերպեց ի յիշատակ այն անուանի եւ անանուն հելլէն բարերարներուն, որոնք իրենց ունեցածը, իրենց դիզած հարստութիւնը կտակած կամ յատկացուցած են ազգային եւ հանրօգուտ նպատակներու, Յունաստանի մէջ:

Արժեւ հելլէն կառավարութիւնը, որ այնքան բացառիկ կարեւորութիւն կ'ընծայէ ազգային արժէքներուն եւ կը ձգտի հելլէն նոր սերունդը մեծցնել ազգային ոգիով եւ ազգային մեծութեանց ներշնչումը տալով անոր, իր այս ձեռնարկով եկաւ հաւաքական ու համազգային յարգանքի տուրքը ընծայել յիշատակին անոնց, որոնք մեռնելէ առաջ կամ յետ մահու, մեծագումար նուէրներով կամ կտակներով իրենց նպաստը բերած են Յունաստանի փառքին ու յառաջդիմութեան համար:

Եւ այնքան շատ է այդ բարերարներու թիւը…

Անոնք, կամովին, ինքնաբերաբար, առանց որ եւ է արտաքին ճնշումի, առանց դուրսէն եկած որ եւ է թելադրութեան, այլ միայն եւ միայն ջերմ ու անմար հայրենասիրութենէ մը մղուած, կատարած են իրենց պարտականութիւնը իրենց հայրենիքին հանդէպ, տալով անոր այն՝ ինչ որ բախտն ու իրենց քրտինքը տուած էր իրենց, ճիշդ այնպէս, ինչպէս իրենցմէ առաջ, ուրիշ մեծանուն Հելլէններ, հայրենասէր ու հերոս ուրիշ հականներ, իրենց կեանքը ընծայաբերած էին այդ միեւնոյն հայրենիքի ազատագրման համար:

Անշուշտ, բոլոր ժողովուրդները, ժամանակէ առ ժամանակ ունեցած են եւ ունին հայրենասիրական մեծ արտայայտութիւններ: Հերոսներ ու մեծ բարերարներ ունին ուրիշներ ալ: Բայց ոչ մէկ ժողովուրդ, ապահովաբար, չէ ունեցած ազգային ճշմարիտ բարերարներու այն բանակը, զոր ունեցած է հելլէն ժողովուրդը, մանաւանդ իր նորագոյն պատմութեան վերջին հարիւրամեակի ընթացքին.

Աւելի չափազանցութիւն չէ, երբ մանաւանդ նկատի ունենանք հելլէն ժողովուրդի թուական համեմատութիւնը, ուրիշ ժողովուրդներու հետ: Այս վերջիններն ալ ունեցած են եւ ունին իրենց մեծ ու փոքր բարերարները, ունին իրենց մարդասիրական մեծ հիմնարկութիւնները: Ժամանակակից անգլիացի մեծ մարդասէր լորտ Նաֆիլտը, օրինակի համար, դեռ վերջերս, միլիոնաւոր սթերլիններ տրամադրեց Քէյմպրիճի համալսարանին, Լոնտոնի մեծ հիւանդանոցին եւ անգլիական կայսրութեան բոլոր հիւանդանոցներուն, որպէսզի այս վերջինները ունենան պաղպաջակ մը գրաշալ՝ երախաներու անդամալուծութեան զարհուրելի հիւանդութեան դէմ պայքարելու համար: Ամերիկացիները ունեցած են իրենց Քարնէճիները եւ Ռոքֆէլլըրները, որոնց հարիւրաւոր միլիոններով տոլարներ նուիրած են եւ կը նուիրեն դեռ ամերիկեան ու միջազգային մարդասիրական նպատակներու համար:

Բայց Նաֆիլտները, Քարնէճիները եւ Ռոքֆէլլըրները հազուագիւտ երեւոյթներ են իրենց երկիրներուն մէջ: Այնքան հազուագիւտ, որ Անգլիացիները, օրինակի համար, արտակարգ պատիւ մը ընծայելու համար բարերար լորտին, զայն անգլիական բանակի պատուակալ գնդապետ նշանակեցին:

Նոր աշխարհի հարիւրաւոր բազմամիլիոնատէրներուն մէջ,— այն Նոր Աշխարհին՝ ուր դիզուած է այսօր աշխարհի հարստութեան երեք հինգերորդ մասը — երկու հոգի միայն,— Անտրէա Քարնէճի եւ Ռոքֆէլլըր, իրենց առատաձեռն հարստութեան զգալի մէկ մասը նուիրեցին հանրօգուտ ձեռնարկներու եւ հիմնարկութեանց: Մինչդեռ հելլէնները, որ աշխարհի շատ համեստ մէկ անկիւնը ստեղծած է իր հայրենիքը, ուրուն զաւակները ցրուած են աշխարհի չորս ծագերուն վրայ, հին ժամանակներէն մինչեւ մեր օրերը արձանագրած է ազգային ու հայրենասիրական բարերարութեան այնպիսի ժեստեր, որոնք հնագոյն պատմութեան այդ ցեղի հոգեկան մեծութիւնը կը յատկանշեն ամէնէն առաջ:

Հելլէնական այս յատկանիշը, արդարեւ, կարմիր թելի մը պէս, ժամանակօրէն կ'երկարի հին դարերէն մինչեւ մեր օրերը: Ազգային մեծ բարերարներու որպէս դասական օրինակներ կը յիշուին Ատտիկեցի Իրոտ եւ Կորնթացի Հելլէնուհի Լաիսը:

Իրոտ Ատտիկեցին, որ ապրեցաւ հելլէնական փառքի անկման շրջանին՝ Քրիստոսէ վերջ 2րդ դարուն, իր անսահման հարստութենէն մեծ գումարներ ծախսած է օժտելու համար Աթէնքը Համաթենական Մարզարանով մը — որուն նորագոյնը հիմնեց մեծանուն Եօրկիոս Ավէրօֆ Աթէնքի սրահին վրայ— եւ Ամփիթատրոն Երաժշտանոցով մը, որ մինչեւ այսօր ալ, իբրեւ գործածական հնութիւն Աթէնքի հպարտանքներէն մին կը կազմէ: Անիկա, նմանապէս, մեծ գումարներ յատկացուց բարեսիրական նպատակներու եւ չինեց վերջապէս Օլիմպիայի ջրմուղը:

Իսկ Հելլէնուհի Լաիսը, որ Արուեստի ջերմ երկրպագու մըն էր,

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (127)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Նա յիշում էր այդ վայրկեանին բոլոր անցեալը. Աշոտ Երկաթի բազմահոգ ու աշխոյժ թագաւորութիւնը… Յիշում էր այն օրերը, երբ ինքը հիանում, յափշտակւում էր նրա զինւորական քաջագործութիւններով. յիշում էր նրա ձայնի որոտը՝ պատերազմի դաշտում, նրա խիզախ յարձակումները թշնամիների վրայ, նրա սրի հարուածները՝ հակառակորդի դէմ… Յիշում էր թէ ինչպէ՞ս ժպտում էր նրան բաղդը, թէ ինչպէ՞ս ինքը հրճւում էր իւր սրտում, գուշակելով թէ՝ Աստուած նրան վիճակել է Հայրենիքի փրկիչ լինելու, օտարի նախատինքը բառնալու եւ հայրենական գահի նախկին փառքը վերադարձնելու գերագոյն կոչումը…

Բայց ուա՜զ, խառնուածքի մը թուլութիւն նրա զինւորական ճեմութիւնը թունաւորեց… սիրոյ փառքի որդը հակայական հրաշակերտը տապալեց… Այժմ, նա անշնչացած պառկած է սառ հողի տակ. սէրն ու արտասուքը չեն շարժում նրան… Եւ սակայն նա իւր հետ գերեզման տարաւ մեծամեծ յոյսեր, անկեալութիւններ… Լայնատարած մի աշխարհ, բազմամարդ մի ընտանիք, որի անդամները միլիոններ են կազմում, զրկուեցան նրա շնորհիւ բաղձացած բարիքներից. նրանք այժմ զանւում են անապահով դրութեան, ծանր ճգնաժամի մէջ. նրան սպառնում են թէ՛ թշնամիները եւ թէ փառամոլ հարազատները. բայց այս ամէնն ուրիշ կերպ կը լինէր, եթէ միակ մարդը, որի ձեռքն էր յանձնուած Հայրենիքի բաղդը, չնմանէր միւս մահկանացուներին, չխոնարհէր թուլաւոր զգացմունքների առաջ եւ կամ զոհէր նրանց առաւել մեծագոյն, առաւել սրբազան մի զգացման— Հայրենասիրութեան:

Այս մտածութիւններն էին պաշարել իշխանին այն տխուր ժամին, երբ Արքայի մարմինն իջեցրին գերեզման եւ ծածկեցին հողով, եւ այս մտածութիւններն էին, որոնք եւ դառնապէս արտասուել տուին նրան:

Բայց հէնց այդ միջոցին մի ուրիշ սիրտ՝ ուրիշ զգացմունքներով էր տոգորուած, Արքայի վախճանը նրան ուրիշ մտքեր էր թելադրում. այն հոգը, որ ծածկեց մեռնող թագաւորին, նա կարծում էր թէ՝ նոր կեանք ու նոր փառք պիտի ծնէ իւր համար… եւ դա Աշոտ բռնաւորն էր, որի սիրտը տրոփում դեռ չէր մարել միահեծան տէր լինելու տենչը, բոլոր Հայաստանին թագաւորելու փափաքը…: Տեսնելով այն աշխարհախռովութեամբ բազմութիւնը, որ լցուել էր Բագարանի ներսն ու դուրսը, նա յարմար միջոց համարեց նախ՝ զօրքին ու ժողովրդին իւր կարողութիւնն ու տառապանքներութիւնը ցոյց տալու եւ դրանով նրանց սիրտը գրաւելու եւ երկրորդ՝ սգոյ օրերն անցնելուց յետ՝ իւր գահակալական հարցն հրապարակ հանելու, որովհետեւ հանգամանքներն շատ նպաստաւոր էին, այսինքն զօրքը հեռու էր աթոռանիստ քաղաքից, իսկ թագաժառանգն ու իշխանները գտնւում էին Բագարանում: Այդպիսով, առանց դժուարութեան, նա կարող էր թէ՝ Արքունիքն ու նրա գանձերը գրաւել եւ թէ Աբասին ու նրա իշխաններին ձերբակալել:

Այս նպատակով սահա՛ նա մի քանի օր շարունակ առատապէս հիւրասիրեց ոչ միայն արքայազն ու իշխանազն հիւրերին, այլեւ արքայական զօրքերին ու բոլոր այն աշխարհախումբ բազմութեանը, որ հեռաւոր թէ մօտակայ տեղերից ժողովուել, լցուել էր Բագարան: Բացի այդ՝ նա մեծաքանակ ողորմութիւն բաշխեց կարօտեալներին, երբ թէ հանգուցեալ թագաւորի հոգւոյ փրկութեան համար: Այս ամէնը, արդարեւ, փոխեցին ժողովրդի ու զօրքի կարծիքը Բռնաւորի նկատմամբ, իսկ իշխաններից մի քանիսը, մինչեւ անգամ, հիացան նրա վեհանձնութեան վրայ:

Տեսնելով այդ յաջողութիւնը, Բռնաւորը սիրտ առաւ գլխաւոր նպատակին վերաբերեալ միւս պատրաստութիւնները տեսնելու: Ամէնից առաջ նա մարդ ուղարկեց Նըսրի մօտ եւ յայտնելով նրան իւր դիտաւորութիւնը, խնդրեց օգնել իրան՝ եթէ հարկը պահանջէ: Նըսրը՝ որովհետեւ հէնց այդպիսի առիթ էր որոնում իւր հին վրէժը լուծելու համար, սիրով ընդունեց Բռնաւորի խնդիրը:

Այնուհետեւ վերջինս հրաման արաւ Երասխաձորում գտնուող իւր զօրքին տակաւ առ տակաւ առաջանալ դէպի Երազգաւորս, առանց սակայն կասկածի առիթ տալու հեռաւորքի հետամտողներին:

Ապա նա մտածեց Աբասին ու նրա հաւատարիմներին ձերբակալելու: Բայց որպէսզի այդ անելուց յետ պետական զօրքը հնազանդի իրան, նա մեծ գումար տուեց իւր մտերիմների ձեռքը, որպէսզի նրանք զօրքի գլխաւորներին կաշառեն:

Այս ամէնը կարգադրելուց յետ՝ նա սկսաւ խօսել չէզոք իշխանների հետ եւ նրանց կարծիքն իմանալ ապագայ թագաւորի վերաբերմամբ: Բռնաւորը յոյս ունէր գտնել նրանց մէջ դժգոհներ, որոնք սիրով կը միանային իւր հետ եւ գործը դիւրանով կը հեշտանար: Բայց նա հիասթափուեցաւ, երբ իշխանները միաբերան մատնացոյց արին Աբասի վրայ:

— Միակ օրինական թագաւորը նա է եւ ժողովուրդը նրան է սպասում, ասացին նրանք եւ փափաք յայտնեցին օր առաջ տեսնել Իշխանաց Իշխանին իւր եղբօր գահի վրայ:

Կաթողիկոսը մինչեւ անգամ խորհուրդ տուեց նրանց՝ շտապել, թագաւոր պսակել Աբասին, քանի դեռ թշնամիներից վտանգ չէր հասել գահին:

Այս ամէնն, ի հարկէ, անհամբերութիւն արին Բռնաւորի վըրայ. բայց նա իւր դժգոհութիւնը ծածկեց, մինչեւ որ իշխանների մեծ մասը հեռացաւ Բագարանից:

Սգոյ առաջին օրերն անցնելուց յետ՝ այդտեղ մնացել էին միայն թագուհին իւր պալատական սենեկապետով, Աբասը՝ իւր զրահիկներով, Գարդմանայ Տէր Դաւիթը եւ Մարզպետունի իշխանը՝ Գոռ որդու հետ միասին: Վերջինս, սակայն, գտնւում էր քաղաքից դուրս, որովհետեւ հսկում էր զօրքերի վրայ, որոնք բանակած էին Ախուրեանի մօտ:

(Շար.)

…Հարստութիւնը գործածեց օժանդելու համար պատմական Կորնթոսը, իր ժամանակակից արուեստագէտներու գործերով եւ հայկերտաբար գեղակերտ արձաններով զարդարեց՝ իր պատուանդաններով, ... հանրածանօթ ... Անկէ զատ, իր հարստութեան մեծագոյն մասը, ... քաղաքի աղքատներուն ...

Բիւզանդական շրջանն ալ նուազ ... չէ եղած այս տեսակէտով. ... Ամբողջ հազարամեակի մը ... թիւնը կը վկայէ, թէ յոգնութիւն ... ու հանրային նպաստներու անհամար բարերարութիւններ, նուիրատուութիւններ ... եղած են այդ շրջանին եւ ... եկեղեցիներն ու ... օգտուած են այդ նուէրներէն. ... որ այդ ժամանակներէն ... վանքերն ու եկեղեցիները ... նաեւ խնամատարական առաքելութիւն եւ անոնք էին ընդհանրապէս ... որ կը հանէին չքաւորներու ... Եւ կային վանքեր, ... մեզի ժամանակակից ... մարդոց չափ հարստութիւններ ունէին։

Բիւզանդական շրջանին, անհատական նախաձեռնութիւնն ալ ունեցած է ... բարերարական գետնի վրայ ... Կ. Պոլիսը, այդ շրջանին, իր ... մէջ կը համրէր բազմաթիւ բարեգործական հիմնարկներ ու հիւանդանոցներ, որբանոցներ, ծերանոցներ, անկելանոցներ, եւն., որոնց ... պատուէին անհատական բարեգործութիւններով։

Պատկերը նոյնն էր նաեւ կայսրութեան միւս կեդրոններուն մէջ,— Թեսաղոնիկէ, Ադրիանուպոլիս, Աթէնք, ..., Փաթրաս, Միսթրա, Մոնեմվասիա, Թեսաղոնիկէ, Տրապիզոն, Նիկիա, եւն. եւն.։

Ազգային բարերարութեան այս յատկանիշը երեւան եկաւ նաեւ դարերով յետոյ, Թուրքական տիրապետութեան ... պայքարներու շրջանին եւ անկէ վերջ։ Հելլէնները, իրենց արիւնով ու հայրենասիրական խիզախութիւնով չէր որ միայն տրամադրեցին 1821ի Մեծ Յեղափոխութեան. Անոնք առատօրէն եւ յաճախ ամբողջութեամբ տրամադրեցին նաեւ իրենց կարողութեան եւ անչափ բոլոր հարստութիւնները, ազատագրական պայքարի ճամբուն վրայ եւ այդ պայքարի յաղթանակին համար։ Եւ, հաւաքուած միլիոնները գործածուեցան «Ֆիլիքի Էթերիա» (Բարեկամական Ընկերակցութիւն) կոչուած յեղափոխական կազմակերպութեան խողովակով, պայքարը կազմակերպելու, ռազմամթերք ապահովելու, ռազմիկներուն անունը հայթայթելու եւ ռազմանաւեր շինելու միակ առաջադրութեամբ։ Միաուլիսը, Պուպուլինան, Մանտօ (վերջին երկուքը կիներ եւ ուրիշ կղզեցիակ հափէրաններ, իրենց նաւերը տրամադրեցին, Քոնտուրիոթիսները՝ նաւուկներու մէջ դիզուած իրենց անսահման հարստութիւնը, Քոլոկոթրոնիսները, Մավրոմիխալիսները, Պօզարիսները, Ցավէլլասներն ու Զայիմիսները՝ իրենց ամբողջ ունեցածը, ագարակները՝ իրենց լման, քանի մը գլուխ ոչխարն ու քանի մը գրիւ ցորենը, իրենց եւ իրենց զաւակներուն հացը։

Ու դրամական այս մատուցումներու, մեծ մասով եղան նիւթական այն յենարանը, որուն կրթնեցաւ այդ շրջանին՝ բազմաթիւ ռազմաճակատներու եւ ծովերու վրայ մանչցող ազգային ութնամեայ Մեծ Յեղափոխութիւնը, որ Օսմանեան կայսրութիւնը ցնցեց եւ ի վերջոյ ստեղծագործեց ընդ հուր եւ ընդ սուր, այսօրուան անկախ Յունաստանը։

Եւ այսպէս, ազգային բարերարութեան այս գիծը երկարեցաւ մինչեւ մեր օրերը։ Նոր թափ առաւ անկախ ... Հելլէն. Անկախութեան առաջին տասնամեակէն վերջ, թէ Յունաստանի մէջ եւ թէ Յունաստանէն դուրս, հելլէնական գաղութներու մէջ ի սփիւռս աշխարհի։

Աւստրիա բնակող մեծահարուստ Մակեդոնացի պարոն Եորկիոս Սինա, Օթոն Թագաւորի իշխանութեան առաջին տարիներուն, մեծ գումար մը տրամադրեց՝ Փնիքսոսի բլուրին վրայ աստղադիտարան մը կառուցանելու համար։

Անոր զաւակը՝ պարոն Սիմէոն Սինա, աւելի մեծագումար նուիրատուութեամբ մը հիմնեց՝ հելլէնական մայրաքաղաքի այսօրուան փառքերէն մէկը եղող Սինայի Ակադեմիան։

1850ին, Ռուսիա բնակող մեծահարուստ Եպիրոսցի եւ Քափոտիսթրիայի բարեկամը Տօմպօլիս, մեռնելու ատեն իր ամբողջ հարստութիւնը կտակեց հելլէնական պետութեան, պայմանով որ դրամը, մինչեւ 1909 մնայ Ռուսիոյ պետակ. դրամատունը եւ այնուհետեւ, հաւաքուած ամբողջ դրամով հիմնուի «Քափոտիսթրիայի Համալսարանը» այն քաղաքին մէջ, որ այդ թուականին Յունաստանի մայրաքաղաքը պիտի ըլլար։ Այս գումարը, 1911ին յանձնուեցաւ հելլէն կառավարութեան եւ որովհետեւ Յունաստանի մայրաքաղաքը Աթէնքն էր — Տօմպօլիս կը յուսար, որ մինչ այդ մայրաքաղաք պիտի դառնար Կ. Պոլիսը — գումարը յատկացուեցաւ ճոխացնելու համար Աթէնքի Ազգային Համալսարանը, որ այնուհետեւ կոչուեցաւ ու կը կոչուի մինչեւ այսօր «Ազգային եւ Քափոտիսթրիական Համալսարան»։

ԹՂԹԱԿԻՑ

Մարդկային ցեղին ազնուացումը

Ինչո՞ւ այսինչ մարդը մեծ, ուժեղ ու առողջ է, ունի համաչափ մարմին մը եւ օժտուած է՝ ֆիզիքական, բարոյական ու մտաւորական առաւելութիւններով, մինչդեռ ուրիշ մը՝ խեղճ, տկար, կարճամիտ եւ անխելք է, ենթակայ՝ ֆիզիքական ու բարոյական թերութիւններու։

Հինէն ի վեր կը կարծուէր թէ մարդու մը բնական կազմը արդիւնք է դիպուածի, իսկ բարոյականը՝ կրթութեան։ Անուրանալի է թէ ժառանգականութիւնը որոշ դեր մը կը խաղայ նկարագիրներու եւ խառնուածքներու փոխանցման մէջ, սակայն այդ առանձնայատկութիւնները կարծուածին պէս վերջնական եւ անփոփոխելի ժառանգականութիւն մը չեն կազմեր։

Այսօր ապացուցուած է թէ գործարաններու հիմնական յատկանիշներն ու յատկութիւնները, ինչպէս նաեւ մարդուն բարոյական ու մտաւորական կարողութիւնները կը կառավարուին կարգ մը անհշտելի նիւթերու՝ գործարաններուն վրայ ներգործած ազդեցութեամբ, որոնք կը պատրաստուին զանազան գեղձերու միջոցաւ, որոնց «հորմոն» անունը կուտան։

Այդ հորմոններուն քիչ մը աւելի կամ քիչ մը պակաս արտադրութիւնը մարդը կ'ընէ պզտիկ կամ մեծ, գէր կամ նիհար, դիւրագրգիռ կամ հանդարտաբարոյ, խելացի կամ ապուշ, աշխատասէր կամ ծոյլ, բարի կամ չար, ընկերական կամ անհաղորդ, զգայուն կամ անզգայ, եւն.։

Բնախօսական այս առանձնայատկութիւնները հաստատուած են կենդանիներու վրայ կատարուած փորձերով։

Սէն Պէռնարի շուներուն ստորին զանկի գեղձին առատ ներծորումը պատճառ եղած է որ շուներուն այդ ցեղը ըլլայ հսկայ, մինչդեռ այդ միեւնոյն գեղձին գոսացումը վերածած է Մալթայիկ կոչուած երկարամազ շնիկները։

Երբ կարելի ըլլայ թզուկ մանչու մը վրայ պատուաստել հասարակ երեխայի բնական գեղձ մը, այն ատեն այդ թզուկ երիտասարդը սովորական մարդու մը մեծութիւնը պիտի առնայ, եւ երբ օրիորդի մը մակերիկամնային գեղձերու արտադրութիւնը գործօն վիճակի մը մէջ դրուի, այդ աղջնակը կանացի առնութեան ֆիզիքական ու բարոյական բոլոր առանձնայատկութիւնները պիտի ներկայացնէ։

Հորմոններու հաւասարակշռութիւնը փոխելով, կարելի եղած է անասունները բառ կամ հսկայի կամ թզուկի վերածել, կանխահաս ծերութիւն կամ երիտասարդութիւն յառաջ բերել եւ բնորոշել անոնց սեռային յատկանիշը կամ ամլութիւնը։

Վերջերս կարգ մը գիտնականներ պատուաստումներով կամ ներքին գեղձերու ճարտար հիւթանջատումով յաջողած են մարդուն մէջ ալ յառաջ բերել կենսաբանական կարեւոր փոփոխութիւններ, զոր կարելի է հրաշքի համազօր նկատել։

Զարմանալի չենք ըլլար երբ ըսենք թէ՝ վիրաբուժութեան յառաջդիմութիւնները մէկ կողմէ, եւ կենսաքիմիաբանութեան նորութիւններն ալ միւս կողմէ, պիտի յաջողին առողջացնել ժառանգական թերութիւններուն մեծագոյն մասը, եւ պատրաստել լաւագոյն եւ անթերի մարդկութիւն մը, ֆիզիքական ու բարոյական բազմակողմանի առաւելութիւններով։

Ո՞վ գիտէ, թերեւս օր մը կարելի ըլլայ գիտակ. աշխատանոցներու մէջ երեւան հանել այն գաղտնիքը, որուն շնորհիւ հնարաւոր պիտի ըլլայ ազնուացնել մարդկային ցեղը եւ շինել գերմարդեր, որոնց քով բաղդատմամբ պիտի անշքանան ներկայ մարդկութեան ամենակատարեալ տարրերը։

Այսօր կենսաքիմիաբանութիւնը յաջողած է յառաջ բերել արուեստական հորմոններ, որոնք բնական հորմոններէն աւելի գործունեայ եւ ազդեցիկ են։ Հաստատուած է որ ապրող էակի մը ծերութիւնը յառաջ կուգայ հորմոններու անհաւասարակշռութենէն։ Բարեփոխուած կամ չէզոքացուցիչ հորմոններու հայթայթումը օր մը մէջտեղէն պիտի վերցնէ տարիքի ազդեցութիւնները մարդկային մարմինին ատեճանական քայքայման վրայ։ Մեր յաջորդ սերունդները հաւանաբար օրին մէկը քանի մը դեղահատերով, ներարկումներով կամ վիրաբուժական գործողութիւններով պիտի յաջողին ազնուացնել ցեղը եւ պատրաստել աւելի ուժեղ ու կատարեալ մարդկութիւն մը։

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Մեր Երկոտասան կղզիները»

Գ. Հիւսէյին Ճահիտ Եալչըն, այս խորագրին տակ հետեւեալը կը գրէ «Եէնի Սապահ»ի մէջ.

Իտալական մամուլին մէջ Թուրքիոյ դէմ ցասումով եւ սպառնալիքներով ու յարձակումներով գիծուած յօդուածները, որոնք մեր ջուրերուն մէջ գտնուող Երկոտասան կղզիներուն մասին Թրքական տեսակէտը կը պարզեն։

Մենք յարձակողական եւ պատերազմասէր ցեղ մը չենք առած. Յարձակողական կերպով Իտալիոյ վրայ յարձակելով մեր կղզիները փրկելու նպատակն ալ չենք հետապնդեր։ Միայն թէ, մեր ազգ. սահմաններուն մէջ մտած օտար եւ յարձակող կառավարութեան մը գոյութիւնը չենք կրնար մոռնալ։ Անկարելի է ասիկա։

Հետեւաբար, Թուրքերուն Երկոտասան կղզիներու մասին խորհելուն եւ զանոնք պահանջելուն համար Իտալացիներուն դրդիչ մը փնտռելը ու յանցանքը Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի վրայ բարդելը ոչ մէկ իմաստ ունի։ Այս գործին մէջ եթէ դրդիչ մը կայ, ան ալ նոյն ինքն Իտալիան է։ Իտալացիները Երկոտասան կղզիները բերողները Անգլիացիներն ու Ֆրանսացիները չեն։ Իտալացիներուն մեր ջուրերուն ինչ նպատակով մտնելը ամէնքը գիտեն եւ այս մասին ոչ մէկը կրնայ կասկածիլ։

Ի տես այս կացութեան, Թուրքերը գրգռելու եւ քաջալերելու համար ոչ մէկուն ջանք թափելուն պէտք կայ, որովհետեւ Երկոտասան կղզիները մեր ծովեզերքներէն կը տեսնենք եւ կը գիտակցինք թէ հոն տարիի սպառող թշնամի մը կը գտնուի։ Ի տես այսպիսի կացութեան մը, կարելի՞ է որ Թուրքերը ինքզինքնին հանգիստ եւ անձեռնմխելի զգան։

Իտալացի ժողովուրդը երբ աղաղակներով Գորսիքան, Նիսը եւ Թունուզը կը պահանջէ, ի՞նչ կայ անբնական երբ Թուրքերը, լոկ իրենց երկրին պաշտպանութեանը տեսակէտէն, անպատճառ Թուրքերու ձեռքը գտնուելը անհրաժեշտ Երկոտասան կղզիները պահանջելու կ'ելլեն։ Իտալական մամուլը ոչ թէ սոսր, այլ Աֆրիկ. Տրիպոլիսն ու Պէնկազին չպահանջելու պէտք է զարմանայ։

Իտալացիները թող իրենց ուզածին չափ ամրացնեն մեր Երկոտասան կղզիները, այս ամրութիւնները հիմա զգացած իրենց վախին ի տես մեկնաբանած ձեւով թող ինքնապաշտպանութեան համար շինած ըլլան, ուզեն, մեր շատ լաւ գիտցածին պէս, Անատոլուի վրայ հաւանական յարձակումի մը գիտումով պատրաստած ըլլան, այս բոլորը երբեք չեն կրնար փոխել մեր տեսակէտը։

Երկոտասան կղզիները Թուրքիոյ ջուրերուն մէջ կը գտնուին եւ, հակառակ Իտալիոյ բոլոր ճիգերուն, մայր հայրենիքին պիտի վերադառնան։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

«Կենսական համար»ը

Իսկ Ազա Կիւնտիւզ կը գրէ «Թան»ի մէջ.—

... Ամէն տեսակէտէ բացայայտ է թէ Ալպանիա կենսական մարզ մը չէ Իտալիոյ համար։ Միայն այսքա՞ն։ Անդին Երկոտասան կղզիները կան ու կը մնան։ Պիտի հեքերենք թէ այս կղզիները ինչ են եւ ինչ կը կազմեն Իտալիոյ համար։

Մենք միայն սա գիտենք թէ, ոչ միայն այս Երկոտասան կղզիները, այլ ամբողջ Եգէական ծովը Թուրքիոյ բացարձակ եւ ոչ մէկ առարկութիւն ընդունող կենսական մարզն է. անշուշտ մեր զինակից Յունաստանի հետ։ Իտալիա, թէ Եգէականի, թէ արեւելեան Միջերկրականի հիւսիսը ոչ ազգային, ոչ տնտեսական ո եւ է կապ ունի։ Այս կղզիները լոկ Եգէականի եւ արեւելեան Միջերկրականի եզերքները սպառնալիքի տակ պահելու նպատակով առայժմ կ'ուզուին ձեռքի տակ առնել։ Այսպիսի կացութիւն մը անբնական է եւ բաւական ժամանակ փորձուած է։

Ամփոփենք։ Ալպանիա եւ կղզիները Թուրքիոյ եւ Պալքաններուն կենսական մարզը կը կազմեն. ուրիշներուն ոչ։ Անոնք որ այս ճշմարտութիւնը չպատանելու չափ հեռուն կը տեսնեն, իրենց կենսական շահերուն համար անհրաժեշտ է որ զանոնք իրենց իրական տէրերուն վերադարձնեն։

Աշխարհի կործանումը

Հրատ մոլորակը առաջին անգամ չէ որ կուգայ բարեւ մը տալու մեր մոլորակին։ Այս տարի մօտեցաւ եւ բարեւեց 58 միլիոն քիլոմեթրի վրայ. 1924ին աւելի շատ մօտեցած էր, 4 միլիոն քիլոմեթր մնացած էր... պաչիկ տալու համար մեր երկրագունդին։ Վա՜յ այն օրուան, երբ պաչիկ պիտի տայ։

Մոլորակներու այս սիրաբանութիւնը շատ վախ կը պատճառէ սակայն երկրի բնակիչներուն։ Վախ մը որ պարբերական է, քանի որ 15 տարին անգամ մը Հրատ կուգայ, կը մօտենայ եւ նոր խոստումով մը կը հեռանայ։ Այսպէս 1954ին նորէն պիտի գայ։ Աշխարհի կործանումին սպասողները թող անհամբերութիւն ցոյց չտան։ Հրատ պիտի գայ նորէն առիթ տալ վախերու եւ... շահագործումներու։

Արդարեւ, Մեքսիկայէն կը հաղորդուի որ Յուլիս 27ին, աշխարհի կործանումի օրը, բոլոր կախարդները հրապարակ իջած էին դրամ շինելու համար զանազան մարգարէութիւններով։

Աւելի հետաքրքրական դէպքեր ալ տեղի ունեցած են Վերա Քրուզի մէջ (Մեքսիկա)։ Աշխարհի կործանումին լուրը իմանալով, 900 նշանածներ անմիջապէս են ամուսնանալ, չեմ գիտեր ի՞նչ պատճառաբանութեամբ,— անօթի՞ չներկայանալու համար դըրախտին մէջ, ուր հրեշտակները իրենց գեղեցկութեամբ անխոստովանելի փորձութիւններ կը ստեղծեն. կամ իրենց չարչարանքին ընկե՞ր մը ճարելու համար դժոխքին մէջ։ Ինչ որ է, մեծ շփոթութիւն պատճառեր են տէրտէրներուն, որոնք պատրաստուեր են պսակը կատարել աշխարհի կործանումին թնդանօթը լսր—

Սր. ՄԱՐԻ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ (Պէօկոյեան)
եւ
ԸՆԿ. ՄՈՎՍԷՍ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ
Ամուսնացած
Կնքահայրութեամբ՝ Տէր եւ Տիկին Ընկեր Գ. Մանուկեանի։
Վիէն 22, Յուլիս 1939 Մարսէյլ

ծակուած։ Հարկ եղեր է տէրտէր հաւաքել մօտիկ քաղաքներէն,— 50 տէրտէր ամբողջ 24 ժամ անդադար կարդացեր են նոր Եւաներուն եւ Ադամներուն գլխուն վրայ։

Իսկ ասդին, Ալժէյի նաւահանգիստին մէջ, ծանօթ արկածին առթիւ, որու զոհ գացին մօտ 20 հոգի, երբ կը լսուին առաջին պայթիւնները, Արաբները կը կարծեն թէ — Րամազանի օր ըլլալով — Ալլահ թնդանօթ կ'արձակէ լուր տալու համար աշխարհի կործանումը։ Եւ խուճապ մը կըլլայ։

Ընդհակառակն, Ամերիկայի մէջ, գիտունները ճիշդ ժամանակն է, կը խորհին, թնդանօթ արձակելու մեր մոլորակէն Հրատ մոլորակին։ Հրատ կամըրը ասող մըն է, ուստի գիտունները առաջուընէ պատրաստեր են այնպիսի շողեր, որոնք երբ արձակուին Հրատի ուղղութեամբ, ազդանշան մը պիտի թողուն Հրատի վրայ։ Եւ շող կ'արձակեն անընդհատ. Նիւ Եորքի աստղագէտները 20,000 վոլթ ուժով գործիքով նշան կուտան Հրատին։ Կատարուած է նաեւ ուրիշ փորձ մը, ձայնական ալիքներ արձակելով՝ աշխատեր են ստանալ անոնց արձագանգը, պայմանով որ այդ ալիքները երթան զարնեն Հրատի հողային պատնէն։

Վերջապէս մեր մոլորակին խելացիները, պահ մը մոլորելով բարդ հաշիւներու մէջ, ամէն ճիգ թափած են որ հաղորդակցութեան մտնեն Հրատ մոլորակին բնակիչներուն հետ, ապահովաբար հասկնալու համար թէ անոնք ալ նացի կամ ֆաշիստ կազմակերպութիւններ ունի՞ն, բոլշեւիկեան մեծխօսիկութիւններ կ'ընե՞ն համաշխարհային յեղափոխութեան մը անունով, կամ իրար կ'ուտե՞ն հողի համար։

ՆՈՐ ԲԱՑՈՒՄ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒՆ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 30 Յուլիս (Յառաջ)— Անցեալ շաբաթ, մէկ քանի հայրենակիցներ, որոնք կը բնակին Գրիզանքուր, կազմած են Մուսա Լեռան արծիւներու նոր բոյնի համար հանգանակիչ յանձնախումբ մը եւ լծուած են գործի։ Արդէն իսկ հաւաքած են 1150 ֆրանք։ Մօտ օրէն լրացնելով ցանկը, պիտի ղրկեն «Յառաջ»ի։ Երէկ, շաբաթ երեկոյ, Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու միութեան հրաւէրով գումարուեցաւ խառն ժողով մը եւ նոյն նպատակին համար կազմուեցաւ հանգանակիչ յանձնախումբ մը Իսի լէ Մուլինոյի, Գլամարի եւ Մէօտօնի շրջանին համար։ Յանձնախումբի անդամներն են Գ. Ղազարոս Դանիէլեան՝ գանձապահ, Եփրեմ Նազարեան, Արամ Հանըմեան, Յակոբ Թումանեան, Տիկիններ Ա. Կարմիրմօրուքեան, Հ. Յակոբեան եւ Զ. Տէրտէրեան։ Յանձնախումբը անմիջապէս գործի անցնելով, նոյն ժողովին մէջ իսկ սկսաւ հանգանակութեան։ Թ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (87)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻԿԹՕՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

«Իմանիւս» բառը ծագած է «Իմմանիոս» բառէն. հին բառ մը ստորին նորմանտական բարբառով, որ կը նշանակէ գերմարդկային տգեղութիւն, նոյնպէս նաեւ անբռնելի դիւային եւ գերբնական սարսափ յանձին դեւերու, ստուերներու, ճիւաղներու։ Գօջաժի ծովուն բնակիչները այսօր այլեւս չեն գիտեր թէ՝ ով է եղեր Նուլ լը Գըրուան, եւ ոչ ալ «Կապոյտները Ջարդողը»։ Բայց Իմանիւսի մասին դեռ կայ անոնց մէջ տարտամ յիշողութիւն մը։ Իմանիւսի անձը խառնուած է տեղական նախապաշարումներու հետ։ Անոր մասին դեռ կը խօսին Թրէմօրէլի եւ Բլիրմոկողի մէջ, երկու գիւղեր, ուր Կուժ–լը–Գրուան թողած է իր աղետաբեր ոտքերուն հետքը։ Վանտէի մէջ ուրիշները սոսկ վայրենիներ էին, Կուժ–լը–Գրուան սակայն խոկական բարբարոս մըն էր։ Ցեղակ մը հնդիկ իշխան էր դաջուելի եւ անբնական փայլով, որ արտացոլումն էր հոգիի մը, որ ամբողջ տիեզերքի մէջ իր նմանը եւ զոյգը չունէր։ Պատերազմի մէջ ան դժոխային քաջութիւն ցոյց կուտար, իսկ պատերազմէն յետոյ նոյնքան բիրտ վայրագութիւն։ Իր սրտին մէջ կը միացնէր ամէն տեսակ հակադրութիւններ, ձգտում դէպի ամէն անձնուիրութիւն, հակում՝ դէպի ամէն մոլեգնութիւն։ Եւ գիտակցութե՞ամբ կը գործէր։ Այո՛, այնպէս, ինչպէս կը սողացնեն օձերը՝ գետնաթաւալ զառածելով։ Հերոսութեամբ կը սկսէր եւ սպանութեամբ կը վերջացնէր։ Անկարելի էր գուշակել շարժառիթները իր դիտաւորութիւններուն, որոնք երբեմն հոյակապ էին, բայց աւելի շատ հրէշային. ընդունակ էր բոլոր ահաւոր անպատմելիներուն։ Դիւցազնական վայրագութիւն մը ունէր։

Եւ այդ էր իր Իմանիւս մականուան պատճառը։

Մարքիզ Լանդընաք կը հաւատար անոր վայրագութեան։

Այո՛, Իմանիւս հռչակուած էր վայրագութեան մէջ. ասիկա ճշմարիտ է. բայց ռազմագիտութեան եւ գործնականութեան մէջ ան այնքան նշանաւոր չէր, եւ գուցէ մարքիզը սխալած էր զայն պատերազմի մէջ իր ենթապահը նշանակելով։ Ինչ եւ իցէ, ան իր տեղը թողուց Իմանիւսին՝ զայն փոխանորդ նշանակելով եւ յանձնարարելով հսկել ամէնուրեք։

Կուժ լը Գրուան աւելի ռազմիկ՝ քան զինուորական, աւելի ընդունակ էր ջարդելու ցեղ մը, քան թէ պաշտպանելու քաղաք մը։ Սակայն ձեռուցաւ պահապաններ դնել։

Երեկոյեան դէմ, երբ մարքիզ Լանդընաք իր ծրագրած մարտակոչին տեղը հետազօտելէ յետոյ կը վերադառնար դէպի Տօլ, յանկարծ թնդանօթի ձայներ լսեց։ Առջեւը նայեցաւ։ Մեծ փողոցէն վեր կը բարձրանար շիկագոյն ծուխ մը։ Ուրեմն յանկարծակիի բերեր էին, անսպասելի կերպով յարձակեր էին, խուժեր էին, քաղաքին մէջ կռիւ կար։

Որչափ որ դժուար ըլլար Լանդընաքի համար զարմանալը, բայց ան այդ մէջ պարզապէս ապուշ կտրեցաւ. այսպիսի բան մը երբեք չէր կրնար ակնկալել. այս ի՞նչ կրնար ըլլալ։ Հաւանաբար Կովէնը չէր այս. մէկով չորսը հարուածել կարելի չէ։ Ուրեմն Լէշէ՞լն էր ասիկա։ Բայց եթէ այդպէս է, ի՞նչ արագաշարժ զօրաքայլ։ Լէշէլը՝ անհաւանական էր, Կովէնը՝ անկարելի։

Լանդընաք քշեց իր ձին. ճամբան հանդիպեցաւ բնակիչներու, որոնք կը փախչէին. հարցափորձեց զանոնք։ Բոլորը վախերնուն խելագարած էին. «Կապոյտնե՛րը, Կապոյտնե՛րը» կ'աղաղակէին անոնք։ Երբ մարքիզը հասաւ, դրութիւնը շատ գէշ էր։

Ահա թէ ինչ պատահած էր։

Թ.

ՓՈՔՐԻԿ ԲԱՆԱԿՆԵՐ ԵՒ ՄԵԾ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏՆԵՐ

Ինչպէս վերը տեսանք, գիւղացիները Տօլ հասնելով ցրուեր էին քաղաքին մէջ եւ ամէն մէկը իր զուարճութեան ետեւէն ինկեր էր, ինչպէս կը պատահի միշտ երբ «խաթր»ի համար կը հնազանդին։ Ինչպէս կ'ըսէին Վանտէցիք, տարեկան հնազանդութեան ձեւ մըն է, որ ընդունակ է հերոսներ արտադրելու, բայց ոչ երբեք մարզուած զօրք մը։ Իրենց հրետանին՝ կազմածներով ծածկած էին եւ հին շուկային կամարներուն տակ, յոգնած, ուտելու խմելու զբաղած՝ համրիչները քաշելով անկարգ անկանոն պառկեր էին փողոցին լայնքը ի վեր եւ աւելի կը խափանէին անցուդարձը փողոցին մէջ, քան թէ զայն կը պաշտպանէին։ Մութը կոխելուն պէս անոնց մեծամասնութիւնը քնացաւ՝ գլուխնին դրած պարկերուն վրայ։ Մէկ քանին իրենց կիները քովերնին առեր, որովհետեւ երբեմն գեղջկուհիները կ'ընկերանային իրենց մարդոց։ Վանտէի մէջ յղի կիները լրտեսներու պաշտօն կը կատարէին։ Յուլիսի անուշ գիշեր մը, երկինքի կապոյտին մութ խորութեան մէջ կը փայլէին համաստեղութիւնները։ Ամբողջ այս բանակավայրը, որ աւելի կարաւանի մը գիշերադադարը կը յիշեցնէր, քան թէ կանոնաւոր բանակի մը կայանը, սկսաւ օրօրուիլ քաղցր քունով։ Յանկարծ անոնք, որոնք դեռ աչքերնին չէին փակած, վերջալոյսի աղօտութեան մէջ տեսան երեք թնդանօթներ՝ ուղղուած դէպի փողոցին մուտքը։

Կովէնն էր ասիկա, որ յանկարծակիի բերեր էր պահապանները. այժմ ան կը գտնուէր արդէն քաղքին մէջ եւ իր զօրասիւնին հետ բռներ էր փողոցին գլուխը։

Գիւղացի մը ցատկեց վեր բարձրացաւ, աղաղակեց թէ «Ո՞վ է եկողը» եւ հրացանը արձակեց։ Ի պատասխան՝ որոտաց թնդանօթը։ Ապա պայթեցաւ կատաղի հրացանաձգութիւն մը։ Մրափող ամբոխը յանկարծ քունէն վեր ցատկեց։ Եւ ի՜նչ ցնցում. քնանալ աստղերու տակ եւ արթննալ կարկտող գնդակներու տակ։

Առաջին վայրկեանը սոսկալի էր։ Չկայ բան մը աւելի տռամադիք, քան կայծակնահար ամբոխին խռովումը։ Ամէն ոք կը փութար դէպի իր զէնքը. կը գոռային, կ'աղաղակէին, շատերը կ'իյնային։ Անփորձ երիտասարդները շուարած՝ չէին հասկնար թէ ինչ կ'ընէին եւ իրարու վրայ կը յարձակէին։

(Շար.)

Հայերը մեկնելէ առաջ այրած են տուները

Մեկնելու ժամանակ, Ճէպէլ Մուսացիներէն շատեր այրած կամ քանդած են իրենց տուները։ Տեղական իշխանութիւնը բողոքած է եւ աշխատած արգիլել հանդիսանալ։ Բայց պատասխանուած է թէ իրենց սեփականութիւնն է եւ Հայերը կրնան ընել իրենց ուզածը։

Գաղթականները իրենց հետ բերած են նաեւ Մուսա Լեռան հերոսներուն ոսկորները, որոնք իրենց գերեզմանէն հանած բերած են նաեւ իրենց սիրելիներուն աճիւնը։

Առաջին զոհերը

Մահը երկու զոհեր խլեց Ճէպէլ Մուսայի գաղթականներու շարքերէն։ Առաջինը՝ երկուքուկէս տարեկան մանուկ մըն էր, իսկ երկրորդը՝ տասներկու տարեկան պատանի մը։ Առաջինը արդէն շատ տկար վիճակի մէջ փոխադրուած էր Գասիթ, իսկ պատանին արեւահարութեան հետեւանքով [illegible] բռնուած աւանդեց իր հոգին։

Առաջին ծնունդները

Լաթաքիոյ Ազգ. վարժարանի մայրանոցին մէջ կը խնամուին երկու կիներ։ Մին՝ արդէն ծնաւ ժանչ զաւակ մը։ Ծնունդներու ընդհանուր թիւն է 5, բոլորն ալ Ճէպէլ Մուսացիներ։

Գաղթականները փոխադրող յունական «Ֆախրան» շոգենաւին մէջ եւս կին մը զաւակ մը բերաւ աշխարհ, անունը դրին Ֆախրան։

Պատկեր մը գաղթակայաններէն

Գասիթի գաղթակայանը կը գտնուի Լաթաքիոյ հիւսիսը, 55 քիլոմեթր հեռու, ծովին եզերքը։ Իւրաքանչիւր տուն կ՚օթեւանի ծառի մը տակ, այնպէս որ այցելութիւն մը տունէ տուն՝ կը նշանակէ այցելութիւն ծառէ ծառ։ Իսկ քանի մը ծառ — տուն կը կազմեն գիւղ մը, որ կնքուած է գաղթականներուն լքուած գիւղին անունով,— այսպէս Խտըրպէկ գիւղը ծառախումբ մըն է, Գիթիաս գիւղը՝ նոյնպէս։ Ի՞նչպէս շինուած են այդ տուները.— հայ կիները, առանց սպասելու իրենց այրերուն գալստեան, քանի մը հատ ճիւղերով խրճիթ մը հիմնած են ծառի մը տակ, եւ հոն զետեղած իրենց անկողինները։

Այս խրճիթներուն առջեւ, արեւին տակ, կիները հաց կ՚եփեն սաճի վրայ։ Փոքրիկ վաճառորդներ եւ շրջուն սափրիչներ ամէն կողմ։ Ու բազմութի՛ւն մը մանուկներու,— Աստուած աւելցնէ եւ պահէ։ Բոլորը ժպտուն, արեւէն թուխ գոյն մը առած,— ոմանք ծով իջած են ու կը լողան։

Գաղթականներու ցաւերը

1.— Մնունդի խնդիրը։ Օտար վաճառորդներ կը կեղեքեն ժողովուրդը 4 — 5 անգամ աւելի սուղ ծախելով։

2.— Մօտ ութհազարհինգհարի ունին, Գասիթի անտառները եւ արօտավայրերը բաւական չեն զանոնք սնուցանելու աւելի քան երկու շաբաթ։

3.— Ջուրի պակաս կայ Թարթուսի մէջ։ Ջրամբարը գրեթէ պարպուած է։

Բարեբախտաբար բոլոր այս գաղթականները սկսած են փոխադրել դէպի Լիբանան։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻԱՑԻ ծանօթ զօրավարը, Քուէյփօ տէ Լիանօ նախագահ նշանակուեցաւ սպանիական զինուորական պատուիրակութեան մը, որ պիտի մեկնի Հռոմ։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ երկրաշարժի կայանները կը նախատեսեն նոր ու ահաւոր ցնցում մը, բայց ոչ այնքան սաստիկ, ինչպէս եղաւ 1906ին որ 40 երկվայրկեանի մէջ կործանեց Սան – Ֆրանսիսքօն, քար քարի վրայ չթողլով։

ԹՈՔԻՈՅԷՆ կը հեռագրեն թէ կը շարունակուին անգլօ-ճափոնական բանակցութիւնները, բայց մեծ դժուարութեամբ՝ Անգլիացիներու ընդդիմութեան պատճառով։ Բանակցութեանց երկարումը հետեւանք է այն միջադէպերուն, զորս կը ստեղծեն Ճափոնները, որոնք կը շարունակեն մերկացնել անգլիացի մխինառուհիները՝ խուզարկութեան համար։ Շանթունկի եւ Հոփէյի մէջ Անգլիացիներուն հրաման տրուեցաւ հեռանալ անմիջապէս։ Միւս կողմէ Թոքիոյի մէջ Ճափոնները ցոյցեր կ՚ընեն Անգլիացիներու դէմ։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ խորհրդարանը արձակուրդ կը ստանայ վաղը, Ուրբաթ։ Խորհրդարանը պիտի բացուի Հոկտեմբեր 3ին։ Սովորականէն աւելի կարճ է այս արձակուրդը, անոր համար որ երեսփոխանները կարճ արձակուրդ մը կը պահանջէին՝ միջազգային կացութեան պատճառով։ Աշխատաւորականները այս երկու ամիսն ալ շատ կը գտնեն եւ կը պահանջեն շաբաթը անգամ մը նիստ գումարել եւ քննել կացութիւնը։ Չէմպըրլէն, աւելի յաւատես, «զգացէք արձակուրդի, կ՚ըսէ, որ եւ է ծանր դէպք չի պատահիր այս ամառ»։

Երբ հոկտեմբերին վերաբացուի խորհրդարանը, մէկ ամիս աշխատելէ վերջ՝ պիտի լուծուի եւ Նոյեմբերին պիտի կատարուին նոր խորհրդարանին ընտրութիւնները։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ խորհրդարանը եւս կը կարծուի թէ արձակուրդ պիտի ստանայ 5 Օգոստոսին։

ԻՏԱԼԱԿԱՆ տարեկան ռազմափորձերը սկսան։ Փոյի հովիտը կը յիշեցնէ պատերազմի օրերը։Զին.գործողութեանց յատակագիծն է պաշտպանել երկիրը յարձակումի մը դէմ, որ պիտի իջնէ Ալպեան լեռնաշղթայէն վար, ուղղակի Թորինոյի վրայ եւ յետոյ պիտի մտնէ Փոյի հովիտը։

ՀՌՈՄԷՆ կը հեռագրեն թէ իտալական օդանաւերը, հրամանատարութեամբ գնդ. Թոնտիի, կտրեցին հեռաւորութեան մրցանիշը ժամական 226 քիլոմեթր 192 արագութեամբ, ու կտրելով 12,935 քիլոմեթր տարածութիւն 51 ժամէն։

ՏԱՆՑԻԿԷՆ հասած լուրերու համաձայն, «ազատ քաղաքը» դարձած է ամբողջ մը, ու տակաւին զինուորական աշխատանքները կը շարունակուին։ Տանցիկի շրջակայ բլուրները պաշտպանուած են թնդանօթներով։ Քաղաքային ոստիկանութեան վրայ աւելցած են նոր ուժեր, որոնք իբրեւ զբօսաշրջիկ եկած են Գերմանիայէն։

ԱԼԲԱՆԻՈՅ մէջ, ինչպէս կը գրէ «Լօվր» թերթը, Իտալիա զինուորական մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնէ ներկայիս,— վերջերս Վալոնա զրկուեցան 18 ռմբաձիգ եւ 11 հետախոյզ օդանաւեր, 100 ընտիր օդանաւորդներ, 4200 զինուոր օդային բանակէն, 84 սպաներ։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻ ազդգրողներէն Ամուրէլ ձերբակալուած է, ինչպէս կը գրեն անգլիական թերթերը, այն ամբաստանութեամբ թէ Գերմաններուն յանձնած է ծերակոյտին բանակի յանձնախումբին վերաբերեալ վաւերաթուղթերը։

ՃԱՓՈՆՆԵՐԸ մեծ յարձակողական մը կը պատրաստեն Ջինատանի մէջ, կը գրեն Շանկայէն։

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐԸ երկու միլիոն զինուոր հաւաքած՝ ռազմափորձ պիտի կատարեն, այս օրերս, Լեհաստանի սահմաններուն մօտ։

ԱՐԱԲԱԿԱՆ դիւանին քաղած տեղեկութեանց համաձայն, ֆրանսական կառավարութեան Լիբանանի մէջ կատարելիք յեղաշրջումը տեղի պիտի ունենայ աշնան։ Երեսփոխանական ժողովը պիտի լուծուի նախապէս, իսկ յետոյ բոլորովին պիտի վերցուի։ Անոր տեղ պիտի ստեղծուի ժողով մը, աւելի քիչ անդամներով եւ սահմանափակ իրաւասութիւններով։ Նախարարաց խորհուրդին տեղ պիտի կազմուի տնօրէններու խորհուրդ։

Պիտի վերցուի նաեւ հանրապետութեան նախագահութիւնը։ Ֆրանսացի մը կամ Լիբանանցի մը կառավարիչ կը նշանակուի։

Հրապարակային բանախօսութիւն

Կիրակի Օգոստ. երկու ժամը 8,30ին Ծանցիկեան սրահին մէջ, rue de l'Eclipse. Մարսէյլ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ՄԱՐԶԻԿԵԱՆ Ա. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կը խօսի Գ. ՎԱՐԴԱՐԵՆՑ

Պաշտամունքներու Կուպէնվիլի մէջ

6 Օգոստոս, կիրակի կէսօրէ վերջ

Կրթասիրաց գրասէրներու ուշադրութեան

ԿԵՆԱՑ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ գրատան ներկայացուցիչը Գ. Միհրան Ճէհանեան իր գաւառը այցելութեան առթիւ հետ կը տանի գիրքերու նմոյշներ։ Հետաքրքրուողները կրնան իրեն գիմել հետեւեալ հասցէով.

Գաֆէ «Արարատ» 34 Ռիւ տը լա Գիէն Ռէն Թալթէն ու'քի.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Յ. Գ. Խալի Փարիզի Մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ եղբայրակից ընտանիքին իրենց հօր եւ եղբօր՝ Սահակ Եղիազարեանի զաւակէս մահուան առթիւ, եւ փոխան ծաղկեպսակի 100 ֆր. կը նուիրէ Սանճագի գաղթականներուն։

ԹՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՅ ԿԱՄ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը, փարիզեան շրջանի ընկերները անդամական ժողովի կը հրաւիրէ 5 Օգոստոս, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8,30ին, Պէլվիլի պիւռօ թաղային վերնայարկը։

ՓԱՐԻԶԻ Սերաստիոյ Նահանգային Հայր. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները 6 Օգոստ. Կիրակի կէսօրէ վերջ Ալբերթեան սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս, Իսի-լէ-Մուլինօ։

Օրակարգ.— Սանճագի հայ գաղթականներու օգնութեան խնդիր, եւ Մխիթարեան վարժարանին մէջ ուսանող պատանիի մը օգնութիւնը։

PARIS-MONDIAL

6 եւ 9 Օգոստոս, երեկոյեան ժամը 7,45—8, արտաքական բաժնին մէջ, (կարճ ալիք 25 մեթր 24 կամ 41 մեթր 25), պիտի նուագեն Գ. Նաճար (ջութակ), Գ. Ռենօ (տըրինգ եւ դաշն), Գ. Արզաք (թառ եւ դաշն)։

ՆՊԱՍՏԱՑՈՒՑԱԿ

ԱՏԱՑՈՒՍ

Մինչեւ Յուլիս 18

Մարսէյլ, Լ. Դ. 150
Լիոն, Տայ. 75
Գռնոպլ, Տէկ. Զ. 20
Մոնթելիմար, Ս. Ճ. 75
Մարսէյլ, Դ. Վ. 75
Կրաս, Զիւր. 40
Փուաթիէ, Շ. Մ. 75
Պուամըլոն, Ս. Կ. 12.60
Վիէն, Ն. Խ. 505
Փարիզ (3) Կ. Թ. 150
Շաս, Գ. Ա. 25
Ռուէյ, Տէկ. Գ. 40
Քոլոմպ, Աշճ. 75
ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Խաչ. 165
Քրոն, Տէկ. Կ. 150
Լիոն, Տէկ. Սէր. 150
Վիթրի, Ե. Մ. 75
Լա Ցամլէռ, Ռ. Գ. 40
Լիոն – Վեղ, Հ. Գ. 75
Մոնթէվիտէօ, Գառ. 430
ՓԱՐԻԶ (10), Մ. Ռ. 75

Փարիզ (4) Մ. Տ. Գալ.	75
Վիէն Մ. Ա.	75
Թօսն, Գառ	125
Վէլֆուանշ, Մ. Գ.	40
Վիլէօրպան, Գար.	235
Փարիզ (5), Եղ. Թիւսէն	150
Սէվրան, Յ. Ն.	180
Լա Գօֆրա, Գ. Գ.	75
Գաւաքալեոն, Մ. Եր.	100
Գալէն, Թ. Մ.	60
Վիլէօրպան, Դ. Մ.	80
Լա Սիօթա, Մ. Կ.	110
Լա Գառ, Տէթ. Ե. Թ.	40
Շաէմիւս, Վ. Գ.	75
Պուրքէշ, Մ. Հայ.	235
Մէօտոն, Ռէյ.	75
Դամասկոս, Ա. Բ.	50
Սէվրան, Վ. Բ.	40
Պատինէ, Գ. Բ.	150

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17 Rue Damesme .. Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Զուիցերիա եւ Իտալիա	205 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 4 ՕԳՈՍՏՈՍ

VENDREDI 4 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4109

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲԱԽՏՈՐՈՇ ԴԵՐԸ

Անցեալ օր խօսեր էինք Միացեալ Նահանգներու Նախագահ Ռուզվելթի դրամական ու արտաքին քաղաքականութիւններու մասին :

Եւ յիշեր էինք այն ձախողութիւնները, զորս ունեցաւ ան :

Կը թուի, սակայն, որ Նախագահը կը գտնուի լուրջ ընդդիմութեան մը առջեւ, որ օր օրի աւելի զգալի կ'ընէ իր գոյութիւնը, օր օրի աւելի զգալի դարձնելով Ռուզվելթի հեղինակութեան նուազումը :

Այսպէս, երէկ կը հաղորդէինք թէ Նախագահը նոր պարտութիւն մը եւս կրած է : Պարտութիւն մը, որ ցոյց կու տայ, թէ Քոնկրէն՝ իր մեծամասնութեամբ, ու նաեւ ծերակոյտը՝ համաձայն չեն տնտեսական-ելմտական այն քաղաքականութեան, որուն կուզէ ընթացք տալ Ռուզվելթ. Մինչ որ, երբ որ եւ է օրէնսդիր մարմին,— ինչպէս է Քոնկրէն՝ Միացեալ Նահանգներու մէջ,— կտրուկ կերպով կը մերժէ պահանջուած վարկը կամ փոխառութիւնը, որ պիտի ծառայէր «երկրին տնտեսական վերականգնումին», կը նշանակէ թէ իր ու գործադիր մարմնին միջեւ (Նախագահութիւն) ոչ միայն գործակցութեան հիմքերը խախտած են, այլեւ կան լուրջ տարակարծութիւններ :

Ռուզվելթի համար միակ նպաստաւոր գետինը մնաց ու կը շարունակէ մնալ Ծայրագոյն Արեւելքը: Արդէն, արտաքին քաղաքականութեան տեսակէտէն, Միացեալ Նահանգները բացառապէս կամ գոնէ առաւելապէս հոն է որ կրնան կեդրոնացնել իրենց ուշադրութիւնը, որովհետեւ առաւելապէս Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ էր շահերու մտահոգութիւնը ունին:

Արդ, Ճափոնի նուաճումները Միացեալ Նահանգներու համար եւս նոյնքան մտահոգիչ են, որքան Անգլիոյ համար: Ու այդ ճակատին վրայ,— որ բովանդակ երկրին առեւտուրը կամ տնտեսութիւնը կը շահագրգռէ,— Միացեալ Նահանգները ամբողջութեամբ ու անվերապահ կերպով պիտի կանգնին Նախագահին ետեւ: Շահու խնդիր է: Ու շահը, որ, ինչպէս ըսինք, ընդհանրական է, մղիչ ազդակն է ընդհանուր քաղաքականութեան մը:

Մեզի ծանօթ չէ, անշուշտ, թէ Ամերիկայի քաղաքական շրջանակներուն կարծիքը ի՛նչ եղաւ Ռուզվելթի նաեւ այն ընթացքի մասին, որով ան մերժեց, Թոքիօ – Լոնտոն բանակցութեանց առաջին շրջանին, Անգլիոյ հետ գործակցիլ: Ու տրամադիր չեղաւ «նոյնիսկ մէկ մարտանաւ ուղարկելու» Ծայրագոյն Արեւելք: Այսուհանդերձ, այդ ճակատին վրայ, Նախագահին կողմէ ցոյց տրուելիք կորովի ընթացք մը՝ Ճափոնի դէմ, կրնայ մեծապէս նպաստել իր վայելած նախկին համակրանքին ու վստահութեան գոնէ մասամբ վերահաստատումին :

Ռուզվելթ, իրարայաջորդ պարտութիւններէն վերջ, թերեւս այս նկատումով էր որ յանկարծ ազդարարութիւն մը ուղղեց Ճափոնի, սպառնալով վեց ամիս վերջ չեղեալ նկատել Ուաշինկթըն - Թոքիօ տնտեսական համաձայնութիւնը:

Միւս կողմէ, շահերու այն նոյնութիւնը որ գոյութիւն ունի Միաց. Նահանգներու եւ Մեծն Բրիտանիոյ միջեւ՝ թերեւս հետեւանք վտանգի նոյնութեան, կրնայ, իրա՛պէս, այդ երկու երկիրներուն միջեւ ստեղծել գործակցութիւն մը, թէեւ ոչ «ամէն տեղ ու ամէն անգամ», ինչպէս կը ցանկար, իր վերջին ճառին մէջ, Անգլիոյ վարչապետը: Այսուհանդերձ, նաեւ Ծայր. Արեւելքի մէջ կրնան «մէջէ մէջ» հաշիւներ ըլլալ ու այդ մասնակի գործունէութիւնն իսկ ընել փոխադարձ... կիցերով:

Այսպէս, ուրեմն, իր դրամական թէ արտաքին քաղաքականութիւններուն մէջ Ռուզվելթ չունի զօրաւոր յենարան մը: Աւելին, — հանրապետականներուն միացած են, ընդդէմ Նախագահին, իրեն կուսակից պահպանողական ռամկավարներ եւս:

Կասկած չկայ, որ այս բոլորը պիտի օգտագործուին Առանցքին կողմէ, որ իր մամուլով արդէն բացայայտ ճակատ մը ստեղծած է Ռուզվելթի դէմ ու կ'աշխատի զայն կարելի եղածին չափ նսեմացնել յաչս ամերիկեան ժողովուրդին: Նոյն Առանցքը, որ կ'ըմբռնէ թէ Ամերիկայի չէզոքութեան փոփոխումը կրնայ մեծ արգելք ըլլալ իր ծրագիրներու իրականացումին, ապահովաբար Միացեալ Նահանգներէն ներս եւս յայտնի ու ծածուկ բոլոր միջոցները ի գործ պիտի դնէ՝ Ռուզվելթը կամ իրեն համախոհ մը կրկին չտեսնելու համար Սպիտակ Տանը աթոռին վրայ:

Յիշեցնենք, որ յառաջիկայ ընտրութիւնները ոչ միայն նախագահական են, այլեւ կոչուած են լրացնելու Ծերակոյտի անդամներուն մէկ երրորդն ու նշանակելու Քոնկրէին ամբողջ կազմը:

Այս պայմաններուն մէջ, ուրեմն, Միացեալ Նահանգներու ընտրութիւնները այս անգամ զուտ տեղական բնոյթ չունին: Ընդհակառակն: Ամերիկան, հակառակ իր կամքին, բախտորոշ դեր մը ունի կատարելիք ոչ միայն չէզոքութեան օրէնքին փոփոխումովը, այլեւ անոր պահպանումովը: Ուրեմն եւ՝ ընտրութիւններուն արդիւնքն էր ցոյց պիտի տայ թէ ինչ դիրք պիտի բռնեն Միացեալ Նահանգները: Իսկ այդ դիրքը իր մեծ ազդեցութիւնը պիտի ունենայ միջազգային կեանքին եւ Առանցքի ու Խաղաղութեան ճակատին միջեւ մղուող պայքարի յառաջիկայ ընթացքին վրայ,— Եւրոպայէն մինչեւ Ծայրագոյն Արեւելք :

Ահա թէ ինչ խոշոր նշանակութիւն ունին այդ ընտրութիւնները :

Կը մնայ տեսնել թէ Ռուզվելթ կամ իրենկողմնակից մը ի՛նչ ծրագրով պիտի ներկայանան ժողովուրդին: Բայց մանաւանդ՝ հանրապետականները, որոնք ցարդ քննադատած են միայն, բայց տակաւին որ եւ է «անելիք» դրած չեն մէջտեղ :

Վ. ԻՇԽ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾԱ՞ՆՐ Է ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

— ∞ —

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՆԳԼ. ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՄԷՋ

Մինչ ամերիկեան խորհրդարանը վրէժ կը լուծէ Միացեալ – Նահանգներու Նախագահէն՝ մերժելով ներկայացուած առաջարկները բառ առանց անոր համար որ արձակուրդ չի տրուիր խորհրդարանին, աղդին, Անգլիոյ մէջ, երեսփոխանները կը պայքարին կառավարութեան դէմ, որ կ'աշխատի արձակուրդի զրկել զիրենք: Սովորաբար երեք ամիս կը տեւէ անգլիական խորհրդարանին ամառնային արձակուրդը: Չէմպըրլէն երկու ամիս արձակուրդ կու տայ՝ ամիս մը կրճատելով ժամանակը, իբրեւ գոհացում այն երեսփոխաններուն, որոնք կը պահանջէին շարունակել խորհրդարանական վիճաբանութիւնները քաղաքական ներկայ ծանր եղանակին: Միւս կողմէ Չէմպըրլէն կը խորհի որ խորհրդարանին արձակուրդը կարելի չէ երկարաձգել մինչեւ Նոյեմբեր, երբ տեղի պիտի ունենան ընտրութիւնները, պարագայ մը որ կը պահանջէ խորհրդարանը վերաբանալ Հոկտեմբերին՝ քննելու համար կարգ մը օրէնքներ նախ քան ընտրութիւնները:

Ընդհակառակն, ընդդիմադիրները կը պահանջեն որ խորհրդարանը ժամանակ առ ժամանակ, այսինքն երկու շաբաթը անգամ մը, նիստ հրաւիրուի՝ հետեւելու համար միջազգային կացութեան: Ֆրանսական մամուլը եւս, իր գոհունակութիւնը ընծայելով այս տեսակէտին, վախ կը յայտնէ որ միահեծան պետութիւնները կ'օգտուին խորհրդարանին փակումէն, այն համոզումով թէ կառավարութիւնը պիտի չկարենայ ըլլալ այնքան վճռական, որքան եթէ խորհրդարանը առիթ ունենար օրը օրին քննելու կառավարութեան քայլերը :

Չէմպըրլէնի շրջապատը, սակայն, գիտել կու տայ թէ կառավարութիւնը այլեւս թաղած է «մեղմութեան քաղաքականութիւնը».— Իտըն եւս կը հաստատէր այս պարագան,—փաստ որ անգլօ-ճափոնական բանակցութեանց մէջ Թոքիոյի անգլիական դեսպանը վճռական ընթացք մը բռնած է հանդէպ ճափոնական պահանջներուն :

Աւելին սակայն, Չէմպըրլէն բացէ ի բաց կը յայտարարէ թէ ո եւ է նշան չկայ որ խաղաղութիւնը վտանգուի Օգոստոսին, հետեւաբար աւելորդ կը գտնէ երեսփոխաններուն ներկայութիւնը Լոնտոնի մէջ:

Ընդդիմադիրները համոզուած չեն թուիր, այնպէս որ յանուն աշխատաւորական կուսակցութեան՝ Կրինվուտ պահանջեց խորհրդարանը վերաբանալ ոչ թէ 3 Հոկտեմբերին, այլ 21 Օգոստոսին,— «Միջազգային կացութիւնը այնքան [illegible] վիճակ մը կը ներկայացնէ որ պայման է արթուն պահել խորհրդարանը եւ ոչ թէ քնանալու երկար արձակուրդ տալով»: Ազատականներու անունով՝ Սինքլէր պահանջեց խորհրդարանը վերաբանալ ոչ թէ Օգոստոս 21ին,— անգլիական բանակցութեան նայելով,— այլ ճիշդ Օգոստոս 22ին, մէկ օր առաջ,— «որովհետեւ ծանր է կացութիւնը, Գերմանիա կը շարունակէ զօրաշարժը, արդէն դրօշի տակ կը գտնուի աւելի քան երկու միլիոնոց գերմանական բանակ մը, միւս կողմէ զինուորական տենդագին պատրաստութիւններ կը տեսնուին Տանցիկի մէջ: Վարչապետը հաշտարարութիւն կը քարոզէ, բայց այդ հաշտարարութիւնը չփրկեց ոչ Եթովպիոյ կայսրը, ոչ ալ նախագահ Պէնէշը»: Ու պահանջեց նոյնպէս հրաժարիլ խորհրդարանը արձակուրդի ղրկելէ նախ քան ռուսեւանգլիական համաձայնութեան կնքումը :

Սինքլէր աւելցուց որ կարգ մը երկիրներու միահեծան վարիչները միշտ օգտուած են բրիտանական խորհրդարանին արձակուրդէն՝ գործադրելու համար իրենց ծրագիրները: Խորհրդարանը երկրին պաշտպանութեան բերդն է: Եւրոպա կ'ապրի ճգնաժամային պահու մը մէջ, աւելի ծանր քան անցեալ տարի այս օրերուն :

Ուրիշ երեսփոխաններ եւս խօսք առին, պաշտպանեցին Չէմպըրլէնի լաւատեսութիւնը եւ աւելցուցին մասնաւորաբար որ եթէ ընդունուի աշխատաւորականներու եւ ազատականներու տեսակէտը, դիկտատորները պիտի ըսեն թէ վախցաւ բրիտանական խորհրդարանը եւ պահակ կը պահէ :

Ամէնէն վերջ խօսք առաւ Չէմպըրլէն եւ յայտարարեց .

— Կարելի չէ խորհրդարանը վերաբանալ Օգոստոսի մէջ: Աշխատաւորականներուն պահանջը կը բխի այն կասկածամտութենէն, որ անոնք ունին հանդէպ կառավարութեան :

Քուէի դրուեցաւ, 132ի դէմ 250 քուէով մերժուեցաւ աշխատաւորականներու առաջարկը: Չէմպըրլէնի առաջարկը ընդունուեցաւ 129ի դէմ 245 քուէով

Հետեւաբար բրիտանական խորհրդարանը կը փակուի Օգոստոս 5ին ու կը վերաբացուի Հոկտեմբեր 3ին

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ի՞նչ կը նշանակէ «անուղղակի յարձակում» տարազը

Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ դեսպանները նոր տեսակցութիւն մը եւս ունեցան Մոլոթովի հետ: Տեսակցութիւնը տեւած է մէկ ժամ, որու ընթացքին պատրաստուած է սպայակոյտներու յառաջիկայ բանակցութեանց օրակարգը: Միանգամայն, նոր փորձ մը կատարուած է վերջնական մեկնութիւն մը տալու համար «անուղղակի յարձակում» բացատրութեան:

Պըթլէր անգլիական խորհրդարանին մէջ յայտարարեց թէ բանակցութեանց երկարելուն պատճառն այն է որ բրիտանական կառավարութիւնը չուզեր հարուածել Պալթեան պետութեանց անկախութիւնը «անուղղակի յարձակում»ի մը տարազով, որուն այնքան կապուած է սովետ կառավարութիւնը: Ի պատասխան, ռուս հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ սովետ կառավարութիւնը ուրիշ մտահոգութիւն չունի, բայց եթէ «անուղղակի յարձակում»ի տարազը այնպէս մը պարզել, որ ապագային առիթ չտայ խուսափողական պատճառաբանութիւններու: Անգլիական տարազը, ընդհակառակն, այնպէս է ներկայացուած որ նախայարձակ պետութիւնը կրնայ ինքնարդարացման կէտ մը գտնել: Ահա թէ ինչու կ'երկարին բանակցութիւնները:

*** Առաջին անգամ ըլլալով, Մոսկուայի մամուլը սկսաւ արձագանգ տալ անգլօ-ռուսական զինուորական պատուիրակութեանց կազմութեան եւ դէպի Մոսկուա անոնց կատարելիք ճամբորդութեան լուրերուն :

ՆՈՐ ԲՈՑՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՈՐԴԻՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ԽՄԲ.— Պելֆորէն կը գրեն մեզի թէ «Յառաջ»ի կոչին արձագանգ տալով՝ հանգանակիչ մարմին մը կը կազմուի անմիջապէս, (Ե. Տէր Եղիայեան, Յակոբ Փոնափարթեան, Անդրանիկ Գալայճեան եւ Բիւզանդ Նշանեան), եւ որովհետեւ Հայերը, թէեւ փոքրաթիւ, ցրուած են Պէլֆորի մէջ եւ շրջակայքը, Երուանդ Տէր Եղիայեան իր ինքնաշարժը կը դնէ հանգանակիչ մարմինին տրամադրութեան տակ: Հանգանակիչ մարմինը կը ներկայանայ Պէլֆորի, Հէրիքուրի, Պէթանքուրի, Մոնթպելարի մէջ բնակող Հայերուն եւ կը հաւաքէ 1855 ֆրանք :

ՍԷՆԹ ԱՆԷՆ (Մարսէյլ) կը գրեն մեզի թէ խնճոյքի մը մէջ, զոր կազմակերպած էին գաղթակայանին մեր ընկերները ի պատիւ «Յառաջ»ի խմբագրապետին, հաւաքուած է 300 ֆր.:

Ալֆորվիլէն եւս կը գրեն մեզի . — «Ինչպէս միշտ, ի նպաստ Սանճաքի գաղթական մեր ժողովուրդին ձեր կոչը արձագանգ գտաւ Ալֆորվիլի հայ գաղութին մէջ: Կազմուեցաւ հանգանակիչ մարմին մը, որ մէկ ժամուան մէջ հաւաքեց 1000 ֆրանք : Հանգանակութիւնը կը շարունակուի: Ալֆորվիլի գաղութը զոհաբերութեան գնահատելի ոգի մը ցոյց կու տայ եւ գիտակից իր պարտականութեան՝ կը յուսանք որ գրաւէ առաջին տեղը օգնութեան այս բարենախանձ մրցումին մէջ»:

ՑԱՆԿ 13

K X.	100
Ղազար Վէմեան, Մարսէյլ	100
Տիկ. Տիրուհի Տիրատուրեան Մարսէյլ	50
Ց. Օնպաշեան, Կրընոպլ	50
Մ. Անտոնեան, Վիէն	50
Սուրէն Մարգարեան	10
Պէլֆորի եւ շրջակայքի գաղութէն	
Տէր Եղիայեան Երուանդ	500
Տէմիրճապաշեան Պետրոս	100
Փոնափարթեան Յակոբ	100
Գալայճեան Անդրանիկ	100
Տէր եւ Տիկին Ց. Ուզունեան	100
Սէվտալեան եղբայրներ	100
Գըպըրդեան Գրիգոր	100
Քերքճեան Մ.	100
Գալայճեան Կիւլպէնք	100
Այրի Տիկին Թրվանտա	50
Այրի Տիկ. Սէվտալեան	25
Տիկ. Հանըմ Սէվտալեան	25
Տարագճեան Ճիվան	25
Թոգուշեան Սահակ	25
Մինասեան Երամ	25
Տէր եւ Տիկին Վասիլեան	25
Տիկին Մինասեան	20
Շաւարշ Մինասեան	20
Աբրահամեան Լութֆիկ	20
Գալայճեան Սարգիս	20
Յովհաննէս Մաղխասեան	20
Տարագճեան Յարութիւն	20
Նշանեան Բիւզանդ	20
Փաշայեան	20
Օհաննէս Թէրզեան	15
Մուրատեան Սարգիս	15
Տիկ. Սէրչեան Զապէլ	10
Շէհիրեան Արմենակ	10
Թէրզեան Յարութիւն	10
Թէքնէճեան Կարապետ	10
Գազանճեան Փօլ	10
Սէրչեան Ազատ	10
Ստեփանեան Կարապետ	10
Ճիվէլէկեան Մամաս	10
Արսլանեան Ոսկեան	10
Այրի Տիկ. Մ. Պատուրեան	10
Տաղէսեան Ա.	10
Սիրապեան Աբրահամ	10
Տէլէկեան Աւետիս	10
Թրէնկեան Գրիգոր	10
Այրի Տիկին Թրէնկեան	10
Ոչխարեան Սարգիս	10
Դաւիթեան Յակոբ	5
ՍԷՆԹ ԱՆԻ գաղթակայանէն	
Փօղոս Համբարձումեան	20
Յարութիւն Մինասեան	10
Դաւիթ Սրապեան	10
Հայրապետ Մեծոեան	50
Սեդրակ Երալեան	50
Միհրան Մեծիկեան	10
Եղիա Եղիկեան	10
Մուշեղ Էքինճեան	20
Արտաշ Պետրոսեան	10
Արշակ Կարապետեան	5
Արմենակ Շահպազեան	50
Աւետիս Թօթօեան	5
Մկրտիչ Մարգարեան	5
Արտաշէս Ոսկանեան	5
Աւետիս Գրիգորեան	5
Արփիկ Միսաքեան	35
Գումար՝	2,515
Նախորդ գումար՝	25,665
Ընդհ. գումար՝	28,180

ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՊԱՐՊՈՒՄԷՆ ՎԵՐՋ

Պէյրութի հայերէն թերթերը կը գրեն թէ արդէն սկսուած է գաղթականներու փոխադրութիւնը իրենց առժամեայ կայաններէն դէպի Լիբանան:

Թարթուսէն քանի մը ընտանիք գացած են հաստատուիլ Հալէպ եւ Լաթաքիա, իսկ միւսները հետզհետէ կը մեկնին Պէյրութ: Թարթուսի կայանին մէջ Ֆրանսական իշխանութիւնը գումար մը կու տայ իւրաքանչիւր ընտանիքի անդամներուն, նախ քան անոնց մեկնումը: Կայանին գաղթականներուն կէսը ստացած է նպաստը, միւս կէսին համար կը սպասուի նոր գումարներու :

Լիբանանի Ազգ. Միութեան կողմէ յանձնախումբ մը կը գործէ Թարթուսի մէջ: Ծանր հիւանդներ բարեբախտաբար չկան, հիւանդանոց ղրկուած են միայն 10 հոգի: Մանուկներուն մէջ, սակայն, տարածուած է կապոյտ հազը: Կան որ աչքի հիւանդութիւն ունին :

Պէյրութ հասած գաղթականներու տեղաւորումը կը կատարուի սկաուտներու կողմէ: Պէյրութի հայ գաղութը եղբայրական օգնութիւն մը ցոյց կու տայ: Հասնող գաղթականները կը տեղաւորուին վարժարաններուն մէջ: Փոխադրութեան ընթացքին մեռած է 14 օրուան նորածին մը, որ թաղուեցաւ Անդր Նահրի գերեզմանատունը

Պէյրութի Ազգ. Միութեան [illegible] կը հաղորդէ թէ հանգանակիչ մարմիններ կազմուած են, ուստի կը հրաւիրէ որ ժողովուրդը մասնակցի առատաձեռն: Գաղթականներու առողջական գործը յանձնուած է Օգն. Խաչին:

Ֆրանս. մանդատարութեան Քաղ. Դիւանի պետ Տավիտ, որ մօտէն հետեւեցաւ գաղթականներու փոխադրութեան, յայտարարեց .—

— «Ալեքսանտրէթի բնակիչները փոխադրուեցան Թարթուս, ուր մնացին քաղաքին մօտ, արճարաններու մէջ, եւայլն: Այժմ անոնք կը փոխադրուին Լիբանան

Իսկ Քասապ փոխադրուածները պատսպարուած կը մնան ճիւղերէ շինուած հիւղակներու տակ: Ալեւիները անոնց հանդէպ ցոյց տուին եղբայրական հոգածութիւն եւ արտօնեցին կտրել եղեւինները, անոնց ճիւղերը օգտագործելու համար: Աւելի զատ անոնց հայթայթեցին «սիմանտ», որպէսզի շինեն աղբիւր մը: Այստեղ գտնուողները պիտի տեղափոխուին այլուր մինչեւ Սեպտեմբեր 15, որպէսզի աշնան չմնան բացօթեայ վայրերու մէջ»:

Այն հարցումին թէ այդ Հայերը եւ առհասարակ բոլոր գաղթականները

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԵՂՈՒՀԻՆ»

«Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (10 Յուլիս) Ս. Կարապետեան կը նկարագրէ պտոյտ մը դէպի Սեւան, դէպի «Հայաստանի գեղուհին, Հայաստանի բնութեան ծաղիկը»:—

Կը ծագի Մայիսեան սքանչելի առաւօտը: Արշալոյսէն առաջ մեր ինքնաշարժը կը սուրայ Դիլիջան-Երեւան գեղեցիկ ճամբէն: Ապրիլեան բուսականութեան եւ ոսկիի անտառներուն բնանկարը իր կախարդական պատկերով կը գրաւէ Մոսկուացի հիւրին աչքերը:

Դիլիջանի սքանչելի սանաթօրիա մը, որ թաղուած է ոսկիի անտառին մէջ, կը մնայ մեր ետեւը: Հեռացան Սիմէոնովկայի լեռնանցքին 18 դալարուն պտոյտները: Ահա դարաւանդը կիրճին ամենաբարձր կէտին վրայ: Կանանչ գորգի վրայ, կարծես յատակագծով վայելչօրէն դասաւորուած ձիւնի պէս ճերմակ տուներ իրենց կղմինտրէ կարմիր տանիքներով: Սիմէոնովկա գիւղն է, որ կը գտնուի 2,000 մեթր բարձրութեան վրայ:

Վեց-եօթը տարեկան խարտեաշ տղայ մը, որ սագերը կ՚արածէր, կը նայի մեր ինքնաշարժին եւ կը պոռայ. «ԶԻՍ—101»:

Մեր առջեւը կը փայլի կապոյտ տարածութիւն մը.— Ի՞նչ կրնայ ըլլալ այդ՝ այսպիսի բարձրութեան մը վրայ:

Սիմէոնովկայի լեռնանցքէն իջնելու ժամանակ, առաջին անգամ Հայաստան այցելողին աչքին առջեւ կը տարածուի հսկայ հայելի մը, որ շրջապատուած է Բամպակի, Աղմաղանի, Շահդաղի լեռնաշղթայով եւ Գիւնէի հարաւային մերկ լանջերով:

Մեր առջեւն է հռչակաւոր Սեւանի լիճը, լեռնամբարձ հազուագիւտ ջրամբար մը, որ կը գտնուի ծովի մակերեսէն 1916 մեթր բարձր:

— Սեւանն է:

— Այո, այդ Սեւանն է, որու այնքան սիրահարուած էր մեծ Գորքին, ասկէ 12 տարի առաջ:

Մեր առջեւ պառկած կը ժպտի աշխարհի ամենաբարձր եւ ընդարձակ լիճը:

— Տարածութիւնն է 1416 քառ. քիլոմեթր, խորութիւնը՝ 95 մեթր, երկարութիւնը՝ 72,5 քիլոմեթր, լայնութիւնը՝ 24 քիլոմեթր: Այս աւազանին մէջ կը թափին մօտ 36 գետեր, որոնց շարքին՝ Գետակ-Բուլաղը, Գուրուչայը, Գըզըլ-դէրէն, Այրինջը, Ճալուչայան եւ ուրիշ բազմաթիւ ջուրեր:

— Իսկ ո՞ւր կ՚երթայ ջուրի այսքան պաշարը, քանի՞ գետ կը կազմէ լիճը, կը հարցնէ Մոսկուացին:— Միայն մէկ. Զանգի գետը, որ լիճէն կը բաժնուի հիւսիս-արեւմտեան անկիւնէն, դալարուն ժապաւէնով մը կը պտըտի Արարատեան հովիտին մէջ, 100 քիլոմեթր տարածութեան վրայ ու կը թափի Արաքսի մէջ:

Լճին հիւսիս-արեւմտեան մասին մէջ, ափերէն ոչ շատ հեռու, մութ կապոյտ ուն մակերեւոյթին վրայ դուրս կը ցցուի բլուր մը:

— Սեւան կղզին է, սակայն կղզիին մասին կը խօսինք՝ երբ կը մտնենք կղզի:

Սեւան հնաքքրութիւն կը շարժէ ոչ միայն իբրեւ Հայաստանի բնութեան ծաղիկը եւ դեղուհին, այլ եւ իբրեւ երկրին ելեկտրական ուժի վիթխարի աղբիւրը: Հիւսիս-արեւմտեան անկիւնէն բաժնուող Զանգի գետը իր հզօր զարկերակով կը բաբախէ Հայաստանի հանրապետութեան սիրտը, եւ իր բնաշնորհ ուժով կը սնուցանէ երկրին արդիւնաբերական շրջանները եւ ճարտարարուեստական մշակոյթի կեդրոնները:

Սեւանի ջրվէժին հարցը կապուած է լճին ջրային անսպառ պաշարին, որ կրնայ տալ 160,000 ձիու ուժ: Այդ հարցին լուծումը ելեկտրականութիւն կը դառնայ սատորիճանաբար: Այսպէս նախ հիմնուեցաւ Քանաքեռի ելեկտրակայանը, որ Երեւանին ապահովեց ելեկտրական ուժի պակասը: Ասկէ զատ, Սեւան ամէն տարի կուտայ 357 միլիոն խորանարդ մեթր ջուր՝ ոռոգելու համար դաշտերը:

— Կենդանաբանակա՞ն տեսակէտով...

— Սեւանի մէջ կ՚աճի արժէքաւոր ձուկ մը, հռչակաւոր կարմրախայտը կամ իշխան ձուկը: Ձկնորսութիւնը տարեկան կուտայ 10,000 կենդինար ձուկ: Սեւանի մէջ կարմրախայտի բուծանումը առաջին տեղը կը բռնէ Եւրոպայի մէջ, իսկ երկրորդ տեղը՝ աշխարհի մէջ.Միչիկանի լիճէն վերջ:

Հետզհետէ աւելի կը մօտենանք արցունքի նման յստակ ջուրի այս անսպառ շտեմարանի եզերքին: Ալիքներու չափուած ճողփիւնը կը յիշեցնէ նուագարանի մը հեկեկումը:

Յանկարծ.

— Բարի աճողո՛ւմ,— թու ձայն մը մեր ուշադրութիւնը կը բռնէ լճին կապոյտ տարածութենէն: Մեզի կը մօտենայ կարմրաթուշ ծերունի մը, որու ժպիտը բազմաթիւ խմաստներ ունի:

Վայրկենապէս արձագանգեց մեր պատասխան բարեւը.

— Աքանչանու՞մ էք Կէօքչայով, (Սեւանի նախկին անունը, որ թաթարերէն լեզուով կը նշանակէ «կապոյտ գետ»):

Ցեւոդ դանդաղօրէն.

— Իրաւունք ունէք: Սա մեր դարմանն է, մեր առողջարանը, մեր երկրի պարծանքը: Եօթանասուն տարի է որ ապրում եմ նրա ափին, ջնայած ծնուել եմ միայն 19 տարի դրանից առաջ: Բայց ի՛նչպէս ուզում էի այդքան էլ ապրել:

Երիտասարդ ծերունիին շրթունքէն կը լսուէր ապաղայի, ա՜լ աւելի երջանիկ կեանքի անկեղծ ծարաւը:

Ինքնաշարժը կանգ առաւ նաւահանգիստին մօտ: Երկու մեքենայով արագաթռիչ նաւակ մը տասը վայրկեանէն մեզ փոխադրեց կղզին եզերքը: Կղզին ծածկուած էր խոտի եւ ծառերու կանանչութեամբ մը:

Կղզիին մէջ:

Սեւանի կապոյտ ջուրերուն մակերեսէն բարձր է կղզին 65 մեթր: Երկարութիւնը մօտ 1 քիլոմեթր, լայնութիւնը՝ 300 մեթր: Դարաւանդի մը վրայ, կղզիին գագաթը կը գտնուին վանքն ու զանգակատունը, է. դարու գործ: Կղզին ու վանքը, հին ատեն, ժողովուրդին ձեռքը ծառայեր են իբրեւ բերդ ընդդէմ Հայաստանի արտաքին նուաճողներուն՝ Արաբներու, Թուրքերու, Պարսիկներու եւ ուրիշներու:

Քիչ անդին, կղզիին հարաւ-արեւելեան ափի լանջին վրայ, հսպարտ կը ժպտի Հայաստանի Գրողներու Միութեան երկյարկ հանգստեան տունը: Ակամայ կը յիշեմ «Երեւանեան բոյները»: Կղզին հարթ դարաւանդին վրայ, ճերմակ կ՚երեւի խիտ ծառաստաններուն մէջ թաղուած տունիկներու շարքը: Սեւանի հանգստարանն է, ուր կուգան հանգչիլ, ամէն ամառ, քանի մը հարիւր աշխատաւորներ:

Քանի մը վայրկեան վերջ իջած ենք լճափ:

Սեւանի ծոցին նաւահանգիստին մօտ կը փայլին բազմայարկ շէնքերուն թեւերը երկաթէ կառուցեալ:

— Սա ի՞նչ փոքր քաղաք է, կը հարցնէ Մոսկուացին:

— Սեւան գիւղին մէկ մասն է: Այստեղ կը գտնուին Հայաստանի ձկնորսական ընկերութեան կեդրոնը, Սեւանի նաւագնացութեան շէնքերը, Գիտութեանց Ակադեմիայի ջրակենսաբանական կայանը:

— Ի՞նչ է անում երկրիդ կառուցած գիտական կայանն այս լճափում:Միթէ ձկները լճում չեն կարող եօլա գնալ առանց գիտութեան:

— Այդպէս չէ, կը միջամտէ, քիչ մը վիրաւորուած, երիտասարդ գիտնական Վասիլի Ալեքսանդրովիչ: Գիտական կայանը կը զբաղի լճին կենդանական ու բուսական կեանքի ուսումնասիրութեամբ:

Արեգակը դանդաղ կ՚իջնէ դէպի հորիզոն: Սեւանի ալիքները կը լիզեն աւազոտ ափերը, իսկ ձուկերու երկար շղթան կը հեռանայ եզերքէն: Լճին հիւսիսային անկիւնէն յանկարծ կ՚երեւայ հին նաւակներու խումբ մը, իրենց ղեկաւարին առաջնորդութեամբ: Նաւակները լեցուն զուարթ ճամբորդներով:

Երեկոն իջաւ:

Ինքնաշարժը սրընթաց կ՚իջնէ Արարատեան հովիտը ի վեր: Հեռուն, կիսալուսին մէջ կ՚առկայծի վեհապանծ Մասիսի յաւիտենապէս ձիւնապատ գագաթը: Օդը լեցուած է անուշահոտութեամբ: Կը զգաս մեծարժէք ճարտարարուեստական մշակութեանց մօտենալը,— այգիներ, բամպակի արտեր, հսկայ խողովակներ դաշտեր:

Քիչ մը եւս եւ ահա մեր առջեւ կը տարածուի ելեկտրական լամբարներով ողողուն, ծովի պէս փայլփլուն լայնարձակ հովիտը: Հարաւ-արեւելեան մասին մէջ, թեթեւ փոշիի քօղին տակ կը պաղպաղն արդիւնաբերական վիթխարի կայանին՝ արուեստական ճապոնիկ գործարանին կրակէ աչքերը:

Մեր առջեւն է Երեւանը, իր 200,000 բնակչութեամբ: Կարծես նոր քաղաք ըլլար, կարծես աճած ու զարգացած միայն խորհրդային իշխանութեան տակ:

— Միթէ՞ այստեղ Սեւանն ալ մասնակցութիւն ունի, կը հարցնէ Մոսկուացին:

— Որոշ չափով: Ձէ՞ որ Քանաքեռի եւ Երեւանի ելեկտրական կայաններու հզօր թափանիւները կը դառնան Սեւանի ջուրերով, որ ելեկտրական ուժ կուտայ քաղաքին ու շրջակայքին: Ատիկա դեռ նեքկան է, իսկ չենայ ապագան հեռու չէ, քանի մը տարի վերջ Սեւանի ջրվէժին վրայ, երկար տարածութիւն մը, Աղմաղանի եւ Ալագեազի ստորոտէն մինչեւ Արաքսի ափերը, կը դառնայ յաւիտենական հրավառութեան վիթխարի լուսաշղթայ մը:

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիւրիի Արազ.— Մամլագիտական եւ հանրային աշխատութիւններու մէջ սուզուած, ի վիճակի չէք յաճախ դիտելու, թէ ինչ աններելի անփութութիւններ կը գործուին Մեծասքանչին մարզին մէջ: Մեծ ու պզտիկ, հետաքրքիր ու մտահաճոյ, աշխարհաբառեան թէ գրաբարեան, պէտք է ամէնքը գիտնան, առ հասարակ, թէ ո եւ է լեզու, իր գոյութեան բոլոր փուլերուն մէջ, հաստատուն կանոններու ենթարկուած է, տեղական պայմաններուն համեմատ բացառութիւնները ընդունելի ըլլալով հանդերձ: Այս լեզուական ծանօթութեան իրազեկ են ամէն անոնք՝ որ եւրոպական արդի կենդանի լեզուներէն մէկին կամ միւսին ծանօթութեամբ, գիտեն թէ ժամանակ գրաւոր լեզուները ինչ մանրակրկիտ խնամքի կը կարօտին, եւ թէ գրողները ինչպէս նոյն կանոններուն եւ միեւնոյն սահմաններուն մէջէն ընթանալու հարկին տակ կը գտնուին:

Բայց ի՞նչու երկարել: Մտնենք խոկոյն քերականական եւ շարադրական սխալներուն եւ անճաշակ բացատրութիւններուն սիրտին մէջ, նշդրակ ի ձեռին:— Թերթին խմբագրին եւ գրչաշարին խնայելու համար աւելորդ է նոյնիսկ նոր կամ չակերտուած ձեւով ներկայացնել այդ լեզուական անպատեհութիւնները: Հոս, անգամ մըն ալ կը շեշտենք, թէ թերթերուն թարգմանուած մասերուն մէջ կը յաճախեն առաւելապէս հայերէնի խոշոր վրէպները: Այսպէս.—

Հայութեան կենդան ուշադրան պատճառները! (Ո՞վ պիտի աւելէ հրապարակէն սա մանները . . . .

Ջրօսաշրջիկային !! ծիրդ տեղն է կրկնել Ֆրանսուհիին նշանաւոր լա՛, լա՛ն: — Զգայնականութիւն! փոխանակ գիւրազգածութեան ըսել ի-տալական... զգայնականութիւնը: Եւ գիտցէք որ հոս մեզմացողները միայն կը նշանակենք.— Անուանի գրագէտ մը անպատկառօրէն գրած է — ամբասիրութիւն ! — Իրր թէ հայերէնը նոր կը կազմուի : Մէկը Ֆրանսերէն stylisé բառը հայացուցած է ոճաւորուած !! փոխանակ «լաւ խմբագրուած», «յարդարուած» ըսելու: — Անհանգստանալ ! ո՞ւր էր դարէ մը ի վեր գործածուած մտահոգուիլը, ի՞նչ պէտք կայ այդ չորս այրով աններ-դաշնակ բառին, եւ կրել... անհանգստանալ ուշացման համար ! Մի խորհիք թէ կը չափազանցենք այս օրինակներուն մէջ, որոնք լեզուին ոյժ մը կը բթացնեն: Լա՞ւ չէ միթէ գրել — «ուշանալուն համար անհանգիստ ըլլալ» կամ «մտահոգուիլ»: Ցիսուն տարի առաջ ոչ մէկ հայ թերթի մէջ պիտի տեսնէք — Անհանգստանալ ուշացման համար !!! — Արժանագրաւ ձեւով !!!

Թող մեկնութիւնը տայ այս անճոռնի «ձեւ»ին հեղինակը: — Ինչո՞ւ ըսել... կայազօր, քանի կայ պահակ, պահակազօրք: Կ՚երեւի.. պուլկարերէն բառին թարգմանութիւնն է առանց անդրադառնալու հայերէնին:— Բազմիմաստ ձեւ !! Այս արտառոց «ձեւ»ին հեղինակէն կը խնդրուի բացատրութիւնը այս անիմաստ ձեւին : — Ո՞ր ճաշակին եւ ո՞ր քերականութեան համաձայն է «այնպէս» մակբայը գործիական հոլովել եւ ըսել — այսպիսով! կամ այսպէսով! Ձի՞ բաւեր ըսել այսպէս — այսպէս :

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ

Գաւոյ խառնրդածութիւններ

Շուքին մէջ, այսօր ,ջերմաստիճանը` սաստիկ ջերմութիւն կայ.... : Սիրոզօ հովը երբ կը փչէ երեսիդ՝ ինքզինքդ կը կարծես դժոխքի բաց մընացած պատուհաններէն մէկուն առջեւ: Մեր քաղաքի բաղնիքին կէօպէկը ոչինչ կ՚արժէ անոր քով: Ովկիանոսները չորցնելու սաստիկ ծարաւ կը զգաս անընդհատ: Եւ եթէ Սէնի գետին ջուրը ուղղակի փորիդ մէջ հասի՝ դարձեալ չես յագենար....: Կը խորհիս թէ, աւազախառն օդը որ կը շնչես, իր տարապայման ջերմութեամբ թոքերդ պիտի վերածէ... ապուխտի, մարմինդ ալ... մումիայի : Մի վախնար, սակայն, բան չես ըլլար, մարդ ամէն բանի կը յարմարի տարվինական վարդապետութեան բերկրուներով:

Հոս ապրողներս դանդաղելու չատ պատճառներ չունինք:Ընդհակառակն, սահեղծուած կացութենէն օգտուելու քաղաքականութեան կը հետեւինք: Բան մը զոր դուք չէք կրնար ընել ձեր յարափոփոխ եւ լալկան կլիմային տակ: Մենք այնչափ կը գիտնանք տաքին որ, անդրի աշխարհին մէջ, դժոխքին ահարկու հեռապատկերը թող խաղալիկ կը թուի մեզի: Եւ քանի որ, վերջը վերջը մեր երթալիք տեղը հոն պիտի ըլլայ՝ բարեբախտութիւն մը կը սեպենք այս պարագան: Քանի որ խօսք բացուեցաւ, խոստովանիմ թէ, դժոխքը ինծի համար աւելի նախընտրելի է, քան թէ քրիստոնէութեան հնարած երանաւէտ հանգստարանը՝ արքայութիւնը: Հոն գոնէ ազատ կ՚ըլլամ ուզածս ըսելու, մտածածս կրկնելու, անվախօրէն հայհոյելու, աս ու ան սուրբին գլուխ չծռելու, Հայերը ձարդող չան սատակ Տաճիկները տեսնելու առիթ ունենալով՝ հոս չկրցածս միտ — այսպէս :

Խորհրդարան, Երեսփ. Ժողով կը թարգմանենք բոլոր երկիրներուն այդ հանրային մարմինները,որոնք ի հարկէ իրենց լեզուով տարբեր անուններ կը կրեն: Բայց սովորութիւն եղած է հայերէնով տալ համանիշը: Ուրեմն՝ ինչո՞ւ ըսել — Լեհական... Տիէթ (փոխանակ Խորհրդարանի կամ Երեսփ. Ժողովի):— Խելացիին մէկը գրաբառ մէջբերում մը կ՚ընէ, ըսելով. Վասն բանից... այդորիկ: Երբ Ֆրանսացի հեղինակ մը կամ խմբագիր մը լատիներէն բնագրով բան մը հասկցնել ուզէ, բնագրին բառերը կը դնէ ճշդիւ: Մեր մէջ միշտ հակառակն է, որովհետեւ... իրարմէ քաշուիլ չունինք...: Բանից յոգնակի սեռական որ իր այդ ածականին ալ յոգնակի սեռականը կը պահանջէ, եւ այսպէս՝ վասն բանից այդոցիկ: Թող որ բնագիրը կը պահանջէ՝ «վասն բանիդ» ըսել, հետեւաբար՝ ճիշդը կ՚ըլլայ, վասն բանիդ այդորիկ: Հասկանո՞ւմ ես...: — Մեծ ու պզտիկ, գրող բրոջ, իշխան եւ ռամկական, կը գրեն — ... բացի այդ, փոխանակ ըսելու՝ ասկէց զատ, կամ բաց ի ասոնցմէ: Այլեւս մեր խոնարհ դասարանը անգամ պէտք է գիտնայ, թէ սխալ է ... բացի (որ... բանալ բայէն կուգայ,կատարեալ ժամանակ), այլուն բառն է բաց, որ նախադրութիւն է. բացառական հոլով կը պահանջէ Արդ, պէս՝ չենք ըսեր բաց ի դուռն, այլ բաց ի քեղմէ (եւ ի նախդիրը քիչ մը հեռուն դնելով): Ձենք ըսեր — բաց ի Աստուած, այլ կ՚ըսենք՝ Աստուծմէ: Ուրիշ օրինակներ դուք ձեզմէ յարմարցէք, եւ պիտի համոզուիք թէ որքան այլանդակութիւն է... բացի այդը — Ամօթահար հոս կ՚արտագրեմ թերթի մը սա հատուածը.— Դէպքերը գահավիժեցին այնպէս պրագուրեանս մը ,որ չէ զսպուած ամբաւ կողմէ Տէր եւ Տէր— ճիշդ տեղն է ըսել — մինչեւ ե՞րբ այս խայտառակութիւնը:— Գիտարար անճաշակ է, մի բառեր միթէ հնարիչ, հնարող, գործիչ — Թոյլ տուէք որ արտագրեմ «Մարգարէ» հրէշային Թուրքահայերէնին տառուղութիւնը, ինչ կերպով որ կը կարդամ թերթի մը մէջ.— Ցուկռալին «Պեկլրաւ» Մարիկլաահայաշը ունի միջոն երկայնութիւն, 120 մղոնաց Թղդանօթ... ու տակաւին ուրիշ միլիոններ Հասկցա՞ք արդեօք թէ ի՛նչ խիկարը մըդ կը գործածէ փոխանակ մեթրի: Դեռ ի՞նչ ըսեմ: Թողունք առայժմ այս սիրաբանութիւնները, յառաջիկային ուժ տանք... բառարականին :

ՏԱՐԱՅ

Հոն ընելու: Պիտի ըսուի թէ յարատեւ խան ապրիլ կայ հոն: Այո, պիտի ապրիմ անպայման՝ բայց ազատօրէն անկաշկանդ, առանց հրեայ Աստուածոյ մէկ կաթիլ մը ջուրի համար ձեռքնայ քուծներ ընելու:

Մինչեւ արքայութեան մէջ, որքան որ հասկցած եմ, առատ ելլելու երկրպագել կայ, ահաւոդորմ արտաքին ապրելու եղանակ մը կը տիրապետէ: Բոլոր Մարկոսները, Ճանիկները, Կակոսները, Ճգնաւորները ձախ երեսին ապտակ ուտելէ վերջ աջը դարձնող կրաւորական յիմարները ընկերներս պիտի ըլլան։ Սուրբ հետ երկնաւոր Թագաւորին, անտեղի փառաբանութիւն պիտի երգեմ լրտեսներ յաւիտենից: Ձեռքերս փորիս վրայ, աչքերս կորսուած ցուրտ բուսա կամարներուն տակ, մնամ... պիտի մը երեսիս՝ ինծմէ բարձր գտնուող պատկանող բոլոր սուրբերուն եւ սրբուհիներուն առջեւ խոնարհութիւն պիտի ընեմ: Ձէ՛, այս բանը գործիչ չէ զար. Ձեմ կարծեր որ, դժոխքը դուրս գոյութիւն ունենայ դասակարգային հաւասարութիւն.... :

*** Այսօր Թաղեցինք Նիբրլա Ոսկոյով — Ուծուծեցինն: Կրօնական պարագութիւնը յոյն օրթոտոքսներու եկեղեցիին մէջ: Կրկնե՞նք անգամ մը ալ թէ, ջերմութեան սաստիճանը էր.... : Ցակառափոր Թագաւորին բաժնած մոմերը մեր ձեռքին մէջ հալչելով, գետ վայրկեան մը ջարժական՝ սկսան յոյցալէ տաքով ոտքերու նման այլանդակ ծեքումներու ենթարկուիլ: Կամ Մօրն Շրմայիէին սրունքներուն պէս պղահայեաց զիկզակներ կազմել, ափրիկեան չուրչպար խաղալու ձեւով...

Խորհեցայ, որ, եթէ ճաղատ սարկաւագը իր քարոնձեւային ձայնով ձեռ չարունակէ կերկերել՝ ձեռքս բռնած մոմը հալէ վերջ, շատ հաւանական է որ, գլուխս միջինները եւ սա քովիս կաշկանդ առանց այն գլուխ պիտի չօգնանն արտաքս..... Ա՜խ, այդ ապ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (128)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Բայց Գէորգ իշխանի համար ծանր էին անցնում օրերը, որովհետեւ կատարելու շատ գործեր ունէր, ուստի անհամբերութեամբ սպասում էր այն օրին, երբ Աբասը սպահան լինելով կը վերադառնար Երազգաւորս եւ եղբօրը գահը ժառանգելու մասին հարկ եղածը կը կարգադրէր: Մարզպետունին մտածում էր կաթողիկոսի նման, այսինքն թէ՝ քանի թշնամիները խռովութիւն չէին յարուցել, պէտք էր շտապել թագաւոր պսակել Աբասին, որովհետեւ Գահի թափուր ժամանակ ամէն մի դաւաճան հրապարակ է հանում իւր հին հաշիւները եւ հեշտութեամբ կուսակիցներ որսալով՝ խառնվում է երկրի խաղաղութիւնը: Այս մասին, ի հարկէ, նա խօսել էր ամէն հաւատարիմ իշխանների հետ եւ կարեւոր դէպքում ձեռնտուութիւն պիտի սաանար նրանցից:

Բայց որքա՜ն մեծ եղաւ նրա զարմանքն ու երկիւղը, երբ Սիւնեաց Սմբատ իշխանը լուր ուղարկեց իրան թէ՝ Բագարանից ելնելուց յետ՝ նա հանդիպել էր Աշոտ Բռնաւորի մի քանի վաշտերին, որոնք Երասխաձորից առաջանում էին դէպի Երազգաւորս: Իշխանն աւելացնում էր թէ՝ ինքը վտանգաւոր մի նպատակ է նշմարում զօրքերի այս շարժման մէջ եւ հետեւապէս խորհուրդ է տալիս Մարզպետունուն՝ զգուշութեան միջոցներ ձեռք առնել գալիք վտանգներ առաջն առնելու համար:

Իշխան այդ լուրն առաւ բանակում. նա տակաւին վարանման մէջ էր, երբ իւր հաւատարիմ Եղնիկը մօտենալով յայտնեց մի ուրիշ նորութիւն:

— Երկու օր է, ասաց նա, ինչ մի քանի Բագարանցիք ձրի պաշար են բաժանում մեր զօրքին, ասելով թէ՝ Բագարանի շրջանում գտնուող ամէն հայ զինուոր կարող է ձրիաբար օգտուել Սպարապետի համբարանոցից: Բացի դրանից՝ նրանք չարուենակ Սպարապետի գովեստն են անում, ասելով թէ նա առատ թաշակ է տալիս զօրքին եւ թէ նրա տասնապետները աւելի հարուստ են մեր հարիւրապետներից:

Այս ամէնը լսելով՝ իշխան այլայլուեցաւ: Նա կանչեց իսկոյն Գոռին եւ յայտնելով նրան այս նորութիւնները, ասաց.

— Բոլոր նշաններից երեւում է, որ Բռնաւորը պատրաստւում է իւր հին խաղը խաղալու: Ես չէի կարծում թէ նա այնքան սառը կը լինի, որ կ՚օգտուի նոյնիսկ սգոյ օրերից: Այժմ ես գնում եմ քաղաք եւ պիտի առաջարկեմ Թագուհուն եւ արքայեղբօրը թողնել իսկոյն Բագարանը, որքան էլ որ դա ընդդէմ լինի ընդունուած սովորութեան: Թող նրանք իրանց սուգը պահեն Երազգաւորսում: Իսկ դու զգոյշ կա՛ց եւ ուշադրութեամբ հսկիր թէ՝ մեր զօրքերին եւ թէ քաղաքի եկւորներին: Ինձ թւում է թէ անախորժ դէպքերի պիտի հանդիպենք:

Այս ասելով իշխանը իւր նժոյգը հեծաւ եւ սրարշաւ դէպի Բռնաւորի ապարանքը դիմեց:

Եղնիկը հետեւեց նրան:

Մարզպետունին հասաւ ապարանքին հէնց այն ժամանակ, երբ Բռնաւորն ու Աբասը պատրաստւում էին բարձրանալ դէպի միջնաբերդը, երբ թէ Աշոտի նորակառոյց դղեակը դիտելու: Ապարանքի առաջ կանգնած էր մի պահակախումբ, որ սպասում էր իւր իշխանապետի հրամանին:

— Ո՞ւր էք դիմում, Տէ՛ր, հարցրեց իշխանը արքայեղբօրը, նայելով նրա վրայ խորհրդաւոր հայեացքով.

— Հօրեղբայրս կամենում է իմ թախիծը փարատել. նա առաջարկեց ինձ բարձրանալ միջնաբերդ՝ իւր նորակառոյց դղեակը դիտելու, պատասխանեց Աբասը միամտաբար:

— Դու էլ եթէ կամենում ես, ընկերացիր մեզ, յարեց Բռնաւորը քաղցրութեամբ. շատ պիտի ուրախանամ, եթէ Մարզպետունի իշխանը հաւանէ իմ ճարտարապետական ճաշակին:

— Դու մոռացել ես, Տէր, բայց ես տեսել եմ քո ձեռակերտը դեռ այն ժամանակ, երբ Ցովհաննէս կաթողիկոսը պատսպարուած էր նրան, պատասխանեց իշխանը սառնութեամբ:

— Հոգ չէ, ընկերացիր մեզ. եղանակը ջերմ է եւ հաճելի, պնդեց Աշոտը:

— Մեծափառ Տէր, քո դղեակը գեղեցիկ է եւ ամուր. Իշխանաց-իշխանն անշուշտ կը հաւանէ նրան, բայց ցանկալի էր որ մենք դժգոհութիւն չպատճառէինք Թագուհուն, տարեկց իշխանը :

— Ի՞նչ կը նշանակէ այդ, հարցրեց Աբասը զարմացած:

—Մենք տակաւին սգոյ մէջ ենք եւ մեր թախիծն անցնելու վրայ չպիտի մտածենք, պատասխանեց Մարզպետունին:

— Կենդանիները մեռելների հետ չեն թաղւում, Գէորգ իշխան, նկատեց Բռնաւորը կեղծաւորաբար ժպտալով:

— Այդ ճիշդ է, բայց մեռեալներին այդքան էլ շուտ չեն մոռանում :

— Տէ՛ր Մարզպետունի, քեզ չի հասնիլ հրահանգել քո իշխանապետին, նա քո թագաւորն է այժմ, խըստութեամբ նկատեց Բռնաւորը:

— Այո՛, իմ թագաւորն է. կեցցէ՛ Աբաս Հայոց թագաւորը, բացականչեց իշխանը ոտքաւորը հանելով եւ խոժոռ աչքերով Սպարապետի վրայ նայելով:

— Ի՞նչ կը նշանակէ այս ամէնը տարակուսած հարցրեց Աբասը, զգալով որ երկու հակառակորդների յայտնի է արդէն մի գաղտնիք, որ սակայն անգիտանում է ինքը:

— Տէր, դո՞ւ ցանկութիւն յայտնեցիր դղեակը բարձրանալու, հարցրեց իշխանը Աբասին, առանց նրա հարցին պատասխանելու:

— Ոչ. հօրեղբայրս առաջարկեց եւ չնորհակալ եմ նրա հոգածութեան համար:

— Ես առաջարկեցի, այո՛. իսկ դու Մարզպետունի իշխան, ինչո՞ւ աւելորդ բացականչութիւններ ես անում իմ արքայական մեծութեան առաջ դոչեց Բռնաւորը՝ աչքերը զայրացած իշխանի վրայ սեւեռելով:

Վերջինս չպատասխանեց նրան, այլ դառնալով Աբասին՝ մեղմութեամբ ասաց.

— Տէր իմ, քո ծառան աղաչում է որ դղեակը բարձրանալու փոխարէն բարեհաճիս իջնել բակը, եթէ կարելի է, ես զգում թախիծդ փարատելու: Ամուրեանի ափերը աւելի զուարճալի են այժմ եւ արեւն այնտեղ աւելի է ջերմացնում:

(Շար.)

ռազին ձայնը: Ալ խեղճ բարեկամս, Նիքոլ Մոլոկով – Ալեքսանդրեւիչին մոռցած՝ համբերելու ելայ անոր խաչակնքումները, այնքան յաճախակի որքան անժամանակ: Լաւ չեմ յիշեր, բայց կարծեմ 275րդ անգամն էր, երբ տակառափոր Թաղականը ժարած մոմը վառել ուզելով, մոռցնել տուաւ մրմունջս....:

Անկէ վերջ սկսայ ուրիշ բաներով զբաղիլ:

Կաթողիկեններուն եկեղեցական չաքաններուն լռած էին: Ինչպէս նաեւ բողոքականներուն ու բուդհիստներուն Ցիսուսի ծնընդները: Ցոյներուն ալ Նոր տարին: Իսկ հայ լուսաւորչականներու եկեղեցին չորս տարի կեցուն պատրոցուցած, երեք տարի բաւկաս ճնճած,* քշոց փարատած եմ՝ տարօնիքի, կնունքի եւ մահուան արարողութիւնները, նիստը 40 փարայէն երգած ըլլալով: 47 ասորիքան պատմութեան մէջ, վրաս պղատոնական զովութիւն մը եկաւ.... Եթէ թարգմանեմ, մեր լուսաւորչական եկեղեցին քիչ մը արդիականացնեն եւ ժամերգութիւններն ալ մաքրելու ըլլան՝ անոր թերացած արդիւնքով կարելի է վստահ ըլլալ աշխարհի բոլոր եկեղեցիներուն հետ եւ անոյժանի տիտղոս ստանալ անսահման ժամանակով: Կոմիտասին «Տէր ողորմեա»ն, Գապասաքալեանին «Միզերիները», Չիլինկիրեանին «Պատարագ»ը ամէն ինչ կ'արժեն, լիուսիւ, սա միւս ալին ալիր, ե՜րգ երգեցողութիւններուն քով: Եթէ «արեւահամ» բառին իմաստը միմիայն հայերէնով կարելի է ըմբռնել, Աստուծոյ խօսք հասկցնելու համար ալ անպայման պէտք է հայերէն եղանակով չարական երգել....:

Եւ բարեկամս Նիքոլա Մոլոկով–Ալեքսանդրեւիչին, առանց նկատի առնելու, այս «դաղջ» խորհրդածութիւններս գիր առնելու ժամանակ թափած քրտինքիս քանակն ու որակը, չորս հաստաբազուկ մարդոց տրամադրած ճիգերուն չնորհիւ հեծաւ մեքենականօքին վրայ ու գնաց դէպի յաւիտենականութիւն....:

Մեր ծառուղիին երկայնքէն սիրոյն իր բոցաշունչ լեզուով կը լզէր մեր երեսները:

Վ. ԵՂԻՇԷԵԱՆ

Եգիպտոսի Հայոց օգնութիւնը

ՍԱՆՃԱՔԷՆ ԳԱՂԹՈՂՆԵՐՈՒՆ

Գահիրէի հայերէն թերթերը կը գրեն թէ «Հայոց Տաղաւ» ժողովը իր յուլիս 18ի նիստին մէջ նկատի առնելով Ալեքսանդրէթի շրջանէն հեռացող ազգայնոց վիճակը, որոշեց, եղբայրական օժանդակութիւն մը փութացնելու համար անոնց, հանգանակութեան ձեռնարկել Գահիրէի մէջ եւ այդ նպատակով կազմեց Հանգանակիչ Յանձնախումբ մը Առաջն. Փախանորդ Սամբրէ եպիսկ. Սիրունեանի նախագահութեան տակ, հետեւեալ կազմով — Խաթանասեան Տօքթ. Երուանդ, Շալվարճեան Մարտիրոս, Չրաքեան Միհրան, Զօլաքեան Մարգար, Պօղիկեան Աստուր, Սօղիկեան Տօքթ. Խաչիկ ոլէյ, Սեւյօնքեան Մեթր Շաւարշ եւ Տէմիրճեան Տօքթ. Արամ:

Ֆ. Կ. Խաչի Ա. խումբը Թուայի՞ն

Հանդիսաւոր օր էր յուլիս 29ը կայանի տղոց համար: Փարիզի խումբին մեկնումի նախօրեակն էր: Աշխոյժ երթեւեկ մը բոլորը շարժման մէջ էր դրած: Մէկը ծաղիկ կը հաւաքէր պարտէզէն, ուրիշ մը պատկ կը հիւսէր. երրորդ մը դրօշը կ'ամրացնէր փայտի մը ծայրը, իսկ սա պզտիկ աղջնակը վեր կը վազէր պուպրիկը բերելու, չէ՞ որ այդ բոլորը քիչ վերը պէտք պիտի ըլլար՝ իրենց հանդէսին համար: Իրենց հանդէսը, իրապէս իրենցն էր միայն, ոչ ոք կար դուրսէն որպէս հանդիսական: Շրջ. վարչութեան ներկայացուցիչը, կայանի պաշտօնէութիւնը եւ քանի մը մեծեր, անհ ծափահարողներ,— խումբը: Այդ մտերմութիւնն իսկ հրապոյր մը ունէր, կարծես, պարզուկ եւ անսեթեւեթ: Բարեբախտաբար օդն ալ դաշնակցած էր տղոց հաճոյքին, աղուոր արեւ մը տաքուկ եւ չողչողուն՝ մոռցուցած էր արդէն հանապազօրեայ անձրեւը, ու պարտէզը, որպէս հանդիսավայր, շատ ուելի գեղեցիկ էր հիմա:

Ու կը թնդայ Կապոյտ Խաչի քայլերգը՝ քառասուն մանրիկ բերաններէ, խումբը կը շարուի կարգապահ դրօշակիր Սիմոնիկին եռեւ, քանդելու համար հանդէսը «Մեր հայրենիքով»: Իրարու կը յաջորդեն երգեր, արտասանութիւններ, բոլորը հայերէն:

Մարսէյլցիները աւելի հարազատ արտայայտութեամբ, Փարիզցիները աւելի շնորհով, փոքրերը թոթովելով, մեծերը քաջուելով: Բայց համաձայնելով միասին «Թիթեռնիկներու պարին» մէջ, զայն շատ սիրուն ու հաճելի դարձնելու համար կարծես: Իսկապէս տարօրինակ է յաջողութիւնը. ոչ իսկ ամիս մըն է որ հաւաքուեր են այդ աղաքը տարբեր քաղաքներէ ու թաղերէ եւ տուներէ, մեծ մասը հազիւ կը հասկնայ իր մայրենի լեզուն, իսկ խօսի՞լ, Երաւ որ յամառ ու յարատեւ որքան ճիգ է պէտք՝ այդ տղոց հայերէն խօսիլ տալու համար: Ձար չկայ. պէտք է երգել տալ հայերէն. պէտք է արտասանութիւններ սորվեցնել հայերէն, պէտք է խմբական խաղեր սարքել միշտ հայերէն, հակազդելու համար սովորութեան մը զոր բոլորը բերեր են միասին իրենց տուներէն: Ու ցոյց կուտան հատ հատ — «հազիւ թէ կը հասկնար» — «գրեթէ չէր կրնար խօսիլ» — «չէր ուզեր որ հայ ըլլալը ցոյց տայ», բայց հոս ի՞նչպէս դիմանալ, «մենք քաջ հայորդիներ ենք», «Զէյթունցի ենք կորիճ ու քաջ» ու չերգել միաբերան հպարտ ու լուսավառ աչքերով, չերգել օրն ի բուն պարտէզը կամ սեղանատունը, ծովեզերքը կամ անտառը:

Վարժապետութիւնը չուշանար այդ պզտիկ հայորդիներու եռանդը քաջալերող, շաքար ու կարկանդակ կը բաժնուի տղոց Շրջ. վարչութեան կողմէ, փակելով այդ ընտանեկան հանդէսը որ կայանին բարոյական մթնոլորտին պատկերն է իրապէս:

Ընտանիք մը՝ բառին լայն առումով, ընտանիք մը բազմանդամ, 40 մանուկներով, որոնց բոլորին խնամքը վստահուած է 5 մեծերու, անոնք թէ մայր են այդ տղոց, թէ դաստիարակ, թէ մատակարար եւ թէ խնամակալ: Ու որքան պատասխանատուութիւն այդ մանուկներուն առողջութեան, բարեկեցութեան ու խնամքին համար: Տղոց քիլօ մը աւելնալը կամ դէմքերու առողջ գոյնը կը վարձատրէ ամէն յողնութիւն: «Օգտուած են», - ատիկա բաւական է որ մոռցուին անհաւակութիւններն ալ, յոգնութիւններն ալ:

Ահա կայանը, որ հինգ տարիէ իվեր Ֆ. Կ. Խաչը կը պահէ, նախապէս Նիս (երեք ամառ) եւ այժմ Թուայեան (երկրորդ տարին) հետզհետէ ընդարձակուելով: 1935էն 1939ը եռապատկուած է թիւը, նոյնիսկ անցեալ ամրան հետ բաղդատելով զգալի կերպով շատցած են տղաքը: Իր ունեցած շէնքը 45—50 հոգի կրնայ տեղաւորել, այդ պատճառով երեք շրջաններու բաժնուած է ամբողջ խումբը, Ա.ը Ցուլիս 1 — 30 Փարիզէն եւ Մարսէյլէն, Բ.ը օգոստոս 2էն 31, ամբողջութեամբ Փարիզէն եւ Գ.ը Սեպտեմբեր 2 — 30 միջին Ֆրանսայէն ու Փարիզէն, մօտաւորապէս 140 մանուկ: Անոնք համեմատաբ. չափով բաժնուած են Ֆր. Կ. Խաչի մասնաճիւղերուն վրայ, ընտրութիւնը թողլով անոնց:

Հակառակ աննպաստ օդերուն, Ա. խումբը, որուն մէկ մասը (Փարիզ) վերադարձած է, 30 յուլիսին, իսկ միւս մասը Մարսէյլ կը վերադառնայ 3 օգոստոսին, բոլորած է արդիւնաւոր ամիս մը առանձնալով լուսաւոր անուղդ մը, ուշադիր խնամք եւ մաքուր օդ: Թէ պաշտօնէութեան կողմը՝ վերին հակողութեամբը Շրջ. վարչութեան, եւ թէ կայանին ընդհանուր պայմանները այնքան քաջալերական են որպաշտօրութիւնկրեր-ընելեն Բ. եւ Գ. խումբերուն համար եւս լուսաւոր օգափոխութիւն մը: Մաղթելին կը մնայ միայն արեւ մը ջերմիկ եւ երկինք մը պայծառ:

Ա. Ա.

Երախանուն վերադարձը

Կիրակի օր սրճարան մը նստած, «Ցառաջ»ի ընթերցումով կը զբաղէի, եւ միեւնոյն ժամանակ կը խորհէի թէ կէսօրէ յետոյ ո՞ր թանգարանը պիտի այցելեմ: Սակայն, երկար մտածելու պէտք չեղաւ, երբ թերթին վրայ կարդացի որ՝ Ֆ. Կ. Խաչի օգափոխութեան Ա. կայանը կը վերադառնայ Թուայանէն: Ահա դիտ հետաքրքրող վայր մը:

Կէս օրէ յետոյ, ժամը 4,30 անցած, կ'ուղղուիմ դէպի Gare d'Orsay: Սակայն, երբ կայարան հասայ, զարմանքով գիտցայ որ արդէն քանի մը հայ ծնողքներ եկած են, ժամը 5ին գրեթէ բոլոր վերադարձող երախաներուն ծնողքները ներկայ էին:

Ժամը ճիշդ 5,20ը կ'անցնի, սակայն շոգեկառքը չկայ: Այսպէս վայրկեանները կը սահին եւ շոգեկառքը կ'ուշանայ: Քովս խումբ մը հայ տիկիններ կան եւ իրարու հետ կը խօսին.— «Ցառաջ»ը մանաւոր կանուխ գրած է ժամը, որ ամէն ծնողք ժամանակին ներկայ գտնուի: Ուրիշ մը, «աւելի լաւ էր կանուխ գրեն, քան թէ ուշ, որովհետեւ մենք Հայերս ժամադրութիւն յարգել չենք գիտեր»: Կը ստիպուիմ ըսելու որ, ձեր բոլոր կարծիքները սխալ են, տիկիններ, շոգեկառքը 20 վայրկեան պիտի ուշանայ այսօր: Կինները զարմացած երեսս կը նային եւ ինծի կը հարցնեն որ ես հ՞ոյ եմ: Այո, կը պատասխանեմ եւ կը շարունակեմ. — «Այսօր շոգեկառքն է որ հայկական ժամադրութիւնովկ'ուշանայ»: Կը սկսին խնդալ:

Ժամը ճիշդ 5,45 անցած շոգեկառքը վերջապէս կուգայ: Ահա ամենահետաքրքրական վայրկեանները, հայ ծնողքները երկաթեայ վանդակորմերուն շուրջը հաւաքուած, կը դիտեն դուրս ելլող ժողովուրդը: Արդեօք ի՞նչ վիճակի մէջ պիտի տեսնեն իրենց զաւակները, լա՞ւ թէ պէշ:

Ահա փոքրիկ մը ժողովուրդին մէջ իր մայրը տեսնելով «մայրիկ» կը պոռայ: Ցետոյ՝ ուրիշ մը: Այսպէս կը շարունակուի, եւ դեռ 20 ուրիշ երկսեռ պատանիներ, ամէնքը ուրախ եւ արեւէն ճառագայթներէն թուխցած դէմքերով կը փաթթուին իրենց մայրերուն, հայրերուն, կարծես տարիներով իրար չէին տեսած:

Ինչեր պիտի պատմեն իրենց ծնողքներուն, օրերով եւ շաբաթներով, երազելով յառաջիկայ տարուան օդափոխութիւնը:

Այս փոքրիկները վերադարձնող, Ժրաջան Կ. Խաչուհին Օր. Ա. Աւետիսեան անմիջապէս զանոնք իրենց ծնողքներուն յանձնեց, որոնք անվերջ շնորհակալութիւն կը յայտնէին իրեն: Իր երկրորդ գործը եղաւ հետագրել կայան թէ ողջ եւ առողջ Փարիզ Խաչուհի մը գտնուի կայարանը,ծնողներուն յանձնուեցան: Փափաքելի է որ տղոց վերադարձի առթն միշտ Կ. Խաչուհի մը գտնուի կայարանը,ծնողներուն հետ միասին դիմաւորելու եւ առաջնորդուհիին օգնելու համար:

Ե. Ս.

Սանճաքին պարպումէն վերջ

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ ՍԿՍԱԾ ԵՆ ՓՈԽԱԴՐԵԼ ԼԻԲԱՆԱՆ

Պէյրութի հայերէն թերթերը կը հաղորդեն թէ գաղթականները իրենց առժամեայ կայաններէն առնելով կառքերու ու կարքերու կը փոխադրեն Լիբանան: Ֆրանսական կառավարութիւնը սկսած է մեծերուն 25ական սուրիական ոսկի, փոքրերուն 10ական ոսկի բաժնել, (մէկ ոսկին կ'արժէ 20 ֆրանք): Թարթուս, մէկ օրուան մէջ բաժնուեցաւ 350,000 ֆրանք, — Ջուր ըլլայ՝ լի բաւեր: Մարզպանին ներկայացուցիչը մեկնողներուն թեյադրած է տեղաւորուիլ Թրիփոլիի եւ Ճիւնիի գիւղերուն մէջ: Գաղթականները իրենց ստացած այս նպաստով պարտաւորուած են մեկնիլ Լիբանան, միայն թէ փոխադրութեան միջոցները կը պակսին: Ամէն ջանք կը թափուի քամիոն ճարել ու փոխադրել գաղթականները, օր առաջ, հիւանդութիւն մը չծագած:

ՀԱԼԷՊԻ ԳԱՂԹԱԿԱՅԱՆՆԵՐԸ

Սանճաքէն Հալէպ փոխադրուած են մօտ 400 ընտանիք: Տեղաւորուած են 23 կայաններու մէջ: Բոլորն ալ ստացած են Ֆրանսական իշխանութեան տուած նպաստը:

Տեղաւորումի աշխատանքները կատարուեցան անձնուիրութեամբ մը, որ հիացում կը պատճառէ:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Օգն. Խաչի ծառայութիւնները վեր են ամէն գնահատանքէ: Հայ սկաուտները անմիջապէս կը շրջապատէին հասած քամիոնները եւ 10 վայրկեանի մէջ կը պարպէին, չէին թողուր որ գաղթականները շիւղ մը անգամ վերցնելու յոգնութիւնը կրեն: Կայանէն ներս Հալէպցի տիկիններ եւ օրիորդներ, բաղիկ ատքերով եւ ոսթթուած թեւերով, կը զբաղէին մաքրութեամբ եւ կարպետներու տեղաւորումով: Հալէպի հայ գաղութին այս ընդունելութիւնը խորապէս յուզեց գաղթականները, որոնք ընկճուած են բայց քաջ, կորովի:

Մասնաւորապէս պէտք է շեշտել նաեւ հայ շէօֆէրներու ցոյց տուած անձնուիրութիւնը, որ հիացում պատճառեց բոլորին:

ՀԱՅ ԿԸ ՄՆԱ՞Յ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Ճէպէլ Մուսայի մէջ կը մնան 40 ընտանիք, որոնք կեդրոնացած են Վաքըֆի մէջ: Անոնք Հալը Էվլիի անդամակցած ըլլալով՝ սիրուած չեն իրենց հայրենակիցներէն, ուստի վախցած են մեկնիլ միասին: Թուրք կառավարութիւնը եւս յուզեր որ մնան, թերեւս փոխադրուին Հալէպ, հեռու Ճէպէլ Մուսացիներէն:

Իսկ ամբողջ Սանճաքին մէջ կը մընան տակաւին 100 ընտանիք: Խադ. եպ. մինչեւ սեպտեմբերի վերջ պիտի մնայ Սօղուք Օլուք, ուր կը մնան 15 ընտանիքներ: Խադ. եպ. կը կարծէ թէ մեկնած առեն իրեն պիտի միանան մնացող Հայերը, որոնց մեծ մասը չէ մեկնած իրենց աւելի գործերուն պատճառով: «Ազդակ» կը գրէ թէ Եօղուն Օլուք կը մնան 60 ընտանիք, որոնց փոխադրութիւնը արգիլած են Թուրքերը՝ զէնք պահանջելով: Անցմէ 60 երիտասարդներ կրցան մեկնիլ վերջին պահուն՝ շնորհիւ կատարուած դիմումներուն, մնացեալներուն ալ մեկնումը կը պահանջուի պատկան մարմիններու կողմէ:

Իսկ «Զարթօնք» թերթին քաղած տեղեկութեանց համաձայն, 23 Ցուլիսէն վերջ Սանճաքին մէջ կը մնան, Ագչայի 40 ընտանիքէն ոչ մէկը, Իսկէնտէրունի 8660 ընտանիքէն կը մընայ 35,— Սօղուք Օլուքի 100 ընտանիքէն կը մնայ 15,— Աթըգի 43 ընտանիքէն կը մնայ 5,— իսկ Պէյլանի 110 ընտանիքէն, ոչ մէկը, Նարկիզլիքի 25 ընտանիքէն, Գըլլայի 9 ընտանիքէն, Ֆարթըլլըի 40 ընտանիքէն, Պէջռէքի 10 ընտանիքէն, Գանըլ Տէրէի 10 ընտանիքէն, Գալը Գասթէլի 5 ընտանիքէն եւ Մէգկիթ Խօնիւի 8 ընտանիքէն ոչ մէկը: Գըրըգխանի 610 ընտանիքէն կը մնայ 25, Սօղուք Սուի 40 ընտանիքէն ոչ մէկը,— Բիհանիէի 80 ընտանիքէն, Հայալէնի 60 ընտանիքէն, Ապտալ Հիւյիւկի 50 ընտանիքէն ոչ մէկը,— Անտիոքի 100 ընտանիքէն ոչ մէկը,— Ճէպէլ Մուսայի 1000 ընտանիքէն կը մնայ 20 ընտանիք:

ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Լիոնէն ստացանք կոչ մը, որ կը յայտնէ թէ կազմուած է երիտասարդաց միութիւն մը, 50ի մօտ անդամներով: Միութեան նպատակն է «Լիոնի ամբողջ հայութիւնը հաւաքել իր շուրջ, որպէսզի քանի ուշ չէ դիմենք առ որ անկ է այս տառապեալ ժողովուրդին ցաւերը որոշ չափով մեղմացնելու համար»:

ՆՈՐ ԲՈՅՆ ՄՈՒՍԱՑԱՂՑԻՆԵՐՈՒՆ

ԱՆԻՒԹ, 28 յուլիս (Ցառաջ).— Ցուլիս 27, Հինգշաբթի երեկոյեան, Անիէռի ընկերվարական սրահին մէջ, բոլոր հոսանքներու ներկայացուցիչները ներկայ էին անխտիր:

Ժողովը բացուած յայտարարուեցաւ եւ օրուան նախագահ Գ.Գ. Ցովհաննէսեան կոչ ըրաւ որպէսզի օր առաջ մեր եղբայրական պարտականութիւնը կատարենք մեր բնագուրկ արենակիցներուն: Տեսակէտ, կարծիք, առարկութիւն չկար, բոլորը համաձայն էին: Անմիջապէս յանձնախումբ մը ընտրուեցաւ 9 հոգիէ բաղկացած բոլոր միութիւններէն անխտիր եւանմիջապէս սկսաւ գործի օր առաջ կատարելու իրպարտականութիւնը՝ հանդէպ մեր բնագուրկ եղբայրներուն եւ քոյրերուն:

Յանձնախումբի անդամներն են. — Գ. Գ. Մ. Գազանճեան, Ա. Աւետիսեան, Դաւիթեան, Ա. Հօլոսեան, Գ. Գուտաքճեան, Յ. Հիսայեան, Թ. Տէյիրմէնճեան, Ա. Ցովհաննէսեան, եւ Ս. Խմինեան: Այս եղբայրական համագործակցութիւնը գաղութիս մէջ մեծ ոգեւորութիւն յառաջ բերաւ:

Արաքս

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ, (Ցառաջ).— Սթանողցիներու հայրենակցական միութեան նախաձեռնութեամբ, ի նըպաստ Ֆրանսայի ազգ. պաշտպանութեան, դաշտահանդէս մը կազմակերպուեցաւ 31 յուլիս, կիրակի օր: Օդը նպաստաւոր ըլլալով, ներկայութեան աւելի բազմութիւն կար: Մանաւանդ որ, ձեռնարկին գործակցած էր նաեւ Մարաշի հայրենակցական Միութիւնը եւ ազգայիններու խորհրդակցական ժողովը տըւած էր որոշումը: Լիոնէն եւս եկած էին հայրենակիցներ, ինչպէս նաեւ Ֆրանսացի հրաւիրեալներ: Դաշտահանդէսի պահուն ֆրանսերէն դրութիւն մը կարդաց Գ. Յ. Քէլէրթինեան: Գրութիւնը խնամքով պատրաստուած էր եւ կը պարզէր հայ ժողովուրդի անցեալը, լեզուն ու մշակոյթը՝ համառօտ գիծերու մէջ: Կը մատնանշէր նաեւ ֆրանսահայ դարաւոր բարեկամութիւնը:

Բանախօսեց նաեւ Գ. Կ. Ցայեան, որ Լիոնէն յատկապէս հրաւիրուած էր: Լաւ տպաւորութիւն թողուց նաեւ ընկերոջ ճառը: Բանախօսը յետոյ, մասնաւոր սեղանի մը շուրջ, Ֆրանսացի հիւրերուն պարզեց այն կապը, զոր հայ ժողովուրդը ունեցած է Ֆրանսայի հետ՝ հին դարերէն սկսած:

Ամբողջ դաշտահանդէսի տեւողութեան տրամադրութիւնը շատ լաւ էր: Ու զուտ շահ գոյացաւ 1200 ֆրանք:

Բայց, նոյն իրիկունը պատահեցաւ ցաւալի արկած մը: Գ. Կղեմէս Օհանեան իր ինքնաշարժով եւ քանի մը բարեկամներով պտոյտի կ'երթայ մօտակայ վայրեր: Ու, ճամբան, կառքը կը հարուածէ ֆրանսացի տիկին մը ու զաւակը: Տիկինը անմիջապէս կը մեռնի, իսկ վիրաւոր փոքրիկը կը փոխադրուի Լիոնի հիւանդանոցը: Ականատես Ֆրանսացիներ կը յարձակին հայ վարիչին վրայ, բայց ոստիկաններ կուգան ու զայն բանտ կ'առաջնորդեն:

*** Այս օրեր պիտի ձեռնարկենք հանգանակութեան՝ Սանճաքի Հայերուն ի նպաստ, ու գումարը եւ ցանկը պիտի ղրկենք «Ցառաջ»ի:

Ա. Մարտիրոսեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (88)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Եօթնեակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

Մարդիկ լմորած՝ տունէն ներս կը մտնէին եւ նորէն դուրս կ'ելլէին: Ընտանիքի անդամները դիրար կը կանչէին: Եղերական պատերա՜զմ, որուն մէջ կան կիներ եւ մանուկներ: Գնդակները սուլելով բացուած դիծերով կը թռչէին մթութեան մէջ. բոլոր սեւ անկիւններէն կը տեղային գնդակները. ամէն բան ծուխ էր եւ խառնակութիւն. առանց կը միանար եւ փուրկոններու ու սայլերու խառնաշփոթութիւնը. ձիերը կը խնջէին, վիրաւորները ոտնակոխ կ'ըլլային, գետնին վրայ կը լըսուէին վայնասուններ. ոմանք սարսափեր էին, ուրիշներ ահաբեկուեր էին: Զինուորները եւ սպաները զիրար կը փնտռէին: Այս ամբողջին մէջ կային եւ մռայլ անտարբերութիւններ. կին մը կը կերակրէր իր նորածինը՝ նըստած պատին դիմաց, որուն վրայ կրթնէր էր իր ամուսինը՝ որուն ողը ջախջախուած, եւ մինչդեռ արիւնը կը հոսէր, ան անվրդով կը լեցնէր իր հրացանը եւ կ'արձակէր ուր որ պատահէր, սպաննելով իր առջեւ մթութեան մէջ գտնուողները: Ուրիշներ, փորի վրայ պառկած, գնդակ կ'արձակէին սայլակներու անիւներուն առանցքներուն: Երբեմն կը բարձրանային գիւղացիներու քաջալերիչ կոչերը աղաղակներ, բայց թնդանօթին որոտագին ձայնը կը խլացնէր ամէնքը: Ահռելի՜ էր այդ:

Այդ կը նմանէր անտառին ծառերը կտրելուն: Մարդիկ կ'իյնային իրարու վրայ: Կովէն՝ դարան մտած՝ կը ռմբակոծէր անվրէպ հարուածներով եւ իր կողմէն կը կորսնցնէր շատ քիչ մարդ:

Գիւղացիներու այս յանդուգն չփոթութիւնը տեղի տուաւ վերջապէս պաշտպանողական պայքարի: Գիւղացիները ետ եկան դէպի այդ խաւարը եւ լայնարձակ մարգակալը, դէպի այդ քարէ ոլինաշարներու անտառը, դէպի շուկան: Այնտեղ անոնք ամրացան: Այն ամէնը, ինչ որ անտառի կը նմանէր, անոնց վստահութիւն կը ներշնչէր. Իմանիւս իր բոլոր ոյժով կ'աշխատէր փոխարինել Լանդընաքի: Անոնք թնդանօթներ ունէին, բայց մեծ զարմանս Կովէնի, անոնք անգործածելի կը մնային: Ասոր պատճառը այն էր որ հրետանիի սպաները մարքիզ Լանդընաքի հետ մեկնած էին Մօն–Տօլ աշտը հետազօտելու. իսկ երիտասարդ նորակոչները չէին գիտեր թնդանօթ գործածելու կերպը: Բայց ատոր փոխարէն անոնք գնդակներ կը մաղէին Կապոյտներուն վրայ, որոնք իրենց կարգին կը ռմբակոծէին զանոնք. ռումբերուն կը պատասխանէին անոնք հրացանաձգութեամբ:

Անոնք իրարու վրայ շարած էին կառքերը, սայլերը, կահ–կարասիները, հին շուկայի բոլոր տակառները եւ այդպիսով անպատրաստից բարձր պատնէշ մըն էին դարձուցած, որուն մէջ թողած էին ծակեր, ուրկէ կ'անցնէին հրացաններու փողերը:

Այդ ծակերէն արձակուած հարուածները մահաբեր էին: Այս ամէնը կատարուեցաւ շատ արագ: Քառորդ ժամէ մը յետոյ՝ շուկան անառիկ ճակատ մը ունէր:

Կովէնի համար դժուար դրութիւն մը կը ստեղծէր այդ: Շուկան այդպէս յանկարծակի բերդի փոխակերպուած՝ անսպասելի էր այդ: Գիւղացիներն էին հոն՝ որ միացած եւ ուժգնօրէն կը դիմադրէին: Կովէն յաջողած էր յանկարծակիի բերել, բայց ո՛չ խորտակել: Ձիէն վար իջած, ուշադիր բազուկները իրարու կցած, սուրը ձեռքը, իր հրետանին լուսաւորող ջահի լոյսերուն տակ ոտքի կանգնած՝ ան կը դիտէր բոլոր այդ մըթագը:

Իր բարձր հասակով այդ լոյսերուն մէջ ան կը տեսնուէր պատնէշի մարդերուն կողմէն. այդ վայրկեանին նշաւակ մըն էր, բայց ատոր մասին հոգ ալ չէր ըներ:

Պատնէշը կը թափէր գնդակներու տարափ մը, որ թռչելով կը ցանուէր Կովէնի շուրջը՝ առանց խանգարելու անոր մտքին հանդարտութիւնը:

Սակայն այս բոլոր հրացաններու հանդէպ ան ունէր թնդանօթ: Իբրեւ թնդանօթ վերջ ի վերջոյ կը մնայ ռումբին կողմը. հրետանին է որ կը տանի յաղթանակը, Կովէնին հրետանին՝ որ կը գործէր շատ յաջող, կ'ապահովէր իր ոյժերուն գերազանցութիւնը:

Ցանկարծ մութ շուկային մէջէն ժայթքեցաւ փայլակ մը, լսուեցաւ կայծակի հարուած մը եւ ռումբ մը թռչելով ծակեց Կովէնի գլխուն եռեւը բարձրացող տունը:

Թնդանօթին պատնէշը կը պատասխանէր թնդանօթով:

Ի՞նչ էր պատահեր. անշուշտ նոր բան մը կար. հրետանին միայն մէկ կողմէն չէր գործեր այժմ:

Առաջինին յաջորդեց երկրորդ ռումբ մը որ պատին մէջ խրեցաւ Կովէնի շատ մօտիկը. երրորդ ռումբը գետինը նետեց անոր գլխարկը:

Այդ ռումբերը մեծ չափեր ունէին, կը նետուէին տասնըվեցնոց թնդանօթներէն:

— Ձեզ՛ի նշան կ'առնեն, հրամանատար, պոռացին՝ թնդանօթաձիգները:

Եւ իսկոյն մարեցին ջահը: Կովէն, երազուն, գետնէն վեր առաւ իր գլխարկը:

Արդարեւ մէկը նշան կ'առնէր Կովէնի, եւ Լանդընաքն էր այդ:

Մարքիզը ներս եկեր էր հակառակ կողմէն եւ պատնէշին մէջ մտեր:

Իմանիւս անոր առջեւ վազեր էր.

— Տէր, մեզ յանկարծակիի բերին.

— Ո՞վ.

— Չեմ գիտեր.

— Ազա՞տ է արդեօք Տինանի ճամբան.

— Կարծեմ թէ ազատ է.

— Պէտք է սկսիլ նահանջը.

— Նահանջը սկսած է, շատեր արդէն փախած են.

— Պէտք չէ փախչիլ. պէտք է նահանջել: Ինչո՞ւ չէիք գործածեր հրետանին:

— Բոլորն ալ գլուխնին կորսնցուցած էին. բացի ասկէ՝ սպաները այստեղ չէին:

— Ես կուգամ այնտեղ:

— Տէր, բեռները, կիները վերջապէս ամէն անպէտք բաները, որչափ որ կրցայ, բոլորն ալ ճամբեցի Ֆուժէրի ուղղութեամբ: Այժմ ի՞նչ պէտք է ընենք այն երեք փոքրիկ գերիներուն հետ:

— Ա՛, այդ մանուկնե՞րը:

(Շար.)

մ՞ըր պիտի տեղաւորուին, պատասխանեց .

« Ֆրանսական իշխանութիւնները իւրաքանչիւր գաղթականի կուտան դրամական օժանդակութիւն մը։ Շատեր ունին իրենց սեփական միջոցները երթալ հաստատուելու համար ուր որ կը նախընտրեն։ Արհեստաւորները եւ առեւտուրով զբաղողները կը նախընտրեն քաղաքները, իսկ հողագործները կրնան հաստատուիլ հողերու վրայ։

Ցեսոյ աւելցուց թէ Լաթաքիա եւ Պէյրութ հաւանաբար կարելի ըլլայ հաստատել 150 արհեստաւոր ընտանիքներ, իսկ մաս մը հողագործներ ալ՝ Գայըր Քուճաքի շրջանը :

Այն ակնարկութեան թէ Քէսապի կարգ մը հայ գիւղերու հողերը մնացած են Թուրքիոյ ձգուած մասին մէջ, պատասխանեց.

— Ինչպէս որ հայ գիւղացիներուն հողերուն մէկ մասը մնացած է Թուրքիոյ թողուած մասին մէջ , թուրք գիւղերէ ոմանց ալ հողերը թողուած են Սուրիոյ կցուած մասին մէջ։ Հնարաւոր է փոխանակութիւն մը ընել կամ սահմանագծումը կատարել այնպէս որ, իւրաքանչիւր գիւղին հողերը մնան իրեն։ Թուրքերը չահ ունին գոհացում տալու հայ գիւղերու մասին մեր կողմէ ըլլալիք թելադրութեանց :

ԷՄԻՐ ԱԳՏԱԼԼԱՀ ԿԸ ՀԻՒՐԸՆԿԱԼԷ ՍԱՆՃԱՔՑԻՆԵՐԸ

Զբոյց լըջեցաւ թէ Անդրյորդանանի կառավարութիւնը պիտի հիւրընկալէ Սանճաքցի գաղթականներէն մաս մը։

Այս մասին էմիր Աբտալլահ հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է «Անթարական գիւտնի Թղթակցին —«Յօրդոյէս գցած ուած եմ այս գժբախտներուն ճակատագրէն։ Թէեւ այս հարցը ինծի ներկայացուած եւ պաշտօնապէս քննուած չէ ,բայց չեմ հակառակիր անոնց իմ հողամասէս ներս մուտքին,պայմանաւ որ բեռ մը չըլլան երկրին տնտեսական կեանքին համար, այնպիսի պահու մը, երբ իմ հպատակներս կը դանդատին իրենց եկամուտներուն նուազելուն եւ ապրելու դժուարութիւններուն մասին»։

ՍԱՆՃԱՔԻՆ ԿՑՈՒՄԸ ԻՐԱՔԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Իրաքի Խորհրդարանին մէջ, երեսփոխան Սայիտ էլ Հաճ Թապէթ Սանճաքի մասին արտասանած է ճառ մը, որ մեծ չահագրգռութիւն յառաջացուցած է ժողովականներուն մէջ.—

« Ալեքսանտրէթ հազարաւոր տարիներէ ի վեր արաբական գաւառ մըն է, եւ Իրաքի համար ունի առաջնակարգ կարեւորութիւն, որովհետեւ արաբական աշխարհի գլխաւոր նաւահանգիստներէն մէկն է։ Եթէ Թուրք կառավարութիւնը նախապէս այս կցումին մասին խօսած է Իրաքի կառավարութեան , բաց Սաատապատի ուխտին ոգիին, ի՞նչ եղած է այս վերջնոյն պատասխանը։ Հակառակ պարագային, Իրաք ինչո՞ւ կը լռէ արաբական դեղեցկագոյն գաւառի մը կորուստին առջեւ» :

Անգլ. ընտրութիւնները պիտի չյետաձգուին

Պատասխանելով պահպանողական երեսփոխանի մը այն հարցումին թէ վարչապետը կը նախատեսէ՞ երեսփ. ընտրութեանց յետաձգում մը՝ Միջազգային այս լարուած կացութեան մէջ, երբ մանաւանդ Ֆրանսայի երեսփ. ընտրութիւնները նոյն պատճառով յետաձգուած են, Չէյմպըրլէն պատասխանեց թէ յետաձգումի առաջարկ մը նկատի չի կրնար առնել այնքան ատեն, որ ընդհանուր բաղձանքի մը արտայայտութիւնը չէ :

Արձակուրդ զինուորներուն

Ի պատասխան Լամուրէօյի նամակին, վարչապետ եւ պատերազմ. նախարար Տալատիէ կը գրէ ի մէջ այլոց —

Ուշադրութիւնս հրաւիրեր էիք այն երկուասարդ զինուորներուն վրայ, որոնք 1938 Հոկտեմբեր 15էն արձակուելէ վերջ՝ դարձեալ զէնքի տակ կանչուեցան անցեալ Մարտ ամսուան։ Ու կը հարցնէիք մանաւորապէս թէ կարելի չէ՞ր անոնց տեղ փոխն ի փոխ զօրակոչի ենթարկել տարբեր դասերու զինուորներ։ Պատիւ է ինձ հաղորդել ձեզի թէ պահեստներու զօրակոչը արդիւնք չէ պարզ թուական պատճառներու , այլ կատարուած է իբրեւ նախատեսութիւն։ Ամէն զատ իւրաքանչիւր պահեստի իր որոշ տեղն ու դերը ունի զօրակոչին մէջ։ Այս պայմաններուն մէջ, ինծի հետ դուք ալ պիտի ընդունիք որ ներկայ կացութիւնը թոյլ չի տար կարգադրութիւն մը ընել այնպէս ինչպէս կը փափաքին շահագրգռուողները, որպէսզի քաղաքական ծանր դէպքեր պատահած ժամանակ՝ չդժուարանան զօրաշարժի գործողութիւնները։ Այսուհանդերձ կարգադրութիւններ ըրած եմ որ տասնօրեայ արձակուրդ տրուի բոլոր զինուորներուն, եւ յաւելուածական տասնօրեայ արձակուրդ՝ հողագործներուն։

Ինչեր կ'ըլլան Տանցիկի մէջ

Հակադդելու համար Տանցիկի մէջ Նացիներուն ձեռք առած միջոցներուն, Վարշաւայի կառավարութիւնը որոշեց վերցնել այն հսկողութիւնը զոր ինք կը կատարէր ցարդ Տանցիկի գործարանին վրայ։ Իր այդ հսկողութեան հետեւանքով, նոյն գործարանին արտադրութիւնները առանց մաքսի կը ներածուէին Լեհաստան։ Վարշաւա այս միջոցին դիմեց՝ տնտեսապէս նեղելու համար Նացիները։ Բայց անոնք անմիջապէս օգտագործեցին Լեհաստանի այս քայլը, ու Տանցիկի պաշտօնաթերթը յայտարարեց թէ «Վարշաւա վերջ կու տայ Տանցիկի հետ իր տնտեսական գործակցութեան եւ թէ Ազատ Քաղաքը հարկադրուած պիտի ըլլայ Արեւելքի սահմանը բաց նկատել եւ առանց սակի ընդունիլ Փրուսիոյ արտադրութիւնները»։ Նման ձեռնարկ մը, եթէ իրապէս կատարուի, փաստօրէն պիտի ջնջէ Լեհաստանի եւ Տանցիկի մաքսային միութիւնը :

Միւս կողմէ, Վարշաւայէն կ'իմացնեն թէ Տանցիկի ծերակոյտը որոշած է չճանչնալ, այսուհետեւ, լեհ մաքսային իրաւունքները՝ Ազատ Քաղաքին մէջ։ Լեհ քննիչներու հեռացումը, մաքսային իրաւունքներու ժխտումը եւ փրուսիական սահմանին վերացումը կը տանին, ուրեմն, դէպի «տնտեսական անշլուս» մը, ինչ որ, եթէ իրականանայ, կցումն է Տանցիկի, քանի որ գինուորապէս Նացիներն են հոն տիրողը։ Լոնտոնի մէջ կը հարցնեն թէ ինչ պիտի ըլլայ Լեհաստանի բռնելիք դիրքը, երբ մանաւանդ Գերմանիան մեծ ուժեր համախմբած է Սլովաքիոյ եւ Մորավիոյ մէջ։ Նման պատրաստութիւններ նկատուած են նաեւ տարբեր Կարպաթներու մէջ, որոնք կցուած են Հունգարիոյ։ Պուտափէշթ, անկարող ըլլալով ընդդիմանալ գերմանական ճնշումին, համաձայնած է գերմանական զօրաբանակներու տեղաւորումին՝ իր հողին վրայ, Սլովաքիայէն ու նոյնիսկ Լեհաստանէն մէյ մէկ մաս հող առնելու խոստումին փոխարէն։ Կը կարծուի թէ գերման սպայակոյտը ծրագրած է կայծակնային թափով յարձակում մը գործել Լեհաստանի վրայ՝ դանազան ուղղութիւններով, նպատակ ունենալով գրաւել մանաւորապէս ճարտարարուեստական շրջանները ու երկաթուղային հանգոյցները։ Միանգամայն, Գերմանիա գրգռութիւններ կը ստեղծէ երկրէն ներս, գրգռելով հոն բնակող Ուկրայնացիները։ Արդարեւ, լեհ ոստիկանութիւնը վերջերս ձերբակալած է բազմաթիւ Ուկրայնացիներ։ Կալիցիոյ ու Լվովի մէջ, այս տարրերը համախմբուած են զինուորական գաղտնի կազմակերպութեանց մէջ, որոնք կը ղեկավարուին Գերմանացիներու կողմէ եւ կը գտնուին գերման սպայակոյտի հսկողութեան տակ :

Հրապարակային բանախօսութիւն

Վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին Ծաղիկեան սրահին մէջ, rue de l'Eclipse, Մարսէյլ։

ԿԸ ԽԱԽԱԳԱՀԷ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կը խօսի Գ. ԿԱՌՎԱՐԵՆՑ

Դաշտահանդէս Կուռնէվիլի մէջ

6 Օգոստոս, կիրակի կէսօրէ վերջ

Կրենոպլի զբաւերներու ուշադրութեան

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ գրաւոր ներկայացուցիչը Գ. Միհրան Ծիհանեան իր զաւակը այցելութեան առթիւ հոս կը տանի գիրքերու նմոյշներ։ Հետաքրքրուողները կրնան իրեն դիմել հետեւեալ հասցէով.—

Գաֆէ «Արարատ», 34 Ռիւ տը լա Փլէն ՍԷՆ Պարթէն տ'Էր։

ՇՆՈՐՀԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլ.— Պուլվար Օտտօյի Կ. Խաչի Մասնաճիւղը կը շնորհաւորէ ամուսնութիւնը ընկերուհի Անժէլ Գարբիէլեանի ընդ Գ. Սեդրաք Մանուքեանի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլ.— Պուլվար Օտտօյի Կ. Խաչի Մասնաճիւղը իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Մանուքեանի, որոնք 30 ֆրանք նուիրած են իրենց ամուսնութեան առթիւ։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՀԱՅ ԿԱՄ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը, փարիզեան շրջանի ընկերները անդամական ժողովի կը հրաւիրէ 5 Օգոստոս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Պէլվիլի պիստո Թապայի վերնայարկը։

ՓԱՐԻԶԻ Սեբաստիոյ Նահանգային Հայր. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները 6 Օգոստ. Կիրակի կէսօրէ վերջ Ժըբիմեան սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Սէֆառ, Իսի-լէ-Մուլինօ։

Օրակարգ.— Սանճաքի հայ գաղթականներու օգնութեան խնդիր. եւ Մխիթարեան վարժարանին մէջ սեփական պատանիի մը որդեգրութիւնը։

PARIS-MONDIAL

6 եւ 9 Օգոստոս, երեկոյեան ժամը 7.45—8, արտաքերն բաժնին մէջ (կարճ ալիք 25 մէթր 24 կամ 41 մէթր 25), պիտի նուագեն Գ. Նաճար (դաշնակ), Գ. Բենս (ջութակ եւ գառ), Գ. Արգար (թառ եւ գառ)։

ՆՊԱՍՏԱՑՈՒՑԱԿ

ՍՏԱՑՈՒԱԾ

19 Յուլիս — 2 Օգոստ. 1939

Նիս, Իշխ. Ս.	40
Սէն Մէտարէն ան Լէյ, Դաւ.	75
Արթէօյ, Հ. Ե.	75
Լիոն, Գոյ.	75
Լիոն, Դարծ.	943,40
Ռուպէ [illegible] Ս. Թ.	215
Սէնթ [illegible], [illegible] Զ.	70
Վիլէօրպան. Գեոր.	75
Սէն Լու, Դարծ.	611
Թուլոն, Կրէկ.	75
Անրէզ, Մ. Գ.	150
Լիոն, Ա. Կ.	150
Կրընոպլ. Յ. Ս.	150
Կրընոպլ. Յ. Օ.	150
Փլաթօ տ'Ասի, Մ. Կ.	75
Լիոն, Յ. Գ.	50
Լիոն, Լ. Կ.	300
Նիս, Գ. Ա.	40
Փարիզ (9), Սըմփա	40
Փարիզ (7), Ա. Յէ.	40
Լը Քրէօզէ, Թ. Յ.	75
Սէվռան, Լ. Ե.	75
Վալանս, Ղ. Գ.	720
Փարիզ (10), Տիկ. Թոր.	60
Լիոն, Զ. Փ.	75
Վէզէլիս, Ս. Մ.	150
Փարիզ, Տիկ. Բ.	230
Թուլոն, Մ. Գ.	75
Նիս, Եր.	75
Մարսէյլ, Յ. Մար.	75
Լիոն, Օ. Ն.	150
Դրավանյ. Գ. Տ.	200
Ռուէան, Ռ. Մ.	150
Մարսէյլ, Մ. Ասլ.	450
Մարսէյլ, Մ. Մակ.	150
Տ. Կ. Պուլվար Օտտօ	50

La Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
[illegible] Paris (13)

Անգլիա կը բողոքէ Ճափոնի

Թոքիոյէն կը հեռագրեն թէ բրիտանական դեսպանը բողոքեց այն թշնամական ցոյցերուն մասին, որոնք կատարուեցան Անգլիոյ դէմ։ Թոքիոյի կառավարութիւնը պատասխանեց թէ պիտի արգիլէ նման ցոյցերու կրկնումը Ճափոնի մէջ, բայց չի կրնար ստանձնել պատասխանատուութիւնը այն ցոյցերուն, որոնք տեղի կ'ունենան Չինաստանի մէջ։

Այս պայմաններուն մէջ, կ'ըսեն անգլիական թերթերը, քանի կը շարունակուին հականգլիական ցոյցերը, դժուար թէ յառաջանան անգլօ-ճափոնական բանակցութիւնները։

Չէյմպըրլէն անգլիական խորհրդարանին մէջ յայտարարեց թէ կառավարութիւնը միշտ հաղորդակցութիւն կը պահէ ֆրանսական եւ ամերիկեան կառավարութիւններուն հետ։ Ուաշինկթընի կառավարութիւնը պաշտօն տուած է իր ներկայացուցիչին, Տումէնի, հրաւիրել Թոքիոյի կառավարութեան ուշադրութիւնը Ամերիկացիներու դէմ գործուած յարձակումներուն վրայ, եւ այս առթիւ յիշեցնել որ հականգլիական ցոյցերը վերածուած են ճերմակներու դէմ պայքարի, ինչ որ կը վտանգէ ամերիկեան շահերը :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻԶՄԻՐՑԻ ՀԱՅ ՄԸ, Արթին Թէքաթլեան, ձերբակալուեցաւ Մարսէյլի մէջ, իբրեւ կեղծ փաստաբան։ Տեղական թերթերը կը գրեն թէ կալանաւորը ամբաստանուած է իբրեւ խարդախ եւ դրամաշորթ :

ՖՐՈՅՏ, որ կ'ապրի Անգլիոյ մէջ,— Աւստրիայէն գաղթած էր «անշլուս»էն վերջ,— ծանր հիւանդ է եւ վիճակը մտահոգութիւն կը պատճառէ :

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ տարեկան ցամաքային ռազմափորձերուն առթիւ, որոնք տեղի պիտի ունենան Շաբաթ օր, հրաւիրուած են բոլոր պետութիւնները։ Միայն Իտալիան է որ մերժած է։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ պատուէրներով, Գերմանիա շինած է երեք նաւեր,— «Թիրխան» որ ունի 3000 թոն տարողութիւն, «Տողան» որ ունի 5200 թոն տարողութիւն, «Սալոն» որ ունի 2800 տարողութիւն :

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ եւ Անգլիոյ միջեւ կնքուեցաւ դաշինք մը, որու համաձայն Լոնտոն 816,300 սթերլինի փոխատուութիւն մը կ'ընէ Վարշաւայի, պայմանաւ որ լեհական կառավարութիւնը անգլիական ճարտարարուեստական արտադրութիւն գնէ այդ գումարով :

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

HAIASTAN

Գարբեբաթերթի 7րդ թիւը (Յուլիս), ճոխեւ նոյն բովանդակութեամբ.—

1789—1989 Ֆրանս Յեղափոխութիւնը (մեթագռական), Մարդու քաղաքացիին իրաւունքներուն յայտարարութիւն (Յ. Եղիազարեան), [illegible] յոց պատմութիւն (Փ. տը Մարկան), Անուանի Հայեր (Ա. Ալթունեան), հայ գրականութեան պատմութիւն (Ա.), Սրբինը (բանաստեղծ Պէշիկթաշլեան), Հայաստանի երկրաբանական կազմութիւնը եւ իր հանքային հարստութիւնները (Գեորգ Եղիազարեան), Հայ ժողովուրդը (Ղեւոնդեան), Haiastan եւ հայ մամուլը, Գաղթաշխարհ եւ Հայաստան (տեղեկութիւններ).

Տարեկան բաժնեգին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ՝ 25 Ֆրանք
Արտասահման 1 տոլար, հատը 2.50 ֆրանք։
Փնտռել բոլոր այն կրպակներուն մէջ, ուր ՅԱՌԱՋ կը ծախուի։
Հասցէ .— H. Keusséyan, 51, Rue du Caire, Paris (2e)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Paul du Véou

Chrétiens en péril au Moussadagh

(Enquête au Sandjak d'Alexandrette)

200 էջ, քարտէս եւ բազմաթիւ նկարներ, գին 15 ֆր., թղթատարի ծախքով 16 ֆր.։ Նոյն հեղինակէն LE DÉSASTRE d'ALEXANDRETTE 12 ֆր., թղթատարի ծախքով 13 ֆր.։

Դիմել Գրատուն Հրանտ Սամուէլ. 51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris chèque Postal: 1278-35 Tél. Danton 8865-.

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Մամուլի յանձնուած է Սեպտեմբերի թիւը (60), որով կը լրանայ «Հայ Բոյժ»ի հինգերորդ տարեշրջանը։ Անոնք որ կ'ուզեն կանոնաւոր ստանալ վեցերորդ տարեշրջանին ալ, կը հրաւիրուին վճարել նոր տարեշրջանի բաժնեգինը, այլապէս կը դադրեցուի իրենց թերթ ղրկելը ։

Դիմել՝ 17, Rue Dameame, PARIS:

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսայի համար 30, արտասահմանի համար 35 եւ 40 Ֆրանք (ըստ երկրի)։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԽՐԹԻՒԹԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ .... 180 ֆրանք 75 ֆրանք 40 ֆր.

Անգլիա եւ Իտալիա .... 205 ֆրանք 140 ֆրանք

Այլ երկիրներ .... 255 ֆրանք 110 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 5 ՕԳՈՍՏՈՍ SAMEDI 5 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4110

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ԱՐԵՒԵԼՔ

Անգլօ-ճափոն առաջին համաձայնութիւնը սխալ մեկնութիւններու տեղի տուաւ։ Եւ, ընդհանուր տպաւորութիւնը այն եղաւ, որ Մեծն Բրիտանիա բոլորովին ձեռնթափ եղաւ Ճափոնի առջեւ։

Կը պարզուի, սակայն, որ մեծ տարբերութիւն կայ՝ տրուած մեկնութիւններուն ու գոյացած առաջին համաձայնութեան միջեւ։ Այսպէս, Անգլիա, նախ, ճանչցած է փաստական վիճակը՝ Ճափոնի կողմէ եղած գրաւումներուն։ Բայց, փաստական ճանաչումը (տը ֆաքթօ), չի նշանակեր նաեւ իրաւական (տը ժիւռէ) ճանաչում։ Թէեւ, երկրորդը կը յաջորդէ առաջինին։ Եթովպիոյ գրաւումը փաստական կերպով ճանչցան, նախ։ Ու երկա՞ր ատեն վերջ էր, որ Լոնտոն կատարեց իրաւական ճանաչումը։ Նոյնը եղաւ նաեւ Ֆրանքոյին։

Այսուհանդերձ, փաստական այս ճանաչումն իսկ յաջողութիւն մըն է Ճափոնի համար։ Եւ, տեղատուութիւն մը՝ Անգլիոյ կողմէ։

Մանաւանդ որ, պայքարը ոչ միայն Ճափոնի ու Չինաստանի միջեւ էր, այլեւ՝ Ճափոնի ու Անգլիոյ միջեւ։

Անգլիոյ երկրորդ զիջողութիւնը այն է, որ Լոնտոն կը համաձայնի «արգիլել ամէն գործունէութիւն, որ կը վնասէ ճափոնական բանակին, եւ կամ՝ բնոյթը ունի օգնելու Չինաստանին՝ ընդդէմ Ճափոնի»։

Անգլիա, իր այս երկրորդ տեղատուութեամբ, կը համաձայնի, ուրեմն, Ճափոնի նաեւ վաղուան նուաճումներուն։

Ճիշդ չէ, անշուշտ, որ վէճը միայն Թիէնցինի շուրջն է։ Ճափոն նոր չէ որ ցանկութիւններ կը սնուցանէ Չինաստանի հանդէպ։ 1915ի դաշնագիրը Միքատոյի երկրին առջեւ կը բանար Հիւսիսային Չինաստանը։ 1919ին, Չինաստան չեղեալ նկատեց զայն։ Ու, յեցած Անգլիոյ եւ Ամերիկայի, յաջողեցաւ «21 կէտերու դաշնագիրը» փոխարինել այն դաշնագրով (1919), որ կրեց «դաշնագիր ինը պետութեանց» անունը։ Միանգամայն, Անգլիա մերժեց նորոգել իր զինակցութիւնը Ճափոնի հետ։ Իսկ Ուաշինկթընի խորհրդաժողովը սահման մը դրաւ ճափոնական ռազմիղի տարողութեան։

Ահա այս գոյավիճակն է, զոր Ճափոն կը ջանայ փոխել։

Այս փոփոխումը սկսաւ տարիներ առաջ։ Այն տարբերութեամբ, որ մինչ այս անգամ Անգլիա ճափոնական նուաճումներուն դէմ էր, տարիներ առաջ քաջալերողն էր այդ շարժումին։ Կը յիշուի, որ, այդ շրջանին, Խ. Միութիւնը կամ Կոմինտէրնը լուրջ սպառնալիք մը դարձաւ Մեծն Բրիտանիոյ։ Մեծադումար վարկերով ու գործօն մասնակցութեամբ, Մոսկուա Չինաստանի մէջ ստեղծեց «կարմիր» հոսանք մը, ու կազմակերպեց զայն։ Նոյնիսկ, անոր գլուխը դրաւ Ձան Քայ Շէքը։ Իսկ բուն ղեկավարութիւնը յանձնեց հանգուցեալ Պլիւխէրին, որ այն ատեն կը գործէր «Կալէն» ծածկանունին տակ։ Մոսկուայի նպատակն էր Չինաստանի վրայով իջնել Հնդկաստան, գաղափարական տիրապետութեամբ՝ անշուշտ, ու հարուածել բրիտանական կայսրութիւնը։ Ու Լոնտոն ստիպուեցաւ շարժիլ։ 1927ին, ան յաջողեցաւ Ձան Քայ Շէքը սիրաշահիլ։ Եւ «կարմիր» բանակը (Քոումինթանէ) յանկարծ դարձաւ «ազգայնական»։

Միւս կողմէ, Լոնտոն, մերժած ըլլալով հանդերձ Ճափոնի հետ իր զինակցութեան նորոգումը, ալպիոնեան յետադարձ մը ըրաւ, ու Ճափոնը մղեց Ռուսիոյ դէմ։ Ըսել կ'ուզենք, համաձայնեցաւ, որ Միքատոյի բանակը արշաւէ Չինաստան, առեդծէ Մանչուքօն, ու յետոյ «Ներքին Մոնկոլիան», փակելով, այսպէս, Ռուսիոյ ճամբան։ Ուրեմն, իր հին քաղաքականութիւնն էր, զոր կրկնեց՝ Ճափոնը հանելով Ռուսիոյ դէմ։

Վերջերս Թօքիօ սկսաւ իր նոր արշաւանքին։ Իրարու ետեւէ գրաւեց չինական նոր նահանգներ։ Եւ, իջաւ մինչեւ չինական ջուրերը։ Բայց, հոդ, արդէն, նաեւ անգլիական շահերը կային, եւ դանակը ոսկորին հասած էր։

Անշուշտ, Առանցքը հաճոյքով դիտեց այս բոլորը։ Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ ճափոնական վտանգ մը կը նշանակէր կիսել անգլիական ծովային ուժը։

Եւ, բանակցեցան...։ Ծշդենք, սակայն, որ նաեւ այս անգամ Լոնտոն քաղաքական ռազմափորձ մը ըրաւ։ Որովհետեւ, իր տեղատուութեամբ, ան ուզեց շարժել, նախ, Միացեալ Նահանգները։ Երկրորդ, ստիպել Մոսկուան՝ որ վերջ տայ իր տարտամ դիրքին եւ ստորագրէ եռեակ համաձայնութիւնը։

Որովհետեւ, երբ Լոնտոն կը համաձայնի «արգիլել որ եւ է գործունէութիւն որ բնոյթը ունի չինական բանակին օգնելու», Ճափոնի նպաստած կ'ըլլայ երկու տեսակէտով։

Առաջին, Ճափոն աւելի ազատ կը յառաջանայ։ Երկրորդ, Թօքիոյի ձեռքերը թողած կ'ըլլայ՝ Ռուսիոյ դէմ։

Աւելցնենք, որ Ճափոն կը կռուէր երեք ուժերու դէմ,— Չինաստան, Ռուսիա, Անգլիա։ Անգլիա կը քաշուի (ակամբը խօսինկիւսին)։ Ու Չինաստան կը տկարանայ։ Կը մնայ Ռուսիան։ Որով, Մոսկուա կը հարկադրուի, ահա, աւելի մօտենալ Փարիզի ու Լոնտոնի ...։ Միւս կողմէ, կ'ըսուի թէ՝ Անգլիա ապահոված է, որ Ճափոն այլեւս շարժի ոչ թէ դէպի իր կողմը (Հոնկ Քոնկ, Սինկափուր), այլ դէպի Չինաստանի խորերը եւ դէպի Ռուսիան։ Թէեւ Ճափոնի յարումը՝ Առանցքին, զոր կը հաղորդենք քիչ անդին, կը ժխտէ այս ենթադրութիւնը ...

Ո՞վ կրնայ ժխտել թէ Ձան Քայ Շէք վաղն ալ կրնայ միանալ ... Ճափոնի։ Ու Թօքիօ լրացուցած կ'ըլլայ իր ծրագիրը,— Չինաստան մը՝ իր թեւարկութեան տակ ...

Վ. ԻՇԽ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՄԵԿՆԻՆ ԱՅՍՕՐ

Ֆրանսական զինուորական պատուիրակութիւնը, նախագահութեամբ Զօր. Ցումէնի, երէկ առտու մեկնեցաւ Լոնտոն, ուր կը գտնուէր արդէն Զօր. Հայնցիկէր։ Երեկոյեան հացկերոյթ պատուիրակութեան անդամներէն Զօր. Հայնցիկէր։ Երեկոյեան հացկերոյթ մը տրուեցաւ ի պատիւ ֆրանսական պատուիրակութեան՝ անգլիական կառավարութեան կողմէ։ Այսօր կէսօրին շոգենաւ կը նստին ու կը մեկնին դէպի Մոսկուա։ Ճամբու ընթացքին, երկու պատուիրակութիւնները լայն ժամանակ ունին խորհրդակցելու նախ քան իրենց հանդիպումը սովետական զինուորական պատուիրակութեան հետ։

Սովետական զինուորական պատուիրակութիւնը կը գտնուի մարաջախտ Վորոշիլովի նախագահութեան տակ։ Պատուիրակութեան կը մասնակցին Զօր. Շափոշնիքով, ընդհ. սպայակոյտի պետ, Զօր. Սմորոտինով, ծովակալ Քուզնեցով, ծովային գործավար, Զօր. Լոքթիոնով, վարիչ օդային ուժերու։

Զինուորականներու առաջին խորհրդակցութիւնը հաւանաբար կատարուի Օգոստոս 11ին։ Բայց այդ խորհրդակցութենէն անկախ եւ զուգահեռաբար՝ պիտի շարունակուի քաղաքական խորհրդակցութիւնը։

Զինուորական պատուիրակութիւնները Ռուսիոյ մէջ պիտի մնան մէկ ամիս, անոնք առիթ պիտի ունենան նաեւ այցելելու Մոսկուայի եւ Լէնինկրատի զինուորական վարժարանները։

ՀԸԼԻՖԱՔՍԻ ՑԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԼՈՐՏԵՐՈՒՆ ԱՌՋԵՒ

Էրէկ Լորտերու Ժողովին մէջ, անգլիական կառավարութիւնը հրաւիրուեցաւ զեկոյց մը տալու միջազգային կացութեան մասին՝ Լորտերու Ժողովին առջեւ։

Անիկա, յանուն աշխատաւորական կառավարութեան, պահանջեց որ արտաքին նախարար Հըլիֆաքս տեղեկութիւն տայ միջազգային կացութեան մասին արձակուրդը չսկսած։ — Ժողովրդավար պետութեանց մէջ սովորութիւն է որ երկրին ընդհանուր շահերուն հսկողութիւնը կատարուի ոչ միայն կառավարութեան, այլ եւ ազգին կողմէ։ Ընդհակառակն ներկայ կառավարութիւնը կ'աշխատի վերջնականօրէն մշուշ մը ստեղծել, այնքան որ դժուար է տեսնել ճշմարտութիւնը։

Հըլիֆաքս բեմ բարձրանալով յայտարարեց թէ բրիտանական կառավարութիւնը երբեք տրամադիր չէ լքելու իր շահերը Չինաստանի մէջ։ Գալով Մոսկուայի բանակցութեանց, ամէնուն յայտնի է այլեւս որ համաձայնութեան միակ դժուարութիւնը կը կայանայ յստակօրէն սահմանելու մէջ տարազը որ պիտի բացատրէ անուղղակի յարձակումը։ Տանցիկի հարցին մասին՝ կառավարութիւնը առայժմ ուշադիր կը հետեւի անցուդարձին, այն համոզումով որ Եւրոպայի խաղաղութեան վրայ ծանր պիտի կշռէ ամէն նոր դէպք որ տեղի կ'ունենայ այդ երկրամասին մէջ։

Արձակուրդի խնդիրը եւս շօշափելով, Հըլիֆաքս ըսաւ թէ ոչ պէտք է յուսահատ ըլլալ, ոչ ալ յոռետես։ Երկիրը ձեռք առած է ամէն նախազգուշական միջոց։

Թրքական ռազմափորձեր

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ այս տարուան թրքական ռազմափորձերը տեղի պիտի ունենան Թրակիոյ մէջ, Օգոստոս ամսուան վերջերը։ Ըսմէթ Ինէօնիւ ներկայ պիտի ըլլայ այդ ռազմափորձերուն, որոնց պիտի մասնակցին բոլոր օդանաւային ուժերը եւ մեքենաշարժ բանակը։

Ալեքսանտրէթի մէջ գտնուող թրքական զօրամասը քանի մը օրէ ի վեր արդէն ռազմափորձեր կը կատարէ։

Թոքիօ միացաւ Առանցքին

Հռոմի եւ Պերլինի ճափոնական դեսպանները, հանդիպում մը ունենալէ վերջ Սէնթալիոյի մէջ (Քոմի լիճ), հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեցին.—

« Պերլինի եւ Հռոմի ճափոնական դեսպանները, իրենց հանդիպումի ընթացքին, որ տեւեց երեք ժամ, իտալական Ժամուլին նկատմամբ իրենց համակրանքը յայտնելէ վերջ, յայտարարեցին թէ, իրենց խորհրդակցութեան նիւթը կազմած է Թօքիոյի կառավարութեան միացումը իտալօ-գերման զինակցութեան. Անոնք աւելցուցին թէ իրենք ամէն առաջ իրարու հետ խորհրդակցած են, յաջորդաբար, Հռոմի եւ Պերլինի մէջ եւս, քննելու համար այս կարեւոր քայլը, եւ թէ Սէնթալիոն ընտրած են՝ իբրեւ վայր իրենց վերջին հանդիպումին, որովհետեւ նոյն վայրը ամէն առաջ ընտրած էին Ռիպպըն-թրոփ եւ Չիանօ »։

Ճափոն երկու դեսպաններուն հանդիպումը կը զուգադիպի այն հանդիպումին զոր ունեցան, Թօքիոյի մէջ, պատերազմական նախարար Իթակաքի, ընդհանուր սպայակոյտի պետ իշխան Քոնէն եւ զինուորական վարժարաններու քննիչ Զօր. Միչիօ։

Ճափոնի այս քայլը կը նկատուի հակազդեցութիւն մը Լոնտոնի ու Փարիզի այն որոշումին, որով անոնք համաձայնեցան զինուորական բանակցութիւններու սկսիլ Սովետներուն հետ։

Միւս կողմէ, Հռոմէն կը հաղորդենթէ Պերլինի ու Հռոմի ճափոնական դեսպանները քննած են նաեւ իտալօ-ճափոն առեւտրական դաշնագրի մը եւ չինօ-ճափոն պատերազմին իտալօ-գերման միջամտութեան մը վերաբերեալ խնդիրները։

ԼԵՀԱՍՏԱՆ պատասխան — յուշագիր մը պիտի տայ Տանցիկի ծերակոյտին, Վարշաւայի ու Ազատ Քաղաքին միջեւ գոյութիւն ունեցող վէճերի խնդիրներուն շուրջ։

ՆՈՐ ԲՈՅՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ԱՐԾԻՒՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ԽՄԲ.— Պէտք է հետեւիլ հանգանակութեան, ամենօր անկիւններէ հասնող արձագանգին, ու մանաւանդ անոնց կարճ բայց շատ արտայայտիչ նամակներուն արտայայտութեան, համոզուելու համար թէ հայ ժողովուրդը ուրիշ ժողովուրդ է,— աղամանդի կտոր է։ Այս ընթացքով մարդ պիտի չմնայ, որ իր լուման չբերէ օգնելու համար իր բախտակիցներուն, հաստատելու համար թէ գոյութիւն ունի ազգային մէկ եւ անբաժանելի հոգի մը։

Ահա նամակ մը «Յառաջ»ի առտոյին այս կայանէն կարդա՛նք ձեզի եւ եթէ կրնաք զարկեցէք ձեր յուզումը.— «Ամէնքս 15 ընտանիք ենք Վիլնէօվ Սէն Ժորժի մէջ։ Կը խնդրենք որ մեր փոքրիկ գաղութին բաժինն ալ խառնէք մեր ազգակիցներուն համար բացած ձեր հանգանակութեան»։ Ու ներփակ 310 ֆրանք։

Այսպէս հայեր կան, որ կը վախնան թէ կը մերժուի իրենց լուման, կամ կը վախնան որ մասնակցած չըլլալու մեղքը կը գործեն։ Որովհետեւ հանգանակութիւնը ազգային ուխտ մը դարձած է։

Ահա Օրնաժը, ուր կ'ապրին քանի մը ընտանիք միայն։ Կարելի՞ բան է որ չմասնակցին։ Հայրենանուէր երիտասարդներ ունինք հոն։ «Կարդացինք խմբագրականը եւ կոչը, կը գրէ մեր երիտասարդ ընկերը Վ. Խաչատուրեան, եւ ընկեր Պօղոսի հետ ձեռնարկեցինք հանգանակութեան։ Բոլորս ալ մասնակցեցանք,— ահաւասիկ 425 ֆրանք»։

Ահա Վիէննէն, Բազմաչէնի Հայր. Միութեան մասնաճիւղն է, որ միա՛յն իր անդամներէն հաւաքած գումարով, 650 ֆրանք, կը պատասխանէ մեր կոչին, համակրական ու խրախոյսի ողջոյն մըն ալ ղրկելով «Մուսա Լեռան Արծիւներուն»։

ՑԱՆԿ 13

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր եկեղեցիի երգեչներու գանձանակէն	300
Մանիա եւ Նորա Տամլամեան	200
Տէր եւ Տիկին Յ. Պալեան	100
Ղ. Կիւլեան	50
Ս. Ճրաճրեան	50
Գէորգ Փալամուտեան	50
Նիսէն երկու Տիկիններ	50
Երուանդ Էվրէնեան	50
Վիլնէօվ Սէն Ժորժի գաղութ՝	
Կ. Կիւլեան	50
Ա. Մանուկեան	50
Կ. Մկրտիչեան	30
Մ. Շամլեան	10
Բ. Ջազրեան	15
Հ. Էպրիւշիւմեան	10
Ժորժ Պօղիկեան	5
Վիչէն Պօղիկեան	25
Էթիէն Պօղիկեան	5
Վ. Չիչէքեան	25
Յ. Գալայճեան	10
Մ. Թէնէքէճեան	10
Պ. Պեոնատոսեան	20
Յ. Դերձակեան	20
Ա. Մաղտուսեան	25
Օրնաժի գաղութ՝	
Պօղոս Տէր Մարկոսեան	100
Վ. Խաչատուրեան	50
Օր. Արաքսի Խաչատուրեան	50
Բ. Յակոբեան	50
Յ. Փարատեան	30
Ա. Թովմասեան	25
Կ. Թաղոյեան	25
Տ. Էժտահարեան	25
Մ. Կէօրեան	20
Կ. Տօնէրեան	15
Գ. Ճանիկեան	10
Երկու հոգի 10ական եւ մէկ հոգի 5 ֆրանք	25
Վիէնի Բազմաչէնցիներէն՝	
Մ. Նաճարեան	100
Մ. Տէրվիշեան	50
Խ. Զօպոյեան	50
Զ. Խուկոյեան	50
Փ. Մանուկեան	50
Պ. Մանուկեան	50
Կ. Մուրատեան	50
Ա. Մաղաքեան	50
Յ. Գալայճեան	50
Պ. Փլթոյեան	50
Ս. Խօքալիզեան	50
Յ. Մաջոյեան	50
Գումար՝	2,235
Նախորդ գումար՝	28,180
Ընդհ. գումար՝	30,415

ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՊԱՐՊՈՒՄԷՆ ՎԵՐՋ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Յուլիս 27ին, Հինգշաբթի, ժամը 12էն մինչեւ կէս գիշեր 14 քամիոններ Պէյրութ հասան, փոխադրելով մօտ 350 հոգի։ Կարճ դադարէ մը վերջ պարպուող քամիոնները վերստին մեկնեցան Թարթուս, արագացնելու համար փոխադրութեան գործը։

Հասած գաղթականները տեղաւորուեցան Էշրէֆիէի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եւ Նոր Սիսի Սէօսերու վարժարաններուն մէջ, որոնք բաղդատաբար աւելի մաքուր եւ հանգստաւէտ են։ Բոլորն ալ ընդունուեցան եւ տեղաւորուեցան Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկներուն եւ սկաուտներուն կողմէ, որոնք մինչեւ կէս գիշեր մնացին գաղթականներու մօտ։

Յայտնի է որ շատ յոգնած են մեր հայրենակիցները։ Մանաւանդ, օրեր տեւող ճամբորդութիւնը եւ բացօթեայ կեանքն ու ճամբու փոշին անճանաչելի դարձուցած են զանոնք։

Քանի մը օրէ ի վեր ջուրի պակասէն կը տառապէին մեր գաղթականները։ Որովհետեւ զպրոցական շէնքերու ջուրերը անբաւական էին այդքան բազմութիւնը բաւարարելու համար։ Ջուրի ընկերութիւնը, յօժարած է ձրի կերպով կէսական մեթր ջուր տրամադրել գաղթականական կայաններու համար։

Ուրախալի է որ մեր հայրենակիցներէն շատերը երկար չեն սպասեր այս կայաններուն մէջ եւ բնակարաններ վարձելով դուրս կ'ելլեն կը սկսին մտածել տեւական գործի եւ զբաղումի մասին։ Այդ կերպով կը դիւրացնեն նաեւ նոր հասնելիք գաղթականներու տեղաւորումը։

ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Սանճաքէն փոխադրուած հայրենակիցները կը գտնուին լաւագոյն պայմաններու մէջ, բոլորին հոգածութեան ու գուրգուրանքին ենթակայ։ Պարպուած են հայ եւ օտար 23 վարժարաններ, իբրեւ առժամեայ գաղթակայան։

Հալէպի հայութիւնը ընդհանրապէս եւ երկսեռ երիտասարդութիւնը մասնաւորապէս ցոյց տուին այնպիսի յուզիչ ու բոլորանուէր կեցուածք մը որ պատիւ կը բերէ մեր ժողովուրդին։

Բոլոր կայանները ունին իրենց յանձնախումբերը, կազմուած տիկիններէ եւ դեռատի օրիորդներէ, որոնք, փոխն ի փոխ, մինչեւ իրիկուն, կը մնան եկուորներուն մօտ, կատարելով գթութեան քոյրերու նուիրումով։

Բժշկական յանձնախումբը, կազմակերպուած աշխատանքով, ամէն օր կանոնաւոր կ'այցելէ կայանները։ Բարեբախտաբար, ծանր հիւանդութեան դէպքեր չկան առայժմ։ Ցանախտէն կայ է միայն մալարիան։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆՑԵՏԱԶԳԵԼԻ ԳՈՐԾԵՐ

Անկէ առաջ, խօսելով համազգային կազմակերպութեան մը ըստեղծման փորձերուն վրայ, կը հարցնէինք թէ կարելի չէ՞ր նոյն կազմակերպութիւնը առաջ բերել գոնէ մշակութային ճակատին վրայ:

Զյաջողեցաւ համազգայինը, որովհետեւ եղան խմբակներ ու խմբակցութիւններ, որոնք քաղաքական նպատակներ տեսան հոն. Հայաստանի դէմ պայքարի դիտաւորութիւն մը. կամ գաղութներու ղեկավարութեան կորուստը՝ իրենց ձեռքէն:

Անհիմն, չըսելու համար անմիտ պատճառաբանութիւններ այս բոլորը: Անմիտ՝ որովհետեւ համազգայինը նախ՝ արտայայտութիւնը պիտի ըլլար բոլոր գաղութներուն եւ հայ ժողովուրդի բոլոր տարրերուն. հետեւաբար, ոչ ոք կրնար իր կամքը պարտադրել: Երկրորդ՝ կարելի էր կանխաւ ապահովութիւններ ձեռք առնել եւ ճշդել համազգայինի ուղեգիծն ու նպատակները:

Եւ վերջապէս, ո՞վ ըսաւ թէ արտասահմանի հայ կեանքը միայն քաղաքական հարցերէ բաղկացած է. թէ՝ չկան այլ հարցեր, որոնք ոչ-քաղաքական ըլլալով հանդերձ, կը կարօտին ընդհանուր ղեկավարութեան. կազմակերպուած, ծրագրուած աշխատանքի ընդհանուր համագործակցութեան: Զունի՞նք տնտեսական տագնապ ու նիւթական անապահովութեան խնդիր. չունի՞նք կրթական հարց, մեր նոր կեանքին ու պայմաններուն համապատասխան ոգիով. ազգապահպանման կենսական խնդիր, իր յարակից բոլոր աշխատանքներով եւ, վերջապէս, հայ մտքի ու մշակոյթի ղեկավարութեան, պահպանման ու զարգացման հարցեր:

Կան այս բոլորը սեղանի վրայ, բայց հակառակ ատոր, Համազգային բառը, Կեդրոնական Մարմին մը կազմութեան գաղափարը, աւելի ճիշդ անոնց իրականացումը՝ կը սարսափեցնէ կարգ մը խմբակցութիւններ, ինչպէս կարմիր լաթը կրկէսի ցուլերը:

Ու այսօր չարաչուք, հիւանդագին հոգեբանութիւն մը, տխուր նշանաբանով մը,—ամէն գաղութ իրեն համար եւ իր հոգերովը:

Բայց, թողունք այս ազգակործան, գետնաքարշ հոգեբանութիւնը մէկ կողմ, ժամանակին ձգելով անոր դարմանումը:

Ինչո՞ւ չփորձենք նոյն ձեռնարկը աւելի սահմանափակ ճակատի մը վրայ, մշակութային գետնի վրայ, առաւելապէս հայ գրականութեան կալուածէն ներս:

Գիտենք թէ ամէնէն անտէր, ամէնէն լքուած կալուածն է այսօր հայ մտքի ու գրականութեան կալուածը:

Գիրք, թերթ, հանդէս եւ այլազան հրատարակութիւններ, բայց, քիչ բացառութեամբ, բոլորը պատահական, անհատական հանգամանք ունին եւ այդ պատճառով ալ զուրկ արդիւնքէ եւ աղդեցութենէ:

Զունինք, բացի մէկ երկու հանդէսէ, հաւաքական ձեռնարկ, իբրեւ երկասիրութիւն եւ իբրեւ հրատարակութիւն: Զունինք ոչ Հայոց հին պատմութիւն, ոչ հայ մատենագրութեան, եւ ոչ ալ ժամանակակից հայ կեանքի մասին ծանր, երկարաշունչ ու արժանավայել գործեր, ձեռնհասներու հաւաքական աշխատակցութեամբ. այն քանի մը անուններ, որոնք կան այսօր ու վաղը, շատ չանցած, կրնան անհետիլ, առանց պտուղի:

Հայաստան այս տեսակէտէն աւելի գործունէութիւն ցոյց տուաւ, իր շարք մը հրատարակութիւններով, պատմական, բանասիրական ու գրական:

Արտասահմանը ինչ չունի, թէեւ աւելի հնարաւորութիւն ունի ստեղծելու, աւելի լայն միջոցներ ու ազատութիւն՝ կազմակերպելու նման ձեռնարկներ:

Ինչո՞ւ հայ մշակոյթի համազգային Մարմին մը, Խորհուրդ մը չկազմուէր, մեր ոյժերը մէկ ուղղութեամբ լարելու եւ կազմակերպելու համար: Վարելու համար հայ մշակութային շարժումը եւ զարգացնելու զայն, դարձնելով հայ ժողովուրդի գոյութեան պատնէշներէն եւ անոր պարգաւաճման լծակներէն մէկը: Երկար աշխատանքի կարօտ,— պիտի ըսեն շատեր, հակառակը չենք պնդեր: Բայց ինչո՞ւ անմիջապէս չձեռնարկել հաւաքական երկարաշունչ երկերու մշակումին, կազմութեան ու հրատարակութեան, կազմակերպութեան մը կամ հաստատութեան մը նախաձեռնութեամբ, որ կրնար նախափորձը կազմել վաղուան ընդհանուր ու լայն կազմակերպութեան: Նախաձեռնարկ կրնայ ըլլալ մեր վանքերէն մէկն ու մէկը, թերեւս Երուսաղէմը, որու նախորդ, ողբացեալ դահակալը համակիր էր այս գաղափարին եւ կը մտածէր ամէնէն առաջ բազմահատոր Հայոց պատմութեան մը մասին, հայ եւ օտար հեղինակներու դէմքերու աշխատակցութեամբ:

Մարդիկ կը մեռնին, բայց գաղափարները կը մնան կենդանի, եթէ ուրիշներ շարունակեն զանոնք: Երուսաղէմը չէ՞ կրնար, այս կամ այն պատճառով. այն ատեն կրնան գործը ստանձնել թերեւս «Համազգային», «Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներու Միութիւնը կամ Գուլպէնկեան «Բաֆֆի» գործունեայ միութիւնը, առայժմ մասնակի ձեռնարկի մը համար, պատմութեան կամ մատենագրութեան շուրջ, մինչեւ որ կարելի ըլլայ ստեղծել հայ մշակոյթի ընդհանուր կազմակերպութիւնը:

Յաճախ դո՛րծը կը ստեղծէ միութիւնը կամ կազմակերպութիւնը: Խական, անյետաձգելի կը նկատենք այս ձեռնարկը, անո՛ր համար, որ մեր ոյժերը կը մաշին կամ կ՚անհետանան եւ թերեւս վաղը ուշ ըլլայ, եթէ ուղենք մարմին տալ մեր ծրագիրներուն: Դէմք մը, Թորգոմ Պատրիարք, կորսնցուցինք եւ հայ մշակոյթը, իրեւ գործնական արդիւնաւորում, ահագին կորուստ ունեցաւ, ըսելու համար անդարմանելի, երկար ժամանակի համար:

Զմոռնանք, որ ներկայ պայմաններուն մէջ, օտար շունչի տակ մեծցող նորահաս սերունդներուն համար անհրաժեշտ, անյետաձգելի ձեռնարկներ են ասոնք: Գիրք մը, Խորենացիի Հայոց Պատմութիւնը, փրկած է Հայը եւ անհուն ծառայութիւն մատուցած հայ ազգին ու հայ ոգիին կայմութեան տեսակէտէն. հրաշք գործած պարզապէս: Ի՞նչ պիտի ըլլայինք այսօր առանց Խորենացիի...

Թարգմանութիւն մը, Աստուածաշունչի հայացումը, հայ գրականութեան հիմք դրած է իր լեզուովն ու յարակից ոգեկան ճառագայթումով:

Ինչո՞ւ չմտածել, թէ ինչ որ անցեալին եղած է մեր հայրենիքէն ներս, այսօր կարելի է կրկնել մեր հայրենիքէն դուրս, փրկարար լաստ դարձնելով զայն հայութեան ու անոր ոգեկան ու իմացական գոյութեան համար:

Խորունկ համոզում մը, նախաձեռնութեան ոգի եւ յամառ կամք՝ բաւական պիտի ըլլային հայ կեանքը յեղաշրջելու: Ո՛վ պիտի գործէր այս ուղղութեամբ, նախ՝ միակ ձեռնարկի մը շուրջ, որ անվերապահ աջակցութեան պիտի արժանանար եւ, կասկած չկայ, կորիզը պիտի կազմէր համազգային վաղուան մեծ շարժումին ու կազմակերպութեան.

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»Ի

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Անկախ ժողովուրդ մը ըլլալ կ՚ուզենք.— անկախ՝ ի՞նչ բանէ. անկախ՝ ուրկէ՞:

Իրականանալի՞ է մեր անկախութիւնը, ու մանաւանդ՝ ունի՞նք ուժը՝ այդ անկախութիւնը պաշտպանելու համար:

Գիտենք որ արտաքին աշխարհը պատճառ եւ արդիւնքի յաւիտենական օրէնքով կը կառավարուի: Եւ սակայն՝ կ՚ուզենք անկախ ժողովուրդ մը ըլլալ, որովհետեւ գիտակցութիւնը ունինք մեր ազգային արժէքներուն, որովհետեւ լեզուով եւ մշակոյթով անհատականութիւն մը կը կազմենք, զոր պահել ու զարգացնել կ՚ուզենք:

Եթէ ժողովուրդները յաւիտենական պողպատէ օրէնքներու շրջանակին մէջ իրենց կեանքը անցընելու դատապարտուած ըլլային, այն ատեն գոյութիւն չէր ունենար ո՛չ ժողովուրդներու անկախութիւն եւ ոչ ալ ազատութիւն:

Ժողովուրդները անբան անասուններու երամակներէն անով կը տարբերին որ դուրս գալ կ՚ուզեն տնեսագիտական երկաթէ օրէնքներէն, անկարելին կը ցանկան, կը զատեն ու կը զանազանեն լաւն ու վատը, կ՚ընտրեն, կ՚որոշեն, կը զատեն:

Մարդը կրնայ, ինչպէս կ՚ըսէ Հէօթէ, վայրկեանին յաւիտենականութիւն շնորհել:

Ինչպէս ազատ մարդ ըլլալու ցանկութիւնը, նոյնպէս եւ ազատ ժողովուրդ մը ըլլալու ցանկութիւնը խորապէս մարդկային է եւ բարոյական: Ժողովուրդներու հոգիին բնածին մէկ բաղձանքն է, եւ չի խափանուիր կարելիութեան եւ իրականալիութեան սկզբունքներով:

Անկախ ըլլալ կ՚ուզենք, կ՚ըսենք, եւ կը հասկնանք,— անկախ՝ կամայականութենէ, դուրսէն ճնշող, մեր կամքը բռնաբարող ուժէն: Անկախ՝ մենք մեր կամքով մեր ճակատագիրը որոշելու, իբրեւ ազգային հաւաքականութիւն մը:

Գիտենք, որ բացարձակ անկախութիւն գոյութիւն չունի այս աշխարհի մէջ: Ո՛չ անհատները, ո՛չ հաւաքականութիւնները կրնան դուրս գալ աշխարհի պարտադրիչ օրէնքներէն: Բացարձակ անկախութիւնը գաղափար մըն է միայն: Հայ ժողովուրդի ցանկացածը այդ չէ, այլ՝ գործնական, իրականութեան համապատասխանող անկախութիւն մը, անկախութիւն մը որ համապատասխան ըլլայ նիւթական պայմաններուն եւ փորձառութեան:

Ան իր կամքը կ՚ուզէ գործադրել, ո՛չ թէ ուրիշներու կամքին գործադիրը ըլլալ:

Ասիկա՝ «անկախ ժողովուրդ» հասկացողութեան ի յառաջագունէ ընդունուած պայմանն է:

Ազատութիւնը նպատակն է ամէն մէկ ժողովուրդի, որ գիտակցութիւնը ունի որպէս ուրոյն հաւաքականութիւն ապրելու, եւ գնահատութիւնը ունի իր արժէքներուն:

Ան՝ ժողովուրդի մը հոգիէն ծնած տեսակ մը բաղձանք է, բնազդային է, տեսակ մը զգացում, հոգեբանական բնոյթ ունի, եւ որ ազգային կամքի յայտնութեամբը իրականանալու կը ձգտի: Ան երբեմն որոշ է եւ բուռն, երբեմն անորոշ բայց մի՛շտ ժողովուրդներու հոգիին խորը թաղուած կայ ու կը մնայ: Այդ տենչն է որ ժողովուրդի մը ապրելուն, անոր կեանքին իմաստ կուտայ, անոր հրճուանք ու գրգիռ կուտայ:

Ազատ եւ անկախ ժողովուրդ մը դառնալու ձգտումը հոգեկան պահանջ է, եւ ո՛չ թէ հոգեկան դրութիւն. այսինքն՝ այս կամ այն պայմաններու արդիւնք: Իր էութեամբ մարդկային ձգտում մըն է, ազգային ոգիին յատուկ, այդ ոգիէն անբաժան, առանց պատճառի իբրեւ,— անպատճառական —, մեր էութեան մէջ դրուած եւ մեր էութենէն հարկադրուած:

Զեմ հարցներ,— կ՚ուզէ՞ս սորուիլ ապրիլ: Այլ՝ կ՚ըսեմ— ԱԶԱՏ ԵՒ ԱՆԿԱԽ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ, ատոր մէջ է կարելիութիւնը հայութեան ու անոր բանիմացութեան զարգացումին: Ժխտէ՝ ազգի մը ազատութեան տենչը ու ժխտած կ՚ըլլաս ե՛ւ ազգը ե՛ւ ազգութեան գաղափարը. ժողովուրդները կը վերածես ոչխարներու հօտի:

Ինչպէս անհատի մը գործունէութիւնը կը մղուի բնազդներով եւ ըղձացումներով, այնպէս եւ ժողովուրդի մը գործունէութիւնը կը մղուի թաքուն եւ յայտնի բաղձանքներով, եւ ապագայի յաջողութեան յոյսերով:

Այսպէս ծնաւ հայ անկախութեան բաղձանքը.

Իրական ու արդար է այդ բաղձանքը:

Գիտենք որ կամքի ոյժը կը զօրանայ վարժութեամբ: Մեր կորուստները, մեր անկումներն ու անյաջողութիւնները մեր կամքի ուժը զօրացնելու միայն կը ծառայեն:

Ո՛րքան ուժով ըլլայ մեր կամքը, ա՛յնքան տեղի պիտի տան արտաքին աշխարհի արգելքները:

Ո՛րքան ուժով ըլլայ մեր հաւատքը, ա՛յնքան վեր կը մնայ ան՝ օրուան հոգերու կապուած նիւթական բաներէն.

Հայ ժողովուրդի ազատութեան իղձը քանդակուած է վէմերու վրայ, անոր ապրելու կամքը ժայռեր է ճեղքած ու դարերէ մեջի հասած:

Իր օրէնքներո՛վը կ՚ուզէ ապրիլ հայութիւնը եւ իր առաջնութիւններովը:

Մեր կամքի կրթութիւնը, մեր ապագայ կրթութեան գլխաւոր հոգը պիտի ըլլայ:

Ամէն մէկ Հայու վրայ, ամէն բանէ վեր, ամբողջական ու տիրական բան մը կայ:

Ասիկա ոչ թէ անհատէն կը բխի ու անոր նպատակներուն համար ըստեղծուած է, այլ՝ անոնցմէ վեր, անոնց վրայ իշխող, անոնց կեանքին ու ճակատագրին վրայ իշխող բան մըն է:

Ասիկա՝ մեր ազգային լինելութեան հարցն է, անոր Գաղափարն է, անով է որ կը տարուին եւ կը դատուին մեր գործերը:

Վ. ՄԵԼԻՔԵԱՆ

ՄԵՐ ԱՊՐԵԼՈՒՆ՝ ՏԵՒԵԼՈՒ ԿԱՄՔԸ

Ամէն դժբախտութիւն եւ չարիք, կամքի, պայքարի եւ մեր գոյութեան տեւականացման փորձաքարը կըդառնայ կարծէք:

Համատարած անտարբերութիւն մը, յուսալքութիւն մը վարակած էր շատ մը գաղութներ, եւ մանաւանդ պէս Ֆրանսայի հայութիւնը՝ վերջին տարին մանաւանդ: Հին պատմութիւնն է որ կը կրկնուի:

Զարիք մը, դժբախտութիւն մը պէտք էր, ուրեմն, որպէսզի թմրած եւ յուսալքուած հոգիները արթննան, ցնցուին, անգամ մըն ալ հանդիսաւորապէս մեր ժողովուրդի գերագոյն զոհաբերութեան ոգին, ապրելու անհուն կամքը եւ նուիրաբերումի շարժիչը հրապարակ գայ

Սուէտիոյ մեր քաղցրի հայ հայրենակիցներուն դժբախտ եւ ծանր վիճակը, մեծ եւ աննկարագրելի յուզում մը ստեղծած նաեւ մարսիլահայ գաղութին մէջ:

Իւրաքանչիւր սոյրենասէր Հայու օրուան խօսակցութեան նիւթը եւ մտահոգութեան առարկան է Սուէտիոյ գաղթական հայութեան վիճակը: Ամէն ոք՝ օգնելու, զոհաբերելու պատրաստակամութիւն ցոյց կուտայ: Դժբախտութիւնը համազգային է: Տարաշխարհի հայութիւնը մանաւանդ, որ տարիներով իր կեանքը մաշեցուցած է տարագրութեան եւ գաղթի ճամբաներուն վրայ, խորապէս կ՚ըմբռնէ ու կը զգայ թէ՝ ինչ բանէ գաղթական ըլլալ, թողուլ ինչք, ըստացուածք, եւ, բազմանդամ ընտանիքի ապրելու հողը չակած, պատառ մը հացի եւ նոր բոյնի մը կարօտ, նոր կայաններ թափառիլ՝ անիծելով սեւ ճակատագիրը:

Բայց ի տես մեր ժողովուրդի օգնութեան եւ զոհաբերումի պմայլելի տրամադրութեան, յուսադրուելու եւ տոկալու նոր ոգի մը կ՚արթննայ մարդուս մէջ: Այսպէս չէ՞ եղած մեր պատմութեան մեծագոյն մասը:

Քանի քանի նման աղէտներու եւ չարիքներու դիմագրաւ ենք, պայքարած, օգնած, զոհաբերած, մեր ապրելու եւ տեւելու անընկճելի կամքը յայտնաբերելով, արդար եւ պատուաւոր աշխատանքով:

Ինչ լաւ գրած էր «Յառաջ»ը իր մէկ խմբագրականով, թշնամին իր քաղաքական յաջողութիւններով կ՚ուրախանայ եւ խրախճանքներ կը սարքէ, մանաւանդ հազարաւոր հայութիւնը բնաւեր դարձնելով: Մեր պարտքն է, դարձեալ համահայկական թափով դիմագրաւել մեզ պարտադրուած չարիքը, գերագոյն զոհաբերութեամբ մը, ապահովելու համար մեր գաղթօդ եղբայրակիցներուն ապրելու հողը եւ զանոնք հողին ու աշխատանքին կապելու միջոցներ տալ: Շատ չանցնիր, եւ այսօրուան դժբախտ ու գաղթական Հայը, դարձեալ իր արդար քրտինքով, իր հալալ վաստակով եւ նախաձեռնութեան ոգիով, թշնամիին մղձաւանջ մը կը դառնայ:

Զարիքի եւ անմարդկային արարքներու ժառանգական ծրագիրը՝ թշնամիինը ըլլայ, իսկ ապրելու գիտակցութիւնը, աշխատանքի սէրը, ու զոհողութեան պայքարի ոգին՝ չպակսի մեզի:

Սուէտիոյ հայութեան արտագաղթը, մեր ազգային գիտակցութեան համերաշխութեան եւ զոհաբերումի ոգիին նոր փորձաքարը կը դառնայ.

Անգամ մը եւս ցոյց տանք որ կ՚ուզենք ապրիլ մեր արդար աշխատանքով եւ մարդկային տարրական իրաւունքներով: Եւ մեր գերագոյն զոհաբերութեան չափն ուղենշականութիւն օրինակ մը թող դառնայ մեղմէ աւելի ամեն ու քաղաքակիրթ ազգերուն

Ոչ ոք թող փորձէ չըմեղանալ եւ մութին մէջ իր հետքը կորսնցնել: Շատ ունեցողը՝ շատ, քիչ ունեցողը՝ իր կարողութեան համաձայն: Բայց, ոչ ոք ձեռնպահ եւ անման: Պէտք չէ մոռնալ այն ճշմարտութիւնը թէ գետերն ու ծովերը կաթիլներէ կազմուած են: Ամենապզտիկ լումանն իր տեղն ու օգուտը ունի:

Մարսիլիոյ Ազգային վարչութիւնը նախաձեռնարկ եղած է մեր շրջանին մէջ կազմակերպելու օգնութեան գործը, համախորհուրդ ազգային, եկեղեցական, ժողովրդային մարմիններու եւ յարանուանութեանց: Վստահ ենք որ՝ Մարսիլահայ գաղութը պիտի արժեցնէ ինքզինք՝ զոհաբերութեան գեղեցիկ օրինակ մը տալով

Մեր կարծիքով, որպէսզի այս օգնութեան գործին մէջ, փութկոտութիւններ եւ խաչաձեւումներ տեղի չունենան, այն միութիւններն ու անհատները որոնք կ՚ուզեն իրենց օգնութեան բաժինը տալ, հարկ է որ լուսարանուին Ազգ. Կեդր. Վարչութենէն եւ ըստ այնմ կատարեն իրենց պարտականութիւնը:

Կ՚իմանանք թէ՝ քանի մը միութիւններ արդէն նկատելի գումարներ արձանագրուած են, ազգային վարչութեան մօտ:

Արտասահմանի հայութիւնը, անխտիր, մէկ մտահոգութիւն պէտք է ունենայ,— հողին եւ արդար աշխատանքին կապելու միջոց եւ դիւրութիւն տալ Սուէտիոյ եւ Ամանեայի բռնաւեր հայութեան: Պէտք յաջողինք՝ որովհետեւ համերաշխութիւնը կատարեալ է, եւ ցաւը ընդհանուր:

ԱՍՈՒԹ

ՃՇԴՈՒՄ ՄԸ

Անցեալ օր հրատարակած էինք տեսակցութիւն մը Սուրիոյ Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. Խմիր Ալիի հետ Արդ, յիշեալը կը խնդրէ մեզմէ ընդհանուրեալ երկու ճշդումները.

Ա.— Կարելի էր սուրիական քաղաքացիութիւն ստանալ 1924, 1926 եւ 1937 — 38:

Բ.— Օտարներու հետ ամուսնացող սուրիահպատակ կիները կը պահեն իրենց հպատակութիւնը՝ եթէ այդ օտարը réfugié եղած ըլլայ:

«ՅՈՒՍԱԲԵՐ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (129)

ԳԵՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Արտաշ դեռ չէր պատասխանել, երբ Բոնաւորը գոչեց.

— Ինչո՞ւ իմ հարցին չես պատասխանում, Մարզպետունի իշխան:

— Քո հարցին պատասխանելուց առաջ՝ ինքս պիտի նոր հարց տամ քեզ. ասացէ՛ք, ինչո՞ւ Երասխաձորի քո զօրագունդը յառաջանում է դէպի Նորապատուրս...

— Իմ զօրագո՞ւնդը... այլայլուած ու շփոթուած հարցրեց Աշոտը:

— Երասխաձորից դէպի Նրադզատո՞րս... Այդ ի՞նչ է նշանակում, վրդովուած հարցրեց Արտաշը:

— Այո՛, մինչդեռ մենք ապահով նստած ենք այստեղ, մեր հեծելակալը մտածում է մեզ յանկարծակիի բերելու... յարեց իշխանը:

— Դու ստում ես... բացականչեց Բոնաւորը:

— Ստում է քո «Արքայական Մեծութիւնը», զայրացած պատասխանեց Մարզպետունին, առանց այլեւս համբերել կարողանալու:

— Դու յանդգնում ես մինչեւ այդտե՞ղ, գոռաց Բոնաւորը եւ ապա զօրականին դառնալով հրամայեց՝ կալանաւորեցէ՛ք իսկոյն այս թշուառականին:

Զինուորներից մի քանիսը առաջ անցան:

— Միթէ՞ ստեղծուել է այն մարդը, որ պիտի համարձակուի Մարզպետունուն կալանաւորել նրա ձեռնելուց առաջ... որոտաց իշխանը եւ սուրը հանելով՝ հրաւէր կարդաց զօրականին.— Ո՞վ, ուրեմն, փորձեցէք ձեր ոյժը, Բագարանցի քաջեր...

Եղնիկն այս տեսնելով՝ թռաւ ձիու վրայ եւ դէպի բանակը սլացաւ: Բայց յառաջացող զինուորները տեղերնին մեխուեցան:

— Այս ի՞նչ է նշանակում, Մեծափառ Տէր. միթէ՞ Բագրատունեաց պալատը կարող է այս ատենան նուաստանալ... վրդովուած խօսեց Արտաշը:

— Ի՞նչ. նուաստանա՞լ ասացիր... եւ այն՝ իմ պահակներիս առաջ... բացականչեց Բոնաւորը:

— Դու ամենակալ ես անում հիւրասիրութեան սրբազան օրէնքը, դու անարգում ես հանդուցեալ թագաւորի յիշատակը. ուրիշ ի՞նչ անուն կարող եմ տալ այդ վարմունքին:

— Դու ուրեմն կրկնո՞ւմ ես քո հայհոյանքը:

— Աւելին կարող եմ ասել. դու մի դաւաճան ես... զայրացած պատասխանեց Արտաշը եւ ապա դառնալով Մարզպետունուն՝ հրամայեց.

— Իշխա՛ն, խնդրէ՛մ իմ կողմից Թագուհուն պատրաստուել իսկոյն. մենք այսօր եւեթ պիտի հեռանանք այստեղից:

— Ոչ ոք չպիտի հեռանայ, կարուկ ձայնով գոչեց Բոնաւորը:

— Հեռանալը մեր կամքից է կախուած, նկատեց Արտաշը:

— Իսկ թողնելը իմ կամքից, պատասխանեց Աշոտը:

— Թողնե՞լը... ի՞նչ, դու ուրեմն կալանաւորո՞ւմ ես մեզ, բացականչեց Արտաշը զայրոյթից դողալով:

— Ոչ, ես կամենում եմ աւելի երկար հիւրասիրել ձեզ, պատասխանեց Բոնաւորը հեգնօրէն ժպտալով:

— Ա՞յդ նպատակով էիր ուրեմն ինձ քո դղեակն առաջնորդում, ա՞յնտեղ էիր կամենում ինձ բանտարկել, հարցրեց Արտաշը զայրագին:

— Այո՛, եթէ հաճելի է քեզ հաւատալ քո կասկածին:

— Այդ ոչ թէ կասկած, այլ ճշմարտութիւն է. Մարզպետունի իշխանն աւելի շուտ գուշակեց քո դիտաւորութիւնը:

— Եթէ այդպէս է, թո՛ղ ուրեմն մարմնանայ այդ ճշմարտութիւնը... Ոչ ոք ուրեմն այլեւս իրաւունք չունի ելնել այս ապարանքից... Պահակապետ, կատարիր քո պարտքը... Այս ասելով նա նշան արաւ պահակախմբի գլխաւորին եւ ինքը շուռ եկաւ ներս մտնելու համար:

— «Սատա՛նա, Սատա՛նա, խիստ է քեզ ընդդէմ խռովել...», գոչեց Արտաշը եւ սուրը մերկացնելով Բոնաւորի առաջն առաւ.— Ո՞ւր ես գնում, կանգնի՛ր, երկրորդի՛ր հրամանդ... որոտաց նա ահռելի ձայնով. Բագրատունեաց գահի պայազատին իրաւունք չունիս անարգելու, կանգնի՛ր եւ ասա՛ ինձ՝ ո՞վ ես դու:

— Ես Հայոց թագաւորն եմ, իսկ դու իմ հպատակը, պատասխանեց Բոնաւորը եւ նորէն դառնալով պահակներին՝ գոչեց.— ի՞նչ էք կանգնել, թշուառականներ:

— Եւ իրաւ, ի՞նչ էք կանգնել, բացականչեց Մարզպետունին եւ սուրը քաշելով դիմեց առաջացող պահակների վրայ:

Վերջինները շրջապատեցին իշխանին եւ կամենում էին սուրը խլել նրանից: Այս տեսնելով Արտաշը, յարձակուեց նրանց վրայ:

— Ո՛ն ուրեմն, կատարենք մեր պարտքը, գոչեց նա եւ սկսաւ սուրի հարուածներով դիմադիր վահանները ջախջախել:

Ընդհարման աղմուկն ամբողջ ապարանքը բռնեց. այս ու այն կողմից դուրս վազեցին արքայական թիկնապահները եւ տեսնելով նրան վտանգի մէջ, յարձակուեցին զաւակներին վրայ: Սկսաւ կանոնաւոր կռիւ:

Բարեբախտաբար ընդհարումը հեռու էր կանանոցից եւ Բոնաւորը փակել էր տուել այդ կողմի անցքերը այնպէս որ Թագուհուն եւ իշխանուհիներին չէր սարսափեցնել այդ կողմի չլուելը. Բայց դաւադիրների խումբը հետզհետէ ստուարանում էր, նրանց յարձակումը ծանր կերպարանք էր առնում. փոքր մի եւս եւ պիտի ընկճէին նրանք արքայակորին ու Մարզպետունուն: Բայց ահա՛, հէնց այն վայրկեանին, որ մի քանի զօրեղ ձեռքեր պրկեցին Գէորգ իշխանի բազուկը եւ կամենում էին սուրը հանել նրա ձեռքից, գալարափողերը որոտացին ապարանքի առաջ եւ Գոռք սուսերամերկ ընկաւ դաւադիրների վրայ:

— Դժոխքի որդիք, ի՞նչ էք անում. գոչեց նա զայրագին եւ սկսաւ հարուածել հօր հակառակորդներին:

Նրիտասարդ իշխանին հետեւեցին իւր թիկնապահները, յետոյ՝ գլխաւորների խումբը, վերջը՝ Վանանդացիք: Զանցաւ մի քանի վայրկեան եւ ապարանքի ընդարձակ բակը լցուեցաւ զօրքերով, որոնք սրեր շողացնելով եւ նիզակներ ճօճելով սպառնում էին ջանդել, կործանել՝ ինչ որ մի անգամ կը դիմադրէր իրանց:

(Շար.)

ՀԱՅ ՀՈԳԻԻՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԱՄԲ.— Ստորեւ ամփոփումը դասախօսութեան մը, զոր ըրեր Ց. Ձ. Սիրունի ըրած է Փլօէշթի մէջ.—

Կը պատմէի որ ազգերը երբեմն իրենց հոգին կը կորսնցնեն։ Զգիտեն ուրկէ կուգան, ուր կ'երթան. կը մոռնան զիրենք անցեալին կապող Թելը, ու վաղուան հետ կապուելու ուժը չունին. Շուարած, ուղեկորոյս կը թափառին մութին մէջ։ Կ'ըսեն՝ պէտք հասնին անդունդին եզրը ։

Ու յանկարծ նախախնամութիւնը տարրերկներ կը ղրկէ. Բնազդական մը մըն է որ կը խլրտի յանկարծ ժողովուրդի մը ներսը, ու կը պոռթկայ անոնց մէջէն իր ճիչը ։

Հայ ժողովուրդն ալ ունեցած է այսպիսի վայրկեաններ։ Ան ալ երբեմն կորսնցուցած է իր հոգին։ Մերթ օտար պետութեանց լուծը վզին, մերթ օտար շունչը իր հոգիին վրայ։ Բայց այդ անգամուն ալ բնազդական ոյժը խլրտած իր կողերուն մէջ, ու գտած մըած իր լուծերը փշրելու։ Անկիւնէ չարան մըն է Հայոց պատմութիւնը ծիգերու՝ անկախութիւն պարտելու համար հայ ժողովուրդին, ինչպէս որ հայ մշակոյթի պատմութիւնը գարաւոր կռիւ մըն է օտար հոգիին դրոշմը չնջելու, ան — փական զէծ մը առնըծելու համար։

Հին Հայաստանը գերի չեղաւ դարերով օտար տասուածներու։ Մեր բոլոր դրացիները պարտադրեցին մեզ իրենց աստուածները, ու անոնց հետ իրենց հաւատալիքներն ու նախապաշարումները ։

Հին Հայաստան ի վերջոյ իր հոգիին մէջ համադրեց օտարքէն առած բոլոր հաւատալիքները, ու անոնց ստացուց հայ կերպարանք ու հայ բնորոշկեր ։

Քրիստոնեայ Հայաստանի մէջ եւս նոյն երեւոյթը տեղի պիտի ունենար։ Արդէն նոր կրօնը սկսեր էր վարակել Հայուն դրացիները, երբ յայտնուեցաւ յանկարծ Լուսաւորիչ մը։ Ան էր որ ըրաւ առաջին փորձը Հայաստանի մէջ հիմնելու նոր եկեղեցին իբր պաշտօնական կրօնք պետութեան։ Անշուշտ իրմէ առաջ ալ Հայաստանի մէջ քրիստոնեաներ կային, ու գանգուածներուն մէջ սկսած էին վաղուց սպրդիլ նոր կրօնին սլիքները։ Երեք հարիւր տարիէ ի վեր Քրիստոսի քարոզած խօսքը կը գեղերէր Հայաստանի շուրջ, ու չէր կրնար ալ ներս թափանցած չըլլալ. Սոսյդ է Տրդատէն առաջ իսկ քրիստոնեայ կորիզներ կային Հայաստանի մէջ, եւ տեղ տեղ ստեղծած էին հոգեկան տրամադրութիւն մը՝ նոր կրօնը ընդգրկելու ։

Բայց հայ քրիստոնէութիւնը ամբողջներու հոգին փոթորկելով սկսաւ։ Պարտադրուեցաւ վերէն։ Ու տարիներ համար զանգուածներուն խորթ մնաց երկար ատեն նոր կրօնը։ Ու Հայը գեռ չունէր իր քարոզիչները։ Ասորին ու Յոյնը եղան որ քարոզիչի դերը կատարեցին։ Ասկէ էր որ Քրիստոնէութեան հետ Հայաստան մտաւ յոյն ու ասորի լուծը։ Հայ հոգին որ խրտչէր էր նոր կրօնէն, հիմա օտար հոգիին կը սկսէր գերի դառնալ։ Լեզու, դպրութիւն օտարէն սկսեր էր գալ իրեն։ Հայ եկեղեցին ամբողջ դար մը գերի մնաց Յոյնին ու Ասորին ։

Պէտք եղաւ որ նոր առաքեալ մը գայ որպէսզի Հայաստանը վերէն օտար հոգիին լուծէն։ Երբ յայտնուեցաւ Մեսրոպ, քառս մըն էր հայ հոգին. կորսնցուցած էր իր դարաւոր կրօնը՝ բայց դեռ կ'ապրէին անոր հետքերը։ Ընդգրկած էր նոր կրօն մը՝ բայց ան իր հոգիին մէջ կը թափանցէր օտարին շունչով։ Պէտք էր ստեղծել հայ քրիստոնէութիւն, ու հայ հոգին ազատել օտարին ճիրաններէն։

Ոսկեդարը հայ հոգիին անկախութեան համար մղուած այդ կռիւն է ։ Նպաստաւոր էր վայրկեանը այդ հսկայ աշխատանքին համար։ Վռամշապուհ՝ Հայոց Թագաւորը կ'իշխէր խաղաղութեան պահու մը։ Հայոց կաթողիկոսական գահուն վրայ Սահակ մը կար՝ որ շարժումը հովանաւորեց ու խորացուց։ Մեսրոպ՝ անոնց կբռթնած՝ իր մեծ ճիգը սկսաւ։

Դիւրին է հրաշքի վերագրել հայ տառերուն գիւտը, ու պատմութեան դասագիրքի մը վրայ լուռ մը լքրտել աշխատանքը որ անոր հետեւեցաւ ։ Պէտք է ըմբռնել գարհուրելի ճիգը որ Մեսրոպ ըրաւ հնարելու համար հայ այբուբենը գիտնականի մը մտատանջութեամբ, եւ աշխատանքը որ եղաւ յետոյ հայ դպրոցները բանալու եւ ուսանող հասցնելու համար, այլ եկեղեցին հայացնելու ու Աստուծոյ խօսքը հայ լեզուին վերածելու համար ։ Այդ աշխատանքը որ գրեթէ կէս դար տեւեց ամէնէն ահաւոր կռիւն է զոր հայ ժողովուրդը երբեք մղած ըլլայ իր անկախութեան համար, որովհետեւ կռիւն է նախ հայ հոգին անկախ ընելու ։

Այբուբենը զոր Մեսրոպ Հայուն պարգեւեց՝ մեծագոյն զէնքն էր ու մեծագոյն զէնքը մնաց արդարեւ հայ հոգին անկախ պահելու համար օտար հպումէն։ Սեփական այբուբենով էր որ սեփական մշակոյթ կրցանք պահպանել, ու առով անաղարտ պահել հայ ժողովուրդին հոգեկան անկախութիւնը եւս ։

Հոգեկան այդ զէնքերն էին որ Հայը ամուր բռին քանի մը տասնեակ տարի. յետոյ Աւարայրի դաշտին վրայ 451 Թուականը դարձուցին կոթողն իսկ հայ ոսկեդարուն ։

Հոգեկան այդ զէնքերովն էոր Հայր դարերուն ու ցեղերուն դէմ կռուեցաւ եւ պահեց իր գոյութիւնն ու ինքնութիւնը։ Անոնցմով իր հոգին անկախ պահեց ամբողջ 15 դար ։ Պետութիւններ կը կործանին, կը Թաւալին ոէժիմներ, ժողովուրդներ կը կորսընցնեն իրենց քաղաքական անկախութիւնը։ Բայց վայ այն ժողովուրդներուն որոնք իրենց հոգեկան անկախութիւնը վրայ կուտան։ Այն ատեն է միայն որ կը չքանան ժողովուրդները ։

Այս տարի 15 դար կը լրանայ Սահակին ու Մեսրոպին մահէն ի վեր ։ Տասնըհինգ դար է որ անոնք կը շարունակեն ապրիլ մեր մէջ։ Վայ մեզի եթէ պիտի չկրնանք մենք ալ գործածել անոնց կտակած զէնքը, ու մեր հոգին պիտի նետենք օտար կաթսաներու մէջ ։

Գուրգուրանք այդ զէնքերուն վըրայ, որովհետեւ, գիտցէք, չեն կըրնար երբեք անկախ դառնալ ժողովուրդները՝ եթէ վրայ տուած են իրենց հոգեկան անկախութիւնը ։

Կռիւը մեր հոգիէն ներս խուժող ալիքներուն դէմ՝ աւելի դժնդակ է ասկայն հիմա, քան ինչ որ եղեր է ամբողջ 15 դար։ Հին զէնքերը բաւ չեն օտար հեղեղին դիմանալու համար. այլեւս չի բաւեր դուրգուրալ հայ լեզուին վրայ միայն։ Անհրաժեշտ է որ ամէն ճիգ ընենք մեր ուզոյն գիծը պահելու համար մեզ շրջապատող ժողովուրդներուն մէջ։ Պէտք է դարգուրանք մեր բոլոր սրբութեանց վըրայ, ընտանեկան աւանդութիւններէն սկսեալ մինչեւ այն բոլոր տաճմիկ սովորութիւնները՝ որոնք պահպանելու կը ծառայեն ժողովուրդի մը ինքնատիպ դրոշմը, եւ որոնց վրայ աւաղ, անտարբերութեամբ կը նայինք հիմա։ Ժողովուրդի մը հոգին անկախ դարձնողը միայն ձեւը չէ, այլ այն ոյժը որ իր խորքէն կը բխի, եւ որուն շնորհիւ կանգուն է մնացեր հայ օճախը՝ հակառակ դարերուն վայրագութեան ։

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Թող հրամմէ, խնձ կը սպասենք»...

Այս խորագրին տակ, Մ. Զէքէրիա Սէրթէլ հետեւեալը կը գրէ «Թանի» մէջ.

Հաթայի մայր հայրենիքին կցման որոշումէն ի վեր, իտալական մամուլը կը շարունակէ հրատարակութիւններ կատարել Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի եւ այս երկու երկիրներու միջեւ կնքուած համաձայնութեան դէմ ։

Նախապէս, իտալական մամուլը աւելի շատ Ֆրանսայի դէմ կը գրէր եւ կը բաւականանար պնդելով թէ Ազգաց Ժողովին զինքը հողատար նշանակած մէկ հողամասը ուրիշի Թողուց։

Քանի որ Հաթայ այժմ Թուրքիոյ մէկ մասը կը կազմէ, ըսել է թէ, Իտալիոյ համաձայն Հաթայի հարց մը կայ մեր միջեւ, եւ Իտալիա մտադիր է այս հարցը անձնապէս եւ ուժի միջոցաւ լուծելու ։

Իտալական կառավարութեան դաղափարներուն թարգմանը ըլլալը պնդող այս իտալական թերթին ըսածը հերքել՝ անոր դիրքին իջնել կ'ըլլար։ Որովհետեւ Հաթայ թրքական է եւ Թուրք հայրենիքին անբաժանելի մէկ մասը կը կազմէ։ Մենք այս տեղը ոչ բռնի կերպով, ոչ ուժի դիմելով, ոչ ալ հոն բնակող ժողովուրդին փափաքին հակառակ ըլլալով առինք։ Հաթայ ոչ Ալպանիա մըն է, ոչ ալ Հապէշիստան մը։ Այս հողերուն վրայ Իտալիան ոչ մէկ իրաւունք կրնայ ունենալ։ Որով ինչ հարկ վիճաբանելու ։ Գիտենք թէ Իտալիա աչք ունի մեր հարաւային հողերուն վրայ։ Եթէ այս հողերը ուժով առնելու բաղձանքը եւ յոյսը ունի, Թող հրամմէ, իրեն կը սպասենք ։

Իտալիոյ եւ մեր միջեւ վիճելի հարցը ոչ թէ Հաթայի խնդիրը, այլ մեր ծովեզերքներուն երկայնքին գտնուող Երկոտասան կղզիներն են ։ Այս կղզիները աշխարհագրական կազմութեան տեսակէտով մերն են, մինչեւ մեր եզերքները մօտ գործած են, Թուրքիա չի կրնար հանդուրժել որ իր ջուրերուն մէջ օտար սուիններ եւ օտար ուժեր բնակին ։

Այս կղզիները զինուորական տեսակէտէ ալ մեզի պէտք են։ Մեր ծովեզերքներուն պաշտպանութիւնը անհրաժեշտ կը դարձնէ որ այս կղզիները Թուրքիոյ ձեռքը գտնուին։ Այս նկատումով ալ չենք կրնար ներել որ այս կղզիները նամանաւանդ մեր հողերուն աչք ունեցող թշնամիի մը ձեռքը գտնուին ։

Այս կղզիները Միջերկրականի հաւասարակշռութեան տեսակէտէն ալ Թուրքիոյ կը պատկանին։ Թուրքիա, իբր Միջերկրականեան պետութիւն, Երկոտասան կղզիներու տէրը դառնալու պէտք ունի։

Այս կղզիները հին Թուրք հողամասեր են։ Անբնական պայմաններու մէջ մեզմէ առնուած են։ Անոնց մէջ ապրողներուն մեծ մասը տակաւին Թուրքեր են։ Հողամասի մը վրայ ուր մէկ Իտալացի չապրիր, Իտալիա իրաւունք չի կրնար ունենալ ։

Մենք այս հարցը մինչեւ հիմա մէջտեղ դնելու պէտք չէինք տեսներ. որովհետեւ մեր քաղաքականութիւնը, ներսը թէ դուրսը, խաղաղութեան քաղաքականութիւնն էր։ Համաշխարհային խաղաղութիւնը խանգարող դատերուն մէջտեղ դրուելուն ատենը դեռ չէր հասած։ Բայց այսօր ո եւ է անպատեհութիւն մը չէ մնացած մեր իրաւունքներն ու դատը պաշտպանելու համար հանդէպ անոնց, որոնք տիրապետել կ'ուզեն Թուրք հողամասերուն։ Ահա այս պատճառաւ, այլեւս բացայայտ կերպով կրնանք խօսիլ թէ Միջերկրականի հաւասարակշռութիւնը պաշտպանուած ատեն, պէտք է Թուրքիոյ վերադարձուին Երկոտասան կղզիները ։

Ի՛ՆՉ ԽՈՍՏԱՑԻՆՈՎ ՁԻՆԱԿՑԵՑԱՒ ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ Ի՛ՆՉ ՍՏԱՑԱՒ

«Նոյէ Վիներ Թակէպլաթ» կը գրէ թէ Թուրքիոյ նախ խոստացուած էր 50 միլիոն անգլ. ոսկիի վարկ, 500 պատերազմական օդանաւ, որոնց ընտրութիւնը պիտի ընէր Ինկիւրի, Մուսուլի քարիւղին մէկ վեցերորդ, կամ գոնէ մէկ ութերորդ մասը եւ Հաթայը։ Տրուեցաւ, սակայն, միայն Սանճաքը ու այն ալ՝ կանխիկ, բայց՝ Ֆրանսայի կողմէն։ Քարիւղի մասին այլեւս խօսք չըլլար։ Օդանաւերուն համար Թուրքիա կամ դեռ երկար պիտի սպասէ եւ կամ Լեհաստանի նման, պիտի գոհանայ փճացած ապրանքներով։ Իսկ ոսկիին քանակը 50 միլիոնէն իջած է 20 միլիոնի։ Լոնտոնի մէջ կը խորհին թէ, կը շարունակէ թերթը՝ նոյն հեղնական լեզուով, «Վոսփորի գնումը», ինչպէս կ'որակեն իրենք, քաղաքական յաւագոյն փոխանակումն էղած՝ շրջապատումի քաղաքականութեան մարզին մէջ։

Թուրքերը կրնան առանձնաշնորհումի մեկնութիւն մը տալ, բայց խնդիրը ունի նաեւ վտանգաւոր կողմ մը։ Եթէ Անգլիա չհամաձայնի Սովետներուն հետ, Անգլիոյ իրաւունքը նեղուցները գործածելու մասին, պիտի դառնայ Մոսկուայի դէմ յարձակումի շատ կարեւոր զէնք մը։ Որովհետեւ, ծանօթ է թէ Սեւ Ծովի այդ անցքին վրայ քանի քանի բախումներ են եղած երկու կայսրութեանց — Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ — միջեւ, ոչ միայն Հնդկաստանի, այլեւ իրենց միւս բոլոր վիճելի խնդիրներուն համար։ Թուրքիա պարտաւոր պիտի ըլլայ Արաբները զսպել կամ ուժով եւ կամ մէկդի դնելով Քէմալի հակակրօնականութիւնը, եւ կրկին օգտագործելով Մարգարէին պատմուճանը։ Պաղեստինի պաշտպանութեան մասին խորհրդարանին մէջ եղած վիճաբանութիւնները ցոյց տուին թէ Անգլիա որքան մեծ յոյս դրած է Թուրքիոյ վրայ։ Թուրքերը պէտք է ժամանակին նաեւ Սուէզի ջրանցքին պաշտպանութեանը, որ Եգիպտոսի համար պայքար մըն է։ Թուրքիա պարտաւոր է երաշխաւորել Յունաստանի եւ Ռումանիոյ սահմանները եւս՝ արտապալքանեան ուժերու դէմ։ Եւ Տնիեփէրէն մինչեւ Աղբէտական։ Ուրեմն, Թուրքերը, փոխան համեստ գինի մը, պէտք է որ պաշտպանեն, Անգլիոյ համար, մարդ մը որ կ'ընդգրկէ գրեթէ իրենց նախկին կայսրութիւնը, նոյն այն Անգլիոյ համար, որ երկու տասնամեակներ առաջ զիրենք գրկած էր նոյն այդ կայսրութեան վերջին մնացորդներէն։ «Քաղաքականութիւնը երբեմն իրապէս կը շարժի խորապէս մտածուած ճամբաներէ »։

Անգլիոյ հետ Թուրքիոյ կնքած համաձայնութիւնը գրեթէ պատրաստ է եւ պէտք էր որ հրատարակուէր յուլիսի կիսուն։ Բայց, գործը Մոսկուայի բանակցութիւններէն արդէ չընթացաւ։ Կարգ մը փոփոխութիւններ մտցուեցան։ Միջերկրականի մէջ, Թուրքիա մեքենաբար պիտի մասնակցի որ եւ է կռիւի, այսինքն՝ պիտի օգնէ պաշտպանելու համար կայսրութեան ճամբաներէն մին, զոր Լոնտոն պիտի լքէ։ Դայլնը պէտք է բոլորովին բաժնէ Պալքաններու մէջ Թրքական «շահերու գօտիները»՝ այն պարտաւորութիւններէն, զորս Թուրքիա ունի Պալքանեան Ուխտով ։

Երբ ճիշդ է, հա՛շլ է

Թուրք որսորդներ, Զէյթունի լեռները որսի կ'երթան։ Անտառի անտառի մը մէջ եղնիկներ կը նշմարուին. կը կրակեն եւ չեն կրնար զարնել։ Եղնիկները կը հետապնդուին, քարայր մը կը տեսնուի որու առջեւը կեցած մերկ, մազերը եւ մօրուքը մինչեւ ծունկերը երկարած մէկը։ Վայրենի մը տեսած ըլլալու ահ ու սարսափով, որսորդները կ'ուզեն կրակել, յանկարծ, «ես ալ ձեզի պէս մարդ մըն եմ» բացագանչութիւն մը կը լսեն ։

Սարսափահար, կամաց կամաց կը սկսին մօտենալ կարծեցեալ վայրենիին եւ հարցապնդել։ Որսորդները կը համոզուին թէ Ֆրանսացիներուն Կիլիկիան պարպումի ժամանակ, 18 տարիներէ ի վեր լեռները մնացող եւ քայլերով անանող Զէյթունցի քահանայ մըն է։ Մարաշ կը տանին եւ Ամերիկացիներուն կը յանձնեն։ Մարաշէն Հալէպ եկած ճամբորդներէն կ'իմացուի այս անհաւատալի լուրը։ Ըստ անոնց կարծիքով, 1921ին, Զէյթունցիները կռուելով նահանջած ժամանակ, լեռներու մէջ կորսուած կամ սպաննուած կարծուած էր Տէր Յովսէփ քահանայ Խուլմունեանն է եւ կամ Սուրէնեան անուն Զէյթունցի մը։ Քահանային երէցկինը այժմ Դամասկոս կը գտնուի, 12 Յուլիսին Դամասկոսի մէջ քահանայ մը ներկայացած է Թուրք հիւպատոսին եւ երէցկինոջ կողմէ ներկայացուած խնդրագիրը ղրկուած է արդէն Մարաշի միւթէսարրըֆին ։

Մօտերս արդեօք պիտի կրնա՞նք ունենալ մեր մէջ մարդ-կենդանիի պատմութիւն մը ։

ԹՈՂ ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐ ԳԱՆ ԵՒ ՏԵՍՆԵՆ

«Եըլտըզ»ի Յուլիս 21ի թիւէն. —

Արտաքական թերթերուն մէջ «Իտալացիները Անատոլուի վրայ պիտի յարձակին» խմաստով երար յաջորդող լուրերու կը հանդիպինք։ Նոյնիսկ խորհրդածութիւններ կը գրուին թէ Իտալացիները Իզմի՞ր կամ Անթալիա՞ ցամաք պիտի ելլեն եւ յետոյ ալ ո՞ր ուղղութիւններով յառաջանալու մասին կը գրեն։

Այս բոլոր գրողները ներկայ Թուրքիոյ ուժին անծանօթ մարդիկ են։ Անոնք Թուրքիոյ քաղաքական աշխարհի մէջ ունեցած Բարձր դիրքը չեն գիտեր. անոնք Ֆաշիստներու փրոփականտը կ'ընեն ։

Քանի քանի անգամներ գրեցինք որ Թուրքիա ոչ Հապէշիստան է եւ ոչ ալ Ալպանիա։ Թուրքիա ոչ միայն ամենակատարելագործեալ, նաեւ ցարդ չտեսնուած եւ ապագային եւս չտեսնուելիք անխորտակելի, անյաղթելի կամքով մը պնդուած է ։

Իտալացիները Անատոլուի վրայ պիտի քալեն եղեր։ Բայց եկող չկայ։ Կեանքերնուն մէջ գոնէ անգամ մը իրենց խօսքը յարգելով, յարձակին Անատոլուի վրայ եւ անոնց հասակին չափը առնենք... Աշխարհ անգամ մը եւս տեսնէ Թուրքին ինչ ըլլալը ։

Փիլաւ ուտելէն եա քաշուողին Թող դգայլ կոտրի.

ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՉՐՈՑՑ

Օր մը, Սթալին այցելեց կոլխոզ մը եւ գիւղացիներուն հարցուց թէ իրենց անհրաժեշտ եղած ամէն բան ունի՞ն ու գո՞հ են։ Մուժիկ մը համեստ կերպով դիտել տուաւ թէ ինք տաբատի պէտք ունի, որովհետեւ իր հագածը շատ պատռտած է։

— Համբերութիւն, բարեկամ, պայն հանդարտեցուց Սթալին։ Ընկերային սոսղծագործութիւնը չի կրնար մէկ անգամէն գոհացնել բոլորը։ Այսուհանդերձ, ամէն օր քիչ մը աւելի առաջ կ'երթանք։ Նորհէ որ, աշխարհի մէջ քեզմէ աւելի դժբախտներ կան ։ Աղքատ սեւամորթները, օրինակ, ընդհանրապէս տաբատ չունին...

Մուժիկը խորհեցաւ եւ հարցուց.

— Ժի՞չդ է որ սեւամորթները տաբատ չունին ։

— Այո՛, ընկե՛ր, — պատասխանեց Սթալին ։

— Այդ պարագային, — պատասխանեց մուժիկը, — աւելի լաւ պիտի ըլլար, եթէ Ափրիկէի մէջ սկսէր ընկերային յեղափոխութիւնը եւ ոչ թէ Ռուսիոյ մէջ. Մենք կրնայինք... համբերել ։

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կիրակի օր Սէն Լուի մէջ յանկարծամահ եղաւ Արշակ Գապոյեան, Կարնեցի։ Հանգուցեալը անցեալին մէջ եղած է Դաշնակցական եւ ինքն էր որ Կարինի մէջ բանեց Եղիշէ Թոփչեանի սպանիչը, Յարէթ։ Պոլսէն Պուլկարիա, յետոյ Մարսէյլ գաղթած էր, եւ ապրուստը կը ճարէր պիտակ ծախելով փողոցներու մէջ։ Զանազան ձախողանքներ խորապէս ազդած էին իր վրայ եւ քաշուած էր հանրային կեանքէ, դժգոհ՝ ամէն մարդէ եւ ամէն բանէ։ Կիրակի գիշեր կը պառկի եւ առտուն իր անշունչ մարմինը կը գտնեն անկողնին մէջ։

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (89)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Մ. Զ.

— Այո՛։

— Անոնք մեր պատանդներն են ։ Զանոնք Դուրկ տարէք։

Մարքիզը տարիկա ըսաւ եւ գնաց դէպի ամրոցը։ Հազիւ թէ պետը երեւցաւ, ամէն բան կերպարանափոխուեցաւ։ Պատնէշը դէշ շինուած էր հրետանիի համար. միայն երկու թընդանօթի տեղ կար։ Մարքիզը մարտակոցին մէջ տեղաւորեց երկու տասնըվեցնոց թնդանօթ եւ անոնց համար շինեցին ամբրաւսակներ։ Մինչդեռ ան թնդանօթներէն մէկուն վրայ ծռած ամբրաւսակին մէջէն կը դիտէր թըշնամին, նշմարեց Կովէնը։

— Ան է, ըսաւ մարքիզը։

Այն ժամանակ անձամբ լեցուց թընդանօթը, ճշդեց նշանառու գիծը եւ բերանը ուղղեց դէպի նշանակէտը։

Երեք անգամ նշան առաւ Կովէնին եւ երեք անգամուն ալ անյաջող. միայն երրորդ հարուածը անոր գլխարկը գետին ձգեց։

— Ի՛նչ դէշ կը նետեմ, մրմռաց Լանդընաք, քիչ մըն ալ վարէն եւ գըլուխը կը տանէի։

— Ցանկարծ ջահը մարեցաւ, եւ մարքիզին առջեւ պարզուեցաւ միայն թանձր խաւարը։

— Թող այդպէս ըլլայ, ըսաւ ան։

Եւ դառնալով դէպի գիւղացի թընդանօթաձիգները, աղաղակեց.

— Կռուեցէք գնդակներով։

Կովէն իր կողմէն ոչ պակաս մտահոգ էր։ Դրութիւնը կը ծանրանար ։ Պատերազմը ուրիշ կերպարանք կը ստանար։ Այժմ պատնէշ կը ռմբակոծէր։ Ո՞վ գիտէ, ան պաշտպանողականէն յարձակողականի չէ՞ր անցներ։ Կովէն իր դիմացը ունէր, չհաշուելով սպանուածները եւ փախչողները, ամէնէն պակաս հինգ հազար մարդ, իսկ իրեն կը մնար միայն հազար երկու հարիւր՝ կռուելու ընդունակ զինուոր։ Ի՞նչ պիտի ըլլար հանրապետականներու դրութիւնը, եթէ թշնամին նկատէր անոնց փոքրիկ թիւը։ Դերերը պիտի փոխուէին։ Առաջուան յարձակողները այժմ յարձակման պիտի ենթարկուէին։ Բաւական էր որ պատնէշը փորձէր դուրս գրոհ տալ, ամէն ինչ կարող էր կորսուիլ ։

Ուրեմն ի՞նչ ընել։ Զարմէր երբեք մտածել, թէ կարելի էր գրոհ տալ պատնէշին վրայ. այդպիսով թշնամին ծանր հարուած մը տալը ցնորք մը միայն կ'ըլլար. հազար երկու հարիւր մարդ կարող չեն ամրացած դիրքերէ դուրս նետել հինգ հազար հոգի։ Ցանկարծակի գրոհ տալը անկարելի էր, իսկ սպասելը աղէտաբեր։ Պէտք էր անպատճառ վերջացնել։ Բայց ի՞նչպէս։

Կովէն տեղացի էր. կը ճանչնար քաղաքը, գիտէր որ հին շուկան, ուր Վանտէացիները ամրացեր էին, իր ետեւը յենարան ունէր նեղ եւ ամայանալի փողոցներու ամբողջ լաբիւրինթոս մը ։

Կովէն դարձաւ իր տեղակալին, Կէշանին, որ յետոյ հռչակաւոր դարձաւ Կոնիսիզի անտառը, ուր ծնած էր Ժան-Շուան, պատառմբներէն մաքրելով եւ անոնց առջեւը փակելով դէպի Շէնէ ճանճիճը տանող պողոտան, այդպիսով խանգարելով Պուէնէօֆի առումը։

— Կէշան, ըսաւ Կովէն, հրամանատարութիւնը ձեզ կը յանձնեմ. կրակ տեղացէք՝ որչափ կարող էք, թնդանօթի հարուածներով ծածկեցէք պատնէշը եւ այդպէսով զբաղեցուցէք մեր թշնամին։

— Հասկցայ, ըսաւ Կէշան։

— Հաւաքեցէք ամբողջ զօրագունդը, զէնքերը լեցուցած եւ առանց յարձակման պատրաստ պահեցէք։

Եւ Կէշանի ականջին քանի մը բառ փսփսաց։

— Լսեցի, ըսաւ Կէշան։

Կովէն շարունակեց.

— Բոլոր թմբկահարները պատրա՞ստ են։

— Անոնք ամբողջը ինը հոգի են. երկուքը ձեզի պահեցէք եւ եօթն ալ ինծ տուէք։

Եօթը թմբկահարները եկան եւ շարուեցան Կովէնի առջեւ։

Այն ժամանակ Կովէն գոչեց.

— Դէպի ի՛նձ, Կարմիր-Գդակ վաշտը ։

— Տասներկու մարդ, որոնցմէ մէկը՝ յիսնապետ, դուրս եկան զօրագունդին մէջէն։

— Ես կ'ուզեմ ամբողջ վաշտը, ըսաւ Կովէն։

— Ահա՛ ամբողջը, ըսաւ յիսնապետը։

— Եւ դուք տասներկու հոգի՞ էք։

— Այո՛, մենք տասներկու հոգի մնացեր ենք։

— Լաւ, ըսաւ Կովէն։

Յիսնապետը՝ Ռատուպ՝ այն բարի եւ խիստ զինուորն էր, որ որդեգրեր էր յանուն վաշտի երեք մանուկները, որոնց հանդիպեր էին Սոտրէի անտառին մէջ։

Ընթերցողը կը յիշէ որ վաշտին կէսը միայն ոչնչացեր էր Էրպ-ան-Բէյի ագարակին մէջ, բայց Ռատուպ բարեբախտ պատահականութեան մը շնորհիւ այդ կէս վաշտին մէջ չէր գտնուեր։

Խոտով լեցուն սայլ մը կը գտնուէր այնտեղ. Կովէն տարիկա ձեռով ցոյց տուաւ յիսնապետին։

— Յիսնապետ, ըսաւ, հրամայեցէք վաշտին, որ յարդի հիւսկէններով պատեն իրենց հրացանները, որպէսզի իրար զարնուած ատեն ձայն չելլէ։

Վայրկեանէ մը հրամանը կատարուեր էր լռութեան եւ գիշերային խաւարին մէջ։

— Պատրաստ է, ըսաւ յիսնապետը։

— Զինուորնե՛ր, կրկնեց Կովէն, հանեցէք կօշիկնիդ։

— Մենք կօշիկ չունինք, պատասխանեց յիսնապետը։

Այսպէս, բոլորը՝ եօթը թմբկահարներու հետ՝ տասնը ինը հոգի էին։ Կովէն քսաներորդն էր։

— Շարուեցէ՛ք մէկ կարգի վրայ, գոչեց Կովէն, հետեւեցէք ինծի։ Թմբկահարները ետեւէս, իսկ վաշտը անոնց ետեւէն։ Յիսնապե՛տ, դուք հրամայեցէք վաշտին։

Կովէն զօրասիւնին գլուխը անցաւ, եւ մինչդեռ թնդանօթաձգութիւնը երկու կողմէն կը շարունակուէր, այդքան մարդիկ կը սահէին սուլերններու պէս եւ կը խորասուզուէին ամայի փողոցներու մէջ։

Բաւական ժամանակ կը քալէին այսպէս սողալով դռներու առջեւէն ։ Քաղաքին մէջ ամէն ինչ կարծես մեռած էր։ Քաղաքացիները փակուեր էին իրենց նկուղներուն մէջ։ Չկար դուռ մը որ փակուած չըլլար։ Լոյսի եւ ոչ մէկ նշոյլ։

(Շար.)

Քաղաքին բոլոր սենեակները ինքնաբերաբար տրամադրութեան յայտնեցին մէկական օր իրենց հասոյթը նուիրելու հայ գաղթականներուն: Երիտասարդներէ կազմուած յանձնախումբ մը կ'աշխատի կողմակերպել գործը՝ առաւելագոյն հասոյթը ապահովելու համար:

Գաղթականական յանձնախումբը կ'աշխատի ամէն գնով կարգադրել վերջնական տեղաւորման գործը:

Կայ նաեւ կարեւոր կէտ մը, որ գաղթականաց յանձնախումբին առաջին մտահոգութիւններէն մէկը պէտք է ըլլայ:

Բազմաթիւ ընտանիքներ կան, չքաւոր ու հացի կարօտ, որոնք Սանճաքէն քանի մը շաբաթ առաջ մեկնած ըլլալով՝ զրկուած են նպաստի իրաւունքէն: Կան ընտանիքներ, որոնք, բաւին լայն առումով անօթի են: Ու նաեւ հիւանդ:

ՆՈՐ ԾՆՈՒՆԴՆԵՐ

Լաթաքիոյ մէջ հաստատուած մայրանոցը 20 անկողինով, Օգն. Խաչի հսկողութեան տակ կը շարունակէ փրկարար դեր մը կատարել Ճէպէլ Մուսացի Հայերուն համար: Նպաստաբաշխ մարմինը կը գործակցի Օգն. Խաչին եւ կը հոգայ մայրանոցի նիւթական հոգը:

Վերջին 24 ժամուան ընթացքին երեք մայրեր աշխարհ բերին 4 մանչ զաւակ. Իսկ Պասիթի մէջ ալ աշխարհ եկան 4 աղջիկներ: Բոլորն ալ առողջ են:

Բժշկապետ — Հազարապետ Ուրտիէ մայրանոցի եւ առ հասարակ բոլոր հայ գաղթականներու հանդէպ ցոյց կուտայ ջերմ գուրգուրանք եւ մարդասէր վերաբերում: Շնորհիւ անոր ջանքերուն՝ Պասիթի մէջ ալ 6 անկողիննոց հիւանդանոց մը հաստատուած է:

ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԸ

Հալէպի հայ դեղարանները որոշած են ութ օր ձրի դեղ տալ գաղթականներուն: Պէյրութի մէջ եւս զանազան վաճառատուներու պաշտօնեաներ իրենց մէկ օրուան աշխատավարձը յատկացուցած են գաղթականներուն: Ազգ. Միութիւնը եւս ամէն ճիգ կը թափէ մեղմել գաղթականներու տառապանքը:

Յուզիչ դրուագներ գաղթականներու կեանքէն

«Էքլէր տիւ Նոր» երկարօրէն նկարագրելէ վերջ Սանճաքէն Հալէպ փոխադրուած 3500 հայ գաղթականներու տեղաւորման աշխատանքները, զանազան դրուագներ կը պատմէ գաղթականներու կեանքէն: Ստորեւ կուտանք կարեւորները:—

Երկու տարեկան տղեկ մը, քամբոնը կենալուն պէս վար ցատկեց եւ սկսաւ տարիքից պզտիկներուն հետ խաղալ,— աքսորը անոր համար իմաստ չունի:

Բայց երբ գիշերը վրայ հասաւ, պզտիկ տղեկը կը վազէ մօրը քով եւ կը սկսի պոռալ. «Մայրիկ, տուն երթանք»: Մայրը կը ջանայ համոզել թէ իրենց տունը շատ հեռուն է, թէ անգամ մըն ալ կարելի չէ վերադառնալ: Պզտիկը չի ղադրիր պոռալէ. «Մայրի՛կ, տուն կ'ուզեմ երթալ» եւ կը սկսի լալ...:

*** Փառք էլ Ֆարաժի հրապարակին վրայ խումբ մը խլամ կիներ ներկայ կը գտնուին գաղթականով լեցուն երկու քամիոններու ժամանումին: Ցանկարծ այդ կիներէն ամէնէն տարիքոտին աչքերը կը թրջին ի տես այդ տեսարանին:

Իսլամ կիներ, դուք ցոյց տուիք թէ ժողովուրդը աւելի կ'արժէ յաճախ քան կարգ մը պետական մարդիկ:

*** Գաթրունի մէջ Մաննաւոր Սպասարկութեան սպայ մը կը հետաքրքրուի շրջիկ պատկերահանով մը, որ կ'երթար կուգար: Քովը կանչեց եւ հարցուց թէ ինչ գործ ունէր հոն:

«Սպաս, Սանճաքցի գաղթական մըն եմ, գործ կը փնտռեմ որ հացս ստրեմ»: Հայը ամէնէն դէշ վայրկեաններուն անգամ կը պահէ աւանդական առաքինութիւնները իր հպարտ եւ գործունեայ ազգին:

*** Ականատես մը հետեւեալ դրուագը կը պատմէ Ճէպէլ Մուսայի հայ գաղթականներու կեանքէն:

Քամիոններ եկած էին փոխադրելու համար Քիթիասի Հայերը: Գոյքերը արդէն փոխադրուած էին ծովեզերք: Կիները եւ երեխաները լեցուած էին քամիոններու մէջ:

Անդին սակայն ութսունամեայ ծերունի մը թիթեղով ջուր կը կրէր, նոր տնկուած ծառ մը ջրելու համար:

Դժուարաւ ձգեց աշխատանքը եւ քամիոն նստաւ, համբուրելէ վերջ իր բնակարանին դուռն ու բակին մէջ տնկուած ծառը:

Մարգպանը կը հերքէ կարգ մը լուրեր

«Ցերիւրածոյ լուրեր լոյս տեսան տեղական թերթերու մէջ Ալեքսանտրէթի Սանճաքէն գաղթողներուն մասին: Կարգ մը թերթերու համաձայն գաղթականներու թիւը 45.000ի հասած է, ուրիշ թերթեր ալ կը գրեն թէ Ճէպէլ Մուսայի հայ գաղթականները լքելէ առաջ Սանճաքը, հրդեհած են իրենց տուներն ու ինչքերը եւ թէ անոնք զոհ գացած են Թուրք իշխանութեանց հարստահարութեանց

«Այս լուրերը բոլորովին անհիմն են: Իրենց անհատական միջոցներով գաղթողներէն զատ, հայ գաղթականներուն թիւը կը հասնի մօտ 14.000ի, որոնք ամենայն կարգապահութեամբ տեղահանուեցան Անտիոքի, Հալէպի եւ Լաթաքիոյ մարզպանին պատուիրակներուն կողմէ:

«Կողոպուտի ոչ մէկ դէպք կատարուեցաւ Թուրք հանրային ուժերու կողմէ, որոնք ընդհակառակն, ապահովեցին եւ կը շարունակեն ապահովել լքուած անշարժ կալուածներու պաշտպանութիւնն ու հսկողութիւնը եւ ասիկա կրնան խոստովանիլ նաեւ իրենք՝ հայ համայնքներու պետերը:

«Ֆրանսական եւ Թրքական իշխանութեանց միջեւ գոյացած համաձայնութեամբ՝ Հայերու քով գտնուող Թրքական ստիկերը հաւաքուեցան Անտիոքի Ֆրանսական պատուիրակութեան կողմէ եւ Ֆրանսական կառավարութեան հաշւոյն գրուեցան Թուրք կողմ. Դրամատան Ալեքսանտրէթի մասնաճիւղին մէջ:

«Ճէպէլ Մուսայի Հայերը յարգելով Գնդ. Քոլէի տուած իրենց խոստումը, չքանդեցին իրենց շէնքերը, որոնք յունիս 23ի Ֆրանքօ-Թուրք համաձայնութեամբ իրենց կը պատկանին»:

Թուրքիա Քէսապն ալ կ'ուզէ

Լաթաքիայէն կը գրեն «Նահարի» (25 Յուլիս).— Թուրքօ-ֆրանսական վերջին համաձայնութեամբ՝ Քէսապի հայկական շրջանը մնաց Սուրիոյ եւ որոշուեցաւ կցել զայն Լաթաքիոյ մուհաֆըզութեան:

Ֆրանսացիները ասկէ վերջ ծրագրեցին առանձին զայմագամութիւն հաստատել այդ շրջանին մէջ, անոր կցելով Պայըրի եւ Պասիտի թիւրքմէն շրջանները:

Այդ կարգադրութիւնը քաղաքական երկու նպատակներ կը հետապնդէր: Առաջինը՝ Թիւրքմէնները անարժէք տարր մը կը կազմեն միանալով Քէսապի բնակչութեան մեծամասնութեան, եւ երկրորդ՝ Պայըրի եւ Պասիտի նահիէները Քէսապի միացնելով՝ ակարացած կ'ըլլան Լաթաքիոյ սիւննի իսլամները:

Բայց Ֆրանքօ-Թուրք սահմանային յանձնախումբերը երբ զբաղած էին սահմանագծումի աշխատանքներով, յանկարծ, Թուրք յանձնախումբի անդամները սկսան առարկել Քէսապի սահմանին մասին եւ պահանջեցին Քէսապն ալ Թուրքիոյ կցել:

Թուրք յանձնախումբին այս պահանջը պատճառ դարձաւ որ դաշինքին աշխատանքները եւ յանձնախումբերու նախագահները մեկնեցան Անգարա:

Դաշտահանդէս Կուռնէվիլի մէջ

6 Օգոստոս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Pont Casséի ծառաստանին մէջ

Հաղ. միջոց.— Կառ տիւ Նօռէն առնել չոգեկառք ժամը 12.05, 13,25 13.45, 14.25, 14,45 եւ իջնել Կուռնէվիլ:

ՑՈՒՑԱՏԵՍԻ

ՀԱՅ ԿԱՄ. եւ Մարաթիկներու Միութիւնը, փարիզեան պէշանի ընկերները անդամական ժողովի կը հրաւիրէ 5 Օգոստոս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, Պէլվիլի պիւռօ թաղալի վերնայարկը:

ՓԱՐԻԶԻ Սեբաստիոյ Նահանգային Հայր. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները 6 Օգոստ. Կիրակի կէսօրէ վերջ Ալֆորվիլեան սրահին մէջ. 2 Ռիւ տը լա Ցէֆանս, Իսի լէ Մուլինօ

Օրակարգ.— Սանճաքի հայ գաղթականներու օգնութեան խնդիր, եւ Մխիթարեան վարժարանին մէջ սեւ. բաստացի պատանիի մը որդեգրութիւնը:

PARIS-MONDIAL

7 Օգոստ. Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 7.45ին արաբական բաժնին մէջ (կարճ ալիք 25 մէտր 24 կամ 41 մէթր 21), հրճագեհար Թագուհի Ցափոր Աըզանեան կաղմել արաբերէն կ'երգէ Գ. Ա. Լօթիթի:

ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Դիմեցէք ծսիի հայ

լուսանկարչատունը՝

Photo d'Art HENRI

11, Av. Bourgain.

Issy-les-Moulineaux

Արժէքաւոր նուէր ամուսնացողներու, ակրանեխմամն: Արագ սպասարկութիւն Carte d'Identitéի

ԲԱՑ Է ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ

ՑՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Մոնփելիէէի Հ. Ե. Միութիւնը իր խնդակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Յովհաննէսեաններուն՝ իրենց զաւակին՝ Ջոհրապի ծննդեան առթիւ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՇԱՀԱԾ ԵՆ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԹԻՒԵՐԸ

1, 23, 33, 40 48, 51, 52, 55, 95, 109, 130, 140, 145, 163, 164, 168, 194, 204, 211, 236, 255, 259, 263, 284, 315, 339, 349, 372, 398, 401, 410, 414, 418, 448, 455, 473, 483, 489, 527, 529, 533, 536, 544, 548, 550, 551, 557, 558, 566, 628, 630, 633, 635, 636, 669, 707, 708, 710, 712, 716, 755, 769, 857, 870, 882,884, 887, 891, 893, 903, 917, 946, 957, 963, 967, 969, 973, 1001, 1009, 1041, 1066, 1068, 1069, 1082, 1085, 1088, 1218, 1221 1228, 1236, 1238, 1269, 1407, 1421, 1426, 1445, 1452, 1457, 1465, 1513, 1525, 1526, 1531, 1532, 1557, 1561, 1565, 1570, 1571, 1606, 1620, 1705, 1706, 1715, 1723, 1726, 1739, 1740, 1742, 1752, 1762, 1768, 1774, 1779, 1789, 1798, 1800, 1807, 1812, 1821, 1824, 1832, 1904, 1915, 1920, 1925, 1931, 1957, 1946, 1954, 1955, 2007, 2012, 2018, 2023, 2025, 2030, 2031, 2034, 2036, 2037, 2040, 2042, 2047, 2076, 2078, 2079, 2085, 2086, 2106, 2133, 2140, 2153, 2156, 2217, 2215, 2219, 2241, 2243, 2255, 2318, 2326, 2341, 2347, 2379, 2382, 2383, 2387, 2419, 2431, 2440, 2451, 2551, 2524, 2566, 2574, 2575, 2604, 2622, 2655, 2660, 2681, 2923, 2927, 2929, 2935, 2939:

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

[illegible]

Le Gérant : H. STEPHAN

... Ու կը խօսուի շանթահարիչ պատերազմի մը մասին

Տիկին Ժընվիէվ Թապուի կը գրէ թէ Հիթլէր հրաման տուած է մինչեւ Օգոստոս 15 մթերել հունձքը ապահով վայրերու մէջ: Տանցիկ եւս հրաման տուած է ամբողջացնել իր պարէնի եւ նախանիւթի մթերքը, պատրաստ գտնուելու համար բախտորոշ ժամու հրամանին:

Ընդհ. սպայակոյտը եւս հրահանգ տուած է պատրաստել զինուորական յատակագիծ մը, օդային եւ ցամաքային գործողութեան մը համար Կորինթոսի վրայ, որպէսզի շանթահարիչ յարձակումով մը գրաւուի այս ծովեզերեայ դիրքը՝ պաշտպանելու համար Տանցիկը:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՐՇԱՒԻԱՅԷՆ կը հաղորդեն թէ Ռուսիոյ մէջ գնդակահարուած է Պէլա Քուն: Կը յիշուի, որ Պէլա Քուն, Հունգարիոյ մէջ համայնավար շարժումին ձախողութենէն վերջ, ապաստանեցաւ Ռուսիա: Վերջերս հաղորդուեցաւ թէ ձերբակալուած է: Ուրիշ աղբիւր մը կը հաղորդէ թէ Պէլա Քուն մահուան դատապարտուած էր 1936ին, յետոյ ներուած բանտ, ուր մեռաւ երկու օր առաջ:

ՌԻՊՊԸՆԹՐՈՓ, Գերմանիոյ արտաքին նախարարը, որ արձակուրդի մեկնած էր, Պերլին վերադարձաւ, մէկ քանի դեսպաններու փոփոխումին համար: Կ'ըսուի թէ Ռայխը պիտի փոխէ իր Փարիզի, Ուաշինկթընի եւ Վարշաւայի դեսպանները:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :·: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԻՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Զուիցերիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	315 ֆրանք	160 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 6 ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE 6 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4111

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԱՍՏԱԿ ՄԸ ԵՒ ՏՈՒՐՔ ՄԸ

Այսօր, մենք մեզի թոյլ տուինք «ակարութիւն» մը։ Ու չկրցանք,— կամ, աւելի անկեղծ ըլլալու համար,— չուզեցինք մերժել հաւաքական գիմում մը։ Եւ, կիրակիի այս թիւը (փոխան օգոստոս 2ի) յատկացուցինք «տուրք»ի մը, զոր «Ցառաջ»ի տասնեւհինգամեակին առթիւ ուզեցին բերել իր «Սաները», ինչպէս կ՚ոճակեն իրենք զիրենք։

Ծշգում մը, սակայն։ «Ցառաջ»ը հրատարակուած է 2 օգոստոս 1925ին։ Ուրեմն, ոչ թէ իր կեանքին, այլ իր հիմնարկութեան տասնեւհինգամեակն է։ Ան լոյս տեսած է, նախ, «դաւառական» թերթի մը ծաւալով ու եռօրեայ։ Զխօսինք առաջին շրջանի պայմաններու մասին։

Անհրաժեշտ ալ չէ։ Սկսիլը ճիգ մըն էր։ Ու նաեւ՝ յանդգնութիւն մը։ Բայց, զայն տեւականացնելը, զարգացնելն ու մանաւանդ օրաթերթի վերածելը նուաճում մը եղաւ։ Այս յաջողութիւնը իր ներքին ու արտաքին ազդակները ունէր։ Զխօսինք նաեւ անոնց մասին։ Թէեւ, անհրաժեշտ էյիշել թէ իր գաղափարական պատկանելութիւնը այն մեծ հոսանքին որ Դաշնակցութիւնն է, իր յաջողութեան երաշխիքներէն մէկն էր արդէն։

Մեզի ընծայուած այս առիթով, կ՚ուզենք, սակայն, մատնանշումը ընել գերի մը, զոր կատարած է «Ցառաջ», ուրիշ չա՛տ մը դերերու կարգին։ Հասկնալի է, թէ իր շուրջ կամ իր հետ եղած սերունդներու մասին էմեր խօսքը, քանի որ, այսօր, անոնց կրտսերն է ինքզինք համադրած մեր երկու էջերուն վրայ։ Սերունդներ, ըսինք, որովհետեւ, իրապէս, քանի մը սերունդներու թերթը եղաւ անիկա։ Ըսել չենք ուզեր թէ անոնք բոլորն ալ կամ ամբողջովին «Ցառաջ»ով հասունցան կամ թրծուեցան։ Տասնեւհինգ տարին, ինքնին, կը ժխտէ նման վերագրում մը։ Բայց, «Ցառաջ» գիտցաւ անոնցմէ առաջինը բոլորել իր շուրջը, երկրորդը յառաջ քաշել կամ ասպարէզ տալ անոր, ու երրորդը սնուցանել, խմորել, թրծել ու դաստիարակել։

Այս սերունդներէն առաջինը,— այն որ դեռ կենդանի է, գործօն կամ հրապարակի վրայ, եւ որուն պատկանողները անուններ կամ հեղինակութիւններ էին արդէն,— «Ցառաջ»ի մէջ էր, առաւելապէս, որ իրենց մտածումներուն ու զգացումներուն արգասիքը ընծայեցին։ Ու թերթը դարձաւ մթնոլորտ մը,— տաք, բարեխուն ու հրապուրիչ։ Մթնոլորտ մը, որ եղաւ Փարիզի կամ Ֆրանսայի սահմաններէն դուրս — ոչ միայն իբրեւ թերթ, այլեւ իբրեւ շունչ ու ոգի — ու տարծուեցաւ նաեւ գաղթահայ կեանքին վրայ։ Իր այս նուաճումին նպաստեցին, բնականաբար, խմբագրութեան տարօրէն հոգածութիւնը՝ դէպի հայ մշակոյթը, ու բացառիկ բծախնդրութիւնը՝ դէպի մեր Մեծասքանչը։

Սերունդներէն երկրորդը այս մթնոլորտէն ներս մտաւ կամ բերուեցաւ՝ երբ դեռ ոսկոր կապած չէր։ Շա՛տ անկեղծ ու շատ իրաւացի է անոնցմէ ամէնէն տաղանդաւորներէն մին, երբ կը գրէ — իր առաջնորդող յօդուածին մէջ — թէ ինք եւս «Ցառաջ»ի խմբագրին «գիւտ»երէն մէկն է։ Ըսել չենք ուզեր, անշուշտ, թէ յետպատերազմեան մեր գրողները բոլո՛րն ալ «Ցառաջ»ի շնորհիւ հրապարակ ելան։ Այդ ընդհանրացումը չըրինք նաեւ աւելի առջի սերունդի մասին։ Բառն իսկ — սերունդ — իր ընդհանրական իմաստովը չէ որ կը գործածենք այստեղ։ Բայց, մասնաւորապէս Ֆրանսայի, եւ ընդհանրապէս արտասահմանի մէջ, այլեւս հեղինակ դարձած կամ՝ մեծ թէ փոքր անունի մը տէր մեր երիտասարդ գրողներուն մեծ մասը անցած է «Ցառաջ»ի բովէն։ Անոնցմէ ոմանց համար, այս թերթը պատուանդան մըն է եղած։ Ուրիշներու համար՝ խթան մը։ Կան ալ որ՝ հոս, այս էջերուն մէջ հասեցուցած են իրենց առաջին կամ նոյնիսկ ամէնէն տաք հրայրքը, կոփուած են նաեւ հո՛ս, ու, փոքրիկ կամ մեծ դահ մը ապահովելէ վերջ, «ինքնաբաւ» են դարձած։

Սերունդներէն երրորդը «Ցառաջի Սաներն» են։ Ինչպէս ըսինք, որակումը իրենցն է։ Իսկ այդ որակումը խտացած բացատրութիւնն է այն իրողութեան, որ իրենք ամբո՛ղջովին կը պատկանին «Ցառաջ»ին, կամ՝ կը սերին անկէ։ Այդ որակումը կը ճշդէ նաեւ թէ՝ իրենք, իրենց քանակով ու որակով, սերունդ մը չեն ընդհանրապէս ու գրակա՛ն սերունդ մը մասնաւորապէս։ Իրենց պարզ ու անսեթեւեթ արտայայտութիւնները կը պարզեն, արդէն, թէ որքան համեստ է նա՛եւ իրենց գնահատանքը՝ իրենց մասին։ Սաներ, այո՛։ Կամ՝ եթէ կ՚ուզէք՝ «Շրջանաւարտներ», որոնք այս թերթին ջերմութենէն վարակուեցան, անոր շնորհիւ կախարդուեցան հայ մշակոյթէն, ու փարեցան անոր։ Խլրտեցան։ Եւ սկսան «գրել»՝ նախադասութիւններ կազմելով, յետոյ՝ թղթակցութիւններ, ու, հետզհետէ գրութիւններ ստորագրելով։

Ի՞նչ կը ներկայացնեն անոնք՝ հաւաքաբար, ու ամէն մէկը՝ առանձինն։ Կրնանք ըսել թէ այդ անունները ծանօթ են մեր ընթերցողներուն։ Իսկ իբրեւ համախ՝ անոնք մամուլին յանձնած են ու քանի մը օրէն լոյս կը տեսնէ «Ցառաջի Սաները» անունով հատոր մը, զոր, մեր այս թիւինման, անակնկալ մը ուզած են ընել «Ցառաջ»ի խմբագրապետին, կամ իրենց «դաստիարակին»։

Մեծ քերթողը, պատրիարք Դուրեան, Ա. Բ. Գ.ի նոր դա՛ս մը կը ցանկար՝ Մեսրոպէն,— Հայոց առաջին Դաստիարակէն։ Իսկ հայ իշխաններ փառք մը կը նկատէին՝ նոյն Դաստիարակին աճիւնները իրենց կալուածներուն մէջ ամփոփելը։ 5րդ եւ 20րդ դարերու մեր պայմաններուն մէջ, գրեթէ միեւնոյն են հայ լեզուին ու հայ դաստիարակին վիճակուած դերերը։ «Ցառաջ»ն ու իր խմբագրապետը նաեւ այս տեսակէտէն վաստակ մը ունին իրենց եւեւ։ Այդ վաստակին համեստ՝ բայց ի խորոց սրտէ երախտիքն է զոր կ՚ընծայեն «Ցառաջի Սաները»։

Վարձքերնիդ կատա՛ր, ուրեմն, տղա՛ք...

Վ. ԻՇԽ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՆԳԼ ՆԱՒԱՏՈՐՄԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Լոնտոնէն կը հեռագրեն.—

Մինչեւ երէկ, անստոյգ կացութիւն մը կը տիրէր Արեւել. Միջերկրականի մէջ. Փոքր ժողովուրդները կը վախնային որ, թէեւ քաջ, կը կորսնցնեն իրենց անկախութիւնը անհաւասար կռիւի մը մէջ։

Այսօր աշխարհի այդ մասին մէջ կը տիրէ բացարձակ ու կատարեալ ապահովութիւն։ Ֆրանսա եւ Անգլիա իրենց երաշխաւորութեան տակ առին Թուրքիոյ եւ Ռումանիոյ անկախութիւնը։ Լոնտոն ոչ միայն առանձինն պաշտպանել Աթէնքը, այլեւ անգլօ-թրքական զինուորական համաձայնութեամբ մը՝ ակառծ է կերպարանափոխել Ձէշմէ փոքրիկ քաղաքը ու զայն վերածել օդային ու ծովային ահաւոր խարիսխի մը, որ պիտի կրնայ խափանել ամէն փորձ՝ զինուոր համաք հանելու Անատոլուի եզերքներէն։ Այսուհետեւ Թուրքիա չի կրնար ունենալ Ալպանիոյ ճակատագիրը։

Երբ վերջերս, Եգէականի մէջ տեղի կ՚ունենային յունական նաւային ռազմափորձերը, անգլիական 65 մարտանաւեր գացին մասնակցիլ այդ ռազմափորձերուն։ Մին, «Մալայա» յետոյ գնաց խարիսխ նետել Իզմիրի առջեւ, իսկ ուրիշ հինգ մարտանաւեր, ծովակալ Քըննինկէմի հրամանատարութեան տակ, անցան Տարտանէլի նեղուցներէն ու մտան Մարմարա։ Թրքական մարտանաւերը զանոնք դիմաւորեցին նեղուցին բերանը, յետոյ բոլորը մէկ խարիսխ նետեցին Պոլսոյ ջուրերուն մէջ, Տոլմա Պաղչէի առջեւ։

Թրքական նաւատորմին կը հրամայէր ծովակալ Օքանի, որ կը գտնուէր «Եավուզ»ի վրայ։

Պոլսոյ ամբողջ բնակչութիւնը ծովեզերք թափած էր՝ ծափահարելու համար մարտանաւերը։

Այս այցելութեան նպատակն էր տօնել անգլօ-թրքական դաշնակցութիւնը։

Բրիտանական ծովային ամիր նեքիայապատգիշներումնի պատուին Պոլսոյ մէջ պիտի տրուին հաւկերոյթներ, պարահանդէսներ, նաւարշաւներ, ինչպէս նաեւ կատարուեցան ֆութպոլի ու քրիքէթի մրցումներ թրքական եւ անգլիական խումբերու միջեւ։

Պոլիս հասած իրիկունն իսկ, ծովակալ Քըննինկէմ եւ իր սպայակոյտը օգանաւ նստան եւ մեկնեցան Էնկիւրի, ուր մարաջախտ Ֆէվզի Չաքմաք հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ իրենց։ Յետոյ ընդունուեցան Ըսմէթ Ինէօնիւի կողմէ։

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ԴԱՇԻՆՔ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

Ընդհանրապէս բարեկամական կամ քաղաքական դաշինքներուն կը յաջորդէ զինուորական դաշինք մը։ «Էքսէլսիօր» կը գրէ թէ, ճիշդ այդպէս, Ֆրանսա ծրագրած է զինուորական դաշինք մը կնքել Թուրքիոյ հետ։ Զօր. Հունցինկէր, որ դեռ նոր վերադարձաւ Թուրքիայէն, իր գնկոյցը տալէ վերջ Տալատիէի, մեկնեցաւ Լոնտոն, նախ քան մեկնիլը Մոսկուա, անգլիական կառավարութեան ներկայացնելու համար թուրքեւֆրանսական զինուորական դաշինքին նախագիծը։

Ֆրանսացի զօրավարը անմիջապէս տեսակցեցաւ բրիտանական սպայակոյտի պետին՝ լորտ Կըրթի հետ։ Այս տեսակցութեան նիւթն էր ճշդել թէ ինչ ձեւով պէտք է կատարուի անգլեւֆրանքեւթրքական գործակցութիւնը Արեւելեան Միջերկրականի մէջ, որպէսզի այս հսկայ աւազանը փակուի թշնամիին առջեւ՝ երբ հարկ ըլլայ։

Ցետպատերազմեան անգլեւֆրանսական դիւանագիտութեան պատմութեան մէջ ամենամեծ յաղթանակն այն է, որ կարելի եղաւ Թուրքիան միացնել Լոնտոն — Փարիզ առանցքին։ Ֆրանսա եւ Անգլիա այսպէս շահեցան թանկագին ուժ մը, որու ազդեցութիւնը կը տարածուի Միջերկրականի մէկ կէսին վրայ։

Երբ Զօր. Հունցինկէր կը գտնուէր Էնկիւրիի մէջ, կը ներկայացնէր Ֆրանսայի, ինչպէս եւ Անգլիոյ ձայնը։ Իր այդ առաքելութեան զեկոյցն է, որ այժմ կուտայ Անգլիոյ զինուորական վարիչներուն։ Այդ զեկոյցէն զատ՝ իր հետ տարած է յատակագիծ մը, որ կը ներկայացնէ անգլեւֆրանքեւթրքական գործակցութիւնը որ ուրիշ նպատակ չունի՝ բայց եթէ օժանդակել հարաւ-արեւելեան Եւրոպայի պետութեանց, ինչպէս նաեւ անգլեւֆրանսական ծովային ճամբաներու պաշտպանութեան։ Յետոյ Զօր. Հունցինկէր պիտի միանայ անգլեւֆրանսական զինուորական պատուիրակութեան, մեկնելու համար Մոսկուա, ուր այս յատակագիծը պիտի ներկայացուի Ռուսերուն, ապահովելու համար անոնց գործակցութիւնն ալ։ Բայց Ռուսերը ընդունին կամ ոչ, այս ծրագիրը ներկայ ուժերով բաւական է պաշտպանելու արեւել. Միջերկրականը, փակելու ճամբան դէպի հարաւ. արեւելեան Եւրոպա։

Շուտով Էնկիւրի պիտի մեկնի անգլիական զինուորական պատուիրակութիւն մը, ճշդելու համար այդ գործակցութեան մանրամասնութիւնները, որոնք կը վերաբերին ի մասնաւորի Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ։

Զինուորական գործակցութեան այս ծրագիրը կը տրամադրէ պատանգ տալ անգլեւֆրանսական նաւատորմին՝ օգնութեան հասնելու համար Ռումանիոյ։ Վասնզի, Դանուբը դարձած է գերմանական գետ մը որու վրայ Պերլին կ՚աշխատի դնել նաւատորմ մը։ «Դրոհ դէպի արեւելք»ի քաղաքականութիւնը կը հետեւի այդ գծին, ահա թէ ինչո՛ւ պատնէշի տակ կը գտնուի Ռումանիա։

Ճիշդ ինչպէս Ձէշմէն, Քոնսթանցան եւս հետզհետէ կը վերածուի օդային ու ծովային ահաւոր խարիսխի մը։ Դանուբի բերանը, ռումանական եզերքներուն վրայ կը շինուին վիթխարի ամրութիւններ։ Այս ամէնը կուգան ներշնչել Արեւելեան Միջերկրականի կատարեալ ապահովութիւնը։

Իտալիա եւ Գերմանիա շատ դժգոհ են անշուշտ այս կացութենէն։ Իտա–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐ ԲՈՑՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՈՐԲԵՐԻՆԵՐՈՒՆ

(«ՑԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ԽՄԲ.— Այսօր ծանօթացէք երկու փոքրիկ գաղութներու հետ,— ափ մը հայութիւն, բայց ի՛նչ խոր նուիրում մըն է որ զիրենք կը կապէ Մուսա լեռան որբերիներուն։ Ունեւորներ չեն անոնք, համեստ աշխատաւորներ։

Կուաշնվիլի գաղութն է, որ նախ հանգանակութեան կը յատկացնէ «Կուաշնվիլի Տիկնանց Բարեգործ Միութեան» գանձը, 230 ֆրանք,— այս Միութիւնը կազմուած էր 1935 Յունուար 26ին, բայց այժմ լուծուած, իր անդամուհիները (Տիկիններ՝ Գաբրիէլեան, Խորասանճեան, Վարդանեան, Գէշիշթաշլեան, Փանոսեան, Սուքիասեան, Էմեան, Նազարեան, Տէօվլէթեան, Ճանըլեան, Ճիհանշահեան) գանձը յատկացնելով հանգանակութեան՝ հաշուեփակ կը կատարեն։ Յետոյ նոյն գաղութը, նախաձեռնութեամբ Վարդան Վարդանեանի, հանգանակութեան կը բերէ նաեւ 466 ֆրանք։

Միւս գաղութը կը կազմեն Սէն Մորիսի հայրենակիցները, Լճեցի (Տիգրանակերտի շրջանէն), որոնք իրենք իրենց մէջ կը հաւաքեն 310 ֆրանք։

Տէօրինէն հեռախօսով կը հաղորդեն մեզի թէ 3013 ֆրանք հաւաքած են ու կը շարունակեն դեռ հանգանակութիւնը։

ՑԱՆԿ 15

Աշխէ Տիկ. Տաղիկ Ճիքրճեան	500
Ֆ. Կ. Խաչի Իթալիի մասնճ.	200
Գօգոս Գորգիկեան	100
Ե. Զարդարեան, Մարսէյլ	100
Եղիազարեան ընտանիք, իրենց հօր եւ եղբօր Ստեփան Եղիազարեանի մահուան յիշատակին	100
Տիկին Ս. Սէրայտարեան	100
Աշխէ Տիկին Որիցուհի Հուիսմէ Ճէպէճեան	50
Ց. Հայրապետեան	25
Արուէն Տէր Աւետիսեան	25
Ս. Յովհաննէսեան	25
Նազար Նազարեան, Վիէն	20
Տիկին Տէրունեան	5

Սէն Մորիսի գաղութէն՝	
Պապուշ Գոյաճեան	50
Ս. Հայրապետեան	50
Վ. Վարդանեան	50
Ս. Քէօրօղլեան	30
Ա. Կոստանեան	25
Գ. Քիլէքեան	25
Տ. Վարդանեան	25
Երանոս Ճէլալեան, Ֆարգինտի	25
Ս. Յովհաննէսեան	20
Օր. Հայկանուշ Պետրոսեան	10
Կուաշնվիլի գաղութէն՝	
Տէր եւ Տիկ. Կիւլպօլեան	100
Երուանդ Սէմէրճեան	50
Մ. Յովակիմեան, Ալֆորվիլ	20
Գ. Մովսէսեան, Վ. Վարդանեան, Շ. Մանկրճեան, Ա. Գըլըճեան, Գ. Յակոբեան, Ց. Գէշիկթաշլեան, Ս. Սուքիասեան, Ց. Մէյրոնեան, Ց. Գարաօղլանեան, Ս. Նազարեան, Մ. Պէրպէրեան, Գ. Նշան, Ս. Էմեան, Մ. Ճիհանշահեան, Լ. Եարտըմարմեան, Հ. Համբարձումեան, Մ. Մէյրոնեան, Է. Քանարեան 10ական	180
Մ. Ճանըլեան, Ց. Կիրակոսեան, Է. Այվազեան, Կ. Գաբրիէլեան, Տիկին Համբարձումեան, Թ. Գալեան, Զ. Ներսէսեան, Պետրոսեան, Դ. Կէօշիշեան, Ց. Յակոբեան, Գ. Փանոսեան, Ա. Գրպըզլեան, Գ. Առաքէլեան, Հ. Տէր Մարգարեան, Ե. Համամլեան, Տիկ. Ա. Պաղտասարեան, Հ. Զիլէճեան, Ֆ. Խորասանճեան՝ 5ական	90
Տէր եւ Տիկին Պասմաճեան 7, Ս. Տէօվլէթեան եւ Գ. Ճամպազեան 4ական, Ց. Համամլեան, Ե. Արթինեան եւ Մ. Լեւոն 3ական, Մ. Փանոսեան 2 ֆրանք	26
Գումար՝	2,256
Նախորդ գումար՝	30,415
Ընդհ. գումար՝	32,671

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Ներքին նախարարութիւնը կը հաղորդէ.—

Մամուլի մէջ վերջերս գրուեցաւ թէ բոլոր օտարականները, անոնք որ արտօնուած են Ֆրանսայի մէջ բնակելու, դրօշաշրջիկի քարթ ունեցողներէն զատ՝ բոլորը պարտաւոր են Ֆրանսայի մատուցանել իրենց զինուորական ծառայութիւնը, Ֆրանսացիներու կատարած զինուորական ծառայութեան տեւողութեան հաւասար ժամանակով, համաձայն 1939 Ապրիլ 12 թուակիր հրամանագիր — օրէնքին տրամադրութեանց։

Տրուած այս մեկնութիւնը սխալ է։

Համաձայն 1939 Յուլիս 20 թուակիր հրովարտակին, նման պարտաւորութեան ենթակայ են այն օտարականները միայն, որոնք, արտօնուած ըլլալով բնակիլ Ֆրանսայի մէջ աւելի քան երկու ամիս, ուզած են որ ընդունուին իբրեւ գաղթական եւ իբրեւ ապաստանեալ։

Գերմանիոյ զին. շարժումները

«Ժուռնալ»ի Պերլինի թղթակցին քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Հիթլէր նոր անակնկալ մը կը պատրաստէ Օգոստոս ամսուան համար։ Հունձքը մթերելու համար տրուած կարճ պայմանաժամը որոշ մտահոգութիւն մը կը մատնէ։ Իշխանութիւնները կ՚ըսեն թէ... վախ կայ որ օդը փոխուի, ուստի պէտք է օր առաջ մթերել հունձքը։ Բայց Պերլինի բնակչութիւնը յայտնի մտավախութիւն մը ցոյց կուտայ, որովհետեւ ոչ միայն կը կանչուին պահեստիները, այլեւ զինուորական իշխանութիւնը կը շարունակէ գրաւել կարգ մը արտադրութիւններ, մասնաւորաբար շուկայ հանուած էասները։ Իրեն ուղղուած հարցումի մը պատասխանելով, փրոփականտի նախարարը պատասխանեց թէ այդ ամէնը կապ ունին ռազմափորձերուն հետ եւ չեն կրնար շարունակուիլ աւելի։

Ո՞վ գիտէ, կրնայ ըլլալ որ ռազմափորձի համար կատարուի այս զօրաշարժը, կամ... կատարուած իրողութեան մը առջեւ գնելու համար աշխարհը՝ Տանցիկի վայրկեանական գրաւումով։

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ ահաւոր պայթում մը տեղի ունեցաւ, արկածով, օդային կայքի խողովակի մը վրայ բացուած ճեղքի մը հետեւանքով։ Պայթումը այնքան ուժեղ էր, որ երկու քիլոմեթրի վրայ երկիրը սարսեցաւ, գետինը հսկայ փոս մը բացուեցաւ եւ շէնքերը օդը ելան։ Պայթումէն վերջ բոցերը ստացան 20 մեթր բարձրութիւն եւ ամբողջ թաղը ծածկուեցաւ ծուխին տակ։ Աւելի քան 100 վիրաւորներ կան։ Հրշէջ գունդը կ՚աշխատի մարել հրդեհը։

ԹՈՒՂԹ ԸՆԾԱՅՈՒԹԵԱՆ

ԽՄԲ.— Այսօր «Յառաջ»ը յանձնուած է իր Սաներուն: Անոնք ուզեցին որ իրենց շնորհուի խմբագրութիւնը գէթ մէկ օր, եւ ա՛յն օրը՝ երբ կը լրանայ «Յառաջ»ի հիմնադրութեան տասնեւհինգերորդ տարեդարձը: Այդ առթիւ, անոնք կազմած են նաեւ հատոր մը, ժողոված ու գրական էջերու, ՅԱՌԱՋԻ ՍԱՆԵՐԸ խորագրով, իբրեւ ծաղկեփունջ՝ նուիրելու համար իրենց սիրելի խմբագրապետին, իբրեւ յիշատակ՝ երախտագիտութիւն յայտնելու համար իրենց ուսուցիչին: Կուտանք այդ հատորին յառաջաբանը.—

«Յառաջի Սանները» անհատական գիծ ընտրեր են, գրական բացատրութեամբ, «առաջնորդ ընծայման», ժողովրդական բացատրութեամբ՝ «կնքահայր»: Գրական կամ ժողովրդական այդ երկու բացատրութեանց մէջքէն համեցէք քաղաքավարութիւնը, մեր սաներուն որոշումը կը ստանայ միայն մէկ իմաստ.

— «Յառաջի Սաներէն» մէկն ալ դուն, առա՛ջ անցիր եւ մեզ ներկայացուր ժողովուրդին:

Կրնա՞մ ուրանալ, ճի՛շդ է մեծ չափով: Արդարեւ, այն՝ որ Յառաջի խմբագրապետն է այսօր, բայց Ճակատամարտի խմբագրապետն էր անկէ 16 տարի առաջ՝ երբ լոյս կ'ընծայէր իմ առաջին գրութիւնս, ուրախ իր «գիւտով»՝ մեր գրական կուլիսներուն կը ներկայացնէր զիս, իբրեւ իր միակ պարծանքը: Այնուհետեւ կարճատեւ բնակութիւն մը Նոր Շարժումին մէջ (Գուրգէն Մխիթարեան), եւ ապա Նաւասարդին մէջ (Յ. Ճ. Սիրունի), ու եկայ ի վերջոյ տուն–տեղ եղայ Յառաջի մէջ:

Բայց ճիշդ է, նոյնպէս, որ ես գոտի կապած եմ (նշա՞ն անուէթեան եւ երիտասարդութեան) ուրիշ սերունդի մը հետ, որ Ցարդգող կոչուեցաւ կամ Մենէֆ: Ճիշդ է, դարձեալ, որ անոնց մէջ ես ներկայացայ իբրեւ «առաջնորդ ընծայման», այնքան որ շատեր — ընծայացուածնե՞ր— կարծեցին թէ կը սիրեմ իրենց հետ եւ շնորհի՛ւ միայն իրենց պարզապաշտ փայլին այն ճնարակով զոր կը քսէի իրենց տաղանդին: Մխա՛լ գլխ ոչ եթէ որ զանձըն իւր ընծայեցուցանէ՝ նա է ընտրեալ, այլ զոր Տէրն ընծայեցուցանէ»: Եւ այս ճշմարտութիւնը անպայմա՞ն վկոտն հիմա անոնք որ լմարացան ճնարակով եւ անոնք որ ի զո՛ւր փնտայ կը փնտռեն՝ «հալու հագուեցնողի» լրած ըլլալով պիրենք, այլեւս նուիրուած՝ միայն իր սեփական աշխատանքին:

Ուրեմն, երբեւ բնկոր Ցարդգողի կամ Մենէֆի՝ կը բաժնուիմ «Յառաջի Սաներէն» տարիքով: Այսքանը յայտնի՝ այլեւս դժուար չէ նշմարել չարաճճիութիւն մը այն խնդրանքին մէջ, որ կ'ուղղուի ինծի՝ ընծայութեան թուղթ մը գրելու համար իրենց.— չարաճճինե՞ր, մօրուքիս կ'ապաւինին: Զէ՞ որ, ինչպէս ընթացիկ կեանքի մէջ կը յարգուի խօսքը որ մարգրիտի պէս է՝ երբ կը հանգչի ալեխառն մօրուքի մը վրայ, այնպէս ալ մտաւորական ասպարէզին մէջ կը փնտռուի գնահատութիւնը որ բախտաւորող թարշիշի պէս է՝ երբ կը յայտարարուի հին ու մեծ արժէքներու ծանօթութեան մէջ ալրած մէկու մը բերնով:

×

Ընծայականը վկայութիւն մըն է գնահատութեամբ գրուած:

Յառաջի աւանդութիւններուն մէջ, սակայն, մէկտ պակսած է գնահատութիւնը՝ այնքան որ այդ պակասը հոմանիշ դարձած է քննադատութեան: Արդարեւ ո՛րքան կրնաք՝ պակսեցուցէք ածլիկ բառերը, որոնք կը գործածուին զարդարանքի համար՝ իրենց պչրուն ու ցանկալից արտայայտութեամբ, եւ ո՛րքան կրնաք՝ աւելցուցէք արու բառերը, որոնք կը գործածուին վերանորոգութեան համար՝ իրենց բիրտ եւ ուժեղ արտայայտութեամբ,— կ'ունենաք Յառաջի լեզուն, որ անկեղծութիւն է, որ յեղափոխական ներշնչում է, որ ձայն է փոթորիկի: Երբ Յառաջ քիչ մը եւս պրկեր է իր այս քնրականական փիլիսոփայութիւնը, ըսեր են՝ կը հայհոյէ՛,— անոնք՝ Աղջիկ Մինասները, որ սովոր են խորան զարդարել, ճահեր վառել եւ օրհնութեան ձայն լըսել միայն:

Եւ յետոյ, այն որ նշանակուած է առաջնորդ ընծայման՝ կը խորհի թէ փոխանակ ներկայացնելու «Յառաջի Սանները», իրենց գրական նկարագրի հագուստին մէջ, լաւ է ցոյց տալ այն կապը որ «Յառաջի Սանները» կը միացնէ Յառաջի: Առիկա փորձ մը չէ խուսափելու գրական քննադատութենէն,— սկիզբէն ի վեր ուզեր եմ հեռու մնալ անկէ, որովհետեւ գրական քննադատութիւնը ի լինելութեան է դեռ մեր մէջ, եւ ինչ որ կը փորձուի՝ կը մնայ մակարոյծ մը մեր հրապարակագրութեան ծառին վրայ, եթէ ոչ débile երախայ մը՝ մեր վարժարաններուն մէջ, վարժապետներու գթութեան յանձնուած:

×

Եւ ահա նիւթս բաւեր կը չինէ:

Ճշդել օրաթերթերուն ազդեցութիւնը գրական սերունդներուն վրայ, — ո՛րքան փափաքելի է կամ ոչ, նըման ազդեցութիւն մը: Օրինակներ եւրոպական գրականութեանց պատմութենէն, մեր մէջ՝ Հայրենիքի սերունդէն: Բայց, այդ պարագային, այս գիրքէն դուրս կը մնան մեր «Սաները»:

Անցարինք եւ ճշդենք, ուրեմն, Յառաջի ազդեցութիւնը:

Անմիջապէս հարկ է աւելցնել, սակայն, թէ Յառաջ, վերջին տասնըհինգ տարիներու ընթացքին (1925—1939), իր ազդեցութիւնը կը նետէ երկու սերունդի վրայ,— առաջինը՝ իմ սերունդս, որուն մաս կը կազմեն անոնք որ կը կրեն նաեւ Ճակատամարտի, եւ յետոյ Յառաջի հմայքը, կամ միայն այս վերջինէն: Երկրորդ՝ անոնք որ կը մտնեն այս հատորին մէջ եւ կը մնան այս հատորէն դուրս, — միջին հաշուով՝ տասը տարի մեզմէ պզտիկները, բոլորովին հարկատու Յառաջի:

Կը յիշեմ, Երեւանի թերթերը տըուին, նոյն շրջանին մէջ (երկու երեք տարիով աւելի, 1922—1939), երեք հունձք՝ վերջին հունձքը, դասելով անոնց հրատարակուած խմբանկարներէն, լեզուէն եւ կենսագրական աղըւած թերի ծանօթութիւններէն, որոշ չափով կը համապատասխանէ Յառաջի հունձքին,— Երեւանի երրորդ սաները կապ չունին մեր անցեալին հետ, լեզուն առված չեն հին արժանի վըրայ, իրենց ներշնչումը intrinsèque ուժ չունի:

«Յառաջի Սանները», խօսելով ամբողջ սերունդին մասին, քիչ մը աւելի բախտաւոր՝ անոնք տարտամ ու մշուշային յիշատակներով կապուած են հայրենիքին, լեզուն առված են ազգային վարժարանի մը առաջին դասարաններուն վրայ եւ Յառաջի էջերուն մէջ, իրենց ներշնչումը intrinsèque ուժ ունի՝ որովհետեւ կապանքէ աղատ, այլեւ հարկատու extrinsèque տպաւորութիւններու՝ որովհետեւ տարագիր:

Ինչ որ կը յատկանշէ «Յառաջի Սանները» ամէնէն աւելի, լեզուական հայրենասիրութիւնն է,— տարագրութեան բերքն է այս, կորսուելու մտավախութիւնն ունեցող զանգուածներու ինքնապաշտպանութեան բերքը:

Ես անոնցմէ չեմ, որոնք կը կարծեն թէ լեզուական հայրենասիրութիւն կոչուած mythe-ը կրնայ փրկել մեզ՝ առանց տարբեր պայմաններու օժանդակութեան: Բայց կ'ընդունիմ որ ազգային միութեան ամէնէն ուժեղ ջիղն է լեզուն, այսօր յանձնուած մեր մամուլին խնամքին՝ երբ այնքան դժուար է ազգային վարժարաններ բանալ: Ափսո՛ս, արտասահմանի մեր խմբագիրները այնքան ողջ են, ո՛րքան Երեւանի խմբագիրները, լեզուի տեսակէտով: Քիչ են այն թերթերը, որոնք ծաղիկի պէս լեզու մը ունին եւ զայն կը մշակեն, կը խնամեն, կը գեղեցկացնեն: Յառաջ մէկն է ծաղիկի պէս լեզու ունեցողներէն, ու թերեւս ամէնէն մոլեռանդ մշակը անոնց: Ան աշխատած է իր մոլեռանդութենէն բան մը տալ նաեւ իր Սաներուն:

Երկրորդ աշխատանքը, զոր կը կատարէ Յառաջ, կը կայանայ այն Գաւէտեան ճիգին մէջ, որով կը փորձէ վերակենդանացնել հին աւանդութիւնները, արթնցնել հայրենի յիշատակները, թրթռացնել երկրի ձայնը, արծարծել հայկական կլիմայահողբանութիւնը, մշակել Հայաստանի երք այս déraciné ժողովուրդին մէջ: Գիտեմ թէ ոմանք, հոգեբանութեան տարրական գիտելիքներուն անծանօթ, առեղծուածներ ու ինքնատիպ երեւակայութեան պակաս կը տեսնեն անցեալը վերականգնելու փորձին մէջ, զոր կ'անուանեն passéisme, այնքա՞ն հեզնութեամբ: Եթէ գիտնայի՛ն թէ ինքնատպութիւնը ներքնակ է, ցեղային տարրերու հետ մտերմութեան ծաղիկ մը: Եթէ գիտնային թէ ստեղծագործութիւնը կենսահոգեբանական տուրք մըն է, որ այնքան հրաշալի է որքան բխումը կուգայ ոչ միայն անհատէն, այլ եւ իր հաւաքականութեան ընդերքէն, մինչեւ իր մեռելներէն: Եթէ գիտնային թէ ստեղծագործութիւն չէ, ինքնատպութիւն՝ բնա՛ւ երբեք, գործածել լուսանկարչական գործիք՝ առանց հետաքրքրուելու թէ ի՛նչ կը նկարէ, կամ ստեղծուա՞ծ է մթնոլորտը, որպէսզի հոգեկան լոյս ցաթէ եւ ընկալուչ պաստառը ընդունակ ըլլայ տպաւորուելու: Ա՛խ, եթէ գիտնային affinité-ի տեսութիւնը:

Յառաջ հաւատարիմ կը մնայ մեծ հաւաքականութեան կամ ցեղային ժառանգներու պաշտպանութեան, եւ իր այդ վարդապետութենէն բան մըն ալ տուած է իր Սաներուն:

Ի՞նչ փոյթ թէ արուեստի պահանջներ կատարելապէս զարգացած չըլլան անոնց մէջ,— տրուածը բաւական է իրենց՝ շարունակելու համար ինքնամշակումը: Այլեւս մնացեալին հոգը կ'իյնայ intrinsèque շնորհներու ազատ եւ յորդառատ բխումին:

Յառաջ իր Սաներուն հաղորդած է նաեւ իր նկարագիրը, եթէ կ'ուզէք՝ իր վարդապետութիւնը,— խոհականք: Նախ ջերմութիւն կը դնէ հոգիներու մէջ, պաշտպանելու համար դասական նկարագիրներու ցրտութեան դէմ: Յետոյ պայծառութիւն՝ պաշտպանելու համար ռոմանթիք նըկարագիրներու մշուշին դէմ: Եւ ամէնէն վերջ՝ կը կանգնէ գեղեցկութեան արձանը, իրապաշտ դշխոյով տաշուած եւ հայրենանուէր արտայայտութեամբ կենդանի: Այդ արձանը եթէ լեզու առնէր, պիտի ըսէր.— Հայկական ամէն ուժ ընծայ մեր հայրենիքին, եւ վերականգնել հայրենիքը՝ յառաջդէմ մարդկութեան:

Յառաջի Սանները, խմբագրապետին բացատրութեամբ՝ «շրջանաւարտները» այս tremplin-ը առած, Յառաջի տասնեւհինգամեակին առթիւ՝ կուգան ներկայ հատորն ընծայել իրենց սիրելի խմբագրապետին եւ ըսել.— Զքոյդ ի քոյոց քեզ մատուցանեմք:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՏԱՍՆԵՒՀԻՆԳԱՄԵԱԿԸ

Այսօր կը լրանայ «Յառաջ»ի տասնեւհինգամեակը: Իբրեւ իր սաներէն մէկը, անհրաժեշտ կը նկատեմ քանի մը տող գրել այս առթիւ: 1925ի գարնան, Հալէպէն Պէյրութ կուգայի՝ անկէ ալ Ֆրանսա անցնելու նպատակով: Անցագրային կարգ մը դժուարութիւններու պատճառով, հարկադրուեցայ մինչեւ 1926ի ամառը Պէյրութ մնալ: Ուրիշ գործ չունէի: Գաբաղ կը թափառէի: Այդ օրերուն էր որ սկսայ ընթերցարաններ յաճախել: Մեր թաղին մօտիկ Մերձաւոր Արեւելքի որբերու ընթերցարանը դարձած էր իմ ամենօրեայ այցելութեանս ժամադրավայրը: Գրքերու եւ թերթերու զանազան եւ նոր մթերք մը կար հոն: Ամէն ընթերցող իր ճաշակին եւ բաղձանքին համեմատ գիրք կամ թերթ կը գտնէր: Առաջին անգամ «Յառաջ»ը ձեռքիս տակ ինկաւ այս ընթերցարանին մէջ: Յետոյ «Արեւ», «Սուրիական Մամուլ», «Նոր Փիւնիկ», «Պայքար» եւ ուրիշ թերթեր, որոնց անունները դժբախտաբար մոռցեր եմ: Բազմաթիւ լրագիրներու մէջ ամէնէն խնամուածը, բազմակողմանի յօդուածներով լի, ներկայանալի թերթը «Յառաջ»ն էր ինծ համար: Անկէ կրած խոր տպաւորութիւններս անջնջելի յիշատակի մը պէս կը մնան մէջս: Այդ օրէն սկսայ «Յառաջ»ը իմ ամենաշատ սիրած լըրագիրս եղաւ, եւ, ինչո՛ւ չէ, նաեւ խթանն ու մղիչ ուժը, որուն ազդեցութեան գլանին տակ յղկուեցան ու կոփուեցաւ յետպատերազմեան սերունդի արուն մէկ հատուածը: Կը հարցնեմ ինքս ինծ թէ ի՞նչ աներեւոյթ ուժ ունի «Յառաջ»ը, որ քաղողական ուժով մը բոլոր երիտասարդ ու հաւատաւոր տարրերը իրեն կը միացնէ, կը զօդէ: «Յառաջ»ի շնորհիւ կապուեցանք հայ գրականութեան եւ արուեստին, ծանօթանալով ու պատափար կազմելով մօրը վաստակաւոր մշակներուն՝ հին թէ նոր գրական սերունդի ներկայացուցիչներու մասին:

«Յառաջ»ի կատարած ազգօգուտ եւ կենսական գործը լրագրական փշոտ ասպարէզին մէջ այնքան ակներեւ ու պերճախօս է ինքնին, որ որեւէ բացատրութեան չի կարօտիր: Շատ մը թերթեր իրենց քառասունին չհասած, յուսաբեկ ու վհատ, կէս ճամբայէն նահանջի գիծը փնտռեցին...: Ուրիշներ, հազիւ թէ ծնած, իրենց խանձարուրին հետ միասին անհետուեցան առանց մը նման: Իսկ «Յառաջ»ը ամբողջական ու անսասան շարունակեց իր ճամբան՝ տասնեւհինգ տարիներէ ի վեր: Այս օր Փըրանսահայ երիտասարդութեան մեծագոյն տոկոսը իր ուսումն ու ինքնազարգացումը, հայ գրականութեան եւ արուեստի, հայ յեղափոխական յիսնամեայ փոթորկալից պատմութեան անցքերու ծանօթանալը՝ «Յառաջ»ին է պարտական: Քանի քանիներ կարելի է համրել, որոնք «Յառաջ»ի հնոցին մէջ թրծուեցան ու յղկուեցան, ինչպէս անտաշ քարը քարակոփի ձեռքերուն մէջ: Անոնք սըրղէն սկսած են փորձել, երբեմն աղօտ ու տարտամ չոգերով, երբեմն առոյգ ու ինքնավստահ, պայծառ ցոլքերով: «Յառաջ»ը այն անողոք վարժապետը եղաւ, որ իր սիրած աշակերտները երբեմն նոյնիսկ յանդիմանեց եւ թերութիւնները զարկաւ անոնց ճակատին: «Յառաջ»ի անկիւնաքարերը ամուր ու անխորտակելի են, անոնք զետեղուած են կարող գրագէտներու եւ արուեստի քուրմերու ուսերուն վրայ, որոնք հայ մեծաքանչին կը մատնեն խորին երկիւղածութեամբ ու կատարելաչ հաւատքով.

Ահա թէ ուր է «Յառաջ»ի բարոյական մեծութիւնը, գերակշիռ ուժը, քաղաքական զօրութիւնը: Անոնց բարոյական եւ հոգեկան չունչին տակ մեծցած ու զարգացած երիտասարդութեան ստուարագոյն մասը, այսօր գրիչ կը շարժէ, կ'որոճայ, կը տքնի, վաղուան գրականութեան կալուածին վրայ ինք եւս նպաստ մը բերելու միտումով: Մեր նիւթէն դուրս է խօսիլ անոր բազմակողմանի առաւելութիւններու մասին: Միայն, սա չափ կարող ենք ըսել որ, «Յառաջ» իր գրական, քաղաքական, ընկերային եւ տնտեսական բաժիններով, մեզի համար անփոխարինելի եւ անմըրցելի օրաթերթն է Եւրոպայի մէջ:

Եթէ անիկա գոյութիւն չունենար, ամենայն իրաւամբ կարող էինք ըսել, որ այսօրուան սանձերն ու խլրտացող, կազմակերպուող երիտասարդութիւնը պասերած ու ծուլամիտ ճանապարհը վաղուց բռնած էր: «Յառաջ»ն էր, դարձեալ, որ այս երիտասարդութեան բերնին մէջ լեզու, հոգիին մէջ չունչ ուժ եւ, երակներուն մէջ ազատութեան սարսուռը ներարկեց: Ազգային շարժման գիտակցութիւնն տուաւ:

Բոլոր անոնք, որ սերտօրէն եւ հոգեպէս կապուած են «Յառաջ»ին, իրենք զիրենք հպարտ ու գոհ կը զգան, որ թերթը իրենց պահանջներուն ու բուռն բաղձանքներուն բաւարարութիւն տուած է: Անիկա տասնըհինգ տարեկան պատանի մըն է այսօր: Չափահասութեան, կեանքի հասունութեան չէմքին կանգնած, յառաջ նետուելու իր ուսումին մէջ կը հեւայ:

Բոցավառ ու արեւահէր այս նոր վահագնը կը քալէ կայտառ ու ժիր քայլերով, պտտեցնելով՝ գիտութեան ու լոյսի ջիղներով ու ճաճանչներով: Հայկական մութ հորիզոնին վրայ ձգուած լոյսի ու յոյսի ամէնէն յորդահոս աղբիւրներէն է անկա, որ իր ամենօրեայ [...] կաթիլներով մեր հոգիներուն ու մտածումին ուղին կը լուսաւորէ, մեր վիշտերն ու դառնութիւնները կ'ամոքէ՝ իր հայրենի անուշ բալասանով: Այն անպաշտ ու վճիտ աղբիւր է, որ իր արագավազ թափանցող կ'երթայ ոռոգելու հայրենակարօտ բազմութիւնները, որոնք անհատ [...] բաշխի մը երկունքովը բռնուած, [...] տարածեալ ու ակներեւ մահուան վերջ հասին կը սպասեն ակամայ.... Կ'երթայ խրախուսելու, արթնցնելու հոգիներն անյոյս, սիրտերը բեկուած, մռայլ ու դաժան, լոյսի ու գիրի կարօտ, խօսքի ու չունչի ապաստան հայրենաւէրներուն... Փնտռել, ամոքելու կսկիծն ու ցաւը, լալոտռաշ ու զորովագութ հայ չինականին հայ մայրերուն, որդեկորոյս [...] մը քարշ կուտան պալքաններէն մինչեւ Սուրիա, Սանճաք, մինչեւ Ե[...]գիպտոս ու... երկիրն Հայաստան

Այս բոլորին «Յառաջ»ը վարդ հեւ ի հեւ: Սիրելի սառապայլներու պէս անիկա թափանցեց ամէնէն մութ անկիւնները, իր օրհնութեան լոյսը ցօղելու, ջերմացնելու հոգիները [...] մխիթար: Ահա թէ ուր է անոր ժողովրդականութեան թաքուն գաղտնիքը: Եւ ահա թէ ինչո՛ւ անիկա բազմաթիւ ընթերցողներ ունի, եւ հըպարտ է իր նոր հունձքերով, սաներով եւ այն երիտասարդութեամբ, որ հոգւով ու մարմնով չաղուըլուած, [...] սակեր դարձած է իրեն հետ. Այղօին քնքի, ուրեմն, սիրելի «Յառաջ», ողջոյն տասնեւհինգ տարուան քրտնաջան, յագնավաստակ աշխատանքիդ, դաժան երկունքիդ, ձայնիդ, լեզուիդ, խօսքիդ ու ձեւիդ գիրիդ ու ջանքիդ, որոնցմով լուսավառ փարոսի մը պէս մեր հոգին ու միտքին ճամբանները լուսաւորեցիր լոյս ու գիտութիւն ջամբելով մեր խոպան միտքերուն: Ողջոյն քու արեւավառ ու բացաշունչ խոյանքիդ, թըռիչքիդ ու վարքին:

Դուն կաս ու պիտի մնաս փոթորիկներէն անվնաս ու անսասան, անընկճելի, միշտ խրոխտ ու ամբողջին ինքնավստահ ու անխորտակելի մինչեւ այն օրը, երբ միացեալ անկախ Հայաստանի մէջ քանդամբանեկդ ողջունելու բախտն ունենանք:

ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ

«Յառաջ»ի խմբագրին

Ձեր արեւոտ ու հրեղէն չունչն անընկճելի նեցուկովն էր միայն, որ «Յառաջ»ը իր տասնըհինգ տարիներու պատուանդանին բարձրացաւ անսայթաք ....

Մաղթանքս է որ ան երկար ասկերջան մը եւս բոլորէ, լուսաւոր եւ մը թողով յաջորդող սերունդներուն:

Այս տասնեւհինգամեակին առթիւ «Յառաջ»ի ընթերցողները, ժամուկին մինչեւ ալեզարդ ծերուներ, որպէս հնձւորներ ձեր ոսկի ցանքին, արդար գոհունակութեան եւ երախտագիտութեան ծաղկեփունջ կը դնեն ձեր գրասեղանին վրայ, որպէս ամէնէն անթառամ եւ ամէնէն բուրումնաւէտը բոլոր գայնանային ծաղիկներուն:

ՆԱԶԵՆԻ ՏԷՐ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (130)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Փոքր ժամանակից յետ Հասան ու-րէշ զօրախմբեր, որոնք Բռնաւորի ապարանքը ամէն կողմից պատեցին:

Դաւադիր պահակները մի ակնարկում փախել, չքացել էին: Ընդհարման տեղում մնացել էին միայն մի քանի դիակներ, որոնց արքայական զօրքը տրորեց իւր ոտքերի տակ:

Ինչ վերաբերում է Բռնաւորին, նա անյայտացել էր հէնց գալարափողի ձայնը առնելուն պէս:

Արքայեղբայրն ու Մարզպետունին ապատուելով վերահաս վտանգից, փութացին իսկոյն կանանոցը՝ Թագուհուն ու պալատական տիկնանց հանգստացնելու, որովհետեւ դաւադրութեան երեւան գալը գուժել էր նրանց փողերի ձայնը:

— Հեռանանք այստեղից, հեռանանք շուտով, առաց Թագուհին — ես չեմ կամենում այլադայ չարիքների պատճառով անիծել այն քաղաքը, ո-րին աւանդ եմ տուած իմ սիրելին...:

— Կը հեռանանք հէնց այսօր, պատասխանեց Աբասը: միայն թէ ժամանակ տուր ինձ ձերբակալել դաւաճաններին, որովհետեւ սծը միշտ պիտի խայթէ, քանի մահը չէ ջախջախել նրա գլուխը:

— Թո՛ղ դրան, սիրելի Աբաս, Աստուած ինքը կը պատժէ չարին, եթէ արժանի է նա պատիժի... Աչառը դաւաճանեց իւր հիւրերին, բայց հիւրերը թող ապերախտ չլինեն դէպի հիւրընկալը:

— Առաջէ՛ք՝ դէպի դաւաճանը, բացականչեց Մարզպետունին:

— Անուանեցէք ինչպէս կամենում էք, բայց թողէք նրան եւ հեռացէք, կրկնեց Թագուհին:

Նոյնը թախանձեցին Գուրգէնդուխտ Տիկինը, Գոհար ու Շահանդուխտ իշխանուհիները եւ միւս պալատական տիկնայք:

Դրանիկները, ընդհակառակն, պահանջում էին կալանաւորել Բռնաւորին:

Բայց Աբասն այդպայ խռովութիւններից խոյս տալու համար վիճաւ Թագուհու առաջարկութեան:

Նոյն աւուր երեկոյան արքայեղբայրը իւր դրանիկներով, Թագուհին իւր տիկնանցով եւ Մարզպետունի իշխանը պետական զօրքերով ելան դաւադիրների քաղաքից եւ ուղղուեցան դէպի Երազգաւորս:

Գարդմանայ Տէր Դաւիթ Սեպուհն ուղեկցեց իւր Թագուհի քրոջը մինչեւ Արքունիքը:

Աչոտ Բռնաւորի այն զօրախմբերը, որոնք նրա հրամանով գիմել էին Երազգաւորս՝ քաղաքն ու Արքունիքը գրաւելու՝ լուր առնելով Բռնաւորից թէ՝ իւր մատադրութիւնը չէ յաջողած եւ թէ Աբասն ու Մարզպետունին իրանց զօրքերով վերադառնում են Երազգաւորս, ձգեցին իսկոյն քաղաքը եւ խոյս տուին դէպի Շիրակաշատ, որպէսզի շրջան անելով վերադառնան Բագարան, առանց արքայական զօրաց հետ հանդիպում ունենալու:

Բայց որքան մեծ եղաւ Բագարանից վերադարձողների զարմանքը, երբ նրանք Հռոմսի վտակի մօտ հանդիպեցին արքայական հեծելազօրաց մի գնդի, որ նոյնպէս վերադառնում էր Երազգաւորսից:

Հեծելազօրը հեռուից նկատելով Հայոց բանակը, աշխատեց խոյս տալ նրանից, բայց Մարզպետունու հրամանով վրայ հասան նրա յառաջապահ գնդերը եւ շրջան կազմելով՝ փակեցին իրանց մէջ Արքայականներին:

Վերջիններս տեսնելով իրանց տկարութիւնը եւ հակառակորդի առաւելութիւնը, ընդհարուելու փորձ անգամ չարին:

Աբասի հարցին թէ ո՛վքեր են իրանք եւ ի՛նչ ունէին իր սահմաններում, զօրքի պետը պատասխանեց.

— Նշէր Ամիրայի հրամանով մենք գնացել էինք Երազգաւորս՝ Բագարանի Թագաւորի զօրաց օգնութեան, բայց որովհետեւ նրանք ձեր գալուստը լսելով փախան, ուստի մենք եւս ահա՛ վերադառնում ենք Դուին:

Աբասը սաստիկ զայրացաւ եւ քիչ էր մնում որ հրաման արձակէր՝ որէ քաչել ամէնքին: Բայց Մարզպետունին հանգստացրեց նրան ասելով.

— Աստուած յաջողում է մեզ, Տէ՛ր. Ոստիկանի հետ դրած դաշինքը մենք չենք կարող առանց անել՝ առանց Ամիրապետի ցասումը գրգռելու: Բայց ահա՛ նրանը ինքն է առաջինը դրժում իւր երդման: Այժմ ուրեմն մենք ազատ ենք Դըւնոյ վրայ յարձակուելու եւ Ամիրապետն ինքը կ'արդարացնէ այս վրէժխնդրութիւնը:

Աբասը բանաւոր գտաւ իշխանի առաջարկութիւնը եւ հրամայեց խլել բոլոր Հագարացիներից զէնքերն ու ձիերը եւ իրանց հետիոտն արձակել Դուին:

— Գնա՛ եւ ասա՛ Ոստիկանին թէ՝ շուտով մենք կը գանք իւր հաշիւը քննելու... առաց նա արաբացի գըլխաւորին եւ հեռացաւ:

Հայոց զօրքերը զինաթափ արին Հագարացիներին, խլեցին արաբական նժոյգները եւ արձակեցին նըրանց:

Հասնելով Երազգաւորս՝ Մարզպետունու առաջին գործն եղաւ սուրհանդակ ուղարկել Վասպուրական եւ յիշեցնել Գագիկ Թագաւորին հանգուցեալ Արքայի հետ դրած բարեկամութեան դաշինքը եւ խնդրել նըրան՝ վերցնել կաթողիկոսին եւ գալ Երազգաւորս՝ Աբասին Թագաւոր պըսակելու:

Գագիկը պատճառ բերելով իւր ծերութիւնը՝ խնդրեց Աբասին իջնել Վասպուրական եւ Արծրունեաց հին Ոստանում Թագաւոր պսակուել:

— «Քանի որ արտաքին ու ներքին թշնամիները այդքան մօտ են ձեզ,— ասում էր նա իւր նամակում,— նրանք կարող են մեզ խանգարել նոյնիսկ թագադրութեան ժամին: Ուստի եւ բարւոք եմ համարում այդ արարողութիւնը կատարել Վանում, ուր եւ կը հրաւիրեմ բոլոր իշխաններին— եւ ուր Հայոց թագաւորը կարող է վայելել ապահով հանգիստ, որչափ ժամանակ ինքը կամենայ»:

Աբասն ու Մարզպետունին չահաւոր գտան այս առաջարկութիւնը եւ իսկոյն էլ իրանց համաձայնութիւնը յայտնեցին Գագիկին:

Այն ժամանակ վերջինս սուրհանդակ ղրկեց Հայաստանի նահանգներն ու գաւառները եւ հրաւիրեց Հայոց բոլոր իշխաններին ու նախարարներին փութալ իւր Ոստանը՝ Վան, եւ Թագաւոր պսակել Աբասին Բագրատունեաց գահի վրայ:

(Շար.)

Երկու խօսք

Տասնեւհինգամեա՞կ …

Ի՛նչ շուտ ալ կ'անցնին տարիները՝ անզգալաբար։

Դեռ երէկ էր, կը կարծեմ, երբ [illegible] մանկութիւնդ — տասնամեակդ տօ-նեցինք Փարիզի շողշողուն ու հայե-ցի [illegible] պարտէզներէն մէկուն մէջ. — [illegible]

[illegible] հաւաքուած էին Լոյս Պա-[illegible] մեր գաղութէն քանի մը հա-[illegible] ընտրեալներ։

[illegible] ճառեր խօսեցան։ Մանկու-թիւնդ փառաբանեցին եւ, մաղթեցին [illegible] պատանեկութիւնդ — տասնըհին-[illegible]ամեակդ — եւ կամ երիտասարդու-թիւնդ — քսանամեակդ տօնենք [illegible]այրենիքի մէջ։

[illegible], ահկայն։ Ահա պատանե-կութեանդ շեմքին վրայ կը գտնուիս [illegible] գարձեալ օտար ափերու վրայ կ'ողջունենք քեզ։

Բայց, «Ցառաջ»դ մեր հրաման-[illegible], մենք յուսահատողներէն չենք։ [illegible] զօրաւոր է մեր մէջ, եւ կը [illegible] թէ երիտասարդութիւնդ [illegible] յաանամեակդ պիտի ողջունենք [illegible] մեր հայրենիքին մէջ։

Ու մենք, հաւատաւորներս համ-բերատար բանակդ, պատրաստ ենք [illegible] անգամ մեր արեան գնով, որ [illegible] վրայ ողկեքանդակ ար-[illegible] տալու հետեւեալ պատգա-մը

Դէպի երկի՛ր, հայ ժողովուրդ։

ՁԱՐՄԷՆ ՇԻՆԱԿԱՆ

«Յառաջ»ին

Երբ քեզ ճանչցայ, մանուկ էիր տակաւին, ճիշդ այն հրաշք – տղուն [illegible], որուն դէմքը մեր երկրի լուս-նին կը նմանէր։ Աչքերուդ մէջ աէր ու կրակ կար։ Ու սիրտդ այնքան բարի, այնքան խոնարհ, որ մարդիկ չէին կրնար անտարբեր մնալ։

Առաջին օրէն իսկ, հայ ժողովուրդը հպարտութեամբ ողջունեց քեզ, ու [illegible] փոխադարձաբար մտար բոլո-րին սրտին մէջ։ Ահա այսպէս սկսար [illegible] տալ մեր անհամանուած ցաւերուն, լացերուն եւ հառաչանք-[illegible]

[illegible]

Միհելի «Յառաջ»

Ողջոյն մանկութեանդ եւ հազար ողջոյն պատանեկութեանդ, որ ըն-թերցողդ տասնեւհինգ տարիներուդ յոգնաբեկ ու բեղուն ծալքերուդ մէջ կը գտնէ, հայ ժողովրդի ստեղծա-գործող մեծ ու պզտիկ ուժերը, որոնց հետ կը հաղորդուի ու կը նոյնանայ, եւ ամէն օր թարմ ակունքէդ անոնց իւրաքանչիւրին շարժումին եւ շար-ժումներ մասին քեզմէ է որ տեղեկու-թիւններ կը քաղէ։ Հայաստանէն մին-չեւ Ամերիկա, հիւսիսէն մինչեւ հե-ռաւոր հարաւ գտնուող երաժշտու-թեան ու երգի բոլոր մշակներուն ա-պաստանն ու օրրանը եղար դուն, ամ-բողջ տասնըհինգ տարի։ Զանոնք փնտռեցիր, գտար եւ մայրական վեհ գորովով մը թեւերուդ մէջ առնելով փոխանցեցիր ընթերցողիդ որ, ահա, տասնըհինգ տարիներուդ դագաթնա-կէտին կեցած հպարտանքով կը նայի պարմանիի յաղթ հասակիդ ու անոր անյողդողդ վճռակամ [illegible]։ Ան կը նայի եւ սրտին խորէն հազար ու հազար ջերմ փափաքներով կը մաղթէ որ տասնըհինգ գարուններուդ յաջորդող անվախճան գարուններդ ու երիտա-սարդութիւնդ ըլլան աւելի քաջա-յաղթ ու կորովի։ Որովհետեւ տա-րագիր ու թափառական հայութեան հայրենատենչ հոգին ու գիրը կարօտ վկայութիւնները նաեւ քեզ են ուղղուած։

[illegible]

Ա. Գ. ՄԽՍՈՒՄԵԱՆ

Ողջո՜յն «Յառաջ»ին

[illegible]

Միհելի խմբագրատունին

[illegible]

Մ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՆԱՏՈՒՐ ՊԻՐՊԻՐԵԱՆ

Միհելիդ իմ «Յառաջ»

[illegible]

ԿԱՐՕ ՄԷՐՋԱՆ

Մ. ՀՐԱՆԻՆ

ՎԱՀԱՆ ՔՈՒՐԿԷՆ

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԷ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԹՐԲԻ ՄԸ ՍԻՐՏԸ (արձակ ու լա-փանդ), Հեղ. Մարտիրոսեան, տպ. Փլլըֆո, 1939։

Հիւանդ

[illegible]

Սատուն

Անտիպ երգեր Սայեաթ Նովայէն

1.

Անգամ արա՛, մատաղ իմ ֆիզ, գօզալ եա՛ր,
Դուն խօ՛մ էն գլխէն գօված իս, գօ-զալ եա՛ր.
Էշխէմէդ ջուռում իմ դարի, գօզալ եա՛ր,
Գիշեր ցերեկ մաե իմ գալի եանա-եանա։

Էս դարդէն օչ ոք չը ֆաշէ, աչկիլուս,
Էշխէմէդ հիւանդացիլ իմ, աչկիլուս.
Մըհլամ արա՛, մատաղ իմ ֆիզ, աչ-կիլուս,
Գիշեր ցերեկ էրվում իմ եանա-եանա։

Աշխարհիս մէջըն ֆեզ նըման գօզալ եար
Ջ'իմ տէսած, մաե իմ գալի ես դիվա-նա.
Էշխէմէդ լալիս իմ, կանչում իմ ա-մա՛ն,
Թահմ արա՛, ձէն իմ տալի եանա-եանա։

Մըտիլ իս բաղչի մէջըն, վարթ իս ֆաղում,
Ջէյրանի նըման մաե իս գալիս բաղ-չում.
Ջիգարիս կըրակ իս տվի, չիս խղճում,
Ջալո՛ւմ, Սայեաթ – Նովան բիրեան իս անում։

2.

Արի՛, մէ դարդըս իմացի՛
Էրած խօրված մաե իմ գալի.
Սալբու չինա՛ր, էս ի՞նչ արիր,
Ինձ հուրեան բիրեան շինեցիր։

Իսկի չ'իս գալիս, չ'իս ասում՝ «ջան իս»,
Նազ ու ղամզօվդ հանեցիր հօֆիս.
Ի՞նչ կուլի Սայեաթ–Նովու մօտ նըս-տիս,
Գօզա՛լ, ֆաղցըր ֆաղցըր հիդըս խօ-սիս։

3.

Հասիլ էծուցիդ շամամըն, Հէյրան իս անում տէնօղին,
Եա՛ր, պըռօշնէրիդ նաբաթ ունիս, էրնէկ մօդըդ նստօղին։
Մէչկըդ սալբու չինար է, շուղկըդ արէգագի նըման է,
Եա՛ր, ես ֆեզ վըռ՞ւնց թարիֆ անիմ, աչկիրըդ օսկէ փընջան է։
Սայեաթ – Նովու անգին եարն իս, հուտօվ միխակ, մանուշակ իս,
Եա՛ր, նազօվ հանեցիր հօֆիս, ի՞նչ կուլի մէկ հիդըս խօսիս։

ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (90)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Մ. Զ.

[illegible]

Գ.

ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՆԳԱՄՆ Է ԱՅՍ

[illegible]

սարկաւին զէնքերը յանձնել։

Փախուստի այս անզուսպ խառնա-շփոթին մէջ Կովէն տեսած էր ան-[illegible]

(Շար.)

լիա սպառնալից դերք մը բռնած է Թուրքիոյ դէմ, միւս կողմէ կը հրամայէ Պոլսոյ իտալական վաճառատուներուն՝ ետ ղրկել բոլոր այն վաճառքները, որոնք ղրկուած էին վերջերս,— առանց կարգին՝ իտալական կերպաս մը, որով պիտի պատրաստուէր Թուրք զինուորներու համազգեստը։ Իսկ Գերմանիա ոչ միայն կը բողոքէ Քոնսթանցայի ամբութեանց համար, այլեւ կը պահանջէ որ իրեն յանձնուի, ըստ տնտեսական համաձայնութեան, սիլոններու (կանանչ խոտի հո՛ր) շինութիւնը, զոր ներկայիս կը կատարեն Անգլիացիները Տոպրուճայի մէջ։

Ռումանիա, Հունգարիա, Պուլկարիա

«Էօվր» կը գրէ թէ Պերլին կրկին իր հայեացքը ուղղած է դէպի Ռումանիա, եւ թէ այս երկիրը վերատինպիտիքլատնայ Առանցքին յարձակման թատրը։ Այդ նպատակով է որ Հունգարիան առաջ կը քշուի եւ, թէ հունգարեւռումէն սահմանին վրայ ծագած վերջին միջադէպը — թէեւ այժմ փակուած — միայն սահմանապահ զինուորներու թշնամական արտայայտութիւն մը չէ։

Միւս կողմէ, կը շարունակէ Տիկին Թապուի, իտալական մամուլը սկսած է գրել պուլկարական պահանջներու մասին։ Հռոմ Սոֆիայի վրայ ճնշում կը բանեցնէ՝ արժեցնելու համար Տոպրուճան վերատանալու իր իրաւունքը։ Իտալիոյ նպատակն է անկարելի դարձնել ռումանեւպուլկար մերձեցում մը, եւ Պուլկարիան քաշել Առանցքի շրջագծին մէջ։ Իտալեւպուլկար քարոզչութիւնը աւելի կը ծաւալի։ Հռոմի մէջ սկսած է լոյս տեսնել «Պուլկարիա» անունով պարբերական մը՝ իրարու աւելի մօտեցնելու համար երկու երկիրները։ Իտալական թերթերը գոհունակութեամբ կը յայտնեն թէ Պուլկարիոյ վարչապետը հրաժարած է Լոնտոն ու Փարիզ եւս այցելելու իր որոշումէն։ Բայց, անոնք չեն յիշեր թէ որոշ թիւով պուլկար երեսփոխաններ, իրենց գլուխը ունենալով Սապրանիէֆի փոխ նախագահը, քննական այցելութեան մը ելած են հիմա դէպի Նորկ-Ռուսիա։ Եւ թէ, մօտերս տեսակցութիւն մը պիտի ունենան Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ վեհապետները։

Չէյմպըրլէն կ՚ազդարարէ Ճափոնի...

Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ, որ իր վերջին նիստը կը գումարէր Ուրբաթ, կարգ մը երեսփոխաններ դարձեալ փորձեցին նեղը դնել Չէյմպըրլէնը։

Կատարուած քննադատութիւններուն պատասխանելով՝ Չէյմպըրլէն ըսաւ թէ իր յայտարարութիւններուն մէջ չուզեր յառաջ երթալ այնքան որքան կը փափաքին զինք քննադատողները։ Իր կառավարութիւնը կը վարէ քաղաքականութիւն մը, որ վճռական է եւ զգուշաւոր միաժամանակ։

Արդարեւ, այդ վճռականութիւնը երեւան կուգար այն յայտարարութեան մէջ, որ հեռու սպառնալիք մը ըլլալէ՝ ազդարարութիւն մըն է Ճափոնի.

— Ներկայիս Ծայր. Արեւելքի մէջ չունինք նաւատորմ մը, որ աւելի ուժեղ ըլլար քան ճափոնական նաւատորմը։ Բայց ունինք այստեղ։ Եւ երբ, կարգ մը պարագաներու տակ, հարկ դառնայ մեր նաւատորմը ղրկել Ծայր. Արեւելք, պիտի չվարանինք ղրկելէ։ Կը կարծեմ թէ ներկայիս որ եւ է պատճառ չկայ այդպիսի կարգադրութիւն մը ընելու։ Եւ ինչ որ կ՚ըսեմ հիմա, սպառնալիք մը չէ, այլ ազդարարութիւն մը միայն։

Ցետոյ Չէյմպըրլէն յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը կը նախընտրէ բանակցիլ Ճափոնի հետ քան թէ դիմել բռնի ուժի։ Որովհետեւ բռնի ուժը պիտի չփրկէր այն Անգլիացիները որոնք նեղութիւն կը կրեն Ճափոնցիներէն ներկայիս

— Իմ արիւնս կ՚եռայ, երբ կ՚իմանամ ինչ որ տեղի կ՚ունենայ Ծայր. Արեւելքի մէջ, դայրոյթը կ՚առնէ կը տանի զիս ինչպէս շատեր, բայց չմոռնանք մեր յանձնառութիւնները, մանաւանդ այն ծանր հարցերը, որոնց հետ դէմ առ դէմ պիտի գանք յառաջիկայ ամիսներուն։ Պէտք է պատրաստ պահել մեր ուժերը Եւրոպայի մէջ, ի նախատեսութիւն ծանր դէպքերու։

Այս յայտարարութենէն վերջ, ուրբաթ կէսօրէ ետքը, փակուեցաւ Բրիտանական խորհրդարանը։

Ճափոնի զինակցութիւնը Առանցքին հետ

Երէկ գրեցինք թէ Պերլինի եւ Հռոմի ճափոնական դեսպանները, խորհրդակցութիւն մը կատարելով Ջենովայի մէջ, Քոմէ լճին մօտ, յետ խորհրդակցութեան յայտարարեցին թէ Ճափոն կը խորհի կամ գէթ իրենք պիտի առաջարկեն Թոքիոյի միանալ Առանցքին զինակցութեան դաշինքին։

Ֆրանսական թերթերը, խօսելով այս մասին, դիտել կուտան որ լուրը աւելի առաջ կը հանի քան զինակցութեան կնքումը։ Նման զինակցութեան մը որոշումը կրնայ տալ միայն Ճափոնի կայսրը եւ ոչ թէ... դեսպանները։ Ու Թատերական կը գտնեն լուրը, որ կը թուի թէ, ինչպէս գրեցինք երէկ, ոչ միայն փորձ մըն է ազդեցութիւն գործելու Մոսկուայի բանակցութիւններուն վրայ, այլեւ հաւատացնելու Ճափոնի զինուորական դասը։ Արդարեւ Ճափոնի մէջ տեւական պայքար մը կը մղեն քաղաքական եւ զինուորական դէմքերը՝ դերակշռութեան տեսակէտով։ Քաղաքական գործունէութեան կողմնակից – ները վերջերս յաղթանակած էին յաջողցնելով անգլեւճափոնական բանակցութեանց բացումը,— առոր ի պատասխան՝ զինուորականները ճնշում կը բանեցնեն յաջողցնելու համար զինակցութիւնը Պերլինի եւ Հռոմի հետ։

Ֆրանսա ինչո՞ւ կ՚ուզէ անպայման դաշինք կնքել Ռուսիոյ հետ

Ամէնուն յայտնի է թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը կ՚աշխատի հարթել ամէն դժուարութիւն որ կը ծագի անգլեւռուսական բանակցութեանց ընթացքին։ Ինչո՞ւ Փարիզ այսքան մեծ կարեւորութիւն կուտայ Մոսկուայի, — այդ հարցին է որ կը պատասխանէ «Ժուռնալ»ի խմբագիրը։—

Միահեծան պետութեանց բանակը շարժումները անշարժութեան մատնելու համար, Ժողովրդավար պետութիւնները կ՚աշխատին երկու հզօր թումբեր կազմել Առանցքին արեւմտեան եւ արեւելեան սահմաններու վրայ։ Անխորտակելի է արեւմտեան թումբը, բայց արեւելեան թումբը, զոր կը կազմեն Լեհաստան եւ Ռումանիա, աւելի հողագործական քան ճարտարարուեստական երկիր, պէտք ունի արտաքին օժանդակութեան։ Լեհաստան, որ 35 միլիոն բնակիչ ունի, որքան ալ կարող ըլլայ դիմադրելու, չի կրնար երկար դիմանալ՝ եթէ օգնութիւն չստանայ կոնակէն։ Արդ, Ռուսիա կրնայ իրեն հայթայթել պարէն, ռազմանիւթ, օդանաւ, բանուորական ուժ։ Լեհաստան կը գտնուի այն դիրքին մէջ, ուր կը գտնուէր Ռուսիա, 1914ին, երբ, մեկուսացուած ըլլալով, խորտակուեցաւ։ Լեհաստան եւս մեկուսացուած է, որովհետեւ Պալթեան ծովը գերմանական լիճ մըն է, փակուած՝ արտաքին աշխարհի առջեւ։ Օգնութեան հասնելու համար Լեհաստանի, արեւմտեան պետութիւնները պիտի անցնին Ռումանիոյ վրայով, ուրեմն Սեւ ծովէն,— ահա թէ ինչո՛ւ հարկ եղաւ ապահովել Թուրքիոյ դաշնակցութիւնը։ Բայց լեհեւռումանական հաղորդակցութեան գիծը շատ մօտիկ կը գտնուի հաւանական ռազմաճակատին, այնպէս որ արեւմտեան պետութիւնները ստիպուած են փնտռել օգնութեան երկրորդ ուղի մը,— Յորկ. Ուքրայնիան։

Պարագայ մը եւս,— Յորկ. Միութիւնը, յարելով Ժողովրդավար պետու–

Դաշտանանկէս Կոււէնվիլի մէջ

6 Օգոստ., կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Pont Cassé ծառաստանին մէջ

կը խօսի Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Հաղ. միջոց.— Գառ տիւ Նորէն առնել շոգեկառք ժամը 12,05, 12,25 13.45, 14.25, 14,43 եւ իջնել Կոււէնվիլ։

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի։

ՅՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Սեբաստիոյ Նահանգային Հայր. Միութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները 6 Օգոստ. կիրակի կէսօրէ վերջ Խորհրդարանին սրահին մէջ. 2 Ռիւ տը լա Մէֆանս, Բուդ.լէ Մուլինօ։

Օրակարգ.— Սանճագի հայ գաղթականներու օգնութեան խնդիր, եւ Մխիթարեան վարժարանին մէջ սեղաւ քատարցի պատանիի մը որդեգրութիւնը։

ՆՊԱՍՏԱՑՈՒՆԴ

4 Օգոստ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

Բրէզոզ. Ց. Աւագ.	75
Մարսէյլ. Տիկ. Արգ.	120
Անջու. Ս. Պօլ.	1 անգլ
Պառմըլը. Մ. Կ.	12,60
Փարիզ. Ա. Ա.	150
Իսի. Խալ.	100

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՇԱՀԱԾ ԵՆ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԹԻՒԵՐԸ

1, 23, 33, 40 48, 51, 52, 55, 95, 109, 130, 140, 145, 163, 164, 168, 194, 204, 211, 236, 255, 259, 263, 284, 315, 339, 349, 372, 398, 401, 410, 414, 418, 448, 455, 473, 483, 489, 527, 529, 533, 536, 544, 548, 550, 551, 557, 558, 666, 628, 630, 633, 635, 636, 669, 707, 708, 710, 712, 716, 755, 769, 857, 870, 882,884, 887, 891, 893, 903, 917, 946, 957, 963, 967, 969, 973, 1001, 1009, 1041, 1066, 1068, 1069, 1082, 1085, 1088, 1218, 1221 1228, 1236, 1238, 1269, 1407, 1421, 1426, 1445, 1452, 1457, 1465, 1513, 1525, 1526, 1531, 1532, 1557, 1561, 1565, 1570, 1571, 1606, 1620, 1705, 1706, 1715, 1723, 1726, 1739, 1740, 1742, 1752, 1762, 1768, 1774, 1779, 1789, 1798, 1800, 1807, 1812, 1821, 1824, 1832, 1904, 1915, 1920, 1925, 1931, 1957, 1946, 1954, 1955, 2007, 2012, 2018, 2023, 2025, 2030, 2031, 2034, 2036, 2037, 2040, 2042, 2047, 2076, 2078, 2079, 2085, 2086, 2106, 2133, 2140, 2153, 2156, 2217, 2215, 2219, 2241, 2243, 2255, 2318, 2326, 2341, 2347, 2379, 2382, 2383, 2387, 2419, 2431, 2440, 2451, 2551, 2524, 2566, 2574, 2575, 2604, 2622, 2655, 2660, 2681, 2923, 2927, 2929, 2935, 2939։

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

Le Gerant : H. STEPHAN

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

թեանց ճակատին՝ որոնց պիտի բերէ իր քաղաքական ու զինուորական ուժին նպաստը, խաղաղութեան կամ պատերազմի ժամանակ, դուրս կ՚ելլէ իր չէզոքութենէն, որ կրնայ շատ վտանգաւոր ձեւ մը առնել՝ ներկայանալով, պատերազմի ժամանակ, իբրեւ իրաւարար կամ բախտորոշ պահու մը մէջ՝ իբրեւ զինակից Գերմանիոյ։ Ուստի ոչ միայն Լեհաստանի, այլեւ արեւմտեան պետութեանց համար, պայման է որ Յորկ. Միութիւնը չէզոք չմնայ, որպէսզի Լեհաստան ազատ ըլլայ գործելու եւ արեւմտեան պետութիւնները վախ չունենան թէ Յորկ. Միութիւնը սպառնայ պատերազմիկներուն՝ զինակից դառնալով Գերմանիոյ։

Իր կատարելիք այս ծառայութեանց արժէքը շատ լաւ գիտէ Յորկ. Միութիւնը, ուստի կ՚ուզէ սուղի ծախել։ Նախ կը փափաքի երաշխաւորել իր արեւելեան սահմաններուն ապահովութիւնը՝ երկրորդ Չինաստան մը չդառնալու համար, յետոյ արեւմտեան պատուհանները՝ Պալթեան ծովը, ուրկէ կրնայ ներս մտնել Գերմանիա։

Ահա թէ ինչու երկար կը մտածէ համուզզակի յարձակումի իր տեսութեան վրայ եւ դժուար կը համաձայնի արեւմտեան պետութեանց հետ։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻԱՅԻ նախկին պատերազմիկներու Միութեան անդամներէն 1100 հոգի Փարիզ հասան։ Իրենց ներկայացուցիչները առաջին այցելութիւնը տուին Տալատիէի։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅՈՑ առաջնորդ Գարեգին արք., Էջմիածինէն ստացած է նամակ մը, որուն մէջ կ՚ըսուի թէ դիմում կատարուած է Մոսկուա՝ կաթողիկոսական ընտրութեան արտօնութեան համար, եւ թէ Տեղակալը յոյս ունի որ Մոսկուայի կառ-վարութիւնը պիտի տայ այդ արտօնութիւնը։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15-70

Chèque Postal Paris 1678-63

Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Եւրոպա եւ Միջերկր.	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	285 ֆրանք	140 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՕԳՈՍՏՈՍ

MARDI 8 Août 1939

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4112

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԾԱՌԵՐՈՒՆ ՏԱԿ ՔԱԹԹՈՒԻՆ ԵՒ ԿՈՒԼԱՆ...

«Յառաջ» հրատարակեց չորս մը պատկերներ Մուսա Լերան գիւղացիներու արտագաղթէն:

Առաջին պատկեր, (երբ Համբայ կ'իջնեն).—

«...Կիներ եւ ծերունիներ կը համբուրէին իրենց տուներուն պատերը, քարերը, սեմերը, Ծառերը կը փաթթուէին այն ծառերուն որոնք ուռճացած են իրենց աշխատանքով եւ հոգածութեամբ եւ անէծք կը կարդային բարձրաղաղակ: Մէկը սակայն կարելի չէր եղած բաժնել իր սիրած ծառէն եւ հոն մնացած էր: Շատեր ուշագնաց են իրենց յուզումէն»:

Երկրորդ պատկեր, (երբ հասած են առաջին կայանը).—

«...Իւրաքանչիւր տուն կ'օթեւանի ծառի մը տակ. այնպէս որ այցելութիւն մը տանէք տուն՝ կը նշանակէ այցելութիւն ծառէ ծառ: Քանի մը ծառ-տուն կը կազմեն գիւղ մը, որ կնքուած է լքուած գիւղին անունով.— այսպէս՝ Խտըր պէկ գիւղը ծառախումբ մըն է: Պիթիաս գիւղը՝ նոյնպէս: Ի՞նչպէս են չինուած այս տուները.— Հայ կիները, առանց սպասելու իրենց այրերուն, քանի մը հատ ճիւղերով խրճիթ մը հիմնած են ծառի մը տակ եւ հոն տեղաւորած իրենց անկողինները: Այս խրճիթներուն առջեւ, արեւուն տակ, հայ կիները հաց կ'եփեն սաճի վրայ...»

Երրորդ պատկեր մը, բերնէ լրացուցիչ.

— «Գաւիտի մէջ, քանիչորս ժամուան ընթացքին ճէպէլը Մուսացիները չինած են հարիւրէ աւելի հայմաներ եւ ժայռերը փորելով երեւան հանած են երեք ակեր: Գիւղացիները իրենց հետ բերած են նաեւ սաճինները այն նահատակներուն որոնք թաղուած էին Մուսա Լերան կատարին վրայ, մասնաւոր յիշատակարանի մը տակ»:

Ու վերջապէս պատմութիւնը ծերունի չինականին.— Կառքերը եկած էին փոխադրելու Պիթիասի Հայերը: Կիները եւ մանուկները լեցուած էին կառքերուն մէջ, իսկ անդին ութսունամեայ ծերունի մը թիթեղով ջուր կը կրէր, նոր տնկուած ծառ մը ջրելու համար: Դժուարու ձգեց աշխատանքը եւ կառք նստաւ, համբուրելէ վերջ իր բնակարանին դուռն ու բակին մէջ տնկուած ծառը»:

Հարիւր ճառ եւ նոյնքան յօդուած պիտի չկրնային այնքան հարազատօրէն խտացնել այս ժողովուրդին սիրելու եւ ստեղծագործելու կամքը, որքան այս աղօտ պատկերները: Հեւ ի հեւ գրի առնուած նիշեր, որոնք ներշնչումի աղբիւր կրնային դառնալ գրագէտին ու բանաստեղծին, ինչպէս նկարիչին կամ «սոցիոլոգ»ին:

Ծառը համբուրելու կամ ջրելու, եւ կամ նոր ծառի մը տակ օթեւան չինելու այս տենդը ինքնին կը կազմէ խորհուրդ մը, որուն առջեւ անզօր կը մնան բոլոր դաւերն ու թշնամութիւնները:

Այդ խորհուրդն էր որ կը ներշնչէր ու գործել կուտար 1915ին ալ, երբ հայ արհեստաւորը տուն-տեղ ձգած եւ հազիւ մուրճ մը փրկած, երկաթ կը ծեծէր առաջին կայանին մէջ: Կամ ուսուցիչը որ մանուկներ կը հաւաքէր վրաններէն, անոնց հայերէն սորվեցնելու համար:

Այո՛, այս խորհուրդին առջեւ ամլութեան դատապարտուած են ինչպէս թշնամութիւնները, նոյնպէս դիւանագիտական յաղթանակները:

Անոնք ամլութեան դատապարտուած են մանաւանդ անոր համար որ, դիմանալու եւ ստեղծագործելու տենդը տեղական հանգամանք չունի: Ոչ ալ պատահական երեւոյթ մը կը ներկայացնէ:

Վկայ՝ «Յառաջ»ի կոչին արձագանգը, մեծ քաղաքներէն մինչեւ համեստ գիւղերը, բազմահայ կեդրոններէն մինչեւ յետին համրանքը:

Գումարները կը թափին ինչպէս առատ մը կարկաչահոս: Ե-թէ կը յուսայինք հարիւր հազարի հասցնել հանգանակութիւնը, կէսը ապահովուած է արդէն, շատ կարճ ժամանակի մը մէջ:

Անշուշտ մեծ գումար մը չէ հարիւր հազարը:

Կէս միլիոն անգամ պիտի ըլլար կաթիլ մը ջուր՝ նոր արտագաղթին պահանջներուն առջեւ:

Եւ սակայն, թուանշաններու քանակը չէ որ արժէք ունի, այլ երեւոյթը: Եղբայրական օգնութեան անսպառ տենդը, որ արտայայտուեցաւ այնքան ուժգնօրէն, ամբողջ գաղութին մէջ, առանց դաւանանքի խտրութեան:

Տառապեալները համբուրելու, ցիրուցան բազմութիւններ փրկելու այս ճիգը բարենշան է նաեւ իբրեւ արտայայտութիւն ազգային համերաշխութեան:

Արդարեւ, որ եւ է տագնապի առթին աւելի լաւ կը հասկնանք իրար: Կանխակալ կարծիքները կը փոշիանան փոխադարձ օգնութեան պահանջին առջեւ:

Ի՛նչ գումարի ալ յանգի բացուած հանգանակութիւնը, միայն այս երեւոյթը պիտի կազմէ լուսաւոր պատկեր մը, այնքան տխուր իրողութեանց վրայ:

Թելադրութիւն մը, այս առթիւ:

Տարիներ առաջ, երբ այնքան յաջող հանգանակութիւն մը բացեր էինք Շիրակի աղէտեալներուն համար, (հարիւր հազար ֆրանք), Ամերիկեան Նպաստամատոյցի տնօրէնը առաջարկեց նոյն ձեռնարկը փորձել Սուրիոյ գաղթականներուն տեղաւորման համար: Ինքն ալ իր մասին յանձն կ'առնէր կրկնապատկել գայն,— եթէ հարիւր հազար հաւաքէր «Յառաջ»ը, նոյնքան ալ Նպաստամատոյցը պիտի տրամադրէր:

Միամտութի՞ւն է յուսալ թէ պիտի գտնուի հայ ունեւոր մը, որ նոյն յանձնառութիւնն ստանձնէ «Յառաջ»ի հանգանակութեան հանդէպ,— կրկնապատկել գայն:

Մուսա Լերան գիւղացիները ծառերուն փարած են, իբրեւ խորհրդանշան իրենց գոյութեան եւ աշխատանքին:

Ծա՞ռ է նոյնքան գուրգուրանք, համբանք փրկելու համար:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՐԻԾ ՍՄԻԿԼԻԻ ՃԱՌԸ

«ՏԱՆՑԻԿԸ ԼԵՀԵՐՈՒՆ ՊԷՏՔ Է ՄՆԱՅ»

Փիլսուտսկիի ղեկավարութեամբ մղուած լեհական առաջին զօրագունդին 25րդ տարեդարձին առթիւ, մարաջախտ Րիծ Սմիկլի ճառ մը խօսեցաւ Քրաքովիայի մէջ Մարաջախտը, յիշելէ վերջ Փիլսուտսկիի պատմական դերը, յայտարարեց ի մէջ այլոց.—

«Այդ առաջին գունդին մէջ վերածնաւ ազգին ոգին, որ ստեղծեց եւ հիմնեց մեր նոր պետութիւնը: Առանց Փիլսուտսկիի անկարելի պիտի ըլլար երեւակայել մեր նոր պատմութեան ընթացքը: Քաղաքացիներու կեանքը սերտօրէն կապուած է հայրենիքին կեանքին հետ: Հայրենիքին դէմ եղած բռնութիւնը եւ ոչ մէկ արդարութեան ուղղուած կոչով, մարդկութեան եւ խաղաղութեան վերյիշումով, եւ կամ քաղաքակրթութեան ընծայած ծառայութիւններու վերյիշումով, եւ կամ քաղաքակրթութեան ընծայուած գործողութիւններով: Բռնութիւնը պէտք է հոն մղուի բռնութեամբ: Այդ ուսուցողութիւններով: Բռնութիւնը պէտք է հոն մղուի գինուորներ ունենալ կը գտնուի գինուորին մէջ: Ահա թէ ինչո՛ւ, պէտք է զինուորներ ունենալ, որոնք գիտնան կռուիլ եւ մեռնիլ հայրենիքին համար: Ահա ատոնք են նաև, որոնք արձանագրուած են ազգին արիւնին մէջ: Փիլսուտսկիի սկզբունքները, որոնք արձանագրուած են ազգին արիւնին մէջ: Այդ սկզբունքներով այնպէս, ինչպէս կ'ապրի մաքուր օդով:

Մարաջախտը յետոյ շարունակեց. «Մենք ալ կողմնակից ենք խաղաղութեան՝ բոլոր ազգերուն նման: Բայց, չկայ որ եւ է ուժ, որ մեզ համոզէ թէ միջազգային խաղաղութիւն ունի իրաւունք մը, որ մէկուն համար նշանակէ առնել, իսկ միւսին տալ: Մենք որ եւ է յարձակողական նպատակ չունինք որ եւ է մէկուն հանդէպ: Այդ մասին ներելի չէ կասկած ունենալ: Բայց, մենք հոս պիտի մնանք որ եւ է ուղղակի կամ անուղղակի փորձ, որ պիտի վնասէր մեր շահերուն, մեր իրաւունքներուն եւ մեր պետական արժանիքին: Հաճելի պարտականութիւնն ունիմ հաստատելու թէ՝ մեր բարեկամները կը հասկնան մեզ եւ յստակ կերպով ճշդած են իրենց դիրքը»:

Փիլսուտսկիի յաջորդը, անցնելով Տանցիկի վէճին, բսաւ.—

«Տանցիկ, որ բազմաթիւ դարերէ ի վեր կապուած է Լեհաստանի, մեր տնտեսութեան թոքն է: Լեհաստան ճշդեց իր դիրքը՝ յստակ ու անվիճելի ձեւով մը: Տանցիկի վէճը ստեղծողը մենք չեղանք: Մեր գործելակերպը համաձայն պիտի ըլլայ այն ձեւին, որով պիտի գործէ միւս կողմը: Ու որ պատասխան պիտի ըլլայ այն ձեւին, որով պիտի գործէ միւս կողմը: Ու որ եւ է մէկը թող չունենայ այն կարծիքը թէ՝ հայրենիքին հանդէպ մեր սէրը կրնայ մեզ պարտադրել աւելի նուազ իրաւունքներ եւ հարկադրանքներ՝ քան ուրիշներու սէրը՝ դէպի իրենց հայրենիքները: Մենք գիտենք կը գուշակենք այս սխալին դէմ»:

Մարաջախտին այս խօսքերը դիմաւորուեցան, 150.000նոց բազմութեան կողմէ, «Տանցիկը Լեհերուն, Տանցիկը պէտք է մնայ լեհական աղաղակներով:

Մարաջախտը իր ճառը վերջացուց, ըսելով.—

«Մենք հանդիսաւորապէս կ'երդնունք, յանուն Լեհաստանի յաւիտենական գոյութեան, թէ՝ պատերազմին մէջ պիտի կռուինք առանց ընկրկումի մինչեւ վերջնական յաղթանակ, իսկ, խաղաղութեան առթին պիտի միացնենք քաղաքացիներու բոլոր ճիգերը՝ հաւաքական աշխատակցութեան մը մէջ»:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՄԷՋ

Ծանր միջադէպերէ վերջ, որոնք պատահեցան ամերիկեան Ծերակոյտին մէջ, շաբաթ օր խորհրդարանը փակուեցաւ ամառնային արձակուրդի պատճառով:

Ծերակոյտի վերջին նիստին մէջ, Րոզվէլթի քաղաքականութեան հակառակորդ ժողովրդավար երեսփոխանները եւ այդ քաղաքականութեան համակիր Փէփըր շափազանց վիրաւորական խօսքեր փոխանակեցին, երբ այս վերջինը յայտարարեց թէ կը դատապարտէ բոլոր անոնք որ խորհրդարանէն ներս եւ դուրս պայքար բացին կառավարութեան դէմ եւ վտանգեցին խաղաղութեան գատը՝ պարզ այն պատճառով որ չեն սիրեր Րոզվէլթը:

Այս յայտարարութեան վրայ, Րոզվէլթի հակառակորդները թշնամական արտայայտութիւններ բրին: Փէփըրը շարունակելով իր խօսքը, ամբաստանեց այդ ծերակուտականները թէ իրենքզիրենք ծախած են Միացեալ Նահանգներու Աւետրական Սենեկին, որ ընկերակցութիւն մըն է արդիւնաբերողներու:

Հակառակորդները ընդմիջեցին, պահ մը աղմուկը տիրեց, բայց նախագահը կրցաւ վերահաստատել խաղաղութիւնը: Փէփըր շարունակեց իր խօսքը: Ժողովրդավար ծերակուտական մը, բարկացած, ձգեց հեռացաւ:

Քիչ վերջ խօսք առին բազմաթիւ ծերակուտականներ, որոնք Փէփըրը անուանեցին «վատ եւ ստախօս»: Փիթմէն ընդմիջեց ըսելու համար թէ վիրաւորական է բացատրութիւնը,— «վիրաւորական կամ ոչ, ըսածս կը մնայ իզօրու»:

Ծերակուտական Տօւնի խօսք առաւ եւ միութեան հրաւէր կարդաց: Միջադէպը փակուեցաւ: Կարճը կարդաց անխողահին յայտարարութիւնը թէ խորհրդարանը փակուած է արձակուրդի պատճառաւ,— Րոզվէլթ իր յայտարարութիւնը կը վերջացնէր արձակուրդի բարեմաղթութիւններով:

ՏԱՆՑԻԿ ՈՐՈՇԵՑ ԲԱՆԱԿՑԻԼ

Պերլինի մէջ հրատարակուեցաւ լուր մը, որուն համաձայն Տանցիկի ծերակոյտը որոշած է բանակցիլ Վարշաւայի հետ, Ազատ Քաղաքին մաքսատան լեհ պաշտօնեաներու խնդրի մասին: Գերմանական գործակալութիւնը կը հերքէ այն լուրը թէ Տանցիկի ծերակոյտը որոշած է լեհ մաքսային քննիչներուն աշխատանքին մէկ մասը կիրարկել տալ Տանցիկցիներու: Տանցիկի կառավարութիւնը կ'ուզէ բանակցիլ լեհ ներկայացուցիչին հետ, վերջնականապէս ճշդելու համար լեհ քննիչներու իրաւասութիւնները: Ան պիտի մերժէ որ մաքսային քննիչները մաքսային խնդիրներէ զատ որ եւ է գործով շահագրգռուին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐ ԲՈՅՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ԱՐԾԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ԽՄԲ.— Փոքրիկ գաղութ մըն է Փավիյեան սու Պուան, Փարիզի արուարձաններէն: Մեր կոչին պատասխանելով՝ Գ. Ս. Տէր Մաթէոսեան հանգանակութեան կը ձեռնարկէ եւ այս փոքրիկ գաղութը կուտայ 501 Ֆրանք:

Նոյնպէս, Գ. Զենոբ Ճարաճեան 19րդ Թաղամասին մէջ, իր ծանօթներուն մօտ հանգանակութիւն կատարելով կը բերէ 305 Ֆրանքի գումար մը:

Ուրիշ հայրենակից մը, հանգանակութեան իր բաժինը արձանագրելէ վերջ, կը գրէ. «Յառաջի մէջ կարդացի թէ Մուսա Լերան արծիւները, փոխադրուելէ վերջ ապահով շրջանի մը մէջ, սկսեր են խրճիթներ չինել եւ իրենց գիւղերը կնքել նախկին բնակավայրերու անունով,— Հաճի Հապիպլի, Եողուն Օլուք, եւայլն: Շատ բնական մղում մըն է այդ. յիշել հին բնակավայրը եւ վերակենդանացնել հին կեանքը, բնական մղում մը որ Ն. Ադալեանն ալ կ'երգէ.

Միծեռնակը բոյն է շինում,
Եւ շինում է եւ երգում,
Ամէն մի շիւղ կպցնելիս՝
Իր առաջուան բո՛յնն է յիշում:

Եթէ, սակայն, հայկական անուն մը ըլլար գիւղին անունը, ո՛վ ինչ կրնար ըսել: Ափսո՜ս, թրքական անուններ ունին հայկական կարգ մը գիւղեր: Եւ հիմակ որ Մուսա լերան արծիւները հայկական նոր բոյներ պիտի չինեն, փափաքելի չէ՞ր արդեօք որ չյաւերժացնէինք թրքական անունները: Նոր բոյներ հայկական անուններով,— գիւղի մը տալ «Վէրֆէլ» անունը, ուրիշ գիւղի մը՝ «40 օրերը», ուրիշ գիւղի մը «Վրէժ», միշտ արտայայտիչ, միշտ հայկարժան»:

ՑԱՆԿ 16

Ոսկեան Միքայէլեան, Ֆիլիփվիլ	200
Շուշանիկ եւ Տօրք Անդրէասեաններ	100
Կարապետ Յ. Սէմիզեան	100
Մկրտիչ Սարգիսեան, Թէս	100
Սարգիս Բիրլեան	100
Տէր եւ Տիկին Պետրոսեան	50
Աւետիս Ղազարեան, Ֆիլիփվիլ	50
Արամ Գայըրճեան	25
Գրիգոր Գարապաշեան	10
Փավիյեան սու Պուայի գաղութէն՝	
Ս. Տէր Մաթէոսեան	70
Գրիգոր Գաբրիէլեան	50
Յ. Գալֆայեան	50
Մ. Տէր Մաթէոսեան	50
Տէր եւ Տիկին Խ. Տէր Մաթէոսեան	50
Տէր եւ Տիկ. Հ. Իշխալացեան	50
Տէր եւ Տիկ. Ա. Զըլլուքճեան	50
Գ. Սուրէն Աղաճանեան	20
Տէր եւ Տիկ. Խ. Արթինեան	16
Տէր եւ Տիկ. Գ. Գէորգեան	15
Տիկին Իսկէճեան, Օր. Հայկանուշ Յակոբեան եւ Գառնիկ աղա 10ական	30
Փարիզի 19րդ Թաղամասէն՝	
Զենոբ Ճարաճեան	100
Հայկազ Հալաճեան	30
Մովսէս Մուրատեան	25
Արսէն Տէրտէրեան	20
Կիրակոս Կարապետեան	20
Արարատ Աղաճանեան	15
Մամբրէ Տէրտէրեան, Պետրոս Պետրոսեան, Գրիգոր Մանուկեան, Մարտիրոս Գույաճեան, Զարեհ Աղաճանեան, Յարութիւն Զիտէմեան, Լեւոն Թոքաթլեան 10ական	70
Միհրան Գույաճեան, Գ. Գոյաճեան, Գարեգին Քիրազեան, Մկրտիչ Սարաֆեան, Յովհաննէս 5ական	25
Գումար՝	1,541
Նախորդ գումար՝	32,671
Ընդհ. գումար՝	34,212

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պիտի հրաւիրուին նաեւ Լեհաստան եւ Ռումանիա

Շաբաթ օր Լէնինկրատ կը հասնին անգլօ-ֆրանսական զինուորական պատուիրակութիւնները, որոնք մեկնեցան Լոնտոնէն կիրակի օր: Անգլիական պատուիրակութիւնը ունի 25 անդամ, Ֆրանսականը՝ 22 անդամ: Շոգենաւը, որով մեկնեցան, յատկապէս պատրաստուած էր այս պատուիրակութիւններուն համար: Պատուիրակութեան անդամներէն տեղակալ Կլիկ կը կրէր սեւ պայուսակ մը, որ կաշիէ հաստ ժապաւէնով մը կապուած էր իր դաստակին:

Լէնինկրատ հասնելէ վերջ, պատուիրակութիւնները առանց կանգ առնելու պիտի մեկնին Մոսկուա, ուր բանակցութիւնները պիտի սկսին 14 Օգոստոսին, Երկուշաբթի:

Անգլիական թերթերը կը գրեն թէ զինուորական պատուիրակութիւնները զրկուեցան, քաղաքական բանակցութիւնները չլրացած, Ռուսերու խնդրանքով: Զին. պատուիրակութիւններն են, որ պիտի հարթեն կարգ մը անհամաձայնութիւններ այն գործակցութեան մասին զոր Ռուսերը կը պահանջեն ոչ միայն Եւրոպայի, այլեւ Ծայր. Արեւելքի մէջ:

Լաւատեղեակ աղբիւրէ քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, զին. պատուիրակութեանց խօսակցութեան ծրագիրը կը բաղկանայ հետեւեալ նիւթերէն.

1.— Խորհ. Միութիւնը օժանդակութիւն ցոյց պիտի տայ այն պետութեանց, որոնք երաշխաւորուած են Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողմէ (Լեհաստան, Ռումանիա եւ Յունաստան), ի փոխարէն այն օժանդակութեան, զոր Անգլիա եւ Ֆրանսա ցոյց պիտի տան Պալթեան պետութիւններուն:

2.— Երեք պետութիւնները իրենց օդային ուժերով պիտի գործակցին Եւրոպայի թէ արեւելքը եւ թէ արեւմուտքը:

3.— Երեք պետութիւնները նաւային իրենց ուժերով պիտի գործակցին մէկ կողմէ Պալթեան եւ Հիւսիսային ծովերուն մէջ՝ փակ ծովի վերածելու համար Պալթեան ծովին արեւելեան աւազանը, միւս կողմէ Սեւ ծովին եւ Միջերկրականի մէջ՝ փակ ծովի վերածելու համար Միջերկրականի արեւելեան աւազանը:

Այս հարցերուն քննութիւնը կը պահանջէ, որ Ռումանիա եւ Լեհաստան եւս գործակցին: Արդէն քաղաքական բանակցութիւնները բաւական դժուարացած են, որովհետեւ յիշեալ երկու երկիրները թոյլ տան որ իրենց օդանաւային կայանները օգտագործուին ի հարկին ռուսական օդային ուժերու կողմէ: Այդ մասին մանրամասնութիւնները ճշդելու համար՝ կը յուսացուի, որ Մոսկուա հրաւիրուին լեհական եւ ռումանական պատուիրակութիւնները: Հաւանաբար անգլօ-ֆրանսական զին. պատուիրակութեանց առաջին խօսակցութեններէն վերջ:

ՔԱՐԻՒՂԻ կարեւոր հանքավայր մը գտնուեցաւ Ֆրանսայի մէջ, Ս. Կոտանի մօտերը,— հազիւ 1500 մեթր ծակած էին հողը, քարիւղը ժայթքեց դիւային շունչով մը: Կ'ենթադրուի որ քարիւղի մթերքը այնքան շատ է հոս, որ կարելի է հանքավայրը բաղդատել աշխարհի մեծագոյն հորերուն հետ:

ՀԱՄԱՌՕՏ ՊԱՏԿԵՐ ՀԱՅ ԴՊՐՈՒԹԵԱՆ ՍԿԻԶԲԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԺԹ. ԴԱՐ

— oo —

ԱՆԳԻՐ ԵՒ ԳՐԱԻՈՐ.— ՎԱՆՔԵՐ ԵՒ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ

Բ.

Ե. ԴԱՐ, ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՇԱՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԳԻՒՏԷՆ ՎԵՐՋ.— Դարուս մէջ նշանաւոր դպրոցներն էին Սահակի եւ Մեսրոպի ձեռքով բացուածները, թէ՛ բուն Հայաստանի եւ թէ Յունաց բաժինին մէջ եղածները։ Վանքերէն՝ Նորավանք, Այրի եւ Ոչխարաց վանք։

Մատենագիրներ՝ Սահակ Պարթեւ Մեծն.— Կանոնական Թուղթ.— Թուղթք առ Ատտիկոս եւ Պրոկղ Հայրապետս Կ. Պոլսի.— Թուղթ առ Փոքրն Թէոդոս, եւ Շարականներ, այս վերջիններէն մասնաւորապէս Զատիկի նշանաւոր շարականը՝ Այսօր յարեաւ իր սարօքը։— Մեսրովպ կամ Մաշթոց, հեղինակ Հայ Եկեղեցիի Միսականին կարեւոր մէկ մասին, նաեւ Շարականներ, Աղօթքներ, Խրատական Թուղթեր, իր անունով աւանդուած։— Բուն Թարգմանիչներ.— Առաջին Աշակերտ կոչուածներէն Յովսէփ, Վայոց Ձորէն, Յովհան, Ղեւոնդ երէց՝ Վանանդէն, Եզնիկ Կողբացի, Կորիւն, Մուշէ Տարօնեցի, Տիրայր Խորձենացի, Յովսէփ Պաղնացի, Յովհան Եկեղեցացի (Եկեղեաց գաւառէն, Երզնկա), Ենովք, Դանան, Սրեմիա՝ սարկաւագապետ Ս. Սահակայ, Թադիկ, Գնիթ՝ եպիսկոպոս Դերջանայ, Արձան Արծրունի, Ստեփաննոս Տարօնացի, Ղազարիկ կամ Ղազրիկ։

Երկրորդ աշակերտներէն՝ Մովսէս Խորենացի, Մամբրէ Վերծանող, Դաւիթ Անյաղթ (Պարոյր Հայկազնին կամ Պրոյերեսիոսին պէս հելլէնական մեծայաղթ համբաւով), Գիւտ Կաթողիկոս, Յովհան Մանդակունի, Եղիշէ, Ղազար Փարպեցի, Եզրաս Անգեղացի, Խորէն կամ Խորոմիկ, Աբրահամ կամ Աբէլ Խոստովանող, Անանիա, Յովնաթան, Խաչիկ կամ Խաչատուր, Անդրէաս, Թաթուլ, Վարոս։

Այս երկրորդ աշակերտներէն իբրեւ հեղինակ յիշատակենք.—

ԵԶՆԻԿ ԿՈՂԲԱՑԻ (Եղծ աղանդոց, Եզնկայ խրատք).— Կորիւն (Պատմութիւն վարուց Սրբոյն Մեսրովպայ).— ԴԱՒԻԹ ԱՆՅԱՂԹ (Մեկնութիւն ստորոգութեանց Արիստոտելի, Վերլուծութիւն Արիստոտելի, Սահմանաց Գիրք).— Գիւտ (Թուղթ առ Դաւիթ Անյաղթ, Թուղթ առ Վաչէ արքայ Աղուանից, Աղօթք).— Յովհան Մանդակունի (Ճառեր, կարգ մկրտութեան եւ ձեռնադրութեան եպիսկոպոսի, օրհնութիւն եկեղեցւոյ).— ԵՂԻՇԷ (Պատմութիւն Վարդանանց, Ճառ միանձանց, Մեկնութիւն Յեսուայ եւ Դատաւորաց, Արարածոյ մեկնութիւն, եւ զանազան ճառեր).— ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՑԻ (Պատմութիւն Հայոց, Պիտոյից Գիրք, Աշխարհագրութիւն).— Մամբրէ (Զանազան ճառեր).— ՂԱԶԱՐ ՓԱՐՊԵՑԻ (Թուղթ առ Վահան Մամիկոնեան, Պատմութիւն Հայոց)։

ՄԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.— Ե. Դարը հայկական գրականութեան պատմութեան մէջ կոչուած է արժանաւորապէս Ոսկեդար։ Այս համառօտ պատկերէն դուրս կը մնան նոյն դարուն կատարուած օտար հին դասական մատենագրութեան կարեւոր գործերուն թարգմանութիւնները, մանաւանդ Ս. Գիրքին անհամեմատ թարգմանութիւնը, որ միեւնոյն ատեն Հայերէն Լեզուին ճոխութեան, տրամաբանական գերազանցութեան, իմաստներուն պայծառութեան ցոլացուցիչ գանձարանն է։

Ս. Գիրքին Թարգմանութենէն անմիջապէս վերջ Եզնիկ կը նկատուի տեսակ մը անգերազանցելի տիպար հայկական ոսկեղենիկ դպրութեան, անշուշտ լեզուի տեսակէտով, թէ՛ իսկ Եղծ Աղանդոցը թարգմանութիւն եղած ըլլայ պարզապէս։ Թարգմանութեան մը մէջ է որ աւելի կը յայտնուի ո եւ է լեզուի ներքին հանգամանքը իր բնիկ արժանիքներով ու յատկութիւններով։ Խօսուն եւ անհերքելի ապացոյցը այն՝ թէ հայերէն լեզուն հին դասական ծաղկեալ լեզուներուն հետ կամ դէմ իր համեմատութեան եւ դիմագրութեան մէջ ոչ միայն չէ տկարացած, այլ օժանդակած է անոնց իր լոյսով եւ ոգիով։ Նոյն իսկ արդի կամ նոր գրական հայերէնին համար նոյնը կարելի է ըսել, օտար ամէնէն հարուստ լեզուներուն հետ իր պայքարին եւ տոկունութեան հանդէպ։

ԴԱՒԻԹ ԱՆՅԱՂԹ կամ եռամեծ փիլիսոփան Արիստոտէլեան թարգմանութիւններուն մէջ ունի կամ կը գործածէ մթին եւ մերթ անհասկնալի լեզու մը, բայց նկատի ունենալով թարգմանչին դաստիարակութիւնը եւ ընդհանրապէս ապրած միջավայրը, նաեւ հայ գրականութեան մէջ իբրեւ առաջին փորձը համարելով Անյաղթին այդ տեսակ մը յանդգնութիւնը, որով մայրենի լեզուն կը ջրդեղէ իմաստասիրական բարձր հայեցողութիւններու յեռանաչափին վրայ, ոչ միայն ներելի այլ եւ պանծալի կը գտնենք այդպիսի համարձակութիւն մը։ Անչափ առջեւ բերենք միեւնոյն ժամանակ այն իրողութիւնը, թէ այսօր իսկ օտար միջավայրի մէջ գիտականօրէն դաստիարակուած հայ սերունդին պատկանող գիտուններ ոչ մէկ փորձ կրնան ընել մայրենի լեզուն գործածելու կամ անով ո եւ է բան բացատրելու իրենց հմտութենէն, որ թաղուն ու անպէտ գանձ մը կը մնայ իրենց հայրենակիցներուն համար։ Այդ հայանուն գիտուններէն ոչ մին ջանացած է բաւականաչափ հմտանալ մայրենի լեզուին, որով կարող ըլլայ թարգմանելու — ինչպէս ըրաւ Դաւիթ Անյաղթ — ժամանակակից գիտական, փիլիսոփայական, իմաստասիրական հեղինակութիւն մը։ Հայաստան Աշխարհին հետ անոնց կապը կը մնայ լոկ...եան ազգանունը, ան ալ ոչ ամէնուն համար։

Ճարտասանական ձեւերն ու առածութիւնները Խորենացին կը բացատրէ Պիտոյք բառով, եւ այսպէս կը հասկցուի իր Պիտոյից Գիրքը, որ խօսելու եւ քարոզ խօսելու արուեստն է։

Զ. ԴԱՐ.— Այս դարուն Հայաստանի մէջ ամէնէն աւելի կը փայլէր Սիւնեաց Վարդապետարանը կամ ընծայարանը, ուր զանազան հմտութիւններով կ՚ուսանէր հայ միտքը։ Բայց մեղք որ քաղաքական ամէն կարգի շփոթութիւններ, եւ դաւանաբանական վէճեր, որոնց մէջ անգերազանցելի ճարտարութիւն մը կը ցուցադրէին Հոռոմք, կը խափանէին հայկական հանճարին զուտ գիտական ու գրական հետաքրքրութեան անվթար ու անայլայլ ուղղութիւնը։ Թիւով ու բանական շարժումներով, յաճախ չարանախանձ կամակորութիւններով հայկականէն զօրաւոր եղող ցեղեր — հիներ ու նորեր — կ՚ասպատակէին մեր երկիրը, խանգարելով տնտեսական եւ գրական բարեկեցիկ կեանքը, զանազան պատրուակներով, յաճախ կրօնական, մերթ բացարձակապէս կրօնական, ինչպէս Ե. դարուն իսկ։ Անընդհատ շրջապատի այս իրողութիւնը աչքի առջեւ ունենալով, չենք կրնար չհիանալ հայ ցեղին յարատեւութեան վրայ ի խնդիր իմաստութեան եւ մտաւոր ու հոգեկան ամէն կարգի պայքարի։ Այս գրական եւ մտաւոր յարատեւութեան մէջ կը տեսնուի իր պատմական գոյութեան փաստը, raisonը, մինչեւ սա ներկայ ժամանակները, խառնուածքով, յօժարութիւններով, բարոյական եւ տնտեսական ըմբռնումներով տարբեր երկիրներու մէջ, որոնց հանդէպ երբեմն կը սնուցանէր անսահման համակրութիւն։ Բայց իր գոյութեան սպառնացող այս ահաւոր [illegible], անեղի կամ անհեթեթ չէ բնաւ յուսալ, թէ այս ցեղը — մերը — այս անօրինակ փորձութեան ալ պիտի յաղթէ, կորուստով, այո, դուրս ելլելով կորուստով, բայց վերջապէս կորիզին, արիւնին պահպանութեամբ։ Ու այսպէս կ՚երթայ ցեղը։

ՏԱՐԱԶ

ՎԵՐՅԻՇՈՒՄ ՄԸ

—o—

Պոլիս եղած ժամանակս, լսած էի որ գնչու կիները ունին կռուելու նշանաւոր ձեւ մը։ Ես չէի հանդիպած իրենց կռուին ու կը փափաքէի հանդիսատես ըլլալ այդ նկարչական տեսարանին։

Օր մը, Իւսկիւտարի մէջ, դիպուածը թոյլ տուաւ որ վայելեմ այդ գունագեղ տեսարանը։

Երկու գնչու կիներ, չեմ գիտեր ի՛նչ պատճառով, կը կռուէին, կանգնած... իրարմէ հեռու։

Գնչու այրերը, ամուսին, եղբայր, ազգական ու ազգակից, խմբուած էին սրճարանի մը առջեւ, աթոռակներու վրայ ու կը ծխէին, սուրճ կը ֆրթէին, մէկ կողմէն ալ ուշադրութեամբ դիտելով [illegible]։

Ըսելու պէտք կա՞յ որ ժողովրդական համար հազար բազմութիւն յանկարծ հանդիսատեսներն էին այս ազգագրական հանդէսին։

Երկու գնչու կիները ջերմօրէն կը շարունակէին կռիւը... խօսքով։ Անշուշտ իրենց խօսքերը ո՛չ փիլիսոփայական էին, ո՛չ բանաստեղծական, պարզապէս [illegible] հայհոյութիւններ էին, պոռչաւոր լուտանքներ եւ անէծքներ ու նախատինքներ։

Վերջապէս քփրելով կը քփրէին։

Տեսարանը թատերական էր, խիստ ինքնատիպ, որով շահեկան։

Կռուող կիներէն մէկուն անունն էր Ֆաթմա իսկ միւսին անունը Այիշա։

Երբ հայհոյութեանց առաջին մասը վերջացաւ՝ Ֆաթմա իր տնակէն ներս խոյացաւ ու քիչ մը յետոյ, ձեռքը չորս դանակ, դուրս վազեց եւ բռաւ Այիշային.

— Չորս դանակ ունիմ, չորս հատ դանա՛կ. այս չորս դանակը բաւական է աղտոտ միսերդ կտրտելու եւ շուներուն առջեւ նետելու համար, անամօթ։

Այիշա ցատկեց տեղէն, ներս վազեց իր հիւղակէն ու քանի մը երկվայրկեան վերջը դուրս ելաւ, հետը բերելով կացին մը.

— Կացին ունիմ, կացի՛ն, հատած գլուխդ կտրելու եւ գայլերուն առջեւ նետելու համար, անպատիւ։

Ֆաթմա իր ձեռքի դանակները գետին նետելով նորէն տունէն ներս խոյացաւ ու, քիչ վերջ, սղոց մը խլած դուրս ելաւ յաղթականօրէն պոռալով.

— Սղոց ունիմ, սղոց, մարմինդ սղոցելու եւ պատառներուն կտորելու համար, խաբեբայ։

Այիշէ գետին զարկաւ կացինը ու կրկին մտաւ իր հիւղակէն ներս, անմիջապէս վերադառնալով մուրճի մը հետ։

— Մուրճ ունիմ, մո՛ւրճ. ուղեղդ մէջ չոր կղկղանք զարնելու համար, սատար փառթոնց...

Ֆաթմա սղոցը նետելով դանակներուն վրայ, վազեց տուն մտաւ ու բերաւ շամփուր մը, ըսելով.

— Շամփուր ունիմ, շամփո՛ւր, աչքերդ ծակելու, մարմինդ մէջէն անցընելու, թոքերդ կրակի վրայ խորովելու եւ բարոտած շուներուն կերցնելու համար, ոխերիմ կնիկ։

Այիշէ իր ձեռքի մուրճը շպրտեց իր ոտքին առջեւ զանազան կացինին քով ու ներս մտաւ իր բնակարանէն, հետը բերելով կաթսայ մը։

— Կաթսայ ունիմ, կաթսա՛յ ... քեզի լուալու, խաշելու, եփելու համար, կեղտոտ կնիկ, անզգամ կնիկ, հում կնիկ, չուառուելիք կնիկ..

Ֆաթմա տունէն ներս վազեց ու տաշտ մը բերաւ.

— Տա՛շտ ունիմ, տա՛շտ ... քեզի աղտոտ լաթի կտորի մը պէս լուալու համար, պժնի լաթ ...

Այիշէ տունէն ներս խուժեց, ձերմակ կերպաս եւ սանդ ու գերման բերաւ, ըսելով.

— Կերպաս ունիմ, սանդ ու թել ունիմ, պատանքդ պիտի կարեմ, հատած մեռել ...

Կռիւը հետզհետէ կը բորբոքէր։

Ֆաթմա տունէն ներս վազեց ու վայրի կանչերով դուրս խուժեց ձեռքը բռնած ... աման մը։

— Գերեզմանիդ վրայ իբրեւ թաղար պիտի դնեմ այս ամանը եւ պիտի չմոռնամ ծաղիկ անկելու մէջը, սատկելիք աղբրախտ ...

Այիշա ծիծաղով մը ներսէն բերած էր երկայնակոթ աւել մը ու կը պոռար.

— Ահա աս է գերեզմանիդ կոթողը։ Գերեզմանիդ հողին վրայ պիտի զարնեմ այս ցիցը ու մարմինիդ մէջ պիտի անկեմ, ա՛յ որդնոտած դիակ...

Ու շարունակուեցաւ այս ճոխ արարուածը, հանելով անասելի խօսքերու։ Ծ[illegible] չփախցնելու համար հեռացած էի ես։

X

Եւ հիմա, այսքան ժամանակ վերջը, մօտաւորապէս տարի մըն է, չեմ գիտեր ինչու, շաբաթը քանի մը անգամ, միտքս կուգան այդ հայհոյերգու, այդ ճառախօս, այդ կռուազան հաւերը։

Այո՛, չեմ գիտեր ի՛նչու միտքս կուգան գնչու կիները, Այիշան ու Ֆաթման, որոնք գիրար կտրելու, ջարդելու, մեռցնելու եւ թաղելու մասին կը խօսէին։ Ու բնաւ չեմ կրնար գտնել պատճառը թէ ի՛նչու յիշողութեանս մէջէն վեր կը կանգնին այդ կիները, որոնք իրենց ունեցած կարող ու կարող գործիքները իրարու կը ցուցադրէին, հազարումէկ սպառնալիքով։

Ու ամէնէն զարմանալին՝ չեմ գիտեր ինչու, հիմա, այդ գռեհիկ կիները, կը բարձրանան աչքիս առջեւ։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀԱՆԳՈՅՑԷ ՀԱՆԳՈՅՑ

—o—

Ա.

ԽՄԲ.— Մեր աշխատակիցը, բժկ. Ե. Տարօնեան, որ այցելած է Սանճաքէն հեռացած Հայերու գաղթակայանները, պատկերաւոր ձեւով մը կուտայ իր տպաւորութիւնները.—

Մնայուն բնակավայրի կարօտը ցաւ մըն է որ յատուկ է Հայերուս։ Միւս ազգերուն համար, պապենական հողերէն քշուելու վախը այնքան ծիծաղելի է որքան այն մանկունակ նախապաշարումը որով հին Գաղղիացիները կը սարսափէին թէ օր մը երկնակամարը որ սիւն չունի, կրնայ իրենց գլխուն վրայ փլիլ։ [illegible] հողին վրայ ուր մարդ ծնած է՝ կը թուի ըլլալ բնական իրաւունք մը որուն արդարութիւնը չէ վիճած աշխարհի հին ու նոր բոլոր օրէնսդիրներուն դատողութենէն։ Բայց կ՚երեւի թէ հայ ազգը իր ամբողջութեամբ դուրս մնացած է տիեզերական այդ օրէնքէն։ Ահա թէ ինչո՛ւ այն ինչ որ ուրիշներու համար միշտ եղած է ոտքի կոխան տափաստան մը, մեզի համար կը մնայ անհասանելի բարձունք։ Կէս դարէ վեր տեւող հայկական ողբերգութեան ընթացքին երկարատեւ բնակութիւնները եղած են լոկ միջնարարներ որոնց յատկանիշն է՝ հանդիսականին պարտադրել այն հոգեկան հակումը թէ վայրկեան մը վերջ թատերախաղը կրնայ վերսկսիլ։ Երէկ՝ Տէր Զօր, Միջագետք եւ Կիլիկեան խոյլութիւն, այսօր՝ Թարսուս։ Վա՞ղը...

Յոյսի պէս քաղցր եւ ծիածանով պարեգօտուած հոգի մը սրտիս վրայ կը փռուի.

— Վաղը՝ Հայաստա՛ն...

Մի՛ մեղադրէք։ Անապատի աւազուտութեան դատապարտուած դժբախտները երբեմն նման տեսիլներ կ՚ունենան։ Մենք ազգովին կը քալենք մարդկութեան խղճի անապատէն ու երբ այդ անծիր աւազուտին վրայ կը հանդիպինք ձիթենիի մը, բնական է որ անոր տակը նկատենք ապաստանարան հովանի։ Ա՜հ, հաւատացէք, այլաբանական գրականութիւն չէ որ կ՚ընեմ։ Այդ անմեղ պերճանքը կը թողում պատանիներուն։ Գործնական այս բացատրութիւնը առաջին խօսքը եղաւ զոր լսեցի գաղթականներու բերնէն։

Առժամեան օթեւանի հանգամանքը աւելի արդարացնելու համար, յարմար կը սեպեմ տեղեկութիւններս ու տպաւորութիւններս հաղորդել ժամանակագրական կարգով։

Թարսուս, Ուրբաթ, 21 Յուլիս

Երեկոյեան ժամը հինգին, [illegible] ինքնաշարժէն իջած, Թարսուսցի անցորդէ մը կը խնդրեմ ցոյց տալ ինծի հայ գաղթականներու կայանին ուղղութիւնը։ Մինչ մարդը [illegible] մը վրայ հակած բանասէրի մը անձկութեամբ կը ճգնի գուշակել իմ արաբերէնիս իմաստը, հայերէն խօսակցութիւն մը կը հասնի ականջիս։ Քանի մը հայ կիներ, ըստ երեւոյթին թարսուսաբնակ, գիրար կը յորդորեն այցելութեան երթալու [illegible]։ Անոնց կը հետեւիմ։ Տասը վայրկեանէն կը մտնենք բազմութեան մը մէջ որ [illegible] մը [illegible] կուտայ։ [illegible]։ Թշուառութեան ցուցահանդէս՝ զոր կիսաբաց նայուածքով իսլամուհիներ կը դիտեն մերձակայ տանիքէ մը։ Անծանօթ ուղեկցորդներուս խումբը կը մօտենայ պառաւի մը որ ճամբան եզերող պատին տակ կծկուած՝ լռիկ կը խորովէ մարմրուն կրակի մը վրայ։ Փոքրիկ աղջիկ մը, որուն չարչարուած ախորժակին համար հումն ու եփածը նոյն համը ունին, կը սրտնեղի բացօթեայ խոհարարուհիին անհարկի բծախնդրութեան վրայ։

— Մեծ մամա՛, հերիք է եփի, անօթի եմ։

— Համբերէ՛, զաւա՛կս, թող քիչ մը տաքնայ։

— Հոս աւելի՞ հանգիստ էք, մայրիկ, կը հարցնէ այցելուհի մը։

— Հոս՝ Աստուծոյ ողորմութիւն է, գոնէ ձիթենիի շուք կայ։

Արդարեւ, ընդարձակ ձիթաստանի մը մէջ, ցիրուցան, կը տեսնուին [illegible] [illegible], օրուան պահանջին համար շինուած, որոնց ծերպերէն դուրս կ՚ելլեն հագուստի մասեր, բահի ու բրիչի ծայրեր, տապակի ու շերեփի կոթեր։ Հոս հոն՝ անկողիններու դէզեր, քուրջի կոյտեր, որոնց վրայ մարդիկ ընկողմանած կը նային համակերպողի խաղաղ աչքերով։ Ոմանք յաջողած են խսիրով մը կամ հնամաշ կապերտով մը թանձրացնել իրենց կայքի սահմանը։ Տղաներ կան որ տհաճութեամբ ոտքի կ՚ելլեն փխրուն հողերուն մէջէն, թօթվելու համար իրենց տափատները եւ վերջ դնելու համար մայրերու տաղտկալի յանդիմանութեանց։ Աղջնակ մը [illegible] թաթիկներով կը յարդարէ քուրիկին կարմիր ժապաւէնը որ թառամած կակաչի մը պէս տափակցած է մազերուն վրայ։ Կիները, կկզած իրենց յանպատրաստից կառուցուած խարոյկներուն մօտ, աման կը լուան, կամ կախօրրաններու վրայ հակած՝ թոռոմած ստինք մը կ՚երկարեն աղաղակող մանկիկին։ Հազար հինգ հարի՜ւր անձ... դեռ [illegible] կը սպասեն։

— Ի՞նչպէս էք, հայրենակիցնե՛ր։

Քանի՜ քանի՜ անգամներ այս հարցումը կարկամած շրթունքներս դողացուց, առանց դուրս գալու։ Ի՞նչ էր որ քրքրեմ իրենց վէրքերը որոնք լոկ ձիթենիի շուքը ունին իբրեւ բը–

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (131)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

—■—

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Եւ որովհետեւ Բռնաւորի դաւադրութեան լուրը հասել էր ամէն տեղ, շտապեցին Վան՝ Հայոց գահի պայաները, առանց ժամանակ կորցնելու, եւ գրեթէ ամէնքին, ուստի իշխանին իրանց բարեկամութեան ու յարգանաց հաւաստիքը մատուցանելու։

— o —

928 Թուականի գարունն էր։ Բզնունեաց ծովի ափերը ծածկուել էին կանաչով։ Սիփանն ու Վարագը, Արտոսն ու Գրգուռը՝ թէպէտ դեռ ձիւնապատ՝ բայց արդէն հալոցի առուներ էին հոսում դէպի հինաւուրց ծովակը։ Դաշտային կեանքը եռում էր ամէն տեղ եւ այգեստանները պճնուել էին փայլուն կանաչութեամբ։

Բայց ամէնից աւելի ակնապարար պատկեր էր ներկայացնում ծովի արեւելեան ափը, ուր բարձր դիրքի վրայ, իբրեւ պերճապաճոյճ թագուհի, բազմած էր Շամիրամայ գեղեցիկ դաստակերտը։ Նրա հիւսիսային կողմից բարձրանում էր երկայնանիստ մի քարաբլուր, որ արեւելքից դէպի արեւմուտք ձգուելով եւ անշեղ ու միապաղաղ դէպի վեր բարձրանալով՝ ներկայացնում էր բնութեան մի գեղեցիկ հրաշակերտ, որին սակայն մարդկային ձեռքը դարձրել էր հզօր եւ ահարկու։ Նրա քարեղէն սրտի մէջ ծածկուած էին բազմաթիւ գաղտնարաններ՝ փորուած անյիշատակ ժամանակներից, որոնք ծառայում էին քաղաքը տիրապետողի բազմազան պէտքերին, ոմանք իբրեւ գանձարան, ոմանք իբրեւ զինարան եւ ոմանք իբրեւ փրկութեան ապաստան։ Տիտանական այդ զանգուածի վրայ ամբառնում էր Վանայ անմատչելի բերդը, որ հիւսիսային ու արեւմտեան կողմերից պատած էր մի քանի կարգ պարիսպներով ու մարտկոցներով, իսկ միւս երկու կողմերից ապահովուած միապաղաղ ժայռերի բնական պատնէշներով։ Բերդի հարաւային կողմից ընկած էր քաղաքը, որ աջ ու ձախ տարածուելով՝ գրաւում էր քարաբլուրի ստորոտը բազմաթիւ շինութիւններով. նրանց մէջ աչքի էին ընկնում հոյակապ ապարանքներ, սիւնազարդ տաճարներ եւ վիմափորեան եկեղեցիներ ու մատուռներ։ Այդ ամէնի վրայ, իր ընդարձակութեամբ ու հոյակապութեամբ, իշխում էր Գագիկ թագաւորի Արքունիքը, որ զարդարուած էր կամարակապ պատշգամներով, սիւնազարդ սրահներով եւ ոսկեզօծ ու գունազարդ գմբէթներով։ Քաղաքի փողոցները հովանաւորում էին սաղարթախիտ ծառեր, որոնց ոռոգում էին սրբատաշ քարերի մէջով հոսող բազմապատիկ առուներ։ Այդ բոլորի շուրջը պատում էր հզօր երկնապարիսպը լայնանիստ աշտարակներով, իսկ դրանց ամէնին փակում էր ընդարձակ խրամ։

Բայց բնութեան գեղեցկագոյն հարստութիւնը վիճակուած էր քաղաքի արեւելեան մասին, որտեղից սկսուած տարածւում էր ընդարձակ ծառաստան, որ կազմուած էր զուարճալի պարտէզներից ու այգիներից եւ ոռոգւում էր քաղցրահամ աղբիւրներով ու առուներով։

Եւ ահա գարնանային գեղազուարճ օրերին Արծրունեաց այս հոյակապ Ոստանն էին ժողովւում Հայոց տոհմական իշխանները, նախարարները եւ սեպուհները՝ իրենց ազնուազարմ ընտանիքներով եւ պաշտօնական [illegible]՝ Աղթամարի գահերէց միաբանների հետ։ Ամէնից վերջը հասաւ [illegible] խումբերով։ Այստեղ եկաւ եւ [illegible] Արուսը՝ իր դրանիկներով ու ազատանիներով, Գուրգէնդուխտ Տիկինը՝ իր իշխանուհիներով ու նաժիշտներով եւ Մարզպետունի իշխանը՝ Արաբական թագաւորութեան զօրախմբերով։

Աշոտ Դերենիկը դիմաւորեց Աբասին Արծրունեաց տոհմի պայազատներով եւ Արծրունեաց տոհմի պայազատներիւ, ողջունելով նրան Տօսպայ սահմանի վրայ, մեծ պատւով ու փառքով առաջնորդեց դէպի Վան իւր հօր Գագկայ արքունիքը։

Քաղաքի դռների մօտ դիմաւորեց գահաժառանգին ինքը՝ Գագիկ թագաւորը։ Նրա հետ էին թէ՛ արքունի իշխանները եւ թէ հրաւիրեալ նախարարներն ու ազատանիները, որոնք փառահեղ հանդէսով ուղեկցեցին նրան մինչեւ Գագկայ հոյակապ արքունիքը։

Թէպէտ բոլոր քաղաքը զարդարուած էր արդէն գոյնզգոյն դրօշներով եւ պատշգամներն ու տարաւոյթները պճնուած շղարշներով, երփներանգ պաստառներով եւ սիւնական գորգերով, բայց արքունեաց զարդարանքը շլացնում էր ամէն աչք։

Նրա սիւնաշարքը պճնուած էին դալարով եւ գոյնզգոյն ծաղիկներով, կամարներն ու բարաւորները՝ սքողուած ծիրանիով ու ոսկեթել վառով։ Դահլիճների յատակը ծածկուած էր գորգերով, թաւշով ու կերպասով, իսկ կարասիների վրայ, որոնց մեծ մասը շինուած էր փղոսկրից ու սատափից, փայլում էին առատօրէն արծաթ եւ ոսկի։ Միով բանիւ ամէն տեղ երեւում էր հարստութիւն եւ արքայական պերճութիւն։

Վասպուրականի թագաւորը, որ սիրահար էր շքեղութեան, դրա հետ միասին ունէր անհուն փառասիրութիւն։ Եթէ մի կողմից նա շքեղազարդել էր Արքունիքը, ի պատիւ Արարատեան վեհապետի, միւս կողմից էլ այդ արել էր իւր վեհազնեայ հիւրերի, իշխանների եւ իշխանուհիների առաջ պարծենալու համար։

Եւ չարերի աչքը, արդարեւ, նա շլացրեց, բայց այդ չարերի թւում չէին ոչ Մարզպետունին եւ ոչ Սիւնեաց հարազատները, որոնք գիտէին թէ՝ ի՛նչ գնով է Գագիկն այդ ամէնը ձեռք բերել, ի՛նչ գնով է նա թագաւոր հռչակուել, եւ որքա՜ն չարիք, որքա՜ն թշուառութիւններ է պատճառել ազգին, մինչեւ որ Արքայի կոչումն է ստացել։

Սակայն հանգամանքներն ստիպել էին այժմ դրանց՝ դիմել հինաւուրց մատնիչի օգնութեան եւ նրա Ոստանում թագաւոր պսակել Աբասին։

Երբ այս մասին դիտողութիւն արաւ Սիւնեաց իշխանը, Մարզպետունին պատասխանեց.

— Ընտրեցինք չարիքներից փոքրագոյնը...

(Շար.)

պղանի. Եւ արդէն իրենց ճակատի խորունկ խորշոմներուն մէջ որոշակի՝ կարդացուիր պատասխանը որ հասկցուած է բոլորին.

— Ինչպէս կրնայ ըլլալ հայ գաղթականը

Շաբաթ, 22 Յուլիս

Առտուան ժամը 6ին փողոց կ'ելլէ Թարսուս Փոքր–Ասիոյ քաղաքի նկարագիրը առած է։ Շուկան կը հայ գաղթականներով։ Թարսի խանութպանները պզտոտային կողմերէն կը նետեն անցորդին իրենց Թուրքերէն բառերը.

— Հօճի՛կ, խօճի՛կ, վար շօխ կուզալ ... ճաբգ ըըըշ։

Գաղթական այր ու կին մը կը վէճի մասնաւոր մը կրպակին առջեւ.

— Այս կանաչ պալլօն տանինք Արթին, կը Թելադրէ կինը, երկուատ.

— Կնի՛կ, ժամանա՞կ գտար խաղալ ... գնելու. գեա չէ՞ս հասկնար որ ... ենք խաղալիկ գարձեր.

Այս փիլիսոփայական խորհրդածութիւնը չի զօրեր տարհամոզելու մօր որ վճռական շարժումով մը կը ... պալլօնը։

Ահուրի զանգահարելու ժամանակ չու ... Մովին բացերը սեւ կէտ մը նըշմարուած է. կ'ենթադրուի թէ Ֆութ ընկերութեան Զամալէք շոգենաւն է որ գաղթականներով բեռնաւորուած կուգայ Աղեքսանդրէէն։ Հարկ կ'ըլլայ երկար սպասել։ Հազիւ երեք ժամ վերջ Զամալէք խարիսխ կը նետէ Թարսուսի առջեւ։ Երբեք համեմատել ճարպիկութիւն մը ունեցած ... բայց այս անգամ, հակառակ ուղեւորներու արգելքին, Թղթակիցի պատասխանատուութենէս մղուած կը ... այն շոգեմակոյկին մէջ որ ... անձնաւորութիւն մը կը ... դէպի նաւը, որուն վրայ, ըստ ... կը գտնենք հազար հարիւր ... անձ, Աղեքսանդրէթի, Պէյլանի եւ Անթքիի շրջանէն։ Այս անգամ ... հանդարտ եղած է, բայց ասի ... թիւնն է նաւազներուն ... սովորական ալիքներէ ազդուիլ ... գիտեր։ Գաղթականները բաւական ցնցուած կ'երեւին։ Շատեր առաջին ծովային ճամբորդութիւնն է որ կ'ընեն։ Մայրերը որոնք ... իրենց փոքրիկները ... են մերձաւոր ժամանումի մը ..., այլեւս համարձակօրէն գառնալ կը յորդորեն ոտքի ելլելու եւ ... քաղաքը, որուն առջեւ կանգնած են։

Ցամաքահանումի ազդանշանը կը ... Դարձեալ մայրերն են որ ... անհանգստութեամբ ... կուտան իրենց զաւակներուն, եւ ... համապատասխան հագցնել ..., բազմութեան մէջէն առաջանալու կուգան բոլորովին ծնողներուն ...

— Եալլա՛, եալլա՛, կը պոռան ... Եգիպտացիներ նաւի վերին կամրջակին վրայէն։ Հրամանը ... մը պէս կը տարածուի ժողովուրդի շարքերուն մէջ որոնք դիրար կը սրիպեն անցնելու։

— Քիչ մը շո՛ւտ իջէք, քուրի՛կ, ... աճապին մարդ կը սպասէ։

Ցանցաւորի մը պէս անխօս է ճու... եւ յանցանքն ալ երկու կամ ... մասուած մանկիկ մըն է։ Փոք... անտարբեր, այդ տաղնապալի ... բոլորովին զուրկ հասկնալ մորը կա... թիւնը եւ կը շարունակէ որսկան

Թուչունի մը պէս Թախիտում մէջ պըռ- կել ըմբռնած տոինքը. Նա եմ որ իր տեղ համբերութիւն կը խնդրեմ անցորդներէն.

— Կամա՛ց, քիչ մը կամաց, երա- խայ կայ գիրկը։

Կարեկցութեան այս գոյն արտայայտութիւնը բաւական կ'ըլլայ՝ իրեն թելադրելու երախտագիտական մրմունջ մը.

— Շնորհակալ եմ, աղբե՛ր, Աստուած քեզի առանց օրեր ցոյց չտայ։

Կ'արժէ ընդգծել որ առանց արկածի կամ ծայրայեղ խճողումի կատարուեցաւ ցամաքահանումը, յետոյ սկսան պատուաստի արձանագրութիւնը։ Փոքրիկներու ճիչերը—առեղի խայթուածքէն— կ'աղեն նաեւ քանի մը պառաւներու. Հարկ կ'ըլլայ զանոնք ալ համոզել թէ պատուաստը անհրաժեշտ խնամք մըն է եւ թէ անոր ցաւը մանկիկներուն աղաղակած խորութիւնը չունի։ Քանի մը անդամալոյծներ՝ երիտասարդներու կռնակին վրայ ներկայացան արձանագրութեան պաշտօնեաներուն եւ բժիշկին։

Վաղը՝ Կիրակի, կը սպասուի վերջին շոգենաւին։

ԵԴՈՒԱՐԴ ՏԱՐՕՆԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Անգլիարտ գաղտնի ո՞վ կայ

ՇՈՒՆՏԵՂ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՏԱԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

«Սօն Փոսթա» կը հրատարակէ Զօր. Էմիր Էրքիլէթի հետեւեալ յօդուածը, իբրեւ պատասխան գերմանացի Թամփէլի մէկ գրութեան.—

« Յօդուածագիրը — կ'ըսէ Էմիր Էրքիլէթ — կը գրէ թէ Թուրքիա բռնացաւ Սանճաքը, իբրեւ կանխիկ վարձք այն զինուորական ծառայութեանց, զոր պիտի մատուցանէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի։ Բայց չի խորհիր թէ իր գործածած աչօլանէր տինաթէ բառը ոչ միայն անտեղի է, այլեւ կը վիրաւորէ մեզ։

Մեր նախկին բարեկամ Գերմանները մոռցած չեն որ եթէ մեծ պատերազմին Սուէզի վրայ յարձակեցանք մեր նախնական միջոցներովը, առանց չըլլալ գերմանական քանի մը պարկ ոսկիի փոխարէն, եւ գիտէինք թէ մեր ուժը չէր բաւեր Անգլիացիները հանելու Եգիպտոսէն։ Հակառակ ատոր, Սուէզի արշաւը պարզ խենթութիւն մը չեղաւ։ Հարկ էր Սինայի ճակատ մը ստեղծել, մեր կողմը քաշել անգլիական քանի մը զօրաբանակներ եւ այս ձեւով Թեթեւցնել գերմանական բեռը արեւմտեան ճակատին վրայ։

Նոյն ձեւով, եթէ Թրքական բանակը վաղը ստիպուի պաշտպանել Եգիպտոսը, Պաղեստինը եւ Սուրիան, ասիկա պիտի ընէ ոչ անգլեւֆրանսական ոսկիին, ոչ ալ անոնց գեղեցիկ աչքերուն համար։ Հալէպը եւ Ճէզիրէի քարիւղը ձեռք անցընելու համար ալ պիտի չընենք, ինչպէս կը կարծէ Թամփէլ։ Եթէ հարկ ըլլայ նման զոհողութիւն մը, զայն պիտի ընենք միայն մեր երկրին պաշտպանութեանը համար։

Թրքական բանակը վարձու չէ։ Ինչպէս 1914ի պատերազմին կռուեցանք Կալիցիոյ, Ռումանիոյ եւ Մակեդոնիոյ մէջ, ի հարկին կրնանք կռուիլ նաեւ Եգիպտոսի մէջ։ Եւ ասիկա պիտի ընենք միայն հայրենիքի փրկութեան համար, որովհետեւ Եգիպտոսի ներկայ գոյավիճակին փոփոխութիւնը կը խանգարէ Թուրքիոյ ապահովութիւնը եւ հետեւաբար համաձայն չէ անոր արտաքին քաղաքականութեան։ Այս պատճառներով, Թուրքիա ստիպուած է ամբողջ գոյութեամբը եւ զէնքով դիմադրել աշխարհակալ ո եւ է պետութեան որ պիտի փորձէ գրաւել Եգիպտոսը, Սուէզը, Պաղեստինը կամ Սուրիան։

Թամփէլ կ'ըսէ թէ Իսքէնտէրունի տիրացող պետութիւն մը կրնայ առաջանալ երեք ճամբով։ Առաջին ճամբան՝ Իսքէնտէրունէն կ'երկարի դէպի հարաւ — արեւելեան Անատոլու։ Սանճաքը ձեռք անցընելով, Թուրքերը անհետացուցած կ'ըլլան այս ճամբով օտար գրաւումի մը հաւանականութիւնը։

Երկրորդ ճամբան կը կազմեն Երկոտասան կղզիները։ Այսինքն, Իսքէնտէրունը ամրացնելով եւ նաւատորմին մէկ մասը հոն պահելով, Թուրքիա կրնայ կուշտէն սպառնալ այդ կղզիներուն։ Այս պատճառաւ, Իտալիա իրաւունք ունի Միջերկրականի գոյավիճակին փոփոխումը տեսնելու Սանճաքի լքման մէջ, ինչպէս նաեւ լքումը թշնամականքայլ մը նկատելու իրեն դէմ։

Իրաւունք ունինք հարցնելու գերման յօդուածագրին։ Իտալացիները որոնք Իսքէնտէրունի միացումը վըտանգ մը կը նկատեն Երկոտասան կղզիներու իրենց դիրքին համար, ի՞նչ գործ ունին այդ կղզիներուն մէջ։ 1912ին, անոնք յափշտակեցին Անատոլուի թեւին տակ գտնուող այդ կղզիները եւ այլեւս անոնցմէ չհեռանալով հաստատեցին իրենց հետապնդած նպատակը։ Արդ, երբ մենք Իսքէնտէրունը առնելով ձեռք կը բերենք մեր ապահովութիւնը երաշխաւորելու կարելիութիւնը, անիկա Միջերկրականի հաւասարակշռութիւնը կը խանգարէ՞, թէ ընդհակառակն կը վերահաստատէ։

Իսքէնտէրունի տիրացողին համար կայ գրաւման երկրորդ ճամբայ մը, որ հարաւն է։ Թամփէլի համաձայն, Թուրքիա կրնայ առաջանալ այս ուղղութեամբ եւ անտարակոյս առաջին նպատակակէտը պիտի կազմեն Հալէպ քաղաքը եւ նաւթարեր Ճէզիրէն։ Բայց ասոնք չպիտի գոհացնեն Թուրքերուն ախորժակը եւ անոնք առաջիկային պիտի ուզեն աւելի ծաւալիլ։ Անգլիան ալ լաւ աչքով կը դիտէ այս ծաւալումը, որովհետեւ կ'ուզէ նախ ազատել այդ շրջաններու բռնէն յետոյ գործածել Թրքական բանակը։ Ասոր համար, համաձայն 27 ապրիլ 1939ին Անգարայի մէջ ստորագրուած անգլեւթուրք ուխտի գաղտնի պայմանագրութեան, հաղորդակցութեան բէէօ. ՕԼէ պատճառներով եւ Սանճաքի ապահովութեան համար Թուրքիոյ պիտի տրուի Հալէպը, շրջականներովը միասին։ Ասկէ զատ, Թուրքիա Ֆրանսայի չափ բաժին պիտի առնէ Ճէզիրէի քարիւղի պաշտպանութեան (?) բաշխումին մէջ, եւ ասոնց փոխարէն պիտի հրաժարի Մուսուլի վրայ իր ունեցած յաւակնութիւններէն։

Արտակարգ բան մը չէ այս կարծիքներուն յայտնութիւնը գերման զինուորական խմբագրի կողմէ. բայց անոր դրչին տակ ծածկուած է նպատակ մը, որ կը յաճախակի (?) մեզ։ Այդ է՝ մեզի դէմ գրգռել արաբական աշխարհը։ Այսպէս է որ յօդուածագիրը

կը յորդորէ այն հարցը թէ Արաբները ինչպէս պիտի ընդունին այս բոլորը։ Նոյնիսկ —հաւանաբար ակնարկելով Թարտիէօյի յօդուածին— այնքան առաջ կ'երթայ որ կ'ըսէ թէ Ֆրանսայի խոյլը յետոյ գլուխը եկաւ եւ զղջացած է Իսքէնտէրունը տալուն։

Գերմանները ազատ են իրենց ուզածը գրելու, միայն եթէ կը փափաքին վերջ տալ երկու երկիրներու մամուլի պայքարին, պէտք է դադրին մեր գոյութեան դէմ գրութիւններ հրատարակելէ.

ՀԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

Մարտիկներու դաշտահանդէսը

Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Անիէրի մասնաճիւղը, կազմակերպած էր դաշտահանդէս մը, որ տեղի ունեցաւ Յուլիսի վերջին կիրակին, Արժանթէյի անտառին մէջ։

Հակառակ անպայման օդին, շատեր առաւօտէն արդէն հոն կը գտնուէին, ու հետզհետէ նորեր եւս կը լեցուէին, մինչեւ իսկ Փարիզէն ու հեռաւոր տեղերէն։

Կանաչուէս սիրուն վայր մը, լեցուն խնճորքներով՝ որոնց տակ անփոյթ փռուած էին, խումբ խումբ ընտանիքներ։ Բովը՝ սառնորակ ու նուշ աղբիւր մը, ինչպէս նաեւ սրահ մը, անձրեւի պարագային պատսպարուելու համար։ Արդարեւ մէկ երկու անգամ, քանի մը վայրկեանով պէտք եղաւ դիմելու այդ պատսպարանին, բայց այնուհետեւ պայծառ արեւ մը, ու ահա, ժողովուրդը կրկին դուրս կը թափուի փիթակի մեղուներու նման։

Երգ, պար, ուրախութիւն։ Մթնոլորտը աւելի կը խանդավառէ Արգարի Թառը, որ տեղափոխութիւններ կը կատարէ, հեզ մը տղամարդոցմօտ, Կովկասեան պարեր եւ յեղափոխական երգեր նուագելով։ Հեզ մըն ալ օրիորդներու մօտ, որոնք Կոմիտասեան երգերը կը թնդացնեն ու հայկական կըլոր պարեր կը կատարեն։ Զուարճութիւնը կը կրկնապատկէ թառիստ Արգարին ընկերացող կինտոն, որ իր պարերով եւ սուր պատմուածքներով հասարակութիւնը կը խնդացնէ։

Եղած հրաւէրին վրայ, Գնդ. Տ. Բաղտասարեան քանի մը քաջալերիչ խօսքեր կ'ընէ տեղական վարչութեան ու ներկայ հասարակութեան։ Ապա վարչութեան կողմէն զինակից ընկեր Աղասեան ուղերձ մը կը կարդայ։

Վարչութեան բոլոր անդամները գործի լծուած են, սիրայօժար կերպով հիւրասիրելու ներկայ հասարակութիւնը։

Զինակից ընկեր Նիկողոսեանի կողմէն տրամադրուած ձմերուկ մը աճուրդի կը դրուի, որը 20 վայրկեանի մէջ կը բարձրանայ 340 ֆրանքի։ Կը շահի նորընծաներէն տիկին Սերոբեան։

Մութը կոխելուն, շատերը վերադարձան, սակայն մարտիկ ընկերներէն ոմանք՝ ընտանիքներով միասին մնացին քովի սրահին մէջ եւ ուրախութիւնը տեւեց մինչեւ գիշերուան ժամը 10։

Գիշերը, լուսնի լոյսով ուրախ եւ զուարթ, երգելով տուն վերադարձանք, լաւագոյն յիշատակ մը պահելով։

Կոմսւոր

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱՆՈՒՆ ՎՆԱՍԱՐԱՐՆԵՐԸ

«Հայրենիք» կը գրէ.—

— «Նիւ Եորքի ամէնէն տարածուած Թերթերէն մէկը՝ «Պոսթըն Փոսթ» այս տարի մասնաւոր հետաքրքրութիւն ցոյց տուաւ դէպի Հ. Յ. Դ.եան Ամերիկայի շրջանի 46րդ Պատգ. Ժողովը։ Ան ոչ միայն հրատարակեց տեղեկութիւններ մեր ժողովի աշխատանքներու մասին, այլեւ խիստ համակրական խմբագրական մը նուիրեց մեր կազմակերպութեան հետապնդած ազգային քաղաքական նպատակներուն։

Սակայն, բոլշեւիկեան վնասարար մտայնութիւն ունեցող Թամկավար հայ մը, չկրնալով հանդուրժել որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը համակրանքի եւ գնահատութեան կ'արժանանայ ամերիկեան մամուլին մէջ, փորձեց ալ «Պոսթըն Փոսթ»ի խմբագրականին թողուցած գեղեցիկ տպաւորութիւնը։ Ամերիկեան Թերթի խմբագրութեան ուղղած նամակով մը այդ պարոնը փառաբանեց Հայաստանի ներկայ Խորհրդային լուծը, իբրեւ ապահովութիւն տուող աննախընթաց ռեժիմ մը եւ աշխատեցաւ վարկաբեկել Դաշնակցականները, ըսելով թէ՝ անոնք ոչ թէ ամերիկեան Թերթի կարծուածին նման անձնուէր հայրենասէրներ են, այլ հատուածական արկածախնդիրներ, որոնք, «անվհատութեան կերպով» պարտուած են Թուրքերէն ու կորսնցուցած իրենց կառավարական աթոռները եւ այժմ ալ կ'ուզեն միայն վերատանել այդ աթոռները։

Դժբախտաբար, առաջին անգամը չէ, որ հայի անուն կրող նման անձեր այս կարգի վարքով «հայկական պրոպականտ» կ'ընեն Ամերիկայի մէջ։ Աւելորդ է ըսել, թէ նման պրոպականտը ոչնչով տարբեր չէ Թրքական եւ բոլշեւիկեան գործակալներու այս երկրի մէջ վարած պրոպագանդէն։ Ոչ Մոսկուա եւ ոչ ալ Էնգիւրի պէտք ունին մասնաւոր պրոպագանդիստներ պահելու Միացեալ Նահանգներու մէջ, երբ յիշեալ պարոնի նման հայանուն անձեր կան, որոնք կամաւոր կերպով կրնան ծառայել իրենց ալ վնաս Հայկական Դատին։

Հարկաւ, այդպիսիները իրենց արժանի պատասխանները կը ստանան ամերիկեան մամուլին մէջ, ինչպէս որ ստացան «Պոսթըն Փոսթ»ի մէջ։ Բայց հայ հասարակութիւնը չի կրնար անտարբեր մնալ անոնց ազգադաւ ընթացքին հանդէպ։

Պէտք չէ թոյլ տրուի, որ հայ մարդիկ, փոխանակ իրենց միջոցն ու եռանդը նուիրելու իրենց ազգի դատին, ծառայեն հայութեան թշնամի օտար ազգերու շահերուն։

Պէտք չէ թոյլ տալ, որ հայու անուն կրող անձեր փաստօրէն ընեն այն, ինչ որ կ'ընեն եւ կրնան ընել միայն հայ ազգի թշնամի ոյժերու օտարածին վարձկանները »։

Սանճաքցիներու օգնութեան Փարիզի մարմինը

Սանճաքի եւ Ճէպէլ Մուսայի աղէտահար գաղթականներու եղբայրական օգնութիւն ընծայելու համար, կազմուած արտակարգ յանձնախումբի նախաձեռնութեամբ կազմուեցաւ Փարիզի եւ շրջակայքի հանգանակիչ յանձնախումբը, մասնակցութեամբ հետեւեալ ազգայիններէ, Տիկին Ճէվահիրճեան (Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութիւն), Տիկին Պահրի (Փարիզի Հ. Կ. Խաչ), Տիկին Միսաքեան (Ֆրանսահայ Կ. Խաչ), Տիկին Պէկլար-եան, Պ. Պ. Ա. Զաքըրեան, Ս. Տէր Թովմասեան, Զարլի Էտկար, Վ. Նարճանեան, (Համազգային), Գնդ. Բաղտասարեան (Հայ Մարտիկներու եւ Կամաւորներու Միութիւն), Մ. Գազանճեան եւ Պ. Փամպուքճեան (Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութիւն), Ս. Սէլթիքեան եւ Օ. Մէլքոնեան (Պանճէօ Քաչանի բոլոր Միութիւնները), Յ. Հիսայեան (Անիէր Պուա Քոլոմպի բոլոր Միութիւնները), Արժ. Տ. Լեւոն քհնյ. Ասլանեան, Վ. Մոստիչեան, Ա. Կէվրէկ, Ե. Պարկիրճեան եւ Հրանդ Սամուէլ։

Յանձնախումբը իր առաջին լիակատար նիստին մէջ ընտրեց իր մնայուն դիւանը հետեւեալ կազմով. Նախագահ՝ Պ. Ա. Զաքըրեան, Փոխ Նախագահ՝ Պ. Վ. Նարճանեան, Քարտուղար՝ Պ. Ս. Տէր Թովմասեան, Գանձապահ՝ Պ. Վ. Մոստիչեան։

Յանձնախումբս նկատելով այս գերազանցապէս ազգօգուտ աշխատանքին կը հաւատայ օժանդակութիւնը վայելել մեր բոլոր հայրենակիցներուն։ Վստահ եղբայրական օգնութեան լաւագոյն զգացումներուն որ, արդէն իսկ շարժման է մղած բոլորը, մեր կողմէն կոչ կ'ընենք համախմբուիլ այս ձեռնարկին շուրջը միացեալ ուժերով օգնելու մեր բռնաւեր հայրենակիցներուն։

Կը խնդրուի Փարիզի եւ շրջակայքի մէջ արդէն իսկ կազմուած հանգանակիչ յանձնախումբերուն եւ անհատներուն յարաբերութեան մտնել յանձնախումբիս հետ, դիմելով՝ 8 րիւ Գոսիէ (Փարիզ 10)։

Դրամական առաքումները ընել նոյն հասցէով՝ Պ. Վ. Մոստիչեանի անունին։

Դիւան

ԱՆԳԼ. ԶԻՆ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՍԱՆՃԱՔ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ» կը գրէ թէ անգլիական զինուորական մասնագէտներէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը մօտերս պիտի մեկնի Աղեքսանդրէթ, ծովային եւ օդային երկու կայաններու շինութեան համար։ Պատուիրակութիւնը միեւնոյն առեն պիտի ուսումնասիրէ Աղեքսանդրէթի ռազմական կարելիութիւնները եւ տնտեսական բարգաւաճումի միջոցները։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

ՅԱՌԱՋ»Ի ԹՕՐԹՕՆԸ (91)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Վէպ՝ ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ Թարգմ. Ս. Զ.

— Դուն իմ դերին ես, բսաւ Կովէն։ Մարդը մնաց համր.

— Ի՞նչ է քու անունդ։

— Անունս Տանտ–ա–լ'Օմպ է։

— Դուն արիաիրս մարդ մըն ես, բսաւ Կովէն եւ իր ձեռքը անոր երկարեց։

— Կեցցէ՞ արքան, պատասխանեց մարդը։

Ապա հաւաքեց մնացած ոյժերը, եւ ... բարձրացուց իր երկու ձեռքերը, ... ուղղեց Կովէնի սրտին ... անոր գլխուն իջեցուց սուրի հարուած մը։

Այդ բոլորը կատարեց վագրի ճարպիկութեամբ. բայց ուրիշ մը աւելի ճարպիկ փրթաւ. առիկա այն ձիաւորն էր, որ նոր եկեր եւ քանի մը վայրկեանէ ի վեր հոն կը գտնուէր, բայց ոչ ոք ուշադրութիւն չէր դարձուցած։ Հավիւթ է այդ մարդը տե-

սաւ վանտէացիին սուրը եւ սարսափանքը բարձրացուցած, իսկոյն նետուեցաւ անոր եւ Կովէնի միջեւ։ Առանց այդ մարդուն՝ Կովէն մեռած կ'ըլլար։ Սարսափելի հարուածը ձին ստացաւ, իսկ սուրի հարուածը՝ այդ մարդը. եւ երկուքն ալ վար ինկան։ Այս բոլորը կատարուեցաւ ճիչ մը արձակելու չափ կարճ եւ արագ։

Վանտէացին ինքն ալ գետին ինկեր էր մայթին վրայ։

Սուրին հարուածը ճիշդ ճակատին եկած էր. ան խելայեղ գետին ինկած եւ ձին ալ սպաննուած էր։

Կովէն մօտեցաւ.

— Ո՞վ է այս մարդը, հարցուց։

Եւ սկսաւ զայն հետազօտել։ Վէրքէն հոսող արիւնը վիրաւորը կ'ողողէր եւ անոր ճակատին վրայ կը կազմէր կարմիր դիմակ մը։ Անկարելի էր որոշել անոր դիմագիծերը։ Անոր բա-

լիտակ մազերը միայն կը տեսնուէր։

— Այս մարդը իմ կեանքս փրկեց, շարունակեց Կովէն, այստեղ ձենէ մէկը զինքը կը ճանչնա՞յ։

— Այս մարդը, պարոն հրամանատար, բսաւ զինուոր մը, հազիւ հիմա քաղաք մտաւ. ես անոր գալը տեսայ, Բօնտօրսօնի ճամբով կուգար.

Բանակի գլխաւոր վիրաբոյժը իր գեղարկղիկով հասած էր, բայց վիրաւորը տակաւին չէր սթափած։ Վիրաբոյժը զայն քննեց եւ բսաւ.

— Թեթեւ վէրք մըն է։ Ոչինչ։ Կարելի է զայն կարել։ Ութ օրէն յետոյ ան ոտքի կ'ելլէ։ Սուրի փոքրիկ հարուած մըն է եղեր։

Վիրաւորը իր վրայ կը կրէր վերարկու, եռագոյն գօտի, ատրճանակներ եւ սուր։ Զայն պառկեցուցին ձեռնամահիճի մը վրայ եւ զգեստները հանեցին։ Դոյլ մը պաղ ջուր բերին։ Վիրաբոյժը վէրքը լուաց, եւ վիրաւորին դէմքը սկսաւ երեւալ։ Կովէն խոր ուշադրութեամբ զայն կը դիտէր։

— Անոր քով թուղթեր կա՞ն, հարցուց Կովէն։

Վիրաբոյժը անոր քովի գրպանը խուզարկեց եւ այնտեղէն դուրս հանեց թղթապանակ մը ու Կովէնին տուաւ։

Վիրաւորը սակայն, պաղ ջուրով վերակենդանացած, սկսած էր ուշքի գալ։ Անոր կոպերը տարտամ կերպով կը շարժէին։

Կովէն հետախուզեց թղթապանակը, որուն մէջ գտաւ քառածալ թերթ մը, բացաւ եւ կարդաց։

« Հասարակաց Ապահովութեան Յանձնաժողովը։ Քաղաքացի Սիմուրտէն »։

Այստեղ ան աղաղակ մը արձակեց.

— Սիմուրտէ՞ն։

Այդ աղաղակը վիրաւորին աչքերը բանալ տուաւ։

Կովէն չփոթած էր։

— Սիմուրտէն, դո՞ւք էք։ Այս երկրորդ անգամն է, որ դուք իմ կեանքս փրկեցիք։

Սիմուրտէն Կովէնի վրայ նայեցաւ. անճառ ուրախութեան ցոլքերը կը լուսաւորէին անոր արիւնաներկ երեսը։

Կովէն վիրաւորին առջեւ ծունկ չոքեց եւ աղաղակեց.

— Իմ ուսուցի՛չս։

— Քու հա՛յրդ, բսաւ Սիմուրտէն։

Բ.

ՊԱՂ ՋՈՒՐԻ ԿԱԹԻԼ ՄԸ

Երկար տարիներ էր, որ անոնք զիրար չէին տեսած, բայց անոնց սրտերը միշտ անբաժան մնացած էին. անոնք իրար այնպէս ճանչցան, որ կարծես թէ առաւօտն երէկ բաժնուած էին։

Տօլի քաղաքապետարանի մէջ ձեռքի շարժական հիւանդանոց մը պատրաստած էին։ Սիմուրտէնը վերցուցին տարին պառկեցնելու փոքրիկ սենեակի մը մէջ, որ կը գտնուէր վիրաւորներուն ընդհանուր մեծ դահլիճին կից։ Վէրքը կարելի յետոյ վիրաբոյժը այդ երկու մարդոց սիրալիր խօսակցութեան վերջ տուած էր, պատճառաբանելով որ անհրաժեշտ էր ձգել Սիմուրտէնը քնանալու։ Կովէն, առանց ատոր ալ, ծանրաբեռնուած էր այն հազարաւոր խնամքներով, որոնք կը կազմեն յաղթանակի պարտաւորութիւնը եւ հոգը։ Սիմուրտէն մինակ մնաց, բայց չքնացաւ։ Ան երկու տենդերէ բռնուած էր, իր վէրքին եւ ուրախութեան տենդէն։

Ան չքնացաւ, սակայն ան չէր կարծեր, որ ինքն արթուն կրնայ ըլլալ։

Մի՞թէ այդ հնարաւոր բան էր. չէ՞ որ իր երազը իրականացած էր։ Սիմուրտէն այն մարդուն էր, որոնք չեն հաւատար բախտի խաղին. բայց ան այժմ այդ բախտը իր ձեռքին մէջ ունէր։ Ան Կովէնը կրկին գտած էր։ Զայն ձգած էր մանուկ հասակին մէջ եւ այժմ կը գտնէր երիտասարդ տղամարդ. զայն կը գտնէր մեծ, ահեղ եւ անվեհեր. զայն կը գտնէր յաղթական եւ յաղթական՝ ժողովուրդի համար։ Վանտէի մէջ Կովէնը յեղափոխութեան յենակէտն էր, եւ ինքը Սիմուրտէնն էր շինած այդ սիւնը հանրապետութեան համար։ Այդ յաղթականը իր աշակերտն էր, իր՝ Սիմուրտէնի սեփական միտքն էր, որ այժմ, ինչպէս ինքը կը տեսնէր, կ'արտացոլար այդ դէմքէն, զոր դուցէ վերապահուած ըլլար Հանրապետութեան Պանթէոնին համար։ Իր աշակերտը, իր մտքին զաւակը հիմակուընէ արդէն ունած էր հերոս մը ըլլալ եւ քիչ մըն ալ եռք փառք դառնալ։ Սիմուրտէնին կը թուէր, որ վերստին կը տեսնէ իր հոգին՝ Հանճարի վերածուած, իր սեփական աչքերով ան նոր տեսաւ, թէ Կովէն ի՛նչպէս պատերազմ կը վարէր։

(Շար.)

Թուրք դիւանագէտներու խորհրդակցութիւն Էնկիւրիի մէջ

Պոլսէն կը հաղորդեն.— Արտասահմանի բոլոր Թուրք դեսպանները Էնկիւրի հրաւիրուած են խորհրդակցելու համար, նախագահութեամբ արտաքին նախարար Սարաճօղլուի, որ անոնց մանրամասն տեղեկութիւններ պիտի հաղորդէ: Դիւանագէտներն ալ իրենց կարգին զեկոյցներ պիտի տան:

Թրքական թերթերու մէջ սկսած են լոյս տեսնել յօդուածներ, որոնք կ'ընդգծեն թէ Սեւ ծովը «Թրքական ծով է»: Այս յօդուածները կը նկատուին իբրեւ պատասխան այն դժգոհութեան, որ Ռուսերը ցոյց կուտան Անգլօ-Թուրք դաշնակցութեան առթիւ, որու ուժով Թուրքիա Սեւ ծովը կը բանայ Անգլիոյ առջեւ:

ՃԱՓՈՆ ԵՒ ՃՈՒԱՆՑԻԸ

Թոքիօյէն կը հաղորդեն թէ Ճափոնի վարչապետը, պարոն Հիրանիւմա երկար տեսակցութիւն մը ունեցած է պատերազմական նախարարին հետ: Ճափոնական իրազեկ շրջանակներու համաձայն, պատերազմական նախարարը մտադրած է մօտերս հրաժարիլ, զինուորական պետերուն ու դահլիճին միջեւ լուրջ տարակարծութիւններ ըլլալուն պատճառաւ: Տարակարծութիւնը յառաջ եկած է Առանցքի հանդէպ Ճափոնի ունենալիք ընթացքին շուրջ: Պատերազմական եւ ծովային նախարարները համաձայն չեն երիտասարդ զինուորականներուն, որ զիրենք կը մեղադրեն թէ որոշած չեն զինակցութիւն կնքել Առանցքի պետութեանց հետ: Երիտասարդ զինուորականները կը յայտարարեն թէ երեք պետութեանց միջեւ զինակցութիւն մը անհրաժեշտ դարձած է, քանի որ Միացեալ Նահանգները մտադրած են առեւտրական դաշնագիրը չեղեալ նկատել: Երեք միահեծան պետութիւնները, կ'ըսեն անոնք, պէտք է զինակցին՝ ընդդէմ ժողովրդապետութիւններուն: Իրազեկ շրջանակներու կարծիքով, ծովային տարրն է որ պիտի վճռէ ի վերջոյ:

ՃԱՓՈՆ ԿԸ ՍԵՂՄԷ ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՕՂԱԿԸ

Չէյմպըլէնի յայտարարութիւնը, զոր հրապարակեր էինք կիրակի օր, տհաճութիւն պատճառեց Ճափոնցիներուն, որոնք սկսած են դժուարութիւն յարուցանել Թիէնցինի պաշարուած սպասարկութեան: Այնքան որ բազմաթիւ ճաշարաններ եւ նպարեղէնի վաճառատուներ փակուելու հարկադրանքին տակ կը գտնուին: Ալիւրի եւ բրինձի մթերքն է միայն, որ կը գոհացնէ բնակչութեան պահանջը: Ֆրանսական գօտիին մէջ եւս պարէնը չի պակսիր, բայց շատ սուղ է:

Միւս կողմէ Չինաստանի մասնաւորաբար հիւսիսային շրջաններու մէջ կը շարունակուին հականգլիական դրգռութիւնները եւ ցոյցերը: Ճափոնցիները կը յայտարարեն թէ երբեք պատասխանատու չեն այդ ցոյցերուն եւ դրգռութեանց համար: Ու կ'աւելցնեն թէ բոլոր այս անկարգութիւններուն պատճառը բրիտանական կառավարութիւնն է, որ ուժ կուտայ Չունքինգի կառավարութեան եւ արգելք կը դառնայ որ Ճափոն խաղաղութիւն հաստատէ Ծայր. Արեւելքի մէջ:

Ճափոնցիները նոյնպէս կը սպառնան, որ եթէ իրենց չյանձնուին չինական դրամատուներու մէջ պահ դրուած դրամները, եթէ արգելք չդրուի չինական տոլարին շրջաբերութեան, եթէ դժուարացնեն խաղաղութիւն հաստատելու իրենց փորձերը, առեղծուելիք կացութեան ամբողջ պատասխանատուութիւնը պիտի ձգեն Անգլիոյ վրայ եւ պիտի խզեն բանակցութիւնները, որոնք կը կատարուին ներկայիս Թոքիոյի մէջ:

Կռիւը Ճափոնցիներու եւ Ռուսերու միջեւ

Հակասական լուրեր կը հասնին այն կռիւներուն մասին, որոնք տեղի կ'ունենան Ծայր. Արեւելքի սահմաններուն վրայ:

Մոսկուայի մէջ հրատարակուած զեկոյցներու համաձայն, Յուլիս 26էն մինչեւ Օգոստոս 5, արտաքին Մոնկոլիոյ սահմաններուն վրայ պակաս չեն եղած ճափոնական յարձակումները: Ճափոնցիներ միշտ կը յարձակէին հրասայլերով եւ օդանաւերով: Բոլոր այդ յարձակումները ետ մղուած են մեծ կորուստ պատճառելով թշնամիին, որ կորսնցուցած է 63 օդանաւ:

Թոքիոյի մէջ հրատարակուած զեկոյցներու համաձայն, Ռուսերը շարունակաբար կը յարձակին Մանչուքուոյի սահմանէն ներս: Ճափոնցիները յաջողած են վար ձգել օրական մօտաւորապէս 20 օդանաւ:

*** Թոքիոյէն կը հեռագրեն թէ ութ ամիս տեւող բանակցութիւններէ վերջ կարելի եղաւ համաձայնութեան գալ Սախալին կղզիի քարիւղին արտադրութեան մասին,— Ճափոնցիները իրաւունք ստացած էին շահագործել քարիւղի ռուս բանուորներով: Այժմ համաձայնած են որ հաւաքական պայմանագրութիւն կնքուի ռուս բանուորներու համար:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆՈՐ ՈՒԽԱԶՈՎ ՄԸ, Մոսկուայի կառավարութիւնը 117 անձեր զրկեց իրենց այն չքանչաններէն զորս ստացեր էին վերջերս: Անոնք մեղադրուած են թէ «սովետական չքանչանին անվայել գործեր են կատարած»: Շնորհազրկեալներուն միջեւ կը գտնուին՝ Կրասվալ, վիճակագրութեան նախկին պետը, Ուկրայնիոյ եւ Արխանկելի գործավարներու խորհուրդի պետերը, եւայլն:

ՄԱՏՐԻՏԷՆ կը հեռագրեն թէ 60 հոգի գնդակահարուեցան, իբրեւ մեղսակից Մատրիտի զին. կառավարիչին սպանութեան:

ՀԻԹԼԷՐ տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Մուսոլինիի հետ, մօտերս,— կ'ըսեն Պերլինի մէջ: Տեսակցութիւնը իբր թէ տեղի պիտի ունենայ Հռոմի եւ Միւնիխի միջեւ քաղաք մը:

ՍԹԱԼԻՆ արձակուրդի պիտի չմեկնի, հակառակ բժիշկներու յանձնարարութեան, որպէսզի հետեւի անգլօ-ֆրանսական զինուորական պատուիրակութեանց խորհրդակցութիւններուն, Մոսկուայի մէջ:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ եւ Անգլիոյ միջեւ հաստատուեցաւ ամբան յատուկ օդանաւային թղթատարական գիծ մը, որուն բացումը կատարուեցաւ շաբաթ կէս օրէ վերջ: Զրօդանաւ մը կանոնաւորաբար պիտի մեկնի Անգլիայէն, պիտի հանգչի նախ Իրլանտայի եզերքը, յետոյ Նոր Երկիրի մէջ, եւ անկէ Նիւ Եորք: Զրօդանաւը, որ կը կոչուի Քարիպու, կը տանի 30,000 նամակ:

ՀԱԿԱԿԱԶԱՅԻՆ դիմակներու բաշխումը պիտի կատարուի այս շաբթու Փարիզի արուարձաններուն մէջ, ինչպէս կը յայտարարէ Ոստ. Ընդհ. Վերատեսուչը: Միայն մանուկներու դիմակներն են որ կը պակսին: Շուայի — Լը Ռուայէն մեզի կը հաղորդեն թէ դիմակներու բաշխումը կատարուած է այս արուարձանին մէջ, առանց խառնութեան,— տարականներն ալ ստացած են:

ԻՐԿՈՒ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՆԵՐ, Մուռի եղբայրները, կոտրելու համար երկար ատեն օդի մէջ մնալու մրցանիշը (653 ժամ), կը գտնուին օդին մէջ 309 ժամէ ի վեր, բայց յուսահատեցան եւ կը կարծուի որ դադրեցնեն իրենց թռիչքը:

ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ «Թան» թերթը արգիլուած է Գերմանիոյ մէջ:

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՇՐՋ. ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎ

Սկաուտներու ազգ. ընդհ. պետ Գրիգոր Թաքաքեանի առաջարկութեամբ շրջանի բոլոր խումբերու կողմէ միաձայնութեամբ ընդունուած ըլլալով, պատգամաւորական ժողովը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ 13 Օգոստոսին բանակումի վայրը St. Theoffrey (Isère):

Սկաուտական շրջ. գործ. մարմին

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ Սեփաստիոյ Նահանգ. հայր. Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները կարեւոր ժողովի մը որ տեղի կ'ունենայ 13 Օգ. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Երիտեան սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս: Օրակարգ՝ Երկու ամսերու արդիւնքում իւն Մուրատեան վարժարանի մէջ:

PARIS-MONDIAL

9 Օգոստոս, երեկոյեան ժամը 7.45 8, արտաքին բաժնին մէջ. (կարճ ալիք 25 մեթր 24 կամ 41 մեթր 25), պիտի նուագեն Գ. Նաճար (դաշնակ), Գ. Բենօ (ջութակ եւ դաշ), Գ. Արզար (թառ եւ դաշ):

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17 Rue Dameame Paris (13)
Le Gérant : H. STEPHAN

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ նաւատորմը վաղը ստղանաց պիտի կատարէ ծոցն Զ. Թագաւորին առջեւ: Աննախընթաց հանդէս մըն է այս, եթէ չհաշուենք այն որ կատարուեցաւ թագադրութեան առթիւ, երբ համախմբուած էին 150 մարտանաւեր: Այս անգամ միայն 130 մարտանաւ: Յատկապէս հրաւիրուած է նաեւ Ֆրանսայի նաւային ուժերու ընդհ. հրամանատարը, ծովակալ Տարլան, պատիւ մը որ կը կատարուի առաջին անգամ: Այս նաւահանգիստը ցոյց մըն է, կը գրեն ֆրանսական թերթերը, հասկցնելու համար թէ Անգլիա պատրաստ է կռուելու ծովերուն վրայ:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ, ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Պելճիքա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Օտար երկիրներ	225 փրանք	110 փրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 9 ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI 9 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4113

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՕԳՏԱԳՈՐԾԵԼ

Եղբայրական օգնութեան առաջին կոչը ուղղած ատեն, կը թելադրէինք նշանախօսք մը, — Հողին կապել Ալեքսանդրէթի շրջանին տարագիր բազմութիւնները:

Արդարեւ, անիմաստ պիտի ըլլար գումարներ հաւաքել եւ բաժնել իբրեւ ողորմութիւն, չորս հովերուն յանձնելով նպաստընկալները:

Հիմա որ կոչին յաջորդած է գործը, — ժողովրդական հանգանակութիւն, կ'ուզէինք անգամ մը եւս պարզել մեր տեսակէտը:

Տեղափոխութենէն անմիջապէս վերջ, հոգատար իշխանութիւնը եւ Բարեգործականը գումարներ փութացուցին, իբրեւ անմիջական օգնութիւն՝ Ուրիշ խօսքով՝ իբրեւ օրուան հացի դրամ. Միեւնոյն ատեն հոգատար իշխանութիւնը որոշ գումարներ սահմանեց, մարդ գլուխ, իբրեւ ճամբու ծախք: Գաղթականութեան համար ալ միջոցներ կը խորհուին. մանաւանդ որ տարագիրներէն շատեր գիւղէ գիւղ կը փոխադրուին, առժամապէս: Հազարաւորներ առկախ են, չեն գիտեր թէ ո՛ւր պիտի անցնեն, իբրեւ վերջնական կայան:

Այս վերջին պարագան ծանր հոգեր կը պարտադրէ Սուրիոյ եւ Լիբանանի ազգ. իշխանութեանց, ինչպէս եւ տեղաւորման յանձնախումբերուն. Անոնց կ'իյնայ ասոր կամ հաստատել մարդ գտնութեան եւ միւս կողմէ իշխանութեանց հետ, յարմար վայրեր ճարելու համար Այնպէս, շատ կը փախչինք որ տարագիր բազմութիւնները կորսուին ցիրուցան, Սուրիոյ եւ Լիբանանի զանազան մասերուն մէջ:

Փարիզն ալ ունի պարտականութիւններ, այս ճակատին վրայ: Բարեգործականը իր պարտքը կատարած չըլլար, միայն յանձնախումբեր կազմելով եւ դրամ հաւաքելով: Կան ուրիշ հոգեր եւս, թէ իրեն եւ թէ միւս կողմնակ իշխանութեանց համար:

Օրինակ, որ եւ է ձիմոմ կատարուա՞ծ է մինչեւ հիմա, յարմարագոյն վայրերը ապահովելու եւ տարագիրները տեղաւորելու համար համախումբ. Արդեն ալ արթուն ըլլան Սուրիոյ եւ Լիբանանի ազգ. իշխանութիւնները, ամէն բան իրենց կամքէն կախուած չէ: Ցաւալի մարդոցնիր ինչ անգամ հրահանգի կը սպասէ, Փարիզէն:

Արդ, քանի որ հոգատար իշխանութիւնը յանձն առած է աջակցութիւն ընծայել, հողեր գնել եւ ուրիշ դիւրութիւններ տալ, ինչո՞ւ թելադրութիւններ չընել տեղաւորման վայրերու ընտրութեան համար:

Ուրիշ կարեւոր կէտ մը եւս, նոյն մտահոգութեամբ

Երբ փոխադրութիւնը վերջանայ եւ տարագիր բազմութիւնները նոր բոյներ, բնոր հողագործական գաղութներ կազմեն, իրենք պիտի ծնին անմիջական պահանջներ, — ընակարան, դպրոց, եկեղեցի, դարմանատուն, արհեստանոց, արօր, գութան, փեթակ, լծկան անասուններ եւն.:

Գիտենք որ շատերը միասին առած են իրենց անասունները եւ ուրիշ գոյքեր: Բայց, տուն-տեղ քանդուած, ունեւորն ու չունեւորը իրար խառնուած ըլլալով, դժուար չէ գաղափար կազմել ընդհանուր կացութեան մասին:

Եթէ անասունը ճարեն, թերեւս արօրը կը պակսի:

Եթէ դպրոց մը կամ դարմանատուն մը չինել ուզեն — եւ պիտի չինեն — ո՞վ պիտի ճարէ քարն ու տախտակը:

Եթէ ընտրուած վայրը հողագործութենէ աւելի մեղուաբուծութեան կամ այգեմշակութեան կը յարմարի, ո՞վ պիտի ճարէ անհրաժեշտ միջոցները:

Այս կարգի հարցումներ կը յածախեն մեր մտքին մէջ, հիմա որ «Յառաջ»ի հանգանակութեան ցանկերը կ'ուռին օրէ օր:

Բնել կ'ուզենք թէ պիտի նախընտրէինք հիմնական նպատակի մը յատկացնել մեր հաւաքած գրամները, անշուշտ պրպտումներ կատարելով, կաթողիկոսարանի եւ ուրիշ ձեռնհաս իշխանութեանց միջոցաւ:

Անշուշտ մեր ընթերցողներն ու բարեկամներն ալ պիտի նախընտրէին որ դպրոց մը, արհեստանոց մը կամ դարմանատուն մը հաստատուէր իրենց եղբայրական աջակցութեամբ: Մէկ խօսքով, գոյացած գումարը յատկացուէր տեւական, հիմնական նպատակի մը, փոխանակ բաշխուելու իբրեւ հացագին: Սովորական Աղքատախնամի մը գործը չէ խանդավառեր մեզ, մանաւանդ որ այդ հոգը ստանձնողներ կան արդէն:

Ամէն պարագայի մէջ, պարզ խորհրդածութիւն մըն է որ կ'ընենք այսօր, սպասելով կաթողիկոսարանի եւ ուրիշ իրազեկ հաստատութեանց պատասխանին:

Մինչ այդ, հանգանակութիւնը պէտք է շարունակուի նոյն թափով, հասնելու համար պատկառելի գումարի մը, որ մեծապէս պիտի դիւրացնէր որ եւ է ծրագրի գործադրութիւնը:

«Յառաջ»էն զատ, Բարեգործականի նախաձեռնութեամբ կազմուած կեդր. Յանձնաժողովն ալ անշուշտ իր կարելին պիտի փորձէ, որպէսզի գաղութին բոլոր դասակարգերը լիովին կատարեն իրենց պարտքը, այս բացառիկ տագնապին առթիւ.

Ուրիշ գաղութներու մէջ ալ կազմուած են կամ հետզհետէ կը կազմուին յանձնախումբեր, հանգանակութեան համար. Բարի նախանձ մը հրաշքներ կրնայ գործել տալ այս անգամ եւս, ինչպէս ուրիշ պարագաներու մէջ:

«Թող թշնամին ամչնայ», — պիտի ըսէինք: Բայց գիտենք որ թշնամի թէ բարեկամ շատ ալ տարբերութիւն չունին այսպիսի պարագաներու մէջ:

Ամէնէն առաջ, մեր ճիտին պարտքն է փորձել կարելին, ուղղակի թէ անուղղակի, ապահովելու համար նոր բոյներու կազմութիւնը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԼՈՒՐՋ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐ ՃԱՓՈՆԻ ՄԷՋ ԶՈՒԱՆՑՔԻՆ ՄԽԱՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՍՊԱՆԵՐԸ ԿԸ ՃՆՇԵՆ

Վերջին լուրերը կը հաստատեն թէ լուրջ խլրտումներ տեղի կ'ունենան Ճափոնի մէջ, որովհետեւ կառավարութիւնը զինուորական դաշնագիր մը կնքել Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետ. Բանակը պատրաստուած է հրաժարեցնելու պատերազմական նախարարը, ի հարկին տապալելու ամբողջ դահլիճը. Կացութիւնը աւելի կնճռոտած է անոր համար որ ծովային նախարարը վճռապէս կ'ընդդիմանայ երրեակ զինակցութեան, գիտել տալով թէ Ճափոն պիտի կրէ ամբողջ ծանրութիւնը, առանց համապատասխան փոխարինութեան: Միւս կողմէ երիտասարդ սպաները լրջօրէն կը սպառնան, պատերազմական նախարարին տեղ իրենց թեկնածուն պարտադրելու համար:

Ճափոնի նախարարական խորհուրդը բացառիկ նիստ գումարեց երէկ: Այս առթիւ պատերազմական նախարարը կարեւոր տեղեկութիւններ հաղորդեց Եւրոպայի կացութեան մասին.

Հականգլիական ցոյցերը կը շարունակուին Ճափոնի մէջ Աւզի օր հարիւր հազար քաղաքացիներ հաւաքուեցան Թոքիօ մէջ, եւ բանաձեւ մը քուէարկեցին, որ կը դատապարտէ Անգլիոյ կեցուածքը. Ցուցարարները կ'աղաղակէին «Անգլիացիները քշեցէք Մայր. Արեւելքէն»

*** Չինացի մը հաստատոյն, Սիամ, որ այժմ կը կոչուի Թայլանտ, պիտի միանայ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ:

*** Թիէնցինի պաշարումը սաստկացած ըլլալով, ուտելիքի նեղութիւնը հետզհետէ անտանելի կը դառնայ Ամերիկեան կառավարութիւնը նոր բողոքագիր մը ղրկեց. հանդարտեցի մը ամբաստանութեան առթիւ Միւս կողմէ անգլիական եւ ամերիկեան կառավարութիւնները յարեւնման բողոքագիրներ ուղղեցին Ճափոնի, իրենց նաւերուն ամբաստանութեան դէմ Անգլիական նաւուն մէջ սպաննուած են երկու չինացի նաւաստիներ

1300 ԱՆԳԼ ՕԴԱՆԱՒԵՐՈՒ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ

Անգլիական 1300 օդանաւեր այս գիշերուընէ սկսեալ, երեք օր ռազմափորձեր պիտի կատարեն Անոնցմէ 500ը, որոնք ռմբաձիգներ են, պիտի սաւառնին դէպի Ֆրանսա, մինչեւ Պովէ, յետոյ յետադարձ շարժումով մը յարձակում մը պիտի գործեն Անգլիոյ վրայ: Պաշտպանութեան սահմանուած միւս 800 օդանաւերը պիտի ջանան գիմադրել առաջիններուն, անմիջապէս որ անոնք հասնին անգլիական ափերը Պաշտպանութեան պիտի մասնակցին նաեւ հակօդային թնդանօթները Օդային ռազմափորձերուն մեծագոյնը պիտի ըլլայ այս գիշեր, Չորեքշաբթի, որուն ընթացքին Լոնտոն ու Անգլիոյ մեծ մասը խոր մթութեան մէջ թաղուած պիտի ըլլան: Այս մթութիւնը պիտի օգնէ հակօդային պաշտպանութեան կազմակերպութիւններուն, գործակցելու համար զինուորական իշխանութեանց հետ

ՍՊԱՆԻԱ ԱՄՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԸ ՇԻՆԷ

«Նիւզ Քրոնիքլ» կ'իմանայ թէ Սպանիա շոգեկինը կ'ամրացնէ ֆրանսական սահմանագլուխը Հազարաւոր բանուորներ կ'աշխատին գերման երկրաչափներու հսկողութեան տակ, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ «կարմիր» գերիներ: Կը շինուին նաեւ ստորերկրեայ նոր օդակայաններ, Գերմանիոյ մէջ եղածներուն նման Ֆաշիստ նոր օդակայանը, որ Սպանիոյ մէջ մեծագոյնը պիտի ըլլայ, շատ մօտ է Երկաթուղիին. Ֆրանսական սահմանէն հազիւ վաթսուն քիլոմեթր Այդ օդակայանը եւս կը շինուի գերման երկրաչափներու կողմէ Պամփլոնի պարագային. Եթէ Սպանիա չկրցաւ չմնալ այդ օդակայանը կրնայ սպառնալ հարաւ-արեւելեան Ֆրանսայի հաղորդակցական շրջանին Ընդարձակուած է Լոկրոնյոյի օդակայանը, որ 240 քիլոմեթր հեռու է ծովային եւ ուր պիտի ամրացուցուին Գերմանիայէն եկած օդանաւային կազմածները: Ուրիշ մեծ օդակայան մը շինուած է Վիկոյի մէջ. Ատլանտեանի եզերքը, Փորթուկալի սահմանին մօտ

Տանցիկի մաքսային քննիչներու խնդիրը

Լեհական կառավարութիւնը պաշտօնական գեկոյց մը հրատարակեց, որ կ'ըսէ թէ Տանցիկի Ծերակոյտը յանձնած է իր գրաւոր պատասխանը՝ լեհ մաքսային քննիչներու մասին: Այս պատասխանին մէջ Ծերակոյտը պարզելով իր դիրքը, կը մերժէ զանազան մեղադրանքներ: Լեհաստանի մաքսային հակակշիռը կը մնայ ի զօրու:

Ինչպէս կ'երեւայ, կացութիւնը բաւական մեղմացած է վերջին օրերս:

Այս առթիւ նորէն գրոյց կը շրջի թէ Հիթլէր եւ Մուսոլինի պայմանի տեսակցութիւն մը պիտի ունենան մօտերս:

Առեւտո՞ւր թէ աւար

«Իրաւահաւասարութեան»ի թղթակիցը կը գրէ Հալէպէն. Յետեւեալ խորագրին տակ, անշուշտ առաջի տեղ գնելով իր ընթերցողները «Գայաէքիքի եւ Նիւթէքի վաճառականներուն առասպելական գնումները Հալէպէն».—

Թէեւ առջի օրերու թափը անցած է, բայց նորէն, մանաւանդ Ցայ մը վաճառատան առջեւ, 150ի չափ հայրենակիցներ՝ որոնց հարիւրէն աւելին կին՝ կը սպասէին կիզիչ արեւին տակ, իրար հրմշտկելով, անհիմն զրոյց տարածուած ըլլալով թէ Հալէպէն եկած առատ կերպասներ եւ մետաքսէ գուլպաներ կը գտնուին:

200ի մօտ Գայաէքցի եւ Նիւթէքցի վաճառականներ, թրքական դերձանները իբրեւ Հալէպի ապրանք, կրկնապատիկ գինով ծախու առին եւ գացին:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐ ԲՈՑՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ԱՐՏԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

5007 ՖՐԱՆՔ ԱԼՖՈՐՎԻԼԷՆ

Երէկ Ալֆորվիլի գաղութէն ստացանք 5007 փրանք Հանգանակութեան մասնակցած են 225 հոգի, որոնց մէկը 150, եօթը հոգի՝ հարիւրական, 37 հոգի 50ական, եւ միւսները՝ 40, 30, 25, 20ական են, համաձայն իրենց կարողութեան Ցանկը տեսնել Դ. էջ. Հանգանակութիւնը կը շարունակուի:

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԳԱՒԱՌԻ ՄԷՋ

Մարսէյլի Ազգ. Կեդր. Վարչութենէն ստացած ենք հետեւեալ կոչը.—

Հայրենակիցներ, Սանճաքի տարագիրներու տառապանքին յուզիչ նկարագրութիւնները կը կարդաք ամէն օր՝ մեր մամուլին մէջ:

Գաղութները արդէն ձեռնարկած են իրենց օգնութեան բաժինը փութացնելու:

Մարսիլիահայ գաղութը որ երբեք անտարբեր չէ գտնուած այսպիսի դէպքերու պահուն, այս անգամ ալ, պէտք է արժեցնէ իր անունը. Այս առթիւ, Ազգ. Կեդր. Վարչութեան հրաւէրով, ազգային, բարեսիրական, եկեղեցական, հանրային, հայրենակցական եւ թաղային մարմիններու ներկայացուցիչներով գումարուած ժողովին մէջ, (4 օգոստոս), բոլորին համաձայնութեամբ, ընտրուեցաւ 9 հոգիէ բաղկացեալ, կեդր. յանձնախումբ մը, որուն կողմնակ իրաւասութիւն արուեցաւ իր հայեցողութեամբ յառաջ տանիլ հանգանակութեան գործը, հրաւիրելու չափով շատ եւ արդիւնաւոր Հանգանակիչ կեդր. յանձնախումբը կազմուած է քաղաքիս մէջ ժողովուրդին համակրանքն ու վստահութիւնը վայելող կազմակերպութեանց եւ միութիւններու ներկայացուցիչներէն, հովանաւորութեամբ Ազգ. Կեդր. վարչութեան.

Ուստի, կոչ կ'ընենք մեր շրջանի բոլոր յարանուանական ազգային, հանրային, եկեղեցական, հայրենակցական, միութենական եւ թաղային մարմիններուն, ինչպէս նաեւ Մարսիլիոյ եւ արուարձաններու զոհաբերող եւ հայրենասէր հայ ժողովուրդին որ՝ իրենց եղբայրական օգնութեան լիառատ պարտականութիւնը կատարեն, դիւրացնելով եւ արդիւնաւորելով հանգանակիչ մարմնին աշխատանքները: Հանգանակութեան մասնակցող միութեանց եւ հայրենակիցներու անունները օրը օրին պիտի յայտարարուին մամուլով:

Վստահ ենք որ՝ Մարսիլիահայ գաղութը, այս առթիւ ալ, ցոյց պիտի տայ իր ջերմ հայրենասիրութիւնն ու նախանձախնդրութիւնը, արժեցնելով մեր շրջանի հայութեան անունը, հաստատելով նաեւ մեր թեմի ժողովուրդին զոհաբերութեան եւ նուիրումի լաւագոյն զգացումներն ու գիտակցութիւնը:

Հանգանակիչ կեդրոնական յանձնախումբի հասցէն է. Prélature des Armeniens du Midi de la France, 57, Rue Tapis Vert, Marseille

*** Մարսէյլի Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը արձանագրուած է 700 Փր., Կրօն. Ժողովը՝ 300, Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը՝ 1000, Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւնը՝ 400, եւայլն:

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻՏ (Մարսէյլ). — Մուսա լերան քաջերու համար «Յառաջ»ի բացած հանգանակութեան մեր թաղին՝ Սէնթ Մարկրիթի եւս իր մասնակցութիւնը բերելու համար ձեռնարկեցինք հանգանակութեան: Երեք ընկերներով բոլոր թաղեցիներուն դիմեցինք եւ հանգանակեցինք 1202 Փր., զոր կ'ուղարկենք ձեզ եւ կը խնդրենք որ ամբողջ ցանկը հրատարակէք Յառաջ»ի մէջ Մ. Առաքելեան, Ա. Ներսէսեան, Յ. Ստեփանեան. (Ցանկը յաջորդով):

ՎԱԼԱՆՍ. — Այստեղ ալ հանգանակիչ յանձնախումբ մը կազմուեցաւ, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի մասնաճիւղին վարչութեան, օգնելու համար Սանճաքի տարագիրներուն Յանձնախումբին կը մասնակցին Կապոյտ Խաչի, Սիամանթօ դպրոցի, Չ. Ս. Միութեան, Մարտիրոս Հարպոյտ ընկերութեան եւն. վարչութիւնները Յանձնախումբին անդամներն են Պ. Պ. Լոզաֆէթ Պաղտասարեան, Յակոբ Աննաեան, Յակոբ Փափազեան: Բարեգործականի մասնաճիւղն ալ առանձին յանձնախումբ մը կազմած է.

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Սէբէնկիւլեան եւ Տոլպաշեան ընտանիքները իրենց աղջկան՝ Օր. Մաննիկի եւ տղուն՝ Յակոբի ամուսնութեան ծախքը կը յատկացնեն Մուսա Լերան տարագիրներուն Այս առթիւ փեսան՝ Յակոբ, համեստ արհեստաւոր մը, տրամադրած է հազար փրանք, իսկ Սէբէնկիւլեան ընտանիքը՝ 500 փրանք:

ՑԱՆԿ 17

Ալֆորվիլի հանգանակութիւնը	5007
Սէնթ Մարկրիթի (Մարսէյլ) հանգանակութիւնը	1200
Յակոբ Տոլպաշեան, Մարսէյլ	1000
Տէր եւ Տիկին Հայկ Սէբէնկիւլեան, Մարսէյլ	500
Այրի Տիկին Գ. Շահլամեան, Մարսէյլ	200
Ս. Թասիքեան	50
Ն. Թովմասեան	25
Օր. Եզուպեան	20
Ռ. Փարիզ	10
Յովհ. Զրբինեան	50
Միքայէլ Սեթեան, Ավինեօն	100
Պէհրիկեան եղբ. Ավինեօն	50
Հայկ Արամ Գալեան, Ավինեօն	15
Գումար՝	8,227
Նախորդ գումար	34,212
Հանգանակիչ կեդրոնական յանձ. — Ընդհ. գումար	42.439

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ՄԻՇՏ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

Ջոր. Էփ, Գերմանիոյ գաղթային դաշնակցութեան նախագահը, ճառ մը խօսելով նորէն յուզեց գաղթավայրերու խնդիրը Այս առթիւ յայտարարեց.

— «Մեր քաղաքական թշնամիները պէտք է համոզուին թէ Գերմանիոյ գաղթային պահանջը կարելի չէ մերժել: Այն պետութիւնները որ այսօր իրենց ձեռքին մէջ կը պահեն գերմանական գաղթավայրերը, կ'ուզեն պահպանել իրենց միակողմանի տիրապետութեան իրաւունքները, փակելով մեծ ժողովուրդի մը կենսական տարածութեան ճամբան: Այդ պետութիւնները իրենց զինուորական դաշնակիցները կը յանձնեն իրենց նախկին թշնամիներուն եւ անոնց հետ կը գինակցին, պարզապէս չվերադարձնելու համար ինչ որ իրաւապէս կը կազմէ սեփականութիւնը միահեծան պետութեանց»:

Այս առթիւ կարեւոր թերթ մը կը գրէ —

«Եւրոպան խաղաղութիւն չի կրնար գտնել առանց դարմանելու գաղթային անարդարութիւնը Երբ ժողովուրդի մը կը մերժուին տնտեսական գոյութեան հնարաւորութիւնները, բնականաբար ան կը դառնայ դժգոհութեան աղբիւր մը»:

** Լեհաստանի սպայակոյտին ճառը մեծ դայրոյթ պատճառեց Գերմանիոյ մէջ. Թերթերը բուռն հրատարակութիւններ կ'ընեն այս առթիւ, հեգնելով այն խօսքը թէ «Տանցիկը Լեհաստանի թոքն՝ է»: Անգլիոյ մէջ անշուշտ գոհ են ճառէն, իբրեւ դաշնակից Լեհաստանի.

ՄԱՐԱԹՈՆԻ ՃԱՀԱԿԻՐՆԵՐՈՒՆ ՊԵՍ

Մռայլ է Հայոց քաղաքական հորիզոնը։

Ծաքատամ ու անորոշ վիճակ։ Դժուար է ներկայիս կանխորոշել անհետացումը մեզ պաշարող մութ ամպերու։ Հասարակական եւ քաղաքական այժմու վերիվայրումներուն մէջ, սխալ կ՚ըլլար նաեւ լուսաւոր շըլլալ պայծառ լուսաւոր օրերու։

Ինչ որ վիճակուեցաւ հայութեան 20րդ դարու սկիզբին, քնաւ իբաւունք չի տար յուսահատելու, կամ խաղուած համարելու մեր դատը։ Կեանքը յղի է անակնկալներով, նոր երեւոյթներով, զարթօնքով։ Գալիք դէպքերը կրնան լուսաւոր արահետ մը բանալ մեր իղձերու իրականացման համար։ Հայութիւնը արթուն պահակի պէս պէտք է հսկէ օրուան շարժում — ներուն՝ լաւագոյն ձեւով ցոյց տալու իր կորովն ու կամեցողութիւնը։ Ցաւիտենական պայքարը վաւերացուցած է մեզ՝ համբերութեան, նաեւ տոկունութեան։ Կը չահի ան՝ որ յամառիլ գիտէ, սպասել կրնայ։

Մեծ պատերազմի խորշակը կտրեց մեր թեւերը։ Սպասած ջահի պէս պլպլացինք այանդի օրերուն եւ յաջորդ տարիներուն կիսամաշ մեր ճըրագը ուռճացած նոր իւղով բոցեր արձակեց, լուսաւորելով Հայոց կեանքը, ազգային։

Կարճատեւ լոյսի օրերուն, երբ հայութիւնը, Ազատ եւ Անկախ երկիր ունէր, երբ հայրենի աշխարհի մէջ պետական նոր կեանք կը կազմաւորուէր, ժողովուրդը սկսաւ մոռնալ անողոք անցեալը լի արիւնով, ոճիրով, բռնութեամբ։ Նոր հորիզոններ կը բացուէին իր առջեւ, ներկան իր անմիջական թելադրանքները եւ հոգերը ունէր։ Վերածնող երկիրն ու ժողովուրդը, ստեղծագործ կորովով լեցուած, կը վերակենդանանար։ Կեանքը նոր աւիշ առած կ՚եռար Հայաստանի մէջ եւ Արտահայաստանը թեւաւոր երազներ ու յոյսեր կուտար մանուկ պետութեան, ժողովուրդին։ Դառնալ սկսած էր Հայոց բախտը։

Կարճատեւ եղան, սակայն, Հայոց ցնծութեան օրերը։ Վերածնող պետութիւնը ինկաւ թշնամիներու հարուածներուն տակ։ Հայաստանը դարձաւ կամազուրկ մէկ մասը Խորհրդային Միութեան։ Միւս կողմէ Թըրքական բանակը փռուեցաւ Ախուրեանի ափերին։Ազատ ստեղծագործող կեանքը կանգ առաւ, երկիրը դարձաւ Մոսկուայի նշանաբաններուն թութակը։ Դպրոցը, նոր սերունդի դաստիարակութիւնը, ազգային ուրոյն կեանքը առնուեցան կապանքներու տակ՝ երկրի մէջ։ Արտահայաստանի հայութիւնը, ցրուած երկրէ երկիր, զուրկ ընդհանուր ղեկավար մարմնէ, տարուբերուեցաւ, ովկիանոսը ինկած, անղեկ նաւու պէս։ Իւրաքանչիւր երկիր իր օրէնքներով, պայմաններով՝ դիմագրկեց հաւաքական հայութիւնը։

Ազգային կեանքը, դպրոցը, հանրային ձեռնարկները, սերունդի դաստիարակութիւնը տարուեցաւ առանց յատուկ ծրագրի, կազմակերպուած ձեւի։ Եւ անմխիթար այս կացութեան մէջ, ամլութեան մատնուեցաւ հայութիւնը նաեւ հոգեպէս։ Հայութեան որոշ հատուածի մէջ պակսեցաւ հաւատքը դէպի մեր ժողովուրդի ապագան, հաւաքական իղձերու իրականացումը։ Ըլլալով օտար միջավայրերուն շատ յարմարող, ան թաւալգլոր ուծացման գնաց։ Հայութիւնը շըթայակապ երկրի մէջ, հաւաքականօրէն նաեւ կամազուրկ դարձաւ երկրէն դուրս։

Երկիրներ կան, ուր հայութիւնը կրաւորական զանգուած մնաց։ Փակուեցան իր դպրոցները, արգիլեք տակ առնուեցան թատրոնը, մշակութային կեանքը, հանրային ձեռնարկները ու ժողովուրդը հալածուած տիրող վիճակին հետ լռեց, համակերպեցաւ։ Հայութիւնը ընդունակ չեղաւ դիմադրութիւն կազմակերպելու, այնպէս ինչպէս ժամանակին կ՚ընէին սուլթանական Թուրքիոյ կամ ցարական Ռուսիոյ մէջ։ Ան անտեսեց անգամ կրաւորական դիմադրութիւնը, լուռ, անաղմուկ, իսկ ընդդիմութիւն ցոյցաբերու տիրող քաղաքականութեան դէմ։ Ժամանակին ի հեճուկս Ռուսերու եւ Թուրքերու, Հայերը ունէին իրենց գաղտնի դպրոցները, դասարանները, ընկերութիւնները։ Մեր դէմ մղուած հակազգային քաղաքականութեան հակադրած էինք մեր ուրոյն գիծը։ Տարբեր է այսօր մեր դիրքը։ Թոյլ, գրեթէ աննշմարելի է մեր ընդդիմութիւնը։ Իսկ այսօր՝ աւելի քաներքեր վտանգի տակ է մեր ժողովուրդի հոգեկան կեանքը։ Այսօր աւելի զօրաւոր են միջոցները մեզ ձուլելու, ոչնչացնելու՝ իբրեւ ուրոյն ազգութիւն։

Երկիրներ ալ կան, ուր հայութիւնը ազատ է կատարելապէս։ Կառավարութեան տակ չեն մեր մշակութային հաստատութիւնները, դպրոցը, ազգային կեանքը։ Այսուհանդերձ, նոյն անմխիթար վիճակը ամէն տեղ։ Բացառութիւնները յարգելով հանդերձ, կարելի է ըսել որ մեր նոր սերունդը կորուած է մեր ազգային կեանքէն։ Օտարի թատրոնները, պարահանդէսները, հանրային առօրեայ կեանքը աւելի հրապուրիչ են, քան մերինները։ Մեր իղձերը, ցանկութիւնները նուազ հարազատ են քան իշխող ժողովուրդինը։Անոնցմէ ներքրդպրոցները, յատուկ ուղիէ զուրկ մեր հանրային աշխատանքները, ձեռնարկները։ Կուսակցութիւններէն ոմանք պատճառաբանչու եւ օտարամոլ են, զուրկ՝ դիմադրական կամքէ, յստակ գաղափարական ուղիներէ։ Ի տես այդ բոլորին խոր տխրութեամբ կը համակուի հայութեան այն հատուածը, որ չանտեսեր ազգային արժէքները։ Ան կը կարծէ, որմեծ ժողովուրդներու կողքին ապրելու իրաւունք եւ պահանջ ունին նաեւ փոքրերը։

Հազարամեայ մեր մշակութային կոթողները, պատմութիւնը, ստեղծագործող ոգին, ազգայինսովորութիւնները կը պարտաւորեցնեն մեզ՝ արթուն ըլլալ, տէր մնալ մեր անցեալի հարստութեանց, նաեւ յաւերժացնել մեզի աւանդ թողուած ժառանգութիւնը։

Պատմութեան ընթացքին բազմաթիւ անգամներ հայութեան որոշ մասնիկները դաւաճաներ են մեր ազգային ինքնուրոյնութեան, եւ ի վերջոյ ձախորդութիւն չքացեր են պատմական բեմէն։ Արտասահմանեան մեր բազմաթիւ գաղութները, նաեւ երկրի մէջ ուծացածները յիշատակ իսկ չեն թողած իրենց խոսքէն։

Անողոք է պատմութիւնը՝ ուրացողներու, դաւաճաններու հանդէպ։ Անարգանքն ու ամօթն է անոնց բաժինը։

Պատմական դարձակէտի շրջան մը կ՚ապրի Արտահայաստանեան հայութիւնը։ 20րդ դարու հայութիւնը քննութեան բովի մէջ է, — արդեօք ա՞ն ալ Ֆրանսայի, Լեհաստանի, Հունգարիայի, Հոլանտայի, Հնդկաստանի, Իտալիայի հին հայ գաղութներու պէս պիտի ձուլուի, անյայտանայ, թէ պէտք է կարողանայ դիմադրաւել բոլոր տեսակի խոչընդոտները՝ իբրեւ հայ եւ ազգային միաւոր ապրելու։ 19րդ դարու հայութիւնը, ցրուած Թուրքիոյ եւ Ռուսիոյ զանազան շըրջանները, կրցաւ կռուիլ ուծացման համայնակուլ ալիքներուն դէմ։ Լազարեան, Ներսէսեան, Գէորգեան ճեմարանները, կեդրոնական, Թեմական, եւ այլեւայլ դպրոցները, Բարեգործական, Տիկնանց, Մշակութային եւ այլ կրթական կազմակերպութիւնները սատակաորէն պայքարեցան եւ մեզ հասցուցին որոշ հանգրուանի։ Յեղափոխական միութիւնները եւ կուսակցութիւնները կերտեցին նոր Հայը, տուին նոր գաղափարներ, նոր կորով, կամք։

Զարթօնքի այս օրերուն, հայութիւնը նորէն տագնապի շրջան կ՚ապրի։ Ժամանակաւոր անյաջողութիւնները կորստաբեր ուղիներու կը մղեն մեզի։ Սմքած՝ տեղի կուտանք եւ ուշ չէ, կարծէք, այն ժամը, երբ պատմութիւնը անարգանքի տիկնին պիտի զամէ մեզ։

Արտահայաստանի հայութիւնը խաշոր դերը ունի մեր ազգային պատմութեան յարատեւման մէջ։ Ան պէտք է ըլլայ մէկ օղակը անցեալի եւ գալիք սերունդներու։

Բազմաթիւ են պայքարի միջոցները՝ ուծացման, այլասերման դէմ։

Առաջին հերթին, սակայն, մշակոյթն էր մեզ պէտք է կարողանայ հայ պահել, իբրեւ ուրոյն ազգ ապրեցնել։ Ամէն մէկ ժողովուրդ իր ինքնուրոյն մշակոյթով կը տարբերի միւսէն։

Հայութիւնը ունի իր առանձնայատուկ մշակոյթը։Անհրաժեշտ է ամուր փարիլ մեր մշակոյթին, զարկ տալով անոր ճոխացման՝ իբրեւ կարեւոր յենարան մեր գոյութեան։

Մշակութային ձեռնարկները, կազմակերպութիւնները, առաջին հերթին դպրոցները լաւագոյն զէնքերն են մեր իբրեւ ազգ անկախ գոյութեան։

20 տարուան մեր Արտահայաստանեան մշակութային կեանքը եղած է թերի, մեր դպրոցները անկազմակերպ ու նուազ օգտակար։ 20 տարուան ընթացքին մենք ենք ստեղծած ցանցը ազգային նախապատրաստական եւ երկրորդական վարժարաններու, մեր նոր սերունդը զուրկ է եղած ազգային դաստիարակութենէն։ 20 տարուան ընթացքին հիմնած մեր երկրորդական վարժարանները եղած են հատ ուկէնդ, անտեսած ենք աղջկանց երկրորդական վարժարանները։ Մոռցած ենք, որ կինն է ընտանիքի սիւնը, ան է որ սերունդը կը դաստիարակէ, ան է որ ազգային ոգի պիտի ներշնչէ իր զաւակներուն։ Երբ օտարացած է կինը, փրկութիւն չկայ ազգութեան։ Ազգութեան պահպանումին կարեւորագոյն ազդակը կինն է։ Ո՞ւր են մեր Արտահայաստանի հայութեան աղջկանց վարժարանները, ինչո՞ւ հայութիւնը անտեսած է այդ խիստ կենսական հիմնարկութիւնը։ Ինչո՞ւ համար հարիւր հազարներ ծախսուած են զանազան անկարեւոր, երկրորդական ձեռնարկներու վրայ, բայց մոռցած ենք հիմնականը։

Ո՞ւր են մեր ծաղկոցները, վարժարանները, երկրորդական դպրոցները, լսարանները։

Ամէն տեղ կարելիութիւններ ունինք մեր դպրոցները յարմարցնելու, տեղական օրէնքներուն եւ պայմաններուն։ Օրինակ Պէյրութի Ճեմարանը, եւ Մխիթարեան վարժարանները։

Մոռցած, անտեսած ենք այս կարեւոր պարագան եւս։ Թալենք մեր նախնիքներու ճամբէն, արդարացնելու համար մեր հաւաքական գոյութիւնը։

Ա. ՈՒՐԱՐՏԵԱՆ

ՀԱՆԳՈՅՑԷ ՀԱՆԳՈՅՑ

Բ.

Թարսուս։ Զօրքերը եւ վերջին ջոկատները հասան այս առտու։ Ժամը ութին մօտերը, բերելով 891 հոգի տարագրեալ Թարսուսի պաշտօնատուններուն թիւը բարձրացաւ 3575ի։ Այս անգամ ալ կամաւոր տաղի ունեցաւ անխռով պայմաններու մէջ, շնորհիւ գաղթականներու հեզ ու գիտակից ընթացքին, քան մը որ անշուշտ չանցաւ նաւահանգիստի փոքրութեան գնահատութենէն։ Արդար է որ մենք ալ մեր երախտագիտութեան մէջ չանտեսենք կարգապահութեան Հակող ատեանններուն համբերատար ու բարեացակամ վերաբերումը հանդէպ մեր տարագիր ազգակիցներուն։

Կաթողիկոսական ընդհանուր փոխանորդ Սարաճեան եպս. որ նոր կը հասնէր, ընկերակցութեամբ Ղեւոնդ վրդ.ի եւ Գ. Բ. Եզիկեանի, կրցաւ գիտել փոխադրութեան գ. բերին վերջին արարուածը։ Սրբազանը աչքէ անցուց կայանները որոնց համար Զարեհ վրդ.ին յանձնեց քանի մը սենտուկ խաղցած կաթ։ Ցետոյ այցելեց Թարսուսի կառավարչատունը՝ իր շնորհակալութիւնները յայտնելու համար պաշտօնական անձնաւորութեանց։ Կէսօրուան մօտերը եպիսկոպոսը, իր հետեւորդներով մեկնեցաւ Քէսապի շրջանը։

×

Գաղթականները նաւէն ելլելէ վերջ առաջնորդուեցան նուամատայցին կից ծառաստանի մը մէջ, հոնկից ալ կարգով տողանցելու համար արձանագրութեանց պաշտօնեաներու եւ պատուաստողներուն առջեւէն։ Հարկ չկայ ըսելու որ այս գործողութիւնները երկար ժամերու քրտնաթոր աշխատանք մը հարկադրեցին պատասխանատու պաշտօնեաներուն, բայց եւ սակայն կը գոհանամ կատարելով իրողութեանց պարզ թուագրումը այնպէս ինչպէս վայել է ժուժկալ գեկոյցի մը յօրինուածքին։

Ծառաստանի պարտէզներով ընդմիջուած այս սիրուն, շա՜տ սիրուն փոքրիկ քաղաքին մէջ որ Թարսուսն է, օղը հեղձուցիչ չէ հակառակ իր ծովափնեայ դիրքին, առով մէկտեղ նորահաս ճամբորդները խումբ խումբ դուրս կուգան ծառաստանէն եւ մեզի երկարելով իրենց սզոցաւորը շուրթերով փողերը, կը պաղատին.

— Ջո՜ւր, ջո՜ւր…։

Քիչ յետոյ կը հասնի գաղթականներու կամաւոր ջրկիր — շարժավարը Լեւոն Գարաօղլանեան, քաղաքապետութեան ջրատար վրայ։ Շնորհառութեան արժանի է այս պատանի գաղթականին ինքնամատոյց ծառայութիւնը ի նպաստ իր բախտակիցներուն։

×

ՀԱՑԵՐԷՆ ԽՕՍԷ՛…։ Ապահով եմ որ Սուրիոյ եւ Լիբանանի բարեկամներս այս խորագիրը կարդալով ըսին.

— Տարօնեան իր հայախօսութեան քարոզներով մեզ ապաննէլէ վերջ դըրնաց նոր փորձանք մը աւելցնելու Թարսուսի աղէտակներու գլխուն։

Ջեմ թաքցներ որ յաճախ փափաքած եմ կարել այն լեզուները որոնք հայերէն գիտնալով հանդերձ, Թուրքերէն կը բարբառին։ Բայց խոստովանիմ որ՝ Թարթուսի ծովափին վըրայ՝ ի փառս Մեծասքանչին արձակուած այս պատգամին հեղինակը ես չեղայ այս անգամ, այլ… ծերունի մը։ Ծերունի մը որուն սիրտը հաւանաբար խոցած էին Սանճաքի նոր տէրերը իրենց հայասպան սատարովը.

— Վարթանտա՛շ, թիւրքճէ գօնու՛շ։

Ըսե՞մ որ անզուսպ ժպիտ մը զգացի համբուրելու իր մազառատ ճակատը որ առիթը մը բաշխին պէս ըըլլալ չէ ճանչցած սանտրին հպումը։

×

Մէկ քանիներ, սակայն, իրենց գանգատներուն արտայայտութեան մէջ երեւան կը բերեն արդարախոհութիւն մը այնքան լայն որ Թուրք վիճակագրական մը անգամ տեղ կը գտնէ անոր մէջ։

— Այս ազան շատ վթարի է նաւամեզի համար։

Միտ՜միտ իրիկաս, Աստուա՜ծ սիրես, սոխին քաղցրը կ՚ըլլա՞յ։

— Աղէկին աղէկ ըսենք, գէշին ալ գէշ. ո՞վ գիտէ թէ այս սոխի կեղեւներուն մէջ խնձոր մը փաթթուած չէր։

Մեկնութեան կը կարօտի՞ այս փիլիսոփայ գաղթականին վարկածը խնդրոյ առարկայ վիճակագրականի արբենի անհարազատութեան մասին, անհարազատ՝ թրքական տարրալուծարանի քննութեան համաձայն, անշուշտ.

×

Ինքնութեան թուղթերը, որոնք կը ներկայացուին արձանագրութեանց դիւանին, ամէնն ալ կանոնաւոր են, հազուադէպօրէն կը նկատուին անբըշան թերութիւններ, դիւրաւ սրբագրելի։ Բայց ահա ընտանիք մը, հայր, մայր եւ երեք փոքրեր որոնք իրենց թուղթին վրայէ 'երեւին իբրեւ պարականապատակներ։ Ըստ երեւոյթին, Սանճաքի թուրք իշխանութեանց հետապնդումներէն խուսափելու նպատակաւ ձեռք բերուած վաւերագիր մը որ հիմա դէմ կը դառնայ շինքը կըրողներուն։ Արձանագրութեանց բարապատրկութիւնը կը մերժէ ճանչնալ այս ընտանիքին նպաստընկալի հանգամանքը, քանի որ Հովանաւոր Տէրութեան ընծայած դրամական օժանդակութիւնը յատկացուած է այլապէրէորէն սուրիահայ գաղթականներուն։ Հրահանգները խիստ են այս մասին եւ պաշտօնեաները չեն կրնար դուրս գալ իրենց պարտականութեանց գիծէն։

Կուլա՛յ կինը, որուն հառակին ներբողքը կը հառաչէ, կը ... ուրքեր չէն կրցած եղծանել իր կըրած ցնցումները։ Գլխաբաց, արեւահար եւ ոտքերը ճեղքուած՝ արեւոտ խիճերէն։ Կուլայ նաեւ ծերհաջ բախսն դէմքը ջղաձգօրէն տրցելով մօրը ցամքած կուրծքին վրայ։ Միւս երկու փոքրերը, որոնք հազիւ չափին մը ունին իբրեւ մերկանդամէ, մայրը շըշալպատած՝ ի զուր կը տագնապին ըմբռնելու անոր արցունքներու չարժառիթը։ Քիչ մը հեռու, ամուսինը պատահական լաթով մը կը սրբէ երեսին խորշոմները, այնքան խորունկ որ առնուազն եօթնօրեայ մօրուքը դեռ չի բաւեր զանոնք հարթելու։ Մարդը որ այլեւս անօգուտ կը համարի թախանձել, շալակէցանց մը տալով դէպի ուսերը, կը կանչէ կինը.

— Եօ՞ պըր ուրթունք, կը հեծկտայ վերջինս։

— Ճհանդամը պըր ուրթունք

— Մէկէ՞ր ճհանդամը գմե դալ կ՚էնի։

Հակիչ ոստիկանները սիրտ չեն ըներ եռ մղելու հէք կինը, իսկ արձանագրող պաշտօնեաները, որոնց գլուխը կը գտնուի Պ. Էտկառ Սարմեան, կ՚որոշեն իրենց նախաձեռնութեամբ դիմում մը կատարել Լաթաքիոյ պատուիրակին մօտ ի նպաստ այս դժբախտներուն։

◼

Ու հիմա արցունքներու թափանցկութեան մէջէն դիտեցէք նորածին մը ոսկեդէն ժպիտը։ Այստեղ հազիւ ցամաքահանուած, Տիկին Գոաչէ, քաղաքիս հրամանատարին կինը, գաղթական մանկաբարձուհիի մը ընկերակցութեամբ փութաց դէպի նաւը՝ երիտասարդ հայուհիի մը մօտ որ, տղաբերքի ցաւով բռնուած չէր կրցած հեռանալ ու գետուրներու վայրէջքին։ Նորածինը աղջնակ մըն է։ Անգլիացի նաւապետը իրեն վերապահած է երախայրին կնքահայրութիւնը եւ զանի կոչած է Զաֆրան, անունովը այն շոգենաւին որուն վրայ իր փոքրիկ սանուհին աշխարհ եկաւ։ Կնքահայրը դրամական նուէր մը ըրած է խանձարուրքի պատրաստութեան համար։

Զօրրորդ ծննդաբերութիւնն է որ տեղի կ՚ունենայ այս յաւելուածական տարագրութեան հանգրուաններուն վրայ։

ԵԴՈՒԱՐԴ ՏԱՐՕՆԵԱՆ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Սէն Ժէօվէ Լիլայի մէջ, այս տարուան տարեկան քննութիւնները յաջողապէս անցուց Տիգրան Խաչիկեան cours complémentaireի Բ. տարին արժանանալով prix d'honneurի։ Իսկ իր առաջին վկայականը ստացած էր Տորոսներ նահանգին մէջ, ուր բոլոր քանթօններու աշակերտութեան մէջ առաջին հանդիսանալով՝ անոր կողմէ ստացած էր արժէքաւոր ինք՝ նահօս գիրք մը։ Ժան Գաբրիէլ նոյնպէս յաջողապէս անցուց cours complémentaireի Ա. տարին։ Ցետոյ Ecole Professionnelle մտնելու համար ժամանակցեցաւ քննութիւններուն եւ 170 աշակերտի մէջ երկրորդ հանդիսանալով ստացաւ հազար ֆրանքի պարգեւ մը։

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Մի քանի օրից յետ Թէոդորոս կաթողիկոսը՝ Վանայ Ս. Յովհաննէս կոչուած հոյակապ տաճարի մէջ, Գագիկ Թագաւորի, նրա պալատականների եւ բոլոր հրաւիրեալ իշխանների ու իշխանուհիների ներկայութեամբ՝ թագաւոր պսակեց Աբասին եւ թագուհի՝ Գուրգէնդուխտ Տիկնոջը։

Այսպէսով Հայաստանի նախագահ իշխանապետ կամ Արքայից – Արքայ հռչակուեցաւ Աբասը. եւ նրա թագաւորութիւնը արտաքին ողջունեցին ինչպէս Գագիկ Արծրունին, նոյնպէս եւ Հայոց բոլոր իշխանները, երդուելով նրան հաւատարմութիւն եւ անխախտ բարեկամութիւն։

Աբաս թագաւորը մեծամեծ ընծաներով պատուեց թագադրութեան ներկայ եղող իշխաններին։ Բայց ամէնից արժանաւոր պարգեւը տուաւ Գէորգ Մարզպետունուն, կարգելով նրան իւր բոլոր զօրքերի վրայ Հրամանատար Սպարապետ, եւ տալով նրան իրաւունք վայելել այդ պատիւը որդւոց որդի։

Է.

ԴԸԻՆՈՑ ԱՌՈՒՄԸ

Գագիկ Արծրունին մի քանի շաբաթ շարունակ հիւր պահեց իւր մօտ Աբաս թագաւորին եւ, ի պատիւ նրա, նաեւ հրաւիրեալ իշխաններին։ Այդ բոլոր ժամանակ նա նրանց զբաղեցնում էր հաճոյական զբօսանքներով։ Մի օր շրջեցնում էր իւր անառիկ բերդում եւ ցոյց տալիս նրանց՝ նրա հըրաշալիքները, բնութեան ու մարդկանց եւ ժանաւանդ իւր ձեռքով կերտուած ամրութիւնները, ահաւոր մարտկոցները, վիմափոր անձաւները իրանց գաղտնի ճանապարհներով, քարակոփ մառաններն ու ջրալից աւազանները։ Ցոյց էր տալիս այդ լեռնակարկառ բարձրութեան առաջ բացուած գեղօրաւարճ տեսարանները, որոնց վրայ նայում էին նրանք՝ բազմելով քարաբլրի ծովահայեաց կողերում ամփիթատրոնաձեւ փորուած նստարանների վրայ։ Այդտեղից երեւում էր քաղաքը իւր բազմազան շինութիւններով, ծովակը՝ իւր գեղածուփ ալիքներով եւ ապառաժուտ կղզիներով. երեւում էին ծովափնեայ այգիներ ու դարաստաններ, կանաչազարդ դաշտեր ու բլուրներ եւ կապուտակ լեռների ձիւնազարդ գօտիներ, որոնք Բզնունեաց ծովակը պատում էին չորս կողմից՝ Սիփանը հիւսիսից, Արտօսը հարաւից, Վարագը արեւելքից եւ Գրգուռն ու Ընձաքիսարը արեւմուտքից։

Մի ուրիշ օր նա զբաղեցնում էր նըրանց Վանայ գեղազուարճ այգեստաններում, որոնք քաղաքի արեւելեան կողմից սկսուած տարածւում էին դէպի ծովակի հարաւակողմը մի քանի ժամուայ ճանապարհ, ամփոփելով իրանց մէջ փոքրիկ աւաններ, շէներ ու գիւղեր եւ իշխանական ամառանոցներ։ Ամէն մի ուշադրութեան արժանի վայրում, կարկաչահոս աղբիւրների մօտ եւ հովանաւոր ծառերի տակ՝ նա պատրաստում էր հիւրերի համար զուարճալի խրախութիւններ, համեմուած ճոխ հացկերոյթներով, որոնցով ժանաւանդ հարուստ էր իւր արքունիքը։

Յաճախ նա առաջնորդում էր հիւրերին դէպի արքայական որսարաններ, որոնք գտնւում էին Վարագայ ապառաժուտ լանջերում, կամ ծովի հարաւակողմը գտնուող անտառներում, ուր երէների առատ որսորդութեամբ զուարճացնում էր նրանց։

Երբեմն էլ նա պտտեցնում էր նրանց Վասպուրականի այն վանքերը, որոնք հռչակաւոր էին իրանց դպրութեամբ կամ միաբանական կարգաւորութեամբ՝ ցոյց տալու համար իւր երկրի մտաւոր ու կրօնական զարգացման յառաջադիմութիւնը։

Վերջապէս նա իւր արքայական նաւակներով զբօսեցնում էր հիւրերին նաեւ Վանայ ծովի վրայ՝ այցելելով նրանց հետ միասին ծովափնեայ ամարանոցները եւ ծովի մէջ գտնուող Լիմ, Կտուց, Առտէր եւ ժանաւանդ գեղազարդ ու բարեկէն Աղթամար կըղզիները։ Վերջինի մէջ այդ ժամանակ նստում էր Հայոց ընդհանրական կաթողիկոսը։ Այդտեղ Գագիկ թագաւորը կառուցել էր հրաշակերտ եկեղեցի, հոյակապ ապարանք, անառիկ բերդ ու դղեակ, ուր եւ անցընում էր ամառնային ամիսները։ Այդ բոլորը նա ցոյց էր տալիս իւր բարձրաստիճան հիւրերին, բացատրում էր նրանց իւր ճարտարապետական գաղտնիքները եւ հրճւում էր նրանց գովութիւնները լսելով։

Բայց այս բոլոր զբօսանքների ժամանակ Աբաս Արքայի ուշադրութիւնը գրաւում էին միայն Գագիկ Արծրունու ռազմական ամրութիւնները։ Նա զգում էր որ դրանց շնորհիւ է նրա երկիրն ազատ մնացել թշնամու աւերումներից, չնայելով որ այդտեղ բազմիցս արշաւել էին թէ՛ Յուսուփի Ոստիկանը եւ թէ նրա տեղապահները։ Թէպէտ Վասպուրականը բնութիւնից արդէն օժտուած էր գեղեցիկ ամրութիւններով, այնպէս որ ոչ միայն Գագիկ Արծրունու նման բազմափորձ զինուորականը, այլ նրանից աւելի-տկար մի իշխանապետ կարողէր այդ ամրութեանց պատուհանելով՝ ապահովել երկիրը թշնամու յարձակումներից, բայց եւ այնպէս, Գագիկ Արծրունին բնութեան տուածներին վրայ աւելացրել էր նաեւ իւր ստեղծագործութիւնները։ Վասպուրականի ամէն մի կիրճը, քարաբլուրն ու լեռնալանջը, վանքն ու մենաստանը նա դարձրել էր պաշտպանութեան վայր, ժողովրդեան ապաստանարան իսկ բերդերն ու ամրոցները շինել էր անմատչելի։ Եւ ահա՛ այս պատճառով Վասպուրականի ժողովուրդը աւելի բարեկեցիկ, վանքերն աւելի չէն, միաբանութիւնները բարեկարգ էին, քան թէ Արարատեան երկրում։ Եւ Աբասն ինքն իրան մտածում, ծրագիրներ էր կազմում, որ իւր երկիրը դառնալուն պէս՝ ամէն ջանք գործ դնէ իւր թագաւորութիւնը նոյն ձեւով բարեկարգելու։

Սակայն Գէորգ Մարզպետունին բոլորովին այլ գործով էր զբաղուած։ Նախ՝ նա մտածում էր Արարատեան ու հարաւային իշխանապետութեանց մէջ ստեղծած միութիւնն հաստատուն կապերով ամրապնդելու եւ երկրորդ՝ համոզել բոլոր միացած իշխաններին՝ հաւաքական ուժերով Դուինայ վրայ արշաւելու, որպէսզի մայրաքաղաքը գրաւելով՝ միանգամընդմիշտ օտար տիրապետութեան անհարազատ ազդեցութիւնը երկրի վրայից հեռացնէ։

(Շար.)

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ԳԱՂԹԸ

Կարդացի՞ք։

Կրցա՞ք կարդալ երէկ, առանց յուզումի ու արցունքի «Անհրաժէի սեփական» Թղթակցին տուած լուրը՝ Ճէպէլ Մուսայի Հայութեան մասին։

Կրցա՞ք կարդալ առանց խորունկ գլխիկորութեան, այլ նաեւ առանց պարտութեան։

Ճէպէլ Մուսայի Հայերը, անոնք՝ որ դարերով իրենց հայրենի լեռներու թառած, ապրեցան ազատ ու հպարտ հոգիով՝ կը հարկադրուին թողուլ իրենց լեռները. անոնք որ Մուսա Տաղի դիւցազներգութիւնը կերտեցին, կը լքեն իրենց հողերն ու բարձունքները, իրենց աշխարհն ու խաղաղ աշխատանքը, տարագիր անելու համար։

Կը լքեն ամէն բան, ակամայ, անհուն վիշտով ու ցասումով, հող ու ջուր, արտ ու թումբ, բայց կ'այրեն ու կը քանդեն իրենց տուները, մեկնելէ առաջ։ Ու ա՛յս հակառակ զուր ըրլորններուն գող. Գօլէի, որ ան֊ում լաւ պիտի ընէր, եթէ հրթար պահէր իր հայրենիքին, ինչ որ տե֊սաւ...

Աւելին. անոնք բացած են իրենց նախահայրերու գերեզմանները եւ ոսկորները առնելով՝ միասին փոխադրած են դէպի Քեսապ ու Լաթաքիա։

Յաւիտենական հայն է, ցեղաշունչ, պարտ ու պատուազգած, որ իր սրբութիւններովը կ'ապրի եւ իր հոգեկան առաքինութիւններովը կը դիմագրաւէ իրեն պարտադրուած անողոք ճակատագիրն։

Այս ճակատագիրը հազիւ վերակերտուած, անգամ մը եւս գոհ կը դառնայ ամպարկութեան ու կը փշրուի։ Ճէպէլ Մուսայի ափ մը հայութիւնը կրկին տարագիրը դառնալ լքելով իր դրախտ հայրենիքը։

Իրաւունք տրուած է իրեն, ըստ համաձայնութեան, ծախել իր անշարժ կալուածները եւ փոխադրել իր շարժուն գոյքերը...

Ի՜նչ հեգնութիւն։ Ինչպէս ծախէ եւ որու իր արտն ու այգին, որոնց վրայ դարերով քրտինք է թափեր. ինչպէս ծախէ եւ որո՞ւ իր տունը, հայ օճախը, խորհրդանիշան հայրենի սրբութիւններու. աւազան ցեղային բարքերու եւ բարիքներու։

Սրբութիւնը՝ սրբութեան միայն կարելի է պահ տալ. եւ Մուսա Տաղի պշնուազարմ հայութիւնը վերլուծած է իր նախահայրերու պաշտած սրբազան հրակը, ու իր օճախները անոր յանձնած։

Եւ հայ տունին հետ՝ հայ գերեզմանը. նախահայրերու գերեզմանը, աճիւնները անոնց՝ որոնք շուրջ քառորդ դար առաջ Մուսա Լերան հերոսամարտը կերտեցին. ապրեցան իրենք, եւ իրենց հետ ապրեցուցին հայ ոգին. արժանանալը դառնալով հայ ցեղին հերոսական խառնուածքին. դրօշակիրը ըլլալով հայութեան ոգեկան առաքինութիւններուն։

Այսօր, հարկադրանքի տակ, լքելով հայրենի աշխարհը, այնքան սիրելի դարերու յուշքերով, Մուսա Լերան հայութիւնը իր հետ կը տանի իր սիրելի հերոսներու նշխարները. իր եւ իրեն հետ ցեղին սրբութիւնը, հպարտութիւնը, ցեղային փառքը, որով հայ հայրենիքը կայ ու կը պահծայ. որով հարուստ է հայոց պատմութիւնը, կենդանի ու կենսունակ՝ հայութիւնը։ Ափ մը փոքր. բայց ինչ անհուն զօրութիւն. ցեղային ինչ երազատպաշտութեան ինչ ոգի. հերոսական ինչ խառնուածք անոր մէջ խտացած, ափ մը կարմիր հող, որ ինչպէս բանաստեղծը կ'ըսէ, ոչ միայն Մուսա Լերան հերոսներու ոգին կը բոցէ մեզի ու յաւիտեան աղօթանքներուն՝ հայ նախահայրերուն ալ միասին։

...Առանց երբեք զիտնալու

Թէ կուտար իր պայթումն ալ միտ֊
քին.

Ու երբ տարր անպաշտպան

Կարմիր հող մը եղած, հայ հող մ'ըլ֊
լալուն։

Ո՛վ խորհուրդ տուաւ Մուսա Լերան դժբախտ այլ հերոսական բաղմութիւններուն, որ իրենց տունները չթողուն Թուրքին, կրակին տան։

Որ իրենց հայրենիքի սրբութիւնները, իրենց հերոս զաւակներուն աճիւնները միասին առնեն ու տանին իրենց հետ, իբրեւ յուշարար հայրենիքի, աղբիւր կորովի եւ ապագայ յոյսի ու ապագայ պայքարներու, որոնք պիտի գան հարկադրաբար, քանի բռնագրաւուած կը մնան ու կը բռնագրաւուին դեռ հայրենի հողեր. քանի հայ Դատը կը մնայ անլուծելի ու հայ ժողովուրդը զրկուած ամէնուրեք, մարդկային տարրական իրաւունքներէ։

Ի՜նչ հոգ, որ զուրկ ենք մեր հայրենիքէն տարագիր ու պանդուխտ, քանի կը պահենք մեր երակներուն մէջ հայ ցեղի բոցեղէն ոգին. քանի կան մեզ հետ, մեզի պէս տարագիր, մեր հերոսներու աճիւնները, որոնք կը խօսին ամէն օր եւ կը ծեծեն մեր կուրծքի տախտակները, արթուն պահելու համար մեզ եւ բաբախուն՝ մեր սրտերը մեր մտքերուն հետ։

Ո՛ւր էր թէ ըմբռնէին այս յաւիտենական իրականութիւնը մեր ցեղային սոխները։

Ըմբռնէին եւ մտածէին։

Ըմբռնէին անոնք ալ, որ իրենք զիրենք բարեկամ կը դաւանին հայուն ու անոր Դատին. կը սջանչանան այլ կը տկարանան...

Ըմբռնէին եւ պատմէին աշխարհի, թէ այսպէս ժողովուրդ մը կայ տառապեալ, որ կեանքի յորդ ալիքներով. դարերէն եկած, դէպի դարերը քալող։

Ահա փոքրիկ հայրենիք մըն ալ պարպուած, հայութեան թանկագին բեկոր մըն ալ տարագիր։ Տարագիր իր սրբութիւններուն հետ, տարագիր ոչ թէ իբրեւ թիւ եւ բազմութիւն, այլ իբրեւ բեկոր հայ ցեղէն, հայ ոգիէն, հայ հայրենիքէն։

Հայրենազուրկ, այլ զուրկ ու հեռու հայրենիքէն. ազատատենչ՝ բայց անազատ, աշխատասէր ու խաղաղ, այլ շարունակ կեանքով փոթորկոտ եւ զրկուած աշխատանքի հնարաւորութենէ. եւ վերջապէս ստեղծագործ, բայց հեռու ու տարագիր անապատներու մէջ նետուած, ա՛յս է ճակատագիրը հայութեան, ու ա՛յս պիտի ըլլայ ճակատագիրը Մուսա Լերան քաջարի հայութեան։ Գիտէ հաւատալ՝ յինք նման դժխեմ ճակատագրի, եթէ չտեսնէինք ամենօրեայ հրաշքը. զոր Հայը կը գործէ ամէնուրեք, հակառակ դժնդակ պայմաններու. հայրենիքէն հեռու թէ զուրս, աշխարհի չորս ծագերուն։

Կ'ապրի ու կը ստեղծագործէ, կը խօսի ու կը գրէ իր նախահայրերու աջանջելի լեզուովը. կը ճոխացնէ իր մշակոյթը. կը պահէ իր ոգին. կը պայքարի եւ կը հաւատայ իր վաղուան ճակատագրին։

Ու այս բոլորը՝ շնորհիւ այն ոգիին, որ Մուսալեռցին կը մղէ իր տուները հրկիզելու, շնորհիւ այն հերոսապաշտ զգացումին, որ զուրգուրանքով կ'ողողէ նահատակներու սրբազան նշխարները, այսինքն՝ անոնց գործն ու յիշատակը։

Բուռ մը հայութիւն, դիւցազնական պատմութեամբ, դաղթի կ'ելլէ նորէն, անտուն ու անապահով ճակատագրով։ Բուռ մը հայութիւն բովանդակ ցեղին պատկերով, անոր կորովի ոգիով. նոյն հաւատքով՝ վաղուան իր ճակատագրին հանդէպ։

Երանի գաղթի այս օրերուն, առանձին չզգար ան ինքզինք, եւ իր հերոսներու աճիւններուն հետ, զգար իր արիւնի եղբայրներուն ոգեւորապահպանութիւնը, կորովն ու կոչը՝ ամուր ու հաւատաւոր մնալու։

Իր պայքարով, գեռ երէկ, այս հայութիւնը հայրենի բարձունքներուն վրայ, հայութեան անունը, հայութեան ոգին պանծացուց։

Այսօր, բարձունքներէն վար, դարձեալ վեր կը բռնէ հայ ցեղի դիւցազնական պատմութիւնը, իր գաղթին մէջ իսկ հերոսական կեցուածք ցուցաբերելով

Իր հետ տանելով տարագիր՝ իր հայրենիքի ոգին ու սրբութիւնները։

Պանդխտութեան մէջ իր նոր բնակավայրերը կոչելով հին ու հայրենի անուններով — Գիթիոս, Հաճի Հապիպլի, Եօղուն Օլուգ...

Նոր հայրենիք ստեղծելով մինչեւ իր վերադարձը։

Եղբայրութեան մէջ դիւցազներգութիւն կերտելով։

Զրսե՛նք այս հրեղէն Հայերուն.— Ապրիք, Ճէպէլ Մուսայի գաղթական Հայեր։

Ղուրպան ձեր հոգիին, ձեր բազուկներէն ետք։

Ղուրպան ձեր դիւցազնական կեանքին ու գործերէն ետք, վերջին վայրկեանի ձեր կեցուածքին ալ։

Ձեզի մեր բոլորիս նահատակներուն եւ անոնց արիւնի յաջորդներուն։

Հայոց պատմութիւնը ոսկեղէն է ձեր պէտք ունենայ ձեզ համար. ձեզ՝ որ եղերական գաղթն իսկ պատմական նիւթի վերածեցիք։

Հազա՛ր ապրիք։

Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի

ԹՈՒՐՔԻԱ

Իտալ. «Փոփոլօ»ն Հաթայի մասին

«ՄԵ՞ՂՔ, ՑՈՒՌՆԱՃԻ ՌԱՄԶԱՆ ՄԵՌԱՒ..»

Պոլսոյ երեսփոխան եւ ծանօթ գրագէտ Աղա Կիւնտիւզ Իստոլիոյ մասին հեգնական յօդուած մը ստորագրած է Թուրքերէն «Թանի» մէջ (17 Յուլիս), «Հաւոյ մասին Ֆանթէզի» նախագիծմ ըն վերնագրով։ Կը թարգմանենք գլխաւոր մասերը։

Միջազգային պատշաճութեան ամէնէն գլխաւոր մէկ պայմանը այն է որ, երկիր մը անդադար չենէ ուրիշ երկիր մը։ Հաւոյ մէկն է այն քաղաքներէն որ չէ կրցած իւրացնել այս կանոնը։ Իրենց գործերով զբաղած երկիրները շատ կարեւորութիւն չեն տար Հռոմին, ուշադրութիւն չեն ըներ անոր։ Աւելիս կը ջղայնացնէ զայն։ Հռոմ կ'ուզէ որ աշխարհ տոնովաճառ (փոնայիր) մը դառնայ, աշխարհի ազգերը հոն հաւաքուին իրենց ազնուական հագուստը հագած գիւղացի հանդիսատեսներու նման, գլուխն անցնին իր նուագած փանփարին եւ ծափահարեն առանց նօթայի իր նուագած բոլոր եղանակները։ Բայց աշխարհի մէջ ամէն մարդ գործ ունի։ Ձկայ ուրիշ երկիր մը որ ամէն օր տօն ընէ։

Օր մը կուգայ Պենիտօ—Տրիպոլ֊սոյ եզերքը եւ թուրը նետելով աւազներուն՝ կ'ուզէ մնալ հոն։ Մարդ չի ծափահարեր այս ճարտարութիւնը։ Մարդիկ գիտեն թէ ինչպէս ըլլայ օր մը պիտի հրաժարի պարապ տեղը մնալու ջանքէն եւ տոր համար պարզապէս կը մնան։ Այս ընթացքէն զայրացած։

— «Իվիվա Բաւիիթանօ», կ'ըսէ, ինքնիրեն կը ծափահարէ եւ ամէն մարդ կ'անհանգստացնէ։

Ցաւերդ օրը հիւր կ'երթայ Երկրասիրան կղզիները, որոնք հարազատ սեփականութիւնն են Թուրք եւ Հելլէն երկիրներուն։ Երբ կը տեսնէ որ, փափկանկատութեան բերումով, պահ մը չարհամարհուիր, դուրս կ'ելլէ հիւրի յատուկ կանոններէն։ Այս ընթացքին հանդէպ անտարբեր կը մնան անոնք, որ գիտեն թէ ամէն հիւր պիտի երթայ օր մը կամ դանէն դուրս պիտի նետուի։

Այս անտարբերութիւնն ալ շատ կը նաղէ զինքը։ Եւ ուշադրութիւն գրաւելու համար, անիմաստ աղմուկներով անհանգիստ կ'ընէ հրապարակը։

Ուրիշ օր մը, սուրով կը կտրէ Ատիս Ապէպայի շղթաներուն ջուրը եւ նիշակով կը ծակէ հողմաղացներուն հովը։ Մարդ չի խնդար այս պաղ զուարթութեան առջեւ եւ ամէն մարդ կը սպասէ վարագոյրի անկումին, գիտնալով որ անպայման պիտի գայ ատենը եւ պիտի փակուի վարագոյրը։

Ուրիշ օր մը, իր ծառայութիւնը կը մատուցանէ Սպանիոյ ազնուականներուն։ Էֆէնտին երկուցուկէս տարի կը փորձէ եւ տեսնելով որ չի կընար ո եւ է գործ ընել, կ'ըսէ.

— Էֆէնտի, երկու ձեռքը մէկ գլուխ համար է։

Եւ էք գործը ինքը կ'ընէ ու բացէ ի բաց համբու կը դնէ ինքնամատոյցը։ Ահա պատճառ մըն ալ աշխարհը անհանգստացնելու։

Եւ ուրիշ օր մը, Մատրիտի մէջ կորանցուցածը Փարիզի մէջ շահելու ցնորքէն կը տարուի։ Կարծես պապէն մնացած ժառանգն ըլլար, կ'ուզէ Քորսիքան, Սավուան, Թունուզը, Ալժերիան եւ գեռ ինչեր։

Փարիզցի էֆէնտին շատ փափկանկատ է, չի մերժեր ուզածները։ Իրեն կուտայ Քորսիքայի գաճէ շինուած սիրուն մակէթը (բարձրաքանդակ մանրանը կար), 30 × 40 տարածութիւններով։ Սավուայի նահանգին ալ 53 × 92 մեծութեամբ բարձրաքանդակ եւ ներկուած քարտէսը կը ղրկէ, որպէսզի Քոլիզէի պատէն կախէ իրենց հնութիւն։ Թունուզի եւ Ալճերիոյ փոխարէն ալ անոր կը նուիրէ ձիու տոպրակ մը լեցուն դեղին աւազ, ինչպէս նաեւ գործածուած մաշլախ մը։

Բայց փոքր Ալպանիան աչքին կ'երեւի իբրեւ մեծ չողակն (փոլանթի) մը, զոր թամպակէ թելով կը կապէ իր սեւ ծոպով գլխանոցին։ Ճուրջին ներքին խնդութիւն ալ կը նեղուի հոգին եւ հանդը կ'անհանգստացնէ։

Տակաւին յայտնի չէ թէ ի՞նչ կ'ուզէ կամ պիտի ուզէ Լոնտոնէն։ Եւ սակայն, համաձայն ժամանակէ անոր, գլխուն փորձանքը պիտի ուզէ.

Իբրեւ վերջնական մէկ առակ, Փօգաթրօթի եղանակով նօթա մը կը զանխուշէ Հաթայի համար եւ հրապարակ կը հանէ։ Բայց մեղք որ նշանաւոր զուռնաճի Ռամազան մեռած է եւ մէկ թելով նուագի նշանաւոր բանաստեղծ Աշըգ Ճէմալն ալ նօթա չի գիտեր ։

«ԿԱՏՂԱԾ ՑՈՒԼԵՐՈՒ ԵՒ ԳԱՅԼԵՐՈՒ ՆՄԱՆ...»

Նոյն երեփոխանը նոյն նիւթին շուրջ յօդուած մը ստորագրած է նաեւ «Թանի» յուլիս 15ի թիւին մէջ։

Ենչուելէ յետոյ թէ հին անիշխանականները լոած են մարդկութեան ենթարկուած նոր աւազակութեանց առջեւ, գրելով կուտայ. «Օր տեսած, փորձանք անցուցած ամէն անիշխանական այսօր ամօթէն կը կարմրի եւ կատաղութենէն կը դողայ Առանցքի լրագրողներուն առջեւ։

Այդ լրագրողները կը կարծեն թէ այս երկրագունդը, Իզօնտոյէն եւ Մատնէն ժառանգ մնացած գործ մըն է իրենց, անոր վրայ ապրողներն ալ ստրուկներ են։ Անոր համար կատղած ցուլերու եւ զառնուկ տեսած գայլերու նման կը յարձակին ամէն կողմ։

Բայց ո՞վ իրաւունք տուաւ անոնց աշխարհը նեղելու։ Ամօթը՝ բարձր ու նուրբ զգացում մը արտայայտութիւնն է։ Առանց ինչո՞ւ զուրկ են այս առաքինութենէն։ Եւ հինէն ի վեր»։

«Բարի եկաւ»

Պոլսոյ երեսփոխան եւ «Ճիւմհուրիյէթ»ի աւագ խմբագիր Ապիտին Տավէր կը գրէ այս խորագրին տակ, Միջերկրականի անգլ. տորմիղի հրամանատարին այցելութեան առթիւ.

— «Այսօր, Անգլիոյ Միջերկրականի նաւատորմիղին ընդհ. հրամանատար ծովակալ Սըր Ա. Պ. Գանինկհէմ, տորմիղին ծովակալի գրօշը կըրող «Ուէյրսփայթ» յածանաւով մեր նաւահանգիստը կուգայ։ «Մալայեա» մարտանաւն ալ Իզմիր կ'երթայ, ուր, ամբողջ ըլլալուն, 16 տարիէ ի վեր օտար մարտանաւ մուտ չէ գործած։

— «Այս այցելութիւնը, Թուրքեւանգլիական բարեկամութեան մէկ նոր արտայայտութիւնն է։ Վաղորդ ջուրերուն վրայ, Թուրք եւ անգլ. մարտանաւերուն կողք կողքի զըտնուիլը՝ խաղաղութեան ճակատին զօրութեան մէկ նոր արտայայտութիւնը կը կազմէ։ Անգլիական նաւատորմն ալ Թուրք նաւատորմին նման խաղաղութեան ուժ մը եւ խաղաղութեան ամէնէն մեծ յենակներէն մէկն է։

Եթէ անգլիական նաւատորմը չըլլար, Միջերկրականի եւ նոյնիսկ աշխարհի խաղաղութիւնը շատոնց պիտի վտանգուէր։

Պատերազմի չսատուածները զէնքի փարելէ արգիլող զօրաւոր ուժերուն գլուխը անգլիական նաւատորմը կու գայ։ Այս նաւատորմը երկու պաշտօն ունի.

Օր. ՄԱՔՐՈՒՀԻ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

եւ

Պր. ԵՐՈՒԱՆԴ ԼՈՒՍԵՂԵՆԵԱՆ

Ամուսնացած

Ներքաշայրութեամբ՝ Տէր եւ Տիկին Ա. Ջէքիմեանի։

Ռօման, 5 Օգոստ, 1939 Ռօման

1.— Անգլիան անօթի չթողուլ։

2.— Թշնամին անօթի ձգել։

Այս նաւատորմը, Միջերկրականի մէջ, Ատլանտեան ովկիանոսին մէջ, Կարմիր ծովուն մէջ, մէկ բառով բոլոր ծովերուն մէջ, Դամոկլեան սուրին նման, տեղէն շարժողին գլուխը հարուածելու եւ զայն գլխատելու կազմ ու պատրաստ է։ Պատերազմը ծագելուն պէս, անգլիական նաւատորմը, ծովերուն պիտի տիրապետէ եւ ամէնէն վերջը, ինչպէս ընդհ. պատերազմին ըրաւ, թշնամի երկիրները պիտի պաշարէ։ Այս պաշարումներուն ամէնէն ազդեցիկը հեռուէն պաշարումն է։ Օրինակ, Միջերկրականի, Ճիպրալթարի, Սուէզի նման արտաքին ծովերու եւ — ի հարկին— Ջանաքքալէի նման ներքին ծովերու բացուող դռները պիտի բռնէ (մեր նեղուցները փակ պահելու պաշտօնը մերն է) եւ Միջերկրականի մէջ թըշնամիին շունչ առնել պիտի չտայ։ Այն ատեն, այս երկրին մէջ, հանքածուխի, քարիւղի, բամպակի, երկաթի, բուրդի, պղինձի, քաուչուքի նըման նիւթերը ոսկիի գինով պիտի ծախուին, ստամոքսները հմաքարոնիով կարօտով պիտի տուայտին։

Թուրքերէն շատ նշանաւոր հին խօսք մը կայ, (թէեւ նմանութեան մէջ յետին միտք չի կենար եւ առացուածք մը ո եւ է մէկը չի վիրաւորեր, բայց մէկ բանը —ձեր ուշիմութեանը վստահելով— փափկանկատօրէն կը ջնջեմ), «Անօթի .. չխաղար» կ'ըսեն։

Մանաւանդ անօթի փորով երբեք կարելի չէ կռուիլ։ Մարդիկը, զէնքերը, գործարանները երբ անօթի մնան, ամբողջ պատերազմի մեքենան կաղայ կը սկսի եւ օրին մէկը բոլորովին կանգ կ'առնէ։

Ահա անգլիական նաւատորմին գործածելիք այս հեռաւոր պաշարման վախն է որ պատերազմի չսատուածներուն վրայ պաղ ջուրի լոգանք մը կը կատարէ եւ անոնց եռեւեփող արիւնները կը հանդարտեցնէ »։

Օգնութիւն ամէն կողմէ

«Յօրենի հանգանակութենէն» 4000 տոլար եւս ուղարկուած է Անթիլիաս, ի նպաստ Սանճաքի գաղթականներուն։ Այսպէս Սուրիա ուղարկուած գումարը կը հասնի 8500 տոլարի։

*** Դամասկոսի «Էլօ» թերթը կը գրէ թէ Հալէպի իտալական հիւպատոսարանը 75,000 ֆրանքի չէք մը ղըրկած է Հալէպի Հայոց առաջնորդ Սրբազանին, եւ 25,000 ֆրանք ալ՝ Հիմուէ արք.ի, Սանճաքի գաղթականներուն յատկացուելու համար։

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ Թարգմ. Ս. Չ.

Ինքը կ'երեւ էր որ կը տեսնէր, թէ ինչպէս կը կռուի իր Աքիլլէսը։ Յարհրդաւոր նմանութիւն քահանայի եւ քննդաւորի միջեւ, որովհետեւ քահանան, ինչպէս եւ քննդաւորը, միայն կէս մարմնով մարդ է։

Անցած օրուան բոլոր պատահարները՝ միացած վէրքին յառաջացած ջերմութեան հետ, Սիմուռտէնը կը լեցնէր տեսակ մը միսթիք գինովութեամբ։ Տառապող ճակատագիր մը կը ծագէր, հրաշալի՛ ճակատագիր մը։ Անոր այդ խորունկ բերկրանքը կ'առելնար երբ կը մտածէր թէ ինք լիակատար իրաւունքներ ունի այդ ճակատագրին վրայ։ Անգամ մը ալ արդիւնքներ յաջողութիւն, որուն ինք նոր ականատես եղած էր, կը բաւէր Սիմուռտէնի մէկ բառը միայն որ հանդարտութիւնը Կովէնի վստահէր ամբողջ բանակ մը։ Ոչ մէկ բան այնքան չի շլացներ որքան այդ հիացում մը, երբ կը տեսնէն ամէն կողմէ յաջողութիւն։ Այժմ անանկ առեն մըն էր երբ իւրաքանչիւրը իր զինուորական երազը ունէր, երբ ամէն մէկը կ'ուզէր զօրավար մը ըլլալ։ Տանթօն կ'ուզէր նմանիլ Վէչտէրմանի, Մարան՝ Ռոսսինեօլին, Հէպէրը՝ Ռօզէնին, իսկ Ռոպէսբիէր այդ բոլորը քանդել կ'ուզէր։ «Ինչո՞ւ ուրեմն եւ ոչ Կովէնը»,— կ'ըսէր Սիմուռտէն ինքնիրեն եւ կը մտածէր։ Անոր առջեւը բացուած էր անհունութիւնը. ան ենթադրութենէ մը դէպի միւսը կը թռչէր. բոլոր աստիճանները կ'անյայտանային. բաւական է որ կրնայ այդ սանդուխին վրայ, եւ այլեւս դադար չկայ. անհուն բարձրանալն է որ կը սկսի այդպէսէն. կը մեկնին մարդոցմէ եւ կը հասնին աստղերուն։ Մեծ զօրավար մը բանակին պետն է միայն, բայց մեծ զօրավար մը գաղափարներու պետն է նաեւ. իսկ Սիմուռտէն կ'երազէր՝ Կովէնը իբր մեծ զօրավար մը. ան կ'երեւակայէր,— որովհետեւ երազը շատ արագ կը քալէ,— որ Կովէն ովկիանոսի վրայ կը հալածէ Անգլիացիները. Հռենոսի վրայ կը պատժէ հիւսիսի թագաւորները, Բիրենեաններու վրայ՝ ետ կը մղէ Սպանիան, Ալպեանի վրայ՝ Հռոմի ապստամբութեան նշան կուտայ։ Սիմուռտէնի մէջ կ'ապրէին երկու մարդ՝ փափկասիրտ մարդը եւ մռայլ մարդը. անոնք երկուքն ալ գոհ էին, որովհետեւ երբ անողոքելին անոր իտէալն էր, ամէն անգամ որ ան կը տեսնէր Կովէնը վեհապանծ, զայն կը տեսնէր միանգամայն ահաւոր։ Սիմուռտէն կը մտածէր այն ամէնուն մասին, որոնք չինէլէ առաջ պէտք էր քանդել։ Եւ արդարեւ կ'ըսէր ան ինքն իրեն, հիմա խանդաղատանքներու ժամանակը չէ։

Կովէն որ պիտի հասնի բարձրութեան, այդ ժամանակի խնդիր է միայն։ Սիմուռտէն կը պատկերացնէր Կովէնը թէ՝ ինչպէս ան ոտքի հարուածով կը փշրէ խաւարը, լոյսի ճառագայթներով զրահապատ, ատաղձոտ ցոլքերէն վառուած ճակատով, ձեռքին սուրը, արդարութեան, բարեկամութեան եւ յառաջդիմութեան խոէալի վիթխարի թեւերը լայն բացած՝ ան կը տատանի. հրեշտակ մըն է ան, բայց անպայման ոչնչացնող տգի մը։

Այս երազներու ամենաբուռն վայրկեանին, երբ ան հասած էր գրեթէ ինքնամոռացութեան, կիսաբաց դըռնէն լսեց ինչ որ կը խօսէին իր անկիւնին հարեւան մեծ զահլիճին մէջ, եւ ան ճանչցաւ Կովէնի ձայնը։ Այդ ձայնը, հակառակ անջատման երկար տարիներուն, միշտ հնչած էր ականջին։ Մանկական ձայնի հետքերը միշտ կը զգացուէին անոր առնական ձայնին մէջ։ Սիմուռտէն ականջ դըրաւ։ Կը լսուէին ոտքերու ձայներ։ Զինուորներ կ'ըսէին.

— Այս մարդը, Գ. հրամանատար, ան է որ ձեր վրայ ատրճանակ պարպեց։ Երբ ան աչքէն կորսուեցաւ, սողոսկելով հասաւ եւ պահուըտեցաւ նկուղի մը մէջ, այնտեղ մենք գտանք զինքը. ահա՛։

Այստեղ Սիմուռտէն լսեց Կովէնի եւ մարդուն խօսակցութիւնը։

— Դուն վիրաւո՞ր ես։

— Ես ես այնքան առողջ եմ որ կարող եմ հրացանի բռնուիլ։

— Պառկեցուցէք զայն անկողնի մը մէջ, հոգ տարէք, խնամեցէք զայն, բուժեցէք։

— Ես կ'ուզեմ մեռնիլ։

— Դուն պիտի ապրիս, զաւն կ'ուզէիր զիս սպաննել յանուն թագաւորին, ես քեզ կը բաշխեմ յանուն Հանրապետութեան։

Մութ ստուեր մը անցաւ Սիմուռտէնի ճակատին վրայէն։ Կարծես քունէն յանկարծ վեր ցատկեց ան եւ տեսակ մը չարագուշակ ճնշման տակ մրմռաց.

— Արդարեւ գթասիրտ մըն է ան։

Գ.

ԿՈՒՐԾՔԸ ՎԻՐԱՒՈՐ, ՍԻՐՏԸ ՎԻՐԱՀՈՍ

Թէեւ վէրքը շուտ կը բժշկուի. բայց ուրիշ տեղ մը կար ուրիշ մը, որ աւելի ծանր վիրաւորուած էր՝ քան Սիմուռտէն։ Տարիքը այն գնդակահար կինն էր, որուն մուրացիկ Դէլմարք վերցուցեր էր Էրբ-ան-Բայի ըլ֊ճացած արեան մէջէն։

Միշէլ Ֆլէշար շատ աւելի վտանգաւոր վիրաւորութեան մէջ կը գտնուէր, քան որքան կարծեր էր Դէլմարք. կուրծքին վրայ ստացած վէրքին կը միանար եւ ուսոսկրին վրայ բացուած վէրքը։ Միհէնոյն վայրկեանին, երբ գնդակ մը կը փշրէր անոր անրակը, ուրիշ գնդակ մը կը ծակէր անոր ուսը. բայց որովհետեւ թոքերը անվընաս մնացեր էին, կրցաւ առողջանալ։ Դէլմարք «փիլիսոփայ» մըն էր, բան մը, որ գիւղացիի բերնին մէջ կը նըշանակէր քիչ մը բժիշկ, քիչ մը վիրաբոյժ եւ քիչ մըն ալ վհուկ։ Վիրաւորը խնամեց իր գազանի որջին մէջ, իր հին, մամռապատ մահճակալին վրայ. եւ բժշկեց այդ խորհրդաւոր միջոցներով։ Շնորհիւ անոր, վիրաւորը ապրեցաւ։

Անրակը նորէն միացաւ, կուրծքին եւ ուսին ծակերը գոցուեցան, քանի մը շաբաթ յետոյ վիրաւորը սկսաւ ապաքինիլ։

(Շար.)

Գայսէրցի հայրենակից մը Անթաքիացի ճանաֆի մը վաճառատան բոլոր ապրանքները գնած է, միանուագ վճարելով իսկոյն անոր պահանջած չափազանց գինը, առանց ո եւ է սակարկութեան։ Այդ օրէն իվեր ապրանքներու գինները շարունակ կը բարձրանան շուկային մէջ, ուր բաւականաչափ ապրանք ալ չէ մնացած։ Երկու օր առաջ, Մէջքի Սայիտ, ձօնի Ուսքըը ուխտէին՝ շիշը Հուէկս ոսկիի կը ծախուէր Վահանի խանութը։ Մինչեւ որ թերթին հեռագիր մը քաշելու համար թղթատարատուն գացի եւ դարձայ, 4 ոսկիի բարձրացած էր, իսկ իրիկուան դէմ՝ շիշը 5 ոսկիէն անուէններով Իսկէնտէրուն կը ղրկուէր։

Ուտելիքէն ու խմելիքէն սկսեալ, բոլոր ապրանքներու գինները անհաւատալի կերպով կը բարձրանան։ Արգուզարդի առարկաներն անգամ՝ որոնց նմանները երկրին մէջ աւելի աժան կը ծախուէին, կրակի գինով կը ծախուին այստեղ։ Կայծքարն ու սիկարի թուղթն է միայն որ յաճախորդ չեն գտներ։

Անթաքիոյ «ջուրէն աժան»! ապրանքներուն համբաւը նոր լողներ կան տակաւին։ Առիթէն օգտուիլ փութացողներու մէկ մասն ալ ճամբան է դեռ։ Գիտի գան եւ անպատճառ առուտուր պիտի ընեն։

Նիկոսէցի հայրենակից մը ըսած է — «Ուխտ ըրի, ապրանք պիտի գնեմ անպատճառ։ Աժան, սուղ, փտած, ինչ կ՚ուզէ ըլլայ։ Ձեռ կրնամ ձեռքս պարապ դառնալ Հաթայէն»։

Թուրքիա ալ կը պահանջէ կղզիները

Թուրքերէն «Թան» իր վերջին խմբագրականին մէջ նորէն արծարծելով Երկոտասան կղզիներու խնդիրը, կը գրէ.

— «Իտալիոյ հետ մեր դատը ոչ թէ Հաթայն է, այլ Երկոտասան կղզիները որոնք աշխարհագրականօրէն մերն են, եւ զինուորական տեսակէտով ալ անհրաժեշտ մեզի, մեր եզերքներուն պաշտպանութեան համար։ Միջերկրականի հաւասարակշռութեան տեսակէտէն ալ Թուրքիոյ յատուկ են այդ կղզիները։ Անոնք նախկին Թրքական հողեր են եւ անբնական պայմաններու մէջ առնուած են մեր ձեռքէն։ Անոնց մէջ ապրողներն ալ այժմ Թուրք են։ Իտալիա չի կրնար իրաւունք ունենալ հողերու մէջ ուր մէկ Իտալացի չկայ։ Մենք ցարդ պէտք չէինք զգար այս դատը մէջտեղ դնելու, բայց այսօր անպատեհութիւն մը չէ մնացած, երբ ուրիշներ ձայն կը բարձրացնեն Թրքական հողերու ամբողջութեան համար»։

*** Իտալիայէն Պոլիս ղրկուած եւ մաքս հասած իտալական ապրանքները սկսած են ետ քաշուիլ Իտալիոյ կողմէ։ Շուրջ 100 հազ. իտալական ապրանք Իտալիա ղրկուած է։ Ընդհանրապէս կերպասեղէն են ասոնք, 20 հազար քիլօյի չափ եւ 50 հազար լիրայի արժէքով։ Դեռ հարիւրաւոր հակեր կան ասոնց պէս։

Անգլիոյ մէ՞ջ ալ..

Անգլիոյ ներքին նախարարը երեսփ. ժողովին մէջ ծանր մեղադրանքներ ուղղեց անգլիագերման ընկերութեան դէմ։ Իր յայտարարութիւնները մեծ աղմուկ յարուցին ամբողջ երկրին մէջ։ Ընկերութեան վարիչները ուժգնօրէն կը բողոքեն, խեղաթիւրում կոչելով նախարարին մեղադրանքները։ Բայց եւ այնպէս, կարեւոր մասնաճիւղի մը 40 անդամները հրաժարեցան։ Իսկ դեր — նախագահը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— «Ես Գերմանիա գացի թէ արձակուրդս անցընելու եւ թէ քննութիւն մը կատարելու համար։ Այս առթիւ ինծի տրուած էր յանձնարարական մը Օր. Կարոնըրի վրայ, որ փառաւոր ակումբ մը ունէր։ Երբ հարցումներ ուղղեցի այս ճոխութեան մասին, օրիորդը առանց վերապահութեան յայտնեց թէ անգլիագերման միութիւնը Գերմանիոյ քարոզութեանց նախարարութեան մէկ մասնաճիւղն է։ Ընդհ. քարտուղարն ալ խոստովանեցաւ թէ կառավարութիւնը նիւթապէս կ՚օգնէ իրենց։ Վերադարձիս բեռնաւորուած էի քարոզութեանց վերաբերեալ նիւթերով զոր ինծի յանձնած էր Օր. Կարոնըր։ Ուստի անմիջապէս վճռեցի լուծել մեր կազմակերպութիւնը»։

Միւս կողմէ Միութեան վարչական խորհուրդը ցնկոյց մը հրատարակեց, բողոքելով ներքին նախարարին յայտարարութեանց դէմ։ «Եթէ ներքին նախարարը կասկածելու պատճառներ ունէր, պարտաւոր էր կատարել տեղեկութիւններ քաղել մեր կազմակերպութեան մասին։ Մինչդեռ նախարարը դիմած է այնպիսի մեթոտներու զոր մենք ուժգնօրէն կը դատապարտենք, իբրեւ անճիշդ եւ ոչ — վստահելի։ Մենք մէկ հատիկ փէննի չենք ստացած արտասահմանէն, մեր անուրկը լեցնելու համար։ Բոլորովին սուտ է նաեւ այն պնդումը թէ մեր կազմակերպութիւնը գերմանական քարոզութեանց գործիք մըն է»։

Եւ սակայն, կոմիտէին անդամներէն փրոֆէսէօր Լօրի չուրանար թէ 150 անգլիական ոսկի ստացած է Պերլինի «Միջազգային հրատարակչական ընկերութենէն», իբրեւ հեղինակի վարձք գրքի մը զոր հրատարակեց վերջերս,— «Գերմանիոյ դատը»։

Նախարարը իր յայտարարութեանց մէջ ըսած էր թէ անգլիագերման կոմիտէն դարձած է գործիք մը գերմանական քարոզութեանց եւ թէ իր ամէնէն կարեւոր ճիւղերէն մէկը դրամ ստացած է Գերմանիայէն։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԵՒԱՆԻ մէջ յուլիս 26ին մեռած է դրական վաստակաւոր մը, Էմին Տէր Գրիգորեան, 85 տարեկան։ Հանգուցեալը կը համարուէր հայկական թատերագրութեան հիմնադիրներէն մէկը։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

25 ՊՈՒԼԿԱՐ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐ Մոսկուա հասան, նախագահութեամբ երեսփ. ժողովի դեր նախագահին։ Երեսփոխանները պիտի այցելեն երկրագործական ցուցահանդէսը եւ Խ. Միութեան հողագործական գլխաւոր շրջանները։

ՕԹԹՕ ԱԲԷՑ, գերմանական քարոզութեանց գործակալը որ վտարուած էր Փարիզէն, կը պատրաստուի նորէն գալ, անձամբ վարելու համար իր բացած դատը՝ Ֆրանսական թերթի մը դէմ։ Ձախակողմեան թերթերը կը պահանջեն անմիջապէս բռնել եւ բանտարկել Աբէցը, իբրեւ լրտես։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ անգլիական մասնաւոր բանագնացը, Սթրէնկ, Լոնտոն վերադարձաւ։ Կ՚ըսուի թէ այլեւս Մոսկուա պիտի չերթայ։

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ գոյացաւ խորհրդային եւ ճափոնական կառավարութեանց միջեւ, Սախալինի քարիւղի մենաշնորհներու մասին։

ՏԱՍԸ ՏԱՐԵԿԱՆԷՆ ՎԱՐ մանուկները, որոնց կազմարգել դիմակ բաժնուած չէր մինչեւ հիմա, պիտի ստանան մօտերս։ Քանի մը տեսակ դիմակներ կը պատրաստուին այժմ։

ԱԼԲԱՆԻՈՅ թագաւորը եւ թագուհին Փարիզ հասան քանի հետեւորդներով, եւ Վերսայլ պիտի բնակին առժամապէս։

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐ ծախած ըլլալու ամբաստանութեամբ, ձերբակալուած եւ բանտարկուած է ծերակոյտի զինուորական յանձնախումբին ոստիկանը, Ամուրէլ, ինչպէս կը գրեն տեղական թերթերը, արտատպելով «Տէյլի Թէլէկրաֆ»էն։ Կ՚ըսուի թէ ամբաստանեալը 400,000 ֆրանք ստացած է։

ՏԵՂԱՏԱՐԱՓ ԱՆՁՐԵՒՆԵՐԸ մեծ վնասներ պատճառեցին Սէն Կոթարի հովիտին եւ Հռենոսի շրջանին մէջ։ Այս վերջին գետը կը յորդի քանի մը օրէ ի վեր, սպառնալով Զիկֆրիտի ամրութեանց (Գերմանիա)։ Փարիզի մէջ ալ անդադար անձրեւ կը տեղայ, եւ միայն երէկ էր որ խաբուսիկ արեւ մը ծագեցաւ։

ԱՆԳԼԻՈՅ նաւային ռազմափորձերուն ներկայ ըլլալու համար Փորթսմութ գնաց ծովակալ Տարլան։ Թագաւորն ալ ներկայ պիտի ըլլայ այս մեծ ռազմափորձերուն։

Ալֆորվիլի հանգանակութիւնը

Գ. Գօզոսեան, Նշանեան ընտանիք, Յ. Փափազեան (Մարմարա), Հ. Քէօսէեան, Մ. Պետրոսեան, Խաչատուր Տէր Վարդանեան, Յ. Կիւմիւշեան 100ական ֆրանք, Գ. Տ. Աբելեան (Ելեկտրիսիէն) 150, Կ. Գալեան, Յ. Գալեան, Ս. Մութաֆեան, Հ. Վարժապետեան, Յ. Մինասեան, Մ. Կիւլէսէրեան, Յ. Մէսէլեան, Ա. Մուրատեան, Յ. Արրնեան, Տրթ. Յ. Քիւթիւկեան, Յ. Ալեքսանեան, Հ. Ալեքսանեան, Յ. Առաքելեան, Խ. Առաքելեան, Գ. Սէօլէօզեան, Յ. Լէպլէպիճեան, Խ. Փափազեան, Յ. Չէրչեան, Ն. Նոտարեան, Տիկին Ա. Աղաճեան, Վ. Ուրբաթեան, Ղ. Պետրոսեան, Ո. Եսայեան, Հ. Ուզունեան, Տիկին Շ. Սիմէոնեան, Մ. Մանուէլեան, Հ. Էմիրեան, Հ. Զօրթեան, Տ. Զօպտաճեան, Յ. Քէօլէեան, Լ. Մալաթեան, Գ. Քէպապճեան, Ս. Կակոյեան, Տիկին Մ. Գատաճեան, Կ. Գլուխեան, Տիկին Հ. Մանուկեան, Մ. Աղաչեան 50ական ֆրանք, Գ. Մրմըրեան 40 ֆրանք, Թ. Պէտիկեան, Մ. Մէնէշեան, Թ. Խաչէրեան 30ական ֆրանք, Բ. Փափազեան, Մ. Սանդրեան, Օ. Յովակիմեան, Կ. Մանուկեան, Յ. Մուրատեան, Գ. Եէտիգարտաշեան, Շ. Անդրէասեան, Յ. Մինասեան, Կ. Սողոմոնեան, Վ. Նալպանտեան, Ա. Սարգիսեան, Յ. Այտընեան, Յ. Եաղուպեան, Ե. Տօնիկեան, Յ. Շահինեան, Կ. Սարըեան, Յ. Սահակեան, Ն. Կարապետեան, Ե. Թէքըեան 25ական ֆրանք, Գ. Ջապպըրեան, Լ. Յակոբեան, Ա. Մկրեան, Զ. Մուրատեան, Ա. Փաչաեան, Մ. Այվազեան, Մ. Յարութիւնեան, Դ. Քիւրտեան, Ս. Տէր Խաչատուրեան, Տիկին Գ. Տէր Խաչատուրեան, Ե. Գասպարեան, Կ. Սարըգիւզէլեան, Գ. Քէպէլեան, Յ. Գումրուեան, Յ. Նիկողոսեան, Յ. Արսլանեան, Խ. Գուրուեան, Թ. Պէտիկեան, Լ. Աւետիսեան, Մ. Տօնիկեան, Մ. Այվազեան, Յ. Տէր Յակոբեան, Ն. Գասմաճեան, Օր. Շ. Գոստիկեան, Փոքրիկն Ս. Փափազեան, Ա. Պէտպէճեան, Մ. Փաչաեան, Կ. Սահակեան, Ն. Զօլաքեան, Մ. Զօրարաքէլեան, Հ. Գիգիրեան, Տ. Սալմաստեան, Ք. Օհանեան, Ռ. Յովնանեան, Տիկին Փ. Տիրացուեան, Ս. Տէր Աբէլեան, Տէր եւ Տիկին Անմահեան 20ական ֆրանք։ (Մնացեալը յաջորդով)

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՇՐՋ. ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎ

Սկաուտներու ազգ. ընդհ. պետ Գրիգոր Յակոբեանի առաջարկութեամբ շրջանի բոլոր խումբերու կողմէ միաձայնութեամբ ընդունուած ըլլալով, պատգամաւորական ժողովը տեղի կ՚ունենայ յառաջիկայ 13 Օգոստոսին բանակումի վայրը St. Theoffrey (Isère).

Սկաուտական Շրջ. Գործ. Մարմին

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Աղաւնի Պաղչէճեան, Ատապազարցի, Քէֆալօնիայէն (Յունաստան) Եգիպտոս փոխադրուած է. Նէրբ-Իոթ-Բուլէի որբանոցէն, լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Տիկ. Սիրանուշ Տէրէպաշեանի (ծնեալ Սարգիսեան), 24 rue 14 Cantons, Valance. (Drôme). France.

Կը խնդրուի եգիպտահայ թերթերէն արտատպել։

ԹՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Սեբաստիոյ Նահանգ. Հայր. Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները կարեւոր ժողովի մը որ տեղի կ՚ունենայ 13 Օգ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Խրիմեան սրահին մէջ, 8 Ռիւ տը լա Տէֆանս, Օրակարգ՝ Երկու սաներու որդեգրումը Մուրատեան վարժարանի մէջ։

Յ. Կ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի Մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 11 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հայ Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՎՐԻՊԱԿ. Երէկուան «Յառաջ»ի Բ. էջի Գ. սիւնին մէջ, «Հանգոյց Հանգոյց», Թարթու բառը պէտք է կարդալ Թաքմուս։

PARIS-MONDIAL

9 Օգոստոս, երեկոյեան ժամը 7.45—8. արտաքին բաժնին մէջ. (կարճ ալիք 25 մեթր 24 կամ 41 մեթր 25). պիտի նուագեն Գ. Նաճար (դաշնակ), Գ. Բենօ (սըրինգ եւ ձայն), Գ. Արզար (թառ եւ ձայն)։

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue D[illegible], Paris (13)

Le Gérant : H. STEPHAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 10 ՕԳՈՍՏՈՍ

JEUDI 10 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4114

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ

Երէկ, երբ կը շօշափէինք Ալեքսանտրէթի շրջանին տարագիրներուն տեղաւորման խնդիրը, սոսյդ տեղեկութիւններ կը պակսէին վերջնական վայրի մասին:

Պէյրութի վերջին թղթաբերը կարգ մը որոշ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ այս մասին.—

1. «Գասպի շրջանը փոխադրուած ժողովուրդը մտահոգ է եւ անտանելի կացութեան մը կրնայ մատնուիլ, եթէ ուշանայ վերջնական տեղաւորումը. որովհետեւ ոչ վրան ունի եւ ոչ ալ տանիք, անձրեւին դէմ պաշտպանուելու համար: Պէտք չէ մոռնալ որ Գասպի շրջանին մէջ աշունը աւելի կանուխ կը սկսի»:

2. «Սանճաքի հայ գաղթականներու տեղաւորման գործը մարզպանին կողմէ յանձնուած է գնդապետ Բոլէի:

Սանճաքէն գաղթող բոլոր հողագործ Հայերուն հող պիտի տրուի Լիբանանի մէջ: Ամէն ջանք պիտի թափուի, որպէսզի յատկացուելիք հողը բաւարար տարածութիւն ունենայ՝ գիւղացիները ինքնաբաւ դարձնելու համար: Հողագործ գաղթականները իրենց ապրուստին համար նիւթական օժանդակութիւն պիտի ստանան՝ մինչեւ իրենց յատկացուած հողերուն առաջին բերքը:

Տուներու շինութեան համար նկատի առնուած է նաեւ հայ գաղութներու բերելիք նիւթական օժանդակութիւնը»:

3. Մուսա Լերան ժողովուրդը իրեն հետ բերած է իր հերոսներու գերեզմաններուն խրախուսիչ քիչ մը հող, փոքրիկ պարկերու մէջ, զոր իրեն հետ կը պտտցնէ, իբրեւ խորհրդանշան իր լերան հետ պահած բարոյական կապին:

Այս երեք պարագաները, մէկը միւսէն խօսուն, անկասկած մը եւս կը լլկեցնեն բախտաւորներուն տարրական պարտականութիւնը, ո՛ւր որ ալ գտնուին անոնք:

Ձենք ուզեր աւելի ծանրանալ այս կէտին վրայ, քանի որ կարգ մը գործի վերածուած են արդէն, սկսելով մեր գաղութէն:

Անշուշտ արեւմտեան Եւրոպայի միւս գաղութներն ալ պիտի չմնան իրենց պարտականութեան մէջ, որքան ալ փոքրաթիւ ըլլան: Օրինակ, Անգլիայէն, Իտալիայէն եւ Զուիցերիայէն լուր չունինք տակաւին: Պերլինի մեր թղթակիցը կը գրէր թէ արդէն իսկ հաւաքած են հազար մարք,— աւելի քան 15,000 ֆրանք: Պելժիայ Գաղթ. Վարչութիւնն ալ կազմած է հանգանակիչ յանձնախումբ մը:

Աւելի հեռաւոր գաղութներու մէջ ալ, ազգ. իշխանութիւնները իրենց կարգին ձեռնարկած են հանգանակութեան: Ուրեմն, կը մնայ միայն տալ այս գեղեցիկ նախանձախնդրութեան, իբրեւ համազգային ճիգ մը՝ նոր բոյներ հաստատելու,— համբանք փրկելու: Մանաւանդ որ, ինչպէս կը հաստատէ վերջին լուրը, իրաւասու իշխանութիւնները բնակարաններու շինութեան համար յոյս դրած են նաեւ հայկական գաղութներու նիւթական օժանդակութեան վրայ:

Մեր կարծիքով, ինչքան եռանդուն աջակցութիւն ընծայեն հայկական գաղութները, այնքան աւելի վստահ կրնանք ըլլալ արտաքին օժանդակութեան վրայ: Ամէն պարագայի մէջ, կը զօրանայ մեր դիրքը, մեր ուժէն վեր եղած բաները ուրիշէն խնդրելու համար:

Այսպէս, մեր օտար բարեկամները երբ տեսնեն ազգային եւ ընկերային համերաշխութեան այս առնական ճիգը, իրենց կարգին կրնան ճնշել հոգատար իշխանութեան վրայ, որպէսզի աւելի լայն օժանդակութիւն ընծայէ, տարագիրներու տեղաւորման համար:

Հոգատար իշխանութիւնը առաջին օրէն բարոյական պարտք սեպեց ապահովել արմատախիլ բազմութեանց փոխադրութիւնը, եւ այժմ զբաղած է անոնց տեղաւորումով:

Ուրախալի է որ տեղաւորման համար ընտրուած է գեղեցիկ Լիբանանը, ուր արդէն տասնեակ հազարներ տուն-տեղ են եղած, իբրեւ երկրորդ հայրենիք մը, 1915ի սարսափներէն վերջը:

Բայց այս ընտրութիւնը չի փարատեր մեր հոգերը: Հարկ է ուշադրութեամբ հետեւիլ գործողութեանց, եւ ի հարկին թելադրութիւններ ընել, որպէսզի տեղաւորումը կատարուի որոշ ծրագրի մը վրայ: Ի՞նչ օգուտ, եթէ հազարաւոր գիւղացիներ պիտի ցրուին ամբողջ երկրին տարածութեան վրայ, ուր որ անկիւն մը կը ճարուի:

Ինչպէս երէկ ալ դիտել կուտայինք, այս հոգը միայն տեղացիներուն, իրագէտներուն վրայ չէ՛ ինար, այլեւ Փարիզի վրայ, իբրեւ մայրաքաղաքը հոգատար իշխանութեան:

Այս առթիւ, կասկած մը կը կրծէ մեր միտքը,— եթէ Փարիզի ազգ. իշխանութեանց անդամները եւ ուրիշ երեւելիներ օգտակարութեան գացած կամ երթալու պատրաստուած ըլլալով, մոռնա՞ն այս կենսական հոգը:

Անշուշտ կառավարութիւնը որոշ ծրագիր մը մշակած է, քանի որ լեռնցոր մըն ալ նշանակեր է, տեղաւորման համար:

Բայց այս պարագան բաւակա՞ն է, հանգիստ քուն քաշելու համար: Այստեղ թէ Լիբանանի մէջ, բարեացակամութիւնը չի պակսիր, լսելու համար զանազան բաղձանքներ եւ թելադրութիւններ: Վերջապէս իրաւունք չունինք սպասելու որ օտարը ճիշդ մեզի պէս մտածէ, միայն շնորհակալութեան պարտքը ձգելով մեզի: Շատ մը պարագաներու մէջ, մենք ենք որ ճամբայ պիտի ցուցնենք, անշուշտ գործնական աջակցութիւն ալ ընծայելով:

Կատարուա՞ծ է առաջին ձեռնարկը,— տարագիր բազմութիւնները մէկ շրջանի մէջ համախմբելու համար,— թող ըլլայ առմայլ այլ ջրաբբի լեռնադաշտ մը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

500 ՕԴԱՆԱՒԵՐՈՒ «ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ» ԱՆԳԼԻՈՅ ՎՐԱՅ

ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ ՊԻՏԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ ՑԱՄԱՔԻ ԵՒ ԾՈՎՈՒ ՎՐԱՅ ԵՒՍ

Ինչպէս հաղորդած էինք, Անգլիա օդանաւային անընդհատ ռազմափորձեր կը կատարէ այս շաբթու, փորձելու համար իր ուժը:

Երեքշաբթի գիշեր 500 ռմբաձիգ օդանաւեր Ֆրանսայէն «յարձակում» գործեցին Անգլիոյ հարաւային եւ արեւելեան մասերուն վրայ: Այս ռազմափորձերը պիտի շարունակուին գիշեր ցերեկ, մինչեւ ուրբաթ իրիկուն: Ռազմափորձերուն կը մասնակցին 1300 օդանաւեր, 60,000 զինուորներով, 1400 հակօդային թնդանօթներով, 500 օդապարիկներով եւն.: Երէկ ամբողջ Լոնտոնը եւ 28 շրջաններ, որոնք ունին 20,000,000 բնակիչ, մութի մէջ մնացին լման չորս ժամ, հակօդային պաշտպանութեան փորձեր կատարելու համար: Այս փորձերուն կը մասնակցէին 200,000 կամաւորներ:

Երեքշաբթի գիշերուան ռազմափորձերուն ծրագիրը հետեւեալն էր.— Երեւակայական թշնամի մը 500 ռմբաձիգ օդանաւերով կը յարձակի Անգլիոյ վրայ, Հիւսիսային ծովու մէկ խարիսխէն: Արշաւող օդանաւերը կը սուրային ժամը 200 — 300 մղոն արագութեամբ, իսկ պաշտպանողները՝ 300 — 360 մղոն արագութեամբ: «Պատերազմը» յայտարարուեցաւ իրիկուան ժամը 8ին, երբ չորս մը «թշնամի» օդանաւեր որոնք Անգլիայէն Գովէ թռած էին (40 մղոն Փարիզէն), ետ կը դառնային, յարձակելու համար մայր հայրենիքին վրայ: Երբ յարձակումը սկսաւ, յուսարձակներ ճեղքեցին երկինքը եւ ռմբաձիգ օդանաւերու տորմիղ մը հրաման առաջաւ դիմադրելու: Միեւնոյն ատեն հակօդային թնդանօթներ, որոնք տեղաւորուած էին Լոնտոնի եւ ուրիշ մեծ քաղաքներու շուրջը, կամք եւ պատրաստ կը սպասէին 500 օդապարիկներու հետ: Առաջին 40 վայրկեանի միջոցին 11 արշաւներ կատարուեցան:

Օդանաւային ռազմափորձերէն ետք, օգոստոսի վերջին շաբաթներուն մէջ բանակն ալ փորձեր պիտի կատարէ մասնակցութեամբ 750,000 ազաններու եւ զինուորներու, անկախ՝ 110,000 օդանաւային ազաներէ եւ զինուորներէ: Իսկ Նաւատորմը իր կարգին շարժման մէջ պիտի դրուի, լայն ռազմափորձեր կատարելու համար: Այս բոլոր գործողութեանց նպատակն է փորձել Անգլիոյ ազգ. պաշտպանութեան միջոցները, ինչպէս եւ ազդել Առանցքին պետութեանց վրայ:

••• Չորեքշաբթի օր տեղի ունեցաւ անգլիական մեծ նաւահանդէսը, մասնակցութեամբ 130 մարտանաւերու, թագաւորին հովանաւորութեամբ: Ներկայ էին զաշնակից երկիրներու նաւային պատուիրակութիւնները:

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ՏԸՆՑԻԿԻ ՇՈՒՐՋԸ

Գ. Ֆորսթէր, Տանցիկի կուսակցական շրջանապետը, Պէրխթէսկատէն գնաց, տեսակցելու համար Հիթլէրի հետ: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, բայց իրագէտներ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն այս հանդիպումին, քանի որ Ֆորսթէր կը համարուի պատասխանատու վարիչը Տանցիկի գերմանական քաղաքականութեան: Կ'ըսուի թէ շրջանապետը խնդրած է Հիթլէրէն որ Գերմանիոյ զինուորական ամբողջ աջակցութիւնն ընծայէ Տանցիկի, ապահովելու համար անոր կցումը: Կը կարծուի նաեւ թէ ան պիտի ջանայ պերճոյց մը կամ կոչ մը ստանալ Առաջնորդէն, ուղղուած Տանցիկի ժողովուրդին: Ամէն պարագայի մէջ, այս տեսակցութիւնը կարեւոր հանգրուան մը կը համարուի Տանցիկի հարցին լուծման համար: Այս առթիւ պիտի քննուին նաեւ տնտեսական խնդիրներ Հիթլէր տրամադիր կ'ըլլայ տնտեսական դիւրութիւններ ընծայելու:

Մինչ այս մինչ այն, գերմանական մամուլը հետզհետէ կը սաստկացնէ իր յարձակումները Լեհաստանի դէմ: Բոլոր թերթերն ալ կը շեշտեն թէ Լեհաստան պատերազմ կը պատրաստէ Լոնտոնի եւ Փարիզի հրամանով եւ թէ կացութիւնը անտանելի դարձած է Տանցիկի մէջ:

Այս առթիւ, նորէն զրոյց կը շրջի թէ Հիթլէր եւ Մուսոլինի պիտի տեսակցին մօտերս, իտալա-գերման սահմանագլուխին վրայ, խորհրդակցելու համար Տանցիկի եւ ուրիշ հարցերու մասին: Իրագէկներու կարծիքով, Մուսոլինի կը ջանայ զսպել իր դաշնակիցը, պաշտպանելով հանդերձ անոր պահանջները Տանցիկի մասին: Արդարեւ, իտալական մամուլն ալ սաստկացուցած է իր յարձակումները Լեհաստանի դէմ: Միւս կողմէ կը հաւաստեն թէ իտալական զօրամաս մը կը գտնուի Մորավիոյ գերմանական բանակին մէջ: Բայց եւ այնպէս, Մուսոլինի չուզեր որ դէպքերը զահավիժին, իր ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած ըլլալով Պալքաններու վրայ:

Ճնշում Եուկոսլաւիոյ եւ Պուլկարիոյ վրայ

Տիկին Ժընըվիէվ Թապուի կը գրէ թէ Իտալիա եւ Գերմանիա կը շարունակեն ամէն միջոց փորձել, սիրաշահելու համար Միջին Եւրոպայի եւ Պալքաններու պետութիւնները: Հունգարիան արդէն արբանեակ մը կը համարուի: Գալով Ռումանիոյ, եթէ Կարոլ թագաւորը Հռոմ հանդիպի իր ծովային պտոյտէն վերջը, Մուսոլինի անձնապէս ճնշում պիտի բանեցնէ, որպէսզի Ռումանիա գոնէ թօթափէ անգլօ-ֆրանսական ազդեցութիւնը: Առ այժմ Իտալիոյ ուշադրութիւնը ամէնէն աւելի կեդրոնացած է Պուլկարիոյ վրայ: Հռոմի մէջ տհաճութիւն պատճառեց այն լուրը թէ Պուլկարիոյ վարչապետը ետ չէ կեցած Լոնտոնի ճամբորդութենէն: Բայց եւ այնպէս կը յուսան թէ պուլկար վարչապետը պիտի այցելէ նաեւ Հռոմ: Այժմ Իտալիա եւ Գերմանիա կը ջանան սրել Թուրքիոյ եւ Պուլկարիոյ յարաբերութիւնները, օգտագործելով սահմանային ընդհարումները: Հռոմի եւ Պերլինի մէջ գոհունակութեամբ կը գիտեն Պուլկարիոյ զինուորական պատրաստութիւնները խորհրդէի մասին: Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Բորիս թագաւորը վաւերացուցած է նախարարական խորհուրդին գաղտնի մէկ որոշումը, որուն համաձայն նոր զասեր դրօշի տակ պիտի առնուին օգոստոսի վերջերը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐ ԲՈՑՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ԱՐԺԻՆՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ՆՈՐ ԿՈՉԵՐ ԵՒ ՑԱՆԿԵՐ

ԽՄԲ.— Ամէն տեղէ կոչեր եւ ցանկեր կը հասնին: Կոչերը ընդհանրապէս իրարու նման ըլլալով, ստիպուած ենք յապաւել կամ զանց առնել. իսկ ցանկերը պիտի հրատարակենք մաս–մաս, տեղին համեմատ:

ԳՈՒԼՎԱՌ ՕՏՍՕ (Մարսէյլը), 6 Օգոստոս.— Գուլվառ Օտտոյի, Սէն Լուիի եւ շրջանի Դաշնակցական, Հնչակեան, Ֆրանս. Ժողով. Միու. Ներկայացուցիչներ եւ Թաղական Խոր-հուրդ ի մի հաւաքուելով կազմեցինք միացեալ յանձնախումբ մը, որ անմիջապէս հանգանակութեան պիտի ձեռնարկէ:

Մեր այս երկտող կոչը ուղղուած է բոլոր թաղեցիներուն, որպէսզի անխտիր եւ առատաձեռն իրենց մասնակցութիւնը բերեն այս հանգանակութեան, համարելով զայն իբրեւ գերագոյն պարտականութիւն:

Տարակոյս չունինք թէ յաջողութեամբ պիտի պսակուի այս ձեռնարկը, քանի որ բոլորս ալ նոյն դաժան ճամբաներէն անցած ենք եւ չենք կըրնար չզգալ տաղնապին ահաւորութիւնը:

Որքան շատ ու շուտ հասնին եղբայրական օժանդակութիւնները, այնքան մեծ կ'ըլլայ օգուտը:

Նախագահ՝ Տ. Ստեփանեան, Քարտուղար՝ Յ. Մարտիկեան, Գանձապահ՝ Ա. Գօզոսեան:

3013 ՖՐԱՆՔ ՏԷՍԻՆԷՆ

ՏԷՍԻՆ, 5 Օգոստոս.— Սիրելի «Յառաջ», Մուսա Լերան Արծիւներու նոր բոյնի հաստատման համար՝ նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Տեսինի մարմնին եւ մասնակցութեամբ Ֆ. Կ. Խաչի, Հ. Կ. եւ Մարմ. Միութեան, Ազգ. Միութեան անդամներու ձեռնամասնութեան, Հայ Երիտասարդաց Միութեան, Տարօն Տուրուբերանի եւ Վասպուրականի Հայր. Միութեանց կազմուած է յանձնախումբ մը հետեւեալ անդամներէ.— Կ. Պօտուրեան, Ն. Էլքելիտեան, Փիլոս, Լ. Աստուրեան, Վ. Հիւսեան, Յ. Ղազարեան եւ Վ. Քէշիշեան: Յանձնախումբը անմիջապէս Տեսինի հայ գաղութին մէջ ձեռնարկեց հանգանակութեան եւ երկու օրուան ընթացքին գոյացաւ 3013 ֆրանքի գումար մը զոր ներփակ կը ստանաք նուիրատուներու ցանկին հետ:

Հանգանակութիւնը կը շարունակուի:

1500 ՖՐԱՆՔ ԻՍԻԷՆ (Ա. ցանկ)

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Սիրելի «Յառաջ», մեր թաղի հանգանակիչ յանձնախումբը արդէն հանգանակած է 4000 ֆրանք եւ կը շարունակէ: Ինչպէս ուրիշ առթեն, այս անգամ ալ Իսիի հայրենակիցները ցոյց կուտան թէ գիտեն օգնել պէտք եղած պարագային: Ներփակ կ'ուղարկենք 1500 ֆրանք, մնացեալը մաս առ մաս պիտի ուղարկենք անուանացանկով միասին: Պէտք խնդրենք որ ճշդում մը ընէք: Յուլիս 29ին տեղի ունեցած խորհրդակցական ժողովին ուր ընտրուեցաւ ներկայ յանձնախումբս, նոյն ժողովին Մէօտոնի հայրենակիցներ Վասիլ Էքրոյեան, Արամ Խմիրզաեան եւ Գրիգոր Թումասեան սիրայօժար յանձն առին Մէօտոնի մէջ եւս հանգանակութիւն կատարել եւ յանձնել յանձնախումբիս:

1500 ՖՐԱՆՔ ԼԻՈՆԷՆ

ԼԻՈՆ, 7 Օգոստոս.— Զ. Ո. Միութեան բացած հանգանակութենէն միայն ծանօթ շրջանակի մը մէջ գոյացաւ 1500 ֆրանք զոր յանձնեցինք թղթատարին, մասնակցողներու ցանկին հետ: Հանգանակութիւնը կը շարունակուի:

18ՐԴ ՑԱՆԿ

Տէսինի Ա. գումար	3013
Իսի լէ Մուլինոյի Ա. գումար	1500
Յակոբ Աղիգեան	100
Ռ. Զաթալեան	50
Տիկին Արշալոյս Գաբրիէլեան	50
Բ. Գասպարեան	40
Տիկին Կ. Սահակեան, Փարիզ	25
Գառլօ Աղեան	20
Շ. Ս. Գոնալեան	20
Ալժէի մէջ հաւաքուած Վ. Համբարձումեանի ձեռքով (500)	
Իյճեան եղբարք	200
Ոմն	100
Ագնաւուրեան եղբարք	100
Ղազար Գրիգորեան	50
Վ. Հ.	30
Միսաք Ստամպուլեան	20
Գումար՝	5,318
Նախորդ գումար՝	42,439
Ընդհ. գումար՝	47,757

ՎՐԻՊԱԿ.— Հանգանակութեան մեր այս արձանագրութեանց մէջ, Ա) շաբաթ օրուան ցանկը սխալմամբ գըրուած է 13, փոխանակ 14ի, Բ) Փավիյեռն ու Պուայի հայրենակիցներէն Տէր եւ Տիկին Հ. Գալփաեան, որ վճարած են 50 ֆրանք, մոռցուած է գրել թիւ 16 ցանկին մէջ, բայց վճարումը արձանագրուած է ցանկին ընդհանուր գումարին մէջ, Գ) Կուսէնվիլի Տիկնանց Բարեգործ Միութիւնը, որ լուծուելով իր գանձը, 230 ֆրանք, յատկացուցած է հանգանակութեան, չէ դրուած ցանկին մէջ. բայց դըրուած գումարը մտցուած է մեր ընդհանուր գումարին մէջ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Մեր շրջանի հանգանակիչ մարմինը (Գ. Գ. Գրիգոր Սօլօզեան, Յակոբ Մինասեան, Գէորգ Նալպանտեան, Յովհաննէս Եազօրեան, Արամ Գազանճեան, Գալուստ Տէր Աբէլեան եւ Միքայէլ Գէորգեան) կը խնդրէ փափաքողներէն իրենց բաժինը յանձնել Գ. Գրիգոր Սօլօզեանի, 29, Rue Etienne Dolet, Ալֆորվիլ:

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Կիլիկիոյ Կաթող. Ընդհ. փոխանորդ Պետրոս արք. Սարաճեան մասնաւոր նամակի մը հետ, «Յառաջ»ի խմբագրին ղրկած է հետեւեալ ստացագիրը (թիւ 493, Յուլիս 28) —

«Շնորհակալութիւն եւ օրհնութիւն Պ. Շաւարշ Միսաքեանի, խմբագիր «Յառաջ»ի, իր հանգանակած գումարին համար ի նպաստ կաթողիկոսարանի յուշարձան — մատրան, յԱնթիլիաս, գումար երեք հազար հինգ հարիւր երեսունեւհինգ ֆրանք (3535)»:

Իր նամակին մէջ Սարաճեան արք. շնորհակալութիւն կը յայտնէ նաեւ բոլոր նուիրատուներուն:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ Լոնտոն վերադարձաւ Անգլիոյ մասնաւոր բանագնացը, Պ. Սթրէնկ: Քաղաքական շրջանակներու մէջ՝ կը հաւաստեն թէ իր վերադարձը չի նշանակեր բանակցութեանց խզում, քանի որ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի զինուորական պատուիրակութիւնները գործի ձեռնարկած են արդէն, համաձայնութեան մը յանգելու համար:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ ռումբ մը պայթեցաւ անթելի կայանին մէջ: Այս առթիւ ձերբակալուեցաւ արաբ շարժավար մը:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԾԱՐԺՈՒՆ ՍԼԱՔԸ

Մինչեւ Մոնթրէօյի խորհրդաժողովը, կ'րսէինք մեր վերջին յօդուածով, իտալեւթուրք յարաբերութիւնները մտան երրորդ փուլի մը մէջ:

Ուրիշ խօսքով, անոնք ելան իրենց տաք, բարեկամական ու նոյնիսկ գաղտնի ու բացայայտ գործակցութեան փուլէն եւ սկսաւ փչել պաղ հով մը: Այնքան, որ այդ պաղութիւնը հետզհետէ թանձրացաւ, ու վե-րածուեցաւ ոչ միայն կասկածի, այլ եւ մասամբ թշնամանքի: Դեռ 1926ի գարնան, Անատոլուի վրայ իտալական յարձակումի մը լուրերը շրջեցան: Այս զրոյցներուն առիթ տուաւ, մանաւանդ, Մուսոլինիի այցելութիւնը՝ Տրիպոլիս, նոյն օրերուն: Աւելցնենք, որ մինչեւ այդ՝ արդէն Փաշական վարչաձեւը սկսած էր որոշել դաղթավայրերու մասին: Բայց, բանաձեւը, գոնէ արտաքին աշխարհին համար, կը մնար անորոշ: Կարծողներ կային, նոյնիսկ, որ Հռոմ՝ ինքն ալ դեռ ճշդած չէ նուաճումի իր ուղղութիւնը: Այսուհանդերձ, ան պաշտօն կամ պաշտօնական ձեւով, կը յեղյեղուէին Ասիան եւ Ափրիկէն: Այս անորոշութիւնը հետեւանք էր, բնականաբար, երկու պատճառներու:

Առաջին, — Իտալիա դեռ այնքան ուժեղ չէր, որ իր կամեցածը ինքնագլուխ կիրարկէր ձեռք ձգէր՝ առանց միւս մեծերուն հաւանութեան:

Երկրորդ, — Իտալիոյ յարաբերութիւնները՝ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ, բնականոն էին դեռ: Աւելին, — Անգլիա եւ Իտալիա, մանաւանդ, կը գործակցէին քաղաքական գետնի վրայ:

Այսուհանդերձ, ինչպէս րսինք, Հռոմ կարծեր կը նետէր օդին մէջ:

Այս բոլորը, ինչպէս նաեւ Մուսոլինիի այցելութիւնը՝ Տրիպոլիս, ինկիւրին մտահոգեցին: Աւելցնենք, որ Թուրքիա եւս, այն օրերուն, աբեւմտեան ճակատին վրայ մինակ էր: Նոյնիսկ, Անգլիոյ հետ դեռ լուրջ տարակարծութիւն մը ունէր Մուսուլի քարիւղի մասին: Ու գիտենք, որ Էնկիւրիի մէջ, 1926ին, անգլիական վերաբերմունքին պաշտօնական այցելութիւններ միայն կուտար արտաքին գործոց նախարարին, եւ խորհրդային դեսպանը միակ խորհրդականն էր Թուրք կառավարութեան:

Թուրքերու այս մտահոգութիւնը փարատելու համար, իտալական մամուլը փորձեց ձգդումներ ընել: Այսպէս, «Փոփոլօ տ'Իթալիա» կը գրէր այն օրերուն. — «Երբ Մուսոլինին Տրիպոլիս գնաց՝ նաւատորմիղով մը, կարգ մը գործակալութիւններ դիտումնաւոր լուրեր տարածեցին թէ՝ իտալական յածանաւերը պիտի շարունակեն իրենց ճամբան մինչեւ Իզմիր, — կրկնելով այսպէս, հին խաչակիրներու պատմութիւնն ու Տօծիրու արշաւանքները՝ դէպի Արեւելք:

Արդիւնքը այն եղաւ, որ Թուրքերը անէն տասնեւհինգ օրը անգամ մը յուզումի մատնուեցան եւ Իզմիրի ծոցին բուրք պահակները մեծ ուշադրութեամբ հետապնդեցին իտալական նաւերուն ծուխը: Մեր զօրքաւոր նաւերը ուղղուած էին դէպի Իզմիր՝ աշխատանքի գունելու համար, կասկածի տարակոյս դարձան, ու մեր գաղութը, որ առնէ մը 30.000ի կը հասնէր, քանի մը հազարի իջեցուած է: Մինչ, Հռոմի վրայ արշաւանքի առնէ (փաշական) Խոտըալիներուն համար յայտ ներքարարութիւններ կային Իզմիրի վրայ քալելու, ամոր յաջորդող տարիներուն եղկախտալական քարոզութիւնը սաստկացաւ մեր բանաւորեն բուն եւ վախտականներուն դէմ»:

Ուրեմն, իտալական թերթը, որ, ինչպէս ծանօթ է, Հռոմի բերանն է, Թուրքերու յուզումը կը վերագրէր «կարգ մը գործակալութեանց դիտումնաւոր լուրերուն», կամ «խաղերուն»:

Այս ձեւով, Իտալիա կը ջանար՝ նախ՝ ապահովել Թուրքիան թէ՝ իր հողերուն վրայ յարձակելու մտադրութիւն չունի, եւ, երկրորդ, ձեռք ձգելով այդ վստահութիւնը, Փոքր Ասիոյ եւ առհասարակ Թուրքիոյ մէջ իր շահերը չվտանգել:

Իտալական այս մեկնութեան դէմ, սակայն, Թուրքերը իրենց կասկածանքը կը հիմնաւորէին, նախ, ոչ թէ օտար գործակալութեանց դիտումնաւոր լուրերով, այլ բո՛ւն իսկ իտալական թերթերուն արտայայտութիւններով: Մասնաւորապէս կը ծանրանային յօդուածի մը վրայ, զոր ստորագրած էր «Սէքօլօ» թերթին մէջ, ծերակուտական Մորէլլօն, ինչպէս նաեւ տեսակցութեան մը, զոր տուած էր Դուչէին եղբայրը՝ Արնալտօ Մուսոլինին՝ «Փոփոլօ տ'Իթալիա» թերթին:

Մտահոգուած, ուրեմն, իտալական այս ձգտումներէն, Էնկիւրի, որ, ինչպէս րսինք, որեւէ պաշտպան չունէր Միջերկրականի մէջ, եւ, ընդհակառակն, վէճի մէջ էր Անգլիոյ հետ, անմիջապէս այս վերջինին ապաւինեց: Եւ իր այդ փութկոտ ճիգին մէջ, անմիջապէս համաձայնեցաւ Մեծն Բրիտանիոյ հետ, կնքելով, Էնկիւրիի մէջ, 1926 Յունիս 5ի դաշնագիրը: Այդ դաշնագրով, Մուսուլի վէճին կը դրուէր վերջակէտ մը ու այդ հողամասը կը թողուէր Իրաքի: Իսկ, միւս կողմէ, իբրեւ փոխարինութիւն, անշուշտ, Անգլիա յանձն կ'առնէր, տասը տարուան համար, երաշխաւորել Թուրքիոյ ամբողջականութիւնը: Աւելի ճիշդ՝ արգիլել որեւէ օտար յարձակում՝ Թուրքիոյ վրայ:

Կը տեսնուի, ուրեմն, որ շատ ալ ճիշդ չէ տիրող այն կարծիքը թէ Անգլիա 1939ին երաշխաւորեց Թուրքիոյ ամբողջականութիւնը: Նոր իրադարձութիւններուն առթիւ, իր կարգին ու լայն ձեւով պիտի պարզենք նաեւ անգլեւթուրք յարաբերութիւնները՝ ծանրանալով մանաւորապէս այն քաղաքականութեան, զոր, զաւնազան ձեւերու տակ՝ բայց միշտ անփոփոխ կերպով կիրարկուած է Մեծն Բրիտանիոյ կողմէ՝ Թուրքիոյ հանդէպ: Իտալեւթուրք յարաբերութեանց մասին խօսած ատեն, սակայն, ուզեցինք այս շատ բնորոշ կէտը ընդգծել, որովհետեւ, կրկնենք, նա՛եւ այս մասին թիւր կարծիք մը տեղ գտած է մտքերու մէջ, — «Անգլիա զինակցեցա՞ւ Թուրքիոյ հետ — այլեւս բայց — բովին ազատուած է ան»: Առաջինն խնդիր է թէ այդ զինակցութիւնը ո՛ր աստիճան եւ մանաւանդ ո՛րքան ատեն կ'ապահովէ Թուրքիոյ ամբողջականութիւնը: Այսպէս, կարեւորը այն է, որ այդ երաշխաւորումը նոր չէ, ինչպէս ցոյց տուինք վերը: Կարելի է աւելցնել, անշուշտ, որ 1926 Յունիս 2 անգլեւթուրք համաձայնութիւնը գիտակցութեան մը արժէքը չունէր: Եւ կամ՝ Անգլիա իր այդ յանձնառութիւնը պայմանաւորած չէր՝ ի հարկին զինու զօրութեամբ Թուրքիան պաշտպանելու խոստումով: Ճիշդ է: Բայց, չմոռնանք, որ Անգլիա Ֆրանսայի հետ ստորագրած յանձնառութիւնը տուած չէր՝ զէնքի գործակցութեան մասին: Ցետոյ, այդ օրերուն, հարկ ալ չկար, քանի որ, — կ'րսէինք «կիպր» — Անգլիա եւ Իտալիա լաւ յարաբերութիւններ ունէին, ու միայն քաղաքական ճամբով հարկ էր Հռոմի ոլորը Փոքր Ասիայէն ետ հեռացնել ուրիշ տեղ: Կը թուի թէ, Ալպիոն Մուսուլի չուրջ այդ համաձայնութիւնը ձեռք ձգելու համար, նախ զգացեց, պատրին խօսելէն, իտալական ախորժակները՝ Փոքր Ասիոյ մասին, առավ «Ժամը» հանեց Էնկիւրիի սիրտը, ու յետոյ ապահովեց զայն՝ իր քարիւղը ապահովելէ վերջ: Այս պարագան ենթադրութիւն մըն է, բնականաբար, մեր կողմէ, որ կրնայ շատ ալ անհիմն չըլլալ, քանի որ Ալպիոն բառը, ինքնին, նըշան ճարպիկութիւններու խառնցած արտայայտութիւնն է:

Եւ որպէսզի աւելի հիմնաւորած ըլլանք մեր տեսութիւնը, աւելցնենք, որ, Էնկիւրիի անգլեւթուրք այդ համաձայնութենէն միայն չորս օր վերջը, Աութօ Ալպէպայի անգլիական եւ իտալական դեսպանները միասնաբար կը ներկայանային Ռաս Թաֆարիին՝ ներկայացնելով պատճէնը այն համաձայնագրին, — կնքուած Անգլիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ — որով Եթովպիան կը բաժնէին անգլեւիտալական տնտեսական ազդեցութեանց գօտիներու...

Կը խորհինք թէ այս իրողութիւններու յիշատակումը, իրենց պատմական ճշդութեամբ ու թուականներու յաջորդականութեամբ, ինքնին բաւական պերճախօս են: Որով եւ՝ աւելորդ է որեւէ խորհրդածութիւն:

1926էն մինչեւ 1935, անցնող 9 տարիներու ընթացքին, իտալեւթուրք յարաբերութիւնները կրկին ունեցան փոփոխում մը: Երկու երկիրներու միջեւ առկախ մնացեր էին շատ մը խնդիրներ: Եւ որովհետեւ Հռոմ այլեւս սկսած էր մշակել եթովպիական արշաւանքին ծրագիրը, իր նուաճողական հայեացքը հեռացուցած էր Ասիայէն ու կեդրոնացուցած, — գոնէ մինչեւ իր առաջին ծրագրին լրացումը — Ափրիկէի այդ մասին վրայ, բնականաբար տրամադիր պիտի ըլլար քաղաքական մերձեցում մը բանեցնելու Թուրքիոյ հետ, քանի մը պատճառներով: Նախ, որովհետեւ անհրաժեշտ է, քաղաքական կեանքի մէջ, բայց մանաւանդ զինուորական — նըւաճողական ծրագրի մը պարագային (քանի որ Իտալիա վերջնականապէս հրաժարած չէր Փոքր Ասիայէն, այլ՝ յետաձգած էր), ենթակայ երկիրը պահել կասկածի տակ: Որով եւ՝ զգուշութեան մղել զայն: Երկրորդ, դէպի Եթովպիա իր արշաւանքի ատեն, առիթ չտալ, որ Արեւել. Միջերկրականի եզերքն ի վար երկարող Թուրքիան դժուարութիւններ ստեղծէ, — կամ՝ նոյնիսկ՝ փորձէ յարձակիլ Երկոտասան կղզիներուն վրայ՝ Իտալիոյ յառաջիկայ ծրագրին հիմք ծառայելիք այդ ուժեղ խարիսխը չքացնելու համար: Ցանկո՞ւցն ծրագիր՝ Թուրքիոյ համար, — պիտի ըսուի: Ե՛հ, 1920էն ասդին, Թուրքիոյ բոլոր յաջողութիւնները սկսան յանդգնութեամբ ու վերջացան յաջողութիւններով: Ինչ որ է. Թողունք ծ'ա այս վարկածը:

Արդ, Իտալիա, ուզելով վերջ տալ, իր եւ Թուրքիոյ միջեւ, քաղաքական կայուն վիճակին, — որմէ գոհ չէր նաեւ Թուրքիան — ընթացք տուաւ իտալեւթուրք դաշնագրի մը կնքումին: Ու, 1928ին կնքուեցաւ, Էնկիւրիի եւ Հռոմի միջեւ, բարեկամական դաշնագիր մը: Այդ դաշնագիրը նորոգուեցաւ 1932ին:

Եւ, սակայն, այդ կրկնակի դաշնագիրները եւս անկարող եղան տաքցնելու մթնոլորտը: Կամ, գոնէ մեղմելու լարուած վիճակը: Որովհետեւ, քանի կը յապաղէր Եթովպիոյ արշաւանքը, այնքան կը չէշտուէր, Թուրքիոյ դեկավարներուն մօտ, իտալական յարձակումի մասին գոյութիւն ունեցող կասկածը: Այդ էր՝ պատճառը, որ, առեն առեն, Կեմալն ու Ատիլլան՝ (Մուսոլինի եւ Աթաթիւրք) նիզակ կը ճօճէին իրարու դէմ, իսկ Թուրքերը, տեւապէս, քննական ակնոցներու կ'ուղարկէին՝ դէպի Իտալիա՝ թուրք զինուորականներ: Միւս կողմէ, կ'երեւի թէ Իտալիա եւս, մինչեւ նոյնիսկ եթովպիական արշաւանքէն քիչ առաջ, քաղաքական բանակցութիւններու մէջ գաղտնի կերպով յառաջ կը քշէր նաեւ դաշնագրով խոստացուած Փոքր Ասիան, ու Գ. Լավալ, իր կարգին, Մուսոլինիին սլաքը երկրորդ անգամ ըլլալով Փոքր Ասիայէն կը հեռացնէր՝ քշելով դէպի Ափրիկէ:

Բայց, վերջապէ՛ս, Իտալիա կ'արշաւէր Եթովպիա: Ու Թուրքիա ազատ շունչ մը կ'առնէր:

Եւ, սակայն, այդ արշաւանքին կը յաջորդէր պատժարկութիւնը, որ պիտի գար կրկին լարելու իտալեւթուրք յարաբերութիւնները:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Սիրելի Վահէ, այս անգամ գարժեւ յուլ լուր մը անցեալէն: — Երբեմն լաւ է, չէ՞, քրքրել անցեալը: Մանել անոր բաւիղներէն ներս, դուրս քաշելով ու թարմացնելով յիշատակներու լուսղոյն էջերը:

Երկու օր առաջ մեր Մուրատին հանդիպած էի: Վայրկեան մը կարծեցի թէ տեղափոխուած են ուրիշ քաղաք մը, բայց, չուտով իմացայ որ այս տարի «ազարակ» (պարտէզ) ունին, ու իրիկունները հոն կը քաշուին, հանգիստ ընտանեօք:

Ու քանի մը վայրկեան վերջ հոն էմ արդէն: Ձիրենք կը գտնեմ փոքրիկ տախտակաշէն խուղի մը մէջ: Հազիւ քանի մը խօսք ներկայի մասին եւ, կ'անցնինք անմիջապէս երէկը պրպրտելու, երանի տալով երբեմնի անցուալին:

Այս օտար ափերուն վրայ, կարծես, ամէն մէկ օր որ կ'անցնի, փրթուռել կուտայ ներկան: Աւելի խանդավառ էինք չէ՞, սիրելի Վահէ, պանդխտութեան ակիզբի ու յետագայ քանի մը տարիները:

Ինչ մեր յոյսն ու հաւատքը չենք կորսնցուցած ապագայի մասին... Սակայն, խոստովանինք, որ, պանդխտութեան այս երկարումը երբեմն յուսաբեկում առաջ կը բերէ մեր հոգիներուն մէջ:

Եւ ահա, Մուրատ կը սկսի պատմել տասնեակ մը տարիներ առաջ միասին անցուցած այն օրուան մասին, որ առաջին անգամն էր տակաւին մեր քաղաքին տուած այցելութիւնը, մեծաւոր գայլին տօնակատարութեան առթիւ:

Ցնցեց Մուրատ մասնաւորապէս յիշատակներէդ քանի մը կարեւոր ըր ուսադներ: — Կօրիւն... «Թաւուկ»... կեղրոնականի նիստեր... Լոծր ու յեղափոխ մասին հարցումներ հայկենականներուն (1912) ։Մանաւանդ, պատմութիւններ Սուլուխի հերոսամարտի մասին, ղեկավարութեամբ անմահ հայդուկ՝ Գէորգ — Չաւուշի ու Ռուբէնի (1907), եւ քու ալ յեղափոխական մկրտութիւնդ ....

Ասիլ Սուլուխի հերոսամարտին մասին ու անոր նուիրուած երգը չերգել անգամ մը, կարելի՞ բան է: Եւ ահա, Մուրատ ափ մը քալէլէ ետք կը սկսի իր ախոյր ձայնովը.

Արեւն անցած էր Խնձօկ լեռներէն,
Թուզլուղայլ կողմէն ռազմագէտ Ռուբէն.

Կարօտի ալիք կ'երեւայ Մուրատի աչքերուն մէջ, ու կուրծքին տակ ալ փոթորիկ ...

Գէորգ սիրական հետերթին տարին,
Կռանը դաշտին մէջ զգեստ պառկի ցուցին :

Ես ալ կը լեցուիմ... ու կը ձայնակցիմ.

Լուսին բարձրացաւ դէպ երկնից կամար,
Մշոյ դաշտ տխրում տխուր կ'երեւար.

Մուրատ ոտքի է ու դէմքը լուսինին դարձուցած կը ձայնէ.

— Ե՛յ սիրուն լուսնակ, ղո՞ւն էիր մեր հերոսին մահը տեսնողը....

Այս էջը կը փակենք ու կը դառնանք ուրիշ մը:

Անչուչտ չէք մոռցած նաեւ իր ըրած ունոսը այն օր մեր ուրախութեան սեղանին վրայ, երբ կ'ըսէր թէ՝ Լեւոնիկս Հայաստանի բանակին պիտի ծառայէ...Լեւոնիկս Հայաստանի հողին վրայ պիտի կարգեմ...: Այն ատեն Լեւոնիկը տակաւին չորս տարու մանկիկ մըն էր, երբ սեղանին վրայ հանելով զինքը արտասանել տուինք.

Հա՛յ եմ ես, Հա՛յ եմ ես,
Սարսափեցէ՛ք իմ դէմէն ...

Ափսո՜ս, ի՜նչ շուտ ալ անցան տասը տարիները: Ու այսօր, Մուրատի Լեւոնիկն արդէն 14 տարու պատանի մըն է: Աւելի ճիշդ է ըսել — երիտասարդ: Որովհետեւ, իր հասակը հօրմէն երկու սանդիմեթր բարձր է (հայրը 1.65 է):

Ու տխրութեամբ կը յիշէր իր ուխտը, որու իրականացման համար հաւանականութիւն չի տեսներ...:

— Ախ, կ'ըսէր Մուրատ, այս տարիքին մէջ, կարծէք մանչս արբունքին հասած է... երեսներուն վրայ այդ ի՞նչ բշտիկներ են հապա...Ա՜խ, այս երկիրը ...:

Բայց աւելի լաւատես է Մուրատի կինը՝ Ռոկի քուրոն (քուրուկ), որ խօսքը կտրելով կը յարէ.

— «Ո՛չ, ոչ, իմ մանչս տակաւին ատանկ բաներէ լուր չունի: Իմ տղաս շատ խելօք է, եւ իր դասերուն տէրն է ուշն ու ուրուշը »:

Եւ այսպէս, մեր խօսակցութիւնը երթալով աւելի կը խորանայ եւ կը դառնայ նորահաս սերունդին շուրջ.

Ի՞նչպէս պէտք է շարժիլ, որպէսզի մեզմէ վերջ, այս օտար ափերուն տակ հասակ նետող սերունդը երբ ետ տանինք կազմէ, հայերէնն ալ յարատեւէ իրենց հետ, իրենց բոյներուն մէջ: Ու ահա Ռոկի քուրոյին ի... բանաձեւը :

— « Ես տղուս հայախօս աղջիկ մը կը բերեմ Սուրիայէն, որ երբեք ֆրանսերէն չգիտնայ, ու այսպէս մեր լեզուն կը յաւերժէ իրեն հետ...»:

Մեր միտքն ալ կը բացուի: Ու ... լի լայնցնելով ընդհ. ծրագիր մը կը կազմենք մենք մեզի, այդ իրիկուն Մուրատենց «Պոստընտան» մէջ եւ մեր այս պանդխտութիւնը տակաւին շատ երկարի հակառակ մեր կամքին նորահաս սերունդը փրկելու մ... միջոցը — թէեւ շատ դժուար — երկիրէ երկիր հարսնցու փոխադրել:

Այսպէս, Ֆրանսան ու Սուրիան, Լիբանան կ'ըլլան իրարու խնամի փոխադարձաբար: Իսկ՝ Յունաստան, Ռումանիա եւ Պուլկարիան ալ իրարու: Հապա՛ հեռաւոր Ամերիկա՞ն: Անոր մասին բան մը չկրցանք որոշել... «Թերեւս ծծմակիս մեր այս ծրագրին վրայ, սիրելի Վահէ, բաղ... այս ձեւով կարելի է հիմնական լուծում մը գտնել, նորահաս սերունդը մեզմէ վերջ հայախօս պահելու համար դէթ սերունդ մը եւս: Դժուարութիւնները հարթելու համար կազմուի Համազգային լաւ ընկերութիւն մըն ալ....

Ու մենք տակաւին ինչե՞ր կը ծրագրենք ու կը խօսինք մեր պայքարը... հունին մէջ պահելու ու երկարելու համար:

Կէս գիշերը կ'անցնի: Սակայն մենք ոչ քունի մասին կը մտածենք ոչ ալ հանգստութեան:

Սա գիշերը՝ քառորդհինգ քայլ ... դին Մուրատի բարեկամներէն մէկուն տունն է: Եւ, ի պատիւ մեզի հաւերդ մը կը տրուի անթելի մեքենային վրայ: Պատուհանը բաց՝ ու ճիշդ մեզ կը նայի: Հայ երգերը՝ երբեմն մեղմ ու վշտալի, երբեմն զուռ ու բարկ պատուհանէն դուրս կը տարածուին գիշերուան զովութեան մէջ, ու մինչեւ մեզի հասնելով կը ծածկեն մեր կուրծքերը, կարօտի անհուն ծովը փոթորկելով ...

Ինչո՞ւ Գինկէօլը մըտար,
Բաղի պլպուլը գրտար,

Կը նայիմ սա աղուորիկ լուսնակին որ 13 — 14 տարու պարմանուհի մը կը նմանի եւ, աստղերը գլխուն հաւաքած հայ երգերուն անուշութիւնը կը վայելեն, անոնց անզգական մեղեդիները ունկնդրելով

Տէ՛ր, կեցա՛ դու գՀայս
Եւ արա՛ զՌուս պայծառ,
Կեցա՛ գՀայս

Ու Մուրատ, խուղէն դուրս ելլելով դէպի երկինք կը ձայնէ.

Տէ՛ր, դու կեցա՛ գՀա՛յս եւ գՀայաստա՛ն....:

ԶԱՐՄԷՆ

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Այս նպատակով, ահա՛, նա չարունակ խօսում, յորդորում էր մերթ Աղձնեաց ու Մոկաց աէրերին, մերթ Սիւնեաց իշխաններին եւ յանախ Դաշիրի Արծրունուն կամ արքայորդի Աշոտ Դերենիկին: Նա հաւիւրեաբորդ անգամ կրկնում, ապացուցանում էր այդ ձեռնարկութեան անհրաժեշտութիւնը եւ նրանից դալիք օգուտների մեծութիւնը՝ թէ՛ Հայաստանի ժողովրդի եւ թէ նոյնիսկ իրանց՝ իշխանապետների համար:

Եւ նա այնքան աշխատեց որ բոլորին համոզեց՝ հինաւուրց մայրաքաղաքը պաշարմամբ գրաւելու որոշումն անել:

Ռատիկանը նոյնպէս անհոգ չէր այդ ժամանակ: Նա գիտէր որ Աբասը Թագաւոր է պսակուել Վասպուրականում եւ որ Հայոցիշխանների մեծ մասը նրա հետ են: Եւ որովհետեւ ինքը անխոհեմութիւն էր արել՝ Աշոտ Բագրատունին դաւադրութեան աջակցելու, եւ այդպիսով իւր երդման դըրժելով՝ զայրացել էր Աբասի հետ ունեցած բարեկամութեան կապը, պարզ է որ վերջինս, Թագաւոր պսակուելուց յետ, վրէժխնդիր պիտի լինէր, մանաւանդ որ նա այդ մասին սպառնացել էր իրան: Հետեւապէս Ռատիկանն էլ իւր կողմից էր պատրաստւում:

Ամէնից առաջ նա միացաւ Աշոտ Բագրատունու հետ եւ խոստումն առաւ նրանից օգնել իրան իւր զօրքերով եթէ Աբասը յարձակուելու լինի իւր դէմ: Ապա զօրքեր խնդրեց Ամիրապետից՝ առարկելով թէ Հայաստանի արաբական կալուածները վտանգի մէջ են, հետեւապէս անհրաժեշտ է այդ վտանգի դէմ զինուելու: Բայց Ամիրապետն զբաղուած լինելով իւր երկրի ուրիշ կողմերում ծագած խըռովութիւններով՝ անուշադիր թողեց Նըսրի խնդիրը: Այդ ժամանակ վերջինս միացաւ Միջագետքի եւ Կորդուաց կողմերում ինքնագլուխ իշխող ամիրաների հետ եւ օգնական զօրք առնելով նրանցից, սկսաւ Դուինն ու նրա շրջակաները ամրացնել:

Ամէնից առաջ նա ընտիր պահակախմբերով եւ տասն պալարով ապահովեց Դուինոյ եւ Արտաշատու բերդերը (որոնք միմեանց մօտ լինելով՝ ունէին միմեանց հետ գաղտնի հաղորդակցութեան ճանապարհներ), որպէսզի վտանգի դէպքում ինքը ապաստանէ դրանցից մէկին: Ապա իւր զօրքերը բաժանելով մի քանի առանձին մասերի, նրանցից մինին յանձնեց քաղաքի ներքին պարիսպների եւ աշտարակների պահպանութիւնը, երկրորդին՝ քաղաքի խրամը ջրով լցնելու եւ չարժական կամուրջները կառավարելու գործը, երրորդին արտաքին մարտկոցների հսկողութիւնը. չորրորդին՝ Արտաշատու Տաճկաստան կոչուած նշանաւոր եւ մեծատարած կամուրջի պաշտպանութիւնը, որի վրայով թշնամին պիտի յառաջանար դէպի Դուին: Բացի այդ նա իւր ունեցած հեծելազօրը չորս յառաջապահ գնդերի բաժանելով՝ ուղարկեց նրանց Դուինոյ նշանաւոր ճանապարհները բռնելու: Դրանցից մինը Ելօթայ ուղին էր, որ սկսում էր քաղաքի արեւմտեան հարաւից. երկրորդը՝ Նախիջեւանի պողոտան հարաւ-արեւելքից. երրորդը՝ Բերդկանց ճանապարհը արեւելեան կողմից. չորրորդը՝ Կողբափորի ուղին, որ ձգւում էր հիւսիսից: Ինչ վերաբերում է Կարնոյ ճանապարհին, որ քաղաքի արեւմտեան կողմն էր ընկնում, այդտեղ Ռատիկանը պահապաններ չէր դրել, որովհետեւ այդտեղից նա սպասում էր իւր դաշնակից Աշոտի զօրքերին, մինչդեռ միւս կողմից, նրա կարծիքով, պիտի յառաջանար թշնամին. այսինքն՝ Ելօթայ կամ Նախիջեւանի ճանապարհով Աբասը, Բերդկանց ճանապարհով՝ Սիւնեցիք, իսկ Կողբափորի կողմից՝ Վահրամ Սեպուհը, որ տակաւին գտնւում էր Գուգարքում:

Զննելով այս պատրաստութեանց, Ռատիկանը, սակայն, յոյս ունէր դեռ ազատ մնալ Հայոց վրէժխնդրութիւնից, որովհետեւ ծանօթ էր նրանց խաղաղասէր բնութեան եւ հաւատում էր թէ՝ կարող է նորէն գրաւել Թագաւորի սիրտը եւ նորոգել նրա հետ իւր բարեկամութիւնը:

Այս պատճառով նա ընծաներով մարդիկ ուղարկեց Վասպուրական՝ Աբասի արքայի պսակադրութեան ու թագաւորութիւնը շնորհաւորելու եւ նրա հետ հաշտութեան նոր դաշն կապելու:

— Ասացէք Ամիրային, թէ Հայոց թագաւորը Դուինոյ մէջ կ'ընդունէ նըրա շնորհաւորութիւնները... պատասխանեց Աբասը արքայի դեսպաններին եւ յետ դարձրեց նրանց իրանց ընծաներով:

Այսքանն արդէն բաւական էր, որ Ռատիկանը հասկանար թէ Թագաւորն այլեւս չի կամենում խաբուել եւ իւր ուխտազրուժ վարմունքը ներել: Այս պատճառով երբ դեսպանները հասան Դուին եւ Թագաւորի պատասխանը յայտնեցին, Նըսրը հրամայեց զօրքին կռուի պատրաստուել:

Բայց Աբաս Թագաւորի բանակը, որ կազմուած էր միայն Արտաշատեան գնդերից եւ Արծրունեաց զօրքերից, ծանրութեամբ էր յառաջանում: Որովհետեւ, համաձայն կանխաւ առած որոշման, Մոկաց Տէրն ու Աղձնեաց նահապետը իրանց զօրքերով պիտի միանային Արքայի հետ Շարուրի դաշտում. Սիւնեաց իշխանները պիտի մտնէին Մակաց եւ Գառնոյ ու Գողթան զօրքերի հետ միասին Բերդկանց Ուրծաձոր: Իսկ Վահրամ Սեպուհը, որ ապահովուած էր արդէն Ափխազների կողմից (որովհետեւ ամիրան Գուգարքը գինել էր արդէն նրանց դէմ), իւր զօրքերն առնելով պիտի իջնէր Շիրակ եւ Երազգաւորսի միանում եղած գնդերի հետ միանալով գիմէր Դուինոյ դաշտը. Ուրեմն, մինչեւ որ այդ իշխանները կը հասնէին որոշեալ տեղերը, Թագաւորի գալուստին շտապել. որովհետեւ գաշնակից իշխանները նպատակ միահամուռ կերպով պաշարել Դուինը եւ եթէ կարելի էր, գրաւել նրան յարձակումով:

(Շար.)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԷՆ

ՀԵԼԼԷՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՄԵԾ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐԸ

Բ.

Ասկէ 30 — 35 տարի առաջ, երբ Աթէնքը չէր դարձած դեռ մէկ միլիոն բնակիչ հաշուող մայրաքաղաք մը, իր բազմայարկանի նորակերտ շէնքերով, Եպիրոսի Յոյները, զայն կը նկատէին իբրեւ իրենց քաղաքը, իբրեւ իրենց հայրենիքին մէկ մասը: Եւ, տեսակ մը հպարտութեամբ կ'ըսէին անոնք.

— Եթէ Աթէնքէն վերցնէք Եպիրոսեան շէնքերն ու հիմնարկութիւնները, Յունաստանի մայրաքաղաքը մեծ գիւղի մը պիտի վերածուի ...

Անոնց ակնարկը կ'երթար այն մեծ հանրային շէնքերուն, որոնք շինուած են Եպիրոսցի բարերարներու դրամով,— Սթատիոմը, գինուորական վարժարանը, Ավէրովի բանտերը, բազմարուեստեան վարժարանը, արդարական թանգարանը եւ երաժշտանոցը — բոլորն ալ Եորկիոս Ավէրովի նուէրները, Ակադեմիան, Զափիոնը, Արսաքիոնը, Ռիզարիոն վարժարանը, նաւակատան մեծ շէնքը, Հաճիքոնսթայի որբանոցը, Ազգային դրամատունը, որուն հիմնադիրը եղած է Եորկիոս Սթավրոս եւ դեռ այնքան ուրիշներ: Հայրենասիրական զգացումը այնքան խորունկ եղած է Եպիրոսի (Եանինա, եւն.) շրջանի Յոյներուն մօտ, որ անոնք, իրենց հայրենիքէն հեռու ապրելով հանդերձ (Եպիրոսի շրջանը Յունաստանի կցուեցաւ Պալքանեան պատերազմէն վերջ), իրենց հարստութեան մեծագոյն մասը յատկացուցած են պետական եւ հանրային նպատակներու Յունաստանի մէջ:

Անձնական ու հայրենասէր Եպիրոսի զաւակներուն այս ինքնազոհութիւնը, անշուշտ չափազանցուած է եւ կը յատկանշէ տեսակ մը տեղական հայրենասիրութիւն, որովհետեւ, հելլենական մայրաքաղաքին մէջ կան բազմաթիւ հաստատութիւններ ու շէնքեր ալ, որոնք նուիրուած են հելլենական բոլոր շրջաններու հայրենասէր զաւակներուն կողմէ:

Բայց, առանց չափազանցելու, Եպիրոսցիներու այդ նախադասութիւնը կարելի է աւելի ընդհանրացնել եւ ըսել անվարան.

— Եթէ հելլէն պետութեան այսօրուան մէկ միլիոննոց մայրաքաղաքէն վերցնէք ազգային մեծ ու փոքր բարերարներու անհատական նախաձեռնութեամբ կառուցուած հանրային ու պետական շէնքերը, Աթէնքը անպայման մեծ գիւղի մը կը վերածուի ...

Արդարեւ, աշխարհի վրայ չկայ ուրիշ մայրաքաղաք կամ մեծ քաղաք մը, որ անհատական նուէրներով կառուցուած հանրօգուտ հիմնարկութիւններ ունենայ այնքան, որքան ունի Աթէնքը:

Թուենք տարբեր արագօրէն այդ հիմնարկութիւններէն գլխաւորները. Համալսարանը — աշխարհի ամենահին համալսարաններէն մէկը, շնորհիւ եղած անհամար նուէրներու— Բազմարուեստեան վարժարանը, Ակադեմիան, քաղաքական եւ տնտեսական գիտութեանց բարձրագոյն վարժարանը, Փանտիոս վարժարանը, Մարասլիոն ուսուցչանոցը, Արսաքիոնը (աղջկանց գիմնազիոն), Ռիզարիոն վարժարանը, երկրագործական դպրոցը, Վալլիանիոս, Եէննատիոս, Գէնաքիս – Փոխիարիս մեծ վկայարանները:

Մարմարակերտ Սթատիոմը, Զափիոնի շէնքն ու հանրային պարտէզը, արքայական եւ քաղաքապետական թատրոնները, Նաւակատունը, Գէնաքիսի ազգագրական եւ պատմական թանգարանը, Լօվէրտոսի թանգարանը, ազգային նկարչական պալատը:

Ավէրովի կնոջական բանտերը, Ավէրովի անչափահասներու բանտերը, Սինկրոսի բանտերը:

Հաճիքոնսթայի եւ Ամալիոնի որբանոցները, Խմպիրիքիոնի անկելանոցը, Զիրինիոսի, Խարօքոփոսի, Սրվիլթանտիոսի եւ Սեվաստոփուլի որբանոց վարժարանները, Վարվաքիոնը, աղքատ կիներու արհեստանոցը:

Կարմիր Խաչի հիւանդանոցը, Մ. Իլիաստիսի եւ Էլէնի Վենիզէլոսի մայրանոցը, քաղաքային մայրանոցը, քաղաքային մանկանոցը, Սինկրոսի հիւանդանոցը, Սոթիրիոյի առողջարանը, քաղաքային անկելանոցը, ծերանոցը, աղքատանոցը, Գանկիոնի ժառանգութիւնը — երկու մեծ պանդոկներ Օմոնիայի հրապարակին վրայ— Զանիանի եւ Հաճիքիրիաքիոսի հիւանդանոցները եւ 3 —4 ուրիշ հիւանդանոցներ:

Աթէնքի երաժշտանոցը, «Պառնասոս» գրական ընկերակցութեան եւ իր գիշերային վարժարաններու, Հելլէն գրականութեան տարածման ընկերակցութեան եւ Ողիմպիական յանձնաժողովի շէնքերը:

Արտաքին նախարարութեան շէնքը (Սոֆիա Սինկրոսի նուէրը), Մամուլի եւ շրջագայութեանց նախարարութեան շէնքը (Եռաննիս Սուցոսի նուէրը), դատական նախարարութեան շէնքը (Փէթրոս Ցիմաքիսի նուէրը), եւն. եւն..

Ասոնք եւ մէկը միւսէն աւելի կարեւոր ու արժէքաւոր այն շէնքերը, որոնցմով օժտուած է այսօր Յունաստանի մայրաքաղաքը, հելլէն բարերարներու նուէրներուն շնորհիւ: Եպիրոսը գլուխը ունենալով, հելլենական բոլոր շրջանները՝ Մակեդոնիան, Թեսալիան, Ծամաքային Յունաստանը, Բեյլոփոնէսը, Կրետէն, Կիկլատեան կղզիները, Եգէական կղզեխումբը՝ Քիոսի գլխաւորութեամբ, Էվեան, եւն. կրնան այսօր հպարտութեամբ մատնանշել այն անհամար շէնքերն ու հիմնարկութիւնները, զորս իրենց զաւակները ընծայած են հելլենական հայրենիքին:

Չմոռնանք որ ասոնցմէ, այս մեծ բարերարներէն դուրս կան ուրիշ հազարաւոր համեստ բարերարներ ալ, որոնք ի կենդանութեան կամ յետ մահու, միլիոններ կամ հարիւր հազարներ տրամադրած են հանրօգուտ ձեռնարկներու, Յունաստանի զանազան կողմերը, քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ: Այնքան շատ են այդ անանուն եւ համեստ նուիրատուները, որ կարելի չէ մէկիկ մէկիկ թուել անոնց անունները ու նուիրած գումարները:

Փոքրիկ այլ յատկանշական մանրամասնութիւն մը արձանագրած ըլլալու համար, յիշենք, որ ըստ կրթական նախարարութեան պատրաստած մէկ վիճակագրութեան, 1904էն 1924, այսինքն քսանամեակի մը ընթացքին, Յունաստանի նախադասն ատեաններուն կողմէ բացուած են՝ մեծ նուիրատուութեանց եւ ժառանգաթողութեանց յօգուտ հելլենական նաւատորմին եղած մեծագումար նուէրներու 213 կտակներ, հետեւեալ քաղաքներու մէջ.— Վէրիա 15, Վոլօ 25, Կրէվինա 25, Եանինա 30, Կիթրօն 14, Սպարտա 18, Ֆլորինա 7, Խալքիս 20, Լէվատիա 7, Փիրէա 7, Փրէվէզա 14, Փարնասիտոս 4, Ռէթիմնօ 8 եւ Քիոս 19:

Իսկ, մինչեւ 1930, ուրիշ վիճակագրութեան մը համաձայն, միայն կրթական նախարարութեան իրաւասութեան տակ գտնուող կտակներու ընդհանուր արժէքը կը հասնէր 722.723.515 տրախմի պատկառելի գումարի մը:

X

Ամէն անգամ որ Յունաստանի կամ հելլէնախօսականներու մէջ խօսք կ'անցնի ազգային մեծ բարերարներու մասին, ամէնուն միտքը անմիջապէս կ'երթայ դէպի Եորկիոս Ավէրովն ու Անտրէաս Սինկրոսը: Որովհետեւ իրապէս, այս երկու մարդիկը կը նկատուին Յունաստանի մեծագոյն ազգային բարերարները, որոնք առասպելական գումարներ կտակած են բազմաթիւ ազգային եւ հանրօգուտ նպատակներու:

Ավէրոֆ ծնած է 1818ին, Եպիրոսի Մէցովօ գիւղը եւ 22 տարեկան հասակին գաղթած Եգիպտոս, ուր, արագօրէն, առեւտրական մեծ յաջողութիւններ ունեցած է: Անոր գործերը շատ լաւ կ'երթային եւ հարստութիւնը կը դիզուէր տարուէ տարի:

Բայց Ավէրով, դրամը դրամին համար չէր սիրեր: Չէր սիրեր զայն նոյնիսկ իր անձին համար: Իր դիզած միլիոնները երբեք չէին շոյեր իր անձնական փառասիրութիւնը: Անիկա իր սրտին մէջ կը զգար անսահման հայրենասիրութեան մը ուռճացումը: Հարստութիւն հարստութեան վրայ դիզելով հանդերձ, Ավէրով կ'աշխատէր հելլենական ցեղի փառքին ու մեծութեան համար:

Եգիպտոս հաստատուելու իր առաջին տարիներուն, Ավէրով մասնակցեցաւ Աղեքսանդրիոյ յունական համայնքի գործերուն, որոնք այդ շրջանին, իրենց ժխթումին մէջ կը գտնուէին: Եւ հոն է որ ան, ամէնէն առաջ, տեղին աղքատիկ յոյն փոքրիկներուն համար իր սեփական միջոցներով հիմնեց մանչերու եւ աղջկանց երկու գիմնազիոններ:

Ավէրովի հանրօգուտ գործունէութիւնը, սակայն, չսահմանափակուեցաւ միայն Եգիպտոսի մէջ: Անիկա, միաժամանակ, սկսած էր կարեւոր նուէրներ ղրկել իր ծննդավայրը՝ Եանինայի շրջանը: Մինչ այդ, իր համբաւը հասած էր նաեւ Յունաստան: Այս պատճառով, երբ դժուարութիւններ ծագեցան՝ Աթէնքի մէջ բազմարուեստեան վարժարանի շէնքերու կառուցման առթիւ, պատկան իշխանութիւնները խորհեցան դիմել Ավէրովի աջակցութեան:

Բազմարուեստեան վարժարանը գոյութիւն ունէր 1836էն ի վեր: Իսկ 1863ին սկսած էր անոր մնայուն շէնքերու կառուցումը, այն նուէրներով զորս ուրիշ երկու Մէցովոցի բարերարներ՝ Թոսիցա եւ Սթուռնարա ըրած էին այս նպատակով: Բայց շինութեանց յատակագիծը շատ բազմածախս ըլլալով, եղած նուէրները չբաւեցին եւ գործը անկատար պիտի մնար, եթէ Ավէրովին դիմում չկատարուէր եւ ան ալ ընդառաջ չերթար եղած դիմումին:

Մեծանուն բարերարը, արդարեւ, սիրով ընդունեց խնդրանքը եւ տրամադրեց պակսած ամբողջ գումարը, պայմանով, սակայն, որ կառուցուելիք հաստատութիւնը կոչուէր «Մէցովեան բազմարուեստեան վարժարան», քանի որ երեք նուիրատուներն ալ Մէցովոյէն էին: Եւ այսպէս Աթէնքը ունեցաւ իր լաւագոյն ու կարեւորագոյն կրթական հիմնարկութիւններէն մէկը:

Տասը տարի վերջը, Ավէրով ազգին նուիրեց նաեւ, նոյնքան, եթէ ոչ աւելի կարեւոր ու թանկագին հիմնարկութիւն մը, — Աթէնքի զինուորական վարժարանը, որուն կառուցումը սկսաւ 1889ին եւ վերջացաւ 1895ին, ամբողջովին Ավէրովի ծախքով:

Մօտաւորապէս միեւնոյն շրջանին անիկա շինել տուաւ նաեւ «Անչափահասներու Ավէրովեան բանտերը»:

Միաժամանակ, ան պատրաստած էր՝ ազգային հերոսներ Ռիգաս Ֆէրէոսի եւ Գրիգորիոս Ե. Պատրիարքի մարմարակերտ արձանները, որոնք ասկէ ի վեր տեղաւորուած կը մնան համալսարանի շէնքին առջեւ.

ԹՂԹԱԿԻՑ

Բանաստ-Լիոնէն

ԼԻՈՆ.— Գեղեցիկ շէնք մը հինգ յարկանի, իւրաքանչիւր յարկ գրաւուած առանձին ընտանիքի մը կողմէ, բարձրացիր մինչեւ վերի յարկը, տանիքին դպող երկու սենեակ քով քովի, մէջէ մէջ դռներով, պատուհաններէն միայն երկինքէն անցնող թռչուններն ու օդանաւերը կարելի է տեսնել: Սենեակին մէկը բաւական ընդարձակ, միւսը փոքր, մէկը յատկացուած աշխատութեան, միւսը պառկելու: Եւ այս սենեակներն են գրաւուած մեր երիտասարդ արուեստագէտին կողմէ: Ունի շատ մը պատրաստ գործեր, ընդհանրապէս կենդանագրի ճիւղին մէջ կը կայանայ գլխաւոր յաջողութիւնը: Գոյնէն զանազան տեսակ տեսարաններ ներկայացնող նկարներուն հետ թերած է նաեւ թրքական բաղնիքի մը տեսարանը, կիներու լողանքի տեսարան մըն է, յաջող գործ մը:

Քանի մը տարիէ ի վեր կը մասնակցի Salon de Printempsի տարեկան ցուցադրութիւններուն: Այս տարուան դասախաղի նկարը շատ յաջող գործ մըն էր: Այսպէս կ'արտայայտուէին նկարին առջեւ կանգ առնող մասնագէտներ:

Պատահական այցելութեան մը առթիւ հոն կը գտնեմ Montluelի ընդհանուր դատախազը, Mr. Mauduecheը իր մէկ բարեկամին հետ, համակրելի եւ կատակախօս անձնաւորութիւն մը, թիկնաթոռին վրայ նստած է անշարժ, շաբթուան մէջ քանի մը անգամ ժամերով այսպէս կը սպասէ: Եւ մեր երիտասարդ նկարիչը վրձինը ձեռքը կ'աշխատի կարելի եղածին չափ շուտ լրացնելու Գ. Դատախազին նկարը:

Զիս կը ներկայացնէ իբրեւ «Յառաջ»ի թղթակից:

— «Յառա՞ջ», կը կրկնէ.

— Որքա՞ն Հայեր կան Լիոնի մէջ.

— Շրջաններով՝ մօտաւորապէս 10,000:

— Մեր շրջանին մէջ ալ Հայեր կան, օրինակ Ս. Մորիսի մէջ, բոլորն ալ պատուական եւ աշխատասէր ընտանիքներ:

— Գո՞հ էք Հայերէն:

— Այո գոհ ենք, այս վերջին շաբաթներուն քանի մը ընտանիքներու հպատակութեան թուղթերը պատրաստեցի:

Քանի մը բոպէ վերջ կը շարունակէ.

— Ամէնէն շատ երախայ ունեցողները Հայերն են, այս որքա՞ն երախայ . . կ'ըսէ խնդումերես:

Զարեհ Մոսկոֆեան,— այս է մեր նկարիչին անունը, համեստ տղայ մը որ կ'աշխատի լռիկ ու մնջիկ: Շատ անգամ ստիպուած օրերով կը բացակայի, պատմական ու գեղարուեստական արժէք ներկայացնող վայրերը նկարելու համար:

Մոսկոֆեան նախապէս բանուոր ըլլալով, չէր կրնար ամբողջովին նուիրուիլ իր գործին, իսկ հիմա գործը ձգած եւ տեւականօրէն կապուած է իր արուեստին:

Գիտե՞ս, կ'ըսէ զարմանքով, երբ գործաւոր էի տանին մէջ, ոչ ոք բարեւ տալ կ'ուզէր ինծի, իսկ հիմա բոլորն ալ յարգանքով գլխարկ կը վերցնեն ...

Մ. Տէր Պետրոսեան

ՍԱՄՈՒԼ

ՔԻՉ ՄԸ ԼՐՋՈՒԹԻՒՆ

«Ասպարէզ» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (21 Յուլիս).

— «Ա[illegible] հաւատքով ուժեղ, բայց թիւով տկար ժողովուրդ մըն ենք:

Կը նշանակէ թէ իբրեւ ազգ ապրելու տենչը զօրաւոր է մեր մէջ, բայց գիտակից ենք նաեւ մեզ շրջապատող քաղաքական պայմաններուն, մեր աշխարհագրական դիրքին, ինչպէս նաեւ մեր ունեցած ուժի չափին:

Չենք կրնար հաշուի չառնել քաղաքական այն դասաւորութիւնները, որոնք ստեղծուած են այժմ մեր շուրջը:

Ասկէ է որ ծնունդ պիտի առնէ քաղաքական հաշիւը: Առանց հաշուի կառուցուող քաղաքական քայլերը կը դառնան վտանգաւոր խարխափումներ:

Կը զգանք թէ այս աշխարհին պետութիւնները աստիճանաբար, կամաւ թէ ակամայ, կը դասաւորուին երկու քաղաքական հզօր առանցքներու շուրջ:

Իբրեւ ազգ, մենք այդ հարկադրութեան տակ չենք իյնար, քանի որ չունինք անկախ պետութիւն: Ուստի այս վիճակի մէջ՝ մեր քաղաքական հակումը մէկ կամ միւս կողմը ոչ առաւելութիւն մը կը բերէ առայժմ եւ ոչ ալ բան մը կը պակսեցնէ:

Ապահովաբար, այդ հոսանքներէն ոեւէ մէկ կողմը չակնկալեր որ մենք ըլլանք իրեն հետ, իր հոսանքին հետ:

Ապահովաբար պիտի գայ օր մը, որ հաւանաբար դառնանք արժէք նոյնիսկ մեր չնչին ուժով: Ուրեմն, մենք հետամուտ պիտի ըլլանք գիտնալու թէ ի՛նչ տեղի կ'ունենայ մեր շուրջը:

Մեր քաղաքական գլխաւոր հակառակորդն է Թուրքը եւ յետոյ բոլշեւիզմը, որ դաշնակիցն է առաջինին:

Այժմ կը տեսնենք թէ մեր հակառակորդին զինակից կը դառնան մեր երէկուան մեծ «զինակիցները»:

Այս զինակցութիւնը գոհ կը թողու մեր միւս հակառակորդը: Չենք մոռնար անշուշտ որ մեր գործը այս երկուքին հետ է, որոնք օր մը դաշինք նստան եւ միասնաբար խորտակեցին մեր նորահաստատ Հանրապետութիւնը:

Այսօր ալ տակաւին կը շարունակեն անոնք քայլ առ քայլ ոչնչացնել ոչ միայն մեր քաղաքական իրաւունքները, այլ նաեւ մեր ֆիզիքական ուժը:

Այս պայմաններու տակ հայ ժողովուրդը կարելիութիւն ունի՞ իր քաղաքական հակումը եւ համակրութիւնը ուղղելու դէպի անոնց որ եղած են կամ պիտի ըլլան զինակից իր քաղաքական հակառակորդներուն, եւ որ ատոր համար իր արիւնը կը վաճառեն Թուրքիոյ՝ իբրեւ վարձատրութիւն անոր զինակցութեան:

Կասկածէ դուրս է որ պատասխանը պիտի ըլլայ բացասական:

Քաղաքական այս դասաւորումներու բերմամբ, Թուրքիոյ երէկուան զինակիցը՝ Գերմանիա, եւ մեր երէկուան մեծ զինակիցը՝ Իտալիա, դարձած են հակառակորդ հայ ժողովուրդի քաղաքական թշնամի երկու պետութիւններուն:

Բնական չէ՞ որ հայ ժողովուրդի հակումն ու համակրանքը ուղղուէր մեր թշնամիներու հակառակորդ քաղաքական հոսանքին, անկախ այդ պետութիւններու վարդապետական դաւանանքէն կամ ստեղծած վարչաձեւէն: Անտարակոյս պատասխանը պիտի ըլլայ դրական:

Բայց մենք չենք կրնար այժմէն իսկ հակիլ դէպի այս վերջին հոսանքը, որովհետեւ տուեալ պայմաններու մէջ, մեր կացութիւնը կրնայ դառնալ շատ փափուկ:

Միջանկեալ փութանք յայտնել, թէ ներկայ միջազգային քաղաքական յարաբերութիւններու մէջ, ինչպէս մէկ կողմին, նոյնպէս ալ միւս կողմին տուած խոստումներուն կարելի չէ վստահիլ:

Քաղաքական շահերու եւ ուժերու դասաւորումի փաստերն են որ պիտի արժեւորեն տրուած խոստումները կամ յանձնառութիւնները:

Ահա այն պատճառները որ կը հարկադրեն մեր մամուլը միշտ յիշեցնելու զգուշաւորութեան անհրաժեշտութիւնը:

Առայժմ մեզի ոչինչ կուտան ժողովրդավար պետութիւններու «տեմոկրասի»ն եւ Առանցքի պետութիւններու ֆաշիզմը: Հետեւաբար մէկը միւսէն առաւելութիւն մը չունի մեզի համար:

Ապագայ ենթադրեալ դէպքերու ընթացքին է որ պիտի պարզուի թէ ո՛ւր կրնայ ուղղուիլ մեր տատանեալ նաւին ղեկը:

Այդ պատճառով ալ մենք անտեղի յարձակելով մէկ կամ միւս կողմին վրայ, այրելու չենք մեր կամուրջները:

Այսպէս վարուելով մենք չենք դառնար «գործակալ»ը ոչ ֆաշական եւ ոչ ալ անոր հակառակորդ պետութիւններու»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (93)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

Առաւօտ մը անիկա կարողացաւ դուրս ելլել գետնափորէն, յենած Դէլմարքի վրայ, եւ գնաց նստիլ արեւին առջեւ ծառերուն տակ: Անոր մասին Դէլմարք քիչ բան գիտէր, որովհետեւ կուրծքին վէրքերը լռութիւն կը պահանջէին. իսկ ապաքինելէն առաջ՝ անդերեւոյթ հոգեվարքի մէջ հիւանդը հազիւ կարողացեր էր արտասանել քանի մը բառ: Երբ ան կ'ուզէր խօսիլ, Դէլմարք կը ստիպէր զանիկա լռել. սակայն ան իր հոգիին մէջ յամառ երազով մը զբաղած էր, եւ Դէլմարք անոր աչքերուն մէջ կը դիտէր մտայլ գալարում մը այրող մտածումներու: Այդ առաւօտ ինքզինքը ուժեղ կը զգար, կարող էր քալել գրեթէ առանց օգնութեան: Առողջանալը հաւասար է հայրութեան, եւ Դէլմարք երջանիկ աչքերով կը նայէր անոր վրայ: Ծեղծ ծերուկը սկսաւ ժպտիլ եւ ըսաւ անոր.

— Այդպէս ուրեմն, մենք ողջէն ոտքի ելանք. այլ եւս վէրք չունինք:

— Բացի սրտիս վէրքէն, ըսաւ կինը եւ շարունակեց.— Ուրեմն դուք իսկ չէք գիտեր թէ անոնք ո՞ւր են:

— Որո՞նք, հարցուց Դէլմարք:

— Զաւակնե՛րս:

Այդ «ուրեմն»ը կ'արտայայտէր մտածումներու ամբողջ աշխարհ մը. անիկա կը նշանակէր՝ «երբ դուք ինծի հետ չէք խօսիր. երբ դուք ոչ մէկ անգամ բերան չբացիք այսքան օր, որ իմ քովս էք. երբ դուք ինծի կը ստիպէք լռել ամէն անգամ, երբ ես կ'ուզեմ լռութիւնը խզել. երբ դուք՝ ինչպէս կը թուի, կը վախնաք թէ ես կը խօսիմ, պատճառը այն է որ դուք ինծի ոչ մէկ բան ըսելիք չունիք»: Տենդի մէջ, ինքնամոռացութեան մէջ, զառանցանքի մէջ անիկա յաճախ ուզեր էր իր որդիները եւ նկատեր էր— որովհետեւ զառանցանքն ալ նկատելու ընդունակութիւն ունի— որ ծերունին իրեն չէր պատասխաներ:

Եւ արդարեւ՝ Դէլմարքն ալ չէր գիտեր թէ անոր ի՞նչ ըսէ: Դիւրին բան չէ խօսիլ մօր մը հետ իր կորսուած զաւակներուն մասին: Բացի ասկէ՝ դեռ ի՞նչ գիտէր: Ոչինչ: Գիտէր միայն, որ մայր մը գնդակահար եղեր է, որ ինքը գտեր է այդ մայրը գետինը փռուած, որ զայն վերցուցեր է անշունչ, որ գրեթէ դիակ մը, որ այդ դիակը երեք զաւակ ունէր եւ թէ մարքիզ Լանդընաք՝ մայրը գնդակահար ընելէ յետոյ՝ տարեր էր որդիները: Անոր բոլոր գիտցածը ասկէց անդին չէր անցներ. ի՞նչ եղած էին այդ մանուկները, մինչեւ անգամ կենդանի՞ էին թէ ոչ: Անիկա գիտէր նոյնպէս որովհետեւ ատոր մասին հարցուփորձ ըրած էր, թէ մանուկներէն երկուքը մանչ էին եւ մէկը աղջիկ, կաթէն նոր կտրուած: Ուրիշ ոչինչ: Այս՝ դժբախտ ընտանիքին մասին ծերուկը ինքզինքին բազմաթիւ հարցումներ կ'ընէր, բայց առանց պատասխանել չէր կարող: Տեղացիները, որոնց հարցուցեր էր, միայն գլուխնին շարժած էին: Մարքիզ Լանդընաք այնպիսի մարդ մըն էր, որուն մասին ոչ ոք չէր յօժարեր խօսիլ:

Ինչպէս յօժարակամ չէին խօսեր Լանդընաքի մասին, նոյնպէս ոչ պակաս դժկամակութեամբ կը խօսէին Դէլմարքի հետ. գիւղացիները տեսակ մը կասկած կը տածէին անոր հանդէպ: Չէին սիրեր Դէլմարքը: Դէլմարք լը Քէման անհանգիստ մարդ մըն էր: Ինչո՞ւ ան այդպէս միշտ երկինքը կը դիտէր. ի՞նչ կը շինէր ան եւ ի՞նչ բանի վրայ կը մտածէր, երբ ամբողջ ժամերով բեւեռուած կը մնար անշարժութեան մէջ: Այս երկրին մէջ, ուր պատերազմը կը գործէր, ուր հրդեհը կը գործէր, ուր բոլոր մարդիկ միայն մէկ գործ ունէին՝ աւերումը, եւ միայն մէկ աշխատանք՝ կոտորումը, ուր ամէն մէկը կ'ուզէր այրել տուն մը, սրախողխող ընել ընտանիք մը, կոտորել պահակ մը եւ աւերել գիւղ մը, ուր իւրաքանչիւրը եւ ամէնքը կը մտածէին միայն դարաններ լարել, ուրիշները թակարդի մէջ ձգել եւ մէկզմէկ սպաննել. իսկ այդ միայնակեացը բնութեան մէջ ընկղմած, կարծես խորասուզուած՝ իրերու անհուն խաղաղութեան մէջ խօսեր եւ տունկեր քաղելով, զբաղուած բացառապէս ծաղիկներով, թռչուններով եւ աստղերով, այդ մարդը արդարեւ վտանգաւոր հոգի մըն էր: Արտաքուստ անոր ըրածը զուրկ էր իր իրաւունքէն. երբ ան ոչ մէկ մացառի ետեւ չէր մտներ, ոչ ոքի վրայ հրացան չէր արձակեր, ատոր համար անորոշ վախ մը կը ներշնչէր իր անձին նկատմամբ:

— Այս մարդը խենթ է, կ'ըսէին անցորդները:

Դէլմարք աւելի քան կղզիացած մարդ մըն էր. ան այն մարդն էր, որմէ ամէնը կը խուսափէին:

Երբեք անոր հարցումներ չէին ըներ, իսկ անոր հարցումներուն գրեթէ չէին պատասխաներ: Ուրեմն ան չէր կրնար գիտնալ այնքան, որքան որ կ'ուզէր: Բացի ասկէ, պատերազմ մը բռնած էր չորս կողմը. մարդիկ կ'երթային շատ հեռուները՝ պատերազմելու, մարքիզ տը Լանդընաք անհետացած էր հորիզոնին ետեւը, եւ Դէլմարք, նկատի ունենալով իր հոգւոյն վիճակը, որպէսզի տեսնէր պատերազմը, պէտք էր որ վերջինս անոր գլուխը հարուածէր:

Երբ կինը արտասանեց «իմ զաւակներս» բառերը, Դէլմարք այլեւս չէր ծիծաղեր, իսկ մայրը սկսած էր մտածել: Ի՞նչ կը կատարուէր անոր հոգւոյն մէջ: Ան կարծես ինկած էր անդունդի մը յատակը: Յանկարծ նայեցաւ Դէլմարքին եւ նորէն աղաղակեց գրեթէ բարկացոտ շեշտով մը.

— Իմ զաւակնե՛րս:

Դէլմարք, մեղապարտի նման, գլուխը կախեց:

Այժմ ան կը մտածէր այդ մարքիզ տը Լանդընաքի մասին, որ անտարակոյս չէր մտածեր իր մասին եւ, հաւանականաբար, չէր գիտեր մինչեւ անգամ, թէ ան կրնա՞յ դեռ ապրիլ:

Ինքն իրեն հաշիւ կուտար ան եւ կ'ըսէր ինքն իրեն.

«Տէր մը երբ վտանգի մէջ է, ձեզ կը ճանչնայ. բայց վտանգը անցնելուն պէս՝ այլեւս ձեզ չի ճանչնար»:

Եւ ինքնիրեն կը հարցնէր.

«Եթէ այդպէս է, ուրեմն ես ինչո՞ւ ազատեցի տէրը»:

Իսկ ատոր, նոյնպէս ինքն իրեն, կը պատասխանէր.

«Որովհետեւ ան ալ մարդ է»:

Ատոր վրայ քանի մը բոպէ լուռ մնաց եւ ինքնիրեն ըսաւ.

(Շար.)

ԶԱՆԱԶԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Տ'ԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Սուրիոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Թարթուսէն կը հաղորդեն թէ օգոստոս 3ին վերջացած է գաղթականներու փոխադրութիւնը։ Զարեհ վարդապետ կը յարունակէ իր հսկողութիւնն ու խնամքը։

Պէյրութ հասնող գաղթականները առժամապէս պատսպարուած են զբօսաշրջական շէնքերու մէջ։ Նոր տեղեր պատրաստուած են հասնելիք գաղթականները տեղաւորելու համար։

Դժբախտաբար կարգ մը շրջաններու մէջ խճողում յառաջ եկած է։ Քանի մը կայաններու մէջ ալ ջուրի տագնապը բաւական դժուարութեանց մատնած է մեր նորեկ հայրենակիցները։ Ազգային Միութիւնը թէեւ հարկ եղած դիմումները կատարած է ջուրի ընկերութեան՝ ձրի ջուր տրամադրելու համար այդ կայաններուն ալ, սակայն մինչեւ հիմա գոհացում չէ տրուած։

*** Սանճաքի ոչ — հայ գաղթականներու կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացած է Հալէպի մուհաֆըզին եւ օգնութիւն խնդրած է։ Կազմուած է յանձնախումբ մը, նախագահութեամբ առեւտրական սենեակի նախագահին, հանգանակութեան ձեռնարկելու համար։

«Լ'Օրիանթ թղթակցին համաձայն, բազմաթիւ հայ ընտանիքներ Հալէպէն Շէթորա մեկնած են, ուր անոնց հողեր պիտի տրուին։ Ուրիշ բազմաթիւ հայ ընտանիքներ ալ կը մեկնին Լիբանան, ուր պիտի հաստատուին վերջնապէս։

*** Հ. Մ. Ը. Մ.-ի տեղաւորման յանձնախումբը մասնաւոր մարմին մը կազմած է՝ գործ ճարելու համար նոր եկող անգործ արհեստաւորներու։

Միւս կողմէ, փոսպաններու սէնտիքան կը յայտարարէ թէ կրնայ գործ ճարել 50—60 փոսպան գաղթականներու։

*** Սանճաքէն Հալէպ հասած գաղթականներու ընդհանուր թիւն է 550 ընտանիք, մօտ 2500 հոգի։ Անոնք ստացած են ֆրանսական կառավարութեան կողմէ յատկացուած նպաստին կէսը։ Մնացեալը պիտի ստանան երբ հասնին որոշուած վայրերը։

Նորեկ գաղթականներու վիճակը առ հասարակ լաւ է։ Բուն ցաւը այն գաղթականներուն է, որոնք անցեալ տարուան ընթացքին Սանճաքէն գուրս ելան, առանց պրամական օգնութեան կամ հաստուցումի։

*** Մարդասիրութեան Հալէպի պատուիրակին փոխանորդ Պ. Պերթիօ, ընդհ. ապահովութեան պետ Պ. Տիւպէքի եւ մասնաւոր սպասարկութեանց քննիչ հարիւրապետ Միրպոնի հետ այցելեց Սանճաքէն եկած գաղթականներուն, որոնք առժամապէս տեղաւորուած են Հալէպի շրջակաները, Պ. Պերթիօ մասնաւորաբար զբաղած է անոնց տաղաւարներուն եւ վրաններուն առողջապահական վիճակով, եւ օգնութեան բաժիններ տուած է չքաւորներուն։

Միւս կողմէ, Տոքթ. Շըվալիէի նախագահութեան տակ կազմուած է բժշկական յանձնախումբ մը, կազմակերպելու համար Սանճաքցի գաղթական հիւանդներու եւ վիրաւորներու օգնութեան գործը։

*** Անտիոքի «Էնի Կիւն» թերթը իր 28 յուլի ի թիւին մէջ կը հրատարակէ «Հաթայ Տէֆթէրտարլըղը»ի կողմէ ծանուցում մը, ուր կ'ըսուի թէ Մուսատաղի մէջ իրենց տէրերէն «առժամապէս» լքուած եւ 63660 քիլօ գնահատուած դեղձեր աճուրդի դրուած են նոյն օրը։

*** Գասիոի մէջ ձերբակալուած է Թուրք մը, որ հայ գաղթականներուն մէջ մտած, թրքական քարոզութիւն եւ միանդամայն լրտեսութիւն կ'ընէր, հասկնալու համար Հայերու կացութիւնը եւ տրամադրութիւնները։

*** Խաղ. նախկ. ընկերակցութեամբ Պ. Գ. Մանուշակեանի այցելած է Ալեքսանտրէթի նորեկ Գայմագամին, որ ցաւ յայտնած է Հայոց մեկնումին համար։

Ալեքսանտրէթի մէջ, մեկնող Հայոց տան գինները կոտրելով ներս մտնելու եւ տեղաւորուելու փորձեր յաճախադէպ դարձած են, բայց կառավարութիւնը չուզեր որ տուները աւրուին։

*** Երկու անտէր հայ մանուկներ, մէկը բողոքական, միւսը լուսաւորչական, կառքած չունէք մը խածուած ըլլալու պատրուակով Ատանա ղրկուած են Ալեքսանտրէթէն, Յուլիս 24ին։ Իրենց ծնողները մեկնած էին։

*** Նիւթական բան մը ապահովելու միջոցով Սանճաք մնացող կարգ մը Հայեր յուսահատած են եւ կ'ուզեն հեռանալ, սակայն փոխադրութեան դժուարութիւնները կը վհատեցնեն։

*** Գէյլանի Յովհաննէս Պօղոսեան քահանան, որ լաւ յարաբերութիւն ունէր Թուրք շրջանակներու հետ, Սանճաք մնացող միակ եկեղեցականն է։

** Ամենավերջին կարաւանով Թարթուս մեկնող Ցարթըլըքցի Գրիգորեան անուն տիկին մը ծննդաբերութիւն կ'ունենայ եգիպտ. «Զաֆարան» շոգենաւին մէջ։ Նաւապետը մանուկը կը կոչէ «Զաֆարան Գրիգորեան», կը կատարէ արձանագրութիւնը եւ թուղթերը կը ղրկէ Եգիպտոս, ապահովելու համար մանուկին անգլիահպատակութիւնը

** Կցումի տօնախմբութիւնը, Սանճաքին մէջ, երբեք ալ չէ ունեցած ընդհանուր խանդավառութեան հանգամանք, ինչպէս կը ջանային Թուրք թերթեր եւ գործակալութիւններ։ «Տավուլ – զուռնան» եղած է միակ նուագախումբը, ինչպէս միշտ, իբրեւ աղբիւր ոգեւորութեան։

*** «Զարթօնք» կը գրէ թէ բացարձակապէս ստոյգ է որ Հալէպի խտալական հիւպատոսին դիմումին վրայ, խտալական կառավարութիւնը 100,000 Ֆր. Ֆրանք յատկացուցած է Հալէպ, նոյնքան ալ Թարթուս հասած գաղթականներուն

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕՏԱՐ ՔԱՐՈԶՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ խափանելու համար նոր հրամանագիր մը հրատարակուեցաւ երէկ, որ կը պարզէ 1939 ապրիլ 21ի հրամանագիր – օրէնքին գործադրութեան եղանակները։

ՔԱՐԻՒՂԻ ՀԱՆՔ ՄԸ գտնուած է Սէն Մարսէլի մէջ (Հօթ Կառօն), ինչպէս հաղորդած էինք։ Նոր տեղեկութեանց համաձայն, բացառիկ արժէք ունի այս գիւտը, եւ իր պարունակած հարստութեամբ կը գերազանցէ Ֆրանսական կայսրութեան միւս քարիւղաբեր դաշտերը։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԿԻՆԵՐԸ հարցարան մը ստացան, որուն պարտաւոր են պատասխանել մանրամասնօրէն։ Կառավարութիւնը կ'ուզէ գիտնալ թէ ինչ կրնան ընել Գերմանուհիները, զանոնք օգտագործելու համար պատերազմի պարագային։

1.270.945 ՖՐԱՆՔԻ ոսկեդրամ եւ թղթադրամ յափշտակեցին երեք զինեալ աւազակներ, երեքշաբթի առտու ժամը 9ին, երբ դրամատան մը տնօրէնը եւ իր պաշտօնեան իրենց դրամենեակը կը մտնէին, Փլաս տը լա Պուրսի մօտերը։ Ցարձակումը տեղի ունեցաւ ճիշդ այն պահուն երբ հարիւրաւոր սեղանաւորական միջնորդներ եւ պաշտօնեաներ կը խռնէին, սպասելով տակարանին բացման։ Երեք աւազակները յաջողեցան փախչիլ, գետնելով տնօրէնը եւ նախկին ռազմիկը։ Այս առթիւ գնդակ ալ պարպեցին։

ՍԷՆ ԺԻՐՕՄԻ (Մարսէյլ) մէջ հայ տղեկ մը, հինգ տարեկան, զաւակը ընկեր Կոփոյեանի, զոհ գնաց ցաւալի արկածի մը, երբ կը խաղար աղբիւրին մօտ։ Ոստիկան փոխադրող կառք մը մայթին վրայ ելած եւ տղեկին զարնուած էր. Մահը վայրկենական եղաւ։

ՃԱՓՈՆԻ Նախարարական խորհուրդը բացառիկ նիստ մը գումարեց, ճշդելու համար իր քաղաքականութիւնը Եւրոպայի հանդէպ։ Ուքը գաղանի կը պահուի։ Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն, չափաւորներու տեսակէտը յաղթած է եւ Ճափոն պիտի խնդրէ Իտալիայէն եւ Գերմանիայէն որ առ այժմ գոհանան սահմանափակ դաշինքով մը, յառաջիկային յանգելու համար կատարեալ զինակցութեան մը։

Տէր եւ Տիկին Սուրէն Ճրճրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արամ Ճրճրեան եւ զաւակները ցաւով սրտի կը ծանուցանեն գաղնաղէտ մահը՝ իրենց հօր

ԿԱՐԱՊԵՏ ՃՐՃՐԵԱՆԻ

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, հինգշաբթի 10 Օգոստոս, Լոնտոնի Ս. Սարգիս եկեղեցին Iverna Gardens, W. 8, ժամը 2·30ին։

Ալֆորվիլի հանգանակութիւնը

(Բ. եւ վերջին մաս)։

Կարպիս Պարսումեան, Գ. Գալայճեան, Զ. Վարդանեան, Բ. Գամեան, Ն. Պասմաճեան, Տիկին Ս. Եոփգարտաշեան, Լ. Մանուկեան, Հ. Շահպազեան, Տիկին Ս. Արիֆեան, Ա. Քեաթիպեան, Ս. Դագէսեան, Յ. Յարութիւնեան, Կ. Եէտիգարտաշեան, Օր. Մ. Մինասեան, Յ. Ոսկեանեան, Ոմն, Փանոս Ուստուզեկեան, Ա. Ալթունեան, Կ. Խէչօեան, Կ. Էլմօղեան, Ա. Վարդանեան, Մ. Դերձակեան, Տիկին Ա. Թադէոսեան, Ռ. Արսլանեան, Կ. Արսլանեան, Օ. Զօլաքեան, Զ. Համբարձումեան, Զ. Կոչեան, Գ. Գումրուեան, Գ. Կալիկեան, Տիկին Ս. Խաչիկեան, Գ. Կակոյեան, Ե. Ոսկեանեան, Յ. Մանուկեան, Մ. Առաքելեան, Ա. Յովհաննէսեան, Ա. Աբելեան, Ղ. Ալեքսանեան, Յ. Զագալեան, Պ. Զաքարեան, Հ. Վարդանեան, Յ. Գօզանեան, Գ. Աչըգեան, Ս. Սեռովբեան, Յ. Գինիճեան, Յ. Արսլանեան, Ս. Թիրեաքեան, Տիկին Ա. Պէօզեան, Մ. Մուշիկեան, Գ. Մինասեան, Մ. Յակոբեան, Յ. Եսայեան, Վ. Յակոբեան, Յ. Յովսէփեան, Մ. Տօլոուբեան, Զ. Գուրունեան, Թ. Գայսերլեան, Գ. Զաքարեան, Տ. Զօնկուլեանեան, Օ. Տէր Յակոբեան, Ս. Պուտուգեան, Վ. Օտապաշեան, Յ. Փափազեան, Թ. Զօլաքեան 10ական ֆրանք։ Յ. Իշխանեան, Ս. Մանուկեան, Մ. Գարագըղեան, Կ. Պէոպէոեան, Գ. Դաւիթեան, Զ. Յովհաննէսեան, Պ. Ազարեան, Պ. Փափազեան, Յ. Թումանեան, Ս. Յարութիւնեան, Կ. Շահինեան, Մ. Խաչիկեան, Վ. Թորոսեան, Փ. Միսաքեան, Տիկին Գայեանէ Գարաօղլանեան, Տիկին Ս. Ճանկէօզեան, Գ. Թիւճարեան, Տիկին Ս. Յակոբոսեան, Յ. Թուղաեան, Վ. Ալթունեան, Յ. Աւետիքեան, Յ. Գումրուեան, Օր. Էլմաս Թնտրեան, Կ. Յակոբեան, Մ. Իգմիրլեան, Լ. Մարգարեան, Տիկին Մանասեան, Վ. Մուրատեան, Փոքր Համբարձում Արբահամեան, Յ. Կարապետեան, Ռ. Պալեան, Մ. Խաչիկեան, Զ. Նալպանտեան, Դ. Արզումանեան, Ն. Համբերեան, Ք. Նազարեան, Տիկին Ս. Յակոբեան, Ս. Ռափայէլեան, Խ. Ճրպըրեան, Տիկին Վ. Աւետիքեան, Տ. Պետրոսեան, 5ական։ Ա. Մարգարեան, Յ. Գարճեան, Տիկին Գարաօղլեան, Յ. Մարտիրոսեան 3ական։ Ս. Տէկիրմէնճեան, Դ. Թօքաթլեան, Մ. Խաչատուրեան, Ն. Մելքոնեան, Ոմն, Տիկին Հ. Փաշաեան, Ա. Մերկերեան 2ական, Տիկին Ն. Կիւրճեան 1, Փ. Անդրանիկեան 25, Ս. Բապուճեան 50, Յ. Անանեան 15։ Գումար 5007 Ֆրանք։ (Տես «Յառաջ» 9 օգոստոս)։

ՊԻՏԱՐԱԳ

Ի յիշատակ Նովիլի եւ շրջականներու բարեպաշտ ժողովրդեան կը ծանուցանենք թէ յառաջիկայ 13 Օգոստ. Կիրակի օր, Ս. Աստուածածնայ տօնի առթիւ, ուր պիտի ըլլայ պատարագ եւ խաղողի օրհնութիւն տեղի պիտի ունենայ տեղւոյս Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան մէջ։ Երգեցողութիւնք պիտի կատարուին գլխաւորութեամբ Պ. Բաղդասեանի ղեկավարութեամբ եւ տեղական ուժերու մասնակցութեամբ։ Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8,30։

ՏՕՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

Մարսէյլ-Փրատոյի Մայր եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ յառաջիկայ Կիրակի, 13 Օգոստ. Տօն Ս. Աստուածածնի, կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Տ. ԶԳՕՆ ՎՐԴ. ՏԷՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ։ Կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն եւ բաշխում։ Երգեցողութիւններուն կը մասնակցի դպրախումբի ամբողջական կազմը, ղեկավարութեամբ Պ. Յ. Մալաքեանի։ Խաղողի նուիրատուներէ կը խնդրուի դրկել ուղղակի եկեղեցի։

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՇՐՋ. ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎ

Սկաուտներու ազգ. ընդհ. պետ Գրիգոր Յակոբեանի առաջարկութիւնը շրջանի բոլոր խումբերու կողմէ միաձայնութեամբ ընդունուած ըլլալով, պատգամաւորական ժողովը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ 13 Օգոստոսին բանակումի վայրը St. Theoffrey (Isère)։

Սկաուտական Շրջ. Գործ. Մարմին

ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ

Ազատի Պաղչեճիքեան, Ատապազարցի. Բէֆալոնիայէն (Յունաստան) Եգիպտոս փոխադրուած է, Նիւր-Իօթ-Քըլէֆի որբանոցէն։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Տիկ. Սիրանուշ Տէրէպաշեանի (ծն. Սարգիսեան), 24 rue 14 Cantons,Valance,(Drôme).France.

Կը խնդրուի եգիպտահայ թերթերէն արտատպել։

ԲՐԻՇԱՏԷՏԸ

ՓԱՐԻԶԻ Սեփաստիայ Նահանգ. Հայր. Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները կարեւոր ժողովի մը որ տեղի կ'ունենայ 13 Օգ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Երեւեան սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս։ Օրակարգ Երկու սա. նկեր. օրհնութիւն Մուրատեան վարժարանի մէջ։

Ց. Կ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի Մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 11 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հայ Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

Radio-Paris կայանէն Կիրակի, 13 Օգոստ. ժամը 13.30ին կ'երգուին Ա. Պարթեւեանի գործերէն մէկ քանին, Ա. Զօպանեանի խօսքերուն վրայ (ֆրանսերէն լեզուով), Օփերա Գոմիքի ականաւոր երգչուհի Տիկին Տէվա Տասսիի կողմէ։

PARIS-MONDIAL

11 Օգոստոս, երեկոյեան ժամը 7.45—8, արաբական բաժնին մէջ, (կարճ ալիք 25 մէթր 24 կամ 41 մէթր 25), պիտի նուագեն Պ. Նաճար (դաշնակ), Պ. Բենօ (ջութակ եւ գանօ), Պ. Ապգար (թառ եւ գանօ)։

ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

դիմեցէք խելի հայ

լուսանկարչատունը՝

Photo d'Art HENRI

11, Av. Bourgain,

Issy-les-Moulineaux

Արժէքաւոր նուէր ամուսնացողներու, ակրանդիսմանները. Արագ սպասարկութիւն Carte d'Identité։

ԲԱՑ Է ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԵՐ

ԽՄԲԱԿԱՆ ԵՒ ՄԱՍՆԱՒՈՐ

Ս. ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ

55, Rue de la Sablière (Courbevoie)

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DEP (AGOPIAN)

17 Rue Danmesme .. Paris (13)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մելինէ Ազաթեան (ծնեալ Համաժեան) եւ իր ընտանեկան պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք նիւթապէս եւ բարոյապէս օժանդակեցին իր սիրելի ամուսնոյն՝ ՊԱՐՏԻԶԱՄ ԱԶԱԹԵԱՆի յուղարկաւորութեան կարգադրութիւններուն, նոյնպէս շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք գրաւոր կամ անձամբ իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին։

Մասնաւոր շնորհակալութիւն իր աներձագը՝ Տէր եւ Տիկ. Ժագ Ֆիկիպօլինի, իրենց ցոյց տուած մարդասիրական հոգածութեան համար

La Cérémonie de «La Flamme» sous l'Arc de Triomphe

Ֆրանսական բանակի հայ նախկին կամաւորներու Միութիւնը պատիւը պիտի ունենայ հրահրելու Անծանօթ Զինուորի յիշատակի բոցը այս Շաբաթ օր, Օգոստոս 12ին, իրիկուան ժամը 6,30ին։ Սոյն արարողութիւնը վերապահուած է միայն նախկին ռազմիկներու միութիւններուն, կը կատարուի ամէն օր, եւ մասնաւոր փայլով միայն շաբաթ օրեր, զինուորական նուագախումբի մը ընկերակցութեամբ։ Այս առթիւ վարչութիւնը կը հրաւիրէ հայկ. միութիւնները եւ հայ երիտասարդաց միութիւնը բերել իրենց յարգանքի բաժինը, միանալով թափօրին որ պիտի կազմուի ժամը 6ին Av. Georges V թիւ 51–53ին առջեւ։ Կը խնդրուի հետեւիլ կարգադիր ընկերներու հրահանգներուն, թափօրը կը մեկնի ժամը 6.10։ Զինուորական քայլով։ Տիկինները պէտք է ներկայանան ուղղակի Յաղթական Կամարին առջեւ։

Դաշտագնացութիւն դէպի St. Peray (ՍԷՆ ՓԵՐԷ)

կազմակերպուած Վալանսի «Սիամանթօ» գրադարանի վարչութեան կողմէ

13 Օգոստոս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

Նուագ, պար, ճոխ պիւֆէ եւ զուարճալի խաղեր

ՀԱՃԵԼԻ ԺԱՄԱՑ — Հանրակառքի կանոնաւոր երթեւեկ

1940 — «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» ՕՐԱՑՈՅՑ — 1940

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. Պ Մ. ՄԱՐՍԷՅԼ

Մամուլի տակ է եւ Սեպտեմբեր 30ին լոյս կը տեսնէ 1940 «Գոյամարտ» օրացոյցը գեղեցիկ եւ մաքուր տպագրութեամբ։

Մեր գործակալներէն կը խնդրուի այժմէն կատարել իրենց պատուէրները։ Բացի գործակալներէն ապառիկներ նկատի չեն առնուիր։

Դիմել մեր ընդհ. գործակալի G. Djarayan, 17 rue des Petites Maries, Marseille, France.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՍԱՆԵՐԸ

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ԳՐԱԿԱՆ ԷՋԵՐՈՒ

Նուիրուած Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ, իր լուսանկարով

յառաջաբանը գրեց Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Լուսանկարներով եւ կենսագրական ծանօթութիւններով 160 էջ

Կը մասնակցին՝ ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ, ԾԱՏՈՒՐ ՓԷՐԳԷՐԵԱՆ, ՆԱԶԵՆԻ, Ե. Ս., ՄԵՑՈՒՄԵՆՑ ՀԵՐՄԻՆԷ, ՋԱՐՄԷՆ ՇԻՆԱԿԱՆ, ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ, ՄԱՐԳ. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ, ԼԵՒՈՆ ԳԵՂՈՒՆԻ, ՄԱՄԲՐԷ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ։

Գին 10 Ֆր.

ՏՈՔԹ. ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՆԵՐՔԻՆ, ԿԱՆԱՆՑ ԵՒ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

Կ'ընդունի, ամէն օր ժամը 14—17 եւ ժամադրութեամբ

230 Avenue du Maine, Paris (14), Métro: Alésia. Tél. Suffren 01—64

Autobus 8—28—AE—CB—123

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ Արտաւազդ Հանըմեան

122 Boulevard Murat (Paris 16e)

Մէթրօ Փորթ տը Սէն Քլու, եւ Ավընիւ տը Վէրսայլի կողմէն։ Դիմել իրեն վստահութեամբ ամէն կարգի դատի, առնելիքի եւ գործի համար։

10 - 12, 6·30–8, բացի երեքշաբթի եւ ուրբաթ առաւօտներէն։ Թէլէֆօն, ժամէն 52–69։

"ՇԻՐԱԿ"

Արեւելքի միակ իսկական օղին է. Անզուգական։ Անմրցելի։ Անխառդաւ։ Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի ... Թօվ։ Հայ աւանդական սեղանին զարդ։

ՎԱՐՁՈՒ Է եւ անմիջապէս յանձնելի, շատ նպաստաւոր պայմաններով Մօնմօռանսիի բարձունքը, գեղատեսիլ եւ օգտաւէտ յարկաբաժին մը՝ երեք սենեակ, խոհանոց, w. c. ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն։ Դիմել՝ Agence Moderne, Place de Céran 69 թիւ սեթօվիլսի վերջաւորութեան, Montmorency (S. et O.)։

ԾԱԽՈՒ Է առողջական պատճառաւ Քանի մէջ Boulevard Carnot վրայ նպարեղէնի, պտուղի եւ բանջարեղէնի խանութ մը։ Ապահով գործ։ Մանրամասնութեանց համար գրել **Tulekian, 25 Bld. Carnot, Cannes (Alp. Mar).**

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Զուիցերիա եւ Պելճիքա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլեւս երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 11 ՕԳՈՍՏՈՍ — VENDREDI 11 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4115 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԵՎՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՍԱՆՃԱՔ...

Երէկ, 10 օգոստոս, տարեդարձն էր Սեվրի դաշնագրին ստորագրութեան :

Ի՜նչ հեգնութիւն,— պիտի ըսէք, յիշել այս տարեդարձը ճիշդ այն պահուն երբ 15 - 20,000 լեռնականներ տուն - տեղ ձգած, ապաստան կը փնտռեն, Միջերկրականի ափերուն վրայ...

Ընդհակառակն, ճիշդ ատոր համար պէտք է նորէն ու նորէն յիշել Սեվրը, չափելու համար զարհուրանքը այս ժողովուրդի գլխուն սարքուած խաղերուն։ Ողբերգութիւն՝ կատարուած դաւաճանութեան, որուն վերջին գլուխը կը կազմէ Ալեքսանտրէթի շրջանին լքումը :

Այս ողբերգութիւնը առաջինը չէ մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ։

Աւելի հեռուները չերթալու համար, ըսենք թէ մենք լսել կը սկսինք 1878էն ի վեր, երբ Եւրոպան կը բարեհաճէր պաշտօնապէս քննել հայկական հարցը, հոգ չէ թէ իբրեւ բարենորոգումներու խնդիր :

Այն ատեն ալ, ինչպէս այսօր, Թուրքիոյ հետ կատարուած սակարկութիւն մը (Կիպրոս) եւ մեծերու մրցակցութիւնը ամլութեան դատապարտեցին ծրագիրը։ Եւ թիւերու շրջումով, 16րդ յօդուածը դառնալով 61րդ, լղրճուեցաւ աւելի դէշ քան քուրջի կտոր մը։

Յետոյ ունեցանք 1895ի մայիսեան ծրագիրը, շատ աւելի բովանդակալից եւ հանդիսաւոր, վաւերացուած՝ մեծ պետութեանց կողմէ :

Այդ ալ, իր կարգին դարձաւ քուրջի կտոր, արեան բաղնիքներու մէջ։ Միայն այդ շրջանին մեր համբանքը արդէն պակսած էր 300,000 զոհերով, առանց հաշուելու սանձակոտոր հալածանքներն ու աւարները :

Ծարաւիկ շրջան մըն ալ բացուեցաւ 1908 յուլիսին, երբ կը վերահաստատուէր Օսմ. Սահմանադրութիւնը։

Ժողովուրդը հազիւ ոտքի կանգնած եւ քիչ մը շունչ քաշած, գիմակները թափեցան։ « Հուրրիյէթ»ը կը մնար, երեւութապէս, բայց Իթթիհատը արդէն ցոյց տալ սկսած էր իր ժանիքները։

Գիտակ՝ անցուդարձին, օրուան վարիչները նորէն ափ առեր էին Եւրոպայի դուռները։ Եւ կազմուած էր բարենորոգումներու նոր ծրագիր մը (1913), շատ աւելի լայն, գործադրելի՝ երկու օտար մարգպաններու հսկողութեան տակ :

Հանգուցեալ Պաշը Ալին վաւերացուցած էր այս ծրագիրն ալ, ինչպէս 1895ի յուշագիրը, եւ երկու մարգպանները ճամբայ ելած էին դէպի Կարին եւ Վան :

Դժբախտաբար, Մեծ Պատերազմը խանգարեց ամէն բան, այլապէս մենք վայելած պիտի ըլլայինք որոշ ինքնավարութիւն, այլ մանաւանդ ազատութիւն եւ ապահովութիւն :

Մնացեալը երէկուան պատմութիւն է։ Աշխարհ բռնկեցաւ, եւ թշնամին պատեհութենէն օգտուեցաւ, բոցերուն մէջ վառելու համար նաեւ մեզ,— աւելի քան մէկ միլիոն ժողովուրդ :

Յետոյ, 1918ին, ունեցանք ափ մը հող, շնորհիւ սահմանէն ներս կատարուած ֆետայական մարտնչումներու եւ թշնամի ճակատին պարտութեան :

Այդ ափ մը հողն էր որ, 1920 օգոստոս 10ին ստորագրել տուաւ հայկական անկախ պետութեան դաշնագիրը, Սեվրի մէջ, իբրեւ դաշնակից եւ հաւասարազօր անդամ :

Մեղքալուսինը հազիւ բոլորած, այս դաշինքն ալ ճարճատիլ սկսաւ, մինչ իբրեւ հետեւանք մեծերու դարաւոր մրցակցութեան եւ հրէշային դաւերու։ Բոլշեւիկները արդէն իջեր էին Կովկաս (1920), Կիլիկիան կը պարպուէր (1921), Յունաստան անդարմանելի պարտութիւն մը կը մատնուէր Փոքր Ասիոյ մէջ (1922), եւ մեծերը յոգնած, աւելի ճիշդ՝ իրենց իսկ սարքած դաւերու ցանցին մէջ խեղդուած, տեղի տուին բոլոր ճակատներուն վրայ :

Ամէնէն տկարն ու անճարը Հայաստանն էր, եւ առաջին զոհն ալ այն եղաւ։ Դաշնակիցները Սեվրը փոխարինեցին Լոզանով, Թուրքիոյ բարեհաճութեան ձգելով նոյն իսկ Պոլիս մնացած ափ մը փոքրամասնութիւնները։

« Պատերազմ է, կը պատահի», կ'ըսէին իմաստուն մարդիկ։

Բայց ահա նոյն պատմութիւնն է որ կը շարունակուի պատերազմէն 25 տարի վերջն ալ, խաղաղութեան մէջ։

Իրարու ետեւէ ինկան շարք մը անկախ պետութիւններ, — ամենավերջինը՝ Չեխոսլովաքիա։ Եւ, այս կրակին մէջ ալ, նորէն կայծ մը ցատկեց մեր գլխուն,— Սանճա՛ք։ Երկու հազար տարի իր լեռներուն եւ դաշտերուն ապաւինած ժողովուրդ մը, որ բնաջնջումէ ազատած էր 1915ին, դարձաւ թափառական։ Հարկադրուեցաւ քանդել իր դարաւոր բոյները, եւ լեռ ու ձոր կտրել, նոր բոյներ կազմելու համար ...

Ինչպէս Լոզանի օրերուն, այս անգամ ալ կ'ըսէին թէ խաղաղութեան գինն է որ կը վճարեն :

Իսկ մե՞նք, դեռ քանի՞ տարի քաւութեան նոխազ պիտի դառնանք, խաղաղութիւն պարգեւելու համար այս անիրաւ աշխարհին ...

Եւ դեռ քանի՞ տարի պիտի հաւատանք գոյնզգոյն աշխարհակալներու բարեկամութեան, որոնք տկարները կը յիշեն, ամէն անգամ որ պէտք ունենան չաղանակներ հանելու կրակէն։

Հաւատա՞նք թէ Սեվրէն մինչեւ Սանճաք անցած ճամբան պիտի օգնէ դառնալու աւելի արթուն եւ սրատես։ Մանաւանդ որ, աշխարհը նորէն նստած է հրաբուխի մը վրայ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼԽՈՒՆ ՎՐԱՅ

Ինչպէս կը յիշեն ընթերցողները, յուլիս 23ին պուլկարական գեկոյց մը կը ծանուցանէր թէ յուլիս 21ին միջադէպ մը ծագած է թուրքեւպուլկար սահմանագլուխին վրայ, Սվիլէնկրատի մօտ։ Զեկոյցը կ'ըսէր — «Թուրք զինուոր մը վիրաւորուեցաւ պուլկարական հողին վրայ, բայց միջադէպը կարգադրուեցաւ, եւ, շնորհիւ երկու երկիրներուն միջեւ տիրող խիկապէս բարեկամական յարաբերութեանց, թուրք զինուորը ազատ արձակուեցաւ»։

Թուրք թերթերը նորէն արծարծելով այս խնդիրը, դիտել կուտան թէ անճիշդ է պուլկարական գեկոյցը եւ թէ թուրք զինուորը սպաննուած է թրքական հողին վրայ, պուլկար պահակի մը կողմէ։ Այս առթիւ կ'ըսեն թէ թրքական կառավարութիւնը ներողութիւն եւ հատուցում պիտի պահանջէ։

Միւս կողմէ, «Էէնի Սապահ» կը գրէ թէ Պուլկարիա 15 օրէ ի վեր անդադրում պատրաստութիւններ կը տեսնէ թրքական սահմանագլուխին մօտ եւ թէ 15 քիլոմեթր խորութեամբ շրջան մը պարպուած է, առանց նոյնիսկ հունձքը քաղուելու։ Թուրք թերթը բացատրելով թէ Թուրքիոյ քաղաքականութիւնը որ եւ է յարձակողական համաձայնք չունի եւ թէ յառաջիկայ ռազմափորձերը սովորական սահմանը չեն անցնիր, կը հարցնէ թէ ի՛նչ է Պուլկարիոյ պատրաստութեանց միտքը :

ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՊԱՍՊՐԱՆՔ ԱՆԳԼԻՈՅ

Անգարայէն կը հեռագրեն թէ թրքական կառավարութիւնը 11 նաւեր պիտի ապսպրէ անգլիական նաւագործարաններու, համապատասխան 2,000,000 ոսկիի արժողութեամբ։ Վճարումը պիտի կատարուի համաձայն անգլօ-թրքական պայմանագրին, որով Լոնտոն տասը միլիոն ոսկիի վարկ մը բացած է Թուրքիոյ

ԱՊԷՑ ՉԿՐՑԱՒ ՖՐԱՆՍԱ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼ

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Օթթօ Ապէց, Գերմանիոյ արտաքին նախարարին մտերիմ գործակալը, որ մէկ ամիս առաջ հեռացուած էր Փարիզէն, իբրեւ անբաղձալի, փորձած է Ֆրանսա վերադառնալ Զուիցերիոյ ճամբով, բայց մերժուած է։ Սահմանային իշխանութիւնը իր անցագիրը անվաւեր համարած եւ նոր մը պահանջած է :

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Փարիզի գերմանական դեսպանը արտաքին նախարար Պ. Ժորժ Պոնէի ներկայանալով, բողոքած է այս արգելքին դէմ։ Կ'ըսուի թէ Գերմանիոյ արտաքին նախարարին համար արժանապատուութեան խնդիր մըն է այս հարցը եւ թէ դեսպանը պիտի դիմէ նաեւ Պ. Տալատիէի, երբ ան վերադառնայ Միջերկրականի պտոյտէն :

Ձախակողմեան թերթերը կը շարունակեն բուռն պայքար մղել Ապէցի դէմ, զայն ներկայացնելով իբրեւ լրտես։ Գերման գործակալը կ'ուզէ Փարիզ գալ, փաստաբան մը վարձելու եւ անձամբ վարելու համար իր դատը ազգայնական երեսփոխան Քէրիլլիսի դէմ, որ իր թերթին մէջ վարկաբեկած էր զինքը։ Հաւանական է որ դատ բանայ նաեւ ուրիշ թերթերու դէմ :

ԱՆԳԼԻՈՅ ՕԴԱՅԻՆ ԵՒ ԾՈՎԱՅԻՆ ՄԵԾ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ

Անգլիոյ թագաւորը, որ նաւային տպայ է, չորեքշաբթի օր աչքէ անցուց 133 մարտանաւեր, Վէյմութի ծոցին մէջ։ Այս մարտանաւերը համախմբուած են շարք մը ռազմափորձեր կատարելու համար, յառաջիկայ շաբաթներու ընթացքին։ Անգլիա կ'ուզէ ցուցադրել իր բովանդակ ուժը, ծովային, ցամաքային թէ օդային :

Նաւահանգիստը տեղի ունեցաւ աննախընթաց հանդիսաւորութեամբ : Առջեւէն կ'երթային երեք վիթխարի զրահաւորներ։ Համախմբումը կարգադրուած էր ութ օրուան մէջ։ Այս առթիւ դրօշի տակ առնուած էին 12,000 առաջնակարգ սպաներ եւ նաւազներ, որոնց իւրաքանչիւրը տարիներով ծառայած է Միջերկրականի եւ Ծայր. Արեւելքի ջուրերուն մէջ։ Թագաւորը, որ ծովակալի համազգեստ հագած էր, հրամայեց կրկին քանակութեամբ ռոմ հրամցնել նաւազներուն։ Իր քով կանգնած էր Ֆրանսայի ներկայացուցիչը, ծովակալ Տարլան. Թագաւորը շատ գոհ մնաց նաւահանգիստէն եւ ջերմագին շնորհաւորութիւններ ուղղեց պահեստի նաւատորմի ընդհ. հրամանատարին։

*** Նոյն օրը շարունակուեցան օդանաւային ռազմափորձերը, որոնց կը մասնակցէին 1300 օդանաւեր, ամէն տեսակէ։ Արդէն իսկ հարիւր արշաւներ կատարուած են, ինչ որ աննախընթաց է խաղաղութեան ատեն։ Չորեքշաբթի օր ամբողջ Լոնտոնը եւ ուրիշ 28 շրջաններ չորս ժամ մութի մէջ պահելու ծրագիրը յետաձգուեցաւ, որովհետեւ օդը անձրեւոտ էր արդէն եւ մշուշապատ. Մինչեւ հիմա կատարուած ռազմափորձերուն արդիւնքը գոհացուցիչ կը համարուի, թէ յարձակողական եւ թէ պաշտպանողական տեսակէտով։

Զինակցութիւնը որոշուա՞ծ է արդէն

Հռոմի ճափոնական դեսպանը մօտալուտ կը նկատէ իր երկրին զինակցութիւնը Առանցքին հետ (Իտալիա եւ Գերմանիա)։ «Ճափոնի յարումը այդ զինակցութեան՝ որ եւ է կապ չունի Թիէնցինի կացութեան կամ անգլեւճափոնական բանակցութեանց հետ, ոչ ալ Մ. Նահանգներու առեւտրական դաշնագրին խզման հետ. Մեր զինակցութիւնը կապ չունի նաեւ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ կատարուած բանակցութեանց հետ։ Մենք այս դէպքերէն շատ առաջ առած ենք մեր որոշումները։ Կարծողներ կան թէ Ճափոն մէկդի դրած է ծրագիրը։ Սխալ է այդ կարծիքը։ Դաշնագիրներու մշակումը ժամանակի կը կարօտի ։ Ճափոնի մէջ ամէն մարդ գիտէ մեր ընելիքը։ Իրականին մէջ զինակցութիւնը որոշուած է ամիսներ առաջ, եւ միայն մանրամասնութիւններ կը մնան »։

ՆՈՐ ԲՈՑՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ԱՐՏԻՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ԱՂԲԻՒՐԻ ՔԷՍ...

ԽՄԲ.— Երկու հարեւան արուարձաններ, Սարսէլ եւ Առնուվիլ լէ Կոնէս, երկուքն ալ համեստ աշխատաւորներէ կազմուած բոյներ, երէկ մեզի յանձնեցին իրենց առաջին գումարները։

*** Ցանկերը մաս - մաս հրատարակելու հարկադրուած ըլլալով, մէկ երկու օր կ'ուշանան ։ Առ հասարակ բոլոր ցանկերուն մէջ կը գտնուին մարմիններ ալ։ Օրինակ Տէսինի գումարին մէջ, որ հրատարակուեցաւ երէկ, Սեբաստիոյ Հայր. Միութիւնը նուիրած է 500 ֆրանք, Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը՝ 200, Կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը՝ 200 եւն.։

Սարսէլի գումարին մէջ ալ Կապոյտ Խաչի բաժինն է 200 ֆրանք :

Միւս կողմէ, ամէն տեղ ալ կը յայտնեն թէ հանգանակութիւնը կը շարունակուի ։

Սարսէլի հանգանակիչ յանձնախումբը կը գրէ, իր բացած հանգանակութեան առթիւ.—

ՍԱՐՍԷԼ, 8 Օգոստ.— Ողջո՜յն Մուսա Լերան մեր քաջարի հայրենակիցներուն. վստահ ենք որ անոնք աւելի ուժեղ քան առաջ եւ միշտ բախտաւոր պիտի յաջողին ապրիլ դարձեալ զանգուածօրէն, տանելու համար նոր Աւարայրներու յաղթանակը Ազատութեան եւ Արդարութեան դրօշակով։

Մենք Սարսէլի Հայերս ամէնքս անխտիր բաժնեկից կ'ըլլանք մեծ պարտականութեան, հանգանակութեան համեստ բաժնով եւ այսօր իսկ ձեզի կը ղրկենք 1691.55 ֆրանքի գումարը անուանացանկով, խնդրելով որ լոյս տեսնէ «Յառաջ»ի էջերուն մէջ։

Անոնք որ գիւղէն բացակայ են, թող հաճին իրենց բաժինը յանձնել յանձնախումբին, երբ որ կ'ուզեն, որպէսզի յետահաւաք ցանկին մէջ բաց չմնան իրենց անունները :

ՊԵԼՃԻՈՅ ՄԷՋ

ՊՐԻՒՍԷԼ, (Յառաջ). — Պելճիոյ Գաղթ. Վարչութիւնը թարգման հանդիսանալով տեղւոյս հայութեան ազգասիրական զգացումներուն, ինք եւս որոշած է իր եղբայրական օգնութեան համեստ բաժինը բերել Ալեքսանտրէթի Սանճաքին, մանաւանդ Մուսա Տաղի մեր տարաբախտ հայրենակիցներուն, որոնք լքելով տուն տեղ, խուճապահար կը գաղթեն դէպի ապահով հորիզոններ։

Այս առթիւ կազմուած է հանգանակիչ մարմին մը։ Հանգանակութիւնը նպաստաւոր արդիւնք մը տալու համար, դրամական առաքումները փոխանակ նամակատան միջոցաւ ընելու, լաւագոյն է որ հանգանակիչ մարմինը ինք անձամբ կատարէ հանգանակութիւնը, եւ տունէ տուն պտըտելով հաւաքէ դրամական նուէրները։ Այս նպատակով հանգանակիչ մարմինին մէջ երիտասարդ տարրերու մասնակցութիւնը աւելի ձեռնտու է գործին յաջողութեան։

Վստահ ենք թէ ամէն սրտցաւ հայրենակից պիտի փութայ իր կարողութեան չափով մասնակցիլ հանգանակութեան։ Արդիւնքը կը հաղորդենք յառաջիկային։— Հ. Տ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 9 Օգոստոս, (Յառաջ). — Հանգանակիչ յանձնախումբը արդէն իսկ աշխատանքի ձեռնարկած է կոչով մը զոր կը ստանաք այս երկտողին հետ։ Դիւանը կազմուած է հետեւեալ կերպով.— Նախագահ՝ Կարապետ աւագ քահանայ Երեւանեան, ատենադպիր՝ Պ. Յար. Շալճեան, գանձապահ՝ Տիկին Հ. Չաքըրեան (Կ. Խաչէն), Ա. քարտուղար՝ Ա. Մարտիրոսեան, Բ. քարտուղար՝ Յ. Կէօլեան (Աղքատախնամէն)։ Վաղը կը ստանաք առաջին գումարը ։

ՑԱՆԿ 19

Առնուվիլ լէ Կոնէսի հայրենակիցներէն ձեռամբ Պ. Պ. Նիկողոս Նիկողոսեանի, Յաճատ Կարապետեանի, Յովհ. Ճիհանեանի եւ Հայկ Գասպարեանի, (Ցանկը յաջորդով)	1660.50
Լիոնի Զ. Ռ. Մ. հանգանակութիւնը (ցանկը յաջորդով)	1500.—
Սարսէլի գումարը	1691.55
Նազարէթ Զահրէճեան, Անվէրս (100 պելճ. ֆր.)	128.—
Մ. Ա.	100.—
Իշխան Ամատունի	30.—
Կարապետ Ալթունեան	40.—
Հուրի Քէչիչեան	30.—
Անդրանիկ Քէչիչեան	10.—
Ա. Սանտալճեան	15.—
Գումար	5205.05
Երէկուան գումարը	47,757.—
Ընդհ. գումար	**52,962.05**

ՆՈՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Սանճաքի նախկին երեսփոխան ընկեր Մ. Տէր Գալուստեան, որ վերջերս այցելած էր Պասիտի եւ Քէսապի գաղթակայանները, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ տարագիրներու կացութեան մասին.—

Ժողովուրդը կը գտնուի հոգեկան տարօրինակ կացութեան մէջ։ Ծայրը ունին եւ արցունք։ Ուրախ է, որ փրկուեցաւ թրքական դարհուրելի տիրապետութենէն։ Բայց անհունօրէն տխուր է՝ պայմաններու հարկադրանքով հեռացած ըլլալուն համար իր գեղեցիկ բնակավայրէն, իր սիրելի լեռնէն, ուր կ'ապրէր դարերէ ի վեր եւ ուր թողուց այնքան թանկագին ու նուիրական յիշատակներ։ Այդ ժողովուրդը հոգիով միշտ կապուած պիտի մնայ Մուսա Լերան եւ ոչինչ պիտի կրնայ մոռցնել տալ իրեն իր հազարամեայ գիւղերն ու աքանչելի պարտէզները։ Իրեն հետ բերած է իր հերոսներու գերեզմաններուն իւրաքանչիւրէն քիչ մը հող, առանձին փոքրիկ դագաղներու մէջ, զորս իր հետ կը պտտցնէ իբրեւ խորհրդանշան անոնց հանդէպ իր տածած պաշտամունքին եւ իր լերան հետ պահած բարոյական կապին ։

Նահատակներու աճիւնները կը մնան լերան վրայ, իրենց շիրիմներուն մէջ, իրենց փառքին հետ եւ Ֆրանսայի ձօնուած յուշարձանի հովանիին տակ։

Սուէտիոյ եւ Քէսապի միջեւ, Պէգէ գիւղին մօտերը, զինուած Թուրքեր յարձակած են հօտերը բերող հովիւներուն եւ անոնց ընկերացող երիտասարդներուն վրայ, զորս ծեծելէ եւ կողոպտելէ վերջ, քշած են հօտերուն մէկ մասը։ Կատարուած դիմումներուն եւ աշխատանքներուն շնորհիւ, կարելի եղած է ազատել քշուած կենդանիներուն երեք չորրորդը։ Կողոպտուած դրամներէն ոչինչ չէ վերադարձուած ։

Մէկ տարիէ ի վեր Սանճաքի մէջ տիրող անապահովութեան եւ քաղաքական անորոշութեան պատճառաւ՝ ժողովուրդը մատնուած էր անգործութեան, որուն հետեւանքով սպառած էր իր բոլոր խնայողութիւնները։ Այնպէս որ բնաւ պաշար չունի ։

Արդէն Ֆրանսական իշխանութիւնները սկսած են արձանագրել գաղթա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՄԱՌՕՏ ՊԱՏԿԵՐ ՀԱՅ ԴՊՐՈՒԹԵԱՆ ՍԿԻԶԲԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԺԹ. ԴԱՐ

ԱՆԳԻՐ ԵՒ ԳՐԱՒՈՐ.– ՎԱՆՔԵՐ ԵՒ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ

Գ.

Այս Վեցերորդ Դարուն — ըն— շնորհիւ Սիւնեաց վարդապետարանին, ունեցանք.

Աբրահամ եպիսկոպոս Մամիկոնեանց (Առ Վաչագան արքայ վասն Եփեսոսի ժողովոյն, Պատմութիւն ժողովոյն Եփեսոսի). *Պետրոս եպիսկոպոս Սիւնեաց* (Ներբողեան ի Սուրբ Աստուածածին.)— *ՄՈՎՍԷՍ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԵՂԻՎԱՐԴԵՑԻ* (*տոմար կամ տումար, որ եւ կը գրուի տօմար*) — *Կորիւն՝ Վրաց կաթողիկոս — Աբրահամ Ա. Հայոց կաթողիկոս* (Թուղթք նորա երեք առ Կիւրիոն եւ պատասխանիք, *նաեւ զանազան ճառեր*)։

Տոմարը տեսակ մը հաշուեցիրք է, հայկական տօներուն, ազգային — եկեղեցական — ծիսական տօնակատարութեան համար անհրաժեշտ հմտութիւնը պարունակող վաւերագիր մը, կարգաւորուած, Մովսէս Եղիվարդեցի կաթողիկոսին կողմէ։ Հարկաւոր տեսնելով որ, ի չգոյէ մասնաւոր եւ հաստատուն կանոնագիրքի մը, տօնակատարութիւնները միեւնոյն թուականներուն չէին ըլլար հայաստանի ամէն կողմը եւ այլուր գտնուած եկեղեցիներուն մէջ, գիտնական հայ վարդապետներու օժանդակութեամբ եւ լատինական, յունական նոյնօրինակ երկերուն հետեւողութեամբ կարգադրեց միօրինակ տոմար մը, ուր կարելի էր ոչ միայն ճշդել նոյն տարուան տօներու թուականը, այլեւ նախօրօք գիտնալ, մասնաւոր նշաններու վրայ, յաջորդական տարիներուն եւս տօնակարգութիւնը։ Հայաստանեայց եկեղեցիին այս կարգաւորութեան հեղինակն է ահա Եղիվարդեցին, Զ. դարուն, 551 թուականին։ Ուրեմն, կը հետեւի թէ այս 1939 քրիստոնէական թուականին մեր տոմարական թուականը կ'ըլլայ 1388, *այսպէս* — 1939 — 551 = 1388, *Օգոստոսէ Օգոստոս հաշուուած։*

Քրիստոնէական եւ տոմարական այս թուականներէն դուրս ունինք նաեւ բուն Հայկեան թուական մը, ի հարկէ աւելի կամ նուազ աւանդական թըւիչներու վրայ հաստատուած։ Հայկեան թուականն է այս տարի 4431։ Ուրեմն, կը հետեւի թէ Հայոց բուն թուականը (Հայկեան) քրիստոնէական թուականէն 2492 (4431—1939 = 2492) տարի առաջ է, այսինքն մեր Հայկ Նահապետը Մեսիայէն 2492 տարի, ինչ որ նոյն է՝ 25 դար առաջ ապրած է։ Կը տեսնուի, թէ աւելի քան 40 դարերու անեզր ու անկոպար տեւողութեան մը մէջ կը թաւալին ահա «որդիք հայկայք»....։

Է. ԴԱՐ — Սկիզբը Արծաթի կոչուած մատենագրական դարաշրջանին, որ կ'ընդգրկէ վեց դարերու միջոց մը — 600 — 1200։ Այս շրջանին երկու հսկաներն են Գրիգոր Նարեկացի եւ Ներսէս Շնորհալի, երկուքն ալ իրենց մշակած սեռերուն մէջ անդրանցելի տիպարներ։

*Այս Է. դարուն Հայաստանի մէջ նշանաւոր ուսումնավայրերն էին Վարդիկ Հայր կոչուած վարդապետ*արանը Արշարունեաց երկրամասին մէջ, Մայրոյ վանք, Դպրեվանք Շիրակի եւ Խաչկոյ վանք Կարնոյ։

ԿՈՄԻՏԱՍ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ (Անձինք նուիրեալք, Հռիփսիմեանց ի պատուի եւ ի յիշատակ, *նաեւ ճառեր*։) — *Եզնիկ Երէց*։— *Եզր կաթողիկոս — Մաթուսաղա* (Թուղթ առ Հերակլ)։ — *Գրիգորատուր վարդապետ*։— *Յովհան Մայրագոմեցի* (*ճառեր*)։— *Բարդէն կաթողիկոս* (Թուղթ Հայոց ի Կարսս առ ուղղափառս, *նաեւ ուրիշ թուղթ մը* — Եդրարց միրոց սիրելոց ուղղափառաց)։— *Յովհան Մամիկոնեան* (Պատմութիւն Տարօնոյ)։ *Սեբէոս եպիսկոպոս* (Պատմութիւն ի Հերակլ)։ — *Մովսէս Կաղանկատուացի* (Պատմութիւն)։— *Դաւիթ Բագրեւանդացի կամ Փիլիսոփայ* (Առ Աշոտ պատրիկ, յաղագս բնութեան Քրիստոսի)։— *ԱՆԱՆԻԱ ՇԻՐԱԿԱՑԻ, մեծահամբաւ գիտուն, թուաբան, համարագէտ* (Աստեղագիտութիւն, Տօմարական բանք, Յաղագս չափուց եւ կշռոց, Վեցհազարեակ կամ Նոքնագրեանք, Թուաբանական բանք), —

Վրթանէս Քերթող (Թուղթ առ Աբրահամ կաթողիկոս)։— *Մովսէս Ցուրտաւայ եպիսկոպոս* (Թուղթ առ Վրթանէս Քերթող, Թուղթ առ Աբրահամ կաթողիկոս, Թուղթ առ Սմբատ Վրկան մարզպան)։— *Թէոդորոս Քռթենաւոր* (Ընդդէմ Մայրագամեցւոյն, Ներբող ի սուրբ խաչն աստուածընկալ, Գովեստ ի սուրբ Աստուածածինն)։— *Մովսէս Սիւնեցի պատմագիր* Խորենացիէն եւ Կաղանկատուացիէն տարբեր, *պէտք չէ շփոթել երեք Մովսէսները*։— *Գրիգոր Արշարունի* (Մեկնութիւն Ընթերցուածոց). *Փիլոն Տիրակացի*։— *Սահակ կաթողիկոս* (Թուղթ առ Մռհման, ճառ ի տօնի Արմաւենեաց, Շարականք։

Գիտնական Անանիա Շիրակացիին անունով աւանդուած Վեցհազարեակ կամ Նոթնագրեանք աւելորդապաշտական գրուածքը անհարազատ նկատուած է։ Այդ տեսակ մը կախարդաթանութիւնը հասարակ շաղակրատի մը գործը կը համարուի եւ վարկաբեկելու համար վերագրուած է մեծ գիտնականին։ Նիւթն է եօթը ձայնաւոր գիրերուն վրայ հիմնել գուշակութիւններ եւ խորհրդաւոր հաշիւներ։

Ը. ԴԱՐ — Դարուս նշանակութեան արժանի դպրոցներն էին Մաքենաց կամ Մաքենեցաց մենաստանը՝ Գեղարքունիք երկրամասին մէջ, Զրեակ կոչուած սուրբ միաբանութիւնը կամ ուխտը Շիրակի մէջ, Մեհրնեբաշէի վանքը կամ Զրվշտիկ, Թանահատք Սիւնիքի մէջ, Հերմոնավանք, Արտենից վանք, Գնդայի վանք Վայոց Ձորի մէջ, Հառոմայր կամ Հոռոմոսի վանք Լոռիի մէջ։

Դարուս անուանի մատենագիրներն են.— ՅՈՎՀԱՆ ԻՄԱՍՏԱՍԷՐ (Առողջախօսութիւն, ընդդէմ Երեւութական, Ընդդէմ Պաւղիկեանց, Յաղագս կարգաց եկեղեցւոյ, Եկեղեցւոյ հիմնարկէք, Եկեղեցւոյ նոր, Կանոնք, Շարականք)։— *Յովհաննէս Բ. կաթողիկոս* (Թուղթ առ Ադուանս)։ — *Ստեփաննոս Սիւնեցի* (Թուղթ առ Պատրիարքն Անտիոքայ, Առ վարդապետս Ադուանից, Շարականք, Մեկնութիւն Արարածոց)։ *Ղեւոնդ Երէց* (Պատմութիւն Մահմէտի եւ յաջորդաց նորա)։

Թ. ԴԱՐ — Իններորդ դարուն գըլխաւոր վանքերն ու ուսումնավայրերն էին Աղթամար, Խոտակերից վանք, Սեւան, Տաթեւ։ Ամէնէն աւելի հռչակաւոր էին վերջին երկուքը։ Ասողիկ պատմիչ Սեւանի մասին կը վկայէ. «Ի ծովուն Գեղամայ գեղջին Սեւանայ բնակութիւն իւր արարեալ (Մաշտոցի կամ Մեսրովպայ), շինէ զեկեղեցին ի նմա որ Առաքելոց անուանեալ, յոր միացեալ ժողովեցան եղբարց բազմութիւն կանոնադրութեամբ սահմանաւ սրբոյն Բարսեղի, միակրօնք ի տան Աստուծոյ եղեալք, սատանալով զբազմութիւն գրոց սըրբոց։ (Այս տողերը ցոյց կուտան, թէ ինչպէս Մաշտոց (կամ Մաշթոց) աւելի քան երեք հարիւր տարի առաջ Սեւան բնակելով՝ կը շինէ Առաքելոց անունով եկեղեցի մը, եւ յարակից շէնքին մէջ կը կազմուի կրօնական եղբայրակցութիւն մը կամ միաբանական ուխտ մը, որ հետզհետէ կը ստուարանայ, առաջին վանականութեան տիպար եւ օրէնսդիր Ս. Բարսեղի կանոններուն համեմատ կը շարժի, ամէն կողմէ գիրքեր, ձեռագիրներ կը հաւաքուին, խորապէս անձնուէր կ'ըլլայ միաբանութիւնը մըտաւոր կրթութեան, ինչպէս ցոյց կուտան վերի տողերը։ Ահա թէ ինչպէս Մեսրոպի ձեռքով հիմնուած այդ եռադարեան հաստատութիւնը տեկաբանը կ'ըլլայ հայ մտաւորական շարժումին, Թ. դարուն մէջ պտղաբերելով առատօրէն, կարծես մըցելով իր քոյր հաստատութեան՝ Տաթեւու վանքին հետ)։

Գալով Սիւնեաց Տաթեւու կամ Ստաթէի վանքին, Ուռպէլեան պատմիչ կը վկայէ, թէ Սիւնեաց Յովհաննէս եպիսկոպոսին, վանքին դիտապետին օրով, Հայոց տոմարական ՅԼԴ (344) թուականին, որ կը համապատասխանէ քրիստոնէական 695 թուականին, այդ մենաստանը միւնչեւ բերանը լեցուն էր գիտնական մարդիկներով. փիլիսոփայ կոչուած, հաստատութիւնը կը դառնար երաժշտական քաղցրերգութիւններով. հօռ էր եւ վարժարան դպրոցաց վարդապետական կրթութեամբ։ Նաեւ արուեստաւորք նկարչաց եւ գրողաց անհամեմատք»։ (Այս համառօտ տողերը երկար նախադասութիւններէ աւելի լաւ կը պատկերացնեն վանքին գրական, գեղարուեստական բարձրութիւնը։ Ուռպէլեանի «անհամեմատք» բացատրութիւնը կը պարզէ արդէն հաստատութեան անդուղական վիճակը Արեւելքի մէջ այդ թուականներուն)

Թ. դարուն մէջ, այդ երկու հսկայ ուսումնարաններէն դուրս, կը յիշուին նաեւ Փշոց վանք Աղբակ, Կարմրակայ վանք Վան, Ահավանք Վասպուրական, Խաչի վանք Աղթամար եւ Աղբակ։ Եւ ուրիշներ ալ։

Դասնանք գլխաւոր արդիւնքին.— Խոսրովիկ (Աստուածաբանական բանք, առ հարցմունս Հայրապետին Անտիոքայ, Հաւատոյ թուղթ)։— *Զաքարիա կաթողիկոս* (Թուղթ առ Փոտ, *պատրիարք Կ. Պոլսոյ*, Թուղթ Փոտայ առ Աշոտ, Պատասխանի Աշոտոյ առ Փոտ, ճառf զանազանf)։— *Շապուհ Բագրատունի* (Պատմութիւն)։ — *Մաշթոց կաթողիկոս* (Թուղթ առ Դըւնեցիս, Պատմութիւն (*ցարդ անյայտ*)։— *ՅՈՎՀԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ* (Պատմութիւն Հայոց)։ — *ԹՈՎՄԱ ԱՐԾՐՈՒՆԻ* (Պատմութիւն Արծրունեաց)։— *Յովհաննէս բժիշկ — Դաւիթ Վանահայր — Ստեփաննոս՝ աշակերտ Մաշթոց կաթողիկոսի — Գուրգէն Արծրունի — Գէորգ Ա. կաթողիկոս* (Պատասխանի թղթոյն Անսրացւոց Պատրիարքի)։

ՏԱՐԱԶ

ԱՆՏԵՍՈՒԱԾ ԱԶՆԻՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ՄԸ, ՀԱՅԵՐԸ

—

L'Indépendant (5 Օգոստոս) կը հրատարակէ ծանօթ գրագէտ եւ արուեստի քննադատ Քամիյլ Մօգլէրի հետեւեալ յօդուածը վերի խորագիրին տակ։ Թերթին խմբագրութիւնը իր կողմէն կ'աւելցնէ. «Նոր ենտանիքրութիւն արթնցուց Ֆրանքօ-Թիւրքական Կոմիտէն, որու միացան մեծ խանդավառութեամբ, բազմաթիւ բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ։ Անոնց կարգին՝ մեր մեծանուն աշխատակիցը, Քամիյլ Մօգլէր, շարունակելով իր վեհօգի պայքարը զոր կը վարէ մօտ քառորդ դարէ ի վեր ի նպաստ Հայոց, հանձնեց մեր պայքարին բերել իր կախարդիչ տաղանդին նպաստը, որ այնքան թանկագին է մեզի համար։ Մենք մասնաւոր ուրախութիւն մը կը զգանք հրատարակելով մեզի ղրկած իր այս բաբխուն յօդուածը».—

Բոլոր այն փոքր ժողովուրդներուն մէջ, որոնք հալածուեցան եւ հարստահարուեցան իբրեւ հետեւանք ժամանակակից Եւրոպայի մէջ տեղի ունեցած տակնուվրայութեանց, ոչ մէկը այնքան զոհուած է, ոչ մէկը այնքան արժանի է գթութեան, ոչ մէկը այնքան քիչ ճանչցուած է որքան հայ ժողովուրդը։

1896էն ի վեր, ինծի պատիւ համարած եմ պաշտպանել իր դատը, միանմարար Անաթոլ Ֆրանսի։ Եւ տեսայ թէ ինչպէս, հետզհետէ, այս ժողովուրդը բարձրացաւ իր Գողգոթան։ Այդ թուականներուն ան կ'ենթարկուէր այն ահաւոր ջարդերուն, որոնք հրամայուեցան Կարմիր Սուլթանին կողմէ, որ բարեկամն էր Վիլհէլմ Բ.ի։

Երբ տեղի ունեցաւ Երիտասարդ Թուրքերու, աւելի ճիշդը՝ Իթթիհատ–Թէրագգըի յեղափոխութիւնը, անոնք հովանաւորեցին հայկական նոր ջարդերը։ Անոնք վերսկսան այդ ջարդերը երբ, 1914ին, միացան Կեդր. Պետութեանց։ Կարելի չէ առանց սարսուռի կարդալ այն հրամանները, զորս Թալէաթ փաշա տուաւ բնաջնջելու համար հայ ժողովուրդը։ Այդ շրջանին՝ Ֆրանսայի մէջ ունէինք յամառ Թրքասէրներու խումբ մը, որոնք զոհերուն հանդէպ ցոյց տրուած գթութեան պակասը կը լրացնէին նախատինքներով։ Անոնք Հայերը կ'ոռբակէին վաշ։ Այսպէս ըսաւ ի միջի թշնամացայ Փիէր Լոթիի հետ, որ Թուրքերուն քիչ մը շատ երախտագիտութիւն ցոյց կուտար այն հեշտանքներուն համար, զորս վայելած էր Պոլսոյ մէջ։ Հրապարակաւ ստիպուեցայ յիշեցնել այս հանճարեղ բայց զգացմամբ գրագէտին թէ հայ կանանց մարմինները մեր արքայական երկիրներուն վրայ շահած են եօթը հարիւր պատերազմական խաչեր, թէ այն մը Հայեր Պարսկի մէջ կռուած են դիմադրել Թրքական զօրաբաժիններուն, անդրադարձի մօտ երեսուն հեծեալ զինուորներէ զատ առանց ուրիշ օգնութեան, թէ վերջապէս, Սանճաքին մէջ, զոր դեռ նոր լքեցինք՝ դարձնելու համար քաղաքական ողբալի սխալներ, Մուսա լերան վրայ՝ Հայերը անհաւատալի դիւցազնօրդութիւն մը կատարեցին։ Անոնք չխողխողուելու համար դաշտին մէջ, լեռ բարձրացան իրենց կիներուն եւ երախաներուն հետ։ Եւ քառասուն օր դիմադրեցին Թուրքերուն։ Բոլորը ի վերջոյ պիտի ըլլային նահատակներն այնտեղ՝ հացի, ջուրի եւ փամփուշտի պակասութեան պատճառով, եթէ ծովակալ Տարթիժ տիւ Ֆուռնէի նաւատորմը օգնութեան չփութար ու նաւի մէջ չառնէր զանոնք։ Մուսա լերան պաշտպանութիւնը մէկն է դարաշրջանի ամէնէն զարմանահրաշ դէպքերէն, բայց գրեթէ աննշմար անցաւ։ Հեռու էր։ Մարդ չէր գիտեր։ Բայց խօսք ընել վատութեան մասին, ո՛չ, այդ մէկը ո՛չ։

Զինադադարին, անկախ Հայկական Հանրապետութիւն հռչակուեցաւ։ Պետութիւնները հանդիսաւորապէս պատւոյ խօսք տուին՝ պաշտպանելու զայն։ Ոչ մէկը տէր կանգնեցաւ իր խօսքին։ Եւ, երբ կը կնքուէր Լօզանի դաշինքը, «մոռցուեցաւ» Հայաստանը։ Ամէնքը մէկ մտածում ունէին,— հաշտուիլ Թուրքին հետ։ Այն ատեն, Հայերը, լքուած, յանձնուեցան Սովետներուն։ Եւ սակայն եղան մարդիկ որոնք յանդգնութիւնը ունեցան աստ համար մեղադրել Հայերը։ Ինչո՞ւ անձնատուր եղան Սովետներուն։ Պարզ այն պատճառով որ Խորհ. Միութեան կարմիր վարիչները արդէն հանդիսացան Թուրքերուն, որ, ինչպէս ամէն տարի, չգան Թալանի տալ հունձքը, երբ ցորենը կը հասուննայ դաշտերուն մէջ։ Եւ վերջապէս, Եւրոպայէն լքուած ժողովուրդի մը համար նախընտրելի էր անշուշտ ենթարկուիլ բոլշեւիկներուն։

Ալեքսանտրէթի սանճաքին եւ Անտիոքի լքումը առիթ մը դարձաւ որ աշխարհի ուշադրութիւնը կեդրոնանայ այս դժբախտ ազգին վրայ,— այդ երկրամասին բնակչութիւնը կը բաղկանար մեծ մասամբ Հայերէ։ Թուրքերը մեզ կը վստահեցնեն թէ անգամ մըն ալ պիտի չկրկնուին Ատանայի եւ Մուսա լերան ջարդերը, ու կը մղեն Հայերը որ փոխադրուին Սուրիա։ Մենք կ'ապրինք շրջանի մը մէջ, ուր կրակէն ու դանակէն նախընտրելի են ժողովուրդներու արմատախլումը, տարագրութիւնը եւ ըստացուածքներու չնչին գինով մը վաճառումը։

Հայերը հիմա կ'ապրին աշխարհացրիւ ինչպէս Հրեաները, բայց քիչ հետաքրքրուող կայ անոնց դատով եւ քիչ օգնող։ Քրիստոնեայ ժողովուրդ մըն են Հայերը, խորապէս կրօնասէր, հեզաբարոյ, որ միջին դարու օրերէն սկսեալ՝ պայքարած է ի նպաստ լատինականութեան եւ մասնաւորաբար ի նպաստ Ֆրանսայի՝ Մերձ. Արեւելքի մէջ, ուր ան դարձաւ հաւատարիմ եւ կամաւոր միջնորդ մը մեզի համար։ Ան ունեցաւ իր սուրբերը, մարտիրոսները, հերոսները, ... տեղեները։ Ան կռուեցաւ մեզ ... մար։ Եւ պսակուեցաւ աշխարհ... թեամբ։ Զուգիր անհետանալ ... մութեան բաժին։ Փարիզի մէջ ... մտաւորականներու եւ արուեստագէտներու ընտրանի մը, որոնք ... գոյութիւնը պահպանելու համար ... ֆրանսական քաղաքացիութիւնը ... տացած կամ ոչ՝ կ'արծարծեն ... սուրի սէրը, Ֆրանսան համարելով ... միշտ եւ հակառակ ամէն բանի ... պատուութեան արգասաւոր բարեկ... Ուստի ցաւով եւ զայրոյթով ... վերջերս, որ «գործագուրկ օտարականներ» կը կոչէին Հայերը՝ ... հայ դպրութիւն մը մասին, որ ... պարկեշտօրէն կ'ապրի Վալանսի ... որքան անպատկառօրէն կ'... կարմիր Սպանիացիները։ Գործագո՞ւրկ։ Թերեւս, այլ ակամայ ... «օտարական»,— ո՛չ, անոնք ... նուէրեալներ են, եւ միայն ... փայլել է կոչել զանոնք։ Պէտք ... նոնք չփոթել կասկածելիներուն ... բաղձալիներուն հետ, որոնք ... են մեր երկիրը, եւ որոնք, ... նիւսաններու չարագուշակ հա... օժանդակի դեր պիտի կատարեն ... կերային նախնտուվրայութեանց ... մանակ։ Իսկ այն Հայոց մէջ, ... ապաստանած են Ֆրանսա, մենք ... ւատարիմ զինուորնե՛ր միայն ... գտնենք փառնորդի պահուն։ Ան... ինչո՞ւ սոխրողական պահանջ ... ձած է Հայոց չնորհել մասնաւոր ... նանագրութիւն մը, որովհետեւ ... մերն են։

ՔԱՄԻԵԼ ՄՕԳԼԷՐ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ ԼՐՏԵՍՆԵՐԸ

Տեղական թերթէ մը քաղելով, ... ջերս տեղեկութիւններ հաղորդեր ... լրտեսական գործունէութեան ... րու մասին։ Ասորեւ քանի մը պ... զաներ եւս, ամփոփուած՝ ուրիշ թ... թէ մը.—

Ամէն մարդ, առանց կասկածել... կրնայ օգտագործուիլ լրտեսի ... կողմէ։

Երկա՞ր ժամանակէ ի վեր ... կ'աշխատի հոշեւ գործարանի ... հարցնէ ճաշարանի մը մէջ սեղանա... կից մը, միամիտ բանուորի մը ...

Եւ բանուորը կը սկսի խօսիլ ... պէս որ հետզհետէ իր ճամբան ... կորսնցնէ։

— Ի՞նչ տեսակ զէնքեր կը շի... Ե՞ր երկրին համար։

Այս խօսակցութիւնը թղթակցի... դիւտ չէ, այլ պարզապէս լրտես... կան ջէպքի մը սկիզբը։

Գերման ապայ մը Մաժինոյի գծի ... մէջ, կը յայտարարէ թէ ինք տեղ... կութիւններ ստացած է անմէ մը ... կ'աշխատէր գիծը շինելու, եւ ... շատ դիւրութեամբ կրցած է ... մինչեւ երկաթէ փշաթելերուն ... նը։

Նիւրէմպէրկի օդանաւերը ... ժիոյ սահմաններու բանագրա... համագիտաւոր Ֆրանսացի սպան... կողմէ, այս բոլոր հեքեաթները ... բինուած էին գործակալներուն ... որ ցրուած էին Փարիզի եւ գաւառ... րուն մէջ։ Անոնք ժամը ժամին կը ... ղեկացնէին Սթրազպուրկի, ... Բուլլինցի, Քայզերսլաուտերնի մասին ... մէն տեսակ տեղեկութիւններ, ...

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (164)

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Բայց այստեղ արդէն Արաբացիք տենդային պատրաստութեանց մէջ էին. քաղաքի պարիսպների մօտ ժողովում էին ռազմական մթերքներ. դարանները լցնում էին դիւրավառ նիւթերով. խրամատների համար պատրաստում էին խցաններ. մարտկոցները զինում էին երկաթեայ կարթերով եւ ջախջախող գործիքներով, բուրգերի մէջ հաւաքում էին որձաքարի բեկորներ, որով պէտք է փխլակուանեն ու տանդուխները ջարդէին. միով բանիւ աւաւօտուանից մինչեւ երեկոյ մարդիկ զբաղուած էին մահաւիթ աշխատութեամբ եւ յոյս ունէին, որ դրանով մեծ կոտորած պիտի անեն պաշարողների մէջ։

Նրքին պատրաստութիւններն աւարտելուց յետ՝ Ոստիկանը հրամայեց խրամը ջրով լցնել։ Եւ ահա աբաբացի զինուորները հարիւրաւոր բահերով դիմեցին դէպի Արտաշատու ջրանցքը, որտեղից նրա թումբերը բանալով՝ ջուրը դարձնեն դէպի Դըւին։

Այդ ջրանցքը շինուել էր Քրիստոսից մօտ 200 տարի առաջ Արտաշէսու կուսակալի օրով եւ Կարդազենացւոց հռչակաւոր զօրավար Աննիբալի ծրագրով։ Երբ վերջինս հայրենիքից տարագիր՝ դեգերում էր Հայաստանի մէջ, Արտաշէսեան տաղնջականեց նըրան սիրով եւ օգուտ քաղելով բազմափորձ զօրավարի ներկայութիւնից, նրա խորհրդով հիմնեց Արտաշատ քաղաքն ու բերդը Երասխ գետի վըրայ։ Եւ որովհետեւ տեղը, ուր հիմնուած էր քաղաքը, երեք կողմից պատած էր Երասխ եւ Մեծամօր գետերով, ուստի չորրորդ կողմը ջրափակ անելու համար փորեցին այդ ջրանցքը, որով քաղաքը դառնում էր թըշնամուն անմատչելի։

Բայց որովհետեւ հռչակաւոր Արտաշատը վաղուց արդէն դադարել էր շահաստան լինելուց, եւ նրա փառաց ու ճոխութեան ժառանգորդը այժմ Դուինն էր հանդիսանում, ուստի նրա հինաւուրց ջրանցքն էլ Դըւնայ խրամը պիտի ողողէր։

Արտաշատի անցքանալուց յետ՝ սկսած Խոսրով Բ.ից, որ Դուինը շինեց եւ իւր աթոռն այնտեղ փոխադրեց՝ մինչեւ Բագրատունեաց պայազատները, իրանց հողն ու իրանց աշխատութեան գրաւը Դըւնին նուիրեցին եւ ռազմական ամրութիւններով հարստացրին նրան։ Ուստի այդ ժամանակից յետոյ էլ ջրանցքն էլ ծառայում էր Դըւնին։

Բայց օրերն անցնում էին եւ Աբաս Արքայի զօրքերը դեռ չէին երեւում։ Մինչեւ անգամ Նախիջեւանի ճանապարհը պահող հեծելազօրը շաբաթներ լուրեր էր գրկում Դուին թէ՝ Աբասը դեռ բանակած է Շիրակում։ Այս պատճառով Արաբացիք ընկած մի առ ժամանակ անհոգութեան տալ իրանց եւ կերուխումով զուարճանալ։ Մինչեւ անգամ ջրանցքի վըրայ աշխատողները ծոյլութեամբ շարժւում եւ մի քանի օրուայ մէջ հազիւ էին փլել թումբերի մի մասը։

Սակայն Աբաս թագաւորի զօրքը, որին միացել էին արդէն Աղձնեցիք եւ Մոգացիք, վաղուց հեռացել էր Շաւուրից եւ այն՝ գիշերանց։

Նրա բանակատեղում մնում էին միայն զառամեալ վրաններ՝ մի քանի վաշտ պահապաններով, որոնք պաշտօն ունէին՝ խաբել Նախիջեւանի ճանապարհը պահող Արաբացիներին, ցոյց տալով նրանց թէ՝ Հայոց զօրքը դեռ բանակած է այնտեղ։ Այդ զօրքը, սակայն, զանազան մասերի բաժանուած, անծանօթ ճանապարհներով դիմում էր Դուին։

Արդէն ամէն կողմից մօտենում էին դաշնակիցները միմեանց, երբ լուր հասաւ Մարզպետունուն թէ Արաբացիք սկսել են ջրանցքի թումբերը փըլել՝ Դըւնայ խրամը լցնելու համար։ Սպարապետ իշխանը, որ միայն ունէր դեռ հեռ հանդիսա տալ զօրքին Ուրծաձորում, սաստիկ այլայլուեցաւ, որովհետեւ խրամի լցուելով ահագին դժուարութիւններ պիտի առաջանային իրանց համար. նախ՝ զօրքն անկարող պիտի լինէր մօտենալ քաղաքի ջրապատ պարսպին կամ դռներին, հետեւապէս մտադրուած յարձակումը չպիտի յաջողէր. երկրորդ՝ մեծ աշխատութիւն եւ երկար ժամանակ պիտի գործ դնէին ջրանցքի բերանը փակելու եւ ջրալից խրամը, գոնէ մի քանի տեղ, խիճով լցնելու, որպէսզի այդ տեղերով զօրքը կարողանար մօտենալ պարսպին. երրորդ՝ այդ գործերը կատարելու համար աշխատող Հայերից շատերը նետահար պիտի լինէին թշնամուց, որովհետեւ պարսպի վրայ եղողները թոյլ չէին տալիս ոչ ոքին՝ պարսպի տակ գործելու։

Այս ամէնն աչքի առաջ ունենալով՝ Սպարապետը յայտնեց թագաւորին թէ՝ անհրաժեշտ է մի քանի գնդերով դիմել անմիջապէս Արտաշատու կողմը եւ ջրանցքի բացումն արգիլել։ Մարզպետունու առաջարկութիւնը բանաւոր գտան նաեւ դաշնակից իշխանները։

Ուստի թագաւորի ընտրութեամբ այդ գործի համար նշանակուեցան Վանանդացւոց եւ Սիւնեաց գնդերը, որոնց պիտի առաջնորդէր Բաբգէն իշխանը, իբրեւ քաջածանօթ Արտաշատու շրջականերին։

Երեկոյ էր, երբ Բաբգէն իշխանը իւր զօրքերով մտաւ Ազատ գետի հովիտը եւ սկսաւ առաջանալ դէպի Դըւին։ Որովհետեւ ճանապարհը, որով առաջանում էին նրանք, տանում էր Խոսրովակերտ անտառի միջով, Ազատի հովտից սկսած տարածւում էր մինչեւ Գեղայ սարերը, պատճառով զօրքերի ընթացքը ... կատելի մնաց Արաբացի պահնորդ... րին, որոնք խմբերով թափառում ... Դըւնայ դաշտում։

Մութը կոխելու վրայ Հայերը ... ծածօրն անցան եւ նրա ուղղութ... սկսան առաջանալ դէպի Արտաշ... Զնայելով որ զօրքերը յոգնած ... այսուամենայնիւ իշխանը չէր ... նում հանգիստ տալ նրանց, որով... տեւ ամէն մի կորցրած ժամը ... էր մի վտանգ առաջ բերել իրանց ... մար։ Բայց Արտաշատից մի ... փարսախ հեռու Նա ստիպուած ... կանգ առնել՝ մինչեւ որ ջրանցքը ... տելու համար ղրկուած լրտես... վերադառնային։ Նա կամեն... նախ տեղեկանալ թէ՝ ինչ դրութ... մէջ է գտնուում գործը եւ ապա ... քերն առաջ վարել։ Եթե որում... ջրանցքը բացուած լինէր եւ ... ջրով լցուած, էլ իրանց Արտաշ... գնալը միտք չէր ունենալ։ Այդ ... լը, ընդհակառակն, կարող էր ... բերել, նախ իւր փոքրաթիւ գն... վտանգելով եւ երկրորդ՝ թշնամ... թագաւորի գալը յայտնելով։

խօլ բացառական, որոնք իրենց կա–
րեւորութիւնը ունէին։

Թերեւս ալ ամենակարեւորները Սակայն լրատուները բոլորն ալ չեն ալխատիր փողոցին մէջ։ Անոնց մէկը, որուն ով ըլլալը անկարելի եղաւ ճշդել — ամենայն հաւանականութեամբ կին մը, 17 թիւ լրատուն, կրցած է ժանել նախարարներու խորհուրդին ներս։

Բաղդատեցէք իր յուլիսի վերջին տուած տեղեկութիւնները, նախարարներու խորհուրդին դրուածները, տուած որոշումները, յայտարարութիւնները, նմանութիւնը զարմանալի է, ճշգրտութեամբ ու ճշմարտութեամբ։

Թիւ 17 մասնակի գործակալը որ եւ է պաշտօնական զեկուցումէ առաջ կը հաղորդէր թէ Ֆրանսա որոշած է իր սահմանամերձ զօրքը 100 քիլ. ետ քաշել։

Ինչպէս յաջողած էր այսքան ճըշգրիտ լուրեր քաղել։ Հաւանաբար օգտուելով անխորհուրդ նախարարի մը յառախօսութենէն։

Զգուշութիւնը անհրաժեշտ պարտաւորութիւն մըն է երբ նոյնիսկ չնչին տեղեկութիւն մը գիտէք. որովհետեւ կարելի է այն հազար ուրիշ լուրերու հետ միացնելով, ամբողջական տեղեկութեան մը մաս կազմել։

Այո, այս գործարանը պատերազմական կազ կը պատրաստէ, կ'ըսէ անցորդ մը գեղուհիի մը որ իր հետ խօսակցութեան կը սկսի։ Այսպէս գործած է Մարթա Մորէլ, ծանօթ լրտեսուհին։

Օդային ցուցահանդէսին մայիսու պարոն մը հազար ու մէկ հարցումներ կ'ուղղէ ցուցադրողներուն, Աթանտէյան էր որ կը պատրաստէր տեղեկութիւնները Ֆրանսական վերջին օդանաւերուն, անոնց զէնքերուն եւ փորձերու մասին։

Իսնի նահանգապետութիւնը բարեմասնօրէն տեղեկութիւններ կը հաղորդէր հանրօգուտ շինութեանց մասին։ Սակայն այդ շինութեան մէջ ռազմագիտական գիծեր կային որոնք պիտի կառուցուէին հարաւ արեւելեան սահմանին վրայ, ինչ որ գերազանցապէս կը հետաքրքրէր դրացի պետութիւն մը։

Երբ քիմիագէտ Ճարտարագէտ էք կապարի ճիւղին մէջ, ինչպէսին էր Գ. Օպրի, ուսումնասիրութեան պատրուակին տակ տեղեկութիւններ չը տաք Պարոնի մը զոր չէք ճանչնար։

Շէւչ Միւրի զինուորական դատարանը 1936 յուլիս 17ին դռնփակ նիստի մը մէջ, 10 տարի բանտարկութեան եւ 20 տարի բնակութեան արգելքի դատապարտեց պարոն մը Շթաքլըպէրկ, որ պատերազմի ընթացքին Ֆրանսա եկած էր զինուորական կցորդի պաշտօնով։

Ան երեւաց անթեքի կայաններուն մէջ եւ կը խօսէր «մեր» դիմակներուն եւ մեր «սիրելի» Փարիզի պաշտպանութեան մասին։ Իր ստորագրութիւնը տեսնուեցաւ ամսաթերթի մը մէջ որ պատերազմական նախարարութեան օժանդակութիւնը կը վայելէր։ Ան երեւցաւ նաեւ մետաղագործական գործարաններուն մէջ, դիմակ պատրաստող գործարաններու մէջ ուր իր ձեռքը կ'անցնէին ամենավերջին օրինակները, առանց որ եւ դժուարութեան։ Ներս մտնելու համար ան կը ներկայանար իբրեւ նախագահն ու հիմնադիրը Մանչեսթրի Քլէյն,— միջազգային ընկերութիւն մը քիմիական պատերազմի դէմ ժողովուրդը պաշտպանելու համար, հիմնուած իբր թէ Զուիցերիոյ մէջ, Կարմիր Խաչի ձեւով։ Այս դրօշին տակ Գ. Շթաքէլպէրկ լրտեսութիւն կ'ընէր եւ կը դառնար ամէնէն վտանգաւոր լրտեսը զոր Գերմանիան ղրկած ըլլայ դէպի Ֆրանսա։ Այս լրտեսը թշնամիին յանձնած էր խիստ կարեւոր փաստաթուղթեր ազգային պաշտպանութեան մասին, Մաժինոյի գիծին, ռազմափորձերու, Փարիզի օդային պաշտպանութեան մասին եւն.։ Լրտեսը ամբողջովին խոստովանեցաւ իր կատարած գործերը, երբ ի վերջոյ հակալրտեսական ցանցերը կրցան բռնել զայն։

Լրտեսութիւնը հանրային եւ անհական վտանգ մըն է որ ունի իր որոշ գաղտնիքները ու պիտի մնայ միշտ չըլլապատուած խորհուրդներով։ Իր գործակալները արտաքնապէս ամէնէն ծարպիկ պայքարը կը յարդարեն անոնց հանդէպ զորս կ'ուզեն փճացնել։ Անոնք միշտ երկիւղ կ'ազդեն ուրիշներուն, թէ խաղաղութեան եւ թէ պատերազմի ատեն։

ՀՐԱՆՈՅՇ ԳԱԶԱՋԵԱՆ

Զուարճալի

«Ճիւմհուրիյէթ»ի Եղթակիցը կը գրէ հետեւեալ խորագրին տակ.— «Ծարուելով իրենց բոյները լքողներուն գլխումը»։

— «Մուստաֆա մէկ օրուան մէջ պարպուեր է, կրակի վրայ թողուած կաթսաները, կէս մնացած ճաշի ափսէները այժմ պարապ մնացած տուներուն զարդանկարը կը կազմեն։ Մեր բացած դուռներէն ներս ուղղուած ակնարկները աւելցուցին մեր զգացած ցաւը։

Մուստաֆը ակնթարթի մը մէջ տեղէն չարժող վախին բոլոր հետքերը մեր դէմն են։ Այս ահարկու վախը տարածողը ո՞վ է։ Փնտռելու համար երկար յոգնութեան պէտք չկայ։ Մեր ցաւը պարապ տեղը եւ սուտի մը համար իր բոյնը լքելով թշուառութեան մէջ գաղթողներուն համար է։

Դէպի մեզ վախնալով մօտեցող մարդուն կը հարցնենք.

— Գիթիւսցիները, Քըտըրպէկցիները, Հաճըհապիպցիները, Վագըֆցիները ո՞ւր են։

Գառմութեան ահարկու մէկ հարցումին ենթարկուածի պէս կը պատասխանէ.

— Քարուեցան, եւ դժուարութեամբ կրցայ մնալ։ Վերջին օրը խելքերը գլխէն թռած էին։ Խօսքերը օգուտ չունեցան։ Ես հոս պանդուխտ ունիմ։ Անունս Դանիէլ է, գիս Պէյրութի, Հալէպի եւ Դամասկոսի մէջ ալ կը ճանչնան։ Գացողները այժմէն քարին կը զարնեն իրենց գլուխները։

«Դեռ ճամբուն վրայ վեց փոքրիկներ տաքէն, հիւանդութենէն մեռան։ Սա տեղը, քանի մը տարուան մէջ, «դուն Դաշնակ ես, դուն Հնչակ ես» ըսելով 390 հոգի իրարու գլուխը կերան։ Ծէյդ անզորրութեան եւ հանգստութեան պիտի հասնէին խարուեցան։

Քիչ անդին, գոյգէ քամիոնի մը վըրայ գտնուած երիտասարդն ալ դըժբէ նոյն խօսքերը կրկնեց։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ներկայացում

ՎԱԼԱՆՍ, 5 Օգոստոս.— Ծանօթ դերասան Գ. Քոչարեան, Լիոնի շըրջանը այցելելէ վերջ, Վալանս եկաւ «Որդեսպան» ողբերգութիւնը եւ «Գասպարը մեռաւ» զաւեշտը ներկայացնելու համար։

Ներկայացումը տեղի ունեցաւ՝ յուլիս 29ին, ժողովրդական Միութեան սրահին մէջ, որ լեցուած էր։

Քոչարեան տէրը՝ Կերպիչովի եւ Վառվառա Գավլովնայի դերերուն մէջ ի յայտ բերաւ տաղանդաւոր արուեստագէտի բոլոր յատկութիւնները։ Գառարինէի դերին մէջ (կերպիչովի գործակատար) խիստ յաջող էր ընկեր Մ. Դաւիթեան։

Աւետովի դերին մէջ (ճարտարագէտ) ընկեր Անդրանիկ Մարգարեան ունեցաւ գեղային խաղարկութիւն։

Վերայի դերին մէջ՝ (Սվետլովիկենը) Տիկին Վեհ. Մարգարեան գիտցաւ ներկայացնել վշտակիր կնոջ մը ապրումները։ Քննիչի դերին մէջ ընկեր Գ. Քերէճճեան արժեցուց իր հանդամանքը։

Իվանովիչի դերին մէջ (գծագրիչ) յաջող էր ընկեր Շ. Զօրեան։ Աղախինի դերին մէջ՝ Օր. Փառանձեմ եւ ծառայի դերին մէջ ընկեր Գ. Սարգսեան լաւ էին։

Որդեսպանի բարոյալից եւ յուզիչ թմաղրութենէն վերջ, ներկայացուեցաւ «Գասպարը մեռաւ» զաւեշտը որ անցաւ խիստ յաջող։ Տէր եւ Տիկին Քոչարեան նոյնքան տաղանդաւոր էին նաեւ կատակերգութեան մէջ։ Գովելի էին նոյնպէս Գ. Քերէճճեան, «Յառաջ»ի թղթակիցը, Օր. Փառանձեմ եւայլն։

Ելեկտրականութեան խանգարումին հետեւանքով ներկայացումը ընդհատուեցաւ քանի մը վայրկեան, որմէ յետոյ շարունակուեցաւ լամբարներով։

Գ. Քոչարեան այդ առթիւ կարճ բանախօսութեամբ մը, թելադրեց համերաշխութիւն եւ գործակցութիւն։

••• Հաւաստի աղբիւրէ կ'իմանամ թէ Աղքատախնամը Նանուէնեան օժիտներէն ստացած կարօտեալներու յատուկ գումարը վեց ամիսէ իվեր չի բաշխեր աղքատներուն։ Այդ գումարները արդեօք ուրա՞հ մը գնելո՞ւ պիտի յատկացուին։

Շ. Սեւան

Տխուրն

ԻՍԻ.— Հայրենաբաղձ եւ ազգանուէր երիտասարդութենէն տեղեւ մը եւս ինկաւ օտար հողի վրայ, յանձին Մարտիկ Աղամեանի։ Միշտ հաւատաւոր մը մեր ազգային իտէալներուն, շատերու պէս որոնք չիջեցան ազգային աղատագրութեան համար հոգեպէս տառապելով, միայն մէկ մխիթարութեամբ թէ ապրողները պիտի ջանան իրականացնել ազգային իտէալը։

Դեռ անցեալ շաբաթ օր էր, հիւանդանոց գացած էի տեսութեան։ Ուժասպառ, խօսելու կարողութիւն չունէր, «Յառաջ»ը հարցուց։ Քանի մը թիւեր տարած էի, տուի իրեն։ Ծիդ մը ըլլալ խօսելու, հազիւ կրցաւ հասցնել Արտաշի «Օրը Օրինոյի մասին» բաներ մը, որոնք իրեն համար անհասկնալի էին եղած։ Կ'ուզէր խօսիլ, բայց կը նեղուէր, շարունակ մատով կոկորդը ցոյց կուտար։ Կնոջը հետ երբ ջանացինք քանի մը խօսքով զինքը յուսադրել՝ ըսաւ.

— Սիրելի Քուրտեան, ես մահուան հետ հաշտուած եմ այլեւս, մէկ բան միայն գիս կը չարչարէ, մինչեւ ե՞րբ այսպէս պիտի թափառինք աղբողին, գոնէ առիթը վստահ կերպով եթէ գիտնայի՛…։

Ութ օր վերջը էր, գարձեալ շաբաթ, ժամը 5ին բաժնուած էր մեզմէ յաւիտենապէս, խոր սուգի մատնելով իր բոլոր ծանօթներն ու հայրենակիցները։

Աղամեան 41 տարեկան էր, կեանքի բոլոր տաժանքը կրած։ Կը թողու իր այրին, որ ամէն ջանք թափեց իր ամուսնոյն առողջութեանը համար, երկու փոքրիկները եւ անմխիթար մայր մը։

Բոլոր բարեկամներն ու հայրենակիցները չվարանեցան նիւթական եւ բարոյական զոհողութիւններով իր մարմինը ամփոփել Իսիի գերեզմանատունը, համեստ տապանաքարով մը։

Հողը թեթեւ վրադ, սիրելի Աղամեան։

Օ. Քէ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Ա. Շահխաթունի Ամերիկայի մէջ

Դերասան Ա. Շահխաթունի Ամերիկա մեկնեցաւ, Նիւ Եորքի ցուցահանդէսին մէջ ցուցադրելու համար շպարումի արուեստին մէջ իր կատարած մէկ յեղաշրջումը, որ մեծ շահագրգռութիւն առթած է։ Իր գիւտը, զոր, ինչպէս ինք կ'ըսէ, շատ պատահաբար է բռած՝ աչխատանքի միջոցին, կը վերաբերի հեռադիտումի (թէլէվիզիոնի) գունափոխումին ու կնճիռներու չքացումին՝ նկարին վրայ։ Այդ գիւտը կը կոչուի «Թռանթ իքս»։ Անցէ առաջ, Փարիզի մէջ տեղի ունեցաւ «Հոլիվուտայի» մրցում մը, — 40 վայրկեանի ընթացքին, ամփոփական ազջիկ մը վերածելու ծերունիդայի։ Ա. Շահխաթունի առաջնութիւնը շահեցաւ այս մրցումին մէջ։ Ինք որ, այժմ, իբրեւ գեղեցկութեան փորձագէտ, տնօրէնն է «Էլիզապէթ Արտէն» տան, նոյն տան կողմէ ուղարկուեցաւ Նիւ Եորք։ «Նորմանտի» շոգենաւին մէջ պիտի քաշուի շարժանկար մը, որուն ամբողջ շպարումը յանձնուած է իրեն։

Լ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՑԱՌԱՋԻ ՍԱՆԵՐԸ», ծաղկեփունջ նուիրուած «Յառաջ»ի խմբագրին, թերթին հրատարակութեան 15ամեակին առթիւ։ Փարիզ, 1939 Օգոստոս։ Տպ. Տէր Յակոբեան։ Գին 10 Ֆր.։

ԶՈՒԱՐԹՆՈՑ, գրական – գեղարուեստական պարբերական, թիւ 9 (Յուլիս)։ Տարեկան բաժնեգին 30 Ֆրանք, արտասահման՝ 40 Ֆրանք։ Հասցէ.— H. Palouyan, 1, Rue de l'Aqueduc, Paris (10)։

ՈՐԲԻ ՄԸ ՍԻՐՏԸ, Ժօրժ Մարտիրոսեան։ «Հիւծախտէն մեռած երիտասարդի մը արձակ եւ ոտանաւոր գրութիւնները, պատկերազարդ»։ Պէյրութ։

ԶԱՐԹՕՆՔ, գիրք – յիշատակարան նախկին որբերու։ Հրատարակիչ Դաւիթ Շահլամեան։ Գրքոյկ 2։ Հասցէ.— B. P. 1000, Le Caire (Egypte)։

ՀԱՅ ԳԻՐ, ամսագիր գրականութեան եւ գեղարուեստի։ Թիւ 4 (Յուլիս)։— Տարեկան բաժնեգին 20 Ֆր., արտասահման՝ 30 Ֆրանք։ Հասցէ.— K. Baghdjian, Achrafie, Beyrouth (Liban)։

PARIS - LEVANT MEDICAL, Թիւ 3—4։ Տարեկան բաժնեգին 100 Ֆր.։ Խմբագիր՝ Տոքթ. Ալեքսիքեան։ Հասցէ.— 27, Ave. de Versailles, Paris (16)։

ՍԱՄՈՒԼ

ԹԵԹԵՒ, ԹԵԹԵՒ

Պէյրութի «Ազդակ»ը դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (1 Օգոստ.)։

— «Թեթեւագոյն բացատրութիւնն է այս՝ որակելու համար հոյ պաշտօնակցի մը արարքը։

Մեր նպատակն ըլլալով հանրային ցաւ մը պարզել եւ ոչ թէ մարդ աստանել, անուն չալիտի տանք, այլ միայն պատկերը։

Խմբագրական շարքի մը մէջ, ո– րուն նիւթն է «Հայ ազգին դէրքը՝ պատերազմի մը պարագային», մեր պաշտօնակիցը ուրէկ ուր խօսքը կը բերէ կը կապէ Սանճաքին արտագաղթին։

«Պատերազմի հաւանականութիւնը որքան շատանայ— կ'ըսէ— նոյն չափով հարկ կ'ըլլայ որ մեր մտածումը առաջնորդուի խոհեմութեան եւ հեռատես քաղաքականութեամբ։ Այլապէս, թուրք հողերի տարածքում ապրող Հայերը կ'ենթարկուին վտանգի՝ Սանճաքից արտագաղթող Հայերու նման...» [illegible]

ԵՐԲ խնդիրը վերաբերէր զուտ գրականութեան մը, շատ չպիտի վրդովուէինք։ Ամէն բանի նման, հայ եւ թուրք յարաբերութեանց հարցն ալ կրնայ վերաքննուիլ։ Տարբեր առաջ, հայ օրագրող մը ամբողջ պատասխանատուութեան զգացումով նման առաջարկ մը, խել անցեալ սա–

բի պնդողներ եղան թէ ինք Թուրքը կառավարութիւնը նախաձեռնարկ եղած է մերձեցումի մը, կողմնակի հասկցնելով թէ պատրաստ է Թոլլատրելու արտասահմանի Հայերէն ոմանց վերադարձը։

Դարձեալ, կարելի է դրուիլ Թրքահայերու ճակատագրի խնդրով՝ պատերազմի մը պարագային, որքան ալ ատեն ըլլայ ջուր ծեծելու փորձ մը։

Եւ սակայն, ներելի չէ առանց կապել Սանճաքի արտագաղթը, որ բոլորովին տարբեր պատմութիւն մըն է։ Եւ մանաւանդ հասնիլ այդ անհեթեթ եզրակացութեան, արտագաղթը ներկայացնելով իբրեւ ձախաւեր, վնասակար քայլ մը։ Որովհետեւ, եթէ կայ բան մը որ իրապէս ձախաւեր ու վնասակար է Հայկական տեսակէտով, այդ ալ նման արտայայտութիւն մըն է։

Արդարեւ, վերջ ի վերջոյ ո՞րն է մեր պաշտօնակիցին բուն մտահոգութիւնը. Թրքահայերը ազատել աղաքայ աղէտէ մը, թէ՝ այդ սկզբունքին հողին վրայ իրենց կարգ մը մտածումներ տարածել։

Եթէ առաջինն է, այն ատեն պէտք է բովանդակ արտասահմանի հետ ընդունէր թէ Սանճաքի արտագաղթը ընդհակառակն մտածելի փաստարկումն է այդ աղէտին, քանի որ մօտ 20 հազար Հայեր կ'ազատուէին Սուրիա եւ Լիբանան, այսինքն կ'ազատէին «ծայր աստիճան դժնդակ պարագաներէ» որոնք վերապահուած են Պոլսոյ եւ գաւառի Հայութեան։

Ընդհակառակն, ո՞վ ըսաւ թէ Թրքահայութիւնը ազատած պիտի ըլլար այդ աղէտէն, եթէ Սանճաքի Հայերը չգաղթէին։ Ինչպէս 1915ին, առաջիկային ալ Թուրքը պիտի շարժի համաձայն իր գաղտնի ծրագիրներուն, եւ ոչ թէ մեր ընթացքին։ Հակառակը պնդել՝ պարզապէս պիտի նշանակէր արդարացնել Թուրքը, իրաւունք տալ մէկ միլիոն Հայեր սպանդելու եւ ջարդելու։ Ջէ՞ որ այն ատեն «անվստահութեան» աւելի գործնական «փաստ»եր ցոյց տրուեցան եւ ի միջի այլոց կախաղան հանուեցան Հնչակեան 20 գործիչներ, իբրեւ ուղղակի մահափորձ սարքող Թալէաթի եւ ուրիշ վարիչներու դէմ։

Մնաց որ, հայ թերթն ալ կը խօսի անյաջող այս պարագան, քէչ մը անդին իրենն փախցնելով սա խոստովանութիւնը.

«ՏԱՐԻՆԵՐ ԱՌԱՋ թուրք պաշտօնական աղբիւրներէ ուղղակի կամ անուղղակի... իբրեւ Գաւուն ... կը տրամադրէ պատերազմի պարագային ... [illegible]»։

Եղա՞ւ, պաշտօնակից։ Մէկ կողմէ կը խոստովանիս թէ Հանրապետական Թուրքը «ՏԱՐԻՆԵՐ ԱՌԱՋ» արդէն պատրաստած է տարագրութեան նոր ծրագիր մը, միւս կողմէ այդ ծրագրին իբրեւ պատճառ կը ցուցնես Սանճաքի արտագաղթը, որ ՄԷԿ ԱՄՍԱԿԱՆ ԻՍԿ ՉԷ, դեռ նոր սկսած ըլլալով։

Եթէ Թուրքը ընէր այս պատճառաբանութիւնը, խօսք չէր մնար։— Գոյլի եւ գառնուկի պատմութիւնը, կ'ըսէինք.— կ'անցնէինք։ Բայց Հայը, այն ալ կուսակցական, այն ալ «20 կախաղաններ» ազդող, Ի՛, ասիկա արդէն բերդուրիւն է, գործածելու համար ամէնէն մեղմ բացատրութիւնը»։

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

«Բայց կարելի՞ է վստահ ըսել, որ ան մարդ է»։

Եւ իր նախկին զգաստ արտայայտութեամբ կրկնեց.

«Եթէ ես գիտնայի՛»։

Այդ՝ իր գլխին եկած պատահարները կ'ընկճէր զինքը, որովհետեւ ան տեսակ մը անբացատրելի հանելուկ կը համարէր այն, ինչ որ ինքը ըրած էր։ Ուրեմն բարի գործ մը կրնայ ըլլալ նաեւ չար գործ։ Ով որ կը փրկէ գայլը, կը սպաննէ գառնուկը, ով որ թեւ կուտայ անգղին, պատասխանատու է անոր ճիրաններուն։

Եւ ինքզինքը մեղաւոր կը զգար։ Այդ մօր անգիտակ բարկութիւնը իրաւացի էր։

Սակայն զայն կը մխիթարէր, որ մանչերը փրկած ատեն փրկած էր նաեւ այս կինը։

Բայց որդինե՞րը։

Կը մտածէր նոյնպէս եւ մայրը։ Այս երկու մտածումները իրարու զուգընթաց էին թերեւս, առանց սակայն ըսելու, եւ իրարու կը հանդիպէին երբեք մը տարրական անորոշութեան մէջ։

Կնոջ հայեացքը սակայն, որուն խոր մթութիւնը կը թողուցրէր, նորէն ուղղուեցաւ Դեյմարքի վրայ։

— Բայց եւ այնպէս՝ ձգել այսպէս կարելի չէ, ըսաւ կինը։

— Սո՛ւս, շշնջաց Դեյմարք եւ մատը բերնին դրաւ։

Բայց կինը շարունակեց.

— Դուք լաւ բան չըրիք որ, ինծ փրկեցիք. ես այս կ'ըսեմ ձեզ։ Ես աւելի կ'ուզէի մեռնիլ, որովհետեւ այն ժամանակ ես վստահ էի, որ զանոնք պիտի տեսնեմ։ Պիտի գիտնայի, թէ անոնք ո՞ւր են։ Անոնք ինծ չպիտի տեսնէին, բայց անոնց քով պիտի ըլլայի։ Մահը պէտք է որ ընդունակ ըլլայ պաշտպանելու։

Դեյմարք բռնեց անոր բազուկը եւ բազկերակը քննեց։

— Հանդարտեցէք, նորէն տենդ կը բերէք։

Կինը գրեթէ կոպիտ շեշտով մը անոր հարցուց.

— Ե՞րբ կարող եմ երթալ։

— Երթա՞լ։

— Այո՛, քալելով երթալ։

— Երբե՛ք՝ եթէ այսպէս անզգոյշ պիտի մնաք. եթէ խոհեմ էք՝ վաղը։

— Դուք ո՞րը խոհեմութիւն կը համարէք։

— Աստուծոյ յուսալը։

— Աստուա՜ծ… բայց ո՞ւր են տարած իմ որդիներս։

Կարծես թէ մոլորուած ըլլար ան, ձայնը շատ մեղմացաւ։

— Դուք կը հասկնաք անշուշտ, ըսաւ ան ծերունիին, ես չեմ կարող այսպէս մնալ։ Դուք զաւակ չէք ունեցեր, բայց ես ունեցած եմ։ Մեր երկուքին մէջ մեծ տարբերութիւն կայ։ Մարդ կարող չէ չափել բան մը, երբ անոր մասին գաղափար չունի։ Դուք զաւակ ունեցած չէք, այնպէս չէ՞։

— Ոչ, չեմ ունեցած, ըսաւ Դեյմարք։

— Բայց ես ինչ որ ունեցած եմ, առ միայն իմ որդիներս են։ Առանց անոնց միթէ ես գոյութիւն ունի՞մ. ես շատ կը փափաքէի որ ինծի բացատրէին թէ, ինչո՞ւ այժմ իմ զաւակներս քովս չեն։ Ես լաւ գիտեմ, որ շատ բաներ կ'անցնին կը դառնան, առանց սակայն հասկնալու թէ ինչ կը կատարուի։ Իմ ամուսինս սպաննեցին, զիս գնդակահար ըրին, բայց միեւնոյնն է, ես բան մը չեմ հասկնար։

— Երթանք, ըսաւ Դեյմարք, ահա տենդը նորէն բռնեց ձեզ։ Մի խօսիք այլեւս։

Կինը նայեցաւ անոր եւ լռեց։

Այդ օրուընէ սկսեալ ան այլեւս չխօսեցաւ։

Այդ հնազանդութիւնը չափազանց էր, քան ինչ որ կը կամենար Դեյմարք։ Կինը, հիւանդութեան ծառի մը բունին տակ, ինքնամփոփ ամբողջ երկար ժամեր կ'անցընէր։ Ան մտածկոտ էր եւ լռակեաց։ Վշտի շարունակական խորութեան մէջ թաւալած պարզամիտ հոգիները լռութեան մէջ անբացատրելի ապաստան կը գտնեն։ Կը թուէր թէ, ան կը մերժէր ոչինչ հասկնալ։ Կան վայրկեաններ, երբ յուսահատութիւնը անըմբռնելի կը դառնայ յուսահատ հոգիին։

[illegible]

չունի. անոր հետ վիճիլ անկարելի է։ Այն, ինչ որ մայրը վճիռ կը դարձնէ, այդ անոր մէջ եղած բնազդն է։ Մայրական բնազդը անհունապէս կենդանական է։ Մայրը այլեւս կին չէ, այլ էգ։

[illegible]

(Շար.)

ԻՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐԸ [illegible]

կաններու եւ կ՚ըսուի թէ մօտ ատենէն դրամ պիտի տրուի ։

Ժողովուրդը մտահոգ է, որ անստանելի կացութեան կրնայ մատնուիլ, եթէ ուշանայ վերջնական տեղաւորումը, որովհետեւ ոչ վրան ունի եւ ոչ ալ տանիք անձրեւին դէմ պաշտպանուելու համար։ Պէտք չէ մոռնալ, որ Պաալպէքի շրջանին մէջ աշնան եղանակը աւելի կանուխ կը սկսի ։

Սանճաքի զանազան վայրերէն մօտ 6 - 700 գաղթականներ ապաստանած են Պէքաա եւ կը վայելեն տեղացիներու եղբայրական վերաբերումն ու բարոյական օժանդակութիւնը։ Պէքաացիները ջերմ ընդունելութիւն ցոյց տուած են իրենց շրջանէն անցնող Ճէպէլ Մուսացի գաղթականներուն, որոնց բաժնած են պաշար, ջուր, թան եւայլն։ Դիւրութիւններ տուած են նաեւ հօտերու պատսպարման եւ կերակրումին, իրենց շրջանէն անցած պահուն։ Ճէպէլ Մուսացիները երախտագիտութեամբ պիտի յիշեն այդ օժանդակութիւնները ։

Սանճաքի վերջին տագնապը երբ սկսաւ, այնտեղ կը գտնուէի։ Անմիջական եւ վտանգաւոր շրջանը անցնելէ վերջ, ժողովուրդի փափաքով դուրս ելայ Սանճաքէն, անհրաժեշտ քաղաքական աշխատանքները կատարելու համար, աշխատանքներ որոնց մասին կանխահաս է այժմ խօսիլ։ Այսքանը ըսեմ միայն որ Սանճաքի եւ մասնաւորաբար Ճէպէլ Մուսայի եւ Պէքաայի Սուրիոյ կցուած մնալուն համար կարելին ըրի։ Դժբախտաբար թափուած աշխատանքները պէտք եղած չափով չարդիւնաւորուեցան ։

Այս բոլոր դժբախտութիւններուն մէջ, ուրախալի կէտը այն է որ կարելի եղաւ Սանճաքի ամբողջ հայ ժողովուրդը աղատել թրքական տիրապետութենէն եւ փոխադրել հովանաւորեալերկիրները։Այժմ կը մնայ տեղաւորումը այդ ժողովուրդին, որուն համար անհրաժեշտ է բոլորի համերաշխ գործակցութիւնը ։

*** Իրաւասու աղբիւրէ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն, Սանճաքի հայ գաղթականներու տեղաւորման գործին շուրջ.—

— « Սանճաքի հայ գաղթականներու տեղաւորման գործը մարզպանին կողմէ յանձնուած է գնդապետ Քոլէի ։

Սանճաքէն գաղթող բոլոր հողագործ Հայերուն հող պիտի տրուի Լիբանանի մէջ։ Ամէն ջանք պիտի թափուի, որպէսզի յատկացուելիք հողը բաւարար տարածութիւն ունենայ՝ գիւղացիները ինքնաբաւ դարձնելու համար ։ Հաղաղոմ գաղթականները իրենց ապրուստին համար նիւթական օժանդակութիւն պիտի ստանան՝ մինչեւ իրենց յատկացուած հողերուն առաջին բերքը։

Տուներու շինութեան համար նկատի առնուած է նաեւ հայ գաղութներու բերելիք նիւթական օժանդակութիւնը »։

Թոքիօ դեռ կը տատանի

Ճափոն դեռ որոշած չէ իր դիրքը։ Դաշինքի վերջին նիւթը նոր արդիւնք մը չտուաւ։ Միւս կողմէ, նորէն զրոյց կը շրջի թէ պատերազմական նախարարը պիտի հրաժարի։ Երիտասարդ սպաները, որոնք ամէն ճիգ կը թափեն որպէսզի Ճափոն միանայ Առանցքին, խիստ արտայայտութիւններ կ՚ունենան Անգլիոյ հանդէպ։ Անգլեւճափոն բանակցութիւնները եւս կը մնան հոն ուր որ էին։ Բանակցութիւնները վերսկսելու մասին դեռ ոչ եւ է թուական որոշուած չէ։ Այս յապաղումը աւելի կը գրգռէ ծայրայեղ տարրերը։ Ճափոնական մամուլը կ՚ըսէ թէ բանակցութեանց ընդհատումը անգլիական խաղ մըն է, թէ Լոնտոն կ՚ուզէ այդ կերպով ճնշում բանեցնել հինգ նախարարներուն վրայ, եւ ազդել Ճափոնի եւրոպական քաղաքականութեան վրայ. Զինուորական տարրերը կը պահանջեն Անգլիոյ ուղղել ազդարարութիւն մը եւ տալ որոշ պայմանաժամ մը, եթէ ան չարունակէ մերժել վերսկսիլ Թիէնցինի բանակցութիւնները։

Ճափոնի պատերազմական նախարարը երէկ մասնաւոր ժողով մը հրաւիրած էր իր նախարարութեան գլխաւոր պետերը, քննելու համար կացութիւնը։ Արտ. եւ պատերազմական նախարարութիւնները որոշած են ազդու դիմում մը ընել Մեծն Բրիտանիոյ, յստակ պատասխան մը պահանջելով։ Ճափոն մերժեց Անգլիոյ առաջարկը՝ Թիէնցինի ստակական խնդիրներու շուրջ համաձայնութիւն մը կնքելու մասին։

*** Անգլիական կառավարութիւնը նոր ծանուցագիր մը ուղղեց Ճափոնի, բողոքելով հանքի մը գրաւման դէմ ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԱՆՑԻԿԻ շրջանապետ, Ֆորսթէր, որ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցած էր Հիթլէրի հետ, վերադարձաւ իր շրջանը եւ ճառ մը խօսեցաւ երէկ։ Ըստ այս պիտի վերադառնայ Պերլին, նոր հրահանգներ ստանալու համար։ Իր կարծիքով, Տանցիկը Գերմանիոյ պիտի միանայ առանց պատերազմի ։

ՍՊԱՆԻՈՅ նոր կառավարութիւնը կազմուեցաւ նախագահութեամբ Զօր. Ֆրանքոյի, որ միեւնոյն ատեն պիտի վարէ ազգ. պաշտպանութեան գործը։ Այս առթիւ նորէն զրոյց կը շրջի թէ միապետութիւնը պիտի վերահաստատուի

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ ահաբեկիչներու մէկ նոր զաւր երեւան հանուեցաւ Անգլիոյ մէջ։ Ահաբեկիչները ծրագրած էին օդը հանել վարչապետարանը, խորհրդարանը եւ ուրիշ բազմաթիւ պետական հաստատութիւններ։ Այդ ծրագիրը պիտի գործադրուէր օդանաւային ռազմափորձերու ընթացքին, երբ ամէն կողմ մութ ըլլար ու ոստիկանութիւնը զբաղած ։

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ռազմափորձերը վերջացան 60,000 հոգինոց զօրահանդէսով մը ։ Մուսոլինի ներկայ չէր, Հռոմ վերադարձած ըլլալով։ Այս առթիւ զրոյց շրջեցաւ թէ հիւանդ է, բայց հերքուեցաւ ։

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ արտաքին նախարարը Սալցպուրկ գնաց, տեսակցելու համար Գերմանիոյ արտաքին նախարարին հետ։ Հիթլէր ծրագրած էր Հունգարիա այցելել, բայց վերջին պահուն ետ առած էր որոշումը։ Կ՚ըսուի թէ Գերմանիոյ գաղտնի ոստիկանութեան վարիչը պահանջած էր որ քանի մը հազար պահակներ ընկերակցին Առաջնորդին, բայց հունգարական կառավարութիւնը մերժած է ։

ՍՈՒՐԻՈՅ մարզպանը Պէյրութէն ճամբայ ելած է, Փարիզ գալու համար։

116 ՍԻՈՆԱԿԱՆ պատուիրակներ հասան Փարիզ, մասնակցելու համար տարեկան համագումարին որ տեղի պիտի ունենայ օգոստոս 16ին, Ժընեւի մէջ։ Օրակարգի գլխաւոր նիւթն է Պաղեստինի խնդիրը ։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ զինուորական պատուիրակութիւնները Լէնինկրատ հասնելով, ընդունուեցան զինուորական պատիւներով։ Պատուիրակները Մոսկուա կը հասնին այս առտու եւ անմիջապէս գործի պիտի ձեռնարկեն։

ԱՐԱԲԻՈՅ քարիւղի հանքերուն մենաշնորհը յանձնուեցաւ Սթանտարտ Օյլի (Մ. Նահանգներ), որ 230,000 անգլ. ոսկի վճարած է, բացի անցեալ տարուան 53,000 ոսկիի կանխավճարէն։ Տարածութիւնն է 89,000 քառ. մղոն։ Այս մենաշնորհը մերժուած էր Գերմանիոյ եւ Ճափոնի ։

Խոն-լէ-Մուլինոյի Ա. ցանկը

Ե. Նազարեան, Ա. Գօյաճեան, Յ. Ստեփանեան, Գ. Նալպանտեան, Յ. Ալեքսանեան, Յ. Գարակէօզեան, Լ. Գիրլեան, Ոմն 100ական ֆրանք։ Ա. Գարաեան, Մ. Տէիրմէնճեան, Յ. Համբարեան, Վ. Գ., Ս. Գօյաճեան, Յ. Գէլէչեան, Գ. Անկիւզեան, Մ. Գաստալեան, Գ. Գալապանեան, Ռ. Գույումճեան, Յ. Զօլաքեան, Գ. Ալեքսանեան, Ե. Իմբատեան, Բ. Գարագաշեան 50ական, գումար՝ 1500։ (Տես «Յառաջ», 10 օգոստոս)։

Սէնթ Մարկրիտի ձանգանակութիւնը (Մարսէյլ)

Կ. Տօնապետեան, Ռ. Ծերուկեան, Յ. Ստեփանեան, Յ. Նազարէթեան, Խ. Ադամեան, Յ. Մարաշլեան, Ա. Հիւսեան, Ն. Մոմճեան 50ական ֆրանք։ Մ. Աստուրեան, Վ. Վարդապետեան, Յ. Լաֆազանճեան, Գ. Գարոնեան, Ս. Տէր Յակոբեան, Մ. Ծերուկեան 30ական, Մ. Մատոեան, Զ. Նուրեան 25ական, Խ. Կարապետեան, Ա. Մազաքեան, Մ. Գօյաճեան, Գ. Նշանեան, Յ. Փալանճեան, Կ. Անափիկեան 20ական, Գ. Աֆարեան, Յ. Համամճեան, Մ. Կարապետեան 15ական, Յ. Սարեան, Մ. Մարտիրոսեան, Բ. Գալուստեան, Ա. Շամլեան, Յ. Խուլաքեան, Ա. Գումրուեան 10ական, Հ. Ներսէսեան 25, Յ. Էկէքեան, Փ. Գարապաճաքեան, Ա. Յակոբեան, Գ. Քարակիւլեան, Ա. Յարութիւնեան, Ս. Տէմուրճեան, Ոմն, Ֆ. Առալեան, Յ. Յարութիւնեան, Յ. Դաւիթեան, Ա. Կոստանեան, Մ. Ծրքեանեան, Յ. Տէիրմէնճեան, Փ. Գուգուլիկեան 10ական, Մ. Նաֆարեան 7, Ս. Նազաչեան 8, Գ. Արէլեան, Յ. Գատէհճեան, Գեորգ, Հ. Անուշ, Վ. Գույկարաճեան, Գ. Տավուզեան, Ք. Փրիմեան, Կ. Հալճամէճեան, Մ. Ջէրքէզեան 5ական, Կ. Մանուկեան 4, Ե. Ժամկոչեան, Լ. Համպօեան, Ա. Քէհեաեան, Յ. Զորլիեան, Կ. Ոսկանեան, Տիկին Ն. Գօզոեան, Տիկին Լ. Քիւրտեան, Մ. Վարդանեան, Փ. Սիմոնեան, Գ. Գալուստեան, Գ. Կարապետեան, Յ. Մազաքեան, Կ. Էրմէքճեան, Կ. Արթինեան, Ա. Ջէքէմեան 5ական, Ե. Փարիքեան 3, Ա. Փափազեան 2, Ոմն 1, Գ. Աւագեան, Յ. Փալանճեան 2ական, Վ. Նաճարեան 4, Փ. Մկրտիչեան 2, Մ. Գասպարեան 2, Յ. Խաչատուրեան 25. գումար 1202 ֆրանք։ (Տես «Յառաջ» 9 օգոստոս, 2 ֆրանքը ծախք հաշուած են)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Եղիազարեան ընտանիքը շնորհակալութիւն կը յայտնէ ազգականներու, բարեկամներու, համագգայինի Կեդր. Վարչութեան, Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղին եւ ամէն անո՛ց որոնք անձամբ, գրաւոր, մամուլով,ծաղկեպսակով եւ բարեպաշտ հաստատութեանց նուիրատուութեամբ ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց հօր եւ եղբօր՝ ՅՏԵՓԱՆ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆի մահուան առթիւ։

ՊԱՏԱՐԱԳ

Ի յիշատակ Շավիլի եւ շրջականերու բարեպաշտ ժողովրդեան կը ծանուցանենք թէ յառաջիկայ 13 Օգոստ. Կիրակի օր, Ս. Աստուածածնայ տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ եւ խաղողօրհնութիւն տեղի պիտի ունենայ տեղւոյս Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան մէջ։ Երգեցողութիւնը պիտի կատարուին գպրապետ Գ. Բաղդասեանի ղեկավարութեամբ եւ անդամներու մասնակցութեամբ։ Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8,30։

ՏՕՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

Մարսէյլ-Փրատոյի Մայր եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ յառաջիկայ Կիրակի, 13 Օգոստ. Տօն Ս. Աստուածածնի, կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Տ. ՋԻՕՆ ՎՐԴ. ՏԷՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ։ Կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն եւ բաշխումը։ Երգեցողութիւններուն կը մասնակցի դպրախումբի ամբողջական կազմը, ղեկավարութեամբ Գ. Յ. Մալաքեանի։ Խաղողի նուիրատուներէ կը խնդրուի զրկել ուղղակի՝ եկեղեցի։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— «Վարանդեան»ի ընկերները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկեր Գ. Գօփօյեանի եւ իր պարագաներուն փոքրիկին ՇԱՒԱՐՇ ԿՈՓՈՅԵԱՆի անժամանակ մահուան առթիւ։

ՀՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԸՐԻՋԻ Ֆեֆատարիոյ Նահանգ. Հայր. Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները կարեւոր ժողովի մը որ տեղի կ՚ունենայ 13 Օգ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Խրիմեան սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս։ Օրակարգ՝ Երկու տարուան արդիւնքը։ Թ. Մուրատեան վարժարանի մէջ։

Ֆ Կ. ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի Մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները 11 Օգոստոս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հայ Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

Radio-Paris կայանէն Կիրակի, 13 Օգոստ. ժամը 13,20ին կ՚երգուին Ա. Պարթեւեանի գործերէն մէկ քանին, Ա. Յօպանեանի խօսքերուն վրայ (ֆրանսերէն լեզուով)։ Օփերա Գոմիքի ականաւոր երգչուհի Տիկին Տէվա Տասսիի կողմէ։

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՇՐՋ. ՊԱՏԳԱՄ. ԺՈՂՈՎ

Սկաուտներու ազգ. ընդհ. պետ Գրիգոր Յակոբեանի առաջարկութիւնը շրջանի բոլոր խումբերու կողմէ միաձայնութեամբ ընդունուած ըլլալով, պատգամաւորական ժողովը տեղի կ՚ունենայ յառաջիկայ 13 Օգոստոսին բանակումի վայրը St. Theoffrey (Isère)։

Սկաուտական Շրջ. Գործ. Մարմին

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Օգանի Պաղչէճիկեան, Առաքաղաքէ՝ Քէֆալօնիայէն (Յունաստան) եղբայրս փ-խադրուած է Նիւր-Իօք-Քըլէֆի որբանոցէն, լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Տիկ. Սիրանուշ Տէրէպաշեանի (ծնն. Սարգիսեան), 24 rue 14 Cantons,Valance.(Drôme).France.

Կը խնդրուի եղիպտահայ թերթերէն արտատպել։

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme .. Paris (13)

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

5 Օգոստ. 9 Օգոստ.

Յուսեա, Տէր.	75
Նիս, Վ. Գ.	80
Սէն Տընի, Ն. Թ.	75
Քլիշի, Գալ.	40
Քրէփիէօ. Տիկ. Շ.	40
Թուլոն, Մ. Գ.	40
Լը Ման, Դ. Զ.	75
Փարիզ, (19), Տիկ. Ս.	75
Շանթերի. Ս. Գ.	150
Մար-Էյլ, Տէթ. Շ.	225
Անթէա, Տիկ. Ա. Շ.	75
Պուքրէշ, Ե. Մ.	235
Պէյրութ, Գալ.	200
Պուքրէշ, Գ. Գ.	235

Պաշտ. Ծաղ. հրատարակած ենք Օգոստ. 8ի թիւին մէջ։

PARIS-MONDIAL

11 Օգոստոս, երեկոյեան ժամը 7.45—8, արտաքին բաժնին մէջ. (կարճ ալիք 25 մէթր 24 կամ 41 մէթր 25)։ պիտի նուագին Գ Նաճար (դաշնակ), Գ. Բենօ (ջութակ եւ դաշն), Գ. Օրդալ (թառ եւ դաշն)։

La Cérémonie de «La Flamme» sous l'Arc de Triomphe

Ֆրանսական բանակի հայ նախկին կամաւորներու Միութիւնը պատիւը պիտի ունենայ հրահրելու Անծանօթ Զինուորի յիշատակի բոցը Շաբաթ օր, Օգոստոս 12ին, իրիկուան ժամը 6,30ին։ Սոյն արարողութիւնը վերապահուած է միայն նախկին ռազմիկներու միութիւններուն, կը կատարուի ամէն օր, եւ մասնաւոր փայլով միայն շաբաթ օրեր, զինուորական նուագախումբի մը ընկերակցութեամբ։ Այս առթիւ վարչութիւնը կը հրաւիրէ հայկ. միութիւնները եւ հայ երախտապարտ միութիւնը բերել իրենց յարգանքի բաժինը, միանալով թափորին որ պիտի կազմուի ժամը 6ին Av. Georges V թիւ 51—53ին առջեւ կը խնդրուի հետեւիլ կարգադիր ընկերներու հրահանգներուն, թափորը կը մեկնի ժամը 6,10, զինուորական քայլով։ Ծիլինները պէտք է ներկայանան ուղղակի Յաղթական Կամարին առջեւ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN — Téléphone : GOBelins 15 - 70

Rédaction et Administration — Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Զուիցերիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 12 ՕԳՈՍՏՈՍ — SAMEDI 12 Août 1939

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4116

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԴԱ՛ՐՁ ՄՆԱՆ ՁԵՐ ՁԵՌՔԵՐԸ

Որո՞ւ բերնէն պիտի չթռչէր այս կանչը, եթէ կարդար «Յառաջ»ի խմբագրութեան ուղղուած նամակները, կամ տեսնէր խմբագրատան մէջ պարզուած ամէնօրեայ տեսարանը, հանգանակութեան առթիւ :

Շարժումը այնքան վարակիչ հանգամանք ստացած է որ, շատերը, միութիւն թէ անհատ, անհրաժեշտ կը գտնեն իրենց կարգին կոչեր ուղղել, որպէս զի ոչ մէկը դուրս մնայ։ Որպէս զի բոլորն ալ լիշեն իրենց պարտականութիւնը՝ նոր արտագաղթին առթիւ :

Եւ այս՝ ոչ միայն Փարիզի, այլեւ գաւառի մէջ։ Ամէնէն բանուկ պողոտաներէն եւ չէն շրջաններէն մինչեւ հեռաւոր համբանքը։

Երեւոյթը աւելի կազդուրիչ կը դառնայ, երբ բանք թէ արձակուրդի շրջան է, եւ շատեր օդափոխութեան գացած են, դէպի լեռ կամ դէպի ծով :

Ահա Մէօտոնը.— Փարիզի մէկ արուարձանը որուն անունը հազիւ քանի մը անգամ կը յիշուի թերթերու մէջ։

Այս յիսուն տնուոր գաղութին երիտասարդները ձեռք ձեռքի տալով, գիշերը ցերեկին խառնած, 2100 ֆրանքի գումար մը կը հաւաքեն եւ կը յանձնեն «Յառաջ»ի։ Ամիսներ առաջ ալ, այս նոյն գաղութէն 650 ֆրանք հաւաքեր էին, հայանպաստ գիրքեր նուիրելու համար քաղաքապետարանի մատենադարանին։ Դեռ չենք խօսիր անհատական օգնութեանց մասին։

Ահա ուրիշ համեստ եւ փոքրաթիւ գաղութ մը, Պիյեանքուռ, նոյնպէս 50 - 55 տուն, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ աշխատաւորներ։ Կուսակցական թէ անկուսակցական անմիջապէս գործի կը ձեռնարկեն, առանց երկար բարակ ժողովներ գումարելու, եւ կը հաւաքեն 1840 ֆրանք, անձամբ յանձնելով խմբագրութեան :

Ահա Փարիզի Հայ Շարժավարներու (շոֆէօր) Միութիւնը : Անբաւական համարելով իրենց առաջին վճարումը, 500 ֆրանք, հանգանակութեան կը ձեռնարկեն եւ կը յանձնեն 825 ֆրանք եւս, սրտառուչ նամակի մը հետ :

(Այս առթիւ ըսենք թէ Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայ շարժավարներն ալ եղբայրական համերաշխութեան աչքառու օրինակներ տուին, միաժամայն ստանձնելով տարագիրներու փոխադրութիւնը, եւ իբրեւ գին պահանջելով միայն վառելանիւթի ծախքը)։

Դեռ յիշէի՞նք Ալֆորվիլը, Սարսէլը եւ Առնուվիլը (Փարիզ), կամ Սէն Ժէռոմն ու Պուլվառ Օտտոն (Մարսէյլ), որոնց հայորդի մանուկները 500ական ֆրանք փութացուցեր էին առաջին առթիւ, կամ Լիոնի «Զափահասները», որոնք 1500 ֆր. հաւաքած են արդէն միայն իրենց շրջանակին մէջ եւն. :

Յատկանշական երեւոյթ մը եւս, այս առթիւ :

Առնուվիլի հանգանակիչ յանձնախումբին անդամները իրենց գումարը խմբագրութեան յանձնած ատեն, խնդրեցին որ անփոփոխ պահենք ցանկին գլուխը դրուած բացատրութիւն մը,— «Հայ լուսաւորչական հայրենակիցները իրենց օգնութիւնը կը բերեն» եւայլն։

Հարցումներ ուղղելով, տեղեկացանք թէ երբեք միտք չունին դաւանանքի խնդիր յարուցանելու, այլ պարզապէս կ'ուզեն պարագայ մը յիշեցնել,— գիւղին հայ հռոմէական հայրենակիցներն ալ առանձին հանգանակութիւն պիտի կատարեն :

Ավինեոնի մէջ, համեստ աշխատաւոր մը ճամբան «Յառաջ»ի խմբագրին հանդիպելով, հարիւր ֆրանք կը յանձնէ, «օրինակ հանդիսանալու համար աւելի բախտաւորներու »։

Եւ այսպէս բազմաթիւ օրինակներ՝ ինքնաբուխ եղբայրասիրութեան եւ պարտաճանաչութեան :

Այս աղօտ պատկերն անգամ չե՞ պացուցաներ թէ Մուսա Լերան հերոսական յիշատակը կամ հազարաւոր տարագիրներու թշուառութիւնը խակապէս խոր տպաւորութիւն գործած է նոյն ճամբաներէն անցած բազմութեանց վրայ :

Ընկերային համերաշխութեան, այս կենդանի շարժանկարը միեւնոյն ատեն արտայայտութիւնը չէ՞ գիտակցութեան եւ ինքնավստահութեան, որուն այնքան պէտք ունինք ամէն տագնապի ատեն։ Մանաւանդ այս օրերուն։

Այս լուսաւոր պատկերին քով, աչքի կը զարնէ թեթեւ ստուեր մը։ Թերեւս պատահական :

Հայր. Միութիւնները, որոնք ամէնէն առաջ շարժելու պարտականութիւնն ունէին, դեռ կը յամենան։ Դեռ շատ քիչ անուններ արձանագրուած են։ Իսկ ամէնէն ուշագրաւը,— տակաւին շարժում չի տեսնուիր մանաւանդ այն Հայրենակցական կամ Վերաշինաց Միութիւններուն մէջ, որոնք պատրաստ գումարներ ունին :

Անշուշտ մեր գործը չէ հաշիւ պահանջել այդ կարգի Միութիւններէ։ Բայց, կը կարծէք թէ հասարակութիւնը իրաւունք ունի գիտնալու անոնց դիրքը՝ հայկական այս նոր տագնապին առթիւ :

Ո՞ր օրուան համար են, վերջապէս, այն աւանդ գումարները— յաճախ անհատներու վստահուած— երբ Հ. Բ. Ը. Միութիւնն անգամ գաղութներու վրայ կը ծախսէ Հայաստանի յատկացուած վարկերը :

Այս փակագիծէն դուրս, կ'ուզէինք անգամ մը եւս շնորհաւորել մեր գաղութին եղբայրական աջակցութեան թափը :

Դալա՛ր մնան ձեր ձեռքերը, սիրելի աշխատաւորներ եւ հայրենակիցներ, որ ճակտի քրտինքով ձեր սեփական բոյնը շինած, ձեր կարելին կը տրամադրէք, ուրիշներու քանդուած բոյներն ալ վերաշինելու համար :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲԱՐԻ ԼՈՒՐ ՄԸ ՔԵՍԱՊԷՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԸ ՄՐԲԱԳՐՈՒԵՑԱՒ Ի ՆՊԱՍՏ ՍՈՒՐԻՈՅ

Վերջին թղթաբերով հասած «Ազդակ»ը (4 օգոստոս) կը հաղորդէ հետեւեալ մխիթարական լուրը —

Շաբաթէ մը ի վեր գացուած էին սահմանագծումի յանձնախումբերուն աշխատանքները, Քէսապի սահմանին շուրջ ստեղծուած տարակարծութեան պատճառաւ։ Թրքական յանձնախումբին նախագահը նոյնիսկ մեկնած էր Անգարա, հարկ եղած հրահանգները առնելու համար իր կառավարութենէն։

Շատ ստոյգ եւ արժանահաւատ աղբիւրէ մը տեղեկացայ թէ լուծուած է վէճը ի նպաստ Սուրիոյ։ Քէսապի սահմանը մէկ քիլոմեթր պիտի երկարի դէպի Օրտու, մեղմացնելով այն տագնապը որ կը ստեղծուէր Քէսապցիներու պատկանող հողերուն մեծ մասը ձգելով թրքական սահմանէն ներս։

Օգոստոս 1ին, Քէսապի Հայերը ընդունելութիւն մը կազմակերպած էին ի պատիւ Լաթաքիոյ պատուիրակին, տեղեկատու դիւաններու պետերուն եւ ուրիշ բարձրաստիճան Ֆրանսացիներու։ Վեց ինքնաշարժներով Լաթաքիայէն Քէսապ գացին հիւրերը եւ հոն արժանացան սրտակարգ ընդունելութեան եւ բոլորն ալ վերադարձան շատ գոհ տպաւորութիւններով :

*** Նպաստի յանձնախումբը կը շարունակէ օգնել Պասիտի 550 ձէպէլ Մուսացի աղքատ գաղթականներուն, հոգալով անոնց սնունդը։ Իսկ Լաթաքիոյ մայրանոցը կանոնաւոր կերպով կը շարունակէ իր գործը։ Այժմ 9 հիւանդներ կը խնամուին հոն եւ տեղի ունեցած է 7 ծննդաբերութիւն :

Տէր եւ Տիկին Փորթուգալեաններ Անուշէ եկած էին տեսակցելու համար Տոքթ. Շրվալիէի հետ : Անկէ վերադարձին անոնք Պասիտ գացին, մօտէն հետաքրքրուելու համար գաղթականներու վիճակով։ Առողջապահական գործի անթաւարար գտնելով, Տէր եւ Տիկին Փորթուգալեաններ յանձն առին 4 հիւանդապահուհիներու ծախքը, որոնք իսկոյն պիտի ղրկուին Լաթաքիայէն, հարկ եղած դեղօրայքով։ Անոնք տրամադրած են նաեւ 10 քիլօ քինին :

Տիկին Փորթուգալեան Գ. Մաքինաճեանի յանձնեց նաեւ 300 ֆրանք, զոր հանգանակած էր Անուշէ պանդոկին մէջ։

Հալէպահայ ծանօթ դեղագործ Պ. Սարգիս Ներսէսեան, որ անցեալ շաբաթ 100 ոսկի արժողութեամբ դեղ նուիրած էր Պասիտի գաղթականներուն, այս անգամ ալ 250 ոսկի արժողութեամբ նոր դեղեր տրամադրեց :

*** «Զարթօնք»ի թղթակիցն ալ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ.— «Անթիլիասի Օգնութեան Մարմնին կողմէ կազմուած տեղական յանձնախումբը կը շարունակէ իր օգտաշատ գործունէութիւնը, բանջարեղէն, ընդեղէն, հաց եւ այլ անհրաժեշտ հայթայթելով Պասիթի գաղթականներուն : Պասիթէն Լաթաքիա ամէնօրեայ երթեւեկ կայ եւ ժողովուրդը կուգայ իր գնումները ընելու։ Ճամբան 50 քիլոմեթրի չափ հեռու ըլլալուն հակառակ, կը վճարեն 30 ս. դ. վարձք՝ կառքերու համար։

Զինուորական իշխանութիւնը Լաթաքիոյ ազգ. վարժարանին մէջ բացած է մայրանոց մը եւ տրամադրած պէտք եղած չափով անկողիններ եւ դայեակ մը՝ հայ գաղթական կիներու համար։ Մինչեւ հիմա տեղի ունեցած է չորս ծննդաբերութիւն։ Ուրիշ նորածիններ ալ լոյս աշխարհ կուգան այս օրերս : Հայ ժողովուրդը գաղթականութեան ճամբուն վրայ ալ կը շարունակէ շատնալ ...»։

Ի՞ՆՉ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ ՊԻՏԻ ԿՆՔՈՒԻ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի զինուորական պատուիրակութիւնները Մոսկուա հասան երէկ, եւ ընդունուեցան մեծ պատիւներով։ Այս առթիւ Պերլինի քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը հաւաստեն թէ Սթալին, Մոլոթով եւ Վորոշիլով երկար խորհրդակցութիւններէ վերջ քաղաքական դաշնագիր մը մշակած են, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

1.— Երեք պետութիւնները (Անգլիա, Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւն) յանձն կ'առնեն մեքենաբար պատերազմի մէջ նետուիլ, եթէ ընդհարում ծագի Առանցքին պետութեանց հետ :

2.— Ռուսեւճափոնական ընդհարման մը պարագային, Անգլիա եւ Ֆրանսա բարեացակամ չէզոքութիւն պիտի պահեն, պայմանաւ որ ապահովուի Առանցքին չէզոքութիւնը :

3.— Եթէ Առանցքը (Իտալիա եւ Գերմանիա) չէզոքութիւն չպահէ ռուսեւճափոնական ընդհարումի մը պարագային, Անգլիա եւ Ֆրանսա յանձն կ'առնեն միջամտել ի նպաստ Խ. Միութեան :

4.— Երեք պետութիւնները պարտաւոր են փոխադարձաբար անկեղծութիւն ցուցնել իրենց պատրաստութեանց, զինուորական հնարաւորութեանց եւն. մասին, իրենց պայմանկոյներուն միջեւ :

5.— Թուրքերը ռազմագիտական տեղեակ պիտի պահուին Ռուսերու կողմէ, Լեհերը՝ Ֆրանսացիներու, իսկ Ռումանացիները՝ Անգլիացիներու կողմէ :

6.— Երեք պետութեանց զինուորական կեդրոնները կամ պայմանկոյներու մասնաւոր պատուիրակները պէտք է խորհրդակցութեան հրաւիրուին, երբ զինուորական խնդիրներ ծագին իւրաքանչիւր երկրի մասին։

*** Նոյն աղբիւրին համաձայն, Գերմանիա դժգոհ մնացած է Կարոլ Թագաւորին վերջին ճամբորդութենէն՝ դէպի Թուրքիա։ Կ'ըսուի թէ Թագաւորը տրամադիր է զինուորական եւ տնտեսական դաշինք մը կնքելու Թուրքիոյ հետ։ Այս առթիւ յանձնարարուած է Մոսկուայի Թրքական դեսպանին՝ պրպտումներ կատարել խորհրդային շրջանակներու մէջ։ Կ'ըսուի նաեւ թէ Թուրքերը Ռումանիոյ Թագաւորին հաղորդեր են զանազան վաւերագիրներ, որոնց համաձայն Պուլկարիա շատ աւելի հակած է Առանցքին քան կը կարծուի, մանաւանդ պալքանեան ծրագրի մասին։ Միւս կողմէ, Թագաւորը տեղեկացեր է թէ Իտալիա 180.000ի պիտի հասցնէ Ալպանիոյ զօրքը, օգոստոսի կիսուն :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐ ԲՈՅՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ԱՐՄԻՒՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՁԱՅՆԵՐԸ
ԳՈՐԾԻ ԳԼՈՒԽ ԱՄԷՆ ՏԵՂ

Երէկ առտու կանուխ երկու երիտասարդներ Մէօտոնէն, ուրիշ երկու համեստ աշխատաւորներ ալ Պիյանքուրէն փութացեր էին խմբագրատուն, յանձնելու համար իրենց հաւաքած գումարները,— առաջինը՝ 2100, երկրորդը՝ 1840 ֆրանք։ (Տես ցանկը)։ Գիշերն ալ Անիէռ Պուա-Քոլոմպի հանգանակիչ յանձնախումբը կը յանձնէր իր հաւաքած գումարը, 4800 ֆրանք, որուն գլուխը կ'երեւան Կապոյտ եւ Կարմիր Խաչերու տեղական մասնաճիւղերը, 200ական ֆրանքով. (Այս գումարը պիտի արձանագրենք վաղուան ցանկին մէջ)։

Յետոյ, Փարիզի Հայ Շարժավարներու Միութիւնը կը յանձնէր երկրորդ գումար մը, 825։ Այս Միութեան վարչութիւնը նախապէս 500 ֆրանք վճարած էր իր անունէն, որով իրենց ընդհ. գումարը կը բարձրանայ 1325 ֆրանքի :

Եւ ամէն տեղ ալ կը յիշեցնեն թէ հանգանակութիւնը կը շարունակուի։

Ի՞նչպէս կարելի է չխանդավառիլ, կարդալով իրենց սրտագին արտայայտութիւնները, այս առթիւ (կարդալ նաեւ այսօրուան խմբագրականը).—

ՄԷՕՏՈՆ, 10 Օգոստոս.— «Յառաջ»ի կոչին վրայ մեր գաղութին մէջ ալ հանգանակիչ յանձնախումբ մը կազմուեցաւ հետեւեալ հայրենակիցներէ.— Գրիգոր Թումասեան, Արամ Էմիրզեան, Վասիլ Ներոյեան։ Իրենց աջակցութիւնն ընծայեցին նաեւ Հայկազ եւ Սերոբ Մանուկեան։ (Տես ցանկը)։

ՊԻՅԵԱՆՔՈՒՌ, 10 Օգոստոս.— Յարգելի «Յառաջ», մեր գաղութը Մուսա Լերան արծիւներու նոր բոյնի հանգանակութեան համար, Յուլիս 24ին հաւաքուելով, ներկաներու համաձայնութեամբ, ընտրեց երեք հոգինոց յանձնախումբ մը որ անմիջապէս ձեռնարկեց գործի։ Ընդհանուր գումարը եղաւ 1840 ֆրանք։ Մեր բոլորին եղբայրական ջերմ բարեւները, Մուսա Լերան արծիւներուն։ (Տես ցանկը)— Հանգանակիչ Յանձնախումբ՝ Յարութիւն Միհրանեան, Փիլիպպոս Յովհաննէսեան, Արշակ Դանիէլեան։

ՓԱՐԻԶ.— ... Խմբագրութիւն «Յառաջ»ի, Փարիզի Հայ Շոֆէօրներու Միութեան վարչութիւնս, իրեն համար սրբազան պարտք համարելով Մուսայի տարագրուող հայութեան իր եղբայրական աջակցութիւնը բերել եւ պատասխանելով «Յառաջ»ի կոչին, ամէն առաջ իր սեփական սնտուկէն տրամադրած էր 500 ֆրանք եւ գումարը ուղարկած թերթիդ վարչութեան :

Բայց մենք, Փարիզի հայ Շոֆէօրներու միութեան անդամներս, մեր տառապող հայրենակիցներուն աւելի լայնօրէն օգնելու մտքով, մեր մէջ ձեռնարկեցինք հանգանակութեան մը, որուն ցանկը կցած ենք այս երկտողին, խնդրելով հրատարակել զայն ձեր թերթին մէջ։ Արդիւնքը, 825 ֆրանք, կը խնդրենք որ ընդունիք այս նամակին հետ միասին, իբրեւ եռանդուն աջակցութիւն մեր եղբայրասիրական զգացումներուն եւ խորհրդանիշը մեր հայրենասիրութեան :

Մեզի համար շատ քաջալերական պիտի ըլլար, եթէ ուրիշ եւ աւելի լայն պայմաններու մէջ գտնուող հայկական միութիւններու եւս իրենց բովանդակ ոգիով աշխատանքի լծուած ըլլալու լուրը կարդայինք «Յառաջ»ի մէջ, եւ ուրախանայինք որ այդ ջանքերուն արդիւնքը պիտի հասնի օգտակար ըլլալու մեր բազմաչարչար եղբայրներուն։ Ի դիմաց վարչութեան՝ Հայկ Սամուէլեան

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սիրելի «Յառաջ», կարդալով ձեր հանգանակութեան կոչը եւ սրտառուչ խմբագրականները, մեր գոյգն նպաստը կը բերենք ձեզի այս առթիւ, մենք դառնութեան բաժակը ցմրուր քամած գաղթականներ, ղրկելով 500 ֆրանք, յանուն Սեբաստիոյ Նէնի Խան գիւղի Հայր. Միութեան, թեթեւցնելու համար Սանճաքի մեր դժբախտ հայրենակիցներուն հոգերը։— Ի դիմաց Միութեան Գարաբաճեան :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ստորագրեալներս՝ Պուլվառ Պլանքառ թաղի բնակիչներէն հինգ ընտանիք, կուգանք հաճոյքով մեր մասնակցութիւնը բերել Մուսա Լերան գաղթականներու համար բացուած հանգանակութեան եւ կը խնդրենք որ ընդունիք մեր գոյգն աջակցութիւնը մեր անբախտացած եղբայրներուն։— Վահան Թալլօղլեան 25 ֆրանք, Արիստակէս Թօփալեան 25, Հայկ Դարբինեան 25, Լեւոն Ապաճեան 25, Նշան Մազմանեան 25։ Գումար 125 ֆրանք։ (Տես ցանկը)։

ՑԱՆԿ 20

Մէօտոնի գաղութէն (ցանկը առանձին)	2100.—
Պիյեանքուռի գաղութէն (նոյնպէս)	1840.—
Փարիզի շարժավարներու Միութենէն (Բ. անգամ, տես նամակը)	825.—
Սեբաստիոյ Նէնի Խան գիւղի Հայր. Միութիւն, Մարսէյլ	500.—
Մարսէյլ, Պուլվառ Պլանքառի թաղեցիներէն, (տես նամակը)	125.—
Մարտիրոս Մկրտիչեան, Լա Թուռ տիւ Փէն	100.—
Տոքթ. Յ. Տէր Յակոբեան իր ծննդեան տարեդարձին առթիւ	100.—
Տիկին Նիկողոսեան	50.—
Տէր եւ Տիկ. Դերձակեան	50.—
Օր. Շահպազեան, Շարժ	25.—
Ռաֆայէլ Քանտօ, Սպանիացի Մարսէյլ	10.—
Գումար	5725.—
Երէկուան գումարը	52,962.—
Ընդհ. գումար	58,687.—

ՆՄՔ.— Տեղի անձկութեան պատճառով, ցանկերը մաս մաս կը հրատարակուին Դ. էջին մէջ։ Արդէն հրատարակած ենք Ալֆորվիլի, Իսի լէ Մուլինոյի եւ Սէնթ Մարկրիտի (Մարսէյլ) ցանկերը։ Այսօր կարդալ Տէ-ոյնի եւ Սարսէլի Ա. ցանկերը։

*** Տեղի անձկութեան պատճառով Մարսէյլի Հանգանակիչ Կեդր. Յանձնախումբին կոչը պիտի հրատարակենք վաղուան թիւով։ Այս առթիւ մեզի կը հաղորդեն թէ արդէն իսկ Թղթատարին յանձնուած է 3000 ֆրանք, իբրեւ առաջին ցանկ :

1300 ՕԴԱՆԱՒԵՐ «կռուեցան» Լոնտոնի շրջանին մէջ։ Այս առթիւ բոլոր լոյսերը մարած էին։ Միեւնոյն ատեն սկսան նաւային ռազմափորձերը, մասնակցութեամբ 459 մարտանաւերու, հին թէ նոր։ Ամէն օր նոր մարտանաւեր կը հանեն։ (Այժմ մօտ 200 մարտանաւեր կը շինուին Անգլիոյ նաւագործարաններուն մէջ)։

ՃԱՓՈՆԻ զինուորական տարրերը հետզհետէ անհամբեր կը դառնան, Անգլիոյ հետ կատարուած բանակցութիւններու ձգձգման առթիւ։ Կը հերքուի այն լուրը թէ Ճափոնի արտաքին նախարարը վերջնագիր մը յանձնած է անգլիական դեսպանին. Միւս կողմէ, կը հաւաստեն թէ հինգ նախարարներու խորհրդակցութեան ատեն, միայն պատերազմական նախարարը ընդդիմացած է Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հետ զինակցութիւն կնքելու ծրագրին։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ՄԸ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ.— Կիլիկիոյ կաթողիկոսական ընդհ. փոխանորդ Պետրոս արք. Սարաճեան, որ վերջերս այցելած էր Սանճաքի տարագիրներուն գլխաւոր կայանները, հետեւեալ տեղեկագիրը գրկած է, միեւնոյն ատեն կարգ մը թելադրութիւններ գրի առնելով (28 Յուլիս)։

Յուլիս 22—26, չորս օրերու ընթացքին անձամբ գացինք տեսնելու Ալեքսանտրէթի Սանճաքէն գաղթած հայ ժողովուրդը իրենց իջեւաններուն մէջ, Թարթուս, Լաթաքիա, Պասիտ, Քէսապ։ Մեր հետ առինք Հոգեշնորհ Տ. Ղեւոնդ Վրդ. Ճէպէճեանը եւ Նպաստից Կեդր. Յանձնախումբի անդամ Գ. Բիւզանդ Եղիաեանը։

Թարթուս, Տրիպոլիսէն 65 քիլոմեթր անդին Լատաքիէէն 75 քիլոմեթր ասդին, ծովեզերեայ փոքրիկ քաղաք մը, հասած են Ալեքսանտրէթ քաղաքի եւ շրջակայ լեռներու գաղթականները, Աթըքէն, Պէյլանէն, Սօղուք Օլուքէն, Մեզլիւտէէն, Ֆարթըլըքէն, Նարկիզլիէն եւն.։ Անոնք փոխադրուած են չորս նաւերով, ընդամէնը մօտ 3750 անձ։ Վերջին նաւէն ցամաք հանուեցան Յուլիս 23ին, Կիրակի առաւօտուն, ուր ներկայ էինք մենք։

Գաղթականները պատսպարուած էին ծովեզերքէն մեր ձիթենիի պարտէզներուն մէջ։ Ապահովութիւնը, առողջապահական հսկողութիւնը կազմակերպած էին տեղւոյն վրայ։ Տեղւոյն թէ ժանտարմաներու սպան, եւ թէ Ֆրանսացի միւտիրը մեծ անձնուիրութեամբ կը կատարէին իրենց պարտականութիւնէն աւելին։ Միսիոնար Տիկինը անձամբ ժողովուրդին մէջ առողջապահական հսկողութիւն կը կատարէր եւ թշուառներուն հոգածութիւն կ'ընէր։ Կաթողիկոսարանի կողմէ տեղւոյն վրայ փութացուած Զարեհ Վրդ. Փայասլեան առաջին կարաւաններուն հասած օրէն, տեղւոյն իշխանութեանց հետ յարաբերութեան մէջ մտնելով, ժողովուրդին հսկողութեան, պաշտպանութեան եւ ի վերջոյ Պէյրութ փոխադրութեան գործը վարեց իրեն անմիջական գործակից ունենալով Կաթ. Օգն. Կեդր. Յանձնախումբի կողմէ ղրկուած Գ. Թորոս Լուսինեանը՝ Լաթաքիոյ նորընտիր Մանածագործին անդամ՝ իբրեւ մօտէն ծանօթ մէկը Ալեքսանտրէթէն գաղթող ժողովուրդին։

Ֆրանսական իշխանութեանց կողմէ արժանապրութեանց հսկիչ ղրկուած Տիար Խոսկար Մալոյեանի եւս ծառայութիւնները գնահատելի գտանք։ Անձամբ տեսակցելով բոլոր ծառայողներուն հետ, յայտնեցինք մեր շնորհակալութիւնները բոլորին։ Յանձնարարեցինք որ Տ. Զարեհ Վրդ. հետամտելով փոխադրող քամիոններու թիւը շատցնել տայ եւ նոր բժիշկ բերել տայ Ազգ. Առաջնորդարանէն, Պէյրութ։

Նոյն օրը Թարթուսէն ելլելով, ետեւ մնացած գաղթականներուն խուռն բազմութեան չփոթեցուցիչ տեսարանը մեր մտքին մէջ, եկանք Լաթաքիա։ Այնտեղ մնացինք մինչեւ յաջորդ առաւօտ, եւ երկար տեսակցութիւններ ունեցանք Կաթողիկոսարանի Նպաստից Կեդր. Յանձնախումբի կողմէ նշանակուած տեղական Նպաստից Մանածագործի անդամներուն ու տեղւոյն ազգայիններուն հետ եւ ըրինք անհրաժեշտ կարգադրութիւններ գաղթականաց օգնութեան համար։ Քննեցինք Նպաստից Մանածագործին կատարած գործերը Պասիթի շրջանին իջեւանած ժողովուրդին ու Թարթուսի ճամբուն վրայ գաղթականներու մասին, եւ գոհացուցիչ գտանք։ Միանգամայն նկատի ունենալով յառաջիկային տեղաւորման խնդրոյն մէջ մեր ունենալիք պէտքերը, յանձնարարեցինք խնայողութեամբ գործածել ղրկուած գումարները։ Յանձնախումբը ձեռնարկած ըլլալով Պասիթի գաղթականաց ծանր հիւանդներուն համար Լաթաքիոյ մէջ առժամեայ ազգային հիւանդանոցի մը բացման, եւ նկատելով որ այդ ուղղութեամբ գնահատելի պիտի ըլլար տեղւոյն Օգնութեան Խաչի գործակցութիւնը, կարգադրեցինք որ Օգնութեան Խաչի Վարչութեան գրասէր դիմումին վրայ թէ յօժարութեամբ կը տրամադրէ իր բարոյական ծառայութիւնը, յանձնարարեցինք Նպաստից Մանածագործին տրամադրել իրենց կարգին նիւթական միջոցները այդ գործին յաջողութեան համար։ Ուստի երկու կազմակերպութեանց գործակցութեամբ, մէկուն կողմէ ծառայութիւն, միւսին կողմէ նիւթական մատակարարութիւն, հիմնուեցաւ տեղւոյն Ազգ. Վարժարանի սրահներուն մէջ առժամեայ մայրանոց մը, եւ առաջին երկու հիւանդներ փոխադրուեցան մեր հոն գտնուած միջոցին։

Նոյն օրը, Կիրակի, Լաթաքիայէն լուր առնելով որ Թարթուս իջեւանած գաղթականներուն արջառներն ու հօտերը սահմանէն անցած են 32 հովիւներով եւ 1000 գլուխ անասուններով, զանոնք դէպի Թարթուս առաջնորդելու համար արօտավայրերու եւ ջուրերու հանգրուաններու ծանօթ առաջնորդ մը տրամադրուեցաւ։

Յաջորդ առաւօտուն, Երկուշաբթի Լատաքիէէն մեկնեցանք դէպի Պասիտ, մեզ հետ առնելով նաեւ տեղւոյն Նպաստից Մանածագործի անդամները՝ Տոքթ. Մաշտոց Փոթուրեան եւ Գ. Յարութիւն Մաքինաճեան։ Պասիտ կը գտնուի հին Պօսիտոն քաղաքի աւերակներուն մօտ, ծովեզերեայ ամայի վայր մը, Գաղճաղազ գիւղին հանդիպակաց։ Հոն գտնուող ճամբան կը բաժնուի Լաթաքիայէն Անտիոք երկարող մեծ պողոտային վրայ 40 քիլոմեթր յառաջանալէ յետոյ Քասաբ էլ Մուսֆէն անմիջապէս առաջ եւ Քէսապի բաժանման վայրէն 25 քիլոմեթր առաջ։ Մեծ ճամբայէն բաժնուելէն վերջ 15 քիլոմեթր դէպի ծովեզերք կ'երկարի այդ մասնաւոր ճամբան, շինուած հայ գաղթականներու Պասիտ փոխադրութեան առթիւ՝ աճապարանքով վերջերս։

Պասիտի կայանին վիճակը աւելի ընկճեց մեր սիրտը։ Պասիտ ամայի վայր մըն է, Լաթաքիայէն՝ ամէնէն մօտիկ քաղաքը՝ 55 քիլոմեթր հեռու, ծովեզերքէն քիչ մը վեր բլուրներով շրջապատուած, բայց բլուրներուն վրայ հազիւ մարդու հասակէն բարձր մայրիի ծառեր։ Ժողովուրդը այդ ծառերը կտրելով ընտանիք ընտանիք պատսպարուելու համար փոքրիկ հայմաներ շինած է։ Բարերախտութիւնը ջուրի գոյութիւնն է, մօտ վայրի մը աղբիւրը։ Մնձեղէնի փոխադրութիւնը շատ դժուար-ժամանակ բանջարեղէնի եւ պտուղի պակասը շատ զգալի էր։ Հոն իջեւանած են Ճէպէլը Մուսայի եւ Սուէտիոյ գիւղերուն ժողովուրդը վեց խումբերով, ընդամէնը մօտ 6000 անձ, իբրեւ 2—3000 գլուխ անասուններով։ Ամէն գիւղ առանձինն խումբեր կազմած նստած են քով քովի շինուած հայմաներու շուքին տակ։ Ամէն գիւղէն կար մէկ քահանայ։

Մեր հոն հասնելէն քիչ վերջ հասաւ նաեւ Հալէպի նախկին Տէլէկէն եւ այժմ Բարձր Գոմիսէրութեան Քաղաքական Բաժնի Պետ եւ գաղթականաց տեղաւորման գործին պատուիրակ Գ. Տավիտ՝ բժշկապետ եւ Լաթաքիոյ քարիթէն Կավին հետ։ Տեղեկացաւ գաղթականաց վիճակին։ Իրեն շնորհակալութիւն յայտնեցինք որ ամէն ջանքով, մեր տեսած բոլոր վայրերուն մէջ, Ֆրանսայի ներկայացուցիչ սպաներ եւ պաշտօնեաներ անձնուիրութեամբ կ'աշխատին հայ գաղթականաց մէջ։ Պասիտի գաղթականաց վերջնական տեղաւորման մասին իրեն հետ մեր ունեցած խօսակցութեանց մէջ յանձնարարեց որ արհեստաւոր գաղթականներ իրենց վնասուց հատուցման վճարումը ստանալէ վերջ անմիջապէս ցրուին առժամեայ աւելի ապահով կայաններ, մինչեւ որ վերջնական գաղթավայրեր պատրաստուին իրենց համար։ Ըսաւ թէ կ'ուսումնասիրուին նոր հողեր գնելու կարելիութիւնը, բայց մինչեւ որ այդ հողերը գնուին, եւ գաղթականները ընդունելու վիճակի մէջ դրուին, առնուազն երկու ամիս կ'անցնի, ուստի անմիջապէս պէտք է ցրուին զանազան վայրեր։ Պատասխանեցինք թէ արհեստաւորները Ճէպէլը Մուսայի մէջ չէին կրնար միայն իրենց արհեստով ապրիլ, այլ միանգամայն կալուածատէրեր էին եւ փոքրիկ ձեռնարկատէր ունէին երկուստեք։ Իրենց արհեստներն ալ չեն յարմարիր այսօր ուրիշ տեղեր։ Անոնք պէտք են համախումբ պահուին քաղաքի մը մերձակայ գաղթակայաններու եւ անկէ փոխադրուին իրենց վերջնական վայրերը։ Գ. Տավիտ կրկնեց թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը կարելին ըրած էր եւ գաղթականները փոխադրած, այսուհետեւ տեղաւորման գործը կը մնար Կաթողիկոսարանին եւ Հայ Բարեգործական Հաստատութիւններուն։

Գ. Տավիտի մեկնումէն վերջ մենք կարգադրութիւններ ըրինք գաղթականաց անմիջական խնդիրներուն շուրջ։ Նախ, ընտրեցինք վեց գիւղերու ներկայացուցիչներէն կազմուած Կեդր. Յանձնախումբ մը իրենց գործերը վարելու համար՝ գործակցութեամբ իւրաքանչիւր գիւղի Յանձնախումբին հետ։ Յետոյ քանի մը հարիւր անձերու ցուցակ մը ներկայացուեցաւ մեզի իբրեւ անմիջական օգնութեան պէտքի կարօտներ։ Կարգադրեցինք որ Լաթաքիոյ Նպաստից Մանածագործին ներկայանայ աւելի զտուած անուանացուցակ մը եւ այդ կարօտեալներուն, ալիւր, ձէթ, ձաւար, սոխ եւ նման նիւթեր բաշխուին հինգ օրը մէկ անգամ, առօրեայ պէտքի հաշուով։

Նոյն օրը, կէսօրէն յետոյ, Պասիտէն մեկնեցանք եւ եկանք Քէսապ, ուր մնացինք երկու գիշեր. Քէսապի մէջ ապաստանած են մօտ երկու հարիւր ընտանիք գաղթականներ։ Տեղւոյն վրայ կազմուած է գաղթականաց տեղաւորման Յանձնախումբ մը որ իր առանձին միջոցներով գնահատելի եղբայրական օգնութիւն կատարած է. Տեսակցութիւններ ունեցանք տեղւոյն Թաղականութեան եւ Գաղթականաց Յանձնախումբին հետ։ Մեր առաջին տպաւորութիւնն այն եղաւ որ Քէսապ եւս Թրքական սահմաններուն մէջ պաշարուած է։ Թրքական սահմանագլուխի պահականոցը զետեղուած է Լաթաքիա-Անտիոք ճամբուն վրայ, Քէսապի ճամբու բաժնուած տեղւոյն շատ մօտիկ, գրեթէ անմիջապէս քովը։ Քէսապը շրջապատող բլուրներուն վրայ շարքով դրըուած են թուրք պահակներու վրաններ, որոնք պարզ աչքով կը տեսնուին Քէսապի տուներէն.

Քէսապի թէ Թաղականութեան եւ թէ Գաղթականաց Յանձնախումբի անդամները Պասիտ իջեւանած Ճէպէլ Մուսացիներուն տեղաւորման մասին փափաք յայտնեցին որ իրենց գտնուած շրջանի գիւղերը տեղաւորուին։ Առ այդ մեր յանձնարարութեան վրայ, ներկայացուցին տեղաւորման իրենց մտածած ծրագիրը, որով բոլոր Մուսա-Տաղցիք կրնան շրջակայ գիւղերը կամ կալուածները տեղաւորուիլ, այս պարագան պիտի օգնէ նաեւ Քէսապի ապահովութեան։ Առանց ատոր Քէսապցիները իրենք եւս անապահով կը զգան, Թրքական սահմանին այնքան կից։

Կը կցենք Քէսապցիներուն տեղաւորման այդ ծրագիրը։ Քէսապի մէջ եւս այցելեցինք տեղւոյն Միսիոնարին եւ շնորհակալութիւն յայտնեցինք գաղթականաց տեղաւորման իրենց ջանքերուն համար։

Յուլիս 26 առաւօտուն Քէսապէն ելանք դէպի Պէյրութ։ Հոն թողուցինք Տ. Ղեւոնդ Վրդ. Ճէպէճեանը՝ ամառուան ընթացքին իբրեւ հոգեւոր հովիւ ծառայելու համար տեղւոյն ժողովուրդին եւ իբրեւ նախագահ Գաղթականաց տեղաւորման Յանձնաժողովին։

Կէսօրէ առաջ հասանք Լատաքիէ, միրասին տեղեկացանք Պասիտի գաղթականաց օգնութեան համար կատարուած կարգադրութեանց, ըստ որում 550 հոգիի անմիջէն պիտի բաշխուի օրական 25 սուր. թուղթ ոսկիի արժէքով։ Ուզեցինք տեղւոյն Միւթէշարիֆին անձամբ ներկայանալ, շնորհակալութիւն յայտնելու համար, բայց բացակայ ըլլալուն, թողուցինք մեր այցաքարտը։ Հոն եւս յանձնարարեցինք հետապնդել Պասիտի գաղթականներուն շրջանին մէջ տեղաւորման կարելիութիւնները։

Կէսօրէ յետոյ, ժամը 2ին Լատաքիէէն ելլելով հասանք Թարթուս։ Տ. Զարեհ Վարդապետէն գոհունակութեամբ տեղեկացանք որ գաղթականները կանոնաւոր կարաւաններով կը մեկնին դէպի Պէյրութ, ծախսելով անձ գլուխ 240 սուր. դահեկան, համաձայն կարգադրութեան Պէյրութի Ազգ. Միութեան։ Եւ մինչեւ շաբաթուան ծայրը ամէնքը մեկնած պիտի ըլլան։ Նոյնպէս Պէյրութէն բժիշկ մը ղրկած է Ազգ. Միութիւնը Տոքթ. Խոլաքեան, որ կանոնաւոր քննիչ հաստատած է։ Տ. Զարեհ Վրդ. տեղեկացուց նոյնպէս որ իրեն քանի մը դիմումներ եղած են Ալէվի եւ Լիբանանի սահմանակից շրջաններուն մէջ զանազան ագարակներ եւ գիւղեր 20—30 հայ ընտանիքներ տեղաւորելու համար։ Յանձնարարեցինք դիմումներուն կանոնաւոր ցանկը պատրաստել։ Եթէ ակզբունքով յարմար գտնուի տեղաւորման այդ կերպը, կարելի է մասնագէտներու կողմէ ուսումնասիրել այդ կարելիութիւնը։

Հալէպի Հայոց Առաջնորդարանէն մեր ստացած տեղեկութեան համաձայն, Գըրըգ Խանի եւ Րէհանիէի դաշտային շրջաններէն հոն փոխադրուած մօտ 3000 գաղթականներ գաղթականաց խնամատարութեան հոգածութեանց առարկայ եղած են եւ գոհացուցիչ պայմաններու տակ տեղաւորուած են տրամադրելի այլ եւ այլ շէնքերու մէջ։ Առանց հանգստեան, առողջական վիճակի եւ կարգապահութեան ապահովութեան համար հարկ եղած գործեր կը կատարուին, եւ ջանքեր կը թափուին իշխանութեանց հոգածութեամբ ապահովելու անոնց փոխադրութիւնը դէպի Լիբանան՝ վերջնական կայանը։

Այս կացութեամբ տեղաւորման գործը մեր մեծագոյն խնդիրն է։ Ան կը ներկայանայ մեզի երեք — չորս կարելիութիւններով.

1.— Ֆրանսական իշխանութիւնը ինք Լիբանանի մէջ հողեր գնէ եւ հոն տեղաւորէ Ճէպէլ Մուսայի եւ Սուէտիոյ ժողովուրդը։ Այս մասին ո եւ է որոշ գործողութիւն մը ցոյց չէ տրուած ցարդ, թէեւ տրամադրութիւններ յայտնուած են մեզի։

2.— Ալեքսանտրէթի շրջակայ լեռներուն ժողովուրդը խումբով տեղաւորելու համար նոյնպէս Լիբանանի մէջ, հաւանաբար Տրիպոլսոյ շրջանը, հող գնել եւ տեղ պատրաստել։ Դարձեալ իմացանք որ Ֆրանսական իշխանութեան կողմէ փնտռտուքներ կը կատարուին այդ ուղղութեամբ։

3.— Փափաքող գաղթականները, յետ քննութեանց, դրկել սուրը, քամ. երեսուն ընտանիքով զանազան գիւղեր, ուրկէ դիմումներ կը կատարուին նոր եկողներ ընդունելու համար։

4.— Քաղաքներու ժողովուրդը, որ մեծ մասով արհեստաւոր է, եւ մանր ճարտարարուեստի ու վաճառականութեան վարժ է, տեղաւորել մեծ քաղաքներու արուարձանները։

Գաղթականաց տեղաւորման գործին մեծ օգուտ կրնայ ունենալ իրենց Սանճաք լքած անշարժ կալուածներու փոխարէն հատուցում ստանալը։ Մեր հարցուփորձերուն համաձայն, Հայեր հոն ձգած են կէս միլիոն ոսկիի արժողութեամբ-կալուածներ։ Եթէ ատոր մէկ մասը գէթ կարելի ըլլայ զանձել Ֆրանսական իշխանութեանց միջոցաւ, ինչպէս գանձուեցան Ֆրանսական կալուածներու գիները, մեծ օգուտ պիտի ունենար։

Ներշնչումները բռնելով պէտք չէ իմանալ յախուռն եւ յանդուգն երեւակայութեան մը արշաւանքը բանին եւ իմաստութեան սահմանին մէջ՝ այլ հոգւոյն ցոլացումները իմացականութեան վրայ։ Բանաստեղծն անտեսանելին կը նշմարէ, եւ ինչ որ ուրիշները կը նշմարեն՝ նա կը տեսնէ, բարոյական մարդը կը նախազգայ, բանաստեղծը կը մարգարէանայ։ Իրաւունք ունէին Լատինք որ մարգարէ ու բանաստեղծ միեւնոյն բառով կը բացատրէին։ — Գ. Օտեան

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՅ

Սիրելի Արազ.— Յաւակնութիւն կամ իմաստակութիւն կ'ըլլայ բանասիրականին թանկագին տեղեկու... մէջ ապաստանիլ, երբ օրը օրին ... ցած կը տեսնես, նոյն իսկ լրագրո... գրուածներու մէջ, քերականական պարզ կանոններուն զանցառութիւնը... Ահա, դեռ երէկ քաղուած երկնէր... Կը գրէ «ընաւեր», փոխանակ բնաւերի։ Բուն բառն է բոյն ու թէ բո... Արդ, ոյ կը փոխուի կ'ըլլայ ու ... գար անգամ բացատրուած), իսկ կը փոխուի կ'ըլլայ ը, բայց բնակ... այսինքն հնչուած լոկ, ոչ թէ գրուած — ինչպէս բուն կ'ըլլայ բնիկ, բն... կան եւ բոլոր ածանցեալները ... բոյն կ'ըլլայ բունիկ, բունկալ, ... պէս գոյն կ'ըլլայ գունագեղ, ... քուն կ'ըլլայ քնաթաթախ, մուկ՝ մ... նիկ, տուն՝ տնակ, թոյն՝ թունա... բոյր՝ բուրեան, մուր՝ մրոտ, խունկ՝ խնկաւէտ, սոյր՝ սուր... դոյզն՝ դուզնաքեայ։ Օրինակներ ... սանեակներով։ Շարունակենք, բայց աւելորդ է։

Գալով յոյր ու մեծղի անփութութեան մը, որ այնքան անքաւելի է ... քան գործածողը ուշիմ եւ այլապէս ճարտար գրող մըն է։ Ահա թէ ին. հայցական տէր բայց մը՝ զոր՝ ... ան ալ էական բային քով... Այդ ... տափուտ զորը փայլակնաձեւ կը ... դայ ուսուցիկ նախադասութիւնն... բաղարկումին ներքեւ իսկ.— ԶՈՐ մերթ թիւրեղ ադամանդներու ձեւ կուտ եմ ու յղկում... Ադամանդի յատկացուած բիւրեղ ածականն ... վրաս գրէ։ Բայց մենք «զորը» նա... յինք։ Տարազին սահմանէն դուրս ... յինք նոյն սահմանին մէջ ... ոխրս կը հանդիպինք սա ... ԶՈՐ այսօրուընէ սկսեալ կը յանձնուի... իրեն... զոր կը յանձնուի... Ներ... Տէր իմ Տէր, Մեծասքանչին դէմ ... շարանախառն հայհոյութեան։ Անհր... ագիտութիւնը զոր .. կը բարբանջէ... Որքան շատ կը գործածենք...թա... մացնել։ Եթէ այսպէս երթայ, բոլորովին պիտի մոռնանք կազդուրել. Նորոգել եւ այս կարգի ուրիշ բարե... անոնց փոխանակելով լոկ «թարմացնել»։ Ցիշատակը թարմացնել այնքան շատ կը խօսինք եւ կը գրենք այսպէս, որ Ցիշատակները պիտի բնդարմացնենք (թմրեցնել, մարել)

Կ'ըսենք իրաւունքով ձեռագիր, ձեռակերտ, ձեռագործ, ձեռարուեստ. Բայց նոյն իրաւունքով կ'ըսենք նաեւ — ձեռնամուխ, ձեռներէց, ձեռնադրել, ձեռնմուխ, ձեռնարկութիւն, ձեռնթափ, ձեռնհաս, ձեռնպահ, ձեռնտու։ Ինչո՞ւն է տարբերութիւնը. Անկէ որ կայ ձեռն, նաեւ ձեռք։ Վերի բառերէն առաջինները բարդ եղած են ձեռք արմատով, միւսները ձեռն արմատով, որուն Ն գիրը չէ կորսուիր բարդութեան կամ ածանցման ատեն, իսկ յոգնակի ձեւով ձեռք ն չունի արդէն։ Ցիշեցէք Ն ունեցող ... նի մը բառեր մուկն, ձուկն, դուռն, հիմն, դառն, այլուրն հանգերձ, ... րոնց Ն գիրը կը պահուի իբրեւ արմատական անոնցմէ ձեւացած կամ կըր... պատրուած բառերուն մէջ։ Այսպէս՝ մկնիկ, ձկնորս, դռնապան, հիմնադիր, դառնուկ, եւն.։

Հեծելազօրքին առջեւէն փախչելով աներեւոյթ եղած է «այրուձի» հնաւանդ բառը, որ կարծես հայկական հեծեալ զունդ կը հոտի։ Արդէն մեր

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (165)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Բայց լրտեսները վերադարձան եւ յայտնեցին թէ՝ մնացել է միայն մի քանի քայլ տարածութիւն, որպէսզի ջրանցքի արգելքը բացուի, եւ թէ այդ էլ Արաբացիք շուտով կը պեղեն, որովհետեւ գործի վրայ աշխատում են հարիւրաւոր ձեռքեր։

— Օ՜ն ուրեմն, յառա՛ջ, էլ սպասելու ժամանակ չէ, — գոչեց Բարդէն իշխանը եւ առաջ անցաւ։ Զօրքը որընթաց հետեւեց նրան։

Եւ արդարեւ ջրանցքի առաջը բանալու համար մնացել էր միայն մի քանի քայլ։ Գործաւոր զօրքի գլխին կանգնած էր Բէշիր զօրապետը եւ ըշտապեցնում էր նրանց, որպէսզի հէնց նոյն գիշեր ջուրը դարձնէ դէպի խրամը։ Չնայելով որ մութը կոխել էր, այսուամենայնիւ զօրապետը չէր հեռանում այդտեղից։ Արաբական նժոյգը նստած՝ նա դիմում էր մերթ այս եւ մերթ այն կողմը՝ գործաւորներին շտապեցնելու համար։ Բաւ եբեւոյթին նա չէր կամենում հեռանալ այդ տեղից, մինչեւ որ իւր աչքով չտեսնէ ջրանցքի բացումը։

Եւ ահա՛ յանկարծ Արտաշատու կողմից որոտընդոստ աղաղակներով Արաբացւոց վրայ թափուեցան Հայոց զօրքերը եւ սրերով ու նիզակներով սկսան անխնայ աջ ու ձախ հարուածել։ Յարձակումն այնքան զօրաւոր էր, որ Արաբացիներից ոչ ոք չհամարձակուեց դիմադրել։ Նրանք շըփոթուած ու սարսափահար ձգեցին բահերն ու գործիքները եւ սկսան փախուստ տալ դէպի Դըւնոյ եւ Արտաշատու կողմերը։ Չնայելով որ Բէշիրը սուրը հանեց եւ գոռալով խրախոյս կարդաց զօրականներին, բայց նրանց լսող չեղաւ։ Մի քանի տասնեակ հոգի, որոնք բահերով ու վաղակաւորներով խիզախեցին Հայերի դէմ, տեղն ու տեղը ջարդուեցան։ Այս տեսնելով, Բէշիրը ինքն էլ ձգեց ճակատը եւ ձին մտրակելով փախաւ դէպի Դուին։ Հայերն աղաղակելով ինկան փախչողների ետեւից եւ հալածեցին նրանց մինչեւ քաղաքի սահմանը, եւ ապա դառնալով՝ գրաւեցին ջրանցքը եւ կանգ առան այդտեղ։

Բայց Բէշիրը խոյս էր տուել ոչ թէ փախչելու, այլ Դըւնից նոր զօրք բերելու մտօք։ Սակայն Ոստիկանը, որ աւելի շրջահայեաց ու հեռատես էր, թոյլ չտուաւ նրան զօրք հանել քաղաքից։

— Քանի որ չգիտենք թէ ի՞նչ ուժով են Հայերը հասել այստեղ, կամ թէ ի՞նչ կ'ձեռնում են համախմբուած նրանք եւ մութն արգելում է մեզ ճիշդ տեղեկութիւններ առնել այդ մասին, աւելի լաւ է ուրեմն զօրքը վըտանգի չենթարկել. առաւօտը մենք ամէն ինչ կը տեսնենք Աստուծոյ լոյսով եւ քաջ այնժամ հարկ եղածը կը փութանք անօրինել, — ասաց Ներսը Բէշիրին եւ վերջինս բանաւոր գտաւ այդ խորհուրդը։

Եւ որքա՛ն մեծ եղաւ Արաբացւոց զարմանքը, երբ առաւօտը վեր կենալով տեսան թէ՝ Արտաշատու ջրանցքը գրաւող զօրքը կազմուած է ընդամէնը մի քանի վաշտերից։ Ամօթի հետ միասին կատաղի զայրոյթ եկաւ Բէշիրի վրայ, երբ նա համոզուեց թէ ինքը արաբական զօրքերի առաջնորդ լինելով հանդերձ փախել է մի քանի վաշտերի առաջից։

— Հէնց այս վայրկեանին կը ջարդեմ բոլորին. թող ոչ մի զօրական չազատուի իմ սրից, գոռաց զօրապետը եւ արաբական կառավարներից մի քանի գունդ առնելով՝ պատրաստւում էր դուրս գալ Դըւնոյ դռներից։

Ոստիկանը, որ այդ ժամանակ կանգնած էր իւր ապարանքի մինարէթի վրայ եւ դիտում էր Դըւնոյ շըրջապատը, տեսնելու համար թէ էլ ուրիշ ո՞րտեղ կան հայ զօրախմբեր, նկատեց որ քաղաքի արեւմտեան կողմից, այն է՝ Կարնոյ ճանապարհով, ուր ինքը պահակախումբ չէր կարգել, առաջանում է ստուար հեծելախումբ։

— Ահա՛ գալիս են եւ մեր դաշնակից Աշոտի զօրքերը, ձայնեց նա դէպի Բէշիրը, որ դեռ կանգնած էր ապարանքի առաջ եւ հրահանգներ էր տալիս զօրքին։

— Առանց նրանց էլ մենք գործը կ'աւարտենք, յախուռնաց զօրապետը եւ իւր հրոսախումբը կարգաւորելով, դուրս եկաւ Դըւնոյ պարիսպներից։

Բարդէն իշխանի դրութիւնը խիստ ծանր էր։ Նա իւր հետ ունէր ընդամէնը հինգ հարիւրի չափ զօրք, եւ թէպէտ դրանք Հայոց ամենաընտիր քաջերից էին, այսու ամենայնիւ չէին կարող երկար դիմադրել, եթէ նրանց շրջապատէր աւելի մեծ բազմութիւն։ Բացի այդ, նրանք գտնւում էին Արտաշատու եւ Դըւնոյ մէջտեղը, բաց դաշտի վրայ եւ չունէին ոչ պատսպարուելու տեղ, ոչ էլ ժամանակ պատնէշ շինելու։ Արաբացիք կարող էին շրջապատել նրանց եւ տեղն ու տեղը կոտորել։ Միակ փրկութիւնը ձգել հեռանալն էր։ Բայց այդ էլ չէին կամենում անել, որով հետեւ այն ժամանակ ջրանցքը կը մընար Արաբացւոց ձեռքը, եւ նրանք մի կէս ժամում թումբի մնացորդը փլելով՝ ջուրը կը դարձնէին դէպի խրամը, որով եւ կ'ոչնչանային թէ՛ տարած յաղթութիւնը եւ թէ ապագայ յաջողութեան յոյսերը։

Արաս թագաւորը դրկելով իշխանի այստեղ, ապահովացրել էր նրան թէ ինքը հետեւեալ առաւօտ իւր բոլոր զօրքով կը գտնուի Դըւնոյ առջեւ։ Բայց արեւն ահա՛ ծագում էր եւ սակայն արքայական բանակը չէր երեւում ոչ մի տեղ, նոյնիսկ յառաջապահ գնդերը չէին նշմարւում... Բարդէն իշխանի հետամուտները, որոնք Արտաշատու բլուրներից դիտել էին ամէն կողմ, եկան եւ պատմեցին թէ միայն Կարնոյ ճանապարհի վրայ տեսան մի հեծելախումբ, որ շտապով յառաջանում էր դէպի Դուին, իսկ մնացեալ տեղերում արաբացի պահակներից զատ ուրիշ ոչինչ չնշմարեցին։

— Կարնոյ ճանապարհով կարող է միայն դաւաճանի զօրքը գալ, ասաց Բարդէնը. մեր փրկութիւնը պէտք է սպասել Դըւնոյ դաշտերից։

— Մէկ էլ երկնքից, նկատեց հարիւրապետներից մին։

— Եթէ Աստուած հաճի... [illegible] իշխանը եւ լռեց։

(Շար.)

բանակը ունէր հեծեալ կամ այրուձի։ Հեծելազօրքը հիմա ամպատակ ռփ–ոած էւ այրուձին լեզուպատառ է–ղած։ Գոնէ չմոռնանք զայն, ի հար–կին, քերթուածներուն մէջ։ — Այս առիթով, ըսենք թէ հայկական զին–ուորութեան եւ ռազմի յատուկ նոր յթերք մը ունինք բառերու, հայկա–կան ճակատամարտի նկարագրական–ներուն մէջ գործածուած, մարտի կարգին, մարդիկի ընացքին ներդաշ–նակ բառեր, որոնց օր մը կենդանու–թիւն, կազդոյր կուտայ նոր սերուն–դը, ներկան, կամ նոր սերունդին ան–միջական նոր սերունդը։ Ներկային նոր ներկան։ Սրամ բանալուն բաւած է վաս խաղալ, չարունելու կամ կարգի ժանելու՝ քամակ բոլորել, յառնել չենելու՝ շրջապատ փակել, կռիւր սկսելէն անմիջապէս առաջ բանուած գիրքին ըսուած է զանկիշ հ՛ել։ Թեթեւ ակնարկութիւն մը միայն։

Իրրեւ վերջիկում — պղպջ, հեգզ, ժեղկ, եղկ։ Ցոյլ, ծոյլ, Թոյլ։ Թառիլ, տռիլ, Թաւ, խաւ։ Ուրիշներ զուք յիշեցէք իրրեւ մարզանք, այսինքն՝ գիրերու փոփոխութեամբ նոյնանիշ–ներ։

Փոքրիկ մտահոգութիւն մը փարա–տելու համար. — վաւնգի անհուն թի–ով անտարբերներու մօտ ունինք, եւ բարեբախտաբար, քերականական ըն–ծախնդիրներ, թէեւ փոքրաթիւ։ Այս–պէս՝ «արգիլել» բայէն վերջ եկող բայը պէ՞տք է արդեօք ժխտական գործածել թէ հաստատական։ Այսին–քն՝ ըսել՝ — կ՚արգիլեմ չընել այդ բա–նը. թէ ըսել — կ՚արգիլեմ ընել այդ բանը։ Ֆրանսերէնի եւ գերմաներէնի մէջ երկրորդ բայը հաստատական կըլլայ։ Մեր մէջ երկու ձեւն ալ կայ. ինչ որ շփոթութեան տեղի կուտայ երբեմն։ Մեր մէջ կարծես չըլլար սա ձեւը — օրէնքը կ՚արգիլէ այդ սահ–մանէն չանցնիլ, եւ աւելի յարմար կուգայ հաստատական ձեւը — օրէն–քը կ՚արգիլէ այդ սահմանէն անցնիլ կամ անցնիլը։ Արգիլել ներգործ. բայ մըն է եւ իմաստ վերջ եկող աներեւոյթ կամ անդէմ բայը անոր սեռի խնդիրը կ՚ըլլայ։ Կը թուի թէ այս մեր հաս–տատական ձեւը աւելի տրամաբանա–կան է, եւ ֆրանսական ու գերմանա–կանի ժխտական ձեւը խորթ կը հնչէ։ Երկու լեզուներէն մին կամ միւսը գիտցող մը կրնայ փորձել եւ մերը ա–ւելի տրամաբանական գտնել։ ... Ա–մէն ատեն մենք չէ որ անիրաւ ենք. եւ գոնէ մեր լեզուական ջաղացքը պահուած է իր ատկունութիւնը, Ֆրգի–պայէս քամակարեկ ըլլալով հան–գերձ։

Առաջին վանկը կրկնուած բառերու օրինակներ — Կոզկոզել, հեկեկալ, Թոթովել, կակազել, Թօթափել, մր–մնջել, մրթմրթալ, յանձանձել, կմ–կմալ, ժարմրել, տնտնալ, ճոբճոբալ, եւայլն։

Սթափիլ (քունը Թափել), տատնել (տանել, խնամել), սփռել (փռել), եւայլն ս գիրին յաւելումով։

ՏԱՐԱՁ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ վերջնական։

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԸ

Տասն եւ մէկ ու կէս ամսուան ան–դուլ աշխատանքէ վերջ, դուրս կը նետուինք գործարանէն, ուր ամէն տարուան կանուխ առ ենք առեր, գեն–ուորի մը չափ ճշդապահ, ուր, տու–ւնէի խարտ ճաշին վախէն, օրն ի բուն ոտքի վրայ սիրտ եւ կեանք ենք մաշեցուցեր, չորս պատերու հեղձու–ցիչ մթնոլորտին մէջ։

Տարեկան 15օրեայ արձակուրդն է որ կուգայ մեզ քիչ մը ազատ օդ առ–նել տալու։

Ու կը տեսնես հեւ ի հեւ վազք մը դէպի կեդրոնական կայարանները Փարիզի։ Պայուսակ մը շալկողը ա–ռաջ անցեր է, որպէսզի տեղ գտնէ, իրեն եւ իրեններուն համար։

— Ո՞ւր այսպէս, հոս է՞ք դեռ, այս օդերո՞վ, այսինչ տեղը, ծո՞վ է թէ լեռ, դա՞շտ թէ անտառ, որը որ յար–մարի, ա՞ղ կը պակսի դոցողին... մոռիկ կ՚ընեմ թերթս կարդալով։

Կ՚երթան իրարու նայելով եւ կը դառնան իրարու հետեւելով ...։

Ի՞նչ շուտ ալ կ՚անցնին սա համ–բուած օրերը։ Գործի առտն իրիկուն ըլլար, եթէ չուտնով ալ քաշես ժա–մերը, բայց երբ ազատ ես ու ինքնիշ–խան, այս անգամ ժամանակն է որ կը հրամայէ քեզի։ Մինչ այնպէս չէ՞ եղած աշխարհի մէջ, քանի մը ժամ–ուան հաճոյքէ վերջ կը տեսնես որ–բով տրտմութիւն մըն է կուգայ վը–րաղ, երբեմն առանց չօշափելի պատ–ճառի, մանաւանդ գիշերները երբ մինակ ըլլաս։

Ո՞ւր երթալ, ամպերը կուտակուած են կրկին երկինքին վրայ։ Այսերկիրնե–րու բնութիւնն ալ իրենց քաղաքակա–նութեան նման փոփոխական է, իսկ արեւը խարուսիկ, ինչպէս պէրատ ցնծութիւնները։ Կը չուարես ընելիքիդ վրայ, վատահի՞ս ու ճամբայ ելլէ՞ս թէ դուն ալ քէն ընես, իրեն պէս ....

Բայց դաժան ժամացոյցը ուրիշ բան կ՚ըսէ, կը քալէ երբ դուն քալել չես ուզեր, կամ կը քնանաս ու կ՚ե–րազես, հո՞գը, ան նոյնքան անտար–բեր է ու անկարեկիր իր շուրջ անցած դարձածին, ապրողին, թէ մեռնողին։

Առտուն կանուխ կայարանն եմ, որ կառախումբն ալ ըլլայ, թող առնէ հեռացնէ զիս սա խոշոր, խլացնող քաղաքներէն եւ տանի, նետէ հան–դարտ գիւղի մը անկիւնը, հեռու աշ–խարհէն խորամանկ եւ հետաքրքիր մարդուն բազմութենէն ..

Ալ չեմ նայիր ոչ արեւին, ոչ անձ–րեւին, տոմսակ մը երթուդարձի,—եւ մնաք բարով Աստուած եւ կրօնք, գո–նէ մէկ օրուան համար միայն, չէ՞ որ օրերը իրարու կը նմանին, մանաւանդ Հայուն օրերը, երկար ու մռայլ ...։

Որքան կամաց կ՚երթայ մեր շոգե–կառքը։ Կ՚երեւի ան ալ յոգնած է օրն ի բուն եւ գիշեր, ցերեկ ճամբորդ կրելով, բայց լաւ է որ այսպէս եր–թայ, անապարելու ի՞նչ ունինք որ, գոնէ շուրջդ կը տեսնես, նոր տեղեր, նոր քաղաքներ, տեսարաններ, որ կը փարատեն ձանձրոյթը ամէնօրեայ, եւ կը փոխեն կեանքի տափակութիւնը։

Ինչ լաւ է ճամբորդութիւնը երբ կրնաս նետուիլ երկիրէ երկիր, ծովէ ծով, աշխարհի չորս կողմ, աշխար–հագրութեան գործնական դասեր առ–նելով։ Բայց միթէ՞ ճամբորդ չենք արդէն ամէնքս, եկած անծանօթ տե–ղէ մը, երթալու համար նորէն անծա–նօթ վայր մը։

Իմ բաժնեակիս մէջ, գէմս կուգայ պառաւ օրիորդ մը, ի՞նչ կրնամ ըսել։ Պառաւը բաներ է տուփ մը, մէջն ալ կատու մը, ի բացակայութեան չունի մը անշուշտ... Որքան սիրահար են այս երկրի կիները անասուններուն զոր այրերէն աւելի կը սիրեն կար–ծեմ։ Ինչպէս կը գուրգուրան անոնց վրայ։ Փորձեցէք ըսել կամ բան մը ըսել, տեսէք պատերազմ չէ՞ք ....

Կ՚անցնինք փոքր գիւղերէ, ամէն մէկը իր եկեղեցին ունի իր կողքին։ Բարեպաշտ ժողովուրդ, երբ իր քա–կին չէք դպչիր եւ կրօնքը չէք խառ–ներ քաղաքականութեան հետ, Ցի–տուս եւ Մուհամմէտ կ՚եղբայրանան։

Եւ հասեր ենք արդէն, մեր գիծին վերջաւորութիւնն է։ Ժամուկէս է ան–ւեր, եթէ աւելի երթալ ուզեմ, ճամ–բայ չկայ։ Կ՚իջնեմ վար ու կը քալ–ւեմ բնութեան ծոցը, լերան մը կող–քին, ուրկէ գետ մը կը սահի անձայն, անշշուկ, պայծառ երեւոյթով, որ կը յիշեցնէ Գ. Դուրեանի «Լճակը»։

Երբեմն տափանակ են միայն, ի–րարու կապուած եւ հանգամանօրէն լեցուած կամ գինիի խաշոր տակառ–ներով բեռնաւոր որ կը ճեղքեն, կը խռովեն կանանչորակ երեսը։

Անդին քանի մը ձկնորսներ իրենց երկայն կարթերը երկնցուցած ջուրին մէջ, եզերքը կը սպասեն ոտքի կամ նստած, Ցոբի համբերութեամբ, օ–րական երկուքուկէս ձուկի համար։ Զբօսանք մըն ալ այս, անոնց համար որ կը սիրեն զայն եւ ուրիշ գործ չու–նին։ Արդեօ՞ք կը սպասեն նազովրեցիի մը, իրենց ուռկանը լեցնելու մէկ ան–գամէն...։

Բայց ափսոս, հրաշքի դարը շա–տոնց անցեր է. հիմա որ աւելի զգալի է իր զօրութիւնը, ի՞նչ հիւանդներ ու անկարներ պառնուած տարիներով ի–րենց անկողնին, յուսահատ բժիշկնե–րէն եւ դեղերէն, պիտի ուզէին որ Մեսիա մը գար իրենց գլխուն ...

Այդ հրաշքները պէտք է որ պատա–հէին մեր վայրագ թշնամիներու գըլ–խուն, երբ իր անունով կը նահատա–կուէին մեր ցեղին զաւակները, տեղն ու տեղը չանթահարելու համար զի–րենք, երբ տաճարներ կը պղծուէին հեթանոսներու կողմէ ...

Ի զուր կը չարչրկեմ ուղեղս...

Սրը կը տարածամի, արեւամուտ չկայ արդէն որ դիտեմ, բայց ստուեր–ներ կ՚իջնեն չորս կողմս։ Ելլենք այս անծանօթ վայրէն։

Ճամբան տուներու լոյսերը սկսած են վառիլ։ Վայ այն տունին որուն ճրագը մարած է ...

Կրկին կառախումբ, վերադառնալու վազուան հոգերը, ամէնօրեայ, մա–շեցուցիչ կեանքի կռիւը որ վախճան չունի ...։

ՄԷՆ-ՍԷ

«Ամենէն նշանակ տեղը Թուրքիան է»

Հիւսէյին Ճահիտ խմբագրականով մը իտալական եւ գերմանական քա–րոզութեանց վերագրելով Սանճաքի ժողովուրդին արտագաղթը (?), հե–տեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ ամենայն լրջութեամբ (Եէնի Սա–պահ)։

— «Դժբախտաբար, ճիշդ է որ Հա–թայի փոքրամասնութիւններէն ո–մանք երկրէն հեռացած են, վախէ տարուած։ Այս խնդրին մէջ մեր ու–նեցած ցաւը մարդկային զգացում մըն է, երբ կը տեսնենք որ կարգ մը ան–ձեր կը նախընտրեն գաղթել, ամէն տեսակ տառապանքներու եւ զրկանք–ներու ենթարկուելով։ Միայն թէ մինչեւ մէկ տարիէն կը մխիթար–ուինք, խորհելով թէ այդ տառապան–քին մէջ խղճի ո եւ է պատասխանա–տուութիւն չունինք։ Սակայն, չենք ալ կրնար մեր նողկանքը զսպել ի տես կարգ մը անտիրա ու անխիղճ քարո–զիչներու, որոնք իրենց նմանները փորձանքի եւ չարչարանքի կը մատ–նեն, առանց ո եւ է բարոյական խոր–հրդածութիւն ընելու քաղաքականու–թեան մէջ։

Գերմանական եւ իտալական փրո–փականտներէն խաբուելով Հաթայէն հեռացողներուն թիւը 40.000ի չի հաս–նիր, ինչպէս կ՚ուզեն ցոյց տալ Գեր–մանները։ Սակայն, եթէ քանի մը հա–զար հոգի ալ ըլլան այդ գաղթողները, երբ մարդ ցաւ կը զգանք, տեսնելով որ անոնք արտագաղթի նեղութեանց կը դիմագրաւեն։ Այդ միամիտ եւ սը–գէտ մարդոց անծանօթ ըլլալու չէր Թուրքիոյ վարչաձեւը։ Որովհետեւ, անոնք շատ լաւ գիտեն Թուրքիոյ ներքին վարչաձեւը, տարիներով ան–ւող դրացիական յարաբերութիւննե–րու շնորհիւ։ Կարելի է անվարան ը–սել թէ աշխարհի մէջ եթէ կայ տեղ մը որ ամէնէն երջանիկ, հանդարտ ու հանգստաւէտ է փոքրամասնութեան տեսակէտով, ան ալ Թուրքիան է։ Ի–րաւ է որ, Թուրքիոյ մէջ շատ քիչ են ոչ թուրք տարրերը, սակայն Թուրքե–րը այդ փոքրամասնութեան հանդէպ սէր ու համերաշխութիւն ցոյց կու–տան ճշմարիտ հայրենակցի մը պէս։ Այս լաւ եղբայրական վարմունքը հե–տու է այն ստիպողական թոյլտուու–թենէն, զոր բռնի ձեռք կը բերեն թի–ւով շատ փոքրամասնութիւնները։ Թուրքին փափաքով ու ինքնաբուխ խանդաղատանքով ընդունած համա–ձայնակէր վարչաձեւը հիմնուած է փոխադարձ յարգանքի եւ վստահու–թեան վրայ։ Հետեւաբար, Հաթայի ցեղային եւ կրօնական փոքրամաս–նութիւնները թուրք հայրենակիցնե–րուն մինչեւ այսօր սիրոյն պիտի արժա–նանային, եթէ երբեք իրենց տեղէ–րէն չշարժէին։ Հաւանական է որ, Հաթայի կցումէն առաջ, այդ միա–ցումին հակառակ կարծիք յայտնող–ները եւ նոյնիսկ աշխատողները փո–խադարձ միջոցներէ վախնալով երկ–րէն հեռանալու պէտք տեսած են։ Սա–կայն, Թուրքին վեհանձնութիւնը եւ ներողամտութիւնը անհրաժեշտ կը դարձնէր մոռնալ հին պայքարը, ձեռք բերուած բարեբաստիկ արդիւն–քին հանդէպ։ Այսօր Թուրքիոյ մէջ հետք չէ մնացած փոքրամասնութեան եւ մեծամասնութեան սատարիկ պայ–քարէն ու անոր տեղ անցած են փո–խադարձ վստահութիւն եւ բարեկա–մութիւն, ահա բան մը որ ձեռք բեր–ուած է այդ բարձր մտածումին շնոր–հիւ։

Եթէ երբեք փոքրամասնութիւնները իրենց վիճակին ծզուէին, անոնք ա–զատօրէն կը խորհէին, ու իրենց հայ–րենիքէն հեռանալու որոշում չէին տար։ Սակայն, Իտալացիները եւ Գերմանները, Թուրքերուն եւ իր դաշնակիցներուն փոքր դէշութիւն մը ընելու համար, չեն քաշուիր հազա–րաւոր անձեր զրգռելէ, մինչդեռ այդ Իտալացիները իսլամներու բարեկամ ու պաշտպան կը հռչակեն իրենք զի–րենք արաբական երկիրներ խուժած ըլլալով հանդերձ, իսկ Գերմանները փրոփականտի սիրոյն՝ բարոյականը ոտնակոխ կ՚ընեն։ Անոնք ալ շատ լաւ գիտեն թէ նիւթական ո եւ է վնաս պիտի չկրնան հասցնել, եւ ոչ ալ Թուրքիոյ դիրքը խախտել։ Սակայն, հակառակ այս բանին, անոնք չեն քաշ–ուիր կարգ մը խեղճ մարդոց հանգիս–տին, երջանկութեան եւ ապագային հետ անխղճօրէն խաղալ, քիչ մը խառ–նաշփոթութիւն առաջ բերելու հա–մար։

Մինչդեռ, Հաթայէն գաղթող քանի մը հազար անձերու տառապանքին հանդէպ ցաւ զգացող այդ մարդիկը՝ իտալական գանգուածներ պարունա–կող տեղերը բռնագաղթի կը ստիպեն այն 250.000 Գերմանները, որոնք դա–րերէ ի վեր կ՚ապրին վերին Ատիճէի շրջականները Գրէնէրի ճամբուն վը–րայ։ Բոլոր ականատես ստարական–ները ու ճամբորդները հոնկէ կը հա–նեն, որպէսզի քաղաքակիրթ աշխար–հի հանրային կարծիքը անտեղեակ մնայ։ Գերման մամուլը իր ցեղակից–ներուն գլխուն բերած փորձանքին վրայ թող արցունք թափէ ամէն բանէ առաջ»։

Հ. Մ. Ը. Մ.

Սկաուտական բանակում

Շաբաթ գիշեր միաժամանակ Փա–րիզէն եւ Վիէնէն սկաուտական խում–բերը մեկնեցան իրենց այս տարուան բանակավայրը, Կրընոպլի շրջանի Սէն Թէօֆրէի լիճերուն եզերքը։

Վիէնի սկաուտները իրենց նախա–գահ Հայր Տէրմոյեանի, եւ խմբա–պետ Արսէն Կարապետեանի հետ կա–նուխէն Կրընոպլը հասնելով Հայոց Թաղի Կ. Խաչի սրահին մէջ կ՚անցը–նեն գիշերը։

Իսկ Փարիզ, Կառ տը Լիոնի մէջ ժամը 7ին 45 սկաուտներ եւ հարիւրի մօտ ծնողներ եւ բարեկամներ սկա–ուտ ընդհ. պետ Գրիգոր Ցակոբեանի շուրջ հաւաքուած, զուարթ եւ խան–դավառ խօսակցութեամբ կը սպասեն մեկնումի ժամուն։

Ուրախ են ծնողները տեսնելով որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադիրն ետ այս տարի իրենց զաւակներուն հետ պիտի ըլլայ ու ամէնքը կը խայտան բարձր տրամադրութեամբ։

Տղաքը կը մեկնին երգելով, ու հան–գիստ ճամբորդութենէ մը վերջ կը հասնին Կրընոպլը, ուր նախապէս չորս սկաուտներու հետ մեկնած շր–ջանապետը, Վաղգէն Անդրէասեան, Վիէնի սկաուտները օթոքարին մէջ տեղաւորած, կը սպասէր Փարիզցինե–րուն։

Ժամը 9ին պայծառ եւ հրավառ ա–րեւով բոլորը հասած են բանակա–վայրը, ու մինչդեռ տղաքը կը հանգ–չին, խմբապետները կ՚ընեն վրանները յարդարելու վայրին ընտրութիւնը, երկու լիճերու վրայ, գեղեցիկ տես–քով, մաքուր եւ ցանկապատով շրջա–պատուած մարգագետնի մը մէջ։ Ու կը սկսի բանակումի գեղեցիկ ժրա–ջան աշխատանքը։

Սկաուտ

Մեծ ընտանիք

Ֆր. Կ. Խաչի երկրորդ խումբի մեկ–նումի օրն է օգոստոս 2ը, ժամը 9ին բոլոր ծնողները իրենց փոքրիկները արդէն կայարան բերած, կը սպասեն մեկնումի ժամուն։

Հոն են Տրջ. Վարչութեան անդա–մուհիները որոնք զբաղած են զանա–զան կարգադրութիւններ ընելով, հոն են նաեւ Կ. Խաչուհիներու մեծ մասը որոնք եկած են ողջերթ մաղթելու։ Բոլոր մանուկները անհամբեր են շո–գեկառք նստելու, վախնալով որ կը–նան ետ մնալ։ Ժամը կը մօտենայ, ամէնքը այլեւս տեղաւորուած են եւ պատուհաններէն իրենց ծնողքներուն համբոյրներ կ՚ուղարկեն, բարձրախօ–սը կը յայտարարէ մեկնումի պահը, խնդրելով որ ժողովուրդը հեռանայ։ Շոգեկառքը կը սկսի շարժիլ, շարժե–լով բոլոր ձեռքերն ու թաշկինակնե–րը։

Մանուկները հանգստացած՝ իրենց տեղերը կը գրաւեն ու կը սկսին պա–յուսակները բանալով ուտել, ան–շուշտ հսկիչները կ՚արգիլեն, վախ–նալով որ կրնան տկարանալ։ Մեծա–մասնութիւնը հանգիստ կը քնանայ մինչեւ առաւօտ։

Ժամը 7ն է եւ խումբը հասած է Ռուայեան։ Դիմաւորելու եկած են Տիկին Քրմոյեան եւ ուրիշներ։ Օթօ–քարը պատրաստ մեզի կը սպասէ, ուր տղաքը կը նստին։ Իրենց պայու–սակներն ալ կը տեղաւորենք ու օթօ–քարը կը սկսի շարժիլ, անցնելով գեղեցիկ ծաղիկներով ու ծառերով ե–զերուած փողոցներէ։

Տասը վայրկեանէն արդէն մեր կա–յանի գրան առջեւն ենք։ Տղաքը վար կ՚իջնեն, կը լուացուին ու իրենց նա–խաճաշը ընելով կը բարձրանան իրենց սենեակները, հանգստանալու եւ քնա–նալու։

Ցաւօրդաբար պիտի տանք տեղե–կութիւններ մեր կայանի կեանքէն որ նահապետական մեծ ընտանիքի մը տպաւորութիւնը կը ձգէ դիտողին։

Ա. Խ.

ՌՈԶՎԷԼԹ ԿԸ ՄԵՂԱԴՐԷ ԻՐ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐԸ

Միացեալ Նահանգներու նախագա–հը, քոնկրէին արձակուրդէն յետոյ, իր առաջին յայտարարութիւնները ը–րաւ մամուլին։ Ռոզվէլթ ըսաւ թէ «հանրապետականներուն եւ քոնկրէին ժողովրդապետականներէն մէկ մա–սին գործակցութիւնը խաղաց 1500 միլիոն մարդկային էակներու ապա–հովութեանը հետ, մերժելով վերա–քննել չէզոքութեան օրէնքը»։ Ան աւելցուց թէ՝ ուժեղ փոքրամասնու–թիւն մը, բաղկացած հանրապետա–կաններէն եւ 20 —25 առ հարիւր ժո–ղովրդապետականներէ, ընելով այդ սխալը՝ կապեց իր թեւերը՝ թշնա–մութեանց վերսկսումը խափանելու մասին ճիգ մը ընելու կարելիութե–նէն զրկելով զինքը։

Նոյն փոքրամասնութիւնը, շարու–նակեց նախագահը, խաղաց նաեւ 20 միլիոն Ամերիկացիներուն աշխատան–քին հետ, մերժելով գրադիլ անտեսա–կան վերելքի ծրագրով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (95)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

— Դժբախտաբար ես ծեր եմ, այլ–եւս քալելու անկարող, ես աւելի շուտ հասայ իմ ուժերուս, քան թէ ճամ–բուս ծայրը։ Բառորդ ժամուան ճամ–բայ մը բաւական էոր ծունկերս բա–նալովին ուժասպառ ըլլան եւ ես ը–նկղուած ըլլամ կանգ առնելու։ Եթէ այդպէս չըլլար, ես կրնայի ձեզ ըն–կերակցիլ։ Թերեւս սա ճշմարիտ բա–րիք մըն է, որ ես կարող չեմ ընկե–րակցիլ։ Ձեզ համար ես աւելի վտան–գաւոր կրնայի ըլլալ, քան օգտակար։ Այստեղ իմ ներկայութիւնը տակաւին կը թոյլատրեն, բայց ես կասկածելի անձ մըն եմ կապոյտներուն համար՝ իբրեւ գիւղացի եւ գիւղացիներուն համար՝ իբրեւ վհուկ։

Այս ըսելով կը սպասէր. թէ ինչ պի–տի պատասխանէ կինը. բայց վերջինս մինչեւ անգամ աչքերն ալ վեր չբարձ–րացուց։

Սեւեռուն գաղափար մը կը յանգի կամ խելագարութեան, կամ թէ հե–րոսութեան։ Բայց ի՞նչ հերոսութեան ընդունակ կրնայ ըլլալ խեղճ գեղջ–կուհի մը։ Ոչինչ։ Ան կրնայ միայն մայր ըլլալ, ահա բոլորը։ Կինը օրէ օր աւելի կը խորասուզուէր իր երազ–ներուն մէջ։ Դելմարք այդ կը նկա–տէր։

Եերուկը փորձեց զայն զբաղեցնել. բերաւ անոր համար թել, ասեղներ եւ մատնոց. եւ արդարեւ, ի մեծ հաճոյս Թէլմարքի, ան սկսաւ կարել։ Ան դարձեալ կը մտածէր, բայց միեւնոյն ժամանակ կ՚աշխատէր. իսկ աշխա–տանքը առողջութեան նշան է։ Անոր ոյժերը կամաց կամաց կը վերադառ–նային. կարկատեց իր սպիտակեղէ–նը, զգեստներն ու կօշիկները։ Բայց անոր աչքերը դարձեալ պաղած մնա–ցած էին։ Կարելու ատեն կիսաձայն

տխուր երգեր կ՚երգէր, կը շշնջար զանազան անուններ, հաւանաբար իր մանուկներուն անունները, բայց ոչ այնքան որոշ, որ Դելմարք կարենար հասկնալ։ Ցետոյ կ՚ընդհատէր երգե–լը եւ ականջ կը դնէր թռչուններու ձայնին, կարծես անոնք խապրիկներ ունէին իրեն համար։ Ան կը դիտէր, թէ ինչ եղանակ է. շրթունքները կը շարժէին, երբ ցած ձայնով ինքն ի–րեն կը խօսէր։ Պարկ մը կարեց եւ շագանակներով լեցուց։ Առաւօտ մը Դելմարք տեսաւ, որ ան՝ հայեացքը անտառներու խորութեան ուղղած՝ ինքզինքը դիզուածին յանձնած՝ ճամ–բայ կ՚ելլէր։

— Ո՞ւր կ՚երթաք, հարցուց ան։

— Կ՚երթամ զաւակներս փրկելու, պա–տասխանեց կինը։

Ծերուկը այլեւս չփորձեց զայն կեց–նել։

Ե.

ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԿՈՒ ԲԵՒԵՌՆԵՐԸ

Քանի մը շաբաթներ անցեր էին, ո–րոնք լեցուն էին քաղաքային պատե–րազմի ամէն տեսակ շարժումներով, երբ Ֆուժէի շրջանը կը խօսէին միայն երկու մարդոց մասին. անոնք եր–կուքն ալ թէեւ իրարու հակառակ, բայց միեւնոյն գործը կը կատարէին, այսինքն ճակատ առ ճակատ կը վա–րէին յեղափոխութեան մեծ կռիւը։

Վանտէական վայրագ մենամարտը կը շարունակուէր, բայց Վանտէն իր ոտքին տակ գտնուած հողը կը կոր–սնցնէր։ Իլ-է-Վիլէնի մէջ մասնաւո–րապէս, շնորհիւ երիտասարդ հրա–մանատարին, որ Տօլի մէջ վեց հազար արքայականներու յանդգնութեան այնքան գերազանց կերպով պատաս–խանած էր հազար հինգ հարիւր հայ–րենասէրներու անվեհերութեամբ, ա–պստամբութիւնը եթէ ոչ բոլորովին զսպուած, գոնէ շատ նուազած եւ շատ սահմանափակուած էր։ Այդ հարուածին յաջորդեր էին ուրիշ բազ–մաթիւ նոյնքան բարեբաստիկ հար–ուածներ, եւ այս բարեբաստիկ յաջո–ղութիւններէն ծնած էր նոր դրու–թիւն մը։

Գործերը փոխած էին իրենց դէմքը. սակայն վրայ հասած էր տարօրինակ բարդութիւն մը։

Վանտէի բոլոր այս մասին Հանրա–պետութիւնը յաղթանակած էր. այդ դուրս էր բոլոր կասկածէ։ Բայց ո՞ր Հանրապետութիւնը։ Այս նոր սկսող յաղթանակին մէջ երկու տեսակ Հան–րապետութիւն կար — ահաբեկման Հանրապետութիւն եւ գթասրտու–թեան Հանրապետութիւն։ Մէկը կ՚ու–զէր յաղթել խստութեամբ, իսկ միւ–սը՝ մեղմութեամբ։ Առնցմէ ո՞րը յաղթող պիտի ըլլար։ Հանրապետու–թեան այս երկու տեսակներն ալ, զի–ջողը եւ անողոքելին, ունէին՝ իբր ներկայացուցիչ՝ երկու մարդ որոնց–մէ իւրաքանչիւրը իր ազդեցութիւնն ու իշխանութիւնը ունէր. մէկը զին–ւորական հրամանատար, միւսը քա–ղաքացիական պատգամաւոր. ա–սոնցմէ ո՞վ յաղթանակը պիտի տա–նէր։ Այս երկու մարդոցմէ մին, պատգամաւորը, ահաւոր իրաւունք–ներու վրայ յենած էր։ Հասած էր ան եւ իր հետ բերած Փարիզի Քոմմիւնի՝ Սանդէրի վաշտերուն ուղղած սպառ–նալից նշանաբանը՝ «Որեւէ չշնորհել, երբեք չխնայել»։ Բոլորն ալ իր իշ–խանութեանը հպատակեցնելու հա–մար ան իր ձեռքը ունէր Քոնվանսիո–նի վճռագիրը, որ մահուան կը դա–տապարտէր այն մարդը, որ ազատու–թիւն կամ փախչելու հնարաւորու–թիւն կուտար գերի բռնուած որ եւ է ապստամբապետի. ունէր այն լիա–զօր իրաւունքները, որոնք կը բխէին Հասարակաց Փրկութեան Ցանձնաժո–ղովէն. ունէր հրամանագիր մըն ալ, որ կը հրաւիրէր իրեն հնազանդիլ՝ պատգամաւորին եւ ստորագրուած էր՝ Ռոպէսփիէր, Տանթօն, Մարա։ Իսկ միւսը՝ զինուորը իր ձեռքին ու–նէր միայն մէկ ոյժ՝ գթասրտութիւ–նը. իր կողմէն ունէր միայն իր բա–զուկը, որ կը հարուածէր թշնամին, եւ իր սիրտը, որ ներում կը շնորհէր անոր։ Ցաղթական՝ կը կարծէր, որ ունի եւ իրաւունք խնայելու յաղ–թուածներուն։

Առկէ ծագած էր այդ երկու մար–դոց միջեւ տեսակ մը թաքուն, բայց խոր տարաձայնութիւն։ Անոնք՝ եր–կուքն ալ կ՚ապրէին տարբեր մթնո–լորտի մէջ. երկուքն ալ կը կռուէին ա–պստամբութեան դէմ, եւ իւրաքան–չիւրը ունէր իր մէջ իր զինու կայծա–կը, մին՝ յաղթանակը, միւսը՝ ահա–բեկումը։

(Շար.)

ՅԱՆՑԻԿԻ ԾՐՋԱՆԱՊԵՏԻՆ ՃԱՌԸ

ՀԻԹԼԷՐ ԵՒ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ՊԻՏԻ ՏԵՍՆԱԿՑԻ՞Ն

Տանցիկի կուսակցական շրջանապետը, Ֆորսթէր, կրակոտ ճառ մը խօսեցաւ այդ երկրամասի կցման մասին, առանց թուական որոշելու: Գերմանիոյ անթիւ բոլոր կայնները կը բանէին, այս առթիւ: Միեւնոյն ատեն հանրաց անթելի բոլոր կայնները կը բանէին, այս առթիւ: Միեւնոյն ատեն հաղորդուեցաւ թէ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ արտաքին նախարարները տեսակցութիւն մը պիտի ունենան, քննելու համար իրենց միացեալ քաղաքականութիւնը. Կարծողներ կան թէ այս հանդիպումը պիտի ծառայէ տեսակցութիւն մը սարքելու Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի միջեւ:

Շրջանապետին ճառը անուղղակի պատասխան մըն էր լեհական մամուլի յարձակումներուն: Հեռագիրները կ'ըսեն թէ խօսած ատեն Տանցիկի ունկնդիրները կ'աղաղակէին,— «Մենք կ'ուզենք Գերմանացի ըլլալ»: Պ. Ֆորսթէր ձայները կ'աղաղակէին,— «Մենք կ'ուզենք Գերմանացի ըլլալ»: Պ. Ֆորսթէր ճառը կ'աղաղակէին,— «Մենք կ'ուզենք Գերմանացի ըլլալ»։ Պ. Ֆորսթէր ըսաւ թէ անոնց կերպով լեհական մամուլին «անպատիւ սպառնալիքները», չնչաց թէ անոնց նպատակն է պատերազմ յարուցանել, պաշտօնական շրջանակներու մեղսակցութեամբ: «Լեհաստան ամէն բան կ'ընէ սաստկացնելու համար առելութիւնը Գերմանիոյ դէմ: Մենք վստահ ենք թէ Առաջնորդը պատեհ ժամուն պիտի ընէ ինչ որ արդար է ընել: Թող Լեհաստան իմանայ.—

1. Պատերազմի սպառնալիքները, որքան ալ գրգռիչ ըլլան, որ եւ է վախ չեն պատճառեր մեզի եւ Տանցիկի:

2.— Մենք, ազգային ընկերվարականներ, պիտի հսկենք որ Տանցիկի ժողովուրդը չկորսնցնէ իր պաղարիւնը այս լարուած շրջանին մէջ: Տանցիկի ժողովուրդը վստահութիւն ունի իր վարիչներուն վրայ եւ գիտէ որ անոնք անհրաժեշտ միջոցները ձեռք պիտի առնեն, երբ վայրկեանը հասնի:

3.— Մենք վերջին շաբաթներու միջոցին ամէն բան ըրինք, եւ մղելու համար ամէն յարձակում եւ բռնութիւն:

4.— Լեհաստան պէտք է գիտնայ թէ Տանցիկ մինակ չէ. լքուած չէ այս հողին վրայ, այլ Մեծն Գերմանիան, մեր մայր հայրենիքը եւ մեր Առաջնորդը՝ Ատոլֆ Հիթլէր վճռած են ամէն վայրկեան եռ մղել որ եւ է յարձակում Լեհերու կողմէ: Եւրոպայի բոլոր պետութիւններէն միայն Լեհաստանն է որ լաւ յարաբերութիւններ չունի իր հարեւաններուն, եւ մասնաւորապէս իր երկու մեծ դրացիներուն, Գերմանիոյ եւ Ռուսիոյ հետ»:

Բանախօսը յիշեց յուշեց Լեհաստանի ազգային փոքրամասնութեանց խնդիրը եւ պատասխանեց «Վերսայլի ոճիրը» Տանցիկի մասին, վկայութեան կանչելով անգլիացի եւ ֆրանսացի քաղաքագէտներ: Ցետոյ նորէն յարձակելով Լեհաստանի վրայ, ըսաւ թէ ան շարունակ սպառնալիքներ կը կարդայ Լեհաստանի վրայ, ըսաւ թէ ան շարունակ սպառնալիքներ կը կարդայ Տանցիկի նաւահանգիստին տնտեսութիւնը: «Անգլիոյ տարէ եւ փճացուցած է Տանցիկի նաւահանգիստին տնտեսութիւնը: Չըրչիլ 1932ին համար Տանցիկի խնդիրը իր մէկ պիտուորին ոսկորը չարժեր: Չըրչիլ 1932ին կը յայտարարէր որ եթէ անգլիական կառավարութիւնը կ'ուզէ բան մը ընել Եւրոպայի խաղաղութեան համար, պէտք է ջանայ լուծել Տանցիկի եւ Նոր-Եւրոպայի խաղաղութեան համար, պէտք է ջանայ լուծել Տանցիկի եւ Նըր-բանցքի խնդիրները: Ֆրանսա երբեք թոյլ պիտի չտար որ նըրանցք մը հաստատուէր Նանսիէն Հավր»:

Եզրակացնելով, շրջանապետը յայտարարեց թէ «մօտ է ազատութեան ժամը, այսինքն Տանցիկի միացումը գերմանական պետութեան: Այս առթիւ փառարանեց Առաջնորդը եւ կարդաց հեռուեալ հեռագիրը, որ ուղղուած էր անոր.

— «Տասը հազար Տանցիկցիներ ժողով գումարեցին, բողոքելու համար սմբռակածութեան սպառնալիքներու դէմ որոնց մասին կը խօսի լեհական մամուլը: Այս առթիւ սիրով ձեզի կ'ուղղեն իրենց աչքերը եւ ձեզ կը նկատեն իրենց Առաջնորդը, ամենայն վստահութեամբ»:

*** Իրազեկներու կարծիքով, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ արտաքին նախարարներուն տեսակցութիւնը, որ տեղի կ'ունենայ Սալցպուրկի մէջ (Աւստրիա), պիտի ծառայէ միջին ճամբայ մը գտնելու եւ նոր բանաձեւ մը ներկայացնելու ժողովրդավար պետութեանց:

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԿՌԻՒՆԵՐ
ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Արաբական թերթերը կը գրեն, լուրը առնելով Անգարայէն (3 օգոստ.).— Ստացուած լուրի մը համաձայն, Թրքական ուժեր յաջողեցան ամբողջապէս պաշարել Երզնկայի ապստամբ Քիւրտերը: Անցած շաբաթ արդէն պաշար-ուած էր Հայաստանը ցեղախումբը:

Պաշարուած ապստամբները փորձեցին ճեղքել պաշարման օղակը, սակայն բուռն բախում ունեցան յառաջապահ հեծելազունդի մը հետ, որ ստիպեց ապստամբները փախչիլ դէպի լեռները: Թրքական կարեւոր ուժեր հասնելով ապստամբները փախչիլ դէպի լեռները: Թրքական կարեւոր ուժեր հասնելով արիւնալի կռիւ մը ունեցան Քիւրտերու հետ: Օդանաւեր մասնակցեցան կռիւներուն: Ի վերջոյ ապստամբները պարտուեցան եւ բնաջնջուեցան:

Այս ապստամբ Քիւրտերը տարիներէ ի վեր խառնակութիւններ կը սարքէին եւ դժուարութիւններ կը պատճառէին կառավարութեան:

Քիւրտերը, վերջին բախումներու միջոցին, ունեցած են 200 մեռեալ: 10 գրգռիչ պարագլուխներ ալ կախաղան հանուած են:

ՑԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՌՈՄԷՆ արտաքսուեցաւ Նոււոյորք-Թայմզի թղթակիցը, Մուսոլինիի անձնական հրամանով: Միայն քանի մը ժամ միջոց տրուեցաւ, հեռանալու համար: Պատճառը այն է որ թղթակիցը հեռագրած էր թէ Մուսոլինի հիւանդ է:

ՍՊԱՆԻՈՅ նոր դահլիճը կազմուեցաւ նախագահութեամբ զօր. Ֆրանքոյի եւ մասնակցութեամբ 12 անդամներու: Զօրավարը որոշած է հզօր բանակ մը, նաւատորմիղ մը եւ օդատորմիղ մը հաստատել Սպանիոյ մէջ: Իրմէ վերջ ամէնէն զօրաւոր հեղինակութիւնն է Սէրրանօ Սունէր, ներքին նախարարը, ջերմ կուսակից Առանցքին քաղաքականութեան:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ արտաքին նախարարներուն միջեւ նամակներ փոխանակուած են Տանցիկի մասին, կը գրէին կարգ մը թերթեր: Կիսա-պաշտօնական ցեկոյց մը կ'ըսէ թէ յուլիս 1ին Պ. Ժորժ Պոնէ ունկնդրութեան ընդունելով գերմանական դեսպանը, անոր հաղորդեց Ֆրանսայի տեսակէտը Տանցիկի մասին Գերմանիոյ արտաքին նախարարին ալ պատասխանեց, պարզելով գերմանական տեսակէտը: Դեսպանին վերջին այցելութիւնը կապ չունի այս հարցին հետ:

ՄՕՏ 2000 քաղաքացիներ, մեծ մասով Հունգարներ, զրկուեցան ռումանական հպատակութենէ, երկրէն փախած ըլլալով:

ՄԱՀԱՊԱՏԻԺ սահմանուեցաւ Իտալիոյ մէջ, բոլոր անոնց դէմ որ երկրէն դրամ կը փախցնեն օտարներու մեղսակցութեամբ: Միեւնոյն ատեն պիտի գրաւեն դատապարտեալներուն ստացուածքը:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԷՆ կը հեռագրեն թէ Կիկլատեան կղզիներէն մէկը անհետացած է երկրաշարժի մը հետեւանքով: Կղզին ամայի էր:

ՈՒԹ ԱՄԻՍ բանտարկութեան դատապարտուեցաւ, Նանսիի մէջ, աւելածու մը, Մուժնէլ Էրնէսթ, 40 տարեկան, որ ոչ միայն փորձած էր պղծել իր 16 տարեկան աղջիկը, այլեւ թոյլ կուտար որ ուրիշ 46 տարեկան հրէշ մըն ալ լլկէ զայն: Այս վերջինն ալ դատապարտուեցաւ երեք ամիս բանտարկութեան:

28 ՏԱՐԵԿԱՆ ԹՐԹՈՒՇԻ ՄԸ չորս մանչ զաւակ մէկէն ծնաւ Անատոլուի մէկ գիւղին մէջ: Չորս զաւակներն ալ քաջառողջ են:

ՆԵՂՈՍԸ յախաղանց իջած է, ինչ որ չէր տեսնուած 50 տարիէ ի վեր: Բամպակի հունձքը մեծապէս պիտի տուժէ ջուրի պակասէն:

Սաւսէյի հանգանակութիւնը (Ա. ցանկ)

Յ. Կ. Խաչի մասնաճիւղ 200 Ֆրանք, Աղաւախանեան եղբարք (Լիոնէ) 100, Ս. Գեորգեան (Լիոնէ) 100, Մ. Պօղոսեան, Տիկին Ե. Պօղոսեան, Կ. Երամեան, Խ. Մկրտիչեան, Մ. Գրքալէլեան, Սարգիսեան եղբարք (Փիէրֆիդ), Գ. Ալեքսանեան (Փարիզ), Ս. Աճեմեան, Ղ. Ներկարարեան, Ա. Փանոսեան, Տէր Յարութիւնեան եղբարք (Լիոնէ) 50ական ֆրանք, Ք. Սերոբեան 30, Կ. Ա-բելեան, Ս. Գարաբեան, Օ. Խանպէկեան, Յ. Շաքարեան, Ա. Թիւրապեան, 25ական, Արմէն եւ Արաչ Ներսէսեան, Ա. Վարդանեան, Վ. Նահապետեան, Յ. Երամեան, Յ. Թոփալեան, Թ. Նազաչեան կանէս, Օ. Կարապետեան, Փ. Անդրանիկեան, Գ. Շոլոսուրեան, Լ. Գանթարճեան, Ա. Աճեմեան, Ժ. Տալկալեան, Տիկին Աղատիկեան (Լիոնէ) 20ական, Ն. Ալատինեան, Գ. Կիւմիւշխանացեան, Տիկին Ա. Դուրթեան, Տիկին Լ. Սէմէրճեան, Տիկին Լ. Գամլեան 15ական, Թ. Ծիհանեան 12, Խ. Աստուրեան, Բ. Գումրուլեանց, Կ. Վարդերեսեան, Փ. Յովհաննէսեան, Տիկին Մ. Սիմիթեան, Յ. Մնացականեան, Մ. Բարունակեան, Ս. Տէրտէրեան, Ա. Մանուկեան, Կ. Գասպարեան (Կրօլէ), Տիկին Զ. Գալայեան, Տիկին Արծիւեան, Լ. Տապաղեան, Վ. Ծի-հանեան, Ա. Տուրղութեան (Փարիզ), Գ. Տէր Վարդանեան, Պօղոսեան ընտանիք (Լիոնէ), Տիկին Պէկեան (Լիոնէ) 10ական, Պ. Առաքելեան, Տիկին Տիրուհի Թաճեան, Ն. Գոչեան, Ժ. Աւետիսեան, Հ. Զօրեան, Մ. Մաճառեան, Բ. Գասպարեան, Ա. Վարդանեան, Տիկին Մ. Մինասեան, Մ. Քրպաշեան, Փորթուգալեան (Լիոնէ), Գ. Վարդանեան 5ական, Տիկին Ն. Խաչատուրեան 3, Տիկին Ս. Առաքելեան 2.50, Կ. Երամեան 2, Տիկին Աղաւնի Գեւորգեան 2 ֆրանք, գումար՝ 1701.50: Փոխադրութեան ծախք 9.95: (Տես «Յառաջ» 11 օգոստոս):

Տէսինի հանգանակութիւնը (Ա. ցանկ)

Տեղատիրոյ Հայր. Միութիւն 300, Հ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղ 200, Հայ Դամ. եւ Մարտիկներու Միութիւն 200, Սարգիս Առաքելեան, Խորէն Գարագէօզեան, Տիգրան Տէյիրմէնճեան 100ական, Նշան Գասպարեան, Վահան Հիւսեան, Թորոս Հերոյեան, Յարութիւն Մուրատեան, Խորէն Փափազեա, Անդրանիկ Գապայճեան Կ. Գօբեան, Պօյաճեան ընտանիք Յ. Մուրատեան, ՈՒ Բ. Փափազեան, Յ. Գասպարեան 50ական, Ա. Հաճի Յոնիկեան, Յ. Զաթալեան, Օ. Իսրայէլեան 50ական, Լ. Աստուրեան, Ն. Էլքէլէկեան, Դերասան Գոյարեան, Վ. Յակոբեան, Հ. Օհանէսեան, Թ. Շամեա, Յ. Ղազարեան, Յ. Յակոբեան, Ա. Շաքարեան 25ական, Փ. Սարգիսեան, Յ. Մովսէսեան, Յ. Քաթիպեան, Յ. Խզրեան, Ա. Յ-կոբեան, Գ. Յովհաննէսեան, Ս. Բարսեղեան, Փ. Մանուկեան, Գ. Տէր Պօղոսեան, Յ. Նալեան, Յ. Շահազատեան, Խ. Վարդապետեան, Գ. Գալուստեան, Ն. Ռազմկեան, Հ. Աւետիսեան, Մ. Ցոլաքաշեան, Կ. Ժամկոչեան 20ական, Բ. Աբրահամեան, Գ. Զաթալեան, Զ. Պապազեան, Տ. Մանուկեան, Ռ. Կէնճեան 15ական, Մ. Դալճեան, Դ. Շիրինեան, Խ. Փաշաճեպեան, Ա. Միսիրլիպէլեան, Խ. Յարութիւնեան, Յ. Քէշիշեան, Թ. Տէր Թորոսեան, Ն. Թուֆալեան, ՈՒ. Ս. Մաթէոսեան, Տ. Ճէլօեան, Կ. Տէր Պօղոսեան, Մ. Կարապետեան, Ա. Յակոբեան, Տիկ. Ս. Իսրայէլեան, Ա. Քէշիշեան, Յ. Գարաեան, Հ. Բաղտասարեան, Օ. Աբրահամեան, Ք. Ալթունեան, Ա. Գասպարեան, Հ. Ճօրճեան, Յ. Տէր Թորոսեան, Խ. Մանուկեան, Մ. Քէշիշեան, Ա. Քանթարճեան, Ա. Պօղոսեան, Ա. Խորէնեան, Տիկ. Օհանեան, Յ. Մկրտիչեան, Ն. Լազգանեան, Ա. Միքայէլեան 10ական, Գ. Տէր Թորոսեան, Տիկ. Գալուստեան, Խ. Ալիքեան, Յ. Գասպարեան, Թ. Կիրակոսեան, Հաճի Գույումճեան, Օ. Պօզեան, ՈՒ. Մ. Քէօլէեան, Ղ. Մարգոսեան 5ական, Տիկ. Գոյումեան 4, Հ. Զաքարեան 3, Հ. Գալօեան, Գ. Աբրահամեան, Մ. Մարգոսեան 2ական, Մ. Ծրարիկ Տէր Սահակեանի ամուսնութեան առթիւ Օր. Մ. Գասպարեան եւ Ն. Տիւլէկերեանէ 100 Ընդհ. գումար 3013 (Տես Յառաջ 10 Օգոստ.) Հանգանակութիւնը կը շարունակուի:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Paul du Véou
Chrétiens en péril au Moussadagh
(Enquête au Sandjak d'Alexandrette)

200 էջ, քարտէս եւ բազմաթիւ նկարներ, գին 15 Ֆր., թղթատարի ծախքով 16 Ֆր.: Նոյն հեղինակէն LE DÉSASTRE d'ALEXANDRETTE 12 Ֆր., թղթատարի ծախքով 13 Ֆր.:

Դիմել Գրատուն Հրատ.-Սամուէլի, 51, Rue Monsieur le-Prince, Paris-6 chèque Postal: 1278-35 Tél. Danton 8865.

ՊԱՏԱՐԱԳ

Ի յիշատակ Շավիլի եւ շրջականներու բարեպաշտ ժողովրդեան կը ծանուցանենք թէ յառաջիկայ 13 Օգոստ. Կիրակի օր, Մ. Աստուածածնայ տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ եւ խաղողի օրհնութիւն տեղի պիտի ունենայ տեղւոյս Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան մէջ: Երգեցողութիւնք պիտի կատարուին ցպրպոպ Պ. Բազռեանի ղեկավարութեամբ եւ տեղական ուժերու մասնակցութեամբ: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8,30:

ՏՕՆ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

Մարսէյլ-Փրատոյի Մայր եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ յառաջիկայ Կիրակի, 13 Օգոստ. Տօն Ս. Աստուածածնի, կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Տ. ՋՕՆ ՎՐԴ. ՏԷՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ: Կը կատարուի խաղողի օրհնութիւն եւ բաշխում: Երգեցողութիւններուն կը մասնակցի դպրախումբի ամբողջական կազմը, ղեկավարութեամբ Պ. Յ. Մամըլքեանի: Խաղողի նուիրատուներէ կը խնդրուի դրկել ուղղակի եկեղեցի:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Սեփաստիոյ Նահանգ. Հայր. Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները կարեւոր ժողովի մը որ տեղի կ'ունենայ 13 Օգ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Երիվանեան սրահին մէջ, 2 Rue de la Tiphaine: Օրակարգ Երկու ամսերու գործունէութիւն: Մուրատեան վարժարանի մէջ:

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՇՐՋ. ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎ

Սկաուտներու ազգ. ընդհ. պետ Գրիգոր Յակոբեանի առաջարկութիւնը շրջանի բոլոր խումբերու կողմէ միաձայնութեամբ ընդունուած ըլլալով, պատգամաւորական ժողովը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ 13 Օգոստոսին բանակումի վայրը St. Theoffrey (Isère):

Սկաուտական Շրջ. Գործ. Մարմին

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame .. Paris (13)

La Cérémonie de «La Flamme» sous l'Arc de Triomphe

Ֆրանսական բանակի հայ նախկին կամաւորներու Միութիւնը պատիւը պիտի ունենայ հրահրելու Անծանօթ Զինուորի յիշատակի բոցը այս Շաբաթ օր, Օգոստոս 12ին, իրիկուան ժամը 6,30ին: Սոյն արարողութիւնը վերապահուած է միայն նախկին ռազմիկներու միութիւններուն, կը կատարուի ամէն օր, եւ մասնաւոր փայլով միայն շաբաթ օրեր, գինուորական նուագախումբի մը ընկերակցութեամբ: Այս առթիւ վարչութիւնը կը հրաւիրէ հայ. միութիւնները եւ հայ երախտապարտ միութիւնը բերել իրենց յարգանքի բաժինը, միանալով թափորին որ պիտի կազմուի ժամը 6ին Av. Georges V թիւ 51—53ին առջեւ: Կը խնդրուի հետեւիլ կարգադիր ընկերներու հրահանգներուն, թափորը կը մեկնի ժամը 6,10, զինուորական քայլով: Ցեկինները պէտք է ներկայանան ուղղակի Յաղթական Կամարին առջեւ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15-78
Chèque Postal Paris 1678-63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Բոլոր երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 13 ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE 13 Août 1939

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4117

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՍԱՆԵՐԸ»

Անոնք որ «Յառաջ»ով շնչեցին, 1925էն ի վեր, ուզեր են անաղնիկալ մը սարքել, իբրեւ «սրտագին նուէր»։ Եւ հրապարակ հանած են հատոր մը, «Յառաջի Սաները»,— ծաղկեփունջ մը՝ իրենց գրուածքներէն

Սրտագին շնորհակալութիւն բոլորին, ինչպէս եւ անոնց որ գուրս մնացած են հատորէն։

Երախտագիտութեան այս ցոյցը խորապէս կը ճնշէ մեր վրայ։

Մենք ուրիշ բան րրած չենք, եթէ ոչ կատարել տարրական պարտականութիւն մը, շրջապատուած հաւատաւոր եւ եռանդուն աշխատակիցներով, որոնց մեծ մասը եղած են երիտասարդներ, հասուն կամ սկսնակ։

Մենք այդ աշխատանքը կատարած ենք հաւատքով եւ յարատեւութեամբ, այլ մանաւանդ խանդավառութեամբ, առանց որուն անկարելի է տեւական շարժում ստեղծել։

Հարազատ է եւ հասուն՝ այդ խանդավառութիւնը «Յառաջ»ի եւ իր աշխատակիցներուն համար, քանի որ անոնց վերեւ կը սաւառնի հերոսական ոգին Հ. Յ. Դաշնակցութեան, այրիւր անսպառ ներշնչումներու։

«Յառաջ»ը կը պատկանի սերունդի մը որ միշտ լոյս եւ ճիգ փնտռեց, առանց ընկրկելու որ եւ է չկամութեան կամ դժուարութեան առջեւ։ Առանց մոլորելու զանազան փորձութիւններէ, կամ վհատելու անհնարին յուսախաբութեանց առջեւ։

Պիտի ուզէինք որ այս գիծը դառնար տիրական ուղեցոյց մը բոլորին համար, «Յառաջ»ի հետ կապուած ըլլան թէ ոչ։

Չէ՞ որ, մեր ներկայ սրբերգութեան մէջ, այս լայնծաւալ պաշտամնիքներուն վրայ, մենք ամէն բանէ առաջ կարօտն ունինք հաւատքի, յարատեւութեան եւ վճռականութեան, ինչպէս անոնք որ կը մարմնէին երէկ, սարերու վրայ։

Շատ ճիշդ բանաձեւած է Նարդունին, իր «Թուղթ ընծայման» մէջ, իբրեւ կնքահայրը «Յառաջի Սաներու» հատորին.

— «Յառաջ իր Սաներուն հայորդած է նաեւ իր նկարագիրը, եթէ կ՚ուզէք՝ իր վարդապետութիւնը,— խոէալիզմ։ Նախ ջերմութիւն կը դնէ հոգիներու մէջ, պաշտպանելու համար գաղափարական նկարագիրներու ցրտութեան դէմ։ Բնաւ պայծառութիւն՝ պաշտպանելու համար ռոմանթիք նկարագիրներու մշուշին դէմ։ Եւ ամէնէն վերջ՝ կը կանգնէ գեղեցկութեան արձանը, իրապաշտ գծերով տաշուած եւ հայրենանուէր արտայայտութեամբ կենդանի։ Այդ արձանը եթէ լեզու առնէր, պիտի ըսէր.— Հայկական ամէն ուժ ընծայ մեր հայրենիքին, եւ վերականգնեալ հայրենիքը՝ յառաջադէմ մարդկութեան»։

Այդ «Ընծայականը» կը պարունակէ ուրիշ կարգ մը ճշմարտութիւններ ալ,— խտացեալ գիծերը «Յառաջ»ի աւանդութեանց։

Պիտի ուզէինք որ այդ գիծերէն ուրիշ մէկը, «լեզուական հայրենասիրութիւնը», դառնար նուիրական դաւանանք մը «Յառաջ»ի սաներուն եւ բոլոր երիտասարդներուն համար։

«Յառաջը մէկն է ծաղիկի պէս լեզու ունեցող թերթերէն, եւ թերեւս ամէնէն մոլեռանդ մշակը անոնց»։

Այս «մոլեռանդութիւն»ն ալ կը ծնի նոյն աւանդութենէն,— պաշտամունք հայրենի ժառանգութեան եւ գեղեցկութեան։ Տեսակ մը կիրք՝ կանգուն պահելու, ճոխացնելու, մշակելու համար գանձը անփոխարինելի,— մեր «Մայրենիքը»։

Սան կամ աշխատակից, յաճախ կը գանգատին որ անդադար յօտոց կը բանեցնենք իրենց արտադրութեանց վրայ։

Արդարեւ, որ եւ է ճապաղ բացատրութիւն, ուռուցիկ եւ մաշած խօսք մը, սխալ բառ մը կամ անտեղի օտարաբանութիւն մը մինչեւ ալ սրտնեղութիւն կը պատճառեն «Յառաջ»ի խմբագրութեան։

Ոճի մասին չէ խօսքը։ Ընդհակառակն, մենք ամէնէն աւելի ոճն է որ կը փնտռենք,— նորութիւն, թարմութիւն, արու եւ աշխոյժ դարձուածք։ Վերջապէս գիտ, գիծ, շեշտ, գոյն։

Այդպիսի յատկութիւններ քի՞չ են ծաղկած «Յառաջ»ի մէջ, սկսելով Նարդունիէն։

Մեր ուզածը ոչ տառամոլ քերականութիւնն է, ոչ ալ չոր ու ցամաք հայկաբանութիւնը։ Այլ ուշադրութիւն եւ գուրգուրանք, աններելի վրիպումներէ, թափթփած շարադրութենէն եւ թխածոյ ճոռոմաբանութենէն զգուշանալու համար։

Մանաւանդ որ, ոչ միայն սրբագրութիւններ կը կատարուին տարիներէ ի վեր, ոչ միայն թերթը ինքնին կենդանի դասարան մըն է, այլ եւ մասնաւոր դասեր ալ կը տրուին,— «ի պէտս զարգացելոց»։

Թող անտեղի չհամարուին այս խորհրդածութիւնները, «Յառաջի Սաներու» այնքան սիրուն անակնկալին առթիւ։

Եթէ որ եւ է թերթ կամ սերունդ արժէք մը պիտի ունենայ, գլխաւոր պայմանը այն է որ աւանդուած ճիգը եւ գիծը ոչ միայն շարունակուին, այլ եւ զարգանան, կէս ճամբան չմնալու համար։

Մեր նոր միջավայրին մէջ, ամէն բան դէպ ի այլասերում, շեղում եւ մոռացում կը տանի։ Հետզհետէ կը մաշին շատ մը առաքինութիւններ։

Ի՞նչպէս հակազդել,— յարատեւ աշխատանքով եւ խանդավառութեամբ։ «Հայկական ամէն ուժ ընծայ մեր հայրենիքին»։

Այդ ընծան ե՛ւ մշակոյթ է ե՛ւ քաղաքական - ընկերային պայքար։ Ինքնապաշտպանութի՛ւն։

Ո՞վ պիտի համարձակէր տատանիլ, եւ մնալ այս ճամբուն վրայ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Կ՚ԱՐՈՒՃԱՆ ԻՏԱԼԻԱ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ԵՐԿՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒՆ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարները, կոմս Չիանօ եւ Ֆոն Ռիպպէնթրոփ կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցան Սալցպուրկի մէջ, Եւրոպայի կացութեան մասին։ Այս տեսակցութենէն վերջը երկու նախարարները Պէրխթէսկատէն երթալով, խորհրդակցութիւնները շարունակեցին Հիթլերի հետ։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կ՚ընծայեն այս խորհրդակցութեանց, թէեւ Հռոմ եւ Պերլին կ՚ուզեն համոզել թէ բացառիկ հանգամանք չունին անոնք։

Երկու նախարարները Սալցպուրկի կայարանին մէջ հանդիպելով, գացին ճաշեցին եւ յետոյ խորհրդակցութեան քաշուեցան Վոլֆկանկ լճին ափերուն վրայ։ Տեսակցութեան նպատակները գաղտնի կը պահուին, տեղի տալով զանազան ենթադրութեանց։ Գերմանական եւ իտալական թերթերը այս առթիւ ալ կը շեշտեն թէ Առանցքը աւելի քան զօրաւոր է եւ ամուր՝ ինչպէս երբեք, եւ թէ տեսակցութեան նպատակն էր փոխադարձաբար տեղեկութիւններ կաթր եւ թէ տեսակցութեան նպատակն էր փոխադարձաբար տեղեկութիւններ հաղորդել, Եւրոպայի կացութեան մասին։ Երկու նախարարներուն կ՚ընկերանային երկու դիւանագէտներ որոնք մասնագէտ են դաշնագիրներ մշակելու։ Այս պարագան ալ կ՚աւելցնէ այցելութեան կարեւորութիւնը։ Այս առթիւ դիտել կը տրուի թէ Հիթլեր շուտով արտայայտուիլ Տանցիկի մասին, իր ապրիլ ճառէն ի վեր։ Տանցիկի շրջանապետին վերջին ճառը, որուն ամփոփումը տուեր էինք երէկ, աւելի լարած է մթնոլորտը, յուսահատութիւն պատճառելով մանաւանդ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ։ Գերմանական թերթերը կը շարունակեն գրել տեղալ Լեհաստանի վրայ։ Մարաջախտ Կէօրինկի օրկանը ծանր բառերով կը ձաղկէ Լեհաստանի «բռնութիւնները», յիշելով 204 դէպքեր վերջին հինգ ամիսներու ընթացքին։ Կ՚ըսէ այս դէպքերուն հետեւանքով վեց հոգի մեռած, 21 հոգի ծանրապէս վիրաւորուած են, եւ թէ ամայրագութեան հետ զուգընթաց կ՚երթայ ամէնէն ստորին ընչաքաղցութիւնը։ Միւս թերթերն ալ նոյն լեզուն կը գործածեն երկու օրէ ի վեր, զանազան դէպքեր յիշելով, մինչեւ անգամ կրօնական հալածանք վերագրելով։

••• Երկու նախարարներուն տեսակցութենէն վերջը պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, դիւանագիտական թափանցկութեամբ։ Թերթերը կը շեշտեն թէ այս տեսակցութեամբ երկու երկիրները ուզեցին համոզել աշխարհը թէ Իտալիա եւ Գերմանիա միացած են մինչեւ ծայրը հետապնդել իրենց պահանջները։ Գերմանական թերթերը մասնաւորապէս կը շեշտեն թէ Առանցքը հարկադրուած է խորհրդակցիլ, «պաշտպանելու համար խաղաղութիւնը որ վտանգուած է պաշարման քաղաքականութեան դաւերով»։ Երկու նախարարները քննած են ոչ միայն Եւրոպայի եւ Ասիոյ, այլեւ Մայր. Արեւելքի վերաբերեալ խնդիրները։

••• Պերլինի կուսակցական գլխաւոր օրկանը, «Անկրիֆ» իր վերջին խմբագրականով կ՚ազդարարէ թէ «ռեւեալ խաղաղութիւն մը կախում ունի Թրիանոնի եւ Սէն Ժէրմէնի դաշնագիրներուն վերաքննութենէն»։ Մասնաւորապէս ծանրանալով Միջին Եւրոպայի եւ Պալքաններու կացութեան վրայ, թերթը դիտել կու տայ թէ կարելի չէ այդ շրջաններուն մէջ որ եւ է փոփոխութիւն կատարել առանց Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ կամքին։

••• Երկու նախարարներուն տեսակցութենէն առաջ, խորհրդակցութիւն մը կատարած էին Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ քարոզչութեանց նախարարները, Տոքթ. Կէօպլզ եւ Ալֆիէրի։ Թերթերը կը գրեն թէ տեսակցութիւնը յանգած է շատ գոհացուցիչ արդիւնքի մը։ Այս առթիւ որոշուած է մասնաւորապէս զօրացնել ձայնասփիւռ քարոզութիւնը, ամրապնդելու համար երկու երկիրներուն միաձեւութիւնը, միեւնոյն ատեն ազդելով արտասահմանի վրայ։

Ռումանիոյ թագաւորը Պոլսոյ մէջ

Ռումանիոյ թագաւորը իր ծովային պտոյտէն վերադարձին Պոլիս իջաւ եւ Տոլմապաղչէի պալատը երթալով, տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իսմէթ Ինէօնիւի հետ, որ Անգարայէն եկած էր զինքը դիմաւորելու, ընկերակցութեամբ արտաքին նախարարին։ Այս վերջինն ալ ներկայ էր տեսակցութեան։

Այս տեսակցութենէն վերջը, Անգարայի անգլիական դեսպանը այցելեց Թուրքիոյ արտաքին նախարարին։

Կարոլ թագաւորին այցելութիւնն ալ մեծ ուշադրութիւն գրաւած է քաղաքական շրջանակներու մէջ։ Կը կարծուի թէ Մուսոլինի հետզհետէ կը ճնշէ Պերլինի վրայ, որպէսզի շուտ կարգադրուի Տանցիկի խնդիրը, իրենց ամբողջ ուժը թափելու համար Պալքաններու եւ Միջերկրականի մէջ։ Այս առաջադրութեամբ, Գերմանիա միշտ կը ճնշէ Հունգարիոյ վրայ, իսկ Իտալիա՝ Պուլկարիոյ վրայ։ Այս առթիւ կ՚ըսուի թէ Մուսոլինի հրամայած է բացառիկ միջոցներ ձեռք առնել Եգիպտոսի սահմանին վրայ։

••• Մ. Նահանգներու նախագահը յայտարարեց թէ բացառիկ նիստի պիտի հրաւիրէ խորհրդարանը, եթէ կացութիւնը ծանրանայ Եւրոպայի եւ Մայր. Արեւելքի մէջ, պատերազմի վախ ներշնչելով։ Այս պարագային նախագահը պիտի առաջարկէ փոխել չէզոքութեան օրէնքը։

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի զինուորական պատուիրակութիւնները Մոսկուայի մէջ

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի զինուորական պատուիրակութիւնները Մոսկուա հասնելով անմիջապէս ունկնդրութեան ընդունուեցան Վորոշիլովի եւ Մոլոթովի կողմէ։ Կայարանին մէջ կատարուած ընդունելութեան ներկայ էր նաեւ Թրքական դեսպանատան զինուորական կցորդը, մինչդեռ միւս պետութիւններ ղրկած էին միայն իրենց դեսպանները։ Ֆրանսական պատուիրակութեան նախագահը անձամբ ողջունեց Մ. Միութեան պատերազմական գործավարը,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐ ԲՈՑՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ԱՐՄԻՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

Մարսէյլի բոլոր Միութիւններուն

ԽՄԲ. — Մարսէյլի Առաջնորդարանէն ստացանք հետեւեալ կոչը.—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 7 օգոստոս.— Սիրելի հայրենակիցներ, Ազգ. Կեդր. Վարչութեան հրաւէրով, Օգոստոս 4ին, Առաջնորդարանի մէջ գումարուած ժողովին մէջ, որուն մասնակցելու հրաւիրուած էին շրջանիս ազգային, բարեգործական, խնամատարական, կրօնական, կամաւորական, մշակութային, երիտասարդական եւայլն 25 միութիւններու, ինչպէս նաեւ թաղային խորհուրդներու ներկայացուցիչները, ընտրուեցաւ 9 հոգինոց «Հանգանակիչ Կեդր. Յանձնախումբ» մը, մեր գաղութի հայութեան համակրանքն ու վստահութիւնը վայելող կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներէն եւ իրաւասութիւն ստացաւ այդ մարմնին, որ իր յարմար գտած ձեւով կազմակերպէ՝ Սանճաքի գաղթականներուն ի նպաստ հանգանակութեան գործը քաղաքիս եւ շրջաններու մէջ։

«Հանգանակիչ Կեդր. Յանձնախումբի անդամներն են.—

Կարապետ Ա. քահանայ Երեւանեան (Կրօնական ժողովի ներկայացուցիչ), Պ. Յարութիւն Շալճեան (Ազգ. Կեդր. վարչութեան կողմէ), Պ. Մ. Ջրբաշեան (Բարեգործական), Տիկին Հ. Զաթիկեան (Կապոյտ Խաչ), Պ. Յ. Կէօնճեան (Աղքատախնամ), Ազգին Մարտիրոսեան (Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւն), Ենովք Արմէն (Փրասոյի Ս. Թարգմանչաց եկեղեցի), Լեւոն Գագճեան (Հայ Երաժշ. Միութիւն), Պ. Աստուր Բէօռէեան (Հայ Մշակութային միութիւն)։

Նորընտիր յանձնախումբս իր անդրանիկ նիստին մէջ (օգոստոս 7ին) կազմեց իր դիւանը որուն հրահանգուեցաւ անմիջապէս գործի ձեռնարկել։ Նոյն նիստին մէջ, որոշուեցաւ կազմել նաեւ ենթայանձնախումբեր, Կ. Խաչի, Աղքատախնամի եւ Երաժշտական Միութեան անդամուհիներէն, ընկերակցութեամբ քաղաքի արժանապատիւ քահանաներու (Տ. Տ. Կ. Երեւանեան եւ Շ. քհնյ. Արել-եան)։ Այս տեղեկութիւնները ձեզի հաղորդելով, կը խնդրենք ներկայանալ Առաջնորդարան եւ յանձնախումբիս յանձնել այն գումարը որ ունիք եւ կամ պիտի ունենաք նուիրելու Սանճաքի մեր աղէտեալ եղբայրներուն։ Միեւնոյն ատեն, կը խնդրենք որ դուք ալ ջանաք ձեր հայրենակիցները, բարեկամները, եւ միութեանց անդամակցողները մղել՝ որ իրենց սրտաբուխ նուէրներով զօրավիգ հանդիսանան մեզի, այս նուիրական գործին մէջ։

«Հանգանակիչ ենթայանձնախումբերը պիտի ներկայանան ժամադրեալ ատեններով։

Առկէ զատ, անոնք որ կ՚ուզեն նուէրներ տալ, կրնան անձամբ ներկայանալ Առաջնորդարանը, որ բաց է ամէն ատեն ժամը Յուէէն 12, կէսօրէ ետք 2ուէէն 6։

Միութեանց նուիրած գումարներու համար կը տրուին առժամեայ ստացականներ։ Բոլոր նուիրատուներու ցանկերը պիտի հրատարակուին մամուլի մէջ։

Սիրելի հայրենակիցներ, վստահ ձեր հայրենասիրական եւ ազգասիրական զգացումներուն, կոչ կ՚ընենք ձեր գիտակցութեան եւ կը սպասենք ձեր բոլորանուէր ջանքերու արդիւնքին։

Դիւան «Հանգանակիչ Կեդր. Յանձնախումբի»։ Նախագահ եւ Առաջնորդական՝ Կարապետ Ա. քհնյ. Երեւանեան, ատենապետ՝ Յարութիւն Շալճեան, ատենադպիր՝ Ազգին։

— o —

ՑԱՆԿ 21

Անիէռ Գուա Քոլոմպի հանգանակութիւնը, ձեռամբ գանձապահ Ահարոն Դաւիթեանի եւ քարտուղար Արամ Աւետիսեանի (ցանկը յաջորդով)	4800
Եփրեմեան եղբ.	200
Տիկին Վ. Գավուքճեան	100
Նիկողոս Արզեան	100
Լիոնի Մեծ Նոր գիւղի (Գրուաս) Հայր. Միութեան վարչութենէն, ձեռամբ Պ. Կարապետ Սոֆեանի	304
Պ. Տիգրան Բէգզատեանի ձեռքով (500).—	
Ստ. Ալչըճեան ընտանիք	100
Տ. Բէգզատեան ընտանիք	100
Ալ. Գարոնեան	100
Արշ. Սուլեան	100
Լ. Մելիք Էյնաթեան	50
Կաֆեան	50
Գումար՝	6004
Երէկուան գումարը	58,687
Ընդհ. գումար՝	64,691

ԾԱՆՕԹ.—Տես Դ. էջ Առնուվիլի եւ Լիոնի ցանկերը, որոնց գումարը արձանագրուած է արդէն։

Աղբիւրը կը հոսի անընդհատ

Վերջին պահուն Մարսէյլի Հանգանակիչ Կեդր. Յանձնախումբէն ստացանք 5385 ֆրանք, Պլան Մէնիլէն եւ շրջականներէն՝ 785, Նանթէռէն՝ 500 ֆրանք, Իսի լէ Մուլինոյի Բ. գումարը՝ 2015 ֆրանք։ Պիտի արձանագրենք յաջորդ ցանկին մէջ։

Պուլկարիոյ ի՞նչ կ՚ըլլայ

Թուրքերէն Թան կը գրէ այս խորագրին տակ.—

Վերջին օրերս Պուլկարիայէն հասած լուրերը երբեք հաճելի չեն։

Պատերազմի պատրաստութիւնը սկսած է Պուլկարիոյ մէջ ալ, որ մինչեւ հիմա կ՚ըսէր թէ պիտի պահէ իր չէզոքութիւնը։ Լուր կը տրուի թէ, Տօպրուճայի սահմանին վրայ կատարուելիք ռազմափորձերուն առթիւ, մինչեւ 30 տարեկան բոլոր երիտասարդները զէնքի տակ կանչուած են, գրաւուած են փոխադրական միջոցները եւ Թուրքիոյ սահմանին մօտ կարգ մը գիւղեր պարպուած են։

Պուլկարիա ոչ մէկ կողմէ վտանգի տակ չի գտնուիր։ Պուլկարիոյ մէջ քաղաքական գործունէութիւնները սուր վիճակի մը մէջ են. բայց Պուլկարիոյ կեանքին դաւող ոչ մէկը կայ։ Այդ պարագային ի՞նչ կ՚ըլլայ Պուլկարիոյ։ Եւ ի՞նչ է այս պատրաստութեան իմաստը։

Այնպէս կը յուսանք թէ չափազանցուած են այս լուրերը, եւ Պուլկարիա մոռցած չէ խանգարել իր բնականոն եւ չէզոք կացութիւնը։ Հակառակ պարագային, հաւանական է որ Պալքաններու մէջ անդորրութիւնը խանգարուի եւ Պուլկարիա վնասուի այս կացութենէն.

Սոֆիայի իրաւասու շրջանակները կը հերքեն զօրաշարժի լուրը եւ կ՚ըսեն թէ միայն զօրքերը նոր զէնքերը գործածելու համար մարզանքի կ՚ենթարկուին։ Այս առթիւ է որ, ընդհանուր պատրաստութեան ձեւին տակ, գործունէութիւն մը աչքի կը զարնէ։ Բոլոր սահմաններուն վրայ անդորրութիւն կը տիրէ եւ մինչեւ սահմանագլուխ ցամաքային ճամբորդութիւն կը կատարուի։

ՆԵՐԿԱՅ

Սրտիս մէջ անտառ մը կայ։ Ես մը ես անոր հանդիպեցայ, ու ան մնաց իմ սրտիս մէջ։ Այդ օրէն ի վեր, ես խորհուրդներու սիրահար եղայ, ու անտառը ինծի տուաւ իր բոլոր երազանքներուն խորհուրդը։

Անտառ մը՝ կանանչ, կանանչ, կանանչ։ Ան նոր տեղ մը չունէր սրտիս մէջ։ Չէի գիտեր թէ այդքան խորունկ էր սիրտս, ու խորհրդաւոր տեղեր ունէր։

Ես այդ անտառին մէջ ապրեցայ։

Հիմակ ալ, ես անոր խորերը կը մտնեմ, ու ձայներ կը փնտռեմ։

×

Ես այդ անտառը Սօսեաց անտառի օրերուն կը պարտիմ։

Ու մտիկ ըրէ, երբ Սօսեաց անտառին պատմութիւնը ըսաւ, ու ինքն ալ յուզուած ու գինով, ուսուցիչս սկսաւ քայլել, ու համր դըմաւ իր բացատրութիւններուն մէջ։

Ի՛նչպէս պատմեմ, մեր պատմութեան դասը ի՛նչպէ՞ս բացատրեմ։ Հրաշքով նկարուած պատկերներ, ամէնէն աղուորները, ամէնէն լուսաւորները... ու մենք այս պահուն ամէն բան, տակաւին մշուշի մը մէջէն կը տեսնէինք։ Մեր նոր յուզումը Սօսեաց անտառին կուգար։ Առասպելական, առաջին անգամ կը զգայինք մեր աղուոր հոգիները։ Այս յուզումը կար։ Այս յուզումը, հրաշքի նմանող ծրածանի մը մէջէն կը բուսնէր, ու Սօսեաց անտառը միշտ կ'ալուրէր, միշտ կանանչ էր, ու անոր խորերէն, բացերով թեւաւորուած ձայներ կու գային, ձայներուն ամէնէն անուշը, մեր մայրենի լեզուին թրթռումն։ Անտառի մը խորհուրդին մօտեցած էինք։ Իրարու փակած շրթունքներէ ձայներ կուգային։ Ու անբացատրելի՝ մեզի ուրիշ աշխարհ մը կու տար։ Անծանօթին մէջն էինք։ Տղան, չէ՞ որ անկոխ անդունդ բարձրութիւնները կը սիրէ։ Տղուն համար ամէն բան կարելի է։

Ես Սօսեաց անտառին սիրահարն էի։ Ան մերն էր։ Այդ օրը, ես կ'ուզէի ուսուցիչիս բառերը՝ մէկիկ մէկիկ ուտել հասած պտուղներու պէս, ու անոր ձայնը խմել՝ գաւաթ մը պաղ ջուրի նման։

Այդ օրը՞... հրաշքի օր։ Իմ սրտիս մէջ Սօսեաց անտառին սօսաւիւնները կը լսէի։ Սրտիս մէջ բառեր կային, ու անոնք տերեւներու պաղոնիքն էին։

Սօսեաց անտառը։ Մեր տունը։

Այդ օրը իմ ներսս ձայներու հրաշքը կը կատարուէր։ Ամէն ձայն կը պատասխանէր ուրիշ ձայնի մը, ու ինծի սօսաւիւնները յաւիտենական փափաքի մը պէս կուգային։

Իրիկուան արձակուրդին երբ դըպրոցէն դուրս ելանք, քաղքին մէջ լոյս մը կ'անրջանար բարտիներուն նայած տունէս, իմ աչքերուս համար նոր այս բանը։ Ծառերուն մէջ վերջալոյսը ուրիշ գոյներով կը տեսնէի։ Քիչ առաջուան մեր պատմութեան դասին պատկերը մտքիս մէջն է, ու ծառերուն երբ կը նայիմ, գոյներէն՝ ներսս պայծառութիւնը կը ծնի։ Շրթունքներս կ'ուզեմ տերեւներուն դպցնել։ Ծառե՛րը։ Ծառե՛րը։ Սիրտս բանի մը հանդիպած է։ Իմ ցեղիս։

×

Ինծի համար բոլոր ձայները՝ Սօսեաց անտառի դաշտէն եռը փախուած էին։ Ձայներու մէջ նոր ձայներ կային, խորհրդաւոր փափաքներ կային անոնց մէջ։

Ամառ է։ Արտերը կ'երթամ։ Ես հոգի կուտամ հիմակ անտառներուն ու լեռներուն համար։ Ես հիմա խնծի պէս կը սիրեմ մեր անտառը ու անոր աղբիւրը։ Այդ աղբիւրը, ուղածին պէս ճամբաներ չունած է, ու երգելով կանանչներուն մէջ կը կորսուի։ Այդ երգը անուն մը ունի։ Կ'ուզեմ ամէն անգամ բան մը ըսել, կ'ուզեմ այդ անունը տալ, բայց ամէն անգամ նոր է անոր երգը, ամէն անգամ այդ անունը այնքա՜ն կը կախարդէ զիս, ու սիրտս կը պայծառանայ, վճիտ, վճիտ, վճիտ կ'երեւի ինծի ամէն բան, որ այդ երգը՝ կը շփոթեմ սրտիս ձայնին հետ։

×

Անտառին մէջ։ Կը քալեմ։ Ինծի այնպէս կուգայ որ բանի մը մօտեցած եմ։ Տղու հոգիս իր անտառը գտած է։ Տերեւներու երգը կ'ուտէ, մարմինս կը լափէ։ Իմ հոգիս անոնց բառերուն մէջն է։

Ես տերեւ մըն եմ։

Այսօր, ես տերեւ մըն եմ տերեւներուն մէջ։ Իմ սիրտիս բոց կը վառէ։ Երկինքն է իմ սրտիս հաւասար։ Ես ալ անհունութիւն մըն եմ անհունութեան մէջ։

Երգեցէ՛ք, երգեցէ՛ք, տերեւնե՛ր, երգեցէ՛ք։ Ձեր ձայնին կարօտովը կը գինովնամ, ու շրթունքներուս վրայ բառերուն կրակը կը զգամ։ Այսօր անոնց հուրը՝ բոլոր երազներուս կարմիրը կը ճառագայթէ։ Ոսկի կը վազէ իմ բառերուս մէջէն։

Ինծի այնպէս կուգայ որ տերեւներ, դուք ալ կը գինովնաք, երբ հովերը հեռուէն, ձեզի իրենց երգերը կը բերեն, ու ուրախ ցուարթ կը մեկնին՝ ձեզմով տաքուկ, ձեզմով թրթռուն։

Տերեւնե՛ր, ես այսօր ձեր բառերուն գաղտնիքը ունիմ։

Տերեւներուն մէջ ես ալ տերեւ մըն եմ։

×

Ինծի համար դո՛ւն, սրբավայր մըն ես։ Ու երբ քեզի կը հանդիպիմ, ո՛վ իմ անտառս, բառեր կը փնտռեմ՝ քեզ գրկող խաղաղութիւնը իր խորհուրդին մէջ գնելու համար։

×

Սօսեաց անտառը... մեհեան մը։

Այս մեհեանը ես միշտ երազեր եմ՝ բաց երկինքին տակ, ազատութեան մէջ։ Ու գտայ եր եմ՝ անտառի մը մէջ մտած պահուս՝ նուիրական բան մը։

Անտառին մէջ կը յառաջանամ, անտառին խորը կը մտնեմ, ու չեմ գիտեր թէ ինչպէ՞ս կը տպաւորուիմ։ Տերեւները իրար համբուրող շրթունքներու կը նմանին։ Անոնց մէջէն կրակէ բառերու տարափ մը կ'անցնի, ու երբ շուրջս դիտ կը նայիմ, տերեւներու վրայ լոյսի կաթիլներ կը տեսնեմ։

Կը քալեմ, ու անտառը ինծի ուխտի ընտանի կը դառնայ։ Մտքիս կուգայ, ան արդէն սրտիս մէջն էր։ Բարի ու անձնուէր պարիկ մը անոր աշխարհը շինած էր։

Կը յիշեմ...

×

Այսօր ալ, դուն իմ սրտիս կ'իջնես, ո՛վ իմ անտառս։ Ու ես քեզ, ուրիշ խորութեան մը մէջ կը տեսնեմ, ամպե-

յի ապահով

Դարձէ՛ք ի վեր, սիրտս քեզի ինչե՛ր տուաւ։ Դուն գիտես որ ան քեզի՝ գեղեցկութիւն բուռած կրակին ամէնէն մաքուր հուրը բերաւ, ու ես քեզի տուի ի՛նչ որ ունէի։

Գիտե՞ս թէ ինծի համար ինչ է գեղեցկութիւնը։ Այս հարցումը թէեւ բիրէ, բայց օր մը, երբ թեւարաց՝ ազատութեան մէջ ներս կը մտնեմ իմ հայրենի տունէս, երբ իմ հայրենի հողիս կրնամ իր անունը տալ, այն ատեն պիտի հասկնաս ու պիտի տեսնես գեղեցկութիւնը։

Ուր որ գացի, ես գեղեցկութիւնը տեսայ ու զգացի՝ իրենց հայրենիքին տէր տիրական, իրենց հայրենիքին մէջ ապրողներուն վրայ։ Իրաւ կ'ըսեմ, ազատութիւնը անոնց աչքերուն մէջ կը փայլէր, ան այնքան յըստակ էր, երկինքով մը անանկ աղուորցած՝ որ գեղեցկութիւնը, կը մտածէիր, ուրիշ բան չէր կրնար ըլլալ։

Ամէն գեղեցկութիւն անկէ կը ծնի։

Ես իրենց հայրենիքին չափ գեղեցիկ աղջիկներ տեսեր եմ։ Անոնք իրենց հողին հարստութիւնը կը ճառագայթէին, ու կրնաս բաղդատել բոլոր ծաղիկներուն հետ անոնց մորթին մետաքսը։ Ազատութիւնը անոնց բաներ տուած է, որոնք միայն՝ իրենց հայրենիքին տէր հոգիները կը զգան։

Ուր որ գացի, ես աղջիկներ ու երիտասարդ տղաներ տեսայ, անոնց շրթունքներուն վրայ ազատութիւնը համբոյրի կը նմանէր։

Ո՛վ ազատութիւն, ամէն անգամ դուն ինծի համբոյրի պէս համով կ'երեւիս։ Գիտեմ, համբոյրի մը տարուբեր ունիս դուն։ Շրթունքներուս դպիր, ես ալ մօր մը ծիծերուն կաթը ծծեր եմ։

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

ԱՀԱԳԻՆ ԵՐԱԶ ՄԸ

Մեծազանգուած եւ տարօրինակ երազ մը տեսայ։

(Բարին ըլլայ)։

Սակայն երազս պատմելէ առաջ ձեզ կը վստահեցնեմ որ տեսայ այդ ահագին եւ ահաւոր երազը։ Երբեք թող ձեր մտքէն չանցնի թէ երգիծաբանութիւն կ'ընեմ։ Կ'երդնում որ տեսած եմ պատմելիք երազս որ մարգարէական շուքը մը ունենալուն համար կ'արժէ մտիկ ընել։

Ահա այդ երազը։

Կանգնած էի չոր քարի մը վրայ, երբ յանկարծ, արեւելեան կողմէն, տեսայ հսկայական բերան մը որ կը բացուէր հետզհետէ։ Այդ բերանը բացուեցաւ, մեծցաւ ու մեծցաւ, իր ընդարձակութիւնը անսահմանելի չափերու հասաւ։ Ես հետաքրքրութեամբ կը փափաքէի տեսնել այդքան ուող բերնին ամբողջ ծաւալը։ Այդ պահուն հրէշտակ մը տեսայ քովս որ ինծի ըսաւ.

Տեսնե՞լ կ'ուզես այդ զարհուրելի բերանը. Եկուր քեզ ամենէ ամպի մը վրայ։

Ու քիչ յետոյ հեծած էի փոքրիկ ամպակտորի մը վրայ ու կը դիտէի բերանը՝ բացագանչելով.

— Որքան մեծ է, Աստուած իմ։

Եւ իրաւ բերանը ընդարձակ էր Թուրքիոյ հողերուն չափ։ Յանկարծ այդ բերնէն լեզու մը դուրս ելաւ, երկարեցա՜ւ, երկարեցա՜ւ ու երկարեցա՜ւ այդ լեզուն։ Երկարութիւնը բան էր, անհաւատալի էր, լեզու մը այդքան երկա՞ր... Ցամաքներ ու ծովեր կ'անցնէր լեզուն եւ տակաւին կ'երկարէր։

— Օ՞ձ է թէ լեզու է աս, ըսի։

— Օձի լեզու է, ըսաւ հրեշտակը։

— Ի՞նչու չեն կտրեր այդ լեզուն։

— Ընդհակառակն տառաժմ կը փայփայեն։

Անդին՝ բացուած բերանը կը բարձրանար։ Ու յանկարծ արեւմտեան կողմէն մաքուր հագուած մարդիկ երեւան եկան եւ սկսան թիերով ոսկի՛, ոսկի՛, ոսկի՛ լեցնել այդ բերնին մէջ։

Այս ինչ տեսութիւն է ոսկիի, աղաղակեցի։

Հրեշտակը ըսաւ.

— Ու եթէ գիտնաս թէ ամէն օր, ինչպէս կուլան այդ ոսկեղէնները, մեր ոսկին քիչ է ըսելով։

Բերանը բաւական լեցուեցաւ ոսկիով։

Այս անգամ աշխարհի ուրիշ մէկ մասէն բերան մը մէջտեղ ելաւ։ Այդ բերանն ալ բացուեցաւ, խոշորցաւ, մեծցաւ, ընդարձակուեցաւ, երկրի մը տարածութեան չափ։ Մաքուր հագուած մարդիկը նորէն ոսկի՛, ոսկի՛ ու ոսկի՛ լեցուցին այդ երկրորդ բերնին մէջ։

Ցետոյ երրորդ բերան մը բացուեցաւ, յետոյ չորրորդ բերան մը։ Երկիրներու ընդարձակութեամբ կը բացուէին միշտ այդ բերանները։

Մաքուր հագուած մարդիկը միշտ իրենց թիերով ոսկի՛, ոսկի՛, ոսկի՛ կը լեցնէին բացուած բերաններուն մէջ։

Երբ գործողութիւնները աւարտեցան՝ հրեշտակը, որուն ուսին վրայ ցաւագար աղաւնի մը թառած էր, ըսաւ.

— Հիմա նայէ, ինչեր պիտի ըլլան։

Ոսկելից բերանները մէկէն փակուեցան։

Մէկ ալ, յանկարծ, նորէն բացուեցան այդ բերանները, ու այս անգամ տեսայ որ այդ բերաններէն դուրս կ'ելլեն անթիւ օդանաւեր, զրահանաւեր, թնդանօթներ եւ այլ պատերազմական մեքենաներ։ Այդ բերաններուն մէջ մէկ ոսկի չէր մնացած։

Հրեշտակը ըսաւ թնդանօթներու եւ այլ զէնքերու նայելով.

— Աս նայէ. տեսա՞ր ինչպէս ամէն մէկ բերանատէր իր ոսկին վերածեց երկաթի։

Ցետոյ հրեշտակը դէպի վեր՝ օդանաւերուն նայելով ըսաւ.

— Աս նայէ, աս, քարեկամ, տես թէ ինչպէս իրենց դրամը օդը կը նետեն։

Վերջապէս զրահանաւերուն նայելով ըսաւ.

— Աս ալ նայէ ու տես թէ ի՛նչպէս դրամը ծովը կը նետեն մարդիկ։

Մաքուր հագուած մարդիկը ունէին պոռչտալութեան ժպիտներ։ Ըսի հրեշտակին.

— Ո՛վ սուրբ եւ հզօր, սուրբ եւ անմահ, անմահ եւ թոչող եղբայր, կամացուկ մը ինծի երկիր իջեցուր։

Քիչ վերջ երկրի վրայ էի։ Վազեցի, վազեցի ու ոսկետէր պարոններուն քով հասայ, բացի ձեռքս ըսելով.

— Կ'ողջունեմ ձեզ, ո՛վ բարերարներ աշխարհի...

Անոնք խոժոռ խոժոռ նայեցան ինծի ու ըսին.

— Ի՞նչ կ'ուզես...

— Քանի մը ափ ոսկի կ'ուզեմ, անոր համար ձեռքս բացեր եմ։ Մեր քով բերան չմնաց, բերան բանալու համար։

Ըսին, աւելի խոժոռ նայելով.

— Ո՛վ ես դուն եւ որո՞նց համար կ'ուզես։

— Ես հայ տարագիր մըն եմ եւ Ալեքսանդրէթի շրջանէն տարագրուած քիւնացի եղբայրներուս համար կ'ուզեմ ոսկին։

Մաքուր հագուած պարոնները խորհրդակցութիւն մը ունեցան իրարու մէջ։

Ես լաւատեսութեամբ կը ժպտէի ու ափս կը շփէի։

Խորհրդակցութիւնը կարճ տեւեց։ Որոշումը շուտով տրուած էր։ Մաքուր հագուած պարոնները, առանց բառ մը արտասանելու, վերցուցին իրենց թիերը ու զարկին հա զարկին գլխուս, թեւերուս, ոտքիս, բաց ափիս եւ կռնակիս։

Թիերը կոտրեցան ու ես բան մը չեղայ։ Հիացայ տոկունութեանս վրայ եւ յիշեցի որ Հայ եմ։

Ու արթնցայ։

Առաջին գործս եղաւ փութալ երազագէտ բարեկամի մը քով որ մտիկ ընելէ վերջ, ըսաւ.

— Ձեմ կրնար մեկնել այս երազդ։ Երկրորդ ժամադէտ մը ըսաւ.

— Անմեկնելի երազ է այս։ Մի՛ պարմանար բանծիս համար։

— Ի՞նչու զարմանամ որ երազս անմեկնելի է։ Օրուան կեանքի մէջ քի՞չ կան անմեկնելի բաներ։

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ԸՍՏՈՒԱԾԱՐԵԱԼ ՔԱՂԱՔ»

Խորհրդապաշտ նկար մը կոչէին, ուր անշէջ ջահը, ձեռքէ ձեռք, սերունդէ սերունդ կը փոխանցուի, 250 էջերէ բաղկացած հատոր մըն է, որ կը սկսի քաղաքին քարաէտովը, եւ կը վերջանայ Հայաստանի վարժարանին երգովը։

Վ. Ոզնէեան անծանօթ մը չէ «Ցառաջ»ի հոյլին մէջ։ Ցաճախ, կարդացած ենք զինքը Վ. Ծովասար ստորագրութեամբ։ Յառաջուածքով վիպական եւ խորքին մէջ հեղինակ մըն է Վարդան, որ իր աղջէւ ունի տակաւին յաւագոյն էջեր արտադրելու պատեհութիւնը։

Կը պատկանի սերունդի մը որ բռնակներուն ամէնէն ծանրը իրենց վտիտ ուսերուն վրայ կրելու հարկադրանքն ունեցան, զոհաբերումի եւ անձնուիրութեան մրուրը քամելով։

Ու, երբ կեանքին ի խնդիր իրենց աչքերը բացին, յաւերժահարսը ան հեռացած էր արդէն։ Աստաֆազարի կեդրոնականը աւարտելէն վերջ, ուսանող Պոլսոյ գեղարուեստից վարժարանին, պատերազմի տեւողութեան զինուոր հայկական բարձրաւանդակին վրայ, յետոյ Պաղեստին, ու, ի վերջոյ ալ գիրի վարուած Անգլիացիներէ

Սակայն, պարտաճանաչ, առաջին առիթով իսկ հայկական լեգէոնը վազողներէն մին եղած, ու, մկրտուած կրակին մէջ, Արարայի ճակատը։

Ու, երբ ազգային աղէտը կատարուած եղաւ հայրենիքի ամէն յոյս խըլելով մեզմէ, ան Ֆրանսա նետուեցաւ

գործարանէ գործարան, յանուն [...] տուն մը հացի։ Գեղեցիկ [...] ալ Տոքթ. Օ. Մերճանեանի հրա[...] երթալ հաստատուելու համար [...] քաղաքը, որ դարեր շարունակ [...] ջերկրականի թագուհին եղաւ։ [...] պատմութեան երեք հզօրագոյն [...] հաւոր զօրավարներէն մէկն՝ Աննի[...] Թանիբի տարուշանին տղէւ ինք [...] րեկան պատանի, իր երդումն [...] «րնաւ հաշտ չապրիլ [...] Հռովմին հետ»...

Չեմ գիտեր թէ Աստաֆներու [...] կայ սերունդը ի՞նչ գաղափար [...] կարքեդոնէն գրուած այս [...] մասին։ Հոս հասակ նետողները [...] րեւս իրենց գէմքերը թթուեցնե[...] սակայն, գործը իր ամբողջութե[...] մէջ, մէկդի դնելով անձնական եր[...] կտորները, մնացեալ բոլոր պատ[...] ւածքները Աստաֆազար կը հասնի[...]

Կ'արժէ որ ամէն Աստաֆազարցի[...] նենայ իր հացին գուշին քով, [...] գիրքն ալ, վերապրելու անցեալ[...] այնքան անմոռանալի յիշատակ[...] թացուեցան։

Իմ կարծիքովս սակայն, Ե. Վա[...] գան անապարած է հրապար[...] հանելու իր հատորը, վասնզի ան [...] կատար պատկերը չի տար այն քաղա[...] քին որուն իւրաքանչիւր թաղ[...] պատմուածքն ունէր։

Վերապրողներէն շատեր կը հա[...] ցնեն թէ ինչո՞ւ տող մը իսկ չէ գր[...] ուած մեր ծխախոտի մաքսանենգ[...] րուն վրայ (այընկաճը) որոնք տար[...] բեր աշխարհ մը կը կազմէին, որոն[...] արձակած գնդակը անախալական եւ օր մը «Ձեր արձակած գնդակը [...] կլլեմ» ըսող դէտի մը ճէշդ բերա[...] կարենելով գիտապաստ պառկին [...] էին գայն։

Ան չէ մօտեցած այն հաղթա[...] վարդի պէս աշխատաւոր աղջիկն[...] րուն որոնք խողակի մանարաններ[...] մէջ, 60 փարայի համար առաւ[...] մինչեւ իրիկուն ու կէս գիշեր [...] երիտասարդ կեանքը կը մաշեցն[...] շոգիին ու զարշելի հոտին մէջ, [...] շէւ քանի մը տգէտ ու չահագործ[...] մարդուկներու։ Ան մոռցած է նո[...] պէս չանհաւկիթները որոնք եր[...] վայրկեան նախարար եղած են Կի[...] կիոյ մէջ եւ յանդգնութիւնը ունեցա[...] են բանաստեղծութիւններ գրելու [...] Օկիւսթ Քոնթ թարգմանելու, ա[...] պարներ Փանչունիներու որոնց ամ[...] կլիմայի տակ գիտեն ողտաւել։

Վարդան զանց ըրած է կարծես [...] համեստ ու լաւագոյն գաւակները [...] րոնք Աստացին փառքը կազմած ե[...] ան զլուշացած է յիշատակել [...] Երամեանը՝ կախաղան հանուած Ա[...] մասիացին (Գրիգոր Գալյեան) [...] Աբրահամեան Ցակոբը (Վարդ), [...] գափախական Շահրիմանը, Սա[...] տէֆեան Սմբատ եպիսկոպոսը, Թ[...] պաքեան եղբայրները, Ճէճիզեան[...] ըը, եւ ի շարս առանց ծանօթ Փ[...] թուգալը։

Մոռցուած են նոյնպէս Շարալ[...] փառցած քոյրերը իրենց 'Իսկի[...] ւա, Շէյլէֆնեց պուրան ու ալ[...] քով մաղօթքով քսան տարի ամուլ[...] մուսնութենէ մը վերջ զաւակ ուն[...] ցած է։ Թթաստաններուն մէջ սա[...] նուած Գայծաուկը եւ իր թաղուէ[...] կամ, ինչպէս կ'ըսեն շատեր կրաւ[...] դանութեամբ, թէ մոռցուած այն գեղեցիկ ծէսը որ Աստացին ա[...] նեցած է այն մարդուն հանդէպ [...] իր աղջկան սիրահարած երիտասար[...]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (166)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԵԱՆ

Բայց հէնց այդ ժամանակ բացուեցան Դւինոյ հարաւային դռները եւ Արաբացոց զօրքը պալարախոցները հնչեցնելով՝ սկսաւ դուրս խուժել եւ դիմել դէպի Արտաշատու ճանապարհ։

Բարգէն իշխանը արդէն կարգաւորել էր իւր փոքրիկ զօրքը, կանգնեցնելով նրանց ճակատուածէւ եւ հրաման տալով որ յարձակման դէպքում աշխատեն միջամտել լինել յարձակումների մէջ եւ երկու մասի բաժանելով նրանց՝ այնպէս սկսեն իրանց բաղխումը։ Այդ եղանակն այն առաւելութիւնը ունէր, որ կը թուլացնէր յարձակման թափը եւ հրոսախումբի ստուարութիւնն արգելք չէր լինիլ աղատ զինաշարժութեան։

Իշխանը հէնց որ լսեց փողի ձայնը, աչառնակեց իսկոյն իւր նժոյգը եւ սուրը մերկացնելով ձայն տուաւ դէպի զօրքերը.

— Սիրելի քաջե՛ր, մենք սակաւաթիւ ենք եւ թշնամին զօրաւոր։ Բայց մեր դատն արդար է, իսկ նրանցն անիրաւ։ Աստուած օգնական է արդարին եւ իւր բազուկը հզօրագոյն է ամէնից։ Դիմաւորեցէք թշնամուն աներկիւղ եւ առանց դիմադարձութեան, Աստուած պիտի օգնէ մեզ երկրորդ անգամ նրան խորտակելու, իսկ ում որ մեզանից մահը կը վիճակուի, նա թող մխիթարուի որ մեռնում է Հայրենիքի եւ այն Խաչի համար, որ ահա՛ Դւինոյ բարձունքից նայում է մեզ վրայ։

Այս ասելով իշխանը սողաւարտը հանեց եւ դէմքը դէպի Ս. Գրիգորի գմբէթը դարձնելով՝ — «Դու մեզ օգնիր, ո՛վ սուրբ կաթողիկէ. մեր կռիւն ու մահը քո եւ քո որդւոց ազատութեան համար է. թո՛ղ թշնամին չպարծենայ թէ կխալեղինը յաղթեց Սուրբ Խաչին...»։

Այս ասելով նա սուրը շողացրեց եւ «օ՜ն յառաջ» գոչելով դիմեց դէպի թշնամին։

Սիւնեաց եւ Վանանդացոց քաջերը որոտընդոստ աղաղակով հետեւեցին նրան։

Նոյնպիսի ոգեւորութեամբ եւ գոռում գոչիւնով դիմում էին Հայերի դէմ Արաբացիները։

Վերջապէս նրանք հասան եւ քաջերը գոռալով ընկան միմեանց վրայ։ Սրերն սկսան շողալ, նիզակները ճօճել եւ աջ ու ձախ կատաղի հարուածներ տեղալ։ Ցարձակումն այնպէս սաստիկ եւ բաղխումը զօրաւոր էր որ երկու կողմից էլ կարգերն իսկոյն խանգարուեցան։ Վանանդացիք բաժանուեցան Սիւնեցիներից, իսկ այս վերջիններն իրարից։ Նոյնպէս էլ Արաբացիք չկարողացան իրանց միութիւնը պահպանել։ Հայերի մի մասը յետ մղեց նրանց աջ թեւը, իսկ որոնք դրա փոխարէն ճնշեցին նրանց ձախը։ Այդպիսով խմբերը ճապաղելով՝ կռիւը բորբոքեցին մի քանի կէտերի վրայ։ Այս հանգամանքը ձեռնտու էր Հայերին. որովհետեւ շարժուելու ազատութիւն ունենալով՝ աւելի յաջողութեամբ կը կռուէին։ Բայց Ոստիկանը, որ իւր մինարէթից դիտում էր կռուի ընթացքը, տեսնելով Հայերի զօրեղ ընդդիմութիւնը, նոր զօրքեր ղրկեց իւրայիններին օգնութեան. Այդ պատճառով Հայերը նոր յարձակման հանդիպելով, հետզհետէ տկարացան։ Նրանց իւրաքանչիւր խմբակին շրջապատել էր մի ահաւոր գունդ։ Վայրկեանը յուսահատական էր։ Բարգէն իշխանը, որ կռւում էր կատաղաբար, նոր յարձակման առաջ յետ կասեց մի վայրկեան. ապա հայեացքը Դւինոյ կաթողիկէին ուղղելով՝ սրտառուչ ձայնով բացականչեց.

— «Մի՞թէ դու, ո՛վ Լուսաւորչի խաչ, պիտի հանդուրժես մեր կոտորածին եւ յաղթութիւն տաս գարշ Հագարացուն, որ ծաղրում է քո սրբութիւնը... Ցոյց տո՛ւր, ո՛վ քաւաթեւ, որ ի զուր չենք մենք ապաւինել քեզ, եւ որ հզօրագոյն է քո բազուկը, որ քո թեւին դամուեցաւ...»։

Այս ասելով նա սուսերամերկ խոյացաւ դէպի յարձակւող զօրքերը եւ անհման հերոսութեամբ սկսաւ պաշտպանել իւր մարտիկների սկսաւ բացող կողմը։ Բայց ոչ իշխանի եւ ոչ նրա զօրքի հերոսական ջանքերը չկարողացան յաղթել Արաբացոց դիմադրութեան, որոնք հետզհետէ ստուարանում էին։ Ընդհակառակն, մի քանի կէտերի վրայ Հայերն սկսան վերջնականապէս ընկճուել. Նրանք յոժարութեամբ փախուստ կը տային, եթէ չվախենային իսպառ ջնջուելուց. այս պատճառով կռւում էին յուսահատ կատաղութեամբ։ Քաջը մի եւս եւ Արաբացիք յաղթութեան փողը պէտք է հնչէին։ Բայց ահա՛ հէնց այդ վայրկեանին լուռեցաւ յանկարծ հայախումբ զօրքերի սրտառուչին աղաղակը եւ Վահրամ Սեպուհը, ինչպէս յանկարծ մի հարուած, ահաւոր սուրը ձեռին ընկաւ Արաբացոց վրայ։ Նրան հետեւում էին Գուգարացիք, Բասէնցիք եւ Շիրակաւանի քաջերը։ Ինչպէս յանկարծահաս մի փոթորիկ կամ զարնանագայրոյթ հեղեղ թափուեցան նրանք Արաբացիների վրայ եւ սկսան անխնայ կոտորել, ջարդել, ջախջախել՝ ամանք օրախողխող անելով, ոմանց նիզակահար տապալելով եւ շատերին նժոյգների ոտքի տակ տալով։

Բարգէն իշխանը զարմացաւ։ Ո՞րտեղից բուսաւ արդեօք Սեպուհը, ո՞րտեղ էին թաքնուած նրա զօրքերը, չէր կարողանում գուշակել։

Բայց Դւինոյ արեւմտեան ճանապարհով եկող հեծելազօրը, որ խուսել էր Ոստիկանին եւ ընդհակառակն երկիւղ ազդել Բարգէնին, [...] Վահրամ Սեպուհի զօրախումբն էր [...] գած։ Վերջինս Արքայի հրաման[...] շտապել էր իշխանին օգնութեան [...] բայց որում բոլն բանակը փոքր էր [...] պիտի ուշանար։ Սեպուհը հագարաց[...] ւոց պահակներից խոյս տալու եւ Ար[...] տաշատու ճանապարհին անարգել հաս[...] լու համար՝ շրջան էր արել Դւին[...] դաշտի բարձրից եւ Մասրավու ան[...] ով անցնելով՝ մտել Կարնոյ կողմ[...] ճանապարհը։

Սեպուհի եւ նրա գնդերի յարձա[...] կումը փոխեց իսկոյն կռուի կերպա[...] րանքը։ Հագարացիք յանկարծակի[...] եկան։ Իսկ Սիւնեցիք եւ Վանանդա[...] ցիք նոր ոգի առնելով՝ սկսան աւել[...] կատաղաբար յարձակուել հակառա[...] կորդի վրայ։ Նորէն կռիւը բորբոք[...] ուեց. նորէն խմբերը ընդհարուեցան [...] Հազարաւոր սրեր շողում էին ու հա[...] ուածում, նիզակները ճօճում ու [...] փրում, սաղաւարտները ճեղքւում [...] զրահներ պատառւում, վահաններ [...] ջախջախում... Ցաղթողների աղա[...] ղակը, ընկողների վայիւնը, զէնքեր[...] շաչիւնը թնդացնում էին օդն ու գե[...] տը...

(Շար.)

ջին պատուցեր էր հրապարակով թէ՝ իր ազէիկը չուն մը կուտայ քան թէ լուսաւորչականի մը. ու յաջորդ առտու ժողովուրդը քարոտ շուն մը կախուած էր դրան վրայ, վիզն ալ թղթիկ մը կախած՝ «Աստծու ձեռքով, փեսացու», Առաջին իր խորքին մէջ վանդակի մէջ ալ ծիծաղը սիրող մը եղած է։ Այսպէս էր որ կ՚արտայայտուէր ան — ցնել օր պատառ մը հացէ օղուլ, դրէ՝ այդ կատածին, թերմաշ ազուն որ անցաս մըն ալ երբ Աստուծի վրայ դրէ, Քող չմոռնայ աստեղ»։

Ու, ես թարգմանը մնացորդացին, առանց յաւակնելու կ՚իմացնեմ հեղինակին, որ 40 տարիեան ջերմութեան մէջ, լուսաւոր երկիր մը մէջ սիրո — քոյն կը տապկուի։

Ցիշ է որ ան ուզած է չնմանիլ Սրպաեանի Զարսրդակին կամ Ալ — պօյաճեանի կեսարիային, զզուշացած է տեղագրական յագնեցուցիչ խնո — րումներէ, սակայն երեւոյթներ կան որոնց վրայէն լուռ անցնիլն ալ զան — ցառութիւն մըն է։

Աստրխազարցին հաճոյքով կ՚ուզէր գտնել այս գիրքին մէջ, Վարժեան մը որ լացի գիշերները, խուարու — մին, «Մ՚ըր ես մայր իմ» գոռալով, ցնացող կիները ընդոստ կ՚արթնցնէր, լացնելու համար Տիրամօր հետ։ Տի — պարները՝ վերջապէս զաւառի կեան — քը երանգաւորող։ Մենք կ՚ակնկալենք որ ան պիտի ամբողջացնէ այս հա — տորը, քանի որ այնքան լաւ ընդունե — լութիւն մը գտաւ գործը։

Ե. ՏԷՐՈՒՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Արտերը

Արտերի անափ ծովը ծփում է,
Լիք ծփծփում են հասկերն առատ,
Միտս խնդում է, սիրտս ծափում է,—
Ոսկուն հասկերն են ծառայելու վարար։

Ոսկուն հասկերը, ոսկուն հասկերը
Օ՛, ո՛րքան շատ են, օ՛, ո՛րքան յոււ —
գին,
Որանք հարսի պէս փռած վարսերը՝
Հոգիս յցնում են յոյզերով բոլին։

Ու դու ցնծում ես, իմ արի ընկեր,
Քո ջինջ քրտինքով հասկերը նլան,
Չէ՞ որ արեւն էլ գրում էր երգեր
Հանդերիդ վրայ, հասկերիդ բեղուն։

Դարձել ծաղկել են սարերը կապոյտ,
Չառ Ալագեազն է տիրական ժպտում,
Իմ անո՜ւշ, անո՜ւշ Շիրակ հարազատ,
Քո բերքի խինդն է իմ հոգում թըն —
դում։

Նիւում են, ծփում նրբին թաւշի պէս
Ալիքը հոսում է, հասնում իմ սրտին,
Օ՛, հանդի աղջիկ, հոգիս գերել ես,
Գրել սրտում իմ դաղբրդ սիրոյ։

Արտերի անափ ծովը ծփում է,
Լիք ծփծփում են հասկերը առատ,
Միտս խնդում է, սիրտս ծափում
է, —
Ոսկուն հասկերն են ծառայելու վարար։

ԲԱԲԿԷՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅՈՒՍԱՁ»Ը

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Էմին Տէր-Գրիգորեան

Գրեցինք թէ Յուլիս 26ին, գիւղ — րը, մեռաւ Էմին Տէր – Գրիգորեան, մին հայ գրականութեան երիցագոյն ներկայացուցիչներէն։

Ծնած է 1855 Յունուար 1ին Երե — ւանի մէջ։ Ուրեմն 84 տարեկան։

Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանին մէջ իր ուսումն աւարտելէ վերջ կը վերադառնայ ծննդավայրը։ Աւելի քան կէս դար մշակութային աշխա — տանքներ կը կատարէ ժողովուրդին մէջ։ Էմին մէկն է հայ թատրերա — գրութեան ռահվիրաներէն։ Ան փոր — ձած է իրապաշտ թատրոնը հակա — դրել դասական թատրոնին, այդ ուղ — ղութեամբ՝ բեմ հանած է ժողովր — դային կեանքը, մասնաւորապար հայ գիւղացին։ Իր վոտվիլները եւ կատա — կերգութիւնները մեծ յաջողութիւն գտած էին 60 — 80 թուականներու աշխատաւոր զանգուածին մէջ։ Իր «Ինչոյի Թուղթ» երկար ժամանակ վար չիջաւ բեմերէն։

Էմին Տէր – Գրիգորեան, 70ական թուականներուն, Երեւանի մէջ բա — ցաւ առաջին հայ տպարանը եւ հրա — տարակեց գրքոյկներ, թարգմանա — կան կամ ինքնուրոյն, ինչպէս նաեւ թերթեր։ Վերջապէս առաջինն է որ Երեւանի մէջ կը հիմնէ թատրոն մը։

Ունի 13 վոտվիլներ, կատակերգու — թիւններ եւ ողբերգութիւններ։ Պար — բերաթերթերու մէջ գրած է բազմա — թիւ յօդուածներ։ Իր գործին ուսում — նասիրութիւնը կը նպաստէ ճանչնա — լու ժամանակակից կեանքը։ Կառա — վարութիւնը թոշակ յատկացուցած էր իրեն՝ իր կեանքի վերջին տարի — ներուն։

*** Էմին Տէր – Գրիգորեանի մա — հագրութեան տակ, որ հրատարակ — ուած է «Խորհ. Հայաստան»ի մէջ (29 Յուլիս), կ՚երեւին հետեւեալ անուն — ները Աւետիք Իսահակեան, Դերե — նիկ Դեմիրճեան, Գարեգին Լեւոնեան, Երուանդ Շահազիզ, Ստ. Զօրեան, Նիկ. Տէր – Մանուէլեան (Ն. Միքր — դատիչ), Բժ. Հայկ Կանայեանց, Ստ. Կամսարական, Լ. Սաղաթէլեան, Ա. Ղարագիւլեան, Միք. Մանուէլ — եան, Արուս Ոսկանեան, Ա. Վշտու — նի, Փանոս Թերլէմէզեան, Վեալէր, Վ. Գրիգորեան, Գ. Ղազարեան։

Նոր ուսումնասիրութիւններ

Երեւանի մանկավարժական ուսում — նարանը (institut) ունի հրատարակ — չական բաժին մը, որ վերջերս լոյս ընծայած է քանի մը արժէքաւոր գործեր, — Փրոֆ. Խաչիկ Սամուէլ — եանի «Թալլգական հասարակութիւ — նը», Արարատ Ղարիբեանի «Լեզուի մեթոդիկան», Թուէքէ Յովհաննէս — եանի «Թուալ գրականութեան պատ — մութիւնը»։ Շուտով լոյս կը տեսնեն Գուրգէն Սեւակի «Լեզուի տեսութիւ — նը», Առաքել Առաքելեանի «Յունա — հռոմէական գրականութիւնը», Յով — հաննէս Մամիկոնեանի «Արեւմտեան Եւրոպայի վերածնութեան շրջանի գրականութիւնը»։

Ցառաջիկային լոյս պիտի տեսնեն Միլա Մազմանեանի «Հոգեբանութիւ — նը», Սողոմոն Սողոմոնեանի «Գրա — կանութեան տեսութիւնը», չինը ծա — նօթ մանկավարժ Կոմենիուսի «Մեծ դիդակտիկա» գործին թարգմանու — թիւնը, Գոլակի «Աստղաբաշխութիւ — նը»։

Ոռխան ճուճաստրիան եւ կոմսուհի Թոլսթոյ

Մոսկուայի Գրական ժառանգ պար — բերաթերթը սկսած է հրատարակել Լէօն Թոլսթոյի վէպերուն (Պատերազմ եւ խաղաղութիւն, Աննա Քարէ — նինա, Հաճի Մուրատ) սրբագրու — թիւնները նախ քան վերջնական խմ — բագրութիւնը։ Այդ սրբագրութիւն — ները կարեւոր են անոր համար, որ կը նպաստեն ուսումնասիրելու ռուս մեծ վիպասանին աշխատանքի եղա — նակը, արուեստի եւ ոճի մտահոգու — թիւնները, վերջապէս աչք մը նետե — լու Թոլսթոյի «գրականութեան լա — պորաթուարին» ներս, (միայն Պա — տերազմ եւ խաղաղութիւն վէպին ժառանգ ձգած է տասնհազար էջ ձե — ռագիր)։

Նոյն պարբերաթերթը սկսած է հրատարակել նաեւ բազմաթիւ ան — տիպ նամակներ Թոլսթոյի ձեռքով գր — ուած, — այդ նամակները կուգան լոյս սփռել ընտանեկան ողբերգու — թեան վրայ, ուրկէ դուրս թաւ Թո — լսթոյ ու փախաւ 1910ին։

Քննութեան առնելով այդ նամակ — ները, «Իզվեստիա»յի աշխատակիցը կը գրէ (12 Յուլիս) թէ «այլեւս հաս — կնալի է ամէն բան, այլեւս ծանօթ է Թոլսթոյի դերը իր ընտանիքին մէջ, իր կեանքի վերջին 15 տարիներու ընթացքին։ Արժէ գիտնալ, որ Թո — լսթոյի ընտանեկան դժբախտութեան աղբիւրը այն սիրահարութիւնն է, զոր Սոֆիա Անտրէեւնա ցոյց կուտար հանդէպ երաժիշտ Թանիէեւի, մեծ վիշտ պատճառելով իր ամուսինին։ Թոլսթոյ օրը օրին արձանագրած է իր ցաւը օրագրին մէջ, նոյնիսկ նա — մակներ գրած է կնոջ՝ խկլքի բերելու համար զայն։

Այսպէս 1897 Մայիս 18ին կը գրէր Թոլսթոյ իր կնոջ.— «Ինծի ընդվզ — ցուց կը պատճառէ քու բարեկամու — թիւնդ Թ.ին հետ, չեմ կրնար հան — դուրժել։ Այս պայմաններուն տակ ապրելով հետդ՝ կը թունաւորեմ եւ կը կարճեցնեմ կեանքս։ ... Ձեմ կր — նար հանդուրժել այլեւս այս կացու — թեան։ Ինծի կը թուի թէ ես պիտի չկրնամ դուն, այնպէս որ կը մնայ մէկ լուծում, — բաժնուիլ իրարմէ։ Այդ մասին տուած եմ որոշումս։ Պէտք է այժմ գտնել լուծման լաւա — գոյն եղանակը։ Լաւագոյնը ըստ իս այն է որ արտասահման մեկնիմ ....

Անշուշտ ասիկա ամէնէն դժուար լուծումն է, բայց կարելի։ Գէթ հա — զար անգամ նուազ տաժանելի քան շարունակել այն կեանքը, զոր ապրե — ցանք մէկ տարիէ ի վեր»։

Եւ սակայն փախուստի ամէն փորձ վիժեցաւ մինչեւ 1910, եւ Թոլսթոյ շարունակեց հանդուրժել ինք, իր խոկ բառերով, «տաժանելի եւ ամօ — թալի տեսարաններուն, տաժանելի եւ ամօթալի ոչ միայն ինծի, այլ եւ զա — ւակներուս համար»։

Նամակի մը մէջ, որ թուական չու — նի, Թոլսթոյ կը գրէ — «Պիտի լռեմ ինչպէս լռեցի ասկէ առաջ, պատճելով մահուան որ պիտի գայ ազատել զիս այս տառապանքէն»։

Թոլսթոյի կնոջ յիշատակը արդէն կը գտնուի ծանր ամբաստանութիւն — ներու տակ,— շատեր գրած են, առ — լով Թոլսթոյի կենսագրութիւնը, թէ կոմսուհին թունաւորած էր վիպասա — նին կեանքը։ Այս նամակները անգամ մը եւս կը ստուգեն իր յիշատակը։ Բայց գիտել կը տրուի թէ պէտք չէ շատ հաւատք ընծայել Թոլսթոյի մե — ղադրանքներուն։ Հաճի Մուրատի հեղինակը չափազանց նախանձոտ էր, եթէ նոյնիսկ նկատի չառնենք կարգ մը տեսակէտներ, որոնք, ինչպէս բը — ժիշկ մը արձանագրած կուտայ Hôpital բժշկա – գրական պարբերաթերթին մէջ, (Ցառաջի մէջ եւս գրուած է ժա — մանակին՝ այդ մասին), կը հաստա — տեն թէ Թոլսթոյ հոգեկան հաւասա — րակշռութիւն չունէր իր կեանքի վեր — ջին տարիներուն։ Այդ նախանձոտու — թիւնը տեղի տուած է ընտանեկան բուռն կռիւներու։ Թոլսթոյ ի՞նչպէս կրնայ ամուսնական անհաւատարմու — թեամբ ամբաստանել իր կինը այն տարիներուն՝ երբ երկուքն ալ, իր կինը, ինչպէս ինքը, թառամած մա — կոյսներ էին այլեւս։ Դժբախտ չէ հա — ւատալ թէ Սոֆիա Անտրէեւնա Թիզի — քական սիրոյ պատմութիւն մը ունէր երաժիշտ Թանիէեւի հետ։ Երկուքն — ներն ալ ունէին անշուշտ սիրոյ պատ — մութիւններ, բայց «զգացմունքային» աշխարհ մը միայն։ Նման հասակներու մը, կոմսուհիին եւ երաժիշտին միջեւ, երկար տեւած չէ արդէն եւ Թոլսթոյի ընտանեկան բարդ ողբերգութեան մէջ պատրուակ միայն ծառայած։

Ո՞վ էր ձմրան օրերու այդ «ախոյա — նը»։ Սերկէյ Թանիէեւ տնօրէնն էր Մոսկուայի Երաժշտանոցին։ Թոլս — թոյի հետ ծանօթութիւն հաստատած այն շրջանին, երբ կոմսուհին հազիւ կրցած էր մոռնալ այն անհուն վիշտը, զոր իրեն պատճառած էր իր ամէնէն շատ սիրած զաւակ՝ Վանիչկայի մա — հը։ Կոմսուհին, մոռնալու համար իր վիշտը, անձնատուր եղած էր երաժշ — տութեան։ Այդ առթիւ՝ բարեկա — մութիւն մըն էր ծնած իր հոգւոյն մէջ հանդէպ երաժիշտ Թանիէեւի, բարե — կամութիւն մը, որ ապահովաբար խառն էր խանդաղատանքով, վերջա — լուսային սիրոյ կայծկլտումներով։ Թոլսթոյ անհանդուրժելի գտաւ ասի — կա, նախանձոտութեան բուռն տեսա — րաններ առթեց, (այդ շրջանին՝ 68 տարեկան էր ինք, իսկ կինը՝ 52)։ Եւ 1896ի աշնան՝ հրամայեց Թանիէեւի, որ հեռանայ Իասնայա - Փոլիանայէն։ Իր կինը, բոլորովին վշտահար, այդ թուականին կը գրէր իր մէկ բարե — կամուհիին թէ անհեթեթ էր ամուսնոյն կասկածը, ու կ՚աւելցնէր որ Թանիէեւի հեռացումը նոր չարչա — րանք մը կը ստեղծէր իրեն։

«... Ձեմ կրնար խեղել այն բարե — կամական պարզագոյն յարաբերու — թիւնները, որոնք ինծի երջանիկ ժա — մեր շնորհած են այս վերջին երկու տարիներուն։ Մեր բարեկամութիւնը մաքուր էր, անկեղծ ու համակրա — կան։ Բայց երբ կը մտածեմ ամուս — նոյս տառապանքին, իր կոյր նախան — ձոտութեան մասին, ամօթ ու խոր դառնութիւն մը կը զգամ։ Կ՚ուզէի մեռնիլ քան թէ լսել վիրաւորիչ ամ — բաստանութիւններ, ես որ կեանքիս ամբողջ տեւողութեանը՝ ջանացած եմ պահպանել բարոյական մաքրու — թիւն մը, որպէսզի ոչ ամուսինս, ոչ ալ զաւակներս պատճառ մը չունենան կարմրելու»։

Կարելի չէ ուրանալ, որ մանկու — թեան օրերուն իսկ արտառոց հոգե — բանութիւն մը ցոյց տուած Թոլսթոն, (Թոչելու փորձ մը կ՚ընէ մարդի մը սանդուղէն ու կը կոտրէ իր կողերը), երբ 8 յուլիս 1897ին կը փախչէր տու — նէն, կը մտնէր անբնական հոգեկան վիճակ մը, բայց այժմ համարինք թէ ներքին յանկարծական ընդվզումով մը հեռացաւ իր ընտանեկան յարկէն։ Բարեբախտաբար շուտ հրաժարեցաւ իր ծրագրէն, յօժարեցաւ տեսնել Թա — նիէեւը։ Իր կինը կը գրէ (21 յուլիս). — «Երգն հանգարտ է Աստուծոյ, ամուսինիս եւ զաւակներուս առջեւ, հոգիով ու մարմինով մաքուր եմ ինչ — պէս նորածին մը»։

Թանիէեւ, պարկեշտ մարդ, որ կը սիրէր Թոլսթոյ, ինչպէս կինը, մեծ վիշտ զգաց՝ տեսնելով որ պատճառ դարձած է ընտանեկան այս ողբեր — գութեան։ Բայց ուրախացաւ՝ երբ Թոլսթոյ հանդարտեցաւ։ 1897ի փո — թորիկը խաղաղած էր այլեւս։ Երեք դերակատարները իրենք զիրենք յանձ — նած էին երաժշտութեան, վերահաս — տատուած էր հին բարեկամութիւնը։

Ժամանակը սակայն փոշի ցանեց այդ բարեկամութեան վրայ։ 1910 Սեպտեմբեր 20ին, Թոլսթոյի մահ — ուընէն վերջ, Սոֆիա Անտրէեւնա կը գրէ Թանիէեւի մասին.— «Կ՚ուզէի տեսնել զինք եւ լսել, այս բարի մար — դը ինծի շատ օգնեց ժամանակին, Վանիչկայիս մահէն վերջ, գտնելու համար հոգեկան խաղաղութիւնս։ Հիմակ անկարելի է։ Այլեւս չեմ սի — րեր զինք եւ իրար չենք տեսներ բը — նաւ»։

Ահա պատկերը Թոլսթոյի եւ կնոջ հոգիներուն։

Երբ ճառագայթ Մայրենիին...

ԱՀԱՐՈՆԻՆ

Երբ հեռացար Մայրենիէն, քո՛յր իմ
հարս,
Հետդ առիր ծրրարն անոյշ յուշերի —
բուն,
Ու թաղեցիր զայն սրտիդ խորը բա —
քուն,
Երբ հեռացար Մայրենիէն, քո՛յր իմ
հարս։

Հայրենաբաղձ բոյրով արկղիկն ա —
կաղձուն,
Վաղրնջական կարօտներու բանգա —
րան,
Երա՞գ եւ յո՞յս. խաղալիկնե՞ր անըն —
ման.
Հայրենաբաղձ բոյրով արկղիկն ա —
կաղձուն։

Արեւն հիմա մեզի համար միգամած,
Երկինքն հազիւ կապոյտ, օդն ալ փո —
թորկոտ,
Աչքերը լոկ վրդիտ բիւրեղ, երազկոտ,
Գոցցես երկու արեւակներ միգամած։

Մայրենիէն բաժնուեցանք երբ լալով,
Գիտէ՞ք, ինչե՞ր թաղուեցին հոն ան —
կատար.
Թո՛ղ գոց մնայ արկղիկն երկրի մէջ
օտար
Մայրենիէն բաժնուեցանք երբ լալով.
Թարգմ. ***

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ

ԺԵ.

ՀԵՐՈՍԱԿԱՆ ԹԱՓԱՌՈՒՄՆԵՐ

4.

Խաղաղութիւն տիրեց կրկին,
Անհետացաւ երբ թշնամին.
Դաւիթ անհոգ կռուի դարձին՝
Հափը մտաւ լուսադրիւրին.
Ուր՝ խորտակուած ջահերէն եթն՝
Անշէջ բոցեր փայլատակին,
Լուսածառանչ խոհերն անցին՝
Հոն մշտառու երահարին։

Լոգանքէն վերջ ինք վերածին՝
Ելաւ ձորէն թամբեց իր ձին.
Նգթայակապ բազէն ուսին՝
Որսի գնաց ինք վերստին։
Ոչ մէկ արգելք նպատակին.
Ոչ տարակոյս ծանչնար ինքնին։
Լուսադրիւրի ոգին ցեղին
Սրբագործեց կռուող որդին։

Ու ինք անկէ առած թեւեր՝
Ցուշկապարիկ դարձած թռէր,
Սարերէն սեւ Սասնոյ լեռներ,
Զոյգ Մասիսէն աւելի վեր,
Ամպերուն մէջ փոթորկաբեր.
Արշաւանքին տեղ չէր գտներ։
Մինչեւ այսօր անմահ քաջեր՝
Անոր ուղին դեռ չեն ոտգեր։

Հազարամեայ այս պատանեակ
Կը սլանար արեւի տակ,
Ինք աղջ Արեւ ու կեանք համակ՝
Փիշերն իսկ լոյս էր յստակ։
Ծնունդ արդար ու անապակ։
Կամքէն ծնաւ չանք ու կայծակ,
Որ կը բաւէր աշխարհն համակ
Կործանելու հիմնայատակ։

Ինք լոյս մըն էր ծագած վերէն՝
Ու նեղ կուգար երկիրներ իրեն,
Ազատութեան անհուն տենչէն։
Ու ձանձրացած սրունքէն՝
Թափուր զահերը երկնաշէն
Ոսկիսէն մինչեւ Նաւակէն,
Խռովեցաւ սիրտն անձկօրէն
Այս Ալեհուփ թափառումէն։

Ան մարդացած ու հազածին՝
Կարօտն զգաց դարձեալ հողին,
Ու արձակեց ձեռը վերջին,
Բազէին հետ շղթան ետին,
Աառւլի պէս իջաւ գետին.
Ետ դառնալով մեկնած կէտին,
Նոր պահեստի պատրաստ հոգին
Ինքնավստահ անպարտ ուժին։

ԽՈՍՐՈՎ ԱՐԱՄՈՒՆԻ

Տասն եւ ութ տարեկան աղջիկ մը շատ անգամ դիւրավառ փայտէ չին — ուած տուն մըն է, եւ ոչ մէկ ապա — հովագրական ընկերութիւն կրնայ զայն ապահովել սիրոյ հրդեհին դէմ։

Տասն եւ ութ տարեկանին կին մը՝ անմիջապէս խնձոր պէս կը սիրա — հարի, քան տարեկանին՝ կը սիրէ, ե — րեսունհինգին կ՚ըղձայ, քառասունին կը մտածէ։

Տարիքոտ կիները խնձորներու կը նմանին, որչափ աւելի հասուննան, այնքան աւելի կակուղ կ՚ըլլան։

Տարփուհիիդ հետ կարգուեցա՞ր, պատուական զինին քացախի փոխ — ցեր։

Ե. Գաքոնեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (96)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

Ամբողջ Գօքաժի մէջ կը խօսէին մի — այն անոնց մասին. բայց ինչ որ կ՚ա — ւելցնէր ամէն կողմէ անոնց վրայ ուղղուած հայեացքներուն անձկու — թիւնը, այդ այն էր, որ այս երկու մարդիկ, իրարու այնքան բացարձակ հակադիր, միեւնոյն ժամանակ շատ սերտ կերպով միացած էին իրարու։ Այս երկու հակառակորդները երկու բարեկամներ էին միանգամայն։ Աւե — լի բարձր եւ աւելի խոր համակրանք երբեք միացուցած չէ երկու սրտերը։ Առանձմէ խստաբարոն հեզահամբոյ — րին կեանքը փրկած էր եւ ասէ ճա — կատը պատած թեթեւ վէրքով։ Առա — ջինը մարմնացումն էր մահուան, երկ — րորդը՝ կեանքի. մին ահաբեկիչ բա — նկրուինը կը ներկայացնէր, միւսը՝ խաղաղաբար սկզբունքը, եւ կը սի — րէին զիրար։ Տարօրինա՞կ համելուկ։ Երեւակայեցէք բարեգութ Օրէսդը անկարեկից Պիղատոսի հետ. երեւա — կայեցէք Որմիզդը Ահրիմանի հետ.

Աւելցնենք եւ այս, որ անոնցմէ «վայրագ» կոչուածը միեւնոյն ժա — մանակ զգրալանց ընկերական մարդ մըն էր։ Վիրաւորները կը խնամէր, հիւանդները կը հոգար, գիշեր ցորեկ հիւանդանոցներուն մէջ կ՚անցընէր, կը մեղքնար բոկոտն մանուկները. ինքը ոչինչ չունէր, բայց բոլորը աղ — քատներուն կուտար։ Երբ սկսէր պա — տերազմը, ան կը նետուէր կռուի մէջ եւ զօրագունդերուն գլուխն անցած՝ կ՚երթար կռուին ամէնէն վտանգաւոր տեղերը. ինքը զինուած, որովհետեւ իր գօտիին մէջ կապած էր սուր մը եւ զոյգ մը ատրճանակ, բայց միեւնոյն ատեն եւ անզէն, որովհետեւ եւ ոչ մէկը տեսաւ, որ ան մերկացնէր իր սուրը կամ հանէր ատրճանակը։ Հար — ուածները կ՚ընդունէր առանց սակայն պատասխանելու։ Կ՚ըսէին թէ քահա — նայ եղած է եղեր։

Այս մարդոցմէ մէկը Կովէնն էր, միւսը՝ Սիմուռտէնը։

Բարեկամութիւն կը տիրէր այս երկու մարդոց միջեւ, իսկ թշնամու — թիւն՝ անոնց սկզբունքներուն միջեւ։ Կարծես թէ մէկ հոգի մըն էր եւ կը — րուեր ու բաժնուեր էր երկուքի։ Եւ արդարեւ՝ Կովէն Սիմուռտէնի հոգ — ւոյն կէսը իւրացուցած էր, բայց մեղմ կէսը. կարծես թէ Կովէն առա — ցած էր անոր հոգւոյն լուսաւոր ճա — ռագայթները, իսկ Սիմուռտէն իրեն պահած էր այն, որ կարելի էր կոչել մթամած ճառագայթ։ Եւ այդ էր պատճառը անոնց այդ մտերիմ անհա — մաձայնութեան։ Այս խուլ պատե — րազմը անկարելի էր որ չպայթէր։ Եւ առաւօտ մը ճակատամարտը սկը — սաւ։

— Գործերն ինչպէս կ՚երթան։
Կովէն պատասխանեց.

— Այդ գուք գիտէք այնքան լաւ, որքան ես։ Ես ցրուեցի Լանդըռնաքի ապստամբ խումբերը։ Անոր քով հի — մա քանի մը հոգի միայն կայ։ Զինքը առհաս քշեցինք դէպի Ֆուժէրի անտա — ռը։ Ութ օր յետոյ, ան կրկին պա — շարուած կ՚ըլլայ։

— Իսկ տաս—տասնըհինգ օր յե — տո՞յ։
— Զինքը կը բռնենք։
— Ցետո՞յ։
— Տեսա՞ք յայտարարութիւնս։
— Այո՛, ուրե՞մն։
— Զայն հրացանի կը բռնեն։
— Դա՛րձեալ գթառատութիւն։
Պէտք է զայն կիյոթինով գլխատել.
— Իսկ ես, ըսաւ Կովէն, ես զինուո — րական մահապատժութեան կողմնա — կից եմ։
— Իսկ ես, պատասխանեց Սիմուռ — տէն, ես յեղափոխական մահապատ — ժութեան կողմնակից եմ։

Այսպէս ան նայեցաւ Կովէնի ճիշդ երեսին եւ ըսաւ.

— Ինչո՞ւ ազատ արձակեցիր Սէն — Մարք-լը-Պլան վանքին վանուհիներ — րը։

— Ես կանանց հետ չեմ պատերազ — միր, պատասխանեց Կովէն։

— Այդ կիները ժողովուրդը կ՚ա — տեն. իսկ ատելութեան մէջ մէկ կինը տասը էրիկմարդ կ՚արժէ։ Ինչո՞ւ մեր — ժեցիր յեղափոխական դատարանին ղրկել մոլեռանդ քահանաներուն այն նախիրը, որոնք գերի բռնուած էին Լուվինիէի մէջ։

— Ես ծերերուն հետ չեմ պատե — րազմիր։

— Հին քահանան աւելի վատ է, քան նորը։ Աւելի վտանգաւոր է այն ապստամբութիւնը, զոր սպիտակ մա — զերը կը քարոզեն։ Խորշոմները վըս — տահութիւն կը ներշնչեն։ Կեղծ գթա — սրտութիւն պէտք չէ, Կովէն։ Արքա — յասպաններն ազատարարներ են։ Քու հայեացքդ դէպի Թամբլի աշտա — րակը դարձուր։

— Թամբլի աշտարա՞կը։ Ես այն տեղէն դուրս կը հանէի գահաժառանգ Տօֆէնը։ Ես մանուկներու հետ չեմ պատերազմիր։

Սիմուռտէնի հայեացքը խիստ աբ — տայայտութիւն մը առաւ։

— Կովէ՛ն, հասկցի՛ր, որ պէտք է պատերազմիլ թէ՛ կնոջ հետ, երբ այդ կինը կը կոչուի Մարի Անթուանէթ, թէ՛ ծերի հետ, երբ ան կը կոչուի Պիոս Զ., թէ՛ մանուկի հետ, երբ այդ մանուկին անունը Լուի Կապէ է։

— Ուսուցի՛չ, ես քաղաքական մարդ չեմ։

— Աշխատէ, որ նոյնպէս վտանգա — ւոր մարդ չըլլաս։ Ինչո՞ւ համար Քո — սէի վրայ գրոհ տալու ատեն՝ երբ ա — պստամբ Ժան Դրըզօն, ընկճուած եւ կորուստի մատնուած, մինակ, ձեռքը սուր յարձակած է ամբողջ զօրագուն — դի մը վրայ, դուն աղաղակեր ես. «Բացէք ձեր շարքերը, ձգեցէք որ անցնի»։

— Որովհետեւ հինգ հարիւր հոգի միայն մէկու մը վրայ չեն յարձակիր։

— Ինչո՞ւ Քայիէդըր տ՚Ասդիլի մէջ, երբ դուն տեսեր ես, որ զինուորներդ կը պատրաստուէին սպաննելու Վան — տէացի Ժօզէֆ Պէզիէրը, որ վիրաւոր կը տապլտէր, դուն աղաղակեր ես. «Առա՛ջ անցէք. ես իմ գործս գիտեմ», եւ ատրճանակդ օդը պարպեր ես։

— Որովհետեւ գետինը թաւալող վիրաւորը չեն սպաններ։

— Եւ դուն դէշ ըրած ես։ Այդ եր — կուքն ալ այսօր պարագլուխներուն գը — լուխն անցած են։ Ժօզէֆ Պէզիէրը՝ Մուսդաշն է, իսկ Ժան Դրըզօնը՝ Ժամպ տ՚Արժանն է։ Ազատ արձակե — լով այս երկու մարդերը՝ դուն հան — րապետութեան երկու թշնամիներ տուած եղար։

— Անտարակոյս՝ ես կ՚ուզէի հան — րապետութեան բարեկամներ տալ եւ ոչ թշնամիներ։

(Շար.)

Վորոշիլով, յանուն սպարապետ Կամլէնի։ Վորոշիլով առաջարկեց գործի սկսիլ յաջորդ օրն իսկ, չկտեսնելով թէ ներկայ պարագաներուն մէջ կարելի չէ համդիպարի մասին խօսիլ (շաբաթը արձակուրդի օր է Ռուսիոյ մէջ)։ Հետեւաբար խորհրդակցութիւններն սկսան երէկ իսկ, Մոսկուայի արտաքին գործերու ընդունելութեանց դահլիճին մէջ։

Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ երեք պետութեանց զինուորական ներկայացուցիչներուն խորհրդակցութիւնները շուտով պիտի յանգին գործնական ելքի մը, քանի որ նախապէս կատարուած բանակցութիւնները հարթած են ճամբան։

Անգլիա Ճափոնի յանձնեց չորս չինացի ահաբեկիչները

Անգլիական կառավարութիւնը որոշեց Ճափոնի յանձնել այն չորս չինացի ահաբեկիչները որոնք Թիէնցինի անգլիական թաղամասը ապաստանած էին, ամիսէ մը ի վեր։ Ինչպէս կը յիշուի, Ճափոն պաշարած է անգլիական թաղամասը, պահանջելով իրեն յանձնել այդ ահաբեկիչները, ինչպէս եւ գոհացում տալ ուրիշ խնդիրներու։

Այս առթիւ հրատարակուած անգլիական զեկոյցը կ'ըսէ թէ Ճափոնի հետ կատարուած բանակցութեանց ընթացքին, Անգլիա պատրաստակամութիւն յայտնած էր յանձնելու չորս Չինացիները, եթէ ապացուցուէր անոնց յանցապարտութիւնը։ Արդ, Անգլիա նոր վկայութիւններ ստացած ըլլալով, որոշած է գոհացում տալ Ճափոնի։ Այսպէս հարթուած կ'ըլլայ երկու պետութեանց միջեւ ծագած վէճերէն մէկը։ Ճափոնցիները կը շարունակեն պաշարումը, սպասելով բանակցութեանց վերջնական ելքին։

Գերմանի՛յ բուռն ուսանողները

Թուրքիերէն Թան կը գրէ.—

Գերմանիա ուսանելու գացած մեր տղաքներէն մէկ մասը կը վերադառնայ։ Եկողներուն տուած տեղեկութեանց համաձայն, հոն մնացողներուն կացութիւնն ալ լաւ չէ։

Նախ եւ առաջ իրենց ուսանած տեղերուն մէջ Գերմանները հաճոյքով չեն նայիր իրենց։ Ցետոյ, Գերմանիոյ մէջ ապրուստի սղութիւնն ու սովը այն աստիճանին հասած են որ տակէն չի կրնար ելլել ուսանող մը։ Ոչ կարագ, ոչ միս, ոչ ձուկ եւ ոչ ալ ուրիշ սննդեղէն գտնել կարելի է։

Բայց ասոնցմէ աւելի կարեւորը՝ հոն գացած մեր տղաքներուն տրուած ուսման եղանակն է։ Մասնաւորաբար բժշկագիտութեան, փիլիսոփայութեան, տնտեսագիտութեան նման ասպարէզներու հետեւող մեր տղաքը ի՞նչ պիտի կրնան սորվիլ։ Կ'արժէ քննել այս կէտը։

Այս բոլորին վրայ, Գերմանիոյ պատերազմի պատրաստութիւնները դրժուարացուցած են հոն ուսանիլը։ Ռազմափորձերու առթիւ Հուկէս միլիոն երիտասարդ զէնքի տակ առնուած են։ Գիշերները օդային յարձակումներուն դէմ կատարուած ինքնապաշտպանութեան փորձերուն հետեւանքով, լամբարները կը մարին եւ դպրոցներուն մէջ աշխատիլ կարելի չըլլար։

Այսպէս ծգտուած, ջղային պատերազմի մթնոլորտի մը մէջ կատարուած ուսուցումը ի՞նչ օգուտ կրնայ ունենալ։

Իտալական խարդաւութիւն Թուրքիոյ մէջ

Թուրքերէն Թան կը գրէ.—

Մեր ընթերցողներէն մէկը մեզի ղրկած էր օրինակ մը այն շաբաթաթերթէն, որ «Ճշմարտական Լուրեր» անունը կը կրէ, եւ որ կը ղրկուի Հռոմէն՝ Պոլսոյ առեւտրականներուն եւ զանազան հաստատութեանց։ Այս պարբերականը կը տպուի ֆրանսերէն, գերմաներէն եւ իտալերէն լեզուներով։ Զայն կը հրատարակէ իտալական կառավարութիւնը՝ քարոզչութեան նպատակով եւ նոյն նպատակով ալ կը ղրկէ մեր երկիրը։ Կանգ առած չէ միահեծան պետութեանց քարոզչութիւնը Թուրքիոյ մէջ։ Այս պարբերականը եւս մէկն է այն նմոյշներէն, որոնք Թուրքիա կը ղրկուին քարոզչութեան համար։ Անկարելի է որ Իտալիա կարենայ թուրք ժողովուրդը խաբել ու համոզել։ Թուրքիա կամ թուրք ժողովուրդը իր ինչը դրած է Իտալիոյ մասին։ Բայց, աչքի առջեւ ունենալով այն ինչ որ կը կատարեն, Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ մէջ, օտար քարոզչութիւնները, այս առթիւ անգամ մը եւս գիտել կուտանք թէ մեր ժողովուրդը դրդոյլ պէտք է գտնուի օտար քարոզչութեան դէմ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՕԴԱՅԻՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ վերջացան ուրբաթ օր։ Այս առթիւ ամբողջ Լոնտոն մութի մէջ թաղուած էր։ Կարծիքները կը տարբերին վերջնական արդիւնքի մասին, բայց ընդհանրապէս գոհացուցիչ կը համարուին պաշտպանութեան միջոցները։

600 ՀՐԵԱՅ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐ, որոնք Իզմիրի նաւահանգիստը հասեր էին անօթի ծարաւ եւ կիսամին խեղճացած, ամիսներով ծովերուն վրայ թափառելէ վերջը, ապստամբեցան նաւապետին դէմ։ Պոլսէն հասած հեռագիրներ կը պատմեն թէ կիներ եւ մանուկներ յարձակեցան նաւապետին վրայ, խոշտանգեցին զայն եւ սպառնացին սպաննել, եթէ ծովուն բացը ելլէր, կառավարութեան հրամանով։ Թրքական իշխանութիւնը պահակներ դրաւ շոգենաւին մէջ, զսպելու համար փախստականները որոնք կը սպառնան քանդել մեքենաները եւ կրակի տալ նաւը։

ԾԱՆՐ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄՆԵՐ պատահեցան Մարսէյլի մէջ, ոստիկանութեան եւ ձախակողմեան ցուցարարներու միջեւ որոնք ժողով մը գումարած էին, բողոքելու համար վերջին հրամանագիր օրէնքներուն դէմ (արձակուած հրէշներու եւ հանրակառքի պաշտօնեաներու)։ Ժողովէն վերջը թափոր մը կազմուած էր, բայց ոստիկանութիւնը եւ շրջուն պահակները միջամտեցին եւ այս առթիւ ընդհարումներ պատահելով, 31 հոգի վիրաւորուեցան։

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻ վարչութիւնը ժողով գումարելով, որոշեց բողոքել երեսփ. ժողովի երկարաձգման հրամանագրին դէմ եւ պայքար մղել ջնջել տալու համար զայն, իբրեւ հակասահմանադրական։ Այս առթիւ բուռն ճառեր խօսուեցան կառավարութեան դէմ։

200 ՏԱՐՈՒԱՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ ՄԸ, Մէնտէյրոն եւ ընկերութիւն, փակեց իր դուռները առջի օր, իր տնօրէնին մահէն 24 ժամ վերջը։ Տնօրէնը, Ֆրից Մանհայմէր, 48 տարեկան, յանկարծամահ եղած էր Փարիզի մօտերը։ Այս հաստատութիւնը մեծ դեր կատարած է Ֆրանսայի սեղանաւորական կացութեան բարւօքման մէջ, վերջին տարիներու ընթացքին։

ՎԵՑ ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ Սէնփիոնի փապուղիին (թիւնէլ) մօտ, կառախումբ մը գիծէն դուրս ելած ըլլալով, իտալական հողին վրայ։ Վիրաւորներուն թիւը տասը կ'անցնի։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ 30,000 վակոն ցորեն գնեց Ռումանիոյ նոր հունձքէն։

ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐՈՒ պաշտպանութիւնը զօրացնելու համար, որոշուեցաւ 184 օժանդակ պահակներ յաւելցնել։ Տակաւին գտնուած չէ հռչակաւոր նկարը, «Անտարբերը», որ գողցուած էր քանի մը ամիս առաջ, Լուվրի թանգարանէն։

ՓՐԱՆՑԻ ԱԵՆ վտարուեցան երկու օտար թղթակիցներ, մէկը՝ ամերիկեան թերթի մը աշխատակիցը, միւսը՝ ներկայացուցիչ Աժանս Հավասի։

Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Գրիգորեան, Այրի Տիկին Հռիփսիմէ Մուրատեան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Լուիզ Գայսարեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Գրիգորեան եւ զաւակունք (Յունաստան), Տէր եւ Տիկին Միհրան Գրիգորեան եւ զաւակունք (Յունաստան), Տէր եւ Տիկին Աբրահամ Գրիգորեան եւ զաւակունք (Յունաստան), Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Մկրեան եւ զաւակունք (Յունաստան), Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Մկրեան եւ զաւակունք (Պուլկարիա), Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Կարապետեան եւ զաւակունք (Պուլկարիա), Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Կարապետեան եւ զաւակունք (Պուլկարիա), Այրի Տիկին Եղիսաբեթ Քիրէշիթճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Մեսրոպ Հաճի Ահարոնեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Հաճի Ահարոնեան եւ զաւակունք (Փոն տը Շէրիւի), Այրի Տիկին Մանան Սինանեան (Փոն տը Շէրիւի), սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի որդւոյն, եղբօրորդւոյն եւ ազգականին՝

Փոխրիկն ՄԻՆՍԸ ԳԼՈՏ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ Օգոստոս 11ին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ, երկուշաբթի, 14 օգոստոս, կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, իր բնակարանին մէջ, 139bis Պուլվար Ռոտէն, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահագդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ ընդունիլ։

Առնուվիլ լէ Կոնէսի հանգանակութիւնը

Նիկողոս Նիկողոսեան, Դէօրգ Ասադեան 100ական, Տամաս Կարապետեան, իր պզտիկները Տիրան եւ Վարդգէս իրենց գանձանակէն. Ա. Մուրատբաշեան, Հաճի Բ. Քէօթահեայեան, Թ. Թաշճեան, Օ. Թորգոմեան, Յ. Ֆէշէճեան 50ական, Հ. Խորասանճեան 40, Յ. Խաչատուրեան, Խ. Թորգոմեան 30ական, Յ. Պաճուկեան, Մ. Էմմանուէլեան, Գ. Թիւթիւնճեան, Ղ. Կարապետեան, Կ. Գասպարեան 25ական, Կ. Սարաֆեան, Յ. Խաչատուրեան, Ս. Թորգոմեան, Մ. Քէօմիւրճեան, Հ Գասպարեան, Տէր Աղէ քհ. Փայլակ, Ս. Նիկողոսեան, Օ Իսքիւտարլեան, Ռ. Բաղտատեան, Տիկ. Ֆ. Պահլէճեան, Յ. Եկէնեան, Գ. Դարաեան, Հ. Սաղաքճեան, Ս. Բուլղուրեան, Ց. Ճրհանեան, Օ. Մինասեան, Հ. Ռուպէնեան, Մ. Թաղէոսեան 20ական, Ե. Խնճէարապեան, Տ. Եաղմուրեան 15ական, Ե. Մաթոսեան, Հ. Պալըզճեան, Գ. Տիրաբեան, Հ. Նալչաճեան, Ն Սարաֆեան, Յ. Տաղէսեան, Կ. Հաղապեան, Ն. Պայրամեան, Բ. Փափազեան, Ե. Սօլաքեան, Յ. Կէօզիւմեան, Ղ. Փափազեան, Միսաք Պէկեան, Յ. Տէրմէնճեան, Ժոզէֆ Թէփէլեան, Ա. Սօսամպ-լլուեան, Տիկ. Մ. Ճէնազեան, Օ. Զարարեան, Յ. Պալանդեան, ՈՄ. Յ. Մարտիկեան, ՈՄ. Ն. Մայիսեան, Մ. Շիշմանեան, ՈՄ 10ական, Ա. Գավալճեան 7, Ա. Հէլվաճեան 6, Տիկ Տ Ալթունեան, Բ. Միչիկեան, Տիկ. Մ. Թավմասեան, Յ. Դարադողեան, Մ. Երկանեան, Տիկ. Ա. Սարաֆեան, Տ. Սարաֆեան, Ս. Մինէճեան, Գ. Թիւթիւնճեան, Հ. Հայկազեան, Յ. Մելիքեան, Խ. Երկանեան, Օր. Ա Փափազեան, Ն. Ճարճալեան, Ս. Տոնուրեան, Յ Դարագոզեան, Յ. Յովակիմեան, Ա. Մովսէսեան, Մ. Իրէքեան, Յ. Զափարեան, Մ. Սարաֆեան, Ս. Ստեփանեան, Յ. Փափազեան, Ա. Կալաթայլեան, Հ. Նասյեան, Յ. Թոսունեան, Յ. Փափազեան, Վ. Ճէզայիրլեան, Ա. Ռուբինեան, Հ. Խարեան, Յ. Օրճանեան, Վ. Էլմասեան, Դալլաքեան, Տիկ. Հ. Սիւքիասեան, Ս. Տիլիքեան, Ա. Զօրայեանեան 5ական, ՈՄ, Տիկ. Բ. Փափազեան, Կ. Խաչերեան 4ական Ա. Թագւորեան, Կ. Պօղոսեան, Գ Հէլվաճեան 3ական, Գէորգ Քիւրքճեան 2,50, Յ. Ասադեան, Տիկ. Ա. Խափալեան, Տիկ. Թ Սամանպալեան, Մ. Տիմէճեան, Օ. Մկրտիչեան, Յ. Յէմիրճեան, Կ. Շահպազեան 2ական։ Նէվշէհիրլեան 15 ֆր.։ Գումար 1660,50։ (Տեսնուած 11 Օգոստ.)։ Հանգանակութիւնը կը շարունակուի։

Լիոնի Զ. Ռ. Մ. Մասնաճիւղի հանգանակութիւնը

Զ. Ռ. Մ.ի Մասնաճիւղին կողմէ 250, Եղիշէ Փափազեան 200, Կէնճեան եղբարք, Հարելեան եղբարք, Սամսոն Դրամբլեան, Մարտիրոս Բարսեղեան, Ն Ռիզունեան, Անդրանիկ Թումիկեան, Տէր Պետրոսեան Սամբրէ, Խաչիկ Մովսէսեան 50ական, Ս. Յովհաննէսեան, Սողոմոն Կէօմէրճինեան 30ական, Ս. Նազաշեան, Յ. Չէքեան, Տիկ. Մովսէսեան, Միսաք Միրզէ, Թագւոր Այվազեան, Ալիքսան Սատօեան 25ական, Խաչիկ Դալլաքեան, Միհրան Հաճի Պօղոսեան, Գարօյ Պէզըճեան, Ս. Չօլաքեան, Աղամ Տէրտէրեան, Լ. Պազպազեան, Պետրոս Պէքիրճեան, Փօթրիկն Նազարէթ Զանազեան 20ական, Մ. Դերձակեան 15, ՈՄ, Աղաբեկ Հացագործեան, Ս. Էլմասեան, Ս. Մովսէսեան, Մ. Ոդաճեանեան, Ե. Գրիգորեան, Յ. Խաչատուրեան, Տ. Գալայճեան, ՈՄ, Հ. Թէքգեան, Յ. Եագուպեան, Հ. Մանուկեան, Փօթրիկն Ժանէթ Պողոսատուրեան, Պօլէ Զաքարեան Կարպիս, Աւուշաւան Փօրթուգալեան 10ական, Մարսէյի Յովսէփ Ափրիկեան 50, Յ. Գասպարեան, Յ. Փափազեան, Կ. Սաղթըլեան, Մ. Յովհան Քոեան, Պօղոս Էլմասեան, Փօթրիկն Ռուբէն Գրըգեան, Ն. Սիմոնեան, Ս. Թէքգիպաշեան, Տիկ. Վ. Աւետիսեան, Օ. Ռիզունեան, ՈՄ, Տնուեց Սէփէրճեան, Արամ Աւետիսեան 5ական։ Գումար 1496։ (Տեսնուած ենք 1500 ֆրանք։ Տեսնուած 11 Օգոստ.)։ Հանգանակութիւնը կը շարունակուի։

Սամուէլ Մուրատեան վարժարան, Սեւր

Միխիթարեան Հայրերու Սեւրի Մուրատեան վարժարանի 1939—1940 դպրոցական տարեշրջանը կը սկսի յառաջիկայ Հոկտ. 1ին։

Վարժարանը կ'ընդունի գիշերօթիկ, կէս-գիշերօթիկ եւ ցերեկօթիկ աշակերտներ։

Արձանագրութիւններու համար դիմել վարժարանի տեսչութեան։

Direction du Collège Arménien Samuel Moorat, 26, rue Troyon, Sèvres (S. & O.).

Ընդունելութեան օրերն են երկուշաբթի ժամը 15էն 18 եւ հինգշաբթի ժամը 15էն 18։

ՊԱՏԱՐԱԳ

Ի գիտութիւն Շավիլի եւ շրջականերու բարեպաշտ ժողովրդեան կը ծանուցանենք թէ յառաջիկայ 13 Օգոս. Կիրակի օր, Ս. Աստուածածնայ տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ եւ խաղողի օրհնութիւն տեղի պիտի ունենայ տեղւոյս Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան մէջ։ Երգեցողութիւնը պիտի կատարուին գաղթակայնի Գ. Բաղդասարեանի ղեկավարութեամբ եւ տեղական ուժերու մասնակցութեամբ։ Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.30։

ՍՕՍԻՇԱՏԻՏՐ

ՓՈՐԻԶԻ Սեբաստիոյ Նահանգ. Հայր. Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները կարեւոր ժողովի մը որ տեղի կ'ունենայ 13 Օգ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Խրիմեան սրահին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս։ Օրակարգ՝ Երկու տուներու որդեգրութիւն Մուրատեան վարժարանի մէջ։

ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

դիմեցէք խոյի հայ

լուսանկարչատունը՝

Photo d'Art HENRI

11, Av. Bourgain,

Issy-les-Moulineaux

Արժէքաւոր նուէր ամուսնացողներու, ակրանդիսմանս Արագ պատրաստութիւն Carte d'Identité։

ԲԱՑ Է ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame . . Paris (13)

ՅԱՌԱՋ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
(ՆՈՐ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ ՀԱՍՑԷ) Métro : TOLBIAC
Téléphone : GOBelins 15-70
Chèque Postal Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ Երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՕԳՈՍՏՈՍ — MARDI 15 Août 1939

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4118 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕԳՆԵՆՔ ՍԱՆՃԱՔԻ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒՆ

ԽՄԲ.— Գէյրութի Ազգ. Միութիւնը հետեւեալ կոչը հրատարակած է գիտնոյս հանգանակութեան համար. —

Սիրելի հայ ժողովուրդ. հարկ չկայ մանրամասնօրէն պարզել ձեզի այն գէշ վիճակն ու դժնդակ կացութիւնը որուն ենթարկուած են Սանճագի մեր թշուառ ազգակիցները, գրեթէ 15000 հոգի, որոնք պարտադրանքով առեւանգուած նորէն, կրկին տարագրութեան դատապարտուած՝ յուսալից աչքերով դէպի ձեզի կը նային, ո՛վ պատուական հայ ժողովուրդ։ Դուք որ անցած էք տարագրութեան փշոտ եւ տառապալից ճամբաներէն, գիտէք եւ կը զգաք թէ որքան ցաւագին եւ դառն է մեր եղբայրներուն եւ քոյրերուն վիճակուած կացութիւնը։ Տունէ տեղէ խլուած, այսօր Լաթաքիոյ ծովափին վրայ եւ Թարթուսի ամայի դաշտերուն մէջ գրեթէ անպատսպար եւ անօթեւան, եւ վաղն ալ գուցէ այլուր, ձեր օգնութեան կը սպասեն անոնք, որպէսզի իրենց ներկայ անտանելի վիճակէն փրկուին, պատառիկ մը հաց ունենան եւ երդիքի մը ներքեւ պատսպարուին։

Շնորհապարտ ենք Հոգատար Կառավարութեան, որ անտոյց ապաստան մը ժամանակէն փրկելով զիրենք փոխադրեց ապահով գօտի մը մէջ, ընծայելով բարոյական եւ նիւթական օժանդակութիւն նոյնպէս շնորհապարտ ենք տեղական կառավարութեանց եւ բնիկ ազնիւ ժողովուրդներուն, որոնք եղբայրական զգացումներով ընդունեցին մեր տարաբախտ ազգակիցները։

Առանց կարգին, գո՛ն ալ, հայ ժողովուրդ, վստահ ենք որ գոհողութեան ոգիով եւ ազգասիրական զգացումներով պիտի փութաս քու եղբայրական առատաձեռն օգնութիւնդ հասցնել Մուսա Լեռնէն եւ Սանճաքէն վերստին տարագրուած քու արենակիցներուդ։

Այս փորձուած վստահութեամբ կազմեցինք Հանգանակիչ Յանձնախումբեր որոնք ժապաւինեալ տոմարներով պիտի դիմեն ձեզ եւ պիտի ընդունին ձեր առատաձեռն նուէրները, զորս Ազգային Միութիւնը պիտի գործածէ միմիայն Սանճաքի գաղթականներուն նպաստելու։ Առոյգ անգամ մըն ալ ցոյց տուած պիտի ըլլանք թէ Հայը Հայուն օգնել գիտէ։

Կանխաւ կը յայտնենք ձեզ մեր շնորհակալութիւնները եւ կ'աղաչենք որ ամենաբարին Աստուած մխիթարէ հայ ժողովուրդը եւ իր առատաձեռն օրհնութիւնը եւ Աջին Հովանին անպակաս ընէ անոր վրայէն։

Նախագահ Պետրոս Արք. Սարաճեան, Կաթ. Ընդհ. Փոխանորդ, Փոխ-նախագահ Եղիշէ Արք. Կարոյեան, Կաթ. Փոխ. Լիբանանի, Ատենադպիր Պետր. Արք. Քէտիճեան, Ընդհ. Փոխ. Կաթ. Պատրք.ի, Ատենադպիր Տօքթ. Օննիկ Կէրկէրեան։

Դէպի Եւրոպական Թուրքիա եւ Պալքաններ

Տիկին Թապուի վերլուծելով Սալցպուրկի տեսակցութեանց արդիւնքը, գրել կուտայ թէ նախատեսուած չէր Հիթլէրի միջամտութիւնը, բայց անհրաժեշտ համարուեցաւ վերջին պահուն, Ֆոն Ռիպպէնթրոփի պնդումով, քանի որ կոմս Չիանօ որոշ հրահանգներ ստացած էր Մուսոլինիէն։ Իր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Մուսոլինի հետեւեալ տրտունջները ունի Գերմանիոյ դէմ.—

1. Գերմանիա նկատի չէ առած Առանցքին համաձայնութիւնը՝ Կեդր. Եւրոպայի ազգեցութեան շրջանակներու բաժանման մասին, որ կը տրամադրէ շահերու եւ ազդեցութեանց բաժանում Հունգարիոյ եւ Ռումանիոյ մէջ եւ Իտալիոյ համար գործելու լայն ազատութիւն Եուկոսլաւիոյ մէջ։

2. Գերմանիա տակաւին ճշդած չէ իր դիրքը Իտալիոյ պահանջներու (Թունուզ եւ Ճիպութի), ինչպէս եւ Սպանիոյ մասին։

3. Տանցիկի վէճին լուծումէն վերջը — եթէ կատարուի առանց պատերազմի — Պերլին ուրիշ դուռ գերմանական պահանջներ պիտի դնէ (Ուկրանիա, Հունգարիա եւն.)։

Նոյն աղբիւրին համաձայն, Մուսոլինի յաջողած է արժեցնել իր տեսակէտները, եւ մօտերս արագ եւ զանգուածային ձեռնարկ մը պիտի կատարուի Պալքաններու կողմը, առանց զինուորական գործողութեանց։ Իտալիա խոստանալէ ըմբռնելով Թուրքիոյ բռնած ընթացքին արժէքը, կ'ուզէ յարձակողական գիրքեր սարքել Պալքաններու մէջ, Եւրոպական Թուրքիոյ դէմ։ *Այս առթիւ Հռոմ եւ Պերլին հաւաքական ձեռնարկ մը պիտի կատարեն Եուկոսլաւիոյ մէջ, պահանջելով յետաձգել տնտեսական համաձայնութեան գործադրութիւնը, զինուորական համաձայնութիւններ կնքել իրենց հետ, իրենց տրամադրութեան տակ դնել հաղորդակցական երկաթուղիները, եւն։ Նմանօրինակ ձեռնարկ մը պիտի կատարուի նաեւ Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ եւ Յունաստանի մէջ։ Հիթլէր կ'ուզէ դրական արդիւնքներ ձեռք բերել Նիւրընպէրկի համագումարէն առաջ։*

⁂ «Ռէլացիոնէ Ինթէրնացիոնալէ», Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան շաբաթական օրկանը, նշանակալից խմբագրականի մը մէջ կ'ազդարարէ որ Լեհաստան Գերմանիոյ յանձնէ Տանցիկը, «եթէ կ'ուզէ զարգանալ իբրեւ անկախ պետութիւն»։ Այս առթիւ կը բացատրէ թէ Տանցիկը գերմանական է եւ կ'ազդարարէ.

*— «Եթէ Լեհաստան շարունակէ այն ընթացքը որ հիմնուած է անգլեւ-*Ֆրանսական *օգնութեան յոյսին վրայ,* ուղղակի դէպի անձնասպանութիւն եւ անդամահատում կը դիմէ։ *Վարշաւայի կառավարութիւնը պէտք է հասկնայ թէ Առանցքին պետութիւնները չեն կրնար թոյլատրել որ Լեհաստան վերստանայ իր յառաջապահի դիրքը արեւելեան Եւրոպայի մէջ, համաձայն 1921ի Ֆրանքօ-լեհական դաշնագրին»։*

ԱՍՏՈՒԱԾԱՄԱՆԻ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ *(այսօր, երեքշաբթի), թղթատարական սպասարկութիւնը կրճատուած ըլլալով, վաղուան «Յառաջ»ը կրնայ մէկ օր ուշ հասնիլ։*

ԱՆԳԼԻՈ-ՃԱՊՈՆԱԿԱՆ *բանակցութիւնները անելի մը մատնուած են նորէն. թէեւ Անգլիա հաւանած է Ճափոնի յանձնել չորս չինացի ահաբեկիչները։ Ճափոն կը պահանջէ որ Անգլիա փոխէ իր դիրքը Ծայր. Արեւելքի մէջ։ Հականգլիական ցոյցերը կը շարունակուին Ճափոնի եւ Չինաստանի մէջ։ Թիէնցինի պաշարումը փոխանակ թուլնալու, աւելի սաստկացաւ։*

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ, *Ֆիլիպէի զինուորական ատեանին կողմէ, երկու Թուրքեր, իսկ բանտարկութեան՝ երեք Պուլկարներ, որոնք զինուորական գաղտնիքներ յանձնած էին դրացի պետութեան մը։*

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ ԱՐՈՇԵՑԻ՞Ն ՀԻԹԼԷՐ ԵՒ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ

«ՀԱՐԻՒՐԻՆ ՀԱՐԻՒՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ», Կ'ԸՍԵՆ ԱՌԱՆՑՔԻՆ ԹԵՐԹԵՐԸ

Իտալիոյ արտաքին նախարարը վերջացուցած ըլլալով իր խորհրդակցութիւնները Ֆոն Ռիպպէնթրոփի եւ Հիթլէրի հետ, վերադարձաւ Հռոմ։ Բանակցութեանց գաղտնի կը պահուին տրուած որոշումները։ Ամէնէն իրազեկ թերթերն ալ կը հաւաստեն թէ բացի Հիթլէրի ոփ մը ժողովներէն, ոչ մէկ լուր ունի խորհրդակցութեանց օրակարգէն կամ գոյացած արդիւնքէն։ Այնպէս որ, Հռոմի եւ Պերլինի թերթերը կը գոհանան ընդհանուր խօսքերով, շեշտելով թէ համաձայնութիւն գոյացած է հարիւրին հարիւր։

Այսպէս, գերմանական թերթ մը կ'ըսէ թէ այս եռօրեայ խօսակցութիւնները ոչ միայն կը հաստատեն երկու պետութեանց հարիւրին հարիւր համերաշխութիւնը, այլ եւ անոնց հաւասարապէս մեծ եւ անսասան վճռականութիւնը եւ պատրաստութիւնը»։ Ուրիշ թերթ մը, «Ֆոլքիշէր Պէօպախթէր», «իշխ համերաշխութիւն» կը կոչէ արեւմտեան պետութեանց բռնած դիրքը։ Մարաթախոս Կէօրինկի օրկանը աւելի յառաջ երթալով, կը գրէ թէ «Այժմ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ համար չկայ բան մը որ անորոշ կամ կասկածելի մնայ»։

Հռոմի մէջ քիչ մը աւելի զգուշութեամբ կ'արտայայտուին, չարմանք յայտնելով որ ժողովրդավար պետութիւնները բացառիկ նշանակութիւն կ'ընծայեն այս տեսակցութեանց։ Թերթերը սինակներ կը նուիրեն Սալցպուրկի տեսակցութեանց եւ մասնաւորապէս կը շեշտեն թէ կոմս Չիանօ լման չորս ժամ խօսակցեցաւ Հիթլէրի հետ, միջազգային կացութեան մասին, ի ներկայութեան Ֆոն Ռիպպէնթրոփի։ Այս առթիւ միտքերան կը հաստատեն տեսակցութեանց սիրալիր հանգամանքը, առանց մեկնութիւններ տալու։

⁂Վարչապետ պ. Տալատիէ, որ կը հանգստանար Միջերկրականի ափերուն վրայ, կարճ կապեց իր արձակուրդը եւ Փարիզ վերադարձաւ շաբաթ օր, ստանալով վերադարձէն անմիջապէս վերջը մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարարին հետ։

Փարիզի մէջ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն Սալցպուրկի տեսակցութեան եւ կը կարծեն թէ Տանցիկի խնդիրն ալ հրատապ հանգամանք ստացած է։ Կիսապաշտօնական «Թանփ» անցեալ շաբթու գրել կուտար թէ Հռոմ եւ Պերլին ստիպուած են անմիջական որոշումներ տալու։

ՆՈՐ ԾՐԱԳԻ՞Ր ՄԸ ՄՇԱԿՈՒԱԾ Է

Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ, կարգ մը թերթեր կը կարծեն թէ որոշ անհամաձայնութիւններ կը տիրեն երկու Առաջնորդներուն միջեւ։ Միւս կողմէ զրոյց կը շրջի թէ Մուսոլինի նոր ծրագիր մը ներկայացուցած է Գերմանիոյ, ապահովելու համար Եւրոպայի խաղաղութիւնը։ Այդ ծրագրին համաձայն, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ պահանջները պիտի կարգադրուին դաշնագիրներու վերաքննութեամբ, հանրաքուէներ եւ խորհրդաժողովներ սարքելով, որպէսզի Հռոմ եւ Պերլին նոր յաղթանակ մը շահին առանց արիւնհեղութեան։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, թէ Սալցպուրկի տեսակցութեան եւ թէ Հիթլէրի հետ կատարուած խօսակցութեան առթին օրակարգի գլխաւոր խնդիրները եղած են դաշնագիրներու վերաքննութիւնը եւ անգլեւ-ֆրանսական պաշարման քաղաքականութիւնը։ Այս առաջադրութեամբ, Տանցիկի, Պալքաններու եւ Ծայր. Արեւելքի խնդիրները քննուած են իբրեւ ախտանշանները ներկայ անելին, եւ ոչ թէ իբրեւ կենսական տարրեր։ Մուսոլինի կը խորհի եղեր ընդհանուր կարգադրութիւն մը առաջարկել, մասնակցութեամբ չորս-հինգ պետութեանց, եւ ոչ թէ անջատօրէն լուծել իւրաքանչիւր խնդիր։ Երկու պետութիւնները զինուորական ծրագիրներ մշակած են հաւաքական ձեռնարկի մը համար, եթէ մերժուին իրենց առաջարկները։ Միւս կողմէ, կ'ըսուի թէ կոմս Չիանոյի կարծիքով, Տանցիկը դիւրաւ կրնայ միանալ Գերմանիոյ, եթէ ապահովուին Լեհաստանի տնտեսական շահերը եւ Նրբանցքը։ Այս առթիւ կը հաստատուի թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա համաձայնած են նոր ազդարարութիւն մը ուղղելու, որպէսզի Գերմանիա չփորձուի յարձակողական գործողութիւններ կատարել Տանցիկի մէջ։

Ամէն պարագայի տակ, Փարիզի մէջ կը կարծեն թէ Մուսոլինի կրցած է չափաւորել Հիթլէրի եռանդը, շնորհիւ կոմս Չիանոյի տեսակցութեանց։

✕ Պերլինի արտաքին նախարարութեան կողմէ հաղորդուած զեկոյցի մը համաձայն, Սալցպուրկի տեսակցութեան առթին Տանցիկի խնդիրը քննուած է իբրեւ Առանցքին հիմնական հարցերէն մէկը, քննուած են նաեւ եւրոպական եւ ուրիշ խնդիրներ, եւ կատարեալ համաձայնութիւն գոյացած է հաւաքական ձեռնարկի մը մասին։

Այս առթիւ Իտալիոյ պաշտօնական շրջանակներուն մէջ դիտել կուտան թէ անհանդուրժելի կը դառնայ Լեհաստանի դիրքը Գերմանիոյ հանդէպ։ «Անհրաժեշտ է որ Տանցիկի խնդիրը կարգադրուի մօտ օրէն, եւ Լեհաստան հասկնայ թէ այս կացութիւնը չի կրնար աւելի երկար տեւել»։

15 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ *եւ 43 հոգի վիրաւորուեցան Պուքրէշէն մէկ ժամ հեռու, երկու կառախումբեր իրարու զարնուած ըլլալով։ Վիրաւորներէն ութին վիճակը շատ ծանր է։*

3,000,000 ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐ *մեկնեցան Փարիզէն, Աստուածածնի արձակուրդին առթիւ, երկու, չորս կամ 15 օրուան արձակուրդ անցընելու համար։ Կառախումբերը կրնապատկուած, նոյնիսկ եռապատկուած էին շաբաթ օր, գլխաւոր կայարաններուն մէջ։ Սէն Լազարի կայարանին մէջ 67 յաւելուածական կառախումբեր կազմուեցան, փոխադրելու համար 1,250,000 քաղաքացիներ. Մոնփառնասի մէջ՝ 111 կառախումբեր փոխադրեցին 250,000 հոգի. Օրսէի կայարանէն մեկնեցան 550,000, Կառ տը Լիոնէն՝ 800,000 հոգի։ Միեւնոյն ատեն Փարիզ թափած էին հազարաւոր անգլիացի շրջիկներ։ Բարեբախտաբար օդն ալ գեղեցիկ է։*

ԵԳԻՊՏՈՍԻ *վարչապետը, Մահմուտ փաշա հրաժարեցաւ առողջական պատճառներով։ Թագաւորը նախ մերժեց, բայց վարչապետը պնդած ըլլալով հաւանեցաւ։*

ՆՈՐ ԲՈՑՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ԱՐԾԻՒՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ա. ՑԱՆԿԸ

Մարսէյլի Հանգանակութեան Կեդր. Յանձնաժողովին առաջին գումարն է 5385 ֆրանք, ինչպէս կ'երեւայ յաջորդ ցանկէն։ Այս գումարին մէջ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի վարչութիւնը տրամադրած է 1000 ֆրանք, Կրօնական Ժողովին անդամները (եօթը քահանաներ) 50ական = 350 ֆրանք, Ազգ. Կեդր. Վարչութեան հինգ անդամները՝ 100ական — 500 ֆրանք, Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը՝ 500, նոյն Միութեան վարչութեան անդամները՝ 100, Սէն Լուի Կ. Խաչի մասնաճիւղը՝ 300, Տիկին Ահարոնեան՝ 200, Մշակութային Միութիւնը՝ 400, Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Մարսէյլի մասնաճիւղը՝ 400, բազմաթիւ հայրենակիցներ՝ 100ական, 50ական եւն։ Մանրամասնութիւնները յառաջիկային։

Պիւն Մէնիլի *հայրենակիցներէն հաւաքուած է 300 ֆրանք,* Օլնէ Սու Պուաի *հայրենակիցներէ 265,* Տրանսիի *հայրենակիցներէն՝ 170, (50 ֆրանք ալ Փարիզէն, նոյն ցանկին մէջ)։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։*

ՈՒՐԻՇ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ

Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութիւնը *ամէն տեղ իր լայն բաժինը կը բերէ օգնութեան գործին։ Վարչութիւնը կը խնդրէ բացատրել թէ կարգ մը մասնաճիւղեր մաս կազմելով տեղական հանգանակիչ յանձնախումբերուն, չեն կրնար ներկայացնել իրենց նուիրատուներու ցանկը։ Ուրիշներն ալ այդ հնարաւորութիւնը ունին։ Քիչ անգին հրատարակուած է Անիէռի մասնաճիւղին մասնակցողներու ցանկը, որու գումարը կը հասնի 680 ֆրանքի։ Մարսէյլի մասնաճիւղն ալ տրամադրած է 400 ֆրանք, Տէսինի մասնաճիւղը՝ 200, եւն։*

ՑԱՆԿ 22

Մարսէյլի Կեդր. Յանձնախումբին Ա. գումարը	5385
Իսի-լէ-Մուլինոյի հանգանակութեան Բ. գումարը	2015
Պիւն Մէնիլի, Օլնէ Սու Պուաի եւ Տրանսիի հայրենակիցներէն, Պ.Պ. Յ. Գօյաճեանի եւ Թադէոս Շահպազեանի նախաձեռնութեամբ	785
Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան Անիէռի մասնաճիւղէն (ձեռամբ Տ. Բաղդասարեանի)	680
Նանթէռի հայրենակիցներէն	500
Լողոֆէթ Մարգեան	25
Ազատ Պէրպէրեան	100
Գրիգոր Մէշճէճեան	100
Գումար	9,590
Կիրակի օրուան գումարը	64,691
Ընդհ. գումար	**74,281**

ԾԱՆՕԹ.— *Տես Դ. էջ Պլյանքուրի Մէստոնի եւ Հայ Ծարժակափարներու Միութեան հանգանակութեան ցանկերը։*

Օրը երկու անգամ նիստ Մոսկուայի մէջ

Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան զինուորական պատուիրակութեանց խորհրդակցութիւններն սկսան շաբաթ օր։ Որոշուեցաւ օրը երկու անգամ նիստ գումարել, շուտ վերջացնելու համար բանակցութիւնները։ Կատարեալ գաղտնապահութիւն կը տիրէ խորհրդակցութեանց մասին եւ խորհրդային թերթերն ալ լռութիւն կը պահեն։ Մոսկուա հասնելէ անմիջապէս վերջը, Ֆրանսացի եւ անգլիացի սպաները ամբողջ ութ ժամ խօսակցեցան իրենց ռուս պաշտօնակիցներուն հետ, եւ հաստատուեցաւ թէ երեք պետութիւններն ալ կ'ուզեն արագ համաձայնութեան մը յանգիլ։

Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերը չեշտելով այս խորհրդակցութեանց արժէքը, կ'ըսեն թէ երեք պետութեանց ապագայ յարաբերութիւնները կախում ունին այս պաղտնի ժողովներէն։ Քաղաքական դաշինքի բանակցութիւնները մէկդի դրուած են առ այժմ, մինչեւ որ զինուորական մասնագէտները լուսաբանեն փոխադարձ պաշտպանութեան գործնական հարցերը։

⁂ Լոնտոնի թերթերը կ'ըսեն թէ անգլիական կառավարութիւնը վերջերս Լեհաստանի հաղորդած է զինակցութեան ծրագիր մը, որուն անմիջապէս պատասխանած է Վարշաւա, ներկայացնելով իր դիտողութիւնները։ Լոնտոնի մէջ օրէ օր կ'աճի մտահոգութիւնը Լեհաստանի մասին, որովհետեւ կը վախցուի որ այդ երկիրը կողքէն զարնուի Ռուսթենիոյ կողմէ։ Ըստ ոմանց ապրիլ 6ին կնքուած փոխադարձ օգնութեան համաձայնութիւնը պիտի վերածուի զինակցութեան, հինգ տարուան համար։

200 տարուան հաստատութեան մը փակումը

Հոլանտական մեծ դրամատան, Մէնտէլսոն եւ Ընկ. փակումը ծանր տպաւորութիւն գործեց նեղանաւորական շրջանակներու մէջ։ Ինչպէս գրած էինք, դրամատան ընդհ. տնօրէնը յանկարծամահ եղած էր եւ փակման որոշումը տրուեցաւ 24 ժամ վերջը։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ դրամատունը սպառած էր իր շարժուն գումարները, մանաւանդ ըլլալով Ֆրանսական կարգ մը փոխառութիւններու ամբողջ պատասխանատուութիւնը։ Կը կարծուի թէ դրամատունը պիտի կրնայ հարթել իր դժուարութիւնները, եթէ ժամանակ տրուի եւ ուրիշներ ալ օգնեն։ Կարծողներ կան թէ հանգուցեալ տնօրէնը, որ գերմանածին Հրեայ մըն էր, 10,000,000 անգլ. ոսկի դիզած է. բայց ուրիշներ կ'ըսեն թէ միայն չափաւոր հարստութիւն մը ունէր։ Այս տարուան յունուարէն ի վեր, դրամատունը 25,900,000 անգլ. ոսկիի վարկ բացած էր Ֆրանսայի, 4,600,000 Պելժիոյ, 1,470,000 ալ Արժանթինի համար։ Դրամատան տնօրէնը Պաւուայ Լեգէոնի սպայութեան աստիճան ստացաւ վերջերս։ Հաստատութիւնը հիմնուած էր երկու հարիւր տարի առաջ։

⁂ Այս երրորդ անգամն է որ նեղանաւորական մեծ հաստատութիւն մը կը փակուի իր տնօրէնին մահուան հետեւանքով, եւ կամ հաստատութեան փլուզումը պատճառ կը դառնայ մահուան։

1928 *յուլիսին իր օդանաւէն Մանշի ծովը իյնալով խեղդուեցաւ Լովէնշթայն, տրուստական մեծատուի թագաւորը, Պելժիացի։*

1932 *օգոստոսին անձնասպան եղաւ Իվար Քրիւկէր, լուցկիի թագաւորը, Շուէտացի։*

1939 *օգոստոսին յանկարծամահ եղաւ Ֆրից Մանհայմէր, շանթի թագաւորը, Հոլանտացի, որ ապարէզ նետուած էր իբրեւ պարզ պաշտօնեայ։*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳՆԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԴԷՊԻ ԹՇՆԱՄԱՆՔ

Ու մինչ իտալեւթուրք յարաբերութիւնները մասամբ լաւացած էին, Մուսոլինի, յանկարծ, կրկին ամպոտեց Արեւելեան Միջերկրականի երկինքը։ Այսպէս, 1934ին, Իտալիոյ Առաջնորդը իր ճառին մէջ յայտարարեց թէ «Իտալիոյ պատմական նպատակները կը գտնուին Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ, հարաւ ու արեւելք»։

Եւ Անգարա կրկին փոթորկեցաւ։

Ճիշդ է, որ տարին չլրացած՝ Իտալիա ձեռնարկեց, արդէն, Եթովպիոյ արշաւանքին։ Ուրեմն, Անգլիա ու Ֆրանսա յաջողած էին սլաքին ուղղութիւնը Ասիայէն Ափրիկէ անցընել. Այդ կերպով, Իտալիա կը ձեռնարկէր գործի մը, որ ծանր էր, մեծածախս ու միանգամայն ժամանակի կարօտ։ Գաղթային արշաւանքները, գիտե՛նք, տարիներու կը կարօտին։ Մանաւանդ Եթովպիակա՛նը, որ, Իտալիոյ համար, խոշոր դժուարութիւններ կը ներկայացնէր։ Կար նաեւ ուրիշ պարագայ մը,— Նոր Իտալիոյ ուժը եւ պատերազմական կարողութիւնը փորձուած չէր տակաւին։ Ճի՛շդ է, ֆաշականները կը փառաբանէին զայն։ Եւ Կեսարեան շրջանի ոգիէն, մեքենայուած բանակէն, օդանաւերու նորաշէններու մասին կը խօսէին։ Բայց, մասնաւորապէս պատերազմական — զինուորական գետնի վրայ տեսականն ու գործնականը յաճախ շատ կը տարբերին իրարմէ։ Ուրեմն, Անգարա կրնար մասամբ հանգստանալ այլեւս։ Մանաւանդ որ՝ Եթովպիական արշաւանքը սկսաւ քաղաքական հակամարտութեամբ մը, Իտըն անձամբ գնաց Մուսոլինիի մօտ, վերադարձաւ առանց համաձայնած ըլլալու, վէճը խորացաւ, անգլեւիտալական «տնտեսական ազդեցութեանց գօտիներու» շուրջ 1926ի համաձայնութիւնը ինքնին չեղեալ համարուեցաւ, ու Անգլիա սկսաւ շարժման մէջ դնել իր դիւանագիտական մեքենան։

Այս պայմաններուն մէջ, պիտի խորհէին մարդիկ, տրամաբանական մէկ ուղի կը մնար Թուրքիոյ,— կենալ հանդիսատես, ջանալ՝ որչափ կարելի Իտալիոյ հետ հազիւ գոյացած մերձեցումը, եւ հետեւիլ դէպքերուն։ Անգարա այդպէս չշարժեցաւ, սակայն։ Այլ, առաջին օրէն, դարձաւ կողմ։ Ոչ միայն մամուլով, այլեւ քաղաքական գետնի վրայ գործակցեցաւ Անգլիոյ։

Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, որ դեռ կ'երկրպագէր այն օրերուն, Թուրքիա եւս ճիգ թափեց ստեղծելու 52 պետութեանց ճակատը՝ ընդդէմ Իտալիոյ։ Կ'ընդգծենք,— ինք միայն մասնակից չեղաւ, ինչպէս, օրինակ, Ռումանիա, կամ նոյնիսկ Յունաստան։ Այլ՝ գործօն դեր ստանձնեց, ու երբեք չծածկեց իր այդ ընթացքը։

Ի՞նչ էր պատճառը այս «անտրամաբանական» քայլին։ Պա՛րզ է ու շատ հասկնալի,— Եթովպիոյ արշաւանքը պիտի կը չէզոքացնէր եւ Իտալիան կը զբաղեցնէր, բայց եւ կուգար փաստացի հաստատելու թէ ֆաշական ղեկավարներու եւ մամուլին արտայայտութիւնները— Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ Իտալիոյ «պատմական նպատակներու» մասին — ոչ թէ խօսք էին կամ միայն ծրագիր, այլ՝ իրօրէն նախապատրաստուած ու մշակուած նպատակ, եւ արդէն իսկ գործադրութեան կը դրուէին։ Եւ եթէ 1935ին Ափրիկէն փաստօրէն կ'ենթարկուէր այդ սլաքին, նոյն ծրագրին համաձայն՝ օր մը նոյն ճակատագրին պիտի ենթարկուէր, ուրեմն, նաեւ Ասիան։ Պետական կեանքի մէջ նախատեսութիւնները ունին երկու երես։ Առաջինը՝ հետապնդուած ծրագրի մը կանխապատրաստութիւնը։ Երկրորդը՝ կանխակալ վտանգի մը դէմ նախազգուշութիւնը։

Տեսանք թէ ինչպէս Իտալիա, զինադադարի շրջանին, պարպեց Անատոլիան ու Գոնիան՝ Փոքր Ասիայէն դուրս հանելու համար իր դաշնակիցները՝ հեռաւոր նպատակներով։ Ասիկա առաջին երեսին օրինակն է։ Թուրքիան, եթովպական արշաւանքի շրջանին, գործնապէս դէմ եղաւ իտալական արշաւանքին, որովհետեւ Եթովպիոյ մէջ ձախողութիւն մը պիտի նշանակէր ամբողջ ծրագրին (Ափրիկէ – Ասիա) ձախողութիւնը։ Իսկ այս՝ երկրորդ երեսին օրինակն էր։ Ուրիշ խնդիր է թէ այդ արշաւանքը տուաւ արդիւնք մը, որ բոլորովին անհամապատասխան եղաւ ընդդիմադիր կողմի ենթադրութեանց։ Ու մինչ անգլիացի քաղաքագիտական ասպետներ իսկ կ'ենթադրէին թէ Իտալիա առ նուազն երեք տարի պիտի մաքառի Նեկիւսի երկրին մէջ, Գատոյլը վեց ամիսէն վերջացուց իր գործը։ Այս յաջողութիւնը, եղաւ, ուրեմն, ոչ թէ ձախողեցնելու ամբողջ ծրագիրը, այլ աւելի սրելու Իտալիոյ ախորժակները, քանի որ «ախորժակը ուտելով կը բացուի»... Անկէ զատ, Իտալիան մօտեցուց Գերմանիոյ,— որովհետեւ զայն հեռացուց Անգլիայէն ու Ֆրանսայէն— եւ Պերլին փութկոտ կերպով օգտագործեց առիթը։ Պատժարկութեան շրջանին, սակայն, երբ Միջերկրականը պլեկոծուեցաւ, ու անգլիական նաւատորմը իր մեծղի ու լայնանիստ ծանրութեամբ եկաւ հոն, մէջտեղ դրուեցաւ «Միջերկրականեան Ուխտը», որուն այնքան անվերապահ կերպով միացաւ Թուրքիա։ Այսինքն, քաղաքական շրջագիծէն ելաւ դուրս, եւ, Անգլիոյ հետ— մինչ մեծազօր Ֆրանսան կը շարունակէր մնալ միայն իր քաղաքական ընդդիմութեան մէջ— Իտալիոյ դէմ կռուելու յանձնառու եղաւ։ Անկէ վերջի դէպքերը ծանօթ են։ Ու թարմ է, յիշողութիւններու մէջ, «անծանօթ սուզանաւերու» պատմութիւնը։ Սուզանաւ՝ որ իր հայելիին ցոլքերը պտտցուց նաեւ Ինէպոլուի, ու նոյնիսկ Մարմարայի եւ Պոլսոյ առջեւ։ Եւ. Քէմալ Աթաթիւրք, անմիջապէս թողլով Թրակիոյ ռազմափորձերը, վերադարձաւ Անգարա։ Ծնոյ եկաւ Նիոնի խորհրդաժողովը, եւ սուզանաւեր հարուածելու միահամուռ որոշումը, որ մնաց անգործադրելի։

Այս բոլորը, սակայն, պարպա՛ծ էին այլեւս իտալեւթուրք բարեկամական զոյգ դաշնագիրներուն (1928 եւ 1932) բովանդակութիւնը, եւ երկու երկիրներու միջեւ ստեղծուած էր, կրկին, սառնակոյտ մը։

Հարկ է, սակայն, իտալեւթուրք յարաբերութիւններու յաջորդական փուլերուն այս բնորոշումին մէջ բանալ երկրորդ շրջագիծ մը, ու անցողակի վիճիլ՝ նաեւ հո՛ն, անգլեւթուրք յարաբերութիւններու նոր փուլը։ Տեսանք, նախորդով, թէ 1926ին Լոնտոն եւ Հռոմ, թէեւ անջատ նպատակներով, բայց զուգընթաց քալած էին։ Եւ, Անգլիա ապահոված էր Մուսոլինի՝ Իտալիան քաշելով Եթովպիա։ Ու ա՛յն Եթովպիան, որ նպաստած էր իտալեւթուրք յարաբերութեանց բարւոքումին (երբ առակային ծրագիր էր կամ «ազդեցութեան գօտի»), պատճառ եղաւ իտալեւթուրք յարաբերութեանց վատթարացումին, երբ վերածուեցաւ նախարշաւանքի, ու յետոյ իրականութեան։ Աւելին,— Եթովպիայով կամ Մուսոլինիով սկսող անգլեւթուրք մերձեցումը, նոյն Եթովպիայով զարգացաւ ու վերածուեցաւ անգլեւթուրք զինակցական գործակցութեան։ Եւ երբ, այդ արշաւանքէն վերջ, հետզհետէ կը թանձրանար Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ ստեղծուած սառոյցը, ընդհակառակն հետզհետէ տաքցաւ ու ամրացաւ անգլեւթրքական բարեկամութիւնը Մոնթրէօյով՝ Անգլիա Թուրքիոյ յանձնեց Նեղուցները։ Խուզէրա Ը. Թագաւոր այցելեց Պոլիս։ Լոնտոն վարկ բացաւ Անգարայի։ Զէյմէն վերածեց նաւակայանի։ Եւ, ի վերջոյ, երկու երկիրները դարձան պաշտօնական զինակիցներ։

Միւս կողմէ, Իտալիա վերապահ մնաց Մոնթրէօյի որոշումին հանդէպ։ Մասնակցած ալ չէր այդ ժողովին։ Իր հիմնական առարկութիւնը այն էր որ՝ Մոնթրէօյի այն որոշումը թէ միայն Սեւ Ծովու պետութեանց նաւերը կրնան Նեղուցներէն անցնիլ, «կը կարօտի ճշգրտութեան եւ լուսաբանութեան». (իսկ այժմ, զինակցութեան շնորհիւ, այդ իրաւունքը ստացած են Ֆրանսա եւ Անգլիա, ինչ որ բոլորովին աննպաստ կացութիւն մը կը ստեղծէ Իտալիոյ համար՝ Արեւելեան Միջերկրականի մէջ)։ Իտալիա, սակայն,— որ, Գերմանիոյ հետ, երբեք չհրաժարեցաւ Թուրքիան ամէն գնով «իրրաշահելու» ծրագրէն՝ երբ այլեւս ճակատները կազմուած չէին դրեթէ— ուզեց օգտագործել նաեւ Սանճաքի խնդիրը։ Բայց, չյաջողեցաւ։ Փարիզի ու Անգարայի միջեւ Լոնտոնը կար, որ ճիգ չխնայեց՝ վէճը հարթելու համար, ու Սանճաքը յանձնուեցաւ Թուրքիոյ։ Հռոմ, այդ համաձայնութենէն վերջ, բանաձեւեց իր առարկութիւնները, ինչպէս գիտենք, ու առիթ տուաւ, որ թրքական մամուլը եւս արտայայտուի՝ մէջտեղ դնելով նաեւ Տոտեկանեան կղզիները վերադարձնելու պահանջը։

Լրացնելու համար այս «թեւումն մասնակցը», յիշենք, որ Մոնթրէօյէն վերջը, Թուրքիա, առաջին անգամ ըլլալով՝ զինադադարէն ասդին, Փոքր Ասիոյ մէջ ռազմափորձեր կատարեց, ծովէն ցամաքահանումի եւ պաշտպանութեան ձեւով,— ինչ որ ցոյց կուտար թէ Անգարա դեռ կը մնայ կասկածոտ։ Աւելին,— այլեւս համոզուած է, որ Իտալիա սլաքը կրկին ուղղած է Փոքր Ասիոյ վրայ։ Մանաւանդ որ, Զեխոսլովաքիոյ գրաւումէն ասդին, Ալպանիան իր կարկինը բացած էր, «Դէպի Արեւելք» գերմանական ծրագիրը արծարծուած, եւ «իտալական վտանգը» վերածուած էր «գերմանեւիտալ. վտանգի»։ Կամ՝ «Ռոմ-Պերլին»ի իսկ բացատրութեամբ, «վտանգը մեր դուռն էր հասած եւ «չկար ուժ մը, որ կասեցնէր այդ արշաւանքը»։

Այս պայմաններուն մէջ, ցնցած էր նաեւ «Միլանոյի տեսակցութեան» նպաստաւոր արդիւնքը, իր հետ ցնցելով նաեւ իտալ. «Թրիպուլ—նաւ» թերթին այն ենթադրութիւնը թէ՝ «այդ տեսակցութիւնը կրնայ նաեւ իտալեւթուրք գործակցութեան սահմաններէն դուրս գալ եւ ընդարձակուիլ՝ վերածուելով Արեւելեան Միջերկրականի պետութեանց գործակցութեան մը»։ Այս պարբերութիւնը, սակայն, իր մէջ կը բովանդակէր Հռոմի ծրագիրներէն մին՝ գործակցութեան գետնին վրայ Արեւելեան Միջերկրականը ազդեցութեան լայն շրջագիծի մը վերածելու։ Բայց, այսօր արդէն ճիշդ հակառակն է իրողութիւնը։ Եւ, Միջերկրականի այդ մասը թատրն է երկու հզօր ճակատներու հակադիր ուժերուն, որոնցմէ մէկուն մաս կը կազմէ նաեւ Թուրքիան, իբրեւ անմիջական կերպով վտանգուած միւս ճակատէն (Իտալիայէն)։ Իսկ այս վերջինը մինչ կը զօրացնէ իր կղզիները, նոյն Իտալիան գացած կանգնած է Ալպանիոյ մէջ— որով եւ մտած է Պալքանները։ Անշուշտ, այլեւս չեն իսկ խօսիր Զիանոյի այցելութեան մասին՝ Անգարա, որ յետյետուեցաւ առնն մը, եւ որուն համար այնքան թեւ առած էր Թուրքիա։

Աւելցնենք, որ, թողլով մէկ կողմ Թունուզի կամ Կորսիքայի պահանջները, ինչպէս նաեւ Անգլիոյ մտահոգութիւնը՝ Ճեպալթարի, իսկ Ֆրանսայի հասկնալի անհանգստութիւնը Սուրիոյ մասին, Արեւելեան Միջերկրականի մէջ եւ այդ հակադիր կողմերուն միջեւ ուղղակի ու անմիջական կերպով ներգրաւուած Թուրքիան է, ինչպէս եւ ուղղակի ու անմիջական կերպով զինք մտահոգող՝ Իտալիան։ Իսկ այս իրողութիւնը, ինքնին, չափանիշն է երկու երկիրներու այսօրուան յարաբերութիւններուն։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

«ՈՃԱՒՈՐՈՒՄ»

Տարօն, Յառաջի 4 Օգոստոսի թիւին մէջ կը քննադատէ ֆրանսերէն stylisé բառին հայերէն «ոճաւորուած» թարգմանութիւնը. «Մէկը, կը գրէ, ֆրանսերէն stylisé բառը հայացուցած է «ոճաւորուած»!! (երկու զարմացական նշանով) փոխանակ «լաւ խմբագրուած», «յարդարուն» ըսելու»։

«Ոճաւորուած» բառը գործածուած էր Օր. Տէր Ներսէսեանի Հայկական Մանրանկարչութեան մասին Գ. Ա. Սագըզեանի Syria հանդէսին մէջ հրատարակած գրախօսականին թարգմանութեան մէջ, զոր այս տողերը ստորագրողը կատարած էր (Յառաջ, 22 Յուլիսին 1939)։

Stylisé չի նշանակեր ո՛չ «լաւ խմբագրուած» եւ ո՛չ ալ «յարդարուն»։ Տարօն սխալ մը սրբագրելու մարմաջէն բռնուելով, չարաչար սխալած է։

Ենզրոյ առարկայ բառը գործածուած էր հետեւեալ նախադասութեան մէջ.— «Երզնկայի աւետարանը ոճաւորուած ոլորապտոյտ ցօղուններով խորան մը ունի»։ Ստորագծուած բառին տեղ դրէք «լաւ խմբագրուած», ինչպէս կ'ուզէ Տարօն, եւ տեսէք թէ ո՛րքան անիմաստ եւ ծիծաղելի նախադասութիւն մը կ'ունենաք։ Մանրանկարի մը մէջ ցօղունները լաւ կամ գէշ խմբագրուած չեն ըլլար, այլ լաւ կամ գէշ գծուած կամ նկարուած։ Անշուշտ կրնան «յարդարուն» ըլլալ, բայց «յարդարունը» բոլորովին տարբեր ածական մըն է, քիչ մը տարտամ, եւ «ոճաւորուածն»ին իմաստն ալ բնաւ չարտայայտեր։

Styliser, stylisation գեղարուեստի պատմութեան յատուկ բառացանկին կը պատկանին, եւ ո՛եւէ առնչութիւն չունին գրական քննադատութեան հետ, որ շատ շատ զանոնք կրնայ գործածել փոխաբերաբար, գեղարուեստի թերմինոլոժիէն փոխ առնելով, եթէ երբեք գործածէ։ Styliser կը նշանակէ պատկերի մը ոճ մը տալ, գեղարուեստի եւ ոչ գրականութեան մէջ, բնական առարկայի մը ներկայացումը փոփոխութեանց ենթարկել, արուեստագիտական մեկնաբանութեամբ մը, այդ առարկան իբրեւ զարդարուեստական մոթիֆ գործածելու համար։ Արուեստագէտ մը անշունչ կամ կենդանի էակ մը կ'ոճաւորէ, երբ զայն կը մերկացնէ իր մասնաւոր եւ անհատական յատկանիշներէն եւ կը պահէ միայն անոր ընդհանուր եւ էական յատկանիշները։ Ոճաւորումը կրնայ ըլլալ թեթեւէն մինչեւ ծայրայեղ։ Հայկական գորգի մը վրայ «ոճաւորուած» վիշապ մը «լաւ խմբագրուած» (խնայենք զարմացական նշանները) կամ «յարդարուն» վիշապ մը չէ, նոյնիսկ «կարգաւորեալ» վիշապ մը չէ, այլ վիշապին պատկերը յիշեցնող ձեւ մը, որ ո եւ է վիշապի պատկերին չի նմանիր (կը յուսանք որ Տարօն չի պատասխաներ թէ վիշապ գոյութիւն չունի, ուրեմն ոչ մէկ վիշապի պատկեր մը ճիշդ ըլլայ)։ Ոճաւորումը երբեմն այնքան զարգացած, այնքան ծայրայեղութեան հասած կ'ըլլայ որ մասնագէտ մը միայն կրնայ, օրինակի համար, «ոճաւորուած վիշապ»ի մը մէջ վիշապի պատկեր մը տեսնել։ Առարկայ մը այնքան աւելի ոճաւորուած կ'ըլլայ որքան աւելի հեռանայ բնականութենէ եւ իրականութենէ, եւ ծայրայեղ ոճաւորումը կը յանգի շեմայականութեան (բա՞նք սխեմատիզմ)։ Ոճաւորեալ արուեստ ճիշդ հակադիրն է բնապաշտ կամ իրապաշտ արուեստին։ Երզնկայի Աւետարանին մանրանկարներուն մէջ ոլորապտոյտ ցօղունները (rinceau) պայմանագրական ձեւեր են, անճանաչելի, եթէ մարդ ծանօթ չըլլայ անոնց յաջորդական ձեւափոխութեանց կամ հոլովոյթին։ Ոճաւորումը գնահատման որակում մը չէ։ Ըսել թէ արուեստի այսինչ դպրոցը, օրինակի համար, բոյսերը կամ անասունները ոճաւորած է, ոչ թէ արժէքի, այլ իրողութեան գատատրում մըն է, ըսել չէ թէ այդ դպրոցը լաւ կամ գէշ արուեստ մը ունի կամ արուեստագէտները տաղանդաւոր են կամ անտաղանդ։ Ոճաւորում բառը արուեստի եղանակ (procédé) մը կը բնորոշէ։ Ոճաւորումին, մտաւորական գործունէութեան մարզին մէջ, կը համապատասխանէ վերացումը եւ, եթէ քիչ մը աւելի առաջ երթալ ուզենք եւ բնազանցական համեմատութիւն մը փորձենք, վեր ի վերոյ, բայց ոչ անշուշտ ճշգրիտ, ոճաւորումը կը յիշեցնէ գաղափարը, այն իմաստով զոր այս բառը ունի Պղատոնի փիլիսոփայութեան մէջ։

Ամէն գիտութիւն ունի իրեն յատուկ մասնագիտական բառեր, երբեմն նոր շինուած եւ երբեմն նոր առումով գործածուած։ Ճշգրտութիւնը եւ պայծառութիւնը կը պահանջեն որ, կարելիութեան սահմանին մէջ, հայերէնն ալ ունենայ անոնց համապատասխան բառերը։ Մասնագիտական գրութիւն մը բնականաբար չի կրնար մատչելի ըլլալ ամէնուն. բայց կ'ըլլայ որ ընթերցողները ճիգ մը նեն ամէն բանի մասին ձեռնհաս ան մը ուսումնասիրութեան արդիւնք կամ կարծիքին ծանօթանալու մար։ Հայկական մանրանկարներ մասին կարդալ կամ լսել թէ գեղ ցիկ են, հաճելի են, գործ են, եւ ասոնց նման ընդհանուր խօսքեր, հաւասար է հայկական մանրանկարչութեան մասին բան մը չգիտնալու. Պէտք է սորվիլ թէ ինչ բանի մէջ կայանայ հայկական մշակոյթի ճիւղին ինքնատպութիւնը, այսինքն նորութիւնը համեմատաբար ազգերու նոյն ճիւղին մէջ ունեցած արտադրութեանց, թէ ինչ է հայկական ստեղծագործութեան չափը, արժէքը, հայկական մտքին եւ գեղեցկութեան հակազդեցութիւնը արտաքին աշխարհին դէմ։ Այս բոլորը, կրնար բացատրուիլ տարտամ ձախ մաշած բառերով։ Այս պարագային պարտաւորութիւն կը դնէ ընթերցողին վրայ մտաւորական ճիգ մը ընելու, չհասկցածը փնտռելու, բառ բան մը բանալու կամ գիտցողի հարցնելու։ Միւս կողմէ պարտք դնէ նաեւ մասնագիտական աշխատութեան մը հայ հեղինակին վրայ կարելի եղածին չափ զգուշանալ մտաւորութեան դատապարտուած կամ րիմաց բառեր գործածելէ, զանոնք բացատրելու կամ համապատասխան օտար բառը յիշելու. Բայց միեւնոյն ժամանակ պարտք կը նաեւ անոր վրայ, օտար լեզուի մասնագիտական բառերուն փոխարէն, մերձաւոր իմաստով հայերէն բառ մը չգործածել, նոյնիսկ գոյութիւն ունենայ, եւ չյաջողի բառեր ստեղծելէ։ Styliser նոր մըն է եւրոպական լեզուներուն իսկ եւ անոր հայերէնը չէր կրնար գոյութիւն ունենալ. բայց եթէ ձիմաստ բան մըն ալ զանոնք հայերէնի մէջ, դարձեալ պիտի չգործածէինք, որովհետեւ ընթերցողին մտքին մէջ յստակ գաղափարի մը ծնունդ պիտի չկարենար տալ։ Մինչ «ոճաւորումը» կամ «ոճաւորեալը», ուշիմ ընթերցողի մտքին մէջ, ընթերցողը կը հետաքրքրուի ուսեալ եւ յատկութիւնը մէն բան գիտնալու — պիտի ցնէր որոշ գաղափար մը, թէ, նակի համար, ծառը — եթէ ոճաւոր ուած ծառի մը վրայ է խօսքը մը ստացած է, այսինքն բնական ի մը ներկայացումը չէ։

Բոլորովին անվնաս մեծամտութիւն չէ յայտարարել թէ հայերէնը հարուստ լեզու մըն է որ կրնայ օտար նոր բառի համապատասխան բառ մը գտնել իր դարաւոր բառ գանձին մէջ։ Հարիւրաւոր բառեր այսօր կը գործածուին, գոյութիւն չունէին մէկ դար, եւ հարիւրաւոր ներ՝ հազար հինգ հարիւր տարի առաջ։ Նզակի բառը, որ ստեղծ առեն աւելի օտար էր քան «ոճաւ ուածը», պիտի զարմացնէր նիկ Կողբացին, բայց այսօր մաքին կ'անցընէ զայն վտարել հայ րէնէն։ Ինչ որ ըրած են մեր նախ (եւ ուրիշ ժողովուրդներ), ստեղծ լով նոր բառեր, նոր գաղափար կամ գաղափարներու երանգներ ծանօրէն արտայայտելու համար օգտուելով իրենց լեզուին ընձեռ միջոցներէն, կամ հայերէն բառ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (167)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Սակայն յաղթութեան ասողը թեքւում էր Հայոց կողմը, Արաբացիք նորեկների յարձակումից շուարելով եւ մանաւանդ սաստիկ հարուած առնելով՝ մի քանի կէտերում սկսան նահանջել։ Բէշիրն այդ տեսնելով հրամայեց իսկոյն նահանջի փող հնչեցնել, որպէսզի մնացորդ զօրքն ազատէ կոտորածից։ Բայց Արաբացիք փողի ձայնն առնելուն պէս՝ փոխանակ քայլ առ քայլ յետ նահանջելու, բռնեցին միահամուռ փախուստ տալ դէպի Դուին։

Հայերն ընկան փախչողների ետեւից եւ սկսան չարաչար կոտորել նրանց։ Շուտով Դւինայ դռները բացուեցան եւ ներս առան փախչող զօրականը։

Սեպուհն այդ տեսնելով՝ յանդուգն միտք յղացաւ. այն է՝ հրամայել իւր զօրքին ներս խուժել քաղաք փախչողների ետեւից։

Բայց Բաբգէն իշխանը, որ աւելի հեռատես էր, արգելեց նրան այդ քայլն անել, առարկելով թէ՝ քաղաքում կարող է վտանգ հասնել զօրքին.

Նրանք բաւականացան տարած յաղթութեամբ եւ զօրքը ժողովելով վերադարձան դէպի Ջրանցքի հովիտը։

Երեկոյեան դէմ, երբ կռիւն արդէն աւարտած, իսկ Հագարացիք Դւինայ մէջ փակուած էին, հասաւ թագաւորը՝ Գէորգ Սպարապետի, դաշնակից իշխանների եւ արքայական համախումբ բանակի հետ։

Վերջինս, Սպարապետի կարգադրութեամբ, շրջապատեց քաղաքը, բոլոր մատչելի կողմերից։

Տեսնելով Դւինայ խրամը տակաւին չոր եւ լսելով տեղի ունեցած կռուի եւ տարած յաղթութեան մասին՝ թագաւորն ուրախացաւ եւ ի նշան իւր գոհութեան՝ գրկեց ու համբուրեց Բաբգէն իշխանին եւ Վահրամ Սեպուհին։ Ապա հրամայեց փառաւոր հրավառութեամբ ամբողջ բանակը լուսաւորել այդ գիշեր։

Կարճ ժամանակուայ ընթացքում, Դւինայ հնաւուրց անտառից դուրս հանուեցան հարիւրաւոր մայրիներ ու կաղամախիներ եւ տաշտաներով ջախջախելով՝ դիրքուկածեւ գլանուեցան թէ՝ բանակի մէջ եւ թէ քաղաքի շուրջը, պարիսպների ու աշտարակների հանդէպ։

Երբ մութը կոխեց եւ ահագին խարոյկները վառուեցան, Դուինը կարծես դիւթական կերպարանք առաւ. Հարիւրաւոր կրակների բոցը բարձրանում, ծառանում էր դէպի երկինք եւ շրջապատն ամբողջապէս բոսոր գոյնով լուսաւորում։ Մայրաքաղաքի պարիսպներն ու մարտկոցները պատած էին կրակով եւ հեռուից նայողը կարծում էր թէ՝ քաղաքն ամբողջապէս գտնւում է բոցերի մէջ։ Նրա բարձրագիր աշտարակները՝ իրանց սեւմազարդ տոպաւոյթներով, գմբէթազարդ եկեղեցիները փայլուն խաչերով եւ արաբական մզկիթի ու մինարէթների ուղղաձիգ մինարէթները՝ ոսկեայ կիսալուսիններով՝ փայլում էին գիշերային խաւարի մէջ մերթ պայծառ լոյսով եւ մերթ բոսորագոյն, եւ տալիս քաղաքին մի տեսակ սխուր եւ խորհրդաւոր կերպարանք։

Իսկ Դւինայ բարձունքներից նայողի առաջ ուրիշ պատկեր էր բացւում։ Արքայական բանակը, որ պատած էր քաղաքը ամէն կողմից եւ որ ցերեկուայ լոյսով իսկ ահաւոր երեւում, գիշերուայ մութին մէջ աւելի երկիւղ եւ սարսափ էր ազդում։ Խարոյկների բոցածուալ լոյսը կարծես թէ կրկնապատկում, եռապատկում էր զօրախումբի թիւը, բազմաթիւ կրակների շուրջը դայթող եւ յաղթական երգերով օդը թնդացնող զօրականի աղմուկը խառնւում, անհանգստացնում էր պաշարեալ մահմեդականների սիրտը։

Դւինայ Հայերը, ընդհակառակն, գաղտնի հրճուանքի մէջ էին, թէպէտեւ չէին համարձակւում երեւան հանել իրանց ուրախութիւնը։ Այն միտքը, թէ շուտով մահմեդականի բռնապետութիւնը պիտի վերջանայ, թէ զօրեղ Հագարացին պիտի խոնարհի վերջապէս Արքայի յաղթական դրօշակի առաջ, նրանց սիրտը լցնում էր անսահման բերկրութեամբ։ Եւ ամենքի շրթունքները մրմնջում էին աղօթքներ, մանուկ եւ ծեր, կին թէ տղամարդ աղաչում էին Աստծուն, որ այս վերջին անգամ էլ փառաւորէ Իւր Անունը՝ յաղթութիւն տալով Հայոց Թագին եւ Լուսաւորչայ հաւատին...։

Բայց Ոստիկանը, որ իւր ապարանքի մինարէթից դիտում էր այդ մեծատարած խարոյկները եւ տեսնում հայ զօրքերի խաղերն ու պարը եւ լսում նրանց որոտաձայն երգերը, որոնք շարունակւում էին մինչեւ ուշ գիշեր, կատաղութիւնից կարծես ուզում էր խելագարուել։ Նա մտաբերում էր միմեանց ետեւից իրան հասած անյաջողութիւնները, եւ այդ բոլորը վերագրում իւր զօրապետի ու պաշտօնեաների անհոգութեան եւ անմտութեան, ուստի եւ հայհոյում ու անիծում էր նրանց։

— Չէ՞ որ կարող էին գէթ մի օր առաջ Ջրանցքը բանալ եւ քաղաքի խրամը ողողել... խօսում էր ինքն իրան Ոստիկանը. բայց չարին, հոգութեան տուին իրանց եւ պաշ ճառ դարձան թէ՝ քաղաքի դիմա պաշտպանութիւնը ոչնչացնելուն թէ զօրքի կոտորածին... իսկ իմ հակ՝ հեծելախմբե՞րը. ո՞ւր մնայ նրանք, ինչո՞ւ մինչեւ այժմ պատ նութեան չորս կէտերից դէթ մի ուր չհասաւ, որ թշնամու փախուստ ինձ յայտնէ...

Բայց Ոստիկանն ի զուր էր ջում վերջին կէտի նկատմամբ։ հետեւ ոչ թէ իւր պահակ հեծեալ անուշադրութիւնն էր պատճառը ինքը ժամանակին չէր իմացել հակառակորդի մօտենալը, այլ Սպարապետի բազմափորձ զգու թիւնը. որովհետեւ նա զօրքերն էր վարել այնպիսի ճանապարհներ ու այնքան միմեանցից անջատ խմբ րով, որ Հագարացի պահնորդներ չէին կարող նրանց նշմարել։ Նոյնիս Շարուրում բանակած զօրքի վրա րը այն ժամանակ միայն սկսեցին կել հայ պահակները, երբ բուն բա նակն իջնում էր արդէն Դւինայ դա տը։

(Շար.)

տալով նոր առում մը (ինչպէս երէց՝ ֆախանիայ իմաստով, յունարէնի հե – տեւողութեամբ) — բայց առիկա ար – տեւողութեամբ) — որ զերծ չէ անպատեհութիւններէ, եւ կամ օտար բառերը նոյնութեամբ որդեգրելով — հարեւրաւոր օրինակ – ներ կան — կրնանք մենք ալ ընել անվարան։

Այնքան հասարակ լեզուակ. սխալ – ներով լեցուն են հայերէն թերթերը որ Տարագ տարբերով կրնայ նիւթ – ունենալ իր յօդուածներուն համար, ուրիշ բառ մը քանի մը անգամ որդեգրելով չի արբտադրուիր։ Բայց Թող որաժարի ամէն ճիշդ նորաբա – նութեան փոխարէն հայերէն բառ մը առաջարկելէ, երբ այդ նորաբանու – թիւնը պէտքի մը կը համապատաս – խանէ ծիշդ էէր, օրինակի համար, պատապարտել «նեպոտականութիւն» բառը, ինչպէս ըրած էր Տարագ, եւ ըսել թէ անորհամիմաստ է «կողմնակ – ցութիւնը»։ Նեպոտականութիւն բա – ռը իր ցաւակներուն կամ շատ մերձ – աւորականներուն կը բաշխէ պաշտօն – ները։ Բառը առեղծուած է բնորոշե – լու համար վիճակ մը, որ գոյութիւն ունեցած է պապական իշխանութեան շրջանին, եւ իմաստի ընդլայնու – մով եւ փոխաբերաբար այսօր կը նշա – նակէ իր ազգականներուն եւ իրմէ կախում ունեցող անձերու յանձնել պաշտօնները։ Նեպոտականը կրնայ կողմնակցութիւն ալ ընել այդ ազ – գականներուն միջեւ, յանիրաւի պաշտպանելով անոնցմէ մէկը աւելի արժանաւորին դէմ։ Նեպոտականու – թիւնը népotismeն է, կողմնակցութիւ – թիւնը՝ parti prisն, partialitéն, որ «անկ – նաւութիւն» ալ կրնայ թարգման – ուիլ, եթէ գործածութենէ դադրած բառ մը կենդանացնել ուզենք։

Հ. ՓԻՐՊԻՐԵԱՆ

Ց Գ.—Առիթէն օգտուելով պարտք կը համարիմ յայտնել թէ Գ. Ա. Սա – դրգեանի գրախօսականին թարգմա – նութիւնը կատարած էի ինքնաբերա – բար, նախ ցոյց տալու համար Գ. Սադրգեանի նման մասնագէտի մը գնահատութիւնը Օր. Տէրներսէսեանի գործին մասին, եւ յետոյ, որովհե – տեւ իր գրախօսականը հայկական մանրանկարչութեան մասին կը պար – զէր տեսութիւններ, որոնց չէի հան – դիպած ինծի ծանօթ ուրիշ գրախօ – սութեանց մէջ։

Թուրքիան ինչպէս որ է

«ԱՆԱՏՕԼՈՒՆ ՊՏՏՈՂ ԻՏԱԼԱՑԻԻ ՄԸ ՋՐՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ»

«Եէնի Սապահ»ին մէջ կը կար – դանք.—

Լա Սթամփա թերթին մէջ Լօվօթօ ստորագրութեամբ գրուածը կը ներ – կայացնենք Թուրք հանրային կարծի – քին.—

— «Կովկաս, Արարատ, Վանայ լիճ, Պայազիտ, Կարս, Գարաքէօսէ, Էր – զրում, Երզնկա եւ հիւսիւսիւսիւանէ պտոյտ վերջ՝ Տրապզոնէն շաբաթ մը ծովային ուղեւորութենէն ետք Ղա – լաթիոյ քարափը իջայ։ Այս մէկ շաբ – թուան ծովային ուղեւորութեան մի – ջոցին անկասկած չուրջս տեսած բո – լոր անձերս Թուրք էին։

Բայց, հոս, ոչ առողջականութեան – պահպանութեան եւ ոչ ալ շատ պաշտօնական շրջանակ մը կազմող Անգարայի մա – սին պիտի խօսիմ։

Ձեզի պիտի ծանօթացնեմ Սվազը եւ Էրզրումը ուր ծնունդ առին 1919ի Թուրք անկախութեան եւ ազգ. պայ – քարի գաղափարը եւ քէմալականու – թիւնը։

Աւելորդ է ըսել թէ այս տեղի Թուրք գիւղացիին թրքականութենէն ոչ մէկ բան չհասկցայ։ Ան բառին կատարեալ առումով մոլեռանդ իսլամ մըն է։ Խալիֆա կա՞յ թէ ոչ, անէ ալ լուր չունի։ Անոր համաձայն, Թրքու – թիւնը՝ առջեւը ելած Հայը սպաննել կը նշանակէ։

Նոր սերունդին պատկանող հոգիւ – ներուն մէջ խոկ պոլշեւիքութեան եւ իսլամութեան հակումներ նշմարեցի։ Այս նոր սերունդը ես երեքի կը բաժ – նեմ։

«Իսթանպուլի Անգարայի եւ Իզմի – րի դպրոցներուն մէջ փրոֆէսէօրնե – րուն պոլշեւիք փրոբականներուն զոհ գացող շատ մը երիտասարդներ կան որ, փիլիսոփայական պատմու – թեան հոսանքներէն տարուելով եւ անցեալը յիշելով կը հետամտին մէ – կալօմանիի։ Ասոնց համաձայն Թուր – քիա պատմութեան մէջ եղածին նման, հիմա ալ աշխարհի քաղաքակրթու – թեան կեդրոնը պիտի ըլլայ։ Աշխար – հի մէջ Թուրքէն պատուաւոր մարդ չի կրնար ըլլալ կ'ըսեն եւ պատերուն վը – րայ գրուած է.— Ի՛նչ երջանիկ եմ որ Թուրք եմ։

Մէկ ալ ցեղագրական թեզութիւնը կայ։ Այս խմբակն ալ ազգային կը նայի եւ ուժեղ ցեղագրական միահե – ծանութենէ օրինակ կ'առնէ։

Ասոնց մէջ 50 — 60 միլիոննոց Թուրքիոյ մասին խօսողներ ալ կան։ Այսօր 18 միլիոննոց իրական Անատո – լուի բնակչութեան իրենք իրենց կ'ա – ւելցնեն Ազրպէյճանի, Կովկասի, Կասպից ծովու, Թաւրիզի, Բագուի եւ առէք գտա Խ. Ռուսիոյ վարչու – թեան տակ գտնուած 20 միլիոն Թուր – քերը։ Այս կերպով Թուրքիոյ համա – թուրանական երազները Ծզչականի եկերքներէն կ'երկարին Մոնկոլիան եւ Թուրան ուր մեռան Էնվէր փաշա եւ ափ մը Թուրք ազաներ եւ ուր Թրքու – թեան գաղը պայքարի մասն էր ա – րիականութեան հետ։

Լաւ կազմակերպուած կառավարու – թեան մը տակ Անգարայի մէջ բնա – կող «Թուրքերը իրենց պահանջներուն վրայ յամառօրէն կը պնդեն։ Անոնք համաթուրանական հոսանքներուն ա – ռաջին քայլը կը նկատեն Անթաքիոյ եւ Իսքէնտէրունի ուղղութեամբ։ Վաղն ալ նոյն բաղձանքներով Հալէպի առջեւ պիտի անկեն։

Բոլոր անգլիական գիւանագէտնե – րուն մինչեւ ջանքերուն հակառակ, Թուրքերը հիմա ալ կը պնդեն արար հողամասերու մէջ ցեղագրական ի – րաւունքներու վրայ եւ կը պոռան թէ Մուսուլի եւ Քէրքիւքի նման անգլ. վարչութեան տակ գտնուած տեղերու մէջ բնակող Քիւրտերը Թուրանէն ե – կած Թուրքեր են։ Բնական է Անգ – լիացիները այս լուրջ պահանջներուն դէմ նորանոր միջոցներու գլուխ կը զարնեն։ Այս ալ՝ վերին Ճէզիրէի քա – րիւղին Ֆրանսայի հետ համաձայնե – լով Թուրքիոյ բաժին հանելն է։ Բայց Թուրքերուն այս իրապաշտական ցոյ – ցերուն հետապնդած նպատակը ծա – ւալապաշտութիւն է։

Եթէ մէջտեղը պայքարողական քա – ղաքականութիւն մը նետուած չըլլար, այսօր պիտի տեսնէինք Արաբներուն եւ Թուրքերուն ինչպէս իրարու հետ կռուիլը։ Բայց ինչ օգուտ որ պայքա – րողական քաղաքականութիւնը վրայ հասաւ»։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԵԳԻՊՏՈՍ

Եգիպտոսի Հայերը, մինչեւ հիմա իրենց ներքին գործերը Թուրքիոյ մէջ գործադրուած սահմանադրութեան համաձայն կը կառավարէին։

Թեմական ժողովը ընդունած է 16 յօդուածէ բաղկացեալ կա – նոնագիր մը քանի մը փոփոխութիւն – ներով եւ զայն պիտի ներկայացնէ կա – ռավարութեան՝ զայն վաւերացնե – լու համար։

Վերջին համագումար նիստին պիտի կատարուէր Առաջնորդական ընտրու – թիւնը, բայց յետաձգուած է, մինչեւ որ կանոնագիրը վաւերացուի եւ ազ – գային գործունէութեան ուղեգիծ մը որոշուի։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

Եգիպտոսի Հայ Կաթոլիկ առաջնոր – դութեան նախաձեռնութեամբ, Գաւ – թընի մէջ հիմը պիտի դրուի հայկա – կան վարժարանի մը։ Երեք վարդա – պետներ այդ նպատակով պիտի եր – թան Գաւթըն։

Ուաշինկթընի Սթէնթուէտ – Հոլին մէջ հանդիսաւորապէս թացումը կա – տարուած է ամերիկացի երգիծաբան Ուիլ. Ռոճըրսի կիսանդրիին, գործ՝ պուլկարահայ արձանագործ Յակոբ Յակոբեանի։

ՍՈՒՐԻԱ

«Քրանիկ» թերթը կը գրէ թէ մարզպանութիւնը որոշած է 25ական ոսկի նպաստ տալ Սանճաքցի կարօտ ընտանիքներուն։

Իսկ սուրիական կառավարութիւնը 5000 ոսկի տրամադրած է կարօտ գաղթականներուն։

Գէյրութի մէջ, հայ երիտասարդ մը, Ժոզէֆ Իսկէնտէրեան, 24 տարե – կան, ինքզինքը տանիքէն վար նետած եւ անմիջապէս եղած է։

Իսկ Անդր Նահրի մէջ ուրիշ երի – տասարդ մը, Եոզղատցի Յարութիւն Զուխատարեան, 33 տարեկան, եղէգ – նուտներուն մէջ խեղդամահ եղած է։

Սանճաքի գաղթականներուն կալ – ուածները, ըստ Ֆրանքօ-Թուրք հա – մաձայնութեան, մինչեւ 18 ամիս պի – տի մնան իրենց տէրերուն սեփակա – նութիւնը, որմէ յետոյ պիտի անցնին Թուրք պետութեան՝ եթէ ծախուած չըլլան։ Բազմաթիւ Սանճաքցիներ դիմած են իրաւասու իշխանութեանց՝ լուսաբանութիւններ ուզելու համար։ Մասնաւորապէս Հալէպցի հողատէ – րեր, որոնք 200.000 հնչուն ոսկի ար – ժողութեամբ հողեր ունին, կը մտա – ծեն թէ անո՞նք ալ պիտի իյնան Թուրք կառավարութեան գրաւած հո – ղերուն սահմանին մէջ, թէ միջազ – գային իրաւունքէն պիտի օգտուին՝ իբրեւ օտար կալուածներ։

*** Երեսփոխան ընկեր Ե. Թիւ – թիւնճեանի դիմումին վրայ, Լիբա – նանի կառավարութիւնը 750 ոսկիէն հազար ոսկիի բարձրացուց՝ հայ դըպ – րոցներու տարեկան նպաստը։

** Հալէպ հասած Սանճաքցի գաղ – թականները եւս Գէյրութ պիտի փո – խադրուին։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

Թուրքիա եւ Ամերիկայի Հայերը

Պոլսոյ պատրիարքը նամակ մը ուղ – ղած է «Ուլուսի» (Անգարա), որ կը գրէ այս առթիւ.

— «Մեր Յուլիս 19 թուակիր հրա – տարակած Նիւ Եորքի Թղթակցու – թեան մէջ, խօսուած էր Ամերիկա գտնուող քանի մը Հայերու ցաւալի արտայայտութեանց մասին։ Թրքա – հայոց պատրիարք Տ. Մեսրոպ Նա – րոյեանէ առցանք նամակ մը, որով քանի մը Հայերու այդ ընթացքը կը պարսաւէ եւ Թրքահայոց՝ երկրին եւ Հանրապետութեան ունեցած կապը կը հաստատէ։ Ան ի վեր կը հանէ Թրքահայոց մեր Հանրապետութեան երախտագիտութիւնը եւ կ'աւելցնէ թէ Նիւ Եորքի մէջ քանի մը Հայերու այդ խօսքերը բոլոր Թրքահայերուն լրջօրէն ցաւ պատճառած են։ Այսօր – ուան թիւով հրատարակուած Նիւ Եորքի սա վերջին Թղթակցութենէն ալ կը հասկցուի որ, տակէ առաջ հը – րատարակուած նամակը կ'ակնարկէր ամէն ժողովուրդի մէջ երեւան եկող քանի մը դժբախտ մարդոց։

«Այս թիւը՝ Ամերիկա բնակող Թուրքիացի Յոյներու, Հայերու եւ Հրեաներու հազարին երեքն իսկ չեկազմեր։ Առէք զատ, ինչպէս աշ – խարհի ամէն կողմը, Ամերիկայի մէջ ալ Թուրքիոյ հակառակորդ ըլլալու համար, մարդ ծնծաղելի ըլլալը աչք պէտք է առնէ։ Մանաւանդ որ վերջին քաղաքական անցքերէ, այսինքն Թուրքիոյ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հաշտեցողութիւններէն վերջ, Թուր – քիա՝ Ամերիկայի մէջ առաջնակարգ կառավարութեան կարեւորութիւնը առաւ։ Թուրքիոյ վերաբերեալ տե – ղեկութիւններ, ամերիկեան թերթե – րու առաջին էջը, մեծ խորագիրնե – րով կ'երեւին։ Պաշտօնական ճառե – րու, թերթերու, բանախօսութիւննե – րու մէջ կ'ըսուի որ Թուրքիա այն միակ կառավարութիւնն է որ կրնայ խաղաղութիւնը ապահովել Միջերկ – րականի եւ Պալքաններու մէջ։ Ամե – րիկայի մէջ այսպէս գնահատուած կառավարութեան մը դէմ քանի մը հազար հոգինոց փրոֆէսիոնէլ խըմ – բակով մը ի՛նչպէս կարելի է ելլել։

Առէք զատ, Ամերիկայի մէջ Թուր – քիացի Հրեաներ ալ մէկ առին, Թուրքիացի Յոյներ՝ Թուրքօ-հելլէն հաշտեցողութենէն վերջ բնաւ Թուր – քիոյ դէմ չեն եղած, Հայերը կ'ըսեն թէ իրենց վերագրուած հակառակոր – դութիւնը, իրենցմէ դուրս խմբակի մը գործն է։ Առոր ճշդութեան քննու – թիւնը շատ դիւրին է։

Ամփոփելով մեր խօսքը, Ամերիկա բնակող Թուրքիացի Յոյներու, Հա – յերու եւ Հրեաներու իբր գրօսաշրջիկ Թուրքիա մտնելու արտօնութիւնը Թուրքիոյ համար ուշադրութեամբ քննելի տըվիզի եւ վաճառականու – թեան խնդիր է։

1939ի Նիւ Եորքի ցուցահանդէսը ե – կող Թրքական մարմինը՝ շատ զգած – ուած է նախկին հայրենակիցներէն ի – րենց հանդէպ ցոյց տրուած մտեր – մութեան եւ լահագրդռութեան հա – մար։ Ոչ ոք կասկածեցաւ անոնց ան – կեղծութենէն։ Եթէ այս ընթացքը ցոյց տալ չուզէին եւ կամ ուրիշ բա – ներ ունենային ընելիք, անոնք կ'ընէ – ին քանի որ Նիւ Եորքի մէջ ոչ ոք կրնար արգիլել զիրենք իրենց զգա – ցումը ազատօրէն արտայայտելէ։ Իմ այս տողերս այս նախկին հայրենա – կիցներուս հանդէպ զգացած խորին շնորհակալութեան արտայայտու – թիւնն է»։

Մեր Թղթակիցին այսօրուան նա – մակը դիպուածաբար կուգայ նոր լու – սաբանութիւն մը տալու այս հարցի մասին եւ գոհունակութեամբ կ'ար – ձանագրենք այսօր, Թրքահայերու այս մասին ցոյց տուած շահագրգռու – թիւնը։

Նոյն թերթին մէջ հրատարակուած վերջին Թղթակցութեան մէջ կան հե – տեւեալ տողերը.

«Ամերիկայի մէջ Թուրքիոյ հակառակորդ խմբակը 3000ը չանցնող «փրոֆէսիոնէլ» խմբակէ մը կը բաղ – կանայ ինչպէս գրած էի առէք առաջ»։

Արտագաղթին վերջ

«Սանճաքի Հայոց գաղթը խորա – գրին տակ «Էզա ար Սիրիի մէջ յօդ – ուածագիր մը կը գրէ.

— Սանճաքի եւ Մուսա Տաղի Հա – յերը մեծ պատերազմէն վերջ հազիւ թէ կրցան իրենց քանդուած եւ աւեր – ուած բոյները վերաշինել, երբ ահա նոր աղէտ մը պատահեցաւ իրենց գլխուն։

Ի հարկէ Ֆրանսա իր կարելին ըրաւ գոնէ փրկելու Քէսապը իր հայկական գիւղերով։

Ի՞նչ ձեւով տեղի ունեցաւ Սանճա – քի Հայոց գաղթը։ Շատեր արդէն հեռացան այդ երկրամասէն 1938ին, երբ թրքական դրօշը սկսաւ ծածանիլ այդ տեղ։ Հայերը, ի հարկէ չէին մոռցած Թուրքին վայրագութիւնը։

Այսօր, մօտ 15 օրուան ընթացքին Սանճաք պարպուած է։ 13.000 Հայեր դէտ վերջերս լքեցին այս հողամասը եւ անցան Լիբանան։ Հիմա Սանճաքի մէջ կը մնան հազիւ քանի մը հարիւր Հայեր։ Անոնք լքեցին իրենց տունը – տեղը, օճախը եւ աշխատանքը։

Հայերու գոյութիւնը Մուսա Տաղի մէջ կը սկսի դէտ Քրիստոսէ առաջ 83ին։ Այդ երկրին մէջ Հայերը իրենց արիւնն են թափած դարերու ընթաց – քին պահելու համար իրենց պապերու, նախահայրերուն հողային ամբողջու – թիւնը։ Մուսա Տաղի Հայերը մեծ պա – տերազմին ժամանակ կռուեցան նաեւ Թուրքերուն դէմ։ Եւ հիմա այդ ժո – ղովուրդն է որ լքած ամէն բան կը թափառի եւ իրեն համար նոր ապաս – տարան մը կը փնտռէ։

Բայց այս ժողովուրդը գթութիւն չի մուրար։ Անոր ճակատը բարձր է եւ պսակուած է հպարտութեան եւ վեհանձնութեան դափնիներով։ Ա – նոնք կ'ուզեն հաւատարիմ մնալ իրենց նոր հայրենիքին Սուրիոյ։ Անոնք ա – ռաջիններն եղան որ պաշտպանեցին Սուրիոյ իրաւունքները։

Լեհաստանի արտ. նախարար Պէք ո՞վ է

Ամերիկայի Հայրենիքի մէջ կը կար – դանք.—

Մեր ընթերցողներուն համար հըր – ճուելի նորութիւն մը պիտի ըլլայ ի – մանալ, թէ գնդապետ Ժոզէֆ Պէք Լե – հաստանի այժմու կարող եւ համբա – ւաւոր արտաքին նախարարը, հայկա – կան ծագում ունի։

Այս շահեկան տեղեկութիւնը կը հաղորդէ մեզի Գ. Միքայէլ Դարբին – եան (Ջիլինգարեան), եղբայրը «Հայ – րենիք»ի խմբագրապետ ընկեր Ռու – բէն Դարբինեանի որ Լեհաստանի Լոզ քաղաքին մէջ հիւսուածեղէնի գոր – ծարանատէր է։

Գ. Միքայէլ Դարբինեան, որ նախ ռուսական եւ ապա լեհական բանակին մէջ սպայ եղած է, 1920էն իվեր հաս – տատուած է Լեհաստան եւ ռուսա-լեհ պատերազմին ժամանակ ան է լեհական բանակին մէջ, որպէս կամաւոր ըս – պայ։

Գ. Մ. Դարբինեան անցեալ շաբթու եկաւ Պոսթըն, այցելելու իր եղբօրը՝ ընկեր Ռուբէն Դարբինեանի, զոր տե – սած չէր 19 տարիներէ ի վեր։

Այս առթիւ է որ ան տեղեկացուց մեզի թէ Լեհաստանի մէջ ամէն մարդ գիտէ որ գնդ. Ժոզէֆ Պէք, Լեհաս – տանի արտաքին նախարարը Հայ է, սերած լեհահայ ծանօթ ընտանիքէ մը։

ԹՈՒՐՔ ԵՒ ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ԵՐՔԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԿԱՐԵԼԻ Է ԽԱՆՈՒԹ ԲԱՆԱԼ

Մարզպան Գ. Փիւօ, յուլիս 13ին, ստորագրեց հետեւեալ հրամանագիրը Թուրքօ-սուրիական սահմանամերձ լըջաններուն մէջ ապրանքներու, ու – տեստեղէնի եւ ապրանքներու մեծա – քանակ եւ փոքրաքանակ վաճառման շուրջ.—

ՅՕԴ. 1.— Սահմանային առաջին աստիճանի իշխանութեանց արտօնու – թեամբ է միայն որ Թուրք եւ սուրիա – կան հասարակաց սահմանագլուխի երկայնքին ու սահմանագծէն 5 քիլ. գիծի երկայն ներքը տարածուող գօ – տիին մէջ գտնուող ամէն խանութ, վաճառատուն, մթերանոց կամ ուէ հաստատութիւն իրաւունք պիտի ու – նենայ բաց մնալ եւ ծախել մեծաքա – նակ կամ փոքրաքանակ ապրանքներ, ուտեստեղէն կամ ապրանք որոնք տե – ղական չեն։

ՅՕԴ. 2.— Այն պարագային երբ ա – ռաջին աստիճանի սահմանային իշ – խանութիւնը մերժէ արտօնութիւն տալ խանութպանի մը, այս վերջինս կրնայ դիմում կատարել 15 օրուան պայմանաժամի մը ընթացքին մաս – նաւոր յանձնաժողովի մը, բաղկա – ցած մարզպանի այդ շրջանի մուհա – ֆըզութեան օգնական պատուիրակէն, մուհաֆըզութեան մասնաւոր ապա – հարկութեան քննիչէն եւ մաքսային ապահարկութեան քննիչէն։ Այս յանձ – նաժողովի որոշումը վերջնական է։

ՅՕԴ. 3.— Ցոյց տուած 1ի արգահա – տուութեանց ամէն զրժում պիտի հե – տապնդուի հասարակաց դատարաննե – րու մէջ եւ պատժուի 15էն 500 ս. ոս – կի տուգանքով։ Պիտի գրաւուին նաեւ խանութի բոլոր ապրանքները։ Եթէ յանցանքը կրկնուի, յաջորդ երկու տարիներու ընթացքին, սահմանային երկրորդ աստիճանի իշխանութիւնը կրնայ վերջնական բանտարկութեան դատապարտել յանցաւորը եւ հեռա – ցնել զայն այդ գօտիէն։

ԼՐԱԲԵՐ

ԳՈՏՖՐԻԴ, ՓՈՔՐԻԿ ՃԳՆԱՒՈՐԸ (բարոյալից վէպ), գերմ. թարգմ. Հ. Եփրեմ Պօղոսեան, Մխիթ. ուխտէն Գլովտիւ, 1939, գին 3 ֆրանք։

ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ աշխարհաբար լեզուի, Ա. տարի։ Գրեց, Հ. Եփրեմ Պօղոսեան։ Բ. տպ. Գլովտիւ (Ֆիլի – պէ) 1939։ Գին 5 ֆրանք։

Նոյն գրքին Բ. տարին, 5 ֆրանք։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (97)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

— Լանթէնաքի յաղթութենէդ յե – տոյ՝ ինչո՞ւ հրացանի բռնել չտուիր այդ երեք հարիւր գիւղացի գերիներ – րը։

— Որովհետեւ Գոնժան ներում շը – նորհած էր հանրապետական գերինե – րուն, եւ ես կ'ուզէի, որ ըսէին, թէ հանրապետութիւնն ալ ներում կը շը – նորհէ արքայական գերիներուն։

— Եթէ այդպէս է, ուրեմն եթէ Լանթէնաքը բռնես, երեւի անոր ալ ներում պիտի շնորհես։

— Ո՛չ։

— Ինչո՞ւ, քանի որ ներում շնոր – հած ես երեք հարիւր գիւղացինե – րուն։

— Գիւղացիները տգէտ մարդիկ են, բայց Լանթէնաքը գիտէ՛, ինչ որ կ'ընէ։

— Բայց չէ՞ որ Լանթէնաք ազգա – կանդ է։

— Ֆրանսան իմ աւելի մեծ ազգա – կանս է։

— Բայց չէ՞ որ Լանթէնաք ալ ծե – րունի մըն է։

— Լանթէնաք այլազգի մըն է, Լան – թէնաք հասակ չունի, Լանթէնաք Ան – գլիացիները կը հրաւիրէ, Լանթէնաք հայրենիքի թշնամի է։ Մենամարտը իմ եւ անոր միջեւ կրնայ վերջանալ միայն կա՛մ իմ եւ կա՛մ անոր մահով։

— Կովէն, յիշէ այս խօսքերը։

— Այո՛, այդպէս է։

Առոր լռութիւն մը յաջորդեց, եւ երկուքը իրարու նայեցան։

Ցետոյ Կովէն շարունակեց.

— Այս իննսուն երեք թուականը, որուն մէջ կը գտնուինք, արիւնոտ թուական մը պիտի ըլլայ։

— Զգուշացիր, աղաղակեց Սիմուռ – տէն, ահաւոր պարտաւորութիւններ կան. մի դատապարտեր այն, ինչ որ երբեք դատապարտելի չի կրնար ըլլալ։ Հիւանդութեան մ՞ը բոպէին բժիշկը կրնայ մեղաւոր համարուիլ։ Այո՛, ինչ որ կը բնորոշէ այս հոյակապ տա – րին, այն է, որ անողորմ ըլ – լալ։ Ինչո՞ւ համար, որովհետեւ այդ յեղափոխութեան մեծ տարին է։ Այս տարին, որուն մէջ ցարդ կ'ապրինք, յեղափոխութեան մարմնացումն է։ Յեղափոխութիւնը մէկ թշնամի ունի միայն՝ այն է հին աշխարհը եւ առոր համար անողորմ է դէպի ան, ինչպէս վիրաբոյժը, որ նոյնպէս թշնամի ու – նի՝ փտախտը եւ նոյնպէս անողորմ է դէպի ան։ Յեղափոխութիւնը բնա – ջինջ կ'ընէ թագաւորութիւնը՝ յան – ձին թագաւորի, ազնուականութիւ – նը՝ յանձին ազնուականի, բռնապե – տութիւնը՝ յանձին զինուորի, նախա – պաշարումը՝ յանձին քահանայի, բարբարոսութիւնը՝ յանձին թագաւո – րի. մէկ խօսքով՝ բնաջինջ կ'ընէ այն ամէնը, ինչ որ կը կոչուի բռնապե – տութիւն յանձին այն բոլորին, ինչ որ կը կոչուի բռնակալ։ Այս գործո – ղութիւնը սարսափելի է, եւ յեղափո – խութիւնը կը կատարէ այդ վստահ ձեռքերով։ Իսկ ինչ կը վերաբերի ա – ռողջ միսի քանակութեան, որ պէտք է զոհ բերել, այդ հարցուր Բօէրհա – ւէն, թէ ան այդ մասին ի՞նչ կը մը – տածէ։ Ո՞ր ուռոյցքն է, որ կտրուած ատեն առողջ արիւն չի կորսնցներ։ Ո՞ր հրդեհն է, որ մարած ատեն չի վնասեր շինութեան անվնաս մէկ մա – սին։ Այս ահաւոր անհրաժեշտու – թիւնները՝ նոյնինքն յաջողութեան պայմաններն են։ Վիրաբոյժը կը նը – մանի մսագործին. բուժիչը կրնայ դահիճի տպաւորութիւն ձգել։ Յե – ղափոխութիւնը անձնուէր կը կատա – րէ իր այդ ճակատագրական գործը։

Ան կ'անդամահատէ, բայց փրկողը դարձեալ ինքն է։ Եւ ի՞նչ. դուն այդ յեղափոխութենէն շնո՞րհ կը խնդրես ժահր մը պահպանելու համար. դուն կը խնդրես, որ ան ողորմա՛ծ ըլլայ դէպի այն, ինչ որ թունաւոր է։ Բայց ան քեզ չի լսեր։ Ան անցեալի օձիքէն բռնած է եւ անոր գործը պիտի վեր – ջացնէ։ Ան է քաղաքակրթութիւնը խոր վերահաստատութեան մը ենթարկո – ղը, ուրկէ մարդկային ցեղի առողջու – թիւնը առաջ պիտի գայ։ Բայց ան – շուշտ դուք կը նեղանաք, թէ որչափ ժամանակ պիտի տեւէ այդ վիրահա – տութիւնը. բայց դուք կ'ապրիք ու պիտի տեսնէք։ Յեղափոխութիւնը կ'անդամահատէ ամբողջ աշխարհը, եւ առէկց է այս արիւնահոսութիւնը՝ 93 թուականը։

— Վիրաբոյժը բեղմ եւ հանդարտ. ըսաւ Կովէն, բայց իմ տեսած մար – դիկս՝ անգութ։

— Յեղափոխութիւնը, պատասխա – նեց Սիմուռտէն, անխիղճ գործաւոր – ները իրեն օգնութեան կը կանչէ։ Ան կը մերժէ այն օգնական ձեռքերը, ո – րոնք կը դողան։ Ան անողոքելինե – րուն միայն կը վստահի։ Տանդօն՝ սարսափելի է, Ռոպէսփիէռ՝ անդրդ – ուելի է, Սէն-Ժիւստ՝ անյողդողդ է, Մարա՝ անողոք է։ Զգոյշ եղիր անոնց հետ, Կովէն։ Անոնք պիտի ահարեկեն Եւրոպան։

— Գուցէ նոյնպէս եւ ապագան, ը – սաւ Կովէն։

Ցետոյ կանգ առաւ եւ ապա յարեց.

— Ի մէջ այլոց, ուսուցիչ, դուք սը – խալ կը հասկնաք ինծի։ Ես եւ ոչ մէկը կը մեղադրեմ։ Ըստ իս, յեղափոխու – թեան ճշմարիտ տեսակէտը անպա – տասխանատուութիւնն է. ոչ ոք ան – մեղ չէ, ինչպէս նաեւ ոչ ոք մեղաւոր չէ։ Լուի ԺԶ.ն ոչխար մըն է՝ առիւծ – ներու մէջ ձգուած։ Ան կ'ուզէ փախ – չիլ, կ'ուզէ ազատիլ, կը փորձէ պաշտպանուիլ. ան պիտի կծէր, եթէ կարողանար։ Բայց ան առիւծ չէ, թէեւ կ'ուզէր ըլլալ։ Անոր թոյլ կամ – քը ոճիր մը կը կարծեն։ Այս ոչխարը, բարկացած, ցոյց կուտար իր ատամ – ները։ «Դաւաճան» կ'ըսեն առիւծները եւ զայն կը լափեն, ապա կը սկսին ի – րենց մէջ ծեծկուիլ։

— Ոչխարը անասուն է։

— Իսկ առիւծները ի՞նչ բան են։

Այս անդրադարձ պատասխանը մը – տածել տուաւ Սիմուռտէնի. ապա գլուխը վեր բարձրացուց եւ ըսաւ.

— Այդ առիւծները խիղճեր են, այդ առիւծները գաղափարներ են, այդ ա – ռիւծները՝ սկզբունքներ են։

— Անոնք ահաբեկումը կը տարա – ծեն։

— Օր մը, եւ յեղափոխութիւնը կը դառնայ ահաբեկումի արդարացումը։

— Բայց վախցէք, որ ահաբեկումը յեղափոխութեան գրպարտութիւնը չդառնայ։

Եւ Կովէն շարունակեց.

(Շար.)

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ԱՐԿԱԾԻ ՄԸ ԶՈՀ ԳԱՑԻՆ Պուքրէշի մէջ, Քարմէն-Սիլվա-Քոսթանցա պողոտային վրայ պ. Գէորգ Ճէնճեանի 24 ամեայ զաւակը, Եդուարդ, Քոսթանցայէն Յովակիմեան երիտասարդը. իսկ վիրաւորուեցաւ ուրիշ հայ երիտասարդ մը, Մանուկ Ե. Մանուկեան, զաւակը պ. Երուանդ Մանուկեանի։ Երկու երիտասարդները կիրակի մեկնած էին Քոսթանցա հարսանիքի մը ներկայ ըլլալու, եւ անկէ պտոյտի համար գացեր էին Քարմէն-Սիլվա։ Մահացու արկածը պատահած է առտուան դէմ՝ անոնց Քոսթանցա վերադարձի պահուն։ Ռումէն թերթերը կը գրեն թէ ինքնաշարժը կը վարէր Եդուարդ՝ ժամական 140 քիլոմէթր արագութեամբ։

ԹՐՔԱԿԱՆ ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆԸ, Պէհիճ Էրքէն, Փարիզ հասնելով ընդունուեցաւ սովորական արարողութեամբ։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՀԵԾԵԼԱԶՈՐՔԻ համար ձիեր կը գնուին Իրլանտայի մէջ։ Բազմաթիւ գերման վաճառականներ Տըպլին գացած են այս առթիւ։

Ազգ. վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. Պարգեւախաղի 14րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ շաբաթ օր, Օրանժի մէջ։ Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 1,268,389 թիւը։

Հետեւեալ երեք թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 1,000,000 ֆրանք. — 0 081 310, 1.052 960, 1 097 678

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000 ֆրանք. — 1.303.956, 1.362.608, 0.057.058, 0.314.602։

Հետեւեալ տասը թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 200.000 ֆրանք. — 1.492.935, 0.072.946, 0.418.870, 0.593.126, 0.021.231, 0.478.859, 1.076.643, 1.121.170, 0.425 237, 1.074.380.

89 670 վերջացող թիւերը շահեցան 100.000 ֆրանք, 84.951ով վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 ֆրանք, 22.200ով վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 ֆրանք, 0.936ով վերջացող թիւերը շահեցան 20.000 ֆրանք, 323ով վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք, 30ով վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆր., 9ով վերջացողները շահեցան 220 ֆրանք եւ 0ով վերջացող թիւերը շահեցան 110 ֆրանք։

Տէր եւ Տիկին Մաղազաճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Խաչիկեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Այրի Տիկին Անահիտ Գալֆաեան (Ռումանիա), Տէր եւ Տիկին Գասպարեան եւ զաւակունք (Ռումանիա), ցաւով սրտի կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, մեծմօր, քրոջ եւ մօրաքրոջ՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱԶՆԻՒ ՄԱՂԶԱՃԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ օգոստ. 11ին Hôpital Cochinի մէջ, յետ կարճատեւ հիւանդութեան։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, 16 օգոստոս, առաւօտեան ժամը 9ին Պանիէօ-Քոմիւնի գերեզմանատունը։

Հաւաքավայր ժամը ճիշդ 9ին Պանիէօ-Քոմիւնի գերեզմանատան մուտքի դրան առջեւ։

Մասնաւոր մահազդ գրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայիս իբր այդ նկատել։

Մէզոնի նուիրատուութեան ցանկը

Փորրիկներ Յարութիւն եւ Արտաշէս Գազանճեաններ 80 հատ կէս ֆրանք. 40 ֆրանք (իրենց գանձանակին դրամը), Գրիգոր Գազանճեան, Կարապետ Ճիվէլէքեան, Հայկազ Մանուկեան, Սարգիս Գոչեան, Ոմն, Սերոբ Մանուկեան, Աբրահամ Վարդեվանեան, Արմենակ Պետեան, Հմայեակ Կամկամեան, Կարապետ Մելքոն Կէրմիրլեան 100ական ֆրանք, Անդրանիկ Վարդանեան, Ստեփան Պալեան, Յարութիւն Ֆնտըգլըլեան, Յովսէփ Ռէիզեան, Յակոբ Ֆէրմանճեան, Աւետիս Սրապեան, Հայրապետ Շիրինեան, Աւետիս Կիրակոսեան, Գէորգ Ալիքսանեան, Յովհաննէս Սարաֆեան, Խաչիկ Ճիվէլէկեան, Արամ Էմիրզաեան, Գրիգոր Թունաեան, Վասիլ Խերոյեան՝ 50ական ֆրանք, Տիկ. Գօթանեան Մարիամ՝ 30, Գէորգ Բարսեղեան՝ 25, Շմաւոն Գասպարեան, Սահակ Թոռոմեան, Ոմն, Սերոբ Ներկիզեան, Օննիկ Ալեքսանեան, Ռուբէն Զաքարեան 20ական ֆրանք, Գէորգ Գոյանճեան, Կարապետ Տէմիրճեան, Նիկողոսեան, Էօժէն Փիրիմեան, Եղիա Բաթրնաեան, Յարէթ Խորիկեան, Սանդուխտ Թորունեան, Համբար Ներսէսեան, Երանուհի Թունտեան՝ 10ական ֆրանք, Աւետիս Խերոյեան եւ Փանոս Թունտեան 11ական ֆրանք (գանձանակի դրամը), Թէլլալեան, Անտոն Մարտիրոսեան, Գարլօ, Գէորգ Մինասեան՝ 5ական ֆրանք, Տիկին Ménier 3 ֆրանք, գումար 2100 ֆրանք, (Տես Յառաջ 12 օգոստոս).

Պիյանքուրի նուիրատուութեան ցանկը

Օ. Քէչէեան, Ց. Մինասեան, Հ. Հանտալեան, Ռ. Պապազեան, Վ. Պալասանեան, Մ. Թորոսեան, Կ. Քէչիչեան, Վ. Նարկիզեան 100ական, Փ. Յովհաննէսեան, Ա. Ամիրխանեան, Մ. Հանտալեան, Օ. Թօթոեան, Մ. Պապազեան, Ա. Պողոսեան, Փորրիկն Կ. Շահմիրեան, Օ. Սրվազլեան, Ա. Պալամեան, Ե. Դանիէլեան, Ժ. Նալպանտեան 50ական, Մ. Խոկիճեան (Սէվր) 40 Ա. Պարունեան 30, Joseph Dufros. Մ. Յովնականեան 25ական, Ց. Նալպանտեան. Յակոբ. Մ. Պչաղճեան, Մ. Համբարձումեան, Ն. Թաթարեան, Հ. Չալըգեան, Լ. Նիկողոսեան, Ոմն 20ական, Ոմն, Ց. Բարթիկեան 15ական, Մ. Սէճիսեան, Ա. Գոյանճեան, Վ. Աւետեան, Գ. Պէրպէրեան, Վ. Սարեան, Ռ. Դանիէլեան (անգործ), Գ. Օղլուեան, Հ. Ա. Թէլլալեան, Գ. Անտոնեան, Ց. Հովհ. Եան ց, Մ. Փափազեան (անգործ), Ս. Պէրպէրեան, Գ. Զամբաքեան, Ց. Չիլեան, Օհաննէսեան, Ռ. Տէր Թովմասեան, Մ. Տարումեան 10ական, Ս. Խաչատուրեան, Ստեփանիտա 5ական։ Գումար 1840։ (Տես Յառաջ 12 Օգոստ)։

Հայ շարժավարներու նուիրատուութիւնը

Ա. Եսայեան 100, Մ. Շագոյեան, Խ. Չէյպէկեան, Գ. Սարկաւագեան, Վ. Թէրզեան, Ց. Գասպարեան, Գ. Անանիկեան 50ական, Լեւոն 30։ Գ. Գէորգեան, Գ. Դորզեան, Գ. Սրմանեան, Մ. Ստեփանեան, Ց. Սէտէֆեան, Հ. Սամուէլեան, Գ. Ցիլէեան, Ց. Շահմիրեան, Մ. Էմինեան, Զաքարեան, Կ. Յոնիկեան, Զ. Մանուկեան, Վ. Գէորգեան, Ոմն 20ական, Ոմն, Ն. Կարապետեան, Ն. Ճիվանեան, Գ. Սարեան, Մ. Սվազլեան, Զ. Մրրճեան, Կարապետ 10ական, Թ. Մոսքոֆեան, Ժ. Տէր Ղազարեան, Վ. Խաչատուրեան, Ց. Բարիկեան, Ց. Իզմիրլեան, Մ. Ժամկոչեան, Խ. Ինճէեան 5ական. Ոմն, Գ. Չօ (յոյն). Էօսնապի Վիգթօր (հրեայ), Ոմն (թուրք), Գ. Սվաճեան 2ական։ Գումար 825։ (Տես Յառաջ 12 Օգոստոս։ Այս Միութիւնը նախապէս ալ 500 ֆր. նուիրած էր իր անդամներուն։ Հանգանակութիւնը կատարուած է իր անդամներուն մէջ)։

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme .. Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
[illegible]	285 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
16
ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI
16 Août
1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4119

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՃԱԿԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Միջազգային մամուլը մանրամասնօրէն մտահոգուող պարագայ մը. — «կատարեալ գաղտնապահութիւն» կը տիրէ Սալցպուրկ – Պերխթէսկատէնի տեսակցութեանց եւ Մոսկուայի խորհրդակցութեանց մասին:

Առաջինը. Չիանօ – Ռիպպէնթրոփ խօսակցութիւնը տեւեց երեք օր, վերջանալով Հիթլէրի ունկնդրութեամբ, ինչ որ կ'աւելցնէ անոր քաղաքական արժէքը: Երկրորդը. Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան զինուորական պատուիրակութեանց խորհրդակցութիւնը, դեռ նոր սկսաւ:

Անկարգ է բացատրել թէ երկու դէպքերը սերտ կապ ունին իրարու հետ: Երկու կողմերն ալ, Առանցքը եւ Խաղաղութեան Ճակատը, իրար կը հետապնդեն, խստօրէն պահելով իրենց գաղտնիքը:

Բնականաբար անձկութիւն կը պատճառէ այս «կատարեալ գաղտնապահութիւնը», այնպիսի ժամանակի մը մէջ երբ չափազանց լարուած է քաղաքական մթնոլորտը:

Նոյն ինքն Ֆրանսայի վարչապետը չէ՞ր որ, աւելի քան մէկ ամիս առաջ կ'ազդարարէր թէ վտանգաւոր ամիսներն են յուլիսը, օգոստոսը եւ սեպտեմբերը:

Յուլիսը անցաւ անվտանգ: Օգոստոսի կէսն ալ ահա կ'անցնի: Բայց կը յայտնի թէ մարդիկ աւելի յոռետես են այս անգամ: Եւ մանաւանդ հիմա, երբ իրարու կը յաջորդին գաղտնի տեսակցութիւններն ու խորհրդակցութիւնները

Անակնկալ մը չէ Մոսկուայի խորհրդակցութիւնը:

Երբ չափազանց երկարեցան քաղաքական բանակցութիւնները, որոնք բացուած էին անցեալ ապրիլին, երեք պետութիւնները նախընտրեցին ամէնէն առաջ փոխադարձ օգնութեան գործնական խնդիրները քննել, — ստուգելու համար զինուորական կարողութիւնը եւ յարմարութիւնները, հարթելու համար զինակցութեան ճամբան:

Այդ առաջադրութեամբ էր որ Փարիզ եւ Լոնտոն Մոսկուա ղրկեցին զինուորական պատուիրակութիւններ, որոնք շաբաթ օրն իսկ անցան կանաչ սեղանին գլուխը: Շաբաթը արձակուրդի օր է Խ. Միութեան համար, եւ սակայն Մոսկուա թէ՛ պնդեց որ անմիջապէս գործի սկսին: Իսկ անգլիական պատուիրակութեան նախագահն ալ առաջարկեց օրը երկու անգամ նիստ գումարել, շուտ վերջացնելու համար:

Բուն անակնկալը միւսն է, Սալցպուրկի տեսակցութիւնը:

Նախապէս ծրագրուած էր որ այս տեսակցութիւնը վերջանայ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարներուն հանդիպումով:

Արդ, վերջին պահուն Հիթլէր ալ խառնուեցաւ եւ խօսակցութիւնները շարունակուեցան իր պատմական դղեակին մէջ, Միւնիխի մօտ

Իրազեկներու կարծիքով, անհրաժեշտ համարուած է այս վերջին հանդիպումը, որովհետեւ Մուսոլինին որոշ հրահանգներ տուած էր իր փեսին՝ կոմս Չիանոյի:

Ինչ որ ալ ըլլայ, այս երկու դէպքերը – Սալցպուրկ եւ Մոսկուա – կոչուած են ճակատագրական դեր մը կատարելու յառաջիկայ շաբաթներու ընթացքին:

Եթէ ճիշդ է որ Մուսոլինին չափաւորութեան գիծ մը վարելով, կը խորհի խորհրդաժողովի մը հրաւիրել չորս կամ հինգ մեծ պետութիւններ, թերեւս քիչ մը պայծառանայ մթնոլորտը: Որ եւ է խորհրդաժողով որոշ նիշ մը կը յանգի, ինչպէս տեսանք անցեալ սեպտեմբերին, Միւնիխի հանդիպումով.

Անկէ ի վեր շատ ջուրեր անցան, բուն բառով՝ աւելի պղտորեցան ջուրերը:

Եւ սակայն, որ եւ է նոր հանդիպում տեղի ունեցած չըլլալով, անհաւանական չէ որ միջին ճամբայ մը գտնեն: Գոնէ ժամանակ շահին, ինչ որ կրնայ յետաձգել ընդհարման վտանգը:

Իսկ եթէ պարզ ներթադրութիւն է չորսերու կամ հինգերու խորհրդակցութիւնը, այն ատեն դժուար պիտի ըլլայ նախատեսել մօտաւոր հետանկարը, այս «կատարեալ գաղտնապահութեան», բուէ՝ այս չարաշուք լռութեան մէջ:

Կասկած չկայ թէ Առանցքը կ'աճապարէ միշտ, իր պահանջները արժեցնելու համար: Որքան ուշանայ, այնքան կը զօրանայ միւս ճակատը, թէ իր անձախորձութեան եւ յարաճուն սպառազինութիւններով եւ թէ զինակցութիւններու ծաւալուն ցանցով:

Ցեսոյ, թէ Իտալիոյ եւ թէ Գերմանիոյ մէջ ջիղերը այնքան լարուած են, պարէնի –զարնուելու եւ յաղթելու կիրքը այնքան աճած է, որ բազմութիւնները չեն կրնար աւելի երկար սպասել:

Ջիղերու այս պատերազմը վարակած է երկու կողմերն ալ: Տեւելու, դիմանալու պայքար մը, որ սակայն չի կրնար ձգձգուիլ անվերջ, մանաւանդ Առանցքին համար:

Երեւոյթներէն դատելով, Հռոմ կը ձգէ օր առաջ լուծել տալ Տանցիկի խնդիրը, որպէսզի կարենան իրենց ամբողջ ուժը թափել դէպի հարաւ–արեւելք,— Պալքաններ եւ Միջերկրական: Այս մտահոգութեամբ, ահա իր պաշտօնական թերթերն անգամ սպառնալիքներ կ'ուղղեն Լեհաստանի, որպէսզի տեղի տայ:

Այնպէս որ, բուն վարագոյրը պիտի բացուի, երբ գոցուի միւս վարագոյրը, Տանցիկ:

Այն ատեն է որ պիտի բացուին կարգ մը գաղտնիքներ ալ, աշխարհը դնելով նոր եւ աւելի սպառնալից անակնկալներու առջեւ:

Մինչ այս մինչ այն, միջազգային մամուլը կը շարունակէ շռնդալից գոյցներ հրատարակել, Տանցիկի վէճին լուծման մասին:

Այս տեսակէտէն նշանակալից է Ազգաժողովի վերատեսուչին այցելութիւնը՝ Հիթլէրի, մանաւանդ անոր համար որ տեսակցութեան արդիւնքը անմիջապէս հաղորդուած է անգլիական կառավարութեան:

Եթէ իսկապէս միջին ճամբայ մը գտնուի Տանցիկի հարցին լուծման համար, յաջորդ քայլը կրնայ ըլլալ միջազգային խորհրդաժողով մը:

Այս հեռանկարը որքան ալ մխիթարական երեւայ, դժուար է վճռական եզրակացութեան մը յանգիլ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՁԻՈՆԱՐԿՆԵՐ ՏԱՆՑԻԿԻ ՎԷՃԻՆ ԼՈՒԾՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԻՋԻՆ ՃԱՄԲԱ՞Յ ՄԸ ՊԻՏԻ ԳՏՆՈՒԻ

Քանի մը օրէ ի վեր գրոյց կը շրջէր թէ Տոքթ. Պիւրքհարտ, Ազգերու Դաշնակցութեան վերատեսուչը (քոմիսէր) Տանցիկի մէջ, պաշտօնապէս այցելած է Հիթլէրի, ուղղակի խորհրդակցելու եւ վէճը խաղաղութեամբ կարգադրելու համար:

Այդ գրոյցին համաձայն, Ազգաժողովը գերմանեւլեհ մարմին մը պիտի յանձնէ Տանցիկի վարչութիւնը, որպէսզի գիւրանայ վէճին լուծումը: Ատիկա գերու Դաշնակցութեան շրջանակներուն մէջ կը հերքեն այս լուրը: Պերլինի եւ Վարշաւայի մէջ ալ վերապահութիւն կը ցուցնեն: Բայց եւ այնպէս միջազգային մամուլը մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայէ այս լուրերուն, միեւնոյն առեն գրելով թէ Տոքթ. Պիւրքհարտ տեղեկագիր մը ղրկած է Լոնտոն, Հիթլէրի հետ ունեցած խօսակցութեան մասին: Այս առթիւ կ'աւելցնեն թէ Ազգաժողովին ներկայացուցիչը իր տեսակցութենէն քանի մը ժամ առաջ տեղեկութիւն հաղորդած է անգլիական կառավարութեան: Նոյն իսկ բանգներ կան թէ ներկայացուցիչը Լոնտոն պիտի երթայ:

Լոնտոնի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ կը խոստովանին թէ Տոքթ. Պիւրքհարտ տեղեկութիւններ հաղորդած է, իբրեւ Ազգաժողովին ներկայացուցիչը երեք պետութիւններու յանձնախումբին, որ պաշտօն ունի հսկելու Տանցիկի վարչութեան վրայ: (Այդ երեք պետութիւններն են Անգլիա, Ֆրանսա եւ Շուէտ): Նոյն աղբիւրին համաձայն, Անգլիա չէ փոխած իր դիրքը: Բայց, Ազգաժողովին ներկայացուցիչը իր հանգամանքովն իսկ ի վիճակի է ուղղակի յարաբերիլ Անգլիոյ եւ Լեհաստանի հետ, ուստի կրնայ որոշ դեր կատարել, միջին ճամբայ մը գտնելու համար:

Լոնտոնի թերթերը ուրիշ նշանակալից տեղեկութիւն մըն ալ կը հաղորդեն:

Այսպէս, «Տէյլի Թէլէկրաֆ» կ'իմանայ թէ Սալցպուրկի տեսակցութեան ատեն կոմս Չիանօ իրաւախոհութիւն մը առաջարկած է, հետեւեալ պայմաններով.

1. Այս տարուան վերջը պէտք է դադրի Ազգաժողովի վերատեսուչին պաշտօնը Տանցիկի մէջ:

2. Լեհաստան պէտք է ետ քաշէ իր ներկայացուցիչը, անոր փոխարէն ղրկելով դիւանագիտական մարմին մը որ պիտի պաշտպանէ Լեհաստանի տնտեսական շահերը եւ փոքրամասնութիւնը:

3. Տանցիկի սահմանադրութիւնը պէտք է փոխուի, (իբրեւ Ազատ Քաղաք), բայց ներքին վարչութիւնը պէտք է ըլլայ բոլորովին գերմանական:

4. Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ հաստատուած մաքսային սահմանը պէտք է աստիճանաբար ջնջուի, հինգ տարուան ընթացքին:

5. Գերմանիա պիտի երաշխաւորէ Տանցիկի ապազինումը միջազգային համաձայնութեամբ մը, իսկ Լեհաստան պէտք է պարպէ իր զինապահեստը Վեսթերփլաթի մէջ:

6. Նաւահանգստին վարչութիւնը պէտք է յանձնուի անկախ մարմնի մը, բաղկացած՝ Տանցիկի գերման եւ լեհ ներկայացուցիչներէն:

Ամէն պարագայի մէջ, կը թուի թէ խորհրդաւոր ձեռնարկներ կը կատարուին երկու կողմէն ալ, խաղաղութեամբ լուծելու համար Տանցիկի վէճը:

Վերջին լուրերու համաձայն, Ազգաժողովին ներկայացուցիչը յանձն առած է հրաժարիլ, դիւրացնելու համար վէճին լուծումը, իսկ Լեհաստան հակառակ չէ ուղղակի բանակցութիւններ վարելու Գերմանիոյ հետ:

*** Տոքթ. Պիւրքհարտ Տանցիկ վերադառնալով, տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ծերակոյտի Նախագահին եւ Լեհաստանի ընդհ. պատուիրակին հետ եւ տեղեկութիւններ հաղորդեց իր տեսակցութեան մասին: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին:*

*** Տանցիկի մէջ ձերբակալուեցան երկու մաքսային քննիչներ (լեհ): Ձերբակալուեցաւ նաեւ իրենց շարժավարը:*

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ՊՆԴԵՆ ..

Գերմանական թերթերը կը շարունակեն յիշեցնել թէ Տանցիկի վերադարձը հրատապ խնդիր մըն է Գերմանիոյ համար: «Այս խնդիրը կապ ունի Եւրոպայի ապահովութեան, գերմանական պատւոյն եւ գերման ցեղին հետ, ինչպէս եւ Գերմանացիներու անձնական ապահովութեան հետ»: Բոլոր թերթերն ալ կը չեշտեն թէ Գերմանիա եւ Իտալիա կատարելապէս համերաշխ են այս հարցին մէջ: «Երկու պետութիւնները կը յայտարարեն թէ այս խնդիրները կրնան կարգադրուիլ առանց պատերազմի եւ ճիշդ ատոր համար պէտք է կարգադրուին»

Իտալական թերթերը ամբողջ սիւնակներ կը նուիրեն Սալցպուրկի տեսակցութեան, չեշտելով թէ երկու երկիրները «միեւնոյն տեսակէտներն ունին բոլոր այն հարցերու մասին որ կը բխին Վերսայլի չարաշուք դաշնագրերէն: Տանցիկը պարզապէս դրուագ մըն է դաշնագիրներու վերաքննութեան պայքարին մէջ: Տանցիկի հարցը այն է Իտալիոյ համար ինչ որ իտալական պահանջներու խնդիրը Գերմանիոյ համար»:

Այս առթիւ, Հռոմի թերթերը նորէն կը յիշեցնեն թէ դաշնագիրներու վերաքննութիւնը կրնար կատարուիլ հանդարտութեամբ, եթէ ժողովրդավար պետութիւնները յամառօրէն ընդդիմացած չըլլային: Հեղինակաւոր թերթ մը շօշափելով այս խնդիրը, կ'ազդարարէ.

— «Գալիքին պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ ժողովրդավար պետութեանց վրայ: Սալցպուրկի տեսակցութիւնը վերջին ազդարարութիւնն է»:

Թէ Պերլինի եւ թէ Հռոմի թերթերը պայթոյթով կը ժխտեն այն լուրերը թէ Առանցքը տկարացած է եւ կամ անհամաձայնութիւն կը տիրէ շատ մը հարցերու մասին: Գաղտնապահութիւնը կը շարունակուի Սալցպուրկի տեսակցութեանց մասին:

ՆՈՐ ԲԱՑՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ԱՐԾԻՒՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

Նոր գումարներ ամէն օր

ԽՄԲ. — Արէնքի «Նոր Օր»ը օգոստ. 10ի խմբագրականին մէջ խօսելով կատարուած հանգանակութեան մասին, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ. —

— «Եղբայրական օգնութեան այս ձեռնարկներուն մէջ, սակայն, ամէնէն սրտառուչն է Փարիզի մեր պաշտօնակից «Յառաջ»ի ձեռնարկած ժողովրդական հանգանակութիւնը: Ամբողջական քանի մը կոչեր բաւեցին շարժման մէջ դնելու համար թերթին հազարաւոր ընթերցողները, Փարիզէն ու գաւառներէն մինչեւ Մարոք ու Ալժերիա: Տասը օրուան մէջ, արդէն, փոքր նուէրներով գոյացաւ երեսուն հազար ֆրանքի մօտ գումար մը: Կարելի է նախատեսել, թէ ցարդ կատարուած ժողովրդական նուիրահաւաքութեանց ամէնէն արգիւնաւորներէն մէկը պիտի ըլլայ Սանճաքի հայ տարագիրներուն ի նպաստ սկսած այս ձեռնարկը: Որովհետեւ պիտի չգտնուի անեւ Հայ, որ չբերէ անոր իր մասնակցութիւնը, ինքնաբուխ ու սրտաբուխ պատրաստակամութեամբ մը: Պիտի չգտնուի, վասնզի նպաստընկալը երէկուան հպարտ ու առնական Մուսա Տաղն է, — այն Մուսա Տաղը, որուն դիւցազներգութիւնը մեր ցեղային նոր շոյեց դեռ երէկ, երբ Վերֆէլ մը իր հոյակապ երկով անմահացուց Սուէտիոյ զմայլելի ընդվզումը»:

ՑԱՆԿ 23

Փոքր ա՛նվերի գումարը

Ստ. Ալեքսան. միջոցաւ	228
Նիկողոս եւ Գրիգոր	40

Վիթրի Փլաթրիէրէն (115 Ֆր.). —

Յ. Մորուքեան	50
Յ. Հ. Նասիպեան	20
Վ. Տէր Յակոբեան	20
Ս. Հէքիմեան	25
Գ. Զիմպիլեան, Ս.Ռաֆայէլ	100
Տիգրան Մահիկեան, Մարսէյլ	50
Փորրիկն Որբօ Վանեսեան, (Խոշմաթցի), Մարսէյլ	25
Մեսրոպ Գասպարեան, Մարաշցի, Մարսէյլ	25
Յակոբ Թադէոսեան, Լիոն	25
Գումար	608
Նրէկուան գումարը	74,281
Ընդհ. գումար	74,889

ՓՈՔՐ ՏԻՎԻՐԻ. — *Կիրակի օր, օր. Սիւզան Նազարէթեանի (Ատափա – զարցի) եւ պ. Յարութիւն Զատըր – ճեանի (Էսկիշէհիրցի) նշանախօսութեան առթիւ, նախաձեռնութեամբ Պ. Ստեփան Ալեքսանեանի եւ Պօղոս Նազարէթեանի հաւաքուեցաւ 228 ֆրանք: Հանգանակութեան մասնակցեցան նաեւ չորս Ֆրանսացիներ:*

Վերջին պահուն հասած նամակներէ կը տեղեկանանք թէ Թղթատարին յանձնուած են հետեւեալ գումարները. —

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻԷՆ 2829 *Ֆրանք:*

ՎԱԼԱՆՍԷՆ 3043 *Ֆրանք:*

ՊԱԼՈՒԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ *(Մարսէյլ)* 1530 *Ֆրանք:*

Մանրամասնութիւնները յաջորդով, «Յառաջ»ի ուղղուած նամակներուն հետ:

ԲՈԼՈՐ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐԸ Ի ՊԱՀ ԴՐՈՒԱԾ ԵՆ SOCIETE GÉNERALE ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԸ: ԱՅՍՕՐ ԻՍԿ 60.000 ՖՐԱՆՔ ՊԻՏԻ ՓՈԽԱԴՐԵՆՔ ՊԷՅՐՈՒԹ, ՊԵՏՐՈՍ ԱՐՔ. ՍԱՐԱՃԵԱՆԻ, ԿԱԹՈՂ. ԸՆԴՀ. ՓՈԽԱՆՈՐԴ ԵՒ ՆԱԽԱԳԱՀ ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿԻՉ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ, ԽՆԴՐԵԼՈՎ ՈՐ ԱՆՁԵՌՆՄԽԵԼԻ ՊԱՀԷ, ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՆՊԱՏԱԿԻ ՄԸ ՅԱՏԿԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ, ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ.

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆՔ՛Ն ԱԼ ՄԽԻԹԱՐԱԿԱՆ ՉԷ ՆՈՐ ԳԱՂԹԱԿԱՅԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Լաթաքիայէն կը գրեն մեզի (6 օգոստ.). —

«Յառաջ»ի բացած հանգանակութիւնը խորապէս յուզեց մեզ: Առաջին անգամ չէ որ Յառաջ օգնութեան կը հասնի հեռաւոր գաղութներուն: Մուսա Լերան ժողովուրդը պիտի չմոռնայ այս փութկոտ ու գուրգուրալից վերաբերումը:

Թերթերէն ձեզի ծանօթ է անշուշտ, որ Մուսա լերան առաջին կարաւանները, կին ու երախայ, հասան Պասիթ (Քէսապի եւ Լաթաքիոյ միջեւ ծովեզերեայ շրջան), Յուլիս 17ին: Սանճաքին պարպումը լրացած էր Յուլիս 22ին: Դժբախտաբար որեւէ պատրաստութիւն տեսնուած չէր ընդունելու համար գաղթականները, որոնք գիշեր ցերեկ կը հասնէին ճամիոններով: Միայն հրսկողութիւն կը կատարուէր պարպումի կանոնաւորութեան վրայ:

Հասած գաղթականները տեղաւորուեցան ծովեզերքը, եղեւիններու անտառի մը ստորոտը: Ամէն ընտանիք սկսաւ խրճիթներ շինել ճիւղերով: Եղանակը յարմար էր նման խրճիթներու տակ բնակութեան, բայց անձրեւ մը կրնար աղէտի մատնել այսքան բազմութեան: Եւ յետոյ հրդեհին վախը եւս նոր մտահոգութիւն կը պատճառէր: Մինչեւ այժմ ոչ մէկ օգնութիւն այս դժբախտներուն, իշխանութեանց կողմէ: Միայն Ազգ. իշխանութիւնը նպաստ տուաւ «հացագործներուն», որոնց թիւը կ'աւելնայ օրէ օր, ինչ որ բացատրութեան չի կարօտիր: Վաղը տրամադրուած գումարէ մը պիտի տրուի 25ական սուր. ոսկի մեծերուն, 10ական սուր. ոսկի փոքրերուն, ինչպէս տրուեցաւ Հալէպ եւ Թարթուս հասնող գաղթականներուն:

Տակաւին հիւանդութեան սարսափն ալ կայ: Կը վախցուի որ վաղը – միւս օր ծանր համաճարակութիւն սատանայ: Ամէն օր բուժարան կը դիմեն 250–300 հիւանդներ: Տեսնուած հիւանդութիւններն են ջերմախտ (մալարիա), փորհարութիւն, աղետապ, աչքի բորբոքում: Արդէն սկսանք թաղել առաջին մեռելները...: Առաջին զոհերը երախաներ են:

Միջերկրականեան Կոմիտէին կողմէ, վաղը, երկուշաբթի, օգանաւով Տրիպոլիս կը հասնին ծերակուտական Կօթըրօ եւ Փօլ տիւ Վէռս, մօտէն քննելու համար գաղթականներու կացութիւնը: Ձենք կրնար ուրանալ որ մեր այս բարեկամները մեծ ալխատանք թափեցին փրկելու համար Մուսա լերան բնակչութիւնը: Ֆրանսայի արտաքին նախարարութիւնը եւս հրահանգ տուած է Սուրիոյ եւ Լիբանանի Ֆրանս. իշխանութեանց, ամէն աջակցութիւն ընծայելու համար գաղթականներուն: Ֆրանս. Կարմիր Խաչի Նախագահը, Պ. Շըվալիէ, Հալէպէն ճամբայ ելած է միասին բերելու համար տասը քիլօ քինին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀՈՂԻՆ ՁԱՅՆԸ

Որեւէ հողի մասին չէ խօսքը․ այլ այն հողին, որ ծնունդ տուած է մեզի, սնուցած, աշխատանքի ու ստեղծագործութեան մղած։

Այս հողը տարօրինակ կերպարանքներ կ'առնէ․ տարբեր անուններով․ կըլլայ ծննդավայր ու ծնողավայր, երբեմն՝ աշխատավայր ալ, բոլորն ալ սիրելի անշուշտ, հարազատ՝ աւելի կամ նուազ չափով, բայց միշտ ալ ժամանակի ու տեղի, իրենց այս անուանակոչումներովը։

Ամէն մարդ կրնայ սիրել իր ծննդավայրը․ հոն ծնած է եւ Թերեւս հոն մեծցած, որուն կապուած է անհատական ու ընտանեկան բազմազան յուշերով եւ յոյսերով, ներկայ կամ ապագայ հեռանկարներով։

Աշխատավայր դարձած հող մը կրնայ նոյնքան սիրելի ըլլալ, նման պատճառներով․ մարդիկ հոն կ'աշխատին, կը շահին, գիրք ու ընտանիք կը կազմեն։

Բայց, ծննդավայր ըլլայ հող մը Թէ աշխատավայր, կրնայ օտար ըլլալ, ոչ հարազատ․ ըլլալ միայն յուշք ու անձնական ու սահմանափակ շրջագիծ, առանց խորունկ, յաւերժութեան տպաւորութիւն տուող իրականութեան մը։

Մասնակի արտայայտութիւններ այս բոլորը, նախնական, առաջին աստիճաններ այն մեծ գաղափարին, որ Հայրենիք կը կոչուի եւ այն խոր ըզգացումին, զոր Հայրենիքը կը ներշնչէ մեզ։

Հայրենիքը ցեղի մը ծննդավայրն է, անոր աշխատանքին, կազմութեան ու կերպաւորման, ազատ ստեղծագործութեան ու զարգացման վայրը, անոր փառքին ու մեծութեան միջավայրը։

Ծննդավա՛յրը ազգին, ոչ միայն ներկային մէջ ապրող ու գործող ազգին, այլեւ անոր նախահայրերուն․ այլեւ գալիք սերունդներուն։ [illegible] ազգի մը ցեղային յատկանիշներուն, շնորհներուն եւ կարողութիւններուն․ օրօրանը՝ ուր դարերու ընթացքին մեծցած է ան․ կաղապարը՝ ուր ձեւ ու կերպարանք առած է․ առած է անոր լեռներու հպարտութիւնը, դաշտերու խաղաղութիւնը, ջուրերու եւ հովերու ձայնն ու շեշտը, որոնք կը դառնան հնչիւն ու երգ, բառ ու բարբառ։

Ի՞նչ կրնայ պատմել այն թաքուն կապը որ կայ ազգի մը ու իր Հայրենիքին միջեւ․ ճշդել այն խորհրդաւոր նմանութիւնը՝ որ այնքան հարազատօրէն կը ցոլայ երկուքին ալ վրայ․ Հայրենիքին՝ որ ազգէն կը խօսի․ ազգին՝ որ Հայրենիքի պատկերն առած է․ մէկը՝ ազգը՝ լեռ ու սար, ջուր ու քար դարձած, միւսը՝ Հայրենիքը՝ ոգի դարձած, բարոյական ու մտածում, միտք ու մշակոյթ, ազգ ու ցեղ։ Գիտութիւնը, տակաւ դեռ բնութեան անշարժելի խորհուրդին առջեւ, հազիւ քանի մը գիծ, մէկ քանի երանգ կը մատնանշէ ազգի մը ու իր Հայրենիքին հանդիպութենէն, անոնց ներքին, Ֆիզիքականէն դուրս՝ ոգեկան խնամութենէն։ Կը բացատրէ լեռն ու լանջին, դաշտն ու խաղաղ դաշտավայրին, կլիման, գետերն ու յորձանքները, իրենց համապատասխան արձագանգներովը ազգի մը խառնուածքին ներս։

Բայց կա՞յ մարդկային գիտութիւն մը, որ բացատրէր մեզ այն անըմբռնելի, բայց հզօրապէս զգալի ոգեկան ցանցը, որ կը Թրթռայ ազգի մը իւրաքանչիւր անհատին մէջ, որ հաւաքական ու հարազատ կը դառնայ նոյն ազգի բոլոր զաւակներուն համար։ Իրարու կը կապէ զանոնք եւ կը դարձնէ նման իրենց ներաշխարհովը, իրենց զգալու, ըմբռնելու, մտածելու եւ գործելու եղանակներովը։

Հայը եւ իր Հայրենիքը․ կարելի՞ է Հայը ըմբռնել առանց իր Հայրենիքին

Հայոց պատմութիւնը, գոյութեան յամառ ու դժնդակ պայքարը, առանց Հայ լեռներուն, առանց Հայոց աշխարհի խրոխտ ու բացառիկ գեղեցկութեան․ Հայ մարդու հոգեկան վեհութիւնը՝ առանց իր Հայրենիքին բարձունքներուն, եւ վերջապէս Հայ կեանքի ալեկոծութիւնը, անոր տարօրինակ, հակասական Թուող ներդաշնակութիւնը, առանց իր Հայրենիքին բազմազան գեղեցկութիւններուն։

Կրնա՞ք բացատրել Հայուն ամուր յոյսն ու հաւատքը վաղուան մասին, առանց Հայոց աշխարհի դաժան ձմեռներուն ու անոնց յաջորդող պայծառ գարուններուն։

Այսօր, տարիներէ իվեր, հեռու ենք այս բոլորէն, Թէեւ լեցուած այս բոլորին զգայութիւններովը․ [illegible] ուած՝ ոգի դարձած, վերացած Հայրենիքով․ անոր գոյներովն ու գիծերովը, [illegible]

Եւ ի՞նչ է Հայրենիքը, [illegible] ազգ մը արժանի կը դարձնեն ապրելու եւ գանձ ու հարստութիւն կը կազմեն ընդհանուր մարդկութեան համար։

Հեռո՛ւ ենք մեր Ֆիզիքական հայրենիքէն, բայց լեցուած անոր ոգիովը, հեռու մեր հողէն, բայց հարուստ՝ անոր ձայներովը։

Կրցա՞նք պահել այս ձայները հընչուն․ կրցա՞նք պահել կենդանի այս ոգեղէն հայրենիքը, կ'անցընենք պանդխտութեան այս դաժան տարիներն ալ։

Կրցա՞նք տէր կենալ մեր հայրենիքին հեռաւոր զգայութիւններուն․ անոր բարբառին ու մշակոյթին․ անոր դատին ու դարերու պահանջներուն, կրնանք վստահ ըլլալ Թէ տէր պիտի դառնանք նաեւ մեր հողին ու լեռներուն, ուշ կամ կանուխ։

Տկարացա՞նք այս բոլորին մէջ, պիտի մնանք ընդմիշտ պանդուխտներ, եթէ նոյնիսկ բանակներ շարժման մէջ դրուին մեր հայրենիքը մեզի տալու համար։

Զմոռնանք որ ազգերը նախ իրենց հոգիներուն մէջ կը նուաճեն իրենց հայրենիքները։ Հոն կը շահին նախ եւ հոն կը կորսնցնեն։

(ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՅՈՒՍԱԲԵՐԻ»)

ՀՈԳԵՏԵՍԱՆԵՐԸ

Կարգ մը մարդիկ, մասնաւորապէս կիներ, որոնց հոգետես անունը կուտան, օժտուած են յայտնատեսութեամբ, յառաջատեսութեամբ, հեռատեսութեամբ, եւ անցեալ ու ներկայ դէպքերը երեւան հանելու եւ ապագան գուշակելու կարողութեամբ։ Այդ երեւոյԹները կը յայտնուին քնաշրջիկ կամ արթուն վիճակի մէջ, եւ առաջ կը բերուին փորձառական եղանակներով, որոնց նպատակն է արթնցնել ենթագիտակցական կարողութիւնները։

Ամէնէն գործնական միջոցներն են խաղի Թուղթերը, սուրճի գաւաթները, ատղերը, ձեռքի գիծերը, բիւրեղէ ապակիները, առարկաներու շօշափումը կամ հպումը, աստղերու քննութիւնը, ևն.։ Անոնք, հակառակ իրենց սովորական ու դաժիկ հանգամանքին, կը ներկայացնեն նորանշան ու զարմանալի երեւոյթներ, որոնք յաճախ կը համապատասխանեն իրականութեան։

Հոգեխուզական փորձերը պէտք չէ շփոթել ոգեհարցական փորձերուն հետ։ Այս վերջինները կը յայտնուին միջնորդներու (մէտիոմ) միջոցաւ, շրջող սեղաններով, յաճախուած տուներով, ուղղակի ոգիներու կողմէ Թուղթի վրայ գրութեամբ, նիւթականացումով, առարկաներու տեղափոխութեամբ, ուրուականներու երեւոյթով, ևն.։

Տոքթ. Օսթի, անձնական փորձերու վրայ հիմնուելով, հոգետեսներուն կը վերագրէ ա՛յնպիսի կարողութիւններ, որոնք մեր ենթագիտակցութեան ամէնէն հետաքրքրական ու տարօրինակ մէկ արտայայտութիւնը կը բնորոշեն։

Այսպէս, հոգետես կին մը, իր ձեռքին մէջ առարկայ մը առնելով, անոր մէջ կը տեսնէ ոչ միայն այդ առարկային տէրը, անոր Ֆիզիքական յատկութիւնները, բնաւորութիւնը, [illegible], առողջական վիճակը, այլ եւ շարք մը արագընթաց ու փոփոխական տեսիլքներ, որոնք ուղղակի առնչութիւն ունին ենթակային հետ եւ իրարու կը յաջորդեն շարժանկարի պատկերներու պէս։ Ան յստակօրէն կը տեսնէ եւ ճշգրտութեամբ կը նկարագրէ այդ անձին [illegible] առարկաները, զայն շրջապատող [illegible], բնակած տան յարկաբաժինը, այն անձերը որոնց հետ կ'ապրի կամ որոնց հետ յարաբերութեան մէջ է, ևն.։

Եթէ անոր անցեալի մասին հարցումներ ուղղէք, հոգետեսը ճշգրտութեամբ կը պատկերացնէ ենթակային ամբողջ անցեալ կեանքը, եւ միեւնոյն վստահութեամբ կը գուշակէ նաեւ անոր ապագան։

Տոքթ. Օսթիի կարծիքով, այն առարկան՝ որուն միջոցաւ հոգետեսը կ'ընէ իր յայտնութիւնները, չէզոքացած է այդ առարկային տիրոջ հոսանքով, որ զօրաւոր կերպով ծծուած կազի մը նման, իր մէջ կը պահէ անդադար վերանորոգուած, անդադար վերածնուած այն բոլոր տպաւորութիւններն ու պատկերները, որոնք կը շրջապատեն ենթական, անոր ամբողջ անցեալը, ներկան ու Թերեւս ապագան, հոգեկան վիճակը, առողջութիւնը, փափաքները, Թաքուն բնազդները, համակրութիւնները, հակակրութիւնները, ևն.։

Կան նաեւ այնպիսի հոգետեսներ, որոնք առանց առարկայի մը միջնորդութեան կրնան յարաբերութեան մէջ մտնել անծանօթ անձերու հետ։ Անոնց մօտ տեսիլքը շատ քիչ անգամ կը համապատասխանէ իր [illegible] իրականութեան։

Ոճիր մը երեւան հանելու համար, հոգետեսը կը դնեն ոճրին դիակը, ոճրագործին ակամայ կամ անգիտակից միջնորդութեամբ երեւան կը բերէ մարդասպանութեան պարագաները, հակառակ անոր՝ որ ոճրագործը որեւէ հետապնդումի առարկայ չէ, կամ անոր մասին որեւէ կասկած գոյութիւն չունի։

Այս մասին, Տոքթ. Օսթի իր «[illegible]» խորագիր խիստ լուրջ ու շահեկան գրքին մէջ կուտայ բազմաթիւ օրինակներ, որոնցմէ կը քաղենք հետեւեալ յատկանշական դէպքը։—

ԷԹիէն Լըրայ անունով 82 տարեկան ծերունի մը, իր ամէնօրեայ պտոյտը կատարելու համար, կը մեկնի տունէն, որ կը գտնուի ընդարձակ անտառի մը եզերքը։ Ծերունին, իր մեկնումէն վերջ, անգամ մըն ալ տուն չի վերադառնար։ [illegible] անոր հետքը գտնելու համար, փնտռտուքի կ'ելլեն, սակայն դժբախտաբար կատարուած բոլոր խուզարկութիւնները ապարդիւն կը մնան։

Այն ատեն, կը դիմեն Տոքթ. Օսթիին, որ ծերունիին վիզի Թաշկինակը առնելով, կ'երԹայ իր նախասիրած հոգետես կնոջ մօտ։ Այս վերջինը ծերունիին Թաշկինակը շօշափելուն պէս, կը տեսնէ ծեր մարդու մը դիակը, փռուած խոնաւ հողի մը վրայ, անտառի մը մէջ, Թաւուտի մը մէջտեղ, ջուրի մը եզերքը, ժայռի մը քով։ Հոգետեսը կը գծէ այնհետ հետեւած ճամբան, կը նկարագրէ այն շէնքերը որոնց քովէն անցած է, քալած ատեն անոր ըրած յատկանշական շարժումները, սեւ ու ճերմակ գիծերով հագած շապիկը, ևն.։

Հոգետեսը, առանց նախապէս տեսած ըլլալու ծերունին, ա՛յնքան մանրամասնօրէն ու ճշգրտութեամբ կուտայ անոր նկարագրութիւնը, որ պարագաները ափ ի բերան կը մնան, սակայն բան մը միայն անոնց միտքին մէջ կասկած կ'արթնցնէ, ատիկա ժայռի գոյութիւնն է երկրի մը մէջ, ուր ոչ լեռ կայ ոչ ժայռ։

Խուզարկութիւնները կրկին ձեռք կ'առնուին, եւ այս անգամ քայլ առ քայլ հետեւելով հոգետեսին ցուցմունքին, կը գտնեն ծերունիին դիակը, ճիշդ ա՛յն տեղը եւ ա՛յն դիրքին մէջ, զոր նկարագրած էր հոգետեսը։ Այդ առթիւ զարմացումով կը տեսնեն ջուրին եզերքը կտրուած խոշոր ծառի կոճղ մը, որ մամուռով ծածկուած էր եւ ժայռի մը երեւոյթը ունէր։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷԱՌՍԿԻ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ

Սիրելի Արաք.— Մեր ընդ նախդիրը կամ նախագրութիւնը ի՛նչ խաղեր կը խաղայ Մեծապատիւին Թեգանին մէջ, ըլլայ հին կամ նոր գրականներուն [illegible]։ Զանազան [illegible] խաղեր, ինչպէս իր համանիշ unter գերմ.ը Գէօթէի հրաշագործութիւններուն կամ Նիցշէի ճշմարտութիւններուն մէջ։ [illegible] չկայ, քարայրներու բնակակցութեան մէջ իսկ առեր տուեր ենք հին ու նոր Արիականներուն հետ։ Ընդ, հին գրականին մէջ իր առանձին պէտքերութիւններով, եւ նորին մէջ բառակազմութեան իբրեւ անհրաժեշտ մաս, ակներեւ ճռխութիւն մը կը հանդիսադրէ։ Ընդ, մերթ փոփոխութեամբ, ներ. ինչպէս՝ ենթադրել (դնել ընդ գործիականով), ենթամնայ (որ կը գործածուի բառի մը կէտը կամ մէկ մասը միւս տողին անցնելու իբրեւ նշան —), ենթահող (sous-sol) կամ աւելի, արտաքին հողին տակ աւելի փափուկ, հիւթեղ հողը), ենթակայ, ենթարկել։ Բոլոր այս եւ նման բառերուն ներք մեր ծանօթ ընդն է։ Այս վերջինն ալ կը տեսնենք առատօրէն նորին մէջ— Ընդունել, ընդունայն, ընդհատ, ընդհուպ, ընդմէջել, ընդգրկել, ընդելուզել (իրարու հետ կամ մէջ հիւսել), ընդարձակ, եւ դեռ յոգնոն մը բառեր, որոնց սկիզբը կամ վերջը կամ միջոցը կ'ընդելուզուին ընդով կամ ներով։ Այսպէս, բոլոր հին ու նոր [illegible] լեզուներուն հետ (գլխաւորաբար այժմ եւրոպական) մեր Մեծապատիւը կը շարունակէ պարել ու երգել, խնդիր չէ Թէ կը մոռնան մարդիկ այս ընտիր նմանութիւնը եւ [illegible]։ Մի՛, Արաք, խնդրեմ, մի՛ սպառնար [illegible]։ Լաւագոյն գործածութեան համար պահէ զայն։ Եթէ այսօր անմիջ գիտողութեան մըն ալ չհանդուրժէ մեր [illegible]։ Զէ՞ք միթէ տեսներ, հի՛մա Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ ամէնէն չնչող ու գիտնականօրէն պաշտպանուող ըլլալու համալսարաններուն բեմին վրայ ուսուցիչները հայրենասիրական խօսքով մըն ալ եւ նին, զոր կը հնչեցնեն ի դէպս եւ յանդէպս։ [illegible] մեր գիրքը տարբեր է։ Ուստի դառնանք խաղալու բառերուն հետ։

Ահա անոնցմէ հատ մը, եթէ կ'ուզէք — ցնկնել, որ կը գործածուի ծնելու իմաստով, բայց աւելի նախատական, եւ բազմածին կենդանիներու (շուն, կատու), եւ բառ այնմ նմանողաբար մերթ կիներու համար։ Այս բային համանիշն է գերմ. zeugen, ինչպէս հելլէնն ու լատինը մեզի հետ հաւասար ունին ծնիլ բային արմատը։ Հատ մըն ալ, եթէ կ'ուզէք—gar (գերմաներէն) եւ guère (Փր.) որ մեր կարի (խիստ շատ) մակբայն է, որմէ եկած է նաեւ մեր կարիքը, [illegible] պէտք (կարեկից, ան որ կ'օգնէ մեր կարօտութեան), նաեւ կարեվէր (կարի, այսինքն խիստ շատ վիրաւորուած)։ Անշուշտ կարիքէն կուգայ կարօտ, կարօտութիւն, նաեւ կարեւոր։ Հաւանաբար «կարողութիւն», «կարենալ» բառերուն ալ արմատը նոյնն է կարիին, կարիքին հետ։ Ինչպէս գիտէք, պարտաւոր ենք այս համեստ եւ անձուկ շրջանակին մէջ սեղմուիլ եւ ժուժկալ ըլլալ։ Բայց կը խորհինք, գոնէ չափով մը, հասնիլ մեր նպատակին,—ընտելացնել մայրենի լեզուին բառագիտութեան, մերթ «Թեթեւօրէն» բանասիրութիւն անուանելով զայն։

Հետաքրքրական է բանադրել — նզովել, եկեղեցական արգիլքի տակ դնել — բառին ծագումը։ Առաջին վանկը նոյնութեամբ ունի գերմ.ը, bann. ինչպէս Փր., ban: Ասոնց երկուքն ալ իրենց բայերը ունին [illegible] bannen, bannir, [illegible] hadern, [illegible] haineg, [illegible] fahren [illegible] Asche [illegible] Prachte [illegible] erzeßen [illegible] satt (յագենալ) [illegible] geilen [illegible] Angst [illegible]

Շարն ընդ հուպ։

ՏԱՐԱ

[illegible]
Պերլինի մէջ «Նացի» մըն է․
Պուրկօսի մէջ «կամաւոր» մը [illegible]
Տանցիկի մէջ «զբօսաշրջիկ» մը
X Ճափոն՝ Չինաստանի վրայ կը յարձակի
«Սակայն հոնկէ չի կրնար ելլել
Ճափոն՝ Ռուսիոյ վրայ կը յարձակի,
«Սակայն չի կրնար հոն [illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (168)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԵԱՆ

Վերջապէս Ոստիկանը կանչեց իւր մօտ Բէշիրին եւ սկսաւ խորհուրդ անել նրա հետ։

— Այս Հայերը, ըստ երեւոյթին, պաշարել են մեզ այնպիսի զօրութեամբ, որին դիմադրել չպիտի կարողանանք, եթէ նրանք յանկարծ յարձակուեն մեզ վրայ, ասաց նա զօրապետին, ինձ Թւում է Թէ մի հնար միայն կայ ընդհարումն արգելելու եւ Աբասին մեզ հետ հաշտուել տալու։

— Ո՞րն է այդ, հարցրեց Բէշիրը, որի զօրութիւնն ընկճուել էր այդ— դէն կրած պարտութեան պատճառով։

— Ա՛յն, որ յայտնենք Հայոց Թագաւորին Թէ՝ կը կախենք աշտարակից մեր մօտ պատանդ եղող իւր հօրաքեռ որդուն՝ Սիւնեաց Սահակ իշխանին, եթէ նա մեր առաջարկած հաշտութիւնը չի ընդունիլ եւ իւր զօրքը չի հեռացնիլ Դուինից։

— Արքան եթէ ցանկացող լինէր հաշտութեան, քո դեսպաններն ու ընծաները յետ չէր դարձնիլ [illegible]։

— Ուրեմն...

— Կը մերժէ քո առաջարկութիւնը։

— Այն ժամանակ ես էլ կը կախեմ այդ իշխանին․ Թո՛ղ այնուհետեւ նրա Սմբատ ու Բագրատ եղբայրները իւրեանց զօրքով մեզ դէմ եւ Դուինն առնելուց առաջ՝ իրենց եղբօր դիակը գտնեն։

— Իսկ եթէ յանկարծ Դուինն առնե՞ն։

— Թո՛ղ առնեն եթէ կարող են․ ճակատագրից չպիտի փախչենք․ ես գոնէ այս սպանութեամբ [illegible] կը խոցոտեմ նրա հարազատների սիրտը։

— Բայց, Տէր իմ, այդ որոշումը կարի վտանգաւոր է, նկատեց Բէշիրը․ այս Հայերը բնաւ խտրողներ չեն․ նրանք երբ գրաւում են մի քաղաք, մեզ նման չեն կոտորում նրա բնակիչներին։ Այդպէս էլ, եթէ Դուինը գրաւեն, վնաս չեն հասցնիլ մեր անձին կամ նոյնիսկ մեր զօրքերին, եթէ միայն քո ցասումը գործադրած չլինես դու․ բայց եթէ Սահակ իշխանին սպանես, այն ժամանակ մենք ամէնքս անխնայ կը ջնջուենք։ Դու չես ճանաչում Սիւնեցիներին․ բայց ես յաճախ ընդհարուել եմ նրանց հետ եւ ծանօթ եմ այդ ցեղի անսանձ կատաղութեանը։ Նրանք չեն կարող տանել այն անարգանաց, որ դու կը հասցնես նրանց իշխանին սպանելով։

Ոստիկանի վրայ տպաւորութիւն արին զօրապետի խօսքերը եւ նա գըլուխը կախելով ընկաւ մտածութեան մէջ։

— Ի՞նչ անենք ուրեմն, հարցրեց նա վերջապէս մռայլ աչքերը զօրապետին ուղղելով եւ իւր նոսր, [illegible] մօրուքը յուզիչ շոյելով։

— Պիտի պաշտպանուենք, որքան կարող ենք եւ պաշտպանուենք մեր բոլոր զօրութեամբ, վճռական ձայնով պատասխանեց Բէշիրը։

Այս որոշման գալով՝ Ոստիկանն ու զօրապետը բաժանուեցան իրարից։

Բայց Հայոց բանակում խորհուրդ չկար այդ գիշեր։ Թագաւորն ու իշխանները ապահով էին, որ ամէն կողմից շրջափակած են Դուինը, մնում էր սպասել առաւօտեան լոյսին, որպէսզի հարկ եղած հետազօտութիւններն անելով ըստ այնմ որոշէին, Թէ արդեօք յարձակմա՞մբ Թէ պաշարումով պիտի գրաւեն քաղաքը։

— Բայց կէս գիշերի մէջ պահակները լուր տուին Սպարապետին Թէ՝ Նախիջեւանի ճանապարհով ստուար հեծելազօր է առաջանում դէպի Հայոց բանակը։ Դրանք ոչ այլ ոք էին, եթէ ոչ Ոստիկանի կողմից Դըւնայ այդ սահմանում կարգուած պահնորդները, որոնք վերջապէս Հայոց՝ Շարուրից հեռուանց իմանալով՝ ըլտապում էին Թէ նրանց ճանապարհը փակելու (յաւանալով մի որ եւ է տեղ հանդիպել նրանց) եւ Թէ Ոստիկանին տեղեկութիւն տալու։

Սպարապետն ընդունելով Թէ՝ դըրանք իրանց Թիկունքից շրջապատելու եւ Դըւնայ կողմից լինելիք յարձակման նպաստելու մտքով են գալիս, պատուիրեց իսկոյն Վահրամ Սեպուհին դիմաւորել նրանց իւր հեծելախմբով։ Վերջինիս միացան նաեւ Մոկաց քաջերը։

Վէդիի ներքին հովիտներից մէկում Սեպուհը հանդիպեց արաբացի հեծեալներին եւ հրամայեց նրանց զինաթափ լինել։

Արաբացիք, որ մԹան պատճառով Հայոց բազմութիւնը չափել չկարողացան, պատասխանի փոխարէն յարձակուել սկսան։

Այն ժամանակ Սեպուհի հզօր ձայնը որոտաց եւ Հայոց քաջերը ահեղագոռ աղաղակով ընկան Թշնամու վրայ։

Տեղի ունեցաւ կատաղի ընդհարում։ Բայց նա երկար չտեւեց։ Արաբացիք իսկոյն զգացին Թէ որքա՛ն բազմաթիւ են իրանց դէմ սուր շարժող բազուկները, ուստի մի փոքր ընդդիմութիւնից յետ, որ սակայն տասնեակ զինուորներ արժեց իրանց, զինաթափ խնդրեցին։

Վահրամ Սեպուհը հրամայեց կոտորածը դադրեցնել եւ արաբացի հեծեալներին զինաթափ անելով եւ ձիերը խլելով՝ իրանց գերի վարել բանակը։

Եւ որովհետեւ հետեւեալ օրը նըրանք տեղեկութիւններ տուին Սպարապետին այն պահակախմբի մասին, որոնք գտնւում էին [illegible], Բերդկանց եւ Կողբափորի ճանապարհներում, ուստի Մարզպետունին իշխանը՝ հրաման անելով Արքայից քանի ստուար զօրախմբեր ուղարկեց այդ կողմերը, արաբացի հեծեալներին հալածելու համար, որպէսզի [illegible] դաքի հետ ունեցած ընդհարման դէպքում նրանք [illegible] պարեն իրանց։ Հայոց զօրախմբերը որոնք դիմեցին յիշեալ ճանապարհները՝ Վահրամ Սեպուհի, Սմբատ [illegible] խանի եւ Մոկաց Տիրոջ առաջնորդութեամբ, պատահելով հագարացի պահակախմբերին, յարձակուեցան նրանց վրայ եւ քիչ կամ շատ կոտորած անելուց յետ՝ նրանց մի մասը [illegible] ծեցին դէպի Արտաշատականի եւ Կողբայ կողմերը եւ միւսը գերելով՝ բանակը բերին։

Աշոտ Բռնաւորը, որ խոստացել էր իւր զօրքով օգնել Ոստիկանին, Աբաս Թագաւորի՝ իւր դաշնակիցների հետ միասին Դուին մտնելը, [illegible] նրա զօրքերի տարած քանի մը յաղթութիւնները, ոչ միայն յետ կացաւ նըրանից օգնելուց, այլեւ իւր զօրքը Բագարան ժողովելով՝ ինքը եւս [illegible] բացու այդտեղ։

(Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԲՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆԸ

Քանաքեռի ճամբուն վրայ, Արով–եան փողոցին վերի բարձրադիր կող–մը, ուր ազատօրէն կը խաղայ դով հովին եւ ուր անցորդին կուրծքը ա–լամին եւ լիաթոք կը շնչէ, ծանրօրէն նրս–տեր է վարդագոյն քարէ հոյակերտ շէնք մը: Երեւանի բնաբուժա–կան դարմանատունն է այդ (ֆիզիոթերապեւտիկ):

Երկար չէ այս դարմանատան պատ–մութիւնը, հազիւ 13 տարի եղաւ որ գոյութիւն ունի: Սակայն այդ կարճ ժամանակուան մէջ հսկայական գործ կատարած է աշխատաւորներու ա–ռողջապահութեան ուղղութեամբ Ընդարձակ ու լուսաւոր հիւանդներ են, որոնց բժշկական խնամքը կը պա–հանջէ փորձառու մասնագէտներ, դարմանատունը ունի այդ մասնա–գէտները, — բժիշկներ Գ. Միրզոյ–եան, Լ. Սայկուշինա, Ի. Աստուա–ծատրեան, Մ. Կամենցեւա եւ ուրիշ–ներ, որոնք փրոֆ. Արշակ Ցակոբեա–նի հովանաւորութեան տակ կարեւոր աշխատանքներ կը կատարեն:

Բնաբուժական դարմանատան հիմ–նադիրն է մեր բժշկական մեծագոյն գէմքերէն մին, փրոֆ. Արզումանեան, որու անունը կը կրէ այժմ հիւանդա–նոցին պալատներէն մէկը: Իսկ աւր–ջակայումին, նոր բաժիններու բացման եւ մասնագէտներու պատրաստու–թեան տեսակէտով՝ մեծ դեր կատա–րած է փրոֆ. Ցակոբեան, որ միա–ժամանակ տնօրէնն է բնաբուժական դարմանատան, — Փրոֆ. Ցակոբեանն է մասնաւորապէս որ ստեղծած է ֆի–զիո-ելեկտրական բաժինները:

Շէնքին երրորդ յարկը յատկացուած է վիշխորթիկ հիւանդներու: Երկրորդ յարկին մէկ կարեւոր մասին մէջ գե–տեղուած է ելեկտրաբուժութեան յա–տուկ մեքենական սարքաւորումը, ուր կուգան դարմանուելու այցելու հի–ւանդները, աշխատանքի ժամերէն ղուրս: Հազարներով աշխատաւորներ բուժուած են այսպէս, այս դարմա–նատան մէջ:

Դարմանատունը չափազանց մաքուր է, քաղաքին հիւանդանոցները կրնան օրինակ առնել բնաբուժական դար–մանատունէն (Խորհ. Հայաստան, 29 Յուլիս):

Երեւանի արուեստագէտները եւ «Սասունցի Դաւիթ»ը

Երեւանի արուեստագէտները մեն–ղակին կը պատրաստուին «Սասունցի Դաւիթ»ի հազարամեակի տօնակատա–րութեան:

Նկարիչներէ եւ արձանագործներէ բաղկացած 25 հոգինոց խումբ մը, մասնաւոր ծրագրով մը, կ՚աշխատի պատկերացնել «Սասունցի Դաւիթ»ի դիւցազներգութեան գլխաւոր դըր–ուագները, առանցմով բանալու հա–մար ցուցահանդէս մը:

Նկարիչ Հ. Կոջոյեան գրեթէ աւար–տած է «Դաւիթի պայքարումը» խորա–նկարի մեծ կտաւը: Իր աշխատանքը ա–ւարտած է նաեւ նկարիչ Առաքելեան, որ կը ներկայացնէ Սասունցի Դաւիթին հանդիպումը Մսրամելիքի հետ: Նը–կարիչ Գիւրջեան շուտով կ՚աւարտէ «Սասնայ ծռերի անուանակոչումը» խորանկարը: Նկարիչ Գոյֆէջեան՝ «Թոնդրակեցիները» կտաւը:

Երիտասարդ նկարիչներէն Թ. Քո–լոզեան կը պատրաստէ «Հարկահա–ւաքներու պատմութիւնը Կուժայում», Կ. Սիմոնեան՝ «Սասունցի պատմու–թիւնը Սասունցի Դաւիթի ձեռքով», Ա. Գարսամեան՝ «Դաւիթի վերադար–ձը Հայաստան», Շ. Ցովհաննէսեան՝ «Դաւիթը եւ պառաւը», Ե. Սարգիս–եան՝ «Բաղբեւանդի ճակատը», Ց. Ա–վիգեան, Վ. Կորապեսեան, Գալստ–եան եւ ուրիշներ՝ նոյնքան յատկանը–շական գործուածներ:

Քանդակագործուհի Այծեմնիկ Ու–բարտու կը պատրաստէ «Դաւիթը եւ Կոզբադին» մարմարի վրայ: Իսկ Ա. Ղարիբեան, Ն. Մկրտչեան եւ Ա. Գաս–պարեան կը պատրաստեն շարք մը փորագրութիւններ, բոլորն ալ «Սա–սունցի Դաւիթը» դիւցազներգութե–նէն ներշնչուած (Խորհ. Հայաստան, 21 Յուլիս):

Երեւանի «շրջանաւարտները»

«Խորհ. Հայաստան» կը գրէ (22 Յուլիս) թէ այս տարի մասնագիտական–ներու բանակը ստուարացաւ երիտա–սարդ մասնագէտներով, որոնք անմի–ջապէս պիտի նուիրուին երկրին ժո–ղովրդային տնտեսութեան եւ մշա–կոյթին: Երիտասարդ շրջանաւարտնե–րը, ինչպէս կը գրէ Ստալին, չեն կրնար մնալ միայն իրենց սիրած ճիւ–ղին մասնագէտը, այլ եւ պարտաւոր են դառնալ քաղաքական – ընկերային դէմք:

Հայաստանի երիտասարդ մտաւո–րականներու առաջին դարբնոցն է Ե–րեւանի համալսարանը, որ այս տարի երկրին տուաւ 268 երիտասարդ տըն–տեսագէտներ, աշխարհագրագէտներ, երկրաբաններ, քիմիագէտներ, բնա–գէտներ, պատմաբաններ, բնախօսներ, եւայլն: Շրջանաւարտներէն 32ը ի–րենց մասնագիտական պատրաստու–թեան շրջանը աւարտած են գերա–զանց գնահատականով: Ցիշենք Գուր–գէն Սողոմոնեանը որ քիմիագէտ է, — իր գիտական վկայցը արժանացաւ Երկրորդ մրցանակի: Որքան գիտնա–կան, նոյնքան լաւ մարզիկ: Քիմիա–գէտ է նոյնպէս Լիպարիտ Գիւլբու–դաղեան, եւ այս երկուքը ղրկուած են Մոսկուա:

Ուրիշ երիտասարդ մը, Գուրգէն Սահակեան, բնագէտ է դարձած: Նոյնպէս բնագէտ է Հայկազ Սաֆար–եան, երիտասարդ մարզիկ մը: Եր–կուքը ղրկուած են Մոսկուա:

Ժողովրդային իրաւաբանութեան մասնագէտ է դարձած Արշամ Գրի–գորեան, իսկ բանասիրութեան մաս–նագէտ՝ Սարիկ Սարեան: Երիտա–սարդ մասնագէտներ են դարձած նոյնպէս Խ. Ահարոնեան, Թ. Ցաչեան, Գ. Մխոյեան, Ղ. Մուրադեան, Դ. Խախանեան, Վ. Թաշճեան, Ն. Թախտաջեան, Վ. Զատրեան, Վ. Սի–մոնեան, բոլորը առաջին հանդիսա–ցած իրենց ճիւղերուն մէջ:

Իտալ. գրգռութիւններ Պուլկարիոյ մէջ

Հիւսէյին Ճահիտ Եալչըն, այս խո–րագրին տակ կը գրէ «Եէնի Սապահ»ի մէջ:

— Շատ բացորոշ էր թէ Պուլկան–ները մասս զգծող Իտալացիները հանգիստ պիտի չմնային: Իտալական քարոզութիւնը երբ ըմբռնեց թէ պի–տի չկրնայ իրարմէ բաժնել Պալքան–եան Ուխտի անդամ պետութիւնները, Պուլկարներուն յառեց իր աչքերը, զանոնք իրեն գործիք դարձնելու հա–մար: Այժմ զանոնք գրգռելու նպա–տակով կատարուած ձեռնարկները քիչ շատ աչքի զարնել սկսան:

Իտալիոյ այսպէս խորհիլը շատ բը–նական կրնայ համարուիլ, որովհե–տեւ Պալքաններու մէջ Պուլկարիա դժ–գոհ ազգ մըն է եւ կարգ մը բաղ–ձանքներ կը սնուցանէ: Պալք. Ուխտը պատնէշ մը եղած է Պուլկարիոյ կեր–քերուն հետեւաբար, Պուլկարները իրենց պահանջած հողերը ձեռք ան–ցընելու համար, կրնան Իտալիոյ օգ–նութեանը վստահիլ, իսկ Պուլկարիա–յէն օգտուիլ Իտալիոյ ալ գործին շատ կուգայ:

Ահա այսպիսի հաշիւ մը յենլով ձեռքի տակէ կը գրգռուին Պուլկար–ները: Այս գրգռութիւններն ու քաղա–քականները մինչեւ թերթերու էջերը կարենալ արձագանգելու համար, անհրաժեշտ է որ աբստակտրօրէն ըն–դարձակ եւ խոր չափերով գործա–դրուին:

Իտալացիները Պուլկարներուն բաղ–ձանքները հիմա իրապէս գանելով գործի կը սկսին եւ Պալքաններու կա–ցութիւնը պարզած ատեն, անոնց տե–սակէտները պատմուածքի երեւոյթին տակ ներկայացնելով, Պուլկարներու փաստաբանութիւնը կ՚ընեն:

Պալքաններու մէջ խաղաղ պուլ–կարական հարց մը կայ: Եթէ Պուլ–կարները իրենց շուրջի դրացիներուն երեսէն չեն կրնար հանգիստ տալ, կը տառապին, այդ պարագային այս դրացիները, յանուն այս հաւաքա–կան եղանակութեան ու շահուն, Պուլկա–րիոյ նկրտումները անհնարելու համար, կարելի բաները պէտք է ը–նեն:

Պուլկարները իրենց ներկայ սահ–մաններուն անձեռնմխելիութեանը վը–ստահ ըլլալով հանդերձ, կարելի է որ միջոց մը իրենց պահանջած կարգ մը հողերուն դարձնել Պուլկարնե–րուն վերադարձին բաղձանքը սնու–ցանեն: Բայց այս հողերը այնքան կենսական կարեւորութիւն մը կը ներկայացնե՞ն որ Պուլկարիան մըշտ իր ամբողջ բնական եւ խաղաղասի–րական զարգացումը առնի ու վրայ ընող արկածախնդրութեանց:

Օրինակ, Պուլկարները Տօպրուճան կր պահանջեն պուլկարական ըլլա–լուն համար: Ռումանացիներն ալ ա–հա հոն իրենց վերադարձնել յիշատակ–ները երեւան հանելով, շատ հին ա–տենէն այդ տեղերուն իրենց տէր ըլ–լալը հաստատել կը ջանան: Պալքան–ներու նման տեսակ տեսակ դաղթե–րու, կրօններու եւ փոխադարձ վէճե–րու թատր հանդիսացած երկրի մը համար պատմական իրաւունքներու մասին պնդելը որքան խախուտ հիմ մը դարձած է:

Ամբողջ հարցը սա է — Իր դրաց–ցանցի դրացիները, հաւանութեամբ, Պուլկարիոյ հող չեն կրնար թողուլ. բայց, ասկէ զատ, անոր տնտեսա–կան, քաղաքական ամէն կարգի օժան–դակութեան կրնան ընծայել: Պուլկա–րիոյ համար, խոհեմագէտ եւ զգոն–ված կեցուածքով դիրք մը բռնելով բանի կերպով այս տեղերը վերադար–ձնելու համար առիթը սպասել եւ զին. ծախքերով ընհնա՞ւը աւելի օգտա–կար է, թէ ոչ անցեալի վրայէն ըն–պաշտ մը քաշելով եւ կարելի տնտե–սական եւ քաղաքական շահեր ձեռք բերելով հանգիստ ու ապահով ապա–գայի մը պատրաստուիլը աւելի լաւ է:

Մենք այն համոզումը ունինք թէ, այս հանգիստ եւ ապահով ապագան շատ աւելի նախընտրելի է Պուլկա–րիոյ համար: Պալքանեան Ուխտին անդամ պետութիւններուն վրայ, նոյն իսկ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ բարեկա–մութեամբը ըլլայ, յարձակում գոր–ծելով Տօպրուճան, Թրակիան դրա–ւել, խորհրդէն Եգէական ծով իջնել շատ վտանգաւոր ձեռնարկ մը կը կազմէ: Որովհետեւ ասիկա մեծմասին ընդհ. պատերազմի մը արդիւնքով լուծուելիք հարց մըն է: Այսպիսի ձեռնարկի մը մէջ ձախողութիւնը զուցէ կրնայ վտանգել Պուլկարիոյ կեանքն ալ: Բայց եթէ Պուլկարիա իրեն համար հիմնական կը գտնէ Միջերկրական իջնելը, Թուրքիոյ եւ Յունաստանի հետ համաձայնելով, Եգէականի մէջ իրեն համար ազատ ճամբա–խանցիստ մը միշտ կրնայ գտնել. բայց Որբանցէ մը, երբե՞ք:

Պուլկարիոյ Եգէական իջնելը, հոն Պուլկարական հաղամաստի մը ծռեու–չումը, Թուրքիոյ ալ, Յունաստանի ալ կենսական շահերուն դէմ են: Հել–լէններն ալ, Թուրքերն ալ որքան բա–րեկամական ու դրացիական զգա–ցումներ ունին Պուլկարներուն դէմ, պոռնողութիւնը այս սահմանին չեն կրնար հասցնել: Այսօր, Հելլէններն ու Թուրքերը բացարձակապէս համա–ձայնած են Միջերկրական կարգ մը տեղերու վտանգուեն այդ երկրներուն ոչ մէկ օտար պետութիւն չմտցնելը, իրենց ապրելութեան պաշտպանութեանը տեսակէտէն, իբր հիմնական պայման կ՚ընդունին: Հետեւաբար, Պուլկարիա հողի եւ քաղաքականութեան տեսակէ–տէ Եգէական չի կրնար իջնել: Բայց բարեկամ Պուլկարիա մը, տնտեսա–կան տեսակէտով առաւելագոյն դիւ–րութիւն մը կրնայ գտնել այս երկր–ներուն վրայ: Ասիկա ալ պէտք է որ բաւարար նկատուի Պուլկարիոյ հա–մար:

Անդիրը, յամառութեան մը, կիրքի մը, ազգ. արժանապատուութեան մը ձեւ տալէ զուրս պահելով, գործնա–կան եւ իրատեսական կերպով պէտք է խորհիլ: Ո՛չ մէկ քինախնդրութիւն, փառասիրութիւն չունինք: Ընդհակա–ռակն, շատ բարեացակամ ենք: Մեր ձեռքին եղածը կ՚ուզենք ընել: Բայց մեր հողին վրայ աչք չտնկելու պայ–մանաւ:

× Առաջ՝ Իտալիա թագաւոր մը ու–նէր, Վիքթոր Էմմանուէլ Գ.

Յետոյ՝ այս թագաւորը աէր մը ունեցաւ — Մուսոլինի:

Հիմա այս աէրը խնամակալ մը ու–նեցաւ — Հիթլէր:

ՍԱՓՈՒՌ

ԽԱՆԱՍՈՐ

Հայրենիք ամսաթերթ խորհրդածու–թիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբ–բագրականի մը մէջ (29 Յուլիս).

— «Ամերիկայի ամէն կողմ, ուր բոյն մը պատսպարեց Հայեր կան, այս ամսուան ընթացքին ուրիշ տա–րիներու նման սարքուեցան դաշտա–հանդէսներ, որոնք նուիրուած էին Խանասորի արշաւանքին:

Խանասորի արշաւանքը տեղի ունե–ցաւ աւելի ուղիղ 42 տարի առաջ: Այդ արշաւանքին յետոյ հայ կեանքի մէջ պատահեցան թէ՛ զինուորական եւ թէ քաղաքական տեսակէտով շատ աւելի մեծ եւ կարեւոր դէպքեր, բայց մին–չեւ այսօր ալ վերապրող հայութիւ–նը, մինչեւ իսկ հեռաւոր Ամերիկայի մէջ, զարմանալի հաւատարմու–թեամբ կը շարունակէ պահել յիշա–տակը Հ. Յ. Դաշնակցութեան կազ–մակերպած յեղափոխական այդ նշա–նակալից ձեռնարկին:

Ասիկա ինքնին ցոյց կուտայ, թէ ի՛նչ խորունկ տպաւորութիւն էր ձըգած հայ ժողովուրդի հոգիին մէջ Խանասորի արշաւանքը: Ուրիշ կերպ չէր ալ կրնար ըլլալ, քանի որ առա–ջին անգամն էր, որ հայ յեղափոխա–կանները, կանոնաւոր բանակ մը կազմած, յարձակում գործած էին թշնամիին վրայ եւ կատարեալ յաջո–ղութեամբ վրէժ լուծած անմեղ Հա–յերու թափուած արիւնին համար:

Խանասորի արշաւանքին արժէքը զինուորական չէր, ոչ ալ զինուորա–կան խնդիր մը չէր լուծած եւ նպա–տակ ալ չունէր լուծելու: Բաղմա–կան տեսակէտով ալ Խանասորի ար–շաւանքը ունէր անմիջական արդիւնք չէր տուած ու չէր կրնար տալ:

Եւ, սակայն, յեղափոխական այդ ձեռնարկին արժէքը մեծ էր հայ յե–ղափոխութեան համար: Ու այդ՝ այն պատճառով գլխաւորապէս, որ ան իր յարձակողական եւ վրէժխնդրա–կան բնոյթով հոգեբանական խորունկ տպաւորութիւն ըրաւ հայ զանգ–ւածներու վրայ:

Սարսափի մէջ մեծցած հայ ժո–ղովուրդին Խանասորը ցոյց տուաւ որ Հայը կրնայ եւ հարուածել գիտէ իր թշնամիներն ու նուազ անվախօրէն–թեամբ եւ դժուարութեամբ: Հայու հոգեւոր հնազանդութեան եւ վախկոտու–թեան վարժուած թշնամիներուն Խա–նասորը ցոյց տուաւ, որ Հայը ոչ մի–այն այլեւս չուզեր ստրուկի նման վիզ ծռել իրենց առջեւ, այլ ընդու–նակ է իրեն դէմ ուղղուած ամէն հար–ուածին պատասխանել հարուածով: Մէկ խօսքով՝ Խանասորը բարձրա–ցուց հայուն ինքնագիտակցութիւնն ու ինքնավստահութիւնը, ինչպէս եւ վարկը օտարներու աչքին:

Զարմանալի չէ, որ գեղջուկ երգեր հիւսուեցան Խանասորի արշաւանքի մասին, որոնք կ՚երգուին մինչեւ այ–սօր ալ եւ մեծապէս կը նպաստեն վառ պահելու մեր ժողովուրդին մէջ պատմական այդ նշանակալից դէպքին յիշատակը:

Դաշտահանդէսները, որ տեղի կը–նեն ամէն տարի այս Կիրակի եւ, նպա–տակ ունին ոչ միայն յարգելու յիշա–տակը պատմական այդ արշաւանքին մասնակցող հերոսներուն, ոչ միայն կենդանի պահելու մարտական այն ոգին, որ հնարաւոր դարձուց Խանա–սորի խոյանքը, այլեւ նիւթապէս օգ–նելու հայ ազատագրական այն մեծ գաղափարին, որուն համար կազմակեր–պուեցաւ Խանասորի արշաւանքը»:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՌՈՒՄԱՆԻԱ

Ռումանահայ Միութեան Կեդր. Վարչութեան հրաւէրով Միութեան գրասենեակին մէջ խորհրդակցական գումարում մը ունեցան ազգ. զանա–զան մարմիններու անդամները, Ա–ռաջնորդ Ցուսիկ արք. ի նախագահու–թեան տակ եւ լսելէ վերջ Միութեան Կեդր. Վարչութեան զեկուցումը զա–նազան հրատապ հարցերու մասին՝ բանաձեւեցին ինչ ինչ թելադրու–թիւններ.—

Ա. Նանսէնեաններու տարեկան մասին կառավարութեան վերջին կար–գադրութեանց համար զոհունակու–թիւն յայտնելով հանդերձ, Ռումա–նահայ Միութեան խորհուրդին ճըշել պատմութիւնը նոր գիմումներ՝ կա–ռավարութեան անօրինած զեղչերը ա–ւելի եւս ընդարձակելու համար, ա–րանց առեւտրականներու եւ փրո–ֆէսիոնիսթներու քանի մը գասեր եւս մտցնելու համար 10.000 լէյի փոխան 2000 վճարելու կոչուած գասերու շարքին մէջ:

Բ. Ազգերու Դաշնակցութեան Նան–սէնեան Օֆիսին կողմէ հարցուած ե–ղած ըլլալով ռումանահայ Նանսէն–եաններու նիւթական կարիքներուն մասին՝ ընդհանուր կերպով գծուե–ցան այն պահանջները զորս Նան–սէնեանները ունին այս շրջանին մէջ, մանաւորաբար ներկայացնե–լով այն նպաստները որոնք զա–նազան մարմիններու կողմէ կը բաշ–խուին աղքատներու, հիւանդներու, անկեալներու, ծերեր ուսանողներու, եւ այլն:

Գ. Ներկաներուն կողմէ թելա–դրանք ներկայացուած ըլլալով ռու–մանահայ գաղութին մէջ եւս եղբայ–րական օգնութիւն մը կազմակերպե–լու ի նպաստ Սանճագի հայ փախս–տականներուն, Առաջնորդը պատ–րաստակամութիւն յայտնեց կարգ մը ազգայիններ խորհրդակցութեան կանչելու եւ ի հարկին հանգանակիչ յանձնախումբ մը կազմելու:

Հարիւր անգամ տեսայ կեանքիս ընթացքին մէջ տկար մարդիկ որոնք ցոյց տուին հանրային ճշմարիտ ա–ռաքինութիւններ, որովհետեւ զբա–ղուած էր անոնց քով կին մը որ կը խրախուսէր զիրենք այդ ճամբուն մէջ, ո՛չ թէ անոնց խրատելով այս կամ այն գործերն ի մասնաւորի, այլ ի զուր գնելով զօրացուցիչ ազդեցու–թիւն մը այն եղանակին վրայ, որով պարտքին նկատել ընդհանրապէս պարտքը կամ նոյնիսկ փառասիրու–թիւնը: Շատ աւելի յաճախ նաեւ պէտք է խոստովանիլ վհատեցնու–թեամբ, անշահախնդրութեամբ եւ մեծութեամբ օժտուած մարդ մը տա–կաւ առ տակաւ փոխուած է վատ, գռեհիկ ու եսասէր փառամոլի մը քա–ղաքական պարտուց մեծ ծանօթու–թեան անտեղեակ կնոջ մը հանապա–զօրեայ հպարտութեամբ:

Ալեքսի տը Թոքվիլ

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹՐԹՕՆԸ (98)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Վէպ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

— Ազատութիւն, հաւասարութիւն, եղբայրութիւն, ատոնք խաղաղու–թեան ներդաշնակութեան նշանաբան–ներն են: Ինչո՞ւ անոնց զարհուրելի կերպարանք մը տալ: Ի՞նչ կ՚ուզենք. տիրապետել ազգերը՝ տիեզերական հանրապետութեան համար: Շատ լաւ, ուրեմն անոնց վախ չպատճառենք: Եւ ի՛նչ արդիւնք զանոնք սարսափեցնե–լէ. Ժողովուրդները, ճիշդ այնպէս, ինչպէս թռչունները, կարելի չէ եր–բեք խրտուիլակի միջոցով գրաւել. Լաւը ընելու համար բնաւ պէտք չէ գէշը ընել: Գահերը տապալել չար–ժեր՝ կառափնատներ բարձրացնելու համար: Թագաւորներուն մահ եւ ազ–գերուն կեանք: Փշրենք թագերը եւ խնայենք գլուխները: Յեղափոխու–թիւնը՝ այդ համաձայնութիւնն է եւ ոչ սոսկումը: Մեղմ գաղափարները իրենց վատ գործադրիչները գտեր են անողորմ մարդոց ձեռքերով: Ինծի համար ներումը մարդկային լեզուի ամենագեղեցիկ բառն է: Ես կ՚ուզէի միայն այն ժամանակ թափել ուրիշի արիւնը, երբ հաւասարապէս կրնայ թափիլ իմ արիւնս ալ: Սակայն եւ այնպէս՝ ես միայն պատերազմիլ գի–տեմ, ես ուրիշ բան չեմ, եթէ ոչ զին–ուոր մը: Բայց եթէ ներում չեն կըր–նար շնորհել, այն ժամանակ յաղթելն ալ չարժեր: Պատերազմի մէջ մեր թշնամիներուն թշնամիները ըլլանք, իսկ յաղթութենէն յետոյ՝ անոնց եղ–բայրները:

— Զգուշացի՛ր, կրկնեց Սիմուռ–տէն երրորդ անգամ. Կովէն, դուն ինծի համար հարազատ որդիէս նա–խընտրելի ես. բայց զգուշացի՛ր, քեզ կ՚ըսեմ:

Եւ մտածկոտ յարեց.

— Մեր ժամանակները գթասրտու–թիւնը կարելի է դաւաճանութեան մէկ ձեւը համարել:

Այս երկու մարդոց խօսիլը լսելու ատեն՝ կը կարծէիր, թէ կը լսես սու–րի եւ կացինի խօսակցութիւնը:

Զ.

ՎՇՏԱՀԱՐԸ

Եւ սակայն մայրը կը փնտռէր իր զաւակները:

Ան դէպի առաջ կ՚երթար: Ի՞նչպէս կ՚ապրէր: Կարելի չէ ըսել: Ինքն իսկ չգիտէր այդ: Գիշեր ու ցորեկ քալեց, մուրաց, խոտ կերաւ, հողի վրայ պառկեցաւ ու բաց օդին, փուշերուն մէջ ու աստղերուն, երբեմն ալ անձ–րեւին ու բուքին տակ քնացաւ:

Գիւղէ գիւղ, ագարակէ ագարակ կը թափառէր հարցափորձելով: Դան սե–մերուն առջեւ կը կենար: Իր շրջազ–գեստը ծուէն ծուէն էր եղած: Երբեմն կ՚ընդունէին զինքը, երբեմն ալ կը վռնտէին: Երբ տուները չկարենար մտնել, դէպի անտառները կ՚երթար:

Երկիրը չէր ճանչնար ու բան մը չէր գիտեր, բացի Սիսքուաններէն եւ Ազէի երեցատունէն: Ուղեցոյց բը–նաւ չունէր, եկած ճամբէն ետ կը դառնար ու անգամ մըն ալ անցած ճամբէն դարձեալ կ՚երթար աւելորդ ճամբաներ կտրելով այսպէս: Երբեմն սալայատակին վրայէն կը քալէր, երբեմն կը հետեւէր սայլակի մը գը–ծած ճամբուն եւ կամ անտառի մը ա–րահետներուն: Իր այս թափառնիքիր կեանքի ընթացքին մաշեցուցած էր իր ցնցոտի հագուստները: Նախ կօ–շիկներով քալեր էր, յետոյ բոպիկ ոտքով եւ յետոյ ալ արիւնոտ ոտքով:

Պատերազմին, հրացանի հարուած–ներուն մէջէն կ՚երթար առանց բան մը իմանալու, բան մը տեսնելու, կամ բանէ մը զգուշանալու եւ կը փնտռէր իր զաւակները: Ամէն բան յեղափո–խուելու վրայ էր: Ոչ ժանտարմ կար, ոչ քաղաքապետ եւ ոչ իշխանութիւն: Ստիպուած էր անցորդներուն հետ գործ ունենալ:

Կը խօսէր անոնց: Կը հարցնէր.

— Երեք հատ պզտիկ տղաք տեսա՞ք տեղ մը:

Անցորդները գլուխնին կը բարձրա–ցնէին:

— Երկու մանչ եւ աղջիկ մը, կ՚ը–սէր ան:

Կը շարունակէր.

— Ռընէ-Ժան, Կրօ-Ալէն, Ժորժէթ: Զարմա՞ք:

Եւ կը շարունակէր.

— Երէցը չորսուկէս տարու է, պզտիկը քսան ամսու:

Ան կը յաւելցնէր.

— Գիտէ՞ք թէ ուր են: Զիս զրկեցին ա–նոնցմէ:

Իրեն կը նայէին եւ այսչափ:

Տեսնելով որ զինքը չէին հասկնար, կ՚ըսէր.

— Իմիններս են: Ահա՛ թէ ինչու:

Մարդիկը ճամբանին կ՚երթային: Ան առեն կը կենար ու ալ բան մը չէր ըսեր, եղունգներովը կուրծքը կը ծակծկէր:

Օր մը սակայն գիւղացի մը մտիկ ըրաւ զինքը: Մարդուկը սկսաւ մտա–ծել:

— Կեցիր նայիմ, ըսաւ: Երեք տը–ղայ, չէ՞:

— Այո՛:

— Երկուքը մա՞նչ են:

— Մէկ հատ ալ աղջիկ:

— Ատո՞նք է փնտռածդ:

— Այո՛:

— Լսեցի որ իշխան մը երեք պզտիկ տղաքներ իր քով կը պահէր:

— Ո՞ւր է այդ մարդը, պոռաց. Ո՞ւր են անոնք:

Գեղջուկը պատասխանեց:

— Թուրկ գացէք:

— Զաւակներս հո՞ն պիտի գտնեմ:

— Կարծեմ թէ այո:

— Ի՞նչ ըսիք...

— Լա Թուրկ:

— Լա Թուրկը ի՞նչ է:

— Տեղ մըն է:

— Գի՞ւղ, դղեա՞կ, ագարա՞կ մը:

— Գացած տեղս չէ:

— Հեռո՞ւ է:

— Մօտ չէ:

— Ո՞ր կողմն է:

— Ֆուժէրի կողմը:

— Ուրկէ՞ց կ՚երթացուի հոն:

— Վանթօրթի մէջ կը գտնուինք, ըսաւ գեղջուկը, Էռնէն ձախնիդ պիտի թողուք, Գօքսէլը աջնիդ, Լօրշանէն եւ Լըրուէէն պիտի անցնիք:

Գեղջուկը ձեռքը մեկնեց դէպի ա–րեւմուտք:

— Միշտ առաջ պիտի երթաք, դէ–պի արեւուն մայրամուտ եղած տեղը:

Գեղջուկը տակաւին ձեռքը վար չա–ռած, ան քալել սկսաւ:

Գեղջուկը պոռաց անոր.

— Բայց զգուշացէք: Հոն կռիւ կայ:

Եղին չդարձաւ ան պատասխան տալու համար եւ շարունակեց երթալ դէպի յառաջ:

(Շար.)

եւ ուրիշ գետեր։ Անցեալ կիրակի Պաւիթ եկած էր Տիկ. Փորթուգալեան, որ գանձապահն է, տեղին վրայ քննելու համար օգնութեան գործը։ Իրեն կ'ընկերանար ամուսինը։ Ծաւալով կը հասնին նաեւ հիւանդապահուհիները։

Գաղթականներու համար հող գնուած չէ տակաւին։ Ցարմար գետին կը փնտռուի Պէքաայի կողմերը։ Հողատար պետութիւնը, Թրքական կառավարութեան պահանջով, չուզեր հայկական գանգուած մը տեղաւորել սահմաններուն մօտիկ։ Ցետոյ, այդ շրջանը կը բնակին Թիւրքմէններ, որոնք, տակաւին Հայերը չեկած, բողոքեր էին։

Կացութիւնը, Պէքաայի մէջ, այնքան ալ մխիթարական չէ։ Ցոյս ունինք որ հայկական հողերը Սուրիոյ վերադարձուին սահմանագլուխի որոշադրութեամբ մը։ (ԽՄԲ. — Արդէն կատարուած է այդ որոշադրութիւնը, ինչպէս կը հաղորդէին Պէյրութի թերթերը)։

Աւելցնենք որ տեղափոխուած հայ ժողովուրդը կը պահէ իր ազգային հպարտութիւնը։ Հակառակ թշուառութեան, կ'աշխատի զսպել իր կսկիծը։ Բոլորապէս ունեզ է։ Մուսա լերան ոգին անխախտ կը մնայ իր մէջ։

ԽՄԲ. — Այս թղթակցութեան հետ ստացած ենք չորս նկարներ՝ վրանաքնակ տարագիրներու կեանքէն։ Պիտի հրատարակենք յաջորդաբար։

Գերմանական զօրաշարժը

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ օգոստոս 1էն Գերմանիոյ մէջ զէնքի տակ առնուած են 132.000 զինուորներ, 75,000 հոգի ալ օգոստ. 11էն 15։ Ցետոյ 150.000 հոգի եւս պիտի կանչուին օգոստ. 16էն 31։ Այս բոլորը կապ ունին ընդհ. զօրաշարժի մը հետ։

Աւելի գառ, Հիթլէր հրամայած է արեւելեան Գերմանիա ղրկել 165.000 զինուորներ որոնք արեւմտեան ճակատը կը գտնուէին։ Իսկ 140.000 զինուորներ ալ արեւելեան ճակատէն պիտի փոխադրուին արեւմուտք։ Այս գործողութիւնները պիտի լրանան այսօր, 16 օգոստոս, կէս գիշերին։ Արձակուրդ բոնացած բոլոր զինուորները եւ սպաները հրաման ստացան իրենց տեղերը վերադառնալու։ Պերլինի զինուորական շրջանակներուն մէջ անխուսափելի կը նկատեն պատերազմը Լեհաստանի դէմ, բայց ոչ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կամ Խ. Միութեան հետ։ Հիթլէր շարունակ խորհրդակցութիւններ կը կատարէ ընդհ. սպայակոյտին հետ, միշտ կազմ եւ պատրաստ պահելու համար բանակը։ Ընդհ. սպայակոյտը, որ ուղղակի ենթակայ է Առաջնորդին, իր տրամադրութեան տակ պիտի ունենայ ժամանուր օդատորմիղ մը, որ կը բաղկանայ հետեւեալ օդանաւերէն. — Հիթլէրի չբող օդանաւը, հինգ մեծ օդանաւեր՝ փոխադրութեան համար, 18 որրնթաց օդանաւեր՝ տեղեկութեանց համար, 15 հետապնդիչ, մասնաւոր օդանաւ մը՝ վառելանիւթ ճամբելու համար, եւ ուրիշ մը՝ անթել հեռագիրներու համար։

∗ Կոմս Զիանօ Հռոմ վերադառնալով, անմիջապէս ներկայացաւ Մուսոլինիի, զեկուցում տալու համար իր տեսակցութեանց մասին։

«Անտարբեր»ը գտնուեցաւ

Ինչպէս կը յիշուի, յունիս 11ին Լուվրի թանգարանէն անհետացած էր Վաթոյի հռչակաւոր նկարը, «Անտարբեր»ը, որ անգին գոհար մըն է (100 հազար տոլարէ աւելի կը դնահատեն)։

Մինչեւ հիմա կատարուած հետապնդումները ապարդիւն մնացած էին։ Անցի օր սակայն երիտասարդ մը ներկայացաւ դատական իշխանութեան, շարժ փաստաթուղթներով հետ եւ վերադարձուց նկարը։ Երիտասարդը, Սերժ Պոկուսլավսկի, որ 25 տարեկան նկարիչ մըն է, պատմեց թէ նկարը առած տարած էր պարզապէս... մաքրելու եւ չոկելու համար, որովհետեւ ժամանակ մարդիկ խարթ գիծեր աւելցուցեր էին անոր վրայ։ Մասնագէտներ քննեցին նկարը եւ հաստատեցին թէ բուն իսկ «Անտարբեր»ն է, աւելի ղեղեցկացած։ Բայց եւ այնպէս սուտ նկարիչը բանտարկուեցաւ։ Բանտ փոխադրուած ատեն ալ միշտ կը ժպտէր եւ կ'ըսէր.

— «Ես այս արարքը գործեցի պարզապէս արուեստի սիրոյն։ Բանտ ալ երթամ, հոգս չէ»։

Սերժ սիրահար մըն է Վաթոյի եւ մէկ տարի առաջ որոշած էր թեցնել «Անտարբեր»ը, չհանդուրժելով անոր ներկայ վիճակին։ Ամէն օր թանգարան կ'երթար, նկարը ընդօրինակելու պատրուակով։ Յունիս 11ին, երբ մարդ չկար սրահին մէջ, նկարը վար կ'առնէ, հագուստին մէջ կը պահէ եւ կը փոխադրէ իր ձեղնայարկը, որուն տարեկան վարձքն է 605 ֆրանք։ Առաջին օրը անկողնին տակ կը պահէ զայն, բայց յետոյ կը հանէ եւ կը սկսի մաքրել-չոկել։ Շրջանակն ալ յարմար չգտնելով, կրակի տուած էր։

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ նախորդ վարչապետը, լորտ Պոլտուին, որ Մ. Նահանգները կը գտնուի այս միջոցին, յայտարարութեան մը առթիւ ըսաւ թէ խաղաղութեան կամ պատերազմի ճակատագիրը կախում ունի մէկ մարդէ, — Հիթլէր։ «Անգլիացի ժողովուրդը կ'ատէ պատերազմը, բայց վճռած է ընդունիլ մարտահրաւէրը, եթէ ստիպին»։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հերքեն այն լուրը թէ նախագահ Բոզվէլթ մասնաւոր նամակ մը ուղղած է Մոլոթովի, գործակցութիւն առաջարկելով Ճափոնի դէմ. Զինուորական պատուիրակութիւնները կը շարունակեն իրենց խորհրդակցութիւնները, երրեակ զինակցութեան մասին։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ արտաքին նախարարին մտերիմ բարեկամը եւ գործակալը, Օթթօ Ապէց, որ անցեալ յունիսին վտարուած էր Փարիզէն, այլ եւս պիտի չկրնայ վերադառնալ։ Պ. Տալատիէ ունկնդրութեան ընդունելով գերմանական դեսպանը, յայտարարեց թէ լրտեսութեան մեղադրանք չունին Ապէցի դէմ, բայց անոր ներկայութիւնը անըղձալի է Ֆրանսայի մէջ։ Դեսպանը անմիջապէս Պերլին գնաց։

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ վարչապետին հրամանով, իրլանտական ոստիկանութիւնն ալ պիտի հետապնդէ ահաբեկիչները, որոնք շարունակ դաւադրութիւններ կը սարքեն Անգլիոյ եւ մասնաւորապէս Լոնտոնի մէջ։ Կ'ըսուի թէ ահաբեկիչները պայթեցուցած են իրենց մէկ զինապահեստը։

ԻՏԱԼԱԿԱՆ կառավարութիւնը արգիլեց կարգ մը գիրքերու վաճառումը, — Նիք Քարթըր, Պոկաչիոյի «Տասնօրեակ»ը, Մաքիավէլի, Պալզաքի, Վոլթէրի եւն. գիրքերը։

ՖՐԱՆՔԵՒ-ԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ (23 յունիս) պատճէնները հաղորդուեցան Ազգերու Դաշնակցութեան, արտաքին նախարարին կողմէ։ Այս թուղթերուն մէջ կը գտնուի նաեւ Սանճաքի համաձայնութիւնը։

ԱՆԳԼԵՒ-ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ բանակցութիւնները առկախ կը մնան տակաւին։ Անգլ. նաւերուն արգիլուեցաւ Թիէնցինի նաւահանգիստը մտնել։ Ճափոնի սպայակոյտին ներկայացուցիչը բուռն ճառ մը խօսեցաւ Անգլիոյ դէմ։

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ օրէնքները նոյն խստութեամբ կը գործադրուին Փրակայի մէջ (Չեխոսլովաքիա)։ Նոր հրամանագիր մը կ'արգիլէ Հրեաներու մուտքը ամենամեծ ճաշարաններուն եւ սրճարաններուն, ջերմուկներուն եւ աւազաններուն մէջ։ Հրեաները պէտք է առանձին նստին ամէն տեղ։ Մինչեւ 14 օր բոլոր հրէական խանութներուն վրայ պէտք է գրուի «հրէական» բառը։ Հիւանդանոցներուն մէջ ալ Հրեաները առանձին տեղ մը պէտք է ունենան եւն։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ՀՐԵԱՆԵՐԸ Եթովպիա փոխադրելու համար բանակցութիւններ կը կատարուին իտալական կառավարութեան հետ։

Անիէռ-Պուախոլոմպի նուիրատուութեան ցուցակը

Անիէռ-Պուա Քոլոմպի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղ 200 ֆրանք. Անիէռ-Պուա Քոլոմպի Կարմիր Խաչի մասնաճիւղ 200 ֆրանք, Տիկին Լուսի Հարութիւնեան 150 ֆրանք, Գառնիկ Յովհաննէսեան, Աճարոն Դաւիթեան, Գասպար Գասպարեան (ոսկերիչ), Յակոբ Հիսոյեան, Արամ Աւետիսեան, Նազարէթ Սոմունճեան, Մկրտիչ Վէզիրեան, Յովհաննէս Գոնչէկիւլեան, Յովհաննէս Թաշչեան, Պետիկեան եւ Գատարիկեան ընտանիք 100ական ֆրանք, Մ. Գազանճեան, Սահակ Էրզեան, Աշոտ Հօլասեան, Կարապետ Մելքոնեան, Կիրակոս Պետրոսեան, Գասպար Գասպարեան, Գ. Ճերմակեան, Կ. Գասպարեան, Շապուհ Մանուկեան, Աւետիս Թութճեան, փոքրիկն Դանիէլեան (իր տարեդարձին առթիւ), Խորէն Մարկոսեան, Արամ Գըրգեաշարեան, Տիկին Զ. Օրմանեան, Մամաս Եղնիկեան, Յակոբ Վեզիրեան, Սիմոն Զաքարեան, Սուրէն Գայաճեան, Արամ Սէֆէրեան, Ոմն, Յակոբ Աղամեան, Տիկին Գ. Գասպարեան, Տիկին Օտապաշեան, Մեսրոպ Տէր Գրիգորեան, Անիէռ-Պուա Քոլոմպի Մեծ Նորգեղի Հայրենակց. Միութիւն, Վարդէմէզեան, Կարպիս Ոսկեան, Սէմէրճեան 50ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Մ. Պապիկեան, Արամ Յովհաննէսեան, Արշամ Թաշչեան, Էքէլեան 30ական ֆրանք, Մինաս Գըլըճեան, Ցարէթ Ցարութիւնեան, Տրդատ Հիմինեան, Գրիգոր Գույումճեան, Մ. Մկրտիչեան, Արշակ Յովհաննէսեան, Միքայէլեան, Գէորգ Կարապետեան, Ա. Զաքարեան, Հայթաեան, Ս. Ալեքսանեան, Բ. Վարդանեան, Տիգրան Տէվէճեան (Գարակէօզեանի սաներէն), Հ. Կոթողեան, Է. Ժաղեան, 25ական ֆրանք, Օննիկ Ղազարեան, Թադէոս Զաքմըչեան, Խմինեան, Ոմն, Թուրէն Քէչիչեան, Օննիկ Երամեան, Կարապետ Զարուկեան, Զարուկեան, Տէր եւ Տիկին Րէիսեան, Մարկոս Շահինեան, Բիէռ Սէհայի, Այպեռ Ոսկանեան, Վ. Կէօմիւշեան, Քէօլէեան, Զըրթաֆեան, Հայթաեան, Է. Տէր Գրիգորեան, Ն. Սարգիսեան, Ցարութիւն Վեզիրեան, Ա. Գալայճեան, Արուէն Էյվազեան, Զ. Առաքելեան, Կ. Աբրահամեան, Ց. Կարապետեան, Ա. Գասպարեան, Ա. Լօչեան, Գալիպաքճեան, Տիկին Ազատեան, Տիկին Մատաթեան, Շէրիաճեան, Տիկին Անժէլ Քէչիչեան, Գրիգորեան 20ական ֆրանք, Է. Քէլամեան, Մ. Նալչաճեան, Տիկին Ծըրճըրեան, 15ական, Տիկին Հ. Ալեքսանեան, Թէհրիլճեան, Ժ. Մարկոսեան, Կէլիպօլեան, Ց. Վարդապետեան, Տիկին Ա. Սիմոնեան, Ց. Ոսկանեան, Յ. Մէզպուեան, Թ. Երամեան, Ժ. Հաճի Աթանասեան, Ներսէսեան, Փափազեան ընտանիք, Զ. Զաւարեան, Տիկին Սարգիսեան, Գ. Քիւփճեան, Արապեան, Օ. Դանիէլեան, Շ. Յակոբեան, Գ. Գալեան, Գասպարեան, Գարամանուկեան, Կ. Բարսեղեան, Կ. Ճամճեան, Ոմն, Խ. Խաչիկեան, Տէր Գրիգորեան, Տիկին Նալչաեան, Տիկին, Մ. Սէֆէրեան, Քէօլեան, Հ. Նաւասարդեան, Նալչաեան, Ն. Տողոնէմէզեան, Ս. Ճիւհիրճեան, Օ. Ստեփանեան, Խ. Ստեփանեան, Ա. Թորոսեան, Կ. Փափազեան, Սիրունեան վարդապետ, M. Henry Creux, Ա. Տէր Մաթէոսեան, Լ. Խաչիկեան, Հ. Թէլլալեան, Ց. Ցարութիւնեան 10ական ֆրանք, Կ. Գաբրիէլեան, Յ. Յովհաննէսեան, Ոմն, Յակոբ Տիկին Սրմաեան, Ոմն, Ոմն, Թէոդիկեան եւ Ցարութիւնեան, Մելիքեան, Տիկին Վօժեան, Տիկին Գաբրիկեան, Օ. Թէրզիեան, Տիկին Քէօսէէեան, Տիկին Քէօլէեան, Առաքելեան, Վահանեան, Տիկին Էքսէրճեան, Մ. Յակոբեան, Իգ. Քոչարեան, Մ. Գրիգորեան, Տիկին Թովմասեան, Թ. Գոնճեան, Ն. Սիլիճեան, Մ. Օգանեան, Ռ. Մերժան, Կիրակոսեան, Ոմն Թաղէոսեան, Տիկին Թիւսարեան, Տիկին Մանուկեան, Տիկին Պահլաւուրեան, Ա. Պետրոսեան, Տիկին Սէֆէրեան, Եօլճեան, Մանուկեան, Աթանասեան, Հ. Սահակեան, Ոմն, Լ. Թաշչեան, Տողոնէմիրեան, Խ. Դ. Իգորեան, Զորապարեան, Լ. Թաշչեան 5ական, Ոմն 4 Տիկին Զարիֆեան, Տիկին Իսկուհի, Ա. Գրիգորեան, 3ական, Ոմն, Զ. Քէչէճեան, Դ. Տողոնէմէզեան, Ժամկոչեան, Փոքրիկ Սէդա Դաւիթեան, Ոմն 2ական. Գումար 4,800։ (Մեր ցանկը 13 Օգոստ.)։

Հանգանակութիւնը կը շարունակուի։ Հանգանակիչ Յանձնախումբի անդամները. — Մ. Գալանդեան՝ Ատենապետ, Ա. Դաւիթեան՝ Գանձապահ, Արամ Աւետիսեան՝ Ատենադպիր, Ա. Հօլասեան, Ա. Էմինեան, Թ. Տէլիրմէնեան եւ Յ. Հիսոյեանի։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի բոլոր ընկերները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկ. Գէորգ Կոփոյեանին, տիկնոջ եւ պարագաներուն, իրենց սիրասուն զաւկին եղերական մահուան առթիւ։

×

Սէն Լուի Աւնունի ընկերները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկ. Գ. Կոփոյեանի եւ իր պարագաներուն. փոքրիկն ՇՈՒԱՐՇ ԿՈՓՈՅԵԱՆի դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

Նոյնպէս Գ. Արշակ Գալպոյեանի մահուան առթիւ մեր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնենք իր եղբօր եւ պարագաներուն։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՎԻՐԱԿ. — Օգոստոս 1ի ցանկին մէջ, Իշխանուհի եւ Իշխան Բարիս Երկայնաբազուկ — պէտք է ըլլայ Բ. Երկայնաբազուկ-Արղութեան։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «ՆՈՐ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ»Ի Բ. ԹԻՒԸ
Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆԻ
ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՀԱՅՈՒՀԻՆԵՐ
Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ 7 ֆրանք, ուրիշ երկիրներ 9 ֆրանք
Ստանալու համար գրել՝ Տիկ. Հ. Գիւլխանդանեանի, 30 Rue Lucien Perquel, Montmorency (S. et O.), Ա. Barsamianի, 46 Rue Richer, Paris
Կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը։

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ
ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ
Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ — ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ
Մամուլի յանձնուած է Սեպտեմբերի թիւը (60), որով կը լրանայ հինգերորդ տարեշրջանը։ Անոնք որ կ'ուզեն կանոնաւոր ստանալ վեցերորդ տարեշրջանին եւս, կը հրաւիրուին վճարել նոր տարեշրջանի բաժնեգինը, այլապէս կը դադրեցուի իրենց թերթ ղրկելը։
Դիմել՝ 17, Rue Damesme, PARIS։
ՀԱՅ - ԲՈՅԺի տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսայի համար 30, արտասահմանի համար 35 եւ 40 ֆրանք (ըստ երկրի)։

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme .. Paris (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) . R. C. Seine 376 276

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԾՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Զուիցերիա եւ Բելճիքա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
17
ՕԳՈՍՏՈՍ
JEUDI
17 Août
1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4120

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԲՈՒՆ ՀՈԳԵՐԸ ՆՈՐ ԿԸ ՍԿՍԻՆ

Երէկ թղթակցութիւն մը հրատարակեր էինք Լաթաքիայէն, քաղելով իրազեկի մը մասնաւոր նամակէն։

Ի՞նչ նորութիւններ կ՚իմանանք. —

1. *Սանճաքի պարպումը լրացած է յուլիս 22ին։*

2. *Գաղթականներուն համար հող գնուած չէ տակաւին։ Ցարմար գետիններ կը փնտռուին Պէքաայի կողմերը։*

3. *Հողատար իշխանութիւնը նկատի առնելով Թուրքիոյ պահանջը, չուզեր հայկական գանգուածներ տեղաւորել սահմանամերձ շրջաններու մէջ։*

4. *Կը վախցուի որ հիւանդութիւններ ծանր համեմատութիւններ առնեն. Ամէն օր բուժարան կը դիմեն 250–300 հիւանդներ։ Ցանուած հիւանդութիւններն են ջերմախտ, փորհարութիւն, աղեստ, աչքի բորբոքում։ Առաջին զոհերը երախաներ են։*

5. *Կացութիւնը այնքան ալ մխիթարական չէ Պէքաայի մէջ։*

Այս առթիւ մեզի դրկուած լուսանկարներն ալ պիտի հրատարակենք, տալու համար որոշ գաղափար մը այս նոր ողբերգութեան մասին։

Ուրեմն, բուն հոգերը նոր կը սկսին։

Տագնապին առաջին շրջանը, փոխադրութիւն, լրացած է արդէն։ Բայց, եթէ ժողովուրդը ապահովութեամբ հանուեցաւ Սանճաքէն, այդ չի նշանակեր թէ արդէն իր վերջնական կայանը հասած է։

Ինչպէս տարուան սկիզբէն հեռացողները — աւելի քան 10,000 հոգի — նոյնպէս վերջին 15.000ը մեծ մասով տեղաւորուած են որբանոցներու, եկեղեցիներու, մթերանոցներու մէջ, կամ անձայն տարածութեանց վրայ։

Անշուշտ շատեր — ըսենք՝ բախտաւորներ — նոր մը գտած են, տեղաւորուելով քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ։ Իսկ մնացեալին համար — տատար ժամանակաւորութիւն — հող պէտք է գնուի։

Եւ ահա կ՚իմանանք թէ այդ հողն ալ չէ գնուած։ «Կը փնտռուի»։ (Միջանկեալ ըսենք որ հողատէրերը դժուարութիւններ կը յարուցանեն, տարապայման գիներ պահանջելով)։

Ինչպէս կ՚երեւայ, հողատար իշխանութիւնը մասնաւորապէս կը զբաղի Մուսա լերան ժողովուրդին տեղաւորումովը, իսկ միւսներուն միայն նամրու ծախս կամ հացագին կը վճարէ, հայկական գաղութներուն ձգելով անոնց զետեղումը։

Ինչ որ ալ ըլլայ հոգատար իշխանութեան վերջնական ծրագիրը, հայկական բոլոր գաղութներուն պարտականութիւնն է կարելին, մինչեւ անգամ անկարելին փորձել, որպէսզի անտուգութեան չմատնուի այս 25–30,000նոց զանգուածը, կեր դառնալով չորս հովերուն։

Ուրախ ենք որ եղբայրական օգնութեան գործը գերազանցեց մեր սպասումը։ Եթէ արտօնութիւն ստացուի Պերլինի մէջ հաւաքուած գումարն ալ փոխադրելու, արդէն լրացած կ՚ըլլայ 100.000 ֆրանքի գումարը, «Յառաջ»ի միջոցաւ։ *Առանց հաշուելու այն գումարները որ պիտի գան տակաւին։* Թերեւս առիթ ունենանք անոնցմէ ալ արձանագրելու...

Նոյնքան կազդուրիչ է որ ուրիշ գաղութներու մէջ ալ ծաւալած է շարժումը, — Սուրիա, Եգիպտոս, Ամերիկա եւն։ Պելճիոյ մէջ յանձնախումբ մը կազմուած է, իսկ Լոնտոնի մէջ դրամ կը հաւաքուի անհատական նախաձեռնութեամբ։ Դժբախտաբար կարգ մը գաղութներ դժուարութեան մատնուած են, իբրեւ հետեւանք տեղական օրէնքներու։ Բայց կը կարծենք թէ պաշտօնական ձեռնարկ մը կրնայ հարթել այս դժուարութիւնը (Գերմանիա, Իտալիա, Ռումանիա, Պուլկարիա եւն.)։

Ձեռմապէս գնահատելով հանդերձ այս ճիգը, սխալ պիտի ըլլար փարատած համարել ամէն հոգ։

Օրինակ մը, շատերու մէջէն։

Տարիներ առաջ, երբ այսպիսի աղէտներ կը պատահէին, ազգ. կեդրոնները պարտականութիւն կը սեպէին մասնաւոր պատուիրակութիւններ դրկել, ամէն բան աչօք-բացօք տեսնելու եւ անոր համեմատ կազմակերպելու համար օգնութեան գործը։

Բարեմիտներ պիտի հարցնեն, — ո՞ւր է մեր ազգային կեդրոնը։ Եւ յետոյ, չէ՞ որ կաթողիկոսարան եւ ազգ. իշխանութիւն ունինք Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ։

Այս բոլորը ճիշդ են։ Եւ սակայն, չեն կրնար հանգստացնել մեր խիղճը։

Ինչո՞ւ միայն Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանը եւ միւս ազգ. իշխանութիւնները պիտի տապլտկին այս անհուն տառապանքին առջեւ, տեղահան ժողովուրդի մը համատարած թշուառութեան եւ կսկիծին առջեւ։

Միլիոններ ալ խօսին, դրամը ամէն բան չէ։

Մարդիկ հոգեկան սփոփանք մը կ՚ունենան, երբ իրենց շուրջը, իրենց գլխուն վերեւ, ճիւղերէ շինուած խրճիթներու կամ քուրջէ վրաններու տակ տեսնեն «դուրսէն», աւելի բախտաւոր վայրերէ հասած եղբայրներ, իբրեւ քննիչ կամ ներկայացուցիչ։

Այս պարտականութիւնը ամէնէն առաջ կ՚իյնայ Փարիզի վրայ, իբրեւ կեդրոն բազմազան օրկաններու։

Երբ կաթող. ընդհ. փոխանորդը բան-գործ կ՚ընէ այցելել կայանէ կայան, Բարեգործականը կրնա՞յ գոհանալ անոր տեղեկագիրները կարդալով եւ դրամ փոխադրելով։

Ետքը, Փարիզը ունի ականաւոր բժիշկներ եւ Միութիւն մը։ Այդ Միութեան վրայ պարտք չէ՞յնար իր անդամներէն մէկ-երկուքը նոր գաղթակայաններ դրկել, ինչպէս ըրած է ֆրանսական Կարմիր Խաչը։ Գոնէ գէ՞թ ալ չի կրնար հասցնել, աջակցութեամբ Կարմիր եւ Կապոյտ Խաչերու, պայքարելու համար զանազան հիւանդութեանց դէմ, որոնք համաճարակի կրնան յանգիլ, յառաջիկայ աշնան եւ ձմրան եղանակներուն։

Սանճաքի ողբերգութիւնը մեզի կը պարտադրէ տեսակ մը զօրաշարժ, — նիւթական թէ բարոյական։

Աններելի պիտի ըլլար անտարբեր մէկուն թէ միւսին առջեւ։

Եւ թող այս փորձն ալ դաս մը դառնայ անոնց որ այս օրին հասցուցին մեզ.

Ժամանակն է որ «սրբազան եսասիրութեան» տեղը վարակէ մեզ ալ, յանուն ինքնապաշտպանութեան, երբ քանդենք դաւեր կը հիւսուին ամէն ճակտի վրայ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԴԱՇԻՆՔ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Պոլսէն. —

Արժանահաւատ աղբիւրէ կ՚իմանամ թէ զօր. Փոփէսքու, Ռումանիոյ սպայակոյտին գեր-նախագահը, որ այստեղ եկած էր զինուորական պատուիրակութեան մը հետ, կարգ մը խօսակցութիւններ ունեցած է Անգարայի մէջ, թրքական բանակի վարիչներուն հետ, Պոլսէն մեկնելէ առաջ։

Երբ Կարոլ թագաւորը անցեալ շաբթու վերադարձաւ Եգէական ծովու պտոյտէն, Իսմէթ Ինէօնիւի հետ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պոլսոյ մէջ։ Այդ միջոցին Ռումանիոյ զինուորական պատուիրակութիւնը խորհրդակցութիւնները կը շարունակէր Պոլսոյ մէջ։ Թէեւ ճշդիւ չի գիտցուիր խօսակցութեանց էութիւնը, բայց կարգ մը շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ անոնք կապ ունին թուրքօ-ռումանական զինակցութեան մը հետ, անկախ պալքանեան դաշինքէն, յար եւ նման անոր որ կնքուած է Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ։

⁂ Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, զինակցութիւնը կնքուած է արդէն, եւ Թուրքիա Ռումանիոյ տրամադրութեան տակ պիտի դնէ իր ցամաքային թէ ծովային ուժերը։

**** Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ մօտերս բանակցութիւններ պիտի կատարուին Պոլսոյ մէջ, տնտեսական դաշնագիր մը կնքելու համար Ռումանիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ։*

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ ԹՐԱԿԻՈՅ ՄԷՋ

Թուրք թերթերը կը ճշդեն համոզել թէ Թրակիոյ ռազմափորձերը, որոնք սկսան օգոստոս 15ին, քաղաքական հանգամանք չունին, բայց ահա իրենք են որ կը հերքեն այդ ստոյգ, ըսելով խորագիրներէն. — «Թուրքիոյ զինուորական պատմութեան մէջ տակաւին չարձանագրուած ռազմափորձեր»։

«Ճիւմհուրիէթ» հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ այս մասին. —

Ռազմափորձերը պիտի տեւեն վեց օր, օգոստ. 15էն 21։ Գործողութեանց վայր ընտրուած է Լիւլէի եւ Քըրքլարէլիի միջեւ, Հասքէօյի հիւսիսային շրջանակը։

Ռազմափորձերը ցարդ կատարուած ռազմափորձերէն ոչ մէկուն հետ չկարենալ բաղդատելու աստիճան տարածուն հանգամանք պիտի ունենան։ Շաբաթներէ ի վեր շուեշուած կանոնաւորութեամբ տեղի ունեցող զինուորական առաքումները վերջացած են։ Մեր ուժերը իրենց ցոյց տրուած տեղերը գիրք գրաւած են։ Մեր հեծելազօրքերը ցամաքի ճամբով, մեր հետեւակազօրքերն ու ծանր մեքենաչարժ ուժերը կառախումբերով, ու անգործողեան վայրերու մէջ գտնուած մեր զօրախումբերը զանազան ուղղութիւններէ ճամբայ հանուած շոգենաւերով դրկուած են կազմակերպուած վայրերը։

Ռազմափորձերուն պիտի մասնակցին մեր ցամաքային բանակին բոլոր դասերուն պատկանող ուժերը, մեր մեքենաչարժ զօրախումբերը, հակօդային խնդանօթները եւ օդատորմիղները, ամենալայն չափով։

Արդ հաւանական է որ Ազգին պետը իր ներկայութեամբ անձամբ պատուէ այս պատկառելի ռազմափորձը որուն նմանը տակաւին չէ արձանագրած մեր զինուորական պատմութիւնը։

Ռազմափորձերուն պիտի հետեւին, սպայակոյտի նախագահ մարաջախտ Ֆէվզի Չաքմաքի եւ զօր. Ֆախրէտտինի գլխաւորութեամբ, Ա. բանակին բոլոր բարձրաստիճան պէտքերը, զօրավարները, գործավարներ, խորհրդական ներկայացուցիչները, փաստակատար զօրավարները եւ բանակէն հասած երեսփոխաններ։

Ռազմափորձերը օգոստոս 21ին իրենց վերջնական արդիւնքը պիտի տան։ Այդ օրը, զինակից եւ ոչ-զինակից բոլոր պետութեանց զինուորական կցորդները եւ օրագրողները պիտի կանչուին ռազմափորձերուն։

Օգոստոս 24ին համար որոշուած մեծ զօրանցքը վերջին աստիճան պատկառելի պիտի ըլլայ։ Զօրանցքի համար ընտրուած են Թունճայի եզերքները։

Զօրանցքը ժամերով եւ թերեւս առտուընէ մինչեւ իրիկուն պիտի տեւէ։ Բոլոր օտար պետութեանց ներկայացուցիչները եւ բարեկամ երկիրներէ գալիք զինուորական պատուիրակութիւնները եւ օրագրողները զօրանցքին պիտի հետեւին իրենց յատկացուած տեղերէն։

**** Զօր. Ֆախրէտտին Ալթայ հետեւեալ բացատրութիւնները տուած է ռազմափորձերու մասին.*

— Այս տարուան Թրակիոյ ռազմափորձերը անցեալ տարուընէ նկատի առնուած էին։ Թուրք բանակը, որ երեք բանակէ կը բաղկանայ, սովորութիւն ունի որ իւրաքանչիւր բանակ իր շրջանակին մէջ ռազմափորձեր կատարէ։ Այս տարի կարգը Ա. բանակին է։ Յառաջիկայ տարի Իզմիրի, Գոնիայի եւ Ատանայի շրջանակին Բ. բանակը, իսկ յաջորդ տարի ալ Էրզրումի, Երզնկայի եւ Տիարպէքիրի շրջանակին Գ. բանակը ռազմափորձ պիտի կատարէ։ Ա. բանակին շրջանակը Անգարա – Թրակիա է։

Օդանաւային ռազմափորձեր Պոլսոյ մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն երեքշաբթի օրուան թուականով. —

Թրքական մեծ ռազմափորձերուն հետ միաժամանակ, որոնք սկսան այս առտու, այսօր Պոլսոյ մէջ կատարուեցան շարք մը օդանաւային փորձեր որոնք պիտի տեւեն տասը օր։ Այս ռազմափորձերուն գլխաւոր նպատակն է փորձել ժողովուրդին կարգապահութիւնը եւ հակօդային պաշտպանութեան կազմակերպութիւնները։ Ամէն տեղ ազդեր փակցուած են, յիշեցնելով ժողովուրդին պարտականութիւնները։ Կառքերով լեցուն տոպրակներ բաժնուած են, ոստիկանները ազդարարութիւններ յանձնած են տունէ տուն, իսկ մասնաւոր խումբեր կը շրջին ամէն կողմ, օգնութեան հասնելու համար, եթէ «թշնամին» մուխ արձակէ կազերով կամ ռումբերով։

Ցակուին յարմար պատսպարաններ պատրաստուած ըլլալով. անոնց տեղը կը բռնեն սինէմաները, գաւթները, մզկիթները եւ ստորերկրեայ կայարանները։

ՆՈՐ ԲՈՑՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ԱՐՏԻՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ՎԱԼԱՆՍ — 3043 ՖՐԱՆՔ

ՎԱԼԱՆՍ, 14 օգոստոս. — *Ցարգելի խմբագրապետ, Հայրենակցական, կ. Թաշի, Սիամանթօ ակումբի, Զօմի եւ Մալաթիոյ Կրթ. ընկ. «Հարազատ»ի վարչութիւնները, կարդալով «Յառաջ»ի սրտառուչ խմբագրականը եւ ուրիշ աղխուր նկարագրութիւնները՝ Մուսա լերան արծիւներու արտագաղթի ողբերգութեանց մասին, հաւաքուեցանք եւ որոշեցինք՝ ընդառաջ երթալ ձեր կոչին, «եղբայրական օգնութեան հասնելու»։ Այս նպատակով կազմեցինք հանգանակիչ յանձնախումբ մը, 3 հոգիէ բաղկացած, որոնք անցան շրջանակի մէջ եւ չորս օրուան ընթացքին հաւաքեցին 3043 ֆրանք, զոր մանաւա չէքով մը ձեզ կ՚ուղարկենք, մասնակցողներու անուանացանկին հետ, խնդրելով հրատարակել զայն։*

Վալանսի մեր հայրենակիցները եւս ցմրուր քամած ըլլալով արհաւիրքի բոլոր դառնութիւնները, կը զգան մեր արծիւներուն բունաքանդ վիճակը եւ եղբայրօրէն ու սրտաբուխ կերպով կը փութան կատարել իրենց պարտականութիւնները։

Գիտի խնդրէինք, Գ. խմբագրապետ, որ մեր եղբայրական զգացումներու արդիւնքը՝ այս համեստ գումարը եւս միացնելով ձեր հանգանակութեան, մեր ջերմ ու եղբայրական ողջոյններուն հետ զայն հասցընէիք մեր հայրենասէր արծիւներուն։

Ի դիմաց Հանգանակիչ յանձնախումբի՝ Լ. Ս. Գազտաղեան։

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ — 2829 ՖՐԱՆՔ

Փոն տը Շէրիւի, 14 օգոստոս. — *Պատ. խմբագրութիւն «Յառաջ»ի, մեր գաղութն ալ նկատի առնելով Մուսա լերան բունաւեր արծիւներուն օգնութեան գործը եւ չուզելով թերանալ իր եղբայրական պարտականութեան մէջ, ինչպէս միշտ, այս անգամ եւս Ազգ. Միութեան նախաձեռնութեամբ եւ Մարաշի, Սթանօզի ու Տիգրանակերտի Հայրենակց. Միութեանց մասնակցութեամբ կազմեց հանգանակիչ մարմին մը, որ անմիջապէս գործի ձեռնարկելով հաւաքեց 2829 ֆրանք։ Այս գումարը կ՚ուղարկենք ձեզի, նուիրատուներու ցանկով միասին հրատարակելու խնդրանքով։*

Հաւաքուած է, — Պէյմօն-Շավանօզի շրջանէն՝ ձեռամբ Գ.Գ. Արմենակ Մարտիրոսեանի եւ Գրիգոր Գարագէօզեանի 1007 ֆրանք, *Փոն տը Շէրիւի շրջանէն, ձեռամբ Գ.Գ. Ստեփան Թիւրքմէնեանի եւ Յովհ. Թէրզեանի* 447 ֆր., *Շարվիէօի շրջանէն՝ ձեռամբ Գ. Գ. Մելքոն Աճարոնեանի, Երուանդ Իւթիւճեանի, Գէորգ Այտընեանի եւ Վարդավառ Տէմիրճեանի* 775 ֆրանք, *Ազգ. Միութեան գանձէն* 400 ֆր., *իսկ Սթանօզի Հայրենակց. Միութեան գանձէն* 200 ֆր. *ընդհանուր գումար* 2829 ֆր.։

Այս առթիւ փոքրիկ դիտողութիւն մը. — Ի պատասխան «Յառաջ»ի 9 օգոստոսի եւ 4113 համարի «Ի՞նչպէս օգտագործել» խմբագրականին, Պէյմօն - Շավանօզի գաղութը փափաք կը յայտնէ որ հաւաքուած գումարը անմիջապէս յատկացուի ամենակենսական — ապրուստի միջոց — նախ փրկելու համար համրանքները, յետոյ ազգային ձգելով դպրոց, եկեղեցի եւն. հոգերը, մինչեւ անոնց պատրաստակամութիւն յայտնելով սիրայօժար բերելու իր մասնակցութիւնը, եթէ «Ի՞նչպէս օգտագործելու» առթիւ ալ ներկայանայ։ Անշուշտ բոլորն ալ չեն բաժներ վերոյիշեալ գաղափարը, բայց երբ արձագանգ Պէյմօն - Շավանօզի գաղութին, պարտք կը զգամ գրի առնել իրենց կողմէ եղած թելադրութիւնը եւ փափաքը, իբրեւ նուիրատու։ — Գէորգ Գարիպեան։

ՑԱՆԿ 24

Վալանսի հանգանակութեան Ա. գումարը	3043
Փոն տը Շէրիւի գաղութէն	2829
Բալուի Հայր. Միութեան Ա. ցանկը	1530
Ղազարոս Զաքլաքեան	50
Գումար	7452
Երէկուան գումարը	74,889
Ընդհ. գումար	82,341

ԽՄԲ. — Որ եւ է թիւրիմացութեան տեղի չտալու համար պարտականութիւն կը սեպենք յիշեցնել թէ «Յառաջ»ի մէջ կը հրատարակուին միայն այն ցանկերը որոնց գումարը խըմբագրութեան յանձնուած է։

ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԱԾ ԳՈՒՄԱՐԷՆ 60,000 (ՎԱԹՍՈՒՆ ՀԱԶԱՐ) ՖՐԱՆՔ *ԵՐԷԿ ՓՈԽԱԴՐԵՑԻՆՔ ՊԷՅՐՈՒԹ, ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂ. ԸՆԴՀ. ՓՈԽԱՆՈՐԴ ՊԵՏՐՈՍ ԱՐՔ. ՍԱՐԱՃԵԱՆԻ։*

ԲԱԼՈՒԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹ. — 1530 ՖՐ.

ՄԱՐՍԷՅԼ, 14 օգոստոս. — *Ցարգելի խմբագիր «Յառաջ»ի, հաճեցէք ընդունիլ Բալուի Հայր. Միութեան հանգանակութեան առաջին ցանկը։ Թէեւ չնչին գումար մը, բայց եւ այնպէս պիտի աշխատինք շարունակել մեր գործը, միայն մեր շրջանակին մէջ եւ վստահ ենք թէ ամէն Բալուցի իր բաժինը պիտի բերէ մեր ջերմախտ ազգակիցներու օգնութեան գործին։ (Կը-նիք)։*

ԽՄԲ. — Ցանկին գլուխը կը գտնուի Հայր. Միութիւնը, 1000 ֆրանքով։ Մանրամասնութիւնները յաջորդաբար.

ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ, ՄԻ՛ ՎԱԽԵՐ,

ՔԱՆ. — *Ականատեսներ կը պատմեն, թէ Նիս բնակող մեր հայրենակիցներէն համեստ դերձակ մը, խրախճանքի մը պահուն, արեւելաճաշակ խորհուրդէ մը ներշնչուած, կրակի վը-րայ կը նետէ հազարնոց թուղթ մը։*

Տեղն է թերեւս յիշեցնելու իրեն, դրամները կրակին տալու մեր եղբայր դերձակին եւ շատ մը ուրիշներու թէ իրենց տասնոցներն իսկ շատ գործ պիտի տեսնէին Մուսա լերան մեր թեւս արծուիկներուն ի նպաստ հաւաքուած գումարներուն մէջ։

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Պէյրութի թերթերէն կը տեղեկանանք թէ օգոստոս 8ին ծերակուտական Գ. Կօթըրօ եւ ծանօթ գրող Գ. Փօլ տիւ Վէօւ Պիքֆառս գացին, այցելելու համար Կաթողիկոսարանը եւ ընդունուեցան Ընդհ. Փոխանորդին, Կարոյեան արք.ի եւ ազգային մարմիններու ներկայացուցիչներուն կողմէ։

Հիւրերը քանի մը ժամ մնացին Կաթողիկոսարանի մէջ եւ երկար խօսակցութիւններ ունեցան Սանճաքի գաղթականներու փոխադրութեան եւ տեղաւորման մասին։

Սարաճեան արք., յանուն Հայ ժողովուրդին շնորհակալութիւն եւ երախտագիտութիւն յայտնեց ֆրանսական կառավարութեան եւ ըսաւ թէ Հայերը իրենց տարագրութեան եւ դժբախտ օրերուն իսկ միշտ բարձր կը պահեն ֆրանսական դրօշը։

Ուշ ատեն մեկնեցան հիւրերը, հարկ եղած ծանօթութիւնները քաղելէ վերջ։ Անոնք այսօր գացին Լաթաքիա, անցնելու համար Գասապ եւ Քէսապ։

⁂ Ուրիշ աղբիւրէ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդեն Ֆրան-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆՑԻՑ ԱՆՑՆԵԼՈՑ

ՀԱՅԸ ՈՒՆԻ...

«Ցառաջի» հանգանակութեան առաջին տասը ցանկը երբ աչքի զարկաւ, կը կարդայի Ս. Գրքին Լութերի թարգմանութեան Երգ Երգոցը, եւ ձեռք Ս. Գիրքին Ա. հատուածին եկած էի—

Ես ննջեմ, այլ սիրտ իմ արթուն կայ:

Ճակատագրական նմանութեան մը պատահարը կարծես մաքիս մէջ: Աշխարհի չորս հովերուն տարտղնած հայութեան մէկ նշխարը յանկարծ կը վերցուի քսան տարիներու մէջ այս երրորդ անգամը ըլլալով բռնագաղթի մը նոր փրցութեան առջեւ: Ահաւոր պատկերը կը ցցուի Տէր Զօրերուն, Կիլիկիաններուն երէկի դժբախտութեան, պատմութեան մէջ գերեզմանը չունեցած Աղէտքին պատկերը: Դէ՛հ, շարժեալ քանդուած բոյներու, փլուզուած երդիքներու, եւ այս երրորդը՝ խաղաղութեան, ազատութեան քարոզութիւններու միջոցին, ահա՛ հիմա...:

Ու ցրուած ազգակիցները, իրենց տառապանքի մէկ մասին այս նոր թշուառութեան առջեւ, կը պրկուին, տխրութեան ամպ մը կը պաշարէ զիրենք:

Երկու պարագայ կայ: Աղէտքին այս երրորդ կրկնութիւնը կա՛մ պիտի վհատեցնէ զիրենք, կամ ցնցումին ազդեցութեան տակ՝ պիտի ցցուին, ու զայրացած զայրոյթի մը ատելութիւնէն խելայեղ՝ պիտի ըսեն միայն ինչ որ Ներսէս կը համարուի — գլխաւորական ձեռնտուութիւն մը ակեկոծ Հայերուն: Ու այս պրկումը, զուսպ զայրոյթին այս ձեւով արտայայտութիւնը կը շարունակուի հակառակ բոլոր տրամադրելի մեր միջոցներուն նուազութեան: Ցանկերուն մէջ անուններ կան, որոնց առաջին մտահոգութիւնն է օրուան ապրուստը: Բայց զա՛յն իսկ կուտան: Բազուկ կ'երկարեն չէ՞, ջղայինք սիրտ մը պէս», դէպի հանգանակութեան ցանկը, կը զալարին հոն, գիծ մը կ'ուղղեն, որմէ ցասկոտ լուման կը ձեւանայ....: Ու ահա տուա՛ւ, տուաւ Մուսա Լերան հերոսներուն համար, որոնք սարերէն վար կը թափէին զապթիէները, մինչ այս վերջիններուն ցեղակիցները անզէն ծերերու եւ անապատներու մէջ թռչամահ կը սպաննէին անպաշտպան երկսեռ Հայորդիները: Հո՜ս ես, մարդկութիւն, ի՛նչ անուն ալ կրես դուն, մինչեւ Մխիթարի սահանքը: Ինչո՞ւ մեղքս պահեմ— ես կը խորհէի թէ մենք կը քնանանք, ու երբ կը քնանանք, սիրտն ալ բնականաբար կը դադրի գործելէ, կ'պալէ: Ահա ապացոյց մը եւս, թէ մարդուն դատաստանները յաճախ որքան թիւր են ու խախուտ: Իբրեւ քերթուած մը միայն պիտի կարդայի Երգ Երգոցին այդ հատուածը թէ, Ես ննջեմ, այլ սիրտ իմ արթուն կայ, եւ հայերէն բնագրին հետ պիտի բաղդատէի միայն անօգուտ հետաքրքրութեամբ մը, բայց հայրենակիցներուս խոր քունի մէջ իսկ ցոյց տուած արթնութիւնը թուեց հանեց զիս ո՛չ միայն ներկայ բովէին համար, այլ աւելի խոր հայեացքի մը տարաւ զիս: Դէպի մանկութիւն, դէպի պատանեկութիւն, բարե՛, դէպի երիտասարդութիւն իսկ: Աղէտքը ե՞րբ պակաս եղած է Հայուն գլուխէն, տարեցանի. տեւողութեան տարբերութիւն մը կայ միայն: Մինչեւ իր խաչելին ժամանումը հիւանդ է Հայը, ջերմութեան փոփոխակի նշաններով, տենդայա՛ր, երազկոտ, մինչեւ իսկ ցնորքին մէջ սակայն ամփոփ: Կը ձեւացնէ քնանալ, բայց սիրտը կը հսկէ: Ահա անոր նորանշան յայտնութիւնը կը տեսնենք ծերութեան մէջ իսկ: Ցոյսանութիւն մը, թէ երբ կը քնանանք, մեր սիրտը արթուն է: Սողոմոն այս խօսքը միայն իր ցանկացած որդին համար չէ ըսած, երբ «քոյր իմ հարսն» կը կանչէր: Բոլոր յուսալից տառապողներուն կը յարմարի այս արթնութիւնը մութին մէջ ու քնանալու պահուն: Ու զացի— բո՛ւ— հին օրերուն, ուր— այն տարիներն ալ— Հայը կը ննջէր, կը ձեւացնէր ննջել, այլ արթուն էր անոր սիրտը:

Տարօրինակ ճակատագիր Հայունը. Արթննալու համար տառապանքի կը կարօտի: Ննջէք, ամէնքս միաբերան եւ միասիրտ եւ... միակերպ, փորձ մը, ուխտ մը ընենք. մարդկային պատմութիւնը նոր փորձով մը ճոխացնենք, թէ արթուն մնանք մեր բովանդակ չութեամբ, եւ չըլլենք Սողոմոնին Երգը, թէ Ես ննջեմ, եւ արթուն կը պահեմ միշտ սիրտս: Կը խորհիմ թէ աշխարհ մեր քնանալը տեսնելով, չի հաւատար որ նո՛յն պահուն մեր սիրտը արթուն է կամ կը հսկէ: Կը կասկածի, կ'ենթադրէ, թէ մեր սիրտն ալ մեզի հետ կը քնանայ, եւ զուցէ, այս պատճառաւ, մեր արթնութիւնը պատահական եւ վաղանցիկ կը նկատէ, եւ ըստ այնմ կը վարուի մեզի հետ: Մեր թշնամին, ինք չի քնանար, սիրտ չունի որ արթուն ըլլայ երբ ինք քնանայ, միշտ արթուն է վիրագը, եւ անքնութենէ անթառամած աչքերէն կը տոկան ամէնքը: Մենք կը քնանանք, այնպէս կը տեսնեն այն «ամէնքը», եւ սրտին հսկումը տատասկել կամ յանկարծական ցնցում մը միայն կը համարին: Ո՞հ, ե՞րբ պիտի ճշմարտուի սա՛ միւս հատուածը, թէ «սիրտը արթուն քնացողէն վախցէք»

Ի՞նչ թերութիւններ ալ ունենանք— եւ անոնցմէ ունինք ոչ սակաւ— սա՛ ճշմարիտ է, թէ Հայը երբ կը ննջէ, իր սիրտը արթուն է (Ես ննջեմ, այլ սիրտ իմ արթուն կայ...): Այս ճշմարտութեամբ կը մեկնուի իր հանրային կեանքին մէջ անոր արթնութիւնը, նաեւ գործնական, անհատական կեանքին ընթացքին, անոր բազմապիսի առաւելութիւնները: Ու եթէ թերութիւններուն գումարը քիչ մը աւելի պակաս ըլլար, առաւելութիւններուն ընծայած դիւրութիւնները աւելի երջանիկ, համեմատաբար աւելի յաջողակ պիտի ընէին զինքը ազգային ինչպէս նաեւ անհատական կեանքին մէջ: Ինչ որ ալ ընենք հակառակ իմաստով, սա ալ ճիշդ է, ինչպէս ճիշդ է մեր ննջած պահուն մեր սիրտին արթուն մնալը: Ահա... Արիստոտէլեան տասը ստորոգութիւններուն վրայ մետասներորդ մը:

Բայց ո՞ւր ես, Մուսա Լեռ: Քու ներշնչումիդ հզօր ազդեցութեան տակ հայկական առաքինութեան վերազարթնումը կրնայ ահա հոյակապ ըսել մեզ: Ան է մեր բուն շրջանակը՝ որուն մէջ կը փափաքինք շարժիլ այսօր Արարատէն մէկ քայլագծի եւ գուն այսօր մեզի համար: Մովսէսի Լե՛ռ, ուր քառասնօրեայ տառապանային ուխտագրութեամբ ազգ մը Հայկակներ անձնատուր եղան բիւրաւորներու ընդդէմ մարտնչումներու: Քառասուն օր, նոյնքան միջոց՝ որքան բուն Մովսէսին հարկ եղաւ Եհովային հետ զրուցելու գլուխ գլխի Իսրայէլեան տոհմին համար հազարամեակներ ապահովել:

Ստորագծեցէք այս նոր իրողութիւնն ալ հայկական կեանքին մէջ: Իր բոլորին, իր փոխերէն վտարուած, ամէն կողմ ինկած հիւղաբար, Նոյնիսկ, somme tout, ոչ այնքան համակրական մթնոլորտներու տակ, այսօր Ամերիկաներու եւ Եւրոպաներու մէջ իր կեանքը կ'ապրի, տառապանքին մղումին տակ: Մուսայով նոր վիշտի մը պիտի ենթարկուէր, Արարատեան համահայ կեանքի մը թէկուզ պարզուկ արձագանգ մը արթնցնելու համար — սիրտին արթնութեան, միտքին գործունէութեան մէկ արձագանգը:

Դարերով այնպէս եղած չէ՞ արդեօք իր բնավայրին մէջ: Ու ահա կը փոխադրուիմ, այս վայրկեանին, ինչպէս կը յուսամ ձեզմէ շատեր, դէպի մեր երիտասարդութիւնը, երբ հանրային ոեւէ աղէտք, երբ համահայկական ոեւէ պէտք կամ կարօտութիւն ոտքի կը կանգնէր մեր թաղուն կամ լսելեայն առաքինութիւնները, բացարձակ հերքումը կարծես մեր անմիաբանական թերութիւններուն: Հասարակ ժողովուրդը կը քնանա՞յ, զի՞ փոյթ, արթուն է անոր սիրտը: Մեծատուններ կը հաւաքուին, երէկ մէկ լումայ իսկ գոյութիւն չունէր, այսօր հազարաւոր ոսկիներ հաւաքուած են, եկեղեցի կամ դպրոց շինելու համար, աղքատանոց, հիւանդանոց կանգնելու համար: Մեծատունները կը քնանա՞ն — զի՞ փոյթ, արթուն է անոր ձոր կ'ըլլայ, Հայկեան գոյութեան իր բազմատեղի ջահը վառ պահելու համար: Չէ՞ որ, Ես ննջեմ, այլ սիրտ իմ արթուն կայ: Թողէք ուրեմն որ այս ժողովուրդը ամփոփուի իր կալին մէջ: Մի՛ բռնէք անոր ականջէն Աէվոէն Լօզան, Լօզանէն արտագաղթի սար ու ձոր փոխադրելու համար, ա՛յնպիսի վայրեր, ուր կարող ըլլայ պատմական լծակը չեզել, եւ միայնին հետ սիրտն ալ քնացնել...: Երբե՛ք, կը պատահի որ գտնուած տեղերը դարերով քնանայ, ու երբ արթննայ, սակաւացած տեսնէ ինքզինքը, դաւանափոխ, ազգային կապերը թուլցած, դիմագծութիւնը հայկական քիթին եւ աչքերուն փոքր ինչ հակառակ, բայց, այէ՛, կ'արթննայ... Հրէշը ու հոս է ահա, դրան ետեւը հոգիւ ինքզինքը կրնայ բռնել, ինչ ունի չունի մէջտեղ դրած է, որպէսզի իրենց թոպամահ ծնողքին արիւնոտ անդրավարտիքով ծածկուած, ի՞րօ՞ք թէ մտովի, նոր սերունդ են կազմեր, եւ կը ջանան Սողոմոնի անոյշ պատգամին առաջին նախադասութիւնը— Ես ննջեմ — ջնջել եւ գործել միայն երկրորդ նախադասութեան ուժովը— սիրտ իմ արթուն կայ—

Արթուն կա՛ց. սիրտ դու. հզօրացցիր ի կամս եւ ի գործ:

Ո՞վ կրնայ ջնջել Եհովայի սուրբը Սիօնի վրայէն: Ո՞վ կրնայ հերատական ճգնաւորներուն յիշատակը եղծել ամբարշտօրէն Մուսա Լերան վրայէն. — Նոր տէրե՞րը արդեօք, որոնք լեզապատառ փախան Բագրատեանի մը սակաւաթիւ քաջերուն առջեւէն: Ո՛հ ոչ, Մուսա Լերան քառասնօրեայ լուսարձակումը հայկական պատմութեան հերոսական գիծերուն վրայ, չի մթագնիր յաւէտ Նոյնիսկ պիտի չմոռցուի անհաւատարիմ կնոջ մը՝ Ժիւլիէթի լքութիւնը պուրակին մէկ խոր անկիւնը սատարականի մը թեւերուն մէջ, անոր խայտառակութիւնը չարաճճի Հայուհիին՝ Սաթայի խոշորաչուի նայուածքին տակ: Այդ երկու օտար լքքերուն — Ժիւլիէթի եւ Կոնդակ Մոսխի— վտարութեան գործը անգամ պիտի ապրի Լերան վրայ, որո՛նք ալ ըլլան անոր տէրը, Հայէն զատ: Կամ գոնէ անկործանելի պիտի մնայ սա՛ իրողութիւնը, թէ ամբողջ Թուրք կիսաբանակին մը ոչինչ կրցաւ ընել դիմադրութիւնը խորտակելու համար, եւ լերան լերկ գլուխը անպաշտպան ու մենաւորիկ Թափառող Բագրատեանը միայն թշնամիները կարողացան գնդակներով ծածկել եւ անկենդան դին նետել Ստեփանի հողակոյտին վրայ: Ու դեռ ինչե՞ր:

Բայց այս բաւ, կնճռոտ այժմէականութիւններէն դառնանք մեր երիտասարդութեան: Կէս դար եւ: Ռուսիայէն փախստեայ յեղափոխական մը կըտկոտ երգի մը թրթռուն ձայնանիշները բերած էր: Մեր ուսուցիչներէն մին կ'եղանակէր զայն զոռ ու բամբ, անբառ ու անիմաստ: Ձայնը միայն կը պատցնէր եռանդի սարսուռ մը մեր երակներուն մէջ: Պրակէն չուտիկ մը վարակուեցաւ մեր տեսուչը, Դուրեան Եղիշէ, անմոռանալի պլպուլ մը, որ սկսաւ թափ տալ թեւերուն, իր կարգին կրկնելով յանկերգը: Պետրոս Դուրեանի եղբայրը, ոչ նուազ զոզտր ու ոլորագին չէշտերով աուլցուն ամէն րանի հանդէպ որ ազգ ու հայրենիք կը յիշեցնէր, ձեռք առաւ իր սրինգը, որ այն ատեն տակաւին «հովուական» չէր, եւ «Ի՞նչ, Հայաստա՛ն, քեզ մոռնա՞լ» հազներգութեան եղբայրասիրտ հմայքին տակ, նոր «Հայաստան» մը կերտեց ազգօտեղեց ռուսական երգին եղանակին վրայ: Ու ահա դպրոցը ամբողջ, աղջիկ թէ մանչ, մեծ ու պզտիկ, ամէնքս գոռալ գոռացինք նոր երգը, հայաշունչ աւիւնով կուսայինք օտարին ազատութեան տենչը, ծաղաւուռ եղնիկներու պէս ազատութեան արբշիռ: Գիւղը, իր մարմանդներուն վրայ բազօթեայ պտոյտներու միջոցին, յաճախ «Ընդ տառեղօք», սա՛ երգին պէտք, բազմալարեան բարբախումներով կը թնդար, որոնք հիմա կը յիշեցնեն ինծի նմանավէշտ ցեղին նոյնհրաշ տաղերգութիւնը տառապանքի ճամբաներուն վրայ— տակաւին: Բայց ե՞րբ.—

Հայկազանց ուխտանուէր որդիք, կը
սիրենք զՀայոց հայրենիք:
Մեզի համար անհնար է մեր ուխտե-
րը մոռնալ.
Ինչ որ ըլլայ, օր մը դարձեալ ազա-
տութեան եմք զենլիք:
Սակայն իզձեր մեր անհուն
Կ'ուզենք պատմել Հայերուն:

Հայն ունի զանձ, ոյժ, սիրտ, եռան-
դար,
Թող նուիրէ իր ազգին:
Այս չորս տարրեր իբրեւ զաշխարհ
Կրցանք կազմել Ազգ միաբանի:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

Արձակուրդ...

Կը պարպուին քաղաքները մարդ ու լեցուին, եւ բանուորներն ու արհեստաւորները (հարուստը երբ որ ուզէ կ'երթայ) կը դիմեն դէպի գիւղերը, օդասուն վայրեր, լեռներն ու ծովեզերքները:

Ճամբորդներ՝ խիտ, կողք-կողքի, սեղմուած կառախումբերուն ու օթոքարերուն մէջ, որոնցմէ շատեր ոտքի վրայ, ուս-ուսի:

Կը հեռանան բոլորն ալ քանի մը օրուան համար, իրենց խոնջած ոսկորները հանգստացնելու, երկար ատեն փոշի եւ ծուխ շնչած թոքերը մաքրելու, թարմացնելու համար:

Այս վճարովի արձակուրդը, որ կը շարունակուի 1936էն ի վեր, ինչպէս օրէնութիւն մըն է դարձած աշխատաւոր դասակարգին համար:

Սակայն, այս տարի, եղանակը բոլորովին խոլոթ է իբրեւ ամառուան եղանակ: Ամէնքը կը վազեն դէպի արեւը, բայց այս տարի արեւը կարծես մոռցած է մեզ ու մեր բոլորակը.

×

Վեց օգոստոս, կիրակի: Երբ օթոքար նստեցանք, աչքերս երկինքին զամեցի եւ արեւին ճամբան սպասեցի անհամբեր բաւական ատեն:

Բախտաւոր ենք, կը մտածեմ, որ այսօր երկինքը մերկացած է սա գորշ ամպերէն, որոնք այս տարի տապարակներով Հայհոյանք առտցան հասարակ մահկանացուներէս:

Մենք կ'երթանք դէպի Ալպեաններու կողմը, լեռները: Ու ուրախ ենք, որ արեւ պիտի վայելենք Ալպեաններու բարձունքներուն վրայ...:

Ու, վախկոտ արեւ մը կը դիմաւորէ մեզ՝ մեկնումէն մէկ ժամ ետք, երբ մենք կտրած ենք արդէն մեր ճամբու երկայնքին մէկ երրորդ մասը: Քառորդ ժամ մը եւս, ու կը հասնինք առաջին կայարանը — Սէն Ժառը Պուրնէյ.

Քանի մը հոգի իրեն կը յանձնուին եւ, փոխադարձաբար քանի մը հոգի ալ առնելով կ'անցնինք քաղաքը

Լեցուն օթոքարը կը սուրայ լայն տարածութեամբ դաշտի մը մէջէն: Հեռուները բարձր լեռներ կ'երեւին մշուշապատ: Սակայն, ես աչքերս [illegible] ած եմ ալ կողմի պատուհանէն, ուրկէ՝ դէպի դաշտին տարածութիւնը:

Ցորենի դէզերը կարգ-կարգ, [illegible] միւս արտին մէջ, որուն ճիւղ [illegible] կէն անցանք, խուրձերը կապուած [illegible] ցցքնուած էին եւ, խոնաւութեան տակ կը սրսփային: Ճձեւ, անշուշտ, թոյլ-թոյլ կապուած էին իրենց գօտիները: Կը յիշեմ մեր խուրձերը Հայրս... — Լոյս իջնէ անծանօթ գերեզմանիդ, հա՛յր — ու իր կապո[illegible] խուրձերը ծանր գլուխներով, [illegible] գօտիներուն տակ երկաթէ [illegible] անգամ չէին կրնար մտնել:

Կ'անցնինք ուրիշ արտի մ[illegible] Նոր է հերկուած եւ, այնքան լայն [illegible] կօսներ ունի, որ կատարեալ ցանց[illegible] մը կը նմանի:

Սակայն, կը մտածեմ — այսքան խոր ու լայն ակօսներ բացուած արտի մը բերքը շատ նուազ է բաղդատելով իմ գեղիս փայտէ չինու[illegible] փոքրիկ արօրներով բացուած նեղ, երեսկուկ (ոչ խորունկ) ակօսներ արտի մը բերքին: Ապացոյց՝ քիչ առաջին հանդիպած արտին խուրձերը

Ցորենի դէզերէն ու ցցքնուած խուրձերէն զատ, դաշտին տարածութեամբ՝ տուներու խումբեր, կամ հատ-հատ, պարտէզներ, անտառներ եւ փոքրիկ խումբեր ամէն զի[illegible] Ու դաշտը, ծերուկ մի մը. [illegible] իր գեղնոտած ականներով գիրանդան աւելցուց խառները կը փրցնէ:

Ինքնաշարժը աւելի կ'արագացնէ [illegible] կ'ազքը ու քիչ է մնացած [illegible] բարձունքեամբ մեր ատեւ ծալ[illegible]

Ու ահա, լեռներու հականեր [illegible] առջեւ կը տնկուին, եւ ասոնց սառ[illegible] տին տակ կանգ կ'առնէ մեր վագրը Վուարոն (Իզէր):

Դարձեալ քանի մը հոգի կը փոխ[illegible] նակենք: Այլ եւս ոչ դաշտ եւ ոչ [illegible] տափարակ, այլ՝ երկինքին մէջ [illegible] գլուխներով լեռներ մառախլապատ[illegible]

Կէս ժամ մըն ալ, աւելի դանդաղ [illegible] վայրքով մը եւ ահա Իզէր գետը [illegible] նայ մեր աչքին, երբեմն լայն ու [illegible] բեմն նեղ զիկ-զակ դառնալով [illegible] ցընէ, փայլփլելով արեւին ցոլքեր[illegible]

Վուարոնի բարձրաբերձ լեռնե[illegible] խումբէն վերջ, ահաւասիկ ուրիշ [illegible] աւելի բարձր լեռներու ու լեռնաշղթա[illegible] ներու խումբ մը, Ալպեանները՝ [illegible] բարձրերէն, իսկ՝ Գլեռնները՝ [illegible] պեաններու գօտիներէն վար: Ու [illegible] ասոնց ոտքերուն տակ Իզէր գետին [illegible] բայ՝ Կրընոպլ:

Ժամը ճիշտ ինն է, եւ մեր ինքնաշարժը կանգ կ'առնէ իր վերջին կայարանը:

Արձակուրդն անցընելու մեր վերջ[illegible] կայանը չէ հոս, բայց, Կրընոպլ [illegible] րուն քաղաք է, ու մեր ալ հին [illegible] թանը... Հետեւաբար, կ'արժէ այց[illegible]

Ո՛ր Հայ մայր եւ կամ հայր լինի,
Թող իւր որդւոյն տանի խնամ—
Սրտին շընչել սէր հայրենի,
Բաշխել մտքին լոյս ու համ:
Ցայնժամ լինի հայրենիք
Խաղաղ եւ յոյժ երջանիկ:

Ու արդարեւ, հայ մեծատունը կը նուիրէր իր գանձը, հայ Փէտային իր ոյժը, հայ կինը իր սիրտը պայքարին իբրեւ նեցուկ, հայ մտաւորականը իր հանճարը: Այդ միջոցին եւ տակէց շատ առաջ իսկ, «Մայր Արաքսի» եւ «Ազատն Աստուածն» խարտոց էին արդէն բանութեան շղթաներուն ժանգին վրայ:

Մեր կրօնքը, մեր դպրոցը, մեր փիլիսոփայութիւնը, մեր բարոյականը կ'ընդգրկէին ազգային գաղափարը ոչ իբրեւ մոլեռանդութիւն, այլ իբրեւ բնական պայման մը դէպի ազատութեան ասպարէզ: Այդ շրջանին էր որ նախորդ երկու շրջաններուն (նախասահմանադրական եւ սահմանադրական առաջին) դպրոցով, եկեղեցիով, ազգային հաստատութիւններով կը շարունակուէր ազգային վերածնունդը: Այո՛, զարհուրելի յուսախաբութիւններ ունեցանք, եւ ինչո՞ւ կրկնենք ողբերգութիւնները: Մուսա Լերան յարուցած նախանձելի խանդավառութեան պահուն: Մէկ վայրկեան գոնէ ունենանք բանաստեղծներուն բանաստեղծ անմրցելի Շնորհալիին զուտ հայկական ոգին — կցիլ բայց չընկճիլ «Արգահատուն», արտասուենք մեզ ու մեր դատը ուրացողներուն վըրայ...մեր գլուխները վեր բռնելով, քանի որ Մուսա Լեռը դաշտ մըն է լոկ բարձրայօն Արարատի կուշտին տակ:

ԵՏԱՆ

«ՅԱՌԱՋԻ» ԹԵՐԹՕՆԸ (169)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Իսկ Աբաս Թագաւորը Դւինայ հաղորդակցութիւններն ամէն կողմից կտրելուց յետ՝ խորհրդի հրաւիրեց իւր իշխաններին որոշելու համար թէ՝ ի՛նչ եղանակով սկսին յարձակումը.

Գէորգ Սպարապետը, որ թանկ էր գնահատում հայ զօրականի կեանքը, խորհուրդ տուաւ Թագաւորին՝ ամէնից առաջ Նըսրին առաջարկել քաղաքը յանձնել իրանց առանց պատերազմի:

— Եթէ նա կը յօժարուի, բարի. եթէ ոչ՝ այն ժամանակ մենք մեր յարձակումը կը սկսենք, ասաց Սպարապետը

— Այո՛, եթէ նա իմանայ թէ ինքը զուրկ է ամէն ձեռնտուութիւնից, գուցէ չվստահանայ դրդուել մեր զայրոյթը, եւ այդ հանգամանքը հաւասարապէս շահ կը բերէ թէ՛ մեզ եւ թէ իրան, աւելացրեց Սմբատ իշխանը:

Արքային հաճոյ թուեցաւ այս առաջարկութիւնը, եւ դաշնակից իշխանները եւս համակերպեցան նրա հետ:

Նոյնիսկ այդ օրը Ազնեաց նահապետը մի քանի պատանիների ընկերակցութեամբ գիմեց Դուին՝ Ոստիկանի հետ խօսելու:

Ներս ամիրան պատուով ընդունեց նրան իւր ապարանքի շքեղ դահլիճներից մէկում եւ հաճութեամբ յայտնեց լսել Հայոց Թագաւորի պատգամը:

— «Աբաս Արքան հրամայեց ինձ ասել Մեծափայլ Ամիրային—խօսեց բակաւ նահապետը— թէ Դուինը Հայոց աշխարհի մայրաքաղաքն է, թէ նրան հիմնել եւ տիրել են Հայոց Թագաւորները, եւ թէ վերջին տարիներում իսկ նա պատկանել է Հայոց իշխանապետութեան: Ամիրապետի Ոստիկանները կարող էին նստել այդտեղ՝ իբրեւ երկրի չարատանում եւ գանձել Ամիրապետի հասոյթները: Բայց նրանք իրաւունք չունէին նրան գրաւելու եւ նրա միջոցով էլ երկրի ազատութեան վրայ բռնանալու. Ըստ որում այդ երկրի կառավարը Հայոց Թագաւորն է իսկ ժողովրդի ազատութեան տէրը՝ ինքը ժողովուրդը: Ցուսուփը եւ նրա նախորդները անիրաւ յափշտակութեանց հետ միասին՝ յաճախ բռնացել են նաեւ Դուինայ վրայ:

«Բայց այդ պատահել է այն ժամանակ, երբ Հայոց իշխանները անջատուել են իրանց Թագաւորից եւ կամ վատաբար դաւաճանել են Նրան: Իսկ այժմ որովհետեւ հայ իշխանները միացած են ինձ հետ եւ իմ զօրքերը հաւատարիմ են ինձ, ուստի ես զօրաւոր եմ եւ հէնց այդ պատճառով էլ թոյլ չեմ տալ, որ Ցուսուփի յաջորդը գնայ Նրա շաւղով, կամ թէ բռնանայ իմ ժողովրդի վրայ: Զիջելով անգամ այն, որ Ներս Ամիրան բարեկամութեան ուխտ է դրել հանգուցեալ արքայի հետ եւ վերջը գըրժելով իր ուխտին՝ աջակցել է Հայոց գահին դէմ լարած դաւաճանութեան . . Հիշելով այն՝ որ Նա անիրաւաբար յափշտակել է Հայոց կաթողիկոսարանը եւ կաթողիկոսի աթոռը տարագրել Ոստանից, որի համար ես իբրեւ իմ եկեղեցւոյ պաշտպան, պարտաւոր էի արժանաւոր հատուցումն անել նրան, այսու ամենայնիւ, չկամենալով արիւնահեղութեան պատճառ դառնալ, ես առաջարկում եմ Ոստիկանին խաղաղութեամբ յանձնել ինձ իմ քաղաքը, որից յետ եւ ես կը թոյլատրեմ նրան ազատ ապրել իւր ապարանքում: Հակառակ դէպքում, եթէ ես Դուինը գրաւեցի ոյժով, այն ժամանակ թո՛ղ Ոստիկանը իմանայ որ առաջին օրն իսկ բնաջինջ կ'անեմ թէ՛ իւր զօրախմբերը եւ թէ Դւինայ բոլոր ամիրաներին, որոնք կալուածներ ունեն Ոստանում եւ ապարանքներ՝ Դւինայ հրապարակների վրայ..: բացի այս, ես չեմ խնայիլ նոյնիսկ իրան՝ Ոստիկանին: Ու այս ամէնն անելով հանդերձ՝ ես թշնամանած չեմ լինիլ Ամիրապետին, այլ պատժած միայն նրա գործակալին, որ անխոհեմութեամբ խռովում է իմ երկիրը...»:

Ոստիկանը, որ սկզբում խաղաղ սրտով ականջում էր պատգամաւոր իշխանին, վերջին խօսքը լսելուն պէս վեր թռաւ տեղից եւ յուզուած բացականչեց.

— «Ո՞վ այդ նոր Թագաւորն աւելի յանդուգն է քան իւր նախորդը...: Ասա՛ նրան, որ ես չեմ ընդունում հայկութեան ո՛չ մի պայման եւ որ ես իրաւունքով տիրում եմ այն քաղաքին, որ երկու հարիւր տարի սրանից առաջ՝ գրաւել է արաբական սուրը: Թո՛ղ յառաջ վարէ նա իւր զօրքերը եւ ոյժով գրաւէ այս քաղաքը, եթէ կարող է: Բայց միեւնոյն ժամանակ թո՛ղ չմոռանայ որ նա կռւում է Արաբացւոց երկնափառ Ամիրապետի եւ ոչ թէ նրա Ոստիկանի հետ...»:

Պատգամաւոր իշխանը վերադարձաւ իւր հետեւորդների հետ եւ յայտնեց Արքային Նըսրի պատասխանը:

— Լաւ ուրեմն, մենք մեր պարտքը կը կատարենք եւ ցոյց կը տանք այդ Հագարացուն, որ Ամիրապետի անունով գրուած սպառնալիքները չեն կարող ոչ մեզ վախեցնել եւ ո՛չ էլ մեր իրաւունքները շղթայել, ասաց Թագաւորը եւ ապա հրամայեց Սպարապետին յարձակման պատրաստութիւնները տեսնել:

Երազգաւորից հետզհետէ բերում էին պաշարման վերաբերեալ գործիներ եւ պարսպահար մեքենաներ. [illegible] պիտիք էին՝ խոյեր, բաղխա[illegible] բարաններ, հրացան պարսեր եւ [illegible] կաթէ զանազանակերպ սանդուխներ [illegible] բարձած բազմալուծ սայլերի վրայ. Այդ ամէնը պատրաստել էր [illegible] Մարզպետունի իշխանը դեռ եւս Ա[illegible] քայի Վասպուրականում եղած ժամանակ: Նրա հրամանակատարները որոնք ռազմական մեքենագործութեան հմուտ վարպետներ էին եւ [illegible] րոնք այդ բոլորը պատրաստել [illegible] կատարեալ եղանակով, այժմ էլ [illegible] նակում գրաւուած էին նոյնպիսի [illegible] խասութեամբ: Նրանք կառուցան[illegible] էին փայտէ շարժական աշտարակներ [illegible] կամ եռայարկ մարտկոցներ, [illegible] պէտք է մօտեցնէին քաղաքի պարիսպներին՝ նրանց քանդելու [illegible] այդ մարտկոցներից քաղաքը [illegible] մտնելու համար:

Բայց որովհետեւ մեքենաները [illegible] րային մօտեցնելն արգելում էր [illegible] ու խոր խրամատը, որին մի [illegible] տեղ լցնելու համար դեռ կարիք [illegible] ժամանակի, ուստի Թագաւորը [illegible] մայեց առաջին յարձակումն [illegible] մեքենաների սկսել:

(Շար.)

Ո՞Վ ԷՐ ՇԷՅԽ ՄԱՆՍՈՒՐԸ

«Յառաջ»ի Յուլիս 23 եւ 25 թիւերուն Երուանդը՝ իւրայատուկ պատմողի ճարտար ոճով տուաւ խոսակցի արեւելեան Ժան Բատիստ Բուջեռթի արկածախնդրական պատմութեան թարգմանութիւնը գերմաներէնից։ Ըստ աւանդութեան, երբ թէ այս խոսակցի արկածախնդիրը անցել է նաեւ Կովկաս ու Շէյխ Մանսուր անուան տակ, մահմետական լեռնականների եւ իրեն նման սաար արկածախնդիր լեգէոնականների գլուխն անցնելով՝ կռուել է ռուս զօրքերի դէմ, յաղթանակներ տարել, բայց ի վերջոյ պարտուել, գերի ընկել, բանտարկուել եւ իր մահը գտել հեռաւոր Սիբիրում։

Որքա՞ն է արդեօք այս պատմութիւնը։ Դիմենք ռուսական աղբիւրին։ Վրաստանի Ռուսիային կցումի հարիւրամեակի առթիւ, կովկասեան Գլխաւոր Հրամանատարութեան կից՝ Ռազմա-Պատմագրական բաժինը, ռուս զօրավար Պոտտոյի խմբագրութեամբ 1899ին Թիֆլիսում լոյս է ընծայել ստուարածաւալ պատկերազարդ մի գիրք, որի մէջ ամփոփուած է 9րդ դարից մինչեւ 18րդ դարի վերջերը Կովկասում տեղի ունեցած ռուս զօրքերի կռիւների պատմութիւնը։

Համաձայն ռուսական աղբիւրի, Շէյխ Մանսուրը ծնած է Չէչնիայի (Հիւս. Կովկաս) Ալդա գիւղում, որ գտնւում է Սունժա գետի ափին։ Շէյխ Մանսուրի իսկական անունն էր Ուշուրմա կամ Ուշերմա։ Որպէս մոլեռանդ կրօնաւոր, քաջ հայրենասէր և յանդուգն կռուող, Շէյխ Մանսուր անունով, (Մանսուր արաբերէն կը նշանակէ յաղթական), անցնելով Հիւսիսային Կովկասի լեռնական մահմետական (Չէչնիա, Կաբարդա, Դաղըստան, ևն.) ցեղերի գլուխը, երկար ժամանակ կատաղի պայքար է մղել ռուս զօրքերի դէմ։ Շնորհիւ իր տարած մի շարք յաղթական կռիւների, իր ցեղակիցների մէջ չափազանց մեծ ժողովրդականութիւն է ձեռք բերել։ Երկար կը լինէր մի առ մի թուել պատմութիւնը այն կռիւների, որոնց մէջ այս չէչէն կրօնաւորը գլխաւոր դեր է կատարել։

1787թ. Սեպտ. 9ից մինչեւ 1791 տեղի ունեցած ռուս-թրքական երկրորդ պատերազմին եւս, Շէյխ Մանսուրը դաշնակցած թրքական բանակին, իր մահմետական լեռնականներով մեծ դեր կատարեց։ Սակայն, 1791 յունիս 22ին, ռուս զօրքը յաջողեցաւ գրաւել Անապա բերդաքաղաքը, կոտորելով եւ ծովը թափելով 16 հազարի չափ թուրք զօրք եւ տեղացի լեռնական կռուողների եւ 14,000ի չափ էլ գերի վերցնել, որոնց թւում նաեւ Շէյխ Մանսուրին։ Կովկասից Շէյխ Մանսուրին շղթայակապ տեղափոխեցին Պետերբուրգի նշանաւոր Շլիսսէլբուրգի բանտը, ուր մեռաւ 1794 ապրիլ 13ին։

Ռուս զինուորական պատմագիրը գրում է որ՝ «Այս նշանաւոր Շէյխի դեռ կենդանութեան օրով, բազմաթիւ առասպելական պատմուածքներ լոյս տեսան։ Ռուս գրականութեան մէջ Սավինովի մէկ վէպը կայ «Շէյխ Մանսուր» խորագրով, որի հերոսը ոչ մի նմանութիւն չունի Շէյխ Մանսուրի հետ։ Աւելի եւս քիչ ճշմարտութիւն կայ Ա. Գարնիէրի «Un mahdi du XVIIIe siècle» խորագրով յօդուածի մէջ, որ 1884ին լոյս տեսաւ Փարիզում հրատարակուող «Լա Նուվէլ Ռըվիւ» պարբերականի մէջ։ Հեղինակը հաւաստացնում է որ Շէյխ Մանսուր անունով գործել է խոսակցի աբեղայ Ժան Բատիստ Բուջեռթին։ Ամբողջ յօդուածը լեցուն է սոսկալի աղաւաղումներով եւ ժամանակավրէպով»։

Ինչպէս այս վերի տողերից պարզւում է, Շէյխ Մանսուրի մասին չինծու պատմուածքը Ֆրանսերէնից է գերմաներէնի թարգմանուել։ Արդարեւ, դժուար է հաւատալ, որ որեւէ ոչ-մահմետականի, որքան էլ օժտուած լինի բարձր կարողութիւններով, յաջողուի մտնել կրօնամոլ մահմետական զանգուածների մէջ եւ կրօնական պետի բարձր աթոռին արժանանալ։

ԲԵՆՈ

...ատ իրեն, տեսնելով կարեւոր վայրերն ու հանրային գեղեցիկ պարտէզները ծաղկազարդ։

Բայց, ամէնէն առաջ կ'արտօրամ յիշել շոգեկառքին կայարանը։ Այսօր, ժամը 8ին տղերը հոս պիտի հասնէր Փարիզի սկաուտական խումբը՝ իրենց շրջանային խմբապետ Տէրտէմցի Վազգէնին ու Ազգային ընդհ. պետ՝ Գ. Ցակոբեանին հետ. Եւ միանալով մեր սկաուտներուն (Վիէն), որ շաբաթ օր հասած էին արդէն, պիտի մեկնէին իրենց բանակատեղին, St. Théofrey (Isère)։

Սակայն մեկնած կը գտնենք զիրենք, դժբախտաբար։

Մինչեւ ժամը տասնըմէկ կ'այցելենք քանի մը կարեւոր վայրեր, ու մեր յոգնած սրունքներու բողոքին առջեւ տեղի տալով, կարճնալ կը նստուինք օթոքար, մեր վերջին հանգրուանը հասնելու համար։

Կէս օրը շատ մօտ է արդէն, ու մենք տաքուկ ու ծիծաղկոտ արեւ մը գրկած, իբրեւ նուէր մեր բարեկամներուն ու փոքրիկ հայ գաղութին, կը հասնինք վերջին հանգրուանը, պզտիկ աղբիւրներով մեր հին բնակավայրը՝ Լանսէյ։

ԶԱՐՄԷՆ ՇԻՆԱԿԱՆ

Շանկայի հայ գաղութը

ՇԱՆԿԱՅ. (Ցառաջ)— Ուզում եմ տրամ. ակնարկ մը նետել Շանկայի հայ գաղութի անցեալին ու ներկային վրայ։

Մեծ պատերազմից առաջ Հայեր կային արդէն Չինաստանի մէջ եւ ըզբաղւում էին առեւտուրով։ Բայց այդ սեւ օրերից ասդին աւելի բազմացաւ հայութիւնը Շանկայում։ Հիմա ոչ միայն կը գտնուին առեւտրականներ, այլ ամէն դասակարգի եւ արհեստի Հայեր, որոնց մեծամասնութիւն կը բաղկանայ Ռուսահայերէ, իսկ քանի մը ընտանիք՝ Թրքահայեր։ Մինչեւ 1933, նրանք չէին կարողացել կազմել միութիւն մը, որովհետեւ մինչեւ այդ հազիւ յաջողել էին իրենց անհատական ցաւերը դարմանել։ Իսկ յիշեալ թուականին թէեւ քանի մը ազգասէր Հայեր ջանացել են կազմել բարեխնամ միութիւն մը, բայց, դժբախտաբար, երկարատեւ չէ եղել անոր կեանքը, տեղական անյարմարութիւնների պատճառաւ։ Եւ մինչեւ վերջերս մնացել էին առանց հայկական ոեւէ մի միութեան։ Բայց 1938 յունիս ամսին կրկին անգամ քանի մը ազգասէր Հայեր կը հաւաքուին ու կը հիմնեն բարեգործական միութիւն մը՝ հաստատուն հիմերի վրայ՝ նախագահութեամբ Գ. Հայկ Աստուածատանի։

Գնահատելի է այս նորածին միութեան աշխատանքը։ Ցիշենք մինչ օրս իր կատարած բարեգործական գործերը։ Ա. Կարողացաւ վարձել շէնք մը, ուր կը գտնուին՝ եկեղեցին, գրասենեակ, դասարան, ժողովատեղի, իսկ շէնքի կողքին կը գտնուի երիտասարդութեան համար մարմնամարզի դաշտը, թէնիսի եւ վոլիբոլի, ուր ամէն կիրակի եւ տօն օրեր երկսեռ երիտասարդներ կուգան մարզանքով զբաղելու։

Մանուկների համար, որոնց օտար դպրոցներ կը յաճախեն, հայկական դասեր տեղի կ'ունենան կիրակի օրերը. իսկ արձակուրդի ընթացքին՝ շաբաթը երկու անգամ։ Նոյնպէս հայերէն դասեր կը տրուին այն երիտասարդները, որ հայերէն գրել կարդալ չեն գիտեր։ Դասերը տեղի կ'ունենան նախաձեռնութեամբ Գ. Լ. Սարգիսեանի որ հայկական բարձր ուսում առած է Թիֆլիսի մէջ։ Ամբողջ տարուան ընթացքին, երիտասարդութեան կողմից տեղի ունեցան հանդէսներ՝ Նոր տարուան, Վարդանանցի, Զատիկի, Սասունցի Դաւիթ եւ ուրիշ տօներու առթիւ։ Մայիս 7ին տեղի ունեցաւ մի մեծ ներկայացում, ուր ամբողջ գաղութը ներկայ էր։ Դերասաններու մի մասը իրենց դերերը գոց էին սորված՝ հայերէն գրել-կարդալ չգիտնալով։ Տօնեցինք նաեւ Մայիս 28ը ճիշդ օրին, եւ վերջապէս Միութեան տարեկան հանդէսը։

Այս տարուան ընթացքին գաղութս այցելեց Աւօղիկ վրդ. Ղազարեան, որ գտնւում է Խարբինում եւ իր ամէն մէկ այցելութեան քաջալերում է գաղութս՝ իր խրախուսիչ քարոզներով։ Այս փոքրիկ գաղութը, որ այլասերման ենթակայ էր, այժմ, շնորհիւ իր միութեան, վերակենդանացաւ։ 1938 սեպտեմբերին, երբ ծանօթանում էի Շանկայի հայութեան հետ, շատ մը մարդիկ կային որ հայերէն մէկ հատիկ բառ չէին գիտեր եւ ռուսերէն կը խօսէին, բայց այժմ իրենք էլ գոհ են որ իրենց մայրենի լեզուով կը խօսին։ Այժմ մեր բոլորիս նպատակն է գործել պայքարել այլասերման դէմ եւ օրէ օր աւելին ընել։ Լուսաւորել մեր մանուկները որ հայկական ոգիով սնանին, Հայու պէս մտածեն, բայց եւրոպական ձեւով գործեն։

Հազար երանի մեզ որ այսքան չարչարանքներից, կոտորածներից վերջ կենդանի ենք եւ ապրում ենք իբրեւ ցեղ մը՝ ազգերի շարքին, հոգ չէ թէ՝ ցիր ու ցան։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ

Ֆիզիքապէս եւ բարոյապէս այր մարդը աւելի երկար ժամանակ այր մարդ է, քան կինը՝ կին։

Պալզաք

Մահը միայն անոնց համար է, որոնք կ'ապրին տրտմած աշխարհի սիրով։

Գօթիէ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»ը

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

Հայաստանի օդանաւային խորհուրդի նախաձեռնութեամբ, մարզական-հրաձգային մրցումներ կատարուեցան Երեւանի, Լենինականի, Կիրովականի, Դիլիջանի, Ալավերդիի եւ ուրիշ շրջաններու մարզական-հրաձգային վարպետներու մասնակցութեամբ։ Փոքր տրամաչափ հրացանի առաջնութիւնը շահեցաւ Երեւանի զունդը, կանգնած եւ ծունկի՝ 300 մեթր հրացանաձգութեան մէջ՝ Լենինականի զունդը։

ԾԻՐԱՆԻ ՀԻՒԹ

Երեւանի պահածոյի գործարանը առաջին անգամ ըլլալով այս տարի սկսաւ արտադրել ծիրանի հիւթ։ Այս հիւթը կ'ուղարկուի Խ. Միութեան զանազան քաղաքները եւ կը գործածուի իբրեւ ըմպելիներու լցոյցիչ։ Այս հիւթէն մինչեւ յուլիսի վերջը պատրաստուած է 25 հազար տեղուլիտր։

ԿԻՐՈՎԱԿԱՆԻ ԹԱՏՐՈՆԸ

Վերջերս Երեւանի մէջ տեղի ունեցած թատրոններու բազմատոութեան մէջ, առաջին տեղը շահած է Կիրովականի թատրոնը, որ օգոստոսին պիտի մեկնի Մոսկուա՝ մասնակցելու համար համամիութենական գիւղատնտեսական ցուցահանդէսին։ Թատերախումբը Մոսկուայի մէջ պիտի ներկայացնէ Լ. Միքայէլեանի «Գոշը» եւ Ա. Գուլակեանի «Արշալոյսինը»։

ՇԱՔԱՐԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ

Համաձայն համայնավարական կուսակցութեան 18րդ համագումարին, հինգերորդ հնգամեակին Հայաստանի մէջ պիտի կառուցուի շաքարի գործարան մը։ Մոսկուայէն Հայաստան եկած է յատուկ մարմին մը, որ քննութիւններ կը կատարէ՝ Սպիտակի շրջանի Համամլու գիւղին մօտ։ Այդ վայրը յարմար նկատուած է՝ իր երկրաբանական եւ ուրիշ յատկութիւններուն պատճառաւ։ Գործարանին հողը պիտի ունենայ 170 հեկտար տարածութիւն, հաշուելով նաեւ բանուորական աւանի եւ գործարանին պատկանող շէնքերու տարածութիւնը։ Շինարարութիւնը պիտի սկսի 1940ի սկիզբը եւ պիտի աւարտի 1941ին։ Համամլուի գործարանը պիտի արտադրէ օրական 1200 կենտներ շաքար։ Ցանձնաժողովը քննած է նաեւ ճակնդեղի ցանքը աւելցնելու խնդիրը եւ որոշած է այդ նպատակին յատկացնել 3000 հեկտար նոր հողեր՝ Համամլուին մերձակայ եւ այժմ անջրդի վայրերէն։ Այդ հողերը ոռոգելու համար պիտի բացուի ջրանցք մը։ Գործարանի կառուցման յատկացուած է 25 միլիոն րուբլի։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ինչպէս գրած էինք, յուլիս 18ին ամբողջ Խ. Միութեան մէջ մարզական մրցումներ կազմակերպուեցան։

Նոյն օրը, առաւօտեան, Երեւանի մէջ տողանցք կատարեցին մարզական ակումբներու անդամները։ Ցետոյ սկսան 1000 եւ 500 մեթր վազքի մրցումները, որոնց մասնակցեցան 525 հոգի։ Կէս օրին, Լենինի հրապարակին վրայ, տեղի ունեցաւ հեծանիւի ավտոդմեւ արշաւը, որուն մասնակցեցան 20 շրջաններու ներկայացուցիչները։ Իսկ երեկոյեան տեղի ունեցան մարզական խաղեր, մարզական սթատիոնին մէջ։ Մրցումներուն ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը։ Գնդակախաղի մրցում մը կատարեցին Երեւանի եւ Թիֆլիսի խումբերը։ Մրցումը վերջացաւ ի նպաստ Երեւանի 2 – 0։ Բաքուի «Դինամօ» եւ Երեւանի «Կառուցող» խումբերու պաքեթբոլի մրցումը աւարտեցաւ 40–17 արդիւնքով՝ ի նպաստ Երեւանի։

Մրցումներէն վերջ, Երեւանի զանազան վայրերուն մէջ տեղի ունեցան խրախճանքներ։

ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Երեւանի պատանիներու յատուկ ներկայացումներ սարքող թատերախումբը, «Ա. Միկոյեան», Բասարգեչարի շրջանէն վերջ անցած է Մարտունիի շրջանը, ուր կը ներկայացնէ «Կոյր Երաժիշտը» եւ «Փարոսի Կրակներ» փիէսները։

«Հաթայը [illegible] Հալէպը մեզի դէմ [illegible]»

«Սօն Փօստա» այս խորագրով տակ կը հրատարակէ իր Դամասկոսի թղթակցին մէկ գրութիւնը.

— «Հաթայի վերջնականապէս Թուրքիոյ վերադարձուելէն վերջ, հոս ուղղակի մեզ չհաշտեցող խնդիրներուն գլուխը կը գտնուի Հաթայէն տեղի ունեցած արտագաղթին շուրջ բոր-բոքումները։ Գաղթողներուն մեծ մասը Հայերը կը կազմեն։ Անոնց մէկ մասը, հինէն ի վեր Հաթայի մէջ Ֆրանսացիներուն կամ արաբ ազգայնականներուն հետ միանալով Թուրքերուն դէմ շարժողներ են։ Բայց մեծամասնութիւնը, այլապիսիներու խօսքերէն խաբուելով գաղթողները կը կազմեն։ Իրենք զիրենք անտեղի կերպով վտանգի մէջ ենթադրելով գաղթելու որոշում տուող այս տարրը, երբ Սուրիոյ սահմանը անցնելով Սուրիոյ զանազան կողմերը կը ցրուի, բնականօրէն Թուրքերու դէմ զանազան կեղծիքներու քարոզութիւններ կը կատարէ։ Արաբներն ալ, անոնց վերաբերեալ պատմութիւնները կրկնապատկելով, յաւելուածներով կը կրկնեն իրարու։

Այս չափազանցութիւնները նախ գաղթողներու թիւին շուրջ կատարուեցաւ։ Անոնց թիւը, բուռն պատմութիւններու համաձայն, մինչեւ 45 հազարի բարձրացաւ. մինչ զանազան ազգերէ բոլոր գաղթողներուն թիւը միայն 14 հազարէ բաղկացած ըլլալը ֆրանսական իշխանութիւնները պաշտօնապէս զեկոյցով մը յայտարարած էին։

Երկրորդ չափազանցութիւնն ալ, վերջ գտաւ։

Երկրորդ չափազանցութիւնն ալ, Թուրքերուն եւ մասնաւորաբար Թուրք պաշտօնեաներուն գաղթողներուն հանդէպ ցոյց տրուած դէշ վերաբերմունքի մասին էր։ Այս կէտին մէջ խնդիրը ոչ թէ միայն չափազանցութենէ, այլ թերեւս բոլորովին յերիւրածոյ պատմութիւններէ կը բաղկանար։ Կարճ ժամանակի մը մէջ գաղթելու որոշում տուած եւ զայն գործադրած այս գաղթականները, երբ ուզած են իրենց կարգ մը գոյքերը ծախել, գնող չկարենալ գտնելով, «իրենց հողին մաս կազմող» գոյքերը աժան կերպով ձեռքէ հանած են եւ այս պարագան ոեւէ կերպով մարսել չկարենալով, հազ ու վախով կ'ողողեն իրենց շրջապատը։ Այս մորմոքումը չափազանցնելով կ'ակնկոծի եւ Թուրքերուն կեղեքում կատարած ըլլալուն ձեւը կը տանեն։

Այս կեղեքումին ասոպինանը ըմբռնելու համար, կը բաւէ կարդալ Հայու մը արաբական թերթի մը ըրած պատմութիւնը.

— Հայը գաղթած ատեն կառավարութեան համաձայնութեան հակառակ, ուզած է ոսկիները փախցնել։ Պանիրի ամանի մը մէջ կը պահէ զանոնք։ Սահմանի մաքսային քննութեան ատեն, երբ թուրք պաշտօնեաները կը հարցնեն թէ ոսկի ունի՞ թէ ոչ, Հայը «ոչ» կը պատասխանէ։ Բայց, նոյն միջոցին, իր քովը գտնուած փոքրիկները երբ ոսկիի խօսքը կը լսեն, անմիջապէս մտաւոր ակնարկներով պանիրի ամանին նայիլ կը սկսին։ Ասոր վրայ պաշտօնեաները կը կասկածին եւ պանիրի ամանը կը քննեն, ոսկիները մէջէն կ'ելլեն։ Ոսկիներուն տէրը աւելի ետքը կեղեքումի պատմութիւն կը պատմէ եւ պատմած ատեն ալ, «Թէեւ ես չկրցայ փախցնել, բայց ուրիշները տեսակ տեսակ խաղերով շատ ոսկի փախցուցին», կ'ըսէ։

Այս կարգի կեղեքումներու տարածայնութեանց դէմ ալ, Ֆրանսացիները, իրենց հրատարակած վերոյիշեալ զեկոյցին մէջ պէտք եղած կերպով յայտարարեցին ճշմարտութիւնը։ Մանրամասնօրէն յայտնեցին որ, թէ Թուրք ժողովուրդին եւ թէ Թուրք պաշտօնեաներուն կողմէ ոչ մէկուն դէմ վատութիւն չէ կատարուած։ Միայն թէ, պարապ տեղը գաղթած բնակչութեան մեծ զանգուած մը հիմա հոս հոն ցրուած, առանց գործի եւ բոյնի, նպաստով կ'ապրին»։

ՕՐ. ՄԱՔՐՈՒՀԻ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ

եւ

ԹԱԴԻՈՍ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ

ամուսնացած

Փարիզ, 6 օգոստոս 1939

Սէրը՝ հովէն յափշտակուած բոյսի մը հունտին նման կ'անցնի շուտով, բայց երբ ան մեծնայ սիրտին մէջ, անոր հետ միայն կարելի է խլել զայն, որպէս արմատացած ծառ՝ հողին խորը։

Սիրոյ մէջ ըլլալով՝ միեւնոյն ատեն արժանապատուութիւնը պահել միայն կնոջ տրուած է։

Սէրը արեգակն է, որ կը կենդանացնէ, կ'ազնուացնէ, կը վերատեղծէ։

ՀԷՆՐԻԿ ՍԷՆԿԷՒԻՉ

⁂ 1793ին, Մարի Անթուանէթ թագուհին, մեղադրուելով հայրենիքի դաւաճանութեամբ, գլխատուեցաւ։

⁂ Նափոլէոն մեռաւ գերութեան մէջ, ապրելով միայն 52 տարի։

⁂ Նիւ Եորքի մէջ կը գտնուի աշխարհիս ամենաբարձր շէնքը, որ ունի 380 մեթր բարձրութիւն, եւ բաղկացած է 86 յարկերէ։ Այս անհաւանելի շէնքը Փարիզի հռչակաւոր Էյֆէլի աշտարակէն 80 մեթր աւելի բարձր է։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (99)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

ԳԱՒԱՌԻ ՊԱՍԹԻՅԼ ՄԸ

Ա.

ԼԱ ԹՈՒՐԿ

Աւելի քառասուն տարի առաջ, Լէնեըլէի կողմէն Ֆուժէրի անտառը մտնելով Բարինեէի կողմէն դուրս ելլող ճամբորդը, այս մեծ ու խորունկ անտառին սահմանին վրայ տխուր հանդիպում մը կ'ունենար. Այս ստուար թաւուտին ապաստանին պէս, յանկարծ իր դիմացը կ'ելլէր Լա Թուրկը։

Ողջ Լա Թուրկը չէ, մեռած Լա Թուրկը։ Ճաթռտած, այրած, զառնուած ու քանդուած Լա Թուրկը։ Կործանումը շէնքին համար այն է՝ ինչ որ է ուրուականը մարդուս համար։ Չկայ աւելի եղերական տեսարան մը քան այս Լա Թուրկը։ Աչքի առջեւ տեսնուածը անտառին ծայրը շարագործ մը պէս մէջ մինակ բարձրացած կլոր աշտարակ մըն էր։ Ցից ժայռի զանգուածի մը վրայ, այդ աշտարակը գրեթէ հռովմէական երեւոյթ ունէր, այնքան որ կանոնաւոր եւ հաստատուն էր, եւ այնքան որ այդ զանգուածին մէջ իշխանութեան բիրտ գաղափարը միացած էր անկումի գաղափարին։ Նոյնիսկ քիչ մը հռովմէացի էր այդ, որովհետեւ ռոմանական էր։ Իններորդ դարուն սկսած և տասներկուերորդ դարուն երրորդ խաչակրութենէն վերջ աւարտած էր։ Բացուածքներու ականջաւոր յենարանները կը մատնանշէին իր տարիքը։ Մարդիկ կը մօտենային, ցից զառիվերէն կը մագլցէին, բացուածք մը նշմարելով կ'որոշէին ներս մտնել, ու ներս մտնելէ վերջ՝ պարապութիւն։ Կարծես թէ գետնին վրայ ուղիղ դրուած քարէ փողի մը ներքին կողմն էր։ Վերէն վար ոչ մէկ բաժանում չկար, ոչ տանիք, ոչ ձեղուն, ոչ տախտակամած։ Կամարի բաժանումներ, հին ձեւ թնդանօթի ճեղքեր, զանազան բարձրութեամբ կրանիթէ ազատներու շարքեր. յարկերը մատնանշող լայնքին դրուած քանի մը փօթրլներ, որոնց վրայ ալ գիշերային թռչուններու ծիւեր (կիւաքէ) կային։ Հսկայական պատնէշը հիմին կողմը 15 ոտք եւ գագաթին կողմն ալ 12 ոտք բարձրութիւն ունէր։ Հոս ու հոն ճեղքեր ու ծակեր կային որոնք դուռներ եղած էին առանց եւ որոնց պատին մթին ներքնակողմը սանդուխներ կը տեսնուէին։ Գիշերը հոն մտնող անցորդը բուին, այծուկ եւ թռչնագորն թռչուններուն աղմուկները կը լսէր, ոտքերուն տակ մացառիկներ, քարեր, սողուններ, գլխուն վրայ ալ, աշտարակի բերանը եղող և մեծ հորի մը բերնին նմանող սեւ բոլորէն շրջանակէ մը անդին աստղերը կը տեսնէր։

Երկրին հին աւանդութեանց համաձայն այս աշտարակին վերի յարկերը, Ցուդայի Թագաւորներուն շիրիմի դուռներուն պէս, իրենց իր վրայ դարձող, բացուող ու գոցուող եւ պատին մէջ կորսուող մեծ քարէ մը պատրաստուած դուռներ կային։ Ամիս կոչուած եւ անկիւնաձեւ ու երկարու մէջ անցուած քանդակներու պէս Խաչակրութենէն ներմուծուած ճարտարապետական ոճ մը։ Երբ այս դուռները գոցուէին, անկարելի էր զիրենք վերագտնել, այնքան որ պատին միւս քարերուն հետ լաւ մը խառնուած էին։ Այսօր Անթի-Լիբանանի, Տիւրի 12 քաղաքներու երկրաշարժէն ազատած խորհրդաւոր քաղաքներուն մէջ, կը տեսնուին տակաւին այս տեսակ դուռներ։

Բ.

———ԽՐԱՄԱՏԸ

Խրամատը ուրկէ փլատակներուն մէջ կարելի կ'ըլլար մտնել, հանքի բացուածք մըն էր. Էրարի, Սարտիի եւ Փականի հետ միասին գործին լաւ տեղեակ եղողի մը համար այս հանքը շատ խելացիօրէն շինուած էր։ Ֆահանայի մը գդալին նմանող հնոցի սենեակը, ճեղքելու պարտաւոր եղող աշտարակի զօրութեան հետ լաւ կը համեմատէր։ Ան նուազն երկու քընթալ վառօդ պէտք էր պարունակած ըլլալ։ Ուղիղ գլանէ մը աւելի արժող օձապտոյտ գլանի մը միջոցաւ կը հասնէր հոն։ Հանքին յառաջ բերած փլուզումին հետեւանքով հաւի հակիթէ մը չափ տրամագիծ ունեցող վառօդի գլանաքարին պատուածքը յատակօրէն կ'երեւար։ Պայթումը պատնէշին վրայ խոր վէրք մը բացած էր ուրկէ պաշարողները կրցած ներս մտնել։ Այս աշտարակը հաւանաբար զանազան ժամանակամիջոցներու մէջ կանոնաւոր պաշարումներու ենթարկուած էր։ Ռմբիկներով ծածկուած էր, եւ այդ ռմբիկները ամէնքն ալ միեւնոյն շրջանին չէին պատկաներ։ Ամէն պայթուցիկ նիւթ պատնէշ մը կէտկէտելու իր յատուկ ձեւն ունի։ Ամէնքն ալ այս աշտարակին վրայ իրենց խոշոր վէրքերը թողած էին. Տասներկուերորդ դարու քարէ գնդակներէն մինչեւ տասնըութերորդ երկաթէ գնդակները։ Խրամատին մուտքը գետնայարկին վրայ էր։ Խրամատին ճիշդ դէմը, աշտարակին պատին մէջը, ժայռին մէջ փորուած ստորերկրեայ խուցի մը դռնակը ծայր կուտար։ Այդ ստորերկրեայ խուցը կ'երկարէր ու կը մխրճուէր աշտարակի հաստատութեան մէջ մինչեւ գետնայարկի սրահին տակը։ Այս խուցը, որուն երեք քառորդը լեցուած էր, 1835ին Պէռնէի հնագէտ Օկիւստ Լը Բրէվօի [illegible] շնորհիւ մաքրուեցաւ։

Գ.

ՄՈՌԱՑՈՒՄԻ ՏՈՒՆ

Այդ ստորերկրեայ խուցը մոռացումի տունն էր, կամ զնդանը։ Ամէն աշտարակ իրենը ունի։

Այս ստորերկրեայ զնդանը, նոյն ժամանակներու շատ մը պատժական խուցերուն նման, երկու յարկաբաժին ունէր։ Առաջին յարկը, որուն մէջ դռնակի կողմէն կը մտնուէր, լայնօրէն կամարաձեւուած սենեակ մըն էր, գետնայարկի սրահին հետ միեւնոյն ուղղութեան վրայ։ Սենեակին ներքնակողմը երկու զուգահեռական եւ ուղղահայեաց ակօսներ կը տեսնուէին, որոնք մէկ պատէն միւսը ուղղուած էին անցնելով կամարէն ուրահեղ խորապէս արմատ ձգած էր իրենց հետքը եւ որոնք երկու սայլակի հետքերու կը նմանէին։

(Շար.)

տական կառավարութեան կարգադրութեանց մասին. —

Ա. 10 միլիոն ֆրանքը արդէն իսկ դրուած է մարզպանին տրամադրութեան տակ՝ գաղթականներու օգնութեան գործածուելու համար:

Բ. Հրամայուած է անյապաղ կարգադրել Լիբանանի մէջ հողերու գնումը՝ Մուսատաղի Հայերուն համար:

Գ. Հրամայուած է առանց ծախքի եւ ձեւակերպութիւններու կատարել գաղթականներու լիբանանեան հպատակութեան խնդիրը:

Թէ՛ այս եւ թէ խալամ գաղթականներու, ինչպէս նաեւ Սանճաքի կաթոլիկ կրօնական հաստատութեանց ապահովութեան վերաբերող որոշումներուն գործադրութեան մօտէն հետեւելու համար է՝ որ Գ. Գ. Կոթըռօ եւ Փօլ տիւ Վէու յանուն Միջերկրականեան Կոմիտէին Պէյրութ գացած են:

Փարիզի Ցանձնաժողովին զեկոյցը

ԽՄԲ. — Բարեգործականի Նախաձեռնութեամբ կազմուած Համագանակից յանձնախումբեն (Փարիզ եւ շրջակայք) ստացանք հետեւեալ զեկոյցը. —

Համգանակից Յանձնախումբիս Դիւանը, իր յաջորդական նիստերուն մէջ որոշեց. —

1. Արձակուրդի հետեւանքով ցրուած հայրենակիցներուն հնարաւորութիւն տալով մասնակցիլ նպաստական օգնութեան հանգանակութեան, ամմէն իսկ կազմել շրջանային ենթայանձնախումբերը, որոնց պարտականութիւնը պիտի ըլլայ, Սեպտեմբերի սկիզբէն ձեռնարկել ընդհանուր հանգանակութեան:

2. Յղղել Փարիզահայ մամուլի ներկայացուցիչներէն, իրենց մասնակցութիւնը բերել յանձնախումբիս աշխատանքներուն:

3. Ապահովել նոյնպէս հայ եկեղեցիներու աջակցութիւնը:

4. Շրջանային ենթայանձնախումբերուն անդամակցելու համար, բացի մասնաւորներու գրուած նամակներէ՝ հրապարակով գիմել բոլոր այս գործին տրամադրելի հայրենակիցներուն, խնդրելով իրենց գործակցութիւնը:

5. Մեկուսացած շրջաններու մէջ գտնուողներուն դիւրութիւն տալու համար, հանրային եւ ծանօթ վայրերու մէջ ունենալ, հանգանակութեան համար պատրաստուած յատուկ տոմսերէն:

Գաղտնի խորհրդակցութիւններ Տանցիկի վէճին լուծման համար

Ինչպէս հաղորդած էինք, Տոքթ. Պիւրքարտ, Ազգաժողովին Տանցիկի վերատեսուչը, Հիթլէրի հետ ունեցած տեսակցութեան տեղեկագիրը հաղորդած է անգլիական կառավարութեան:

Վերջին լուրերու համաձայն, անգլիական կառավարութիւնը սկսած է քննել այս տեղեկագիրը, որ ուղղակի հաղորդուած է լորտ Հըլիֆաքսի: Ազգաժողովին ներկայացուցիչը մտերիմ բարեկամն է Անգլիոյ արտաքին նախարարին, ինչ որ առանձնութիւն կը պատճառէ Լէհերուն: Կասկածողներ կան թէ Տոքթ. Պիւրքարտ կը ջանայ ճիշդ այն դերը կատարել Տանցիկի մէջ ինչ որ կատարեց լորտ Րընսիմէն Չեխոսլովաքիոյ մէջ:

Այս հարցի մասին ալ գաղտնապահութիւն կը տիրէ, այնպէս որ կարելի չէ ստոյգ տեղեկութիւններ քաղել: Իրազեկներ կը հաւատան թէ Հիթլէր որ եւ է առաջարկ չէ ներկայացուցած Տանցիկի վէճին լուծման համար: Ուրիշ աղբիւրէ ալ առաջարկներ չեն եղած: Միւս կողմէ, կը հաւատան թէ Անգլիա ինք ալ որ եւ է առաջարկ չէ ներկայացուցած Հիթլէրի, Ազգաժողովին պատուիրակին միջոցաւ: Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան շրջանակները որոշած են գաղտնի պահել նաեւ Լեհաստանի թելադրութիւնները, եթէ ըլլան:

Տոքթ. Պիւրքարտի տեղեկագրին պատճէնները ղրկուած են նաեւ ֆրանսական եւ պելժիական կառավարութեանց, որոնք Անգլիոյ հետ կը կազմեն Ազգաժողովին երաշխաւորները Տանցիկի մէջ: Պատճէն մըն ալ ղրկուած է Պ. Զէյմպըրլէնի, որ արձակուրդի գացած է եւ ամէն օր հեռաձայնով տեղեկութիւններ կը ստանայ անցուդարձի մասին:

Կը հերքուի այն լուրը թէ Ազգաժողովին պատուիրակը Լոնտոն պիտի երթայ: Պատուիրակը լաւատես կ'երեւայ, եւ յայտարարութեան մը առթիւ ըսաւ թէ ինք յոյսը կորսնցուցած չէ, Տանցիկի հարցը խաղաղութեամբ լուծելու համար: Զրոյցի մը համաձայն, պատուիրակը նոր տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Հիթլէրի հետ:

*** Գերմանական թերթերը իրենց ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած են Տանցիկի վրայ եւ միշտ կը յիշեցնեն գաշնագիրներու վերաքննութեան պահանջը: Կարծողներ կան թէ Գերմանիա պիտի հաւանի մասնակցիլ խորհրդաժողովի մը, եթէ Տանցիկը վերադարձուի:

Միւս կողմէ, կարգ մը թերթեր կը պնդեն թէ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ արտաքին նախարարները բուռն բանավէճ մը ունեցած են Սալցպուրկի մէջ, եւ ի վերջոյ համաձայներ են, Հիթլէրի միջամտութեամբ: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Մուսոլինի խնդրած ծրագիր մը մշակած է, Տանցիկի հարցը խաղաղութեամբ լուծելու համար: Երկու նախարարներուն տեսակցութենէն առաջ, Վարշաւայի իտալական դեսպանը մանրամասն տեղեկութիւններ քաղած է Լեհաստանի վերջնական պահանջներու մասին, միջին ելք մը գտնելու համար:

Մոսկուայի բանակցութիւնները

Գաղտնապահութիւնը կը շարունակուի Մոսկուայի զինուորական բանակցութեանց շուրջ: Նիստերը կը շարունակուին օրը երկու անգամ: Մոսկուայի անգլիական դեսպանը նոր հրահանգներու կը սպասէ, վերսկսելու համար քաղաքական բանակցութիւնները:

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի դիւանագիտական խմբագիրը կ'իմանայ թէ կառավարական շրջանակները տեղեկագիր մը ստացած են, բանակցութեանց ընթացքի մասին: Մթնոլորտը նպաստաւոր է առ այժմ, բայց կը թուի թէ խորհրդային պատուիրակութիւնը առաջարկած է որ համաձայնութեան ծրագիրը աւելի ընդարձակուի, քան նախատեսուած է Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողմէ: Այսպէս, Մոսկուա կ'ուզէ նաեւ քննել թէ ի՛նչ դիրք պիտի բռնեն Անգլիա եւ Ֆրանսա, եթէ պատերազմ ծագի Խ. Միութեան եւ Ճափոնի միջեւ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ արտաքին նախարարը Գերմանիա երթալով, երկար տեսակցութիւններ ունեցաւ արտաքին նախարարին եւ ուրիշներու հետ: Այս առթիւ կ'ըսուի թէ Պերլին կը պնդէ որ Հունգարիա վերջնապէս միանայ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ զինուորական դաշինքին: Նախարարը պիտի այցելէ նաեւ Հիթլէրի

ԶՕՐ. ՖՐԱՆՔՕ Իտալիա պիտի այցելէ յառաջիկայ Սեպտեմբերին: Այս առթիւ արտակարգ պատրաստութիւններ կը տեսնուին Իտալիոյ մէջ: — Զօրավարը հրամայեց ազատ արձակել 45 ամերիկացի գերիներ:

ՈՒԻՆՍԹԸՆ ՉԸՐՉԻԼ, Անգլիոյ ծովային նախկին նախարարը, ինքնաշարժով հիւսիս-արեւելեան սահմանագլուխը գնաց, աչքէ անցընելու համար Մաժինոյի գծին ամրութիւնները: Կ'ըսուի թէ տեղ-տեղ իրեն պիտի ընկերանայ Սպարապետը, զօր. Կամլէն:

ՍԻՈՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ բացուեցաւ Ժընեւի մէջ, մասնակցութեամբ աւելի քան 600 պատգամաւորներու, որոնց 200ը եկած են Պաղեստինէն, իսկ 125ը Մ. Նահանգներէն: Օրակարգի գլխաւոր խնդիրն է Պաղեստինի հարցը: Առաջարկողներ կան որ ընդհանուր գործադուլ կազմակերպուի, բողոքելու համար անգլիական նոր ծրագրին դէմ, որ կը թաղէ Հրէական Տունի հարցը:

ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ՆԿԱՐԻՆ, «Անտարբերօին գաղափարական» գողը, Սերժ Պոկուսլավսքի, որ մաքրած-շտկած էր պատկերը, նոր հարցաքննութեան մը ենթարկուեցաւ առջի օր եւ կրկնեց նոյն պատմութիւնը: Օրէնքը հինգ տարի բանտարկութիւն կը նախատեսէ այս կարգի յանցանքներու համար: Ուստի երիտասարդը բժշկական քննութեան պիտի ենթարկուի, իբրեւ անհաւասարակշիռ: Իր խորթ մայրը իմանալով այս դէպքը, յայտարարեց թէ Սերժ հասարակ սրիկայ մըն է, կինը ձգած եւ բոլորովին անպէտ: Մասնագէտ նըկարիչները խստօրէն կը բողոքեն Սերժի կատարած «սրբագրութեանց» դէմ:

ՀԱԿԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՑՈՅՑԵՐԸ կը ծաւալին Ճափոնի եւ հիւսիսային Չինաստանի մէջ.— Ճափոնի վարչապետը եւ պատերազմական նախարարը բանաձեւ մը մշակեցին, զօրացնելու համար հակակոմինթերնի ուխտը, որ կնքուած է Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետ:

600 ՀՐԵԱՆԵՐ որոնք երեք ամիսէ ի վեր կը թափառին ծովէ ծով, Պոլիս հասան, բայց արգիլուեցաւ ցամաք ելլել, ինչպէս եղած էր Իզմիրի մէջ:

ՍԱՒՐՈՒՈՅ ՄԱՐԶՊԱՆԸ Փարիզ հասաւ, խորհրդակցելու համար կառավարութեան հետ, ֆրանքօթուրք համաձայնութեան եւ Սուրիոյ կացութեան մասին:

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱՔՈԼՈՄԲԻ «Շահրիկեան» ընթերցարանի անդամները կը հրաւիրուին ընդհ. ժողովի, Շաբաթ, 19 Օգոստ., երեկոյեան ժամը 9ին, ընթերցարանի սրահը: Ներկայ պիտի ըլլայ Վ. ՇՇՄԱՆԵԱՆ.

Պլան Մէնիլի հանգանակութիւնը

Նախաձեռնութեամբ Պ. Յ. Պօյաճեանի եւ Պ. Թադէոս Շահպազեանի.—

ՊԼԱՆ ՄԷՆԻԼԷՆ. — Թադէոս Շահպազեան, Մկրտիչ Բարունակեան, Վաղարշակ Քալփաքճեան, Վահրամ Տօլապճեան 50ական ֆրանք, Յովհաննէս Պօյաճեան, Գեղամ Քափամաճեան 25ական ֆր., Գառնիկ Ֆէթլեան, Հմայեակ Մեծատուրեան 20ական ֆր., Խաչիկ Տօլապճեան 10 ֆր. Գումար՝ 300

ՕԼՆԷ-ՍՈՒ-ՊՈՒԱՅԷՆ.— Քիւրքճեան եղբարք 100 ֆր., Կարապետ Գասպարեան որդիք, Աւետիս Բարսեղեան 50ական ֆր., Ցիլլեան ընտանիք 25 ֆր., Կարապետ Քէքճէեան 20 ֆր., Գրիգոր Սամուէլեան, Միհրան Սուլեան 10ական ֆր., գումար՝ 265 ֆր.:

ՓԱՐԻԶԷՆ. Գէորգ Ճէլէմէթեան 50 ֆր., Ցրանսիէն.— Սուրէն Մինասեան, Մովսէս Կիւրճեան, Յարութիւն Մինասեան 50ական ֆր., Ոմն, Թաթուլ Գրիգորեան 10ական ֆր., գումար՝ 170 ֆրանք: Ընդհ. գումար 785 ֆրանք: (Տես «Յառաջ», 15 օգոստոս):

Նանթէռի հանգանակութիւ՞ն

Կարպիս Քէշիշեան, Գրիգոր Սագաեան. Սամուէլ Քէշիշեան, Նաւասարդ Գայեան, Մարգար Թորոսեան 50ական ֆր., Տիրան Գարախանեանեան, Աւետիս Ճէնճեան 30ական ֆր., Լեւոն Աշճեան, Աւետիս Սագաեան, Վահան Տէմիրճեան 25ական ֆր., Վահան Աշճեան, Տիրան Թորոսեան, Լեւոն Գաամաճեան, Պետրոս Գաամաճեան, Գրիգոր Թապիպեան 20ական ֆր., Յակոբ Գալայճեան 10, Արշալոյս Քէշիշեան 5: Գումար 500 ֆր. (Տես Յառաջ 15 Օգոստ.):

Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Անիէռի Մասնաճիւղին ցանկը

Յակոբ Նիկողոսեան 75, Յակոբ Ֆնտըլեան, Արամ Գասպարեան, Ճիլիան Երամեան, Բարթողոմէ Միսաք, Մինաս Պիճեան, Պօղոս Եղամեան, Գասպար Զալեան 50ական ֆր., Վահրամ Երամեան, Արշակ Վարդանեան, Պէնսար Մկրտիչեան, Նազարէթ Պէտէլեան 25ական ֆր., Միհրան Սարգիսեան 30, Ստեփան Պալեան, Մելքոնեան Արթին, Մարտիրոս Կէլիպօլեան, Յովհաննէս Թաշճեան, Անդրանիկ Աղզաեան 20ական ֆր., Յովհաննէս Քէլէճեան 15, Ալֆոնս Մէնէվիշեան, Ստեփան, Էրգեան 5ական ֆրանք: Գումար 680 ֆրանք: (Տես Յառաջ 15 Օգոստ.):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Մաղաքեան եւ զաւակունք եւ պարագաները շ'որհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ գալով եւ հեռագրով ցաւակցութիւն յայտնեցին ՍԻՐԻ՜ ՏԻԿԻՆ ՍՔՆԻԻ ՄԱՂԱՔԵԱՆԻ մահուան առթիւ:

ԺԱՌԱՆԳԱԿԱՆ ԱԶԴ

1939 Յուլիս 6ին Գահիրէի մէջ մեռած է բնիկ Զարշալիպաշի Ստեփան Կարապետ Աճէարեան անուն ազգայինը.

Ցիշեալին ժառանգորդները կը հրաւիրուին ներկայ յայտարարութեան հրատարակման մինչեւ երեք ամիս ներկայանալ Գահիրէի Ազգ. Առաջնորդարանը իրենց ժառանգորդի հանգամանքը հաստատող փաստաթուղթերով.

Սոյն պայմանաժամը լրանալէն յետոյ կատարուած դիմումները ցպիտի կրնան նկատի առնուիլ եւ առ այդ Առաջնորդարանը որ եւ է պատասխանատուութիւն չստանձներ:

Թատերական ներկայացում Կրքէոյլի մէջ

Ղեկավարութեամբ դերասան Գ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ

մասնակցութեամբ Տիկին ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ եւ լաւագոյն սիրողներու

Կիրակի, 20 Օգոստոս, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Սաքրէ Քէօրի սրահին մէջ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՕՐԴԵՄՊԻՆ»

Բարոյալից, ծիծաղաշարժ եւ յուզիչ տրամ 4 արար, եւ

ՔՈՍՄՈՍԸ ՄԵՌԱՒ (ԶԱՒԵՇՏ)

Մուտքի գիներ 7 եւ 5 ֆր., 8 տարեկանէն վեր փոքրիկներու 2 ֆր.,

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէն Ժէռօմի «Հայաստան» ենթակոմիտէի բոլոր ընկերները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկ. Գ. Կոփոյեանի, իր զաւկին փոքրիկին ՎԱՂԱՐՇԱԿ ԿՈՓՈՅԵԱՆԻ կսկծալի եւ եղերական մահուան առթիւ:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ համար Լիոնէն Սողոմոն Պէօզէքճեան 30 ֆրանք կը նուիրէ Հ. Յ. Դ. Թանգարանին:

ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Դիմեցէք խոհ հայ

լուսանկարչատունը՝

Photo d'Art HENRI

11, Av. Bourgain.

Issy-les-Moulineaux

Արժէքաւոր նուէր ամուսնացողներու, ակրանտիւմանք: Արագ պատրաստութիւն Carte d'Identité:

ԲԱՑ Է ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած «ՄԱՐԶԻԿԵՏ»ի ընկերներու կողմէ

Կիրակի, 20 Օգոստ., կէսօրէ ետք ժամը 2ին Նոժանեաններու ագարակին մէջ: Գեղարուեստական ճոխ բաժին

կը բանախօսէ Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Տախքերու մասնակցութիւն 2 ֆրանք

Բլաս տ'Էթուէն առնել թիւ 20 հանրակառքը եւ իջնել օգթեռույի ...

«ՌՍՋՄԻԿԻ ՕՐ»

ԽՆՃԱՏԱԿԻ ՕՐ — ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Նուիրուած Տարօն-Տուրուբերանի հերոսներու յիշատակին

Կիրակի, Սեպտեմբեր 3ին, «Սէնթ-Անտրէի» պար Պեւվէտերի օդասուն պարտէզին մէջ

կը նախագահէ ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

կը խօսի՝ Գեղ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Տախքերու մասնակցութիւն 2 ֆր.

կարելի է առաւօտէն գալ եւ ճաշը հետ բերել:

Քաղաքէն առնել թիւ 25 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան.

Թատերական ներկայացում Մուտօնի մէջ

Սանճաքէն գաղթող Հայերուն օգնութեան Ասնայի Յանձնախումբին կողմէ

Հովանաւորութեամբ ԱՏԱՆԱՑԻ ՎԵՐԱՇԻՆԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

կը նախագահէ Առաջն. Տեղ. Տ. ԿԱՐԱՊԵՏ Ս. ՔՀ. ԵՐԵԽԵԱՆԵԱՆ

կը ներկայացուի ՊԵՐՃ ՊՐՕՇԵԱՆՑԻ

«ՍՕՍ ԵՒ ՎԱՐԴԻԹԵՐ» ՕՓԵՐԷԹԸ

Ղեկավարութեամբ Պ. ԹՐԱԳՕՇԻ եւ իր խումբին

ՊՕՄՈՆ, ՍԻՆԷՄԱ ՖԼՕՐԷԱՅԻ մէջ, 21 Օգոստ. Երկուշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին:

Կ'երգեն՝ Պ. ԳԱՐԵԳԻՆ, Օր. ՍԻՐԶԱՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ, եւ Օր. ՖՐԱՆՍՈՒԱԶԻ ԼԱՑԵԵԱՆ:

Մուտք 5 Ֆր.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «ՆՈՐ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ»Ի Բ. ԹԻՒԸ

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆԻ

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՀԱՅՈՒՀԻՆԵՐ

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 7 ֆրանք, ուրիշ երկիրներ 9 ֆրանք.

Ստանալու համար գիմել՝ Տիկ. Հ. Գիւլխանդանեանի, 30 Rue Lucien Perquel, Montmorency (S. et O.), 4 Barsamianի, 46 Rue Richer, Paris

կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ — ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Մամուլի յանձնուած է Սեպտեմբերի թիւը (60), որով կը լրանայ «Հայ Բոյժ»ի հինգերորդ տարեշրջանը: Անոնք որ կ'ուզեն կանոնաւոր ստանալ վեցերորդ տարեշրջանին ալ, կը հրաւիրուին վճարել նոր տարեշրջանի բաժնեգինը, այլապէս կը դադրեցուի իրենց թերթ ղրկելը:

Դիմել՝ 17, Rue Damesme, PARIS:

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսայի համար 30, արտասահմանի համար 35 եւ 40 ֆրանք (ըստ երկրի):

1940 — «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» ՕՐԱՑՈՅՑ — 1940

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. Պ. Մ. ՄԱՐՍԷՅԼ

Մամուլի տակ է եւ Սեպտեմբեր 30ին լոյս կը տեսնէ 1940 «Գոյամարտ» օրացոյցը ճոխ եւ մաքուր տպագրութեամբ:

Մեր գործակալներէն կը խնդրուի այժմէն կատարել իրենց ապսպրանքները: Բացի գործակալներէն ապսպրանքներ նկատի չեն առնուիր:

Դիմել մեր ընդհ. գործակալի G. Djarayan, 17 rue des Petites Maries Marseille, France.

ՄԱՅՐԵ՛Ր

փրկեցէ՛ք ձեր ցլոց ակռաները փտութենէ

Մաքրել տուէք ամէն գիշեր պառկելէ առաջ իրենց ակռաները DOLINE ALCALINE ակռայի փոշիով (պատրաստուած Տօքթ. Արամ Ճինճեանի formuleին վրայ):

Doline Alcalineի

կանոնաւոր գործածութիւնը կ'արգիլէ ակռաներու փտութիւնը (carie) մանաւանդ կրազրկութեան (décalcification) ենթականերու մօտ:

ՊԱՀԱՆՋԵՑԷՔ

Դեղարաններէն Doline alcaline ակռայի փոշին, մանաւանդ ձեր տղոց համար, ան է որ կ'արգիլէ լինտերու ցաւը զգայնութիւնը եւ բերնի բորբերու կազմութիւնը:

ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԴԵՂԱՐԱՆՆԵՐԸ

Կեդրոնատեղի O. C. P. եւ Ph. BAILLY, 15, Rue de Rome, Ph. CANONNE, 49, Rue Reaumur եւ 88, Bld. Sebastopol, Ph. du NORD, 132, Rue Lafayette. Ph. de la PORTE d'ORLEANS, 4 Place de la Porte d'Orléans, Pharmacie de l'EST, 12, Rue de Strasbourg:

"ՇԻՐԱԿ"

Արեւելքի միակ իսկական օղին եւ ...

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme .. Paris (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-- R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 Ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 18 ՕԳՈՍՏՈՍ
18 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4121
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՄԻՒՆԻ՞Խ ՄԸ...

Կը թուի թէ օրուան հզօրները նոր ռազմախաղ մը կը փորձեն, իրենց կամքը պարտադրելու համար։

Ուրիշ խօսքով, կացութիւնը այնքան ծանրացած է որ, երկու կողմերն ալ կը վախնան պատերազմի պատասխանատուութենէն։ Հետեւաբար, կը փորձեն ուրիշ հնարքներ.

Երկու նոր դէպքեր կը հաստատեն այս պարագան։

Առաջինը՝ Ազգերու Դաշնակցութեան Տանցիկի վերատեսուչին ձեռնարկն է։

Այս պաշտօնատարը՝ զուիցերիացի ուսուցչապետ մը՝ անցեալ շաբթու մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցած էր Հիթլերի հետ։ Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին մինչեւ այսօր։ Բայց, իրականութիւն է որ Տոքթ. Պիւրքհարտ իր եզրակացու-թիւնները անմիջապէս հաղորդեց Լոնտոն. Տեղեկագրին պատճէն-ները առած են, միեւնոյն ատեն, Ֆրանսական եւ շուէտական կառավարութիւնները, ինչպէս եւ Լեհաստան։

Հակառակ խիստ գաղտնապահութեան, անգլիական թերթ մը կը յայտարարէ թէ իր թղթակիցը յաջողած է կարգ մը տեղեկու-թիւններ քաղել այս տեսակցութեան մասին, որ տեղի ունեցած է Տանցիկի նացի շրջանակներուն թելադրութեամբ։

Թղթակիցը կը պատմէ.

Հիթլէր եւ Ազգաժողովին պատուիրակը մինակ էին, տեսակ-ցութեան ատեն։ Հիթլէր պարզեց իր ծրագիրը խաղաղութեամբ լուծելու համար Տանցիկի վէճը, ազատ նաւահանգիստ մը եւ անտեսական առանձնաշնորհներ վերապահելով Լեհաստանի։ Յետոյ բացատրեց թէ Գերմանիա պէտք ունի լեհական ցորենին, թէ կ'ուզէ որ իր ձեռքերը ազատ ըլլան արեւելքի մէջ, եւ թէ պիտի յարգէ արեւմտեան պետութեանց հողային ամբողջութիւնը։

— «Առաջնորդը ճանիցս շեշտեց իր խաղաղասիրութիւնը, աւելցնելով. «Ես վստահ եմ թէ կարելի է ուղղակի համաձայնու-թեան մը յանգիլ. Ես չեմ հաւատար խորհրդաժողովներու, իրենց բազմալեզու համաժամանքով։ Անցեալ տարի ուրիշներն էին (իր խորհրդակցութենները). որ ջանացին յոյլի; գիս։ Հիմա ես պէտք է գտնիմ զանոնք։ Ես կարողութիւն ունիմ խաղաղ կարգադրութիւն. Եթէ գալ, համենը, ինչպէս իտալական Թիրոլի խնդիրը։ Կ'ուզէի այդպիսի կարգադրութեան մը յանգիլ նաեւ Լեհաստանի հետ համաձայն իմ թելադրութեանց. Այլապէս կարգադրութիւն մը ժողովրդականութիւն պիտի չգտնէ. բայց ես կարողութիւն ունիմ ոչ ժողովրդական կարգադրութիւններ ալ ընդունել տալու»։

Ազգաժողովին ներկայացուցիչը կը հարցնէ թէ տակաւին կա-րելի՞ է համաձայնութիւն մը Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ։

Հիթլէր կը պատասխանէ, թօթուելով ուսերը. «Լեհերը շատ հեռուները գացած են իրենց յանձնառութիւններով»։

Անշուշտ կարելի չէ երաշխաւորել այս պատմութեան վաւե-րականութիւնը։ Բայց կարեւորը այդ չէ, այլ բուն իսկ ձեռնարկը, որ լրջօրէն կը զբաղեցնէ շահակից պետութիւնները.

Նոյնքան նշանակալից է երկրորդ իրողութիւնը՝ երեսնօրեայ զինադուլի առաջարկ, նախաձեռնութեամբ ամերիկացի երեսփո-խանի մը։

Այս պատմութիւնն ալ կը կարօտի լուրջ լուսաբանութեան։

Եւ սակայն, բոլորովին անհիմն չէ, քանի որ Ամերիկացին, Համիլթըն Ֆիշ, արդէն իսկ յայտարարութիւններ ուղղած է այդ մասին։ Մնաց որ, ուրիշ աղբիւրներ ալ կը հաստատեն զայն, Վատիկանի անունը եւս խառնելով, իբրեւ բարեխօս։

Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, երկու պարագաներուն մէջ ալ Գերմանիա կը մնայ անհաշտ։ Կը պահանջէ նախ վերադար-ձնել Տանցիկը, յետոյ քննել միւս խնդիրները։

Ինչպէս կը նախատեսէինք անցեալ օր, եթէ իսկապէս ելք մը գտնուի Տանցիկի վէճը լուծելու համար, յաջորդ քայլը պիտի ըլլայ միջազգային խորհրդաժողով մը, աւելի լայն օրակարգով։

Նոր Միւնի՞խ մը։ Դժուար է պնդել։

Նոյն իսկ Լոնտոնի մէջ, ուր օրհնութիւն մը համարեցին 1938 Սեպտեմբերի համաձայնութիւնը, Միւնիխի մէջ, մարդիկ այլեւս չեն հաւատար միջին ճամբաներուն։ Պ. Չէյմպըլէն ինք անգամ յօժարեց իր յուսախաբութիւնը, երբ Հիթլէր կը գրաւէր Չեխո-Սլովաքիան, ամէն գոհացում առած ըլլալով հանդերձ։

Յատկանշական պարագայ մը, այս առթիւ։

Իրազեկ Անգլիացի մը, որ Մոսկուա գացած էր վերջերս, հրապարակաւ կը յայտնէ թէ բոլշեւիկները կը զարմանան որ Անգլիա տակաւին իշխանութեան գլուխ կը պահէ Չէյմպէրլէնը։

«Անոնք բացէ ի բաց կ'ըսեն թէ չեն հաւատար Չէյմպէրլէնի։ Անոնք չեն հասկնար որ եթէ անգլիական կառավարութիւնը բոլորովին փոխած է իր քաղաքականութիւնը և վճռած է չվստահիլ եւ ընդդիմանալ Հիթլէրի, ինչո՞ւ չի գտներ վարչապետ մը որ հաւատայ այս նոր քաղաքականութեան»։

Այսպէս կամ այնպէս, չափազանց մռայլ է կցութիւնը։ Կը գտնուինք անկիւնադարձի մը առջեւ, ուր պիտի վճռուի խաղա-ղութեան կամ պատերազմի խնդիրը։

Գերմանական թերթերը անխուսափելի կը նկատեն պատերազմը, եթէ ձախողին երեսնօրեայ զինադուլը եւ ուրիշ ձեռնարկներ։

Տարակոյս չկայ թէ այս կարգի արտայայտութիւնները սահ-մանուած են ազդելու հանրային կարծիքին, մանաւանդ հակառա-կորդ կողմի բազմութեանց վրայ։

Բայց եւ այնպէս, իրողութիւն է որ բաժակը հետզհետէ կը լորդի, երկու կողմին համար ալ։ Մէկ ճակատը կը պնդէ իր պահանջներուն վրայ, միւսը կարգի կը հրաւիրէ զայն, իբրեւ նախապայման առաջարկելով բանակցութիւն կամ խորհրդաժո-ղով։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐ ՏԱՆՑԻԿԻ ՎԷՃԻՆ ԼՈՒԾՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

30 ՕՐ ԶԻՆԱԴԱԴԱՐ...

Կը հաստատուի թէ խորհրդաւոր ձեռնարկներ կը կատարուին, խաղաղու-թեամբ լուծելու համար Տանցիկի վէճը։

Ծանօթ է Ազգերու Դաշնակցութեան պատուիրակին, Տոքթ. Պիւրքհարտի ձեռնարկը։ Պատուիրակը մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունենալով Հիթլէրի հետ, մանրամասն տեղեկագիր մը ղրկեց անգլիական կառավարութեան, որ անոր պատճէնը հաղորդած է նաեւ լեհական կառավարութեան։

Այժմ կը խօսուի շատ աւելի կարեւոր ձեռնարկի մը մասին։

Մ. Նահանգներու Երեսփ. Ժողովին անդամներէն Համիլթըն Ֆիշ, որ նախագահն է միջխորհրդարանական համագումարին ամերիկեան պատուիրա-կութեան, երեսուն օրուան զինադուլ մը պիտի առաջարկէ, լուծելու համար բոլոր վիճելի խնդիրները։ Նորվեկեան թերթի մը հարցումներուն պատաս-խանելով, Պ. Ֆիշ յայտարարեց թէ երկուշաբթի օր տեսակցութիւն մը ունե-ցած է Գերմանիոյ արտաքին նախարարին հետ, Զալցպուրկի մէջ։ Ու աւելց-ուց.

— «Ըսի իմ խօսակցիս թէ կը խորհիմ առաջարկ մը ներկայացնել, մեղ-մացնելու համար միջազգային ձգտումը։ Իմ ծրագիրս է զինադադար մը առա-ջարկել պատերազմէն առաջ, եւ ոչ թէ վերջը։ Ֆոն Ռիպպէնթրոփ թերահաւ-տութիւն յայտնեց այս մասին։ Մենք խօսեցանք շատ ծանրակշիռ խնդիրնե-րու մասին, բայց չեմ կրնար աւելի բան ըսել, որովհետեւ շատ բաց խօսե-ցանք»։

Ամերիկացի երեսփոխանին ծրագիրն է խորհրդաժողովի մը հրաւիրել Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ արտաքին նախարարները։ Եթէ անոնք չհամաձայնին, հակառակ խնդիրները պիտի յանձնուին իրաւարար ատեա-նի մը, բաղկացած՝ Նորվեկիոյ եւ Շուէտի թագաւորներէն եւ Իռլանտայի եւ Զուիցերիոյ նախագահներէն

Ուրիշ աղբիւրէ մըն ալ հաղորդեն թէ 30օրեայ զինադուլի ծրագիրը յղա-ցած են Գերմանիա եւ Իտալիա։ Ամերիկացի երեսփոխանը իրեն միջխորհրդա-րանական համագումարին պիտի ներկայացնէր զայն, Օսլոյի մէջ։ Նոյն աղ-բիւրին համաձայն, Իտալիա եւ Գերմանիա ատենէ մը ի վեր կը ջանան համո-զել որ նախագահ Ռուզվէլթ կամ ուրիշ ամերիկացի քաղաքագէտ մը առաջարկէ այս ծրագիրը։ Իրենց նպատակն է նայն ձեւով՝ խորհրդաժողովի մը ներկայա-ցնել սահմանային եւ գաղթային խնդիրները, մէջը ըլլալով Տանցիկի, Թու-նուզի եւ Ճիպութիի հարցերը։

Փարիզի պաշտօնական շրջանակներուն մէջ կ'անգիտանան 30օրեայ զի-նադուլի ծրագիրը եւ նոր ռազմախաղ մը կը նկատեն զայն, ճնշելու համար խաղաղութեան ճակատը, որպէսզի նոր Միւնիխ մը ստեղծուի, յանձնելով Լե-հաստանի անդամահատման։ Միւս կողմէ, այս ծրագիրը նոր միջոց մը կը համարուի քառանգամ դիկտատուրա մը հաստատելու, մասնակցութեամբ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ, դուրս ձգելով Խ. Միութիւնը։ Եթէ այս ծրագիրը յաջողի, Գերմանիա եւ Իտալիա կը յուսան իրենց կամքը պարտադրել Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ, զանոնք զրկելով իրենց զինակիցներէն։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻ Է, ԵԹԷ...

Պելժիական թերթ մը կը գրէ թէ Վատիկան երկու ծանուցագիրներ ստացած է, մէկը՝ գերմանական, միւսը իտալական դեսպանէն։ Այս ծանու-ցագիրները յիշելով Լեհաստանի, Ֆրանսայի եւ Թունուզի մէջ Գերմաններու եւ Իտալացիներու կրած նեղութիւնները, կը յայտնեն թէ երկու կառավարու-թիւնները կ'ուզեն խաղաղութեամբ լուծել զանազան վէճեր։ Ուստի հետեւեալ վերջնական առաջարկները կը ներկայացնեն. —

1. Երեսուն օր պայմանաժամ սահմանել, որու ընթացքին երկու կողմերը պիտի զգուշանան որեւէ գործողութենէ, եւ որուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլ-լայն խորհրդաժողով մը սարքել, մասնակցութեամբ Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Գեր-մանիոյ եւ Իտալիոյ արտաքին նախարարներուն։

2. Չորս նախարարները պիտի ջանան համաձայնիլ Տանցիկի հարցին լուծ-ման համար։ Եթէ համաձայնին, Անգլիա մշակուած բանաձեւ պիտի ներկա-յացնէ Լեհաստանի, որպէսզի պատասխանէ թէ ծրագրուած լուծումը կը վը-տանգէ՞ իր անկախութիւնը. Եթէ Լեհաստան ժխտական պատասխան տայ, կը նշանակէ թէ կ'ընդունի առաջարկուած լուծումը։

3. Եթէ կարելի ըլլայ կարգադրել Տանցիկի խնդիրը, այն ատեն երեսնօ-րեայ պայմանաժամը կրնայ երկարաձգուիլ, որպէսզի չորս նախարարները քննեն միւս խնդիրները, փոխադարձ համաձայնութեամբ։ Իտալիա եւ Գեր-մանիա կը յուսան թէ կացութիւնը պիտի մեղմանայ, եթէ միւս պետութիւն-ները ընդունին այս առաջարկը եւ վստահ են որ Վատիկանն ալ գործնապէս պիտի աջակցի։

Կ'ըսուի թէ այս ծրագիրը յղացուած է Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարներուն եւ Հիթլէրի վերջին տեսակցութեան ատեն։

Նոյն աղբիւրին համաձայն, եթէ այս ծրագիրը մերժուի, պատերազմը անխուսափելի պիտի դառնայ, եւ պատասխանատուութիւնը պիտի իյնայ ժո-ղովրդավար պետութեանց վրայ։

Գերմանիա յուզեր ցեղի ցաղ

Բոլորովին տարբեր լուրեր կը հասնին Պերլինէն։ Արտաքին նախարարու-թեան շրջանակներուն մէջ կը յայտարարեն թէ Գերմանիա կրնայ մասնակցիլ ա՛յն խորհրդաժողովին որ յանձն կ'առնէ կարգադրել Տանցիկի վերադարձի ձեւակերպութիւնները։ Թերթերը աւելի սուր լեզու մը կը գործածեն։ Այս-պէս, կուսակցական պաշտօնաթերթ մը, «Անկրիֆ», կ'աղաղակէ.

— «Մենք խաղաղութիւնը պիտի հաստատենք Անգլիոյ հետ կամ առանց

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐ ԲԱՑՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ԱՐՄԻՒՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

750 ՖՐ. ՄՈՒԹՈՒԱԾ ԳԱՂՈՒԹԸ ՄԸ

ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆ-ՍԷՆԹ ԱԼԳԱՆ (Արտէշ), 13 օգոստ. — «Յառաջ»ի կոչին վրայ մեր գաղութին մէջ ալ հանգանակիչ յանձնախումբ մը կազմուեցաւ հետեւեալ հայրենակիցներէ — ընկ. Ս. Պիւլպիւլեան, ընկ. Մանուկ Սարգիսեան եւ Գ. Ալլահեան։Մեր ափ մը հայութիւնն եւս ընդառաջ երթալով, իր ազգասիրական պարտականու-թեան, անմիջապէս հաւաքեց 750 ֆրանք, հակառակ անոր որ ժամը 2 ֆրանքի կ'աշխատին։ Կին մը, Սառա Սարգիսեան (Մշեցի) որ ամբողջ գեր-դաստանը կորսնցուցած է եւ հազիւ կ'ապրի, 100 ֆրանքով իր մասնակ-ցութիւնը բերաւ, ըսելով,—15 օրուան աշխատանքս է որ կը նուիրեմ ուրա-խութեամբ։ — Յանձնախումբ։

ԽՄԲ. — Հանգանակութեան մաս-նակցած են.— ՍԷՆ ԺԻՒԼԻԷՆ՝ 392 Ֆր. Ֆլավիաք՝ 185 Ֆրանք, Տիմեշօ՝ 130 Ֆրանք, Ապոլան՝ 30 ֆրանք։ Ման-րամասնութիւնները պիտի հրատարա-կենք առաջին.

ՄԱՐՍԷՅԼ, 16 օգոստ. — Ամէն Հա-յու տարրական պարտականութիւնն է օգնել Մուսա Լերան արծիւներուն, իսկ Յառաջի սահըմած խանդավա-ռութիւնը բովանդակ Ֆրանսահայու-թեան մէջ, պիտի մնայ լաւագոյն գործերէն մին զոր «Յառաջ» իր կեան-քի ընթացքին առած է հայ ժողո-վուրդին։ Մեզի կը մնայ գուրգուրալ մեր անկեղծ եւ հարազատ «Յառա-ջ»ին վրայ։

Ներփակ կը ստանաք 400 Ֆրանք որ մեր ամբողջ բնտանիքին համեստ բա-ժինն է։

Անհատական ցանկը մեր բնտանիքին անդամներուն. — Գ. Գ. Ցարութիւն, Նշան, Հայկ, Երուանդ եւ Շահան Շահպազեաններ, Կարպիս Մահմուդ-եան, Հայկ եւ Արամ Պետիկեաններ՝ 50ական Ֆրանք, գումար 400 Ֆրանք։

Կը յուսամ որ մօտ օրէն մեր թա-ղին մէջ ալ հանգանակութիւն մը կատարուի։ — Արամ Պետիկեան։

ՍԷՆԹ - ԱՆԹՈՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆԹ - ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ). — Արուարձանիս մէջ գումարուած եր-կու ժողովներէն վերջ, կատարեալ համերաշխութեամբ, Սէնթ-Անթուա-նի շրջանի համար Սանճաքի հայու-թեան օգնութեան մարմին մը կազ-մուեցաւ, որուն մաս կը կազմեն՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, Ս. Թադէոս Մատրան թաղականութիւնը, Ս. Դ. Հնչ. կուսակցութեան մասնաճիւղը, Ֆրանսահայ ժողովրդ. Միութիւ-նը, ինչպէս եւ կարգ մը յայտնի հայ-րենակիցներ։

Վստահ ենք որ շրջանիս հայութիւ-նը, խոր գիտակցութեամբ իր պար-տականութիւնը պիտի կատարէ հան-դէպ Սանճաքի աղէտեալ մեր եղբայր-ներուն։ Նոյն մարմինը ժողովրդական տոմարով մը պիտի արձանագրէ նուի-րատուները, որմէ վերջը ցանկը պիտի հրատարակուի մամուլով։

Օգնութեան մարմինը կը բաղկանայ հետեւեալ անդամներէն. — Ատենա-պետ՝ Նազարէթ Չէքեան, փոխ-Ա-տենապետ՝ Ղեւոնդ Սարգիսեան, Ա-տենադպիր՝ Սարգիս Ազարեան, փոխ-Ատենադպիր՝ Արամ Շտոյեան, խոր-հրդականներ՝ Արշակ Շրնկիթեան, Հայկազուն Թաքթաքեան, Սարգիս Թորոսեան, Վարդան Սահակեան, Մի-քայէլ Սարգիսեան, Յովակիմ Էլմաս-եան եւ Միքայէլ Մարտիրոսեան։ — Դիւան։

ՑԱՆԿ 25

Շավիլի գաղութէն (Ցանկը յառաջիկային)	2044
Սէն Ժիւլիէն Սէն-Ալպանէն	750
Մարսէյլէն, նախաձեռնու-թեամբ Արամ Պետիկեանի	400
Սեդրաք Գասպարեանց, Գլան-Մէնիլ	100
Սեդրաք Մատիկեանի ձեռքով Փլաս տ'Իթալիի մէջ հաւաքուած (ցանկը յաջորդով)	232
Գումար	3,526
Երէկուան գումարը	82,341
Ընդհ. գումար	85,867

ՎԻԷՆԻ ԲԱԺԻՆԸ

ՎԻԷՆ, 14 օգոստ. — «Յառաջ»ի օգոստոս 12ի խմբագրականը կարդա-լով, այն եզրակացութեան եկայ, թէ մինչեւ այսօր կարեւոր գումար մը ղրկուած չէ Վիէնէն։ Թէեւ մեր գա-ղութէն ալ շօշափելի գումար մը հա-ւաքուեցաւ այդ նպատակին համար, սակայն դրամը կտոր-կտոր եւ մէկ մասն ալ տարբեր հասցէի փոխադրը-ուած ըլլալով, մեր գաղութը «չուքին մէջ մնաց»...։ — Հայ Կամաւորներու Միութեան նախաձեռնութեամբ խոր-հրդակցական ժողով մը գումարուե-ցաւ, որուն մասնակցեցան դաշնակցա-կանները, հնչակեանները եւ ռամկա-վարները։ Այս ժողովին մէջ առաջար-կուեցաւ հաւաքուած գումարը ուղ-ղակի ղրկել Անթիլիաս։ Մինչ այդ, արդէն զանազաններու կողմէ 200ով, 100ով եւ 50ով «Յառաջ»ին ղրկուած էր 1320 Ֆրանքի գումար մը, մինչեւ օգոստոս 6։ Իսկ առած լուրիս համա-ձայն, կազմուած յանձնախումբն ալ (միջկուսակցական) մինչեւ օգոստոս 6, իր հաւաքած գումարը հասցուցած էր 2000էն աւելի գումարի մը։ Կը տեսնէք որ, մեր գաղութէն հաւաք-ուած է 3500 Ֆրանքի գումար մը այս կարեւոր նպատակին համար։ — Իրա-զեկ։

ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՃԱՐԱԿԻՆ ՆՈՐ ԳԱՂԹԱԿԱՅԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Լաթաքիայէն կը գրեն (9 օգոստոս). —

Պասիտի Ճէպէլ Մուսայի գաղթականներուն յատկացուած նպաստը երէկ սկսաւ բաշխուիլ։ Մինչեւ վաղը բոլոր գաղթականներն ալ ստացած կ'ըլլան իրենց բաժինները։

Ինչպէս գրած էինք, Ճէպէլ Մուսայի գաղթականները Պասիտի մէջ կը մնան բացօթեայ դաշտերու մէջ։ Վերջերս սկսած են ծայր տալ կարգ մը հի-ւանդութիւններ, մանաւանդ երախաներու մէջ։ Եղած դիմումներու վը-րայ, գնդապետ Քօլէ 12 հատ ընդարձակ արաբական վրաններ ղրկեց, որոնք հասան երէկ։ Այս վրաններուն մէջ առաւելապէս պիտի պատսպարուին երա-խաները։ Կը կարծուի թէ նոր վրաններ ալ պիտի հասնին։

Հարիւրապետ Կավ, որ վերին հսկիչն է Պասիտի գաղթականներուն, ա-րէկուընէ սկսեալ Տոքթ. Պօյաճեանի տեղ պաշտօնի կոչած է Տոքթ. Մոմճեա-նը, աւելի լաւ հիմերու վրայ կազմակերպելու համար գաղթականներու ա-ռողջապահական գործը։ Կարեւոր քանակութեամբ դեղօրայք ղրկուած է ար-դէն։

Անհրաժեշտ է ազդու դիմումներ կատարել, որպէսզի օր առաջ տեղաւոր-ուին այս գաղթականները, այլապէս աւելի պիտի ծանրանան հիւանդութիւն-ները։

ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՏՈՒՐՔԸ ՉԱՓ ՆԻՑ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ

«Բոլորը կամ ոչինչ»
Իպսէն

Համազգային հանգամանքութիւն բացուած է ի նպաստ Մուսա Լերան հերոսներուն։ Շատեր հայրենիքի տուրք կ'անուանեն զայն, ուրիշներ ազատութեան տուրք։

Հայրենիքի կամ ազատութեան եւ կամ Մուսա Լերան տուրք, էականը այն է որ, ամէն համեմատութիւն պահելով, «Անկախութեան փոխառութեան» նման, Հայը կը գտնուի հայրենասիրութեան չափանիշի մը առջեւ եւ կը հրաւիրուի իր պարտականութիւնը կատարելու լիուլի՝ տոգորուած զոհաբերութեան չքնաղ ոգիով մը։ Սանկ հերոսական հսկայ հանգամանքութիւն մը՝ հերոս հսկաներու համար։

Հայ հոգեւորականը «Ազատութիւն եղբարց մերոց զոհելոց» մաղթելով պիտի մկրտէր այդ սրբազան տուրքը։

Գաղթականի մշտական ցուպը ձեռին՝ Մուսա Լերան հերոսները, լքելով լեռ եւ հայրենիք, իրենց աչքերը չէշտակի յառած են Սփիւռքի հայութեան։

Ջանգուածը, համեստ զատակարգը արդէն սկսաւ կատարելու իր հայրենասիրական պարտականութիւնը

Բոլորին աչքերը յառած են հայ հարուստներուն, կիսուստներուն։

×

Մի քիչ պատմութիւն։ Հրահանգիչ եւ պարտաւորիչ։

1920ին, Պոլիս, Օգոստոս ամսուան մէջ, Աստուածածնի Շաբաթ օրը, Հայկական Դրամատան սրահին մէջ բացուած կը հռչակուի Հայաստանի 20,000,000 տոլարի «Անկախութեան փոխառութիւնը»։ Կը բացակայի Կեդր. Ցանձնախումբին նախագահ Իբրանոսեան Համբ աղան։ Վաճառականութեան հսկայ մը ամբողջ Թուրքիան ափին մէջ առած եւ միլիոններ դիզած։ Եւրոպա ուղեւորած էր առեւտրական գործով։ Բայց բոլորն փափաքն էր որ Աղա Իբրանոսեանի հոյակապ արժանապրութեամբ բացուէր «Անկախութեան փոխառութիւնը»։ Գ. Ա. Խատիսեան, «Անկախութեան փոխառութեան Կեդր. Ցանձնախումբը» ամէն մարզի մէջ զոհացում տուած ըլլալու մտադրութեամբ, կազմած էր միմիայն պահպանողական դրամատէրներէ եւ առեւտրականներէ։ Հետեւաբար Ցանձնախումբը ամէն յոյս եւ ապահովութիւն կը ներշնչէր ազգանուէրական եւ առեւտրական դասակարգի Հայերուն։ Եւ Աղա Իբրանոսեանի նախագահութիւնը լրումն էր ամէն ապահովութեանց։

Եւ բոլորին ակնարկը յառած էր Աղա Իբրանոսեանին, ազգային, իշխանական եւ ասպետական ժեստով մը իր մասնակցութիւնը բերելու Հայաստանի «Անկախութեան փոխառութեան», որ միեւնոյն ժամանակ վեց առ հարիւր տոկոսով, առեւտրական շահաբեր գործ մըն էր։

Եւ այդ մասնակցութիւնը կը յապաղէր։ Կը հաւատային թէ Եւրոպայէն վերադարձին, Աղան պիտի կատարէր իր պարտականութիւնը։

Օրերը կը սահէին։ Եւ Աղան Եւրոպայէն վերադարձին, արկածահար կը վախճանէր։

Հաւաքուած ենք Բերա, Ս. Երրորդութիւն եկեղեցիին մէջ։ Իբրանոսեանի յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուէր։ Անհամար բազմութիւն. Սեղանաւորական եւ առեւտրական հաստատութեանց հոծիրուստր ներկայացուցիչները, պաշտօնական համազգեստներով, լեցուցած են ընդարձակ տաճարը։

Դագաղը մահարձմին վրայ՝ կեցած ծաղկեպսակներու տարափին տակ։

Եւ սակայն կը յապաղի մեռելական արարողութիւնը։

Աղան վճարած չէր նաեւ իր Հայրենիքի տուրքը։ Բերայի Ազգ. Մատենադարանի սրահին մէջ իր եղբօր եւ Հայրենիքի տուրքի Կեդր. Ցանձնախումբին անդամներուն միջեւ ըռկած էր սակարկութիւն։ Սակարկութիւն, որ չէր վերջանար։ Անդիէն յուղարկաւորները սկսած էին ջղայնանալ։

Իբրանոսեանները կը յամառէին, Հայրենիքի տուրքի Կեդր. Ցանձնախումբը վճռած էր տեղի չտալ։ Երկու կողմերն ալ կը գտնուէին անելի մը առջեւ։

Ի վերջոյ յայտարարուեցաւ որ յետաձգուած է Իբրանոսեանի յուղարկաւորութիւնը։ Տաճարը սկսաւ պարպուիլ։ Աննախընթաց խայտառակութիւն։ Նիւթը, զարշելի մամոնան տարած էր յաղթանակը։ Երեւութապէս։

Զորս մեռելաթաղներ, դագաղը տաճարէն վերցնելով, կը զետեղեն գաւիթի պահարանին մէջ, սպասելով որ սկսուած բանակցութիւնները յանգին արդիւնքի մը։

Մեր մամիկները կ'ըսէին թէ՝ մեռելի մը հոգին իր դագաղին վրայ կը սաւառնի եւ երկինք կը թռչի այն ատեն, երբ դագաղը հող իջեցնեն։

Քանի մը շաբաթուան ամուլ բանակցութիւններէ ետքը, միլիոնատէր աղային դագաղը, ողբալի քահանայի մը ընկերակցութեամբ կը թաղուի։

Եւ այսպէս հաշուապէս աղան ոչ «Անկախութեան փոխառութեան» կը մասնակցէր եւ ոչ ալ Հայրենիքի տուրք կը վճարէր։

Այլ առակ լուարուք։

Պոլսոյ «Ճակատամարտ»ի 29 Սեպտեմբեր 1920ի թիւը փռուած է սեղանիս վրայ։ Հոն կը գրէ Պատրուակ-Սեւ վերնագրով։

— «Անկախութեան փոխառութեան Կեդր. Ցանձնախումբի անդամները կը դիմեն Հայ հարուստի մը, խնդրելով որ արդար բաժինը բերէ Հ. Հ. Անկախութեան փոխառութեան։

«Հարուստը կը ճամբէ զանոնք ըսելով

— «Ես Հայ չեմ...։

Ուրիշ մը որուն տունը հայ զոհեր մտնելով թալլած էին, կ'ըսէ.

— «Քանի որ Հայկը տունս թալլեցին, ես դադրած եմ այլեւս Հայ ըլլալէ եւ ըսիս մը անգամ պիտի չտամ փոխառութեան։

—«Մինչեւ որ մեծամասնական վըտանգը չանհետանայ, չեմ կարող մասնակցիլ փոխառութեան, չուզելով վտանգել փոխ տուած դրամներս, կը յայտնէ ուրիշ մը։

«Եւ ժամանակի ջերմ երկրպագուներու առարկութիւնները կը շարունակուին, սուտ գինով չմասնակցելու համար փոխառութեան։

«Պատրուակներ բոլորն ալ, որոնք ոճառի պղպջակներու նման կը ցնդին դառն իրականութեան առջեւ»։

✕

Բայց կայ մխիթարական պարագայ մը, որ կը զովացնէ մեր հոգիները, Մասիսեան անսպառ սարերէն փչող զեփիւռով մը։

Մելքոնեան նուիրատուութիւնն է անիկա։ Մելքոնեան հարազատներ, իրենց 600,000 անգլ. ոսկիի հասնող հսկայ հարստութիւնը կտակեցին Հայաստանի, Հ. Բ. Ը. Միութեան միջոցաւ։

Իբրեւ գործի եւ գործնական ոգիի տէր մարդիկ, անոնք տեսան ռուսահայ հսկայ հարստութեանց փճացումը։ Այդ վտանգին Թուրքիա համբ-լը, ուր փճացան նաեւ պոլսահայ եւ Թրքահայ անհուն հարստութիւններ։ Ո՞վ գիտէ վաղը ի՞նչ վերապահուած է Սփիւռքի հայութեան հարստութիւններուն։

Ջար լեզուները ըսին թէ՝ Մելքոնեանները այս նուէրը ըրին, իրենց եղբօրորդին զրկելու համար ժառանգութենէ։ Իրաւ կամ անիրաւ, դիտակցական ոգիով եղած կամ դիտաւորութեամբ, իրականութիւնը այն է որ Մելքոնեան հարստութիւնը այսօր ազգային հարստութիւն դարձած է։

Մելքոնեանները անմահացան եւ այսօր Կիպրոս Մաղկարլուքի վրայ Մելքոնեան հաստատութեան մէջ կը հանգչին, մշտականանոյշ դափնիներու տարափին տակ։

Ամերիկացիները գեղեցիկ խօսք մը ունին։ «Ազգը կը պատուէ անոնք, որոնք պատուեցին Ազգը»։

Ջմոռնանք նաեւ Նուպարեան ազնիւ Գերդաստանը, որուն անդամներուն նուէրները այս անգամ ալ կը զարդարեն Փարիզի հանգամանքութեան առաջին գլուխը։ Ջկարծուի թէ Նուպարեանները ներկայիս ալ ընդարձակ հողեր եւ կալուածներ ունին Եգիպտոսի մէջ։

Համեստով կը յիշեմ հոգելոյս Դուրեան Սրբազանը, որ գինադադարի շրջանին Փարիզէ վերադարձին, ուր ծանօթացած էր ողբացեալ Պօղոս փաշա Նուպարի, Ազգ. ժողովի բեմէն, լիաբերան կ'որակէր ողբացեալ փաշան «Մէր պատուակա՛ն անձնուորութիւնը»։

Ղարաբաղի մելիքներու արժանակա՛ն սերունդէն։

✕

Գանք հիմա բուն հարցին, որուն համար այդչափ երկարեցաւ մեր գրութիւնը։

Գեղարացի Մելքոնեանները անմահացան։

Ի՞նչ կ'ընէ մեր մեծագոյն հարուստը, նմանապէս Կեսարացի մը՝ Գալուստ պէյ Կիւլպէնկեան։

Փարիզի թերթերը ի զուր կը թըղթատենք որոնելով իր իշխանական նուիրատուութիւնը՝ ի նպաստ Մուսա Լերան քաջաց Արժէններուն։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԿՈՎՏԻԱՅԷՆ

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ

Թող ներեն «Յառաջ»ի ընթերցողները որ յապաղեցաւ Հայ Արիներու Միջազգային Ճամբարէ վերադարձի նկարագրութիւնը։ Անկարելի էր ճամբորդութեան եւ պտոյտներու խճողումի ընթացքին մէջոց մը գտնել ու գրկել օր առաջ։

Թող ներեն նաեւ որ սկաուտական 10րդ համաժողովի աշխատանքներու մասին եւս պիտի գրագիմ յաջորդ անգամին։

Ուրեմն Monzie Castle մեր բանակավայրը ձգել որոշուած էր Յուլիսի 26ի առտուն։ Monzie Castle այդ պարագային հոգիս 12 օր մնացած եղանք, վերջին երեք օրուան յայտագիրը ունեցեց Խոռինպուրկի քաղաքապետութիւնը ինքը յանձն առնել որու ընթացքին կազմակերպուած էր պտոյտներու շարք մը ինչպէս եւ 10րդ սկաուտական համաժողովը ու փակումը ճամբարին։

Յուլիս 25ի իրիկունն է. սկաուտ-գահարներու խումբ մը խոռովուած երկու կողեր կը պտտցնէ բանակավայրին մէջ ու կը բաժնէ իւրաքանչիւր պատուիրակութեան։ Առիկա բարեկամութեան եւ բարի ճանապարհի աւանդական մաղթանքն է Սկովտիոյ։ Կ'առնենք մեր բաժինը ու շնորհակալութիւն կը յայտնենք այս բարի եւ հիւրասէր ժողովուրդին մեզի ընծայած հոգածութեան համար։

Յաջորդ առտու զարթումի թմբուկի կանուխ կը զօրայ ժամը 5ին, հսկայ բանակավայրը ոտքի վրայ է, վրանները կը քակուին, խոհանոցները կը քանդուին ու կը լեցուին փոսերը։ Բանակավայրը պէտք է իր նախկին վիճակը գտնէ, ոչ մէկ աղտեղութիւն, ոչ մէկ թուղթի կտոր։

Վերջին անգամ դրօշները կը ծածանին ու վար կ'առնուին։ Երգերով եւ կանչերով կ'ուղղուինք դէպի օթօքարները որոնք մեզ պէտք է տանին քաղաքին կայարանը։ Ճամբան խըռնուած է հետաքրքիրներու բազմութեամբ մը որ բարի ճանապարհ կը մաղթէ մեզի։ Շոգեկառքն ենք արդէն, սուլիչը կը սուլէ։ Երկու ժամ վերջ արդէն Էտինպուրկ, Սկովտիոյ մայրաքաղաքը, շատերու կոչումով նոր Աթէնքի մէջն ենք։ Մեզի համար արամադրուած է քաղաքին ամենամեծ գիշերօթիկ վարժարանը, որ արդիական ամէն յարմարութիւններով օժտուած դպրոց մըն է, իր մարզարանով, լողարանով, թէնիսի, կոլֆի, ձիի եւն. առանձնայատուկ բաժիններով։ Դպրոցին 50ի մօտ աշակերտուհները կը զոհացնեն մեր ամենափոքր քմահաճոյքները։ Անոնց աշխատանքները եւս դիւրացուցած են արդիական ամենավերջին գործիքներով։ Երեւակայեցէք, ճերմակեղէնները կը լուացուին, կը չորցուին եւ կ'արդուկուին հազիւ քառորդ ժամէն։

Այս քաղաքը, որ ունի կերպասի, ապակիի, ձուլարանի հսկայ հարստութիւններ, ճարտարարուեստականէ աւելի մտային եւ գիտութեանց լուսարան մըն է. իր համալսարանը համաշխարհային անուն ունի։ Տունն է Անգլիոյ գրագէտներու, փիլիսոփաներու եւ գիտնականներու պատկառելի փաղանգ մը, ինչպէս Ուոլթըր Սկօթ, Ուիլեըմ Րոպըրթ, Դաւիթ Հիւմ, եւն։ Փոքրիկ ակնարկ մը Նախապատերազմեան շրջանը աւարտող աշակերտներու խմբանկարներուն վրայ, եւ գտանք նաեւ խումբ մը հայորդիներ՝ 1911—12 Kıt. Demirdjian եւ A. A. Shiridjian, 1912-1913 Otto Baghdassarian, 14-15 Odabachian, 1919–1920 Odabachian։

Իրաւամբ կրնանք « Նոր Աթէնք » կոչել Էտինպուրկը։ Իւրաքանչիւր քայլիդ կը հանդիպիս պատմական հսկայ կոթողներու, եկեղեցիներու եւ իր զմայլելի պալատներուն։

Ճամբարին մասնակցող ամէն սկաուտական խումբ մասնաւոր օթօքարներով եւ ուղեցոյցներով կը պտտին քաղաքին կարեւոր մասերուն մէջ, ուր իրենց կը բացատրուին այդ հնութեանց պատմական կարեւորութիւնը, ինչպէս նաեւ կենդանաբանական պարտէզը որ Եւրոպայի կարեւորագոյններէն է։ Լողանքի աւազաններ զոր քաղաքապետութիւնը լինած է, մեզ զմայլանք կը պատճառեն։ Անոնց մէջ կարելի էղանել մարմնակրթանքի վերաբերեալ ամէն կատարելութիւն։ Արուեստական ալիքները այս աւազանին իրական ծովու խաբկանքը կու տան։ Թագաւորական պալատը իր հնութեանց հաւաքածոյներով, դըրքեր, խճաքարեր, նկարներ եւն. մեծ ուշադրութիւն կը գրաւեն։

Ուրբաթ, 28 յուլիսին, համալսարանի սրահին մէջ կը փակուի սկաուտական 10րդ համաժողովը։ Նոյն երեկոյեան Թագաւորին երկրորդ եղբայրը, Կլուճեսթրի դուքսը կը փակէ Երէց սկաուտներու 3րդ համաշխարհային ճամբարը։

Երեկոյեան ժամը 8ն է. պէտք է ըսել որ հոս արեւը մայր կը մտնէ հազիւ գիշերուան ժամը 10.30ին, դուքսը տեղ կը գրաւէ Էտինպուրկի Murray Field հսկայ մարզարանին պատուոյ ամպիոնին վրայ։ Մարզարանը լեցուն է բազմահազար ժողովուրդով։ Սկաուտները պատրաստ են, դալար դրօշաղարդուած է ամէն ազգի դրօշներով։ Հրաման կը տրուի տողանցքի։ Հայ Արիները դարձեալ ամէնէն առաջ, Հայկական եռագոյնը աղջէկն կը յառաջանան դէպի մարզարանի մուտքը։ Մեր խանդավառ գլխարկով կարճ ժամանակի մէջ կը դրաւենք տեղացիներուն համակրանքը, եւ ժողովուրդը ի տես Հայերու կը բացագանչէ. - Armenia, Armenia, Armenia։ Կայսրու ու կորովի պատուոյ բեմին առջեւէն հայկական եռագոյնը կը ծփի, Հայ Արիներ կը բարեւեն դուքսը որ կը խոնարհի հայկական եռագոյնին առջեւ։ Բեմը կը գոռայ ծափերով— Armenia, Armenia, Armenia։ Եւ այսպէս ամէն ազգէ պատուիրակութիւններ, որմէ վերջ տեղի կ'ունենան կարգ մը խաղեր։

Ամէնէն վերջը դուքսը երկար եւ բարեկամական գիր մը կը կարդայ՝ ուղղուած ամէն ազգի ներկայացուցիչներուն, սկաուտական ազնիւ գաղափարին յաջողութիւն եւ բարգաւաճում մաղթելով։

Համաշխարհային եղբայրութեան այս հսկայ հաւաքոյթը վերջ կը գտնէ եւ 44 ազգերու երիտասարդ, նոր օրերու ասպետները կը ծալլեն իրենց դրօշները, իրենց երկիրներուն մէջ տանելու համար բարիի, գեղեցիկի, պատուոյ եւ հայրենիքի ազնիւ սերմերը.

Ճամբարը լրացաւ, սակայն Հայերուս համար սկսաւ ուրիշ ճամբար մը, մանրանկարը լրացողին։

Ayrshire կոմսութեան երեք քաղաքներ նախաձեռնութեամբ լորտ Roallanի, հայ խումբը ամբողջութեամբ, 25 Ֆրանսացի եւ 14 զանազանազգի մէյ-մէկ ներկայացուցիչներ հիւրասիրելու պատիւը ըրած էին մեզի։

Ուրեմն շաբաթ, 29 յուլիսին, Էտինպուրկէն ուղղակի շոգեկառք կ'առնենք դէպի առաջին կայանը՝ Kilmarnock։ Քաղաքապետութիւնը ճոխ ու բազմազան սեղան մը սարքած է մեզի պատիւ։ Քաղաքապետը իր խորհրդականներով եւ քաղաքային կանոնաւոր կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները խօսք կ'առնեն եւ բարի գալուստ կը մաղթեն, վեր հանելով սկաուտութեան միջազգային արժէքը։ Ճաշէն վերջ մասնաւոր օթօքար մը մեզ կ'առաջնորդէ մեր բանակավայրը զոր սիրով տրամադրած է Լորտ Roallan, իր դղեակին կալուածներուն մէջ։ Անմիջապէս վրանները կը լարուին, իրիկուան ընթրիքը կ'ընենք, պատկէչ առաջ կը կազմակերպուի բանակումի կրակ մը եւ լորտին իսկ ներկայութեան տեղի կ'ունենան խաղեր, երգեր եւն։ Հրահանգ կը տրուի յաջորդ օրը, կիրակի, երթալ եկեղեցի։ Այստեղի ժողովուրդը կրօնամոլ է, բազմաթիւ կրօնական աղանդներ ունին։

Կիրակի առտուն եկեղեցիէն վերջ, կէսօրուան ճաշի համար մասնաւոր օթօքար մը մեզ կ'առաջնորդէ Սկովտիոյ հին գերդաստանի մը ապարանքը, որուն այժմու տէրը իր գերդաստանին 27րդ լորտն է։ Իր ընտանեկան զինանշանը կը ծփայ դղեակին վրայ։ Կը կոչուի Hunder Hunder, որ մասնակցած է հարաւային Ափրիկէի կռիւներուն, լորտ Գէտըն Փաուըլի հետ, ինչպէս եւ գացած է Հնդկաստան, Աֆղանիստան։ Իր այժմու օգնականը, որուն անունը դժբախտաբար մոռցայ, պատերազմէն առաջ Իրանի զինուորական կցորդը եղած է եւ կը յիշէ Եփրեմ խանը, Կիլիկիա վարած է զանազան պաշտօններ, պատերազմէն առաջ թէ վերջ։ Հայերը կը նկատէ քաջ եւ բարի ժողովուրդ եւ չափազանց խնչացին. 85 ամեայ զօրավար լորտ

ՍԵԴՐՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (170)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Դրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Այդպէս էլ արին։ Եւ որպէսզի պաշարեալների զօրութիւնը ցրեն, Հայերը յարձակուեցան քաղաքի ամէն կողմերից. Այնպէս որ Հազարացիք, բոլոր շրջապատի հետ կռուելու համար, ստիպուած էին մարտկոցների պաշտպանութիւնը կիսով չափ նուազեցնել։

Հայերը, որ յայտնի էին իբրեւ ընտիր նետաձիգներ՝ սկսան իրենց տարափը նախ ասպարափակ շարքերի ետեւից տեղալ, ապա հետզհետէ պարիսպներին մօտենալով սկսան վանել դիմադիր Հազարացիներին։ Վերջիններս սակայն հզօրապէս կռւում էին այն խմբերի հետ, որոնք կամենում էին սանդուխներ մօտեցնել պարսպին։ Բացի կարծրաւոր երկաթեայ ծողերից, որոնց մահ էին սպառնում սանդուխաւոր զօրականին, նրանց նետերն էլ քիչ չէին նեղում յարձակող Հայերին։

Այդպիսի մի զօրեղ դիմամարտ ընդունել էր Դրւնոյ աւագ դրան առաջ, ուր մի քանի մարտկոցներ պաշտպանում էին թէ՛ երկաթեայ դուռը եւ թէ կրկնապարիսպը։ Այդ մարտկոցները գրաւելուց յետ հեշտ էր առաջին պարիսպը փլել, որով քաղաքի պաշտպանութիւնը կարծի կը թուլանար։ Այդ պատճառով քաջերի մի հզօր խումբ կործում էր այստեղ։

Բայց մարտկոցների բարձրից տեղացած տարափը եւ մանաւանդ դիւրավառ նիւթերի հրահոսանք թոյլ չէին տալիս Հայերին սանդուխներ մօտեցնել։ Այդ պատճառով յարձակողներին օգնութեան հասան հրձիգ գնդերը։ Նրանք գլխներին վահաններ բռնած եւ խառն ու խառն խըձիկներ գրկած՝ արագ արագ անցան խրամի վրայից եւ պարիսպներին մօտենալով կրակեցին խուրձերը մարտկոցների առաջ։ Դրանց հետեւեցին փայտակիրները, որոնք մի քանի վայրկեանում առհասարակ բանակութեամբ փայտ ու խռիւ դիզելով կրակուած խուրձերի վրայ, մեծ հըրդեհ բորբոքեցին թէ՛ պարիսպների տակ եւ թէ մարտկոցների առաջ։

Բոցածաւալ կրակի ջերմութիւնն ու ծուխը վանեցին մարտկոցների վրայից արաբացի զինուորներին։ Այն ժամանակ հրդեհից աւելի անջրպետներում Հայերն անմիջապէս սանդուխներ դրին եւ սկսան բարձրանալ պատնէշների վրայ եւ այդտեղից էլ մտնել մարտկոցները։

Արաբացիք այս տեսնելով՝ սաստկապէս յարձակուեցան խիզախողներին դէմ. բայց վերջիններին շարունակ հետեւում էին ուրիշ խմբեր։ Ջնայելով որ կրակի ջերմութիւնն ու ծուխը խեղդում էր մարդկանց, այսու ամենայնիւ մարտկոցների վրայ տեղի ունեցաւ կատաղի ընդհարում։ Հայերն ու Արաբացիք կռւում էին ինչպէս վայրերի վոհմակներ. մի կողմից յանդուգն յարձակումը, միւս կողմից յուսահատ ընդդիմութիւնը կռիւը դարձրել էին զարհուրելի. սրեր էին որ հարուածում էին, նիզակներ՝ որ շամփրում էին, վահաններ՝ որ ջախջախւում էին, եւ գիակներ՝ որոնք աչնան տերեւների պէս մարտկոցների բարձունքից թափւում էին աջ ու ձախ։ Եւ սակայն քաջերը քաջերի պատահելով՝ երկու կողմերն էլ մընում էին անպարտելի։

Բայց որովհետեւ ընդհարման կէտերում Արաբացիք հետզհետէ նուազում էին եւ Հայերը, ընդհակառակը, բազմանում, այդ պատճառով առաջինները վերջ ի վերջոյ նահանջեցին։ Հայերը տիրեցին յառաջապահ մարտկոցներին եւ անցան կրկնապարիսպը։ Այդտեղ խռնուող Հայերի եւ անջրպետը պաշտպանող Արաբացիների մէջ դարձեալ փոթորկոտ ընդհարում մը։ Երկու կողմից էլ կոտորած եղաւ, բայց որովհետեւ Հազարացիք նոր օգնութիւն չստացան, ուստի այստեղ էլ նրանք պարտութիւն կրեցին։ Հայերը գրաւեցին կրկնապարսպի տարածութիւնը եւ սկսան քանդել նրա պատուարները եւ հետզհետէ լցնել խրամի մէջ։

Այս անսպաս յաջողութիւնը, որ առաւելութիւն պատճառեց թէ՛ Թաթուլին եւ թէ զաշնակիցներին, առիթ տուեց նաեւ Մարզպետունուն գոհ լինել տարած յաղթութեամբ եւ զօրքի ոյժը խնայելու համար՝ յարձակումը դադրեցնել։

Զօրքի մեծ մասը վերադարձաւ բանակ, իսկ միւսը գնաց աշխատում էր կրկնապարսպի վրայ։ Երեկոյեան դէմ բաւական մեծ տարածութիւն նրանք փլել, յատակել էին եւ դրա հետ միասին խրամը լցրել, այնպէս որ հետեւեալ օրը Հայերը կարող էին մօտեցնել ներքնապարսպին ոչ միայն մեքենաները, այլ փայտակերտ մարտկոցները։

Բայց որովհետեւ Հայերի ունեցած կորուստն էլ աննշան չէր, ուստի Արքայի հրամանով երկրորդ յարձակումը մի քանի օր ուշացրին։ Այդ բոլոր ժամանակ փայտահարները զբաղւում էին Դւնոյ անտառում ծառեր կտրելով, խռիւ պատրաստելով, որոնց մի մասը բերում լցնում էին խրամի մէջ, որպէսզի, որքան կարելի էր, մեծ տարածութիւն ծածկեն ու յատակեն, իսկ միւսը դիզում էին պարիսպների առաջ, որպէսզի ժամանակին հրդեհեն նրան։

Մի քանի օր անցնելուց յետ՝ Թագաւորն ու իշխանները որոշեցին երկրորդ յարձակման սկսել։ Դրա համար վաղ առաւօտեանից սկսան առաջ վարել պարսպահար մեքենաները։ Բոլորն ու էլ կոչուածները, որոնցով գրաւում էին աւելի ցէչ մարդիկ եւ որոնցով միայն խրամատներ պիտի բացուէր, մօտեցնում էին պարիսպներին։ Մանրաշարժ բաբաննները, որոնց պատսպարում էին հարիւրաւոր հոգիք եւ որոնցով աւագին առումբեր էին նետում պատուարները փլցնելու համար, կանգնեցնում էին աշտարակների առաջ։ Թեթեւ բալլիստները, որոնք խոյերի ու բաբանների նման պատսպարաններ չունէին, եւ որոնցով երկարաբուն նետեր կամ սլաքներ պիտի արձակէին, շարում էին պարիսպներից բաւական հեռու, որպէսզի պարսպից տեղացող նետերը չհասնէին նրանց։ Իսկ փայտակերտ մարտկոցները, որոնց թիւը շատ չէր, բայց որոնք իրանց հզօր կազմութեամբ ամենապաշտպան պատնէշներ էին պաշարողների համար, կանգնեցնում էին բուրգերի հանդէպ, որոնցից կարող էին կամուրջներ ձգել դէպի այդ բուրգերը, զօրքեր փոխադրել դրանց վրայ եւ կամ նիզակներ յարձակման յաղթահարելով խոյերով բուրգերը խրամատել։

(Շար.)

ԲԱԶԱՆԼԸՔԻ ՎԱՐԴԸ

«Խ. Հայաստան» կը գրէ թէ Քազանլըքի (Պուլկարիա) վարդը, որ հռչակուած է իր անուշ բոյրով եւ որ խիստ արժէքաւոր կը նկատուի, այժմ կը մշակուի նաեւ Հայաստանի մէջ։ Փորձերը ցոյց տուած են որ Քազանլըքի վարդենին հիանալի կերպով կ'աճի նաեւ Հայաստանի մէջ։ Գոր-ծավարներու խորհուրդը որոշած է այս աշնան տարը հեկտար տարածութեան վրայ ցանել այդ վարդին հունտէն։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՀԱՄԱՐ

Մոսկուայի գիւղատնտեսական ցուցահանդէսին պիտի մասնակցի նաեւ Հայաստան, առանձին տաղաւարով։ Հոն պիտի ցուցադրուին Հայաստանի միրգերը, հացահատիկները, ընտիր գինիները եւ օղիները, բուրդի, խոտերու, մագաղէնի, կաթնամթերքներու տեսակները։

Հայաստանի տնայնագործական համագործակցականը ուղարկած է Սեբաստիայի եւ Արաբկիրի գործած մետաքսի լաւագոյն տեսակները։

Յ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ

Բանաստեղծ Յ. Թումանեանի ծննդեան 70 ամեայ յոբելեանի առթիւ, 1938ին յայտարարուեցաւ համամիութենական մրցում մը՝ անոր լաւագոյն յուշարձանը շինելու համար։

ՁԱՒԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆԻ ԹՈՒԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՆՈՐ ԵՐԳԵՐ

... Նորերով, գունաւոր եւ 36 նըկարներով։ Ալպոմին կը մասնակցին ... Գող-թանէն եւ ռուսերէն, գարդարուած է Տարագրոս։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Ռազմանիւթեր եւ Պուլկարիա

Անգարայի կիսապաշտօնական օր-կանը, «Ուլուս» կը գրէ.

Տրապիզոնի եւ Էրզրումի նաւահանգիստներու պիտի շինուին

Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարեկան բանակումը

ԿԻՐԵՍՈՆ, 12 օգոստ. (Յատուկ)

Սեպուհ Թօքաճեան

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍՈՒՐԻԱ

Հայ Օգն. (Կ.) Խաչի գործը

Գէյրութի Հայ Օգն. Խաչը յուլիս ամսուան ընթացքին՝

1. Դարմանած է 322 հիւանդներ եւ անոնց հայթայթած է դեղեր։
2. 114 հիւանդներու ներարկումներ կատարած է։
3. 29 հիւանդներ զետեղած է զանազան հիւանդանոցներու մէջ։
4. Փոքրիկներու հայթայթած է նեպթէ կաթ։

Նուէր՝ ձեռնարկին

Ամերիկայի մէջ, Մայրիկ Գօզաճեան անուն կին մը, մահէն առաջ 69 տոլար նուիրած է Պէյրութի հայ ճեմարանին։

ՉԻՆԱՍՏԱՆ

Խարպիշի եկեղեցին կողոպտուած

Մայիս 13ի գիշերը, փոթորկալից օդին եւ աւազամրրիկին օգտուելով, չինացի գողեր կը մտնեն Խարպինի Հայոց Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցին, կոտրելով պատուհանի մը ապակիները։ ...

ԱՒՍՏՐԱԼԻԱ

Հայն ի՞նչ կ'ուզէ

ԱՄԵՐԻԿԱ

«Հայրենիք»ի հանգանակութիւնը

«Հայրենիք» թերթի հանգանակութիւնը՝ շէնքի նորոգման համար, օգոստոս 6էն հասած էր 4319 տոլարի։

ՊՈԼԻՍ

Կեդր. վրժ.ի տնօրէնին մահը

Պոլսոյ Կեդրոնական վարժարանի տնօրէնը՝ Յովհաննէս Մէքթէպճեան, որ երկար ատենէ ի վեր հիւանդ էր, մեռած է օգոստոս 7ին։

Համապետական միակ այբուբենը

Խ. Միութեան մէջ կ'արծարծուի միակ այբուբէն մը (կիւրեղեան) ունենալու հարցը։ Թաթարիստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը՝ Տիմաշեւ, ...

ՄԱՐԴԻԿ ՄԻՇՏ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԼՐԱՏ ԵՆ

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները միայն մէկ երեսին վրայ րէջ գրել ու մելանով ։

ՅՈՅՍ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (100)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

Այս սենեակին վրայ մէկ ուրիշ մը կար։ Բուն Մոռացման Տունը հոն էր։ ...

Դ.

ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Անգլիոյ։ Միակ խորհրդաժողովը որուն համար մենք պատրաստ ենք, արեւմտեան ճակատի ժողովն է, ուր պիտի ուզէինք առաջին գիծերուն վրայ տեսնել այն Անգլիացիները որ առասպելներ կը պատմեն եւ սուտ կը խօսին։

Միւս թերթերն ալ կը չեշտեն թէ Տանցիկը պատիւի խնդիր է Գերմանիոյ համար։ Պերլինի պաշտօնական գործակալութիւնը կ'ազդարարէ.

— «Մեր պատիւը չի կրնար արժանագրուիլ որեւէ սակարանի մէջ, Լոնտոն ըլլայ թէ Ժընեւ կամ ուրիշ որեւէ տեղ»

⁂ Նորէն գրոյց կը շրջի թէ Տոքթ. Պիւրքարտ երկրորդ տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Հիթլէրի հետ։

Տանցիկի Ծերակոյտին նախագահը տեսակցութիւն մը ունեցաւ Լեհաստանի պատուիրակին հետ, որ յետոյ Վարշաւա գնաց, խորհրդակցելու համար։

Իտալական մամուլը կը հրաւիրէ Լեհաստանը ուղղակի համաձայնիլ Գերմանիոյ հետ։ Այս առթիւ կոչ մըն ալ կ'ուղղէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, որպէսզի համոզեն Լեհաստանը, յանուն Եւրոպայի խաղաղութեան։

ՊՈԼՍՈՅ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ԿԱԶՄԱԼՈՒԾՈՒՄԸ

Թուրք թերթերը կը գրեն.—

Քաղաքիս մէջ գոյութիւն ունեցող 350 ընկերութեանց մեծամասնութիւնը յարմարած է նոր օրէնքին։

Այն յանձնաժողովը որ օրէնքին գործադրութիւնը դիւրացնելու նպատակով կազմուած էր կուսակալութեան կողմէ առողջապահական, առեւտրական սենեակի, ապահովութեան եւ կրթական տեսչութեան ներկայացուցիչներէն, կարգ մը կէտերու մասին տարակոյսի մատնուելով, գործավարութեան դիմած էր։

Գործավարութիւնը արտօնած է որ իրենց գործունէութիւնը շարունակեն լիսէի շրջանաւարտներուն կողմէ բացուած ընկերակցութիւնները որոնք նախապէս պիտի փակուէին։ Առիկէ զատ որոշուած է ջնջել այն ընկերակցութիւնները որոնք նախապէս հիմնուած են եկեղեցիներու մատակարարութեան համար (Թաղական Խորհուրդներ)։

Քննուած է Վայէմսիի (Երիտասարդ Քրիստոնեաներու Ընկերակցութիւն) կացութիւնը եւ ձեռք բերուած արդիւնքները տեղեկագրով մը գործավարութեան հաղորդուած են։ Գործավարութենէն եկած հրահանգին համաձայն կարգադրութիւն պիտի ըլլայ։

Հատուածի մը կամ համայնքի մը յատուկ բարեգործական ընկերակցութիւն պիտի չհիմնուի, այլ միայն ընդհանուր ընկերակցութիւն։

Գալով օտար ընկերակցութեանց, պիտի արտօնուի որ օտարականները այստեղ ակումբ եւ ընկերակցութիւններ հիմնեն, պայմանաւ որ չգրաւին արտասահմանով։ Միայն թէ վերջ պիտի տրուի իրենց գործունէութեան, եթէ հաստատուի որ օտար քաղաքութիւն կ'ընեն։ Պայման է որ տեղական ընկերակցութեանց ներկայացուցիչները ամբողջովին Թուրք ըլլան։

Քաղաքիս օտար առեւտրական սենեակներուն կացութիւնն ալ կը քննուի։

Մոսկուայի Բանակցութիւնները

ՈՐՈ՞ՆՔ ԵՆ ԳԼԽԱՒՈՐ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Լոնտոնէն կը հաղորդեն թէ Մոսկուայի բանակցութիւններու ընթացքին, պիտի քննուի նաեւ Ծայր. Արեւելքի խնդիրը, թէեւ չի կարծուիր որ կարելի ըլլայ համաձայնութիւն գոյացնել նաեւ այդ մասին։ Բանակցութեանց նիւթ պիտի կազմեն.—

1. — Խ. Միութեան կարելի օժանդակութիւնը այն պետութիւններուն, որոնք երաշխաւորուած են Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողմէ — (Լեհաստան, Ռումանիա եւ Յունաստան)։ Առոր փոխարէն Անգլիա եւ Ֆրանսա պիտի օգնեն պալթիկեան պետութիւններուն, — Լեթոնիա, Էսթոնիա եւ Ֆինլանտա (Խօսք չի կրնար ըլլալ Թուրքիոյ մասին, որովհետեւ ան զինակցած է արդէն)։

2. Երեք պետութեանց օդային ուժերու գործակցութիւնը՝ Եւրոպայի թէ՛ արեւելեան եւ թէ՛ արեւմտեան մասերուն մէջ։

3. — Ծովային ուժերու գործակցութիւն՝ Պալթիկ եւ Հիւսիսային ծովերուն մէջ, Պալթիկ ծովու արեւելեան մասը փակ ծովու մը վերածելու համար։ Գործակցութիւն նաեւ Սեւ եւ Միջերկրական ծովերուն մէջ, այդ ծովերը եւս փակ ծովերու վերածելու համար։

⁂ Զինուորական պատուիրակութիւնները որոշեցին օրական երկու նիստը վերածել մէկի, աւելի երկար տեւողութեամբ։ Պատուիրակութեանց անդամները ներկայ պիտի ըլլան Խ. Միութեան օդանաւային ցոյցերուն, որոնք մեծ—փորձի հանգամանք մը պիտի ունենան։

Եուկոսլավիան չէզո՞ք պիտի մնայ

Կարգ մը թերթեր գրած էին թէ Առանցքի պետութեանց կողմէ ճնշում եղած է Եուկոսլավիոյ վրայ՝ ճշդելու իր դիրքը։

Արդ, Պելկրատէն կը հաղորդեն թէ այդպիսի ճնշում կամ դիւանագիտական քայլ կատարուած չէ այնտեղ։ Միայն, Պլէտի մէջ, Եուկոսլավիոյ վարչապետը տեսակցած է գերման դեսպանին հետ՝ ընթացիկ խնդիրներու մասին։ Պելկրատի քաղաքական շրջանակներուն կարծիքով, հաւանական չէ որ այդ հանդիպումի ընթացքին գերման դեսպանը ուզած ըլլայ իմանալ Եուկոսլավիոյ բռնելիք դիրքը, քանի որ շատ պարզ է այդ դիրքը, — կատարեալ չէզոքութիւն՝ միջազգային այն վէճերուն մէջ, որոնք չեն շահագրգռեր Եուկոսլավիան։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԵՒՌՈՒՄԱՆԱԿԱՆ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ մասին շրջած լուրերը կը հերքեն Պոլսոյ մէջ, ըսելով թէ երկու պետութեանց սպայակոյտները պարզապէս կ'ուզեն գործակցութիւն մը հաստատել, ինչպէս նախատեսուած է պալքանեան դաշինքով։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ Թագաւորը ճառ մը խօսելով, ազդարարեց.—«Ինչ որ ռումանական է, չի կրնար ուրիշին տրուիլ եւ պիտի պաշտպանուի։ Ո՛վ որ խաղաղութիւն կ'ուզէ, պէտք է գիտնայ թէ անգամ մը գծուած սահմանները չեն կրնար փոխուիլ առանց համաշխարհային աղէտի մը։

ՍՈՒԷԶ հասան 6000 զինուորներ Հնդկաստանէն, զօրացնելու համար Եգիպտոսի անգլիական բանակը եւ ջրանցքին պաշտպանութիւնը։

ԼՐՏԵՍԱԿԱՆ լայն կազմակերպութիւն մը երեւան հանուեցաւ լեհական Շլեզիոյ մէջ։ Առաջին առթիւ ձերբակալուեցան 70 հոգի, որոնց 10ը Գերմաններ։

ՖՐԱՆՔԵՒԳԵՐՄԱՆ սահմանագլուխին վրայ, Սարի շրջանին մէջ, ֆրանսական մաքսատան պաշտօնեայ մը խոցատնդուեցաւ Գերմաններու կողմէ, որոնք ֆրանսական հողը մտած էին իրենց կառքով։ Պաշտօնեան պահականոց հրաւիրեց Գերմանացիները, բայց անոնք ինքնաշարժէն իջնելով չարաչար ծեծեցին զինքը։ Քննութիւն կը կատարուի։

ՕԴԱՉՈՒ - ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ Ռոսի կատրեց արագութեան համաշխարհային մրցանիշը, 10,000 քիլոմէթր կտրելով առանց հանգրուանի։ Միջին արագութիւնն էր ժամը 311 քիլ. 621, իտալական 236 քիլ. 970 եւ գերմանական 216 քիլ.ի դէմ։ Թռիչքը տեւեց 32 ժամ։

ՀԱՑՈՒՀԻ ՄԸ, Լիւսի Թուրոյեան, 30 տարեկան ...ը կը բնակի Վալանս եւ մայրն է քանի մը զաւակներու, հիւանդանոց փոխադրուեցաւ, անձնասպանութիւն փորձած ըլլալով։ Վիճակը մտահոգութիւն չի պատճառեր։ Ամուսինը բացակայ էր։

ԳԵՐՄԱՆԵՒԼԵՀԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԸ փակուեցաւ, Գերմանիոյ նախաձեռնութեամբ։ Հեռաձայնի հաղորդակցութիւններն ալ դադրեցան։

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ՆԱՄԱԿՆԵՐ բացուեցան Զուիցերիոյ մէջ, կասկածի մը վրայ։ Հաստատուեցաւ որ հիթլէրական քարոզութիւններ կը պարունակեն, ուղղուած՝ Ֆրանսայի երեւելիներու։ Վերջին տասը օրերու ընթացքին ֆրանսական նամակատուներէն ալ աւելի քան 20.000 տետրակներ առգրաւուած են, ուղղուած՝ ականաւոր անձերու։

Մարսէյլի Հանգուցեալ Կեդր. Յանձնաժողովին Ա. ցանկը

Մարսէյլի Ֆր. Կ. Խաչի մասնաճիւղը 1000, Վասպուրականի Հայրենակց. Միութիւն 500 ֆրանք, Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Մարսէյլի մ-ճիւղ, Հայ Մշակոյթ. Միութ. 400ական ֆր., Սէն-Լուի Կ.Խ.Մ. ճիւղ 300 ֆրանք, Տիկին Ն. Աւ. Ահարոնեան 200 ֆրանք, Մարսէյլի քահանայ հայրեր՝ Կարապետ Աւ. քահ. Երեւանեան, Գալուստ Տէր Մովսէսեան, Մեսրոպ Աւետեան, Շաւարշ Թէքզեան, Եղիշէ Մխիթարեան, Շահէ Արզլեան, Ներսէս Շահինեան 50ական ֆրանք, Ազգ. Կեդր. վարչութեան անդամներ՝ Տոքթ. Յ. Սիվրիհիսարլեան, Յարութիւն Շալճեան, Վահագն Սահաթճեան, Կարապետ Ճանիկեան, Բարունակ Զիլճեան, Կարապետ Փօճապաշեան, Վասպուրականի Հայր. Միութեան վարչութեան անդամներ՝ Յարութիւն Շալճեան եւ որդիք, Յովհան. Հացպարթեան, Դանիէլ Եղիշեան, Միսաք Աւտոեան եւ եղբ. Արամ Հիւսեան, Ջէօրէքճեան եղբ. Սեներիմ Սահակեան, Աստուր Քէօսէեան, Սուրէն Արզումանեան. Գեղամեան եղբարք (դերձակ) 100ական ֆր. Սրբուհի Գէորգեան, Սարգիս Նահապետեան, Յարութիւն Սէֆէրեան, Տ. Բ. Քէչեան, Յովսէփ Պոլթաջեան 50ական ֆր., Ե... Միքայէլեան 25 ֆր., Գօզոս Մոսկոֆեան, Գեղամ Ղազարեան, Յովհաննէս Դանիէլեան, Դաւիթ Ջամպազեան, Կարապետ Թաշճեան, Մենծիկեան Գօլճեան, Արշամ ... Յովսէփ Սիմոնեան, ... 20ական ֆր., Բարգէ Սազինեան 15 ֆր., Կիւլենիա Երզնեան, Սաթենիկ Եզնուրեան, Յարութիւն Պապազեան, Օրիս Տէրոյեան, Գալուստ Պէրպէրեան, Մարի (տիկ.), Սուրէն Պ...եան, Յովհաննէս Տէր Մկրտչեան 10ական ֆր., Սուրէն Անգէլեան, Համբարձում Համբարձումեան, Խաչատուր Տ...եան, Սարգիս ..., Վահրամ ..., Յակոբ Մինասեան, Աճէմպաշեան, Թոփալեան, Դէօրգ Գազազեան, Նահապետեան, Նշան Նազարեան, Յարութիւն Սոֆոյեան 5ական ֆր., Ոմն 3, Ոմն 2 ֆրանք։ Յովհ. Գույումճեան 20 ֆր.։ Գումար 5385 ֆրանք. (Տես ցանկ 15 Օգոստ.)։

Հանգուցեալ Կեդր. Յանձնախումբի դիւան՝ Նախագահ կարապետ Ա. քհ. Երեւանեան, Ատենադպիր՝ Յ. Շալճեան Ատենադպիր Ազգին։

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme .. Paris (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԽՐԹԻՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Զուիցերիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՇԱԲԱԹ 19 ՕԳՈՍՏՈՍ — SAMEDI 19 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4122

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՐԿԱՆ ԽՕՍՔ

ՀԱՄԱՅՆԱԿՈՒԼ ՓՈՍԸ

Քաղաքական լուրերու ժխորին մէջ, անուշադրութեան մատնուելու քատմնելի դէպք մը, որ կը ձգտի կազմալուծել, վերջնականապէս թրքացման փոսը գլորել Պոլսոյ ոչ-Թուրք փոքրամասնութիւնները:

Կ'ակնարկենք Թուրքիոյ ընկերակցութեանց օրէնքին, որ պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակուեցաւ 1938 յուլիս 15ին, եւ արդէն կը գործադրուի 1939 յուլիս 15էն ի վեր:

Ի՞նչ կը տրամադրէ օրէնքը.

— Բոլոր քաղաքին հաստատութիւնները՝ եկեղեցի, վարժարան, հիւանդանոց, որբանոց, աղքատախնամներ, եւայլն, մատակարար մարմիններ, օրէնքին հրատարակութեան թուականէն մինչեւ 1939 յուլիս 15, պարտաւոր են այս օրէնքին համաձայն կազմակերպուիլ, իրենց կազմութիւնը՝ օրէնքին ցոյց տուած կերպով՝ կուսակալութեան տեղեկացնել եւ արձանագրել տալ, եւ այս արձանագրութիւնը կատարուած ըլլալու մասին վաւերագիր (վէսիգա) մը առնել: Այսպիսի վաւերագիր մը ի ձեռին չունեցող ոեւէ մարմին 1939 յուլիս 15էն վերջ իրաւունք պիտի չունենայ պաշտօնի վրայ մնալու: Եթէ առանց վաւերագրի պաշտօնավարող մարմիններ գտնուին այդ թուականէն վերջ, ո՛չ միայն անոնց մատակարարած գոյքերը պահպանութեան տակ պիտի առնուին (*մէվճուտ մալլարը մուհաֆազա ալթընա ալընըր*), այլեւ այսպիսի արարքի մը մէջ գտնուողներու մասին օրինական հետապնդում պիտի կատարուի (Յօդ 33):

Ինչպէս բաժնք, օրէնքին գործադրութիւնը սկսած է արդէն: Եւ, ինչպէս կասկածողութիւնը, թուրք մամուլն ալ աչքէ չորս բացած է, որպէսզի ոչ-Թուրք փոքրամասնութիւնները եւ օտար հաստատութիւնները առաւելէս հետեւին անոր տրամադրութեանց:

Այսպէս, «Ճիւմհուրիէթ» քննելով նոր կացութիւնը, ուշադրութեան կը յանձնէ հետեւեալ պարագան.

« Համայնքներու կազմակերպութեանց կողմէ տեղի ունեցած դիմումներուն քննութիւնները դեռ չեն վերջացած: Այս պատճառաւ, Պատրիարքարաններու եւ խնամատարութեան կապուած ֆաղաքային մարմինները, օրէնքի դէմ շարժած չըլլալու համար, իրենց գործունէութիւնը դադրեցուցած են: Ցիշեալ կազմակերպութիւնները, օրէնքը գործադրութեան դրուելէն իվեր չեն գումարուած: Ասոր փոխարէն, եկեղեցիոյ գործերը վարող Թաղ. խորհուրդները, բատ առաջնոյն, կը շարունակեն իրենց գործունէութիւնը:

Այս պայմաններու տակ շփոթ կացութիւն մը առաջ եկած է, Թաղ. խորհուրդներուն գործունէութիւնը հակակշռող Քաղ. ժողովները դադրած են գործելէ: Բայց Թաղ. խորհուրդները, կնդելով որ իրենք կապ չունին ընկերակցութեանց օրէնքին հետ, կը շարունակեն իրենց պաշտօնը: Այս խառնակ վիճակին վերջ տալու համար, իրաւասու իշխանութիւնները սկսած են խոր քննութեան ենթարկել համայնքներու կացութիւնը»:

«Արդիական» Թուրքիոյ այս նոր տնօրինութիւնը չի կարօտիր երկար վերլուծումներու:

Շատ պարզ է անոր հիմնական միտքը,—տապալել հարուած մը եւս իջեցնել, վերջնապէս կազմալուծելու համար ոչ Թուրք փոքրամասնութիւնները: «Օրինական» խեղդկապ մը, լրացնելու համար ինչ որ պակաս մնացած էր 1924էն իվեր:

Թրքական իշխանութիւնը հետզհետէ ձեռք առաւ ոչ Թուրք փոքրամասնութեանց դպրոցներուն հսկողութիւնը, եկեղեցիներուն եւ ուրիշ հաստատութեանց հսկողութիւնն ու մատակարարութիւնը: Ազգ. կալուածներու եւ չարժուն հարստութեանց տնօրէնութիւնը յանձնեց Էվգաֆին, 5 առ հարիւր ծախք մըն ալ սահմանելով: Գործնապէս անվաւեր հռչակեց բոլոր ազգ. մարմինները, հոգաբարձութիւններէն մինչեւ Քաղաք. ժողովը (Ազգ. Վարչութիւն):

Մէկ խօսքով, ձեռք առաւ ամէն միջոց, որպէսզի տերեւ չշարժի առանց իր գիտութեան եւ հրամանին: Մինչեւ անգամ հալածեց պահանջեց եկեղեցիներու պնակներէն եւ գանձանակներէն, ժամագինէն և կամաւոր նուէրներէն, խմբովին դատի քաշելով թեւբացողները՝ քահանայ, լուսարար կամ Թաղական:

Անցեալ տարի, աւելի հրէշային կանոնագիր մը մշակուած էր, Ազգ. հաստատութեանց եւ հարստութեանց մատակարարութիւնը յանձնել անհատ «միւթէվէլլի»ներու (հոգաբարձու կամ խնամակալ):

Այս մարդիկը պիտի համարուէին պետական պաշտօնեաներ, իրենց թոշակն ստանալով փոքրամասնութիւններէն եւ պատասխանատու ըլլալով միայն պետութեան առջեւ: Անոնք ազգ. մարմիններու տեղը պիտի բռնէին (հոգաբարձութիւն, Թաղ. Խորհուրդ եւն. բուն բառով Պատրիարքարան):

Այս առթիւ յայտարարութիւններ հրատարակուեցան թերթերու մէջ, որպէսզի թեկնածուներ ներկայանան:

Թուրքեր ալ կրնային ներկայանալ. եւ ներկայացան: Բայց երկրորդական էր այս պարագան: Կառավարութիւնը ամիսներով մաղեց ու մաղեց հարիւրաւոր ցանկեր, եւ գտեց ամէնէն վստահելի «վաթանտաշ»ները, — հասընտիր սրիկաներ, պաշտօնական կամ անպաշտօն լրտեսներ, որոնք տէր տիրական պիտի դառնային ամէն բանի մէջ:

Օրէնքին գործադրութեան առեն, Աթաթիւրքի յաջորդեց Իսմէթ: Եւ, կը թուի թէ նկատի առնելով յունական կառավարութեան դիւրագգածութիւնը, այս ծրագիրը մէկդի դրուեցաւ եւ մշակուեցաւ շատ աւելի արմատական կանոնագիր մը, այն որ կը կոչուի Ընկերակցութեան Օրէնք:

Ուրեմն, այլ եւս պատմութեան անցած են ոչ-Թուրք փոքրամասնութեանց ներքին ինքնավարութեան վերջին մնացորդներն ալ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԻՍՆՕՐԵԱՅ ԶԻՆԱԴՈՒԼԻ ԱՌԱՋԱՐԿԸ

ՓՈԹՈՐԻԿ ԵՒ ՑՈՒՑԵՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Հինգշաբթի օր փոթորիկ մը ծագեցաւ Օսլոյի (Նորվեկիա) միջխորհրդարանական համագումարին մէջ, երբ ամերիկացի երեսփոխան Համիլթըն Ֆիշ ներկայացուց իր առաջարկը, երեսնօրեայ զինադուլի մասին, որպէսզի կարելի ըլլայ խաղաղութեամբ լուծել Տանցիկի խնդիրը: Հինգ պետութեանց պատուիրակները քննադատեցին այս ծրագիրը, իբրեւ Առանցքին մէկ ապամախարը: Քննադատութիւնները շարունակուեցան երէկ ալ:

Ամերիկացի երեսփոխանը իր ճառին մէջ չիշեց թէ շատ քիչ յոյս կայ պատերազմէն խուսափելու: Ահաւասիկ իր բանաձեւը. —

« Միջխորհրդարանական Միութիւնը կը խնդրէ Մեծն Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ կառավարութիւններէն անմիջապէս նկատի առնել պատերազմի յետաձգումի (մօրաթօրիօմ) — երեսնօրեայ, կամ աւելի — առաջարկը, իրաւախոհութեամբ, միջնորդութեամբ եւ խաղաղ միջոցներով կարգադրելու համար վիճելի խնդիրները, համաձայն միջխորհրդարանական Միութեան սկզբունքներուն »:

Ամերիկացի երեսփոխանը այս բանաձեւէն վերջը առաջարկեց իբրեւ միջնորդ ընդունիլ Նորվեկիոյ եւ Շուէտի թագաւորները եւ Զուիցերիոյ հանրապետութեան նախագահը, լուծելու համար Տանցիկի խնդիրը:

Անգլիական պատուիրակը գիտել տուաւ թէ անկարելի է բանակցութիւններ վարել բռնի ուժի սպառնալիքին տակ. իսկ Նորվեկիոյ եւ Իրլանտայի պատուիրակները առարկեցին թէ իրենց ժողովուրդները չեն կրնար հանդուրժել որ աշխարհը կառավարուի չորս պետութեանց կողմէ, համաձայն Ֆիշի ծրագրին: Ահաւասիկ Նորվեկիոյ պատուիրակին դիտողութիւնները.

— « Մենք կը յարգենք իրաւունքի սկզբունքը, բայց պէտք չէ մոռնանք թէ խաղաղութեան գինը շատ սուղ կրնայ ըլլալ: Ցետոյ, մենք չենք կրնար ընդունիլ որ չորս մեծ պետութիւններ կառավարեն աշխարհը: Ոչ մէկ եւրոպական խնդիր կրնայ վերջնապէս լուծուիլ առանց Մ. Նահանգներուն մասնակցութեան: Մենք կ'առաջարկենք որ բոլոր քաղաքական խնդիրները քըննուին 24 պատուիրակներու կողմէ, Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Մենք կը մերժենք նոր Միւնիխ մը կամ ուեւէ միջազգային խորհրդաժողով, առանց ներկայացուցիչներ հրաւիրելու ուղղակի շահագրգռուած պետութիւններէն »:

Իրլանտայի պատուիրակը յայտարարեց.

— « Ես չեմ ուզեր որ իմ երկրիս ճակատագիրը վճռուի մէկ, երկու կամ չորս մեծ պետութեանց կողմէ: Մենք պէտք է ամէն միջոց փորձենք պատերազմը խափանելու համար »:

Անգլիական պատուիրակը պնդեց թէ Ֆիշի բանաձեւը գործնապէս անկարելի է: Ցետոյ բանաձեւ մը ներկայացուց տարագիրներու հարցին լուծման համար, առանց ազգի եւ կրօնի խտրութեան:

Նշանակալից է որ ամերիկացի երեսփոխանը, Ֆիշ, Օսլօ գնաց Գերմանիոյ արտաքին նախարարին անձնական օդանաւով: Այս պարագան ալ առաջացուց մը կը համարուի թէ երեսնօրեայ զինադուլի գաղափարը ներշնչուած է Գերմանիոյ կողմէ, Սալցպուրկի մէջ, ուր գացած էր ամերիկացի երեսփոխանը: Միւս կողմէ, անգամ մը եւս կը հաստատուի թէ Գերմանիա համոզուած է որ միջազգային խորհրդաժողովի մը կը մասնակցի ոչ թէ Տանցիկի խնդիրը քննութեան ենթարկելու, այլ պարզապէս անոր վերադարձը ապահովելու համար:

ՈՒՐԻՇ ԼՈՒՐԵՐ ՏԱՆՑԻԿԻ ՄԱՍԻՆ

Տանցիկի լեհական պատուիրակը, որ Վարշաւա գացած էր խորհրդակցելու համար, իր պաշտօնատեղին վերադառնալով, տեղեկութիւններ հաղորդեց ծերակոյտի նախագահին եւ Ազգաժողովի վերատեսուչին:

⁂ Պայքարը կը շարունակուի Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ, քաղաքական թէ լրագրական ճակատի վրայ: Կիսապաշտօնական շրջանակները կը հաղորդեն թէ ամէն օր բազմաթիւ Լեհեր կը հեռանան Գերմանիայէն, չկարենալով տոկալ հալածանքներուն: Ամէն օր 20 հոգի կ'անցնի սահմանը, առանց անցագրի, պաշտպանութիւն խնդրելով: Ընտանիքներ ալ կը փախչին սահմանամերձ շրջաններէն: Սահմանագլուխը փակուեցաւ Լեհաստանի եւ Մորավիոյ միջեւ:

Ինչպէս գրած էինք, լեհական կառավարութիւնը լրտեսական բոյն մը երեւան հանած ըլլալով, ձերբակալած էր 70 Գերմանացիներ: Անոնց գլուխը կը գտնուէր գերման Երիտասարդական Միութեան նախագահը: Գերմանական գեսպանին բողոքին վրայ, 43 ամբաստանեալներ ազատ արձակուեցան նախագահին հետ, ոստիկանական հսկողութեան տակ մնալու պայմանով:

⁂ Տանցիկի հիթլերական պահակները թափօր մը կազմեցին երէկ գիշեր: Գերմանական թերթերը այս առթիւ ալ կը յիշեցնեն թէ պէտք է անյապաղ վերադարձնել Տանցիկը. Լեհական թերթերն ալ կը խոստովանին թէ տագնապը ամէնէն սուր աստիճանին հասած է արդէն եւ թէ Գերմանիա նոր պահանջներ կը դնէ, անխուսափելի համարելով պատերազմը:

Վերջին 48 ժամուան ընթացքին աւելի լարուեցան երկու պետութեանց յարաբերութիւնները: Գերմանական թերթերը կրակ կտրած են Լեհաստանի բռնած ընթացքին առջեւ: Այս առթիւ գիտել կուտան թէ լեհական թերթերը խորապէս կ'անարգեն Հիթլէրը, ծաղրանկարներ եւ վիրաւորական ակնարկներ հրատարակելով: Կը յիշեն նաեւ լեհական սպառնալիքները՝ « Պերլինի վրայ քալելու » համար: Ահա քանի մը խորագիրներ գերմանական թերթերէն. գաղափար մը կազմելու համար. — «Լեհ աւազակները. — Լեհերը կը զինեն խռովարարները. — Ահ ու սարսափը արեւելեան Շլեզիոյ մէջ. — Խռովարարները ջարդ կը սպառնան. — Ժամէ ժամ Գերմանացիներ կը փախչին Լեհաստանէն. — Լեհաստան կը խոստովանի զանգուածային ձերբակալութիւնները. — Պատերազմի պատրաստութիւն եւն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐ ԲՈՅՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ԱՐԾԻՒՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ԻՍԻԻ Գ. ԳՈՒՄԱՐԸ — 1255 ՖՐ.

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕ.—Միրգեի Ցառաջ, հանգանակիչ յանձնախումբս կը ծանուցանէ Իսիի եւ Քլամար - Մէօ-տոնի ժողովուրդին թէ մեր պարտականութիւնը կատարեցինք անխտիր բոլորին տունը այցելելով: Անոնք որ բացակայ էին եւ կամ պատահմամբ իրենց անունները գրել չտուին, թող բարեհաճին մինչեւ օգոստոս 26 իրենց նուէրը գրկել 41, Rue de la Défence, Գ. Ղազարոս Դանիէլեանի, իսկ կրգին մէջ՝ 67, avenue Bas-Meudon, Գ. Յակոբ Թումանեանի: — Յանձնախումբ:

ՑԱՆԿ 26	
Իսի-լէ-Մուլինոյի	
Գ. գումարը	1255
Լը Քրէզոյի գաղութէն	565
Կապոյտ Խաչի Սէնթ-Էթիէնի մասնաճիւղէն (տես նամակը)	200
Դր. Մէքճանով	100
Խ. Արզումանեան, Մարսէյլ	50
Այրի Տիկին Մ. Պասմաճեան	20
Երուանդ Ադամեան	50
Մխիթար Նորիկեան, Մէօտոն	50
Շավիլի մնացորդը	26
Գումար	2316
Երէկուան գումարը	85,867
Ընդհ. գումար	88,183

ԽՄԲ. — Իսիի շրջանէն ստացած ենք, — ա. գումար՝ 1500 (տես Յառաջ 10 օգոստ.), բ. գումար՝ 2015 փրանք (15 օգոստ.), իսկ այսօր կ'արձանագրենք գ. գումարը՝ 1255. ուրեմն համագումար՝ **4770** փրանք:

ՔՐԷՈԶՕ — **565** ՖՐԱՆՔ

ՔՐԷՕԶՕ. — Յարգելի «Յառաջ», ներփակ կը ղրկենք 565 Ֆր., Քրէօզոյի Հայերուն կողմէ: Բոլորը մասնակցեցան սիրայօժար: Թէեւ չնչին գումար մը, բայց կը կարծենք որ աղքատին լումայով գանձանակը կը լենայ, ինչպէս եղած է միշտ: — Յանձնախումբ:

ԱՊՐԻ՛ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԸ

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆ, 16 օգոստ.— *Յարգելի խմբագրութիւն Յառաջի, Սանճաքի մեր ազգակիցներուն հասած դժբախտութիւնը ցաւով կարդացինք «Յառաջ»ի մէջ: Թէեւ մեր գաղութի մէջ բացուած հանգանակութեան մասնակցած ենք արդէն, սակայն Տիկ. Կ. Խաչի մասնաճիւղս երկրորդ անգամ եւս իր ընկերուհիներու մէջ հանգանակելով 200 Ֆրանքի փոքր գումար մը, կը փութայ ուղարկել ձեզի, հասցնելու համար իր նպատակին:* — Մասնաճիւղ Կապոյտ Խաչի:

ՇԱՆՕԹ. — Շավիլէն յանձնած էին **2044** փրանք, որ արձանագրուած է արդէն: Երէկ վճարեցին 26 փր. եւս, որով ընդհ. գումարը կ'ըլլայ 2070 փրանք: Հանգանակութիւնը կատարուած է նախաձեռնութեամբ Շավիլի Եկեղեցական Միութեան, Ֆր. Կ. Խաչի, Հ. Յ. Դ. Արդութեան խումբի եւ Համազգային ընկերութեան:

ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՀՈՒՆ. — Մարսէյլի Կեդր. Յանձնաժողովէն ստացանք երկրորդ ցանկը, **4592** փրանք, որ թղթատարին յանձնուած է:

Անիէռ-Պու-Քոլոմպի շրջանին մէջ, երիտասարդ մը, որ արդէն մասնակցած է հանգանակութեան, **1500** փրանք հաւաքեր է «Մարշէ»ի Հայերէն:

Վիեննի շրջանին մէջ ալ յանձնախումբ մը կազմուած է, դրամ հաւաքելու համար:

Նոր գումարները պիտի արձանագրենք վաղուան ցանկին մէջ:

ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ ՎԵՐՋԱՑԱԾ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՄԻՆՉԵՒ ՑԱՌԱՋԻԿԱՅ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Վերջին թղթաբերով հասած «Ազդակ»էն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (12 օգոստ.). —

Երէկ Լաթաքիա հասան Միջերկրականեան Կոմիտէի երկու ականաւոր ներկայացուցիչները՝ Գ. Գ. Կօթրօ եւ Փօլ տիւ Վէու: Ազդակի անունով տեսակցութիւն մը ունեցայ յարգելի հիւրերուն հետ եւ ընկերացայ իրենց մինչեւ Պասիտ:

— Եկած ենք զբաղելու Սանճաքի գաղթականներու գործերով եւ տեսնելու թէ յատկացուած վարկերը կը գործածուի՞ն բուն նպատակին: Ապէտ զատ պիտի հետաքրքրուինք տեղաւորման գործով, յայտարարեց յարգելի ծերակուտականը:

— Կրնա՞ք յայտնել ինծ թէ ե՞րբ եւ ո՞ւր պիտի տեղաւորուին այս գաղթականները:

— Վայրին շուրջ չենք կրնար բան մը ըսել, սակայն կրնանք վստահաբար յայտարարել թէ մինչեւ առաջիկայ Սեպտեմբերի սկիզբը տեղաւորումը վերջացած կ'ըլլայ:

Ճէպէլ Մուսայի տարագիր հայութիւնը շատ խանդավառ ընդունելութիւն մը ցոյց տուաւ: Բոլոր հիւղակներն ու խայմաները *դրօշազարդուած էին եւ ժողովուրդը կ'աղաղակէր՝ «Վիվ լա Ֆրանս». Գ. Մովսէս Տէր Գալուստեան ընդունեց հիւրերը եւ առաջնորդեց գաղթակայանի բոլոր մասերը. Դաշտային ճաշ մը տրուեցաւ Գ. Գ. Կօթրօյի եւ Փօլ տիւ Վէուի, Ճէպէլ Մուսացիներու կողմէ:*

Հիւրերը մինչեւ ժամը 5 մնացին Պասիտ մէջ եւ վերադարձան Լաթաքիա: Գիշերը հիւրը եղան մարզպանի պատուիրակին, Սլէմֆի ամարանոցին մէջ: Այսօր պիտի այցելեն նաեւ Քէսապ եւ անկէ պիտի անցնին Հալէպ:

ՊՏՈՒՂՆԵՐԸ ԵՒ ԲԱՆՋԱՐԵՂԷՆՆԵՐԸ շատ առատ են այս տարի եւ գիները հետզհետէ կ'իջնան: Պտուղները չորս անգամ աւելի առատ են, բաղդատելով անցեալ տարուան հետ:

ԱՆԳԼԻՈՅ երկաթուղիներու պաշտօնեաները կը սպառնան գործադուլ հռչակել, շաբաթական վարձք պահանջելով նուազագոյն 50 շիլին:

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ միշտ շարունակելով գործել Անգլիոյ դէմ, ծրագրած են պաշարել Հոնկ Քոնկը, ինչպէս եւ Շանկայի օտար թաղամասերը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Հանրապետութեան նախագահը Թրակիա գնաց, ներկայ ըլլալու համար թրքական մեծ ռազմափորձերուն:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ վարչապետը կարճ այցելութիւն մը պիտի տայ Իտալիոյ: Այս այցելութիւնը քաղաքական որեւէ նպատակ չունի:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿՈՒԻ ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒՆ ՇՈՒՐՋ

Գերման ծովային նախարարութեան ռազմագիտական բաժինը ձեռնարկած է Պատերազմ բէճակաճ ջուրերուն մէջ խորագրով աշխատութեան մը հրատարակութեան, լայն յատակագծի մը վրայ։ Առաջին հատորը լոյս տեսաւ տասը տարի առաջ։ Այժմ հրապարակ ելած է երկրորդ հատորը, Կուի Տարտանէլի Նեղուցներուն շուրջ խորագրով։

Այս վերջին գործին նուիրուած է «Թանդի» գինուորական աշխատակցին քրոնիկը, որմէ քաղուած են հետեւեալ տեղեկութիւնները, այնքան շահեկան։—

1914 Օգոստոս 10ին, Կէօպէն եւ Պրեսլաու գերմանական երկու մարտանաւերը մտան Տարտանէլի նեղուցներէն ներս, ազատելով դաշնակից մարտանաւերու հետապնդումներէն, — եթէ դաշնակից մարտանաւերը, չկարենալով աւելի արագ յառաջանալ, չյաջողեցան հասնիլ գերմանական մարտանաւերուն, Լոնտոն ու Փարիզ իրենց գիրենք կը մխիթարէին այն յոյսով թէ՝ Կէօպէն ու Պրեսլաու այլեւս կը դադրէին գործունէութենէ, թրքական փակ ջուրերու մէջ բանտարկուած։

Եւ սակայն շուտով տեսնուեցաւ որ հսկայական դեր մը խաղացին անոնք. ժամանակաւորապէս Կիլիպոլուի թերակղզին ու Վոսփորի պաշտպանութեան մէջ։ Գերման ծովային նախարարութեան վերջին հրատարակութիւնը կուգայ ներկայացնել այդ դերը, տալով անոր ու արժէքաւոր վաւերաթուղթեր, որոնք նոր լոյս մը կը սփռեն Տարտանէլի ծովային ու ցամաքային պատերազմներուն վրայ կամ կը լրացնեն անգլիական ու ֆրանսական հրատարակութեանց ուսումնասիրութիւնները, նուիրուած՝ Տարտանէլի կռիւներուն։

Թուրքիա խեղճուկրակ միջոցներ ունէր՝ պաշտպանուելու համար ծովէն ու ցամաքէն։ Բայց Գերմանիա կրցաւ, ողջախոհութեան եւ նաւամարտի իր հեղինակաւոր ներկայացուցիչներուն շնորհիւ, այնպէս մը զինել ու զօրացնել Թուրքիան, որ խորտակուեցան անգլիա-ֆրանսական բոլոր յարձակումները Տարտանէլի առջեւ։ Այդ պաշտպանողական կռիւներուն մէջ անգնահատելի ծառայութիւն մը կատարեցին գերմանական ականը եւ թնդանօթը։

Օգոստոսի սկիզբը, Թուրքերը փակած էին Տարտանէլը, ականներ զետեղած՝ պահպանելու համար իրենց չէզոքութիւնը։ Բրիտանական ծովային նախարարութիւնը տակաւին ո-րոշ աղդեցութիւն մը ունէր թրքական ծովային նախարարութեան վրայ, որ Անգլիացիներուն համար 700 մեթրոնոց անցք մը ձգեց եւրոպական ծովեզերքին կողմը եւ 400 մեթրնոց անցք մը՝ ասիական ծովեզերքին կողմը։ Տարտանէլի անցարգելութիւնը կատարուած էր ականներու երկու ցանցով,— առաջինը կը բաղկանար 26, երկրորդը՝ 22 ականներէ։ Բոլորն ալ «Քարպոնիթ» կոչուած տեսակէն, արտադրութիւն Համպուրկի ծանօթ գործարանին։ Այս երկու ցանցերը չէին կրնար անշուշտ արգիլել թշնամի մարտանաւերուն մուտքը։ Երբ Զանաքգ հասաւ ծովակալ Սուխոն, որ կը հրամայէր գերմանական զօրաբաժնին, քննեց ականներու ցանցը, թերի գտաւ եւ հրաւիրեց նեղուցներու հրամանատարին ու գերման զինուորական յանձնախումբի նախագահին ուշադրութիւնը։ Առաջարկեց փակել եւրոպական ծովեզերքին մօտիկ անցքը, եւ նեղցնել հանդիպակաց եզերքի մօտիկ անցքը, վիճակ ուղղութիւն մը տալ անոր, այնքան որ կարելի ըլլայ անցնիլ առանց առաջնորդի։ Թուրքերը ականները զետեղած էին 4 մեթր 50 խորութեամբ եւ իրարմէ 50 կամ 60 մեթր հեռաւորութեամբ։ Գերմանացիները աւելի խիտ խորացուցին ցանցը։ Այսուհանդերձ բաւական չթուեցաւ,— ականներու թիւը քիչ էր։ Տարտանէլի մէջ զետեղուած էին 111, Վոսփորի մէջ՝ 54 ականներ։ Իսթանպուլը ունէր 100 քիլօ պայթուցիկ։ Իբրեւ պահեստ, Թուրքերը ունէին 135 ական։ Գերմանիայէն ապսպրուեցան 300 նոր ականներ։

Այս պարագան ցոյց կուտար թէ Պոլսոյ մէջ հետզհետէ կը զօրանար գերման զինուորական ու դիւանագիտական մարմիններու ազդեցութիւնը, որու ուժ կուտար ծովային նախարարը՝ Ճեմալ փաշա։ Այս վերջինին ձնշումով էր, որ 16 Սեպտեմբերին բրիտանական ծովակալը Լիմփուս, իր հետեւորդներով, մեկնեցաւ Պոլսէն։ Շուտով ծովակալ Սուխոնի միացաւ ծովակալ Ֆոն Ուսէտոմ, որ պետն էր «Ճամանաւոր մարմինի» մը։ Օգոստոս 29ին, Աէստրեւհանդարիայ եւ Ռումանիոյ ճամբով հասաւ Պոլիս եւ իջաւ Մաքրիքէօյ։ Իր բնակարանը հաստատեց «Կէնէրալ» նաւուն մէջ, որ մաս կը կազմէր «Տէօյչէ Օսթաֆրիքա Լինիէ»ի։ Իր հրամանին տակ ունէր 15 սպայ եւ 281 նաւաստի։

Բոլոր ասոնք յատկացուեցան ծովեզերքներու պաշտպանութեան։ Ծովեզերքներու պաշտպանութիւնը յանձնուած էր թրքական բանակին, Գերմանացիներն ալ մտան բանակին մէջ, իսկ ծովակալ Ֆոն Ուսէտոմ նշանակուեցաւ ընդհ. քննիչ ծովեզերեայ ամրութեանց եւ ականներու։

Ամրութիւնները շատ գէշ վիճակի մը մէջ կը գտնուէին։ Տարտանէլի եւ Վոսփորի ամրոցները չինուած էին ծովային յարձակումներու դէմ պաշտպանուելու ձեւով մը։ Այսպէս, տանիք չունէին, թնդանօթներուն առջեւ հողային թումբեր միայն կային։ Ծովային ճակատը ընդամէնը ունէր չորս արագաձիգ թնդանօթ, 150 միլիմեթրնոց,— երկուքը Վոսփորի, երկուքը Տարտանէլի մէջ։ Բոլոր միւս թնդանօթները Քրուփի արտադրութիւն, դանդաղաձիգ։ Տարտանէլի մէջ կային 22 ծանր թնդանօթներ, Վոսփորի մէջ՝ 16, որոնք միայն երկար փող ունէին (35), բայց եւ այնպէս չէին կրնար նորաշէն ռումբեր նետել։ Հնաաձիգ թնդանօթ Տարտանէլի մէջ կային հինգ հատ, երկուքը 350 միլիմեթրնոց, 17ը 240 միլիմեթրնոց, որոնք չէին կրնար ռումբ նետել առաջինները 17,000 մեթրէն անդին, միւսները՝ 14,000 մեթրէն անդին։

Եւ դեռ չէին կրնար աւելի քան 25 անգամ նետել։ Հին թնդանօթները, 280 միլիմեթրնոց, կը նետէին 41 անգամ, 260նոցները եւ 240նոցները՝ 85 անգամ, 210նոցները՝ 220 անգամ։Թումբերը հին արտադրութիւն էին։

Գերմանացիները առաջարկեցին հաստատել բազմաթիւ շարժուն մարտկոցներ եւրոպական եւ ասիական ծովեզերքներու բարձունքներուն վրայ, դիմադրելու համար թշնամիին՝ երբ յարձակում գործուէր էրէնքէօյի ծոցին մէջ, լռեցնելու համար աւելի ներս զետեղուած թնդանօթները։ Ուստի գործի լծեցին ծանր հրետանիի 8րդ զօրաբաժինը, որ ունէր վեց մարտկոց 150նոց ծանր թնդանօթներ, երկու մարտկոց 150նոց արագաձիգ թնդանօթներ,— առաջին թնդանօթները կը փոխադրուէին գոմէշներով, միւսները՝ ձիերով։ Այս կարգադրութիւնը մեծապէս զօրացուց պաշտպանութիւնը, մանաւանդ որ անցքը շատ նեղ էր այդ կէտին վրայ, այնպէս որ պաշտպանող կողմը կրնար իր կրակին տակ առնել ամէն մարտանաւ որ պիտի փորձէր յառաջանալ դէպի ներս։

Բայց եւ այնպէս գոյութիւն ունէին տակաւին ուրիշ մեծ թերութիւններ, — լուսարձակները փոքր էին եւ հեռուն չէին կրնար լուսաւորել. թնդանօթաձիգները անփորձ էին եւ շարժուն մարմիններու վրայ կրակած չէին տակաւին. թեթեւ հրետանին նորոյթէ ինկած էր։

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԵՆԱՎԵԱՑ ՕՐԻՈՐԴԸ

Ուրախ տրամադրութեամբ կը նետուիմ օթոքարին մէջ, հակառակ ամպամած օդին։ Կ'երթամ բնութեան գիրկը, հեռու քաղաքի ժխորէն։ Բայց իմ ուրախութիւնս ուրիշ պատճառ մըն ալ ունի,— բազում անգամներ ծրագրուած, բայց միշտ ձախողած մեր այցը դէպի մենաւոր օրիորդը՝ պիտի կատարենք վերջապէս այսօր։

Մոնթէ աէ Բոզի վերելքէն չունչս բռնուած՝ հազիւ կը հասնիմ Յովհաննէսի տան առջեւ, եւ ահա ուրախութեան աղաղակներ ամէն կողմէ։

— Օհօ՛, բարեւ, բարե՛ւ։ Բաղդաւոր սաանկ օրով ալ գի՞ղ կուգան։ Թէ ոչ 14 Յուլիսի պարը կէս ձգեցիր քաղաքին մէջ եւ ուզեցիր մնացեալն ալ հոս ամբողջացնել։

— Ոչ պարը, ոչ ալ ձեր գիւղն է որ զիս հոս բերին այս անգամ. այլ ձեր մենակեաց օրիորդը։

— Լաւ, լաւ, կը ձայնեն մեր Փողհարն ու Տիկին Ջուարթը։ Կ'երթանք վաղը առաւօտ։

Սարգիս տարակոյս փարատելու համար դուրս կ'ելլէ, պահ մը կը դիտէ հորիզոնը եւ հեղինակաւոր ձայնով մը կ'աւետէ.

— Վաղը օդը լաւ պիտի ըլլայ. ամպերը հակառակ ուղղութեամբ կը շարժին։

Ուրեմն մինչեւ Յովհաննէսին գիւղ վերադառնալը ստիպուած ենք ժամանակը սպաննել, Սարգիսին եւ իրենց երախաներուն հետ. Ցնծէն եւ անձրեւէն կարելի չէ քայլ մը հեռու նետել։ Ու խօսակցութիւնները կ'սկսին պզդային, քաղաքական եւ այլ հարցերու շուրջ։ Բաղձանքներ, կարելիութիւններ, ենթադրութիւններ, որոնց առանցքը կը կազմէ հայութիւնն ու Հայաստանը։

Մանուկները հպարտ աչքերով ցոյց կուտան իրենց ամավերջի քննութիւններուն վկայականները, պատկուած առաջին մրցանակով եւ գիւղապետին կողմէ՝ գրենական ու դրամական նուիրատուութեամբ։ Կը յիշեմ այս առթիւ ծերակուտական Ժիւսթէն Կոտարի մէկ բանախօսութիւնը՝ հայկական երեկոյթի մը մէջ, ուր կը թելադրէր մեր Հայորդիներուն ըլլալ լաւ քաղաքացիներ Ֆրանսայի, բայց երբեք չմոռնալ հայ լեզուն ու հայ երգը։ Ու նոյն երեկոյթին մէջ դարձեալ խօսած ճառը կրթական քննիչի մը, որով կը յայտնէր թէ իր շրջանի բոլոր դպրոցներուն մէջ համեմատական առաջնութիւնը հայ աշակերտներուն կը պատկանի.

Բայց ժամանակը դանդաղ կը յառաջանայ եւ «Յառաջ»ի թղթատութեամբ պլոթ կը նետենք։ Դարաթը մէկ օր այսքան մը հեթանոսութիւն ներելի է անշուշտ։

Գիշերը իր առուեը կը տարածէ ու Մորֆէոսին գիրկը նետուելէ առաջ անգամ մըն ալ կը գննենք երկինքը, որ մա՛քուր է, մա՛քուր, ինչպէս իր գըրացի հոգին՝ Լիոնը։

Առտուա Յուսախաբութիւն։

— Յովհաննէս, ելիր, Օրիորդին պիտի երթանք, կը գոչենք կէս ջըղայնացած, կէս կատակով։

— Զգէ եղբայր, խայտառակութիւն է. խեղճ կինը քանի տարի է կը խնդրէ որ երթամ իր դաշտի խոտը քաղեմ. միշտ ալ այսպէս անձրեւի կը հանդիպի. բախտ չունի խեղճը. այսօր ալ չերթանք, ա՛լ չեմ կրնար քաշել, վաղը գործի պիտի սկսիմ.

Բարեբախտաբար իր արեւը օգնութեան կը հասնի։ Կը սկսի նուազիլ. մենք կ'ընկերանանք իրեն երգով. քրտական լոլօն'ը, անուշ ու թախծալից, յիշատակ մնացած տարագրութեան ընթացքին իր հօտաղի կեանքէն։ Ու դրուագներ այդ օրերու իր հայ ընկերակիցներէն, որոնց հետքերը կ'երկարին Լիոնէն մինչեւ Պառիզ։

Տիկին Ջուարթն ու Տիկին Սարգիսը, որոնք պատրաստութիւն էին տեսած կէսօրուան ճաշը օրիորդին հետ ընելու, ճարահատ կը ստիպուին սեղան չակել տան մէջ, Ռոլման ու Էէօփթէն հոն ճաշակելու համար։

Ծարաւէ ու աղօտ արեւի ճառագայթ մը մեզ ոտքի կը հանէ ու վրձնական քայլերով կը յառաջանանք դէպի անտառի մենակեցուհին։

Յովհաննէս ուսին վրայ կը կրէ գերանդին, ինչպէս իր հայրերը ժամանակին մօսինն ու մավզէրը՝ Սասունի լեռներուն մէջ։

Ճամբան այնքան ալ հեշտ չէ. վերելք ու վայրէջք, դաշտերու եւ անտառներու ընդմէջէն։ Ինչ չինական զաւակ, վարժ չարքաշ կեանքի, կատարելագործեր է կարծես այդ վիճակը այս գիւղին մէջ։ Ու ցոյց կուտայ ամբողջ ճամբու ընթացքին այն բոլոր չէնքերը, պարտէզները, ճամբաները, ցանկապատները, եւն., որոնց վրայ ինք ալ իր աշխատանքի բաժինն է ունեցեր։ Հայու արդար քրտինք, որ կ'արգասաւորէ խոպան վայրերն անգամ։

Դիմացէն կ'երեւի կաղնիի անտառ մը։ Տիկին Ջուարթ առաջ կ'անցնի, կը սահի փշաթելերով պատուած նեղ բացուածքի մը մէջէն եւ ուրախ քըրքիջով մը կը ձայնէ.

— Ուշադրութի՛ւն, պարոն Սարգիս, փորդ ներս քաշէ։

Եւ իրօք խեղճ Փողհարի որովայնը յամառօրէն կ'ընդդիմանայ։Ուրեմն ստիպուած կ'ըլլանք փշաթելերուն վրայ զգուշութեամբ կոխելով միւս կողմն անցնիլ։

Հողը յագեցեր է ջուրով. առուներ ու ակօսներ լեցուած են անով։ Եղեւնիներ ու խղունջներ պտոյտի են ելեր։ Ցորենի հասկերը ծռեր են իրենց գլուխները ու դեղձի, ծիրանի ծառեր ծանրաբեռնուած պտուղներով։

Դարձեալ վայրէջք կաղնիի ու կաղնիի անտառներու մէջէն, ու ահա մեր վերջին հանգրուանը՝ օրիորդին տունը.— անտառին խորը, խեղճուկ ու միայնակ մէկ տնակ։

Ցանկապատէն մեզ կը դիմաւորէ, սպառնացող աչքերով ու ահարկու հաչոցներով, օրիորդին շունը՝ Սուլթան, բարեբախտաբար կապուած։ Յովհաննէս ու իր տիկինը, արդէն ծանօթ իրեն, ներս կը մտնեն գգուող քայլերով եւ ողոքիչ բառերով։ Օրիորդը տունը չէ։ Յովհաննէս ախոռէն դուրս կ'ելլէ, այս անգամ զինուած երկու գերանդիով։

Դաշտին մէջ ենք հիմակ, տնակին մօտ, որուն երկայնութեամբ կ'անցնի գետակը. երկու կողմէ բարձրաալուց ծառերով անտառներ, զուգահեռական ուղղութեամբ։ Յովհաննէսի ճարպիկ ձեռքերուն մէջ հսկայ գերանդին կը շարժի աջ ու ձախ կիսաբոլորակներ կազմելով. խոտի խուրձեր կ'իյնան համաչափ կարգով։ Սարգիս ու ես գինքը կը դիտենք հիացած։

— Փողհա՛ր, գերանդի գործածել չե՞ս գիտեր։

— Ինչպէս չէ. ես ալ գիւղացիի զաւակ եմ։

Ու կ'առնէ միւս գերանդին։ Արժանապատուութեան խնդիր։ Բայց առաջին իսկ շարժումէն կը մտնէ այդ կալուածին մէջ իր համբակութիւնը։ Ու կը խնդայ մեզ հետ լիահագագ։

— Դո՞ւն ինչպէս ես, Ա.։

Կը շուարիմ. ի՞նչ պատասխանեմ. ոչ գիւղացի եմ, ոչ քաղաքացի։ Ձեռքըս կ'առնեմ գերանդին։ Յովհաննէս անուշ ժպիտով մը կ'սկսի բացատրել. աջ ձեռքդ հոս, ձախդ հոն դիր. ոտքդ ետ տար, լիսակ բռնէ։ Ու Սարգիսի հետ փոխն ի փոխ կ'ախտառինք, երբ թէ։ Միջոց մը Սարգիս քովս կուգայ եւ ցոյց տալով իր սկրթուած ու վիրաւոր ձեռքը, կը փափսայ ականջիս, թէ արդեօք իմ ձեռքս ալ չէ՞ վիրաւորուած. Ո՛չ, կը պատասխանեմ, ու հպարտութեամբ կը բացատրեմ իրեն թէ ո՛յսպէս պէտք է բռնել։

Քրտինքի մէջ ողողուած՝ հանգստանալու պատրուակ կը փնտռենք. մինչ Յովհաննէս հանդարտ, կը շարունակէ հնձել։

— Գերանդին չի հնձեր, Յովհաննէս, բթացեր է։

Վարպետը կը նստի հողին վրայ. կը հանէ գերանդիին շեղբը, կը սկսի մուրճով ծեծել զայն ու յղկանել։

—Ես աս մասը բռնեմ երթամ, հինգ վայրկեանէն կը լմնցնեմ, կ'ըսէ Սարգիս։

Ի՞նչ հինգ վայրկեան, ժամեր պէտք են ատիկա լմնցնելու համար։

Ու կատակներ անվերջ։ Բնութիւնը մեզ երախայ դարձուցեր է այսօր։

Իրիկնացեր է արդէն. ահա լեռնէն վար կ'իջնէ օրիորդը։

64 տարեկան է ան. տակաւին առոյգ։ Երկայն ժամերուն վրայ՝ ամփոփուած գլխարկին տակ, դեռ եղեամ մը չէ իջած։ Մտացի աչքեր եւ դիմաւորիկ դէմք, այտեր, աղուամազով կէտկէտուած։ Իր գունաւոր երկար շրջազգեստը դպրոցականի մը տպաւորութիւնը կը թողու։ Կօշիկներու վրայ ունի կալիէ սռնապաններ, կարեւոր անձրեւէն ու ցեխէն պաշտպանուելու համար։

Մեզ տեսնելով կ'ուրախանայ ու խօսքը Յովհաննէսին ուղղելով.

— Այս պարոննե՞րն ալ աշխատեցան իմ դաշտիս վրայ։

Ու տուն կը հրաւիրէ նախընթրիք ընելու եւ «գաւաթ մը խմելու»։

Սուլթանի հաչոցը դադրած է, օրիորդին ներկայութիւնը փոխած է անոր տրամադրութիւնը։

Տանտիրուհին հետ կ'այցելենք ութ սենեակներուն, որոնց իւրաքանչիւրին հետ իրենց անուններովը կը խօսի եւ փաղաքուշ խօսքեր կ'ուղղէ անոնց։ Մէկ կողմը յարդանոցն է։ Ահա և խոհանոցը, պարզուկ սեղան մը, նախնական օճախը, վրան քարիւղի լամբարներ, քանի մը աթոռ։ Մեզի կը հրամցնէ թարմ պանիր, եւ այծերու կաթով պատրաստուած, հաց եւ գինի ու դուրս կ'ելլէ այծերը կթելու։ Քիչ վերջ կը վերադառնայ լեցուն աման մը կաթով. հաց կը փշրէ մէջը եւ կը սկսի գդալել։

— Դուք պանիր չէ՞ք ուտեր, օրիորդ։

— Ոչ, պարոն. այս կաթը զիս լիովին կը գոհացնէ. ստիպուած եմ միայն հեղուկով սնանիլ։

Ու կը շարունակէ.-ուշանալուն համար ներողութիւն կը խնդրէ

— Չէ՞ք ձանձրանար այսպէս միայնակ, այս առանձնութեան մէջ.

— Մինչ՞ միայնակ կը կարծէք զիս։ Հապա Սուլթա՞նս, այծե՞րս, հաւե՞րս ու զանազան աշխատանքներս։ Միշտ այցելութիւններ կ'ունենամ։

Եւ իսկապէս հսկայական աշխատանք ունի այս կինը. — բանջարանոցը, պտղատու ծառերը, անտառը, դաշտը, բոլորը իր ձեռքերուն կը նային։

Խօսք տալով ուրիշ անգամ մըն ալ այցելել, հրաժեշտ կ'առնենք իրմէ։

Վերադարձը կը կատարենք տարբեր ճամբով մը, քիչ մը երկար, բայց մաքուր։ Նեղ արահետ մը պուրակներու մէջէն։

— Այս ճամբան աղուոր չէ՞, պարոն Ա.

— Շատ աղուոր, տիկին Ջուարթ, ու շատ յարմար երիտասարդ զոյգերու համար։

Քրքիջներ։ Ու հայկական երգը կը թնդայ։

Երկինքը ծիրանի կամար է կապեր՝ վառ գոյներով, մէկ հորիզոնէն միւսը։

— Վեց դոյն է։

Ես հինգ հատ կը տեսնեմ։

— Հինգին ու վեցին միջեւ բան մըն է։

Գուշակութիւնը կատարուեցաւ կը ձայնէ տիկին Ջուարթ, որ մեր առջեւէն կը քալէ։

Արահետին եզրին, առուակին մօտ, երիտասարդ զոյգ մը մեր երգի ձայնէն սթափած, ոտքի են կանգներ՝ կարմրած այտերով։

Սարգիս մասնագիտական շեշտով մը կը թուէ անունները ծառերուն.— աս չինի է, ան հացի, աս կաղամախ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (171)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Այդ մարտկոցներն առաջանում էին դանդաղելով, թեթեւներն անիւների վրայ, իսկ ծանրաշարժները գլաններ-րի օգնութեամբ։

Այդ պատրաստութիւնները, որոնք մի քանի օր տեւեցին, յաճախ խանգարում էին պաշարեալները՝ մերթ յախուռն նետաձգութեամբ եւ մերթ պարսատիկներից քար ու կրակ տեղալով։ Թէպէտ այդ բոլորից հայ զօրականը չէր վնասւում, որովհետեւ գործում էր զգուշութեամբ եւ շարունակ պաշտպանուելով, այսուամենայնիւ գործը դանդաղում էր բաւական։

Իւրաքանչիւր երեկոյ Սպարապետի հրամանով զօրքերը մօտենում էին պարիսպներին, որպէսզի գիշերուայ պահուն Արաբացիք վնաս չհասցնէին մեքենական պատրաստութեանը։ Նըրանք այդ կարող էին անել պարիսպներից իջնելով եւ դիւրավառ նիւթերով մեքենաները կրակելով։

Երբ ամէն ինչ պատրաստուեցաւ, Թագաւորը հրամայեց զօրքերը առաջ վարել.

Մայիսեան առաւօտ էր. մինն այն օրերից, որ զուարճալի է կացուցանում Դըւնոյ շրջակայքը, քանի չէ ծագել արեւը, բայց որ շուտով այրում ու մրկում է նրա դաշտը, երբ արեւը կանգնում է երկնակամարի վրայ։

Հայոց զօրքերը նոր էին սկսում ելնել բանակից եւ դաշնակից իշխաններ-րը նոր սկսել էին քննել իրանց յարձակման գիրքերը, երբ լուր հասաւ Մարզպետունուն թէ՝ Արտաշատի մէջ խլրտումն է սկսուել եւ զօրքերը միջնաբերդից իջնում են դէպի քաղաք։ Այդ նշան էր թէ՝ Արաբացիք պատրաստւում են դաշտն իջնելու։

Դըւնոյ հրամանատարները որոշումն էին արել անպատճառ յարձակուել Հայերի վրայ եւ այն՝ երկու կողմից, այն է՝ Դըւնոյ եւ Արտաշատու։ Դըւնեցիք առջեւից պիտի յարձակուէին, իսկ Արտաշատցիք ետեւից։ Այս կարգադրութիւնը մեծ յաջողութիւն կ'ունենար, որովհետեւ յարձակման համար ընտրել էին ամենայաջող միջոց. այսինքն այն վայրկեանը, երբ Հայերը կը սկսէին բանակատեղը ձգել եւ պատնէշներից ելնելով դիմել դէպի Դուին։ Այդ ժամանակ նրանք յոյս չունենալով հանդիպել որեւէ յարձակման, աւելի անհոգ եւ անպատրաստ կը լինէին, բա որում կըռիւը դեռ պիտի սկսէին մի օր յետոյ։

Սակայն այս ամէնը գուշակեց Սպարապետը եւ հրաման տուաւ զօրքին՝ բանակից ելնել կատարեալ պատրաստութեամբ։ Բացի այդ, նա կարգադրեց որ Մոզաց իշխանն ու Վահրամ Սեպուհը իրենց գնդերով վերջինը ելնեն բանակից եւ հետեւապէս զգուշանան, որ Արտաշատու կողմը որեւէ խլրտում տեսած ժամանակ՝ իսկոյն իրանցից անջատուեն եւ յարձակուեն նրանց վրայ։ Միւս յառաջապահ գնդերը՝ ամենայն պատրաստութեամբ կարող էին ըրջափակել իրանց մէջ Արաբացիներին, եթէ նրանք յանդգնէին ելնել Դուինից։

Սեպուհն ուրախութեամբ լսեց այդ կարգադրութիւնը եւ նորէն յղացաւ մի յանդուգն միտք. այն է՝ Արտաշատից ելնողներին Աստուծոյ օգնութեամբ վանելուց յետ թափանցել մտս գործել քաղաքը։ Եւ որքա՜ն մեծ եղաւ նրա ուրախութիւնը, երբ Մոզաց իշխանը, որ իւր պէս անհերկիւղ՝ բայց իրանից աւելի ձեռներէց մի մարդ էր, համաձայնուեցաւ նրա հետ։ Հէնց այս պատճառով Սեպուհին ընկերացաւ նաեւ Գառ իշխանը իւր քաջարի գնդով։

Եւ իրաւ, հազիւ Հայերը բանակատեղը թողեցին եւ վերջապահ գնդերը պատնէշներից հեռացան, ահա՛ Արտաշատու լայնարձակ դռներից դուրս խուժեցին Արաբացիք եւ վայրենի աղաղակներով Հայերի ետեւից ընկան։

Հայոց վերջապահ գնդերը, որոնց առաջնորդում էին Գառը, Վահրամ Սեպուհը եւ Մոզաց իշխանը որոնք րոպէ առ րոպէ սպասում էին Արտաշատու կողմից լինելիք այդ յարձակման, յետ դարձան իսկոյն եւ սրատագին աղաղակով դիմեցին Արաբացւոց վրայ։

Վերջինները, որոնք չէին սպասում Հայերի կողմից որեւէ դիմադրութեան, կարծես յանկարծակիի եկան, որովհետեւ տեսան որ իրանց գաղտնիքը նախատեսուած է նրանցից։ Այսուամենայնիւ շարունակեցին իրանց ընթացքը մինչեւ որ միմեանց հանդիպելով՝ սկսան ընդհարուել։

Հայերը երեք կողմից շրջապատեցին Արաբացիներին, որովհետեւ թըւով գերազանցում էին եւ սկսան նըրանց հետ զօրեղ գոտեմարտ։

Անցաւ կէս ժամ. կռուրանը շարունակւում էր. Արաբացիք կռւում էին քաջութեամբ. բայց միեւնոյն ժամանակ շարունակ նայում էին դէպի Դուին, յուսալով թէ՝ ահա՛ կը բացուէին շուտով նրա դռները եւ Ոստիկանի զօրքը դուրս կը խուժէ այդտեղից Հայերին շփոթելու եւ իրանց աջակցելու համար։ Բայց ժամանակն անցնում էր. Հայերը շարունակում էին իրանց ջարդը եւ սակայն Դըւնայ կողմից օգնութիւն չէր հասնում։

Պատճառը հետեւեալն էր։ Ոստիկանն ու Բէշիրը տեսնելով թէ Հայոց զօրքերի մի մասը արագութեամբ շուռ եկաւ ու ընկաւ Արտաշատցոց վրայ, իսկ միւս մասն անշարժ սպասում է Դըւնից ելնողներին, զգացին որ նրանք գուշակել էին արդէն իրանց դիտաւորութիւնը, ուստի վտանգաւոր համարեցին քաղաքի դռները բանալ եւ զօրք հանել այդտեղից։

Իսկ Արտաշատու կողմը կռուողները տեսնելով թէ Դըւնեցիք իրանց խոստումը չեն կատարում, բաւական երկար դիմադրելուց եւ բազմաթիւ զոհեր տալուց յետ, դիմադարձ եղան եւ սկսան դէպի քաղաքը փախչել։

Հայոց առաջնորդները հրամայեցին զօրքերին խառնուել Արաբացւոց հետ եւ միջամուխ լինել քաղաքը։ Եւ որովհետեւ առաջին օրինակը Գառն ու Սեպուհը տուին, ուստի զօրքն աներկիւղ խառնուեցաւ թշնամու հետ։ Հագարացիք, որոնք իրանց գլուխները կորցրած անձերնին փրկելու վրայ էին մտածում, չկարողացան արգելք լինել նորա խուժող Հայերին։ Եւ երբ բերդապահը փախչողներին ներս առած կարծելով՝ հրամայեց քաղաքի դռները գոցել, զարմացիելով տեսաւ որ երկաթապատ փեղկերը ջախջախուել էին արդէն Հայերի ձեռքով եւ թէ նրանցից շատերը նոր կռուրած էին սկսել քաղաքի մէջ։

(Շար.)

Երկոտասան կղզիները ինչո՞ւ կը պատկանին

ՀՌՈՄ. — Անցեալ օր, կարգ մը ... թերթեր ... Երկոտասան կղզիները ... Իտալիոյ ... Անատոլուի ... Իտալական բանակներու ...

Հռոդոս կղզին, 35 քիլոմ. ... Հռոդոսի երկայնութիւնն է 80 ... Այս կղզիները, բոլորն ալ ... 500 ...

Հռոդոսի, Սիմոնի, Կոս, Լերոս, Պատմոս ... 1309–ին, ... Կ. Ս. Յովհաննու ասպետներու ... 1480ին ... 1522–ին, ... Սուլէյման ... 200.000ոց բանակով ... Հռոդոս ...

Երկոտասան կղզիները ... 1800–2500 բնակիչ ունին ...

ԱՆՑՈՐԴ

Կղզիներուն մէջ մեծն ... 12000 ... Թուրքեր ...

Ի՞նչ կը խորհին Մոսկուայի մէջ

Մոսկուայի մէջ ... Ռուսիա, Բրիտանիա, Ֆրանսա ... Սովետական կառավարութիւնը ...

Փոխադարձ դաշինքի ... Ճապոնիա ... Լեհաստան ... Ռումանիա ... Պալթեան երկիրներ ...

... — Այս ...

Սովետ Միութեան կառավարութիւնը ... Լոնտոնի եւ Փարիզի ... Մոսկուա ... Ստալին ... Լիթվինով ... Մոլոթով ... Սովետական ...

... Թուրքիա ...

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՈՉ ՄԷԿ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ...

Շիւֆիքէ Նիհալ, թուրքերէն «Թան»ի մէջ կուտայ իր տպաւորութիւնները Շիւէէն (Սեւ ծովուն եզերք).

— «Շիլէի մէջ ոչ մէկ նորութիւն կայ ...»

— Ուրեմն ...

— Նաքիմիներ ... Սեւ ծով ... Թուրքերը ...

— Ինչպէս կ'երեւայ ... Ուրեմն ...

— Կը կարդա՞ն ...

— Ոչ ...

— Սեղանին վրայ ...

— Ընդհանրապէս ի՞նչ կը կարդան ...

• ԻՆՉ ԿԸ ԳՐԵՆ ԹԵՐԹԵՐԸ

«Թան» կը գրէ. —

Անշուշտ ... Թուրքիա ... հայրենիք ...

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հայաստանի դեղձերը

«Խորհ. Հայաստան» ... Հայաստանի ... Արարատեան դաշտավայրի ...

Գիւղատնտեսական ...

Երեւանի մէջ ... Հայաստանի ... Տերեւ ... Լենինական ... 26ին ...

ՕՐ. ՄԱՐԻ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԹԱԳՒՈՐԵԱՆ

ԵՒ

ՎԱՀՐԱՄ ՏԷՐ ՈՍԿԵԱՆ

ամուսնացան

Մեծաւոր 23 յուլիս, 1939, Փարիզ

Համեստ յոբելեանին — ...

Սիրելի յոբելեարի ... Գեղամ Վարդանեան եւ ... Սեւեռեալի ... 25ամեայ ... Լեւոն Շանթ ...

... Վարդանեան ... Դանիէլ Վարուժան ... Սիամանթօ ...

Ամբողջ կարդալուն ... Զ. Ըստ ... «Բանաստեղծութիւններ» ...

Ի վերջոյ ... յոբելեարը ...

Յետոյ կարդացուեցան ... շնորհաւորագրեր ...

ԱՍՏՂԱՆԻԿ

Armeni Nella poesia italiana (Հայաստանի եւ Հայերը իտալական բանաստեղծութեան մէջ). ... Հռոմ, 1939. Գին 5 լիր։

ՍՓԻՒՌԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (101)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Վիքթոր Հիւկօ — Թարգմ. Մ. Զ.

Այս ... Վանդէի ... կապոյտներուն ... Կոմունա ... Ռոպեսփիէռ ...

Լանթընաք ... Կովէն ... Սիմուրտէն ...

...

Ե.

ԵՐԿԱԹԷ ԴՈՒՌԸ

Կամուրջին դղեակին, յենարաններու ... երկրորդ յարկին ... աշտարակին ...

(Շար.)

ԼՐԱԳՐԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

ԽՄԲ. — Թուրք մամուլը կը շարունակէ կծու խօսքեր գրի առնել Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ դէմ: Ահաւասիկ նմոյշ մը եւս, Հիւսէյին Ճահիտի ստորագրութեամբ (Եէնի Սապահ). —

— «Գերման մամուլին մէջ Թուրքիոյ դէմ բարձրացող յարձակումի ալիքը սկսաւ գերման հանրային կարծիքին, մասնաւորաբար գերման պաշտօնական շրջանակներուն եւ պաշտօնեաներուն փոխանցուիլ: Մինչեւ հիմա մեր նախկին շրջանակներուն եւ պաշտօնեաներուն փոխանցուիլ: Մինչեւ հիմա մեր յառաջ կարգ մը անպատշաճ դէպքերը առանձին դէպք մը, անձնական ընթացք մը ըմբռնել ուզելով, այս պատահառ խնդիր յարուցանելէ կը խուսափէինք: Բայց այս անջատ դէպքերը հետզհետէ շատնալով տարածուն եւ ընդհանրական բնոյթ մը եւ իմաստ մը առած են:

Անհատներու մօտ իսկ ներելի տեսնել անկարելի այս անպատշաճ եւ թըշնամական զգացումները երբ գերման պաշտօնեաներուն կողմէ ցոյց տրուին, բացարձակապէս անհանդուրժելի անպատկառութիւն մը եւ անկրթութիւն մը կ'ըլլայ: Անցեալներս, ինչպէս առթիւ մը խօսեր էինք, իր ճամբորդական թուղթերը պատրաստելու համար ոստիկանութեան դիմող մեր մէկ հայրենակցին, այդտեղի պաշտօնեան կ'ըսէ թէ մօտ օրէն Սեւ ծով պիտի իջնեն եւ ուեէ պաշտօնով Իսթանպուլ պիտի գայ:

Անօթի մնացած հասուն ինքզինքը գարեի շտեմարանին մէջ երեւակայելը թէեւ շատ բնական է, բայց այդ գերման պաշտօնեան պէտք էր որ իրեն վերթէեւ շատ բնական է, բայց այդ գերման պաշտօնեան պէտք էր որ իրեն վերապահէր այս երազը: Իր գտնուած տեղը պաշտօնատեղի մըն էր. հոն գերման կառավարութիւնը կը ներկայացնէր, գերման կառավարութեան անունով ալ այս խօսքերը պէտք չէր որ ըսէր: Այսպիսի խօսքեր զանազան գերման գերման պաշտօնեաներու կողմէ այդտեղ գտնուած Թուրքերուն դէմ բազմաթիւ անգամ ըսուած են: Վերջերս Գերմանիայէն վերադարձողներէն շատերը կը պատմէին իրենց տեսած կոշտ վերաբերումէն: Թէեւ ո՛չ մէկ առեն Գերմանները իբր մեծամեծ ազգ մը համբաւ չեն շահած, փափկանկատութեամբ չեն բնութագրուած, բայց մինչեւ հիմա մեր գիտցած Գերմանները, թէ իբրեւ անհատ եւ թէ իբրեւ պաշտօնեայ շատ ուղղամիտ եւ ամէն պարագայի մէջ պարկեշտ մարդիկ էին: Այսօր, ազգային ընկերվարութիւնը գերման ազգը նիւթապէս անօթի թողելուն չափ, բարոյապէս ալ ամէնէն նախնական մարդկային փափկանկատութենէ զուրկ, բոլորովին վայրենի վիճակի մը մէջ կրցած է մղել, ինչ որ մեծ յաջողութիւն մըն է:

200 փռանսական օդանաւեր «իր ռմբակոծեն» Անգլիան

Օդանաւային ռազմափորձերը կը շարունակուին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի մէջ:

Աւելի քան 200 Ֆրանսական ծանր եւ թեթեւ ռմբաձիգներ Մանշէն անցնելով, «արշաւեցին» Անգլիոյ վրայ: Առաջին արշաւը, որ աննախընթաց է Ֆրանսական պատմութեան մէջ, տեղի ունեցաւ հինգշաբթի առտու: Ցախորդաբար յարձակման ենթարկուեցան Լոնտոն, Մանչէսթըր, Լիվըրփուլ, Քարտիֆ, Պրիսթոլ եւն: Այս արշաւին կը մասնակցէին 11 ծանր ռմբաձիգներ: Ցեառյ աւելի քան 200 սաւառնակներ ճամբայ ելան Ֆրանսայի զանազան կայաններէն եւ Թեմզ անցլ. հողին վրայ: Գլխաւոր նշանակէտներն էին Լիվըրփուլ, Պրիսթոլ, Մանչէսթըր, Օքսֆորտ եւն: Ռմբաձիգ օդանաւերուն առջեւէն կ'երթային հետապնդիչներ:

Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ ինչպէս մէկ ամիս առաջ կատարուած արշաւը՝ Ֆրանսայի վրայ, այս գործողութիւնն ալ կ'ապացուցանէ անգլիւ-ֆրանսական օդանաւային գործակցութեան յարաճուն արդիւնաւորութիւնը:

Ծանր միջադէպ Հունգարիոյ եւ Ռումանիոյ միջեւ

Ծանր միջադէպ մը ծագեցաւ Հունգարիոյ եւ Ռումանիոյ սահմանագլուխին վրայ, Թրանսիլվանիոյ մօտ: Ռումանական պահակախումբ մը հսկողութիւն կը կատարէր, երբ յարձակում կրեց: Զինուոր մը սպաննուեցաւ, յիսնապետ մը խոցոտուեցաւ սուինով, եւ ուրիշներ վիրաւորուեցան:

Հունգարական կառավարութիւնը պաշտօնապէս կը հաստատէ այս դէպքը, ըսելով թէ հինգ ռումանացի ոստիկան-զինուորներ հունգարական հողը մտնելով յարձակեցան պահակներուն վրայ: Հունգարները ինքնապաշտպանութեան դիմեցին, երկու ռումանացի սահմանապահներ սպաննուեցան, մէկը գերի բռնուեցաւ, միւս երկուքը փախան. Անմիջապէս քննութիւն բացուեցաւ.

Ռումանական կառավարութիւնը բողոքագիր մը ուղղեց այս դէպքին առթիւ:

⁂ Աժանս Հավասի թղթակիցը կը հաստատէ թէ Գերմանիոյ ճնշումը Հունգարիոյ վրայ, մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ Ռումանիոյ մէջ, ուր շատ լաւ գիտեն թէ Հունգարիան միակ ճամբան է, ձեռք անցընելու համար ռումանական քարիւղը եւ ցորենը, ինչպէս եւ Սեւ ծովու ափերը:

Այս առթիւ, քաղաքական զանազան շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն Հունգարիոյ արտաքին նախարարին տեսակցութեան՝ Գերմանիոյ վարիչներուն հետ: Լոնտոնի թերթերը գրեցին թէ նախարարը տեսնուեր է նաեւ Հիթլերի հետ, բայց Պերլինի պաշտօնական գործակալութիւնը կը հերքէ այս լուրը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵՒ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ միջեւ համաձայնութիւն գոյացաւ՝ Պուլկարիայէն Գերմանիա աշխատաւորներ տանելու մասին:

ՍԻՈՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ կը շարունակէ իր աշխատանքները Ժընեւի մէջ: Վերջին նիստին մէջ բոլոր ճառախօսներն ալ քննադատեցին բրիտանական կառավարութիւնը, որ լքած է Հրէական Տան ծրագիրը, հակառակ այնքան հանդիսաւոր յանձնառութեանց: — Ազգաժողովի հոգատարութեանց յանձնաժողովը 3ի դէմ 4 ձայնով մերժեց անգլիական նոր ծրագիրը, որ կը հակասէ հոգատարութեան սկզբունքին: (Իսկ Սանճաքին յզօ՞ւմը...):

ՄԱԺԻՆՈԹԻ ԳԻԾԸ տեսնելէ վերջ, Ուինսթըն Չըրչիլ, Անգլիոյ երբեմնի ծովային նախարարը, յայտարարեց թէ Ֆրանսա «բացարձակ ապահովութիւն» կը վայելէ իր արեւելեան սահմանին վրայ, «ոչ միայն անառիկ ամրութիւններով, այլ եւ իր քաջ զինուորներով»:

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ հրամանագիրներ հրատարակուեցան Մորավիոյ մէջ ալ, ինչպէս եղած էր Պոհեմիոյ մէջ (Չեխոսլովաքիա): Հրեաներուն արգիլուած է մտնել թատրոն, սինէմա, հանրային պարտէզ եւ այլն, բացի անոնցմէ որ իրենց յատկացուած են մասնաւոր հրամանագրով:

ՀԻԹԼԵՐԱԿԱՆ թռուցիկներ կը տեղան Ֆրանսայի մէջ, մասնաւորապէս հիւսիսային շրջանները եւ Զուիցերիոյ ճամբով:

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ԶՕՐԱՀԱՆԴԷՍ մը տեղի ունեցաւ երէկ, Մոսկուայի մէջ, արտակարգ պատրաստութեամբ: Ներկայ էին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի զինուորական պատուիրակութիւնները:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ հսկայ օդանաւ մը, որ յատկացուած է սաւառնակներ փոխադրելու եւ որ ունի 20,000 թոն տարողութիւն, իջաւ իրեն թաւ փորձի առթեն: Կին մը մեռաւ, 19 հոգի վիրաւորուեցան:

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐԳԵՒԱՃԱՂԻ 15րդ շերաին վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ օգոստոս 31ին:

Իսի լէ Մուլինոյի նանգանակութեան Բ. ցանկը

Գէորգ Շահինեան, Յովակիմ Պօղոսեան, Գէորգ Դերձակեան, Բ.Հ. Սերխոշեան եղբարք 100ական ֆրանք, Հմայեակ Զրագեան, Յովհաննէս Աղասեան, Յովհաննէս Կիրակոսեան, Խորէն Մնոզեան, Ղուկաս Փիլիպոսեան, Ստեփան Օզտայեան, Սահակ Գոյանեան, Լեւոն Բուլղարեան, Յակոբ Քէլլէճեան 50ական ֆրանք, Հայկ Նափուճեան 40, Զատիկ Զափճեան 30, Ղազարոս Դանիէլեան, Յարութիւն Ալթունեան, Գասպար Մահմէսեան, Կարապետ Թոփալեան, Յովհաննէս Մաաթէոսեան, Յարութիւն Մուհաճիրեան, Պարգեւ Սերոբեան, Եղիա Սերոբեան, Յակոբ Նաղուպեան, Սարգիս Գորկիկեան, Յարութիւն Էմիրզիեան, Երուանդ Աստուրեան, Լութֆիկ Գալըքճեանեան, Զոհրապ Տէյիրմէնճեան, Աստուր Յովհաննէսեան եւ փոքրիկն Պօղոս Յովհաննէսեան, Խաչիկ Եաղճեան, Մանուկ Հայկազեան, Պօղոս Փափազեան 25ական ֆրանք, Միսաք Բարսամեան, Նազարէթ Տատուրեան, Դաւիթ Զոլաքեան, Յակոբ Ճըքըրդեան, Մանուկ Հայրապետեան, Աւետիս Գէտոյեան, Համազասպ Շահպազեան, Սեդրակ Յովհաննէսեան, Արամ Մանկասարեան, Խաչատուր Ապոնեան, Գասպարեան եւ Ապոնեան, Արամ Համմեան, Ե. Ս., Մանուէլ Հինդալեան, Յովակիմ Զարգարեան, Իսկենտէր Գարաեան, Սերճիան Շէքալէթճեան, Յովհաննէս Գարակէօզեան, Յարութիւն Գալուստեան, Սահակ Կիւլեան, Օննիկ Գուրեան, Մանուէլ Նախուտեան, Սեդրոս Բարունեան, Սարգիս Գըզըրեան, Մանասէ Գոչեան, Արտաշ Թիւֆէնկճեան, Մարտիրոս Փէհլիվանեան, Յովհաննէս Հաճ-Յակոբեան, Յովակ Սուլթանեան, Կարապետ Բարսամեան, Կղեմէս Տէր Թումաեան 20ական ֆրանք. գումար 2015 ֆրանք: (Տես «Յառաջ» 15 օգոստոս):

Բայոնի Հայր. Միութեան ցանկը (Մարսէյլ)

Բայոնի Հայր. Միութիւն 1000 ֆր., Խաչատուր Գալեան, Սամսոն Ջթճեան, Մանուկ Մաշկաեան 100ական ֆր., Խ. Կիրակոսեան, Սարգիս Խափափեան 50ական, Ա. Հայրենակից մը 30 ֆր., Փոքրիկն Թովմաս Տիրատուրեան, Ժաքէթ Մրօր 25ական ֆր., Ղազար Տէրտէրեան, Մարտիրոս Քաջեան 20ական ֆր., Գի րեդ Մելքոնեան 10 ֆր.: Գումար 1530 ֆրանք: (Տես ցուցակ 17 Օգոստ.)

Փոն տը Շէրիի նանգանակութեան ցանկը

(Ձեռամբ Գ. Գ. Ստեփան Թիւրքմէնեանի եւ Յովհ. Նէշ Թէրզեանի)

Գառնիկ Զոլեան 30 ֆր., Կղեմէս Գասպարեան, Կղեմէս Սարաֆեան, Ստեփան Թիւրքմէնեան 25ական ֆր., Գալեան եղբարք, Կղեմէս Օլուզեան, Առաքել Տէր Ղազարեան, Միսաք Եղիաեան 20ական ֆր., Յովհ. Աղըլեան, Հաճի Անտոնեան, Զաքար Յարութիւնեան, Յովհ. Հարօնեան 15ական ֆր., Կղեմէս Գէորգեան, Կարապետ Գէորգեան, Յովհ. Սատուրեան, Յակոբ Զարըրեան, Տիկ. Կատար Անլըեան, Յարութիւն Ալպաեան, Գրիգոր Գարապօզեան, Սրապիոն Զափուրճեան, Յակոբ Գլուէշեան, Մեսրոպ Մանճեան, Կղեմէս Ասլանեան, Գէորգ Ալպաեան, Սեդրակ Հաճի Ստեփանեան, Յովհ. Մանուկեան 10ական ֆր., Արտէն Սաքըզեան, Յովհ. Գէրպէքեան, Գրիգոր Նահապետեան, Օր. Անիկ Օլուզեան, Գաբրիէլ Ալպաեան, Յակոբ Հաճի Ստեփանեան, Գրիգոր Փափազեան, Տիկ. Նեկտար Գէորգեան, Տիկ. Իսկուհի Փափազեան, Յակոբ Ձիլ-էճեան, Յակոբ Մանկեան, Կոզմա Կոզմաեան 5ական ֆր., Մկրտիչ Զաւիկեան 2 ֆր.: Գումար 447 ֆրանք (Շարունակելի)

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱՓՈԼՈՆԻ «Շահրիկեան» ընթերցարանի անդամները կը հրաւիրուին ընդհ. ժողովի, Շաբաթ, 19 Օգոստ., երեկոյեան ժամը 9ին, ընթերցարանի սրահը: Ներկայ կ'ըլլայ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ.

Դաշտահանդէս Կուսէնվիլի մէջ

կազմակերպուած «ՏԱՒՐՈՍ»ի ընկերներու կողմէ

20 Օգոստոս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Բուրայի անտառին մէջ

կը խօսի Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

կառ. տեւ. Նորէն, ուղեկառք 13.5, 13.25, 13.45, 14.25, 14.43.

Դաշտահանդէս Սէնթ Անթուանի մէջ

կազմակերպուած դերասան Ց ՂԱԶԱՐԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ

ՏԻԿԻՆ ԱՇԽԷՆԻ, ՕՐ. ԶԱՐԻԿԻ եւ Գ. ԱԶԱՐԵԱՆԻ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՄՈՂՋԻ ԻԲՐԴ»

3 արար, երգերով եւ պարերով

13 Օգոստոս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին Նաճարեանի ագարակը

կը նուագէ՝ Թառիստ Գ. Ա. ՏԷՐ ԱԿՈՊՈՎ

Առնել 36 թ'ւ հանրակառքը եւ իջնել օթթ Էսայի մօտ

Դաշտը բաց է ժամը 10ին — Գիները ժողովրդական

Թատերական ներկայացում Կըրնոպլի մէջ

Ղեկավարութեամբ դերասան Գ. ՔՈՉԱՐԵԱՆի

մասնակցութեամբ Տիկին ՔՈՉԱՐԵԱՆի եւ լաւագոյն սիրողներու

կիրակի, 20 Օգոստոս, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Ցաքբէ Քէօրի սրահին մէջ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՈՐԴԵՍՊԱՆ»

բարոյալից, ծիծաղաշարժական եւ յուզիչ դրամ 4 արար. եւ

«ՊՈՍՊԱՐԸ ՄԵՌԱՒ» (ԶԱՒԵՇՏ)

Մուտքի գիները 7 եւ 5 ֆր., 8 տարեկանէն վեր փոքրիկներու 2 ֆր.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Պանիէօ-Բանյունի 3 տողանիտարեաց Միութեան վարչութ'ւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Գ. Ռուբէն Մազազեանին, իր սոր Տիկին ԱԶՆԻՒ ՄԱՂԱԶԱՃԵԱՆի մահուան առթիւ:

ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

դիմեցէք հոյի ճաշ լուսանկարչատունը՝

Photo d'Art HENRI

11, Av. Bourgain, Issy-les-Moulineaux

Արժէքաւոր նուէր ամուսնացողներու, ակրանտիսմանու: Արագ պատրաստութիւն Carte d'Identit'ի:

ԲԱՑ Է ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ

ՆՈՒԷՐԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

	10 Օգոստ. — 16 Օգոստ.
Լա Ռոշէլ. Ա. Ս.	75
Փոն տը Շէրիի զարդ.	120
Նիս. Ա. Գ.	40
Վիէն. Մ. Ռ.	60
Վիէն. Ս. Թ.	40
Վիշի. Կ. Ս.	140
Շարվիէօ. Մ. Հ.	75
Լիոն. Յ. Թ.	75
Սէն Ժէրմէն ան Լէ. Հայր.	140
Վիշի. Մ. Թուշ.	75
Օասոս. Յ. Դ.	60
Ռուան. Գ. Թ.	100
Ռուան. Հ. Տ.	100
Փարիզ (6). Տիւմ.	77
Թուլոն. Յ. Ա.	40
Ժալիէօ. Ռ. Կ.	40
Գալանգաս. Ն. Տ.	130
Նանթ. Գ. Մա.	150
Քուրպըվուա Օ. Գ.	40
Քլէօտոն. Տիկ. Խաչ.	75

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած «ՄԱՐԶՊԵՏ»ի ընկերներու կողմէ

կիրակի, 20 Օգոստ. կէսօրէ ետք ժամը 2ին Նաճարեաններու ագարակին մէջ: Գեղարուեստական նոխ բաժին

կը բանախօսէ Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Տախսիներու մասնակցութիւն 2 ֆրանք

Բլոա տ'էքօէն առնել թիւ 26 հանրակառքը եւ իջնել օթթուայի առ...

«ՌՍՋՄԻԿԻ ՕՐ»

ՑՒՑԱՏԱԿԻ ՕՐ — ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Նուիրուած Տարօն-Տուրուբերանի հերոսներու յիշատակին

կիրակի, Սեպտեմբեր 3ին, «Սէնթ-Անտրէ» պար Պէլվէտէրի օդասուն պարտէզին մէջ

կը նախագահէ ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

կը խօսի՝ Ընկ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Գեղարուեստական նոխ բաժին: Տախսիներու մասնակցութիւն 2 ֆր.

կարելի է առաւօտէն գալ եւ ճաշը հետ բերել:

Թաքրքէն առնել թիւ 25 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան:

Թատերական ներկայացում Մարսէյլի մէջ

Սանճաքէն գաղթող Հայերուն օգնութեան Ասանայի Ցանձնախումբին կողմէ

Հովանաւորութեամբ ԱՏՕՆԱՑԻ ՎԵՐԱՇԻՆԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

կը նախագահէ Առաջն. Տեղ. Ց. ԿԱՐԱՊԵՏ Ա. ՔՀ. ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ

կը ներկայացուի ՊԵՐՃ ՊՐՕՇԵԱՆԻ

«ՍՕՍ ԵՒ ՎԱՐԴԻԹԵՐ» ՕՓԵՐԷԹԸ

Ղեկավարութեամբ Գ. ԹՐԱԳՕՇԻ եւ իր խումբին

ՊՕՄՈՆ. ՍԻՆԷՄԱ ՖԼՕՐԷԱՅԻ մէջ, 21 Օգոստ. երկուշաբթի երեկոյ, ժամը ճիշդ 9ին:

կ'երգեն՝ Գ. ԳԱՐԵԳԻՆ, ՕՐ. ՍԻՐԶԱՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ, եւ ՕՐ. ՖՐԱՆՍՈՒԱԶ ԼՈՒԻԶԵԱՆ: Մուտք 5 ֆր.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «ՆՈՐ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ»Ի Բ. ԹԻՒԸ

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆԻ

ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՀԱՅՈՒՀԻՆԵՐ

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 7 ֆրանք, ուրիշ երկիրներ 9 ֆրանք

Ստանալու համար դիմել՝ Տիկ. Հ. Գիւլխանդանեանի, 30 Rue Lucas Perquel, Montmorency (S. et O.), Ս. Barsamianի, 46 Rue Richer, Paris.

կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

ԷԴՈՒԱՐԴ ՊԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ. 48 rue de la République, Marseille

Tél. Colbert 74 51, 47—22

Օտար դրամներու փոփոխութիւն: Չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար: կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ:

ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

Մաքուր, առատ, աժան, համեղ կերակուր եւ խորովածներ ուտելու համար այցելեցէք

ՃԱՇԱՐԱՆ ՏԱՄԱՍ

ՔԱՂԱՔԻՆ ԿԵԴՐՈՆԸ

4, Traverse du Mont de Piété, Marseille

(1 ՌԻՒ Տ'ԷՔՍԻ ԱՆԿԻՒՆԸ)

ԿԸ ԳՏՆԷՔ ՆԱԵՒ ՊԱՂ ԳԱՐԵՋՈՒՐ ԵՒ ԱԹԱՅ ԱՂԱՆԴՆԵՐՈՎ ՕՂԻ

ՍՈՒՐԷՆ ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆ

Ճաշարան ՃՕՇԿՈՒՆ

4, Rue de la BUTTE, 4
Place d'Aix-Marseille

Հանրածանօթ խոհարարապետ՝ ՃՕՇԿՈՒՆ, պատիւ ունի յայտարարել բոլորին, որ մէկ անգամ մը այցելեն իր ՃԱՇԱՐԱՆը, ճաշակելու համար իր ընտիր կերակուրները, հաշակաւոր՝

ՓԻՑԷՆ - ԽԵՂՈՒՐԹԼՈՒ - ՑԷՆԷՕՐ ՔԷՊԱՊԸ

եւ Պոլսոյ նշանաւոր ՊԱՂՊԱՂԱԿԸ:

ՄԱՔՈՒՐ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՉՆՓԱՒՈՐ ԳԻՆ

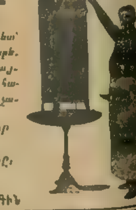

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

Համեղ, մնայարար արեւելեան կերակուրներու սիրահա՞ր էք. Պոլիսը կարօտնալու պէտք չունիք. մտէք հայկական կենթրոնին մէջ

ՍԱՐԵԱՆԻՆ ՃԱՇԱՐԱՆ «ԹՕՓՔԱՓԸ»Ն

5, Rue du Baignoir, 5 — Marseille

ուր պիտի գտնէք զուարթ եւ ընկերական շրջանակ մը եւ ճաշեր խիստ մատչելի գիներով:

ԲԱՔԸ ՏԻՐԻՋ ճոխ աղանդներով:

“ՇԻՐԱԿ”

Արեւելքի միակ իսկական օղին է

Անգուգական: Անմրցելի: Անխարդախ

Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր. պատրաստուած զուտ չամիչէ եւ թուզ. հայ աւանդական սեղանին...

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme .. Paris (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՓԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 20 ՕԳՈՍՏՈՍ DIMANCHE 20 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4123

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆԵՐԿԱՅ_ԲԱՑԱԿԱՅ

Սանճագի արտագաղթը հազիւ սկսած, շարք մը խմբագրականներով կը յիշեցնէինք տարրական պարտք մը, — « եղբայրական օգնութիւն »: Եւ որոշ ծրագիր մը՝ Հողին կապելու համար տարագիր բազմութիւնները:

Յուլիս 18ին կը հարցնէինք, — « Ո՞ր օրուան, ո՞ր ժամուն... »:

Յուլիս 20ին երեւցաւ « Յառաջ »ի հանգանակութեան առաջին ցանկը ; յաջորդ օրն ալ՝ Բարեգործականի Կեդր. վարչութեան կոչը, «Յառաջ»ի առաջին էջին վրայ.

Նոյն վարչութիւնը Բ. կոչ մը եւս ուղղած էր, որ հրատարակուեցաւ Յուլիս 28ին եւ որ կը ծանուցանէր Կեդր. Յանձնաժողովի մը կազմութիւնը, ինչպէս եւ հանգանակութեան բացումը՝ Նուպարեան բնտանիքին երեք անդամներուն կողմէ տրամադրուած գումարով, 200.000 Ֆրանք:

Մինչ այս մինչ այն, «Յառաջ»ի հանգանակութիւնը «կը քալէր» արդէն, ու հասած էր 34.212 Ֆր.ի (16րդ ցանկ), երբ հրատարակուեցաւ Փարիզի եւ շրջանի հանգանակիչ յանձնախումբին կոչը (Յառաջ, 8 օգոստոս):

Ըսել կ'ուզենք թէ « Յառաջ » լայն բացաւ իր էջերը, որպէսզի բոլոր ազդերն ու կոչերը լուրին, կարելի եղածին չափ ընդարձակելու համար օգնութեան ցանցը:

Ծիշդ մէկ ամիս վերջը, Յուլիս 20 — Օգոստոս 20, « Յառաջ »ի հանգանակութիւնը արդէն իսկ հասած է 100 հազարի սահմանագլուխը — 96,229 Ֆրանք: Գումար մը, որ կրնայ լրանալ այս շաբթու: Թերեւս մէկ անգամէն:

Գիտի կենա՞նք հարիւր հազարի վրայ:

Հարցնելն իսկ աւելորդ է: Ինչո՞ւ կասեցնել թափը այս համաժողովրդական խանդավառութեան եւ պարտաճանաչութեան, որ կրնան բացառիկ համարուիլ, եթէ բաղդատենք տասը տարի առաջուան բարօրութիւնը՝ այսօրուան ախտածութեան հետ:

Արդարեւ, տասը եւ աւելի տարիներ առաջ, ոչ տնտեսական տագնապը այսքան սուր հանգամանք առած էր, ոչ գինուորութիւն ունէինք, ոչ ալ պատերազմի վախ:

Ցաւօք, չմոռնանք որ հոգեկան կորովն ալ աւելի բարձր էր տարիներ առաջ: Մարդիկ դեռ կը հաւատային լաւագոյն օրերու: Միտքերը աւելի պայծառ էին եւ սիրտերը աւելի տաք:

Թիւ-շատ լուսաւոր հեռանկարներ ալ չէին պակսեր, այն ատեն:

Արդ, ուրկէ՞ հոգեկան կորովի, հասուն գիտակցութեան այս պոռթկումը, հրապարակային կոչի մը վրայ:

Մենք այս երեւոյթին ալ կը վերագրենք մեր հայածական ժողովուրդի դարաւոր առաքինութեան — ինքնապաշտպանութիւն:

Արդարեւ, ամէն անգամ որ տագնապ մը կը հարուածէ այս ժողովուրդին մէկ մասնիկը, անոր ապահով կամ բախտաւոր զանգուածը կը նետուի ասպարէզ: Կը փորձէ իր կարելին, գոնէ ապեղանի մը հասցնելու համար:

Այս զաղանիքը դուք ամէն օր կը կարդաք « Յառաջ »ի ուղղուած նամակներուն մէջ, — այնքան համեստ այլ բաբախուն:

Կը թուի թէ մարդիկ յօրաշարժի կանչեր են իրենք զիրենք, եւ երբեմն, հինգով կամ տասնով սուղ տուն պատառ, գրամ հաւաքելու համար: Աշխատաւորներ, աշխատանքի բաժանում կատարեր են, որպէսզի ոչ ոք անմասն մնայ եղբայրական աջակցութեան այս գործին մէջ: Եւ ուր որ գացեր են, առանց դժուարութեան առեր են մէկ պատասխան, — Ներկա՛յ:

Անշուշտ բացականեր ալ կան, այս համաժողովրդական շարժումին մէջ:

Բացականերու առաջին դասը կը կազմեն անոնք որ խեղճուկ բացակայ են իրենց բնակած վայրերէն, օգտաւորութեան զացած ըլլալով: (Հանգանակութիւնը զուգադիպեցաւ տարեկան արձակուրդին, ինչ որ այլապէս կը բարձրացնէ մէկ ամսուան մէջ գոյացած գումարին արժէքը):

Տարակոյս չկայ թէ այս կարգի բացակաները հետզհետէ վերադառնալով, իրենց պարտականութիւնը պիտի կատարեն նոյն խանդավառութեամբ ինչպէս միւսները:

Բոլորովին տարբեր պարագայ մը կը ներկայացնէ բացականերու միւս դասը:

Գիտի վիրաւորուէի՞ն, եթէ ուզէինք « հար-լայֆ » կոչել այս դասը: Ուրիշ խօսքով՝ անոնք որ առհասարակ վերէն կը նային հայկական կեանքին վրայ, հայերէն թերթ չեն կարդար, եւ կամ եթէ կը կարդան, իրենց յատուկ եղանակներն ունին, որ եւ է պարտականութիւն կատարելու համար:

Արդ, խոնարհ խաւերը մեծ մասով կատարեցին իրենց պարտականութիւնը եւ դեռ կը կատարեն: Հանգանակութիւնը կը շարունակուի նոյն իսկ այն թաղերուն եւ քաղաքներուն մէջ որոնք շօշափելի գումարներ ղրկած են « Յառաջ »ի:

Միւս կողմէ, Փարիզի շրջանային յանձնախումբը, որ կազմուած է Բարեգործականի հովանաւորութեամբ, որոշած է Սեպտեմբերի սկիզբէն ձեռնարկել ընդհանուր հանգանակութեան

Ըսել կ'ուզենք թէ դուռները բաց են բոլորին առջեւ — կամ պիտի զարնուին բոլոր դուռներն ալ — որպէսզի ակամայ կամ կամաւոր բացակաները եւս կատարեն իրենց պարտականութիւնը:

Ի՞նչ խօսք որ կատարուած աշխատանքէն կախում ունի յաջողութիւնը:

Անոնք որ պատրաստ էին ինքնաբերաբար տրամադրելու իրենց բաժինը, ժամանակ չկորսնցուցին: Իսկ անոնք որ մասնաւոր դիմումներու կը սպասեն, կամ իրենց յատուկ նախասիրութիւններ ունին, այլեւս չեն կրնար տրտնջալ:

Գիտենք որ օգտաւորութեան գացողներու առաջին շարքին վրայ կը գտնուին ջոջ անհատները, — նոյն իսկ անոնք որ անդամ են կեդրոնական կամ տեղական յանձնախումբերու

Կարգը եկած է անոնց, որպէսզի ապացուցանեն իրենց «ներկայութիւնը», հետեւողութեամբ Նուպարեան ընտանիքին:

Տարագիրներու տառապանքը ամէն բանէ առաջ սիրտ եւ եռանդ կը պահանջէ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐԷՆ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐ

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԻՏԱԼԻԱ ԳՆԱՑ ՅԱՆԿԱՐԾ

Նորէն զարմանազան զրոյցներ շրջան կ'ընեն, Տանցիկի եւ ուրիշ քաղաքական խնդիրներու մասին: Հունգարիոյ արտաքին նախարարը, որ Գերմանիա կը գտնուէր քանի մը օր է ի վեր, Հռոմ գնաց յանկարծ, եւ առաջին տեսակցութիւնը ունեցաւ կոմս Չիանոյի հետ: Կ'ըսուի թէ Հիթլէր մասնաւոր նամակ մը ուղղած է Մուսոլինիի, եւ թէ Հունգար նախարարն ալ մասնաւոր պաշտօն մը ստանձնած է, այս առթիւ: Կարծողներ կան թէ Հունգարիա մօտերս պիտի յայտարարէ իր միացումը Առանցքին: Միւս կողմէ, զրոյց կը շրջի թէ Հիթլէր յայտարարութիւն մը պիտի ուղղէ ,սեզանի վրայ դնելով խաղաղութեան խնդիրը:

Ամէն պարագայի մէջ, խորհրդաւոր շարժումներ տեղի կ'ունենան զանազան ճակատներու վրայ, փրկելու համար խաղաղութիւնը: Թէեւ, երկու կողմերն ալ կը պնդեն իրենց պահանջներուն վրայ:

Գերմանական թերթերը կը շարունակեն յուզումնալից պատմութիւններ հրատարակել Լեհաստանի կողմէ կատարուած հալածանքներու մասին: Այդ լուրերուն համաձայն, 5000 հոգի ձերբակալուած եւ 76.979 հոգի փախչելու հարկադրուած են: Այս առթիւ ծանրապէս կը մեղադրեն Անգլիան, ըսելով թէ պատերազմի կը մղէ «արիւնածարաւ» Լեհերը: Ցաւականչական զրոյց մը եւս, — Գերմանիա որոշած է ընել Թանէնպէրկի ճակատամարտին տօնակատարութիւնը, նկատի առնելով Տանցիկի կացութեան ծանրութիւնը:

Մինչ այս մինչ այն, գիւանագիտական մեքենան անընդհատ կը բանի: Պերլինի անգլիական դեսպանը այցելեց Գերմանիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատունը: Տեսակցութիւնները գաղտնի կը պահուին: Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները նորէն յիշեցուցած են իրենց յանձնառութիւնները Լեհաստանի հանդէպ, եթէ Գերմանիա բռնութեան դիմէ, Տանցիկը կցելու համար: Թէ Պերլինի եւ թէ Վարշաւայի մէջ այն համոզումը կը տիրէ թէ կացութիւնը այնպիսի կէտի մը հասած է որ Գերմանիա չի կրնար նահանջել:

Պերլինի թերթերը պաշտօնապէս հաղորդեցին թէ զինուորական համաձայնութիւն մը կնքուած է Գերմանիոյ եւ Սլովաքիոյ միջեւ: Այս համաձայնութեամբ, Գերմանիա կրնայ ի հարկին գրաւել ամբողջ Սլովաքիա — Լեհաստանի սահմանագլուխը: Լեհական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ 50.000 գերման զինուորներ հասած են Լեհաստանի եւ նախկին Չեխոսլովաքիոյ սահմանագլուխին վրայ:

Փ. Ֆորսթըր, Տանցիկի կուսակցական շրջանապետը, ժամուական թափոր մը սարքելով, ճառ մը խօսեցաւ կացութեան մասին: « Քանի մը ամիսէ ի վեր Տանցիկը տեւական սպառնալիքի տակ է պետութեան մը կողմէ որ Ազգաժողովէն պաշտօն առած է պաշտպանելու զայն: Լեհաստան օր մը պիտի յարձակի Տանցիկի վրայ: Այս իրողութեանց առջեւ, մենք պէտք է կազմակերպենք մեր ինքնապաշտպանութիւնը: Երիտասարդներ Տանցիկի, դուք չուզեցիք խուսափիլ ձեր պարտականութենէն: Տանցիկի ժողովուրդը ձեր վրայ դրած է իր ամբողջ վստահութիւնը: Դուք կոչուած էք պաշտպանելու գերմանական հի՞ն ստանը, լեհական յարձակման մը պարագային, զուրէն բլլայ թէ ներսէն »:

Մարտական խումբերուն հրամանատարը պատասխանեց. — « Կը նախընտրենք մեռնիլ քան թէ լեհ դառնալ »:

Տանցիկի կառավարութիւնը սկսաւ փշաթելեր հաստատել լեհական սահմանագլուխին երկայնքը:

ԳԵՐՄԱՆԻԱԿԱՆ ԳԱՂՏՆԻ ԾՐԱԳԻՐԱԿԱՆ ՄԸ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Լեհական թերթերը կը պնդեն թէ Գերմանիա պիտի չգոհանայ միայն Տանցիկով, այլ եւ կը պահանջէ հետեւեալ հողամասերը, — Փոզնանիա, Տանցիկ եւ վերին Շլեզիա, այսինքն 48,056 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն եւ 4 միլիոն 185.000 բնակիչ: Այս առթիւ կը հրատարակեն գաղտնի շրջաբերական մը, որ ուղղուած է Պալքաններու գերման գործակալներուն: Ահաւասիկ այդ շրջաբերականին բովանդակութիւնը, համաձայն նոյն աղբիւրին. —

1. Համոզել Պալքաններու հանրային կարծիքը թէ Տանցիկ եւ Փոմերանիա Գերմանիոյ պիտի վերադառնան յառաջիկայ շաբաթներու ընթացքին, առանց պատերազմի:

3. Նախապատրաստել Հունգարիոյ գերման փոքրամասնութիւնները թէ այդ երկիրը շուտով անձնական միութիւն մը պիտի հաստատէ Գերմանիոյ հետ:

3. Պուլկարիոյ մէջ տարածել այն գաղափարը թէ Եւրոպայի հողային խնդիրները կրնան կարգադրուիլ միայն Գերմանիոյ Առաջնորդին կամքով եւ միջոցով

4. Ուժգնօրէն պայքարիլ Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Լեհաստանի եւ այն բոլոր երկիրներուն դէմ որ մաս կը կազմեն այսպէս կոչուած «խաղաղութեան ճակատին»:

5. Լուր տարածել թէ արդէն կատարուած իրողութիւն մըն է Եուկոսլավիոյ կախումը Առանցքէն եւ մասնաւորապէս Գերմանիայէն:

ՍԻՈՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ առթիւ, Հրէական Գործակալութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որ գոհունակութիւն կը յայտնէ Ազգաժողովի հոգատարութեան յանձնաժողովին որոշման համար: Ինչպէս գրած էինք, յանձնաժողովը մերժեց անգլիական նոր ծրագրին օրինականութիւնը: Բայց եւ այնպէս Անգլիա կը պնդէ իր տեսակէտին վրայ: — Համագումարը երկար վիճաբանութիւններէ վերջ որոշեց Անգլիոյ կողմը բռնել, եթէ պատերազմ ծագի:

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՍԱՆՃԱՔԻ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ (1939 օգոստոս)
1.—Խումբ մը գաղթականներ Պասիտի մէջ, Ծիւղերէ շինուած վրաններու տակ:

ՆՈՐ ԲՈՅՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ԱՐԾԻՒՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

1500 ՖՐԱՆՔ «ՄԱՐՇԷ»Ի ՀԱՅՍՐԵՆ

ՊՈՒԱ–ՔՈԼՈՄԲ, 17 օգոստ. — Սիրելի Յառաջ, համեստ բաժինով մը պարտք կատարած էի Անիէռ-Պուա-Քոլոմպի հանգանակիչ մասնախումբին, բայց կ'ուզէի մարշէ ընող ծանօթ շրջանակէս ալ քիչ մը դրամ հանգանակել Սանճաքի մեր դժբախտ հայրենակիցներուն համար:

Այս մտածումով առաջարկեցի Պ. Ս. Ս.ին որպէսզի նախաձեռնարկ ըլլայ հանգանակութեան: Ան այս հոգը մեզ իր վրայ 500 Ֆր. վճարելով: Քաջալերուած իր ազնիւ ժէսթէն, գործի սկսայ, եւ քանի մը օրուան մէջ 1460 ֆրանքի համեստ գումարը հանգանակեցի: Ուզելով այդ թիւը 1500ի հասցնել, 40 ֆրանքով եւս մասնակցեցայ: — Զ. Բարսիկեան:

Այս հանգանակութեան մասնակցած են.— Ս. Ս. 500, Ս. Սահակեան 200, Թ. Թագւորեան, Միքայէլեան, Տ. Խաչերեան, Կ. Թաթարեան 100ական Ֆրանք, Մ. Մանուէլ, Ք. Խաչատուրեան, Հ. Էսէրճեան, Խ. Նշանեան, Խ. Թագւորեան, Ե. Ռսկերիչեան, Ք. Նատիրեան 50ական Ֆր., Զ. Բարսիկեան 40, Ռմն 10:

Գումար 1500 Ֆրանք:

ՍԵՎՐԱՆ — 854 ՖՐԱՆՔ

ՍԵՎՐԱՆ, 18 օգոստ. — Սէվրանի հայ համայնքը ամբողջու – թեամբ, առանց գաղափարական խտրութեան եւ այլ նկատումներու, իր մասնակցութիւնը կը բերէ Մուսա Լերան իր գաղթական եղբայրներուն օգնութեան ի նպաստ բացուած հանգանակութեան: (Հաւաքուած ձեռամբ՝ Օր. Թագուհի Գրմզեանի, Պ. Պ. Յակոբ Գրիգորեանի, Վահրամ Իզմիրլեանի եւ Մովսէս Խօճեանի:) (Ցանկը յառաջիկային):

ՑԱՆԿ 27

Մարսէյլի Կեդր. Յանձնաժողովին Բ. առաքումը	4592
Անիէռ–Պուա–Քոլոմպ–Պէզոնի «Մարշէ»ի Հայերէն	1500
Սեվրանի գաղութէն	854
Աերատոնիոյ Նահանգ. Միութեան կողմէ, Փարիզ	700
Գավէզեան եղբ. Նիս	100
Գրիգոր Հիւրմիւզեան, Նանթէռ	100
Յարութիւն Շիրինեան	50
Կարապետ Թիւֆէնկճեան	50
Տէր եւ Տիկին Բարսեղ Գամպուրեան, Մարսէյլ	50
Կարապետ Իւլիւպէկեան	30
Արամ Թէքեան	20
Գումար	8,046
Երէկուան գումարը	88,183
Ընդհ. գումար	96,229

ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

Պէյրութէն կը գրեն. — Տենդագին յառաջ կը տարուին աշխատանքները՝ Սանճաքի գաղթականներուն տեղաւորման համար:

Մարզպանութիւնը մօտէն կը հետաքրքրուի գաղթականներու վիճակով եւ միջոցներ ձեռք կ'առնէ՝ անոնց հանգիստը ապահովելու համար:

Հողային շրջաններ պիտի տեղաւորուին այն գաղթականները որ հողագործութեամբ կ'ապրէին: Պէտք եղած հողերը դեռ ապահովուած չեն: Զանազան ծրագիրներ կը մշակուին՝ աշունէն առաջ լրացնելու համար տեղաւորման գործը: Մխիթարական վիճակի մէջ չեն Թարթուսէն Պէյրութ փոխադրուած գաղթականները: Անօթութիւնը կը շարունակուի: Գաղթականները դժուարութիւն կը կրեն բնակարան ճարելու համար:

«ՑՏԵՍՈՒԹԻՒՆ, ԱՆՏԻՈՔ»

Թուրք թերթերը կը պատմեն. « Անհաւատալի անպատշաճութիւն մը » խորագրին տակ. —

Պէյրութի «Լ'Օրիան» թերթին մէջ մեր աչքին զարկաւ գրութիւն մը, — « Ցտեսութիւն, Անտիոք »: Ահաւասիկ բովանդակութիւնը.—

« Անտիոք, Ալեքսանտրէթ, Գըրքխան եւ Սուէտիա թրքական եղան: Մինչեւ ե՞րբ այսպէս պիտի մնայ: Քէմալի հայրենակիցները եւ ընդհանրապէս Արաբները այսօր ամբողջովին միացած են «օգակողներուն» եւ անոնց կողքին կը քալեն առանց մեծ դիմադրութիւն մը ցուցնելու: Հետեւաբար աւելի ճիշդ է այս միջոցին զգուշանալ ներքին պայքարներէ: Բայց երբ լրանայ դիկտատորներուն հաշիւը եւ խլուած երկիրներու միացման գործը վերջանայ, այն ատեն պիտի հասնի հարցումի ու հարցաքննումի ժամանակը: Թուրքերը շատ համակրելի են, բայց պիտի չկարենան միաժամանակ գլուխ ելլել թէ՛ պատմութեան, թէ՛ աշխարհագրութեան, թէ՛ լեզուի, թէ՛ ցեղ կոչուած բաներուն հետ: Մէջտեղը կը մնան փաստերը եւ թիւերը: Միջազգային Յանձնաժողովը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅ ՄԱՐԴԸ ՕՏԱՐ ԱՓԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Կա՞յ մեր անցած տխուր ժամանակներէն աւելի յարմար միջոց՝ դէպի ետ երթալու, անդրադառնալու գըտարթ ու սրտմաշին օրերուն, անհատին ինչպէս ցեղին կեանքին մէջ, օրեր՝ ուր տեւելը, ապրիլը հանոյք մըն էր, եւ օրեր՝ ուր մինչեւ իսկ կը սարսափէիր, թէ ահա վերջին օրերն են ցեղիդ....

Այսօր ալ ետ դառնանք ուրեմն, նորէն քառասուն տարի, Մուսա Լեռան ճակատագրական «քառասուն» թիւը: Ի՞նչ է արդէն վերապրողի մը «պարտականութիւնը», երբ կը յամենայ տառապանքով թրթռուն աւերակներու վրայ, որոնցմէ մէկն մի բեկորը յիշատակով մը թրծուած է, արիւն արցունքով կաւէ ազիւս մը....

Բայց դէ՞հ, մի՛ նախապաշարուիք, այս քառասուն տարիին մէջ մթին ու աննշան անկիւնէ մը մեզմէ կը բաժնէ նախ ճշմարիտ հայ մարդու մը գոյութիւնը, եւ այսօր, հիմա, ներկային, մեզի կը ճանչնէ նոյն հայ մարդը, կորովի, թիկնեղ, մանաւանդ բիւր մեղեդիներով ձայնարկու տեսակ մը գործիք: Քառասուն տարի առաջ, Լէյփսիւսի պատկանած գերման Միսիոնարութիւնը կը շարունակէ Պոլիս ու Փոքր Ասիական Հայաստանի մէջ Գանձայի դէպքին զոհերէն տասկուին հաւաքել ու տանիլ Գերմանիա, ա՛յն պատուականաց պատուականագոյն Լէյփսիւսի, որուն հարազատ ու մաւերական հայապաշտպան բանավէճը Պոլիս կնարարոյ կամ մարդ–ալին ենվէրին հետ այնքան նկարէն ու ճշգրտապէս արձանագրուած է Վէրֆէլ Մուսա Լեռան Քառասուն Օրերուն մէջ:

Որբահաւաք Առաջնալի մը հետաքրքրութեան կը դիպի նաեւ բնիկ է–վէլէկցի, նկարագրի ու աչխոյժի հայկական տիպարներու վառարաններէն մին հանդիսացող Կեսաբիայ գիւղերէն Ցարութիւն Մերուճեան պատանին, երեքտասնամեայ, իր մայրենի լեզուին եւ հայրենի աւանդութիւններուն դրոշմովը արդէն խաբանուած կարշնեղ հայորդի մը: Բայց չապառ՛նք: Փախչի՛նք ժամ առաջ Թրքական այս դժոխքէն, եւ թող խաղաղական շողենաւ մը փութացնէ Ցարութիւնին ժամանումը գերմանական անքոյթ նաւահանգիստ մը, եւ այստանին քաղաքաշար ատուերներու լայնքէն ի պետանումի մը մէջ թող գետեղուի, ամփոփուի որբանոց մը, ուր անի, ուսանայ, ուսանի, խօսի, մանաւանդ բացառիկ ընդունակութեամբ մը հնարութեան· երգէ, ձայնարկէ, եւ առով իսկ ուտի, լայննայ, եւ դառնայ մարմնեղ հայ երիտասարդ մը ուժեղ, լուրջ, աշխատասէր, բայց բազմաձայն: Ի՞նչ — ձայնի, դաշնակի հայ մասնագէտ մը աւելի: Տեսայ զինքը երէկ, քառասուն տարիներ զայն վերածեր են տեսակ մը բուրգի, ոչ թէ վերածեր, այլ բարձրացուցեր են: Արիական դէմք մը, պատշաճ եւ անանկիւն քառակուսի եւ ձուաձեւի խառնուրդ մը, որուն մէջէն երկու հայկականութիւն կը ցոլայ, աւելի ճիշդ կ'ըլլայ ըսել՝ կը ցայտի— ամբանխոտ քիթը եւ լուսաշուք ականոգիքը: Մնացեր, արթնցեր, կարգուեր է Քարլսրուհէ, ծաղկեալ մէկ քաղաքը Գերմանիոյ, բայց քառասուն տարիներու մէջ, այդ անհայ մթնոլորտին տակ, ինչ որ աւելի ծաղկած է անոր վրայ՝ հայկական կենդանութիւնն է, լայն արեւոտ դէմքը, որ լուսեղէն եւ լրջօրէն Հայ կ'արտափայլի, Հայ կը կայլակէ, եւ բերանը՝ որ անսխալ հայերէն կը խօսի՝ Մերեձն կեցցե՛ս, Հայ մարդ: Կը զարմանամ որ ի՛նչպէս մինչեւ հիմա մեր Ֆրուճեանը համբերեր է առանց մեզի ծանօթացնելու այս հայ մասնագէտ-ձայնագէտը, դաշնակի ստեղներուն վրայ գէթ Հայուն երգաձայն տառապանքին վրիժառուն: Ո՛րքան դիւրին է ըմբռնել, գիտելով Մերուճեան Ցարութիւնին ճախարակեայ ծղիները եւ նրբութիւններու առ երեսս հակասող թաւ, խորշոմաւոր մատները, թէ այդ ճշմարիտ հայ մնացած մարդը ի՛նչ վէրքերու կ'ննթարկէ դաշնակին մատները կամ ոեւէ գործիքի սիրտն ու լարերը, բանադատելով զանոնք որ լրիւ եւ հանդուհաստիպ տան Հայ Ցոյսին ու Երազին ձգտումները, տառապանքին լեղին միանգամայն, ստարոտի ականջներուն դանչեցնելով Այրարատեան սրտառուչ մը պէս Մայր Արաքսին, Ինչո՞ւ ապշած ես, Լճակ, Ա. Իսահակեանի Մասեաց կարօտները, մէկ խօսքով՝ բովանդակ ձայնաւոր ապաստարկութիւնը հայկական արիականութեան, Քարլսրուհէի եւ շրջակայ արուարձաններու սրահներուն մէջ: Ես տեսայ այս հայ մարդը, լսեցի իր պատմութիւնը, որուն երբեք չէր կրնար կասկածիլ այտագրութիւնը: Տեսած առնել կ'ըմբռնես թէ գերմաներէնին թաւը ի՞նչպէս ալ ներդաշնակ ազոյշ մը, հանգոյց մը կազմեր է հայկական ձայնալարին բամբին հետ: Արդեօք ո՞րքան հետ–նալի զուգերգ մը կրնայ ըլլալ մեր Բա՛մ, Փորոտանը, հայաւգերման երկաղի քնարի մը վրայ: Աւելի քան տասնեակ հայրենաշունչ երգեր, գերմաներէնի թարգմանուած իր կողմէ, հայ ձայնին հմայքին հետ հայ կեանքը կը զօրացնեն իրեն հետ, սրահներու մէջ, մասնաւոր ունկնդրութիւններու առեն, ու հիմա տարիներէ ի վեր գերման դպրոցներու մէջ, ուր երաժշտութեան եւ դաշնակի փնտռոուած ուսուցիչն է:

Այս ձեւ տեսակ մը երազկոտ վերյիշումներու կարգին՝ մասնաւոր համեմ մըն է ոեւէ մանրավէպ: Մերուճեանի մանրավէպերէն յատկանշական է հետեւեալը.— Վարավիրայի մը սրահը, ուր կը սպասէ մեր Ցարութիւնն ալ: Զայնի չերտաւորումներու հետ խաղացող եւ ոեւէ դժուարութենէ չըխուսափող մեր Մերուճեանին մէջ յանկարծ կ'արթննայ չարաճճի Հայորդին, երեքտասնամեայ, արդէն Թրքական առելութեամբ լեցուած, գիտակից Թրքական որհաւէրքներուն, ի տես երկու Թուրք երիտասարդներու միեւնոյն սրահներուն մէջ: Լայն դէմքը եւ լանջքը ցցելով կ'ուզղուի անոնց եւ կը հարցնէ·

— Դուք Թո՞ւրք էք, պարոններ:

— Այո՛, իսկ դո՞ւք:

— Ես Պոլսեցի եմ, աւելի՝ Կեսարացի:

— Բայց ի՞նչ ազգէ:

— Ես Պոլիսը լաւ կը ճանչնամ, ինչպէս նաեւ Թուրքերը:

— Զենք հաւատար որ դուք Պոլսեցի ըլլաք, ի՞նչ ազգէ էք:

—Ես իրաւ կ'ըսեմ, եւ մինչեւ տասներկու – տասնըչորս տարեկան ապրած եմ Թուրքիա, ուրկէց պատանեկան յիշատակ մըն ալ պահած եմ:

— Ի՞նչ:

— Հիմա երբ ըսեմ, պիտի համոզուիք թէ Թուրքերը կը ճանչնամ:

— Ի՞նչպէս:

— Թուրքէն մնացած է իմ մօտ սա՛ խօսքը. «Փատիշահըմ չօք եաշա, ամէքիմիզ պէն եաշա»: Ահա ամբողջ Թուրքը որ հիմա կը յիշեմ պատանեկութենէս, ձգենք մնացածը, զոր դուք ինձմէ աւելի գիտէք:

— Ի՞նչ ազգէ էք:

— Հայ, էֆէնտիմ, պարոններ, մնացածին վրայ դուք խորհեցէք:

Եւ կարգը մեր Ցարութիւնին եկած էր բազմելու վարսայարդարին բազկաթոռին վրայ, մինչ երկու Թուրքերը կը փախչէին, ահարկու հայութիւն մը տեսնելով հայ վարպետին անձին մէջ: Անոնք թերեւս իրաւունք ալ ունին.— Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի էրմէնիին դատաստանը եւ բնական ծանր ակնարկութիւնը մեր մասին, քանի մեր կարմիր ձեռքերուն ծանկոց ունինք Հզօր Քաղաքակրթութիւնը, Ամերիկայէն սկսեալ, այս մեր հիմա ապրած երկիրն ալ հետը, մեր երէկի զինակիցը: Արդարե՛ւ, ի՞նչ կարեւորութիւն ունին ասոր եւ իրեններուն հակաթուրք քարոզութիւնները, երբ, ականաւոր պետական մարդիկ թաթարական բոյներու մէջ զարկի հատիկներ եւ որդի մնացորդներ կը փնտռեն: Անոնցմէ մէկը չէ՞ր միթէ, որ քանի մը տարի առաջ Տէրասատէք այցելութեան մը առթիւ, Աթաթիւրքին սեղանէն հացիւ ելած, Տօլմա Պաղչէի առջեւ հաւաքուած ստուարաթիւ ամբոխին ուղղեց սա՛ խօսքը նոյնքան եւ աւելի սուտախաբար անամօթութեամբ.— «Դուք Թուրքերդ, աշխարհի ամէնէն պատուաւոր եւ աշխատասէր տարրն էք»:

Բայց առնենք ամէնքը Անցից Անցելոց, միւսներուն նման: Մենք բարի վերադարձ եւ յաջողութիւն մաղթենք մերայնեայ Ցարութիւնին, որ շարունակէ հայ երգը, հայ ցաւը զօրացնել տաղաձայն դաշնակի մատներուն վրայ, պանծանք կոտրելու սատիճան բուռն թափով:

Ու դաշնակը կրնամ ձեռքէն խլել, ոչ ալ մեծղի կերպարանքին վայելչութիւնը իւրացնել, ոչ մանաւանդ կեղծել իսկ հագածը «Ի՞ բիւր ձայնիցս»: Այլ մարդը չտեսայ իրեն մէջ, ոչ ռակաւներ կամ միջազգային կեանքին մէջ, տեսայ հայ մարդը, որ քառասնամեայ խոր առանձնութեան մէջ, Թալէնտոնի նման հայութենէ ամայի կեդրոնի մը մէջ, պապային աւերակ տունէն մնացած Աւետարանով մը եւ հետը տարած քանի մը գիրքերով, քառասուն տարիներու այդ անհունութեան մէջ, իտ, Ցայն, ապէր, օտէրներու յաւիտենական խըժլթուցքին մէջ, կրցեր է պահել հայ լեզուն, խօսիլ զայն այնքան անթերի եւ, իմ ու քու վրայ առաւելութիւն ըլլալով, ա՛յնքան հնչեղ, լիահագագ, առանց գերմանական բառեր առնելու Հայ Մեծաքաղաքներուն կուսական մարմինին վրայ, առաջնորդ ունենալով միայն թերթեր, որոնց մէջ Ցառաջը կը յիշէ մասնաւոր հոգածութեամբ, պարբերականներ: Ահա թէ ի՛նչ տեսայ անոր մէջ, եւ ի՛նչ կ'ուզեմ բացատրել այս տողերով: Քանի հանճարեղներ, մեծատուններ, երկսեռ հայորդիներ, հայալից ու հացալից շրջաններու մէջ քանի մը տարիէն իսկ կը մոռնան իրենց բարբառը, զոր բերան առնել իսկ ամօթ կը համարին, փառամոլներով կ'ննեցուն-նման իրենց արշաւներուն, ճամբաներուն վրայ հանդիպած լեզուն կ'առնեն եւ կարատական վաճառք կը դառնան մեծ համբանքին համար, որ իրենց սեփական ցեղն է:

Ահա ա՛յս պատճառով հայ մարդը, օտարութեան քուրային մէջ ցեղին մոյնքը, ոսկի երանգը պահպանող ու առով ալ հպարտ հայ մարդը երգեցէք, գովեցէք, փառաբանեցէք դուք ամէնքդ....

ԵՍԱՆ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայաստանի Պետհրատի գրականութեան բաժինը լոյս ընծայած է Մուրացանի «Գէորգ Մարզպետունի» վէպը (5000 օրինակ), որ իբրեւ թերթօն կ'երեւի Ցառաջի մէջ:

Օգոստոսի ընթացքին լոյս կը տեսնէ նաեւ Ի. Արովեանի «Վէրք Հայաստանի»ն եւ անոր ընտիր գրուածքներուն ժողովածոյին Ա. հատորը, ուր ամփոփուած են Աբովեանի արձակ եւ թատերական գործերը:

Հրատարակութեան պիտի տրուի նաեւ Ա. Իսահակեանի ընտիր գըրուածքներուն ժողովածոն՝ 30 պրակ: Այդ ժողովածոյին մէջ պիտի տրուին որոշ գլուխներ՝ «Ուստա Կարօ» վէպէն, եւ բազմաթիւ արձակ պատմուածքներ եւ բանաստեղծութիւններ: Իսկ օգոստոսի վերջը լոյս պիտի տեսնէ Վ. Փափազեանի «Ընտիր Երկերու Ա. հատորը:

Ռուս գրականութեան բաժինը պիտի հրատարակէ Մուրացանի «Գէորգ Մարզպետունի» վէպին ռուսերէն թարգմանութիւնը զոր կատարած է Կորկանով: Ռուսերէն լեզուով լոյս պիտի տեսնեն նաեւ Ց. Թումանեանի «Սասունցի Դաւիթ»ը եւ Ա. Իսահակեանի «Սասմայ Միհրը»: Իսկ մինչեւ տարեվերջ՝ Քուչակի «Երգերը»:

Պատրաստութեան մէջ է հայ արձակ գրողներու ժողովածոն, որուն մէջ պիտի երեւին՝ Դ. Դեմիրճեանի, Ս. Զորեանի, Արազիի, Մ. Մանուէլեանի, Սիրասի, Արաքսի եւ Թաշալցեանի գործերը: Իսկ առանձին գիրքով՝ Նաիրի Զարեանի «Սասլինը», Ց. Շիրազի «Մեր երջանկութիւնը», Ի. Զարեանի «Ի. Աբովեանի կեանքը» եւ Շիրվանզադէի «Կրակը».

ԵՐԿՈՒ ՀԻՆ ՑԻՇԱՏԱԿ ԲՈՒԹԱՆԻԱՑԷՆ, ՄԵՐ ՄԱՑՐԵՆԻՔԷՆ

Ռուսաթայլ ***իե..

ԿՈՒՄԱՊԱՅՏՈՒԹԻՒՆ

Երեսս ի վար գետին կ'իջնամ, ո՛վ Աստղիկ,
Պաշտելութեան համար անհուն զօրութեան,
Որ կը ծորի քարինքներէդ վար բուրեան,
Կոյս մեղրն ինչպէս արեւուն տակ խաղաղիկ:

Եւ, ո՛վ վահագն, արօտներուն մէջէն քեզ
Կը խոյանամ, ադեղս ազիդ կարկառած,
Որպէս զի զայն պլլկես. իսկ ես պատկառած
Կ'ումպեմ կողէդ թաս մ'արիւն դեռ բոցակէզ:

Մեհեանին դուռն. ահա՛, եկեր կը բախեմ,
Փեսայ եմ ես, Անահի՛տ. տե՛ս որ դըժխեմ
Մօլորակին ճառագիններն եմ քալեր:

Եկայ, խոնջած, հաղորդուիլ Երշխարէն
Անոսնելի համբոյրիդ, — տա՛ն փոխարէն
Զանաւած սիրտս, որ կու լայ սեմիդ ապալեր:

ՁԻԱՐՇԱՒ

Ձիավարէ՛, ո՛վ կամք իմ, այդ գաեավէժ
Պարեխներէն վեր, ուր արծիւն, իբրև բոյն,
Կը նրնջէ ծոցն արեգակին. եւ յաւէժ
Դի՛ր զարշապարդ աստղերուն սե՛մը փաղփուն:

Ասպատակէ՛ քաոսօրմբակ, սարէ սար,
Թափ խելայ դուճղ երնձանին մէջ արիւնին,
Ձի կը սարսայ քամակդ, ահա՛, ոսկեսար՝
Ոսպնորդէն, մի՛նչ կ'նըղէ թաւիս մէջ գինին:

Մրրկապարն արշաւանքիդ հրնչեցուց
Պրդրնձապատ պարիսպներն հին քաղաքին,
Ուր պաշտուեցան անցնող կարգե՛րը գրձուց:

Ժամբուդ վրայ աստուածատիպ Մարդկութիւնն
Ոտքի՛ կանգնած, կը շեփորէ ցընծագին՝
Յարութեան փառքն ու վազքիդ փայլն ու դղրդիւն:

ԱՀԱՐՈՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ՊՈՀԵՄԱԿԱՆՔ»

Բ.

... « Ներաշխարհս
դիւթանըւագն անգնդանայն՝
Որուն պարզն ու
Ուղագոյն եմ ես միայն:
(Պոհեմականք, էջ 109)

«Պոհեմականք»ն ալ «Մազաղաթներ»ու նման պերճ ու ալեկոծ համանուագի տպաւորութիւնը կը գործէ, տպաւորութիւն մը որ անմիջական ու դիւրին վերլուծումի մատչելի չէ:

Գործին մէջ մխրճուելէ, պատկերներու կոյս անտառին մէջ պար մը մոլորելէ վերջ, կարելի կ'ըլլայ առինձնաբար տարորոշել կենսական այն «լայթ մոթիֆ»ները, այն «տիրախաղ»երը որոնք կը գոհացնեն այդ համանուագը, ու աղջամուղջէն դուրս կը բերեն տեսիլքներու կշռոյթը եւ յաճախանքը:

Ահարոնի քնարերգութեան ամէնէն արարչական, գրեթէ բնազդական նախատարրը «կին» էակն է. կինը իր լուսագոյն, արբակրօն իմաստին մէջ ու միանգամայն հեշտանքի ու տարփանքի բոլոր խորհուրդներով. իբրեւ դրախտի պտուղը, իբրեւ գժոխքի ծաղիկ: Երեւակայութեան պարիթափ մը ստեղծուած է Ահարոնի մօտ, ուր վրայէն ամէն մատծում կը մաղցի ու կը վերանայ դէպի նիւթական-աննիւթական, ինքնամատոյց ու մերթ խուսափուկ Միրիլյան: Կինը Ահարոնի մօտ նոյնքան գեղագիտական զգայութիւն մըն է, որքան կրօնական յափշտակութիւն. բոլորն է աշխարհի բոլորը՝ անդէնականի: Միանգամայն թոյն, հաշիշ ու մոլեխինդ:

... Դըժօ՛խք մ'ու ես եռն սատանայ.
կարծես,
Սուլբ կին մ'եմ գըրկած՝ անբաժան
անձու,
Ես կ'այրիմ երկու հուրով
բորբոքուն:
(ՊՈՀ. էջ 13)

. Խըմե՛նք, ընկե՛ր,
Գաւաթին մէջ կին մը՝ ինկեր.
Դուն իր սիրած տըղան եղար,
Խըմե՛նք. կի՛ն, կի՛ն, կին է աշխարհ
(էջ 39)

Ահարոնի քնարերգութիւնը երկար չի տատամսիր, չի ծիւրիր սակայն «կին–անրջանքի» տենդով. որովհետեւ աւելի խոր տուայտանք մը կը պեղէ չարունակ զինքը, կը խոցոտէ իր գիտակցութիւնը: Անիկա ցաւագին զգայութիւնն է, եթէ կարելի է ըսել, իր Եսի բարդ ու մթին առնդծուածին:

Ամէն ոք գիտակից է անշուշտ իր ինքնութեան. բայց մարդոց մեծագոյն մասը կը խուսափի ինքն իրմէ եւ իր ուշադրութիւնը կը սեւեռէ դէպի դուրս: Բոլոր մեծ ու ճշմարիտ բանաստեղծներու նման, Ահարոն կը սուզի ինքն իր մէջ. ինքն իր առապակն է. բայց այդ վայրէջքը գլխապտոյտ կը պատճառէ իրեն, որովհետեւ կը ներգրաւ անդունդներու քաոսի գոյութիւնը իր ոտքերուն տակ:

Ծըղիրի սուզակ, ես ինքս իմ մէջ
Կ'իջնեմ ի խոր,

«ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ» (172)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Ցուսահատութիւնը տիրեց Հացաւացիներին, մանաւանդ երբ դէպի վեր նայելով տեսան թէ՝ միջնաբերդի վրայ ծածանում է արդէն Հայոց յաղթական դրօշակը: Ուրեմն փրկութեան վերջին ապաւէնն էլ գրաւուած էր: Այդտեղ բարձրացել էր Գոռը իւր քաջերով: Որովհետեւ յարձակւող Հաղարացւոց թիւը բազմացնելու պատճառով միջնաբերդի զօրքերը եւս միացել էին նրանց հետ, ուստի բերդը մնացել էր անպաշտպան: Գոռն այդտեղի սակաւաթիւ պահակները ջարդելով՝ գրաւել էր բերդը եւ իւր դրօշը ցցել հինաւուրց դղեակի ճակատին:

Արաբացիք իրանց կատարեալ պարտութիւնը տեսնելով՝ զինադուլ խնդրեցին: Եւ որովհետեւ Հայերը նոյնպէս յոգնել էին, ուստի անմիջապէս կախել դադարեցրին եւ զինաթափ անելով Արաբացիներին, քաղաքն ու բերդն առան իրանց հսկողութեան տակ:

Ցաղթութեան լուրը հասաւ Հայոց բանակը եւ ուրախութեամբ լցրեց ամէնքին, որովհետեւ Արտաշատու գըրաւումով ոչնչանում էր այն միակ ամրութիւնը, որ Դուինից զատ՝ կարող էր վտանգ սպառնալ Հայոց յաջողութեանը:

Հետեւեալ առաւօտ արքայական բանակը մտնեցաւ Դվինայ պարիսպներին եւ Գէորգ Սպարապետի, Վահրամ Սեպուհի ու Սիւնեաց, Մոկաց ու Աղձնեաց իշխանների առաջնորդութեամբ սկսաւ իւր երկրորդ եւ հզօրագոյն յարձակումը:

Արեւը դեռ նոր էր Գեղայ բարձունքը ոսկեզօծում եւ առկայն էր արդէն: Նետաձիգ գնդերը՝ իրանց նետերի տարափն էին տեղում, քաջասարտերը՝ սուրեր էին արձակում, պարսատիկներից կրակ էին ցըւում, բարաններ անհատ ռումբեր էին նետում, իսկ խոյերն ու էշերը փորում, խրամատում էին պարիսպները: Ինչ վերաբերում է չարժական աշտարակներին, նրանք մարտնչում էին բուրգերի ու մարտկոցների հետ՝ մի տեղ վանելով պահակախմբերը, միւս տեղ չարժական կամուրջներ վարելով, երրորդ տեղում բուրգի կողերը փլելով, եւն.:

Սաստիկ եւ աննահանջ յարձակումը մեծ վնասներ էր պատճառում պաշարեալներին, կոտորում էր զօրքը, հրդեհում էր մերձակայ շինութիւնները եւ խախտում, անպիտանացնում էր ամրութիւնները: Այսուամենայնիւ Արաբացիք դիմադրում էին քաջութեամբ: Նրանց նետաձիգներն ու սուսերամարտները փոխարինում էին Հայերին՝ սրանցից առաջացած վնասը մասամբ այդ. նրանք ոչնչացնում Հայոց մի աշտարակը, անպիտանացնում մի քանի խոյեր եւ իրանց երկաթէ կարթերով ու ձողերով գլորեցին եւ կործանեցին աշտարակներ եւ վերելակներ:

Բայց եւ այնպէս դիմադրութեան եռանդը քանի գնում նուազում էր պաշարեալների մէջ, մանաւանդ որ նըրանց ամփոփուած էին կռուել քաղաքի բոլոր շրջապատի հետ: Մի քանի կէտերում Հայոց յարձակումն ու հաջորդ սաստկանալը այն աստիճան սաստիկ էր, որ Արաբացիք սարսափած էին նահանջել դէպի ներքին պատնէշները, պաշարողին թողնելով բախտի կամքին, որոնց եւ Հայերն անմիջապէս գրաւեցին:

Բացի այդ, Սպարապետի առաջնորդութեամբ կռւող զօրամասը յաջողել էր քաղաքի երկաթեայ դռներից մէկը՝ բաղանից արձակուած ռումբերով՝ ջախջախել, որից յետոյ զօրականն սկսել էր գնած յետին ընթացքը փորել: Այդտեղ լցուած խիճն ու աւազը դուրս հանելուց յետ՝ արդէն պիտի բացուէր քաղաքի մուտքը: Թէպէտ Արաբացիք կարող էին նրա առաջ փայտի ու նաւթի հրդեհ բորբոքել՝ նրա խուժողներին արգելելու համար, բայց դիմադրութեան այդ միջոցը երկար չէր տեւել. հրդեհի նիւթը վերջ ի վերջոյ կը սպառէր կամ Հայոց հրշէջները կը հանգցնէին նրան:

Բէշիրն այդ անդարձանելի վնասը տեսնելով՝ չտարաց իսկոյն Ոստիկանի Հայերը չէին խանգարում իրանց, թշնամին կարող է չուտով ներս խուժել, ուստի խորհուրդ տուաւ շտապել, ամրանալ միջնաբերդում եւ քանի Հայերը չէին խանգարում իրանց, զօրքը հետզհետէ փոխադրել այնտեղ: Ներսր Ամիրան, որ չէր մոռացել Թագաւորի այն պատգամը թէ՝ «եթէ ես Դուինը բռնութեամբ գրաւեմ, պէտք է բոլորից սրէ քաշել տամ», սաստիկ վախեցաւ, երբ զօրապետի խօսքերը լսեց.

— Միջնաբերդը մեզ չի պաշտպանիլ, քանի որ քաղաքի պարիսպներն ու պատնէշները չեն կարողանում պաշտպանել, ասաց նա Բէշիրին.— Եթէ Արտաշատը գրաւած չլինէին, այն ժամանակ գոնէ կարելի էր յուսալ միջնաբերդի վրայ, որովհետեւ նրա գետնափորով կարող էինք ապաստանել Արտաշատին, եթէ անխուսափելի վտանգ հասնէր մեզ: Փախստեան այդ ճանապարհը փակուած լինելով՝ մեծ չարիք կը հասնէ մեզ, եթէ ամրանանք միջնաբերդում: Դրանով նախ՝ մենք չենք կարող մեզ պաշտպանել, որովհետեւ Հայերը կամ վերջ ի վերջոյ բերդը կը գրաւեն կամ երկար պաշարումով սովամահ կ'անեն մեզ. երկրորդ՝ մենք այդ ըմբոստ դիմադրութեամբ աւելի կը գրգռենք մեր թշնամու զայրոյթը եւ նա միջնաբերդը գրաւելուց յետ, այլեւս չի խնայիլ ոչ զօրականին եւ ոչ մեր անձին:

— Ի՞նչ անենք ուրեմն, վտանգը դրան մօտ է, հարցրեց Բէշիրը:

Ոստիկանը չպատասխանեց նրան: Նա աչքերը գետնին յառած մտածում էր:

— Ի՞նչ անենք, Տէր իմ, սպասելու ժամանակ չկայ, կրկնեց զօրապետը:

— Գիտե՞ս ինչ...

— Հրամայի՛ր:

— Քաղաքը մեր կամքով պիտի յանձնենք Հայերին:

— Ի՞նչպէս... հապա մեր այսքան կորուստն ու կատարա՞ծը, բացականչեց Բէշիրը:

— Ով որ խնայում է մնացորդը, որքան էլ այդ աննշան լինի, նա իմաստաբար է գործում, նկատեց Ամիրան լրջութեամբ. եթէ մենք յամառենք, աւելի պիտի կորցնենք...

(Շար.)

Մէջ ամզամ որ հոգիիս ծովը
ողղոտոր՝
Ցաւազմնոժուած կ՚ալեծփի, կը
տըւայտի,
Իմ վիհի մէջ ընգեկուլցուած եւ մուր
մութի:
(էջ 108)

Բանաստեղծներէն շատեր կը յայտնին աշխարհի չքնաղ տեսարանով պատկերելու իրենց հայեացքը. այդ տեսարանը կը ծածկէ իրենց ներքին տագնապը, զոր վերէ ի վերոյ կը տեսնեն կարծէք: Ահարոն ընդհակառակն կամովին ու հեշտանքով անձնատուր կ՚ըլլայ այդ յորձանապտոյտ ցաւերուն որ զինք կ՚առաջնորդէ դէպի ուժին իր խորը, դէպի անել բաւիղ մը, կարելի էրանք դէպի անտառ, ուր իր հոգին կը թուի ափինքս կամ առաքերկրեայ մենեան մը:

Ահարոն իր այդ ինքնատիպ թափառումներէն քաղած է ամէնէն վայրագ եւ գեղեցիկ փունջը քերթուածներու, ափոփուած՝ «Գոհեմականչքի վէհեր»ին մէջ,զոր կը նկատեմ ամէնէն յատկանշական եւ արժէքաւոր քանդակը իր մատեանին: Ահարոնի տառապանքն է, սով, տառապանք ամէն ինքնակերպ մարդու:

Արդիւնական ինքնամփոփութեամբ բարսեղծններու մօտ կը վերածուի մերթ խռովքի գեղեցկախառնութեան: Երազայութիւնը կ՚զուլի՛ն ներք/ ապաշխարութիւններու, կ՚արծարծէ բարդ չարի լուրջնութիւնը, որոնք մեր մէջ կ՚արթնան, ճանճեններու խարէն բարդայայն պղպջակներու նման:

Ահարոն յանձին թափառականն է այդ անդրհատական մարզերուն. ուր կը ունի եսի կրկնութիւնը, ու եսի բազմապատկութեան յաքարանք ու տառապանք. ուր կը չփոխուին սահմանները անհատին ու արտաքին աշխարհին... ամէն իրի մէջ քերթողը ինքզինքը կը տեսնէ... իր մէջ ալ կը տայ պատկերը աշխարհի... Հող կը տիրէ եզերականութիւնը, աշխարհին տրամութիւնը:

Բայց կ՚արժէ հետեւիլ Ահարոնի, երբ ան կը խարխափէ դէպի այդ «Տրամութեան մահեանը».

Մայրաճահաճի մեհեան մ՚էր շատ
հին,
Երեսն բերուած պեղաչումով տեղղ,
Որ կ՚իջնէր բահին հարուածն ամէն
եղղ,
Ի խորոց կուլար դարերում ոգին:
(էջ 102)

Տրամութեան այդ մեհեանը, որ Թերեւս Ահարոն ինքն իսկ է, կը յուսադրդուի տարօրէն «կանթեղով» մը.

Կանթեղ մը կախուա՛ծ հոգիէս վար,
Մինչ խաղարտ է լոյսն ու մութ
հողմավար,
Չեմ գիտեր, վառողն ու մարողն
ո՞վ է,
Բայց ձեռք մ՚անդադար զայն կը
խրոխէ:
(էջ 104)

Այդ կանթեղը ամբոխայլոյս մահմեն է որու պակուցիչ լոյսին առջեւ Ահարոն «հոգեսարսափ» կ՚ապրի ու կը հասկնաց թէ ինչո՞ւ կը փնտռէ՝

Ծամբայ մը անձէս, սիրտէս
փախչելու:
(էջ 103)

Ահարոնի քնարերգական համանուագը,— ընդհանրապէս խռովահոյզ ու տենդավառ, սակայն քաղցր ու հոլովութերգական մեղեդի մըն է, երբ զգա Նիկիոյ ափերուն վրայ կ՚ապրէ տառաքին ուրախութիւնները եւ տառապին վիշտերը կեանքի... Երիտասարդութենէն եկած այդ տողերն անզամ ունին չգիտեմ ի՞նչ խռովահոյզ, խորհրդաւոր շեշտ մը, որ անոնց կուտայ կանխահաս պառուղներու յլու-թիւնը, կամ ծանր բոյրը բարկ, ալքոհոլ ծաղիկներու (գրուած Նիկիա, 1915ին.

.. Զուրիս սափորն է մեռեր գիրենուս մօտ տխուր,
Հին յիշատակ մը կուլայ աղօտ լոյսին մէջ լամբիս,
Կը գոռայ հովն, ու վարէն դեռ մարդուն ձայնն է հնուր·
Սակայն, հոգի՛ս, դուն վիշտէդ պիտի երբե՞ք չըքթափիս·

Այդ վիշտը, տխրութիւնը,— որու անդրադարձած էր Նարդունի, Ահարոնի նուիրած իր յօդուածաշարքին մէջ,— խոխալէս յատկանիշ համը կը մնայ Ահարոնի բազմաթիւ քերթուածներուն:

Վիշտը բնազդական է, բնախօսական այնքան, որքան ուրախութիւնը. «Միթէն մարդը ընդհանրապէս կ՚անգիտանայ ինքզինքը, եթ մարմինը եւ հոգին չունենորեր ինքզինքը. ո՛վ երջանիկ ազխութիւն: Գերզգայութեան էակները սակայն չեն կրնար խուսափիլ իրենց ներկայութենէն. ինչպէս աշխարհը առեղծուած մը կը թուի, իրենց կեանքն ալ մղձաւանջի նման կը ծնշէ իրենց մտածումին վրայ:

Ու ատոնք այդ ծնեալ բանաստեղծները ոչինչ կրնան ընել եթէ ոչ բառամանել կենսաբանական վիճակը, զոր կը բարդացնեն իմացական տարրերով. կեանքի դիւրաբեկ, վաղանցուկ ու խաբուսիկ բնոյթը ոչ ոք այնքան կը ներզգայ որքան այդ թափանցիկ հոգիները. երազի ու իրականութեան անհաշտութենէն ոչ ոք այնքան կը վիրաւորուի որքան այդ ժերկ մատմանները...

Ու այսպէս կը ծնի վշտամոլութիւնը որ ամէն մոլութեան նման հիւանդագին է: Բայց ամէն մոլութեան նման անբացատրելի հեշտանք է արբեցումի մը, տաւայտանքի մը:

Բայց Արուեստը,— մարդուն կը բաղանց այդ մոլորանքը,— պատարագը չէ՞ միթէ աշխարհի բոլոր մոլիներուն, մոլեռանդներուն, «անմիջին մարդոց»:

Միթէ անիկա, գեղարուեստը չէ՞ ծնած մարդկային վիշտէն:

Մտիկ ընենք Ահարոնը.

. . Ես տրտմութեան դաշտն իմ
հունձքով կուսակամ,
Եւ տանս առջեւ բըշուառական
մուրացկան·
(էջ 115)

Ահարոնի ղառնութիւնը սակայն, պատճառներու այլազան թնճուկի մը մէջէն կը անանի միանգամայն շատ աւելի խոր ու իմաստասիրական ակունք մը, որուն ամէնէն հարազատ արտայայտութիւնը կը գտնենք, շատ մը քերթուածներու կարգին, մանաւանդ այն հոյակապ երգին մէջ, որ կը սկսի հետեւեալ տունով. (էջ 72).

Աստուա՛ծ, այլեւս յոգնեցայ կրելէն
պատկերդ յաւիտեան,

Պատկե՞ր, անձիս ու սրտիս վրայ
դառնօրէն քանդակուած,
Որ զիս ստր, ցայգատիւ, վերածեց
քու հեգնութեան,
Ես քու ձեւիդ մարմարին փոյուած
սատան գետնամած:

Մարդ ծնած ըլլալու, հրէշի ու հրեշտակի խառնուրդով շաղախուած՝ այս անհաշտ հակասութեանց գիտակցութիւնը ունենալու դառնութիւնն է որ կը պոռթկայ այդ քերթուածին մէջ: Կրօնական միսթիք տագնապներու, իմաստասիրական ընդվզումներու թախիծը այնքան կուռ, ներդաշն ու դառնօրէն չէ քանդակուած որքան Ահարոնի այդ սեղմ ու առողջ իսկ հզօր եռանդման վիշտերգին մէջ:

Անշուշտ մարդ ծնած ըլլալու թշուառութիւնը մին է բանաստեղծութեան կրօնաշունչ ակունքներէն: Մարդը՝ վտարեալ յանցաւոր. մարդը՝ աքսորական աշխարհի վրայ, ջախջախուած, թեւատ հրեշտակ, որ կը հեռզգայ «իւրեալ կեանքի մը երազը» բայց որ գիտակից է անոր հասնելու անկարելիութեան, ահա տարբեր, որոնք ասոն առած են Արեւելքի, Արեւմուտքի բոլոր առաջնորդներուն:

Ահարոնի քերթուածը այդ գաղափարութեան կուտայ շատ աւելի լայն ծիր մը, ուր բաղուած — համր ու թաքուն մտածումներ, թէեւ չարաարկուած, բայց կը բուրեն տողերու, բառերու մէջէն:

. . Բազուկներուս գոյգ մուրճերն ալ
կարող չեմ ես տանիլ,
Որոնք անդուլ կը զարնեն՝ զիս իմ
խոչիս, խա՛չս ինծի.
Եւ չեմ կրնար, Տէ՛ր, շարժիլ ու
տանիլ բեռս անտրդիլ.
Զի ես եղայս մեղսակիր դըժոխքն
իմծի զամեցի:

Ահարոնի գրական ժառանգութեան մէջ այս քերթուածը պիտի մընայ ու տեւէ իբրեւ մէկը իր բիւրեղ գոհարներէն:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

(2)

ԴԷՊԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

(Դրուագ մը ժողովրդական դերասան Ամօ Խարազեանի կեանքէն)

Անասելի գոռում-գոչումը, սեղաններու գզրգելը, տղեկրու գոփելը, երաշտանջման ճչոցները գարձեալ հաւեւեան սենեակում խռովեցին հայր Ղեւոնդի հանգիստը, որ մի պահ թողնելով «Նոր Դարի» օրաթերթի ընթերցումը, անզուսպ կատաղութեամբ դիմեց դէպի փոթորկուող սենեակը:

Դուռը բացուելուն պէս, փոքրիկներու աստղաղոյնը կոյծակի արագութեամբ անհետացաւ բազմոցի տակ: Մնացած փոքրիկները դրան մէջ տեսնելով հայր Ղեւոնդի ահարկու կերպարանքը, սարսեցին, թուղթերը բերաններում չորացան ու քարացածի պէս անշարժ մնացին իրենց կանգնած, նստած կամ պառկած դիրքերում:

— Ի՞նչ էք անում,— որոտաց հայր Ղեւոնդը՝ խռպոտ ձայնով, կատաղի հայեացքը արագօրէն շուռ ու մուռ տալով վախեցած երեխաների անշարժ դէմքերի վրայ:

— Խաղում ենք,— թոթովեց փոքրիկ արտիստներից մէկը:

— Ի՞նչ էք խաղում:

— «Սճրագործի ընտանի՛քը»:

— «Սճրագործի ընտանի՛քը», գարձեալ այդ ոճրագործի ընտանիքը… իսկ ո՞ւր է ինքը՝ ոճրագործը, ո՞ւր է ոճրագործը:

Երեխաները նայեցին իրար երեսի. ամէնքի դէմքին կարելի էր կարդալ միեւնոյն վճիռը,— չասել ընկերոջ տեղը:

Երեխաների յամառ լռութիւնն է՛լ աւելի բորբոքեց հայր Ղեւոնդին: Նա վերցրեց արծաթազօծ կոթով գաւազանը, ցանկանում էր յարձակման անցնել, երբ յանկարծ ներս մտաւ տիրուհի Սիփեմիան եւ, տեսնելով ցանազան չորսով զգեստաւորուած արտիստներին, բարեհոգաբար ծըլ-ծղաց:

— Խաղում էք, հա՞,— հարցրեց նա գուրգուրալից նայելով կայտառ մանուկներին: Իսկ դու, աէրտէր, ի՞նչ գերում ես:

— Ես ի՞նչ գերում եմ՝ հիմա կը տեսնես:

Եւ հայր Ղեւոնդը աչքերը ման ածելով սենեակի այս ու այն կողմը, այն է, ուզում էր կռանալ, սառուցել բազմոցի տակը, երբ յանկարծ մի ճռւարիկ կատուի ճար-պիկութեամբ դուրս ցատկեց բազմոցի տակից եւ մի ոստիւն գործելով՝ թռաւ մօր գիրկը:

Ղեկավարը փրկուած էր: Երեխաները ազատ շունչ քաշեցին:

Սիփեմիան երկու ձեռքով ջերմագին գրկեց փոքրիկ արտիստին

— Դարձեալ այդ անպիտանին ա-ռաջ քո պաշտպանութեան տակ, թո՛ղ,— գոռաց հայր Ղեւոնդը եւ վերբայ պրծնելով աշխատում էր մօր գրկից դուրս կորզել Թորգոմայի գերակատարին.

Սակայն պաշտպանութիւնն ամուր էր:

— Դէ՛, լա՛ւ, ի՞նչ է պատահել,— Առաջ Սիփեմիան նոյն բարեհոգի ժպիտով,— երեխայ է, խաղում է, զբաղեցնում:

— Բայց ինչո՞ւ նրա խաղերը թատրոնական ներկայացումներ են եւ ոչ այլ բան:

— Ի՞նչ անենք, իմ Ամոն էլ այդ հակումն ունի:

— Բայց դու գիտե՞ս, թէ այդ հակումը նրան ուր կարող է հասցնել:

— Գիտեմ, գերասանի:

— Ի՞նչ… գերասան… այսինքն՝ քաղցած թափառաշրջիկ… եւ դու այդ ասում ես, ամենայն սառնասրտութեամբ, ո՛չ, ո՛չ, Ղեւոնդ աւագ քահանայ Խարազեանի որդին թող լինի ամէն ինչ, թէկուզ գլխին թարախման անող մրցավաճառ, բայց ոչ գերասան: Ես նրա այդ պատրաստելի հակումը կը խեղդեմ իր բնի մէջ: Իսկ եթէ, հակառակ իմ ջանքերին, այդ լակոտը յամառի ու չարունակի տենչալ, ապա ես հենց իրեն կը խեղդեմ, ահա այս ձեռքերով:

Հայր Ղեւոնդը կատաղի չարժում գործեց դէպի մօր գրկում ապաստանած փոքրիկ արտիստը: Երեխան ահաբեկուած ճչաց եւ աւելի ընդհուպ փարուեց մօր կրծքին:

Ահաբեկուած երեխայի ճիչը, Սիփեմիայի սուր յանդիմանական հայեացքը սթափեցրին հայր Ղեւոնդին. Նա շուռ եկաւ եւ արագ քայլերով անցաւ իր առանձնասենեակը:

Անցան տարիներ:

Ամբողջ Թիֆլիսում յայտնի Ղեւոնդ աւագ քահանայ Խարազեանի տանը շատ ծանր ու ճնշող աղամաղութիւն էր տիրում:

Հայր Ղեւոնդն այդ օրը փողոցով անցնելիս յանկարծ տեսել էր պատին փակցուած աֆիշի վրայ մեծ-մեծ տառերով գրած՝ «Ոճրագործի Ընտանիք»- Թորգոմայի դերը կը կատարէ շնորհալի դերասան Ամօ Խարազեանը:

Կարդալով այս տողերը, հայր Ղեւոնդի աչքերը մթնեցին, ոտները երերացին, սիրտը կուչ եկաւ, այնուհետեւ նա է՛լ ոչինչ չէ յիշում: Նրան կիսամեռ վիճակում դրութեան մէջ տուն բերին:

— Գոհէ շնորհքով թատրոն խաղայ. մեզ պէտ, երա պէտ պատուաւոր ազգի համար խաղայ: Թէ չէ Մուշտակոյի տիատր եկող խալխն էլ քանսիր-քիւսիր, բանուոր-մանուոր, սըրանց տեսած սեւ կրօններից էլ սըրոք ա ըլելու ու մեր Ամօն էլ հաց է ուտելու, փահ, փահ, փահ…

Մտերիմ բարեկամների այս ցաւակցական խօսքերից էլ աւելի էր բոր-բոքւում ու ճմլւում հայր Ղեւոնդի սիրտը:

Խեղճ ծնող,ինչե՜ր չ յոյսեր,ապառնիքներ ունէր նա իր զանգարաւոր, հոյակապ որդուց: Ինչպիսի մարդիկ են նախանձել նրան, որ ապարանելով ուսումը՝ կը դառնայ բժիշկ, ինժեներ կամ փաստաբան. կ՚ամուսնանայ հարուստ օժիտով մի աղջկայ վրայ, կ՚ունենայ սեփական տուն, կառք, ծառաներ, մեծապէս պաշտօն, փառք, պատիւ: Ցանկացած այս բոլորը չքանում են եւ ինքը կանգնած է մի շատ դառն իրականութեան առաջ — որդին դերասան է, այն էլ Մուշտակոյի չքաւորների թատրոնում: Այս միտքը խելագարութեան էր հասցնում հայր Ղեւոնդին:

Ցանկարծ բացուեց դուռը, եւ առանձնասենեակից դուրս եկաւ Ամօն: Նա պատրաստւում էր գնալու թատրոն: Դիմի թէթեւ շարժումով նա բարեւեց ներկաներին, այն է՛ ուզում էր դուրս գալ, երբ հայր Ղեւոնդը պահեց նրան:

— Սպասի՛ր, ո՞ւր ես գնում:

— Թատրոն,դէպի ժողովուրդը: Նըրանք ինձ են սպասում: Գնում եմ, հայր: Ես որոշել եմ իմ կեանքը նուիրել թատրոնական սուրբ եւ վեհ գործին: Սա իմ վճիռն է, սա իմ վերջնական եւ անխախտ վճիռն է:

— Անիծում եմ քեզ մինչեւ հայր Ղեւոնդը եւ յանկարծ այդ ահռելի մռնչոցին յաջորդեցին դառն, այեկ-կտուր հեծկլտանքներ:

Կամաց-կամաց սենեակն սկսեց դատարկուել: Հեռացաւ եւ հայր Ղեւոնդը: Սենեակում մնացին Ամօն եւ Սիփեմիան: Մօր եւ որդու հայեացքները հանդիպեցին իրար:

— Իսկ դու, ինձ, մայրիկ, չե՞ս յանդիմանում, հարցրեց Ամօն:

Սիփեմիան կարծես ծանր երազից արթնացած՝ նայեց որդու աչքերին խոր, խոր:

— Ո՛չ, զաւակս, չեմ յանդիմանում, գնա՛…

— Մայրիկ, իմ անգին, անմահ մայրիկ,— գոչեց Ամօն, սեղմելով գանգրահեր մազերով գեղեցիկ գլուխը մօր գորովալից կրծքին: Ցանկարծ այտի վրայ զգաց ինչ որ թափուող պաղ կաթիլներ:

Դրանք հպարտ մօր ուրախութեան արտասուքներն էին, նա ուրախանում էր, որ իր զաւակը գնում է դէպի ժողովուրդը, դէպի մարդ…

ԱՐՇԱԻՐ ԴԱՐԱԳԻՒԼԵԱՆ

(«Խ. Հ.»)

«Մեծ խոճ, քաղաքական թութակ»

Ամերիկացի երեսփոխանը, Ֆիշ, որ, ինչպէս գրեցինք, Ատլանտեանէն քիչ 30 օրուան ընթացքում պտոյտը ու զայն տարաւ Օսլօ՝ միջխորհրդարանական համագումարին, իր պայուսակին մէջ ունէր նաեւ ուրիշ ծրագիր մը, որ կը շահագրգռէ նաեւ մեզ:

Այսպէս, Գ. Ֆիշ յղացած է գաղթականական պետութիւն մը ստեղծելու գաղափարը: Ինչ որ նախագահ Րոզվելթի դոլարական ընկերն է եղած — թէեւ հիմա ընդդիմադիր մըն է անոր — իր այդ ծրագիրը ներկայացուցած է Րոզվելթին, առած է անոր համաձայնութիւնը եւ յանձնած է ձեռք ձգել 45 միլիոն տոլարի վարկ մը:

Ֆիշ ունի, բնականաբար, իրեն համախոհ ուրիշ երեսփոխաններ, ծերակուտականներ, որոնց հետ մշակած է իր այդ ծրագիրը: Այսպէս, ամերիկացի այս բարի ծերունիները, երկար բարակ քննելէ վերջ աշխարհի քարտէսը, կանգ առած են Ափրիկէի վրայ,— հողամաս մը՝ Քամերունէն, Ֆրանսական ափրիկեան հասարակապետէն, Զատ լիճի հարաւէն մինչեւ Նիկերիա:

Ֆիշ իր այդ ծրագիրը ներկայացուցած է Անգլիոյ արտաքին նախարարին, որ անմիջապէս համաձայնած է, յայտնելով թէ ինք դիւրաւ պիտի կարենայ հաւանութիւնը առանալ նաեւ Խորհրդարանի իր պաշտօնակիցներուն:

Ետքոյ, Գ. Ֆիշ խօսած է նաեւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին հետ: Գ. Պոնէ, քննելէ վերջ ծրագիրը, խոստացած է նշանակել յանձնախումբ մը՝ բաղկացած երկրաբաններէ, հողագէտներէ եւ բժիշկներէ, որոնց պաշտօնը պիտի ըլլայ տեղին վրայ ուսումնասիրութիւններ կատարել՝ ստուգելու համար թէ նշանակուած շրջանը բնակելի եւ օգտագործելի՞ է: Ցոլայէն վերադարձին, Գ. Ֆիշ կրկին պիտի հանդիպի Փարիզ՝ տեսակցելու համար գաղթային նախարար Գ. Մանտէլի հետ:

Տրագրեալ պետութիւնը պիտի ըլլայ երկրորդ հայրենիք մը բոլոր անոնց համար, որոնք փախած կամ քշուած են իրենց հայրենիքներէն: «Անոնք, այդ պետութեան մէջ իրենց վիճենք ոչ թէ հիւր, այլ՝ իրենց տանը մէջ պիտի զգան, ընդունելով այն վարչաձեւը զոր կը նախընտրեն»…

Ընկերոջդ զգացումներուն վրայ կասկածիլը շատ անգամ պատճառ կ՚ըլլայ որ ան իրօք թշնամի ըլլայ քեզի: Վնասը եղած է զգուշութիւնը աւելորդ է ալ: Ընդհակառակն վըստահութիւնը մեզ կը դրդէ բարի եւ ուղղամիտ ըլլալու:— Միշտ կը զգացուինք երբ ուրիշները լաւ գաղափար ունին մեր վրայ եւ շատ գժուար կը համակերպինք այդ նպաստաւոր կարծիքին փոփոխութեան: — Ցիկին տը Սէվինյէ:

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Տոփեակ՝ ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

Այս տեսակէտով Լա Թուրկ շատ լաւ վիճակի մէջ էր, անվարուելի եւ շատ անառիկ: Մէկ յարկէն միւսը ծղակաւոր եւ դժուարանցանելի անդունդ մը կարելի էր անցնել: Դուռները չեղ էին եւ մարդու բարձրութիւն չունէին: Անցնելու համար գլուխը ծռելու էր: Արդ գլուխը ծռել հարուածը ուտել ըսել է: Ամէն դռան առջեւ պաշարեալը կը սպասէր պաշարողին:

Սիւնաւոր բոլորքի սրահին տակը երկու նման սենեակներ կային, առաջին յարկին եւ գետնայարկին վրայ, վրան ալ երեք հատ: Այս երրորդ վրայ շարայարուած սենեակին վրայ կը գոցուէր քարէ ծածկոց մը որ բարձրաւանդակն էր, ուր կը հանդչէր նեղ տեղէ մը:

Պատնէշէն 15 ոտք թանձրութիւնը զոր հարկ եղած էր ծակել երկաթէ գուռը հաստատելու համար զայն երկար ու կամարաձեւ կլորութեան մը մէջ կը պարփակէր: Այնպէս որ եթէ դուռը գոց ըլլար թէ աշտարակին եւ թէ կամուրջին կողմէ վեց կամ եօթը ոտք խորութեամբ ծածկոցաւոր պահարանի մը տակ էր, եւ երբ բաց ըլլար այդ երկու ծածկոցաւոր պահարանները իրարու հետ չփոթուելով մուտքի կամարը կը կազմէին: Կամուրջին կողմի ծածկոցաւոր հովանիին տակ պատին թանձրութեան մէջ դէպի մատենադարանին տակի առաջին յարկին նրբանցքը առաջնորդող Վիլ-տը-Սէն-Ժիլի ցած դռնակ մը կը բացուէր: Ատ ալ պաշարողին համար դժուարութիւն մըն էր: Կամուրջին վրայի դղեակին դաշտագետնի կողմի ծայրը միայն ցից պատ մը կար եւ կամուրջը հոդ կտրուած էր:

Ցած դուռի մը դէմ յեցած շարժուն կամուրջ մը զայն դաշտաւանդակին հետ հաղորդակցութեան մէջ կը դնէր: Այս շարժուն կամուրջը որ դաշտավանդակին բարձրութեանը պատճառաւ միմիայն շեղակի ուղղութեամբ կ՚իջնէր պահակութեան անուն կոչուած երկար նրբանցքին մէջ կ՚առաջնորդէր: Պաշարողը, անգամ մը այս նրբանցքին տէր դառնալէ վերջ երկաթէ դռան հասնելու համար ստիպուած էր բռնի ուժով վերցնել դէպի երկրորդ յարկը բարձրացող Վիլ-տը-Սէր-Ժիլին կամուրջը:

Զ.

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

Մատենադարանին գալով, երկարաձեւ սրահ մըն էր, կամուրջին լայնութեամբ ու երկայնութեամբ, եւ միակ դուռ մը ունէր, երկաթէ դուռ: Կանաչ ստուեով ծածկուած ինքն իր վրայ գոցուող կեղծ դուռ մը կար, որուն կողմէ կը բացուէր եւ որ ներսի կողմէն աշտարակի մուտքին կամարը կը ծածկէր: Մատենադարանին պատը վերէն վար, առախտակամածէն մինչեւ ձեղուն տասնեօթներորդ դարու կահագործութեան գեղեցկագիտական ճաշակով ապակեպատուած պահարաններով հագուած էր: Վեց մեծ պատուհաններ, իւրաքանչիւր կամարի տակ եւ իւրաքանչիւր կողմէն երեքական հատ, մատենադարանը կը լուսաւորէին: Այս պատուհաններէն, դուրսի կողմէն եւ դաշտագետնի բարձրաւանդակէն ներքնակողմը կը տեսնուէր. Այս պատկերներուն խորշադիւեւմններուն մէջէնեղ կաղնիէ յատակներու վրայ վեց հատ մարմարեայ կիսանդրիներ կը կենային: Հերմոլէոս Բիւզանդացի, Նօկրատական քերականագէտ Աթենաս, Սուիդաս, Քազօպօն, Ֆրանսայի Կլօվիս թագաւորը եւ իր վարչապետը Անակլետ, որ արդէն բնաւին վարչապետ չէր, ինչպէս որ Կլովիս ալ թագաւոր չէր:

Այս մատենադարանին մէջ զանազան գիրքեր կային: Առանցմէ մէկը նշանաւոր է: Զորեքծալեան քանդակագրոյց հին գիրք մըն էր որ խոշոր գիրերով ՍԷՆ ԲԱՐԹԷԼԷՄԻ վերնագիրը կը կրէր, որուն տակ՝ երբ փոքր վերնագիր ալ հետեւեալ պարբերութիւնը կար.

Աւետարան ըստ Ս. Բարթողիմէոսի, յառաջաբանեալ Քրիստոնեայ փիլիսոփայ Պանտոենոսի այն տեսութեան ներ կարենալ համարուելու եւ Սուրբ Բարթողիմէոսի եւ Նաթանայէլի միեւնոյն անձը ըլլալու խնդիրին մասին խօսած մէկ ճառով:

Այս գիրքը, որ իբր միակ օրինակ կը նկատուէր, մատենադարանին մէջտեղը գրասեղանի մը վրայ էր: Վերջին դարուն մարդիկ հետաքրքրութեան համար կ՚երթային զայն տեսնելու:

Է.

ՎԵՐՆԱՑԱՐԿԸ

Ցարդի եւ այլ Նիւթերու յատուկ վերնայարկին գալով, սա ալ մատենադարանին պէս, կամուրջին երկար ձեւովը շինուած եւ պարզապէս տանիքի տաղծին յատակը կը կազմէր: Վեց հատ լուսանցոյցներով լուսաւորուած եւ յարդով ու չոր խոտով խճողուած մեծ հրապարակի պէս տեղ մըն էր: Զունէր ուրիշ դրդդարանք եթէ ոչ դրան վրայ քանդակուած Ս. Բառնաբասի պատկեր մը, որուն տակ սա տողը կար լատիներէն գրուած.

Բառնաբաս սանքթուս ֆալցեմ իւէ բեա հէռպամ.

Այսպէս եւ լայն, վեցյարկեայ աշտարակ մը, հոս ու հոն մի քանի ռազմական ծակոտիներով ծակծըկած-շարժական կամուրջ — դղեակի մը առաջնորդող երկաթէ դուռ մը ունենալով իբրեւ միակ ելք ու մուտք, խաւեւ կողմէն անտառը, աջեւ կողմէն կամուրջին աւելի բարձր եւ աշտարակէն աւելի ցած մացառուտներու դաշտավանդակ մը, կամուրջին տակը եւ աշտարակին ու դաշտավանդակին մէջ — տեղ ալ նեղ, խորունկ ու մացառներով լեցուն խռոչ մը որ ձմեռը հեղեղ է, գարունին առու եւ ամառը քարուտ փոս, ահա ինչ որ էր Լա Թուրկ կոչուած Լա Թուր Կովէնը:

Զ.

ՊԱՏԱՆԴՆԵՐԸ

Ցուլիսը անցաւ, Օգոստոս եկաւ, հերոսական եւ վայրագ շունչ մը կ՚անցնէր Ֆրանսայի վրայէն: Երկու ոգիներ կ՚անցնէին հորիզոնին վրայէն: Մարտ, դանակը կուրծքին եւ Շարլոթ Քորտէ առանց գլուխի: Ամէն բան սոսկալի կը դառնար: Վանտէին գալով, ան յաղթուած մեծ ռազմագիտութեան մէջ, փոքրին կ՚ապաստանէր, որ ինչպէս ըսինք աւելի ահաւոր էր:

(Շար.)

երեւան բերաւ Թէ Սանճաքը արաբական է, եւ ասոր համար վտարուեցաւ Սանճաքէն

«Այս վիճակին առջեւ պէտք է յուսահատի՞լ, լա՞լ: Կը կարծեմ Թէ աւելի ճիշդ է ժպտիլ: Նոյնիսկ աւելի լաւ յուսադրուիլ»:

Ռումանիոյ մտահոգութիւնները

Գուքրէշէն հասած լուրերու համաձայն, մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ գերման զինուորներու համախմբումը Սլովաքիոյ սահմանին վրայ: Կը վախցուի որ եԹէ Գերմանիա անյաջԹելի դիմադրութեան մը հանդիպի Տանցիկի մէջ, իր վրէժը լուծէ դէպի հարաւ եւ մասնաւորապէս Ռումանիա իջնելով: Այդ պարագային, Գերմանիա ռումանական քարիւղը եւ ցորենը, Դանուբի գետաբերանը եւ Սեւ Ծովի մուտքը ապահովելէ զատ, ձեռք ձգած պիտի ըլլայ ռազմագիտական առաջնակարգ դիրք մը որուն շնորհիւ պիտի կրնայ —

1. Լեհական բանակը անմիջապէս բաժնել ռումանական բանակէն, անկարելի ընելով երկու երկիրներու զինակցութեան գործնական արժէքը. — 2. Խորտակել ռումանական դիմադրութիւնը. — 3. Բանալ Միջերկրականի ճամբան:

Լեհեւռումանական զինակցութիւնը երբեք ծրագրուած չըլլալով Գերմանիոյ դէմ, մասնագէտներ կը կարծեն Թէ Գերմանիա արագ արշաւ մը կատարելով, Հունգարիոյ հաւանութեամբ կամ առանց հաւանութեան, Կարպաթեան Ուկրայնայի մէջէն, կրնայ մտնել Ռումանիոյ եւ Լեհաստանի մէջ, այնպիսի շրջանի մը մէջ ուր դիմադրութիւնը մասնաւորապէս դժուար է: Այսպիսի արշաւանք մը նիւԹապէս Թէ բարոյապէս շատ աւելի կարեւոր հետեւանքներ պիտի ունենայ, քան յաջողութիւն մը Տանցիկի մէջ: Գերմանական քաղաքականութեան էական հոգերէն մէկն է Միջերկրական իջնել: Ան կ'ուզէ իր ազդեցութեան տակ ձգել այն երկիրները — օրինակ Յունաստան — որ կրնան ճամբայ բանալ դէպի Միջերկրական:

Այս առաջադրութեամբ է որ ճնշում կը բանեցնեն Իւկոսլաւիոյ վրայ, որպէսզի պատերազմի պարագային Գերմանիոյ ձգէ Վիէննա - Թրիէսթէ երկաթուղին, Խրուաթիոյ մէջէն: Այս նպատակին կը ձգտին նաեւ Ճիպրալթարի շուրջ կատարուած խլրտումները, Եգիպտոսի եւ Սուէզի դէմ եղած սպառնալիքները, եւ վերջապէս Իտալացիներու տեղաւորումը Ալպանիոյ մէջ, իբրեւ Թանկագին մենաշնորհ, մասնաւորապէս Յունաստանի դէմ գործելու համար: Այս բոլոր ռազմախաղերը, ինչպէս եւ Սեւ Ծով հասնելու փորձերը կը ձգտին իրարու եռեւէ ձգել տալ Միջերկրականի երեք կղպանքները, — Ճիպրալթար, Սուէզ եւ Տարտանէլ:

Անգլօ-ճափոնական անկոյ

Վերջին լուրերու համաձայն, կատարեալ անելի մը յանգած են անգլօ-ճափոնական բանակցութիւնները: Ճափոն մերժած է Անգլիոյ նոր առաջարկները եւ կը սպառնայ Հոնկ Քոնկն ալ պաշարել, եԹէ Անգլիա չճանչնայ հարաւային Չինաստանի նոր կացութիւնը եւ չդադրեցնէ իր աջակցութիւնը չինական կառավարութեան:

Ճափոնի պաշտօնական գործակալութիւնը կը ծանուցանէ Թէ քիչ մնաց որ խզուէին բանակցութիւնները, որովհետեւ անհամաձայնութիւնը շատ խոր է երկու կառավարութեանց միջեւ: Ճափոնի վարչապետը, արտաքին եւ պատերազմական նախարարները ժողով գումարելով, պիտի որոշեն իրենց ընԹացքը. իսկ բանակը ցնկոյց մը պիտի հրատարակէ, պարզելով իր տեսակէտը: Արդէն իսկ ճափոնական օդանաւեր կը սաւառնին Հոնկ Քոնկի վրայ: Բանակին ներկայացուցիչները կը պահանջեն ազդարարութիւն մը ուղղել Անգլիոյ, յայտնելով Թէ պատասխանատու պիտի մնայ բանակցութեանց խզման:

Անգլիա կ'ուզէ որ Մ. Նահանգներն ալ խառնուին չինական գործերուն, որպէսզի աւելի զօրանայ իր դիրքը: Միւս կողմէ կ'ուզէ անջատել Թիէնցինի պաշարման խնդիրը՝ տնտեսական եւ դրամական հարցերէն: Իսկ Ճափոն կը պահանջէ՝ մէկ անգամէն քննել բոլոր խնդիրները, ճանչնալով իր կատարած նուաճումները Չինաստանի մէջ:

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ զահաժառանգին կազմութիւնը յանձնուեցաւ Ալի Մահէր փաշայի: Անգլօ-եգիպտական զինակցութիւնը անվԹար կը մնայ:

ՌՈՒՄԱՆԻԱ ԴԱԴՐԵՑՈՒՑ քարիւղի արտածումը դէպի Գերմանիա: Կնքուած համաձայնութեամբ, այս արտածումը պէտք չէ անցնի Ռումանիոյ բոլոր արտածումներուն մէկ չորրորդը: Այդ չափը լրացած է արդէն:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ օդանաւային մարզանքները տեղի ունեցան մեծ յաջողութեամբ: Կը մասնակցէին հարիւրաւոր օդանաւեր, խորհրդային բոլոր կայաններէն, Գայթիկէն մինչեւ Թիւրքեստան:

ՎԱԹՈՑԻ պատմական նկարին, «Անտարբերոսին գողութեան մասին բացուած քննութիւնները կը շարունակուին: Գողը, Սերժ Գուկուշյավսկի, կ'ըսէր Թէ նկարը սրբագրելու համար ջրաներկը պատրաստած էր քոնեակով: Դատաւորութեան մասնագէտները կը հաստատեն Թէ կտաւերու յատուկ իւղ մը գործածեր է, խախտելով պատկերը: Իբրեւ մեղսակից հարցաքննութեան կանչուած են նաեւ Սերժի մտերիմ բարեկամը, Ֆրանսացի Տէժփուէ, որ յուլիս 21էն ի վեր գիտէ եղեր գողութիւնը, ինչպէս եւ երկու աղջիկներ:

ԽՐԵԱՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ երկարաձգման հրամանագրին դէմ բողոքելու համար նոր ժողով մը գումարեցին ժողովրդական ճակատի կուսակիցները, բայց շատերը բացակայ էին: Այս առԹիւ վէճ մը ծագեցաւ ընկերվարականներու եւ համայնավարներու միջեւ, գործունէութեան եղանակներու մասին, բայց համաձայնութիւն գոյացած չըլլալով, յետաձգուեցաւ:

20 ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ եւ ֆրանսական մարտանաւեր Սինկափուր պիտի այցելեն այս ամառ, ռազմափորձեր կատարելու համար:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ դարմիկներէն երկու տղաք յանդիմանութիւն ստացան պատերազմական նախարարութենէն, իրենց ԹերԹին մէջ գաղտնիքներ հրատարակած ըլլալով Թնդանօթի մը մասին:

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԻՏԱԼԱԿԱՆ Թռուցիկները կը շարունակեն տեղալ Ֆրանսայի եւ Զուիցերիոյ մէջ: Անուններ ճարուած են հեռաձայնի հասցէներու գիրքէն. Բանուած է նաեւ խայտական ԹերԹ մը, «Քոան Տարէ», որ կը յանձնարարէ «ասել Ֆրանսան, իբրեւ յաւիտենական Թշնամի»: Խիստ քննութիւն բացուած է Թղթատարական վարչութեան մէջ:

Ի. ՄԻՈՒԹԵԱՆ վարչապետը, Մոլոթով, ունկնդրութեան ընդունեց Մոսկուայի Թուրք դեսպանը:

ԼԵՀԱՍՏԱՆ նոր վարկեր պիտի ստանայ Անգլիայէն, բայց գումարը գաղտնի կը պահուի: Նախապէս ստացած էր 8,163,300 ոսկի, անգլիական ապրանքներ գնելու համար:

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameame .. Paris (13)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Գրիգորեան եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրելի փոքրիկին ՄԻՆԱՍ ԳԼԱՏ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆի մահուան առԹիւ:

Փոն տը Շէրիի հանգանակութեան ցանկը

ԽՄԲ.— Երէկ հրատարակեր էինք Փոն տիւ Շէրիի մասը: Մնացեալը.—

Գէլման.— Շափանօզի շրջանի հանգանակութիւնը ձեռամբ՝ Գ.Գ. Երեմեան Մարտիրոսեանի եւ Գրիգոր Գարակեավուրեանի:

Յ. Մարտիրոսեան 150 ֆր., Մ. Գարակեավուրեան 100 ֆր., Յ. Գէլփէթինճեան, Յ. Մուրատեան, Խ. եւ Գ. Մուրատեան եղբարք, Մ. Յինկճեան, Յ. Գարակեավուրեան, Յովհ. Թէրզեան, Խ. Գէրոյէրեան 50ական ֆր., Ն. Գարակեավուրեան 30 ֆր., Գ. Գարակեավուրեան, Ա. Քէօշկէրեան, Դ. Թաշճեան, Յ. Թէքդեան, Ղ. Գալեան, Յ. Խաչատուրեան, Ի. Գրիգորեան, Տիկ. Վ. Սուքիասեան, Տիկ. Ճ. Փանոսեան, Տիկ Մ. Սրնանեան, 25ական ֆր., Մ. Քէօրօղլեան, Յ. Գլարճեան, Զ. Նահապետեան, Կ. Յովհաննէսեան 20ական ֆր., Յ. ՄաԹէոսեան, Ս. Քէօշկէրեան, Կ. Գանտիլեան 10ական ֆր., Տիկ. Ս. Մեհլեմճեան 5 ֆր., Յ. Յակոբեան 2 ֆր., Բ. Գալեան 10 ֆր. Գումար 1007 ֆր.:

Եարվիէօի շրջանի հանգանակութիւնը ձեռամբ՝ Գ.Գ. Մելքոն Ահարոնեանի, Երուանդ ԻւԹիւճեանի, Գէորգ Այտընեանի եւ Վարդավառ Ճէմիրճեանի.—

Մեսրոպ Գօյեան, Խաչիկ Քլիքեան, Մելքոն Ահարոնեան, Նշան Գըլեան, Յովսէփ Մուկանեան 50ական ֆր. Յարութիւն Սարաֆեան 30 ֆր., Գէորգ Եանեան, Տիգրան Եարկիզեան, Յակոբ Վարդլեան, Հրանդ Թիլագեան, Գէորգ Գարիպեան, Տիկ. Զապէլ Գարիպեան, 25ական ֆր., Ճիլոյեան եղբարք, Յակոբ Կիւրի Եանեան 20ական ֆր., Գէորգ Այտընեան 15 ֆր., Գէորգ Յակոբեան Մինաս Թօփալեան, Կարապետ Սիմոնեան, Գօզոս Ճիլինկիրեան, Յակոբ Մինասեան, Տիկ. Մանան Ճիլոյեան, Յակոբ Սիմոնեան, Մկրեան եղբարք, Մելքոն Նահապետեան, Գէորգ Զաքրեան, Երուանդ Մինասեան, Գէորգ Ղազարեան, Սօթիրիո, Աստուր ԹագաԹլեան, Սարգիս Գէորգեան, Սանդրան Փափազեան, Երուանդ ԻւԹիւճեան, Յակոբ Գարիպեան 10ական ֆր., Յարութիւն Սգիզեան 9 ֆր., Աստուր Համալճեան, Գրիգոր Դաւաղեան, Գօզոս Զատուրեան, Նշան Շիրվանեան, Յարութիւն Մուրատեան, Միհրան Շիրվանեան, Սեդրակ Չէքմէճեան, Թորոս Սուլթանեան, Տիկ. Մարիամ Մուրատեան, Յարութիւն Երզնկեան, Հայկազ Ուզունեան, Արք. Խաչատուրեան, Գրիգոր Տէր Յովհաննէսեան, Գէորգ Խաչատուրեան, Գալուստ Տօնէրեան, Յարութիւն Ջուլաճեան, Թորոս Մուկանեան, Մարտիրոս Հայրապետեան 5ական ֆր., Տիկ. Անժիլ Հաճեան, Մանուկ Վարդանեան 3ական ֆր., Յարութիւն Սարգիսեան, Միհրան Գօյաճեան 2ական ֆր., Յայն կին մը 1 ֆր.: Եարվիէօի ընդհ. գումար 775 ֆր., Գէլման-Շափանօզէն 1007 ֆր., Փոն տիւ Շէրիէն 447 ֆր., Ազգ. Միութենէն 400 ֆր., ՕՄ անօգն Հայր Միութենէն 200 ֆր. ընդհ. գումար 2929 ֆր.: (Տես Յառաջ 17 Օգոստ.):

Փոն տիւ Շէրիի եւ շրջ. Հայ Ազգ. Միութեան ատենապետ՝ Յովհաննէս Աստուրեան

Սէն Ժիւլիէն-Սէնի Ալպանի հանգանակութիւնը

Տիկին Սուսա Սարգիսեան 100, Մանուկ Սարգիսեան, Սարգիս Գիւլպիւլեան, Թագուհի Փափազեան, Կիրակոս Էկիկեան 50ական ֆր. Օննիկ Ծիւփէլեկեան 25, Մանուկ Եպէկեան, Սիրաքէ Ճէնտէրէճեան 20ական ֆր., Մարգրիտ Մարգարեան 15, Ռոզա Աֆիլճեան 2, գումար 392 ֆրանք:

ՅԱԼԱԼԻԱՔ.—

Կարապետ Խրմլեան 50 ֆր., Տիգրան Խրմլեան 25, Դաւիթ Խրմլեան, Մանուկ Խրմլեան, Գրիգոր Ասլանեան 20ական ֆր., Նորայր Աստուրեան, Կարապետ Զալեան, Էլմաս Գօզոսեան, Արամ Տիրատէրեան, Յակոբ ՍէԹեան 10ական ֆր., գումար 185 ֆրանք:

ՏԻՐԸՇՕ.— Գրիգոր Բալուեան 50, Ռուբէն Թեզեան 30, Համբարձում Գասնազեան, Յովակիմ Ղազարեան, Վահագն ՍաղէԹեան 10ական ֆր., Կատար ՍաղէԹեան, Նազարէթ Կարագեան 5ական ֆր., Կարապետ Վարդանեան 10 ֆրանք, գումար 130 ֆրանք:

ԱՊԼԱՆ.— Տիկին Տիրուհի Կոնճիկեան 20 ֆր., Տիկին ՏէվլէԹ Նազարեան 10, գումար 30 ֆրանք: Ընդհանուր գումար 737, փոքրիկն Յովհաննէս Գիւլպիւլեան 13 ֆր., գումար 750 ֆրանք: (Տես Յառաջ 18 օգոստ.):

Փրաս Ս'Իթալիի մէջ հաւաքուած, Սեդրակ Մատիկեանի ձեռքով

Ս. Մատիկեան 50, Գէորգ Գօյաճեան 25, Անդր. Մատիկեան, Սեն. Մատիկեան, Գօզոս Յարութիւնեան, M. Châtelain, cuir, M. Aikhentoun, cuir 20ական ֆրանք, M. Christophe Diamandidis, M. Tchao, Madame Vallée, M. Mayr 5ական ֆրանք, Գոլսկցի Կարապետ, Mlle Malarmey Eugénie, M. Lame, cuir, M. Christophe Simitdjioglou, M. Maxime Pascalidis 5ական ֆրանք, 2ական ֆրանք՝ Միսաք Մանուկեան, օր. Հայաստէր, M. R. Curot, M. T. Bélaid, Ch. Pierre — 10 ֆրանք, գումար 232 (տես Յառաջ 18 օգոստոս):

ՎՐԻՊԱԿ.— Անիէռի ցանկին մէջ Գասպարեանի փոխարէն պիտի ըլլայ Տիկին Գ. Գասապեան (50 ֆրանք):

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15-70

Chèque Postal Paris 1678-63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Գուրիշ Երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 22 ՕԳՈՍՏՈՍ

MARDI 22 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4124

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԻ՞Ւ՛Ն ԹԷ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Ամիսներէ ի վեր շրջան կ'ընէ այս հարցումը, քաղաքական շրջանակներէն մինչեւ փողոցի թերթերը։ Մինչեւ անգամ գիրքեր հրատարակուած են, հարցումին պատասխանը փնտռելու համար։

Հարցումը իր ամէնէն սուր կէտին հասած է այսօր, — այս շաբթու։

Ամէնէն լուրջ եւ իրատեսու թերթերն անգամ համակուած են խոր անձկութեամբ, եւ վճռական կը համարին այս շաբաթը։

Ինչո՞ւ այսպէս. — Նախ անոր համար որ, երկու կողմերն ալ անհամբեր դարձած են արդէն։ Զանազան այցելութիւններ, խօսակցութիւններ եւ համագումարներ աւելի կը թանձրացնեն մթնոլորտը։ Մանաւանդ որ ամէն բան խորքին գաղտնի կը պահուի, եւ թերթերը ի զուր պատէ պատ կը զարնուին, ստոյգ տեղեկութիւններ քաղելու համար։

Այս խորհդաւոր շարժումներուն մէջ ամէնէն աւելի ուշադրութիւն գրաւեց Հունգարիոյ արտաքին նախարարին այցելութիւնը նախ Պերլին, յետոյ Հռոմ։ Նախարարին այս վերջին քաղաքն երթալ – գալը մէկ եղաւ։ Եւ դեռ չենք գիտցուիր թէ ուրիշ ո՛ւր գնաց, կամ որո՞ւ հետ կը բանակցէր։

Հունգարիան դոնուելով Գերմանիոյ ճամբուն վրայ դէպի Հարաւ-արեւմուտք, — դէպի Պալքանները եւ մանաւանդ Ռումանիա, իր դիրքը վճռական դեր կրնայ կատարել։

Արդ, նախարարը ինչո՞ւ գնաց Պերլին եւ Հռոմ։ Ան միայն իր կառավարութեան դիրքը ճշդելու պաշտօ՞ն ունէր, թէ հրահանգ մը ստացած էր Հիթլերէն, Մուսոլինիի հաղորդելու համար։

Ոչ մէկ վաւերական տեղեկութիւն՝ այս մասին։ Ստոյգ է միայն, որ Ռումանիա լուրջ մտահոգութեամբ կը հետեւի Գերմանիոյ ճնշումին եւ Հունգարիոյ բանեցիր դիրքին։

Ուրիշ նշանակալից դէպքեր ալ կը հաստատեն կացութեան ծանրացումը։

Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը բացառիկ նիստի մը հրաւիրուած է այսօր, երեւցուցիչ Վարչապետը եւ ուրիշ նախարարներ Լոնտոն վերադարձան անմիջապէս։

Փարիզի մէջ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին կացութեան ելեւէջներուն, խորհրդակցելով բարեկամ եւ զինակից պետութեանց դեսպաններուն հետ։

Հռոմի մէջ, կոմս Չիանօ կարճ կապելով Ալպանիոյ այցելութիւնը, վերադարձաւ Իտալիա, եւ իր առաջին գործն եղաւ յաջորդաբար ունկնդրութեան ընդունիլ մեծ պետութեանց դեսպանները։ Միւս կողմէ, իտալական մամուլը կը շարունակէ չափաւորութեան յորդոր կարդալ Լեհաստանի, ազդարարելով թէ « քանի մը օր մնացած է », որոշում տալու համար։

Պապն ալ, խուսափելով հանդերձ քաղաքական գործերէ, զանազան ձեռնարկներ կը կատարէ, չարը խափանելու համար։

Անդին, Մ. Նահանգները հետզհետէ աւելի ուշադրութեամբ կը հետեւին Եւրոպայի դէպքերուն, ըմբռնելով թէ պիտի չկրնան չէզոք մնալ, եթէ փոթորիկ մը պայթի։

Դեռ չյիշեցինք Սայր. Արեւելքի նոր տագնապը, — խզում անգլօ-ճափոնական բանակցութեանց, ինչ որ սերտ կապ ունի Եւրոպայի անցուդարձին հետ։

Ուշագրաւ պարագայ մը եւս, — Լոնտոնէն մինչեւ Վատիկան կ'ուզեն ելք մը յանդիլ այս շաբթու, Հիթլերի կիրակի օրուան ճառէն առաջ։ Ուրիշ խօսքով, կը վախնան որ անդարմանելի բան մը պատահի, մինչեւ այդ օր։

Շ.

ՆՈՐԷՆ «ԴԱՇՆԱԿՆԵՐԸ»...

ԽՄԲ. — Այսօր Գ. էջին վրայ պիտի կարդաք թուրքերէն թերթի մը ֆրանսերէն հէքեաթը՝ « Մեծ Հայաստանի երազին ետեւէն վազող Հայերու համագումարի » մասին, որ իբրեւ թէ գումարուեր է Լիբանանի մէջ։

Այս հէքեաթին առթիւ գրութիւն մը հրատարակած է նաեւ Տիկին Սապիհա Զէքէրիա։ Իսկ «Վաքըթ»ի թղթակիցը ուրիշ առասպել մը կը պատմէ Սոֆիայէն։ Ահաւասիկ ամփոփումը։ Այս առթիւ ըսենք թէ թղթակիցը այնքան տգէտ է որ, Սոֆիայի հնչակեան շաբաթաթերթն անգամ կը կոչէ « Դաշնակներու Սոֆիայի մէջ հրատարակած Պալք. մամուլ»ը։

— « Իտալական քարոզչութեան գործակալութիւնները ամբողջ աշխարհի յայտարարեցին թէ Հայերու Սուրիոյ մէջ գումարած համաժողովին 150 հոգի մասնակցած են։

Սուրիոյ հայկական համաժողովին առթիւ Պուլկարիոյ Դաշնակներն ալ երկու ամիսէ ի վեր մեծ գործունէութեան մը մէջ կը գտնուին։

Պուլկարիոյ Հայերը երկու մասի բաժնուած են։ Այս խումբերէն մէկը ընկերվարութեան (սօսիալիզմ) սկզբունքներուն համար կը պայքարի, իսկ միւսը՝ ֆաշական գաղափարը կը պաշտպանէ։ Դաշնակները Ֆաշականներն են։

Դաշնակները Պուլկարիայէն դուրս գտնուած կոմիտէի կազմակերպութիւններէն օժանդակութիւն կը տեսնեն։ Սոֆիա, Ֆիլիպէ, Պուրկազ, Փազարճըք, Ռուսճուք, Փլէվնա եւ Վառնա մասնաճիւղեր ունեցող «կոմիթէճի»ները Սոֆիայի մէջ իրենց մէկ թերթը ունին։ «Պալքանեան Մամուլ» անուն այս թերթը, մեր նշանաւոր թշնամիներէն Գեորգ Գալըքճեանի ռահվիրայ տպարանը կը տպուի։ Սոֆիայի մէջ, Վէալէց փողոց թիւ 8 գտնուող այս տպարանը «կոմիթէճի»ներու նշանաւոր հաւաքատեղին է։

Իսթանպուլէ եւ ուրիշ կարգ մը տեղերէ փախչելով հոս եկող կարգ մը Հայեր ալ Սոֆիա, Թէթէնէվօքա փողոցը կը բնակին։ Թուրք բանակէն փախուած քիւրտ հարիւրապետ Իսմայիլ Հաքքըի հետ սերտ յարաբերութիւն ունին։ Այս թափառաշրջիկները, երբոր մեր երկրին մէջ պալարի դլուխ մը առաջ բերել ուզեր են, միշտ հոն վազած են։ Վերջերս Հաթայէն Սուրիա գաղթած կարգ մը հայ ընտանիքներու մասին դարձեալ պոռչտուքի սկսան։ Սուրիա գումարուած համագումարին ալ ասկէ իրենց պատուիրակը ղրկեցին։ Շէյխ Սայիտի ըմբոստութիւնը, Պուլկարիոյ Դաշնակները մեր երկրին դէմ զանազան կերպով մեկնել աշխատեցան, հոսկէ օժանդակութիւն ղրկեցին, կամաւոր ղրկեցին եւ նպաստ հաւաքեցին »։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎՃՌԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹ ՄԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՃԱԿԱՏԱԳՐԻՆ ՀԱՄԱՐ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԺՈՂՈՎ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Շաբաթը կը սկսի շատ ծանր տպաւորութեամբ։ Ամէնէն ծանրաբարոյ թերթերն անգամ յուսահատ են։ Փարիզի կիսապաշտօնական օրկանը, «Թան», իր երէկուան խմբագրականով կը շեշտէր թէ « այս շաբաթը կրնայ վճռական ըլլալ Եւրոպայի ճակատագրին համար », լաւ կամ գէշ։

Ի՞նչ դէպքեր տեղի ունեցան վերջին երկու օրերու ընթացքին։

Անգլիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը կարճ կապելով իրենց արձակուրդը, վերադարձան Լոնտոն, եւ այսօր իսկ նիստի հրաւիրած են նախարարական խորհուրդը, քննելու համար կացութիւնը։ Օրակարգի գլխաւոր խնդիրներն են Տանցիկ, անգլօ-ճափոնական բանակցութեանց խզումը, Գերմանիոյ մեծագումար վարկը Խ. Միութեան եւն. Ժողովին հրաւիրուած են բոլոր նախարարները։ Պատերազմական նախարարը, որ Քան կը գտնուէր, Լոնտոն վերադարձաւ օդանաւով։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ միաձայնութեամբ կը խոստովանին թէ կացութիւնը աւելի ծանրացած է Տանցիկի մասին։ Կը կարծուի թէ այսօրուան ժողովին մէջ պիտի որոշուի աւելի ուժգին ազդարարութիւն մը ուղղել Գերմանիոյ, անգամ մը եւս հաստատելու համար թէ Անգլիա պիտի օգնէ Լեհաստանի, եթէ թշնամական գործողութիւն մը կատարուի Տանցիկի մէջ, ժողովրդային ապստամբութեամբ, կամ զինեալ միջամտութեամբ։ Այսպիսի յայտարարութիւն մը պէտք է ստանայ բոլոր նախարարներուն հաւանութիւնը. բայց ամէն նախարար ազատ է որեւէ գործնական առաջարկ ներկայացնելու, խաղաղութեամբ լուծելու համար վէճը։ Այս առթիւ շատեր յոյս դրած են Մուսոլինիի վրայ, որ վճռական դեր մը կատարեց Միւնիխի խորհրդաժողովին առթին։ Ամէն պարագայի մէջ, եթէ չափաւորութեան ձեռնարկները չյաջողին, Անգլիա անհրաժեշտ կը գտնէ հանդիսաւոր ազդարարութիւն մը եւս ուղղել Գերմանիոյ, Հիթլերի ճառէն առաջ, որ պիտի խօսուի յառաջիկայ կիրակի, Թաննէնպէրկի մէջ։

Այսօրուան ժողովին մէջ պիտի քննուի Ազգաժողովի պատուիրակին գաղտնի տեղեկագիրը, որ ղրկուած էր անցեալ շաբթու։ Այս առթիւ գրոյց կը շրջի թէ պատուիրակը, Տոքթ. Պիւրքարտ, նորէն պիտի տեսակցի Հիթլերի հետ։

Փարիզի մէջ ալ անստուգութիւն կը տիրէ Հիթլերի վերջնական դիտաւորութեանց մասին, բայց ոչ ջղագրգռութիւն։ Վարչապետը շաբաթ օր խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարարին հետ, եւ այս առթիւ որոշուեցաւ անսասան պահել Ֆրանսայի ուղեգիծը։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծային Պերլինի անգլիական դեսպանին Սալցպուրկ այցելութեան, մանաւանդ որ այդ կողմերը կը գտնուին Հիթլեր եւ իր արտաքին նախարարը։ Իրազեկներու կարծիքով, Գ. Տալատիէ համաձայն չէ որ այս անգամ ալ դիմում կատարուի Մուսոլինիի, ինչպէս եղաւ անցեալ տարի։ Անոր տեսակէտով, Մուսոլինի խորապէս կապուած է իր հզօր զինակցին հետ եւ չի կրնար աւելի բան մը ընել։

Իտալական թերթերը կը շարունակեն խրատներ տալ Լեհաստանի, որպէսզի ուղղակի համաձայնի Գերմանիոյ հետ, ուղղակի բանակցութիւններ կատարելով։ Գ. Կայտա, որ Մուսոլինիի բերանը կը համարուի, կ'ազդարարէ իր վերջին խմբագրականով.

— «Լեհաստան դեռ քանի մը օր ունի, վճռելու համար դիրքը։ Պիտի փակէ՞ դուռները բանաւոր լուծումի մը առջեւ, թէ պիտի տարուի արկածախնդրութեան մը, որ կրնայ արժենալ իր անկախութեան։ Բացորոշ է թէ Տանցիկի եւ Լեհական Նրբանցքի շուրջ ծագած ճգնաժամը չի կրնար աւելի երկար տեւել։ Այսպէս կամ այնպէս, տագնապը պէտք է լուծուի քանի մը օրէն »։

ԿՈՄՍ ՉԻԱՆՕ ԱԼՊԱՆԻԱ ԳՆԱՑ ԵՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Կոմս Չիանօ, Իտալիոյ արտաքին նախարարը, որ Մուսոլինիի փեսան է, Ալպանիա գնաց շաբաթ օր, եւ յանկարծ Հռոմ վերադարձաւ, մինչդեռ կը կարծուէր թէ պիտի մնայ քանի մը օր։ Պերլինի իտալական դեսպանն ալ Հռոմ գնաց, տեսակցելու համար նախարարին հետ։ Կը հաւաստեն թէ նախարարը պիտի տեսակցի նաեւ լեհական, անգլիական, ֆրանսական, ամերիկեան եւ ճափոնական դեսպաններուն հետ։ Այս պարագան ալ ապացոյց մը կը համարուի կացութեան ծանրութեան։

Իրազեկ աղբիւրէ մը կը հաղորդեն թէ կոմս Չիանօ Ալպանիա գացած է մասնաւոր պաշտօնով մը, որ աւելի շատ քաղաքական եւ զինուորական հանգամանք ունի։ Ալպանիան իտալական լայն գործունէութեան մը կեդրոնը պիտի դառնայ Պալքաններու մէջ. թերեւս յառաջիկայ շաբաթներու ընթացքին, եւ կոմս Չիանօ Մուսոլինիի ներկայացուցիչը ըլլալով, կ'ուզէր անձամբ ստուգել զինուորական պատրաստութեանց վիճակը եւ ժողովուրդին հոգեբանութիւնը։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, գերման մասնագէտներ քննելով Եուկոսլավիոյ եւ Ալպանիոյ սահմանագլուխի զինուորական պատրաստութիւնները, այնքան ալ գոհացուցիչ դատած չեն գտնելով։

Այս այցելութեան առթիւ, Իտալիոյ թագաւորը ամենամեծ պատուանշանը, Աւետման մանեակը նուիրեց կոմս Չիանոյի։ Այս պատուանշանը կը տրուի անոնց որ ընդարձակած են Իտալիոյ հողերը։ Արդ, Իտալիոյ թագաւորը ոչ միայն Եթովպիոյ կայսրն է, այլեւ թագաւոր Ալպանիոյ։ Կը նշանակէ թէ արքայական տունը եւ կառավարութիւնը բոլորովին համաձայն են երկրին քաղաքականութեան մասին։

Լուրի մը համաձայն, կոմս Չիանօ աւետած է թէ Մուսոլինի Ալպանիա պիտի այցելէ մօտերս։

ՊԱՊԸ ճառ մը խօսելով, աղօթեց աշխարհի խաղաղութեան համար եւ յայտարարեց թէ ամէն յոյս կորսուած չէ տակաւին։ Վատիկան մասնաւոր պատուիրակ մը ղրկած է Լեհաստան, ելք մը գտնելու համար, Հիթլերի ճառէն առաջ։

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՍԱՆՃԱՔԻ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

2.—Հիւանդ կին մը Պասիտի գաղթակայանին մէջ, շրջապատուած իր ընտանիքին անդամներով որոնք խոր մտահոգութեան մատնուած են։ (1939 օգոստոս)

ՆՈՐ ԲՈՅՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ԱՐՄԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, հանգանակութիւնը կը շարունակուի Փարիզի եւ գաւառի այն բոլոր վայրերուն մէջ որոնք իրենց առաջին գումարները ղրկած էին « Յառաջ »ի։

Լուրեր կը պակսին Կրընոպլի, Նիսի, Սէնթ-էթիէնի, Սէն-Շամոնի եւ ուրիշ կարգ մը վայրերու մասին։

Կ'իմանանք թէ Միլանի մէջ ալ ձեռնարկներ կը կատարուին, տպաւորելու համար Իտալահայերու եղբայրական աջակցութիւնը

ՑԱՆԿ 28

Աստուր Կիւլէսէրեան, Արլ	100
Գուրեան ընտանիք, Մարսէյլ	100
Գեորգ Ոսկանեան	50
Խաչիկ Ստեփանեան, Սեվրան	25
Ռահանեան, Մարսէյլ	10
Գումար	285
Կիրակի օրուան գումարը	96,229
Ընդհ. գումար	96,514

Անշուշտ Զուիցերիոյ մէջ ալ պիտի չմոռնան.

ՀԱԹԱՅԷՆ ՓԱԽՉՈՂ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՎԻՃԱԿԸ

« Ճիւմհուրիէթ » կը գրէ այս խորագրին տակ, առանց կցելով ուրիշ մեկնութիւն մը եւս. — « Խառնակիչներէն խաբուած այս դժբախտները մեծ թշուառութեան մատնուեցան »: —

Հաթայի մէջ ազատագրման տօնի օրերուն յուզումը դադրած, ամէն կողմ անդորր շրջան մը սկսած է։ Արագօրէն կը լեցուին այն վայրերը, զորս թողուցին կարգ մը միամիտներ, դուրսէն եղած գրգռութիւններէն տարուելով։ Ամէն պարպուած վաճառատուն կամ խանութ, շրջակայ կուսակալութիւններէն ու գաւառակներէն եկող ձեռներէց հայրենակիցներու կողմէ անմիջապէս կը բանցուին։ Ամէն կողմ նոր վաճառատուններ եւ խանութներ կը բացուին։ Այս տեսարանը, որ Հաթայի ջուր չխառնուած թուրք հայրենիք մը ըլլալը ցոյց կու տայ, մարդուն կուրծքը կ'ուռեցնէ եւ այս տեղերուն ապագային մասին աւելի հաստատ յոյսեր կը ներշնչէ։

Երբ Հաթայը լքող միամիտներ բռի, Հալէպէն եւ Պէյրութէն հասած լուրերը յիշեցի. — Անկէ եկող ճամբորդներու յայտարարութեանց համաձայն, տարափոխիկ հիւանդութիւն ծայր տուած է այս Հայերուն մէջ, որոնք շոգենաւերու եւ քամիոններու մէջ դրուելով, ոչխարի հօտի նման փոխադրուեցան Հաթայէն։ Այդ դժբախտ մարդիկը որոնք խուռներամ դպրոցներու եւ եկեղեցիներու մէջ լեցուած են, իրենց տրուած քիչ քանակով պարէնի նպաստը բաւարար չըլլալուն, սոսկալի թշուառութեան մը մատնուած են ։ Եւ այս թշուառութեան իբրեւ հետեւանք ալ հիւանդութիւն ծագած է։

Եթէ նկատի առնենք ճամբորդներուն ըսածները, Հաթայէն իրենց հպատակութենէն հրաժարելով մեկնողներուն 100էն 90ը զղջացած է։ Բայց անգամ մը հպատակութենէ հրաժարած ըլլալով, չեն կրնար Հաթայ վերադառնալ եւ հազար անէծք կը կարդան զիրենք խաբելով իրենց տեղերէն, բոյներէն հեռանալուն պատճառ եղողներուն»։

Գերմանիա 200,000,000 մարք կը տրամադրէ Մոսկուայի

Կիրակի օր առեւտրական պայմանագրութիւն մը ստորագրուեցաւ, որով Գերմանիա 200 միլիոն մարքի վարկ մը կը բանայ Խ. Միութեան (80 միլիոն տոլար կամ 3 միլիառ ֆրանք)։

Բանակցութիւնները սկսած էին ութ ամիս առաջ։ Համաձայնութիւնը կնքուեցաւ Պերլինի մէջ։ Իրազեկներու կարծիքով, այս համաձայնութիւնը չի նշանակեր թէ Ստալին եւ Հիթլեր որոշած են բարեկամ դառնալ, թէեւ անժխտելի է անոր արժէքը, մինչդեռ այն պահուն երբ դեռ ելքի մը չեն յանգած Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ կատարուած բանակցութիւնները։

Գերմանիոյ բացած վարկը տրամադրելի է անմիջապէս։ Անոր շնորհիւ Մոսկուա պիտի գնէ գերմանական մեքենաներ, իր ճարտարուեստին զարգացման համար։ Այս վարկին փոխարէն, Մոսկուա Գերմանիոյ պիտի ծախէ հում նիւթեր, յառաջիկայ երկու տարիներու ընթացքին, 180 միլիոն մարք արժողութեամբ։ Այս վերջին պարագան մեծ արժէք ունի, քանի որ Գերմանիա

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԿՈՒԻ ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՈՒՆ ՇՈՒՐՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Երբ Տարտանէլի կռիւները սկսան, բրիտանական ծովակալութիւնը մեծ սխալ մը գործեց, փոխանակ անակնկալի բերելու՝ նախապատրաստական ռմբակոծումներով մը ահազանգ հնչեցուց Թուրքերուն։ 1914 Նոյեմբեր 3ին, առաւօտուն, զրահաւորներու երկու խումբ կանգ առաւ Տարտանէլի բերանը։ Անգլիացիները ռմբակոծեցին Սէտ-իւլ-Պահրի ամրոցը եւ Էրթողրուլի մարտկոցը՝ եւրոպական եզերքին վրայ, Ֆրանսացիները՝ Գում-գալէի ամրոցը եւ Օրխանիէի մարտկոցը ասիական եզերքին վրայ։ Երկու ամրոցներն ալ փակ շինութիւններ էին եւ կը գտնուէին ծովեզերքին շատ մօտիկ, մասնաւորաբար Սէտ-իւլ-Պահրը կը գտնուէր մէկ դարու հին դղեակի մը տորոտը։ Ամրոցները հաստ պատեր ունէին, թումբեր՝ թնդանօթներու առջեւ, մթերանոցներ՝ ռազմանիւթի համար։ Բայց շինուած չէին պէթոնով։ Թնդանօթները կը նետէին 8,000 մեթր։ Ցարձակողները, ընդհակառակն, կանգ առին 16, նոյնիսկ 13 քիլոմեթրի վրայ եւ կրակեցին՝ առանց նեղութիւն կրելու Էրթողրուլի եւ Օրխանիէի թնդանօթներէն։

Ռմբակոծումը տեւեց 20 վայրկեան։ Արդիւնքը քաջալերական էր, ինչպէս կը վկայէ գերմանական հրատարակութիւնը։ Ֆրանսական զրահաւորները չորս ռումբ ձգած էին Գում-գալէի ամրոցին բակին մէջ, վեց ռումբ ալ՝ մարտկոցներուն շուրջ։ Թրքական թնդանօթները վնաս չէին կրած։ Անգլիական զրահաւորները երկու ռումբ ձգեցին Սէտ-իւլ-Պահրի մէջ, եւ օդը հանեցին վառօդի կեդրոնատեղին, որ կը պարունակէր 10,800 քիլօ վառօդ, 360 մեծ ռումբեր։ Պայթումին հետեւանքով սպաննուեցան 5 սպայ, 80 զինուոր եւ վիրաւորուեցան 23 հոգի, բոլորն ալ Թուրք։

Սարսափ ինկաւ Պոլսոյ մէջ։ Գերմանացիները աւիթ համարեցին իրենց ձեռքը առնելու հրամանատարութիւնը։ Անմիջապէս նորոգել տուին աւերակները, օգտուելով գաշնակիցներու լռութենէն։

Բայց Գերմանացիները ամէնէն աւելի մտահոգ կը թուէին սուզանաւերու գործունէութենէն։ Ականներու պաշտպանութիւնը գոհացուցիչ չէր։ Ջուրի հոսանքը այնքան սաստիկ է Տարտանէլի մէջ, որ 17 ականներ փրթած ցրուած էին Դեկտեմբերին։ Գերման մասնագէտ մը զետեղեց 145 ականներ, Պալքանեան պատերազմէն մնացած հին արտադրութիւն։ Կացութիւնը աւելի մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէր Վոսփորի մէջ, ուր անմիջապէս ականներու չորրորդ ցանց մը եւս հիւսուեցաւ։

Ականներու պակասէն ու ջուրին հոսանքէն զատ Տարտանէլ կը ներկայացնէր ուրիշ անպատեհութիւն մը,— նեղուցը խորունկ էր, այնպէս որ սուզանաւերը կրնային անցնիլ ականներուն տակէն։ Արդարեւ Դեկտ. 13ին, անգլիական սուզանաւ մը, B-11, յաջողեցաւ անցնիլ Տարտանէլէն, հինգ կարգ ականներու տակէն, խորտակել ծովեզերեայ պահակ մը, թրքական զրահաւոր մը,— Մէսուտիէն,— որ կը պաշտպանէր ականներու շարքերը։ Սուզանաւը կրցաւ ետ դառնալ։

բունէն։ Մարմարա մտնելով, գնաց թորփիլահար ըրաւ «Մէսուտիէ» նաւը, որ ընկղմեցաւ, միասին տանելով 10 սպայ եւ 24 նաւազ։ Սուզանաւին կարէլինը քանիցս խանգարուեցաւ, բայց եւ այնպէս սուզանաւին հրամանատարը կրցաւ դարձեալ անցնիլ ականներուն տակէն ու գնաց հանգչիլ Մուտրոս։ Թուրքերը անմիջապէս փակեցին անցքը իրենց պահեստի ականներով։ Յունուար 15ին, առաւօտեան ժամը 6ին, ֆրանսական «Սափիր» սուզանաւը փորձեց նոյն ձեւով անցնիլ նեղուցէն, բայց ականներու ցանցը անցնելէ վերջ՝ սուզանաւը ջուր առաւ եւ հեզձուցիչ կազեր բռնկաւ արձակել։ Հրամանատարը հրամայեց ընկղմել սուզանաւը, եւ Նակարայի առջեւ, 29 մեթր խորութեան տակ, «Սափիր» թորփիլահար ըրաւ ինքզինք,— այսպէս մեռան հրամանատարը, օգնականը եւ 12 նաւազներ։

Հարցը տարբեր ձեւ առած էր Վոսփորի կողմը։ Պէտք էր ոչ թէ փակել անցքը, այլ ուղեգիծ մը շինել, որպէսզի երբեմն թրքական նաւատորմը կարենար Սեւ ծով մտնել։ Ռուսերը հրաշալի ականներ ունէին եւ գիտէին լաւ գործածել։ Երբեմն ծովեզերքին ռմբակոծումէն վերջ, ռուսական չորս թորփիլանաւեր գաղտնօրէն ական զետեղեցին 1914 Նոյեմբեր 4-5ի գիշերը,— այսպէս զետեղած էին 80 անշարժ ականներ եւ 160 ալեվար ականներ։ Իսկ Դեկտեմբեր 21—22ի գիշերը չորս ականակիր նաւեր կազմեցին 370 եւ 320 հատնոց երկու ականաթումբեր։ Դեկտեմբեր 26ին «Կէօպէն» դուրս ելաւ Վոսփորէն, երկու ականներ պայթեցան։ Յունուար 10ին դուրս ելաւ «Ծուբաք-Իէյիս», դարձեալ պայթեցան ականները։ Գերմանացիները սկսան որսալ ականները։ Ռուսերը եւս չկրցան օգտագործել իրենց այս ճարտարութիւնը, եւ այլեւս փորձ չըրին Վոսփորի մէջ փակելու թրքական ուժերը։

Ասդին, Դաշնակիցները կը պատրաստէին յարձակողականի։ Լորդ Ֆիշըր, ռուսական նաւատորմին հրամանատարը, որ կը հաղորդէր թէ բազմաթիւ զրահաւորներ Մալթային ճամբայ ելած են դէպի արեւելք, թէ Հալէպի նաւահանգիստին մէջ տեղ գտան կ'աշխատէին ամբարարձ նաւերը։ Իր կարգին ծովակալ Ֆոն Ուզետոմ հրամայեց զօրացնել ամրութիւնները։ Թնդանօթաձիգները նշանառութեան փորձեր կատարեցին, Օրխանիէի գիրքերը ամրացուցին, գնդ. Վէհըլէ ամբողջ ծովեզերքին վրայ զետեղեց ըոլ[?]կարական թնդանօթները խորհնէի զրաւումի օրերէն մնացած, Պոլսոյ զինարանէն հանուեցան հին թնդանօթները եւ զետեղուեցան ծովեզերեայ գիրքերու վրայ՝ խաբելու համար թշնամին։

19 Փետրուարին յարձակողականի լուրը իրականացաւ։ Ծովակալ Ֆոն Ուզետոմ, էնվէր փաշա եւ իրենց ընկերակցութիւնը թորփիլանաւով մը Սէտ-իւլ-Պահր գացած էին, քննելու համար արտաքին ամրութիւնները։ Ժամը 11ին նշմարեցին անգլիական զրահաւոր մը,— Քորնուոլիսն էր, որ սկսաւ կրակել ասիական եզերքի ամրութիւններուն դէմ։ Ռմբակոծութիւնը անմիջապէս տարածուեցաւ երկու եզերքներուն վրայ։ Կէսօրէ վերջ ժամը 3ին կրկնուեցաւ անգլեւ-ֆրանսական մարտանաւերը կը նետէին 139 ռումբ 305 միլիմեթրնոց։ Մարտանաւերը կարծես հրաբուխ ըլլային, ծուխ ու բոց կը ժայթքէին։ Բազմաթիւ ամրութիւններ վնասուեցան։ Գերմանացիները անմիջապէս վերանորոգեցին դիրքերը։ Ֆոն Ուզետոմ պահանջեց անմիջապէս ղրկել 53 ական, որոնք զետեղուեցան Փետրուար 26ին հինգերորդ գիծի մը վրայ իրարմէ 4 մեթր հեռու, Ջանաքի եւ Տէյիրմէն-Պուրնուի առջեւ։ Թուրքերը, իբրեւ պահեստ, ունէին միայն 26 ական «Քարպոնիթ», 80 քիլօ պայթուցիկ նիւթով։ Թրքական երկու հին մարտանաւեր, «Թորղութ-Րէյիս» եւ «Հայրէտտին — Պարպարոսա», խարիսխ նետեցին Նակարայի առջեւ, Քիլիտայի ծոցը, որպէսզի կարենան իրենց ռումբը (280 միլիմեթր) հասցնել թշնամիին, 5,500 մեթրի վրայ, եթէ թշնամին յաջողէր յառաջանալ։ Վերջին ականներն ալ, 26 հատ, բերուեցան Ջանաք։

Գերմանացիները գիտած էին, որ երբ դաշնակից մարտանաւերը կը յառաջանային նեղուցներէն ներս, նախընտրաբար դիրք կը գրաւէին Էրէնքէօյի ծոցին մէջ, ուր պաշտպանուած էին թրքական կրակին դէմ։ Ծովակալ Ֆոն Ուզետոմ հրամայեց պահեստի վերջին ականները զետեղել, գիշեր ատեն, այդ ծոցին մէջ։ Մարտ 7—8ի գիշերը, «Նուսրէթ» նաւը զետեղեց ականները։

Մարտ 18ին ծովակալ Կէվրաթի նաւատորմը յառաջացաւ դէպի Էրէնքէօյի ծոցը, ռմբակոծելու համար Էրէնքէօյի եւ Ջանաքի միջեւ ամբողջ տարածութիւնը։ Գերմանական օդանաւ մը անմիջապէս հասաւ եւ լուր տուաւ թէ թշնամի նաւատորմը կը մօտենայ։ Քիչ վերջ սկսաւ ռմբակոծութիւնը։ Այդ օրն էր որ ընկղմեցաւ «Պուվէ» զրահաւորը իր 639 նաւազներով։ Անգլիական նաւատորմը եկաւ գրաւելու ֆրանսական նաւատորմին դիրքերը, միաժամանակ իր պաշտպանութեան տակ առնելով ականներու որոնողութիւնը։ Այդ ատեն էր որ Դաշնակիցները հասկցան թէ գաղտնօրէն ական դրուած էր իրենց նախապէս մաքրած տեղը։ Այդ ականները մեծ դեր կատարեցին Տարտանէլի նաւային կռիւներուն մէջ, պահ մը յուսահատութիւն պատճառելով դաշնակից ծովակալներուն։

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ ՄԵՂԱՑԱԳԻՐԸ

ԽՄԲ.— Հեղինակաւոր ծանօթ գործիչը, Գրիգոր Եղիկեան, կը գրէ հետեւեալ խորագրին տակ,— «Մի յիշողութիւն Շիրվանզադէի մասին».—

Ռուբէն Բերբերեանը «Հայրենիք» ամսագրի մէջ հրատարակուած իր «Երեւ դարերի շեմքին» վերնագրով շահեկան յօդուածաշարքի մէջ յիշում է Սարգիս Աղամիրզայեանի գրած նամակը Շիրվանզադէի մասին, որի մէջ ասուած է, որ Շիրվանզադէն, Հնչակեան լինելուն համար բանտարկուած էր միւս Հնչակեանների՝ Սեւ Սանդրօյի, Ռուբէն Բերբերեանի, Ղազարոս Աղայեանի եւ Սարգիս Աղամիրզայեանի հետ Թիֆլիսի Մետեխի բանտում եւ թէ դրանցից շատ շուտ էր արձակուել բանտից, մի մեղայագիր է գրել ժանտարմների վարչութեան, որի մէջ ասելով թէ ինքը երբեւիցէ յեղափոխական չի եղել, Հայաստանի անկախութեան հարցով էլ չի հետաքրքրուել, այլ միայն մի վիպագիր է, նաեւ ցաւ է յայտնել որ ստիպուած է հայերէն գրել եւ ո՛չ ռուսերէն, քանի որ Ռուսերը աւելի քաղաքակրթուած ժողովուրդ են։

Շիրվանզադէն իր մեղայագրի մէջ ասել է նաեւ, որ ինքը չի կարող հայկական հարցով հետաքրքրուել, քանի որ դժգոհ է հայ ազգից եւ իր ծառայութիւնն է առաջարկում ժանտարմների վարչութեան իր կարծիքները յայտնելու հայ յեղափոխականների մասին, որոնց գործունէութիւնը իրան լաւ ծանօթ է եւ ինքը այդ գործունէութիւնը վնասակար է գտնում թէ հայ ազգին եւ թէ մանաւանդ ռուսական կառավարութեան համար։

Իր նամակը Աղամիրզայեանը վերջացրել է հետեւեալ տողերով — «Ես այնքան չլմուած եմ, որ դժուար եմ ըմբռնում։ Սա ի՞նչ է, մատնիչ է դարձել Շ.ն, թէ բանտում գժուել է»։

Ռ. Բերբերեանը ինքն էլ «շշմում է իրան գրուած նամակը կարդալով եւ զժուարանում է բացատրել Շիրվանզադէի մեղայագիրը»։ Նա չէր ուզում հաւատալ եւ չէր հաւատում, որ Շիրվանզադէն իրան առաջարկած լինէր «կամաւոր խորհրդատու ժանտարմական վարչութեան»։ Նա նոյնիսկ «պատրաստ է եղել ենթադրելու, որ Աղամիրզայեանը իբրեւ տաք-գլուխ, մաքուր եւ խոհեմ երիտասարդ մի քիչ երեւակայութեան մէջ է ընկել ժանտարմական զոնրէները քրքրելիս, մանաւանդ որ կարդացել է հապճեպ»։

Ռ. Բերբերեանը Շիրվանզադէի ապագայ գործունէութիւնը յիշելով, նրա շատ շատ գաղափար փոխելը 1917 թ. Թբքահայ ժողովրդի ամենաեղերական շրջանին «Թբքահայը արժանապատուութիւնից զուրկ ժողովուրդ է» ասելը, դրամի համար բոլշեւիկների կողմն անցնիլ ու նրանց փառքը երգելը, «զալիս է այն եզրակացութեան, որ Շիրվանզադէն կարող էր (թերեւս եղած էր) գաղտնի լրտես եւ խորհրդատու լինել ռուս ժանտարմական վարչութեան»։

Ես իմ կուսակցական (Հնչակեան) ամբողջ գործունէութեան ընթացքում Շիրվանզադէն չեմ տեսել յեղափոխական ոեւէ գործի մասնակցելիս, միայն մի անգամ եմ նրան պատահել կուսակցութեան հին անդամներից կազմուած մի ժողովում, ուր հրաւիրուած էին նաեւ Դոկտոր Գասպարեան, Ղազարոս Աղայեան եւ ուրիշներ։ Ժողովը կայացաւ Թիֆլիսում մեր երիտասարդ ընկերներից ատամնաբոյժ Գէնջեանի բնակարանում Սոլոլակի վրայ նախաձեռնութեամբ Յակոբ Ղազարեանի (Լազոյի)։

Սարգիս Աղամիրզայեանը՝ Սաքօն այդ ժողովին չմասնակցեց, չմասնակցեցին նաեւ Թաչիկ Վարդանեան եւ Ֆլորան, երեքն էլ Կովկասի Ս. Դ. Հնչ. Շրջանի Գործադիր Ցանձնախումբի անդամներ։ Նրանք առարկեցին, թէ այնտեղ, ուր Շիրվանզադէն է հրաւիրուած, իրենք գործ չունեն։

Լազօն նրանց բացատրեց, որ դա մի թիւրիմացութիւն է եղել, ուրիշ անգամ Շիրվանզադէն ո՛չ մի խորհրդակցութեան չի հրաւիրուել եւ այն ժողովում էլ ո՛չ մի կարեւոր հարց չենք դնել։ Աղամիրզայեանը պնդեց, որ ինքը չի ուզում Շիրվանզադէի նըման մի զաւաճանի երես տեսնել։

Ժողովը կայացաւ, եւ որովհետեւ Թիֆլիսի մեր ղեկավար ընկերները ներկայ չէին, ցրուեց առանց ոեւէ լուրջ հարցի մասին խօսելու եւ յիշածի յաջորդ ժողովին նոյն Գէնջեանի տանը մեր խորհրդակցութիւնը կայացաւ առանց Շիրվանզադէի եւ վերոյիշեալ երեք ընկերների ներկայութեամբ։

Ես այդ օրերին (1904) դեռ շատ մօտ չէի Սաքոյի հետ, դրա համար էլ նրանից իր վերոյիշեալ վարմունքի համար բացատրութիւն չուզեցի, մանաւանդ ժամանակաւորապէս գտնւում էի Թիֆլիսում։ Ապագային, երբ շատ մօտեցանք Աղամիրզաեանի հետ Շիրվանզադէն արդէն այնքան էր հեռացել մեր կուսակցութիւնից, որ առիթը եւ կարիքը չեղաւ Սաքոյի կարծիքը նրա մասին ուզելու։

Աւելացնեմ միայն որ Սարգիս Աղամիրզաեանը մաքուր, անձնուէր, եւ խղճալիտ էլ մնաց իր ամբողջ կեանքում։ Նա ո՛չ միայն տաք-գլուխ էր իր երիտասարդութեան օրերին, այլ տաք-գլուխ էլ մնաց իր ամբողջ կեանքում։ Նա սպանուեց Թուրքիայում անցած պատերազմի օրերին տեղահանութեան ժամանակ։ Նրա համեստութիւնը եւ խնայողութիւնը կուսակցական դրամների՝ չափազանցութեանց էր հասնում։ Նա, որ կուսակցութեան հիմնուելու առաջին օրերից (1887) մինչեւ 1915 ամբողջ 28 տարի կուսակցութեան շարքերում կատարել էր ամենապատասխանատու եւ ամենածանր աշխատանք, ամէնից քիչ է յիշուած կուսակցական թերթերում, նրա մասին ամէնից քիչ է խօսուած բեմերից։ Մինչդեռ շատ աննըշան գործիչներ հերոսացուած են։ Որեւէ կուսակցութիւն կամ ազգ պէտք է հպարտանայ իր Սաքոյի նըման զաւակներով, որոնց կեանքը նըւիրուած է միմիայն իր ազգի ազատագրութեան համար մղուած պայքարին եւ որոնք իրենց անձը մոռանում են բոլորովին, իրենց գործը կատարում են լուռ ու անձայն։

Ռ. Բերբերեանի վերոյիշեալ յօդուածաշարքի մէջ հաւանօրէն սխալմամբ մի փոքրիկ սխալ է սպրդել։ Նա Պոլսում կատարուած Բաբ-Ալիի ցոյցը կատարուած է համարում 1895 թ. Սեպտ. 15ին։

Այդ ցոյցը կատարուել է 1895 թ. Սեպտ. 18ին Ս. Խաչի Երկուշաբթի օրը։ Ես ներկայ եմ եղել այդ ցոյցին, բայց չեմ մասնակցել։ Փողոցներում տեղի ունեցած կռիւներն եմ տեսել, ամբողջ չորս ժամ դիակների վրայով եմ քայլել եւ միայն հրաշքով եմ ազատուել։

Այդ օրերին ես դեռ աշակերտ էի։

ԳՐԻԳՈՐ ԵՂԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ՍԱՆՃԱՔԻ ԱՐՏԱԳԱՂԹԸ

ԽՄԲ. — «Հառաջ», Անթիլիասի կաթողիկոսարանի պաշտօնաթերթը, տեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ վերջին արտագաղթի մասին կարգ մը խորհրդածութեանց հետ 15 Յուլիս-օգոստ.)։

— «Պատրանք չունինք, ոչ ալ պանգատ։ Ոչ Ֆրանսան սխալ ըրաւ ոչ Թուրքը անիրաւութիւն, որովհետեւ ըրին ինչ որ կը պահանջէին իրենց պետական փոխադարձ նպատակները։ Փրկուեցաւ «վտանգուած խաղաղութիւն» մը, փոխանակելով երկրամաս մը դաշնագրի մը հետ։

Գիտէ արժէր միայն արձանագրել կարգ մը Ֆրանսացիներու հակառակութիւնները, որոնք պարզը նկատեցին հակառակ բուն Ֆրանսայի ... հերուն։ Համախմբուած «Միջերկրականեան Կոմիտէ»ին շուրջ, նորա կուսակալներ ինչպէս Կօթըրօ, Հանրի Հէյ, Լուի Րոլէն, ազնուականներ ինչպէս Լուի Մարէն, Հանրի Գերոմ, զինուորականներ ինչպէս Զօր. Գըէմոն եւ Տիֆիւէօ, եւ խմբագրական հրապարակագիր գրագէտներ ինչպէս Փօլ տիւ Վէռւ, անոնց ջանքերուն արդիւնքը պէտք է նկատել Ֆրանսայի մէջ զօրաւոր հանրային կարծիքի մը ստեղծումը ի նպաստ Սանճաքի պահպանման, կառավարութեան վրայ ճնշումի մը գործածութիւնը՝ պաշտպանելու համար Ֆրանսայի շահերը, ձգձգումը համաձայնութեան եւ ի վերջոյ քանի մը մանր առաւելութեանց ստացումը, ինչպէս Քեսապի շրջանին վերապահումը եւ հայաստանի սկզբունքը։

Հայ փոքրամասնութեան բնական իրաւունքներու պաշտպանութեան պարտականութեամբ, խնդրոյս շուրջ ամէն հետապնդում կատարեց Կիլիկիոյ Հայոց Կաթողիկոսութիւնը 1936ին, իսկ առաջին շրջանին ... միջամտութիւններով եւ պաշտօնական հարկ եղած դիմումները կատարեց թէ՛ պետական կառավարութեանց, թէ՛ Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ։ Իսկ տարին մը իվեր, պետական բանակցութեանց ընթացքին, ամէն առիթ օգտագործեց ներկայացնելով թէ՛ Հովանաւորեալ Երկիրներու Բ. Գամիւէրութեան մօտ եւ թէ Փարիզ, հայ ժողովուրդին բնական իրաւունքներու պաշտպանութեան պատճառաբանութիւնները եւ զօրավիգները։ Գլխաւոր խնդրանքները եղան հետեւեալները. ա) Եթէ անհրաժեշտ է Սանճաքը զոհել, գոնէ զայն բաժնել երկու մասերու, թիւրք մեծամասնութեան շրջան եւ հայ մեծամասնութեան շրջան, կամ նուազագոյն վերապահուէին Մուսա Լերան, Սուէտիոյ եւ Քեսապի գուտ հայկական շրջանները։ բ) Հակառակ պարագային ապահովել Սանճաքէն գաղթել փափաքողներուն փոխադրութիւնը օրինական եւ նիւթական պայմաններով։ գ) Արտօնութիւն տալ տարժուն կալուածներու փոխադրութեան եւ անշարժ կալուածներու փոխարէն վնասուց հատուցում կատարել։ դ) Կարգադրել փոխադրուողներու Սուրիա եւ Լիբանան յարմար վայրեր տեղաւորման գործը։ ե) Տեղաւորման այդ գործին մէջ Հայեր ուրախութեամբ պիտի վերցնէին իրենց բաժինը, մինչ երախտապարտ Ֆրանսական իշխանու...

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

— Ուրե՞մն...

— Պիտի յանձնենք Թագաւորին իւր մայրաքաղաքը՝ մեր զօրքն ու անձը փրկելու համար։

Բէշիրը գլուխը կախեց եւ լռեց։

— Մի ժամից յետ, քաղաքի մեծ դրան աշտարակի վրայ վայրահակ կախեցին մի կանաչ դրօշ, որ նշան էր թէ՝ պաշարեալները հաշտութիւն են առաջարկում, խնդրելով ընդմիջին յարձակումը դադրեցնել։

Իսկ փոքր ինչ յետոյ դռները բացուեցան եւ երեւացին Նըրսէի պատգամաւորները, որոնք քաղաքի բանալիները բերում էին Հայոց Արքային յանձնելու։

Իակոյն Սպարապետը զինադադարի փողը հնչել տուաւ եւ կատաղի ընդհարումը կանգ առաւ մի վայրկենում։

Արաբացւոց պատգամաւորները հասան Արքայի վրանը եւ Ռուսիկանի հաշտութեան պատգամը հաղորդելուց յետ՝ յանձնեցին Թագաւորին իրանց բերած բանալիները։

Հետեւեալ առաւօտ տեղի ունեցաւ Հայոց զօրքերի յաղթական մուտքը դէպի Դուին։

Ամէնից առաջ ներս մտաւ Գէորգ Մարզպետունին՝ Արարատեան գնդով, որ կրում էր Սպարապետական դրօշը եւ գրաւեց քաղաքի կարեւոր դիրքերը՝ տեղական խլրտումներից ապահով լինելու համար. Նրան հետեւեցին դաշնակից իշխանները՝ իւրաքանչիւրը իւր զօրախմբով եւ իշխանական դրօշով։ Ապա գալիս էր Վահրամ Սեպուհը, առաջնորդելով հետեւակ գնդերին։ Դրանց հետեւում էր արքայական հեծելախումբը՝ թագաւորական դրօշակով, եւ ապա ինքը, Արքան Թագաւորը՝ շրջապատուած իւր ազատազանց թիկնապահներով։

Ամէնից յետոյ գալիս էր Գոռ Իշխանը, բանակի վերջապահ գնդերով, որոնք կրում էին Մարզպետունեաց տան դրօշը։

Քաղաքի կարեւոր կէտերը բռնելուց յետ, Սպարապետի առաջին գործն եղաւ տեղեկանալ թէ՝ որտե՞ղ է գտնըւում Սիւնեաց Սահակ իշխանը։ Եւ երբ իմացաւ որ նա փակուած է միջնաբերդում, իսկոյն մի զօրախմբով դիմեց այդտեղ եւ մտնելով հինաւուրց դղեակը, ուր մնում էր իշխանը՝ եւ որին սակաւին հսկում էին արաբացի պահապաններ, հանեց նրան այնտեղից եւ պատուով ու շուքով բերաւ Արքայի մօտ։

Թագաւորը տեսնելով մօրաքեռորդւոյն ողջ եւ առողջ, ուրախացաւ եւ փարելով իշխանին ասաց.

— Միայն ի պատիւ քո ազատութեան ներում եմ Ռուսիկանին։ Թո՛ղ ապրէ նա իւր ապարանքում եւ վայելէ մեր Դւնոյ բարիքները։

Ապա Սիւնեաց հարազատները հանդիպեցին միմեանց եւ ցնծութեան արտասուքն աչքերին փարեցին իրար։ Նրանց ուրախութեան մասնակցեցին բոլոր իշխանները։

Այնուհետեւ Թագաւորը Գէորգ Սպարապետի եւ բոլոր իշխանների ու զօրքերի ուղեկցութեամբ դիմեց Ս. Գրիգորի տաճարը, գոհութիւն մատուցանելու Աստծուն այն մեծ յաղթութեան համար, որ նա պարգեւեց իրանց։ Արքային գիմաւորեց Դւնոյ հոգեւորականութիւնը եկեղեցական շքեղ թափօրով։

Տաճարից դուրս գալուց յետ Արքան Թագաւորը գնաց Տէկնանի կոչուած պալատը, որ թէպէտ միւս ապարանքների նման գրաւած էին Արաբացիք, բայց Սպարապետն շտապել, պատրաստել էր տալ Արքայի բնակութեան համար։

Հետեւեալ օրը այցելեցին նաեւ կաթողիկոսարանը՝ հալածելով այդտեղից արաբական պաշտօնեաներին։ Դրա հետ միասին խլեցին նաեւ միւս արքայաշէն ապարանքներն ու աչքի ընկնող շինութիւնները, որոնցից ամէն մէկը գրաւած ունէր մի ամիրա։

Երբ Գէորգ Մարզպետունին առաջին անգամ մտաւ կաթողիկոսարանը, ուր անհամբերութեամբ սպասում էր լինում Հայրապետական գահոյքը, գգացուեց եւ արտասուեց։

— Ահա՛ վերջապէս ազատեցինք եւ կաթողիկոսարանը, բացականչեց նա յուզուած ձայնով,— բայց ո՞ւր է կաթողիկոսը, ո՞ւր է նրա գահոյքը... ինչո՞ւ այդ մարդը չհամբերեց այնքան, որ Աստուծոյ աջը օգնութեան հասնէր....։

Նա ակնարկում էր հանգուցեալ Յովհաննէս կաթողիկոսին, որ իւր թոյլ եւ կամազուրկ բնաւորութեան շնորհիւ պատճառ դարձաւ կաթողիկոսական գահը դէպի հեռաւոր Աղթամար փոխադրելու։

Այսու ամենայնիւ ընդհանուր ուրախութիւնը մեծ էր, որովհետեւ մայրաքաղաքը վերջ ի վերջոյ դրաւուեցաւ Հայոց քաջերի ձեռքով։

Ը.

ՏԱՍՆԵՒՀԻՆԳ ՏԱՐՈՒՑ ՅԵՏՈՅ

Դւնոյ առումից յետ՝ անցել էին տասնեւհինգ երկար տարիներ։ Այդքան ժամանակի մէջ Աշոտը թագաւորում էր խաղաղութեամբ։ Հայաստանի ժողովուրդը մոռացել էր արդէն թշնամիների յարձակումը, յափշտակութեան, աւարառութեան եւ նման արհաւիրքների գոյութիւնը։ Շինականն ազատ արօրադրում եւ սերմանում էր արտը, այգեպանը՝ դարմանում իւր որթերը, պարտիզպանը իւր ծառերը, առանց երկիւղ կրելու թէ՝ ահա՛ մի օրեւէ անակնկալ յարձակում կ'աւերէր կ'ոչնչացնէր իւր աշխատութեանց ու քրտանց արդիւնքները։ Այդպիսով խոպան դաշտերը, ամայացած այգիները, ամայացած պարտէզները նորէն մշակուել, գեղազարդուել էին եւ լցուել բնութեան բազմազան բարիքներով։ Լիութեան եղջիւրը սփռել էր ամէն տեղ իւր առատ պարգեւները։ Եւ որովհետեւ երկրի խաղաղութիւնը երկար ժամանակ չխանգարուեց, ուստի ոչ միայն հեռաւոր կողմեր փախչողները վերադարձան այլ եւ ուրիշ տեղերից խաղաղասէր ժողովուրդներ՝ գունդագունդ Հայոց երկիրը գաղթեցին, որով հետզհետէ գիւղերը բազմամարդացան, քաղաքները բարգաւաճեցին, արհեստները ծաղկեցան եւ առեւտուրը կենդանանալով՝ երկրի մէջ էլ շահաւոր շարժում ու կենդանութիւն առաջացաւ։

(Շար.)

... բնանց բարձր հովանաւորութեան համար։

Այս փախստականներէն միայն մէկ մա-սը հրականացաւ, որոնց համար եւս նորհրդարան կը մնանք։

Հայ ժողովուրդի գաղթը սկսաւ տա-րի մը առաջ, երբ Սանճաքի Խորհր-դը արտաքսական ձեւով կազ-մուեցաւ Թուրք մեծամասնութենէ. Անմիջապէս Թուրքիայէն ե-կողներ, մանաւանդ պաշտօնատարներ, չատ քաղաքա-կան պայմաններ ձգեցին Հայոց համբէջ եւ Հայոց իսկ մասնաւոր հօգածութիւն տուին։ Բայց Հայը ապագային նայիլ վստահութեամբ, եւ որ տեսաւ որ վարչաձեւի փոփոխու-թիւնը անմիջապէս աղդեց անոնց ա-պահովութեան վրայ, ապրանքներուն կեանքին վրայ, ապրանքներուն հասպատկուեցան, մինչ եր-կրին բնական բերքերուն արտածումը արգիլուեցաւ, մթերքներ սպառեցան ու կա-րելի չեղաւ զանոնք նորոգել նոր ար-տադրութեան օրէնքներուն արգելքով, աւելի սրացաւ արտագաղթը։ Իսկ հա-մաձայնագրին վերջին ելքը ուղղակի անոնց ամբողջ հայ բնակչութիւնը՝ անոնց եւ առաջ հալչուելու։

Մեծագոյն մասը պէտք է լիբանանեան երկու լրջաններու մէջ՝ Մուսա Լեռ, Աթըլ-Գէյլան-Սօ-սա Օլուգ եւ Սուէտիա, գարերէ ի վեր հաստատուած բնիկ ժողովուրդ մըն են եւ այսօր սահպուած կը լքեն ի-րենց նախահայրերուն տունը եւ կը գաղթեն անորոշ ապագայի մը հա-մար։

Գաղթականներու մնացորդները, մօտաւորապէս 15,000 հոգի, եկան ե-րեք կեդրոնական կայաններ։ ա) Հա-լէպի կայանը փոխադրուեցան Գերբ-խանի, Բրճանէքի, Հայաշէնի, Ապ-ուալ Հիւյրիկի, եւայլն, ղալտայրին դայնի ժողովուրդը՝ մօտ 3000 անձ, ֆրանսական կողմէ ձրի տրամադրուած քամիոններով եւ տեղ-ւոյն գաղթականաց խնամակալու-թեան հոգածութեամբ։ բ) Լաթաքիա, Լաթաքիայէն 55 քիլոմեթր հեռու ամայի Գասըլ, ծովեզերեայ հին Գասիթոնի ավերակաց մօտ, փոխադրուեցան Մու-սա Լերան շրջանի ժողովուրդը, մօտ 6000 անձ։ գ) Թարթուս ... Բոլորն ալ ավերի Ճամբով Աղեքսանտրէթ քա-ղաքի եւ շրջակայ լեռնային գիւղերու ժողովուրդը, 3750 անձ։ Բոլորն ալ տեղերնին թողին իրենց դոյքերն ու կենդանիները։

Կաթողիկոսարանը անմիջապէս տրամադրեց իր օգնութեան միջոցնե-րը Սանճաքի մէջ Կաթ. Փոխանորդ Տէր Տ. Եղիշ Ս. Արք. մշտական ներկայացուցչութեամբ, տեղւոյն վրայ անհրաժեշտ բանակցութիւններ կա-տարեց թէ՛ ֆրանսական լիազօր ներ-կայացուցիչ Գնդ. Քօլէի, թէ՛ Թրքա-կան կառավարութեան մօտ։ Ու օրէ օր լրացուց անհրաժեշտ կարգադրու-թիւնները՝ վերցնելու համար արգելք-ները, որպէսզի հակառակ գաղթականներու տրամադրութեան թէ Յուլիս 23ին այնինչ ֆրանսական զօրքերու փո-խադրութենէն վերջ պիտի սկսի Հա-յոց արտագաղթը, ան լրանայ ֆրան-սական զօրքերու ելքէն առաջ։ Առոր համար չաբթուան մը մէջ 15000 ժո-ղովուրդ անձայրայնորով փոխադրը-ւեցաւ սահմանէն դուրս »։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»

ՔՆԱՐԵՐ ՀԷՔԵԱԹ ՄԸ ԵՒՍ

«Լիբանանի Հայերը համաժողով մը գումարեցին»

ԽՄԲ. — «Ձիւմհուրիէթ» հետեւեալ թղթակցութիւնը կը հրատարակէ Պէյրութէն, այս խորագրին կցելով երկրորդ վերնագիր մը, — «Ցոյցերը «Մեծ Հայաստան»ի երազին համար վազող կոմիթէճիները դարձեալ գործի սկսան, այս անգամ փաշականներու դրամով»։

Աւելորդ է ըսել թէ ամբողջ գրու-թիւնը քնարիկ էջերէ մըն է, վերէն վար. —

Երէկ գիշեր, յանկարծ հրթիռներ արձակուիլ սկսան Պէյրութի չորս կողմէն, նոյնիսկ մօտակայ բարձունք-ներէն եւ հեռաւոր լեռներէն։

— Բարին ըլլայ, արդեօք դարձեալ ի՞նչ կայ։

Ականջը առւր մէկ բարեկամս ող-նութեան հասաւ.

— Լուր չունի՞ս, բասւ, Հայերը տօն ունին։ Եւ թէ, իրենց խօսքով, ազգային մեծ տօն !

— Այսի՞նքն։

— Զինադադարի վերջաւորութեա-նը կազմուած Հայաստանի կառավա-րութեան անդրանիկ Խորհրդարանին բացման չեմ գիտեր քանիերորդ տա-րեդարձը...

Այս դաշնակ պետերը, որոնք դեռ երկու ամիս առաջ դարձեալ հոս Հա-յաստանի կառավարութեան կազմու-թեան տարեդարձը մեծ հանդիսու-թիւններով տօնեցին, հիմա ալ մեռած Խորհրդարանի մը ծննդեան օրը տօ-նելով, չեմ կրնար ըսել թէ չզարմա-ցայ։

Հրթիռները տակաւին կ'արձակուէ-ին։ Սա տօնակարութեանց վայրերէն մէկը երթալէ տարբեր միջոց չկար։

Քիչ յետոյ խանութխուռն հայ բազ-մութեան մը մէջն էի։ Լապտերներուն, ջահերուն վրայ զանազան չափերով հայկական դրօշներ կը ծածանէին։ Ճառախօսները կը պոռային... իրենց բռունցքները սեղմելով պոռացող ան-ուանի Դաշնակ պետերուն ամէն մէկ նախադասութիւնը, ձայներու ջղէջ-ժով մը ու ծափերու տեղատարափով մը կը դիմաւորուէր։ Բայց բոլորն ալ, տարբեր նախադասութիւններով, եր-բեմն երկարելով, երբեմն կարճեցնե-լով նոյն բանը կրկնած էին. —

« Հայ ազգին կրած տառապանքը այլեւս իր վերաջաւորութեանը կը հասնի։ Մեծ Հայաստանի վերստին ծնիլը օրըստօրէ կը մօտենայ։ Այս պատճառաւ, զանազան կուսակցու-թեանց պատկանող բոլոր Հայերը, ի-րենց անիմաստ վէճերը մոռնալով, պէտք է ձեռք ձեռքի տան, նուիրա-կան նպատակին սիրոյն իրարու փաթ-թուելով, մէկ մարմին դառնան։ Առոր իրականացումն ալ ահա կը տեսնենք մեր աչքերովը։

Հայ ազգը պէտք է հաւատայ թէ ա-նոր չէ մնացած։ Այսօր ամէն առանէ աւելի զօրաւոր ենք. որովհետեւ մեր նպատակը, բաղձանքները իրագործւ-ած մեծ պետութեանց օժանդակու-թիւնները ապահոված ենք»։

Եւ քայլերգներ կ'երգէին, ծափերը կը գոռային, դրօշները կը ծածա-նէին, հրթիռները կը պայթէին... Ես այստեղի Հայերը առաջին անգամ այսպէս «մխացած», յարդած, իր պատանեկին մէջ չտեղմող վիճակի մէջ կը տեսնէի։

Ի՞նչ կար, ի՞նչ եղած էր, կամ ի՞նչ կ'ըլլար կոր... Ես ալ հասկցուեցաւ։ Մինչեւ գիշերուան կէսերը առ'չ թէ այսինչ թուականին բացուած հայկ. Խորհրդարանի փակուած դռ-ներուն համար չէր, այլ արշալոյ-սին սկսելիք ուրիշ եւ նորագոյն հայ-կական հաւաքոյթի մը աւետիսը... ։

Այո՛, վերջին մէկ շաբթուան մէջ, Ֆրանսայէն, Անգլիայէն, Գերմանիա-յէն, Իտալիայէն, Ամերիկայէն, Զուի-ցերիայէն, Եգիպտոսէն, Իրանէն եւ Իրաքէն, անշշուկ եկած 50ի մօտ պատուիրակներ(որոնց մէջ կան նախ-կին Իսթանպուլի Պատրիարք Զաւէն եւ նախկին օսմանեան նախարարնե-րէն Հալաճեանի նման անձեր, ինչ-պէս նաեւ կղերական, փաստաբան, բժիշկ, փրոֆէսէօր, լրագրողներ, մեծ հայկական համաժողով մը կը գումարեն եղեր Լիբանանի նշանաւոր ամարանոցներէն Զահլէի մէջ։

Եւ երբ հոն երթալ կը պատրաս-տուէի, սա լուրը հասաւ.

— Պարապ տեղը մի՛ յոգնիր, որով-հետեւ նախ չես կրնար հասնիլ, հա-մաժողովը իր երկրորդ նիստը պիտի կատարէ ուրիշ տեղ մը, որուն ա-նունը գաղտնի կը պահուի։ Ետքայ այս տեղը գտնես ու երթաս իսկ, չես կրնար մօտենալ անոնց...

— Պատճա՞ռ։

— Երիտասարդ հայ «ջոմիթէճի»-ները համաժողովին հաւանած չէնքը մէկէ աւելի սեղմ շղթաներու տակ կը պահեն։ Եթէ առոր ալ պատճառը հար-ցնես, իմացնեմ որ, խիստ գաղտնի խոսակցութիւն մը ունենալ փափագող այս մարդիկը այնքան կատարեալ մի-ջոցներ ձեռք առած են որ, Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ լոյս տեսնող բազ-մաթիւ թերթերուն սաղ մը իսկ իրենց մասին չկարենալ գրելը ապահոված են։

Արդարեւ, այս համաժողովը, այս-օր, իր երկրորդ նիստը Լիբանանի Գէքֆայա գիւղին հայ սրբանոցին մեծ սրահին մէջ կատարեց։ Բնական է դարձեալ ընտրուած երիտասարդ «ջոմիթէճի»ներու հսկողութեան տակ։

Ո՛ր կուսակցութեան ալ պատկա-նին, բոլոր Հայերը, իրենց ստացած ընդհանուր հրամանին համաձայն, փակած են իրենց բերանները։

Բայց կ'ըսուի թէ այս խորհրդաւոր համաժողովէն կը կասկածին նաեւ Ֆրանսացիները, որոնք հոս տեղաւոր-ուած 150 հազար Հայերուն անոնց յուսացածէն շատ աւելի ազատութիւն շնորհելով, անսահման թոյլտուու-թիւն եւ համակրանք ցոյց տալով, շոյելով շփացուցած են զանոնք։

Ֆրանսացիները, որոնք հայերէն գիտցող Ֆրանսացի չզանուելուն եւ իրենց ծառայութեանը մէջ գտնուած Հայերն ալ — գլուխնին կարէք — Հայերու գաղտնիքները յայտնելու երբեք չմօտենալը քաջ գիտնալուն, երբ մտահոգուին, իրաւունք ունին։

Հայերը իբր պատճառաբանութիւն սա հրապարակ դրած են. — «Հաթա-յէն փախած հայ գաղթականներուն մատնուած խեղճ վիճակին ճար ա-ռաջ ճար մը գտնելու եւ իրենց տե-ղաւորումը ապահովելու համար է որ համաժողով կը գումարենք»։

Բայց անմիջապէս ուշք կը գարնէ թէ սակայն երեւոյթները փրկելու հա-մար յերիւրուած պատրուակ մըն է։ Տեղացի Հայերուն կազմակերպու-թեանց, նոյնիսկ անոնցմէ աւելի հո-վանաւորող իշխանութեան ոգւոյն գրաւած այս պարզ գործին համար, ի՞նչ հարկ կայ աշխարհի չորս կող-մէն ամէնէն մեծ Դաշնակ պետերուն հոս գալուն, յետոյ ալ հոս գաղտնի նիստեր գումարելուն։

Բաւական ջանք թափելով, ամէնէն հաւատարի աղբիւրներէ քաղուած տե-ղեկութիւններու համաձայն, այս համաժողովին գումարուելուն չոր-ժառիթները հետեւեալներն են. —

1 — Ֆրանքլէն-Պուլլոն համաձայնու-թիւնը փախած է Սուրիոյ եւ Լիբա-նանի Հայերուն կացութիւնը։ Այս Հա-յերը, որոնք մինչեւ հիմա միմիայն Ֆրանսացիներուն վստահած էին, այլ եւս կասկածելի է որ առաջուան պէս չարունակեն վայելել Ֆրանսայի հա-մակրանքը։ Ֆրանսայի Հաթայը Թուրքերուն թողուլը, զգացուցած էր թէ, ի սեր համալիարհային տագնա-պին, ան չպիտի կրնայ աւելի մտածել Հայերու մասին։ Ուրեմն ի՞նչ պիտի ընենք։

2 — Կազմութեան գործը, նախ եւ առաջ միացումն է հայ «ջոմիթէճինե-րուն», որոնք զանազան անուններու տակ, տարբեր ճամբաներով, նոյնիսկ իրար ուտելով կ'աշխատին։ Բայց ի՞նչպէս պիտի յաջողին առոր մէջ։

3 — Ուրիշ ճար չէ մնացած, բայց եթէ Թուրքիոյ սահմանին վրայ Էլճէզ-գիրէի շրջանակին մէջ Ֆրանսացինե-րուն հինէն ի վեր խոստացած նոր կառավարութիւնը ժամ առաջ հիմնել եւ, հոն Հայ, Քիւրտ, Ասորի, Քաղ-դէացիներով լեցնելով չորս կողմը չէն Հայկական օճախի մը վերածել եւ հոնկէ « Մեծ Հայաստան »ին հետա-մուտ ըլլալ։ Այս գետնի վրայ ի՞նչ-պէս պիտի աշխատինք։

Մինչեւ այս վայրկեանս իմ լսած-ներս ասոնք են։ Այս «ջոմիթէճիներն»-ը, հաւանականութենէ հեռու չէ որ, աւելի տարբեր բաղձանքներու, տար-բեր նպատակներու ու երազներու ե-տեւէ կը վազեն։ Այնպէս կը յուսամ թէ, վաղը, միւս օր դեռ կարգ մը բաներ պիտի կրնամ սորվիլ այս մա-սին։

Բայց ամէնէն կարեւոր հարցը սա է. — Սուրիոյ Հայերը, մանաւանդ-բար Հաթայի խնդրին ի նպաստ մեզի լուծուելէն ի վեր կատարելապէս Ի-տալացիներուն եւ Գերմանացիներուն թակարդը ինկած են։

Գերմանները ու Իտալացիները, « Ֆրանսայէն այլեւս բարիք չէք կըր-նար սպասել, եկէք Մեծ Հայաստանը միասին կազմենք », բսելով որսացած այս Հայերը, հիմա խամաճիկի նման կը խաղցնեն։ Անոնք, Ֆրանսացինե-րու այնքան խիստ ուշադրութիւննե-րուն հակառակ, հոս ունեցած խիստ կատարեալ գաղտնի կազմակերպու-թիւններուն շնորհիւ, Պաղեստինի պայքարողներուն համար Սուրիոյ եւ Լիբանանի հողամասերուն վրայ ան-ընդհատ ցամաք հանուած զէնքերը յիշեցնելով, « ձեզի ալ պիտի տանք... » կ'ըսեն։ Պալով դրամին, ան արդէն, քանի տարիէ ի վեր, հոս կը հասնի Պերլինէն ու Հռոմէն։

Միայն վերջին անգամ, կ'ըսուի թէ, Հաթայի գաղթականներուն հա-մար մէկ միլիոն ֆրանք եկած է։

Այսպէս Նացի եւ Ֆաշական կազմա-կերպութեանց ձեռքը ինկած հայ «ջոմ-իթէճիները», դարձեալ անոնց հրա-հանգով, հոս գտնուած իրենց բոլոր հին գաղափարակիցները, այսինքն Քիւրտերը, Ասորիները, Քաղդէացի-ներն ալ իրենց ետեւէն քշելով, իրենց շարքերուն մէջ մտցուցած են։

Դեռ վերջերս հիմնուած « Հայ-Քիւրտ բարեկամական միութեան » վարչական ժողովի անդամները ան-գամ Ֆաշական եւ Նացիներուն բրբեւ թոշակաւոր լրտեսները ճանչցուած մարդիկ են։

Գործը այն աստիճանին հասած է որ, այս կէտերուն մէջ « գաղտնի մը-նալու » պէտքը իսկ չի զգացուիր։ Բոլոր այս իրողութիւններու ծերժու-մը, հերքումը անկարելի ապացոյցնե-րով բացայայտօրէն մէջտեղն են։

Հիմա, այս « Մեծ Հայկական հա-մաժողով »ը, դարձեալ Գերմաններու եւ Իտալացիներու հրահանգով, բոլոր այս գործերը նորագոյն հիմի մը վը-րայ դնելու նպատակով է որ գումար-ուած է։

ՍԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խոր-հրդածութիւնները կ'ընէ այս խորա-գրով խմբագրականի մը մէջ (15 Օ-գոստ.)․

— (Երկու տարիէ ի վեր, հայերէնի դասաւանդութիւնը սեղմումներու են-թարկուեցաւ յունահայ վարժարան-ներու մէջ եւ դասապահերը ճշգուե-ցան, կրթական նախարարութեան կողմէ պատրաստուած օրէնքի մը համաձայն,— օրական մէկ պահ դա-սացուցակին մէջ եւ մէկ պահ՝ դա-սացուցակէն դուրս։

Օրէնքը առաւել կամ նուազ խստու-թեամբ կը կիրարկուի մեր նախակր-թարաններուն մէջ։ Առանց վայելելու առաջուան ազատութիւնը, երկու տա-րիէ ի վեր, յունահայ դպրոցները կ'ընթանան գծուած ուղիէն եւ կը յուսանք, որ տրուած պայմաններու մէջ, կ'աշխատին արդարացնել իրենց գոյութիւնը իբրեւ հայկական կրթա-կան հաստատութիւններ, ինչպէս նա-եւ այն զոհաբերութիւնը, զոր յու-նահայ համայնքները կ'ընեն զանոնք կանգուն պահելու համար։

Կը յուսանք, կ'ըսենք, որովհետեւ հնարաւորութիւն չտրուեցաւ մեզի բաղդատել երկու տարուան արդիւն-քը, առէջ առաջուան տարիներու աշ-խատանքին ու արդիւնքին հետ։ Չենք գիտեր թէ ինչ եղաւ՝ տրուած պայ-մաններու տակ հայերէնի ուսուց-ման արտադրոյթը, որակի տեսակէ-տով։ Այսինքն ի՛նչ սորվեցան մեր տղաքը վերջին երկու տարիներու ըն-թացքին եւ ի՛նչ սորված էին անոնք կամ անոնցմէ առաջուանները այն տարիներուն, երբ հայերէն լեզուն եւ հայերէնով աւանդուած ուրիշ դասեր այսօրուան սեղմումներուն ենթար-կուած չէին։

Եթէ յունահայ վարժարաններուն համար ունեցած ըլլայինք կրթական ներքին մարմին մը, որ իրեն բան-գործ ընէր հսկել հայերէնի դասա-ւանդութեան վրայ յունահայ վարժա-րաններու մէջ, ուղղութիւն տար ա-նոնց, ուսուցման մեթոտներ թելադ-րէր եւ ամէն տարեվերջի՝ տրուած աշխատանքի եւ ձեռք ձգուած ար-դիւնքի չուրջ եղրակացութեան յան-գէր, այն ատեն գաղափար մը ունե-ցած կ'ըլլայինք՝ վերջին երկու տա-րիներու ընթացքին հայերէնի ուսուց-ման գետնին վրայ դլուխ հանուած գործի խորքին ու տարողութեան մա-սին։ Այս ուղղութեամբ ըլլալիք պըր-պտումներն ու չահագրգռութիւնը մասնագիտական բնոյթ մը միայն կրնան ունենալ, հետեւաբար եւ դուրս կը մնան լրագրական պրպը-տումներու սահմանէն։ Հաւակացողու-թիւն ու հայերէնի ուսուցման մաս-նագիտութիւն ունեցող, ինչպէս նաեւ տարեշրջանի ընթացքին տարուած աշխատանքին վրայ հսկած ուսուցիչ-ները կամ անոնցմով կազմուած մար-մին մը միայն պիտի կրնար գնահա-տել եւ արժանագրել յաջողութիւնը կամ ձախողանքը։ Անոնք միայն պիտի կրնային գոհացնել հանրային հետա-քրքրութիւնը եւ ըսել մեզի, թէ ի՛նչ մակարդակի վրայ կը գտնուի մեր մայրենի լեզուի ուսուցումը յունա-հայ նախակրթարաններու մէջ եւ թէ ի՛նչ կարելի է ընել իբրեւ յաւելուա-ծական ճիգ, աւելի լաւ արդիւնք ա-պահովելու համար։

Մեզի համար այնքան կենսական այս հարցով զբաղող մարմին մը կամ ուսուցիչ չունինք դժբախտաբար։ Ա-մէն մէկ վարժարան կ'ընէ իր կրցածը կամ ուզածը։ Հայերէնը դասաւան-դող ուսուցիչներէն ամէն մէկը կ'աշ-խատի այնքան, որքան որ կրնայ եւ որքան որ թոյլ կուտան իր տրամա-դրութիւնները։ Մինչ մենք պարագա-ներ գիտենք, որ այդ ուսուցիչներէն ոմանք, իրենց կոչումին արժանի նա-խանձախնդրութեամբ չէ որ կը տա-նին իրենց սահմանուած աշխատանքը, նուազագոյն միջոցներով առաւելա-գոյն արդիւնքը ձեռք ձգելու համար։ Կը ճանչնանք ուսուցիչներ, որոնք ի-րենց եղած վարձատրութիւնը արդա-րացնելու չափ միայն կ'աշխատին։ Անոնց հոգը չէ, եթէ հայ պատանին կամ մանուկը բառ մը, բառի մը ուղ-ղագրութիւնը՝ կամ քերականական կանոն մը աւելի կամ պակաս սորված է։

Աղճամիտները անշուշտ պակաս չեն հայերէն լեզուի ուսուցիչներուն մէջ։ Բայց այդպիսիներուն աշխատանքը իրենց անմիջական շրջանակին մէջ միայն արդիւնք մը կրնայ տալ »։

ԿԱՐՈԼ ԹԱԳԱՒՈՐԻ ԵՒ ԻՆՃՕՆԻՒԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

«Տէյլի Թէլէկրաֆ», խօսելով Կա-րոլ Թագաւորի եւ Իսմէթ Ինէօնիւի տեսակցութեան մասին, որուն ներ-կայ եղան նաեւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարը՝ Սարաճօղլու եւ Անգա-րայի ռումանական դեսպանը, կը գրէ թէ տեսակցութեան նիւթն է եղած պալքանեան համաձայնութիւնը։ Թուրքիա եւ Ռումանիա միեւնոյն տե-սակէտներն են ունեցած պալքանեան խնդիրներու մասին»։

*** Սրտէն բխած խօսք մը ո՛ր-քան զոհողութիւններ կը փոխարինէ, որքա՛ն չարիքներ մոռցնել կուտայ։ Սիրտը որչա՛փ հարուստ է, բայց որ-քա՛ն մարդիկ այդ հարստութիւնը կը գործածեն այնպէս ինչպէս ագահը իր ոսկիները։ Այդ գանձը կը թաղեն եւ թոյլ չեն տար ոչ ոքի օգուտ քաղել անկէ։

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (103)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻԿԹՕՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

Այս պատերազմը հիմա ընդարձակ ճակատամարտ մըն էր, անտառնե-րուն մէջ ցիր ու ցան եղած։ Ուղղա-փառ եւ Թագաւորական յորջորջուած մեծ բանակին աղէտները կը սկսէին ծայր տալ։ Հրամանագիր մը Վանտէ կը զրկէր Մայանի բանակը։ Ութը հազար Վանտէցի մեռած էին Անսընիի մէջ։ Վանտէցիները Նանթէն ետ մղը-ուած, Մօնթէկլիւէն վանուած, Թուա-րէն արտաքսուած, Նուարմութիէէն վռնտուած եւ Շոլէէ, Մօրթանէէ, Սօմիւրէ դուրս վերիվայր լլկուած էին Գարթընէն կը պարպէին, Քլի-սոնը կը թողէին, Շաթիյյօնէ խոյս կուտային, Սէնթ-Իլէրի մէջ դրօշակ մը վրայ առւած էին, Բօռնիքի, Սապ-լի, Ֆօնթընէի, Տուէի, Շաթօոյի եւ Բօնսրէի մէջ յաղթուած, Լիւսօնի մէջ պարտուած, Շաթէնէքէրի մէջ նահանջած եւ Ռօշ-սիւռ-եօն մէջ փախուստի մատնուած էին։ Բայց մէկ կողմէ Լա Ռօշէլը կը սպառնային, միւս կողմէ ալ Կէռնըզէի ջուրերուն մէջ անգլիական նաւատորմ մը, զօ-րավար Գրէկի հրամանատարութեան տակ եւ ֆրանսական ծովային սպա-ներու հետ խառն, բազմաթիւ անգլի-ական զօրագունդեր կը բերէր, որոնք Լանդրնաքի մարքիզին մէկ հրամանին կը սպասէին միայն ցամաք ելլելու համար։ Այս զօրահանութիւնը արքա-յական ապստամբութեան վերստին յաղթելուն պատճառ կրնար ըլլալ։ Բիթ արդէն պետական չարագործ մըն էր։ Ինչպէս ապստամբութեան մէջ դաշոյնը կայ, նոյնպէս քաղաքակա-նութեան մէջ մատնութիւնը կայ։ Բիթ մեր երկիրը կը դաշունահարէր եւ իրենինը կը մատնէր։ Իր երկիրը անպատուելը մատնել ըսել է։ Անգլիա իր օրով եւ իրմով, Փիւնիկեան պա-տերազմ կը մղէր։ Կը լրտեսէր, կը նենգէր, կը ստէր։ Գողտրութիւն թէ կեղծարարութիւն, ոչ մէկ բանէ չէր խորշէր, նախանձին մինչեւ ող-նութիւններուն կ'իջնէր։ Լիգրը հինգ ֆրանք արժող ճարպը կը հաւա-քէր։ Լիլի մէջ Անգլիացիի մը վրայ, Վանտէի մէջ Բիթի գործակալը եղող Փրիճընթի մէկ նամակը գտնուեցաւ ուր սա տողերը կը կարդացուէին.

«Խնդրեմ, դրամը չխնայէք։ Կը յուսանք թէ ոճրագործութիւնները խոհեմութեամբ պիտի գործուին։ Ծպտեալ քահանաները եւ կիները այս գործին ամէնէն աւելի յարմար են։ Վաթսուն հազար ոսկի Ռուան եւ յի-սուն հազար ոսկի Քան զրկեցէք»։

Այս նամակը Պաւէրի կողմէ Օգոս-տոս մէկին Սահմանադրական ժողո-վին առջեւ կարդացուեցաւ։ Այս կեղ-ծիքներուն կը համապատասխանէին Փառրէնի վայրենութիւնները եւ քիչ վերջ ալ Քառրիէրի անխղճութիւննե-րը։ Մէցի եւ հարաւի հանրապետա-կանները ապստամբներուն դէմ քալել կ'ուզէին։ Հրամանագիր մը Պօզայի որմերը եւ ցանկերը հրդեհելու հա-մար սահմանադրութեան քաջութեամբ ... կատի կազմութիւնը կը հրամայէր։

Անլուր տագնապ մըն էր այս։ Պատե-րազմը կէտի մը վրայ կը դադրէր ու-րիշ կէտի մը վրայ վերստին սկսելու համար։ Երկու կուսակցութիւննե-րուն ալ աղաղակը՝ «Շնորհում չկայ, գերի չկայ» էր։ Պատմութիւ-նը սոսկալի ուրուականով մը լեցուած էր։

Սոյն Օգոստոս ամսուան մէջ Լա Թուրկ պաշարուած էր։

Գիշեր մը աստղերու երեւցած մի-ջոցին, այդ բիւրաւորական վերջալոյսի մը հանդարտութեան ընթացքին, երբ այլեւս ոչ մէկ տերեւ կը շարժէր ան-տառին եւ ոչ մէկ խոտ կ'երերար դաշ-տին մէջ, վերահաս գիշերուան լռու-թեան մէջ փոքր ձայն մը լսուեցաւ։ Այս փոքրին ձայնը աշտարակին վերի կողմէն կուգար։

Այս փողին ձայնին պատասխանեց վարէն եկող որամայն փողի մը ձայ-նը։

Աշտարակին վերեւ զինուած մարդ մը։ Վարը, շուքին մէջ, բանակ մը։

Թուր-Կօվէնի շուրջը մթութեան մէջ անորոշապէս կը զանազանուէր սեւ կերպարանքներու վխտուք մը։ Այս վխտուքը բազօթեայ բանակեղ մըն էր։ Հօն անտառին ծառերուն տակ քանի մը կրակներ սկսան վառիլ եւ դաշտավանդակի մացառուտներուն մէջ հոս ու հոն խոր մութին մէջ լու-սաւոր կէտեր կը կէտկիտուէին, որ-պէս թէ երկիրը երկինքին հետ միեւ-նոյն ժամանակ աստեղազարդիլ ուզած ըլլար։ Որքան մթին աստղեր են պա-տերազմի աստղերը։ Դաշտավանդակի կողմի բանակատեղը մինչեւ դաշտերը կ'երկարէր իսկ անտառին կողմէնը մինչեւ Թուռւին մէջ կը խորասուզ-ուէր։ Լա Թուրկ պաշարուած էր։

Պաշարողներու բանակին տարա-ծութիւնը բազմութիւն մը կը նշանա-կէր։

Բանակեղը սեղմօրէն կը շրջափա-կէր աշտարակը եւ աշտարակին կողմէ մինչեւ ժայռին, կամուրջին կողմէ ալ մինչեւ խրամին կուգար։

Փողի երկրորդ աղմուկ մը յառաջ եկաւ եւ անոր յաջորդեց արեգաձայն փողի երկրորդ հարուած մը։

Այս փողը կը հարցանէր թէ կա-րելի՞ է ձեզ հետ խօսիլ, եւ այդ արա-ձայն փողը բանակեղը՝ որ կը պա-տասխանէր «այո՛»։

Այդ շրջանին Քօնվանսիօնը (1792-ի դաշնադրութիւն) Վանտէացիները իբրեւ պատերազմիկ չէր նկատեր եւ հրամանագրով արգիլուած էր «աւա-զակներուն» հետ պատգամաւորներ փոխանակելը։ Որով մարդկային ի-րաւունքը հասարակ պատերազմի մէջ արտօնած եւ քաղաքային պատերազ-մի մէջ մերժած հաղորդակցութիւն-ներու տեղ այս թերին կը լրացնէր ինչպէս որ կարելի ըլլար։ Անկէց էր որ գեղջկական եւ ռազմական փո-ղին մէջ տեսակ մը համաձայնութիւն կը գոյանար։ Առաջին կոչը պարզա-պէս մուտք մը գործել էր խնդրին մէջ, երկրորդ կոչը հետեւեալ հար-ցումը կ'առաջարկէր. «Կ'ուզէ՞ք մը-տիկ ընել»։ Եթէ այս երկրորդ կոչին վարի փողը լռէր, մերժում. եթէ պա-տասխանէր, համաձայնութիւն։ Այս կը նշանակէր, քանի մը վայրկեանի հա-մար զինադադար։ Փողը երկրորդ կո-չին պատասխանած ըլլալով, աշտա-րակին վերը գտնուող մարդը խօսե-ցաւ եւ հետեւեալը լսուեցաւ.

(Շար.)

պիտի կրնայ օգտուիլ Խ. Միութեան հում նիւթերու հարստութենէն, — բամպակ, ատաղձ, քարիւղ եւ մարգանէզ։

Գերմանիոյ արտածումները դէպի Խ. Միութիւն, որոնք երկու միլիառ մարքը կ'անցնէին 1931ին, 31.000.000ի իջած էին անցեալ տարի։ Իսկ ներածումները միայն 47.000.000 մարք էին անցեալ տարի։

Անգլօ-ճափոնական բանակցութիւնները խզուեցան

Թոքիոյի անգլիական դեսպանը չաբաթ օր շատ կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ճափոնի արտաքին նախարարին հետ։ Այս առթիւ որոշուեցաւ դադրեցնել բանակցութիւնները, քանի որ երկու կողմերն ալ անդրդուելի կը մնան իրենց տեսակէտներուն մէջ։

Այս խզումը ծանր տպաւորութիւն գործեց քաղաքական շրջանակներու մէջ, գուգադիպելով Եւրոպայի յարաճուն տագնապին։ Ճափոն կը պնդէ որ Անգլիա ամբողջովին փոխէ իր քաղաքականութիւնը Ծայր. Արեւելքի մէջ։ Իսկ անգլիական կառավարութիւնը կ'ուզէ միւս պետութիւններն ալ իր եռեւէն քաշել, յանձն առնելով վերաքննել ինը պետութեանց միջեւ կնքուած դաշնագիրը՝ Չինաստանի մասին։ Անգլիական կառավարութիւնը յայտնած է թէ դաշնագիրները յաւիտենական չեն եւ տրամադիր է քննելու որեւէ չինարար առաջարկ Ճափոնի կողմէ։ Ճափոն կը մերժէ ուրիշ պետութեանց մասնակցութիւնը, եւ պայմանաժամ տուած է Անգլիոյ, կարգադրելու համար վիճելի խնդիրները։

Մինչ այս մինչ այն, Ճափոնցիները կը շարունակեն պաշարել Հոնկ Քոնկը։ Իսկ Թիէնցինի պաշարումը թուլցած է, իբրեւ հետեւանք... ողողումներու։ Անգլիական թաղամասը մեծ մասով թաղուած է ջուրերու տակ։ Խմելիք ջուր չկայ եւ ելեկտրականութիւնը խանգարուած է, աւելի ծանրացնելով կացութիւնը։ Թուրքի մը խորտակումը երկու երրորդով ողողեց ճափոնական թաղամասը։ Հազարաւոր դիակներ կը ծփան ջուրերուն վրայ։ Ողջ մնացողները ծառերու եւ բեկորներու կառչած են։ Մարդ եւ անասուն իրար խառնուած են։ Կը վախցուի որ ողողումները ամիսներ տեւեն, մանաւանդ որ անձրեւները կը շարունակուին։

Հիթլերական խարդախութիւնը Ֆրանսայի մէջ

Այսպէս, Հիթլերական թռուցիկներ հասած են Վալէնսիէն եւ շրջանին նոյն ուժգնութեամբ, Ֆրանսայի զանազան մասերուն մէջ։

Թերթերը կը հաստատեն թէ հիթլերական քարոզութիւնը կը շարունակուի գրեթէ բոլոր գիւղերը։ Այս անգամ թռուցիկները ուղղուած են ոչ թէ կարգ մը անձնաւորութեանց, այլ գրավաճառներու, առեւտրականներու, գործաւորներու եւ լրագրողներու։ Բոլորն ալ թղթատարին յանձնուած են Զուիցերիոյ մէջ եւ կը պարզեն գերմանական տեսակէտը Տանցիկի մասին։

Նոյն իրողութիւնը երեւան հանուած է ուրիշ սահմանամերձ քաղաքներու մէջ։ Միեւնոյն ատեն բազմաթիւ նամակներ հասած են Նորմանդիա, մէկ մասը Ցիւրիխէն, միւսը Հոլանտայէն թղթատարին յանձնուած։ Թղթակիցը կը ջանայ համոզել թէ կարգ մը «անպատասխանատու գրգռիչներ» կ'ուզեն պատերազմ պայթեցնել Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ, «ի նպաստ լեհական փառասիրութեանց», եւ կը յանձնարարէ չխառնուիլ։ Միեւնոյն մէջ ալ շատ մը վտանգաւոր նամակներ ստացած են Զուիցերիայէն, աղճատ ֆրանսերէնով։ Այս նամակները ընդունող Գերմանիոյ խաղաղասիրութիւնը, կը ձգտին սթափեցնել Ֆրանսացի ժողովուրդը.. Նամակները կը սկսին «Սիրելի ընթերցող» կոչականով եւ մտերմական ոճով։

Պոլսոյ օդանաւային ռազմափորձերը

Պոլսէն կը հեռագրեն կիրակի օրուան թուականով. —

Օդանաւային պաշտպանութեան փորձը, որ կը կատարուէր Թրակիոյ մեծ ռազմափորձերուն հետ զուգընթաց, տեղի ունեցաւ չաբաթ օր։ «Թշնամի» օդատորմիղներ յարձակեցան Պոլսոյ եւ Վոսփորի վրայ։ Վտանգի ազդանշանը տրուեցաւ առաւօտեան ժամը 9.35ին, երբ երեւցաւ առաջին օդանաւը, եռեւէն ալ՝ երեք օդատորմիղներ։ Առաջին անգամ է որ այսպիսի փորձ մը կը կատարուի Պոլսոյ մէջ, եւ արդիւնքը շատ գոհացուցիչ եղաւ։ Կէս ժամէն պատասխան միջոցի մը մէջ ժողովուրդը պատսպարաններ մտած էր, կառախումբերը կայարաններէն դուրս ելած էին եւ նաւերը ցամաքին կը մօտենային, ուղեւորները պարպելու համար, մինչ մասնագէտ խումբեր կը մարէին ենթադրեալ հրդեհները եւ կը չէզոքացնէին կազային յարձակման ենթարկուած վայրերը։

Հակօդային պաշտպանութիւնը ոչնչացուց քանի մը «թշնամի» օդանաւեր, եւ մղելով օդատորմիղները։ Ժամը 10.35ին սուլիչները կը ծանուցանէին թէ փորձերը վերջացած են եւ քաղաքը վերստացաւ իր սովորական երեւոյթը։

ՑԱՆՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ զինուորական պատուիրակութիւն մը հասաւ Պոլիս, նախագահութեամբ զօր. Հիւսնի փաշայի, խորհրդակցելու համար Թուրքիոյ սպայակոյտին հետ։ Տարանէլ հասած ատեն, պատուիրակութիւնը եգիպտական եւ թրքական դրօշներով կապուած ծաղկեփունջ մը նետեց ծովուն մէջ։ Անգարա երթալէ առաջ, պատուիրակութիւնը ներկայ պիտի ըլլայ Թրակիոյ թրքական ռազմափորձերու վերջին մասին, երբ զօրահանդէս մը պիտի կատարուի, մասնակցութեամբ 100.000 զինուորներու։

160 ՀԻԹԼԵՐԱԿԱՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐ Պուլկարիա գացին, իրենց արձակուրդը անցընելու համար։ Պուլկարիոյ կրթական նախարարն ալ Գերմանիա գնաց վեց հնագէտներու հետ, մասնակցելու համար հնագիտական միջազգային համագումարին։

ՏԱՆՑԻԿԻ նացի շրջանապետ, Ֆորսթէր, նոր ճառ մը խօսելով յայտարարեց. — «Լեհերը այնքան լրբացած են որ մենք մեզի հարց կուտանք թէ ովքե՞ր մարդոց հե՞տ գործ ունինք թէ խենթերու։ Անոնք պատերազմի երթալու պարտականութիւնը կը նմանցնեն. բայց խելքի պիտի գան, երբ տեսնեն իրենց սպասած պարը»։

ԼԵՀԱԿԱՆ կառավարութիւնը բազմաթիւ խուզարկութիւններ կատարեց գերմանական դրամատուններուն մէջ։ Գերմանական կառավարութիւնն ալ փակեց Շլեզիոյ լեհական դրամատուները.

ԱՆԳԼԻԱՅԻ ֆրանսական դեսպանը Իզմիր գնաց օդանաւով, ներկայ ըլլալու համար միջազգային ցուցահանդէսին։

ԲՈՒՌՆ ՓՈԹՈՐԻԿ մը եւ հեղեղներ մեծ վնաս պատճառեցին Պոսնայի շրջանին մէջ։ Շատ մը քաղաքներ ողողուեցան։ Գերեզմանատուն մը թաղուեցաւ ջուրերուն տակ։

ՀՈԼԱՆՏԱ սրուեց դրօշի տակ պահել 1939ի դասը, որ պիտի արձակուէր յառաջիկայ սեպտեմբերին։

ԱՀԱԲԵԿՈՒՄՆԵՐԸ կը շարունակուին Պաղեստինի մէջ։ 17 հոգի մեռան վերջին երկու օրերու ընթացքին։

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ նոր քաշեց իրզ ինուորները լեհական սահմանագլուխէն։

Վալանսի ճանապարհային ցանկը

Յարութիւն Դաւիթեան, Վահրամ Պապիկեան (իր հօրեղբօր մահուան քառասունքին առթիւ), Կարապետ Զօթեան, Տր. Կարապետ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղ 100ական ֆրանք, Նշան Գոճապաշեան, Ղուկաս Մարտիրոսեան, Տիկ. Մարտիրոսեան, Գրիգոր Խաչիկեան, Տէր եւ Տիկ. Օհան Հայրապետեան, Մարտ. Գոյաճեան, Յարութ. Քիւփճիեան, Արտէն Տէր Սարգիսեան, Յակոբ Տ. Սարգիսեան, Լեւոն Տ. Սարգիսեան, Գաբրիէլ Այակէօզեան, Յակոբ Փափազեան, Գէորգ Քիրէճճեան, Յակոբ Աննաեան, Մաթէոս Պըլըզեան, Յարութիւն Էքմէքճեան, Մկրտիչ Դաւիթեան, Եղուարդ Պասեան, Անդրանիկ Մարգարեան, Տիգրան Քէհիաեան 50ական ֆրանք, Կարապետ Խաչիկեան, Պետրոս Խաչերեան, Պօղոս Եղիկեան, Կարապ. Պաղտասեան, Պօղոս Եղիազարեան, Խորէն Պէքմէզեան 30ական, Գէորգ Մարգարեան, Երուանդ Տէր Ղուկասեան, Հրանդ Տալքիւրճեան, Վրէժ Զօտեան, Մեսրոպ Տօնիկեան, Յարութ. Ղուկասեան, Արմենակ Թէպօեան, Յովհաննէս Գոյաճեան, Յակոբ Կօչկարեան, Գաբրիէլ Թոփալեան, Ղազար Պալուեանեան 25ական ֆրանք, Յովակիմ Խօքաւեզեան, Համբի Յակոբ Մարգարեան, Համբարձում Քէսմէճեան, Լեւոն Առաքելեան, Գեղեցիկ Զօպանեան, Նշան Թէպոյեան, Օհան Թէպոյեան, Սարգիս Արէլեան, Նահապետ Արէլեան, Սուրէն Գրիգորեան, Պօղոս Թորոսեան, Յովհաննէս Թամզառեան, Պետրոս Մինասեան, Սմբատ Քիւկէօզեան, Յակոբ Համբի Յակոբեան, Գէորգ Կէվէկեան, Յովհաննէս Տէր Ղուկասեան, Յարութիւն Հայրապետեան, Մաթ. Մակուտեան եւ Նազ. Պալթաեան, Մանուկ Տէրէպաշեան, Սարգիս Զօխաբեան, Կարապետ Աւտօնեան, Սարգիս Զիւմպիւլեան, Յարութիւն Խոճիկեան, Նիկողոս Թանտրճեան, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Օտապաշեան, Լօռաֆէթ Պալտայեան 20ական ֆրանք, Աւետիս Էքմէքճեան, Ստեփան Պանազեան, Աստուր Կարօեան, Պարգեւ Պալեան, Մկրտիչ Մաքսուտեան, Գէորգ Գոյաճեան, Պետրոս Այվազեան 15ական ֆր., Յովսէփ Ստեփանեան, Ալեքսան Նազարեան, Թադէոս Նազարեան, Խաչով Տէմիրճեան, Յովհաննէս Թէրզեան, Խաչատուր Դաւիթեան, Յովսէփ Կօչկարեան, Նահապետ Նահապետեան, Խաչատուր Գօզեան, Սահակ Գիրճեան, Պապտասար Աւճեան, Եղիկ Ժամկոչեան, Օրգար Սրապեան, Թադէոս Եաշեան, Տիկ. Սրբուհի Դաւիթեան, Տիկ. Մարթուհի Պալթայեան, Կարապետ Շահվերեան, Գէորգ Արիսեան, Գրիգոր Կոկարեան, Տիգրան Լուսիկեան, Կարապետ Անտոնեան, Աւետիս Փէփէնէկեան, Սուրէն Խաչատուրեան, Գրիգոր Պուլումճեան, Պայաճեան Տէլիպալթայեան, Սարգիս Սատապեան, Նիկողոս Թօփալեան, Ո.Ռ., Յակոբ Չէքմէճեան, Մեսրոպ Թաշճեան, Աւետիս Ղազարեան, Կարապետ Սվազլեան, Գէորգ Պասեան, Պապտասար Ուզունեան 10ական ֆր. Սեդրակ Սիմոնեան, Դ. Մաղաքեան, Յակոբ Պուլեան, Գասպար Թէրզեան, Ահարոն Արթահամեան, Տիկ. Ռուբէն Ճրնգեան, Ստեփան Ճրկօեան, Սարգիս Սարաֆեան, Պետրոս Աւճեան, Արամ Շիլիպօյեան, Հայկ Պալայեան, Թագէոս Թաթիկեան, Կարապետ Գոյայեան, Հրաչ Պէօճէկեան, Անդրանիկ Ընգաղայեան, Նշան Կիւրեղեան, Մարտիրոս Վէզիրեան, Ո.Ռ., Հայկ Սարգիսեան, Գրիգոր Գոյաճեան, Պօղոս Պասապեան, Ո.Ռ., Արմենակ Պասպարեան, Յարութիւն Յակոբեան, Անդրանիկ Սեւաճեան, Յարութիւն Ոշագեան, Յարութիւն Մեթիլեան, Բիւզանդ Թիւֆէնկճեան, Փանոս Թնկրեան, Աստուր Մարգարեան, Կարապետ Դաւիթեան, Յովհաննէս Գոյաճեան, Կարապետ Պարրիկեան, Արմենակ Տըրկերեան, Տիկ. Սրբուհի Խաչիկեան, Յակոբ Թերզեան 5ական ֆր., Կարապետ Ճէպիրեան 7 ֆր., Վահրամ Տօլէյեան 6 ֆր., Պետրոս Մաքսուտեան 4 ֆր., Յակոբ Ուզզրճեան, Կարապետ Մինասեան. Տիկ. Թանեան 2ական ֆր.։ Գումար 3043 ֆրանք։ (Տես Յառաջ 17 Օգոստ.)։

Ի դիմաց մասնաճիւղի վարութիւններու եւ ծանուցում կ'ընէ յանձնախումբի
Լ. Ս. Պաղտասարեան

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Բոլոր Խոշմաթ գիւղի Կարօտեալց Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պետիկեան ընտանիքին (Ամերիկա) եւ իր պարագաներուն, Տրն. ԱԼԹՈՒՆ ՊԵՏԻԿԵԱՆի մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցած է Փրովիտենսի մէջ։

ՆԻՒԹԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱԿ

ՍՏԱՑԱՆՔ

	17 Օգոստ. — 19 Օգոստ.
Մէկ մէկէն առ յէ. Սյեգ.	150
Մարսէյլ, Ո.	15
Մէկ մէկէն, Ղար.	100
Մարսէյլ, Տիկ. Գ.	75
Վալանս, Գործ	678.40

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme .. Paris (13)

Այս զօրքերուն թիւը կը հասնէր 250.000ի։ Այժմ միայն պահակախումբեր կը գտնուին սահմանագլուխին վրայ։
Անգարա երթալէ առաջ, պատուիրակութիւնը ներկայ պիտի ըլլայ Թուրքիոյ

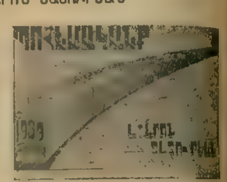

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.296

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 23 ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI 23 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ – 15e Année No. 4125

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՀԻԹԼԷՐԻ ՆՈՐ ՌՈՒՄԲԸ

Քաղաքական եւ լրագրական շրջանակները ափ ի բերան մընացին, լսելով Պերլինի սարքած նոր անակնկալը, — այնքան անդալից եւ սրընթաց, — ոչ - յարձակման դաշինք Մոսկուայի հետ:

Դեռ երէկ, երբ կը հաղորդէին գերմանեւխորհրդային առեւտրական համաձայնութիւնը, որով Պերլին յանձն կ'առնէ 200 միլիոն մարքի վարկ մը բանալ Խ. Միութեան, ամէնէն հեղինակաւոր թերթերն ալ մեծ արժէք չէին ընծայեր անոր: Կ'ըսէին թէ Գերմանիա պարզապէս կ'ուզէ բարուոքել իր առեւտուրը, որ չափազանց ինկած էր 1931էն ի վեր:

Իրազեկներ այս անակնկալին մէջ ալ կը տեսնեն ֆոն Փափէնի շուքը:

Անոնց քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Անգարայի գերմանական դեսպանն էրուն իսկ հեղինակը այս մեծ գործին:

Բայց ե՞րբ սկսան այդ բանակցութիւնները: Եւ ի՞նչպէս կարելի եղաւ գաղտնի պահել զանոնք, մինչեւ այսօր...

Քանի մը շաբաթ առաջ, զրոյց կը շրջէր թէ ֆոն Փափէն Մոսկուա գացած է կամ պիտի երթայ: Հիմա որ թէ Պերլին եւ թէ Մոսկուա պաշտօնապէս կը հաստատեն ոչ - յարձակման դաշինքի ծրագիրը, դիւրին է եզրակացնել մնացեալը:

Ուրեմն, հակառակ այն ատեն հրատարակուած հերքումներուն, հաշտակաւոր դիւանագէտը յուլիսին գացեր է Մոսկուա, այս նոր ռազմախաղը սարքելու համար: Մանրամասնութիւնները անհրաժեշտ չեն, քանի որ մէջտեղն է բուն ծրագիրը եւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը այսօր իսկ Մոսկուա կ'երթայ, զայն ստորագրելու համար.

Այս իրողութեամբ, անգամ մը եւս կը լուսաբանուի թէ ինչո՛ւ այնքան ձգձգուեցան Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ կատարուած բանակցութիւնները, քաղաքական թէ զինուորական.

Առաջինը քաղաքական սկսաւ անցեալ ապրիլին եւ անելի մը յանգած ըլլալով, որոշուեցաւ նախ գործնական հարցերը քննել, զինուորական մասնագէտներու միջոցաւ: Այդ քննութիւնն ալ ահա կը քաշքշուի երկու շաբաթէ ի վեր: Իսկ հիմա որ Գերմանիա նոր ռումբ մը կը գլորէ, դժուար է նախատեսել թէ ինչպէս ելք մը պիտի յանգի՞ն կատարուած բանակցութիւնները:

Ի՞նչ հետեւանքներ կրնան ծագիլ գերմանեւխորհրդային նոր դաշինքէն:

Տակաւին կանխահաս է, որոշ կարծիք յայտնելու համար այդ մասին: Բայց, տարակոյս չկայ թէ գերմանական այս նոր ձեռնարկը լրջօրէն կը խանգարէ « խաղաղութեան ճակատ »ին հաշիւները: Ուրիշ խօսքով, Լեհաստան կ'ենթարկուի մեծ վտանգի մը:

Արդարեւ, ոչ - յարձակման դաշինքը ստորագրելով Գերմանիոյ հետ, Խ. Միութիւնը այլ եւս չի կրնար որեւէ յանձնառութիւն ստանձնել Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ, Լեհաստանի պաշտպանութեան համար: Ուրեմն Լեհաստան կը մնայ անպաշտպան՝ արեւելեան ճակատէն: Ուրիշ բան է Մոսկուայի պաշտպանութիւնը, բոլորովին ուրիշ բան՝ անոր չէզոքութիւնը, ըլլայ իսկ բարեացակամ:

Կը թուի թէ Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ ալ խորապէս կ'ըմբռնեն այս վտանգը, թէեւ վճռած են կատարել իրենց յանձնառութիւնները:

Այս վտանգին գիտակցութիւնն է որ բացառիկ ժողովներ գումարել կուտայ երկու մայրաքաղաքներուն մէջ, որոնք այժմ հարկադրուած են վերաքննել կարգ մը ծրագիրներ:

Հիթլէր պիտի գոհանա՞յ ոչ-յարձակման դաշինք մը կնքելով եւ « խաղաղութեան համաժողով » գումարելով Նիւրընպէրկի մէջ:

Այս հարցումին պատասխանը գտնելու համար, հարկ է հետեւիլ գերմանական թերթերուն, որոնք նոր լեզու մը կը գործածեն մէկ շաբաթէ ի վեր:

Անոնք պարզապէս կը հասկցնեն թէ Տանցիկը դրուագ մըն է միայն, Գերմանիոյ ընդհանուր քաղաքականութեան մէջ: Այս առթիւ, կը հրատարակեն քարտէսներ ալ, ուր Լեհաստանը կը ներկայացուի 1815ի սահմաններով, հազիւ 18 միլիոն բնակչութեամբ, առանց ծովի ելքի:

Եթէ Պերլին իսկապէս ծրագրած է Լեհաստանը անդամատել համաձայն ազգերու ինքնորոշման սկզբունքին, այն ատեն անշուշտ բաժին մըն ալ պիտի հանուի Խ. Միութեան: Այն ատեն, Լեհաստանը թերեւս մատնուի 1795ի ճակատագրին:

« Խաղաղութեան ճակատ »ին շրջանակները խորապէս յուզուած են նաեւ անոր համար որ, Մոսկուա շարունակ ձըգձգելով բանակցութիւնները, իւր քաած եղաւ գերմանական հացին:

Օրինակ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի զինուորական պատուիրակութիւնները սեղանի վրայ դրած եղան իրենց գաղտնիքները, Մոսկուայի մէջ, որ կրնայ որեւէ յանձնառութիւն չստանձնել այսուհետեւ: Վախ չկա՞յ որ այդ գաղտնիքները օգտագործուին տարբեր ուղղութեամբ...

Գերմանական այս նոր ռազմախաղը չփոթութեան մատնած է նաեւ Թուրքիան, որ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի զինակիցն է՝ ընդդէմ Գերմանիոյ, եւ միեւնոյն ատեն դաշնակիցը՝ Խ. Միութեան:

Հարց է այժմ, — Անգարա ի՞նչպէս պիտի քալէ բազմազան յանձնառութեանց այս ցանցին մէջէն, որ կրնայ փշաթելերու վերածուիլ. ժամանակի ընթացքին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՇՌՆԴԱԼԻՑ ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՄԸ

ՈՉ-ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ԴԱՇԻՆՔ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԻՋԵՒ

ՖՈՆ ՌԻՊՊԷՆԹՐՈՓ ՄՈՍԿՈՒԱ Կ'ԵՐԹԱՅ ՕԴԱՆԱՒՈՎ

« Վճռական » կոչեր էինք այս շաբաթը: Եւ անտարակոյս շռնդալից անակնկալ մը, որ կրնայ իսկապէս ճակատագրական դեր կատարել, ներկայ կացութեան մէջ:

Երէկ ուշ ատեն մը պէս պայթեցաւ գերմանական գործակալութեան հետեւեալ հեռագիրը. —

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՈՐՈՇԵՑԻՆ ՈՉ - ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ԴԱՇԻՆՔ ՄԸ ԿՆՔԵԼ ԻՐԵՆՑ ՄԻՋԵՒ: ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐ ՖՈՆ ՌԻՊՊԷՆԹՐՈՓ ՄՈՍԿՈՒԱ ՊԻՏԻ ՀԱՍՆԻ ՕԳՈՍՏ. 23ԻՆ (ԱՅՍՕՐ), ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՎԵՐՋԱՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ.

Այս լուրը անակնկալ մը եղաւ մինչեւ անգամ Գերմանիոյ մէջ, ուր ձայնասփիւռը ընդհատեց երաժշտական կտոր մը, « մասնաւոր տեղեկութիւն մը » հաղորդելու համար: Ջերմեռանդ կոչ մը անգամ կրկնուեցաւ գիշերը:

Աւելորդ է ըսել թէ այս տեղեկութիւնը շատ աւելի մեծ տպաւորութիւն գործեց արտաքին աշխարհին մէջ, մանաւանդ որ տակաւին ելք մը չէր յանգած Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ կատարուած բանակցութիւնները քաղաքական թէ զինուորական: Լուրին տեղեկութիւն չունէին նոյն իսկ Մոսկուայի մէջ եւ Պերլինի խորհրդային դեսպանատան գործակատարը Մոսկուա գնաց, տեղեկութիւնը յանձն կ'ա ժամ վերջ: Պերլինի խորհրդային թղթակիցներն անգամ լուրը իմացան պաշտօնական ցնկուցումէն վերջ:

Լոնտոնի պահպանողական մեծ օրաթերթը, «Տէյլի Թէյլկրաֆ», հաղորդելով այս լուրը, նոր ծրագիրը կը կոչէ Հիթլէրի ամենամեծ վճիռը: Երէկ, երբ կը հաղորդուէր գերմանեւխորհրդային առեւտրական համաձայնութիւնը, արդէն արտայայտութեամբ Գերմանիա 200.000.000 մարքի վարկ մը բանայ Մոսկուայի, ալ մէկուն միտքէն կ'անցնէր թէ քաղաքական դաշնագիր մըն ալ պիտի կնքուի:

Այս լուրին վրայ, միջազգային կացութիւնը աւելի թանձրացած ըլլալով, իսկապէս բացառիկ նշանակութիւն ստացաւ Անգլիոյ նախարարական խորհուրդին գումարումը: Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդն ալ նիստի հրաւիրուած էր երէկ: Կը կարծուի թէ Անգլիոյ Խորհրդարանն ալ նիստի պիտի հրաւիրուի ժամանակէն առաջ:

Ֆոն Ռիպպէնթրոփ Մոսկուա մեկնելէ առաջ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Հիթլէրի հետ: Իրեն կ'ընկերանար Անգարայի գերմանական դեսպանը, ֆոն Փափէն, որ ապահովաբար կարեւոր դեր մը կատարած է այս նոր քաղաքականութեան մէջ:

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաստատեն թէ Հիթլէր այժմ իր ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է ռուսական գործերուն վրայ: Այս առթիւ յառակապէս թարգմանել տուած է շարք մը խորհրդային գիրքեր, վերջին շաբաթներու ընթացքին:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Եւրոպայի ամբողջ քաղաքական կշիռը պիտի փոխուի, գերմանեւխորհրդային դաշնագրին հետեւանքով: Մասնաւորապէս ուշադրաւ կը համարուի որ Գերմանիա յաջողեցաւ քանի մը օրուան մէջ առեւտրական համաձայնութիւն մը կնքել Մոսկուայի հետ, մեծապումար վարկեր տրամադրելով, եւ այժմ ձեռնարկած է ոչ-յարձակման դաշնագիր մը կնքելու, մինչդեռ Անգլիա եւ Ֆրանսա կը բանակցին ամիսներէ ի վեր (բանակցութիւնները սկսան անցեալ ապրիլին):

«ՊԱՏ՞Ր ԱՄԲԱՐԵՑԷՔ 15 ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ»

Վարշաւայէն կը հեռագրեն թէ տանտիկիններու յանձնարարուած է պաշար ամբարել 15 օրուան համար: Ցայտարարութիւնը կ'ըսէ թէ պատերազմի պարագային այս զգուշութիւնը մեծ հոգէ մը պիտի ազատէ կառավարութիւնը: Ընտանիքներուն յանձնարարուած է նաեւ միջոց պատրաստ ունենալ պայուսակ մը՝ 24 ժամուան ուտելիքով, լուցկիով, կաղի վառարանով, մոմով, դանակով, գաւաթով եւ պիտանի դեղերով: Այս զգուշութիւնն ալ անհրաժեշտ է, երբ ընտանիք մը ստիպուի տունէն ելլել եւ պատսպարան մը քաշուիլ քանի մը ժամուան համար:

Նկատի առնելով կացութեան ծանրացումը, Լեհաստանի անգլիական հպատակներէն անոնք որ կանոնաւոր զբաղում չունին, Անգլիա կը վերադառնան:

Վարշաւա հաստատուած 17 գերման թղթակիցներէն 10ը հեռացան: Ուրիշ Գերմանացիներ ալ կը հեռանան: Լեհեւսլովաք սահմանագլուխէն հասած ճամբորդներ կը հաղորդեն թէ գերման զինուորական իշխանութիւնները ճամբաներ կը շինեն շոգեկառքի, գրաւելով անհրաժեշտ հողերը: Ամէնէն աւելի յառաջ կը տարուի շինութիւնը ճամբու մը որ Սլովաքիան պիտի կապէ Գալիցիոյ եւ Մորավիոյ: Հեռաձայնի եւ հեռագրի կազմածներն ալ կը նորոգուին եւ փշաթելեր հաստատուած են կայարաններուն շուրջը: Լեհական սահմանին վրայ, գերման կառավարութիւնը գրաւած է բազմաթիւ դպրոցներ եւ ուրիշ հանրային շէնքեր, զինուոր տեղաւորելու համար:

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ կարճ կապելով իր արձակուրդը, Փարիզ վերադարձաւ, նախագահելու համար նախարարական խորհուրդին: Այս առթիւ կարգ մը հրամանագիր — օրէնքներ եւս պիտի ստորագրուին: — Կիսապաշտօնական «Թանս» հետեւեալ խորագիրը դրած էր իր երէկուան խմբագրականին, — «Եւրոպան վտանգի մէջ»: Այս առաւ կը յիշեցնէր թէ առ նուազն 1,700,000 զինուորներ զէնքի տակ առնուած են Գերմանիոյ մէջ, 1,300,000 ալ Իտալիոյ մէջ:

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՍԱՆՃԱՔԻ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ
3. Ծերունի հայր մը եւ մայր մը Պասիտի գաղթակայանին մէջ, իրենց հիւանդ զաւկին քով:

ՆՈՐ ԲՈՅՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔՐՄԻՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ԽՂՃԱՅՐԱՆՔԻ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ. — Մարսէյլէն բարեկամ մը կը գրէ մեզի. Հանգանակութիւնը կը շարունակուի ամէն կողմ Պուլ - վառ. Օտայի մէջ հանգանակուած է աւելի քան 6000 փրանք, մօտ երկու հազար ալ՝ Սէն-Լուի մէջ. Սէն-Ժէ - րոմ եւս ձեռնարկած է հանգանակութեան. Նոյնպէս Սէնթ - Անթուանի երիտ. Թաղերը Բուն քաղաքին հանգանակութիւնն ալ կը շարունակուի: Շրջաններով միասին Մարսէյլը դեռ պիտի կրնայ ղրկել 20,000 փրանք եւս, առանց հաշուելու նախորդ առաքումները:

Նոյն ոգեւորութեամբ գործի ձեռնարկած են նաեւ հեռաւոր շրջանները, — Էքս, Կարտան, Տրակինեան, Ավինեօն, Պոլէն եւն: Այդ վայրերէն ալ շօշափելի գումարներ կը սպասուին:

ՄԱՐՍԷՅԼ, 19 օգոստ. — Սիրելի «Յառաջ», Մեր փոքրիկ թաղի — Լա վիւթի մէջ ալ հանգանակիչ մարմին մը կազմուեցաւ Պ. Պ. Մանուէլ Թորոսեանէ, Միրական Թիւլէկեանէ, Միրճան Տէրտէրեանէ եւ Մուրատ Մուրատեանէ:

Հաւաքուեցաւ 1007 փրանք: Այս գումարն ու ցանկը յանձնեցինք Ազգ. Առաջնորդարան, ձեր միջոցով ղրկելու համար առ որ անկ է:

ՑԱՆԿ 29

Ա. Զարբհանի միջոցաւ (Քաղաքացիներ)	275
Տիկին Աւրելիէ Պարոն - վարդեան	50
Վ. Ի.	50
Օննիկ Թուֆանեան	25
Գումար	400
Երէկուան գումարը	96,514
Ընդհ. գումար	96,914

ՆԱՆՍԻ. — Քազապլանքայէն (Մարոք) երկրորդ անգամ է որ դրամ կը ղրկեն: Վերի 275 փրանքը տրամադրած են. — Մազականէն՝ Խոսրով Ղուկասեան եւ Սեպուհ Տօնիկեան 100ական փրանք, Մէքնէսէն՝ Սիմոն Գաշէմեան 50, Անդրէաս Փափազեան 25:

• ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՀՈՒՆ. — Սէն Մորիսէն (Լիոնի մօտ) կը գրեն թէ այս համեստ գաղութն ալ յանձնախումբ մը կազմելով, հաւաքած է 922 փրանք: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԹՈՒՆԱՒՈՐԵՆ ՄԹՆՈԼՈՐՏԸ

«Դաշն» կ'ունենայ գաղտնի համաժողովը Սուրիոյ մէջ...

ԽՄԲ. — Թուրք թերթերը կը շարունակեն գրգռել հանրային կարծիքը, ճնարեր հէքեաթներ հրատարակելով « դաշնակ » համագումարի մը մասին, որմէ մենք. Դաշնակցականներս, լուր անգամ չունինք...

Ահաւասիկ նմոյշ մը եւս, Տիկին Սապիհա Զէքէրիայի ստորագրութեամբ, թուրքերէն «Թանս»ի մէջ (17 օգոստ.).

— « Հայ Դաշնակ կոմիտէն գաղտնի համաժողով մը կը գումարէ Սուրիոյ մէջ: Այս համաժողովէն դուրս ելած լուրերուն համաձայն, իր նպատակն է Սուրիոյ մէջ գտնուած եւ 150 հազարէ բաղկացած հայ փոքրամասնութեան Սուրիոյ մէջ հայրենիք մը հիմնել եւ ապա վերջ իրականացնել Մեծ Հայաստանի երազը: Իտալական աղբիւրներէ ելած լուրերու համաձայն, այս համաժողովին մասնակցած են աշխարհի ամէն կողմէ եկած ծանօթ Հայեր եւ երկար ատեն Թուրքիոյ մէջ ծերակոյտի անդամ եւ երեսփոխան եղած Հայեր:

Դաշնակ կոմիտէն, Օսմ. կայսրութեան շրջանին, օտար երկիրներէ ստացած դրամով Թուրքիոյ մէջ տեւական յեղափոխութեան մը կորիզը դարձած, եւ ,ո՛չ միայն չէր կրցած հայրենիք մը հիմնել Հայերուն ,այլեւ Հայերը տեւականօրէն այս երազին ետեւէն քշելով զանոնք աղէտներու մղած է: Այսօր ալ Սուրիոյ մէջ իտալական դրամով յառաջ եկած այս կազմակերպութիւնը, արդար մեծամասնութեան մէջ պզտիկ փոքրամասնութիւն մը ըլլալով, այս վարիչներուն քաղաքական բաղձանքներուն կը զոհուի: Իտալիոյ այսօր հետապնդած քաղաքականութեան հիմը կը կազմէ Սուրիոյ մէջ Թուրքերուն, Ֆրանսացիներուն եւ Անգլիացիներուն դէմ բացած իր քարոզութեանց մէջ,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՎՐԱՅ

Revue des Questions de Défense Nationale, որու խմբագրութիւնը յանձնուած է բարձրաստիճան զինուորականներէ կազմուած կոմիտէի մը (*), Մայիսի թիւով կը հրատարակէ շահեկան ուսումնասիրութիւն մը Միջերկրականի ռազմագիտական կարեւորութեան մասին։ Աղէկ քաղուածաբար —

Թէ Միջերկրականը ռազմագիտական ի՛նչ մեծ արժէք մը կը ներկայացնէ, անկէ յայտնի է որ երբ, անցեալ աշնան սկիզբը, դիւանագիտութիւնը, յուսահատ, մաղ մնաց խօսքը կը յանձնէր զինուորականներուն, ընդդիմադիր նաւատորմերը սկսան կարեւոր ուժեր համախմբել Լիբիոյ եւ Թունուզի, ինչպէս Մալթայի եւ Ճիպրալթարի մէջ։ Ու վաղը, երբ պատերազմ ծագի, բախտորոշ ընդհարումներուն ամէնէն անմոռանալին պիտի փորձուի ա՛յդ ծովուն վրայ, ապահովաբար։ Ահաւոր բախում մը պիտի ըլլայ այդ, անգթօրէն խորտակելու նպատակով հաղորդակցութեան ամէն միջոց, որ անտեսական կամ զինուորական օգնութիւն պիտի հասցնէր մէկ կամ միւս ճակատին։ Այդ պատերազմին մէջ մեծ դեր մը պիտի խաղան, Ֆրանսայի կողմէ, Մարսէյլ, Սէթ, Օրան, Ալժէ, Թունուզ, զինուոր ու պարէն հասցնելու համար ռազմաճակատներուն։

Իտալիոյ տեսակէտով Միջերկրականի կարեւորութիւնը աւելի մեծ է անոր համար, որ իրական թերակղզի մըն է, ու միւս կողմէ՝ առնչուած է տեւական հաղորդակցութիւն մը պահել Լիբիոյ հետ, եթէ կ'ուզէ նեղել Եգիպտոսը կամ Ալճերիան։

Ճիշդ է թէ Իտալիա հերոսական ճիգեր ըրաւ իր անտեսական ինքնաբաւութեան համար, — այսպէս յաջողեցաւ լինիիթի արտադրութիւնը բարձրացնել (թոնայի հաշիւով) 380 հազարէն 1,220,000ի, ածուխի արտադրութիւնը՝ 330,000էն 875,000ի, երկաթի արտադրութիւնը՝ 525,000էն 1,110,000ի, փիրիթի արտադրութիւնը՝ 732,000էն 955,000ի, եւ այս՝ հինգ տարիներու ընթացքին (1933—1938)։ Բայց որովհետեւ աշխարհագրութիւնը կը պատճառէ իր ինքնաբաւ գոյութեան՝ դատապարտուած է հարկատու մնալու օտար կամ արտաքին շուկաներու, — արդարեւ իր ներածումներու հարիւրին 70ը (միս, ճարպ, հիւսուածեղէն, քարածուխ, քարիւղ, հումխէժ, երկաթ, պղինձ, անագապղինձ) կը ստանայ Ճիպրալթարի կամ Սուէզի ճամբով։ Ասոր համար է որ Իտալիա իր հայեացքը ուղղած է, վերջերս, դէպի Պալքանները եւ Սեւ ծով, բայց այդ ճամբուն վրայ, խաղաղութեան թէ պատերազմի ժամանակ, նստած է մեծ [illegible], իր հզօր զինակիցը, որ փլւրանքներ միայն պիտի ձգէ ինքնիրմէն... եթէ անշուշտ տեղի ունենայ։

Այսպէս, իտալական անտեսութեան բերանը մեծ մասով ուղղուած է դէպի ծով, — ծովէն է որ պիտի ուտէ, ծովէն է որ պիտի շնչէ։ Մուսոլինի քանիցս յայտարարեց ատիկա, եւ այդ ըմբռնումով էր որ ուժ տուաւ Իտալիոյ ծովային առեւտրական ու պատերազմական պահանջներուն։

Վասնզի, ծովէ՛ն է որ Իտալիա պիտի ուղղէ իր առաջին հարուածները. Սարտենիա, Սիկիլիա, Փանթէլէրիայի փոքրիկ կղզին իրեն կը շնորհեն նպաստաւոր դիրք մը յարձակելու համար Հնդկաստանի ճամբուն վրայ։ Այդ կէտերէն է որ պիտի մեկնին իր չանթահարիչ կրակները, — Սփեցիայէն, Մառէլէնայէն եւ Քալյիարիէն՝ դէպի հիւսիս-արեւմուտք, Սարտենիոյ եւ Սիկիլիոյ քիթէն՝ դէպի հարաւ կամ հարաւ-արեւմուտք։ Իր օդանաւերը եւ սուզանաւերը այդ կայաններէն անակնկալ յարձակումներ պիտի փորձեն թշնամի պետութեանց կայսերական ճամբաներուն կամ նաւային կայաններուն վրայ։ Շնորհիւ իր աշխարհագրական դիրքին, պիտի կարենայ ոչ միայն պաշտպանել Տիւրէնեան եւ Յոնիական ծովերու մէջ իր ապահովութիւնը, այլ եւ գաղտնի պահել իր նաւային շարժումները այդ ծովերուն մէջ։ Ու դեռ, Քալյիարիէն ու Թրափանիէն, որոնք նետի պէս երկարած են առաջինը 270, երկրորդը 140 մղոն դէպի Միջերկրականի բացերը, կրնայ լըրտեսել թշնամիին յարձակողական շարժումները։ Ոչ Թուլոնը ունի այդ առաւելութիւնը, ոչ ալ Պիզէրթը, կամ Մալթան, որ իտալական ծովեզերքին շատ մօտիկ ըլլալով՝ պիտի ռմբակոծուի անընդհատ։

X

Եթէ յարձակողական տեսակէտով այսքան առաւելութիւն կը ներկայացնէ Իտալիոյ աշխարհագրական դիրքը, պէտք չէ մոռնալ որ նոյնքան ծանր վտանգներ կը սպառնան իր ծովեզերքներուն։ Բոլոր իտալական նաւահանգիստները ենթակայ են օդանաւային ռմբակոծութեան սպառնալիքին, — բայց նաւահանգիստներ են, ընդարձակ չեն եւ երբ պայթում է օդը՝ հեռուէն տեսանելի։ Եւ յետոյ իտալական նաւատորմին դիրքը կը նմանի խրամներուն մէջ կառչող զինուորին, — նաւահանգիստէն դուրս ելած պահուն իսկ յարձակուած պիտի ըլլայ։

Թշնամի նաւային ուժերը նպաստաւոր կացութեան մէջ կը գտնուին։ Ճիշդ է որ Թուլոնի, Պէրի, Սէն-Թրօփազի, Աժաքսիոյի, Պիզէրթի նաւահանգիստները եւս այնքան ենթակայ են թշնամի օդանաւերու յարձակումին, որքան Սփեցիան, բայց անգլիա-ֆրանսական նաւատորմը սահմանուած չէ բանտարկուելու իր կայաններուն մէջ։ Անոնք կրնար յարձակիլ եւ հեռանալ մինչեւ Փորթ-Սայիտ եւ Հայֆա, կամ Մէրս-էլ-Քէպիր ու Ճիպրալթար։ Վերջապէս անոնք կրնան փակել ոչ միայն Եթովպիոյ, այլ եւ Լիբիոյ ճամբան։ Այդ պարագային մայր-հայրենիքէն մեկուսացուած իտալական բանակը չի կրնար դիմանալ երկար։ Կը խեղդուի։ Ըսինք արդէն որ Իտալիոյ մայր հողը եւս կրնայ տուժել անտեսական այս պաշարումէն, առանց սակայն ձեռք բերելու վճռական պատերազմներ, որովհետեւ իտալական օդանաւերը չեն կրնար Քալյիարիէն թռչիլ երթալ մինչեւ Ճիպրալթար (720 մղոն), մինչեւ Օրան (480 մղոն)։

Անգլիա-ֆրանսական նաւային ուժերը, ուրեմն, գործելու մեծ ազատութիւն պիտի ունենան Միջերկրականի երկու ծայրերուն մէջ։ Ասիկա ըսել չէ թէ պիտի չգործեն Միջերկրականի կեդրոնական մասին մէջ։ Որքան ալ մեծ ըլլայ օդանաւային յարձակումներու վտանգը, ասիկա պատճառ մը չէ որ սուզանաւերը եւ թեթեւ մարտանաւերը փակուած մնան Մալթայի, Պիզէրթի, Աժաքսիոյի, [illegible] մէջ։ Մալթա փուշ մըն է իտալական միջին մէջ մտած. վտանգ մը Իտալիոյ փոխադրութիւններուն համար դէպի Լիբիա կամ Ալպանիա։

Ճիշդ է որ ֆրանսական նաւային ճամբաներն ալ, Թունուզէն, մինչեւ իսկ Ալժէէն Սէթ եւ Մարսէյլ, կարելի չէ օգտագործել բնականոն պայմաններու տակ, նոյնիսկ եթէ այդ ճամբուն վրայ երթեւեկեն «Վիլ տ'Ալժէ»ի նման մեծ շոգենաւեր։ Ընդհակառակն շատ վտանգ չի սպառնար Օրան — Սէթ գծին։ Եթէ Պալէարեան կղզիները, իտալա-սպանական գաղտնի դաշինքի մը հետեւանքով, սպառնան այդ գծին, օգնութեան պիտի հասնին Ճիպրալթարի, Օրանի եւ Մէրս-էլ-Քէպիրի զինուորական կայանները, որոնք ներկայիս կը պատրաստուին ամէն հաւանականութեան դէմ։

Ենթադրենք թէ Միջերկրականեան հաղորդակցութիւնը անկարելի դարձաւ բոլորովին, — այդ պարագային անգլիա-ֆրանսական շոգենաւերը պիտի կրնան օգտագործել Քազալանքան եւ իր մօտիկ նաւահանգիստները։ Այս ճամբուն անպատեհութիւնն այն է որ երկար է, — Միջերկրական գիծը 400-500 մղոն է, իսկ Ատլանտեան գիծը, Քազալանքայէն Պորտօ, երեք անգամ աւելի երկար, ինչ որ պիտի հարկադրէր գործի դնել աւելի մեծ շոգենաւեր։ Ճիշդ է, թէ սպանիական ծովեզերքներուն դիմացը, Ովկիանոսին մէջ, սուզանաւերը պիտի սպառնան, գէթ պատճառ պիտի դառնան որ այդ ճամբուն պաշտպանութեան յատկացուին ուժեր որոնք կրնային օգտակար դառնալ այլ ճակատներու վրայ։ Ինչ որ ալ ըլլայ, անգլիա-ֆրանսական նաւատորմը մեծ առաւելութիւններ ունի Միջերկրականի մէջ, — կրնայ ապաստան գտնել ափրիկեան ծովեզերքին առջեւ, դէպի արեւելք եւ դէպի արեւմուտք։ Իտալական նաւատորմը զըրկուած է այդ ապաստաններէն, եւ իր իսկ նաւահանգիստներուն մէջ սահմանուած է մղել հիւրամային պատերազմ մը, որ չի կրնար երկար տեւել, երբ պաշարումը շարունակուի ամիսներով։

(*) Ֆրանսական կառավարութիւնը վերջերս հիմնեց երեք կարեւոր ձեռնարկներ, — ազգ. պաշտպանութեան դասընթացք մը Քաղաք. Գիտութեանց վարժարանին մէջ, Քոլէժ մը զին. բարձրագոյն ուսման համար, եւ այս պարբերաթերթը, որու անունը կը բացատրէ նպատակը։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ԵՐԳԻԾԱԿԱՆ

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ

Համայնավար պաշտօնաթերթեր «Փրաւտա» եւ «Իզվեստիա» կը ներկայացնեն ժանրաժան նկարագրութիւնները Գերագոյն Խորհուրդի մէկ նիստին, որուն մէջ օրակարգի նիւթ եղած է երկրին ելմտացոյցը։ Ու ժողովականները, այդ առթիւ, ըրած են երկարաշատ ելմտական բանախօսութիւններ։

Ամբողջ սրահը թիւերու մէջ, գումարումի, հանումի, բազմապատկութեան եւ բաժանումի մէջ։

Ու կոպէկ եւ ռուբլի։

Պէտք էր մթնոլորտին մէջ դնել քընարական երանգ մը, բանաստեղծական երանգ մը, ներդաշնակութեան ոլորտ մը։

Վերջապէս հարկ էր որ «ելմտական բանախօսութեան» յաջորդէր... ելմտական բանաստեղծութիւնը։

Պիտի ըսուի որ կարելի՞ է միթէ երգել երկրի մը ելեւմուտքը։ Պիտի ըսուի թէ կարելի՞ է թուանշանները քնարերգութեան նիւթ ընել։

Խորհրդային աշխարհին մէջ ամէն բան կարելի է... բանաստեղծութեամբ։

Մոռնալու չէ որ ժամանակ մը բանաստեղծական նիւթ ըլլալով կային հետեւեալները

— Գիւղ, առուակ, վարդ, սիրուհի, զեփիւռ, լուսին, աստղ, լիճ, հիւծախտ, ախ ու վախ, ափսոս, հառաչ, հոգ, արցունք, հոգեվարք, մահ, գերեզման, յիշատակ։

Վերջը եկան սոցիալիստ-ռէալիստները եւ նոր նիւթեր տուին բանաստեղծութեան, ինչպէս՝

— Քաղց, զրկանք, տանջանք, բանուոր, աշխատանք, չոր հաց, գործադուլ, խղճուկ բաճկոն, պատռած տաբատ, շահագործում, ըմբոստութիւն, ութժամեայ աշխատանք, վաղը, մեծ օրը, արշալոյս, զանգուած, յաղթանակ, [illegible], նոր [illegible]։

Ետքը եկան փութուրիստ-ֆաշիստները եւ նորանոր նիւթեր տուին բանաստեղծութեան. Ահա քանի մը հատը անոնցմէ.

— Սաւառնակ, մեքենայ, ընդծով[illegible], հրասայլ, ինքնաշարժ, ռազմանաւ, ական, [illegible], այեր, [illegible], բարձունք, անդունդ, երկաթ, պողպատ, ձգախէժ, սոսինձ, պղինձ, հում նիւթ, նոր գիւտ։

Վերջը եկան պրոլէտ գրողները ու նորագոյն նիւթեր տուին բանաստեղծութեան՝ ինչպէս.

— Տրակտոր, [illegible], կոլխոզ, [illegible], օֆօ, մոֆօ, թօթօ, պաֆօ, կաֆօ։

Տարի մըն է, Խորհրդային Միութեան բոլոր հանրապետութիւններու բոլոր բանաստեղծները, վիպասանները, աշուղները եւ երգիծաբանները միակ նիւթի մը մասին կը գրեն.

— Ս Տ Ա Լ Ի Ն...

— Ժողովուրդներու հայր Ստալին...

— Արեւներու արեւ Ստալին...

— Տիեզերական Ստալին...

— Աստուած Ստալին...

Հիմակ ամենանորագոյն նիւթն է բանաստեղծութեան.

— Մէկ միլիառ կոպէկ դուրս.

— Տասը միլիառ ռուբլի ներս։

— Երկու միլիառ մ'ա,

— Յիսուն միլիառ առ'ը,

— Հարիւր միլիոն ելք,

— Հարիւր միլիոն մուտք...

Ու երեւանեան-բանաստեղծ մը, ընկեր Լէպէտէվ-Կումաչ, Գերագոյն Խորհուրդին մէջ, կը լարէ քնարը ու կը սկսի արտասանել հետեւեալ քերթուածը, բառ «Իզվեստիա»յի, «Փրաւտա»յի եւ ուրիշ խորհրդային թերթերու.

Ահաւասիկ առաջին տունը այդ [illegible] բանաստեղծութեան.

«Բանաստեղծի մը համար ելեւմուտքը
բանաստեղծական նիւթ չի կարծուիր.
Ցուցակներն ու թուանշանները,
Ելքերն ու մուտքերը
Սակայն կը պահեն իրենց մէջ
Քերթուած մը,
Որ գրուած է մեր ժողովուրդին
կողմէ։
Այս քերթուածին զանազան
գլուխները,
Բանախօսները, այսօր, մեզ ներկայացուցին.
Այդ թիւերը մեզ կը հաղորդեն
Ստալինեան յաղթանակը,
Եւ կը պատմեն իրենց հրաշալի
Ու ճշմարտագոյն պատմութիւնը։»

Երեւանեան-բանաստեղծը հազիւ թէ այսքանը կը կարդայ արտասանելով, Գերագոյն Խորհուրդին մէջ փոթորիկ մըն է կը փրթի։ Ահագին աղմուկ, իրարանցում...

Ի՞նչ, ըմբոստութի՞ւն, բողո՞ք, գիտողութի՞ւն կը կարծէք...

Որքա՛ն միամիտ էք...

Փոթորիկ մը ծափահարութեան, մրրիկ մը «կեցցէներու», ալեկոծութիւն մը «հուռաներու»։

Կը շարունակէ օրուան պաշտօնական քնարերգուն։ Կուտանք այդ քերթուածին քանի մը մասերը.

«Նոր ելեւմուտքին մէջ կը փայլի
Մոսկուան,
Լուսեղէն շողերով Քրեմլինի.
Ընդարձակուած է Մոսկուան,
Ամենալուսեղէն քաղաքը աշխարհի,
Մոսկուայի անունը, անունն է
համայնավարութեան։
Ելեւմուտքը։ Այս բառին մէջ
Տեսանելի ոչ մէկ հրաշալիք կայ,
Բայց ան կը լուսաւորուի
Նոր տեսակ ճառագայթումով
Եթէ ըսենք «Ստալինեան
ելեւմուտք»։
Դրացի, ով որ ալ ըլլաս,
Համարձակէ եթէ կրնաս,
Երկարել թաթը մեր երկրին վրայ...
Իւրաքանչիւր կոպէկ պիտի վերածուի
գնդակի,
Ալ կրնաս երեւակայել թէ ի՛նչ պիտի
ըլլայ ռուբլին...
...Մեր ելեւմո՛ւտքը. ակումբներ են,
Հասարակաց պարտէզներ,
Անտառներ, նոր դպրոցներ,
Եւ նոր հիւանդանոցներ,
Միութեան ելեւմուտքը, յաւելումն է
Մեր զօրութեան,
Պաշտպանողական պատրաստութիւնը
Մեր ռազմաճակատներուն։»

Ժողովուրդներու հանճարեղ մեծ Ստալին՝ խիստ իմաստուն բան մը ըրած պիտի ըլլայ՝ եթէ հրամայէ որ նոր ելեւմուտքին մէջ պէտք եղած վարկը տրամադրեն, նոր շինուելիք հիւանդանոցներուն կողքին, անհուազն քանի մը հազար ալ յիմարանոց շինելու համար։

Հինէն ի վեր, շատեր, «բանաստեղծ» բառին հոմանիշ կը դնէին «խենթ» բառը։

Կամաց կամաց կը սկսիմ իրաւունք տալ իրենց, քանի կը կարդամ խորհրդային քերթողներու գործերը։ Տարբերութեամբ մը սակայն։ Այս քերթողները մեր գիտցած համակրելի խենթերը չեն, այլ [illegible] փախուկներ։

Ուրեմն կառուցանենք սոցիալիզմը կառուցանելով յիմարանոցները։

Շղթայենք եւ բանտարկենք բանաստեղծները, փրկելու համար Բանաստեղծութիւնը։

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Դուինի պեղումները

«Պրաւդա» կը հրատարակէ (7 [illegible]) այս խորագրին տակ, պատմական գիտութեանց տոքթոր [illegible] Աւետիսեանի հետեւեալ յօդուածը —

Երեւանի Գիտութեանց Ակադեմիան երեք տարիէ ի վեր հնագիտական պեղումներ կը կատարէ հին եւ միջնադարեան Հայաստանի մշակութային մեծագոյն կեդրոն՝ Դուինի մէջ։

Յայտնի է, որ Դ. դարու կէսերուն հայ Արշակունի թագաւորները Արտաշատէն Դուին փոխադրեցին իրենց մայրաքաղաքը։ Այնուհետեւ Դուինը արագօրէն կ'աճի։

Հայոց թագաւորութեան անկումէն ետք (428—429), երբ Հայաստանի արեւելեան մասը կ'անցնի Պարսկաստանի, Դուինը կը դառնայ հայ ժողովուրդի ազատագրական շարժման կեդրոնը։

Դուինի մէջ սուրբ քարով կը կառուցուին ճարտարապետական խոշոր շէնքեր՝ ինչպէս Ս. Գրիգորի տաճարը եւ ուրիշներ։ Այդ շէնքերը իրենց գեղեցիկ ճարտարապետութեամբ ու [illegible] կը զարնեն ու նորութիւն կը մտցնեն հայ արուեստի պատմութեան մէջ։ Դուինի պատմութիւնը անքակտելի կերպով կապուած է հայ ժողովուրդի պատմութեան հետ։

Հայ ժողովուրդի անկախութեան, ազատութեան, լեզուի, մշակոյթի [illegible] ամբողջ պայքարը կապուած է Դուինի հետ։

Հայոց ապստամբութիւնները Սասանեան իշխանութեան դէմ (451, 482, 483 եւ 572 թուականներուն) եւ յետագային Արաբներու դէմ [illegible] մասնակցութեամբ հայկական դիւցազներգութեան ստեղծումին, ինչպէս «Սասունցի Դաւիթը», որու հազարամեակը պիտի տօնուի այս տարի։

Թէեւ Դուինը, Դ. դարէն սկսած մինչեւ Մանկոլներու արշաւանքը, եղած է միջազգային թրանզիթ առեւտրական մեծագոյն կեդրոններէն մէկը, ծանօթ է միաժամանակ [illegible] գործունէութեան մէջ, իբրեւ անտեսական կարեւոր գործօն մը, ուր խաչաձեւուած էին Արեւմուտքի եւ Արեւելքի մշակոյթները։ Դուինի պատմութիւնը սակայն յայտնի կը դառնայ միայն հիմա, երբ պեղումները կը շարունակուին։

640ին աշնան, Արաբները յանկարծ կը խուժեն ու կը գրաւեն Դուինը եւ այնուհետեւ Դուինը կը դառնայ արաբ մարզպաններու մայրաքաղաքը։

Հայաստանի մէջ Արաբներու կողմէ հաստատուած դաժան կարգերը եւ ծանր տուրքերը պատճառ կը դառնան Հայերու ապստամբութեանց Արաբներու դէմ։ Դուինը գրեթէ միշտ եղած է խլրտումներու կեդրոն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (174)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Եւ որովհետեւ երկրի խաղաղ դըրութիւնից կախուած ունէր նաեւ դըպրութեան ու արուեստի բարգաւաճումը, ուստի Հայաստանի այն վանքերը, որոնք խռովութեան օրերից արդէն ամայացել եւ չաւերն էլ աւերուել էին, նորէն սկսան շէնանալ եւ բարեկարգուել։ Որովհետեւ այս ու այն կողմերը փախած կամ տարագիր եղած առաջնորդներն ու միաբանները նորէն դարձան դէպի իրանց ուխտերը, աւերածները նորոգեցին, քանդածները շինեցին, միաբանակիցներ ժողովեցին եւ փութաջան աշխատութեամբ սկսան այդ վանքերում ուսումն ու դպրութիւնը ծաղկեցնել։ Եւ որովհետեւ Հայոց վանքերը Մեծն Ներսէսի եւ Ս. Սահակայ օրերից բռնած՝ դպրութիւն տարածելուց եւ ժողովրդի հոգեւոր պէտքերը հոգալուց զատ՝ պաշտօն ունէին նաեւ աղքատները խնամելու, հիւանդները դարմանելու, օտարները ժողովելու եւ այլն, ուստի այդ վանքերից շատերում հիմնուեցան նաեւ որբանոցներ, հիւանդանոցներ, հիւրանոցներ եւ ուրիշ կարեւոր ապաստարաններ։

Այդ բոլոր հասարակական հաստատութիւններին հովանաւորում էր ինքը Աշոտ Թագաւորը՝ ոմանց նպաստելով արքայական գանձարանից, ոմանց կալուածներ նուիրելով, ուրիշներին հասոյթներ սահմանելով եւն. եւն.։

Այդպիսով Աշոտ Թագաւորի օրով ոչ միայն եղած վանքերը բարեկարգուեցան, այլեւ նորերը հիմնուեցան եւ ծաղկեցին. ինչպէս օրինակ՝ Աշոցունեաց գաւառի Կամրջաձորի վանքը, որ 300ից աւելի միաբաններ ունէր։ Նոյն գաւառի Կապուտաքարի վանքը, որ յայտնի էր իւր յառաջադէմ վանականներով։

Շիրակ գաւառի Հոռոմոսի վանքը, որ նշանաւոր եղաւ իւր հիւրանոցով, ուր կարօտեալները ոչ միայն կերակուր, այլեւ հանդերձներ էին ստանում։ Նոյն գաւառի Դպրեվանքը, որ անշուշտ հայկական դպրութիւնը գեղեցկացնելու եւ ծաղկեցնելու համար նոյն անունն ստացաւ. Դերջան գաւառի Ծլաձորի վանքը, որ Սիւն անուամբ մի ճգնաւոր շինեց, որով ապացուցանում էր թէ՝ երկրի մէջ տիրող խաղաղութեան շնորհիւ, ո՛ր աստիճան հոգեկան գործերով պարապելու եռանդը զարգացել էր։ Այդպիսի ուղեւորութեան արդիւնք էին Խորբերդ գաւառի Մոխրաւանքը, Կարնոյ Հնձուց մենաստանը, Վայոց ձորի Ցախնաց վանքը, որոնք յայտնի եղան իրանց շինարար միաբանութիւններով. եւ վերջապէս Ռշտունեաց գաւառի Նարեկայ վանքը, որ հայ ազգին տուաւ փիլիսոփայութեան եւ բանաստեղծութեան մէջ յայտնի վարդապետներ։ Ինչպէս օրինակ՝ Անանիա Նարեկացուն, որ Թոնդրակեցւոց յաղթահարին եղաւ եւ աստուածային ողբերգակ Գրիգոր Նարեկացուն, որ իւր բանաստեղծական անզուգական հանճարով կարողացաւ արժանապէս երգել Ահաւոր Յաւիտենականի զօրութիւնն ու բարութիւնը, որի հոգեբուխ աղօթքները դարուց ի դարս մրմնջացին Հայոց բարեպաշտները...

Եւ սակայն խաղաղութեան տարիների բերած անդորրութիւնը չթուլացրեց թագաւորի քաղաքական եռանդը։ Նա թէպէտ մեծ ուշադրութիւն դարձրեց երկրի ներքին բարեկարգութեան վրայ, որի մէջ եւ գըտնում էր ժողովրդի իսկական երջանկութիւնը, այսու ամենայնիւ բարձի թողի չարաւ նաեւ արտաքին թշնամիներից քաղաքը պաշտպանելու միջոցները։ Որովհետեւ գիտէր որ իւր երկիրը շրջապատուած է անկիրթ եւ բարբարոս դրացիներով, որոնք եթէ ոչ այսօր, գուցէ վաղը յարձակուէին իւր վրայ, եթէ իմանային որ ինքը զուրկ է պաշտպանութեան միջոցներից։

Այս նպատակաւ արքայական բանակը զօրացնելու գործը իշխան Մարզպետունուն յանձնելով՝ ինքն զբաղուեցաւ արքայական գահի համար ապահովագոյն մի կայան ընտրելու եւ արհեստի ամէն կատարելութեամբ նրան ամրացնելու գործով։ Որովհետեւ Երազգաւորսը զուրկ էր անհրաժեշտ ամրութիւններից, իսկ Դուինն ընդարձակ դաշտի վրայ լինելով՝ մեծ ույժ էր պահանջում պաշտպանելու համար։

Եւ որովհետեւ Վանայ անառիկ բերդի պատկերը չէր հեռանում թագաւորի աչքի առաջից, ուստի նա մտածում էր այնպիսի մի ամրութիւն, եթէ չգտնուի իսկ, ստեղծել իր երկրում, որպէսզի իւր նախորդների կրած նեղութիւններից ընդմիշտ ազատ մնայ ինքը։

Այս դէպքում, ի հարկէ, նա խորհուրդ արաւ Գէորգ Մարզպետունու հետ, որ ռազմագիտական փորձառութեան հետ միասին քաջածանօթ էր, մանաւանդ, Հայրենի երկրին եւ առ ամէնից յարմար եւ բնական ամրութիւններով օժտուած տեղը՝ Վանանդ գաւառի Կարս քաղաքը ցոյց տուաւ, որ նորա ասելով, կարող էր գահի համար ապահով ու փրկաւոր կայան դառնալ։

Այդ բերդաքաղաքը հին ժամանակներում պատկանում էր քաջազգի Վանանդացւոց նախահայրերին։ Բայց բուն սկզբնաւորութիւնն անյայտ էր մարդկանց եւ, հարկաւ, վերաբերում էր անյիշատակ ժամանակներին։ Նա բազմած էր ուղղակի Վանանդ գաւառի սրտում, Կարուց գետի վրայ եւ օժտուած էր բնական շատ մի ամրութիւններով։

Արեւմտեան եւ հիւսիսային կողմերից նրան արմնկաձեւ պատում էր գետը, որ ունէր խոր յատակ եւ ժայռապատ ափունք, որոնք եւ քաջապէս պաշտպանում էին նրան այդ կողմից։ Իսկ արեւելեան եւ հարաւային կողմից բարձրանում էին պարիսպներ եւ ժայռաշէն աշտարակներ, որոնք եւ կազմում էին այդ կողմի ամրութիւնները։

Քաղաքի հիւսիս-արեւելեան անկիւնում գտնւում էր միջնաբերդը, որ բարձր եւ անհասանելի քարափանց վըրայ թառած, պաշտպանւում էր միայն բնութեան ստեղծած ամրութիւններով, այն է՝ երկու կողմից գետի խորայատակ հունով եւ առապար ափերով, իսկ միւս կողմից ուղղաբերձ եւ պարսպատ ժայռերով, որոնք անմատչելի էին դարձնում նրան նոյնիսկ ճարպիկ քարագնացներին։

(Շար.)

Սասունի ապստամբութեան ժամանակ 850—852ին Յուսիփ լեռնական – ները կը յարձակին Մուշ քաղաքի վրայ, կը սպաննեն արաբ հրամանատար՝ Յուսուֆ Աբուսէթը։ Այդ շրջանին Դուլին խիստ կերպով կը տուժէ արաբ պատժիչ զօրախումբին կողմէ։ 893ին երկրաշարժը Դուինը կը վերածէ աւերակոյտի։

Ցեխապատին քարի աւերակներու վրայ կը կառուցուին աղիւսէ շէնքեր կամ գարղարանքներով, որոնց մէկ – կաւէ գարղարանքներով, որոնց մէկ – նագործները երեւան հանուած են վերջին պեղումներու ժամանակ։

Դուինի վերջին շրջանը պէտք է համարել Մոնկոլներու արշաւանքը, երբ կարուն քաղաքը արդէն անմարդաբնակ էր եւ անոր աւերակները գերեզմանի տպաւորութիւն կը ձգէին։

Դուինի աւերակները կը գտնուին Ղամարլուի շրջանին մէջ, Երեւանէն ոչ շատ հեռու դէպի հարաւ։

Քաղաքը կը գրաւէր մեծ տարածութիւն մը, զոր ներկայիս կը գրաւեն քանի մը գիւղեր, այգիներ եւ բամբակի արտեր։

Ընդարձակ շէնքը, որ երեւան հանուեցաւ պեղումներու ժամանակ, առաջիններու կողմէ կողոպտուած, մասամբ աւերուած է, գունաւոր խճանկարի մնացորդով, որուն կաւէ կառոյցին մէջ գտնուած են արաբական տառերով կնիքի հետքեր։

Մեր պեղումներուն կեդրոնը եղած է երկու եկեղեցիներու տարածութիւնը նախկին Ս. Գրիգորի (պեղուած Լալայեանի կողմէ 1912ին) եւ վերջին [illegible] մայր-տաճարը Սոյն տաճարի պեղելու ժամանակ պարզուեցաւ, որ բոլոր շէնքերը, որոնց մէջը ունի մեծ ունի ղահլիճ մը ութ սիւներով, եւ յարակից կառուցուածքները կը կազմեն մէկ ամբողջութիւն։

Սոյն յիշատակարանին պատերը կառուցուած են ամուր շաղախէ եւ յղկուած սեւ տուֆէ։ Ցատկապէս ալքի կը դառնեն վիմագրական տեղեկութեան այդ սրահի սիւներու խոյակները։ Շէնքերը ծածկուած են ձեւաւոր կղմինտրով զանազան ձեւերու թեամբ ու ձեւով։ Մէկ քանիներուն վրայ կան հայկական հին մակագրութիւններ, որոնք լոյս կը սփռեն այդ յիշատակարանին պատմութեան վրայ։

Պեղումներէն հանուած իրեղէններուն մէջ կը գտնուի թանկարժէք եւ հազուագիւտ ոսկեայ ապարանջան մը, որու վրայ կախուած են հարիւր ոսկեայ ծոպեր։

Դուինի պեղումները պիտի շարունակուին երրորդ հնգամեակի ընթացքին։

« ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ »

«Իւմանիթէ» հաղորդելէ վերջ թէ երոպական գրականութենէն բազմաթիւ դասական գործեր թարգմանուած են, Խորհ. Միութեան մէջ, այլ լեզուներու կարգին՝ հայերէնի, կը հրատարակէ նաեւ աղուոր նկար մը, անդրծագործութիւն Ալոյս Մամախեանի, որ պիտի զարդարէ «Սասունցի Դաւիթ» ստեղծագործութեան ժողովածուն, — այս մաթիւ՝ «Իւմանիթէ» ծանօթ գիւցազներգութեան անունը կուտայ ռուսական ձեւով, «Դաւիթ Սասունցի»։

ՀԱՐՑԱՐԱՆ

Առաջարկ մը

խրեւ տնտեսական ծրագի

«Յառաջ» խմբագրականով մը արտայայտեց ընդհանուր փափաք մը,— հիմնական ձեռնարկի մը յառկացնել հանգանակուած գումարը։ Ուրիշ խօսքով՝ օգնութեան գործին տալ ոչ թէ ողորմութեան, այլ ազգային աշխատանքի ձեւ։

Մեր նպատակն է, հանգանակութեան հետ զուգահեռաբար, հաւաքել ու հրատարակել այնբոլոր առաջարկները եւ ծրագիրները, որոնք կը բխին մեր ժողովուրդին այնքան փորձեր տեսած կեանքէն։ Գաղթականներու դժնդակ կեանքի. մարմինին կը մնայ կարդալ, ուսումնասիրել եւ իր հարկին օգտագործել այդ ծրագիրները եւ առաջարկները։

Հարցարանին առաջին պատասխանը եկաւ Փոն տը Շէրիւէն։ Շատ պարզ, — իբրեւ հացագին՝ բաշխել հաւաքուած գումարները։ Բայց հացագինի համար բաւական չեն նոյնիսկ միլիոնները։ Անհրաժեշտ է գործ ճարել նախ, — այդ տեսակէտէն մեկնելով Զ. Ո. Միութիւնը կ'առաջարկէ հիմնել տիպար գիւղ – ագարակ մը։

Այդ ագարակը թէ հացագին է եւ թէ աշխատանք, թէ սրուան ժառանգութիւնները կը փարատէ եւ թէ ապագան կը լուսաւորէ։ Ձեռնըմախ կեղը. Մարմինը եթէ գործէ առանց ծրագրի, եթէ գոհանայ դիւրին գործով մը՝ հասած դրամը բաշխելով, այն ատեն գաղթականներուն ժեծամասնութիւնը պիտի թափի, վաղը, քաղաքներուն մէջ եւ պիտի դառնայ մանրավաճառ, այսինքն ազգային ծիսան տարր։ Ընդհակառակն հողին կապելով զանոնք՝ կ'ունենանք ազգային հաստատուն տարր մը, որ կ'ապրի իր աշխատանքով եւ արտադրութեամբ՝ առանց բեռ ըլլալու հանրային կազմակերպութիւններու, յետոյ մեզնց կ'ունենայ, կուշտ փորով, զբաղելու իր երախաներու կրթութեամբ՝ դպրոց մը բանալով ագարակին մէջ, իր աշխատաւորներուն մտաւորական զարգացումով՝ ընթերցարան մը բանալով դպրոցին կից։

Այս ծրագիրը կարելի է տակաւին մշակել, — Ֆրանսայի մէջ ունինք նախատարրը մտաւորականներ, որոնք գիւղատնտեսութեամբ կը զբաղին։ Իբրեւ մասնագէտ՝ կրնան ցոյց տալ այս ծրագրին առաւելութիւնները եւ ժխտութիւնները։

Այդ երիտասարդ մտաւորականներէն մին, ընկ. Սիրակ Սիսլեան նամակով մը կը յայտնէ թէ համաձայն կը մնայ մեր տեսակէտներուն։ Կը հրատարակենք այդ նամակը, սպասելով որ գործնական ձեւ տայ իր գաղափարներուն եւ խորհուրդին։

Յետոյ պիտի հրատարակենք ուրիշ առաջարկներ։

×

Ցաճախ կը խօսին, եւ այն ալ հրապարակով, ֆրանսահայութեան տնտեսական մասին։ Ցաճախ խօսուած է նաեւ «անգործութենէ» տառապող հոգեբանութեան մը մասին, որ ընդհանուր է։ Հայրենիքին ծառայելու մեր եռանդը պահելու համար առարկելի չունինք։ Բնաւ զարմանալու չէ, երբ հայրենասէր Հայը այդ եռանդը պահելու համար «գործ» պահանջէ։ Այսօր այդ աւիւնը տրուեցաւ, — «պաղպաղակուած» հայութիւնը ցոյց կուտայ իր հայրենասիրական զգացումներուն ուժգնութեան չափանիշը։ Ուրախ է «Յառաջ» եւ յուզուած, կարծեմ քիչ մըն ալ զարմացած, որ կործանածէն աւելի հայ մնացած է Հայը։

Անէն առաւօտ անհամբեր կը սպասեմ Յառաջին (մինչ ալ սպասած եմ Յառաջին, որովհետեւ միակ կապն է որ մեզ կը միացնէ հոգիով՝ հայութեան եւ հայրենիքին), եւ առաջին նայուածքս կ'երթայ հանգանակութեան ցանկին, ընդհ. գումարին։ Եւ ինձ հարց կուտամ, թէ արդեօ՞ք գաղութս դրաւական պատասխանատուութիւն, գոհողութեան ոգի պիտի գտնէ հայրենիքը մեր շարքերուն մէջ։ Թէեւ քիչ մը թերահաւատութիւն կը յաճենայ մէջս, բայց վերջին եզրակացութիւնս այն է՝ թէ հաւատացեալներու բանակին ոգեւորութիւնը այնքա՛ն մեծ պիտի ըլլայ եւ ստեղծուած միթնոլորտը այնքան ջերմ, որ գաղթականները պիտի խառնուին հաւատացեալներու բանակին, հոսանքին տարուած, եւ պիտի ունենանք Ցնռաջի հանգանակութեան ստեղծած պատկերը, որ այնքան ոգեւորիչ է եւ յուզիչ։

Հանգանակութեան թափը տեսնելով ուզեցի նամակով մը մտահոգութիւնս յայտնել հաւաքուած դրամին գործածութեան եղանակին մասին։ Շատ ուրախացայ կարդալով Ցառաջի խմբագրականները որոնք շատ շատերու մտահոգութիւնը պիտի փարատեն։ Դրամ հաւաքելը լաւ, բայց հաւաքուած դրամը իր նպատակին հասցնելը նոյնքան կարեւոր մտահոգութիւն մըն է։ Շնորհակալութիւն Ցառաջին, որ հանգանակութեան մասնակցողներու թարգմանը կը հանդիսանայ, հաւաքուած դրամը յաւագոյն ձեւով օգտագործելու իր թելադրութիւններով

Ս. ՍԻՍԼԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՄԵՐԻԿԱ

ՏԱՂԱՆԴԱՒՈՐ ՆԿԱՐԻՉ ՄԸ

Ամերիկեան թերթերը կը գրեն թէ նկարիչ Ժիրայր Զօթեան ներկայիս զբաղած է շարք մը որմանկարներու վրայ, որոնք պիտի զարդարեն Նիւ Հէյվընի Եունայթըտ Իլլիւմինէյթինկ ընկերութեան շէնքին կեդրոնավայրը։ Նոյն թերթը ընդարձակ յօդուած մը հրատարակած է ուր կը շեշտէ.

— «Զօթեան մասնաւորաբար ճարտար է ստեղծելու բաղադրեալ պատկեր մը, որ ցոյց կուտայ զարգացման շատ մը տարրեր, կեդրոնացուած կեդրոնական նիւթով մը։ Իր երկու որմանկարներուն մէջ ան կ'արտայայտէ լոյսին եւ ելեկտրականութեան պատմութիւնները։ Առաջինը ներկայացուած է կնոջ մը կերպարանքով. երկրորդը՝ մարդ մըն է, կարճ եւ զօրեղ։

Կ. Զօթեան 27 տարեկան է եւ մօտերս պիտի տայ իր ցուցահանդէսը։

ԾԱՑՐ. ԱՐԵՒԵԼՔ

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՑԵՐ

Խարպինէն (Մանչուրիա) Առաքէլ վարդապետ նամակ մը գրած է Երուսաղէմի պատրիարքին, որուն մէջ կ'ըսէ ի մէջ այլոց.

— «Այբերին անցած էի ձմեռը, ուր ունինք միայն 4—5 ընտանիք Հայեր՝ ցրուած Թոքիոյի, Եոքոհամայի եւ Քոպէի մէջ։ Այցելեցի բոլորին ալ։ Գացի օրհնելու գերեզմանը Տիկին Արզարի, որ մէկ տարի առաջ մեռած էր։ Այժմ Շանկայ եմ։ Քանի մը օրէն պիտի անցնիմ Կէնտափօ, Տայրէն եւ Թիէնցին ու յետոյ Խարպին։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Պոլսոյ պաշտպանութիւնը

Գրեցինք թէ Պոլսոյ մէջ կատարուած են օդային ռազմափորձեր։ Զօրաշարժի ճիւղին անօրէն՝ Հիւսամէտտին հետեւեալը յայտարարած է «Ճումհուրիէթ»ի. —

Այսօրուընէ սկսեալ՝ Պոլսոյ կուսակալութիւնը պիտի աշխատի ձեռք առնել օդային յարձակման դէմ անհրաժեշտ միջոցները։ Թրակիոյ մեծ ռազմափորձերէն վերջ, օդային տարմի մը փորձեր պիտի ընէ Պոլսոյ վրայ։ Իսկ քաղաքը, իր կարգին, պիտի պաշտպանէ ինքզինքը այդ յարձակման դէմ։ Հարիւրաւոր սաւառնակներու մասնակցութեամբ պիտի կատարուին երկու յաջորդական յարձակումներ։ Մէկը՝ ցերեկ ատեն, իսկ միւսը՝ գիշերը։ Երբ սաւառնակներու խմբակը հաղորդուի թէ թշնամի օդանաւեր կ'ուղղուին դէպի Պոլիս, պատրաստութիւնները անմիջապէս պիտի սկսին։ Գործի պիտի ձեռնարկեն նաեւ հրշէջ գունդերը եւ Կարմիր Մահիկը։ Կատարուած ուսումնասիրութեան մը համաձայն, թշնամի օդանաւերը սաւառնակայանէն Պոլիս կը հասնին 52 վայրկեանէն։ 52 վայրկեանի ընթացքին պիտի լրանան պաշտպանողական պատրաստութիւնները։

Սուլիչները, որոնք զետեղուած պիտի ըլլան զանազան թաղամասերու մէջ, ահազանգ պիտի հնչեցնեն։ Եթէ հարկ ըլլայ շոգենաւերու սուլիչները եւս պիտի սուլեն։ Ժողովուրդը, խումբերով, պիտի փոխադրուի մասնաւոր կամ ուրիշ գոց վայրեր։ Միջոցներ ձեռք պիտի առնուին նաեւ կազային յարձակումի, հրդեհի եւ ռումբերու դէմ։ Ամէն տուն պատրաստ պիտի ըլլայ իր միջոցները ձեռք առնել։ Տանիքները պիտի ծածկուին աւազով։ Նախատեսուած է, նոյնիսկ, կարգ մը թաղամասերու մէջ, ուր շէնքերը տախտակէ են եւ խիտ, տուներ փլցնել։ Ցերեկուան յարձակումին մաս կազմող սաւառնակները պիտի նետեն կիրով լեցուն թուղթէ պահարաններ, իսկ գիշերուան յարձակումին ատեն՝ հրթիռներ։ Պիտի կազմուին երիտասարդական խումբեր, որոնք պիտի գրուին Կարմիր Մահիկին եւ հրշէջներու հրամանատարութեան տրամադրութեանց տակ։

ՆՈՐԷՆ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒ. ԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

Պուքրէշի «Օրիան» հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ Պոլսէն. — Թրքական իշխանութիւնները տեղեկութիւններ ունին, որ իտալական ապայակոյտը կը շարունակէ զինուորական ուժեր կեդրոնացնել Տոդեկանեան կղզիներուն մէջ, Աճառոյու զինուոր հաճելու հաւաճակաճու թիւճ մը Նկատի ուեճճալով։ Լէրոս կղզին մէջ շինուած են շատ մը սաւառնակայանատեղեր, որոնք պէտքին պիտի հայթայթեն իտալական սուզանաւերուն։ Լէրոսի օտար եւ յոյն բնակիչներուն տեղահանումը կը շարունակուի։ Մեկնելու հրաման պիտի ըստանան նաեւ բոլոր այն օտարականները, որոնք կը բնակին միւս կղզիներուն։

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Զօր. Վէյկան, որ Լոնտոնի մէջ բանակցութիւններ կը վարէր անգլ. ապայակոյտին հետ՝ անգլիւթուրք զինուորական գործակցութեան շուրջ, Փարիզ եկած է։ Իսկ թրքական միւս պատուիրակութիւնը որ Ֆրանսա եկած էր, այցելած է «Մաժինօ»ի գիծը։ Երեք պետութեանց զինուորական բանակցութիւնները պիտի վերջանան սեպտեմբերի սկիզբը։

ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՀԱՇՈՒԵՏՈՒԱՐԸ

ՏԷՍԻՆ. — Սեբաստիոյ Նահանգային Ուսումն. Միութիւնս Ընկերակցութեանց հրամանագիր – օրէնքին հրատարակութեան առթիւ, ներկայ անդամներով ունեցաւ ընդհ. ժողով մը եւ քննուեցաւ պատրաստ դրամի գործածութեան խնդիրը։ Այս առթիւ առաջարկուեցաւ. 1— Քանի մը տարի անձեռնմխելի պահել դրամը, մինչեւ որ պարագաները թոյլատու ըլլան շարունակելու մեր գործունէութիւնը. — 2. Գումարը բաժնել ազգօգուտ ձեռնարկներու։ Թեր եւ դէմ վիճաբանութիւններէ վերջ, մեծամասնութիւնը որոշեց բաժնել դրամը։ Այս նպատակով ընտրուեցաւ երեք հոգինոց յանձնախումբ մը, — Յովակիմ Մատոեան, Միհրան Պարտաքճեան եւ Կ. Գալուստեան։

Յանձնախումբս իր պաշտօնը լրացուցած ըլլալով, պարտք կը սեպէ հրապարակաւ ներկայացնել իր հաշիւը հանրութեան։

Միութիւնս իր գործունէութեան ընթացքին օգնած է անկարող ոչ-անդամ հայրենակիցներու եւ արտասահմանի կամ շրջաններէ եկած դիմումներու. օժանդակած է հանգանակութիւններով, օգնած է անդամ կամ ոչ-անդամ հայրենակիցներու, հիւանդութեան ատեն, բարոյապէս թէ նիւթապէս, նպաստած է անգործ հայրենակիցներու, զանազան վէճերու խաղաղ լուծման, եւ վերջին անգամ ձեռնարկ մըն ալ փորձեց մանուկներու հայերէնի ուսուցման համար, բայց յաջողութիւն չգտաւ. ՙՎերջապէս ժամանակաւ է ազգ. տոներու։

Անհատական հաշուական պատկերը. —

Ընդհ. մուտք 15.776 ֆր. 45 սանթ.

Ելք՝ ազգային տօներու 186ֆր. 20ս. հիւանդանոց 552ֆր. 10ս., անգործներու 490, նպաստ 1462, ծաղկեպսակ 410ֆր. 50ս., դպրոցի 882.50, ներգաղթի ֆոնտ 100, Անդրանիկի յուշարձան 100, Ներկայացում, խնճոյք, հանդէս 8752.15, անպարտատաճանայ անդամներու վրայ զանձելի 405, գումար 13.340.45, սնտուկը պատրաստ 2.436 ֆրանք։

Այս գումարը բաժնած ենք հետեւեալ կերպով. —

Անդրանիկի յուշարձանին	450
Տէսինի եկեղեցիին	400
Սանճաքէն գաղթողներուն	500
Տիկնանց Միութեան, Փարիզ	250
ԱՆթիլիասի Նահատակներու յուշարձանին	400
Գէյրութի Ճեմարանի	400
	2400 Ֆր.

Մնացեալ 35 ֆրանքը դրամներու առաքման եւ այլն ծախք եղած է։

Վերջացած ըլլալով Միութեանս գործունէութիւնը, այս յայտարարութեանս թուականէն (4 օգոստոս) սկսեալ, ոչ մէկ պատասխանատուութիւն կը ստանձնենք, ոչ հաւաքական կամ անհատական օժանդակութիւն հայրենակիցներու, ոչ ալ քննադատութիւն կ'ընդունինք։ Պատկան մարմինները թող հաճին փոխան ստացագրի գանձել իրենց ինկած բաժինը «Յառաջ»ի խմբագրութենէն։

Մեր շնորհակալութիւնները բոլոր անդամ հայրենակիցներուն եւ մինչեւ հիմա աշխատող վարչութեանց, ինչպէս եւ «Յառաջ»ի որ մեր յայտարարութեանց համար լայն բացած էր իր էջերը, առանց փոխարժէքի։ Ի դիմաց Յանձնախումբի Կ.Գալուստեան, Միհրան Պարտաքճեան, Յովակիմ Մատոեան։

ՕՐ. ՆԵԿՏԱՐ Ի. ԹՕԳԱԹԼԵԱՆ
(Նիկոսցի)
ՄԵՍՐՈՊ ԿԻՒՐՂԵԱՆ
(Ուզունեալցի, Եոզկատ)
Նշանուած
Մարսէյլ 1939 Օգ. 14
Plateau d'Assy (H-te Savoie)

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

«Թան» կը հրատարակէ (19 Օգոստ.) Փարիզի լիսէներուն եւ գոլէճներուն շրջանաւարտներուն եւ վերջին դասարաններու յառաջադէմ ուսանողներուն ցանկը։ Այդ ցանկին կը քաղենք հետեւեալ հայ ուսանողներուն անունները. —

Լիսէ Ֆլօտ-Պէռնարի հինգերորդ դասարանէն Դաւիթեան։

Լիսէ Լամարթինի չորրորդ դասարանէն Օր. Ինճալսեան եւ վեցերորդ դասարանէն Օր. Արթինեան։

Լիսէ Ժիւլ-Ֆէրրիի Ա. դասարանէն Օր. Պէրպէրեան, Գ. դասարանէն Օր. Մայիլեան, Դ. դասարանէն Օր. Սթամպուլեան։

Լիսէ Քամիյլ-Սէի Գ. դասարանէն Օր. Մոմճեան։

«Թան» նոյն թիւով կը հրատարակէ նաեւ Սեւրի Մուրատեան վարժարանի շրջանաւարտներուն եւ վերջին դասարանի ուսանողներուն անունները։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՐԳԵՐ, Գ. գիրք։ Ձայնագրեալ մանկական երգեր։ Պատրաստեց Գէորգ Աճէմեան։ Տպարան Դպրեվանուց, Անթիլիաս, 1939։ Գին 40 սէնթ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (104)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Թարգմ Ա. Զ.

Վիքթօր Հիւկօ

«Մարդիկ, որ ինծի կ'ունկնդրէք, ես եմ Կոտ–լը–Դրիւան, մականուանեալ Կապոյտ-քամի, որովհետեւ ձեւիս շատերու գործը լմնցուցած եմ, եւ նաեւ մականուանեալ Իմանուս, — [illegible] մեռցուցածներէս աւելի [illegible] պիտի մեռցնեմ տակաւին։ Կը – [illegible] յարձակման ժամանակ մա– [illegible] փողին վրայ եկած [illegible] կորած է և դուք [illegible] մէջ հայրս եւ մայրս, [illegible]։ Ահա թէ ով եմ ես։ [illegible]

պատերազմի գործը բաժնած է իր տեղակալներուն եղող վեց գլխաւորներուն։ Տէլիէսի տուած է Գրէպիի համբէն Լոնի ճամբուն մինչեւ գտնուող երկիրը, Թրէթօնի տուած է Թոէի ու Լավալի միջեւի երկիրը, Փայլքէր կոչուող Ժաքէի Հօ-Մէնի ծայրամասը, Կրանթիէր կոչուող Կոլէէի, Շաթօ-Կոնթիէն, Լըքօնթէ՝ Կրոոնը, Ֆուժէրը Տիւպուա-Կիւի, ամբողջ Մայէնն ալ տիար Թոզամպոյի, այն – [illegible]

«Ահա ինչ որ ըսելու էի որ դուք ունկնդրէք.

«Մի մոռնաք որ այն պատերազմը որ դուք մեզ դէմ կը մղէք, ամենեւին արդարացի չէ։ Մենք մարդիկ ենք որ մեր երկրին մէջ կը բնակինք եւ կը կռուինք պատուաւորապէս։ Մենք Աստուծոյ կամքին տակ պարզ եւ մաքուր ենք, ինչպէս որ խոտը ցօղին տակ, Հանրապետութիւնն է որ մեզ յարձակած է, եկած է խանգարելու մեր ղաշտերը, այրած է մեր տուները ու հունձքերը եւ գարկած մեր ագարակները, մեր կիները ու զաւակները սախպուած են եղեր բոպիկ ոտքով անտառները փախչիլ, մինչդեռ ձմեռ – բան չիկլահաւը տակաւին կ'երգէր։

«Դուք որ հոս էք եւ զիս կ'ունկնդրէք, ձեզի անտառին մէջ հալածեցինք եւ հիմա ալ մեզ այս աշտարակին մէջ կը փակէք, ձեզի միացողները ըսպաննեցինք կամ ցրուեցինք. թնդանօթներ ունինք, ձեր գունդին միացուցած էք Մորթէնի գունդերը եւ պահակները, նաեւ Պարանթոնի, Թէյլէօլի, Լուեսորվիլի, Էվրանի, Թինթէնիաքի եւ Վիթրէի[illegible]երը, այս կը նշանակէ թէ դուք չորս հազար հինգ հարիւր զինուոր էք որ մեր վրայ կը յարձակ –

կիք եւ մենք, մենք տասը ինը հոգի ենք միայն որ մեզ կը պաշտպանենք։

«Մենք ունինք ուտեստ եւ պաշար։

«Դուք յաջողեցաք բացուածք մը բանալ եւ մեր ժայռին ու մեր պատին մէկ մասը օդը հանել։

«Այսպէսով աշտարակին տակը ծակ մը բացուած է։ Այս ծակը խրամատ մըն է որմէ կրնաք անցնիլ դուք. հակառակ անոր ալ բացօթեայ չէ, եւ աշտարակն ալ, մինչ յաղթ ու կանգուն իր վրայ իբրեւ կամար մը բոլորուած է։

«Հիմա դուք կը պատրաստուիք յարձակումի

«Եւ մենք, նախ եւ առաջ Տէր Մարքիզը, որ Պրըթանիի իշխան է, — հոն ուր ծառ թագուհիին կողմէ առմենօրեայ պատարագ հաստատուած է, — յետոյ աշտարակի միւս պահապանները որոնք են, պատերազմի մէջ անկեղծ արքայ Թիւրմօ, ընկերս Կինուաղօ որ Քանվէրի հաղարապետ է, Շանթ – ան – Իվէր որ Ակուանի զօրաւորին հազարապետն է, եւ ես գեղջուկս որ ծնած եմ Տաւա-սօրի մէջէն ուր կը հոսի Մորքանդըը գետակը, մենք ամենքս ալ ձեզի բան մը ունինք ըսելու.

«Այս աշտարակին տակը գտնուող

մարդի՛կ, ունկնդրեցէք։

«Ձեռքերնիս երեք բանտարկեալներ ունինք, որոնք երեք տղաք են։ Այս տղաքները ձեր գունդերէն մէկուն կողմէ որդեգրուած են եւ ձեզի կը պատկանին։ Կ'առաջարկենք ձեզ վերադարձնել այս երեք տղաքը։

«Պայմանաւ մը։

«Այն է որ մեզի ազատօրէն ելք պէտք է պարգեւէք։

«Եթէ մերժէք, լաւ մտիկ ըրէք, յարձակելու համար միայն երկու միջոց ունիք, կա՛մ անտառին կողմէն խրամատէն, եւ կամ դաշտագետնին կողմէն կամուրջէն։ Կամուրջի վրայի շէնքը երեք յարկ ունի։ Վարի յարկը ես, Իմանուս, որ ձեզի կը խօսիմ, վեց թօնօ կուպր եւ 100 խուրձ չոր մացառ, վերի յարկը յարդ կայ, միջին յարկն ալ գիրքեր [illegible] Կամուրջն [illegible] գոցուած է, Տէրով վրայ է անոր քանալին։ [illegible]

տեմ պիտի կրակեմ։ Եթէ արգիլէք մեզի ասկէ դուրս ելլելու երեք տղաքը կամուրջին երկրորդ յարկին մէջ այսինքն ծծմբուած պատրոյգին յանգած ու կուպրին գտնուած յարկին մէջն ըլլալով պիտի գետեղենք եւ երկաթէ դուռը պիտի գոցուի անոնց վրայ։ Եթէ կամուրջէն յարձակիք դուք էք որ պիտի հրդեհէք շէնքը, իսկ եթէ մինոյն ատեն թէ խրամատէն եւ թէ կամուրջէն յարձակիք, թէ մենք եւ թէ դուք պիտի կրակի տաք եւ ամէն պարագայի մէջ երեք տղաքը պիտի մեռնին։

«Հիմա, ընդունեցէք կամ մերժեցէք։

«Եթէ ընդունիք, դուրս կ'ելլենք։

«Եթէ մերժէք, տղաքը կը մեռնին։

«Ըսելիքս աւարտած եմ» —

Աշտարակին վրայէն խօսող մարդը լռեց։

Ձայն մը պոռաց վարէն.

— Կը մերժենք։

Այս ձայնը կտրուկ եւ խիստ էր։ Ուրիշ ձայն մը, նուազ խիստ, բայց եւ այնպէս, վճռական շարունակեց.

— Քսանըչորս ժամ կուտանք ձեզի տնօրինելու համար, անձնատուր ըլլալու համար։

(Շար.)

Հայերը իբր գործիք գործածել եւ այս փոքրամասնութեան միջոցաւ, անոր անկախութիւն խոստանալով, Սուրիոյ մէջ անապահովութիւն մը յառաջ բերել։

Եթէ Հայերը Սուրիոյ մէջ հանգիստ չեն ապրիր, իրենց անկախ երկիրը՝ Հայաստանի Հանրապետութիւնը կրնան գտնել։ Բայց 150 հազարնոց փոքրամասնութեան մը, որ հազիւ փոքր քաղաք մը հիմնելու բաւարար փոքրամասնութիւն մըն է, Սուրիոյ սահմաններուն վրայ անկախ հայրենիք մը հիմնելու երազը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ Իտալացիներուն հաշւոյն փնացնել խեղճ ժողովուրդ մը։

Դաշնակ վարիչները եթէ տրամաբանօրէն ըմբռնեն խել թէ այս երազին համար տարիներէ ի վեր Հայերուն պատճառած տառապանքին վերջը պիտի չգայ, այս առթիւ իրենց ձեռք բերելիք ժեներալ դրամները բաւարար են զանոնք այս գործին մղելու։ Բայց Սուրիոյ Հայերը, պատմութեան դէպքերէն դաս առնելով, պէտք է ըմբռնեն թէ յիմարութիւն մըն է անիրագործելի երազի մը համար Ֆրանսացիներուն, Անգլիացիներուն եւ Թուրքերուն ու Արաբներուն միջեւ ճեղք առաջ բերելու համար իտալական բազմանքներուն գործիք դառնալ։

Հայերուն, մասնաւորաբար այսպիսի պզտիկ փոքրամասնութեանց համար պատմութեան տուած դասը սա է. — Միասին ապրած ազգերուն հետ մտերմութեան, ժողովուրդին ընդհանուր բարօրութիւնն ու անհամաձայնութեան գալով, ժողովուրդին ընդհանուր բարօրութիւնն ու անդորրութիւնը հաւասարակաց շահերուն մէջ փնտռել։ Եթէ այս դասը բաւարար չէ եղած, շրջանաւարտի վկայական ստանալու համար անհրաժեշտ է որ պատմութեան ընթացքին սպասենք»։

❋ «Վարդր» ենտուեալ ու լուրը կը պատմէ իր Սոֆիայի թղթակցութեան մէջ, որու մասին խօսեր էինք երէկ.

— «Ֆաշական Հայերը Մակեդոնական կոմիտէին մէջի թշնամի Իվան Միխայլովի կողմնակիցներուն հետ ալ կը գործակցին։ Իվան Միխայլով, որուն համար նախապէս գրուեցաւ թէ Հռոմ հրաւիրուած է, Վարշաւայէն Հռոմ գացած եւ քանի մը ընկերներով Հռոմէն Գերմանիա անցած է եւ Սեպտեմբերի սկիզբը Նիւրէնպէրկի մէջ տեղի ունենալիք ազգային-ընկերվարական համաժողովին ներկայ պիտի ըլլայ։ Ըստ նոյնոյ թերթերուն գրածին համաձայն, «կոմիտաճիներ», նացի կուսակցութեան ղեկավարներուն հետ շփման մէջ մտնելով, օգնութիւն պիտի պահանջեն։ Այս օժանդակութիւնը ապահովելէ վերջ, դարձեալ Իտալիա պիտի դառնան եւ ֆաշական կուսակցութեան հրահանգներուն համաձայն Ալպանիոյ մէջ խմբուած իրենց կուսակիցներուն հետ միանալով, զէնքով եւ դրամով պիտի զինուին Թիրանայի մէջ։

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐ ԼԵՀԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼԽԻՆ ՎՐԱՅ

«Տէյլի Թելէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Պերլինէն. —

Երկու միլիոն զինուորներ պատրաստ են շարժելու առաջին ազդանշանին վրայ, առանց զօրաշարժի հրամանին սպասելու։ Վերջին քանի մը օրերու ընթացքին կառախումբեր հրասայլեր կը փոխադրեն Պերլինէն դէպի արեւելք։ Զինուորական կարեւոր շարժումներ տեղի կ'ունենան։ Շատ մը զօրացուցակները զինուորները այլեւս նամակ չեն գրեր իրենց ընտանիքներուն։ Այս զգուշութիւնը ձեռք առնուած է որպէսզի մարդ բան չիմանայ զինուորական շարժումներու մասին.

Գերմանիոյ արեւելեան քաղաքներէն Պերլին հասած շարժավարները կը պատմեն թէ ճամբան հանդիպած են հարիւրաւոր կառքերու որոնք զինուոր եւ ռազմանիւթ կը փոխադրէին դէպի արեւելք։ Ձեպընթաց մը սովորականէն երկու ժամ ուշ հասաւ Պերլին, որովհետեւ ստիպուած էր ճամբայ տալ շարք մը զինուորական կառախումբերու։

Ամբողջ Գերմանիոյ մէջ շէնքերու պատերուն վրայ ազդեր փակցուած են, որոնք կը յիշեցնեն թէ «ամէն տուն պարտաւոր է առ նուազն մէկ քիլոկրամ հին երկաթ ճարել», մետաղի ազգ. հանգանակութեան համար։ Մասնաւորապէս կը յիշուին հին բանալիներ, կացի փառարաններ, խողովակներ, արդուկներ, կշիռներ եւն. որոնք պիտի օգտագործուին ճարտարարուեստութեան մէջ։

Պերլինի սանտէրներուն յանձնարարուեցաւ իրենց մառանները քաշուիլ հինգշաբթի օր։ Ծայտնի չէ թէ օդանաւային սաղմափորձե՞ր պիտի կատարուին։ Ամբողջ Հաննոֆեան շրջանը, մէջն ըլլալով արեւմտեան Գերմանիոյ ճարտարարուեստական բոլոր կեդրոնները, մութի մէջ պիտի մնան մինչեւ չորեքշաբթի գիշեր։ Պերլինի ճամբորդական գործակալութիւնները կը հաղորդեն թէ Լոնտոն երթալիք օդանաւերու բոլոր նստարանները վարձուած են օրեր առաջ։ Անգլիական հիւպատոսը պատասխանելով զանազան հարցումներու, յայտարարեց թէ հրահանգ ստացած չէ Անգլիացիներու հեռացման մասին։ Թղթակիցներ հարցուցեր են Պերլինի կիսապաշտօնական շրջանակներուն թէ Գերմանիա կը հաւատա՞յ որ դեռ կարելի է խաղաղօրէն կարգադրել Տանցիկի վէճը։ Պատասխան. — «Այդ կախում ունի Լեհաստանէն»։

Գերմանիոյ մէջ միշտ այն համոզումը կը տիրէ թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա պիտի չկռուին Լեհաստանի համար։ ինչպէս չկռուեցան Չեխոսլովաքիոյ համար։

Չէզոք պետութեանց ժողովը

Պելճիոյ կառավարութեան նախաձեռնութեամբ, այսօր, չորեքշաբթի, Օսլոյի մէջ (Նորվեկիա) ժողով պիտի գումարեն չէզոք պետութիւնները, որոշելու համար իրենց դիրքը։ Ժողովին պիտի մասնակցին Պելճիա, Շուէտ, Նորվեկիա, Տանըմարքա, Լիւքսէմպուրկ, Հոլանտա եւ Ֆինլանտա։ Կը կարծուի թէ համաժողովը հանդիսաւոր կոչ մը պիտի ուղղէ մեծ պետութեանց, — Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ, որպէսզի խուսափին պատերազմէ։ Բայց հաւանական չէ որ միջամտութիւն առաջարկուի Տանցիկի մասին

Գերմանական թերթերը գոհունակութեամբ ողջունելով այս ժողովը, կը թելադրեն որ չէզոք պետութիւնները խելքի կանչեն Լեհաստանը, որպէսզի վերադարձնէ Տանցիկը։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ արտաքին նախարարը Փէչթա վերադառնալով, վարչապետին հաղորդեց իր տեսակցութիւնները Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ վարիչներուն հետ։ Այս առթիւ յայտարարութիւն մը ուղղելով Փէչթայի հեռագրական գործակալութեան, հերքեց այն լուրերը թէ ճնշում բանեցուած են իր վրայ։ «Մեր հզօր բարեկամները ջերմապէս կը գնահատեն Հունգարիան եւ դուք փորձ է զանոնք բաժնել իրարմէ»։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ռազմափորձերուն առթիւ, Լոնտոն հրաւիրուեցաւ Ֆրանսայի վարչապետը։ Պ. Տալատիէ հաւանութիւն յայտնեց։ Ռազմափորձերը պիտի կատարուին սեպտեմբեր 17էն 21.

ԱՀԱՒՈՐ ՓՈԹՈՐԻԿ մը պայթեցաւ Լոնտոնի վրայ։ Երեսուն հոգի պատսպարանի մը մէջ ապաստանած էին, երբ կայծակ իջաւ։ Վեց հոգի մեռան չանթահար, 15 հոգի ալ վիրաւորուեցան։ Կը կարծուի թէ կայծակին

Սուրէն, Գէորգ, Արթօ Միրիճեան, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Միրիճեան եւ զաւակունք (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Կարապետ Միրիճեան եւ զաւակունք (Պուէնոս Այրէս), Տէր եւ Տիկին Յովհաննէսեան եւ զաւակունք (Պուէնոս Այրէս), Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Տէմիրճեան եւ զաւակունք (Պէյրութ), Այրի Տիկին Հայկանուշ Թաշճեան, Պ. Օննիկ Թաշճեան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Տիգրանուհի Թորոսեան եւ զաւակունք (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Աւետիս Գույումճեան (Մորսան) եւ ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի հօր, եղբօր, փեսին, ազգականին եւ բարեկամին՝

ՍԱՐԳԻՍ ՄԻՐԻՃԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ Օգոստոս 20ին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր 23 Օգոստոս, չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին իր բնակարանին մէջ, 3, Rue Coteau de Savigny, Savigny s/Orge (S. et O.), ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

Հաղորդակց. միջոցներ. — Փորթ տ'Իթալիէն առնել օթօպիւս Ուրնօ եւ իջնել Chalet Rustique, Savigny s/Orge.

Մասնաւոր դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

Շավիլի հանգանակութեան ցանկը

Պ. եւ Ա. Պեստեան եղբարք (Բ. անգամ) 115 Ֆր., Խ. Դօշեան 100 Ֆր., Պ. Օհանեան, Տ. Տօղրամաճեան, Ա. Ասատրեան, Ա. Փանոսեան, Մ. Տէմիրճեան. Պ. Սարգիսեան, Յ. Արէլեան, Յովսէփ Հազրեան (Հէրպլէյ), Կրկնօսեան ընտանիք (Մէօտոն) 50ական Ֆր., Տիկ. Ս. Տէր Դաւիթեան է. Ֆիլիպեան, Օ. Քէմիրճեան, Սպատ Հազրեան (Հէրպլէյ). Պ. Կոշկարեան 30ական Ֆր. Տիկ. Փ. Պէրպէրեան (Բ. անգամ) 25 Ֆր., Յ. Փափազեան, Պ. Քիւլլէեան, Ա. Թուրիկեան, Տէր եւ Տիկ. Հճ. Ն. Զաքարեան, Տէր եւ Տիկ. Տէր եւ Տիկ Ս. Սողոմոնեան, Յ. Հեր. Դաւիթեան, Ա. Պարանեան, Ն. Քիւլլէեան Պ. Յովհաննէսեան, Տիկ. Տիրանոյշ Նազիկեան (Մէօտօն). Ս. Տօղրամաճեան 20ական Ֆր., Խ. Էքպէրեան, Պ. Մինասեան 15ական Ֆր., Յ. Համալեան (Իթալի), Կ. Պալապանեան, Պ. Խաչերեանեան, Մ. Սէտանեան, Ն. Փանոսեան, Ս. Մկրտիչեան, Յ. Բարսեղեան, Բ. Բարսեղեան, Կ. Սուլեանեան, Հ. Հայրապետեան, Տիկ Հ. Մանուկեան, Ս. Ճէպէճեան, Կ. Կիւլպէնկեան, Պ. Սանտեան, Ն. Անտոնեան, Ձմն. Ա. Գափչէճ, Պ. Գուրունեան, Կ. Մավիսեան, Պ. Յովհաննէսեան, Տէր եւ Տիկ. Ա. Կարապետեան, Փոքրիկն Զ. Տէմիրճեան, Փոքրիկն Վ. Յ. Կոշկարեան 10ական Ֆր. Տիկ. Թ. Պաղտեան, Յ. Նալպանտեան, Տիկ. Մ. Զիւմպիւլեան, Պ. Մինասեան, Այրի Տիկ Տէմիրճեան, Տիկ Ս. Զաքարեան, Օր. Զ. Տէմիրճեան, Օր. Ա. Տէմիրճեան, Մ. Քոչեան 5ական Ֆր., Յ. Պիւլպիւլեան 3 Ֆր., Գ. Գույումճեան, Ն. Նազարեան, Ա. Մարտիրոսեան 2ական Ֆր., Մ. Սարգիսեան (Բ. անգամ) 51 Ֆր.

(Շարունակելի)

Իլը Քրէօզոյի հանգանակութիւնը

Ե. Ցակոբեան, Գ. Յովասափեան, Օ. Յովասափեան 50ական Ֆրանք, Թ. Տէմիրճեան 40, Յ. Աւագեան, Գ. Էքպէրեան 30ական Ֆրանք, Ս. Կէտէլէկեան 25. Ե. Տազէսեան, Գ. Գարամաճեան, Ս. Գարապետեան, Յ. Աւետեան, Դ. Յովհաննէսեան, Յ. Չէմպէրճեան 20ական Ֆրանք, Այրի Տիկին Ղարիպեան, փոքրիկն Մարի Տէմիրճեան, փոքրիկն Անիկ Աւագեան, Տիկին Դաղէսեան, Քեռի (անդորձ, ծեր եւ հիւանդ), Ի. Դաղէսեան (պատանի), Ա. Չէթէնեան, Ա. Խաչիկեան, Յ. Խաչիկեան (եղբայրներ), Թ. Փափազեան, Զ. Պէրպէրեան, Հ. Մարգարեան, Յ. Զարտարեան, Ս. Պէրպէրեան, Յ. Մեծատուրեան, Հ. Դորեան 10ական Ֆրանք, Ա. Պաամաճեան, Վ. Գարաօղլանեան 5ական Ֆրանք։ Գումար 565 Ֆրանք։ (Տես Յառաջ 19 օգոստոս)։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայ Լեզէոնական Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին Վարչութիւնս կը ցաւի որ Ազգ. Առաջնորդարանը կոյր իր տունին չէ տուած Օյաուհանդէսը. Միութիւնս կը յայտնէ իր ջերմ համակրութիւնը ձէպէլ Մուսայէն գաղթող Հայերու երկրագործական օգնութեան համար գաղութիս մէջ կազմուած հանգանակիչ յանձնախումբին եւ, իր կողմէն պաշտօնապէս կը ներկայացնէ իր քայր մասնաճիւղի անդամ ու գինակից Պ. Ազգին Մարտիրոսեանը։

Այս առթիւ, պարտ կը մնայ յիշել որ, նախապէս բոլոր թերթերու միջոցաւ Միութեանս պատուոյ նախագահ ընկեր Յիրան Թէքէեանի տուած կոչը, այս հանգանակութեան աստուածաւորէն մասնակցելու լաւագոյն մէկ թելադրանքն էր արդէն։ Եւ միութիւնս, իբրեւ դրական սատարում, ժամանակին փութացուցած է ազգային կեդրոն հասցէին 1500 ֆրանքի գումար մը։

Հայ Լեգ. Մի. Մ. Մարսէյլի
Մասնաճիւղ

Յ. Գ.— Խաչ սեղան մի տեղի

չտալու համար, տար տեղեկութիւն կը յայտարարենք նաեւ որ, Մասնաճիւղս, Արարայի յաղթանակին տարեդարձը որոշած է տօնել այս տարի հոկտ. 7ին, եւ այդ տօնին մասնակցելու համար յատկապէս Փարիզէն հրաւիրուած են՝ ծերակուտական Պ. Կոթրօ եւ հրապարակագիր Պ. Փոլ տիւ Վէօ։

Հանդէսին վայրը նշանակուած է Պրէպան Մարսէյլ, եւ հանդէսագիրը պատրաստութիւնը պիտի կատարուի յաջորդ օրը։ Կիրակի։ Փրանսայի Ս. Թարգմանչաց եկեղեցին։

ՕՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՅ ՆԱՄՍԻՈՆՆԵՐՈՒ եւ Մարտիկներու Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղի բոլոր անդամներէն կը խնդրուի անմիջապէս հանդիպիլ Ատենապետ Պ. Յովհաննէս Հայրապետեանին, խիստ կարեւոր գործի մը համար։

իբրեւ հաղորդիչ ծառայած էր պատսպարանին առջեւ դրուած հեծելանիւ մը։

— Փոթորիկը եւ տեղատարափը ծանր վնասներ պատճառեցին նաեւ Ֆրանսայի զանազան կողմերը, մասնաւորապէս Պոռտոյի շրջանին մէջ (Ժիրոնտի նահանգ)։ Հողագործ մը մեռաւ չանթահար։ Եկեղեցի մը կործանեցաւ կայծակէն։ Հրդեհներ ծագեցան Էքս-ան-Փրովանսի եւ Ս. Զաքարիայի մէջ (Թուլոն)։ Նիւթական վնասը մեծ գումարներու կը հասնի։

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց ճանչնալ Խ. Միութիւնը, պայմանաւ որ Մոսկուա պոլշեւիկեան քարոզութիւններ չկատարէ Եգիպտոսի մէջ։

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ողողումները ահաւոր համեմատութիւններ առած են։ Տարիներէ ի վեր այսպիսի աղէտ չէր տեսնուած։ Ջուրերու բարձրութիւնը վեց ոտքէն աւելի է։ Թիէնցինի անգլիական եւ ֆրանսական թաղամասերը շրջապատուած են ջուրերով, իսկ ճափոնցիները կը շարունակեն պաշարումը։

Ա. ԿԵՐԵՆՍԿԻ, Ռուսիոյ ժամանակաւոր կառավարութեան նախագահը (100 օրուան համար), 58 տարեկան, ամուսնացաւ Աւստրալիացի գործարանատիրոջ մը աղջկան հետ, որ 33 տարեկան է։

ԵԹՈՎՊԻՈՅ կայսրը վերահաստատելու ծրագիր մը յղացած է Մուսոլինի, եթէ հաւատանք անգլիական թերթի մը։ Այդ ծրագրին համաձայն, Հայիլէ Սէլասիէ պիտի վերադառնայ, դրաւելու համար իր տղուն յանձնելու համար գահը, պայմանաւ որ Իտալիա բանակ մը պահէ եւ շահագործէ երկրին հարստութիւնները։

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameste .. Paris (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.246

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70

Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Այլ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 24 ՕԳՈՍՏՈՍ JEUDI 24 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4126

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ՆԻՍՏԻ ՀՐԱՒԻՐՈՒԱԾ Է ԱՅՍՕՐ ԲԱՑԱՌԻԿ ՕՐԷՆՔՆԵՐ ՔՈՒԷԱՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ ԱԼ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՏ ՊԻՏԻ ԿԱՆՉՈՒԻ՞Ն

Գերմանիոյ արտաքին նախարարը Մոսկուայի մէջ, 32 խորհրդականներով

Ամբողջ քաղաքական աշխարհը խորին անձկութեամբ կը հետեւի Հիթլերի սարքած նոր ռազմախաղին, — ոչ-յարձակման դաշինք Խ. Միութեան հետ: Գերմանիոյ արտաքին նախարարը, ֆոն Ռիպպէնթրոփ, Հիթլերի անձնական օդանաւը նստելով, Պերլին թողուց երէկ եւ կարճ հանգիստ մը վերջ ճամբան շարունակեց դէպի Մոսկուա: Իրեն կ'ընկերանան 32 խորհրդականներ, — բոլորն ալ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ եւ մասնագէտներ: Նախարարը եւ իր հետեւորդները պիտի բնակին Մոսկուայի աւստրիական նախկին դեսպանատունը:

Հիթլերի անձնական օդանաւը, որ կը կոչուի « Կրէնցմարք » — « Սահմանամերձ երկիր » — կը վարէր իր սեփական օդաչուն: Այս օդանաւին կ'ընկերանար ուրիշ մը, փոխադրելով անմիջական խորհրդականները եւ թղթակիցներ: Երկու օդանաւերը թռան Քէօնիկսպէրկէն Պալթեան երկիրներէն, որպէսզի լեհական հողէն անցնելու չհարկադրուին: Յայտնի չէ թէ երբ պիտի վերադառնայ արտաքին նախարարը: Ամէն պարագայի մէջ, ֆոն Ռիպպէնթրոփ Մոսկուա պիտի մնայ, մինչեւ որ բարեյաջող ելքի մը յանգին բանակցութիւնները

Մինչ այս մինչ այն, քաղաքական շրջանակները լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւին այս նոր անակնկալի ելեւէջներուն: Ամէն տեղ ալ բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած են կամ կ'առնուին:

Ֆրանսայի մէջ, նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստ գումարեց էլիզէի պալատին մէջ: Այս առթիւ, անգամ մը եւս որոշուեցաւ թէ Ֆրանսա պիտի օգնէ Լեհաստանի, եթէ ան յարձակում կրէ: Ազգ. պաշտպանութեան մասին ալ որոշումներ տրուեցան, բայց մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին:

Անգլիոյ նախարարական խորհուրդն ալ բացառիկ նիստ գումարելով, որոշեց Խորհրդարանը նիստի հրաւիրել այսօր, հինգշաբթի, քուէարկելու համար բացառիկ օրէնք մը՝ ազգ. պաշտպանութեան մասին:

Գերմանիոյ մէջ զինուորական պատրաստութիւնները կը շարունակուին շոգեպինդ: Շարունակ զինուոր կը փոխադրուի դէպի լեհական սահմանագլուխ: Վերջին լուրերու համաձայն, ամէն բան կազմ եւ պատրաստ է երկուշաբթի օրէն ի վեր, եւ կը մնայ որ Հիթլէր կոճակին վրայ կոխէ, որպէսզի բանակը շարժի: Նոյնիսկ չափաւորներու կարծիքով, գերմանական բանակը կրնայ հինգ օրէն խորտակել Լեհաստանի դիմադրութիւնը, գրաւելով 1914ի սահմանները:

Խ. Միութեան իրաւասու շրջանակները կը ջանան համոզել թէ Գերմանիոյ հետ կնքուելիք ոչ-յարձակման դաշինքը արգելք չէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ կատարուած բանակցութեանց շարունակութեան: Իսկ Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ ընդհակառակն այն համոզումը կը տիրէ թէ զինուորական պատուիրակութիւնները ետ պիտի կանչուին, եթէ խորհրդային կառավարութիւնը գոհացուցիչ բացատրութիւններ չտայ իր նոր քաղաքականութեան մասին:

Ճափոնի կառավարութիւնը սոսկալի հեռագիրներ ուղղեց Պերլինի դեսպանին, որպէսզի բացատրութիւններ պահանջէ հակակոմինթերնի ուխտի մասին: Իրազեկներու կարծիքով, Ճափոն պիտի վերաքննէ իր քաղաքականութիւնը Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հետ, եթէ գոհացուցիչ պատասխան չստանայ:

Իտալիոյ մէջ շնորհաւորելով Գերմանիոյ նոր յաջողութիւնը, յոյս կը յայտնեն թէ ոչ-յարձակման դաշինքը պիտի օգնէ խաղաղութիւնը ապահովելու: Այս առթիւ կը հաստատուի թէ կառավարութիւնը տեղեակ էր Պերլինի եւ Մոսկուայի միջեւ կատարուած բանակցութեանց, որոնց յաջողութիւնը ծանր հարուած մը պիտի ըլլայ պաշարման քաղաքականութեան դէմ

Լեհաստանի պաշտօնական շրջանակները եւ մամուլը վերապահ դիրք մը բռնած են: Թերթերը ոչ-յարձակման դաշինքին լուրը հրատարակեցին ներսի էջերուն մէջ, այս առթիւ շեշտելով թէ Լեհաստան վճռապէս որոշած է պաշտպանել իր անկախութիւնը եւ թէ կրնայ հանդարտութեամբ եւ վստահութեամբ հետեւիլ կացութեան:

Մ. Նահանգներու մէջ վերապահութեամբ կը դիտեն կացութիւնը, բարոյական ճնշումի վերագրելով Գերմանիոյ նոր նախաձեռնութիւնը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԱՆԳԼԻՈՅ ԲԱՑԱՌԻԿ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Նախարարական խորհուրդի նիստէն անմիջապէս վերջը, Պ. Տալատիէ մասնաւոր խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ սպարապետին՝ զօր. Կամլէնի հետ, իբրեւ ազգ. պաշտպանութեան նախարար: Այս առթիւ զրոյց կը շրջէր թէ Խորհրդարանը բացառիկ նիստի հրաւիրուած է, ինչպէս Անգլիոյ մէջ, բայց այս լուրը չհաստատուեցաւ: Երեսփ. ժողովի արտաքին գործերու յանձնաժողովը նիստի հրաւիրուած է վաղը, ուրբաթ:

Նախարարական խորհուրդէն վերջը, պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակուեցաւ որ կ'ըսէ թէ ժողովը « քննեց միջազգային կացութիւնը եւ մասնաւորապէս արտասահմանի ներկայացուցիչներէն հասած տեղեկագիրները: Ժողովը հաստատեց այն հրահանգները որ անմիջապէս հաղորդուած էին արտասահմանի ֆրանսական դեսպաններուն: Նախարարական խորհուրդը այսօր ալ (հինգշաբթի) նիստ պիտի գումարէ, նախագահութեամբ հանրապետութեան նախագահին »:

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ նախարարական խորհուրդին մէջ ելմտական նախարարը տեղեկութիւններ հաղորդեց զանազան տնօրինութեանց մասին: Այսօրուան ժողովը շատ աւելի կարեւոր կը համարուի, քանի որ բա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎՐԴՕՎԻՑ ՀԱՐՑԱԿԱՆԸ

« Խաղաղութի՞ւն թէ պատերազմ », կը հարցնէինք երեքշաբթի օր, երբ ամէն կողմէ կը շեշտէին թէ վճռական պիտի ըլլայ այս շաբաթը:

Այն ատեն տակաւին գաղտնիք էր գերմանա-խորհրդային ոչ-յարձակման դաշինքի ծրագիրը: Գաղտնիք՝ ոչ միայն հասարակ մահկանացուներուն, այլ եւ օրուան դիւանագէտներու, նոյնիսկ Մոսկուայի զինուորական պատուիրակութեանց համար:

Հարցումը աւելի շեշտակի դրուած է այսօր, երբ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը Մոսկուա հասած է արդէն, ընկերակցութեամբ 32 հոգինոց պատուիրակութեան մը որուն մէջ կը գտնուին արտաքին նախարարութեան իրաւագէտ խորհրդականը, Հիթլէրի մասնաւոր թարգմանը եւ ուրիշ առաջնակարգ մասնագէտներ:

Պերլինի եւ Հռոմի մէջ, որ միշտ միակամ կը գործեն, հակառակ բոլոր հերքումներուն, Մոսկուայի դաշնագիրը կը համարուի նոր ապրակ մը խաղաղութեան: Այս տեսակէտն ունին, նաեւ, բոլշեւիկները, ինչպէս կը յայտարարէ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթն ալ, « խաղաղութեան ախոյեան » կոչելով Սթալինը...

Իրականին մէջ, ելեկտրական կոճակէ մը կախուած է խաղաղութեան ճակատագիրը, ինչպէս կ'ապացուցանեն երկու ճակատներուն պատրաստութիւնները: Առանցքը ձեռքը ամուր բռնած է այդ կոճակին վրայ, իր ծրագիրը յաջողցնելու համար: « Խաղաղութեան ճակատ »ն ալ նոյնքան վճռական կ'երեւայ, կասեցնելու համար որեւէ նոր արշաւանք:

Կացութիւնը պարզ է, — մինչ Անգլիա եւ Ֆրանսա պաշարման օղակ մը հիւսեր էին Առանցքին շուրջը, օգնութեան կանչելով Խ. Միութիւնը, ահա Գերմանիան է որ կը պաշարէ, կը մեկուսացնէ Լեհաստանը, ձեռք երկարելով Մոսկուայի:

« Լեհաստանը կղզիացած է », — կ'ազդարարեն Հռոմի մէջ, յանձնարարելով որ համակերպի եւ Գերմանիոյ յանձնէ Տանցիկը, կարելի եղածին չափ աժան ազատելու համար:

Այս ազդարարութեան հետ, իրազեկ թղթակիցներ կը հաստատեն թէ Իտալիան ալ պիտի միանայ ոչ-յարձակման դաշինքին, աւելի ծանրացնելով Լեհաստանի կացութիւնը:

Իսկ խաղաղութեան ճակա՞տը: Անոնց երկու վարիչները, Ֆրանսա եւ Անգլիա, այս առթիւ ալ կը յայտարարեն թէ անփոփոխ կը մնայ իրենց ուղեգիծը, — օգնութեան հասնիլ, եթէ յարձակում կատարուի Լեհաստանի վրայ:

Նրբութիւն մը, այս կէտին մէջ, յոյս կը ներշնչէ խաղաղութեան կուսակիցներուն, — Անգլիա եւ Ֆրանսա իսկապէս պիտի միջամտե՞ն, եթէ Գերմանիա ձեւ մը գտնէ Տանցիկը գրաւելու, առանց զինեալ միջամտութեան:

Լեհաստանի հետ կնքուած համաձայնութեամբ, Անգլիա յանձն առած է օգնութեան հասնիլ, եթէ Վարշաւա վտանգուած նկատէ իր անկախութիւնը եւ դիմադրէ:

Արդ, Լեհաստանի անկախութիւնը կը վտանգուի՞, եթէ Տանցիկը Գերմանիոյ միանայ վարպետ խաղով մը:

Ինչպէս Ֆրանսայի, որ վաղեմի զինակիցն է Լեհաստանի, նոյնպէս Անգլիոյ մէջ կայ զօրաւոր հոսանք մը որ տրամադիր չէ պատերազմի բռնուելու, Տանցիկի համար:

Այս աղօտ յոյսէն զատ, երկու կողմերուն զինուորական պատրաստութիւններն ալ կրնան որոշ դեր կատարել, ելք մը գտնելու համար, վերջին պահուն:

Երբեք աւելի ճիշդ եղած չէր հնոտի բացատրութիւն մը, — օրերը, ըսէք՝ ժամերը յղի են անակնկալներով:

Արդարեւ, ժամէ ժամ կը փոխուի կացութիւնը: Բոլորին աչքերը այժմ յառած են դէպի Մոսկուա, ուր ոչ-յարձակման դաշինքը եթէ դիւրութեամբ ստորագրուի, յաջորդ քայլը պիտի ըլլայ գերմանական ծանուցագիր մը — եթէ ոչ վերջնագիր — Լեհաստանի: Եւ այս՝ զինուորական շարժումներու աննախընթաց ժխորի մը մէջ:

Բարենշան կը համարուի նաեւ այն պարագան որ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի զինուորական պատուիրակութիւնները ետ չեն կանչուած տակաւին: Երէկ շարունակուեցաւ իրենց ժողովը, ուր լուսաբանութիւններ պիտի պահանջուէին, Մոսկուայի նոր քաղաքականութեան մասին:

Շ.

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՍԱՆՃԱՔԻ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԷՆ

4. Հոգեվարք կին մը Պասիտի գաղթակայանին մէջ, որուն վրայ ազօթքներ կը կարդայ քահանան:

ՆՈՐ ԲՈՅՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ԱՐԾԻՒՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

1232 ՖՐԱՆՔ ՓՈՔՐ ԳԱՂՈՒԹԷ ՄԸ

ՍԷՆ - ՄՈՐԻՍ, 21 օգոստոս. — Պատ. խմբագրութիւն « Յառաջ »ի, Սէն-Մորիսի գաղութն ալ տարրական պարտականութեան զգացումէն դրդուելով, ուզեց իր եղբայրական համեստ օժանդակութիւնը բերել « Յառաջ »ի մէջ բացուած հանգանակութեան ի նպաստ Մուսա Լերան մեր տարաբախտ արենակիցներուն:

Այս առթիւ Սահակ - Մեսրոպ վարժարանի հոգաբարձութեան նախաձեռնութեամբ եւ Հ.Յ.Դ. « Յառաջ » խումբի մասնակցութեամբ, չորս հոգինոց հանգանակիչ յանձնախումբ մը կազմուեցաւ, հետեւեալ անդամներով. — Միսաք Բուրդոյեան, Յովհաննէս Բզանեան, Սարգիս Զազամեան, Սարգիս Հայրապետեան:

Անմիջապէս գործի ձեռնարկեցինք, եւ հաւաքեցինք 922 ֆրանք զոր կը ստանաք չէք-փոսթալով:

Թոյլ տուէք, միջանկեալ յիշել որ նախապէս Տիգրանակերտի շրջանէն Լճեցիները իրենց մէջ 310 ֆրանք հաւաքելով ղրկած են ձեր հասցէին, ինչպէս հրատարակուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ: Ուրեմն մեր փոքրաթիւ գաղութը այս ազգօգուտ ձեռնարկին բաժին բերած կ'ըլլայ 1232 ֆրանք: (Ցանկը յառաջիկային). — Հանգանակիչ Յանձնախումբ:

ՑԱՆԿ 30	
Սէն-Մորիսի գաղութէն (Տես նամակը)	922
Մասիս Պըլըճեան	50
Տէր եւ Տիկ. Երուանդ Օզանեան	25
Ն. Եթէնեան, Ս. Էթիէն	30
Գումար	1,027
Երէկուան գումարը	96,914
Ընդհ. գումար	97,941

ԽՄԲ. — Գանձուած դրամները օրը օրին ի պահ կը դրուին Société Générale դրամատունը: Ինչպէս հաղորդած էինք արդէն, ՕԳՈՍՏՈՍ 16ԻՆ ՕԺԱՆԴԱԿ ՊԵՅՐՈՒԹ, Անթիլիասի Կաթող. Ընդհ. Փոխանորդ եւ Ազգ. Միութեան Հանգանակիչ Յանձնաժողովի նախագահ Պետրոս արք. Սարաճեանին փոխադրեցինք 60,000 (վաթսուն հազար) ֆրանք: Քանի մը օրէն, երբ 100,000ը լրանայ, 40,000 եւս պիտի փոխադրենք:

Վերջնագի՞ր պիտի տրուի Լեհաստանի

Կարգ մը շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ ոչ-յարձակման դաշինքին ստորագրութենէն անմիջապէս վերջը Գերմանիա վերջնագիր մը պիտի յանձնէ Լեհաստանի, 24 ժամ պայմանաժամ սահմանելով, որպէսզի յանձնէ Տանցիկը

Այս առաջադրութեամբ է որ Գերմանիա անընդհատ զինուոր կը փոխադրէ դէպի լեհական սահմանագլուխը: Անշուշտ Գերմանիա պիտի չգոհանայ Տանցիկով եւ Լեհական Նրբանցքով, այլ ուրիշ պայմաններ պիտի դնէ, հաշտութիւն կնքելու համար:

Միւս կողմէ, իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Խ. Միութիւնն ալ նոր պահանջներ պիտի ներկայացնէ, իրաւարարի դեր կատարելով Եւրոպայի մէջ, ինչպէս բրաւ ցարական Ռուսաստանը՝ 1815ին: Նոյն աղբիւրին համաձայն, բանակցութեանց ատեն Խ. Միութիւնը պայման պիտի դնէ որ ռազմանիւթ ծախէ պատերազմի պարագային, առանց խտրութեան: Կը կարծուի թէ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը բաւական քրտինք պիտի թափէ, նպաստաւոր պայմաններ ստանալու համար, մանաւանդ որ Մոսկուա կ'ուզէ պահել իր ազատութիւնը, ի հարկին չեղեալ հռչակելու համար դաշինքը:

Զարմանազան զրոյցներու շարքէն յիշենք պարագայ մը եւս, — իբրեւ թէ Գերմանիա հաւանած է ոչ միայն Խ. Միութեան ալ բաժին հանել Լեհաստանէն, այլեւ բաժնել Պալթեան երկիրները: Այսպէս, Լեթոնիոյ մէկ մասը պիտի տրուի Խ. Միութեան, միւսը՝ Լիթուանիոյ, միեւնոյն ատեն Մոսկուան ազատ ձգելով Ֆինլանտայի մէջ...

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՊԱՀԵՍՏԻՆԵՐԸ զէնքի տակ առնուեցան, առաջին առթիւ անոնք որ մասնագէտ են: Բազմաթիւ պահեստիներ Պերլինի փողոցներէն կ'անցնին իրենց բեռները շալկած. Վերջին լուրերու համաձայն, Գերմանիա կատարելապէս կազմ եւ պատրաստ վիճակի մը մէջ պիտի գտնուի այս գիշեր իսկ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՐՈՒԶՎԷԼԹ ուշադրութեամբ կը հետեւի Եւրոպայի կացութեան ելեւէջներուն. Նորէն զրոյց կը շրջի թէ ի հարկին իր միջնորդութիւնը պիտի առաջարկէ, խաղաղութիւնը ապահովելու համար, միջազգային խորհրդաժողով մը հրաւիրելով.

ՀԱՄԱՌՕՏ ՊԱՏԿԵՐ ՀԱՅ ԴՊՐՈՒԹԵԱՆ ՍԿԻԶԲԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԺԹ. ԴԱՐ

ԱՆԳԻՐ ԵՒ ԳՐԱՒՈՐ.– ՎԱՆՔԵՐ ԵՒ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐ

Դ.

Ժ. ԴԱՐ — *Արշարունիք հայկական երկրամասին մէջ այս դարուս ծաղկեցան Կամրջաձորոյ վանքը, Հնձուց կամ Կարմիր վանք Շիրակ: Այս հայկական վանքը պատսպարած էին Ռոմանոս կայսրէն հալածուած կրօնաւորներ, որոնք միանձն կամ ներանձնական կեանք կը վարէին Բիւզանդական շրջանին մէջ: Նարեկայ վանք Ռշտունիք: Մոկաց գաւառին մէջ Ապարանից եպիսկոպոսանիստ ուխտը: Ցախաց քար՝ մենաստանը՝ զոր Աստղիկ «բարձրահաշտ եւ սուրբ աստքննաստան» կը կոչէ: Մարմաշէն կամ Մարմարաշէն սուրբ ուխտը, եւ Հառիճոյ վանքը Շիրակ:*

Անանիա Նարեկացի (Ընդդէմ Թոնդրակեցւոց, Մեկնութիւն Առաքելական Թղթոց, ճառք:) ԽՈՍՐՈՎ ԱՆՁԵՒԱՑԻ (Ժամագրոց մեկնութիւն, Մեկնութիւն խորհրդոյ սրբոյ պատարագին, Մեկնութիւն աղօթից, Կրօնագիտութիւն խոսրովու Անձեւացեաց, Բանք երանելւոյն Խոսրովայ:) ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ (Ապարանից խաչին պատմութիւն, Ներբողեան ի սուրբ կոյսն, Ի գովեստ Առաքելոց, Ս. Յակոբ Մծբնայ, Մեկնութիւն Երգ Երգոցի, Աղօթք կամ Նարեկ, Տաղք, Քահանայաբաղ:)— ԳԷՈՐԳ ԱՆԵՑԻ (Կանոնք երկոտասան, *որոնց ամէնքը իր անունը կը յօդեն*:)— *Խաչիկ կաթողիկոս* (Պատասխանի Յունաց գրոյն, զոր արձակեալ էր առ մետրապոլիտն Մելիտինոյ:)— *Դաւիթ վանահայր.— Գէորգոս մեկնիչ Սուրբ Գրոց. Մովսէս Տարօնացի.— Սարգիս. Ստեփաննոս.— Դաւիթ Մաշկան. Դաւիթ եպիսկոպոս Մոկաց. Տիմոթէոս.*— ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ ԱՍՈՂԻԿ (Պատմութիւն տիեզերական, Մեկնութիւն Երեմիայ:)— *Ուխտանէս եպիսկոպոս* (Պատմութիւն) *Մեսրովպ Երէց* (Պատմութիւն սրբոյ Ներսիսի:)— *Մուշեղ Բագրատունի.— Արտաւազդ Մաղազունեաց տէր. Սամուէլ Կամրջաձորեցի.— Տաճատ վարդապետ. Անոն՝ Անձեւացեաց եպիսկոպոս* (Ճառ ի Սուրբ Խաչն:) *Առաքել Երէց* (Տաղ ի Սուրբ Լուսաւորիչն, ի Սուրբն Ոսկեբերան, Թուղթ առ Ատոմ Անձեւացեաց իշխան՝ սակս պէս պէս հարցմանց:)

ԺԱ. ԴԱՐ. — Նշանակութեան արժանի ուսումնավայրերն էին Սանահին եւ Հաղբատ՝ Ձորոյգետի մէջ, զոր կանգնեց Աշոտ Ողորմած թագաւորին կենակիցը Խոսրովանոյշ, եւ յետոյ Բագրատունի Աղուանից Կորիկէ թագաւորը նորոգելով, եպիսկոպոսանիստ ըրաւ Հաղբատը, որուն մատենադարանը «ամենափարթամ գանձարան» կոչուած է յիշատակագրի մը մէջ: Անուանի էին դարձեալ Խնասի վանքը, Ամենափրկիչ մենաստանը Տրապիզոնի մօտ, եւ Արգինա՝ Շիրակ (ի գաւառին Այրարատու):

Յովհաննէս վարդապետ Կոզեռն (Հաւատոց Գիրք, Մեկնութիւն Տոմարի, Պատմութիւն (անյայտ): — *ԳՐԻԳՈՐ ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ* (Թուղթք 85 առ այլ եւ այլ անձինս, Քերականք, Քերթողականք, Ներբող ի սուրբ խաչն աստուածընկալ, Հազարտող – եանն առ Մանուչէ): — *Փետրոս Գետադարձ.* — ԱՆԱՆԻԱ ՍԱՆԱՀՆԵՑԻ (Բան հակաճառութեան ընդդէմ երկաբնակաց, Դիմադրութիւն առ Յոյնս, Մեկնութիւն Մատթէի): — *Սարգիս Սեւանեցի. — Սամուէլ վարդապետ առաջնորդ Խնասի. — Գէորգ վարդապետ.— Տիգրան Պահլաւունի. — Արիստակէս Լաստիվերտցի* (Պատմութիւն Հայոց, Ընթերցուածոց մեկնութեան ճառք): — ԳՐԻԳՈՐ ՎԿԱՅԱՍԷՐ (Գործոց մեկնութիւն, Թուղթ վասն Զատկաց, Թարգմանութիւն Ոսկեբերանի, Մեկնութիւն Յովհաննու Աւետարանի՝ *օժանդակութեամբ Կիրակոս եւ Մատթէոս վարդապետներու*): — *Գէորգ Մեղրիկ* (Աղօթք գանձագանք, Ջափաբերականք եւ խոստովանութիւնք), — *Թէոդորոս վարդապետ Ալախոսիկ. — Գագիկ Արծրունի* (Թուղթ առ Ռոմանոս եւ առ կայսրն Հռովմ): — *Սիսիանոս վարդապետ. — Պօղոս Տարօնացի:*

ԺԲ. ԴԱՐ. — Գլխաւոր ուսումնատեղիք՝ Կարմիր վանք՝ Մարաշի մօտ Փոքր Հայք, Սեաւ Լեառն՝ Մարաշ, Գետկայ վանք՝ արեւելակողմ Հայաստանի (յԱրեւելեան Հայս), Դրազարկի, Սկեւռայ վանք՝ Կիլիկիոյ սահմաններուն մէջ, Գռներոյ ուխտ, Գանձակ կամ Գանձասար՝ Արցախ: Թողլով նախընթաց դարուն մէջ յիշատակուածները:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՍԱՐԿԱՒԱԳ (*Պատմութիւն Հայոց (անյայտ)*, Յաղագս քահանայութեան, Աղօթամատոյց, վասն շարժման երկրի, Մեկնութիւն Տօմարի, Յաղագս անկիւնաւոր թուոց, աղիւսակք, Ընդդէմ Քաղկեդոնականաց, Դատաստանաց գիրք (*Դատաստանագիրք*), ի սարեակն): — *Երեմիա Անձրեւիկ. — Սամուէլ Երէց. — Անանիա. — Քաջատուր. — Գրիգոր Անեցի. — Սարգիս Կունդ. — Ստեփաննոս Մանուկ. — Գրիգոր Պահլաւունի. — ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻ* (Թուղթ Ընդհանրական, Պատճառ խնդրոյ միաբանութեան, Թուղթք առ այլեւայլ անձինս, Հրեշտակաց ներբող, Մեկնութիւն Մատթէի, Մեկնութիւն Կաթողիկեայց, Խրատ ժամերգութեան, Ողբ Եդեսիոյ, Յիսուս Որդի, Յաղագս երկնից եւ զարդուց նոցա, Վիպասանութիւն, Մանր քերթուածք, Հանելուկներ, եւ *մանաւանդ Հայ Եկեղեցիի Շարակնոցին հրաշալագոյն ոգիքը*): — *Իգնատիոս վարդապետ* (Մեկնութիւն յԱւետարանն Ղուկասու): — *Իգնատիոս վարդապետ (նախորդէն տարբեր)* (Մեկնութիւն Ղուկայ եւ Յովհաննու): — *Սարգիս Շնորհալի* (Մեկնութիւն Կաթողիկեայց, Մեկնութիւն Եսայեայ): — *ՆԵՐՍԷՍ ԼԱՄԲՐՈՆԱՑԻ* (Ատենաբանութիւն, Մեկնութիւն Պատարագի, Արարածոց, Առակաց, Ժողովողի, Իմաստութեան, Երգոց երգոյն, Երկոտասան փոքր մարգարէից, Սաղմոսաց, Դանիէլի, Տէրունական աղօթից, էր ընդ եղբարսն, ճառք, Քերթողական գրուածք, Վարք Գր. Նարեկացւոյ, Անուանի քաղաքաց - շինողաց): — *Գրիգոր Գանձակեցի. — Դաւիթ Գանձակեցի. — Խաչատուր Արեգայ* (Պատճառք եւ Լուծմունք Նիւսացւոյն գրոց): — *Գրիգոր իմաստասէր Ցեառանց.— Խաչատուր քահանայ՝ աշակերտ Լամբրոնացւոյն. — Դաւիթ քահանայ. — Մատթէոս Ուռհայեցի* (Պատմութիւն): — *Գրիգոր Երէց՝ շարունակող պատմութեան Մատթէի Ուռհայեցւոյն. — Սամուէլ Երէց* (ժամանակագրութիւն) — *ՄԽԻԹԱՐ ՀԵՐԱՑԻ* (Ջերմանց մխիթարութիւն):—*ԳՐԻԳՈՐ ՏՂԱՅ* (Թուղթ Ողբ Երուսաղէմի, Երկու թուղթ առ Սալահէտտին (Այս թուղթերը յիշուած են Միշոյի խաչակիրներու Պատմութեան մէջ): — *ՄԽԻԹԱՐ ԳՈՇ* (Դատաստանագիրք, Շարք հայրապետացն Աղուանից, Առակք, Մեկնութիւն Երեմեայ, Եսայեայ, Երկոտասան մարգարէից, Արարածոց, Աղօթք): — *Խաչատուր Տարօնացի* (Տաղք, *որոնցմէ* խորհուրդ խորին, *պատարագին սկիզբը*): — *Վարդան Հայկազն. — Դաւիթ Քոբայրեցի* (Պատճառ կամ լուծումն տօն գրոց ... փիլոնի, Մեկնութիւն Յոբայ (*զոր Իգնատիոսէն վերջ շարունակած է Վանական վարդապետ*)) — *Գրիգոր Ապիրատ* (Աղօթք ի խորհուրդ մարմնոյ եւ արեան): — *Գրիգոր Կլայեցի Գ. կաթողիկոս. — Գէորգ Երզնկացի. — Սամուէլ Ծերունի. — Դաւիթ վարդապետ. — Արիստակէս վարդապետ. — Նախորդին աշակերտը Եփրեմ. — Ստեփաննոս Տիրացու. — Յովհաննէս կրօնաւոր. — Բարսեղ վարդապետ.— Գրիգոր Դպիր. — Կոստանդին Բ. կաթողիկոս. — Յովհաննէս Արքայեղբայր (կը թուի ըլլալ հեղինակը կարգ մը շարականներու): — Թորոս վարդապետ. — Ստեփաննոս վարդապետ. — Յովհաննէս Ծլուղ. — Թորոս փիլիսոփայ կամ երաժիշտ:*

ՏԱՐԱՉ

ՎՐԻՊԱԿ. — *Առորացւոց, — կարդալ*՝ Առորւոց. — *Կորիւն*— Կիւրիոն. — *Գէորգ ա.* — Գէորգ Բ.

ԲԱԺԱԿԸ ՅՈՐԴԱԾ Է...

Վերջերս, ռամկավար մամուլը Աթէնքէն թղթակցութիւններ հրատարակեց, ուր խիստ քննադատութիւններ, մեղադրանքներ, նոյնիսկ ամբաստանութիւններ կային Բարեգործականի տեղական վարչութեան նախագահին եւ Առաջնորդ Մաղլքմեան եպիսկ.-ի հասցէին:

Շատերու համար տարօրինակ երեւոյթ: Ի՞նչ պատահած է որ ռամկավարները այսքան խիստ յարձակումներ կ՚ընեն Բարեգործականի վարչութեան եւ Մաղլքմեանի դէմ:

Ուրեմն բաժակը յորդած է...

Մեր պարտականութիւնն է նոյն անվերապահ ոգին ցոյց տալ, առանց քրքրելու հին վէճեր:

Երեք տարի առաջ, ազգ. դպրոցներու մասին հաստատուած սեղմումները եւ յետոյ հիւղակներու քանդումը պատճառ դարձան, որ հայկական երեք կազմակերպութիւնները գործակցութիւն մը առնեն: Մաղլքմեան սրբ. որ խարդախութեան մարմնացումն է, նոյն ատեն խածանիկ մը, կարգ մը մարդոց ձեռքին տակ, ընթացք տուաւ իր խնամակալներու թելադրանքին եւ կազմեց համագործակցական Կեդր. Վարչութիւն մը: Յունաստանի գաղութը շունչ մը քաշեց, դադրեցան վէճեր, պայքարներ: Կողմերու պետերը իրարու քով եկած էին, դարմանելու անցեալի վէրքերը: Մոռցուած էին հին վէճերը, ջանք մը կար ժողովուրդին օգտակար ըլլալու, լուծելու տարիներէ ի վեր տակաւին մնացած կենսական հարցեր, հաստատութեան խնդիր, կազմական կանոնագիր, դպրոցներու արտօնութիւն, գետեղման գործ եւն.:

Շատով նպաստաւոր արդիւնքներ ձեռք բերուեցան: Անկեղծօրէն պէտք է ըսել թէ հելլէն ժողովուրդը եւ իր կառավարութիւնը միշտ բարեացակամ գտնուած են: Հնարաւոր առաւ ժամներու մէջ գոհացում տրուեցաւ ներկայացուած խնդրանքներուն: Մեր դպրոցներուն մէջ, չկիրարկուեցաւ օտար վարժարաններու վերաբերեալ օրէնքը եւ կը շարունակուի յանձնարքէն հաւասար հայերէն դասաւանդուիլ մեր աշակերտներուն: Հելլէն կառավարութիւնը լաւագոյն թաղամասի մը մէջ, ընդարձակ հող մը տրամադրեց մեր գաղթականներուն, խոստանալով նոր հողեր տալ, երբ կ՚աւարտին տուներու կառուցումը որ պիտի ըլլար Ազգերու Դաշնակցութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան ջանքերով:

Այսպէս երկու տարի, նոր շրջան մը սկսած էր բոլորել Յունաստանի գաղութը, երբ անցեալ տարի նոր փոթորիկ մը պայթեցաւ, շնորհիւ Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի կեդրոնին, որ եկաւ որոմ ցանելու, պառակտելու դեռ նոր խաղաղած գաղութը:

Բարեգործականի Փարիզի ղեկավարներու ձախաւեր ղերին անդրադառնալէ առաջ, ծնենք կարեւոր կէտ մը:

Յունաստանի համայնական վարժարաններու պիտո՞ւէին, մօտաւորապէս կէսը, կը հոգայ Բարեգործականը: Որով, ազգային մարմիններու գոյութիւնը խնդրական կը դառնայ, երբ Հ. Բ. Ը. Մ.ը այս կամ այն դիրքը բռնէ: Գետեղման գործը եւս առնելով, Հ. Բ. Ը. Մ.ի դիրքը աւելի զօրացաւ: Այդ պահուն իր տեղական մասնաճիւղը կը գտնուէր, երկար տարիներէ ի վեր Բարեգործականի համար աշխատող, դիրքի տէր մարդոց, նոյնպէս ծանօթ ռամկավարներու ձեռքը: (Գ. Գ. Տոքթ. Վառվառեան, Տոքթ. Մ. Մինասեան, Ա. Աբիկեան, Գ. Գպուկեան, Հ. Ֆէսոեան, Գ. Գարագաշեան): Անոնք վէճ ունեցան իրենց ատենապետին՝ Գ. Արթաքի Գալփաքեանի հետ, իր անպատասխանատու եւ փառասիրական գործունէութեան համար, գլխաւորապէս գետեղման հարցին մասին: Անդամները կը պահանջէին որ Փարիզէն ղրկուած այդ մեծ գումարներու Միութեան անունին, որպէսզի կառավարութիւնը տեսնէ, թէ երկրին շահն է տեսակէտով ինչքան օգտակար կ՚ըլլան ու բարձրանայ Հ. Բ. Ը. Միութեան վարկը: (Ատենապետը, որ փաղփիքաթոր մըն է, ինք ուղղակի ստանալով, վարկ պիտի ապահովէր դրամատուններուն քով): Երկար նամակագրութիւններ Փարիզի հետ, եւ երեւան եկաւ որ Բարեգործականի կեդրոնը միշտ կը հովանաւորէ ատենապետը: Յետոյ երկու քննիչներ Գ. Գ. Խամէրեան եւ Նալպանտեան կը ղրկուին Աթէնք, լուծելու համար բողոքողները: Սոյն վէճին մէջ կայ երրորդ տարր մը, Հոգի մարդիկը, որոնք միշտ յաջողած են օգտուիլ Բարեգործականի տարակարծութիւններէն եւ այս անգամ կը տանին յաղթանակը: Անոնք կը շրջապատեն Գ. Ա. Գալփաքեանը, որուն հասցէին դեռ քանի մը շաբաթ առաջ ամէնէն վիրաւորական տողերը գրած էին իրենց օրգանին մէջ: Մաղլքմեան սրբ. Գալփաքեան եւ հոգեկները կը յաջողին մոլորեցնել Փարիզէն եկած երկու քննիչները: Անոնք երբեք չեն ըլլար Հ. Բ. Ը. Մ.ի տարիներէ ի վեր անձնուիրութեամբ աշխատող անդամներու արդար բողոքները եւ պահանջները, կը կազմեն մասնաճիւղի խամաճիկ վարչութիւն մը ու գալով կը յանձնեն Գ. Ա. Գալփաքեանի, անոր տալով աւելի լայն լիազօրութիւններ:

Փաստօրէն, ռամկավարները դուրս կը ձգուին Բարեգործականի վարչութենէն որ կ՚ըլլայ Հոգի ազդեցութեան տակ: Այսպէս կը կազմուի գեղեցիկ եռորդութիւն մը՝ Մաղլքմեան - Գալփաքեան - Հոգի: Վերջիններս կը ճգին դպրոցները առնել իրենց ազդեցութեան տակ, երկրորդը պէտք ունէր յենարանի մը իր անձնական խնդիրները կարգադրելու համար, իսկ առաջնորդին մէջ կրկին կ՚արթննայ չար սատանան: Կը քանդեն համագործակցական Կեդր. Վարչութիւնը, կը կազմեն նոր մը բոլորովին Հոգիներէ, վարկաբեկուած մարդոցմէ: Այսպէս, կրկին կը փոթորկի Աթէնքի գաղութին խաղաղ կեանքը, շնորհիւ Բարեգործականի կեդրոնին խորհրդաւոր կարգադրութիւններուն, որոնց խելք չեն կրնար հասցնել նոյնիսկ ռամկավարները:

Երկու խօսք գետեղման պայթակցութեան շուրջ: Համագործակցական Կեդր. Վարչութիւնը եւ թէ Աթէնքի Հ. Բ. Ը. Միութեան նախկին վարչութիւնը (ռամկավարներ), բազմաթիւ տեղեկագիրներով Փարիզի կեդրոնէն խնդրեցին որ գետեղման նման կարեւոր խնդիր մը չյանձնուի մէկ անձի, Գ. Ա. Գալփաքեանին: Մտիկ չըրին եւ յանձնեցին: Այժմ կառավարական ձեռնարկութիւններ, ինչպէս հաղորդեցին մամլոյն մասնաւորէն «Ապագայ» եւ «Արեւ», կը հաստատեն թէ տուները շինուած են շատ գէշ: Յանձնառուներ կատարեալ կողոպուտ սարքած են ի վնաս գաղթականներուն: *Կը հաստատեն Գ. Գալփաքեանի յանցաւորութեան թէ ինք դրամապէս օգտուած չէ շինութեան գործէն: Բայց ինք եւ Փարիզի կեդրոնն են պատասխանատուն, եթէ անհոգ ու ապիկար գտնուեցան որ ուրիշներ կողոպտեն, գետեղման գործը կատարել պայթակցութեան մը վերածելով: Պատասխանատուն են նիւթապէս ու բարոյապէս:*

Անբարոյութեան պատկերը ամբողջացնելու համար, ուրիշ տեղեկութիւն մը եւս հաղորդեմ: Բարեգործականի Փարիզի կեդրոնին մօտէն ծանօթ ռամկավարի մը հարցուցի թէ՝ Գ. Մալէզեան ի՞նչպէս կը տեսնէ այս ամէնը եւ կը լռէ: Բացատրեց թէ վարիչ - պատուիրակը վէճեր ունի Գ. Գ. Նալպանտեանի եւ Խամէրեանի հետ, կ՚ուզէ որ վերջինները իրենց ըրած կարգադրութիւններով լաւ մը խայտառակուին ու այսպէս բարձրանայ իր հեղինակութիւնը:

Ի՞նչ ամօթ, ամբողջ գաղութ մը պառակտել, չարիքը չդարմանել, որպէսզի Բարեգործականի ջոջերը իրարու հետ անձնական հաշիւներ մաքրեն...

ԻՐԱԶԵԿ

ՀԱՅԵՐԸ ՕՏԱՐ ՉԵՆ

ԽՄԲ. — Գ. Անտրէ Ֆայէ «Էնտէփանտանս» թերթին մէջ յօդուածաշարքով մը պայքար կը մղէ Ֆրանսայի «Էփիտրան» (Հայոց... տարագիր այլ ժողովուրդներու ... Օգոստ. 19ի թիւով կը հրատարակէ իր վերջնականը, ուր կ՚ամփոփէ իր տեսակէտները. —

Հայրենադուրկները, — Հայեր, Ռուսեր, Վրացիներ, — վտարուած են իրենց երկրէն եւ ապաստանած Ֆրանսայի մէջ: Պէտք չէ ... բաժաններու հետ շփոթել հայրենադուրկները, որոնք իւրացուցած ֆրանսական մշակոյթը, կ՚ապրին Ֆրանսայի մէջ ու կ՚ապրին իրենց պարկեշտ աշխատանքով, ... հայրը երեք կամաւոր կռուած է ֆրանսական դրօշին տակ եւ ... չէր պիտի կրնար գործել.

Ճիշդ է թէ ֆրանսական կառավարութիւնը, նկատի առնելով հայրենադուրկներու բացառիկ կացութիւնը, կարեւոր կարգադրութիւն մը ըրած էր 1937 Յունիս 10 թուակիր շրջաբերականով մը, որու գործադրութիւնը թաղուեցաւ վարչական բաւիղներուն մէջ: Բայց պէտք է վերջ դնել այս կացութեան:

Անհասկնալի, ամփոփուած, այն խնդրանքները, զորս կը ներկայացնենք Խորհրդարանին մեր բարեկամներուն եւ կառավարութեան բարեացակամ ուշադրութեան.

Նախ վերապահութիւն մը. Եթէ հայրենադուրկներու համար կը պահանջենք Ֆրանսայի մէջ ապրելու պատշաճաւոր պայմաններ, չէ թէ կը պահանջենք որ անոնց ... լայն բացուին քաղաքացիութեան իրաւունքներուն բոլոր դուռները: Մենք կը պահանջենք այդ շնորհը ... երկար կեանքէ մը վերջ: ... կ՚ուզենք որ վերջ դրուի ... գայթակղութեան ... հետեւ գիտենք որ այդ հայրենադուրկներու մեծամասնութիւնը ... մտաւորուած են քաղաքական ազդեցութիւններէ ... համար չէ բաւեր միայն ... թիւն մը մատուցանել երկրին, ... եւ հարկ է «ֆրանսանալ»:

Որքան ալ մեծ ըլլայ մեր ժողովուրդին «իւրացման» ուժը, ... ստանդաւոր է դանդուածային ֆրանսահպատակութիւնը, մանաւանդ ... այդ օտարականները մեզի օտար ... նաեւ մշակոյթով եւ ցեղով: Այս ... թացրով՝ անձնապատութեան կը ... մենք, մենք մեզ կը ձեւափոխենք.

Ալ կը բաւէ մաքսանենգ Ֆրանսացիներ ստեղծելը: Եւ նախ, ընտրելիութեան չտալ «նաթիւրալիզէներուն», այլ միայն անոնց զաւակներուն, իսկ ընտրելու իրաւունք միայն անոնց թոռներուն:

Օտարականները պէտք է բաժնել երեք խումբի.

1 — Պաշտպանեալներ, 2 — Հայրենադուրկներ եւ 3 — Օտարականներ:

«Պաշտպանեալ»ները պէտք է ճանչուին

Ա. — Այն օտարականները, որոնք կռուած են ֆրանսական կամ դաշնակից բանակներու դրօշին տակ.

Բ. — Այն օտարականները որոնք զինուորագրութեան տեսակէտ ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (175)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Այդտեղը ընտրելով իւր համար ապաստան, Աբաս թագաւորը նախ եւ առաջ սկսաւ միջնաբերդը զօրացնել, քանզի նրա ունեցած ամրութիւնները բաւական չէր համարում:

Եւ այսպէս չգոհանալով բնութեան ստեղծագործութեամբ, նա աւելացրեց նրա վրայ արհեստի գիւտերը: Նախ միջնաբերդի շուրջը պատեց հըզօր պարիսպով եւ ատամնաւոր աշտարակներով, իսկ բերդի շուրջը քաջապէս դիտելու համար՝ նրա արեւելեան անկիւնում կանգնեցրեց բարձր եւ մեծամուտ բուրգ: Բերդի մուտքերը փակեց երկաթեայ դռներով, իսկ նրանց առաջ կանգնեցրեց քարաշէն պատնէշներ: Ապա բերդի ներսում շինեց մթերանոցներ զէնքերի եւ պաշարի համար, իսկ դրանց մէջտեղում փորել տուաւ ահագին ջրամբար, երեք հարիւր քարակտուր սանդուխներով, որոնց վերջինը հասնում էր քաղաքի յատակին: Դրանով Ջրի պաշարը, որ յաճախ անձնատուր լինելու պատճառ էր դառնում, ապահովւում էր ընդմիշտ:

Միջնաբերդի ամրութիւնները վերջացնելուց յետ, թագաւորն սկսաւ քաղաքն ամրացնել: Նախ՝ նրա արեւելեան եւ հարաւային կողմերը պատեց կրկին պարիսպով, քառակուսի աշտարակներով եւ դժուարամատոյց պատնէշներով: Ապա նոյն կողմերից փորեց ահագին խրամ, որ եւ միացնելով քաղաքի արեւմուտքն ու հիւսիսը փակող գետի հետ, քաղաքը իւր միջնաբերդով եւ քառակուսի դիրքով գրեթէ կղզիացրեց: Եւ որովհետեւ Կարսը երեք կողմերից, այն է՝ Արեւելքից, Արեւմուտքից եւ Հիւսիսից շրջապատուած էր Թումբերով, բլուրներով եւ խորաձորերով, ուստի թագաւորն այդ ամէնի վրայ յարմարաւոր դիրքեր ընտրելով, կանգնեցրեց բազմաթիւ մարտկոցներ եւ փոքրիկ, պատնիշապատ բերդեր, որոնք պատերազմի դէպքում պիտի ծառայէին քաղաքին իբրեւ յառաջապահ պատնէշներ: Այդ բոլոր տեղերը նա լցրեց զօրքերով, պահակախմբերով եւ պատերազմական զէնքերով ու մեքենաներով:

Այս ամէնը վերջացնելուց յետ, թագաւորն սկսաւ քաղաքը բարեկարգել: Նախ այդտեղ շինեց արքայական հոյակապ ապարանք, իսկ միջնաբերդում գեղեցիկ դղեակ, որից յետոյ եւ Աթոռը Երազգաւորսից փոխադրեց Կարս եւ վերջինս հռչակեց Արքայանիստ Ոստան: Ապա սկսաւ զարդարել նրան նորանոր շինութիւններով, գեղեցիկ տաճարներով, հասարակական ապաստարաններով, բաղնիքներով, աղբիւրներով, նոր ուղիներով եւ կամարազարդ կամուրջներով:

Այս պատճառով Արքայական Ոստանը լցուեցաւ բազմաթիւ ու բազմազան բնակիչներով, որոնք հիմնեցին այդտեղ ազգի ազգի արհեստանոցներ, առեւտրականութեան գործարաններ, ընդարձակ զինարաններ եւ անընդհատ երթեւեկութեամբ ու կենդանի տուրեւառով Կարսը դարձրին բազմամբոխ եւ շահաւէտ քաղաքներից մին:

Հասաւ 943 թուականը: Այդ տարին բոլորւում էր Աբաս Արքայի գահակալութեան տասնեւհինգերորդ տարեդարձը եւ սակայն դեռ նոր էր աւարտւում Կարսի գլխաւոր շինութիւններից մէկը, որի հիմքը դրուել էր 13 տարի առաջ:

Դա Սուրբ Առաքելոց հոյակապ եկեղեցին էր, որ բարեպաշտ թագաւորը հիմնարկեց 930 թուականին, երբ իւր գահակալութեան առթիւ առ Աստուած ուղղուած շնորհակալութեան առհաւատչեայ: Նա գտնւում էր միջնաբերդի ստորոտում, գեղադիր բարձրաւանդակի վրայ եւ կառուցուած էր ժամանակակից ճարտարապետութեան կատարելութեամբ: Արտաքուստ նա հոյակապ էր, քանդակազարդ եւ ունէր բոլորշի - ութանկիւն ձեւ: Իսկ ներքուստ կերտուած էր խաչաձեւ, բաժանուած տասներկու երեսների վրայ, որոնցից ամէն մէկը կրում էր Առաքեալներից մէկի պատկերը: Սրանցից գմբէթը բարձրանում էր անխուռն կամարների վրայ եւ իւր փայլուն խաչով հովանաւորում էր թէ՛ իւր շուրջն ապրող բարեպաշտ ժողովրդին եւ թէ հեռու ժայռերի տակ շառաչող Կարուց գետակին:

Որովհետեւ Ս. Առաքելոց եկեղեցու աւարտման հետ միասին, ինչպէս ասացինք, լրանում էր նաեւ Արքայի գահակալութեան տասնեւհինգամեակը, եւ այդ բոլոր ժամանակ հայրենիքն ու ժողովուրդն ապրել էին խաղաղ երջանկութեան մէջ, ուստի Աբաս թագաւորը ցանկացաւ այդ առթիւ շքեղ նաւակատիք կատարել:

Այս նպատակով նա կարգադրեց՝ հրաւէր ղրկել նախ կաթողիկոսին եւ ապա իւր երկրի իշխաններին, նախարարազուններին, ազնուականութեան, հոգեւոր միաբանութիւններին եւ նոյնիսկ դրացի իշխաններին, որպէսզի ամէնքը հաւաքուին արքայանիստ Կարս, իւր կառուցած տաճարն օծելու եւ նրա նաւակատիքը տօնելու:

Այդ դէպքից կամեցաւ օգտուել քաջ Մարզպետունի իշխանը եւ ազատուել այն երդման կապանքներից, որով նա կաշկանդել էր իրան Գառնի ամրոցում:

Զնայելով որ նրա անսպառ անձնուիրութեան, անձնական հայրենասիրութեան եւ անխոնջ ջանքերի շնորհիւ հայրենիքն արդէն վայելում էր անդորրութիւն, իսկ Գահը՝ ապահովութիւն, այսու ամենայնիւ նա դեռ իրան կապուած էր համարում Գառնում արած անհաւասար երդումով:

Նա խոստացել էր հալածել Հայաստանից վերջին Հագարացին եւ մինչեւ որ այդ չանէր, չպիտի վերադառնար իւր ընտանեաց գիրկը, չպիտի դնէր սեփական յարկի տակ

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մեքենայով:

կամ զինուորագրելի են իրենց յօժարութեամբ։

Գ. — Այն օտարականները, որոնք ամուսնացած են Ֆրանսուհիներու հետ կամ Ֆրանսայի զաւակ ունին։

Դ. — Այն օտարականները, որոնք Ֆրանսայի մէջ կը բնակին նուազագոյն տասը տարիէ ի վեր եւ դատապարտական պատիժ կրած չեն երբեք։

Ե. — «Պաշտպանեալ» պէտք է ճանչնալ նաեւ այս չորս դասակարգի օտարականներուն մայրերը, կիները եւ զաւակները։

Այս «պաշտպանեալներուն» պէտք է տալ մասնաւոր անձնագիր մը, որ իրի՝ նախկին պատերազմիկներուն եւ զինուորցուներուն, որ իրաւունք կուտայ իրենց վայելելու, բովանդակ Ֆրանսայի եւ գաղութներուն մէջ, Ֆրանսացիներուն հաւասար իրաւունքներ, բայց ոչ իրաւունք մտնելու պետական կազմակերպութեանց մէջ. Այս «պաշտպանեալներուն» պէտք է տալ նաեւ ֆրանսական անցագիր։

Ֆրանսական քաղաքացիութեան իրաւունքը պէտք է տալ միայն «պաշտպանեալներուն», երբ կը լրացնեն պահանջուած պայմանները։ Բացառաբար՝ յարմարագոյններուն։

«Հայրենազուրկները» եւս պէտք է ունենան մասնաւոր անձնագիր մը, որու վրայ ճշդուած ըլլայ այդ հանգամանքը. Անոնց պէտք է տալ աշխատանքի եւ ճամբորդութեան դիւրութիւններ։

Իսկ մնացեալ օտարականները պէտք է ապրին այն պայմաններուն մէջ, որոնք ճշդուած են միջազգային դաշնագիրներով։

Անդրէ Ֆայեէ, վերջացնելով, կ'ըսէ թէ ի նպաստ օտարականներու այս պայքարը մարդկային է եւ ազգային, մարդկային՝ որովհետեւ Ֆրանսա, իբրեւ քաղաքակրթութեան դրօշակիր, պարտաւոր է անոնց պարգեւել երջանիկ գոյութիւն մը, ազգային՝ որովհետեւ այս «պաշտպանեալները» բնախի տարր մը կը ներկայացնեն եւ Ֆրանսայի կը բերեն գիտութեան, մշակոյթի եւ արուեստի իրենց տուրքը. Անոնք, ուրեմն, ոչ միայն կը վճարեն արեան տուրք մը, այլ եւ կը բերեն անտեսական ու մտաւորական նպաստ մը։ Յառաջիկային պիտի հրատարակուին վկայութիւններ իրենց իսկ բերնով, հաստատելու համար թէ այդ «պաշտպանեալները» արժանի են ոչ միայն Ֆրանսայի բարեկամութեան, այլ եւ Ս. Ռուսիոյ կամ հնագոյն Հայաստանի (այս անունով յիշատակուած)։ Զմոռնանք, վերջապէս, որ բռնութիւնները չեն կրնար տեւել մշտնջենապէս, կրնան հարստահարել ժողովուրդ մը, բայց չեն կրնար սպաննել։ Եւ երբ, վաղը, անոնք վերականգնին, իրենց զաւակները պիտի յիշեն ասպնջականութիւնը, որ շնորհուեցաւ իրենց, ու պիտի դառնան հիմնել մեզի հետ նոր աշխարհ մը ազատութեան, արդարութեան եւ եղբայրութեան։

Ի՞նչպէս ապրիլ կատարեալ կեանքով… ահա ինչ որ ամէն բանէ վեր կարեւոր է մեզ գիտնալ, եւ ինչ որ դաստիարակութիւնը պարտի ուսուցանել մեզ։ Դաստիարակութեան նպատակն է պատրաստել մեզ ապրելու կատարեալ կեանքով։ — Հերպերդ Սփէնսըր։

✣ Աշակերտին պէտք է երկու ձեռքով գգուել և մէկ ձեռքով միայն պատժել։

Ի՞նչ կը խորհին Մոսկուայի մէջ

Անցեալ օր տուած էինք գլխաւոր կէտերը տեսութեան մը, զոր հրատարակած էր «Իզվէստիա», երկու ճակատներուն պայքարին եւ Խ. Միութեան դիրքին շուրջ։

«Փրաւտա», իր կարգին, հրատարակեց յօդուած մը՝ ստորագրուած փրոֆ. Մինցէն։ Յօդուածը բռնած է թերթին ամբողջ մէկ էջը եւ կը կրէ «Արդար ու անարդար պատերազմներ» խորագիրը։

Կը յիշուի թէ ընդհ. պատերազմին ատեն, բոլշեւիկներուն համար կռուող երկու կողմերն ալ հաւասարապէս «աշխարհակալ» էին։ Եւ, հետեւաբար, հաւասար կերպով դատապարտելի։ Իսկ ռուս ժողովուրդին պարտականութիւնն էր «պատերազմը դադրեցնել որքան կարելի է շուտ»։

Այժմ, Կրեմլինի վարիչներուն տեսակէտը տարբեր է։ «Աշխարհակալութեան երկրորդ պատերազմին մէջ, որ արդէն սկսած է՝ աշխարհի նոր բաժանումին համար, երկու տարբեր ճակատներ կան։ Մէկը Ֆաշականներն են, որոնք կ'ուզեն ուրիշներու պատկանած հողեր գրաւել եւ իրենց ենթարկել զանազան ազգեր։ Միւսը՝ ժողովրդավար պետութիւններն են, որոնք կ'ընդդիմանան արշաւանքին։ Արդ, փրոֆ. Մինց անարդար պատերազմներու կարգը կը դասէ Ֆաշականներու յարձակումները։ Եւ, հիմնուելով Սթալինի տեղեկագրին վրայ, կը ճշդէ թէ այս կռիւը ուղղուած է դրամատիրական երկիրներու՝ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներու շահերուն դէմ։ Այս վերջինները լաւ ըմբռնած են այս պարագան. բայց, ցարդ չուզեցին տեսնել այս ճշմարտութիւնը եւ «անդիտուէին ու հետզհետէ կորսնցուցին իրենց դիրքերը»։ Մեծ սխալ մը գործեցին՝ ընկրկելով ոչ-միջամտութեան դիրքերուն վրայ։ Մանաւանդ որ՝ դրամատիրական խմբակցութիւնը աւելի ուժեղ է՝ քան Ֆաշականը։ Փրոֆ. Մինց բաւական ծանրանալէ վերջ այս կէտին վրայ, կ'ըսէ թէ Ֆաշականները իրենց ծրագիրներուն քօղը պատռեցին անամօթաբար։ Անոնք սպառնալիք մըն են բոլոր խաղաղասէր երկիրներուն եւ, առաջին կարգին, Խորհրդային Միութեան համար։ Հակակոմինթերնեան ուխտը զինակցութիւն մըն է, անտարակոյս, Խորհրդային Միութեան դէմ ու նաեւ ուրիշ բան մը, զոր Մոլոթով ընդգծեց՝ «պողպատեան ուխտին» կնքումէն վերջ։ Այդ ուխտին մէջ մէկ հատիկ բառ չկայ Կոմինթերնի դէմ կռուի մը մասին։ Ընդհակառակն, «Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ վարիչներն ու մամուլները բացէ ի բաց կ'ըսեն թէ իրենց զինակցութիւնը ուղղուած է Եւրոպայի ժողովրդավար պետութեանց դէմ»։

Ի՞նչ պէտք է ըլլայ Խ. Միութեան դիրքը ներկայիս։ «Փրաւտա» նախ կ'ըսէ թէ Ռուսիա «չահագրգռուած չէ պատերազմով», եւ կը հետեւի խաղաղութեան քաղաքականութեան։ Բայց, «բոլշեւիկները խաղաղասէր չեն»։

«Խաղաղութեան իրական պաշտպանութիւնը կը կայանայ— կը շարունակէ Մինց,— ոչ թէ յարձակողին զիջումներ ընելուն մէջ, այլ՝ կրկնակի հարուածով մը պատասխանելուն՝ պատերազմի դրդիչներուն ամէն մէկ հարուածին»։

Եւ յօդուածագիրը մէջ կը բերէ Սթալինի մէկ նախադասութիւնը, որ բուռն կերպով ծափահարուեցաւ համայնավար կուսակցութեան 18րդ համագումարին մէջ.

— «Մենք կողմնակից ենք պաշտպանելու այն ժողովուրդները, որոնք զոհն են յարձակումի մը եւ կը պայքարին իրենց անկախութեան համար»։

Եթէ Ֆաշականները, կ'եզրակացնէ փրոֆ. Մինց, ռուս ժողովուրդը ստիպեն զէնք վերցնել, «անոնց դէմ Խորհրդային Միութեան պատերազմը պիտի ըլլայ իբրապէս հայրենապաշտական պատերազմ մը»։ Ու պիտի ըլլայ, կ'աւելցնէ համայնավար օրկանը, «մարդկային բոլոր պատերազմներէն ամէնէն արդարը եւ ամէնէն օրինականը»։ Անիկա պիտի ըլլայ պաշտպանողական պատերազմ մը. բայց այդ չի նշանակեր թէ կարմիր բանակը պիտի կենայ երկրին սահմաններուն վրայ։ «Լաւագոյն պաշտպանողականը անդիմադրելի յարձակողական մըն է, որ նպատակ կ'ունենայ թշնամին ջախջախել իր սեփական հողին վրայ»։

Ուշագրաւ է, անշուշտ, որ այս ճշգրտումները եղած են Խ. Միութեան գլխաւոր օրկանին մէջ, եւ այն շրջանին երբ Մոսկուայի մէջ զինուորական բանակցութիւններ կը կատարուին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԺԱՊԱՒԷՆՆԵՐ

(«Խորհրդային Հայաստան»ի օգոստ. 3, 4, 5ի թիւերէն)

«Լեռնային Արշաւ» եւ «Սեւանի ձկնորսները»էն վերջ, Հայկինօն սկսած է նոր շարժանկարներ պատրաստել։ Այսպէս, Բաղարշայի մէջ կը պատրաստուի «Լեռնային Հեղեղ» շարժանկարը, որ ցոյց կուտայ Խորհրդային Միութեան ժողովուրդներու բարեկամութիւնը։ Իջեւանի Սեւքար գիւղին մէջ կը պատրաստուի Ա. Գայազատի «Բարտէզի վրայ կէտը չի նշուած» շարժանկարը, կոլխոզային կատակերգութիւն մը։ Դերուսոյց Գէորգովը կը պատրաստէ «Գարնանային Ջրեր» շարժանկարը։ Հայկինոն այս տարի պիտի սկսի «Սասունցի Դաւիթ» մեծ շարժանկարին պատրաստութիւնը, իսկ 1940ին՝ «Դաւիթ Բէկը»։

Առնդմէջ զատ, մօտերս պիտի ձեռնարկուի «Ստ. Շահումեան» շարժանկարին պատրաստութեան։

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՅԱՐԸ

Այս տարի գիւղատնտեսական ուսումնարանը պիտի ընդունուի 225 ուսանողներ, որոնց համար ապահովուած են բոլոր անհրաժեշտ տարբերը։ Կահաւորումի համար յատկացուած է 107.000 րուբլի։ Շէնքերուն մեծ մասը վերանորոգուած է։ Այժմ կը վերանորոգուի ճաշարանի շէնքը։ Այս տարի կաճառը կը հրատարակէ «Հազգիտութիւն» եւ «Բոյսերի Ֆիզիոլոգիա» գիրքերը։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՏՕՂԱՆՑՔ

«Սասունցի Դաւիթ»ի հազարամեակի առթիւ, Հայաստանի մարզական գործերու կոմիտէն որոշած է սկսել. 18ին Երեւանի մէջ կազմակերպել մարզական մեծ տողանցք մը, որուն պիտի մասնակցին 1500էն աւելի մարզիկներ։ Այդ օրը, մարզիկները պիտի ցուցադրեն իրենց կատարած նուաճումները։ Մոսկուայի տողանցքին մասնակցող հայկական պատուիրակութիւնը, այս առթիւ Երեւանի մէջ եւս պիտի ներկայացնէ «Սասունցի Դաւիթ»էն տեսարան մը, որ մեծ յաջողութեամբ ներկայացուեցաւ Մոսկուայի Կարմիր հրապարակին վրայ։

«Ս. ԴԱՒԻԹ»Ը ՈՒԿՐԱՅՆԵՐԷՆ

«Սասունցի Դաւիթը» թարգմանուած է նաեւ ուկրայներէնի։ Թարգմանութիւնը կատարած են ուկրայնիացի բանաստեղծներ։ Թարգմանուած է նաեւ թաթարերէնի։

ՄԵՆՔ՝ ՄԵՐՈՆՑ, ԱՆՈՆՔ՝ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻՆ

Խ. Միութեան ներքին նոր փոխառութիւնը «մեծ խանդավառութեամբ» առաջ կը տարուի նաեւ Հայաստանի մէջ։ Ու մինչ մենք հոս կը ճգնինք մերոնց քանի մը ֆրանք աւելի ուղարկել, Հայաստանի աշխատաւորները ստիպուած են իրենց համեստ օրավարձերէն գումարներ զրկել… Մոսկուա։ Այսպէս, մինչեւ 2 օգոստոս, Հայաստանի մէջ արձանագրուած գումարը հասած էր 3.828.200 րուբլիի։

ՆՈՐ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

Հայաստանի բժշկական համալսարանը այս տարի պիտի ընդունուի 250 ուսանողներ. դիմում կատարած են 931 թեկնածուներ։ Մանկավարժական ուսումնարանը պիտի ընդունուի 315 հոգի. թեկնածուներու թիւն է 625։ Գիւղատնտեսական ուսումնարանը՝ 225 հոգի, թեկնածուներու թիւն է 475։ Իսկ բազմարուեստեան ուսումնարանի հաստատութեան երեք համալսարանները պիտի ընդունուին 200 հոգի, դիմած են 518 հոգի։

ԵՐԵՒԱՆԻ ԿԱՅԱՐԱՆԸ

Վերջին մէկ ու կէս տարուան ընթացքին, Երեւանի կայարանը մեծ փոփոխութիւններու ենթարկուած է։ Նախկին անհրապոյր կայարանը այժմ դարձած է անդրկովկասեան առաջնակարգ կայարաններէն մէկը։ Լայն եւ կահաւորուած սպասասրահներ, հիւանդոց, մօր եւ մանկան սենեակ, սափրիչի սենեակ, տեղեկատու գրասենեակ, ճաշարան, թերթերու կրպակ, ռատիօ եւն։ Ամէն օր աւելի քան 3000 հոգի կը մտնեն Երեւան կամ կ'ելլեն անկէ՝ երկաթուղիի միջոցաւ։

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ԱՐԱԲՆԵՐԸ

«Լա Բարավան» ֆրանսերէն շաբաթաթերթը, որ լոյս կը տեսնէ Գահիրէի մէջ, Յուլիս 29ի թիւով կը հրատարակէ Հայկազ Ժամաճեանի յօդուածը «Արաբներու եւ Հայերու ազգերգական գաղթը» խորագրով։ Այս առթիւ կը հրատարակէ նաեւ Մուսա կարը։ Յօդուածագիրը գրական ոճով Լերան հերոսներուն գերեզմանին նըմը, տխրութեամբ թաթաւուն, կը նըթիւնը, արձանագրելով որ Հայերը եւ կարապէ Ալեքսանտրէթի ազգերգութիւնը, արձանագրելով որ Հայերը եւ Արաբները պատմական կապեր ունին Անտիոքի եւ Սանճաքին մէջ, ուր միասնաբար կռուած են Թուրքերուն դէմ։

Հայկական կեանքը Իտալիոյ մէջ

ԽՄԲ. — Աշցորդ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Իտալահայ գաղութին մասին. —

Միլանի Ազգային Ժողովը միաձայնութեամբ վերընտրուելով, պատրաստեց եւ ընդհանուր ժողովին ներկայացուց գաղթային կանոնագիր-ծրագիրը որ ժամանակին քննութեան ենթարկուեցաւ։ Արդէն իտալերէնի թարգմանուած եւ ենթարկուած է պետական վաւերացման։

Ինչպէս գիտէք Հռոմի մէջ վերակազմուած է Հայ Ուսանողական Միութիւնը, նոյնպէս վերակազմուած են Փատովայի եւ Միլանոյի Հայ Ուսանողական Միութիւնները։

Մայիս 28ը տօնուեցաւ Հռոմի մէջ, մասնակցութեամբ իտալացի բարեկամներուն։ Միլանի մէջ ալ տօնեցինք Մայիս 28ը, շնորհիւ Ուս. Միութեան և պէտք է ըսել որ շատ յաջող անցաւ։ Միլանի ուսանողները դաշտահանդէս մըն ալ սարքեցին— նորութիւն մը մեր գաղութին համար։ Այս դաշտահանդէսը մեծ ընդունելութիւն գտաւ մեր գաղութին մէջ եւ յառաջիկային պիտի կրկնուի։ Այս հանդէսները թէ քարոզական եւ թէ նիւթական զգալի արդիւնքներ տուին։

Անցեալ ուժ ամիսներու ընթացքին քաղաքս այցելեցին Հ. Ակինեան եւ Զգօն վարդապետը. Այս այցելութիւններէն օգտուելով Ազգային Մարմինը բանախօսութիւններ կազմակերպեց։ Հայր Ակինեան խօսեցաւ Սահակի եւ Մեսրոպի, իսկ Զգօն վարդապետը «Հայ Երուսաղէմի» մասին։ Միլան այցելեց նաեւ Դպրոցասէրի վարիչը։

Նկարիչ Շիլթեանը իտալական շրջանակներու մէջ շատ գնահատուած) մեծ յաջողութիւն ունեցաւ իր ցուցահանդէսով։

Վենետիկի վանքին թանգարանը ճոխացած է։ Կ'արժէ շնորհաւորել Գ. Ա. Այթնեանը որ այնքան հմտութեամբ ու համբերութեամբ կրցած է հաւաքել ու տեղաւորել հայ արուեստագէտներու գործերը։

Դպրոցը, Մուրատ - Ռափայէլեան, կ'ունենայ 60—65 աշակերտ, որոնք կը մեծնան իբրեւ հայրենասէր Հայեր։ Իրենց հայերէնի, Հայոց պատմութեան ու գրականութեան ուսուցիչը եռանդուն Բաշարեանն է։

Վերջերս Լիվորնօ գտնուեցայ, կոմս Ջիանոյի ծննդավայրը։ Հոն եկեղեցի մը ունինք քահանայով, բայց հայ գաղութ չէ մնացած։ Մշակութային հողի վրայ մեծ աշխատանք կը կատարէ Իտալիոյ հայ գաղութը։

Համոզուած եմ որ շուտով մեր գաղութն ալ իր բաժինը պիտի տայ Մուսա Լերան արծիւներուն նոր բոյներու կառուցման։

Հայերու թիւը աշխարհի մէջ

Կ'ըսուի թէ որքան ալ վիճակագրութիւնները ճշգրիտ չըլլան, բայց իրականութեան շատ մօտ են։ Այս հիման վրայ մէկը ամբողջ աշխարհի մէջ ցրուած Հայոց վիճակագրութիւնը պատրաստած է, որ կը ներկայացնէ հետեւեալ պատկերը. —

Հայաստանի մէջ՝ 845 հազար, Վրաստանի մէջ՝ 325 հազար, Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկաներու մէջ՝ 145 հազար, Ազրպէյճանի մէջ՝ 300.330, Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ՝ 130 հազար, Եւրոպական Ռուսիոյ մէջ՝ 80 հազար, Պարսկաստանի մէջ՝ 75 հազար, Ֆրանսա՝ 64 հազար, Եւրոպական Թուրքիա՝ 60 հազար, Կովկաս (Ազրպէյճանէն եւ Վրաստանէն դուրս)՝ 40 հազար, Պուլկարիա՝ 30 հազար, Յունաստան՝ 26 հազար, Եգիպտոս՝ 25 հազար, Ռումանիա՝ 24 հազար, Կիպրոս՝ 5 հազար, Պաղեստին՝ 3300, Հնդկաստան, Ճավա եւն. 3300, Հապէշիստան՝ 1500։ Հանրագումար՝ 2.262.130։

ՕՐ. ՄԱՐԻ ՁԻՋԷՔԵԱՆ
եւ
ԸՆԿ ԳԷՈՐԳ ՀԱՃԻ ՊՕՂՈՍԵԱՆ
ամուսնացած
կնքահայրութեամբ
Պ. Կարպիս Իշխանեանի
Փոռն 20 Օգոստոս 1939 Շավիլ

ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱՆ

Հարաւ. Ամերիկայի հայ գաղութներուն մէջ, քանակի համեմատութեամբ Գորտոպայի հայ գաղութը ամենահարուստն է իր ունեցած հարստութեամբ եւ Պուէնոս Այրէսէն վերջ երկրորդը կուգայ։

Ունի մօտաւորապէս 1600 հոգիէ բաղկացած հայ բնակչութիւն մը. բարեկեցիկներ մասով կը համրուին եւ մեծամասնութեամբ օրը օրին ապրող մարդիկ են։ Ինչ որ մխիթարական է այն է թէ՝ մեր հայրենակիցները մեծ մասով իրենց սեփական բնակարանները ունին։

Գորտոպայի Հայերու ազգային հաստատութիւնը ունի 700 մեթր հող, 20ով 12 մայր եկեղեցի, 15ով 9 դպրոցասրահ, 4ով 5 խորհրդարանով մը եւ կանաչազարդ ագանչելի ընդարձակ բակով մը։

Խորհրդարանը չէր բաւեր ընդունելութեանց եւ վարչ. ժողովներուն։ Այդ պակասն ալ եկած է լրացնելու Գորտոպայի ունեւորներէն Պ. Յ. Մանուկեան, իր զոքանչին մահուան առթիւ ի յիշատակ անոր ընդունելութեան սրահ մը շինել տալով ճիշտ եկեղեցիին խուցին կից։

Այժմ Գորտոպայի հայ գաղութը ունի իր 60 հազար փէզոյի հասնող պատկառելի հարստութիւնը։ Գորտոպան ունի նաեւ իր հիւծախտաւորներու հիւանդանոցը՝ շինուած բարեբարուհի Տիկին Աղնաւուրեանի կողմէ։

Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Պրիւքսէլի «Սուար» թերթը կը հրատարակէ (19 Օգոստ.) յօդուած մը, ստորագրուած Փարիզի իր թղթակիցին կողմէ, ուր կը ներկայացուի Գալուստ Կիւլպէնկեանի կեանքը այնպէս ինչպէս գիտեն պատմել Եւրոպացի օրագրողները։ Վերջերս «Փարի - Միտի» թերթն ալ խօսեցաւ Կիւլպէնկեանի մասին, աւելի ընդարձակ։ Աւելցնենք որ «Քրափուլօ» վերջերս բացառիկ թիւ մը նուիրեց քարիւղին, տալով անոր պատմութիւնը եւ քարիւղի պատերազմը, եւ այդ առթիւ՝ Գալուստ Կիւլպէնկեանի կեանքը եւ նկարը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (105)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Գրեց՝ ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Ձ.

Լռութիւն տիրեց եւ միեւնոյն ձայնը շարունակեց.

— Վաղը, այս ժամուն եթէ չյանձնուիք, յարձակման պիտի սկսինք.

Առաջին ձայնը վերստին խօսք առնելով.

— Եւ այն ատեն շնորհում չկայ։

Այս վայրագ ձայնին, աշտարակին բարձրութենէն ուրիշ ձայն մը պատասխանեց։ Պարիսպին երկու ժայռաչարերուն մէջէն բարձր սիլուէթ մը հակիլը նշմարուեցաւ։ Աստղերուն լոյսին տակ, Լանդընաքի զարհուրելի դէմքն էր որ կարելի եղաւ տեսնել։ Այդ դէմքը, ուրկէ շուքին մէջ ակնարկ մը կը մեկնուէր, մէկը փնտռել կը թուէր եւ պոռաց.

— Վա՛յ, դուն ես տէրտէր։

— Այո՛, ե՛ս եմ, մատնի՛չ, պատասխանեց վարի խստաշունչ ձայնը։

Ը.

ՀՆՈՒԹԵԱՆ ՊԷՍ ԱՀԱՒՈՐ

Արդարեւ անողոք ձայնը Սիմուրտէնի ձայնն էր, իսկ աւելի երիտասարդ եւ նուազ վճռականը Կովէնինը։

Լանթընաքի մարքիզը, որ Սիմուրտէնը ճանչնալով, չէր սխալած։

Քաղաքային պատերազմին արիւնոտած այս երկրին մէջ, յայտնի է թէ, Սիմուրտէն, քանի մը շաբթուան միջոցին հռչակաւոր դարձած էր։ Իրենին չափ տխրաշունչ համբաւ ունեցող չէր կրնար ըլլալ։ Փարիզի մէջ Մարա, Լիոնի մէջ Շալիէ, Վանտէի մէջ Սիմուրտէն կ'ըսուէր։ Աբբայ Սիմուրտէն իր մասին երբեմն տածուած յարգանքին չափով կը նշաւակուէր։ Քահանայի հագուստին փոխուելուն արդիւնքն է այս։ Սիմուրտէն նողկանք կ'ազդէր։ Խստաբարոները դժբախտներ են։ Իրենց գործը տեսնողները զանոնք կը դատապարտեն, իրենց խիղճը եթէ տեսնէին թերեւս պիտի արդարացնէին զանոնք։ Անբացատրելի մնացած Լիկուրգոս մը Տիբերոս մը կը թուի ըլլալ։ Ինչ որ ալ ըլլայ, երկու մարդիկ Լանթընաքի մարքիզը եւ աբբայ Սիմուրտէն նախանձի նժարին մէջ հաւասար էին։ Արքայականներու Սիմուրտէնի հասցէին թափած անէծքը կը հակակշռէր Հանրապետականներու գարշանքին՝ հանդէպ Լանթընաքի։ Այս երկու մարդերէն իւրաքանչիւրը հակառակորդ բանակին համար հրէշ մը կը թուէր ըլլալ, այն աստիճան որ հետեւեալ եզական պարագան տեղի ունեցաւ։ Մինչդեռ Բրիէօր դը լա Մառն Գրանվիլի մէջ Լանթընաքի գլուխին գին կ'առաջարկէր, նոյնը կ'ընէր Շարէթ Նուարմութիէի մէջ։

Ըսենք որ այս երկու մարդիկը, մարքիզը եւ քահանան մինչեւ մէկ աստիճան մը միեւնոյն անձն էին։ Քաղաքային պատերազմի պղնձեայ դիմակը երկու երես ունի, մէկը դէպի անցեալ, իսկ միւսը դէպի ապագայ ուղղուած. բայց մին միւսին չափ [illegible] առաջինն էր, Սիմուրտէն երկրորդը, միայն թէ Լանթընաքի դառն ժպիտը թախծութեամբ և մթութեամբ պատուած էր մինչ Սիմուրտէնի ճակատագրական ճակատին վրայ արշալոյսի աղօտ լոյս մը կար։

Բայց եւ այնպէս պաշարուած Լա Թուրկը հանգիստ մը կ'առնէր։

Շնորհիւ Կովէնի միջամտութեան, ինչպէս որ ալ տեսանք, քսանչորս ժամուան տեւակ մը զինադադար կնքուած էր։

Արդէն Իմանուս լաւ տեղեկութիւն առած էր։ Սիմուրտէնի խնդրանքներուն շնորհիւ Կովէն հիմա իր հրամանին տակ ունէր չորս հինգ հազար հոգի, ըլլայ ազգային պահակներէն եւ ըլլայ գծային զօրքերէն եւ որոնցմով Լանթընաքը Լա Թուրկի մէջ կը ճնշէր։ Նաեւ ամրութեան դէմ տասներկու թնդանօթ հաստատած էր, որոնց վեցը անտառի մօտակայ կողմը, թաքուած մարտկոցով, եւ միւս վեցը կամուրջին կողմը դաշտաւանդակին վրայ բարձր մարտկոցով։ Գետնափորքէն կրցած էր պայթում կատարել եւ աշտարակին ստորոտը խրամատ բացուած էր։

Այս կերպով, զինադուլի քսանչորս ժամերուն աւարտելուն պէս, կռիւը տեղի պիտի ունենար հետեւեալ պայմաններուն մէջ.

Դաշտին եւ անտառին մէջ չորս-հինգ հազար հոգի կար։

Աշտարակին մէջ տասնըինը։

Այս տասնըինը պաշարուածներուն անունները պատմութեան մէջ արտաքսող օրէնքի ազդարարութեանց միջեւ կարելի է վերագտնել։ Կարելի է պիտի հանդիպինք ալ անոնց։

Սիմուրտէն փափաքած էր որ գրեթէ բանակ մը եղող այս չորս հազար հինգ հարիւր հոգիին հրամայէ Կովէն եւ գեր-զօրավար ըլլայ։ Կովէն մերժած էր ըսելով. «Եթէ Լանթընաք բռնուի, կը նայինք։ Ցակաւին բանի մը արժանի չեմ»։ Այս խոնարհ աստիճաններով մեծ հրամանատարութիւնները արդէն Հանրապետական բարուց մէջ մտած էին։ Աւելի վերջը Պոնափարթ, միեւնոյն ատեն թնդանօթաձիգ զօրաց վաշտին գլուխ եւ Իտալիոյ բանակին վերին հրամանատար եղաւ։

Կովէն - աշտարակը տարօրինակ ճակատագիր մը ունէր։ Կովէն մը կը յարձակէր իր վրայ եւ Կովէն մը կը պաշտպանէր զայն։ Ասկէ որ յարձակման մէջ տեսակ մը զգուշութիւն կար, բայց ոչ պաշտպանութեան մէջ, որովհետեւ Գ. տը Լանթընաք բանի մը չխնայողներէն էր։ Նամանաւանդ որ Վէրսայլ ապրած էր եւ Լա Թուրկի համար զոր հազիւ կը ճանչնար, ոեւէ մնապաշտութիւն չունէր։ Հոն եկած էր ապաստանելու համար միայն, որովհետեւ ապաստանարան չունէր։ Այս էր եղելութիւնը եւ զայն կը քանդէր ալ առանց խղճահարութեան։ Կովէն աւելի յարգալից էր։ Ամրոցին տկար կէտը կամուրջն էր, բայց մատենադարանին մէջ որ կամուրջին վրայ կը գտնուէր, ընտանիքին արձանագրութիւնները կային։ Եթէ յարձակում կատարուէր հոն, հրդեհը անխուսափելի էր, Կովէնի կը թուէր թէ արձանագրութիւնները այրել իր հայրերուն յարձակում գործել էր։

(Շար.)

ցառիկ որոշումներ պիտի տրուին, նոր տեղեկութեանց հիման վրայ։

Արտաքին Նախարար Պ. Ժորժ Պոնէ յաջորդաբար ունկնդրութեան ընդունեց բարեկամ եւ զինակից պետութեանց դեսպանները։ Օրը օրին տեղեկութիւններ կը սպասուին Ռումանիոյ, Եուկոսլավիոյ, Թուրքիոյ եւ այլ հաւասարակ պալքանեան պետութեանց բռնելիք դիրքի մասին։

Փարիզի մամուլը մեծ մասով այն տեսակէտը կը յայտնէ թէ կարելի չէ վստահիլ բոլշեւիկեան իշխանութեան։ Շատեր « դաւաճանութիւն » կը համարին Մոսկուայի նոր ձեռնարկը, իսկ « Իւմանիթէ », որ առաջին օրը վերապահութեամբ եւ մանր տառերով հաղորդած էր գերմանեւ-խորհրդային բանակցութեանց լուրը, երէկ հանդիսաւորապէս կ'աւետէր թէ այդ բանակցութիւնները « կը ծառայեն Եւրոպայի խաղաղութեան »։ Այս առթիւ « խաղաղութեան եւ ժողովուրդներու անկախութեան ախոյեան » կը կոչէ Սթալինը։

⁂ Անգլիոյ Նախարարական խորհուրդին նիստը տեւեց 3 ու կէս ժամ։ Այս առթիւ էր որ որոշուեցաւ Խորհրդարանը նիստի հրաւիրել այսօր իսկ, բացառիկ օրէնք մը քուէարկելու համար։ Այդ օրէնքը դիկտատորական իրաւասութիւններ պիտի ապահովէ կառավարութեան, զօրացնելու համար ազգ. պաշտպանութիւնը։ Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական ծանուցումը կ'ըսէ.

— « Դահլիճը իր այսօրուան նիստին մէջ քննեց միջազգային կացութիւնը՝ իր բոլոր երեւոյթներով եւ հետեւանքներով։ Գերմանիոյ զինուորական շարժումներու մասին հասած տեղեկագիրներէն զատ, դահլիճը նկատի առաւ այն տեղեկագիրը որ կը ծանուցանէր թէ ոչ-յարձակման դաշինք մը պիտի կնքուի գերմանական եւ խորհրդային կառավարութեանց միջեւ։ Դահլիճը երբեք չվարանեցաւ վճռելու թէ այդպիսի պատահականութիւն մը երբեք պիտի չազդէ Մեծն Բրիտանիոյ պարտաւորութեանց վրայ՝ Լեհաստանի հանդէպ. պարտաւորութիւններ զոր կառավարութիւնը քանիցս վերահաստատած է հրապարակաւ եւ զոր վճռած է կատարել։ Խորհրդարանը նիստի հրաւիրուած է հինգշաբթի օր, որպէսզի ամբողջովին քուէարկէ կառավարութեան օրինագիծը՝ ազգ. պաշտպանութեան բացառիկ լիազօրութեանց մասին։ Այս օրինագծին քուէարկութեան շնորհիւ կառավարութիւնը պիտի կրնայ անյապաղ ձեռք առնել բոլոր անհրաժեշտ միջոցները, եթէ կացութիւնը այդպէս պահանջէ։ Միջոցներ ձեռք առնուած են նաեւ անհրաժեշտ արտադրութեան եւ հում նիւթերու արտածման մասին։ Այս զգուշական միջոցները ձեռք առնելով հանդերձ, կառավարութիւնը այն կարծիքն ունի թէ Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ ծագած դժուարութեանց մէջ չկայ բան մը որ արդարացնէ բռնի ուժի դիմելը, յառաջ բերելով եւրոպական պատերազմ մը իր եղերական հետեւանքներով։ Ինչպէս կրկնած է վարչապետը, Եւրոպայի մէջ չկայ խնդիր մը որ չկրնայ լուծուիլ խաղաղութեամբ, կը բաւէ որ վերահաստատուին վստահութեան պայմանները։ Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը ինչպէս միշտ, պատրաստ է օգնելու որպէսզի ստեղծուին այդպիսի պայմաններ, բայց եթէ, հակառակ իր բոլոր ջանքերուն ուրիշներ յամառին բռնի ուժի դիմել, պատրաստ է եւ վճռական՝ դիմադրելու իր բոլոր ուժով »։

Ինչպէս կը հասկցուի այս պաշտօնական ցնկոյցէն, անգլիական կառավարութիւնը որոշած է անմիջապէս ձեռք առնել կարգ մը բացառիկ միջոցներ, մէջն ըլլալով նաւային, ցամաքային եւ օդանաւային զօրակոչը։ Մէկ խօսքով մասնակի զօրաշարժ, զինուորական թէ քաղաքային։ Մայիս 25ին հրատարակուած օրէնքով մը, կառավարութիւնը իրաւունք ունի մասամբ կամ ամբողջովին զօրաշարժի ենթարկելու երկրին զինուորական ուժերը, առանց մասնաւոր յայտարարութեան։ Այժմ հիմնովին փոխուած է զօրաշարժի հին դրութիւնը։ Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին, ինչպէս ամէն տեղ։ Այս ամսուան սկիզբը աւելի քան 12,000 նաւային պահեստներ դրօշի տակ առնուեցան զօրացնելու համար 130 մարտանաւերու կազմը։ Միւս կողմէ գիշեր ցերեկ կայմ եւ պատրաստ կը պահուին օդային եւ հակօդային պաշտպանութեան յատկացուած ուժերը։ Գալով արտածման վերաբերեալ կէտին, կառավարութիւնը բաց կ'ուզէ թէ պիտի արգիլէ կենսական նիւթերու արտածումը դէպի Գերմանիա, որ անցեալ շաբթու 17,000 թոն ձգախէժ եւ 8,000 թոն պղինձ գնած էր անգլիական հրապարակէն, հոլանտացի միջնորդներու միջոցաւ։

Այն բացառիկ իրաւասութիւնները զոր կը պահանջէ կառավարութիւնը, յարանման են Մեծ պատերազմին առեն վայելած լիազօրութեանց։ Անոնց շնորհիւ կառավարութիւնը պիտի կրնայ ապահովել եւ կանոնաւորել ուտելիքի, ջուրի, վառելանիւթի, լոյսի եւ ուրիշ անհրաժեշտ պիտոյքներու մատակարարութիւնը։ Այս առթիւ, յանցանք պիտի համարուի, եթէ ոեւէ մէկը մասնակցի գործադուլի մը։ (Երկաթուղիներու պաշտօնեաներէն 56,000 հոգի որոշած են գործադուլ հռչակել շաբաթ օր)։

«Դաւաճանութիւն խաղաղութեան դէմ»

Անգլիոյ աշխատաւորական մեծ օրկանը, « Տէյլի Հէրըլտ », գայրոյթ յայտնելով Մոսկուայի երկդիմի ընթացքին առթիւ, գրել կուտայ.

— « Այն ամբողջ ժամանակաշրջանին երբ յայտնապէս կը բանակցէր արեւմտեան պետութեանց հետ, խորհրդային իշխանութիւնը գաղտնօրէն կը բանակցէր նաեւ Գերմանիոյ հետ։ Առաջին ձեռնարկները, եթէ հաւատանք Պերլինէն հասած լուրերու, կատարուած են յունիսին, այն պահուն երբ խորհրդային կառավարութիւնը կը պնդէր որ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ ծրագրուած համաձայնութիւնը զինակցութեան ձեւ ստանայ »։

Թերթը յետոյ բացատրելով գերմանեւ-խորհրդային դաշինքին ծանրակշիռ հանգամանքը, կ'եզրակացնէ թէ ան պարզապէս պիտի քաջալերէ Գերմանիան՝ շարունակելու իր պայքարը Լեհաստանի դէմ։ « Այս դաշինքը գրեթէ հրաւէր մըն է Ռուսիոյ կողմէ՝ իր ուզածը ընելու »։

« Տէյլի Հէրըլտ » կը խոստովանի թէ անցեալին մէջ բրիտանական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները գրգռած են խորհրդային իշխանութիւնը, իրենց բռնած դիրքով. բայց ատիկա « չքմեղանք մը չէ Եւրոպայի խաղաղութեան եւ ազատութեան դէմ կատարուած դաւաճանութեան մը համար, շատ աւելի ծանր քան ինչ որ եղաւ Միւնիխի մէջ »։

Ի՞նչ պիտի ընեն զին. պատուիրակութիւնները

Մոսկուայի անգլիական եւ ֆրանսական պատուիրակութիւնները խորապէս ապշեցան, լսելով Գերմանիոյ հետ կատարուած բանակցութիւնները։ Իրապէս կը հաւատան թէ անոնք առաջին հանդիպումին իսկ բացատրութիւն պիտի պահանջեն մարաջախտ Վորոշիլովէն, կատարուած « դաւաճանութեան » մասին։ Եթէ գոհացուցիչ պատասխան չստանան, պիտի հեռանան, Գերմանիոյ արտաքին նախարարին գործի անցնելէն առաջ։

Պատուիրակութիւնները համաձայն չեն խորհրդային իշխանութեան այն տեսակէտին թէ Գերմանիոյ հետ ծրագրուած ոչ-յարձակման դաշինքը չի հակասեր զինուորական բանակցութեանց շարունակութեան։

Մոսկուայի անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները տեսակցութիւն մը ունեցան Պ. Մոլոթովի հետ։ Անգլիական դեսպանը, որ սովորութիւն ունէր ժամը 9ին փակելու իր հեռաձայնը, այժմ անընդհատ կը խօսակցի Քրէմլինի հետ։

Հակասեմական օրէնքը Հունգարիոյ մէջ

Օգոստոս 22ին սկսաւ հակահրէական օրէնքին գործադրութիւնը Հունգարիոյ մէջ։ Ենթականները պարտաւոր են փաստաթուղթեր ներկայացնել իրենց ծագման մասին, հոկտ. 15էն առաջ։ Հրամանագիրը չորս տարի պայմանաժամ կը սահմանէ օրէնքին ամբողջական գործադրութեան համար՝ առեւտուրի, ճարտարարուեստական եւ ելեւմտական հաստատութեանց մէջ, ուր կարելի չէ անմիջապէս ուրիշներ դնել Հրեաներու տեղ։ Մանր ճարտարարուեստութեան մէջ հինգ պաշտօնեաներէ մէկը կրնայ Հրեայ ըլլալ։ Այս ասպարէզին մէջ Հրեաները գործ կրնան հաստատել միայն հարիւրին վեց համեմատութեամբ։ Օրէնքին գործադրութիւնը անմիջական է մամուլի, թատրոնի եւ շարժանկարի ասպարէզներուն մէջ։ 1939 հոկտ. 1էն սկսեալ ոչ մէկ Հրեայ պիտի կրնայ պատասխանատու պաշտօն մը վարել իբրեւ տնօրէն, վարչական տնօրէն, խմբագիր կամ խմբագրական քարտուղար՝ թերթի մը մէջ. ոչ ալ որոշ վճարում ստանալ խմբագրական գրելու համար։

Վերջապէս, Հրեաները չեն կրնար կալուածատէր ըլլալ։ Անոնք որ կալուածատէր են արդէն, կրնան հաշուեյարդարի ենթարկել իրենց ստացուածքը, հողային օրէնքին բարենորոգման առթիւ։

Դասախօսութիւն

Սէն-Ժէրոմի (Մարսէյլ) բնիկներու դասախօսութիւնը Շաբաթ, 26 Օգոստ. երեկոյեան ժամը 9ին։

Կը դասախօսէ Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Շավիլի հանգանակութեան ցանկը (Շար.)

Կ. Օհանեան, Յ. Սուքեան (գեղագործ), Գ. Կիւլեան 25ական ֆր., Տիկ. Գ. Չոփիճեան (Բ. անգամ), Կ. Պալթաեան, Մ. Տէմիրճեան, Վ. Կարապետեան, Յ. Սարաֆեան, Հ. Աթմաճեան, Լ. Պետիկեան, Թ. Գույումճեան, Մ. Ֆրընտրըգեան, Յ. Ալեքսանեան, Գ. Գառ իկեան, Տ. Թոփալեան, Տ. Պաշկըրեան, Յ. Պօղոսեան, Յ. Փափազեան 20ական ֆր., Կ. Տանէլեան, Մ. Խաչէնեան, Մ. Կարմիրեան, Պ. Նորհատեան, Պ. Գույումճեան, Մ. Մաթուրքաշեան, Կ. Համբարձումեան, Խ. Քոճեան, Մ. Աճէմեան, Կ. Պալըքճեան, Հ. Նազիկեան, Յ. Նազիկեան, Մ. Պահատուրեան, Տ. Չաթալեան, Ժ. Յովեան, Գ. Չէվիքճեան, Դ. Տէր Պօղոսեան, Ն. Մանուկեան 10ական ֆր., Գ. Սարեան, Տիկ. Ա. Շմաւոնեան, Տիկ. Փ. Համբարեան, Օրդ. Հ. Տողրամաճեան, Ն. Հայթայեան, Գ. Տէրտէրեան, Յ. Պասրքեան, Գ. Սարեան, Մ. Աճեմեան, Մ. Թորոսեան, Ռ. Տէմիրեան, Դ. Մանուկեան, Պ. Պ՚կեան, Տիկ. Հ. Մանուկեան, Կ. Կարապետեան, Դ. Նազարեան, Ռ. Չալըքեան 5ական ֆրանք։

Գումար 2070 ֆր.։ (Տես Յառաջ 18 եւ 19 Օգոստ.)։

Ի դիմաց յանձնաժողովի՝ Ատենապետ Գ. Տէր Գալուստեան, Քարտուղար Մ. Սարգիսեան։

Իսի լէ Մուլինոյի հանգանակութեան Գ. ցանկը

Օր. Անժէլ Գասպարեան 100 ֆր., Էլիպէնեան եղբարք 50 ֆր., Վահրամ Կազմաջեան 40 ֆր., Յարութիւն Պալեան, Մուշեղ Սեւեան, Տօրքել Սերոբեան, Տիգրան Մուշմուլեան, Պետրոս Աւետիքեան 25ական ֆր., Ռուբէն Փալաւեան, Յովսէփ Դուլուատեան, Գեղամ Փանարճեան, Վահան Գզիրեան, Սահակ Տալեան, Յակոբ Հալպեան, Յարութիւն Էլմասեան, Կարապետ Գարակէօզեան, Ղազարոս Էմիրեան, Վարդան Գարեան, Մինասէր Ցաքրեան, Կարապետ Արապեան, Խաչիկ Կարապետեան, Յարութիւն Զատրճեան, Յակոբ Վահանեան, Ներսէս Գիրգեան 20ական ֆր., Յովհաննէս Թութաքեան, Յարութիւն Թորոսեան, Թորիկ Գալիկեան, Բենիկ Նազարեան, Սարգիս Գափամճեան, Նշան Փալաքեան, Հայկանուշ Պզտիկեան, Աստուր Այթունեան 15ական ֆրանք, Յովհաննէս Սիմոնեան, Կիրակոս Բարսեղեան, Պարգեւ Թոմասեան, Սարգիս Եղիազարեան, Ադամ Վէքիլեան, Անդրանիկ Միթիլեան, Սմբատ Աւետիսեան, Եզեկիէլ Յարութիւնեան, Ոսկեան Գալաճեան, Զարեհ Սարգիսեան, Գառնիկ Ժամկոչեան, Մովսէս Գալոյեան, Աբրահամ Գալաճեան, Միհրան Գարակէօզեան, Անդրէաս Մանուկեան, Սերոբուհի Եղիաեան, Յովհաննէս Ղազարեան, Դանիէլ Պօղոսեան, Յակոբ Սարգիսեան, Մկրտիչ Մէթալեան, Կղեմես Փափազեան, Յովհաննէս Աբգարեան, Քերոբ Աթմաճեան, Կարապետ Զարքեան, Յովհաննէս Պօղոսեան, Կղեմես Տաղլեան, Գրիգոր Սինապեան, Եղիսաբէթ Տէր Գրիգորեան, Զատիկ Խաչիկեան, Միհրան Հայրապետեան, Կաֆենյա (Սպանիացի), Հայկանուշ Գասաեան, Պետրոս Սահակեան, Սահակ Զոփուրեան, Ա. Պզտիկեան, Աւետիս Սօլաքեան, Երուանդ Պզտիկեան, Հոփսիմէ Սերխոշեան, Յովհաննէս Ղուկասեան, Իսկուհի Օհանեան, Օհան Դարբինեան, Գաբրիէլ Թոլեան, Մարտիրոս Ապրաեան, Աբրահամ Ճամճեան, Գրիգոր Ոսկանեան, Յովհաննէս Շամոյեան, Հայրապետ Կարոեան, Կարապետ Շուպարալեան, Կարապետ Պօղոսեան, Տիգրան Գալէօզեան 10ական ֆրանք, գումար 1255 ֆրանք։ (Տես Յառաջ 19 օգոստոս)։ — Գանձապահ Ղազարոս Գ. Դանիէլեան։

Հրաժեշտի երեկոյ

Մարսէյլի Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր Վասպուրականցիները, եւ քոյր Միութեանց անդամները ներկայ ըլլալ 25 Օգոստ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 5 rue de l'Eclipse, իր միութեան հիմնադիր եւ երիցագոյն անդամ Պ. Մանուկ Գրիգորեանի (Ջաջազ) Ամերիկա մեկնելու առթիւ սարքուած հրաժեշտի երեկոյթին։ Մուտք 10 ֆր.։

ԼԱ ՍԻՈԹԱՅԻ մէջ «Յառաջ» կը ծախուի Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՄՈՒՐՃԷՐԵԱՆի մօտ, 27 rue Grand Mod'èr.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Կը փութամ խորին շնորհակալութիւններս յայտնել բոլոր անոնց որ իրենց այցելութեամբ մխիթարեցին զիս հիւանդութեանս առեն, Կարապետ Խաչի Մաննաճեանի, որ չխնայեց իր բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը, ինչպէս եւ Տիկին Խաչատուրեանի որ յանձնեց զիս փոխադրել տալ աւելի օդասուն վայր մը։

Նիկողոս Էթիեան

ՆՈՒԷՐ [illegible]

ՍՏԱՑԱՆՔ

	21 Օգոստ — 22 Օգոստ
Մարսէյլ, Կ. Երան.	50
Անիէռ, Ա.	60
Փամփյիոն Սու Պուա, Ա. Գ.	40
Մարսէյլ, Ժ. Եղ.	50
Թուլուզ, Ռ-ա.	75

ԲՈՒՇԱՏԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բալուի Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը 26 Օգոստ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8,30ին, 5 ռիւ լ'Էքլիփս. Շահրիկեան սրահին մէջ։ Կարեւոր խորհրդակցութիւն օժանդակ հայրենակիցի մը համար։ Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կը հրաւիրուին նաեւ անդամ բոլոր Բալուցիները։

ԺԱՌԱՆԳԱԿԱՆ ԱԶԴ

1939 Յուլիս 6ին Գահիրէի մէջ մեռած է բնիկ Զարքամպալցի Սմբատ Կարապետ Ափարեան անուն ազգայինը.

Յիշեալին ժառանգորդները կը հրաւիրուին ներկայ յայտարարութեան հրատարակուելէն մինչեւ երեք ամիս ներկայանալ Գահիրէի Ազգ. Առաջնորդարանը իրենց ժառանգորդի հանգամանքը հաստատող փաստաթուղթերով։

Այս պայմանաժամը լրանալէն յետոյ կատարուած դիմումները պիտի կրնան նկատի առնուիլ եւ առ այդ Առաջնորդարանը որեւէ պատասխանատուութիւն չստանձներ։

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme .. Paris (13).

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Dameme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	130 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Պելճիքա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 25 ՕԳՈՍՏՈՍ VENDREDI 25 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4127 — Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԳԵՐՄԱՆԵԻԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՈՉ-ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ԴԱՇԻՆՔԸ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԵՑԱՒ ՕԳՈՍՏՈՍ 23ԻՆ

ՀԻԹԼԷՐ ՎՃՌՈՒՊԷՍ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ԱՆԳԼՈՑ ՆՈՐ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐԸ

ՄԱՍՆԱԿԻ ԶՕՐԱՇԱՐԺ ԵՒ ԲՌՆԱԳՐԱՒՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Մոսկուայի զինուորական բանակցութիւնները կ'ընդհատուին

Դէպքերը երրորդ կը յաջորդեն կայծակի արագութեամբ, մէկ օրէն միւսը աւելի ծանրացնելով կացութիւնը։

Գերմանիոյ արտաքին նախարարը հազիւ Մոսկուա հասած, անմիջապէս գործի ձեռնարկեց եւ ոչ-յարձակման դաշինքը ստորագրուեցաւ չորեքշաբթի գիշեր, ինչպէս կը հաղորդէ Աժանս Հավաս։ Նոյն գիշերը, ժամը 2ին, Ֆրանսայի ազգ. պաշտպանութեան նախարարութիւնը պատերը փակցնել կու տար երկու ազդեր, զէնքի տակ առնելով պահեստիներու մէկ մասը։ Ուրիշ յայտարարութիւններ ալ փակցուեցան, զինուորական պէտքերու բռնագրաւման մասին (réquisition)։ Անգլիոյ մէջ եւս տեղի ունեցաւ մասնակի զօրաշարժ, իսկ Խորհրդարանը երէկ իսկ քուէարկեց մասնաւոր օրէնք մը, որով բացառիկ լիազօրութիւններ կը տրուին կառավարութեան։

Ուրիշ ծանրակշիռ դէպք մը եւս տեղի ունեցաւ նոյն օրը։ Պերլինի անգլիական դեսպանը Պէրխթէսկատէն գացած էր օդանաւով, Հիթլէրի յանձնելու համար վարչապետին մէկ նամակը, իբրեւ պատասխան ծանուցագրի մը, որ կը պարզէր Գերմանիոյ տեսակէտը օրուան հարցերու մասին։ Նամակին բովանդակութիւնը կը համապատասխանէր անգլիական դահլիճին պաշտօնական յեղյեղին, զոր հրատարակեր էինք երէկ։ Տեսակցութիւնը տեւեց կէս ժամ եւ, ինչպէս կ'երեւայ, դեսպանը վերադարձաւ ձեռնունայն, «առանց հովանաւոր մը տարած ըլլալու իրեն հետ», ինչպէս ըսած էր Չէմպըրլէյն, անցեալ տարի։

Այս առթիւ հրատարակուած գերմանական պեկոյցը կ'ըսէ.—

Պերլինի անգլիական դեսպանը ժամը 9.30ին Պէրխթէսկատէն մեկնեցաւ մասնաւոր օդանաւով մը, Հիթլէրի քով երթալու համար։ Դեսպանը Սալցպուրկ հասաւ ժամը 12ին, գերմանական օդանաւով մը զոր իր տրամադրութեան տակ դրած էր կառավարութիւնը։ Դեսպանը յետոյ ինքնաշարժով գնաց Պէրկհօֆ, ուր անմիջապէս ընդունուեցաւ Հիթլէրի կողմէ։ Կը կարծուի թէ տեսակցութիւնը չափազանց կարճ տեւած է, հազիւ տասը վայրկեան։ Դեսպանը Առաջնորդին յանձնած է Անգլիոյ վարչապետին մէկ նամակը, նոյն բովանդակութեամբ ինչ որ Անգլիոյ դահլիճին երէկուան պեկոյցը։ Առաջնորդը բացարձակապէս հասկցուցած է թէ Մեծն Բրիտանիոյ ստանձնած յանձնառութիւնները չեն կրնար Գերմանիան ետ կեցնել ազգային կենսական շահերու պաշտպանութենէն»։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Ֆոն Ռիպպէնթրոփ, Գերմանիոյ արտաքին նախարարը, Մոսկուա հասաւ չորեքշաբթի օր, Հիթլէրի մասնաւոր օդանաւով, եւ ընդունուեցաւ մեծ պատիւներով, իր 32 խորհրդականներուն հետ։ Խորհրդային պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով, հիթլէրական դրօշներ կը ծածանէին Մոսկուայի օդակայանին մէջ եւ այլուր։ Խորհրդային թերթերը չէին ծանուցած նախարարին ժամանումը։

Ֆոն Ռիպպէնթրոփ աւստրիական դեսպանատան մէջ ճաշելէ վերջ, Մոլոթովի այցելեց ժամը 3ին, Քրէմլինի մէջ, ուր մնաց աւելի քան երեք ժամ, բանակցելով ծրագրուած դաշինքի մասին։ Ետքոյ վերադարձաւ դեսպանատուն։ Կայարանին մէջ դիմաւորելու գացած էին գերմանական դեսպանատան բոլոր պաշտօնեաները, իտալական դեսպանը, խորհրդային կառավարութեան արարողապետը, արտաքին նախարարութեան օգնականը՝ Պ. Փոթէմքին, եւ ուրիշ պաշտօնատարներ։ Ֆոն Ռիպպէնթրոփ նստաւ անխոցելի, գնդակներու համար անթափանցելի ինքնաշարժի մը մէջ եւ անցաւ խստօրէն պաշտպանուած փողոցներու մէջէն։ Իրեն կ'ընկերանային իտալական եւ գերմանական դեսպանները, եւ Ջեկային կողմէ նշանակուած անձնապահ խումբ մը։ Ուրիշ հարիւրաւոր ոստիկաններ շարուած էին փողոցներու մէջ, հինգ մղոն տարածութեան վրայ, օդակայանէն մինչեւ քաղաքին կեդրոնը։ Նախարարին ինքնաշարժը կը սուրար 50 մղոն արագութեամբ։

Նախարարը գիշերը հիւրասիրուեցաւ գերմանական դեսպանատան մէջ, եւ իր այցետոմսը ղրկեց նախագահ Քալինինի, Մոլոթովի այցելելէ առաջ։ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի զինուորական պատուիրակութիւնները աչքէ հեռու պահուեցան ամբողջ օրը։

Ինչպէս կ'երեւայ, երկրորդ տեսակցութենէ մը վերջ արդէն ստորագրուած էր դաշնագիրը.

Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Պ. Մոլոթով բացատրած է Մոսկուայի անգլիական եւ ֆրանսական դեսպաններուն թէ պատճառ չկայ որ դադրին զինուորական պատուիրակութեանց բանակցութիւնները, թէ երկու դաշնագիրներն ալ պաշտպանողական հանգամանք պիտի ունենան, հետեւաբար ընդհարման վախ չկայ։ Հաւաստած է նաեւ թէ Գերմանիոյ հետ կնքուելիք դաշինքը կը համապատասխանէ Խ. Միութեան արտաքին քաղաքականութեան, պահպանելու համար խաղաղութիւնը։ Այս առթիւ բացէ ի բաց մեղադրած է անգլիական եւ ֆրանսական պատուիրակութիւնները, ըսելով թէ շատ ուշացան բանակցութիւնները, քաշքշուելով լման չորս ամիս։ Եւ վերջապէս հասկցուցած է թէ բանակցութիւնները չեն կրնար վերսկսիլ, ցորչափ ֆոն Ռիպպէնթրոփ Մոսկուա կը գտնուի։

Զինուորական պատուիրակութեանց անդամներէն երեքը, մէկ Ֆրանսացի եւ երկու Անգլիացիներ, մեկնեցան Մոսկուայէն։ Իսկ բանակցութիւնները ընդհատուած են, ցնոր տնօրինութիւն։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Նախարարական խորհուրդին վերջին բացառիկ նիստը շատ կը յիշեցնէր անցեալ Սեպտեմբերի ժողովները, երբ հարկ դատուեցաւ մասնակի զօրաշարժ մը կատարել։ Այս անգամ ալ նոյն որոշումը առնուեցաւ, նախագահութեամբ Հանրապետութեան նախագահին, եւ պահեստիներու մէկ մասին զօրակոչի ազդերը պատերուն վրայ փակցուեցան գիշերանց, ինչպէս ըսինք։

Թոյլովէն վերջը պեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որ կը հաղորդէր թէ «Նկատի առնելով միջազգային կացութիւնը, կառավարութիւնը որոշած է լրացնել արդէն իսկ ձեռք առնուած զինուորական միջոցները, յաւելուածական զօրաժողով մը կատարելով պահեստի դասերէն»։

Հինգշաբթի գիշեր, Սէնի նահանգապետութիւնը երեք ժամուան մէջ մայրաքաղաքի ժողովուրդին հաղորդեց նոր զօրակոչը, որ կը վերաբերի թիւ 3 եւ 4 տետրակը ունեցողներուն։ Ամիսներէ ի վեր, ազդերը պատրաստ էին Փարիզի քաղաքապետարանին մէջ։ Կէս գիշերին 50ի չափ պահակներ նշանակուած սրահը վազելով գործի սկսան։ Հարկ էր նախ ծալլել յայտարարութիւնները եւ թուական դնել, ինչպէս եւ պատերը փակցնելու ժամը։ Փարիզը բաժնուեցաւ 61 մասերու, եւ իւրաքանչիւրը յանձնուեցաւ մասնաւոր փակցնողի մը, որ իրեն համար նշանակուած վայրը կ'երթար ինքնաշարժով, ընկերակցութեամբ ոստիկանի մը։ Առաւօտեան ժամը 3ին 61 ինքնաշարժներ, 61 փակցնողներ եւ 61 ոստիկաններ մեկնեցան քաղաքապետութեան հրապարակէն։ Ժամը 6ին քաղաքին պատերը ծածկուած էին փոքր ազդերով, որոնց վերեւ կ'երեւային խաչաձեւ դրօշներ, ըստ սովորութեան։

Նոյն իրիկունը պատերազմական նախարարութիւնը մասնաւոր ազդեր փակցնել տուած էր, զինուորական դրաւումներու մասին, որ սկսան հինգշաբթի կէս գիշերին։

Միեւնոյն ատեն պարտականութեան գլուխ կանչուեցան պետական, նահանգային կամ քաղաքապետական այն պաշտօնեաները որոնց յանձնուած է կրաւորական պաշտպանութեան եւ կարգ մը քաղաքներու պարպումի գործը։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նախագահը Ուաշինկթըն վերադառնալով, արտակարգ նիստի հրաւիրեց Խորհրդարանը։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԵՒ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԵՒ ԿՆՔՈՒԱԾ ՈՉ-ՅԱՐՁԱԿՄԱՆ ԴԱՇԻՆՔԻՆ ՊԱՏՃԷՆԸ

Գերմանական եւ խորհրդային կառավարութիւնները անմիջապէս հրատարակեցին կնքուած դաշնագրին պատճէնը, որ հետեւեալն է.

Գերմանական եւ խորհրդային կառավարութիւնները ուզելով ամրացնել խաղաղութիւնը Գերմանիոյ եւ Խ. Միութեան միջեւ, եւ հիմնուելով 1926ի չէզոքութեան դաշնագրին սկզբունքներուն վրայ, որոշեցին.—

ՅՕԴ. Ա. — Երկու պայմանադիր կողմերը յանձն կ'առնեն իրենք իրենց միջեւ հրաժարիլ որեւէ բռնութենէ, որեւէ յարձակողական գործողութենէ, եւ ամէն յարձակումէ, անջատօրէն թէ ընկերակցութեամբ ուրիշ պետութեանց

ՅՕԴ. Բ. — Եթէ երկու պայմանադիր կողմերէն մէկը պատերազմական գործողութեան ենթարկուի ուրիշ պետութեանց կողմէ, միւս կողմը որեւէ կերպով ուժ պիտի չտայ այդ երրորդ պետութեան։

ՅՕԴ. Գ. — Երկու պայմանադիր կողմերու կառավարութիւնները այսուհետեւ շարունակ հաղորդակցութեան մէջ պիտի ըլլան հաշտարար ճամբով, փոխադարձաբար տեղեկութիւններ տալու համար իրենց հասարակաց շահերուն վերաբերեալ խնդիրներու մասին։

ՅՕԴ. Դ. — Երկու պայմանադիր կողմերէն ոչ մէկը պիտի չմասնակցի պետութեանց խմբակցութեան մը որ միջանկեալ (անուղղակի) կամ անմիջականօրէն ուղղուած է միւս կողմին դէմ։

ՅՕԴ. Ե. — Եթէ վէճեր կամ ընդհարումներ պատահին երկու կողմերուն միջեւ, այս կամ այն հարցի մասին, երկու կողմերը այդ վէճերը կամ ընդհարումները պիտի հարթեն միայն եւ միայն բարեկամական խորհրդակցութիւններով, կամ, ի հարկին, իրաւարար յանձնաժողովներու միջոցաւ։

ՅՕԴ. Զ. — Ներկայ դաշնագիրը կնքուած է տասը տարուան համար։ Եթէ երկու կողմերէն մէկը զայն չեղեալ չհռչակէ այդ պայմանաժամէն առաջ, դաշնագրին վաւերականութեան տեւողութիւնը մեքենաբար պիտի երկարաձգուի հինգ տարի։

ՅՕԴ. Է. — Ներկայ դաշնագիրը պիտի վաւերացուի կարելի եղածին չափ շուտ։ Վաւերագիրները պիտի փոխանակուին Պերլինի մէջ։ Դաշնագիրը գործադրելի է իր ստորագրութեան թուականէն իսկ։

Դաշնագրին բնագիրը կազմուած է երկու օրինակ, ռուսերէն եւ գերմաներէն։

Մոսկուա, 23 օգոստոս.

Ստորագր. Ռիպպէնթրոփ, յանուն գերմանական կառավարութեան։

Մոլոթով, Խ. Միութեան լիազօրութեամբ։

ՆՈՐ ԲԱՑՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ԱՐՏԻՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ՍԷՆ-ՄՈՐԻՍ (Էն) — Յարգելի խմբագիր Յառաջի, Պոլսոյ եւ շրջանի 1919 Օգոստոսի ջարդին զոհ գացող հարիւրաւորներու հետ հօրեղբօրս, հօրեղբօրորդւոյս եւ մօրեղբօրս յիշատակին փունջ մը ծաղիկ (յիսուն ֆրանք) կը ղրկեմ ձեզի, խնդրելով զայն խառնել այն գումարին որ կը հանգանակուի ձեր միջոցաւ, Մուսա Լերան արժանաւոր զաւակներուն քանդուած բոյները վերաշինելու նպատակաւ։ — Որբաշխարհի սանուհիներէն Հախինէ Ե. Սոմունճեան։

ՑԱՆԿ 31

Հռ. Սոմունճեան, Ս. Մորիս	50
Աւետիս Տէր Յակոբեան Սեվռ	25
Փոքրիկն Հրայր Ս. Թորոսեան, Քաշան	15
Ալֆորվիլի Յանձնախումբէն (Բ. անգամ)	200

Առաքել Գէյլագեան, Յարութիւն Քիւփէլեան 30ական, Յակոբ Աաչիկեան, Գեղամ Ֆերմանճեան 20ական, Յարութիւն Փապուճեան, Թորոս Եղիազարեան, Յովհաննէս Ղազարոսեան, Աբամայիս Յակոբեան, Մինաս Պապուաչեան, Տիկին Մարիամ Մութաֆեան 10ական ֆրանք։

Գումար՝	290
Երէկուան գումարը	97,941
Ընդհ. գումար	98,231

ՎՐԴՈՎԻՉ ԼՈՒՐԵՐ ՔԷՍԱՊԻ ՇՐՋԱՆԷՆ

Թուրքերը չեն ուզեր ճանչնալ վերջին սահմանագիծը

«Ազդակ»ի օգոստ. 18 թիւէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

«Ներկայիս Քէսապի մէջ 235 ընտանիք (835 հոգի) գաղթականներ կան, մեծ մասը Անտիոքէն եւ Գըրըխանէն։

Քէսապի բնիկ հայութիւնը եղբայրական աջանչելի ոգի մը ցոյց կուտայ գաղթականներու հանդէպ եւ ամէն տեսակէտով կ'օգնէ անոնց։ Դժբախտաբար սակայն այս տարի տնտեսական շատ նեղ վիճակ մը ունին նաեւ Քէսապցիները։ Ամէն բան սուղ է եւ հազուագիւտ։ Որովհետեւ, քաղաքական անորոշութեան պատճառով այս տարի պէտք եղածին չափ չեն ցանուած արտերն ու բանջարանոցները։ Ծխախոտ անգամ դոհացուցիչ արդիւնք մը չէ տուած՝ նախ երաշտի եւ յետոյ սահմանային անկայուն գծումին պատճառաւ։ Ծխախոտի դաշտերուն կարեւոր մէկ մասը մնացած է թրքական սահմանին մէջ

Այս տարի չկան նաեւ գիւղագնացներ։ Ուրիշ տարիներ, Հալէպէն, Լաթաքիայէն եւ Անտիոքէն կարեւոր թիւով գիւղագնացներ կուգային Քէսապ, որոնք շօշափելի օգտակարութիւն կ'ունենային հայ գիւղացիներու տնտեսական վիճակին բարելաւումին համար։

Դժբախտաբար քանի մը օրէ ի վեր անստոյգ կացութիւն մը կը տիրէ այս շրջանին մէջ եւ ամէն մարդ մատնուած է խոր մտահոգութեան։ Քաղաքը անբնական երեւոյթ մը ստացած է։ Զգալի է խճողումը։ Կը շարունակուին անընդհատ կեդրոնացումները։

Թուրքերը, հակառակ գոյացած համաձայնութեան, չեն ուզեր ճանչնալ վերջին սահմանագծումը, որուն համաձայն մօտ մէկ քիլօմեթր դէպի թրքական հող կ'երկարէր Քէսապի սահմանը։ Վէճի առարկայ շրջանն է Քէսապի հիւսիսային կողմի լերան գլուխը, Թէքնէճիկ կոչուած վայրը, որ մաքուր եւ առատ ջուր ունի եւ կենսական նշանակութիւն՝ Քէսապցիներու համար։

Թուրքերը կը պնդեն եւ մեծաքանակ ուժ կը կեդրոնացնեն Թէքնէճիկի շրջանին մէջ, մտահոգութիւն պատճառելով բնակչութեան։

Ֆրանսական իշխանութիւնը անտարբեր չէ այս երեւոյթներուն հանդէպ եւ հարկ եղած միջոցները ձեռք առած է։ Այս անգամ Ֆրանսացիները շատ վճռական կ'երեւին։

Այս բոլորը տեղի կ'ունենան ժողովուրդին աչքին առջեւ, լուրջ մտահոգութեան մատնելով զայն։ Սահմանային ընդհարում մը կրնայ սաստկացնել այդ մտահոգութիւնները։

Մինչ այդ, աշխատանքեր,« կը կատարուին հաւանական բարդութեանց առաջքն առնելու համար։ Տեղի զինուորական իշխանութիւնը տեւականօրէն հաղորդակցութեան մէջ մտաւ իր կառավարութեան հետ, Քէսապի կացութեան

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ ԵՒ ԳՐԱՒՈՒՄ

Նոյն աղբիւրէն, օգոստոս 16 թուականով. —

Քէսապի եւ Թուրքիոյ սահմանային վէճը կը մնայ ծանր եւ անլուծելի։ Հակառակ օրերէ ի վեր շարունակուող բանակցութեանց, մինչեւ հիմա կարելի չեղաւ համաձայնութիւն գոյացնել։

Երէկ Անտիոքի ֆրանսական հիւպատոսը հոս եկաւ եւ հեռաձայնով հաղորդակցութեան մէջ մտաւ իր կառավարութեան հետ, Քէսապի կացութեան շուրջ։

Թուրքերը կը շարունակեն պնդել թէ Ֆրանսացիները Թէքնէճիկ ըսուած տեղը զինուորական գրաւման ենթարկած են հակառակ գոյացած համաձայնութեան։ Թէքնէճիկ, ինչպէս գրած էի, Քէսապէն հազիւ 1500 մեթր հեռաւորութիւն ունի եւ օժտուած է սքանչելի ջուրով եւ անտառիկ դիրքով։

Գէյրութէն մասնաւոր առաքելութեամբ հոս եկաւ հազարապետ Քարփանթիէ, որ պաշտօն ունէր վիճելի կէտին վրայ տեսակցութիւն ունենալու Թուրք գնդապետ Քէմալին հետ։ Հակառակ իր տուած խոստումին ու ժամադրութեան, Թուրք գնդապետը ներկայ չեղաւ։ Ետքոյ լուր ղրկեց որ Օրտուի ճամբուն վրայ տեղի ունենայ այդ տեսակցութիւնը։

Հազարապետ Քարփանթիէ ընդառաջ երթալով տեսակցեցաւ Քէմալի հետ առաջարկուած վայրին վրայ։ Դժբախտաբար տեսակցութիւնը տուած է հակառակ արդիւնք։ Թուրք գնդապետը ոչ միայն տրամադրութիւն ցոյց չէ տուած համաձայնութեան մը գալու, այլեւ շատ սպառնական արտայայտութիւններ ունեցած է, յայտարարելով թէ բռնի պիտի գրաւեն կարեւոր նկատուած կէտերը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

... ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ԲԱԿԸ ԾՈՒՌ Է

Վերջերս, Թրքական կառավարութիւնը կարեւոր որոշում մը տուաւ: Կարեւոր՝ այն իմաստով որ, այդ որոշումին համաձայն յանկարծ կը լքուի դրութիւն մը, զոր կը կիրարկէր Նոր Թուրքիան՝ աւելի քան 15 տարիներէ ի վեր:

Այսպէս, հանրապետական Թուրքիան, ընդգրկելով պետականացումի դրութիւնը, երկրին տնտեսական գոյավիճակին մէջ մտցուցած էր նկատելի փոփոխութիւններ: Հալք կուսակցութեան վեց գլխաւոր սկզբունքներէն մէկը պետականութիւնն էր (Էթաթիզմ): Ու բոլոր «յեղափոխական» ձեռնարկներու կարգին, Անգարա «հարուածային» կերպով ուզեց փոփոխել նաեւ երկրին տնտեսութեան զանազան կողմերը: Խորհեցաւ որ Օսմանեան Կայսրութեան դժբախտութիւններէն գլխաւորը եղած էր անկազմակերպ տնտեսութիւնը:

Տնտեսութիւն մը, որ հիմնուած էր ազատ առեւտուրի դրութեան վրայ, թողուած էր ինքն իր վիճակին, առաջնորդուած կամ նոյնիսկ հսկողութեան տակ առնուած չէր, ենթակայ էր օտար շահերու, նուաճումներու եւ պայքարներու, եւ, այդ կերպով, տուժած էր ինքը՝ պետութիւնը: Մենաշնորհներ, օտար ազդեցութեանց գօտիներ, փոխառութիւն եւն., — այս բոլորին արժանի, Անգարայի գնահատումով, հոն էր, որ Թուրքիան իր հարստութիւններուն ու կարելիութիւններուն տէրը չէր: Ուրեմն, անհրաժեշտ էր ղեկավարել այդ տնտեսութիւնը: Դառնալ տէրը անոր: «Թուրքիան Թուրքերուն», — այս նշանաբանը միայն բնակչութեան յատուկ չէր: Որովհետեւ, փաստօրէն, Օսմ. Կայսրութիւնը տիրապետուած էր ոչ թէ «փոքրամասնութիւններէն» (որոնց ամբողջութիւնը աւելի մեծ թիւ մը կը կազմէր՝ քան բուն Թուրքերունը), այլ՝ օտար տնտեսութիւններէն:

Ուրեմն, հարկ էր Թուրքիայէն վանել նաեւ օտար տնտեսական ուժը: Եւ, միեւնոյն ատեն, փոխարինել զայն: Այսինքն՝ ղեկավարել: «Ղեկավարել տնտեսութեան» այդ սկզբունքին հետեւելով, Անգարա ուրիշ ձեռնարկներու կարգին, հիմնեց նաեւ կարգ մը դրամատուներ, — Սիւմերպանք, Էթիպանք, Տէնիզպանք, Իշ Պանքասը, եւն.:

Ուրեմն, կը կրկնենք, այս հաստատութիւնները ծնունդն էին Թուրք Հանրապետութեան պետականութեան (Էթաթիզմ) սկզբունքին: Չէ՞ որ, «յեղափոխական» էր Նոր Թուրքիան: Իսկ յեղափոխական ըլլալ կը նշանակէ ըլլալ «շինարար, կառուցանող»:

Թուրք մամուլը, որ տեւական թմբկահարը մնաց իր կառավարութեան, նաեւ այս «կառուցումները» բարձրաձայն գնահատեց, երբ անոնց հիմը դրուեցաւ: Հիմնական պատճառաբանութիւնը այն էր, որ երկրին բոլոր պէտքերը դուրսէն կը ներածուին, — ալիւրէն մինչեւ հագուստը կամ գլխարկը: Պատերազմի մը պարագային, երկիրը կրնայ մատնուիլ շատ ծանր վիճակի մը, — ինչպէս եղաւ՝ 1914—1918: Անհրաժեշտ էր, ուրեմն, երկրին մէջ ստեղծել Թուրք ճարտարագործութիւն մը, որուն արտադրութիւնները գոհացնէին երկրին գոնէ ամենակարեւոր պահանջները: Այս մեծ գործը կարելի չէր անհատական կամ խմբական դրամագլուխներու վստահիլ: Ինչո՞ւ, — «որովհետեւ չափազանց երկար է ճամբան՝ զոր պիտի կտրենք, եւ, մանաւանդ հարկ է աճապարել»: Անհատական դրամագլուխը անկարող էր այդպիսի ծանր բեռ մը վերցնել: Ուստի, կ'ըսէին անոնք, «պիտի ընդունիլ տնտեսութիւնը հովանաւորելու դրութիւնը, ազգը զոհողութիւններ պիտի ընէ, եւ, անհատական դրամագլուխներուն փոխարէն՝ պետութիւնը պէտք է շահի»:

Յիշեցնենք, որ պատերազմէն վերջ բան մը փոխուած էր տնտեսական կեանքին մէջ: Ազատ տնտեսութիւնը հետզհետէ սահմանափակուեցաւ, ու պետութիւնը՝ տեղ մը հակակշռողի, տեղ մը ղեկավարողի դերով՝ միջամուխ եղաւ իր երկրի տնտեսութեան:

Ազգային տնտեսութիւն մը հիմնելու պահանջը աւելի զգալի էր, նոյնիսկ ստիպողական՝ Թուրքիոյ համար: Հարկ էր անմիջապէս ճարտարագործութեան սկսիլ: Շահագործել հանքերը: Երկրագործութեան զարկ տալ:

Բայց, այս բոլորը կը կարօտէին նոր ազդակներու, — նիւթական թէ վարչական:

Օսմ. Կայսրութեան հին մեքենան չէր կրնար նոր կարգ ու սարք մը վարել: Հարկ էր փոխել նաեւ պետական մեքենան: Մինչ այդ, — որ, իր կարգին, ժամանակի՝ նոյնիսկ սերունդներու կարօտ ու բոլորովին առանձին ծրագիր մըն էր — անհրաժեշտ կը դառնար նոր հաստատութիւններ դնել մէջտեղ, որոնք անջատ ըլլային պետական մեքենայէն, հետեւաբար՝ զերծ — իբրեւ թէ — Թուրք պաշտօնատուններու դանդաղութիւնէն կամ առհասարակ «օսմանեան» գործելակերպէն:

Այսպէս, էթիպանքը պիտի զբաղէր հողին տակ գտնուած հարստութիւններուն շահագործումով, Սիւմէրպանքը՝ ճարտարագործութեամբ, իսկ Տէնիզպանքը՝ ծովային գործերով (փոխադրութիւն կամ առեւտրական տորմիղ):

Տասնեւհինգ տարի շարունակ, Թուրքիան գովքը հիւսեց իր այս հաստատութիւններուն: Ժողովներ, տարեկան տեղեկագիրներ, ճառ, Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ խանդավառ ծափեր: Բայց, մեկուսի դիտողին համար, այդ հաստատութիւնները միշտ ալ մնացին մեծ հարցական մը: Որովհետեւ, [illegible] այն չէր թէ այդ դրամատուները, իբրեւ վարչական ամբողջութիւններ, ինչպէ՞ս կը գործեն, — «օսմանեա՞ն» ձեւով, թէ... «յեղափոխական թափով»: Այլ այն թէ՝ ինքը՝ երկիրը ի՞նչ կարելիութիւններ ու պայմաններ, եւ տնտեսական ո՞ր աստիճան ընդունակութիւն ունէր նման հիմնական փոփոխութեան մը: Նոր Թուրքիան, «արդիականացում»ի իր թափին մէջ, գրեթէ միշտ անտեսած է այս հիմնական պայմանը, — լեզուին «Թրքացումէն» մինչեւ տնտեսութեան պետականացումը եւ Թրքացումը:

Ու, այսօր, տասնեւհինգ տարիներու փորձէն վերջ, ահա Թանը, որ Թուրք մամուլին ամէնէն ծախու թերթերէն մէկն է, — իր խմբագրականին մէջ (19 Օգոստոս) կը հարցնէ.

— Այս հաստատութիւնները կը բնա՞ն կատարել այն պարտականութիւնները, որոնք յանձնուած էին իրենց: Այս դրամատունները նոր պահանջին փնտրած հաստատութիւննե՞րն էին:

Ու կը պատասխանէ.

— Երբ գործի ձեռնարկեցինք, իւրաքանչիւր մրցումին դէմ ուզեցինք կանգուն պահել մեր ճարտարագործութիւնը: Յանձն առինք շատ մը զոհողութիւններ: Ծանր մաքսեր դրինք: Եւ յուսացինք թէ ատեն մը վերջը այս հաստատութիւնները երկրին պահանջը պիտի բաւարարեն՝ հետզհետէ բարգաւաճելով»:

Իրականացա՞ն այդ յոյսերը: Երբե՛ք: Անգարայի վարիչները ունէին նաեւ ուրիշ հաւատք մը: Այդ հաստատութիւնները, — որոնց այնքան մեծ օժանդակութիւններ կ'ըլլային՝ որպէսզի նպաստեն երկրին տնտեսութեան եւ Թուրքիան ինքնարար դառնայ, — ժամանակի ընթացքին իրենք եւս ինքնարար կը դառնան եւ պետական գանձին կամ ժողովուրդին մակաբոյծները չեն մնար: Ի զուր եղաւ նաեւ այդ յոյսը: Ու դրամատունները, տասնեւհինգ տարի շարունակ, արդիւնա՞ն կերպով մնացին «օսմանեան», — սնանեցան նպաստներով կամ վարկերով: Լսենք կրկին Թանը.—

— «Բայց, հակառակ անցնող տասնըհինգ տարիներում, մենք դեռ չունինք ճարտարագործական մէկ հասիկ ճիւղ, որ փրկած ըլլայ ինքզինքը եւ օժանդակութեան պէտք չունենայ»:

Պատճա՞ռ:

Որովհետեւ Թուրքիոյ ճարտարագործութիւնը ծրագրելու ձեւով չհիմնուեցաւ: Երբ սկսան գործարան շինել, նկատի չառին թէ ի՛նչ պայմաններ ունին, — վայր, աշխատանքի տարրեր, հում նիւթերուն մօտ կամ հեռու ըլլալը, փոխադրութիւն, աշխատավարձ, արտադրութեան գինը (արժողութիւն) եւ ժողովուրդին գնելու կարողութիւնը:

Անգարա մտածեց, կը վանեմ օտար դրամագլուխը, դրամ կը ճարեմ ժողովուրդէն, այդ դրամով կը ձեռնարկեմ տեղական ճարտարագործութեան՝ բերելով, որոշ ժամանակի մը համար, օտար մասնագէտներ:

Բայց, «տունին հաշիւը շուկային չյարմարեցաւ»:

Արդիւնքը այն եղաւ, որ այդ հաստատութիւնները աւելորդ ծախքերու մէջ խեղդուեցան: Գործարանները սուղ գիներով ապրանքներ մէջտեղ դրին: Վաճառումը դժուարացաւ: Ոչ թէ շահեր՝ այլ վնասներ երեւան եկան: Ու անհրաժեշտ դարձաւ տեւականօրէն կեր տալ այս «կթան կովերուն», որպէսզի... տնտեսական յեղափոխութիւն խաղայ Հալքը:

Ահա այս խայտառակ արդիւնքն է որ Անգարան մղեց յետադարձ մը փորձելու: Ու հիմա, փողով եւ թմբուկով հիմնուած այդ դրամատունները այլեւս անօգուտ ու անգործնական կը նկատուին:

Տրուած նոր որոշումին համաձայն, այս հաստատութիւնները լուծուելով, երկաթուղիներուն նման «առանձին տեսչութիւններով» պիտի կառավարուին:

Անփառունակ նահանջ մը, ուրեմն: Նահանջ, որովհետեւ Անգարա այս կերպով կը խոստովանի թէ՝ իր ամբողջ տնտեսական «յեղափոխութիւնը» է որ անյաջողութեան մատնուած է, քանի որ այդ երեք դրամատուները մղիչ կամ վարիչ ազդակներն էին իր տնտեսութեան երեք գլխաւոր ճիւղերուն, — ճարտարագործութիւն, երկրագործութիւն եւ փոխադրութիւն: Այս նահանջը բնականաբար աւելի մեծ է, քան լեզուի կամ պատմութեան ճակատներուն վրայ փորձուածը: Որովհետեւ, Նոր Թուրքիան իր պետական նոր շէնքը հիմնել ուզեց թուրք տնտեսութեան մը վրայ, որ միակ գրաւականը պիտի ըլլար Թուրքիոյ քաղաքական անկախութեան:

Մնաց որ, այդ անկախութիւնը, — տնտեսական ըլլայ թէ քաղաքական, — իր կարգին հարցական մը դարձած է, արդէն, ուխտերու եւ վարկերու շնորհիւ, որոնք մեր այսօրուան նիւթէն դուրս կը մնան:

Անգարայի այս նոր կարգադրութիւնը պիտի դարմանէ՞ անյաջողութիւնը: Թուրք մամուլը կը խուսափի գրական պատասխան մը տալէ: Ո՛չ, կ'ըսէ, սակայն դատողութիւնը, որովհետեւ, տեսչութիւն թէ դրամատուն՝ միջոցներ են պարզապէս, եւ ոչ թէ պայմաններ եւ տուեալներ: Ու քանի այս վերջինները կը մնան այնպէս ինչպէս որ են այժմ, եւ ինչպէս որ էին վարչապետ Իսմէթի օրով եւ Օսմ. Կայսրութեան շրջանին, արդիւնքը պիտի մնայ նոյնը...

Պետականութիւն, արդիականացում, յեղափոխութիւն, — բառեր են ասոնք, որոնք հաճոյքով ու դիւրաւ կ'արտասանուին, բայց դժուարաւ կ'իրականանան:

Երբ մանաւանդ՝ դիւանակալութիւնը, նախաձեռնութեան ոգիին պակասը, նախարարներէն սկսած մինչեւ յետին պաշտօնեային կաշառակերութիւնը կամ չարաշահելու ճիգը, պարտականութեան գիտակցութեան պակասը եւ ալաթուրքա ոգին ու գործելակերպը կը մնան անփոփոխ...

Ու վարիչները, ճարահատ եւ յուսահատ, ամէն օր փոփոխութիւններ կը մտցնեն, հետեւելով առակին.— Կովը կաթ չի տար, որովհետեւ... բակը ծուռ է:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Պայծառ առաւօտ մը հասած էինք Լանսէյ, բայց մէկ օր տեւեց այդ, ու յաջորդ օրն իսկ մեզ դիմաւորեց խիստ անձրեւը, եւ, երեք օր շարունակ փակուած մնացինք մեր բոյներուն մէջ:

Սակայն, չուշացաւ օգոստոսեան թէժ արեւը, ու տասը օր շարունակ վայելեցինք իր տաքուկ շողերը Ալպեաններու քղանցքներուն վրայ, եւ, Պէլտոնի գոգը, մեր արձակուրդի ընթացքին:

Մէկ օրուան արեւը բաւական եղաւ գետիններն ու անտառներուն թեւերը չորցնելու, ցամքեցնելու եւ, դէպի լեռները բարձրացնելու համար մեզ:

Ու մենք կ'որոշենք, առաջին անգամ բարձրանալ մինչեւ չորս-հինգ քիլոմեթր բարձրութեամբ Պէլտոնի գիրկը, ու յաջորդ անգամ մը երկարել մեր ճամբան մինչեւ Ալպեաններ, տասնուերկու քիլոմեթրի վրայ:

Արշալոյսին հետ գաւազանները ձեռք առած, ամբողջ օրուան մը պաշարն ալ շալկած, ճամբայ կ'ելլէ մեր խումբը՝ երկվեցեակ: Քրտինքներու մէջ թաթխուած կը կտրենք չորս քիլոմեթր բարձրութիւնը, միշտ դէպի վեր, վե՛ր կը բարձրանանք: Երկու քիլոմեթրի չափ ինքնաշարժներու ու սայլերու համար շինուած ճամբէն ոլորապտոյտ, ու նոյնքան ալ գեղական նիհար ու դժուարանցանելի կածաններէ:

Այժմ հասած ենք մեր իջեւանը, Լանսէյէն չորս հազար մեթր ճամբայ մը միշտ զառիվեր, երկու բարձրահասակ լեռներու մէջ խոր հովիտ մը, որ ինծի կարծել կու տայ թէ՝ ամբողջ օրուան ընթացքին արեւի երես պիտի չտեսնենք: Դէպի վեր նայելով միայն կապուտակ երկինքն է որ կը տեսնենք, ու մէկ ալ, կողերն ի վեր անտառապատ լեռները՝ մինչեւ իրենց գագաթները:

Հարիւրաւոր առուակներէ կազմուած այն գետակը, որ Լանսէյի Թուղթի գործարանին մէջ առնուած է վարէն, իր եզերքին վրայ կանգ կ'առնէ մեր լեռնագնաց կարաւանը:

Արդէն քրտնած ենք եւ, բարձրերէն եկող ու անցնող գետակի զովութիւնն ալ մեր վրայ թափելով, կատարելապէս կը զովացնէ մեզ ինչպէս ձմրան եղանակին:

Բայց անտառներուն մէջ չոր ցախը առատ է: Ու քանի մը վայրկեանի մէջ « Տերնասա » մը կը շինենք ու կը հաւաքուինք իր շուրջը:

Կրակին բոցերը ճարճատելով կը բարձրանան, մեզ տաքցնելով ու մօտիկ շրջանակին մէջ ցօղերն ալ ցամքեցնելով:

Եւ ահա, շուտով կը սկսին աշխատանքները.

— Տղաք, դուք ցախերը ժողվեցէք մեր կայքին:

— Կարապետ աղա, դուն ալ կրակը վառէ:

— Աննիկ տատու, դուն խորտիկները պատրաստէ:

— « Տիկնայք փափկասունք », դուք ալ աղցաններն ու զանազան պատրաստութիւնները տեսէք, — ըմպելիներն ու պտուղները սառնորակ գետակին մէջ լեցուցէք:

— Արա՛քս, (տասնամեայ աղջնակ մը՝ Լանսէյէն), դուն ալ Միշէլին նայէ (Բաղէշցի հօր մը ձագուկը՝ անուշիկ, զոր շարունակ գիրկէ-գիրկ կը փոխանցէինք պաչիկներով), որ չըլլայ թէ գետակը զինքն առնէ տանի:

— Անթուան, դուն ալ ֆոտոափը չոկրտէ, որ սկսինք լուսանկարուելու զանազան ձեւերով, սա ղմայլելի տեսարանները մեզ հետ տանելու համար իբրեւ յիշատակ:

— Իսկ դուն ալ Հարս-Մարօ, կոկորդդ օծէ, հայկական երգերը հնչեցնելու համար:

Ամէնքն ալ իրենց աշխատանքներուն փարեցան սիրով ու հաճոյքով:

Հարս-Մարօն, իր պզտիկ ու մեղմանոյշ ձայնովն ալ չափ կու տայ բոլոր աշխատողներուն, անտառներուն, թիթեռներուն, մինչեւ վերերը բարձրացած կատարներուն.

Քեզ եմ մնում անոյշ գարուն,
Ծաղիկ ծիլիս եկողդ գալուն,
Դու կարօտ ես վառ արեւին,
Ես իմ կեանքի գարուն-հարսին.

Սա արագաստ ու հառաչանքով ձորակին ջուրը կը նախանձի մեր երգին, ու կ'աշխատի իր զոռոցով ձայնովը խեղդել մեր երգերը իր մէջ: Բայց, չի յաջողեր, որովհետեւ Հարս-Մարօյի մեղեդիները այնքան ուժեղ ու սուր էին, որ արագավազ գետակին կողերէն, կուրծքէն ու մարմնին ամէն կողմերէն ծակծկելով կ'անցնէին:

Անքուն աչօք քեզ կը սպասեմ,
Սէրըդ սրտումս վառ կը պահեմ,
Վարդի թըփից փուշ կը քաղեմ,
Սիրած եարիս ճուլէր կ'անեմ

Կէսօրը կը մօտենայ, բայց արեւ, մեզի չէ հասած տակաւին: Ահա բարձրերէն յամրաքայլ կ'իջնէ դէպի վար անտառներուն անդունդները, թփիկներուն ու խոտերը ցամքեցնելով իրենց տաք շողերէն.

Բոլորս ալ անհամբեր արեւի տաքութեան կը սպասենք: Որովհետեւ հովիտին մէջ շատ ցուրտ է ու գրեթէ կրակէն չենք ուզեր հեռանալ:

Առանց արեւի շուքը չի ձնանիր Եւ փոխադարձաբար՝ առանց շուքի արեւէն կը ձանձրանայ մարդ շուտով:

Մինակ ես եմ մեր խումբին մէջ որ միշտ դէպի արեւը կը վազեմ.

Ահա օրհնաբեր հասաւ արեւն հետ մեկտեղ: Կէս ժամ բաւական եղաւ, որ մեր խումբը արեւին ասդիէն փախ տայ դէպի շուքը: Անտառներուն հոտը հովիտին մէջի փոքրիկ տարածութիւնը բռնած է անոյշ ու գրգռիչ բուրմունքով մը: Գետնագանները լայն տարածութեամբ սփռուած են, ու խումբը ծալլապատիկ նստած չորս-բոլորը:

Մէկ կողմէն խորտիկները կ'եփին, միւս կողմէն մենք կը լափենք անյագ գայլերու նման:

Կ'ուզէ՞ք լաւ ախորժակով ուտել — բարձրացէք լեռները:

Լեռներուն վրայ եղած մէկ ճաշը քաղաքներու տասը ճաշը կ'արժէ, ու երեք անգամ կարելի է ուտել:

Կե՛ր խորտիկը, քաշէ՛ վրայէն մեղրահամ անոյշ ջուրը սա ձորակին, եւ կամ անոր մէջ սառ դարձած կարմիր գինին: — Գրողը տանի սա գինին, որքա՛ն կ'ատեմ զայն, ու կը ծծե՛մ կը ծծեմ սա անմահական ջուրը.

Եւ այսպէս, ճաշը կը տեւէ մինչեւ ժամը երկուքը, ուրախ-զուարթ:

Մէկ ժամ պտոյտ ձորակն ի վեր, լեռներուն կողերն ի վեր, թփիկներուն ու մորենիներուն փաթթուելով:

Եւ ահա, արեւը հեռացաւ մեր վրայէն: Օգոստոսեան օրերու 14 ժամուան արեւը երեք ժամ միայն կը տեւէ այս խոր հովիտին մէջ:

Այնուհետեւ, դարձեալ կը սկսի պաղը, ու կրակ վառել կու տայ.

Ժամը 5ին մօտ, արդէն կամաց կամաց մութը կը մօտենայ հովիտին ու մենք վերջին անգամ մըն ալ թափելով ոչխարներու նման ձորակին անուշահամ ու մեր ատամները մըրմըռացնող պաղուկ ու զուլալ ջուրին վրայ, կը ծծենք անկշտում, եւ, մեր պայուսակները շալկելով ու գաւազանները քաշելով, հրաժեշտ կու տանք այս անմահական վայրին:

ԶԱՐՄԷՆ ՇԻՆԱԿԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (176)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Եւ այս պատճառով, չնայելով որ Հագարացիք արդէն ջախջախուել, յետ էին քաշուել, չնայելով որ Դուինը գրաւուել էր Հայերից, եւ արաբական իշխանութիւնն էլ չէր համարձակւում գաւազան շարժել Հայ ժողովուրդի դէմ, այսու ամենայնիւ, որովհետեւ Դուինում դեռ արաբացի ամիրաներ էին նստում, իսկ Հայաստանի նահանգներում ապրում էր խաղաղ հագարացի ժողովուրդ, որին պատճառ չկար հալածել երկրի միջից եւ ի զուր տեղը Արաբացւոց Ամիրապետի արդար զայրոյթը գրգռել, այս պատճառով Մարզպետունի իշխանը մնացել էր Դունից տարագիր, ասելով թէ՝ որովհետեւ Աստուած չյաջողեց ինձ բոլոր Հագարացիներին Հայաստանից վռնդել, ուրեմն նա չի կամենում նաեւ իմ վերադարձը:

Այս պատճառով այդ բոլոր տարիների ընթացքում նա ապրում էր Թագաւորի մօտ, երբեմն Երազգաւորսում, իսկ վերջերը Կարսում: Նրան այցելելու գալիս էին թէ Գոհար իշխանուհին, թէ Շահանդուխտ հարսը եւ թէ Գոռ որդին: Բայց ինքը երբեք չէր գնում նրանց մօտ:

Այսու ամենայնիւ, որովհետեւ իշխանը դէպի ծերութիւն էր գնում, ուստի վերջին տարիներում նրա մէջ ծնուել էր ցանկութիւն խնդրել Կաթողիկոսից ազատել իրան երդման կապանքներից, որպէսզի գոնէ մնացած ժամանակ կարողանայ թաղուել Գառնոյ ամրոցում, Ս. Մաշտոցի գերեզմանի մօտ:

Ծերութիւնը շատ անգամ բերում է իւր հետ այնպիսի քնքոյշ ցանկութիւններ, որոնք երիտասարդ զգացմունքների համար օտարական են թըւում, բայց կեանքի զանազան փորձերից անցնող եւ աշխարհի ունայնութեան խակութիւնն ըմբռնող հոգիները հասկանում ու յարգում են այդ ցանկութիւնները:

Այդ էր պատճառը, որ Աբաս Թագաւորն իմացաւ թէ իւր սիրելի Սպարապետը ցանկանում է արքայաշէն եկեղեցու նաւակատիքից առաջ իւր երդման լուծումն առնել Կաթողիկոսից, շտապեց օր առաջ ղրկել վեհափառին իւր հրաւէրը, որպէսզի դրանով հաճոյք պատճառէ Հայրենիքի քաջերին:

Հազիւ սկսել էին Կարսում նաւակատեաց տօնի պատրաստութիւնները տեսնել, եւ ահա՛ մի անակնկալ դէպք Արքայի եւ Սպարապետի մտադրութիւնը խանգարեց:

Տայոց իշխանը լուր տուաւ նրանց թէ՝ Ափխազաց Բէր Թագաւորը ծանր զօրքով մտել է իւր նահանգը եւ այդտեղից էլ առաջանում է Գուգարք:

Միջանկեալ պէտք է ասել, որ Ափխազաց Թագաւորը՝ Աբաս Արքայի գահակալութեան օրից արդէն՝ հեռացած էր Հայաստանի սահմաններից: Որովհետեւ երբ նա իմացաւ թէ Հայոց հիւսիսային ու հարաւային իշխանութիւնները միացել են եւ ընդհանուր ուժով Դուինոյ վրայ են գալիս, ինքը, չնայելով որ այդ ժամանակ Ցլիկ-Ամրամի հետ ունեցած իւր դաշնադրութեան զօրութեամբ գրաւած էր Տայոց աշխարհը եւ դեռ սպառնում էր Գուգարքին, այսու ամենայնիւ, վախենալով միացեալ զօրութեան հետ ընդհարուելուց, իւր զօրքերն հետզհետէ Հայոց աշխարհից հանեց: Իսկ երբ Դուինոյ առման լուրը հասաւ իրան, նա դատարկեց այդ նահանգի նոյնիսկ իւր սահմանին մօտ եղող բերդերը եւ զօրքերն առնելով՝ քաշուեց Ափխազիա:

Բայց որովհետեւ Հայաստանի խաղաղութիւնը, ընդհանրապէս, խաղաղութիւն էր բերում նաեւ դրացի երկիրներին, ուստի այդ հանգամանքը, շատ անգամ, ծառայում էր ի վնաս Հայոց շահերին: Եւ ահա՛ թէ ինչ պատճառով:

Հայաստանը գտնուելով Միջին եւ Փոքր Ասիայի, այլեւ Կովկասային երկիրների մէջտեղում, յաճախ մի կողմից դէպի միւսն արշաւող ազգերի համար ծառայում էր կամ իբրեւ կամուրջ եւ կամ իբր պատնէշ: Այնպէս որ՝ Հարաւից դէպի Հիւսիս, կամ Արեւելքից դէպի Արեւմուտք անցնել ուզող աշխարհակալները կամ հակառակորդ ազգերը ամէնից առաջ ընդհարւում էին Հայաստանցոց հետ: Եթէ սրանց ընկճում էին, այն ժամանակ ազատօրէն դիմում էին մտադրեալ նպատակը. իսկ եթէ ընդհակառակն յաղթւում էին սրանից, այն ժամանակ յետ էին քաշւում եւ այդպիսով Հայոց դրացիները, նոյնիսկ Հայոց զոհաբերութեան գնով, ազատւում էին սպառնացող չարիքից: Այդպէս սկսուել էր դարերից ի վեր եւ այդպէս շարունակւում էր:

Եւ հէնց այդ պատճառով, Հայաստանի խաղաղ եղած ժամանակ, նրա դրացի ազգերն էլ խաղաղութիւն էին վայելում: Բայց փոխանակ դրա համար քաջ կամ նահատակ Հայերին երախտապարտ լինելու, ընդհակառակը՝ Հայոց շնորհիւ ձեռք բերած այդ խաղաղութեան արդիւնքը, որ լինում էր իրանց զօրանալը, գործ էին դնում հէնց բարերար դրացու դէմ:

Այդպէս էլ արին Ափխազցիները:

Աբաս Արքայի գահակալութեան օրով, ինչպէս Ալուանները, Վրացիք, Եգիպտացիք, Բաղդէտցիք, Մերկուցիք եւ միւս հիւսիսային ազգերը, նոյնպէս եւ Ափխազցիք՝ վայելում էին կատարեալ անդորրութիւն: Իսկ դրա հետեւանքը եղել էր այն, որ նրանք ներքին բարեկարգութիւններով զբաղուելու ժամանակ գտնելով, հետզհետէ զօրացել էին: Տասնեւհինգ տարուց յետ, Բէր Թագաւորը նորից յիշեց Ցլիկ-Ամրամի հետ ունեցած դաշնադրութիւնը, որի զօրութեամբ Հայաստանի հիւսիսային նահանգները իրան պիտի անցնէին, բայց որոնցից նա զրկուել էր այն ժամանակ՝ մասամբ Վահրամ Սեպուհից հալածուելով եւ մասամբ Հայոց միութիւնից վախենալով: Իսկ այժմ որովհետեւ իրան բաւական զօրեղ էր զգում Հայոց Թագաւորի հետ ընդհարուելու, ուստի յիշեց հին դաշնադրութիւնը եւ չնայելով որ Ցլիկ-Ամրամն արդէն մեռած, իսկ ինքը Ափխազիայում նրան տուած գաւառները նորէն գրաւած էր, այսու ամենայնիւ, ցանկացաւ օգուտ քաղել եղած դաշնադրութիւնից: Եւ հաւատացած լինելով թէ՝ կարող է ցանկացած նահանգները բռնութեամբ խլել Հայերից, մեծ զօրք ժողովեց եւ մտաւ Հայոց երկիրը.

(Շար.)

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

Կարգը մերն էր երեք հոգիով պտըտելու գունէ դուռ, ի խնդիր օրուան սրտատագ հարցի — Մուսա Լերան ապաստանակութեան։

Կը հանդիպինք առաջին դուռը եւ կը զարնենք.

— Բարեւ, մայրիկ, գիտէ՞ք թէ ինչ բանի համար ենք եկած։ Հայեր հոն բոլորն գաղթական են եղած, կը փախչին տուն-տեղ ձգած, Թուրքին ձեռքէն ալ փախցած. պէտք է օգնենք, քանի որ հայ ենք...

— Ա՜խ, զաւակս, նորէ՞ն գուլամ, նորէն աքսոր, անիծեա՛լ ըլլան մեզ այս օրին բերողները. ե՞րբ վերջ պիտի գտնեն Հայուն ցաւերը...

Եւ կ՚երկնցնէ ինչ որ իր սրտէն էր բխած, այրիի լուման։

— Շա՞տ է այդ ձեզի համար.

— Ոչ՛, զաւակս, մենք գիտենք թէ ինչ բան է գաղթական. քաշողը գիտէ...

Քովի տունն ենք, արդէն ծանօթ մըտրատ ու աղան, գործը կարգին, բայց ոտքերը սանթիմի վրայ։ Կը բացատրենք խնդիրը։ Պէտք չունի հետաքրքրուելու իր կաշիէն դուրս բաներու, եւ կը հանէ դժուարաւ տալու ինչ որ փողոցի աղքատի մը չէր տար, նայելով իր դէզերուն...

Կ՚անցնինք ուրիշի մը, երիտասարդ ամէն մեղքի վրայ եւ թէ գործը տեղը, բայց տարրութեան մէջ հասակ առած եւ ինքն ալ օտարացած. հայերէն բարեւ իսկ տալու չի գիջանիր, տալ անգամ չուզեր եւ « սանթիմ չկայ » ըսելով մեզ կը ճամբէ...

Կ՚անցնինք քիչ մը հեռուն։

Մարդը թերթ չի կարդար, լուր չունի անցած դարձածէն։ Կը բացատրենք։ Կը մտանկցի, բայց կ՚առարկէ թէ ի՞նչ կ՚ըլլայ 5—10 ֆրանքով...

— Բայց մինչեւ այսօր 60 000 ֆրանքի է հասած, եւ կը շարունակուի։

Այլեւս երեսս կը նայի. — Միայն գուն չես, կ՚ըսեմ մտքովս, որ օրական գինիի եւ ծխախոտի ծախքերէդ 50 սանթիմ չես յատկացներ հայերէն թերթի մը։

Քովի տունէն տիկին մը կը մասնակցի, բայց քիչ մը կասկածոտ՝ կ՚անցնէ.

— Այս դրամը բաժնելու համար խորութիւն չըլլար հարկաւ...

Ուրիշ մը հազիւ դիմաւորած—«Մենք գրկած ենք արդէն եւ եթէ պէտք ըլլայ, կը զրկենք նորէն կեդրոնին »։

Ղրկեցէ՛ք ուր որ կ՚ուզէք, բայց առանց աջ ու ձախ նայելու, առանց բոխ-բառերի։

Քիչ մը հեռուն, հայրենակիցներ մասնակցած են ուրիշ գիւղի մը հանգանակութեան, բայց կ՚ուզեն մտնել մեր ցանկին մէջ ալ։

Ուրիշ մը, անտուն, անգործ, նոյնպէս կը զրկէ ինքզինքը, քանի մը օրուան համար թերեւս, եւ չմնալու համար այս յուզիչ ձեռնարկէն։

Ի վերջոյ, կը տեսնենք քանի մը հոգի որոնք սեղանի մը վրայ նստած կը վիճաբանին։ Կը մօտենանք, թղթախաղ 1 կը մատենք՝ ժամանակը չէ, զբաղա՞ծ են, իրենց գործը մեր գործէն շատ առաջ է 1... Կը հարցնենք նմարձակելով.

— Պարոննե՛ր, ազգին նոր գաղթականներուն համար է, Ալեքսանդրէթէն մինչեւ Մուսա Լերան մեր աղգակիցներուն, ի նպաստ։

Մէկը, առանց աչքը եւ քիթը վեր առնելու՝ « Վերջը եկէք », հազիւ ըսելով, կը շարունակէ աւելի թափով իր կռիւը խաղաթուղթերուն հետ, կարծէք կեանքի կամ մահու...

Ձէ՞ք սխալած, խաղն ու գինին մոռցնել կուտան ամէն ինչ՝ ե՛ւ հայրենիք, ե՛ւ ընտանիք....

Եւ այսպէս պատկերներով աջէն ձախէն, մէն մի մուսին հակառակ, այլազան ու գունաւոր, կը լեցուին մեր թուղթերը ժողովուրդի խոնարհ եւ սրտցաւ պատակարգի լումաներով։

Ի՞նչ օգուտ տեսան ազգասիրութենէն, երբ քսակը կայ, բայց ինք չկայ։

«Որուն որ շատ տրուած է, շատ կը պահանջուի », կ՚ըսէ Աւետարանն անգամ, ժառանգապէս թէ նիւթապէս։ «Վերի արտերնները, ինչպէս կ՚ըսեն, որ այնքան մօտ են կը կարծենք երկինքին, ինչո՞ւ կ՚ուշանան։

Օրինակ առէք հեղինական ազգասիրութենէն, համեմատութիւնները պահելով։ Բաւական է որ ազգանուէր ոգին եւ զոհողութեան գաղափարը տիրապետէ մեր մէջ որպէսզի ճերմակերես ելլենք օտարին առջեւ, իսկ թշնամիի առջեւ՝ ճակատաբաց։

ՄԻՆ-ՍԷ

Հայկական նոր գիւղը

Նախկին իթթիհատական Մուհիտտին Պիրկէն հետեւեալ սրտառո՜ւչ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրին տակ (Սոն Փոսթա, 17 օգ.). —

« Պէյրութի Փրանսական ժամուլին ծանօթ հրապարակագիրը. Թօսպաւ, որ երբեք համակրանք չի զգար Թուրքիոյ եւ Թուրքերուն հանդէպ, Հաթայէն գաղթող Հայերուն մասին իր գառնակսկիծ սրտովը, գացեր զանոնք տեսեր, իրենց միջեւ ժամ եկեր է եւ դարձեալ գաղթական դարձած այս մարդկային զանգուածին վիճակը կը նկարագրէ։

« ... Գալով այրերուն, անոնք ալ դէշ կերպով կը տառապին անգործութենէ։ Ոմանց աչնարկներուն մէջ խասութիւն մը կայ։ Քինախնդրութիւնը իրենց ներսը կը կրծէ, բայց ոչ մէկուն կ՚ուզեն բացուիլ։ Ինչի՞ կը ծառայէ Անթաքիացի ատամնաբոյժ մը, տխուր ու ցաւով ինծի ըսաւ.

— « Վեցերորդ անգամն է կեանքս վերստին կը սկսիմ։ 1914ին Անգարայի մէջ դարմանատուն մը հիմնած էի։ Ամէն բան հոն ձգելու եւ հեռանալու ստիպուեցայ։ 1919ին դարձեալ Անգարա եկայ, բայց երկար չմնալով կրկին հեռանալ ստիպուեցայ, որովհետեւ եւուէն, քիչ յետոյ, Քէմալը եկած էր։

« Հոնկէ բաժնուելէ վերջ, դարմանատունս այս անգամ ալ Իզմիրի մէջ հաստատեցի։ Բայց քիչ վերջ, այս դարմանատունը թողլով Իսթանպուլ ապաստանիլ անհրաժեշտ եղաւ։ Հոն կրցա՞յ մնալ։ Ո՛չ, հոնկէ ալ մեկնելով Անթաքիա ապաստանեցայ։ Հոս կեանքս նորէն սկսայ։ Անհրաժեշտ գործիքներն ու պիտոյքները առի, դարմանատունս հիմնեցի, աշխատեցայ։ Լաւ կ՚ապրէի, աղէկ կը շահէի... Հիմա, տեսնենք, վերստին...

« Մի կարծէք թէ համարձակութիւն չմնաց, ո՛չ, համարձակ եմ։ Բայց այլեւս ոս կ՚ուզեմ հասկնալ. — Պէյրութ մեզի համար վերջին կայա՞նն է »։

Անիմաստ քարոզութեան մը երեսէն, Թուրքերը իրենց համար տեսակ մը խրատուիլակ ենթադրելով, Հաթայի Հայերուն մէկ մասը դարձեալ գաղթեց։

Այս անգամուան գաղթը քանի մը տեսակ աղդակ ունի։ Նախ՝ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ օտար բնակչութեան աւելցումը, մասնաւորաբար Հայերու նման փոքրամասնութեան մը մնձնալը փափաքողներ քաջալերեցին այս գաղթը։ Անոնց գլուխը կը գտնուին Թօսպաւ եւ իր ընկերները։ Երկրորդ՝ այս Հայերու մէջ ազդեցիկ դիրքի մէջ գտնուողները եւ այս հանգամանքով Հաթայի երէկուան դէպքերուն մէջ, օտար քաղաքականութեան ծառայելով, Թուրքերու դէմ ճակատ կազմած ըլլալով, այլեւս հոն մնալը ճիշդ չգտնողները, որոնք գաղթի ելած առեն գիւղին հօտերն ալ միասին տանող վաչկատուններուն նման մեծ խումբով անմեղ մարդիկն ալ միասին տանիլ ուզեցին։ Անոնք անոնց անհրաժեշտ են, — եթէ այս քաղաքականութեան հետ ոչ մէկ կապ ունեցող անմեղ մարդիկը չըլլան, միւսները իրենք զիրենք իբր « ազդեցիկ » չեն կրնար ծախել։ Իբր երրորդ պատճառ ալ՝ այս գաղթող խումբին բուն զանգուածային մասը, ինչպէս որ ամէն բանի անտեղեակ է, Թուրքերուն խամխամ (մարդակեր) չըլլալն ալ չի գիտեր։ Ասոր համար, ոմանք այն ինչ պատճառաւ քաջալերեցին, ոմանք ալ այս ինչ պատճառաւ գրգռեցին եւ հազարաւոր մարդիկ դարձեալ գաղթական եղան։ Անոնք գաղթական եղան, գաղթական ըլլալուն տառապանքը կը քաշեն, մենք Թուրքերս ալ, անոնց գացած տեղը մեզի դէմ ինքնաբերաբար կատարուած քարոզութեան մը թարոյական վնասներէն պիտի ազատինք.

Բայց կեանքին ու պատմութեան զարգացումին անհրաժեշտութեանց առաջքը կարելի չէ առնել։ Ծղածը կ՚ըլլայ եւ ամէն եղած բան աղդեցութեան սահման մը ունի. ամէն ազդեցութիւն մինչեւ հոն կ՚երթայ եւ վերջապէս իր ուժը կը կորսնցնէ, կը մեռնի։ Քսանեւհինգ տարուան մէջ քանի մը անգամ գաղթողները, վերջապէս անկիւն մը տեղաւորուելով, հոն իրենց կեանքի օրերը կը լեցնեն եւ իրենց տեղերը նոր սերունդներու կը թողուն։ Ասոր նման, մեզի դէմ ինքնաբերաբար կատարուելիք քարոզութիւնն ալ վերջապէս ժամանակ մը կ՚ապրի եւ օրին մէկը, ամէն մարդ կը սորվի թէ, Թուրքերը, իրենց կեցած տեղը, ոչ մէկուն դէշութիւն ընել փափաքող մարդիկ չեն։

Բայց եւ այնպէս, Հայերուն այս վերջին գաղթը ինքն իր մէջ տխուր բան մըն է։ Անոնց գաղթը Հաթայի Արաբներուն գաղթին չի նմանիր, որովհետեւ Արաբները իրենց քովնտի երկիրները կ՚երթան. իսկ Հայերը, աւելի շատ միասին ապրելու վարժուած Թուրքերէն հեռանալով, մեծամասնութիւն կազմած եւ Ֆրանսացիներուն տէր եղած երկրի մը մէջ կը տարածուին։ Կեանքի վերստին պիտի սկսին, դարձեալ կեանքի զոհեր պիտի տան, եւ հոն երկար ատեն ինքզիրենք օտար պիտի զգան։

Այո՛, այս անգամուան գաղթը տխուր է, որովհետեւ առանց պատճառի է. — Հանրապետութեան չըջանի ամբողջ տեւողութեանը ընթացքին, երբ Թուրքիոյ մէջ ո՛չ մէկ Հայու քիթը չէ արիւնած, երբ ատրակոյս չկայ թէ անոնց հանդէպ երբ մեր եղբայրը կը վերաբերինք, եւ երբ բացարձակ է թէ անցեալի դէշ բաները մոռնալու եւ մոռցնելու համար ամէն ինչ կ՚ընենք.

Հաթայի Հայերուն, միայն թելադրութեանց եւ քարոզութեանց հետեւանքով, դարձեալ գաղթի եւ տառապանքի կեանքին սկսիլը, անշուշտ իր ամ նիմաստութեանը չափով տխուր կ՚ըլլայ։ Այս անգամուան չարժումին մէջ մենք պատասխանատու չենք ։ Անոնք սխալ տեսան, սխալ խորհեցան, սխալ շարժեցան։ Իրենց կեանքին համար պատասխանատուն դարձեալ իրենք են։

Իր դարմանատունը վեցերորդ անգամ ըլլալով Պէյրութի մէջ վերստին հիմնելիք ատամնաբոյժը կը հարցնէ.

— Այս անգամուանը վեցերորդ գաղթն է, բայց գիտնալ կ՚ուզենք թէ, արդեօք սակայն վերջի՞ն գաղթն է։

Արդարեւ, կեանքի մը մէջ, վեց անգամ կեանքի վերստին սկսիլ փոքր բան չէ։ Ատամնաբոյժը այս հարցումը ընելով, իր ներքին մտահոգութիւնը շատ իրաւացի եւ բանաւոր կերպով արտայայտած է։ Ասոր համար, ուզեցի որ, ես ալ իրեն, իր այս մտահոգութիւնը փարատելու համար, խորհաններս ըսեմ. —

Ատամնաբոյժը եւ անոր նման աշխատասէր, գործի եւ աշխատելու համարձակութիւն ունեցող բոլոր Հայերը, ինչպէս Պէյրութի, Հաթայի մէջ ալ հանդարտութեամբ անդորրութեամբ աշխատելով սերունդ հասցնելու շատ լաւ կը յաջողին եւ ոչ մէկ առեն գաղթի աղէտին չեն ենթարկուիր։ Անիկա միա՛կ պայման մը ունի. — Ո՛ր երկրին մէջ որ կ՚ապրին, նախ պէտք է ընդունիլ երկրին մեծամասնութեան կեանքն ու անոր տիրապետութիւնը։ Վերջին 25 տարուան մէջ, Հայերու գլխուն եկած փորձանքները բոլորն ալ այս կանոնը յարգած չըլլալնուն համար է։ Անոնք որ գիտենք այս անգամ Լազքիէ, Պէյրութ, Դամասկոս հրաւիրած են, հոն անոնց կարգ մը քաղաքական դերեր խաղցնել պիտի ուզեն։ Եթէ Հայերը, մեծամասնութեան չահերուն հակառակ այս քաղաքական խաղերով անգամ մըն ալ կլանուին, այնինչ անցեալէն պէտք եղած չափով դաս առած չըլլան, շատ հաւանական է որ Անթաքիացի ատամնաբոյժին եօթներորդ գաղթ մը եւս վիճակուի »։

Ցուշեր Մոսկուայի դիւանագիտական պալատէն

Անտրէ Փիէռ կը գրէ «Լ՚Էօվռ»ի մէջ. —

« Եթէ Մոսկուայի դիւանագիտական բանակցութիւնները ամառամեայ կերպով ընդհատուեցան, զինուորական բանակցութիւնները, սակայն, սկսան Սպիրիտոնովկա պալատին մէջ։

Հանդարտ ու լաւ փողոցի մը մէջ, — թիւ 17, — կը գտնուի Մոսկովեան այդ պալատը, որ նախկին բնակարանն է ռուս միլիոնատէր Ռիաբուշինսկիին։ Անձնական այս փոքրիկ հիւրանոցը, որ ունի լայն ու շքեղ կերպով զարդարուած բազմաթիւ սրահներ, ներս կերպով կապուած է Խ. Միութեան դիւանագիտական հետ։ Արդարեւ, ան տասներկու տարի առաջ տրամադրուեցաւ արտաքին գործավարութեան։ Այս շքեղ սրահներուն մէջ էր որ Գ. Լիթվինով առիթ ունեցեր ընդունելու օտար պարծրատիճան անձնաւորութիւններ, որոնք Մոսկուա կ՚այցելէին։

Սպիրիդոնովկայի պալատին մէջ մեծ ճաշկերոյթ մը տրուեցաւ 1935 մայիս 13ին, ի պատիւ Պ. Լավալի, տօնելու համար Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը, որ կնքուած էր մայիս 2ին, Փարիզի մէջ։

Ոչ-նուազ փայլուն ընդունելութիւն մը սարքուեցաւ Պ. Իտէնի Մոսկուա այցելութեան առթիւ։ Զեխոսլովաքիոյ նախկին արտաքին նախարարը Մոսկուա այցելած էր չեխօ-սովետական զինակցութեան կնքումին առթիւ։ Այն առեն եւ Մոսկուա կը գտնուէր ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար, եւ հրաւիրուեցայ օտար ուրիշ լրագրողներու հետ։ Պ. Լիթվինով շքեղ ճաշատեղան մը սարքած էր ի պատիւ իր չեխ պաշտօնակիցին.

Այսպիսի հազուադէպ առիթներով է որ օտար դիւանագիտական մարմիններ աւելի սերտ շփման մէջ կը մտնէ Խ. Միութեան քաղաքական եւ զինուորական բարձր անձնաւորութիւններուն հետ։ Տարբեր աշխարհներու այս շփումը հետաքրքրական երեւոյթ մը կը պարզէ. « Դրամատիրական երկիրներու » ներկայացուցիչները խօսակցութիւններ կ՚ունենան բանուոր-գիւղացիական երկրին վարիչներուն հետ՝ քանի մը ժամ շարունակ, եւ կը շնչեն շքեղութեան մթնոլորտի մը մէջ որ քիչ կը պատշաճի յեղափոխական աւանդութիւններուն։ Գործավարներու եւ պաշտօնեաներու կիներ, հաճելի հագուստներով, հետաքրքրութեամբ, — եթէ ոչ ցանկութեամբ, — կը նային օտար դիւանագէտներու կիներուն, որոնք հագուած են փարիզեան վերջին նորաձեւութիւններու համաձայն։

Երեկոյթի թաղուհին, այդ գիշեր, Տիկին Աստոլփիօն էր, կինը Իտալական դեսպանին, որ այժմ կը գտնուի Պերլին, «Փաշական Թշնամին» քով, Հակակոմինտերնեան ուխտին կազմակերպիչը։

Պէտք է ըսել թէ պարոն եւ տիկին Լիթվինով աշխարհիկ այս հանդիպումներուն ոգեւորութիւն ներշնչողներն էին, եւ շատ հիւրասէր։ Կը յիշեմ Լիթվինովը՝ երբ վալս կը դառնար գեղեցիկ հրաւիրեալներուն հետ։ Կը յիշեմ նաեւ մարաջախտ Թուխաչեւսկին, գեղեցիկ համազգեստի մը մէջ, ու իր բարի դէմքը ծածկուած պեխերուն տակ։ Անկէ ոչ հեռու, թթուած դէմքը Կարլ Ռատէքի որ արդէն ըսկսած էր դառնալ «Թալինեան վարչաձեւին դէմ եւ որ, 1935 յունիս 8ին, — գոնէ այդպէս ըսին, աւելի ուշ, թրոցկիականներուն դէմ եղած նշաւնաւոր դատավարութեան ընթացքին — գաղտնի խօսակցութիւններ ունեցաւ գերման զինուորական կցորդին հետ, Սպիրիդոնովկայի պարտէզին մեղասակից ատուերներուն տակ...

Կը յիշեմ, վերջապէս, այն խօսակցութիւնը զոր ունեցայ, նոյն այդ գիշեր, փոքրիկ սեղաններով սպասարկուած քաղցրահամ ապուրէն վերջ, Պ. Խուստրով Պէնէշին հետ, որ սիրալիր էր եւ ժպտուն, ու նաեւ երջանիկ որ նոր կապեր հաստատուած էին իր երկրին, Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան միջեւ։

Պ. Պէնէշ այն առեն վստահութիւնը փարատելու համար երբ... վերջին մատներով պարզած բազկաթոռները տալով, ինչպէս նաեւ յետոյ, փոխաբերաբար, արեւմտեան Սպիրիդոնովկայի գեղեցիկ սրահներուն մէջ։

Թեամբ կը նայէր ապագային եւ չէր երկնաասարդ հանրապետութեան ամրութեան։ Մեղմեց իմ մտահոգութիւններս եւ եօ կամովին հաւատացի իրեն...

Պ. Պէնէշ աքսորեալ մըն է այսօր։ Գալով Պ. Լիթվինովին, ան եւս կորսնցուց իր աթոռը եւ այլեւս հաւանական չէ որ գայն կրկին տեսնեն՝ շնորհներ ընծայելով կամ վալս պարելով պճնազարդ Սպիրիդոնովկայի գեղեցիկ սրահներուն մէջ։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԻՐԱՆ

Իրանի Խորհրդարանին մէջ հայ երեսփոխանի ընտրելին կ՚որոշէ յատուկ մարմին մը, որուն կ՚անդամակցին հայ ամէն դասակարգէ ներկայացուցիչներ։

Այս ընտրական մարմինը գումարուելով Թեհրանի մէջ, ընտրական քննիչ յանձնախումբին անդամ ընտրուեր են. — Տոքթ. Բաբալեան, Նոբայր Օհանջանեան, Ներսէս Բժշկեան, Մինաս Յովհաննէսեան, Տիգրան Զոհրապ, Սիմոն Սիմոնեան, Աւետիս Յարութիւնեան, Հայկ Ղուկասեան։ 9 հոգի ալ ընտրուած են իբր փոխանորդ։

ՍՈՒՐԻԱ

Այս տարի եւս Դամասկոսի Սուրիական Համալսարանը տուած է բազմաթիւ շրջանաւարտներ, որոնք սակայն ամբողջութեամբ կը բաղկանան դրացի երկիրներէն եկած Արաբներէ։ Այս տարի եղական է Սուրիական Համալսարանէն ելած առաջին հայ շրջանաւարտը՝ իրաւագիտական բաժինէն Պ. Յրէտ Արսլանեան։

ՀԱՐ. ԱՄԵՐԻԿԱ

Պուէնոս Այրէսի Հայ Կեդրոնը 24 յունիս կազմակերպած է հաւաքոյթ մը։ Խօսած է Պ. Ի. Արսլանեան։ Ներկաներէն ոմանք երգած ու նուագած են։ Հաւաքոյթը շատ տաք անցած է։ Պատուիրակը՝ Գարեգին եպ., որ նախագահած է, յայտարարած է թէ նման հաւաքոյթներ պարբերաբար պիտի կազմակերպուին։

*** Պուէնոս Այրէսի Հայ Ուսուցչական Միութիւնը մանկավարժական դասախօսութիւններ կը սարքէ։ Առաջին դասախօսութիւնը տուած է հայ վարժարաններու կրթ. քննիչ Պ. Վ. Գէորգեան, « Ի՞նչպէս ուսուցանել հայերէն լեզուն » նիւթին շուրջ։

Չիլէի փոքրիկ հայ գաղութին այցելութիւն մը տուած է Ն. Ջհն. Տէր Խորէնեան։ Գաղութին համար բացառիկ բան մը ըլլալով հայ քահանայի մը այցելութիւնը, բոլոր Հայերը կայարան գացած են՝ զայն դիմաւորելու համար։ Երկու հաւաքոյթներ սարքուած են, որոնց ներկայ եղած է նաեւ արաբախօս հայ գաղութը։ Քահանան գացած է նաեւ Սան Պէրնարտօ, ուր արաբախօս Հայեր կան։ Այս գաղութը շատ աւելի հին է եւ թիւով մեծ, սակայն, հայերէն չըգիտնալով, կորսուելու դատապարտուած է։

*** Շատ մօտեր որ ամուլ կ՚երեւին՝ պարզապէս ծոյլ են. պէտք ունին արթնցնելու, խորհիլ դրդուելու։

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (106)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

Լա Թուրկը Կովէններու ընտանիքին բնակավայրն էր։ Պրըթանըի իրենց բոլոր աւատական երկիրները այդ աշտարակէն կը շարժէին, ինչպէս որ Ֆրանսայի բոլոր աւատական երկիրները Լուվրի աշտարակէն։ Կովէններու ընտանեկան յիշատակները հոն էին, ինքն իսկ հոն ծնած էր. կեանքի կամակոր ճակատագրականութիւնը կը հարկադրէր զինքը յարձակելու իր չափահասութեանը միջոցին այն գեբայարդ պատնէշը որ զայն իր տղայ վիճակին մէջ պաշտպանած էր։ Այս բանակատեղին մոխիրի վերածելու չափ ամբարիշտ պիտի ըլլար։ Կարելի է որ, իր իսկ Կովէնի օրօրոցը վերնայարկին մատենադարանին մէջ անկիւնը գտնուէր։ Կան մտածումներ՝ որոնք յուզումներ են։ Կովէն, ընտանիքի հնօրեայ տան ներկայութեան, յուզուած կը զգար ինքզինք ։ Ասոր համար էր որ կամուրջին խնայած էր։ Այս կողմէն ոեւէ ելք կամ փախուստ անկարելի դարձնելով եւ մարտկոցով կամուրջին վրայ աղեկելով բաւականացած էր ու հակառակ կողմը ընտրած էր յարձակման համար։ Ասկէ էր աշտարակին ստորոտի խորշն ու խրամը։

Սիմուրտէն կը թողուր որ ընէ, բայց ինքն իրեն կը յանդիմանէր այս բանը, որովհետեւ իր դաժանութենէն բոլոր այս կոթական հնութեանց առջեւ յոնքերը կը պռստէր եւ շէնքերուն հանդէպ մարդոցմէ աւելի ներողամիտ գտնուիլ չէր ուզեր։ Դղեակ մը խնայելը գթութեան սկիզբն ըսել էր։ Արդ գթալը Կովէնի տկար կողմն էր։ Յայտնի է թէ Սիմուրտէն կը հսկէր իր վրայ եւ իր սոսկալի աչքերով կը կեցնէր զինքը այդ մոլորումի շաւղին մէջ։ Բայց եւ այնպէս նոյնիսկ Թուրկը առանց զազտնի տարտուն մը զգալու չէր որ վերատեսած էր։ Զայն կը խոստովանէր տեսակ մը բարկութեամբ։ Կը զգար թէ կը կակղէր այս ուսումնատէր սրահին ի տես ուր ինք Կովէնի առաջին գիրքերը կարդացեր էր։ Մերձակայ գիւղին Փարինէկէի երէցը եղած էր. ինքը՝ Սիմուրտէն՝ դղեակին ծոյլը բնակած էր ։ Մատենադարանին մէջ էր որ պզտիկ Կովէնը իր ծունկերուն վրայ առեր էր այբբենարանը հեգել տալով անոր, այդ հինցած չորս պատերուն մէջ էր որ իր սիրեցեալ հոգեզաւակին իբրեւ մարդ մեծնալը եւ իբրեւ միտք աճիլը։ Այս մատենադարանը, այդ փոքրիկ դղեակը, տղուն համար ըրած իր օրհնութիւններովը լեցուն այդ պատերը, պիտի կայծակնահարէ՞ր, պիտի վառէ՞ր։ Կը շնորհէր զանոնք։ Անշուշտ ոչ առանց խղճահարութեան։

Թողուցած էր որ Կովէն պաշարում մը սկսի հակառակ կողմէն։ Լա Թուրկ իր վայրենի կողմը ունէր, որ էր աշտարակը եւ իր քաղաքակրթուած կողմը որ էր մատենադարանը։ Սիմուրտէն արտօնած էր Կովէնը որ միայն վայրենի կողմի խրամատէն կռուի։

Արդէն, Կովէնէ մը յարձակուած կըրելով եւ Կովէնէ մը պաշտպանուելով՝ այս հին բնակութիւնը, Ֆրանսական յեղափոխութեան իսկ շրջանին կը վերադառնար իր աւատական սովորութիւններուն։ Ազգականներու միջեւ պատերազմները ամբողջ միջին դարու պատմութիւնը կը կազմեն։ Եղէոկլէսները եւ Պոլինիկէսները կոթական են, նաեւ յոյն, եւ Համլէթ Էլսինէօրի մէջ ըրած է այն ինչ որ Ոմբեստէս ըրած է Արգոսի մէջ։

Թ.

ԱԶԱՏԱԳՐՈՒՄԸ ԿՈՒՐՈՒԱԳՈՒՈՒ

Ամբողջ գիշերը երկու կողմէն ալ պատրաստութիւններ տեղի ունեցան։

Անմիջապէս որ մեր թախծալից խօսակցութիւնը աւարտեցաւ, Կովէնի առաջին գործը եղաւ կանչել իր տեղակալը։

Կէշան, զոր պէտք է քիչ մը ճանչնալ։ Կէշան երկրորդ կարգի մարդ մըն էր, պարկեշտ, աներկիւղ, լաւագոյն զինուոր եւ պետ, չափազանց ուշիմ մինչեւ այն աստիճան ուր այլեւս չհասկնալը պարտականութիւն է, երբեք չխաբուող, ապականութեան անմատչելի, ինչ որ ալ ըլլայ ան, ըլլայ վաճառականութիւն որ խիղճը կ՚ապականէ, ըլլայ գթութիւն որ արդարութիւնը կ՚ապականէ։ Հոգւոյն եւ սրտին վրայ երկու ծածկոյթ ունէր, կարգապահութիւնը եւ պատուէրը, ինչպէս որ ձին պահպանակներ ունի իր երկու աչքերուն վրայ եւ միջոցին մէջ կը քալէր, որչափ որ առիկա ազատութիւն թողուր իրեն։ Իր քայլը ուղիղ էր, բայց իր ճամբան նեղ էր։

Արդէն, ապահով մարդ էր, հրամանատարութեան մէջ խիստ, հնազանդութեան մէջ ճշդապահ։

Կովէն արտօրնօք խօսքը Կէշանի ուղղեց.

— Կէշան, սանդուխ մը։

— Չունինք, հրամանատար։

— Պէտք է մէկ հատ ունենալ։

— Յարձակմա՞ն համար։

— Ոչ, ազատուելու համար։

Կէշան մտածեց եւ պատասխանեց.

— Կը հասկնամ։ Բայց ձեր ուզածը պէտք է շատ բարձր ըլլայ։

— Առնուազն երեք յարկի չափ։

— Այո, հրամանատար, գրեթէ այդչափ բարձր։

— Պէտք է անցնիլ այդ բարձրութիւնը, որպէսզի յաջողութեան մէջ ապահով ըլլանք։

— Անշուշտ։

— Ի՞նչպէս կ՚ըլլայ որ սանդուխ չէք ունենար։

— Հրամանատար, Լա Թուրկը դաշտաւանդակէն պաշարելը լաւ չէր դատեր, զայն այս կողմէն պաշարելով կը գոհանաք, ոչ թէ կամուրջին կողմէն, այլ աշտարակէն յարձակիլ կ՚ուզէք։ Միմիայն ականայարկով ըղբաղուեցաք եւ յարձակումէն հրաժարեցաք։ Ահա թէ ինչու սանդուխ չունինք։

— Հիմա իսկ շինել տուէք։

— Երեք յարկնոց սանդուխ մը չի սարքուիր։

— Շատ մը կարճ սանդուխներ, ծայրը ծայրին կապեցէք։

— Պէտք է ունենալ։

— Գտէք։

— Գտնելի չէ. ամէն տեղ գիւղացիները կը քանդեն սանդուխները, նոյնպէս կը քակեն սայլակները, կամուրջներն ալ կը կտրեն։

— Իրաւ է, Հանրապետութիւնը անդամալուծել կ՚ուզեն։

(Շար.)

Կ'իմանանք թէ անցած գիշեր թրքական ռոբ ուժեր հասած են եւ գրաւած քանի մը կարեւոր կէտեր:

Վերջին պահուն տեղեկացայ որ Թուրք սահմանադրական յանձնախումբին նախագահ գնդապետ Արսլան եւ ֆրանսական յանձնախումբի նախագահ գնդապետ Մալարթ հանդիպում մը պիտի ունենան Օրտուի մէջ, կարգադրելու համար Թէքնէճիկի վէճը:

Կարեւոր խորհրդակցութիւններ Պոլսոյ մէջ

Պոլսէն հասած տեղեկութիւններու համաձայն, Հանրապետութեան նախագահին Պոլսոյ (Ֆլորիա) ամառնային բնակարանին մէջ կարեւոր խորհրդակցութիւններ տեղի ունեցած են Իսմէթ Ինէօնիւի եւ Հելլէն արտաքին նախարարութեան Բ. գիւանապետ Մանրուտիսի միջեւ։ Խորհրդակցութեանց կը մասնակցէր նաեւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարը՝ Սարաճօղլու Շիւքրի: Պ. Մանրուտիս առանձին տեսակցութիւն մը ունեցած է նաեւ Թուրքիոյ ռուսական դեսպանին հետ։

Խիստ գաղտնապահութիւն կը տիրէ այս տեսակցութեանց շուրջ: Նըկատելի է որ Պալքանեան Համաձայնութենէն միայն Եուկոսլաւիոյ ներկայացուցիչն է որ չէ մասնակցեր այս խորհրդակցութիւններուն։ Կասկած չկայ, թէ այս բոլոր հանդիպումները կապ ունին այն վիճակցութեան հետ զոր կը խորհին կնքել Թուրքիա եւ Ռումանիա՝ Անգլիոյ հաւանութեամբ։

Կը հաստատուի թէ Ռումանիայէն զինուորական պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ սպայակոյտի պետ զօր. Գոնեսկուի, Պոլիս այցելած եւ յետոյ Անգարա գացած է։ Թէեւ խիստ գաղտնի կը պահուի այս այցելութեան նպատակը, բայց տարակոյս չկայ թէ հարցը կապ ունի Թուրքեւռումանական վիճակցութեան հետ: Անգլիա մօտէն կը հետաքրքրուի այս վիճակցութեամբ։ Թուրքիոյ արտաքին նախարարութեան խորհրդական, Մէնէմէնճիօղլու տեսակցութիւններ ունեցած է անգլիական դեսպանին հետ, անոր հաղորդելով Կարոլ - Իէօնիւ խօսակցութեան մանրամասնութիւնները։ Հաւանական է որ Թուրքեւռումանական վիճակցութեան միանայ նաեւ Յունաստան։

⁂ Պոլսէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը աւելի քան երբեք վըճռած է հաւատարիմ մնալ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ կնքուած համաձայնութեանց։ Երկու օրէ ի վեր նիստեր կը գումարէ նախարարական խորհուրդը նախագահութեամբ Իսմէթ Ինէօնիւի։ Թերթերը կը ջանան համոզել թէ մեծ բան մը փոխուած չէ կացութեան մէջ, գերմանեւխորհրդային դաշնագրին հետեւանքով

╳ Յունաստան ալ վէնքի տակ առաւ դաս մը պահեստիներ:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՅՈՒԵՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Անգլիոյ Խորհրդարանը բացառիկ նիստ գումարեց երէկ, քուէարկելու համար կառավարութեան պահանջած բացառիկ լիազօրութիւնները:

Միեւնոյն ատեն կը շարունակուին զինուորական պատրաստութիւնները։ Ամբողջ երկրին մէջ արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են, բոլոր լոյսերը մարելու համար։ Այս առթիւ մայրաքաղաքին ալ պաշտպանութիւններ ուղղուած են, որպէսզի լոյսերը մարին, երբ ազդանշանը տրուի։ Մասնաւոր պաշտօնեաներ նշանակուած են ամէն տեղ, փողոցի լապտերները մարելու համար։ Կառախումբերու եւ հանրակառքերու լոյսերն ալ պիտի ծածկուին կամ պիտի փոխուին։

Անգլիոյ Թագաւորը Լոնտոն վերադարձաւ, ստորագրելու համար բացառիկ լիազօրութեան օրէնքը։ Լորտ Հալիֆաքս երէկ շատ կարեւոր յայտարարութիւն մը ըրաւ միջազգային կացութեան մասին, շեշտելով թէ Անգլիա պիտի կատարէ իր բոլոր յանձնառութիւնները։Լոնտոնի մէջ գայրոյթ պատճառեց Հիթլէրի եւ անգլիական դեսպանին տեսակցութեան ձախողումը։

Կառավարութիւնը անմիջապէս սկսաւ գործադրել իր լիազօրութիւնները, մասնակի զօրաշարժ կատարելով եւ ուրիշ անմիջական միջոցներ ձեռք առնելով

⁂ Գերմանիա բնակող Անգլիացիները եւ Ֆրանսացիները հրաման առացին հեռանալու, եթէ հիմնական գործով մը կապուած չեն։

· Հռոմի անգլիական եւ ֆրանսական դեսպանները կարեւոր տեսակցութիւններ ունեցան Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ, յիշեցնելով թէ իրենց կառավարութիւնները պիտի կատարեն ամէն յանձնառութիւն Լեհաստանի հանդէպ Գերմանական թերթերը ծաղրելէ կը մեղադրեն Անգլիան, բսելով թէ կը քաջալերէ Լեհաստանը, անխուսափելի դարձնելով պատերազմը։

Կը կարծուի թէ Հիթլէր Տանցիկի կցումը պիտի յայտարարէ կիրակի օր, Թաննէնպէրկի մէջ, եւ այն ատեն պիտի տրուի միւս գործողութեանց ազդանշանը։

⁂ Փարիզի մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ տագնապը իր ծայրագոյն աստիճանին պիտի հասնի չորեքշաբթի օր, երբ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը Պերլին վերադարձած կ'ըլլայ, գրպանը դրած ոչ-յարձակման դաշինքը։ Բացի բոլշեւիկեան օրկանէն, Փարիզի բոլոր թերթերը դատապարտութիւն կը հաւասարին Մոսկուայի ընթացքը։ «Լ'Էփոք» ոչ-յարձակման դաշնագիրը կը նկատէ «դաշոյնի հարուած մը կռնակէն»։ Այն կարմիր թերթերը որ Լէօն Պլումը կը մեղադրէին, երեք տարի առաջ, Գերմանիոյ ելմտական նախարարը ընդունելութեան ընդունած ըլլալուն համար, այժմ կը գովաբանեն Սթալինը, որ ջերմ ընդունելութիւն մը սարքել տուած էր ի պատիւ ֆոն Ռիպպէնթրոփի։

Լէօն Պլում խմբագրականով մը կը պահանջէ անմիջապէս նիստի հրաւիրել Խորհրդարանը, ինչպէս ըրին Անգլիոյ մէջ։

Պելժիոյ թագաւորին զերագոյն կոչը խաղաղութեան համար

Պելժիոյ Թագաւորը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ յանուն փոքր եւ չէզոք պետութեանց, որպէսզի գերագոյն փորձ մը կատարուի, փրկելու համար խաղաղութիւնը։ Ճառը պարզելով կացութեան ծանրութիւնը եւ մեծ պետութեանց զօրաշարժը, վախ կը յայտնէ որ փոքր պետութիւնները զոհ դառնան ընդհարումի մը։

— «Նոյնիսկ եթէ թշնամութիւններ չկային, տնտեսական փլուզումը կը սպառնայ աշխարհի։ Անվստահութիւնը եւ կասկածը կը տիրապետեն ամէն կողմ։ Բանակատեղիներ կը կազմուին մեր աչքերուն առջեւ, բանակներ կը շարժին, սարսափելի պայքար մը կը պատրաստուի Եւրոպայի մէջ։ Մեր քաղաքակրթութեան անձնապաշտութի՞ւն պիտի կատարէ զարհուրելի պատերազմի մը մէջ ուր ոչ յաղթանակ պիտի ըլլայ ոչ ալ պարտութիւն, այլ պիտի կործանին դարերու քաղաքակրթութեամբ ստեղծուած հոգեկան եւ նիւթական արժէքները։

«Չկայ ժողովուրդ մը որ ուզէ դէպի մահ ղրկել իր զաւակները, յաղթահարելու համար ուրիշ ազգերու գոյութեան իրաւունքը։ Անշուշտ պետութեանց շահերը նոյնը չեն։ Բայց կա՞յ շահ մը որ չկարենայ աւելի լաւ կարգադրուիլ պատերազմէ առաջ քան վերջը։ Թող արթննայ աշխարհի խիղճը։ Դեռ կարելի է խուսափիլ յանդգուն չարիքէն։ Բայց ժամանակը շատ կարճ է։ Դէպքերու ընթացքը կրնայ աւելի դժուարացնել ուղղակի հաղորդակցութիւնը... Վաղը միլիոնաւոր մարդիկ սրտանց պիտի մեռնին մեզի, զաւակներու համար դրուած դէպի պատերազմ»։

Ճառը կը վերջանայ Թախանձագին կոչով մը, որպէսզի փրկուի խաղաղութիւնը։

ՉԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ նախարարութիւնը կը ծանուցանէ թէ անոնք որ զինուորութեան պիտի կանչուէին Սեպտեմբերին եւ Հոկտեմբերին եւ այդ շրջանին արձակելի եղբայր մը ունին, պիտի կրնան օգտուիլ — եթէ այդ եղբայրը դրօշի տակ պահուած է — 1928 մարտ 31ի օրէնքին 22րդ յօդուածին տրամադրութենէն, եւ յետաձգում ստանալ, մինչեւ իրենց եղբօր արձակումը։ Այս առթիւ պարտաւոր են անմիջապէս իրենց բնակավայրի զինուորագրութեան գրասենեակին ներկայացնել յետաձգման խնդրագիր մը, բոլոր անհրաժեշտ փաստաթուղթերով

ՕԱՆՐ ՄԻՋԱԴԷՊ մը ծագեցաւ գերմանեւլեհական սահմանագլուխին վրայ։ Գերման զինուորներ լեհական հողը մտան մինչ 130 մեթր, խուզարկութիւններ եւ բռնագրաւումներ կատարելով։ Գերմանիա անընդհատ զինուոր կը փոխադրէ դէպի սահմանագլուխ։ Ճամբաներու փոխադրութիւնը կըրճատուած է, եւ կառքերն ու կառախումբերը ամէն բանէ առաջ վերապահուած են զինուորներու փոխադրութեան։ Ժողովուրդը պաշար կ'ամբարէ երեք օրէ ի վեր։

Դաստիարակութիւն

ՍԷՆ Ժէրոմի (Մարսէյլ) ընկերներու դասախօսութիւնը Շաբաթ, 26 Օգոստ. երեկոյեան ժամը 9ին։

Կը դասախօսէ Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Մարսէյլ խաղաղի հանգանակութեան Բ. ցանկը

Կամաւորական Ճնաքեան 200 Ֆր., Տիգրան Քօքիկեան, Ժիրայր, Վրէժ Բարունակեան, Հաւուշեան եւ Մանուկեան ընկ., Եղիազար Տէրթէքեան, Յ. Պալթայեան, Ա. Դէորգեան, Տօքթ. Ֆիքիրեան, Պօղոս Հիւսեան 100ական Ֆր., Արշակ Գասպարեան, Նուպար, Յ. Սվաճեան Հ. Սարգեան (ճաշարան Թօքաթլը), Համբարձում Զալլաքեան, Լեւոն Զոպույեան, Գալուստեան եղբարք, Օննիկ Միսքեան, Լ. Կօշկակարեան, Տօքթ. Մ. Թօքաթլեան, Աղասի Դաւիթեան, Անդրանիկ Մուշեղեան, Օննիկ Սէֆէրեան, Գէորգ Պօյաճեան, Գարեգին Անտուրեան, Միրզայեանց եւ ընկերութիւն, Միհրան Պարիկեան 30ական Ֆր, Անտիկեան 20 Ֆր, Ճաշարանապետ Ծօշքունեան 40 Ֆր., Հայկ Մարաշլեան 30 Ֆր., Անդրեան 25 Ֆր., Ղազարոս Պօղոսեան, Օննիկ Սիմոնեան, Կարապետ Թիւքէյեան, Արտաւազդ Յակոբեան, Դաւիթեան եղբարք, Վահան Մալխաճեան 20ական Ֆր., Տէր Գրիգորեան 15 Ֆր., Տիկ. Վ. Դաւիթեան, Ոմն, Շիրիճեան, Թադէոս Արքահամեան, Զիլալեանց, Մանուկեան եղբարք, Ս. Մարկոսեան, Ոմն, Տալաքիւփէլեան 10ական Ֆր., Ոմն, Մորճիկեան, Աւետիսեան, Ոմն 5ական ֆրանք: Գումար 2270 ֆրանք։

Մարսէյլի թիւ Գ ցանկը (Լա Վիստ)

Մանուէլ Թօրոսեան, Սիրական Թիւլէկեան, Մուրատ Մուրատեան, Անդրանիկ Մուրատեան Աթանաս Ուլաշեան, Լեւոն Մուրատեան, Յարութիւն Կարապետեան, Աշոտ Մարտիրոսեան, Գրիգոր Օհանեան, Սարգիս Պօյաճեան, Լեւոն Պօյաճեան, Վենկա Թումա 50ական Ֆր., Յարութիւն Պօյաճեան, Նշան Նուրեան, Մարտիրոս Փափազեան, Յակոբ Մանուկեան 20ական Ֆր., Յովհաննէս Զաքուրեան 12 Ֆր., Սարգիս Տօնիկեան, Միքայէլեան Տէրտէրեան, Խաչիկ Տօնիկեան, Մանուկ Կիրակոսեան, Յովհաննէս Ճամուզեան, Բագրատ Մանուկեան, Դանիէլ Տ. Միքայէլեան, Ենովք Ղազարեան, Սէլվի Յովհաննէսեան, Մկրտիչ Թէրզեան, Կարապետ Մնակեան, Նիկողոս Ճիզմէճեան, Ստեփան Փափազեան, Արսէն Թէքնէճեան, Սարգիս Թաշճեան, Մանուկ Անտուրեան, Առաքել Ղուկասեան, Օհան, Թամամեան, Մուշեղ Յակոբեան, Յարութիւն Արզարեան, Հայկանուշ Պօյաճեան, Սահակ Խաչատրեան, Յովհաննէս Կարապետեան 10ական Ֆր., Գրիգոր Ղարոեան, Յարութիւն Տէօփրճեան, Կարապետ Մանուկեան, Յակոբ Մանուկեան, Միսաք Արրօեան, Յովհաննէս Թաշճեան, Քրիստափոր Մաճարեան, Յակոբ Կարապետեան, Յակոբ Կիրիթլեան, Ղազար Ղազարեան, Շմաւոն Զաքարեան, Արամ Ֆիրագուեան, Կարապետ Պէնէքեան, Լեւոն Զօլաքեան 5ական Ֆր., Ոմն 4 Ֆր., Արտաշ Բէզլեան, Յարութիւն Վէօթիկեան, Ժօզէֆ Աճարեան, Գրիգոր Մաճարեան, Պօղոս Մօրուքեան 2ական Ֆր., Տիկ. Սրբուհի 1 Ֆր.: Գումար 1007 ֆրանք։

Մարսէյլ խաղաղի Դ. ցանկը

Գէորգ Գամաֆեան 200 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Զաթիկեան, Ոմն, Պաղլեան եւ Քաչեան ընկ., Jonnides Theodor (Յոյն), Վահրամ Եաղճեան 100ական ֆրանք, Ռուբէն Մարգարեան, Զաւէն Արզումանեան 50ական ֆրանք, Թագւոր Տէկէրեան 30, Արսէն Տ. Զաքարեան, Յակոբ Մարգարեան 25ական Ֆր., Գարամանեան եղբ., Շալճեան Տաճատ 20ական Ֆր., Տիրատուրեան, Գ. Վարդգեսեան, Մանուէլ Փանոսեան, Աւետիս Գույումճեան, Տիկին Ազարեան, Աբրահամ Հօրիկեան, Օննիկ Աստուրեան, Սարգիս Վարդգեսեան, Մարտիրոս Գրիգորեան 10ական Ֆր., Տիկին Մրխպիրեան, Մեսրոպ Մեսրոպեան, Տիկ. Եղիազարեան 5ական Ֆր., Յակոբ Յովնանեան, Վարդան Տ. Վարդանեան 3ական Ֆր., Օննիկ Պօղոսեան 2 ֆրանք։

Մնձուրի եւ շրջակայքի Վերաշինաց Հայրենակցական Միութեան կողմէ 200 Ֆր., Լէօփէթ Նէվշէհրլեան 50, Յակոբ Համբարձումեան 20, Սարգիս Վարդերեսեան 10, եւ Օհանեան 2 ֆրանք։ Գումար 1.315 ֆրանք։

Բ ցանկի գումարը՝ 2270, Լա Վիսթի գումարը՝ 1007, Մարսէյլ խաղաղի թիւ Դ ցանկի գումարը 1315 Ֆր., գումար 4.592 ֆրանք: Հանգանակիչ Կեդր. Յանձնախումբի նախագահ՝ Կարապետ Ա. Քհ. Երիցեան, Ատենապետ՝ Յ. Շալճեան, Ատենադպիր՝ Ազգին: (Տես Յառաջ 20 օգոստ.):

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Դերասանական դասերու համար կը բացուի Հոկտեմբեր 3ին երեկոյեան ժամը 8ին Շահրիկեան սրահին մէջ։

ՆԻՒԹԸ.— Հայ Թատրոնի պատմութիւնը, գծագրութիւնը, շարժուձեւ, արտասանութիւն, ձեւ եւայլն

Քայմաններու համար դիմել մինչեւ Սեպտեմբեր 25 գիտաստան Յ. Ղազարեանի, 321 Chemin St. Julien, Marseille.

ԹՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Բարեգործական Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը 26 Օգոստ. Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 5 rue de l'Eclipse, Շահրիկեան սրահին մէջ։ Կարեւոր խորհրդակցութիւն գժբախտ հայրենակիցի մը համար։ Ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կը հրաւիրուին ոչ անդամ բոլոր Բարեգործականները։

ՍԵՒԱՍՏԻԱՀԱՅԵՐԱՆ Համահայկական Միութեան գումարին մէջ (700 ֆրանք, տես Յառաջ 20 Օգոստ.) Պ. Նշան Համբարձումեան մասնակցած է 100 ֆրանքով։

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme .. Paris (13)

Հրաժեշտի երեկոյ

Մարսէյլի Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր Վասպուրականցիները եւ քոյր Միութեանց անդամները ներկայ ըլլալ 25 Օգոստ., Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 5 rue de l'Eclipse, իր Միութեան հիմնադիր եւ երիցագոյն անդամ Պ. Մանուկ Գրիգորեանի (Զաճօր) Ամերիկա մեկնելու առթիւ սարքուած հրաժեշտի երեկոյին: Մուտք 10 Ֆր.։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊՈՀԵՄԱԿԱՆՔ

(Քերթուածներ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

Հեղինակին անտիպ քերթուածներուն երկրորդ եւ վերջին հատորը, գեղարուեստական տպագրութեամբ։

Գին՝ Ֆրանսա 20 Ֆր.
Արտասահման 25 Ֆր.

Նոյն հեղինակէն
ՄԵՐԱՂԱԹՆԵՐ (սպառելու մօտ)

Գին՝ Ֆրանսա 40 Ֆր
Արտասահման 50 Ֆր.

Դիմել հեղինակին,

17, Rue Damesme, PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 78
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Պելճիքա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	235 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 26 ՕԳՈՍՏՈՍ SAMEDI 26 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4128

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

«ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳ» (ՉԷՅՄՊՐԼԷՆ)

ՆԱԽԱԳԱՀ ՐՈԶՎԷԼԹԻ ԹԱԽԱՆՁԱԳԻՆ ԿՈՉԸ ԻՏԱԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԵՒ ՀԻԹԼԷՐԻ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐԸ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Տանցիկի միջներական շրջանապետը փուանց իշխանութիւնը

Շատ աւելի ծանր է կացութիւնը, 24 ժամ վերջը։ Այն տպաւորութիւնն է որ, ամէն կողմէ գերագոյն ճիգ մը կը փորձուի, խաղաղութիւնը փրկելու համար։

Այսպէս, նախագահ Րուզվէլթ թախանձագին կոչ մը ուղղեց Իտալիոյ թագաւորին, Հիթլէրի եւ Լեհաստանի հանրապետութեան նախագահին, որպէսզի կարելին փորձեն, խաղաղութեամբ լուծելու համար տագնապը, ուղղակի բանակցութիւններ վարելով կամ չէզոք պետութեան մը միջնորդութեան դիմելով։

Անգլիոյ Խորհրդարանը անմիջապէս քուէարկեց կառավարութեան պահանջած բացառիկ լիազօրութիւնները։ Այս առթիւ խօսած ճառին մէջ, Պ. Չէմպըրլէն խոստովանեցաւ թէ «պատերազմի անմիջական վտանգ մը կը սպառնայ», թէեւ ամէն յոյս կորսնցուցած չէ տակաւին։

Պապն ալ ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ, կոչ մը ուղղելով սրուած վարիչներուն որ փրկեն խաղաղութիւնը։

Գերմանիոյ արտաքին նախարարը Պերլին վերադարձաւ եւ անմիջապէս ներկայացաւ Հիթլէրի որ նոյնպէս վերադարձած էր իր ամառանոցէն։ Բոլորին կարծիքն այն է թէ խաղաղութեան ճակատագիրը կախում ունի Հիթլէրէն։

Մոսկուայի զինուորական պատուիրակութիւնները ետ կանչուեցան։

Կառավարութիւնը շարունակ բացառիկ օրէնքներ կը հրատարակէ։ Այդ օրէնքներէն երկուքը կապ ունին օտարականներու հետ։ (Տես մանրամասնութիւնները, քիչ անդին)։ Ուրիշ հրամանագրի մը տրամադրութեամբ, մայրաքաղաքէն պէտք է հեռանան անոնք որոնց ներկայութիւնը անհրաժեշտ չէ Փարիզի մէջ։ Երկաթուղիներու ընկերութիւնը անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք առած է, որպէսզի հեռացողները կարենան մեկնիլ առանց դժուարութեան։ Այս առթիւ ժամանակաւորապէս կը յայտնուի թէ ներկայ դիրքութիւնները կարելի չէ պահպանել, եթէ տագնապը ծանրանայ։

Կառավարութիւնը զէնքի տակ հրաւիրեց պահեստիներու նոր զօրագունդ մը (թիւ 2)։ Բռնագրաւումները կը գործադրուին խստօրէն։ Հանրակառքերու սպասարկութիւնը կրճատուած է, եւ եղած կառքերը յափշտակ կը խճողուին ամէն օր։

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Նախարարական խորհուրդը անընդհատ ժողովներ կը գումարէ, հետեւելու համար կացութեան նշանակէջներուն։ Առջի օրուան նիստին մէջ, որուն կը նախագահէր հանրապետութեան նախագահը, ժողովը միաձայնութեամբ վաւերացուց ազգ. պաշտպանութեան նախարարին ձեռք առած միջոցները, որպէսզի Ֆրանսա ի վիճակի ըլլայ կատարելու իր պարտաւորութիւնները հանդէպ Լեհաստանի։ Վարչապետը երէկ ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ, յորդորելով վերահաստատել 1914ի «սրբազան միութիւնը»։

Ամբողջ երկրին մէջ դրօշի տակ առնուած պահեստիները կը դիմեն իրենց զօրանոցները։ Երկաթուղիներու բոլոր կայարանները խճողուած են պահեստիներով։ Թիւ 3 եւ 4 տետրակ ունեցողներուն յանձնարարուած է նաեւ միասին առնել հագուստ-կապուստ, երկ-երկու ձեռք ճերմակեղէն, կօշիկ եւն։ Անոնք որ մասնակցած են 1914ի պատերազմին, պարտաւոր են միասին տանիլ նաեւ իրենց սաղաւարտները։ Տեղական թերթերը կը գրեն թէ պահեստիները ընդհանրապէս դէպի Մաժինոյի գիծը կ'երթան։

Փարիզի ամերիկեան դեսպանը պատուիրեց հպատակներուն հեռանալ անմիջապէս, եթէ ստիպողական պատճառներ չունին մնալու։

Ոստիկանական վերատեսչութիւնը հետեւեալ ցնկոյցը հրատարակեց —

«Ի գործադրութիւն 1939 Յուլիս 20ի հրամանագրին, Սէնի նահանգին մէջ պիտի ցուցակագրուին.—

1. Այն օտարական այրերը որոնք հպատակութիւն չունին, եւ ծնած են 1891 յունուար 1ի եւ 1919 յունուար 1ի միջեւ։

2. Այն օտարական այրերը որ կ'օգտուին ապաստանի իրաւունքէն եւ ծնած են 1912 յունուար 1ի եւ 1919 յունուար 1ի միջեւ։

Հետեւաբար, այս երկու դասերուն պատկանող օտարականները որոնք իրենք զիրենք ապաստանեալ (réfugié) կը նկատեն կամ կ'ուզեն երկարաձգել իրենց բնակութիւնը Ֆրանսական հողին վրայ, պէտք է իրենց բնակավայրի ոստիկանական տեսչութեան (Commissariat) ներկայանան հետեւեալ կարգով, համաձայն իրենց մականունի առաջին տառին. —

A. օգոստոս 28 եւ 29.— B. օգոստոս 30—31.— Սեպտ. 1 եւ 2.— C. Սեպտ. 4 եւ 5.— D. Սեպտ. 6 եւ 7.— E. F. Սեպտ. 8 եւ 9.— G. Սեպտ. 11 եւ 12.— H. Սեպտ. 13 եւ 14.— I. J. Սեպտ. 15.— K. Սեպտ. 16 եւ 18.— L. Սեպտ. 19 եւ 20.— M. Սեպտ. 21, 22 եւ 23.— N. O. Սեպտ. 25.— P. Սեպտ. 26 եւ 27.— Q. R. Սեպտ. 28 եւ 29.— S. Սեպտ. 30.— T. U. Հոկտ. 3. — V. W. X. Y. Z. Հոկտ. 4, 5, 6 եւ 7։

Այս օտարականներուն կացութիւնը պիտի քննուի եւ ի հարկին պիտի կանոնաւորուի։

Այն օտարականները որոնք ցուցակագրուած են արդէն, համաձայն զինուորագրութեան օրէնքին, ազատ են այս մարդահամարէն։ Միւս օտարականները որոնք չեն ներկայանար վերոյիշեալ պայմաններուն մէջ, այլեւս պիտի չկրնան վայելել ապաստանեալի հանգամանքը։

× Պաշտօնաթերթը երէկ հրատարակեց աշխատանքի նախարարին մէկ հրամանագիրը, որ կը վերաբերի ազգ. պաշտպանութեան համար գործող հաստատութեանց։ Այս հրամանագրի առաջին յօդուածին համաձայն, պարտաւորիչ ծառայութեան պիտի ենթարկուին (réquisition), ամբողջ երկրին տարածութեան վրայ, այդ կարգի հաստատութեանց վարչութիւնները եւ պաշտօնէութիւնը։ Երկրորդ յօդուածով, այդ հաստատութեանց բոլոր պաշտօնեաները պէտք է մնան իրենց գործին գլուխը, բացի այն պարագային երբ անհատապէս հրաման կը ստանան ուրիշ գործի մը կատարելու համար։ Եթէ հաստատութիւնը այլուր փոխադրուելու կամ լուծուելու կարգադրութիւն ըլլայ, պաշտօնեան պիտի հետեւի իր ծառայած հաստատութեան կամ գործարանի ճակատագրին։ Արձակուրդ առած պաշտօնեաները պէտք է իրենց տեղերը վերադառնան անյապաղ։

Երրորդ յօդուածով, այդ հրամանագրին ենթակայ են. —

1. Ֆրանսացի կամ Ֆրանսական հպատակ դարձած այրերը, կիները եւ անչափահասները։

2. Այն օտարական այրերը, կիները եւ անչափահասները որ հպատակութիւն չունին եւ այն միւս օտարականները որոնք կ'օգտուին ապաստանի իրաւունքէն, եւ կը պատկանին գնեկոյցում եղած օրը, առաջին յօդուածով նշանակուած հաստատութեանց եւ գործարաններու։

Չորրորդ յօդուածին համաձայն, ոչ մէկ պարագայի մէջ այս հրամանագիրը վերոյիշեալ պաշտօնեաները ազատ չի կացուցաներ զինուորական պարտաւորութիւններէն, զօրաշարժի հրամաններէն կամ զինուորական իշխանութեան կողմէ եղած որեւէ զօրակոչէ։

Ամէն նահանգի մէջ նահանգապետին պաշտօնն է գործադրել այս հրամանագիրը։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԻՍՏԸ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԾԱՆՐԱԿՇԻՌ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անգլիոյ Խորհրդարանին բացառիկ նիստը գումարուեցաւ հինգշաբթի օր։ Ժողովասրահը խճողուած էր անսովոր բազմութեամբ։ Դեսպանական օթեակներու մէջ աչքի կը զարնէր խորհրդային դեսպանին բացակայութիւնը։

Ժողովին բացումէն անմիջապէս վերջը, Պ. Չէմպըրլէն բեմ բարձրանալով ճառ մը խօսեցաւ, որ լեցուն էր ծանրակշիռ բովանդակութեամբ։ Վարչապետը չլռեց թէ «միջազգային կացութիւնը երթալով ծանրացաւ, եւ այսօր կը գտնուինք պատերազմի մը մօտալուտ վտանգին առջեւ»։

Յետոյ պարզելով Տանցիկի վէճին հոլովումը օգոստոսէն ի վեր, ուժգնօրէն բողոքեց գերմանական մամուլին կողմէ Լեհաստանի հանդէպ բացուած պայքարին դէմ, պայքար մը որ կը պահանջէր Տանցիկը Գերմանիոյ յանձնել առանց այլ եւ այլի։ Այս առթիւ զանուեթեամբ յիշեց Լեհաստանի գերման փոքրամասնութեանց կարծեցեալ հալածանքը, որ շատ կը յիշեցնէ Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններու տառապանքներու պատմութիւնը։

Յետոյ երկարօրէն պատմեց թէ Լեհաստանի վարիչները վճռած ըլլալով հանդերձ դիմադրել յարձակման, միշտ պատրաստ եղած են — եւ տակաւին պատրաստ են — բանակցելու գերմանական կառավարութեան հետ, «պայմանաւ որ վստահ ըլլան թէ այդ բանակցութիւնները պիտի շարունակուին առանց բռնութիւն բանեցնելու եւ թէ համաձայնութիւն մը կնքելէ վերջ, պիտի յարգուին անոր թէ տառը եւ թէ ոգին»։

— «Բայց ժամուան պայքարը միակ պատճառը չէր որ մեզի կը յիշեցնէր անցեալի չարաշուք փորձառութիւնը։ Զինուորական պատրաստութիւններ կատարուեցան Գերմանիոյ մէջ, այնպիսի աստիճանի մը վրայ որ այդ երկիրը այժմ բոլորովին պատրաստ է պատերազմի մը համար։ Այս շաբթուան սկիզբը, իմացանք որ գերմանական զինուորներ կը սկսին իրենց շարժումները դէպի լեհական սահմանագլուխը։ Այն ատեն բացորոշ երեւցաւ թէ կ'երթանք դէպի շատ մեծ տագնապ մը եւ կառավարութիւնը որոշեց թէ վայրկեանը հասած է Խորհրդարանին քուէարկել տալու պաշտպանութեան նոր միջոցներ»։

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԵՏԱԾ ՌՈՒՄԲԸ

Պ. Չէմպըրլէն յետոյ խօսելով գերմանախորհրդային ոչ-յարձակման դաշինքի մասին, չկրցաւ պարտկել իր զարմանքը

— «Ահա թէ ինչ էր կացութիւնը երեքշաբթի օր։ Երբ, Մոսկուայի եւ Պերլինի մէջ ծանուցին թէ բանակցութիւններ տեղի ունեցած են եւ հաւանօրէն պիտի յանգին ոչ-յարձակման դաշինքի մը կնքումին, ես պիտի չփորձէի Երեսփ. Ժողովէն ծածկել թէ այս լուրը կառավարութեան կողմէ ընդունուեցաւ զարմանքով, շատ անհաճոյ զարմանքով մը։ Առենէ մը ի վեր զրոյցներ կը շրջէին Գերմանիոյ եւ Խ. Միութեան յարաբերութեանց փոփոխման մասին, բայց փոփոխութեան որեւէ նշան չէր հաղորդուած Մոսկուայի կողմէ, ոչ մեր, ոչ ալ Ֆրանսական կառավարութեան։ Անգլիական եւ Ֆրանսական պատուիրակութիւնները Մոսկուա հասան օգոստոս 11ին, ընդունուեցան ջերմապէս եւ բանակցութիւնները յառաջ կ'երթային փոխադարձ վստահութեան հիման մը վրայ, երբ այս ռումբը հասաւ մեզի։ Ամենաթեթեւ բացատրութիւնը գործածելով, չափազանց տարօրինակ եղաւ իմանալ թէ ճիշդ այն պահուն երբ կը շարունակուէին այս խօսակցութիւնները, խորհրդային կառավարութիւնը գաղտնապէս կը զինակցէր Գերմանիոյ հետ, այնպիսի նպատակներով որոնք երեւութապէս չեն մտներ իր արտաքին քաղաքականութեան մէջ, այնպէս ինչպէս կը հասկնայինք մենք։ Այսօր չեմ ուզեր դատաստան կազմել այս միջադէպի մասին, բայց կառավարութիւնը հարկադրուած էր քննել թէ այս պարագան ինչ անդրադարձում պիտի ունենայ իր քաղաքականութեան վրայ։ Պերլինի մէջ այս լուրը ընդունուեցաւ արտակարգ անպատկառութեամբ (ցինիզմ), իբրեւ դիւանագիտական մեծ յաղթանակ մը որ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐ ԲՈՅՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ԱՐԾԻՒՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

13 ԸՆՏԱՆԻՔ — 515 ՖՐԱՆՔ

Ս. ՇԱՄՈՆ, 21 Օգոստ. — Բոցավառ «Յառաջ»իս իմ սիրելի, երէկ, կիրակի, գացի Մոնպրիզոն, մօտ 60 քիլոմեթր հեռու, ուր կը գտնուին 13 հայ ընտանիքներ։ Պ. Արթին Հանչերլեանի հետ դիմեցինք այս ցիրուցան հայրենակիցներուն, որոնք լայն բացին իրենց քսակը, եւ ահա ձեզի կը ղրկեմ 515 Ֆրանքի գումար մը։ Բոլորը մէկ քաջութիւն մաղթեցին Մուսա Լերան արծիւներուն։

Հանգանակութեան մասնակցած են. — Պ. Կարապետ Տիլատրեան եւ ընտանիք 100 Ֆրանք, Պ. Արթին Հանչերլեան, Տիկ. Արթին Հանչերլեան, Յովհաննէս Արապաճեան, Կղեմէս Արապաճեան 50ական Ֆր., Երուանդ Գալթաեան եւ Արթին Տիլատրեան 30ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սերոբ Գարակէօզեան 25 Ֆր., Պըչաքճեան եղբ. Աբրահամ Գարակէօզեան, Ֆրանսացի Jullien, օրիորդներ Մարի Արապաճեան ու Սոնիա Շինիկճեան 20ական Ֆրանք, Տիկ. «Մայր» Արապաճեան, Արթին Պըչաքճեան եւ Պ. Ճոզէֆեան՝ 10ական Ֆր.։ Գումար 515 Ֆրանք։

× ՍԷՆ Շամոնէն այսօր վաղը կը ստանաք առաջին գումարը, իմ նախաձեռնութեամբ, ինչպէս նաեւ Լոբէթէն ընկ. Լեւոն Գրիգորեանի միջոցով հաւաքուած գումար մը։ Արամ Տէմիրճեան։

ՑԱՆԿ 32

Մոնպրիզոնի գումարը	515
Կարտանի ընկերներէն հաւաքուած	350
Գարեգին Սարգիսբէկեան	200
Նուպար Փանոսեան, Նիմ	100
Հայկազուն Յակոբեան, Վիէն	50
Միհրան Միքաէլեան	50
Գումար	1265
Երէկուան գումարը	98,231
Ընդհ. գումար	99,496

ԿԱՐՏԱՆ, 22 Օգոստ. Սիրելի Յառաջ, Մուսա Լերան նոր բոյներու կառուցման համար ընկերական շրջանակի մէջ հաւաքեցի 350 Ֆրանք։ Ահաւասիկ մասնակցողները.— Միհրան Ղազարեան 100, Հայրապետ Աւետիսեան, Ղազար Պօլոյեան, Տէր եւ Տիկին Լ. Գեղունի, Կիրակոս Թումայեան 50ական Ֆր., Կարապետ Գէորգեան 30, Յակոբ Գույումճեան 20 Ֆրանք։ Գումար՝ 350 Ֆրանք։

Կարտանի Եկեղեցասէր Միութիւնն ալ 450 Ֆրանք հաւաքելով, ղրկած է Մարսէյլի Ազգ. Առաջնորդարանը։ — Լ. Գեղունի։

ՆԱՆՍԻ. — Ալֆորվիլի երէկուան ցանկին մէջ, Ա. Պէյազեան եւ Գ. Քիւփէլեան պիտի ըլլայ 50ական ֆրանք։ Գումարը ճիշդ է։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. — Օրուան տագնապը կրնայ ազդել նաեւ դրամական գործառնութեանց վրայ։ Ուստի, անոնք որ տակաւին հաշիւներ ունին — հաւաքուած թէ հաւաքելի, երկրին մէջ թէ երկրէն դուրս — թող փութան փոխադրել ՕՐ ԱՌԱՋ։

ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՀՈՒՆ. — Վերջին թղթարերով հասած նամակներէն կը տեղեկանանք թէ թղթարերին յանձնուած են հետեւեալ գումարները. —

Տէսինէն (Բ. անգամ) 700 Ֆրանք, Մարսէյլ - Պուլվար Օտտոյի ընտանեկան Միութիւն փոքր թաղէն 485, Սեբաստիոյ Դաւրայ գիւղի Հայր. Միութենէն (Շավիլ) 300 Ֆրանք, Ավինյօն Փոնթէի շրջանէն 474 Ֆրանք։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՍԱՆՃԱՔԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ

Պէյրութի «Զարթօնք» թերթը կը գրէ (19 օգոստ.) —

Հաւաստի աղբիւրէ կը տեղեկանանք թէ Հիւսիսային Լիբանանի Առուայի շրջանին մէջ գնուած է 308 հեկտար հող, Սանճաքցիներուն համար։ Իսկ Այն Ճարի շրջանին մէջ (Պէքաա) 1600 հեկտար հողի համար բանակցութիւններ կը կատարուին։

× «Ազդակ»ի մէջ կը կարդանք (19 օգոստ.)...

Ի նպաստ Սանճաքի գաղթականներուն սկսած հանգանակութիւնները կը շարունակուին ամէն տեղ։ Պալքանեան երկիրներու Հայերուն մէջ ալ սկսած է շարժում մը, օժանդակութեան փութալու համար Սանճաքի հայ գաղթականներուն։ Վերջին թղթատարով առացուած Պալքանեան թերթերու մէջ հրատարակուած են արդէն մասնաւոր կոչեր։

Ֆրանսայի մէջ Յառաջի բացած հանգանակութիւնը՝ «Նոր բոյն Մուսա լերան արծիւներուն», մօտ 60,000 Ֆրանքի պատկառելի գումար մը ապահոված է արդէն եւ դեռ կը շարունակուի բուռն թափով։ Փարիզի արուարձաններէն զատ, Ֆրանսայի միւս շրջաններու Հայերն ալ ձեռնարկած են հանգանակութեան եւ գոյացած գումարները օրը օրին կը ղրկեն Յառաջի։

Եգիպտոսի հանգանակութեան արդիւնքը դեռ չենք գիտեր. սակայն, նկատի ունենալով հանգանակիչ մարմնի կազմը, կրնանք յուսալ թէ գոհացուցիչ պիտի ըլլայ հանգանակուած գումարը։

Ի հարկէ, հետզհետէ, գոյացած գումարները պիտի ղրկուին Պէյրութի Ազգային Միութեան, որ կը գտնուի հոգեւոր պետերու նախագահութեան տակ եւ իշխանութեանց կողմէ ճանչցուած միակ իրաւատու մարմինն է։

Գաղթականներու տեղաւորման աշխատանքները առաջ կը տարուին գոհացուցիչ եղանակով մը։ Լրանալու վրայ են կարգ մը հողամասերու գնման ձեւակերպութիւնները։ Ուրիշներ գրեթէ ապահովուած են։ Քանի մը շաբթէն ալ պիտի սկսին գաղթականներու փոխադրութեան աշխատանքները գնուած հողերու վրայ։

Անգամ մըն ալ պէտք կը տեսնենք յիշեցնելու որ այս տեղաւորման ծրագրէն պիտի օգտուին միայն Սանճաքի հողագործական շրջաններու գաղթականները։ Արհեստաւորներ եւ քաղաքներու փոքր կամ մեծ առեւտրական գաղթականներ առանց ժամանակ կորսնցնելու պէտք է տեղաւորուին իրենց միջոցներով։ Գաղթակայաններու մէջ ապրիլ եւ սին յոյսեր սնուցանել, վնասակար է։ Որքան անցնին օրերը, աւելի դժուար պիտի ըլլայ այդպիսիներուն տեղաւորումը։

ՍՈՖԻԱՅԻ ռումանական դեսպանատան սուրհանդակը, երբ Ռումանիա կը մեկնէր կարեւոր փաստաթուղթերով լեցուն պայուսակով մը, պանդոկի մը առջեւ պահ մը կեցուց ինքնաշարժը, իջաւ վար, բայց վերադարձին նկատեց որ պայուսակը թռցուցած էին։ Պնդ. Պաուչէլ, անմիջապէս գնաց դեսպանատուն, ու դեսպանին հետ դիմեց ոստիկանական տեսուչին։ Բայց, երբ դեսպանը տեսչութեան շէնքին աստիճաններէն կը բարձրանար, սուրհանդակը հրացէն մը պարպելով բերնին մէջ անձնասպան եղաւ։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Քիչ մը խորացնենք մեր նախորդ խմբագրականի հիմնական միտքը. ինչպէ՞ս վերջ տալ կամ գէթ մեղմացնել այն չարիքը, որ մեր ազգային կեանքի քայքայման գլխաւոր պատճառը կը հանդիսանայ։

Ըսինք, որ մեր հանրային միտքը ցրուած է եւ իրականութենէն հեռու կը դեգերի։ Ըսինք նաեւ, որ չկան մեր հանրային կեանքը ղեկավարող համազգային ծրագիրներ եւ այդ ծրագիրը իրականացնելու կոչուած համազգային մարմիններ։ Ամէն շրջան եւ ամէն կազմակերպութիւն, ինքն իրեն, իր հաշւոյն կը գործէ, յաճախ խաչաձեւելով եւ մէկը միւսին շինածը քանդելով։ Եւ ասիկա կեանքի բոլոր բնագաւառներու մէջ՝ ըլլայ քաղաքական, ըլլայ մշակութային, ըլլայ ազգային ոեւէ խնդրի շուրջ։ Ինչպէ՞ս դարմանել այս ցաւը։

Ասոր համար երկու միջոց չկայ. ամէնէն տկար խելքն անգամ կը հասկնայ, որ դարմանը ցրուած ուժերը համախմբելու եւ համազգային կեդրոնական մարմին ստեղծելու մէջ է։

Ամէն կուսակցութիւն, ազգային իւրաքանչիւր հաստատութիւն ունի իր ծրագիրն ու գործելու եղանակը։ Կեանքի բնականոն պայմաններու մէջ կուսակցական պայքարը եւ հանրային գործերը որոշ կուսակցութեան սկզբունքներով վարելը, մինչեւ այժմ յայտնի վարչական ձեւերէն լաւագոյնն է։ Կուսակցութիւնները կը պարզեն իրենց նպատակները հանրութեան եւ ստանալով ժողովուրդի մեծամասնութեան հաւանութիւնը՝ կ'անցնին իշխանութեան գլուխ ու կը վարեն ազգի գործերը, մինչեւ որ ժողովուրդը ետ չառնէ իր վստահութիւնը եւ ուրիշին չտայ։ Ա՛յս է ժողովրդապետական իրաւակարգի ոգին ու ծուծը։

Բայց կը պատահին բացառիկ, ոչ-բնականոն պայմաններ, երբ անհրաժեշտ կը դառնայ ազգի բոլոր հատուածներու գործակցութիւնը ա՛յն հարցերու շուրջ, որոնք ընդհանուր են բովանդակ ազգի համար եւ հրատապ ու հրամայական կերպով կը դրուին կեանքի մէջ։ Ա՛յդ պարագային ազգը կը դիմէ տարբեր, ոչ-սովորական միջոցներու՝ նայելով իր վիճակին եւ գործերու պահանջին։ Մէկ տեղ, ինչպէս օրինակ, այսօր Գերմանիոյ մէջ, մեծամասնական իշխանութիւն մը կը հաստատուի ազգային քուէով եւ երկրի գերագոյն իշխանութիւնը կը յանձնուի կուսակցութեան մը, կամ անձի մը, որ կը դառնայ ազգային պետ։ Ուրիշ տեղ մը կուսակցութիւնները քով-քովի կուգան եւ համազգային միացեալ ղեկավարութիւն մը կը ստեղծեն։ Այս ուղին ռամկավարական կարգեր ունեցող երկիրներու ուղին է։ Պատերազմի կամ որեւէ ուրիշ հասարակաց աղէտի պարագային է, սովորաբար, որ կը ստեղծուին նման իշխանութիւններ՝ միացնելու եւ զօրացնելու համար ազգի դիմադրական ուժն ու գործի վճռականութիւնը։

Մեր մէջ ալ խնդիրը տարբեր ձեւով չի կրնար դրուիլ ու պէտք չէ որ դրուի։ Կամ անհատի մէկ կամ կուսակցութեան միահեծան գերիշխանութիւն եւ կամ ազգային ուժերու համաձայնութիւն ու համախմբում։ Որ-բորդ ճամբան՝ քաոսի եւ անիշխանութեան, յարաճուն քայքայման եւ փլուզման ճամբան է։

Հնարաւոր ու ցանկալի՞ է մեր մէջ մեծամասնութեան մը գոյութիւնը։ Ո՛չ հնարաւոր է, ո՛չ ցանկալի։ Հայ կեանքի տարաշխարհային պայմանները այնպէս են — սփիւռքի հողէ զուրկ, ցրուած չորս մայր ցամաքներու երկիրներ — որ եթէ կամենանք անգամ, ոչ բացարձակ մեծամասնութեան հաստատումը անհնար է։ Մնաց որ մեծամասնական սկզբունքը ո՛չ հայ ժողովուրդի ներկայ մտավիճակին կը բռնէ, ոչ ալ համապատասխանէ անոր անցեալ ու ներկայ տարաշխարհային պայմաններուն։ Հայ ժողովուրդը, որ անիշխան դառնալու ատենէն կը սիրէ անհատական ազատութիւնը, չի կրնար ու պիտի չուզէ առանց պայքարի ստորագրել վիզը ճկել ոեւէ բռնի ուժի մը առջեւ։ Եւ արդէն տարաշխարհայնօրէն ալ հնարաւոր չէ բռնի ուժի մը տիրապետութիւնը արտասահմանեան պայմաններու մէջ։

Ինչ որ հնարաւոր է, այդ ալ ազգային բոլոր գործօն ուժերու համախմբումն է հանրային ընդհանուր նպատակի ու գործի շուրջ։ Ուրիշ խօսքով, համազգային ղեկավար մարմնի մը ստեղծումը։ Եւ ոչ միայն հնարաւոր, այլ եւ ցանկալի է, այլ եւ անհրաժեշտ։ Սանճագի աղէտը՝ մէկ աւելորդ փաստ նման անհրաժեշտութեան մը համար։ Եւ քանի՜ - քանի՜ Սանճագներ կան դեռ մեր շուրջը ու տակաւին պիտի պատահին, դժբախտաբար։

Որ նման մարմնի մը գոյութիւնը անյետաձգելի պահանջ է, այդ մասին դժուար թէ սիրտ ու խելք ունեցող ոեւէ հայ անհատ կասկածի, բացի, ի հարկէ, վկայեալ հրձիգներէ ու բախտախնդիրներէ, որոնց գոյութեան միակ իմաստը հայ կեանքը պառակտելը, պղտորելը եւ անիշխանութեան մատնելն է։ Ատոնք հայ կեանքէ դուրս են եւ ատոնց չի վերաբերիր մեր խօսքը, եւ արդէն այդ տարրերու արժէքն ալ զերոյէն աւելի չէ մեր իրականութեան մէջ։ Մեր խօսքը այն Հայերու մասին է՝, որոնք զուրկ չեն ազգային ապրումներէ եւ, վերջ ի վերջոյ, ընդունակ են գէթ ժամանակաւոր կերպով, իրենց անձնական կամ կուսակցական նկատումները ստորադասելու հանրային շահին։

Ի՞նչ պիտի ըլլայ համազգային գերագոյն իշխանութեան նպատակը, ի՞նչ հարցերով պիտի զբաղի ան, ի՞նչ սահմաններու մէջ, ինչպէ՞ս եւ ի՞նչ միջոցներով պիտի գործէ։

Այս հարցերու պատասխանն ալ պարզ է եւ վաղուց արդէն ձեւակերպուած հրապարակի վրայ եւ նոյնիսկ իւրացուած հայ ժողովուրդի ճնշող մեծամասնութեան կողմէ։

Ամէնէն առաջ պէտք է յստակ ու որոշ կերպով ըսել, որ մեր մտահոգութեան առարկան արտասահմանի հայութիւնն է։ Հայաստանի հայ ժողովուրդը, լաւ-վատ, ունի իշխանութիւն մը եւ կ'ապրի այդ իշխանութեան ղեկավարութեան տակ։ Արտասահմանի հայութիւնն է, որ լքեալ գոյքէն ալ վատթար վիճակի մը մէջ է՝ անտէր ու անառաջնորդ, եւ պէտք ունի ղեկավար ձեռքի մը։ Եթէ Հայաստանի Խորհրդային իշխանութիւնը, նոյնիսկ իր ներկայ արդահատելի ձեւով, արտասահմանի հայութեան համար էր իր ժողովուրդը եւ գրաւէր անոր քաղաքական, իրաւական ու քաղաքացիական վիճակով, գլուխը կը լինէր բոլորովին տարբեր։ Բայց Հայաստանի իշխանութիւնը, ինչպէս յայտնի է, «Ամենայն Հայոց կառավարութիւն չէ» եւ իր սահմաններէն դուրս գտնուող Հայերով չի հետաքրքրուիր։ Արտասահմանի հայութիւնը մնացած է ինքն իրեն, լքեալ գոյք, եւ եթէ չուզեր բոլորովին փոշիանալ ու բնաջնջուիլ, պէտք է ինքը տէր կանգնի իրեն, իր ձեռքը առնէ իր ճակատագրի տնօրինութիւնն ու կազմակերպութիւնը։ Եւ զարմանալի է, որ այսքան տարրական բան մինչեւ այժմ յամառ կերպով կ'անտեսուի, կամ հակառակութեամբ կը հանդիպի որոշ խաւերու կողմէ։ Ի՞նչ է ասոր պատճառը։

(ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ի)

ՊԱՏԵՐԱԶԸ

«Ճառագայթ»ի 4065 եւ 4066 թիւերով, Արայ Պարթեւեան կը հրապարակէ իր կարծիքները՝ հայ եկեղեցւոյ Պատարագի մասին։

Պաշտօնիս բերումով կարեւոր նկատեցի անպատասխանի չթողուլ այդ յօդուածը, հոգ չէ թէ ուշացած ըլլամ։

Մեր կրօնական երաժշտութեան մասին տարիներ առաջ գրած եմ «Կեանք եւ Արուեստ»ի առաջին թիւին մէջ։

Ինչպէս առիթն ունեցայ քանիցս մատնանշելու, մեր երաժշտութիւնը, բաղդատմամբ իր գրական արժէքին անխնամ է (եւ ոչ թէ «աղքատ», ինչպէս գրած է Պարթեւեան)։ Երբեմն ալ աններելի սխալներով լեցուն։ Բայց իմ կարծիքով համրիչներու ազդեցութեան պէտք չէ վերագրել այդ սխալները, այլ՝ հակադրութեան, ըմբռնումի եւ մանաւանդ կարգապահութեան պակասին։ Conservatoireականներու եւ դաշնակի եւ երգեհոնի առջեւ աշխատողներու գործերուն մէջ իսկ կը վխտան այդ սխալները։ Ես կը վստահեցնեմ թէ համրիչներու ազդեցութեան տակ երգուած մեր արարողութիւններուն մէջ շատ համով եղանակներ կան։ Եւ մենք ունինք, պատարագէն առաջ, եւ ամէն Կիրակի յատուկ արարողութիւն, հարուստ արարողութիւն, որուն գեղեցկութիւնը դժբախտաբար շատ քիչերէն նկատի առնուած է։

«Պատարագը ուրեմ պէտք է ըլլայ» պարբերութիւնը կը հակասէ Պարթեւեանի վարդապետութեանը եւ պէտք է ըսել՝ թէ բառ իմաստի պէտք է եղանակուի ան։

Պատարագին տեւողութիւնը երկար կը գտնէ Պարթեւեան եւ խորհուրդ կուտայ ջնջել «Առաջնորդ»ին մասը (զոր սխալմամբ «Գոհութիւն» անուանած է) եւ վերջին Աւետարանը։ «Առաջնորդը», յիշատակութեան եւ երախտագիտութեան արտայայտութիւն մը ըլլալով չի ջնջուիր. միայն, կրնայ կրճատուիլ սուրբերուն անունները ջնջելով եւ այսպէս յիշատակութիւնը ընդհանրացնելով։ (Կ'ըսուի տակաւին՝ թէ հոն յիշատակուած անուններուն մէջ ոչ-հայ սուրբերու անուններ ալ տեղ ունին)։ Վերջին Աւետարանը անհրաժեշտ է որ պահուի, որովհետեւ շատ հաւատացեալներ գոհունակութիւն կը զգան զայն ծնրադիր ունկնդրելով։ Ըստ իս, ջնջուելիքը Պատարագի օրուան գիրքին մարգարէութեան մասն է, որ Հին Կտակարանին կը վերաբերի եւ արժէք բարոյական ոչ մէկ բան կրնանք քաղել։ Պէտք է գիտնալ դեռ՝ թէ Պատարագին իւրաքանչիւր երգին հետ, պատարագաւորը իր ծածուկ աղօթքն ունի։

Սակայն Պարթեւեան Պատարագը երկարած չէ՞ կարծեր, երբ արդէն երգուող բառերը կը կրկնէ։ Եթէ կ'ուզէ եւրոպացի մեծ երաժիշտներուն հետեւիլ, պէտք չունի Պատարագի տեւողութեանը մասին խօսելու։

Աւանդութիւնը տեսակ մը հաւատք է. Պարթեւեան բնաւ պէտք չունի մեր աւանդական եղանակներուն վրայէն գիծ քաշել փորձելու։ Եթէ ինքզինքը զօրաւոր կը զգայ, եւ երբ, ըստ իր բացատրութեան, գիտէ թէ ունինք տոհմիկ երաժշտութիւն, որ դժբախտաբար, իր կարծիքով, եկեղեցիէն դուրս կը գտնուի, թող աշխատի մեր Պատարագը տոհմականացնել։ Միայն թէ, այդ աշխատութեան համար պէտք է նախատեսել մայր եղանակ մը, որպէսզի մանուկին մէջ քանդակուի այդ եղանակը եւ մանուկները յաջորդաբար, սատարեն եկեղեցւոյն երաժշտութեան եւ այսպէս, ուղակի, եկեղեցին պահպանեն։ Մեր եկեղեցին պահուեր է ցարդ մայր եղանակով մը, որ միայն գիրերն է փոխանցել։

Մենք ունինք, մեր եկեղեցիներու ութ տարբեր եղանակներ, որոնք իրենց դարձուածքներով բաւական պայքար եւ դիւրութիւն կուտան երաժիշտին։ Միայն, երբ դարերով երգուեր են այդ եղանակները, կ'արժէ՞ առանց տեղեկութեան վրայ կասկածիլ։ Պարթեւեանին ակնարկած մեր տոհմիկ երաժշտութիւնը, որ կը կարծէ թէ եկեղեցիէն դուրս կը գտնուի միայն, եկեղեցիէն ներս երգուող մեր ԲՁ եղանակն է։ Բայց այդ եղանակը Թուրքերն ալ ունին. հիւսէյնիի եղանակն է. պէտք չէ՞ արդեօք կասկածիլ անոր ալ տոհմականութեանը վրայ։

Պարթեւեան կ'ընդունի Գիւանթիի, Եկմալեանի, Չիլինկիրեանի, Կոմիտաս վարդապետի եւ Չէքիճեանի, մեր աւանդական Պատարագը բազմաձայնելու համար բերած աշխատութիւնը, եւ կը նկատէ դէպի յառաջ դիմումի նետուած քայլ մը։ Զարմանալի չէ՞ որ յիշած չէ իմ գրած Պատարագս, որ ուղղակի իր փնտռած կամ երեւակայած ԲՁ եղանակով է, խառնուած ԳՁ եղանակով։ Իմ Պատարագս բոլորովին նոր աշխատութիւն մըն է եւ մանաւանդ կը շօշափէ իր վարդապետութիւնը, արտայայտելով բառերուն իմաստը։ Արդեօք երգեհոնով քանիցս իր մասնակցութիւնը բաւարար չեղա՞ւ ուսումնասիրելու զայն։

Ու ժամանակին հրաւէր կարդացի երաժիշտներուն, արտայայտուելու Պատարագիս մասին, որովհետեւ Պատարագը ժողովուրդին համար կը գրուի։ Ինչ որ երգուի եկեղեցիէն ներս, ժողովուրդինն է, երբ, ուշ կամ կանուխ, ժողովուրդը պէտք է երգէ։ Անոր համար, տրամաբանական է որ մայր եղանակ մը գտնուտանի յանձնուի, որպէսզի՝ թէ եկեղեցավայե՞լ է, կամ կը չօյափէ՞ մեր եղանակները եւ մեր զգացումները։

Իր գրած Պատարագին կտորներուն մասին, երկու տարի առաջ, երբ առաջին անգամ երգուեցաւ, ըրի իմ դիտողութիւններս եւ առիթ է որ կրկնեմ հոս, գէթ «Երկնային պատարագ»ին համար։ Սխալ է ըսել թէ «Երկնային պատարագեալս» ցնծալից պէտք չէ երգուի, քանի դեռ հաւատացեալը չէ ճաշակած։ Սխալ է նոյնպէս թէ հրեշտակներու երգն է ան. ժողովուրդին երգն է ան՝ ինչպէս ամէն երգ, եւ անոր համար պարտաւորիչ է որ մեր եկեղեցին ունենայ մայր եղանակներ։

Եթէ լատին եկեղեցին ունի նուագախումբով երգուած պատարագներ, օրթոտոքս եկեղեցին ալ ունի ձայնական երաժշտութեամբ գրուած պատարագներ։ Նկատելի է անշուշտ, թէ Եւրոպայիններուն նուագախումբով երգուած պատարագները հազիւ երեք անգամ կ'երգուին տարուան մէջ։ Մենք չունինք այդ նիւթական միջոցներն ալ, մեր պատարագը զարդարելու նուագախումբով եւ մեզի աւելի դիւրին է ձայնական երաժշտութիւնը նախընտրել։ Հոն ալ երաժիշտները կրնան գործածել իրենց գերագոյն ուժը։

Թող Պարթեւեան մեզի տայ ուրեմն, մայր եղանակ մը, որուն վրայ կարենայ ապագային յարկեր բարձրացնել, եւ թող այդ մայր եղանակը գրուած ըլլայ տոհմային եղանակով, ես վստահ եմ թէ ժողովուրդը շատ սիրով մտիկ պիտի ընէ։

ՆՇԱՆ Ց. ՍԵՐԳՈՅԵԱՆ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ. — Մեր գաղափարներն ուշիմներէն մին կը հետաքրքրուի, թէ կարելի չէ՞ արդեօք իբրեւ իգական գործածել ՆԷ, — նա կամ ան Գ. դէմքի դերանունի տեղ։ Նախ ըսենք, թէ ՆԷ իգական գործածութեան դէմ առարկողները շատ են, եւ այս դժկամակութեան գլխաւոր պատճառը ա՛յն է թէ իգականի եւ արականի խտիր չունենալով մեր լեզուն, աւելորդ է բացառութիւն կազմել, քանի որ կարելի չէ նաեւ մը հաստատել ՆԱ կամ ԱՆ դերանունին իբրեւ իգական գործածութիւնը առանց ՆԷ ձեւին։ Ամէն կերպով ճիշդ է այս առարկութիւնը, բայց, միւս կողմէ, արդարութիւնը կը պահանջէ որ յայտնենք, թէ օտար լեզուէ թարգմանութիւններու առիթով, մանաւանդ վիպական եւ քերթողական նիւթերու համար, յաճախ անհրաժեշտ կը դառնայ ՆԷ ձեւին գործածութիւնը։ Եւ ասիկա պէտք է խոստովանին նոյն նիւթերուն թարգմանութեամբ զբաղողները։ Անոնք որ կը դժկամակին սակայն, կը պարտաւորուին նախադասութիւնը շրջել, դերանունին տեղ բուն յատուկ անունը կրկին գործածել, իգական հանգամանքը ցոյց տալու համար։ Մենք անձամբ եւ ուրիշ շատեր, որոնք մեզի պէս նոյն գրաւումը ունեցած են, նեղութեան կը մատնուինք օտար լեզուէ թարգմանութիւններու առթին, երբ անպատճառ կ'ուզենք խուսափիլ ՆԷ ձեւին գործածութենէն։ Ամէն պարագայի մէջ, պարտադիր կանոն մը չէ, գործածութիւնը իբրեւ կանոնական սխալ չընդունելով հանդերձ։

Լեզուական նոր եզրեր կամ տառաձեւեր.— բուռն կերպով յագեցած...

փոխանակ ըսելու՝ սատանիկ յոգնած ի՞նչ հարկ... բանութեան, յոգնելու չափը որոշելու համար։ — Պատասխան չստացուեցաւ ! ! Վերջին բառը — բայց — ո՛րքան դժուար կ'արտասանուի, խժալուր բացատրութիւն մը չէ՞, – Կը համի՞ք սա՛ ձեւին. «Խճողում առաջացնել» ! ! փոխանակ առաջ բերելու։ Արագացնել — ի՞նչ հարկ, երբ կայ փութացնել։ — ... եւ ժողովածու ... ձեւը կը գործածուի, եւ աւելի շատ... բառագէտներու կողմէ։ Ուրեմն, ըստ այսմ պէտք է ըսել — ... յերկիւրածու ... նածու, ոչ թէ՝ յերկիւրածոյ, ... մանուածու՝ ոչ թէ մանուածոյ, տպածու՝ ոչ թէ տպածոյ։ ... թիւն եւ ամբարհաւանական յամառութիւն ի՞նչ աւերներ կը գործեն գրական ասպարէզին վրայ եւս, ինչպէս ամէն կարգի գործերու մէջ։ Ուրեմն կ'ըսենք — պէտք չէ կռածոյ բոլ այլ... կռածու։

Միջի բայէն կուգայ մղեզ, ինչպէս առաջէն՝ առաջեզ.— ... դուն կ'ըսուի ապատում, եւ նոյն կազմութեամբ կայ ապատոմ, ինչպէս աւելի վերջինէն արմատական մայր, որդէ ժառանգական ժողով, ... փոփոխութեամբ։ ... օտար բառ է, մեր մէջ թարգմանուած է մեծածով.— «Վայր» արմատականն՝ վայրիկեան կամ վայրկեան։

Տարակոյս չկայ, թէ «ասա...» ... մատակարար ասող բառին, որ կը նշանակէ ասեղնուած ասա՝ կամ ... թուղթի վարմելու համար։ Բայց պէտք է գիտնալ Մեծագանձին գեղեցիկ խօսքը բառին կազմութեան մէջ ... — գերմ. Hamen։ Հոմանիչ է մեր սամը, որ կը նշանակէ ասեղ, նաեւ ձուկ որսալու համար, ինչպէս ֆրանսերէնն ալ, hameçon։ — Մենք ունինք ուրց (անուշահոտ ծաղիկ կամ ծաղիկն), ինչպէս Գերմանացին ունի Wurz — «Երկու» թիւին կրճատուած է «Երկ» (երկոտանի, երկկին, երկուանքիւր, երկրորդ, եւն.), երեքին կրճատուած է «Եռ» (եռոտանի, եռամեծ, եռամսեայ, եռօրեայ)։ Նաեւ մեր հին դրական ունի գեղեցիկ մակբայ մը, յեռանցն կամ եռանգ, որ կը նշանակէ երեկ չէ առջի օր, որ կ'ըսէ երեք օր)։ — ... կը չարկոյն գերմ. wetzen (վէցըն—ուէցըն) եւ հայերէն «յեսան» (սրցնելու ծառայող քար, յեսանել)։ — Ջրոտ տեղի մը կամ դաշտի մը կ'ըսուի եղաւեր կամ աղաւեր (եղա կամ աղտ, ջուրէն ձեւացած՝ հողին վրայ)։ — Պէտք չէ շփոթել կամակոր եւ կամակար։ Առաջինը յամառ, անկանոն կամ կոր կամքով իսկ երկրորդը՝ յօժար, կամքով կարող։ Այս երկու բառերն ալ դժբախտաբար շփոթած են գործածութենէ ինչո՞ւ։ Ո՞վ գիտէ։ — Սեր (անոտ եղած է նաեւ «ոսեր»), մեծածոյն նշանակութեամբ։ Կը թուի թէ նախնական ձեւն է ոսեր։ — Փոքրիկ փոփոխութիւններով նոյնանիշ բառեր կամ բայերու օրինակներ. — սարսռիլ եւ խրտչիլ, պակնուլ եւ պակչիլ նոյն լծորդութեամբ (բայց ոչ համանիշ) երկնչիլ եւ մասչիլ։

Եթէ լրջօրէն հետամուտ ըլլանք ...նութեան, պիտի տեսնենք որ կարծածէն շատ աւելի ընդհանուր եւ միօրինակ գիծեր կան, որոնցմով կը դիւրանայ ուսումը։ Այսպէս վերի բայերուն խոնարհումի ձեւերը շատ մօտ են իրարու։ Անցողակի հոս, իբրեւ հետաքրքրական ինչ, բանք՝ անոնց

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (177)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Արաս Թագաւորն այդ լուրն առնելով՝ չուարեց, որովհետեւ չէր կամենում պատերազմ սկսել որեւէ դրացու հետ։ Նա գնահատում էր խաղաղութեան արժէքը եւ մանաւանդ խնայում զօրքերի կեանքը, որոնց սիրում էր իբր որդիների պէս։ Բացի այդ, Բէրը իւր աներձագն էր, ուստի յոյս ունէր թէ՝ կարող է առանց պատերազմի, բանաւոր յորդորներով համոզել եւ վերադարձնել նրան իւր երկիրը։

Այս պատճառով Թագաւորը խորհուրդ արաւ Գէորգ Մարզպետունի Սպարապետի հետ, եւ ինքնագիր նամակ գրելով Բէրին, հարցրեց նրան թէ՝ ինչո՞ւ համար է զօրքով իւր երկիրը մտել։ «Եթէ մի կարեւոր պատճառ քեզ չէ ստիպում իմ եւ քո երկրի խաղաղութիւնը վրդովել, աւելացնում էր Թագաւորը իւր նամակում, ապա ուրեմն յիշիր որ քո քեռայրն եմ եւ քրիստոնեայ դրացիդ։ Համեմատութեամբ իմ բարեկամութիւնն աւելի շահ կարող է բերել քեզ, քան քո թշնամութիւնը։ Մտածիր ուրեմն լրջութեամբ. հեռացիր աշխարհակալ ցնորքներից եւ գիտցի՛ր որ այն ազգը, որ ստիպեց քեզ լուռ մնալ տասնեւհինգ երկար տարիներ, կը ստիպէ այժմ յաւիտեան լռել, եթէ չես կամենալ յօժարութեամբ քո երկիրը վերադառնալ»։

Նամակը Թագաւորը յանձնեց Գոռ իշխանին, որպէսզի սա, Աֆխազաց Թագաւորից անյապաղ պատասխան առնելու դէպքում, ուշի ուշով ծանօթանայ նրա պատերազմական զօրութեան հետ եւ այնպէս վերադառնայ Կարս։

Մինչեւ Գոռ իշխանի հասնիլը՝ Աֆխազաց Թագաւորը յառաջացել էր դէպի Գուգարք եւ մտնելով նրա Արտահան գաւառը, բանակ էր դրել Կուր գետի աջ ափին, Արտահան բերդից դէպի հիւսիս։

Իշխանը հասնելով Աֆխազաց բանակը, ներկայացաւ Թագաւորին։

Վերջինս էլ առաջուայ ոգեւորուած երիտասարդը չէր։ Նա պարարտացել էր եւ մարմինը իւր բարձր հասակի համեմատ աճելով, տուել էր նրան մի զօրեղ հսկայի կերպարանք։ Երիտասարդական դէմքը փոխուել էր առնականի, աչքերը դարձել խստահայեաց, իսկ ծնօտը, մինչեւ կուրծքը, երկար ծածկուել հարուստ ընչացքով ու մօրուքով, որոնք նրան դարձնում էին խիստ ու խոշորագեղ։

Բէրը Գոռ իշխանին ընդունեց իւր վրանում, բայց կարի սառնութեամբ, եւ առնելով նրանից Հայոց Թագաւորի նամակը, տուեց իւր դպրապետին՝ հրամայելով նրան կարդալ ի լուր Աֆխազաց իշխանների։

Նամակի ընթերցանութեան ժամանակ նա դէմքի վրայ խաղացնում էր արհամարհական ժպիտ, իսկ երբեմն էլ յօնքերը կիտելով՝ պատրաստուում էր կարծես շանթ ու կրակ թափելու։

Երբ դպրապետը հասաւ վերջաւորութեանն, ուր Արշակ ասում էր՝ «Հայերը կը ստիպեն քեզ յաւիտեան լռելու, եթէ չես կամենալ յօժարութեամբ քո երկիրը վերադառնալ», Բէրը զայրոյթից կատաղեց։

— «Գնա՛ եւ ասա՛ քո Թագաւորին, որ արշաւում եմ դէպի Գառը, որ ես կարեւոր չեմ համարում բացատրել նրան թէ՝ ինչ պատճառով եմ իր երկիրը մտել։ Այսքանը միայն կ'ասեմ որ ես լսել եմ թէ՝ նա նոր ու հոյակապ եկեղեցի է կառուցել Կարսում եւ պատրաստւում է նրա օծման նաւակատիքը կատարել։ Ասա՛ որ ես եկել եմ այդ եկեղեցին Վրաց ծէսով օծել տալու եւ մինչեւ որ ես չհասնեմ Կարս, նա չպիտի համարձակի որեւէ հանդէս կատարել...»։

— Շատ բարի, մեծազոր Թագաւոր, մենք ուրեմն կ'ընդունինք քեզ աւելի պատուով մեր մայրաքաղաքը տանելու համար, պատասխանեց Գոռը հեգնութեամբ եւ դուրս գալով Թագաւորի վրանից, ժողվեց իւր մարդիկը եւ վերադարձաւ Վանանդ։

Ներկայանալով Արքային՝ նա հաղորդեց նրան Աֆխազաց Թագաւորի պատասխանը, ընդմէջ եւ պատմելով իւր տեսակցութեան մանրամասնութիւնները։

Երբ Թագաւորը տեղեկացաւ, նաեւ, Գոռ իշխանի տուած պատասխանի մասին, ուրախութեամբ բացականչեց։

— Կեցցե՛ս, Գո՛ռ, դու պատասխանել ես նրան այնպէս, ինչպէս որ վայել է Հայոց արքայի պատգամաւորին եւ քաջ Սպարապետի որդուն։ Մենք ուրեմն կը դիմաւորենք այդ գոռոզ Թագաւորին, եւ եթէ Աստուած յաջողէ, կը սովորեցնենք նրան Վրաց եկեղեցին Հայոց ծէսով օծելու եղանակը։

Այնուհետեւ Թագաւորը յայտնեց Սպարապետին իւր կամքը, որ էր՝ ճանապարհուել շուտով դէպի Գուգարք եւ թոյլ չտալ Բէրին առաջանալ մինչեւ Վանանդ։

Մարզպետունի իշխանը, որ մինչեւ որդու վերադարձն արդէն կազմել ու պատրաստել էր զօրքը, երբ իմացաւ Գոռից, որ Աֆխազաց հետ միացած են նաեւ մի քանի Կովկասեան ցեղեր, սուրհանդակ ուղարկեց Սիւնեաց իշխաններին՝ շտապել իրանց զօրքով դէպի Գուգարք։ Իսկ ինքը իւր բանակը չորս զօրաւոր մասի բաժանելով՝ առաջինը յանձնեց Աշոտ արքայորդուն, որ արդէն չափահաս երիտասարդ էր եւ ռազմական կրթութիւն ստացել էր իրանից. երկրորդը յանձնեց Գոռին. երրորդը՝ Վահրամ Սեպուհին, որ դեռ չէր դադարել ծառայել Սպարապետի համհարզը լինելուց, թէպէտ տարիքով պակաս չէր նրանից, իսկ չորրորդին՝ առաջնորդ եղաւ ինքը։

Արաս Թագաւորը չկամենալով մենակ թողել Սպարապետին, ինքն եւս միացաւ նրա հետ՝ իւր Ոստանի զօրախմբերով։

Սակայն Աֆխազաց Թագաւորը չնայելով իւր սպառնական պատասխանին եւ ունեցած զօրութեանը, մի քայլ անգամ չէր յառաջացել դէպի Հայաստան։

Նա դեռ բանակած էր Արտահանում։ Եւ որովհետեւ իմացել էր որ Հայոց զօրքերը ժողովւում են Վանանդ, ուստի չէր վստահանում նոյնիսկ Կուրն անցնել, որպէսզի յանկարծ ընդդիմութեան չհանդիպի։ Նա սպասում էր դեռ տեսնել հակառակորդին, ծանօթանալ նրա զօրութեան հետ եւ այնուհետեւ միայն իւր զօրքերի շարժման եղանակը որոշել։

(Շար.)

Պալքան պետութեանց զինուորական ուժերը

Եւրոպայի շաբաթաթերթէ մը, … խմբագրական տեսութիւններէն … Պալքանեան պետութեանց զինուորական ուժերի մասին.—

Ռումանիա հպարտօրէն յայտարարեց իր որոշումը անկախ մնալու, …ոց իսկոյն կ'ընցաւ։ Ըլլալով շատ …ոց երկիր մը, չկրցաւ զիմանալ։ …ոյն բանն է պալքանեան երկիրներու …ակը Առանցքին հանդէպ։ Փորձենք …ազել անոնց զինուորական կացութիւնը։

Ռումանիան այսօր Առանցքին կեդրոնը կը կազմէ պալքանեան երկիրներու մէջ։ Ան օժտուած է շատ մը ա…ւելութիւններով։ Ունի լեռնային …ներ, ժամանակաւորապէս Կարպաթեան լեռնաշղթան եւ Թրանսիլվանիա։ Ա…ջնր կ'իջնէ Պեսարապիոյ վրայ, …Վալաքիոյ, իսկ Տոպրուճան Սեւ Ծովու կռնակն է։ Ցեղային …կ մասը դէպի Հունգարիա կը յա…նայ, տեղ-տեղ մինչեւ 1850 մեթր բարձրութեամբ։ Այս բոլորը կը …ցնեն որպէս արշաւանք Ռումանիոյ դէմ, ինչպէս որպէս մուտք Ա… կամ Թէմշվարի մէջ։ Որպէս բա…կի հասարակ ճամբան հարաւն է, …ը որ սահմանը կը կազմէ … եւ ռումանական հողամաս… իսկ հիւսիսը նեղ գօտի մը կը կազմէ լեհական Ուկրայնայով։ Հա…նական է որ գերմանական բանակ … այս համբով միայն մուտք գտնէ … Ռումանիա։

Այս է պատճառը որ Հիթլէր նախ… իր տրամադրութեան տակ … հունգարեւլեհ սահմանային … իր յաջողութիւնը կատարելապէս … ըլլար, այս վճռական շարժումին … կապելով Թրանսիլվանիոյ գեր… եւ լեհ բնակչութեանց ճակատագիրը։

Ի՞նչ կ'արժէ ռումանական բանակը։ Այսօր կուտանք խաղաղութեան ժամանակ եղած թուանշանները, որ … բազմապատկուին։

Մասնագէտները կարծելով, Ռումանիա կրնայ հանել 500.000 զինուոր պատերազմի ժամանակ։ Իր բնակչութեան 1/40րդ մասը,— (20 միլիոնէն կէս միլիոն)։ Անդիր է թէ կրնա՞յ այս բոլորը սպառազինել իր սեփական միջոցներով։ Հակառակ իր ծաղկեալ արդիւնաբերութեան, Ռումանիա կը կարօտի …ազգի մը աջակցութեան։

Խաղաղութեան ժամանակ Ռումանիոյ զօրքը 150.000 զինուոր է, բաժնուած 28 գունդերու մէջ որոնց չորսը հեծելազօրք։ Իր օդանաւային ուժը կը բաղկանայ 12.000 սպաներէ եւ զինուորներէ, խմբուած չորս օդանաւային կայաններու մէջ։ Օդանաւերուն, սաւառնակներուն եւ ջրօդանաւերուն թիւն է 773։

Իր նաւատորմը ունի 6000 նաւազ, խաղաղութեան ատեն, իսկ պատերազմի ատեն՝ 17.000։ Երկրին ընդհանուր տարածութիւնն է 295.000 քառ. քիլոմեթր, սահմանագիծը՝ 2.800 քիլոմեթր։

Եուկոսլաւիա չունի առաւելակէտ դիրք մը Ռումանիոյ վրայ, աշխարհագրական տեսակէտով։ Այս երկիրն ալ լեռնային է, բացի ընդարձակ սափաստանէ մը։ Պատերազմի ատեն Սերպիա կրնայ մէջտեղ հանել կարեւոր բանակ մը, ոչ միայն պաշտպանողական, այլ եւ յարձակողական։ Եուկոսլաւիա ունի 14 միլիոն բնակիչ, որ կրնայ տալ 30 գունդ։ Բայց հարկ է յիշել որ 1914—1918ի պատերազմին միայն երեք զօրաբաժին ունէր իւրաքանչիւր մէկ միլիոն բնակչութեան համար։ Այս բանակին առաւելութիւնը այն էր որ լաւ գիտէր երկրին լեռնային դիրքը եւ պատերազմին սկիզբը ի վիճակի էր յարձակողական դիրք բռնել Հունգարիոյ հանդէպ, արգելափակելով Աւստրօ-Հունգարական բանակին ճամբան։ Այժմ մօտ 140.000 զինուոր ունի կազմ եւ պատրաստ սպաներով եւ ենթասպաներով։ Այս բանակին մէջ կան երկու հեծելագունդ։ Օդային ուժը կը հաշուէ 650 սաւառնակ որոնց մեծագոյն մասը ֆրանսական է։ Ծովային ուժը շատ չափաւոր է, միայն ինքնապաշտպանութեան յատուկ, խարսխած իր փոքրիկ նաւահանգիստներու մէջ։ Ունի 170 շոգենաւ եւ 9000 նաւազ։ Երկրին տարածութիւնն է 247.500 քառ. քիլոմեթր, սահմանագիծը՝ 2280 քիլոմեթր։

Պալքանեան այս երկու երկիրները հասարակաց սահմանագիծ ունին Գերմանիոյ եւ Հունգարիոյ հետ։

Պուլկարիա իրաւունք չունէր զինուելու, համաձայն հաշտութեան դաշնագրին, բայց Սելանիկի համաձայնութեամբ (1938 Սեպտ.) վերցաւ այդ արգելքը։ Նէօյյիի դաշնագրին համաձայն, իր զօրքը պիտի ըլլար 12.000 զինուոր, ոչ մեծ սաւառնակ, ոչ ալ ծովային ուժ։ Այժմ իր վեց միլիոն բնակչութեամբ կրնայ հանել 12 զօրաբաժին։ Աւելի շատ հակած է Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ կողմը։ Երկրին տարածութիւնն է 103.150 քառ. քիլոմեթր, սահմանագիծը՝ 1.235 քիլոմեթր։

Յունաստան ունի 6.750.000 բնակիչ եւ 12 զօրաբաժին խաղաղութեան ատեն (53.00 զինուոր)։ Իր օդանաւային ուժն է 120 սաւառնակ խառն ,2600 օդաչուներով։ Իր ծովային ուժը չի կրնար պաշտպանել իր ընդարձակ ափերը։ Ունի 10,000 նաւազ, երկու զըրահանաւեր, մէկ զրահապատ յածանաւ, մէկ յածանաւ, 8 թորփիլանաւ, 6 սուզանաւ, չորս թորփիլահալած եւ այլն։ Տարածութիւնն է 130.200 քառ. քիլոմեթր, որուն 22.000ը կղզիներն են։ Սահմանագիծն է 1.150 քիլ.

Թուրքիա Պալքաններու մէջ ունի փոքրիկ հողամաս մը՝ 23.975 քառ. քիլոմեթր. ընդհ. տարածութիւնն է 762.756 քառ. քիլոմեթր։ Եւրոպայի մէջ միայն 400 քիլոմեթր սահմանագիծ մը ունի։ Թուրքիան այս յօդուածէն դուրս կը մնայ, թէեւ իր դիրքը շատ կարեւոր է միջերկրականեան պայքարի մը ատեն։

Ամփոփելով, եթէ Պուլկարիան ալ միանայ Պալքանեան Ուխտին, պալքանեան ճակատին զինուորական ուժը

…ցնել դերբայը կամ ընդունելութիւնը (փառք-իսիփ փոէզամ) — սար…ցնել, պակուցնել, երկուցնել, …ացնել։ Մի՛ խրտչիք — ասոնք …ն ձեւերն են, հիմա պահանջ չկայ, …ց արթուն պահելու համար միայն …նարկեցինք։ — Գիրի փոփոխութեամբ սարտնուլ կ'ըլլայ նաեւ չըրտ…ել (խրտչիլը նոր գրականին մէջ … գործածուիր)։ — Որորկ կ'ըլլայ նաեւ դորկ, ինչպէս երամ կ'ըլլայ …ամ, եւ նաեւ ռամիկ։ Որորկել ամփոփուելով եղած է յղկել։

Շարն ընդհատ։

ՏԱՐԱԶ

Ճիշդ Ռափալլոյի նման..

Գերմանիա եւ Խ. Միութիւնը այս երկրորդ խաղն է զոր կը խաղան Անգլիոյ գլխուն։ 1922ին, Անգլիա բանակցութիւններ կը վարէր Խ. Միութեան հետ՝ Ճենովայի մէջ։ Ան յոյսը կը տրէր թէ քանի մը օրէն դաշինք մը կը ստորագրուի։ Բայց, յանկարծ, Գերմանիա եւ Խ. Ռուսիա մէջտեղ դըրին Ռափալլոյի դաշինքը, — 1922-1933, տասը տարուան համար ճշդելով Եւրոպայի քաղաքական ուղին։ Այդ դաշինքը դեռ ի զօրու է երկու երկիրներուն միջեւ։ Հիթլէր, իշխանութեան գալէ վերջ, չեղեալ չնկատեց զայն։

«Խորհրդային Փաքթիկ Հանրագիտակ»ը (հատոր Թ. եւ Ժ.) հետեւեալ ձեւով կը պարզէ այդ բանակցութիւնները։ Նախ, Ճենովայի բանակցութիւնները, Անգլիոյ հետ, կ'որակէ «փորձ մը՝ քաղելու պետութիւններու կողմէ՝ օգտուելու Խ. Միութեան տնտեսական դժուարութիւններէն՝ զայն իրենց ենթարկելու համար»։ Անգլիա եւ Ֆրանսա ներկայացուցած էին հետեւեալ պայմանները.—

1. — Ռուսիոյ կողմէ ճանաչում՝ մինչեւ պատերազմ եւ պատերազմի ընթացքին եղած օտար պարտքերուն։
2. — Հրաժարում՝ Ռուսիոյ կողմէ՝ այն վնասներէն, որոնք յառաջ եկած են արեւմտեան պետութիւններու պաշարումէն կամ միջամտութենէն։
3. — Հատուցում այն օտարականներուն, որոնք վնասներ ունեցած են յեղափոխութեան շրջանին։
4. — Օտարականներու կալուածային վէճերը լուծել ազատ դատարաններու մէջ (տեսակ մը «քափիթիւլասիոն»), եւ, առհասարակ, Խ. Միութեան մէջ օտարականներուն ընծայել առանձնաշնորհներ։
5. — Փոքր Ասիոյ մէջ՝ Ռուսիոյ կողմէ խիստ չէզոքութիւն (Թուրքեւյոյն պատերազմին, ուր Անգլիա կը պաշտպանէր Յունաստանը՝ ընդդէմ Թուրքիոյ)։
6. — Վերադարձնել Ռումանիոյ՝ անոր ոսկիի պահեստները, որոնք Ռուսիա փոխադրուած էին պատերազմի ատեն։
7. — Խ. կառավարութեան կողմէ լուծել Կոմինտերնը, կամ՝ օտար երկիրներու մէջ յեղափոխական շարժումներու չօգնել։

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի այս պահանջները մերժուեցան խորհրդային պատուիրակներուն կողմէ, որոնց նախագահն էր Չիչերին։ Մոսկուա ներկայացուց հետեւեալ հակառաջարկները.—

1. — Իրաւապէս ճանչնալ խորհրդային կառավարութիւնը։
2. — Համաձայնական պետութիւնները ամբողջովին կը հրաժարին Ռուսիոյ պատերազմական պարտքերէն եւ միջամտութեան շրջանին իրենց ունեցած վնասներէն։
3. — Խ. Ռուսիա կը համաձայնի վճարել ցարական Ռուսիոյ պատերազմական պարտքերը՝ 30 տարուան պայմանաժամով, սակայն, միեւնոյն ատեն, խորհրդային կառավարութեան կը տրուին վարկեր՝ երկրին տնտեսական վերակազմութեան համար։
4. — Խ. կառավարութեան կը յանձնուին օտարասահմանի այն բոլոր կալուածները, որոնք կը պատկանին Ռուսիոյ։

Ճենովայի ժողովը որեւէ արդիւնքի չի յանգիր։

Միւս կողմէ, Գերմանիոյ եւ Խ. Միութեան պատուիրակները, Ճենովայի շատ մօտ, Ռափալլոյի մէջ, 16 Ապրիլ 1922ին, դաշնագիր մը կը կընքեն՝ հին պարտքերը փոխադարձաբար ջնջելու եւ դիւանագիտական յարաբերութիւնները վերահաստատելու համար։ Իրականին մէջ, այդ դաշինքը շատ աւելի լայն բովանդակութիւն ունէր, որովհետեւ Գերմանիոյ եւ Խ. Միութեան միջեւ կը հաստատուէր սերտ գործակցութիւն մը։ Նոյնիսկ հանդիպում՝ երկու երկիրներու սպայակոյտերուն միջեւ։ Գործակցութիւն կը հաստատուէր մասնաւորապէս պատերազմական ճարտարագործութեան մարզին մէջ։

Խ. Միութեան սահմաններուն մէջ կը շինուէին, — իբրեւ հետեւանք այդ դաշնագրին, — պատերազմական նիւթերու յատուկ գերմանական գործարաններ, որոնք թնդանօթ եւ սաւառնակ կը պատրաստէին, եւ որոնց արտադրութիւնը արգիլուած էր Գերմանիոյ՝ հաշտութեան դաշնագրով։

Խօսելով սա հասարակ Ռափալլոյի դաշնագրի մասին, սովետական Հանրագիտակը կ'ընէ հետեւեալ քննադատումը.—

«Ռափալլոյի դաշնագիրը ի զօրու եղաւ (Գերմանիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ բանակցութիւնները սկսած էին Ճենովայէն եւ Ռափալլոյէն առաջ, եւ «Համաձայնականներէն խիստ գաղտնի») երբ գերմանական պատուիրակութիւնը Ճենովայի մէջ մեկուսացուեցաւ եւ անգլիական պատուիրակութենէն անոր սպասուած օգնութիւնը ի դերեւ ելաւ։ Գերմանիա դրուած էր երկընտրանքի մը առջեւ, — կամ ամբողջովին տեղի տալ Համաձայնականներու միացեալ ուժին առջեւ, եւ կամ խորհրդային Հանրապետութեան հետ դաշինք կնքելով իր կացութիւնը փրկել։ Գերմանիա նախընտրեց երկրորդը»։

Կապոյտ խաչի կայանին մէջ

ՌՈՒԱՅԱՆ (Ցառաչ). — Առատածածնի աւանդական տօնին առթիւ (խաղողօրհնէք) մենք ալ ուզեցինք ուրախացնել օդափոխութեան կայանի մանուկները։

Կիրակի օր ճաշէն վերջ կայանը արդէն եռ ու զեռ մէջ է։ Պարտէզը կը մաքրեն եւ աթոռներ ու սեղաններ կը շարեն, ամէն մէկը իր մաքուր հագուստները հագած եւ խնամով սանրուած կուգայ իր տեղը գրաւել։ Սեղանին մէջտեղը դրուած է գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը, երկու Մատիներու, նուիրուած Տիկ. Հրանդ-Սամուէլի կողմէ. Մեծ պնակով մը դրուած են Շրջ. Վարչութեան կողմէ ղրկուած անուշեղէնը եւ Գ. Գազանճեանի բերած շաքարները։

Հանդէսի բաժինը կը սկսի մեծ աղջոց կարգած յայտագրով, որ անակնկալ մը եղաւ հիւրերուն համար։ Անոնց կողմէ մէկ աղջ եւ մէկ աղջիկ շնորհաւորեցին իրենց ընկերուհիները բոլորին կողմէ, արտասանեցին, երգեցին ու պարեցին։

Գեղեցիկ գաղափար մը եւս յղացեր էին. մէկ փոքրիկ նուէր տալ, — շաքարեղէնի տուփ մը մէկուն եւ գրիչ մը միւսին։

Ժամը 4ին մանուկները իրենց նախընթրիքին հետ ունեցան անուշեղէն եւ շաքար։

Օգոստոս 20ին տղաքը պտոյտի կը տանինք Մէշէր կոչուած վայրը, որ Սէն-Ժօռժ-տը Տիտոնէն 20 վայրկեան կը տեւէ, օթօքարով։

Այստեղ օդափոխութեան եկած են Իթալիի ընկերուհիներէն՝ Տիկ. Ցամիկ Տէր Աւետիսեան եւ իր քոյրը Տիկ. Մանուշակ Մելիքեան, որոնք Տիկին Հրանդ Սամուէլի հետ կ'որոշեն օթօքար մը վարձել տղաքը պտոյտի տանելու համար։ Նոյն սատարն հասանաւ Գ. Հրանդ Սամուէլ։ Տեսնելու էր տղոց ուրախութիւնը։ Ամբողջ ճամբու ընթացքին հայերէն երգերով թնդացուցին։ Այնտեղ լաւ ժամանակ անցուցին մինչեւ ժամը 6, զանազան խաղերով ու պարերով, յետոյ բոլորս ուրախ-զուարթ վերադարձանք մեր կայանը։

Ա. Խաչիկեան

ՀՐԱՆՈՅՇ ԳԱՃԱՃԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Գումուլճինէի մէջ (Կիւմիւլճինա) հին գաղութ մը ունինք։ Տեղացի տարրը սեփականատէր է, բարեկեցիկ եւ ի վիճակի է ազգային հաստատութիւնները [illegible], բնիկները 65 ընտանիք են։ 1922ին գացած են իբր 250 ընտանիքներ եւս։ Գաղութը ունի կալուածներ, որոնք կ'ապահովեն տարեկան 80.000 տրախմի եկամուտ մը։ Դժբախտաբար, սակայն, ազգ. մարմինները, ապաւինած այդ գումարին, միշտ ուզած են իրենց կամքը պարտադրել գաղութին։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Յունաստանի արիները բանակում մը սարքած են՝ Ֆիքսի «Զաւարեան» վարժարանի տնօրէն ընկ. Ա. Գալեանի ղեկավարութեան տակ։ Միախառն վաճառական Գ. Արամ Թագւորեան, այցելելով բանակավայրը, 20.000 տրախմի նուիրած է Հ. Մ. Ը. Մ.ին, ու խոստացած է յառաջիկայ տարի նուիրել երկու խոշոր ու տոկուն վրաններ։

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԿԱՐԱՆ (դասագիրք հայերէնի). Տարրական ընթացք։ Ա. տարի։ Կազմեց՝ Բ. Թաշեան։ Գեղեցիկ տպագրութեամբ եւ պատկերազարդ։ Տպ. Սեւան. Գահիրէ, 1940։ Հրատ. «Արծիւ» գրատան։ Գին 7 ե. ղ. Հասցէ. — P. Tachian, Ecole Nubarian, Héliopolis (Egypte).

ՄԻՀԱՅԻԼ ԷՄԻՆԷՍԿՈՒ, իր կեանքըն եւ գործը նաեւ էջեր իր բանաստեղծութիւններէն։ Գրեց եւ թարգմանեց՝ Յ. Ճ. Սիրունի ։181 էջ, ընտիր տպագրութեամբ։ Պուքրէշ, 1939. Գին 1 տոլար կամ 30 ֆրանք։ Հասցէ. — H. D. Siruni, Str. Vaselor, Bucarest, (Roumanie).

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿՈՒՐՍԷՆՎԻԼ. — Կիրակի օր «Տարօնի» ընկերները դաշտահանդէս մը սարքած էին Նանտերի տարեդարձին առթիւ, Սուրբի անտառին մէջ։ Ժողովուրդը ուտելիքներով բեռնաւորուած անտառ կը հասնէր եւ շատերն ալ առաւօտէն երթալով իրենց տեղերը գրաւած էին հովանի ծառերուն տակ։

Ժամը 3ին ընկ. Ճիհանեան հանդէսը բանալով խօսք տուաւ օրուան բանախօս ընկ. Իշխանեանի որ մէկ ժամէ աւելի իր վրայ կեդրոնացուց ժողովուրդի ուշադրութիւնը պատմելով թէ ինչպէս տեղի ունեցաւ Նանտերի արշաւանքը, մեր 500 կտրիճները ինչպէս դիմադրեցին մեծ ուժերու դէմ։ Սարքութեան մէջ մեծցած հայ ժողովուրդին Նանտերը ցոյց տուաւ որ հայն ալ գիտէ կռուիլ եւ հարուածել, հարուածին պատասխանել հարուածով։

Ետոյ սկսան երգեր, արտասանութիւններ, արեւելեան եւ եւրոպական պարեր։ Փոքրիկն Մարգրիտ Ճիհանշահեան, երեք տարեկան, պարեց թամզարան, ծափեր խլելով, Գ. Եղմաճեան եւ Գ. Պասաւեան ջութակով, իրենց երիտասարդ ընկերը մանտոլինով աւելի փայլ տուին հանդէսին։ Օր. Ֆլօրա եւ եղբօն Սիմոնեան պարեցին «Հոյ Հիլինէ»ն, ծափերու մէջ։ Փոքրիկն Նիկողոսեան արտասանեց Զարենցի «Ես իմ անուշ Հայաստանին» շատ յաջող կերպով։ Պահ մը անձրեւը սպառնաց խանգարել մեր ուրախութիւնը, եւ մեզմէ հինգ վայրկեան հեռուն տեղատարափ մը տեղաց, բայց մեր տեղը քանի մը կաթիլներ միայն ինկան։ Վերջին պահուն խոշոր ձմերուկ մը աճուրդի դընելով կոկիկ գումար մը գոյացաւ։ Շահեցաւ Գ. Կ. Գաբրիէլեան։ Ժամանակը եկած էր արդէն. գուրաչն եկողները սկսան կամաց կամաց երթալ, եւ ժամը 9ին բազմութիւնը ցրըուեցաւ գոհ տրամադրութեամբ։

Գ. Մովսէսեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՃՇՏՈՒՄ

ՏԷՍԻՆ, 21 Օգոստ. — «Ալպագայ» թերթի, թիւ 37ի մէջ կարգ մը վըրիպակութիւններ հրատարակուած էին Մասեաց Ճուռակ ստորագրութեամբ։

Նախ՝ երբ Ազգ. Միութեան դպրոցական ամավերջի հանդէսը տեղի կ'ունենար, ինքը դեռ Փարիզ կը գըտնուէր։ Երկրորդ՝ օրուան նախագահը արդէն բեմէն ծանուցած էր դպրոցի հասոյթի աղբիւրները, որոնց կարգին նաեւ Բարեգործականէ ստացուած նպաստի գումարը. երրորդ՝ դպրոցի նեղ պիտոյքէն երբեք 100 ֆրանք վարձք տրուած չէ Ժող. Տան, ինչպէս կրնամ հաստատել ընկալագիրներով։ Մնացեալը անարժան է որեւէ պատասխանի։

Ա. Գ. Գապաքեան

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (107)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

— Կ'ուզեն որ մենք չկրնանք ոչ կայլակ մը առնել, ոչ պետ մը անցնել, ոչ պատի մը վրայ ելլել։

— Բայց եւ այնպէս խնձի սանդուխ մը պէտք է։

— Հրամանատար, կը խորհիմ որ, Ժավէնէի մէջ, Ֆուժէրի մօտ մեծ ատաղձագործարան մը կայ։ Հոնկէ մէկ հատ մը կարելի է ձեռք բերել։

— Վայրկեան մը կորսնցնելու չէ պէտք։

— Ե՞րբ կ'ուզէք ունենալ սանդուխը։

— Վաղը, այս ժամուն, ամէնէն ուշը։

— Առանց սպասելու պատգամաւոր մը կը ղրկէր Ժավէնէ, որ հայթայթումի հրամանը պիտի տանի եւ որուն Ժավէնէի մէջ հեծելազօրաց գումարտակի մը հետ եւ յարդ պիտի կազմէ։ Սանդուխը վաղը ժայրամուտէն առաջ հոս կրնայ ըլլալ։

— Շատ լաւ, կը բաւէ այդ. ըսաւ Կովէն, շատ ըրիք։ Գացէք։ Տասը վայրկեան վերջ, Կէչան վերադառնալով ըսաւ Կովէնի.

— Հրամանատար, պատգամաւորը Ժավէնէ մեկնեցաւ։

Կովէն դաշտաւանդակին վրայ բարձրանալով, երկար ատեն աչքը խոռոչին հանդէպ կողմնակի հաստատուած կամուրջ - դղեակին վրայ յառած մնաց։ Դղեակին քիւը որ շարժական կամուրջով գոցուած ցածուկ մուտքէն զատ ուրիշ արմատակ չունէր, հեղեղատին զառիթափին կը համապատասխանէր։ Դաշտաւանդակէն կամուրջի սիւներուն ստորոտը հասնելու համար մացառէ մացառ այս զառիթափին ուղղութեամբ իջնալու էր, բան մը որ անկարելի չէր։ Բայց անգամ մը որ փոսին մէջ հասնելու ըլլար յարձակողը երեք յարկերէ տեղալիք պայթուցիկներուն պիտի ենթարկէր ինքզինքը։ Կովէն է վերջոյ համոզուեցաւ որ պաշարման այս տեղւոյն մէջ, բուն յարձակումը աշտարակին խրամին կողմէն պէտք է ըլլար։

Ամէն միջոց ձեռք առաւ որպէսզի ոեւէ փախուստ անկարելի դառնայ։ Լա Թուրգի սեղմ պաշարումը լրացուց, իր գունդերու շղթաները վերստին սեղմեց այնպէս որ ոեւէ առարկայի մէջէն անցնիլը անկարելի կը դառնար։ Կովէն եւ Սիմուռտէն ամրոցին պաշարման գործը իրենց մէջ բաժնեցին։ Կովէն անտառին կողմը իրեն վերապահեց եւ դաշտաւանդակի կողմը Սիմուռտէնին տուաւ։ Այնպէս մը համաձայնեցան որ Կովէնի՝ Կէչանի օժանդակութեամբ խրամէն յարձակում գործած միջոցին, Սիմուռտէն մարտկոցին պատրոյգները բոցավառած, կամուրջը եւ հեղեղատը պիտի լրտեսէր։

Ժ.

ԹԷ ԻՆՉ Կ'ԸՆԷ ՄԱՐՔԻԶԸ

Մինչդեռ դուրսի կողմէն յարձակման համար ամէն կողմ պատրաստութիւն կը տեսնուէր, ներսի կողմը ամէն բան կը պատրաստուէր դիմադրութեան համար։

Առանց իրական նմանութեան չէ որ աշտարակ մը տակառ կը կոչուի, զոր երբեմն կը հարուածեն ստորերկրեայ հարուածով մը։ Պատնէշը խիցի մը պէս կը բացուէր, ինչ որ պատահեցաւ նաեւ Լա Թուրգի։

Երկու երեք քէնթալ վառօդի միջացաւ դրուած հերիւնի հարուածը ահագին պատը զանազան տեղերէ ծակեր էր։ Այս ծակը աշտարակին ստորոտէն կը մեկնէր, կը կտրէր պատնէշը իր ամէնէն շատ թանձրութեանը մէջ եւ անկերպարան կամարի մը ձեւով կուգար կը յանգէր ամրոցի գետնայարկին։ Դուրսէն պաշարողները, այս ծակը յարձակման պատուար դարձնելու համար զայն թնդանօթի հարուածներով ընդարձակած եւ կերպաւորած էին։

Գետնայարկը, ուր կը թափանցէր այս խրամատը մեծ ու կլոր սրահ մըն էր, բոլորովին անզարդ եւ կամարին բանալին գիմացրած սիւնով մը, ճիշդ կեդրոնը։ Այս սրահը որ բոլոր աշտարակին ամէնէն ընդարձակն էր, քառասուն ոտք ոչ նուազ տրամագիծ ունէր։ Աշտարակին իւրաքանչիւր յարկը կը բաղկանար նմանօրինակ սենեակէ մը, նուազ լայն սակայն եւ ծակոտիք - պատուհաններու մէջ իրցիկներով միայն։ Գետնայարկի սըրահը ոչ ճեղք ունէր, ոչ լուսանցոյց եւ ոչ ալ երդիքի պատուհան, ճիշդ շիրիմի մը չափ լոյս եւ օդ ունէր։

Զնտաններուն դուռը որ աւելի երկաթէ շինուած էր քան թէ փայտէ գետնայարկին մէջ կը գտնուէր։ Այս սրահին մէկ ուրիշ դուռն ալ վերի սենեակները տանող սանդուխի մը վըրայ կը բացուէր։ Բոլոր սանդուխներն ալ պատին հաստութեան մէջ շինուած էին։ Ահա այդ ցած սրահին մէջ էր որ պաշարեալները բացուած խրամատներուն շնորհիւ պիտի կըրնային հասնիլ։ Անգամ մը որ այդ սըրահը գրաւուէր, կը մնար աշտարակը գրաւելու գործը։

Այդ ցած սրահին մէջ երբեք շնչել կարելի չէր։ Ոչ ոք հոն քանի մը ժամ կրնար կենալ առանց խեղդուելու։ Հիմա, խրամատին շնորհիւ, կարելի էր ապրիլ հոն։

Ահա թէ ինչո՞ւ պաշարեալները խըրամատը չգոցեցին։ Արդէն ի՞նչ օգուտ ունէր որ ալ։ Թնդանօթը վերստին պիտի բանար զայն։

Պատին մէջ երկաթէ աշտանակ մը դրին, ջահ մը հաստատեցին հոն եւ այսպէսով գետնայարկը լուսաւորուեցաւ։

Հիմա ի՞նչպէս պաշտպանուելու էր։

Ծակին տեղ պատ գործել դիւրին էր, բայց անօգուտ։ Լաւագոյն էր ապաւէն պատնէշ մը։ Ապաւէն պատնէշը, ներքնամուտ անկիւնով՝ պատնէշ մըն է, տեսակ մը ցցաւոր քարապատնէշ որ բացուած խրամատը դուրս եւ բերանը ներս ձգելով կարելիութիւն կ'ընծայէ ուղղակի յարձակողներուն վրայ նշանառութեամբ կրակելու։ Շինուածանիւթ չէր որ կը պակսէր իրենց։ Հրացանի փողերուն անցքին համար ճեղքեր թողլով ապաւէն պատնէշ մը շինեցին։ Պատնէշին անկիւնը կեդրոնի սիւնին կը յենուր իսկ երկու թեւերն ալ երկու կողմէն պատին կը հպէին։ Այս ընելէ վերջ, յարմար դառուած տեղերը փոքրիկ ականներ զետեղեցին։

Մարքիզը կը կարգադրէր ամէն բան։ Ներշնչիչ, հրամայող, առաջնորդ եւ տէր, սարսափելի ոգի մըն էր։

(Շար.)

կը Ջինէր պատերազմի ամէն վտանգ, քանի որ ոչ Անգլիացիները, ոչ ալ Ֆրանսացիները պիտի չկրնային յարգել իրենց պարտաւորութիւնները Լեհաստանի հանդէպ։ Մենք մեր տասլին պարտականութիւնը սեպեցինք փարատել այսքան վտանգաւոր տպաւորութիւն մը »։

Այստեղ Գ. Չէյմպըլէն դարձեալ յիշեցուց թէ Անգլիա պիտի կատարէ իր պարտաւորութիւնները Լեհաստանի հանդէպ, ինչպէս յայտարարուեցաւ պաշտօնական զեկոյցով մը (ծափեր)։ Ետքը խօսելով Պերլինի անգլիական դեսպանին եւ Հիթլէրի տեսակցութեան մասին, չեշտեց թէ այդ այցելութիւնը որոշուած էր փարատելու համար որեւէ թիւրիմացութիւն։

— « Դեսպանին պաշտօնն էր իմ մէկ գիրս յանձնել Գերմանիոյ Առաջնորդին, յանուն բրիտանական կառավարութեան։ Այդ գիրը յանձնուեցաւ երէկ եւ պատասխանը ինծի հասաւ այսօր։ Ես բացորոշապէս յայտարարած էի թէ Ն. Վեհափառութեան կառավարութիւնը վճռած է եւ պատրաստ է ի հարկին անյապաղ գործադրելու իր տրամադրութեան տակ եղած բոլոր ուժերը։ Ես բազմիցս յայտնած եմ իմ համոզումս թէ մեր երկու երկիրներուն միջեւ պատերազմ մը, որ ամենամեծ աղէտը պիտի ըլլայ, բաղձալի չէ ոչ մեր, ոչ ալ գերման ժողովուրդին համար։ Հետեւաբար տեսակէտս ցի վարչապետին թէ Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ ծագած վէճերն մէջ չկայ բան մը որ չկրնայ կարգադրուիլ առանց զէնքի դիմելու, եթէ վերահաստատուէր վստահութիւնը։ Բայց Գերմանիոյ Առաջնորդին պատասխանը կրկնութիւնն է գերմանական տեսակէտին, այսինքն Գերմանիոյ ձեռքերը պէտք է ազատ ըլլան արեւելեան Եւրոպայի մէջ։ Եթէ մեր երկիրը վճռէ միջամտել, ընդհարման մեղքը պիտի իյնայ մեր վրայ։ Կը նշանակէ թէ ոեւէ կը հակինան մեր դիրքը։ Մենք առանձնաշնորհեալ դիրք մը չենք պահանջեր Եւրոպայի մէջ. բայց չենք կրնար ընդունիլ որ ազգային շահեր ձեռք բերուին արիւնահեղութեամբ կամ ուրիշ պետութեանց անկախութեան կործանումով »։

Գ. Չէյմպըլէն այստեղ յիշելով Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի համերաշխութիւնը այս հարցին մէջ, յայտարարեց.

— « Աղէտը չէ հասած տակաւին։ Ուստի պէտք է դեռ յուսանք թէ բանականութիւնը եւ իմաստութիւնը ելք մը պիտի գտնեն յաղթանակելու »։

Ետքը շնորհակալութիւն յայտնեց գաղթաշխատութեանց աջակցութեան եւ Պելճիոյ Թագաւորին երէկուան կոչին համար, եւ նորէն յիշեցուց թէ Անգլիա վճռած է դիմադրել բռնի մեթոտներուն։

Այս ճառէն վերջը, Երեսփ. Ժողովը եւ Լորտերու Ժողովը քուէարկեցին կառավարութեան պահանջած լիազօրութիւնները, առանց փոփոխութեան։ Եւ Թագաւորը անմիջապէս ստորագրեց օրէնքը։

Նոյն օրը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ արտաքին նախարարը, կրկնելով վարչապետին յայտարարութիւնները։

Նախագահ Րուզվէլթի ձեռագիրը Իտալիոյ թագաւորին

Ինչպէս բսինք, Մ. Նահանգներու նախագահը թախանձագին հեռագիր մը ուղղեց Իտալիոյ թագաւորին, որպէսզի միջնորդէ, խաղաղութիւնը փրկելու համար։ Մուսոլինի փութաց անմիջապէս թագաւորին յանձնել տալ այս հեռագիրը, որուն համեմատ կոչեր ուղղուած են նաեւ Հիթլէրի եւ Լեհաստանի Հանրապետութեան նախագահին։

Գ. Րուզվէլթ պարզելով խաղաղութեան սպառնացող վտանգը, կը յայտարարէ.

— « Կը կարծեմ թէ, ինչպէս կը հաւատայ Մ. Նահանգներու ժողովուրդն ալ, Ձեր Վեհափառութիւնը եւ կառավարութիւնը կրնան մեծ ազդեցութիւն ի գործ դնել, խափանելու համար պատերազմը։ Ամէն պատերազմ տառապանք պիտի պատճառէ բոլոր պատերազմիկ կամ չէզոք ազգերուն, մասնակցողները յաղթական ըլլան թէ պարտեալ։ Իտալացի ժողովուրդին բարեկամները, եւ անոնց մէջ ամերիկեան ժողովուրդը ցաւով պիտի տեսնեն անցեալ սերունդներու մեծագործութեանց կործանումը... Այն տեսակէտը թէ զօրաւորները պէտք է տիրապետեն տկարներուն վրայ, ոչ միայն պատերազմի կ'առաջնորդէ, այլեւ ապագայ երկարատեւ յարձակումներու՝ յաղթականներուն կողմէ եւ ապստամբութեան՝ պարտեալներուն կողմէ։ Այսպէս կ'ուսուցանէ պատմութիւնը։ Ապրիլ 14ին ես կը թելադրէի կնքել համաձայնութիւն մը որով ոչ մէկ զինեալ ուժ պէտք չէ յարձակի կամ արշաւէ ուրիշ անկախ ազգի մը հողին վրայ։ Այդ առաջարկութեամբ, կ'առաջարկէի բանակցութիւններ կատարել, առտնին դարման գտնելու համար սպառազինութեանց ծանր բեռին եւ բանալու միջազգային առեւտուրի ճամբաները, մէջն ըլլալով հում նիւթերու աղբիւրները, որոնք անհրաժեշտ են ամէն ազգի տնտեսական եւ խաղաղ կեանքին համար։ Ցայտարարեցի թէ Մ. Նահանգները սիրայօժար պիտի մասնակցէին այս խօսակցութեանց։ Եթէ կարելի է Ձեր Վեհափառութեան կառավարութեան համար առաջարկներ բանաձեւել ներկայ տագնապին խաղաղ լուծման համար, կրնաք վստահ ըլլալ Մ. Նահանգներու ամենաջերմ համակրանքին վրայ... Միլիոնաւոր մարդկային էակներ միշտ յուսալով լսել պարմանալու իրենց ձայնը, կը խնդրեն որ անգամ մը եւս չզոհուին ապարդիւն »։

× Պապն ալ իր ձայնասփիւռ ճառին մէջ շեշտելով կացութեան ծանրութիւնը, կ'աղաչէ, կը պաղատի յանուն Աստուծոյ, որպէսզի աշխարհի վարիչները « կշռեն իրենց պատասխանատուութիւնները »։

Գերմանախորհրդային դաշնագիրը փոխեր է նաեւ Թուրքիոյ եւ Ռումանիոյ մասին

Երէկ հրատարակեր էինք գերմանախորհրդային դաշինքին պատճէնը։ Զանազան թերթեր կը պնդեն թէ դաշնագիրը գաղտնի տրամադրութիւններ ալ կը պարունակէ։ Տիկին Ժընըվիէվ Թապուի, «Լ'Էօվրի» քաղաքական աշխատակիցը, կը գրէ թէ Գ. Մոլոթով դաշնագիրը ստորագրելէ առաջ պահանջեր է որ Գերմանիա յեղեալ նկատէ իր յանձնառութիւնները Ճափոնի հետ։ Ետքը պահանջեր է որ Գերմանիա չյարձակի Ռումանիոյ վրայ, յառաջիկայ շաբաթներու ընթացքին, եւ աջակցի Խ. Միութեան, բարւոք յարաբերութիւններ հաստատելու համար պալթեան պետութեանց հետ։ Վերջապէս առաջարկեր է որ եթէ պատերազմ ծագի Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ, Գերմանիա չօգնէ Իտալիոյ։

Հիթլէր հեռաձայնով ամէն լիազօրութիւն տուեր է Ֆոն Ռիպպէնթրոփի, յանձնարարելով ամէն զիջում կատարել, պայմանաւ որ բանակցութիւնները շուտ վերջանան։ Քանի մը ժամ վերջը, Ֆոն Ռիպպէնթրոփ հաղորդեր է Հիթլէրի թէ յաջողած է ետ առնել տալ Ռումանիոյ վրայ յարձակելու եւ Թուրքիոյ դէմ Իտալիոյ օգնելու արգելքը։ Փոխադարձաբար, Մոլոթով ընդուներ է որ Գերմանիա ձեռք քաշէ Ճափոնէն եւ Մոսկուան ազատ ձգէ պալթեան երկիրներուն մէջ։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, Գերմանիոյ արտաքին նախարարին տուած փաստաթուղթերը վճռական ազդեցութիւն գործած են Ռուսերուն վրայ։

Գերմանիա կը շարունակէ գործել եւ սպառնալ

Հիթլէր Պերլին վերադառնալով, անմիջապէս խորհրդակցութեան հրաւիրեց նախարարները եւ մասնաւորապէս Ֆոն Ռիպպէնթրոփը։ Տանցիկի շրջանապետը, Ֆորսթէր, դիկտատոր հռչակուեցաւ Ազատ քաղաքին, անմիջապէս կապուելով Գերմանիոյ Առաջնորդին հետ։ Տեղական խորհուրդին նախագահն ալ վարչապետ նշանակուեցաւ։

Միջադէպները կը շարունակուին գերմանալեհական սահմանագլուխին վրայ։ Գերման զօրախումբեր շարունակ լեհական հողը կը մտնեն, խուզարկութիւններ եւ հետազօտութիւններ կատարելով։ Օտար թղթակիցները, Անգլիացիները եւ Ֆրանսացիները աճապարանքով կը հեռանան Գերմանիայէն։ Վարշաւայի գերմանական դեսպանատունն ալ պարպուած է։ Երկաթուղիներու եւ շոգենաւերու գրասենեակները պաշարուած են, տոմսակ ճարելու համար։

Գերմանական եւ խորհրդային թերթերը կը շարունակեն փառաբանել կնքուած դաշինքը, իբրեւ յաղթանակ մը խաղաղութեան համար։ Գերմանական թերթերը կը չեշտեն թէ ապագան միահեծան պետութեանց կը պատկանի։

Քաղաքական շրջանակներու կարծիքով գերմանախորհրդային դաշինքը Գերմանիան ազատ կը ձգէ ուզածին պէս գործելու Լեհաստանի դէմ։

Զանազան լուրեր օրուան տագնապի մասին

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան Սէնի շրջանը բանաձեւ մը քուէարկեց, որ « հանդիսաւորապէս դատապարտելով Սթալինի դաւաճանութիւնը, կը պահանջէ համայնավարներէն անջատուիլ այս ամօթալի դաւաճանութենէն, ձաղկել գերմանախորհրդային դաշինքը, որ նախայարձակման պարգեւն է եւ փրկութեան լաստը Հիթլէրի »։

Աշխատանքի Դաշնակցութեան վարչական խորհուրդն ալ բացառիկ նիստ մը գումարելով, մերժեց բոլշեւիկեան բանաձեւը որ կը շնորհաւորէր Խ. Միութեան նախաձեռնութիւնը, ոչ-յարձակման դաշինքին ստորագրութեան համար, եւ քուէարկեց բոլորովին ուրիշ բանաձեւ մը։ Այս վերջինը հանդիսաւորապէս կը դատապարտէ գաղտնի դիւանագիտութիւնը եւ մեղադրելով խորհրդային իշխանութեան բռնած դիրքը, կոչ մը կ'ուղղէ նախագահ Րուզվէլթի, փրկելու համար խաղաղութիւնը։

× Ֆոն Փափէն, Անգարայի գերման դեսպանը, որ ոչ-յարձակման դաշինքին բուն հեղինակը կը համարուի, իր պաշտօնատեղին վերադարձաւ. կ'ըսուի թէ Թուրքիա պիտի բռնէ խաղաղութեան ճակատէն, Ռուսիոյ ճնշումին տակ։

× Անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները որոշեցին Մոսկուայէն ետ կանչել իրենց զինուորական պատուիրակութիւնները։

× Լեհական կառավարութիւնը կազմ եւ պատրաստ կը սպասէ։ Երեք զօրագասեր եւս զրօշի տակ առնուեցան։ Զէնքի տակ առնուած պահեստիներուն թիւը կը հասնի 500.000ի։

Դասախօսութիւն

Սէն-Ժէրոմի (Մարսէյլ) ընկերներու դասախօսութիւնը Շաբաթ, 26 Օգոստ. երեկոյեան ժամը 9ին։

Կը դասախօսէ Գ. ՀԻՍՍԵԱՆ

Սեւռանի հանգանակութեան ցանկը

Տէր եւ Տիկ. Գարամանուկեան 100 ֆր., Տէր եւ Տիկ. Ց. Դրիգորեան 75 ֆր., Ե. Թոփալեան, Ռ.Թ., Գարբճեան եղբարք, Փոքրիկներ՝ Եփրեմ եւ Թովէք Յակոբեան 50ական ֆր., Բ. Մելքոնեան 25 ֆր., Վ. Նալպանտեան 21 ֆր., Վ. Իգմիրլեան, Մ. Մուրատեան, Խ. Թէքրեան, Մ. Խլոեան, Տիկ. Ն. Փաշաբեան 20ական ֆր., Մ. Համամճեան 15 ֆր., Խ. Սանթանեան, Դ. Ապահը, Կ. Կատանեան, Դ. Գասպարեան, Օ. Նշանեան, Հաննա, Յ. Մէչէնեան, Գ. Գապիկեան, Յ. Աչըգեան, Ռ. Դատատուրեան, Ն. Ադամեան, Հ. Քէօսէեան, Տէր եւ տիկ. Խ. Եզնիկէլեան, Օր. Ս. Յովակեան, Օր. Հ. Խոյեան, Օր. Մ. Էլմասեան, Տիկին Ա. Ժամկոչեան, Տիկ. Ի. Տալէեան, Տիկ Զաքեան, Այրի տիկ. Ճլլըրեան, Փոքրիկն Սրբուհի Խոյեան իր զանձանակէն, Ռ.Թ. 10ական ֆր., M. Buat, Սարգիսեան, Սապլըսց, Բոլաս, Մ. Քէօսէեան, Ա. Չէօրտէքեան, Կ. Նազարէթեան, Գ. Քաջարեան, Օ. Նազարէթեան, Դ. Եւագեան, Հայկօ, Յ. Եսայեան, Յ. Թաշճեան, Ռ.Թ., Տիկ. Թ. Այթունեան, Տիկ. Մ. Գաւէճեան, Տիկ. Ռ. Քէրիմեան 5ական ֆր., Մ. Ադամեան 4 ֆր., Տիկ. Թ. Եալվաճեան, Ռ.Թ., Ռ.Թ. 3ական ֆր.։ Գումար 854 ֆրանք։ (Տես ցուցակ 20 Օգոստ.)։

Սեւ Մորիսի (Էն) հանգանակութեան ցանկը

Գամպէրեան եղբարք 100, Տիկ. Մ. Շահինեան (զարուհիս վարժուհին), Սարգիս Զաքամեան, Ֆիլիպ Կովճեան, Երուանդ Զարուկեան, Կարապետ Տէփոյեան, Բարսեղ Շատեան, Յովհաննէս Սանթանեան 50ական, Յովհաննէս Բդանեան, Միհրան Թոզաթլեան, Այվազ Այվազեան 30ական, Խաչատուր Ղազարեան, Միսաք Բուրդոյեան, Գէորգ Գասպարեան, Յարութիւն Գիւլիւքչիւեան 25ական, Տիգրան Գալէմքարեան, Պաղտասար Հէբրոյեան, Եսայի Նալչաճեան, Սմբատ Աւետիքեան, Գողոս Մահտեսեան, այրի Տիկին Ալթուն Փաչայեան, Տիրան Փաչայեան 20ական, Փիլիպոս Կարօեան 15, Եսայի Սէֆէրեան, Աւետիս Կէպէքեան, Մկրտիչ Մանուկեան, Գրդէ Տէմիրճեան, Յովակիմ Տէմիրճեան, Սարգիս Սարգիսեան, Ահարոն Քորթողեան, Զաւէն Փապուճեան, Սարգիս Յովհաննէսեան, Այրի Տիկին Եւա Գիւլազըզեան 10ական, փոքրիկն Սանփառ Տէփոյեան, Յակոբ Քէլօղլանեան, Մարտիրոս Քէչիշեան, Յարութիւն Գասպարեան, այրի Տիկին Լուսիա Լաղեան, 5ական, այրի Տիկին Իսկուհի Բարսեղեան 2։ Գումար՝ 922 ֆրանք։ (Տես Ցուցակ 24 օգ.)։

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme .. Paris (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 78
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԹՐԹԻՒՆԻՐ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 Ֆր.
Բելժիքա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 27 ՕԳՈՍՏՈՍ
DIMANCHE 27 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4129

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ՅՈՅՍԻ ՆՇՈՅԼ ՄԸ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԻԹԼԷՐ ԻՐ ՄՕՏ ՀՐԱՒԻՐԵՑ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԸ ՈՐ ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ԼՈՆՏՈՆ ԳՆԱՑ

ԼԵՀԱՍՏԱՆ ԸՆԴՈՒՆԵՑ ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈԶՎԷԼԹԻ ԿՈՉԸ. — ՆՈՐ ԿՈՉ ՄԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

Անգլիա եւ Լեհաստան գինակցութիւն կնքեցին

Եթէ ոչ պատերազմը, գոնէ ընդհանուր զօրաշարժը անխուսափելի կը համարուէր շաբաթ առտու, բայց վերջին պահուն յոյսի նշոյլ մը երեւցաւ։

Հիթլէր իր վերադարձէն անմիջապէս վերջը արտաքին նախարարին գեկուցումը ընելով, խորհրդակցութեան հրաւիրած էր իր անմիջական գործակիցները եւ ռազմական վարիչները։ Խորհրդակցութիւնները տեւեցին վեց ժամ, չարաշուք տպաւորութիւն մը ձգելով քաղաքական շրջանակներու մէջ։ Վերջին պահուն, Առաջնորդը յաջորդաբար ունկնդրութեան հրաւիրեց անգլիական, ֆրանսական, ճափոնական եւ իտալական դեսպանները, ինչ որ բաւական նպաստաւոր տպաւորութիւն գործեց։ Իրազեկներու կարծիքով, Հիթլէր բոլոր դեսպաններուն ալ հասկցուցեր է թէ իր համբերութիւնը սպառած է եւ թէ ամէն կերպով պատրաստ է, գործելու, պաշտպանելու համար Գերմանիոյ շահերը։ Գերմանական թերթերն ալ յատկապէս կը շեշտեն այդ պարագան, ծայրագոյն սաստկութեամբ հասցնելով իրենց յարձակումները Լեհաստանի դէմ։ Շատ քիչեր կը հաւատային թէ կարեւորութիւն պիտի տրուի նախագահ Ռոզվէլթի կոչին։ Ընդհակառակն թերթերը գիտել կուտան թէ նախագահը չի հասկնար կացութիւնը։ Միեւնոյն ատեն յանձնարարուած էր բոլոր գերմանական նաւերուն՝ նաւահանգիստ վերադառնալ կամ չէզոք նաւահանգիստներէն։

Արդ, ժամանուրապէս անգլիական դեսպանին հետ եղած տեսակցութիւնը, որ տեւեց կէս ժամ, քիչ մը փոխեց մթնոլորտը։ Տեսակցութենէն անմիջապէս վերջը, դեսպանը տեսակցելով լեհական դեսպանին հետ, օդանաւ մը նստաւ, Լոնտոն երթալու եւ զեկուցում տալու համար։

Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Հիթլէրի եւ անգլիական դեսպանին տեսակցութիւնը հետեւանք է նախագահ Ռոզվէլթի կոչին։ Մանաւանդ որ, Հիթլէր միեւնոյն ատեն մէկդի դրաւ Թանէնպէրկի տօնակատարութիւնը, որ տեղի պիտի ունենար այսօր, կիրակի, եւ ուր ճառ մը պիտի խօսէր։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, հաւանական է որ անգլիական Խորհրդարանը նորէն նիստի հրաւիրուի, օգոստ. 31էն առաջ, քննելու համար նոր կացութիւնը։ Ուրիշ աղբիւր մը կը հաղորդէ թէ Հիթլէր տրամադիր է բանակցելու, բայց միայն Լեհաստանի հետ, եւ եթէ գոհացում ստանայ, կրնայ ընդունիլ նաեւ միջազգային խորհրդաժողով մը. մասնակցութեամբ հինգ մեծ պետութեանց։

Փարիզի եւ Լոնտոնի մէջ որոշ սփոփանք պատճառեց Հիթլէրի եւ անգլիական դեսպանին տեսակցութիւնը։ Անգլիական կառավարութիւնը որեւէ նոր հրահանգ չէր ղրկած դեսպանին, եւ Հիթլէր ինքն է որ իր մօտ ցրաւիրած է զայն։ Այս առթիւ գիտել կուտան որ եթէ տեսակցութիւնը ժխտական ըլլար, դիւրին էր Լոնտոն հաղորդել հեռագրով կամ հեռաձայնով. մինչդեռ դեսպանը հարկ զգացած է անձամբ Լոնտոն երթալ, ինչ որ կը նշանակէ թէ Հիթլէր որոշ հակառաջարկներ ներկայացուցած է։ Դեսպանը Լոնտոն հասնելով, անմիջապէս պիտի ներկայանայ արտաքին նախարարին եւ վարչապետին, եւ եթէ հարկ զգացուի, նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստի պիտի հրաւիրուի։

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ՆԱԽԱԳԱՀ ՌՈԶՎԷԼԹ

Երէկ հաղորդեր էինք Մ. Նահանգներու նախագահին հեռագիրը՝ Իտալիոյ Թագաւորին, ի խնդիր խաղաղութեան։ Նախագահը միեւնոյն ատեն հեռագիրներ ուղղած էր նաեւ Լեհաստանի Հանրապետութեան Նախագահին եւ Հիթլէրի։

Գերմանիոյ Առաջնորդին ուղղուած կոչին մէջ, նախագահը կը յիշէ ապրիլ 14ին ուղղած նամակը, որով կարգ մը առաջարկներ կը ներկայացնէր միջազգային վէճերու լուծման համար։ Ու կը գանգատի որ պատասխան չըստացաւ, այն ատեն։ Ցետոյ, «աղէտը շատ մօտ» համարելով, կը շարունակէ.

— «Կը թախանձեմ ուրեմն, ձեզի եւ Լեհաստանի Հանրապետութեան նախագահին, որ գերմանական եւ լեհական կառավարութիւնները հաւանին փոխադարձ համաձայնութեամբ ետ կենալ թշնամական որեւէ գործողութենէ, բանաւոր եւ որոշ ժամանակի մը համար, իրենց միջեւ ծագած վէճերը լուծելու համար հետեւեալ երեք մեթոտներէն մէկն ու մէկով. —

"1. Ուղղակի բանակցութիւններով։ — 2. Այդ վէճերը յանձնելով անկողմնակալ իրաւարարութեան մը, որուն մէջ երկու կողմերը կրնան վստահութիւն ունենալ։ — 3. Այդ վէճերը լուծել հաշտարար եղանակով մը, իբրեւ հաշտարար կամ չափաւորիչ ընտրելով Եւրոպայի աւանդաբար չէզոք պետութիւններէն մէկուն քաղաքացին, կամ ամերիկեան հանրապետութեանց մէկուն քաղաքացին, որոնք բոլորն ալ ազատ են ոեւէ յարաբերութենէ կամ մասնակցութենէ Եւրոպայի քաղաքական գործերուն մէջ։

«Լեհաստան եւ Գերմանիա գերիշխան պետութիւններ ըլլալով, բնականաբար հասկնալի է թէ այդ մեթոտներէն մէկուն ընդունելութենէն վերջը, իւրաքանչիւր ազգ պիտի հաւանի կատարելապէս յարգել միւսին անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը։ Մ. Նահանգներու ժողովուրդը միաձայնութեամբ կ'ընդդիմանայ զինուորական նուաճումներու եւ տիրապետութեան։ Ան միաձայնութեամբ կը մերժէ այն տեսութիւնը թէ որեւէ պետ, որեւէ ժողովուրդ իրաւունք ունի իր նպատակին հասնելու բռնի գործողութեամբ մը որ պատերազմի մը մէջ պիտի խրէ միլիոնաւոր մարդիկ եւ թշուառութիւն եւ տառապանք պիտի պատճառէ ամէն ազգի, պատերազմիկ ըլլայ թէ չէզոք»։

Նախագահը վերջացնելով, կը յայտարարէ թէ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը միշտ պատրաստ է աջակցելու, եթէ երկու կառավարութիւնները հաւանին խաղաղութեամբ լուծել իրենց վէճը։

Լեհաստանի Հանրապետութեան Նախագահին ուղղուած կոչն ալ նոյն բովանդակութիւնն ունի։

Պ. Ռոզվէլթ այս կոչերը ուղղելէ վերջը, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ ժամուլի ներկայացուցիչներուն. —

1. Եթէ Եւրոպայի կացութիւնը նոյնը մնայ երկուշաբթի օր, պիտի չհեռանամ նախագահական պալատէն

2. Հիթլէրի եղած միջնորդութեան առաջարկին մէջ, երբեք չէ խօսուած մասնաւոր անձի մը վրայ, իբրեւ միջնորդ։

3. Մ. Նահանգները պատրաստ են, այսօր աւելի քան երբեք, դիմագրաւելու եւրոպական տագնապի մը, որպէսզի նուազագոյն սահմանին իջնեն անոր հետեւանքները ամերիկեան կեանքին վրայ։

Նախագահը չի կարծեր թէ Եւրոպայի ներկայ կացութիւնը անպատճառ պատերազմի պիտի յանգի.

*** Իտալական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Մուսոլինի անձամբ պիտի պատասխանէ Իտալիոյ Թագաւորին ուղղուած հեռագրին։ Թագաւորը շնորհակալութիւն յայտնեց Հռոմի ամերիկեան դեսպանին։ Կը թուի թէ նախագահին կոչը այնքան ալ տաք ընդունելութիւն գտած չէ Իտալիոյ մէջ։

*** Վերջին պահուն Լեհաստանի հանրապետութեան Նախագահը անմիջապէս ընդունած ըլլալով Պ. Ռոզվէլթի առաջարկը, այս վերջինը նոր հեռագիր մը ուղղեց Հիթլէրի։

Պ. ՏԱԼԱՏԻԷԻ ՎՃՌԱԿԱՆ ԽՕՍՔԵՐԸ

Վարչապետը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ ուրբաթ գիշեր, անգամ մը եւս շեշտելով կառավարութեան վճռականութիւնը՝ օրուան տագնապին առթիւ. Ըստ աւարիկ ամփոփումը.

— «Գիտեմ, անձկալից ուշադրութեամբ կը հետեւիք մեր կատարած գործին՝ ի խնդիր խաղաղութեան եւ հայրենիքի փրկութեան։ Դուք ժամը ժամին կը հետեւիք այն այցելութիւններուն զոր կ'ընդունիմ, այն գործերուն զոր կը կատարեմ, այն ժողովներուն զոր կը գումարեմ. եւ գիտէք թէ այս ամբողջ ճիգը ուրիշ նպատակ չունի եթէ ոչ հեռացնել պատերազմը։ Դուք այնքան լաւ կը ճանչնաք զիս որ գիտէք թէ պատերազմը խափանելու համար ես պիտի ընեմ ինչ որ կարելի է մարդկօրէն։ Ես անդադար կոչ պիտի ընեմ բոլոր ժողովուրդներուն եւ կը հաւատամ որ եթէ ամէն պատասխանատու վարիչ անկեղծօրէն խաղաղութիւն ուզէ, բոլոր խնդիրները կրնան կարգադրուիլ ազատ եւ ուղղամիտ բանակցութիւններով։ Բայց, ինչո՞ւ, օրինակի համար, Տանցիկի խնդիրը կը սպառնայ պատերազմ պայթեցնել Եւրոպայի մէջ։ Որովհետեւ այդ խնդիրը բռնի ուժի սպառնալիքին տակ ներկայանալով, արդէն իսկ աւելի ընդարձակ պահանջներ ներկայացնելով, մէջտեղ կը դնէ Լեհաստանի ազատութեան եւ կեանքի խնդիրը, այսինքն 33 միլիոն մարդկային էակներու ազատութեան եւ կեանքի խնդիրը։ Որով, Եւրոպայի միւս ժողովուրդներուն ճակատագիրն է որ խնդրոյ առարկայ կը դառնայ։ Մեր ալ, Ֆրանսացիներուս ճակատագիրը։ Ձեր մէջ չկայ մէկը որ չհասկնայ թէ՝ երբ յատակաւոտութեան պակասով կամ վատութեամբ թոյլ տանք որ իրարու ետեւէ իյնան բոլոր այս ժողովուրդները, այն ատեն, մեր խօսքը դրժելէ վերջ, մեր խղճային եւ կենսական շահերուն դաւաճանելէ վերջ, պիտի մնանք առանց պատիւի, առանց բարեկամներու, առանց աջակցութեան, երբ շատ չանցած Եւրոպայի տիրապետութեան այս ձեռնարկները յանկարծ դառնան մեր երկրին դէմ։ Մենք խաղաղութեան ճակատը կազմակերպելու համար նախայարձակման որեւէ փորձի դէմ, յանձնառութիւններ կնքած ենք ուրիշ երկիրներու հետ, բոլոր այն երկիրներուն հետ որ ուզեցին միեւնոյն յանձնառութիւնը կնքել, մարդկային համերաշխութեան նոյն ոգիով։ Մասնաւորապէս այս նպատակով էր որ, Անգլիոյ հետ համախորհուրդ, մենք զինուորական եւ քաղաքական խօսակցութիւններ սկսանք Ռուսաստանի հետ։ Մենք ամէն բան չարժման մէջ դրինք այդ խօսակցութեանց յաջողութեան համար եւ կը կարծէինք թէ բարեյաջող ելքի մը պիտի յանգին անոնք, երբ, յանկարծ վերիվայր շրջելով իր քաղաքականութիւնը եւ վարդապետութիւնը, Ռուսաստան Գերմանիոյ հետ կնքեց դաշինք մը որ իրեն թոյլ կուտայ խուսափիլ իր հաստատած քաղաքականութեան պարտաւորութիւններէն։ Անշուշտ այս դաշնագիրը կը ձգտի խափանել Գերմանիոյ յարձակումը Ռուսիոյ կամ Ռուսիոյ յարձակումը Գերմանիոյ վրայ։ Բայց այդ երկու երկիրները սահմանակից չեն։ Իրականին մէջ, այն մութ պարագաները որոնց մէջ մշակուեցաւ այս դաշինքը, այն պահը ուր հրատարակուեցաւ, եւ անոր պայմանները բացորոշապէս կ'ապացուցանեն թէ դաշնագիրը կ'ունեցնէ յարձակումի մը պատեհութիւնները Ֆրանսայի բարեկամներուն եւ նոյն ինքն Ֆրանսայի դէմ»։

Այստեղ վարչապետը յիշելով խաղաղութեան համար կատարուած ջանքերը, Մ. Նահանգներու նախագահին եւ Պելժիոյ Թագաւորին կոչերը, յայտարարեց թէ Ֆրանսա իր ջերմ հաւանութիւնը յայտնած է անոնց։ Ցետոյ փառաբանեց Լեհաստանի պաղարիւնը եւ անգլօ-ֆրանսական սերտ գործակցութիւնը, եւ եզրակացուց.

— «Ազատութիւնը պաշտպանելու համար, Ֆրանսա եւ Անգլիա միակ գանդուած մը կը կազմեն։ Աշխարհի համար հանդիսաւոր այս ժամուն, մենք բոլորս կ'ուզենք հաւատալ թէ՝ հակառակ ամէն բանի, ի վերջոյ պիտի յաղթանակեն իմաստութիւնը եւ բանականութիւնը։ Բայց եթէ մեր բոլոր ջանքերը ապարդիւն անցնին, այն ատեն, Ֆրանսացիներ եւ Ֆրանսուհիներ, պիտի դիմենք ձեր քաջութեան, տոկունութեան դէմ ըմբոստ ձեր կամեցողութեան, — որ կ'ոգեւորէ հարիւր հազարաւոր երիտասարդներ, — այն ծանր եւ լուռն վճռականութեամբ որուն աքանչելի օրինակը ոչ մէկ ժողովուրդ տուած է, պատերազմի սպառնալիքին հանդէպ։ Ֆրանսացիներ, մենք կ'ուզենք ազատ մնալ, մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք։ Մենք չենք կրնար համակերպիլ բռնութեան կոչերու եւ անարդարութեան տիրապետութեան։ Ֆրանսացիներ եւ Ֆրանսուհիներ, ես երբեք պէտք չունիմ գծելու ձեր պարտականութիւնը։ Ես գիտեմ թէ դուք վճռած էք ապահովել հայրենիքին փրկութիւնը, յանձն առնելով ամէն զոհողութիւն»։

ՆՈՐ ԲԹՑՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ԱՐՏԻՒՆԵՐՈՒՆ

(ՅԱՌԱՋԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Սիրելի Յառաջ, երբ կարդացի տեղահանութիւնը Մուսա Լերան մեր եղբայրներուն եւ ձեր քանի մը խմբագրականները, վերակենդանացան այն յուզումնալից պատկերները զորս մոռցեր էինք երկար ատենէ ի վեր։ Կարելի՞ էր մոռնալ… Ու անմիջապէս գործի սկսայ Պուլվար Օտտոյի ենթաս ու Միութեան պզտիկ փողոցին մէջ բնակող քանի մը ազգացաւ հայրենակիցներուն հետ։ Ինծի ընկերացան Գ.Գ. Հրանդ Սարաֆեան եւ Կիրակոս Սարգիսեան եւ հաւաքեցինք պզտիկ գումար մը, 485 ֆրանք, զոր ձեզ կը ղրկեմ չէք-փօստալով։ Այս առթիւ սրտանց կը շնորհաւորեմ ձեր ձեռնարկը։ — Շիվան Ղարիպեան

ՇԱՎԻԼ. — Ցարգելի խմբագրութիւն «Յառաջ»ի, կարդալով ձեր հայրենասիրական կոչերը, «Նոր բոյն Մուսա Տաղի արծիւներուն», Սեբաստիոյ Դաւրա գիւղի Հայր. Միութիւնը ուզեց իր մասնակցութիւնը բերել։

Այս առթիւ կը փորձուինք հարցնել՝ ո՞ւր մնացին այն Հայր. Միութիւնները որոնք հրաշքներ կը խոստանային, նոյն իսկ ամէն մէկը իր հաւաքած քանի մը հազարով շէնքեր ու գիւղեր պիտի շինէր, իսկ այսօր այդ գումարներուն վրայ թուխս նստած, ձայն-ծպտուն չեն հաներ… Ահա նոր եւ ծանր աղէտ մը, գործի վերանելու համար իրենց խօսքերը

Ներփակ կը ստանաք 300 ֆրանք։

Ի դիմաց Ս. Դաւրայի Հայր. Միութեան — Յ. Շիրվանեան։

ԱՎԻՆԵՕՆ-ՓՈՆԹԷ, 24 օգոստ. — Սիրելի «Յառաջ», յայտնելու պարտականութիւնն է մեր աջակցութիւնը չզլանալ Սանճաքի մեր տարագիր եղբայրներուն։ Ահաւասիկ մեր բաժինը ձեր բացած հանգանակութեան, կատարուած Ավինեօն-Փոնթէի մէջ, նախաձեռնութեամբ երկու երիտասարդներու, Ղ. Գաբրիէլեան եւ Ա. Մատոեան (474 ֆրանք. մանրամասնութիւնները Դ. էջ)։

ՑԱՆԿ 33

Տէարն Բ. գումարը	700
Մարսէյլ Պուլվար Օտտոյի ենթաս Միութէ փողոցէն (Տես Դ. էջ)	485
Սեբաստիոյ Դաւրա գիւղի Հայր. Միութիւն (Շավիլ)	300
Ավինեօն-Փոնթէի հայրենակիցներէն	475
Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Երանեան	30
Գումար	1,990
Երէկուան գումարը	99,496
Ընդհ. գումար	101,486

ՓԱՓԷՆ ՊԻՏԻ ԿՐՆԱ՞Յ ՀԱՄՈԶԵԼ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Թրքական կառավարութիւնը սակաւին կը զգուշանայ որեւէ կարծիք յայտնել գերմանօ-խորհրդային դաշինքի մասին։ Անոնք որ սերտ կապեր ունին Թուրքիոյ վարիչներուն հետ, վստահ են կը չյայտնեն թէ այս նոր կացութիւնը պիտի չփոխէ Թուրքիոյ քաղաքականութիւնը՝ իբրեւ անդամ խաղաղութեան ճակատին։ Բայց եւ այնպէս ոչ-յարձակման դաշինքին բանակցութեանց եւ ստորագրութեան արագութիւնը ափ ի բերան ձգած է հասարակութիւնը եւ հարցնողներ կան թէ Ռուսիա պիտի չփորձէ՞ ճնշում բանեցնել Թուրքիոյ վրայ, որպէսզի հետեւի Մոսկուայի նոր քաղաքականութեան։

Միւս կողմէ, քաղաքական բարձր շրջանակներու մէջ շատեր կան որոնք միշտ կասկածներ յայտնած են Ռուսիոյ բուն դիտաւորութեանց մասին եւ որոնք այժմ սփոփուած կ'երեւան որ Մոսկուա իր քաղաքականութիւնը փոխեց հիմա եւ ոչ թէ աւելի վերջը։

Ֆօն Փափէն, Անգարայի գերման դեսպանը, Պերլինէն վերադարձաւ օդանաւով։ Թուրք թերթերը կ'ըսեն թէ դեսպանը Հիթլէրի մէկ մասնաւոր նամակը բերած է, նախագահ Իսմէթի յանձնելու համար։ Գերմանական դեսպանատունը կը հերքէ, բայց յամառ լուրեր կը շրջին թէ ֆօն Փափէն նոր առաջարկ մը պիտի ներկայացնէ Թուրքիոյ։ Այդ լուրերուն համաձայն, դեսպանը տնտեսական առաւելութիւններ պիտի ընծայէ Թուրքիոյ, զայն անջատելու համար խաղաղութեան ճակատէն եւ ապահովելու համար անոր չէզոքութիւնը պատերազմի պարագային։ Սակայն եւ այնպէս Թրքական շրջանակները կը հաւաստեն թէ ֆօն Փափէն նորէն ձախողման դատապարտուած է։

Դեսպանը ընդունուեցաւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարին կողմէ, եւ մէկուկէս ժամ խօսակցեցաւ անոր հետ։ Անգլիական, խորհրդային եւ հելլէնական դեսպաններն ալ ընդունուեցան նախարարին կողմէ, որ անմիջապէս Իսմէթ Ինէօնիւի ներկայացաւ, խորհրդակցելու համար։

Թուրքիա բացառիկ միջոցներ ձեռք առած չէ եւ միայն դիւանագիտական գործունէութիւնն է որ աչքի կը զարնէ։

Ռուսիկանութիւնը գրաւեց «Իւմանիթէ»ն եւ "Սը Սուար"ը

Ոստիկանութիւնը գրաւեց «Իւմանիթէ»ի ուրբաթ եւ «Սը Սուառ»ի շաբաթ օրուան թիւերը, որոնք հրատարակեր էին բոլշեւիկեան կեդր. կոմիտէին յայտարարութիւնները եւ ուրիշ գրութիւններ դաշնիցին քաղաքականութեան դէմ։ Թուլուզի մէջ երկու լրագրավաճառներ խոշտանգուեցան ամբոխին կողմէ. Ուրիշ երեք բոլշեւիկներ ալ, 23,20 եւ 18 տարեկան, ձերբակալուեցան, երբ թռուցիկներ կը բաժնէին մասնակի զօրաշարժին եւ դաշնիճին քաղաքականութեան դէմ։

«Սը Սուար» որոշած էր թերթը վերահրատարակել «Լէ Նուվէլ տիւ Սուար» անունով, բայց ոստիկանութիւնը արգիլեց։

«Իւմանիթէ»ի երէկուան (շաբաթ) թիւն ալ գրաւուեցաւ։ Բազմաթիւ ոստիկաններ կը հսկեն երկու թերթերու տպարաններուն եւ խմբագրատուններուն շուրջը։ Խուզարկութիւններ կատարուեցան «Ռուսիա» թերթին խմբագրատան մէջ։

Ոստիկանութիւնը երկու թերթերուն տպուած բոլոր թիւերը գրաւեց թէ լրագրավաճառներէն եւ թէ տպարաններէն եւ կառքերու մէջ լեցնելով փոխադրեց ոստիկանական վերատեսչութեան կեդրոնը։ Որեւէ դէպք չպատահեցաւ։

Պաշտօնաթերթը երէկ նոր հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն կառավարութիւնը կրնայ գաղրեցնել այն թերթերը եւ հրատարակութիւնները որ վտանգաւոր կը համարուին անդորրութեան եւ ազգային շահուն

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ).

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴՍ ՄԵՐ ՈՐԲԱՒԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հռոմի կայսրերէն մին կը պատերազմէր Դանուբի հովտին մէջ, ամիսներէ ի վեր։ Հայրենաբաղձութիւնը հետզհետէ սկսաւ մրկել իր հոգին։ Առաւօտ մը կանչեց զօրապետները եւ յայտարարեց թէ կը փափաքի վերադառնալ Հռոմ, զի կարօտցած է բաղնիքները, ջուրը, օդը, վերջապէս մթնոլորտը, որու մէջ ծնած եւ սնած էր ի տղայ տիոց։ Զօրապետներէն մին, խելացի, կը պատասխանէ.
— Ուր որ կը գտնուի կայսրը, այնտեղ է Հռոմը։

Երբ մեր կոնակը ձգելով Լըվիկտոնը՝ կը բարձրանանք սարալանջէն ի վեր, Սիւմէնի ճամբով, որ Թափօրմըն է դէպի արեւը,— առաւօտեան այս պահուն՝ նման է դիցաբանական աղուոր գլուխի մը,— հոն ուր կը կենանք պահ մը դիտելու համար Հէրօ գետին ամբարիշտ մէջքը, առաջնորդը ցոյց կուտայ մասով.— Տեսէ՛ք Հայաստանը։ Զ. Ո. Միութեան հիմնած «Անրապետութիւնը»։

Ի՞նչ։ Կանանչը կը շարունակուի նոյն առատութեամբ։ Անդին դեղինը լիճ կը շինէ,— թերեւս քթանի արտ։ Աւելի հեռուն՝ կարմիր կղմինտրներ։ Ցեռայ պոյնզգոյն վրաններ, կ'ըսես՝ թիթեռնիկներ։

Քիչ վերջ կանգ կ'առնենք կամարի մը տակ, որու ճակատը գրուած է.

ՈՐԲԱՒԱՆ

(Գիւղատնտեսական Միաբանութիւն)

Colonie Agricole Arménienne

— Հոն ուր կ'ապրին հայ որբերը, այնտեղ Հայաստան է, կ'ըսեմ մտովի։

Կը սպասենք կամարին առջեւ։ Ծածան չունինք կան։ Եւ ահա վերէն կը վայլէ երիտասարդ մը, իր առջեւէն՝ երեք փարթամ շուներ, որոնց վզկապը իր աջ ձեռքին մէջ։ Շուները կը հաչեն, առաջ կը նետուին, իրարու վրայ կ'իյնան, բայց անմիջապէս կը լռեն՝ երբ երիտասարդը կանգ կ'առնէ, կը սաստէ զիրենք եւ ձեռքը կ'երկարէ ինծի։ Հին ծանօթներ ենք։ Աւանապետն է։

Կ'անցնինք երկար ծառուղիէն, որու ճերմակ ժապաւէնին վրայ առեղնագործութիւն մը կը ձեւացնէ սարփինային շուքը։ Ծառուղին կը վերջանայ հրապարակի մը վրայ, որ հսկայ կաղ մըն է կարծես,— շուրջանակի տնկուած են ծառեր, ու ծառերուն տակ՝ ծաղիկնե՜ր, ծաղիկնե՜ր։ Կայծին մէկ եզերքը շէնք մը, երկյարկ, պատուհաններուն առջեւ պատշգամներ որոնք թաղարի կը նմանին,— զրան կից՝ սպիտակապատ սենեակ մը։ Ուշադրութիւնս կը գրաւէ տուփ մը, որ գրեթէ կորսուած է սօսիին ճիւղերուն մէջ։

— Մեր բարձրախօսն է, կը բացատրէ աւանապետը։ Ունինք նման եօթը բարձրախօսներ, որոնք զետեղուած են աւանին գլխաւոր մասերուն մէջ։ Երբ հարկ ըլլայ կանչել աշխատաւոր մը, բարձրախօսը կը պոռայ եւ աշխատաւորը կուգայ մարզարանէն՝ եթէ մարզարանին մէջ կը գտնուի, դաշտէն՝ եթէ դաշտին մէջ կը գտնուի։ Առաւօտուն՝ դարձեալ բարձրախօսն է որ աշխատաւորները ներկայութեան կը հրաւիրէ Արարատեան հրապարակին վրայ...
— Արարատեան հրապարա՞կ...
— Այո՛, այս կայէն վրայ ուր կեցած ենք։ Բարձրախօսը յայտնե՛ց է որ, առաւօտուն, կը կարդայ օրուան աշխատանքի հրահանգները, յետոյ հրաման մը՝ «յառա՜ջ, դէպի դաշտ», ու կը հնչէ «Եամ, փորոտան...», երբ աշխատաւորները զինուորական շարքով կը մեկնին դէպի դաշտ։ Անոնց աշխատանքի ամէնէն տաք պահուն, երբ յոգնութիւնը զգալի է այլեւս, յանկարծ բարձրախօսին մէջէն կ'երգէ անուշ ձայն մը.

Սիրուհի՛ս, ինձ համար
Կեանքս կէս եղաւ.
Քո անո՛ւնն էր միայն՝
Որ ինձ կեանք տուաւ։

Կամ բարձրախօսը կը սկսի պատմել ռազմաշունչ դրուագ մը, հայրենասիրական անձնուիրութեան դէպքեր մեր անցեալէն,— ինքնին հասկնալի է թէ ի՛նչպէս կ'ոգեւորուին յոգնած բազուկները։ Մեր որբաւանը չի սիրեր մունջ մնալը, անընդհատ կը խօսի իր բերանը որ բարձրախօսն է,— անորմէն կը խորհրդածես ծաղկուղին մէջ վեր վար ժուռ գալով, յանկարծ բարձրախօսն է որ կը պոռայ. «Եզուորը լաւ, կուրուորը լաւ, Աստուած ո՞ր մէկին ողորմի»։ Աւելի գեղեցիկ փորձ մը,— երբեմն բարձրախօսին բերանը կը զետեղենք դպրոցին մէջ, ու մինչ մանուկները կը կարդան իրենց դասը ուսուցիչին առջեւ, անդին դաշտին մէջ ականջ լարած մարդ կ'ըլլան ծնողքները՝ առանց իրենց աշխատանքը դադրեցնելու...

Աղջնակ մը կը մօտենայ մեզի, ամչկոտ, վարդի պէս կարմրած։ Ձեռքը դաւաթ մը։ Ետեւէն կը հասնի մեծ աղջիկ մը, խոշոր փաթջ մը բռնած։
— Ի՞նչ կայ, Շողիկ, կը հարցնէ պետը։
— Պարոնին պաղուկ թան եմ բերեր, որ զովանայ։
— Թա՞նդ խմեմ թէ պաչիկդ առնեմ.
— Թա՛ն, կ'ըսէ Շողիկ։
Երբ թանը կը խմեմ, առաջին ումպին իսկ աչքերս կը լեցուին ներքին բերկրալից արտայայտութեամբ մը,— ի՛նչ անուշահոտ թան։
— Սխալ մանտրաիկ կտորներ կը նետենք թանին մէջ, այդ անուշահոտութիւնը աւելի հաճոյական կը դարձնէ զովացուցիչը։
— Անմահակա՞ն, կ'ըսեմ շրթներս սրբելով
Կը բարձրանանք վեր։ Ինծի ցոյց կը տրուի սենեակս, որու պատուհանը կը բացուի մարզադաշտին վրայ, հեռուն։ Ընդարձակ աւազան մը կը պրսպղայ արեւին տակ։
- Այնտեղ ամէն Կիրակի մարզանքներ եւ լողալու մրցումներ կը կատարենք, կ'ըսէ ընկերս։
Սեղանին վրայ դրուած է խաղող, պանիր եւ հաց։
— Դուք ձեր նախընթրիքը ըրէք, ձեր «յակոբիկը» ինչպէս կ'ըսէք, իսկ ես մինչ այդ՝ քանի մը հրահանգներ ունիմ, կուտամ եւ վերադառնամ, կ'ըսէ պետը եւ դուռը կը գոցէ։
Խաղողին հատիկները կը սկսիմ պայթեցնել ակռաներուս տակ,— ի՛նչքան պաղ են։ Նախապէս պաղ ջուրի մէջ դրած են։ Ցանկարծ բարձրախօսը կը յայտարարէ.
— Այս երեկոյ աւանին բնակչութիւնը պիտի հաւաքուի Արարատեան հրապարակին վրայ։ Հիւր ունինք

Կը դիտեմ շուրջս,— մաքուր եւ սպիտակ, ինչպէս լոյսը։ Ինքզինքս կը զգամ իմ տանս մէջ, իմ տարրիս մէջ։ Խոփ մը, պեղելով հողը, առեղծած է այս աշխարհը Արօրին հրաշքն է. ուրեմն, այս «Հայաստանը»։ Ուսմ մը Զմռունիք ուզեր են ապրիլ հայրենական աշխարհի մէջ, եւ ի՜նչ կայ աւելի հայրենաւանդ քան աշխատանքը արօրին հետքերուն վրայ,— հին Հռոմայեցիները «աշխարհ» կ'անուանէին միայն այն երկրամասը, զոր կը պեղէին խոփով, արօրին երկաթէ շեղբով։

Պետը վերադարձաւ։
— Աւանին բնակչութիւնը, բառ, ամրան եղանակին՝ կը գիշերէ վրաններու տակ, ահա թէ ինչո՛ւ մարդ-մարզասանք չկայ շէնքերուն մէջ։ Կը խորհինք շէնքերը վարձու տալ, ամէն ամառ, օդափոխութեան եկողներու,— կրնանք ընդունիլ յիսուն բնակիչ։
— Առաջին եկողը՝ ես, այս տարի։
Պետը կ'առաջարկէ պտոյտ մը կատարել «հանրապետութեան» կալուածին մէջ։ Կ'երթանք նախ դաշտը, որ պարապ է,— երախաները զբօսանքի գացած են մօտակայ դաշտ մը, միասին տարած շրջուն խոհանոց մը, ամբողջ օրը անցընելու համար բնութեան ծոցին մէջ։ Ցետոյ կ'երթանք ախոռը,— նոյնպէս պարապ, որովհետեւ անասունները եւս այս պահուս կը գտնուին իրենց բացօթեայ մակաղատեղիներուն մէջ։ Կը մտնենք այգին։ Դեղձենիները, թեւ պատանի հասակով, իրենց ափին մէջ ոսկեգունդեր բռնած, կարծես կը սպասեն հրամանի մը՝ ռմբակոծելու համար զիրար։ Որթատունկերը, աղօթող հարսերու բազմութիւն, գլուխ են ծըռեր,— ի՜նչ փոյթ, ես, ամբարիշտ ուխտաւոր, անոնց ծոցին մէջ կը սիրեմ դիտել անմահական ստինքներ, բուրվառի պէս կախ։ Թզենիներուն վրայ թուզը կը պատռի, խունկի պէս կը բացուի՝ արեւէն բռնկած։ Երկինքին մէջ կը թափառին օդատահակներ։
— Որսորդութիւն ըրա՞ծ ես, կը հարցնէ պետը։
Ո՛չ։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆՈՐ ՉԱՓ. ՆՈՐ ԿՇԻՌ

Արեւելցիներ ենք եւ ահա մօտաւորապէս քսան տարի է որ մեր ցեղին մէկ մեծ զանգուածը շպրտուած է, ցանուցիր եւրոպական զանազան հիւրապա՞ստ երկիրներու մէջ։

Մենք, Արեւելքի մէջ մեր եղած ատեն, մարդիկը քննելու համար չափ մը, կշիռ մը, դատաստան մը ունէինք։

Հիմա, Արեւմուտքի մէջ ապրելով, փոխած ենք մեր չափը, կշիռը եւ դատաստանը։ Հիմա ունինք նոր չափ ու նոր կշիռ եւ նորաձոյն դատաստան։

Անցեալին մէջ «ընծուհիք» կոչուած կիներուն, հիմա, ընդհանրապէս, կ'ըսենք «արուեստագիտուհի»։ Հին օրերուն «դաւաճան» կոչուած մարդերուն հիմա կ'ըսենք «քաղաքագէտ»։

Մեր տեղերը եղածներն, երբ տեսնէինք աննկարագիր մը որ խօսք չի գիտեր բռնել իր լեզուներու մէջ, կ'ըսէինք անոր հասցէին.
— Խայտառակին մէկն է։

Հիմա նոր կշիռի մէջ կը գնենք այդ անհերսին գլուխը, ինչպէս նաեւ անհոգի մարմինը, կը նայինք, հիացումով, գործիքին ու կ'ըսենք.
— Շամփիոն է «սիստէմ Դը» մէջ։

Ձեզ ըսեր թէ մեր հին չափը մինչեւ հիմա կը չափէր եւ մեր հին կշիռը մինչեւ լաւ կը կշռէր։ Ձեզ ալ ըսեր թէ մեր նոր չափը գէշ կը չափէ, կամ մեր նոր կշիռը սխալ կը կշռէ։ Իմ նպատակս է հիներն ու նորերն տարբերութիւնը տալ միայն։ Եւ այդ տարբերութիւնը ահաւոր է։

Հին կշիռով երբ խաղաղաբար զարնէինք փորր կուշտ, կոնակի տակ «աղնուափայլ» մը, վրան մազուր, դրպանը փայլուն, ատամներու, խանութներու, հողերո՜ւ, հողերո՜ւ եւ հազար բարօրութեան տէր, կ'ըսէինք
— Ծողին մէկն է, աշխարհի կլլող անխիղճ մը, հասալաշ մը, ուրիշներու արիւն արցունքով հարստացած գազան մը։

Հիմա այդպիսի ազնուափայլներու համար կ'ըսենք.
— Հայասէր, Հայաստանասէր...
— Պարկեշտ պուրժուա...
— Գործի գիտցող, խելքը գլուխը, ուանգապաշտ, հանրապետական, աստուածասէր, օրինապահ...
— Ազգասէր...

Արեւելքի մէջ տան քանդողին ետեւէն կը թքնէինք։

Հիմա, նոր դատաստանով, կը թքնենք մեր ցուցամասին վրայ ու տուն քանդողին երեսը կը փայլեցնենք պեխերը կ'օլորենք, յօնքերը կը յարդարենք եւ կօշկերը կը չփենք։

Արեւելքցում երբ պոռնօնկապէս ազգը կողոպտող խաչագողի մը հանդիպէինք՝ կռնակ կը դարձնէինք եւ կամ անոր կռնակը կը ափէինք։

Հիմա նոր ռակեկչիռով, տարբեռով իր պաշտօնին գլուխը կը պահենք այդ հրէշային մակարոյծը եւ երբ գիպուածը մեզ իր դէմը հանէ, ժպտելով եւ անմատուորականով, կը ծռինք, կը խոնարհինք, կը ժպտինք իր առջեւ, անհուն եւ անանուն քաղաքավարութեամբ։

Իր երբեմն երբ տեսնէինք մէկը որ սուտը բերնին մէջ յղանք կ'առնէ, որ խաբեբայութիւնը մարմին մէջ ճարտարարուեստով կը զրայի, որ անխղճութիւնը սրտին մէջ պահ կը շինէ եւ անբարոյականութիւնը հոգիին մէկ մասին մէջ չունի՝ կ'ըսէինք.
— Փճացածին մէկն է։

Իսկ հիմա՞...։ Ա՛հ, հիմա առանց այլեւայլի կրնանք ըսել.
— Դիւանագէտ ըլլալիք մարդ է։

Առաջ, մեր տեղերուն մէջ, մեր մտայնութեամբ, երբ տեսնէինք թերթ մը կամ հանդէս մը որ սանկ քառորդ բաց պատմութիւն մը կամ կէս բաց պատկեր մը կը հրապարակէր, կը գայթակղէինք ու կշիռ կամ չափ գետին զարնելով, կ'աղաղակէինք։
— Պոռնկագրութիւն է...

Հիմա նոր չափն ու կշիռը մեր ձեռքը, կ'ըսենք ժպտելով.
— Ի՜նչ գեղարուեստ է։

Այն օրերուն երբ տեսնէինք պատուական երիտասարդ մը՝ կ'ըսէինք.
— Միւռոնը երեսէն կը վազէ.

Հիմա այդ միւռոնին համար կ'ըսենք.
— Ապուշին մէկն է կամ ժեծծ է։

Նախկին կշիռով շատ մը նորաբոյս երիտասարդներ կշռելով, կ'ըսէինք.
— Թեթեւ է։
Եւ կամ.
— Ձիւսլէ, գուրուլ, Բեւստա Իափիփա...
Հիմի կ'ասենք.
— Ա լա փոժ է, մոտէրն է, էլէկան է։

Ու տակաւին երբ տեսնէինք մէկը որ մեր ցեղային ոճէն, ոգիէն, շրջագիծէն դուրս ինկած է, կ'ըսէինք.
— Այլասերած մըն է։

Հիմա, սակայն, զմայլանքով կը մրմնջենք.
— Նրբացած է, զարգացած է, եւրոպականացած է։

Հի՜ն, հի՜ն, բարութեան շուրջը մը ունեցող օրերուն (կարծես դարեր առաջ էր), մեր ցեղին դահիճները սիրելը ամէնէն ահաւոր դաւաճանութիւնն էր, հրէշութիւնն էր ու հոգեկան դպրեկի սնանկութիւնը, գերագոյն տմարդութիւնը։

Հիմա օ՛ լա, լա... — հիմա մեր դահիճները սիրելը դարձած է տէմոկրատիք անհրաժեշտութիւն, խաղաղականութիւն, քաղաքակրթութիւն ու քաղաքականութիւն։

Որքա՛ն փոխուեր են ժամանակները եւ անոնց հետ չափն ու կշիռը։

Շարունակե՞մ...։ Այսքան մը կլլել եւ չափել բաւական է սակայն։

Պէտք է պահել չափը։

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

«ԵՍ» ԿԱՄ «ՄԵՆՔ»

Երկու Ֆրանսացի քննադատներ կը վիճին «ես» ու «մենք» դերանուններու գործածութեան մասին

«Ֆիկարօ» թերթին մէջ, Անտրէ Պիյի երբ կ'արծարծէ Փօլ Սուտէի յիշատակը, չի մոռնար գնահատել նաեւ անոր դասական գրիչը, դասական այն իմաստով որ կը մերժէր ենթակայական ոճը, կը մերժէր ցուցադրել իր անձը, կը խուսէր «ես» դերանունին գործածութենէն։ Ըստ Անտրէ Պիյիի, բնախ դրագէտը — բնանքնաւ եւ քննադատը — այն է որ դասական է, այսինքն՝ ինքզինք կը ծածկէ արտայայտուած գաղափարներու ետեւ։ Կը մտնէ «մենք» ին մշուշ-հազուածին մէջ։

«Թան»ի մէջ, Էմիլ Անրիօ ընդհակառակն կը պնդէ թէ Փօլ Սուտէ կ'սիրէ միշտ գրել եւ ըսել «ես», համարձակօրէն՝ «մենք»։ Եւ թղթատելով Փօլ Սուտէի Մեծ միտքերու ընկերութիւնը հատորը, փունջ մը կը շինէ «ես» երու, ու կ'աւելցնէ. «Ո՛չ, Սուտէ չէր խուսէր «ես» դերանունին գործածութենէն, եւ ի՛նչպէս կրնար խուսիլ այն անհատականութեամբ որ իրն էր, այն կուսաւիութեամբ զոր ցոյց կուտար իր յօդուածներուն մէջ»։

Կարեւորը այդ չէ, սակայն. Անտրէ Պիյի կը գրէ թէ Փօլ Սուտէ, բանաստեղծ քննադատ, չէ ուզած գրել ի՞նչո՞ւ թանապաշտ եմ գիրքը այն խորհուրդին համար զոր ցոյց կուտար «ես» դերանունին գործածութեան մասին։ Ատիկա ճիշդ չէ, կ'ըսէ Էմիլ Անրիօ, քանի որ Սուտէ ռոմանթիզմի մը չափ «ես» ը գործածած է, բայց թերեւս սկզբունքով համաձայն ըլլար «ես» դերանունին դատապարտութեան։ Համաձայն կամ ոչ, հետաքրքրական է քննել եւ ճշդել թէ ո՛րքան դիւրաւութիւն է «մենք» դերանունին գործածութիւնը հրապարակագրութեան մէջ, քննադատութեան մէջ, գրականութեան մէջ։

Հրապարակագրութեան մէջ դրութիւն ունի թէքնիք պայման մը հետ կամ «մենք» դերանուններու գործածութեան մասին։ Երբ «մենք» կը գրուի, այդտեղ «մենք» ը կը դառնայ բարոյական անհատականութիւն, որ կը ներկայացնէ օրաթերթին վարչութիւնը կամ հաւաքական կարծիք մը որու շուրջ համախմբուած են խմբագիրները։ Առաջնորդող յօդուածը, որ ստորագրութիւն չի կրեր, ընդհանրապէս, կը ներկայացնէ այդ «մենք» ը եւ, հետեւաբար, կը պահանջէ «մենք» ի գործածութիւն։ Ընդհակառակն, այն յօդուածները որոնք կը ստորագրուին, կը պահանջեն «ես» դերանունին գործածութիւնը, որովհետեւ կը ներկայացնեն անհատական կարծիք մը, գրողին իսկ պատասխանատուութեամբ։ Ատիկա բան չէ թէ «ես» դերանունին գործածութիւնը, ստորագրութիւն դնելու պայմանը բաւական են գրողին համար որ կարծէ ազատութիւն ունենալ թերթին ուղղութենէն հեռանալու, անոր քաղաքական, մշակութային եւ բարոյական վարդապետութենէն խոտորելու։ Ո՛չ, աշխատակից մը պարտաւոր է «ես» դերանունը գործածել, այսինքն իր անձնական տեսակէտը պաշտպանել, մինչ հակառակ մնալով թերթին բարոյական հեղինակութեան հետ, որու հովանաւորութեան տակ կը գտնուի,— այստեղ արդէն «ես» ի գործածութիւնը համեստութիւն մը կուտայ յօդուածագրին։ Այս ձեւին մէջ ոչինչ կայ «mastuluisme» (այս բառը, որ սար բաղադրելով կը դառնայ՝ «կարդացի՛ր — զիս», կը նշանակէ պարծենալ իր գրածներով, ցուցադրել իր գրածները, ամէնուն ուշադրութիւնը հրաւիրել իր գրածներուն վրայ) Ընդհակառակն, քաջութեան արտայայտութիւն մըն է այդ, յանձնառութեան մը։

Դարձեալ, յօդուածագիր մը պարտաւոր է գործածել «ես» դերանունը, երբ հարկ կը դառնայ վկայութիւն մը բերել։ Բանաստեղծի մը կենսագրութիւնը տալու ժամանակ, պայման է որ գիտցողը տայ իր վկայութիւնը գրելով «ես լսեցի իր բերնէն..»։ Այստեղ «ես» ը ինքնացուցութիւն չէ, այլ համեստ վկայութիւն մը։

Փասքալ կը գրէ թէ ատելի է ես, բայց ո՞ր ես։ Անշուշտ այդ խօսքով Փասքալ չէր ուզեր հարուածել Տէքարթը, որ անընդհատ կը խօսի «ես» ով, իր անձնական փորձերու մասին։ Սխալ է ըսել թէ ըմբռնիտ դասականները կը զգուշանային «ես» դերանունը գործածելէ, ո՛չ, անոնք կը զգուշանային իրենց անձնական կեանքը պատմելէ եւ ոչ թէ «մենք»ի տեղ «ես» գործածելէ։ Ամբողջ Մոնթէնեին արժէքը հոն է որ ամէն էջի վրայ կը կանգնի ինքը, այնքան չափելի ձեւով որ կարծես թէ պիտի կրնայիր մատով հպել իրեն։ Ռասինը այնքան խորհրդապահ, անընդհատ «ես» ը կը գործածէ իր յառաջաբաններուն մէջ, ի՛նչքան կռուազան նախադասութիւններով։ Վերջապէս Գաւլօ կ'ըսէ «ես», Լաֆոնթէն կ'ըսէ «ես», Վոլթէր կ'ըսէ «ես»։ Բայց Շաթօպրիանը, մի ըսէք թէ հպարտ եւ անձնապաշտ գրող մըն է, խոստովանեցէք որ կը կախարդէ ձեզ իր «եսով»

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (178)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Մի քանի օրից յետ Հայոց բանակ մտաւ Արտահան եւ սկսաւ առաջանալ դէպի հիւսիս եւ հասնելով Ափխազաց սնդերին, բանակ դրաւ նրանց հանդէպ, Կուր գետի ձախ ափին։

Գէորգ Սպարապետը թէպէտ ծեր էր եւ Արքունիքում վարած խաղաղ կեանքի օրերում զգում էր իրան ուժասպառ, սակայն թշնամի Ափխազների բանակը տեսնելուն պէս, կարծես նորէն երիտասարդացաւ, նոր ոգի ու եռանդ ստացաւ։ Մի քանի ժամ հանգիստ անելուց եւ զօրքին էլ հանգիստ տալուց յետ, նա աչտանակից իր նժոյգը եւ ոտքի հանելով զօրքը, սկսաւ նրա կազմուածը կարգաւորել։ Որովհետեւ կարծում էր թէ Ափխազացիք անակնկալ յարձակում անեն իրանց վրայ, յուսալով [illegible] է այդպիսով կը շփոթեն Հայոց յոգնած բանակը։

Այն մարդը, որ վերջին ժամանակները միայն երգումից ազատուելու եւ Գառնոյ մէջ թաղուելու վրայ էր մտածում, յանկարծ մոռացաւ ամէն բան, երբ Հայրենիքի առհմական թշնամու բանակը տեսաւ։ Նրան թըւում էր թէ՝ մահմեդական Հաղարացիներից աւելի զարշելի են քրիստոնեայ դրացիները, որոնք ագահութեան եւ անարգ շահասիրութեան պատճառով՝ չէին խղճահարւում խաղաղակեաց մի ժողովրդի, կրօնակից մի դրացու անդորրութիւնը խանգարել, որոնք գալիս էին աւեր ու աղաւաղութիւն սփռելու մի ազգի մէջ, որ իր բիւրաւոր նահատակների արեամբ գնել էր Արեւելեան եկեղեցու փրկութիւնը եւ որի որդւոց անձնուիրութեանն էին պարտական դրանք իրանց երկրի խաղաղութիւնը։

Վրէժխնդրութեան ոգին ծնունդ առաւ այդ ծերունու մէջ եւ նա ինքն իրեն երդուեց. «կամ մեռնել այդտեղ, կամ վերջնականապէս ջախջախել այս հինաւուրց թշնամուն...»։

Եւ նա ի զուր չէր այդ երդումը երդւում. Նա զգում էր այդ վայրկեանին որ տարիքը իրանից ոչինչ չէ պակասեցրել, որ նա այժմ էլ կարող է ա՛յնպէս սուր շարժել ինչպէս առաջ, կամ նիզակով շամփրել նոյնքան չըստակն, որքան եւ իր երեսնամեայ հասակում։ Եւ իրաւ, այս միջոցին, որ նա կրակոտ նժոյգի վրայ նստած արշաւում էր աջ ու ձախ եւ հրամաններ տալիս զօրքին, նա կայտառ էր եւ աշխուժոտ, ինչպէս մի երիտասարդ։

Սպիտակ մազերն ու ալեզարդ մօրուքը ոչ միայն չէին նուազեցնում Սպարապետական արժանիքը, այլեւ կրկնապատկում էին, տալով նրա դէմքին մի առանձին վեհութիւն, իսկ դէն ու զարդին՝ սաստկական շուք։ Երբ նա հրաման էր տալիս զօրքին, նրա ձայնը դարձեալ որոտում էր ինչպէս առաջուայ տարիներ առաջ, իսկ զօրականն այդ ձայնին հնազանդւում էր կուրօրէն, որովհետեւ նա ոչ թէ սիրում, այլ պաշտում էր իւր հնաւուրց զօրապետին։

Առաջին օրը եւեթ Սպարապետն ու զօրավարները ժողովուեցան թագաւորի մօտ խորհուրդ անելու, թէ ե՞րբ եւ ի՞նչ եղանակով սկսեն պատերազմը։

Մարզպետունի իշխանը, իբրեւ ամէնից փորձառուն, խորհուրդ տուաւ յարձակումն անել հէնց այդ միջոցին, գիշերը, կամ գոնէ, լուսաբացին։

— Այդ կարեւոր է նրա համար, ասում էր իշխանը, որ Ափխազացիք յուսալով թէ մենք դեռ յոգնած ենք եւ, հետեւապէս, խոյս պիտի տանք ընդհարումից, անպատրաստ եւ անկարող կը լինեն մեզ դիմադրելու։

— Այդ միջոցը, գիտեմ, ամենայարմարն է թէ՛ թշնամուն շփոթելու եւ թէ քիչ կորուստով յաջողութիւն ձեռք բերելու, խօսեց թագաւորը. բայց ի՞նչպէս կարող ենք մեր յոգնած բանակը Կուր գետից անցընել, քանի որ դրա համար պատրաստութիւն չունենք։

— Այստեղ Կուր գետը խորութիւն չունի, պատասխանեց Մարզպետունին, որովհետեւ աս առաջին վտակն է, որ իջնում է Կարսայ լեռներից։ Այրուձին հեշտութեամբ կարող է անցնել, իսկ հետեւակները ափից միայն պիտի օգնեն։

— Ո՞վ պիտի առաջնորդէ այրուձիին, հարցրեց թագաւորը։

— Ես եւ Վահրամ Սեպուհը, իսկ արքայորդին եւ Գոռը կը գործեն Արքայի հրամանատարութեան ներքոյ, պատասխանեց Սպարապետը։

Թագաւորը յարգելով իշխանի առաջարկութիւնը, համաձայնեցաւ նրա հետ միայն պայմանաւ որ յարձակումն անեն ոչ թէ գիշերը, այլ լուսաբացին, որպէսզի հետեւակների աշխատութիւնը եւս, որ նետաձգութիւն պիտի լինէր, օգուտ լիներ հեծելներին։

Առաւօտեան պահուն, երբ Արուսեակը նոր էր բարձրանում երկնակամարի վրայ, իսկ լուսոյ եզրը դեռ չէր երեւում, Հայոց բանակը ոչ միայն ոտքի վրայ էր, այլեւ պատրաստուել էր յարձակումն սկսելու։

Արքայորդին ու Գոռը իրենց հետեւակ գնդերը կանգնեցրել էին Կուր գետի ուղղութեամբ՝ բանակատեղից մի ասպարէզ հեռու, այնպէս որ գտնւում էին Ափխազացիների հանդէպ եւ այդ կողմից էլ սպասում էին Սպարապետի կողմից տրուելիք նշանին։

Իսկ Գէորգ Մարզպետունին վերցնելով իւր հետ հեծելազօրքը, անցել էր Կուրի հանդիպակաց ափը։ Եւ որպէսզի իւր անցքը Ափխազներից ի՛նչ մարդուի, նա հեռացել էր բանակից մի քանի փարսախ եւ շրջան անելով գետն անցել։

Երբ արեւելքն սկսաւ լուսաւորուել Սպարապետը հրամայեց զօրքին՝ առաջացնել իւր ընթացքը։

Այդ ժամանակ Ափխազաց բանակում հանգստութիւն էր տիրում։ Թագաւորն ու իշխանները դեռ քնած էին, իսկ զօրքերի մեծ մասը վրաններում փակուած։ Երբ լոյսը բաւական ուեցաւ այնքան, որ կարելի էր գետի միւս ափը նշմարել, պահակները տեսան որ Հայոց գնդերը շարք շարք կանգնած են իրանց հանդէպ։ Այս տեսին նրանք տեղեկացրին գնդապետներին, որից եւ խուճապն իսկոյն ընկաւ Ափխազցիների մէջ։ Վերջիններս արդարեւ, մտադիր էին այդ օրն եւ եթ իրանց յարձակումն սկսել. բայց նրանք այդքան վաղ կռուելու վրայ երբէք չէին մտածել։ Զօրապետը երկիւղ կրելով դարանակալ յարձակումից հրամայեց զօրքին զէնքի դիմել իսկոյն։

(Շար.)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՆԵՐԳԻՆԵԱՆՔ

ԱՐԵՒԱԾԱՂԻԿ

Ի. Միութեան ոչ մէկ քաղաքին մէջ այնքան շատ գրասենեակներ կան, որքան Մոսկուայի մէջ։

Անոնք զետեղուած են գեղեցիկ դղեակներու մէջ։ Դղեակները բաժ –

...

վերստին քննենք այս հարցը ուրիշ առթիւ, ներկայացնելով « ես » դերանունին գործածութիւնը նախնական ժողովուրդներու լեզուին մէջ, յետոյ անոր կորուստը եւ յարութիւն ալ։

ԱՐԱՋ

...

Բայց « ես »ով լեցուն է բոլոր ժողովուրդներու կրօնական գրականութիւնը, անոր համար որ այդ « ես »ը castré « ես » մըն է։ Պօլսոյ հայերէնը ժամանակին ստեղծած էր որձատուած « ես »ի ուրիշ տեսակ ձեւ մը, — կրաւորական բայի վերածում։ Օրինակ, համեստութեան համար, կ'ըսէին « իմ կողմէս նուիրուած է », փոխանակ ըսելու « ես նուիրած եմ », արտայօրէն, մանչու պէս։ Կը թուի թէ բռնապետական վարչաձեւը հոս մեծ դեր է խաղացած բայերու կրաւորականացումին մէջ, — արդարեւ թուր–

...

— Զափազանց շատ գործ ունիմ։Մադիկի արդէ յանձնարարութիւններ կան։

— Հապա ե՞ս։ Նոր թաղարներ հասան։

Եւ, ինչպէս կը խօսին (պետական ամենակարող յանձնախումբը ամէն ինչ գիտէ), այս երկու յիմարները մինչեւ այսօր դեռ աշխատիլ կը կեղծեն՝ իրենց շուէտական գրասեղաններուն վրայ հակած։

Ու սեղաններուն լոյսերը կը լուսաւորեն անոնց տառապած դէմքերը։

ԻԼՐՖ ԵՒ ՊԻՏՐՈՎ

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

Կը ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւններ ը Փ... թուղթին մէկ երեսին վրայ գրել, եւ ընթեռնլի ձեւով։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ռասինի ծննդեան տարեդարձը

Ֆրանսա կը պատրաստուի տօնել Ռասինի ծննդեան երեքհարիւրամեակը։

Ռասին ծնած է Ֆէռթէ Միլոնի մէջ 1639ին, մեռած Փարիզի մէջ 1699ին։ Մանր-քաղքենի ընտանիքէ, մայրը մեռաւ՝ երբ դեռ երկու տարեկան էր։ Հայրը կրկին ամուսնացաւ, բայց շուտով մեռաւ 1643ին։ Փոքրիկ Ռասինը յանձնուեցաւ մեծ մօրը, որ վայն տարաւ Փոր-Ռուայալի կրօնաշունչ միջավայրին։ Տակաւին դպրոցական գրասեղաններուն վրայ, Ռասին բանաստեղծութիւններ կը գրէր, բայց կը հետեւէր նկարագրական ոճ ունեցող բանաստեղծներու։ Յետոյ կը նուիրուի հելլէն եւ լատին բանաստեղծներու եւ թատերագիրներու ուսումնասիրութեան։

Իր առաջին գործն է ՍԷՆի յաւէր – ժախարը, գրուած՝ թագաւորին ամուսնութեան առթիւ։ Յետոյ սկսաւ գրել, հեթանոսական նոյն շունչով, Աստղիկի յոգնէքը բանաստեղծութիւնը։

Այդ շրջանին կը ծանօթանայ օրուան մեծագոյն դերասանուհիներուն հետ։ Ներշնչուած անոնց մտերմութենէն՝ կը գրէ երկու ողբերգութիւններ, մէկը Ովիդիոսի սէրը, որ չի ներկայացուիր սակայն։

1661ին կը հրաժարի թատրոնէն եւ իր գրական փառասիրութիւններէն։ Գործի առնէ կ'իյնայ պահ մը, կը մեկնի Իւզէս, որոնելու իր հօրեղբայրը։ Յուսախաբ, կը վերադառնայ Փարիզ, կը ծանօթանայ պալատի մըտաւորականներուն, մանաւորաբար Լաֆոնթէնի, Պուալոյի եւ Մոլիէրի հետ։ Կը ցանկայ փառքի հասնիլ, անոնց չենել անոնց նման։ Մոլիէր կը ներկայացնէ իր մէկ ողբերգութիւնը, Թշնամի եղբայրները (1664), յետոյ, Աղեքսանդրը (1665), սակայն, Ռասին կը թշնամանայ Մոլիէրի հետ, իր ողբերգութիւնները կը տանի խաղալու մրցակից բեմի մը վրայ։

Այսպէս կը բարձրանայ իր աստղը, կը մտնէ Ակադեմիա (1673)։ Թագաւորը կը պաշտպանէր զինք։ Օրուան գրական փառքերը կը յարգէին զինք, թէեւ թշնամիներ ալ ունէր։

Եւ ահա յանկարծ, մանկութեան կրօնաշունչ միջավայրը կը խօսի իր մէջ, կը փափաքի աքեմ առնել ու վանք քաշուիլ։ Իր խոստովանահայրը կը սարհամօղէ եւ Ռասին 1677 յունիս 1ին կ'ամուսնանայ Տիկ. Քաթրին տը Ռոմանէի հետ, որմէ կ'ունենայ եօթը զաւակ, հինգը աղջիկ՝ որոնք կրօնաւորուհի կը դառնան։

Այնուհետեւ Ռասին, իբրեւ թագաւորին պատմագիրը, կը հետեւի Լուդովիկոս ԺԴ.ի՝ անոր արշաւանքներուն ժամանակ, — այդ շրջանէն վերջ իր գրական գործերը կրօնական շունչ ունին, — Եսթեր, Աթալիա։

1698ի աշնան ցաւ մը կը զգայ աջ կողերուն վրայ։ Քիչ ժամանակ վերջ կը կազմուի ուռ մը։ Գործողութիւնը չի յաջողիր։ Երկար ատեն անկողին կը մնայ, կը մեռնի 21 Ապրիլ 1699–ին։

Ռասին դասական է, այս բառով

...

ՄԱՐԻԱՄ ԹԱՄԱՄԵԱՆ

Եւ

ՄԿՐՏԻՉ ԵՐԱՆԵԱՆ

ամուսնացած

Փարիզ, 14 օգ. 1939

հասկնալ կատարելութիւն լեզուի եւ արտայայտութեան։ Տեղական գոյնը կը պակսի իր հերոսներուն վրայ, այդ պատճառով ռոմանթիքները « մարմարի պէս պաղ է » կ'ըսէին իր մասին։ Այժմ սակայն ի պատիւ է Ռասին իբրեւ վարպետ մը հոգեբանական վերլուծումներու, որովհետեւ Ռասին կ'ապրի իր բոլոր հերոսներուն մէջ անձնապէս։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱՃՈՒՆՉ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆԸ

— o —

« Գերմանական բանաստեղծութիւնը ընդհ. պատերազմին » խորագրին տակ, Պերլինի գրատուներէն մին հըրապարակ հանեց վերջերս հատընտիր հատորիկ մը « զինուոր – բանաստեղծներու ստեղծագործութեանց » նմոյշներ։

1914 Օգոստոսին Գերմանիա ռազմադաշտ կը նետէ իր զաւակները, որոնք կ'երգեն. —

Սրբազան ըլլայ այս հանդիսաւոր
ժամը,
Որ մեզ կը միացնէ միակտուր պղինձի
մը պէս,
Ամէնուն բերանն էր խաղաղութիւնը,
Անվստահութիւնը կ'անդամալուծէր
բարեկամ ու թշնամի։
Ահա եկաւ պատերազմը,
Պատերա՛զմը որ կեղծիք չի ճանչնար։

Ուրիշ մը կ'երգէ. —

Արշալոյս մըն է մեր արիւնը,
Եւ զինի Ս. Հաղորդութեան,
Որ կը յորդի կեանքի բաժակէն։

Ձմեռ է։ Տժգոյն օրեր։ Կատղած է գերման զինուորը. —

Պէտք է փոխել եղանակներու աստուածային կարգը։

Եւ ահա Ֆրայնէր, արդէն Աստուծոյ ոտքը ինկած. —

Ամբողջ ժողովուրդ մը ծունկի ինկած
կատափնատին առջեւ։
Ամբողջ ժողովուրդ մը պիտի մեռնի։
Ով Տէր, դուն որ կը բռնես ձեռքը,
Որ խարազանով կը զարնէ մեզի,
Մի՛ լքեր Գերմանիան, մի լքեր որ
տիեզերքի սիրտը պարպուի իր
արիւնէն։
Նոյն « Հայր մեր »ը չի կրնար այլեւս
բարձրանալ դէպի քեզ,
Գերման սրտերէն։
Հեռո՛ւ մեզմէ այդ աղօթքը,
Քեզմէ արդարութիւն չենք խնդրեր,
Մի՞թէ պէտք չէր պաշտպանել մեզ։
Եւ դուն, ո՛վ Տէր, պիտի ուզե՞ս, այդ
պատճառով,
Անպատուել անմեղ ժողովուրդ մը։

ՇԱԽԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (108)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

...

ԺԱ.

ԹԷ ԻՆՉ Կ'ԸՆԷ ԻՄԱՆՈՒՍ

Մինչդեռ Մարքիզը խրամատով եւ աշտարակով կեր բաղուէր, Իմանուս կամուրջով կը դրաղէր։

...

համար։

*** Գերմանեւխորհրդային դաշինքին ստորագրութենէն ի վեր, Մարսէլ Քաշէն խմբագրական չի գրեր « Իւմանիթէ »ի մէջ։ Առաջ խմբագիրն ալ անհետացած է, եւ խմբագրականները կը ստորագրէ երրորդական խմբագիր մը, Տարնառ։

«Փոփիւլէր», ընկերվարական օրկանը, վերապահութեամբ կը հաղորդէ թէ ծանր պառակտումներ ծագած են համայնավար կուսակցութեան մէջ եւ թէ կարեւոր դէմքեր հրաժարած են։

*** Ոստիկանութիւնը գրաւեց նաեւ բոլշեւիկեան չաբաթաթերթ մը, « La Voix du Midi », որ անհնազանդութեան կը հրաւիրէր զինուորները։ Ոստիկաններ տպարան երթալով անմիջապէս գրաւեցին բոլոր թիւերը։

Զինակցութեան դաշինք Անգլիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ

Անգլիական կառավարութիւնը արտակարգ լիազօրութիւններ առանալէ անմիջապէս վերջը կարեւոր ձեռնարկ մը եւս կատարեց, զինակցութեան դաշնագիր մը ստորագրելով Լեհաստանի հետ։

Առաջին յօդուածին տրամադրութեամբ, եթէ կողմերէն մէկը պատերազմի բռնուի եւրոպական պետութեան մը հետ, այս վերջինին յարձակման հետեւանքով, միւս կողմը անմիջապէս օգնութեան պիտի հասնի։ Երկրորդ յօդուածով, այս տրամադրութիւնները գործադրելի են նաեւ այն պարագային երբ եւրոպական պետութեան մը որեւէ գործողութիւնը բացորոշապէս, ուղղակի կամ անուղղակի կը սպառնայ կողմերէն մէկուն անկախութեան եւ վտանգուած կողմը կենսական կը նկատէ դիմադրել զինու զօրութեամբ։

Երրորդ յօդուածով, եթէ եւրոպական պետութիւն մը ուզէ խախտել կողմերէն մէկուն անկախութիւնը՝ տնտեսական կամ ուրիշ տեսակ թափանցումով, երկու կողմերը փոխադարձաբար պիտի օգնեն իրարու, դիմադրելու համար այդպիսի փորձերու։ Եթէ նոյն պետութիւնը այն ատեն թշնամութեան դիմէ, պիտի գործադրուին Ա. յօդուածին տրամադրութիւնները։

Մնացեալ յօդուածները կը վերաբերին դաշնագրին գործադրութեան եղանակներուն։

Ինչպէս կ'երեւայ, դաշնագիրը գործադրելի պիտի համարուի, եթէ, օրինակ, Հիթլէր գրաւէ Լիթուանիան եւ եթէ համոզուած գտնուայ թէ այդ գրաւումը կը սպառնայ Լեհաստանի անկախութեան։

Դաշնագրին տրամադրութեամբ, եթէ պատերազմ ծագի նախատեսուած պարագաներուն մէջ, Անգլիա եւ Լեհաստան զինադադար պիտի կրնան կնքել միայն փոխադարձ հաւանութեամբ։

Դաշնագիրը կնքուած է հինգ տարուան համար, եւ ի զօրու պիտի մնայ, եթէ կողմերէն մէկը չեղեալ չնկատէ զայն, վեց ամիս առաջ։

Զինուորական պատրաստութիւններ

Իտալիա երկու զօրագունդ եւս դրօշի տակ պիտի առնէ Սեպտ. 3ին, «իրրեւ զգուշական միջոց»։ Այն ատեն կազմ եւ պատրաստ պիտի ունենայ 1 միլիոն 500.000 զինուոր։ Մասնաճիւղերը եւ Փաշական պահակներն ալ հաշուելով, ամբողջ թիւը կ'ըլլայ 1.750.000։ Իսկ եթէ նաւազներն ալ հաշուենք, համագումարը կ'ըլլայ 1.850.000։

Պելժիա եւս արտակարգ միջոցներ ձեռք առաւ, զօրացնելու համար ազգ. պաշտպանութիւնը։ Բոլոր արձակուրդները ջնջուեցան։

Զուիցերիոյ մէջ զէնքի տակ առնուեցան երկու զօրագունդ եւս։

Անգլիա, Ֆրանսա եւ Գերմանիա իրենց պատրաստութիւնները կը շարունակեն նոյն թափով։

Փարիզի մէջ արդէն միջոցներ ձեռք առնուած են, յոյները ծածկելու, կազմակերպել զինակներ բաժնելու եւ ուրիշ զգուշութիւններ փութացնելու համար։ Քաղաքը հանդարտ է։ Սրբուեցան փակել թանգարանները եւ պրադաբարանները, սկսելով Լուվրէն։

Զանազան լուրեր օրուան ցանցառի մասին

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ մեկնեցան, համաձայն իրենց կառավարութեանց հրամանին։ Վարշաւիոյ փափկութեամբ հասկցուցած է թէ այլ եւս անիմաստ է իրենց ներկայութիւնը։ Անգլիոյ դէմ ցոյցեր կատարուեցան Մոսկուայի մէջ։

Փ. ՄՈԼՈԹՈՎ, Խ. Միութեան վարչապետ, Պերլին պիտի այցելէ մօտերս, աւելի ամրացնելու համար երկու երկիրներուն բարեկամութիւնը։

ԼԵՀՏԱԿԱՆ նախարարութիւնը կը յիշեցնէ թէ պէտք չի տեսներ Մորաթորիոմ հաստատելու կամ ի պահ տրուած գումարներու վերատացման մասին սահմանափակում հաստատելու։

ԹՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ հասաւ Լոնտոն, զինուորական խորհրդակցութիւններ կատարելու համար։ Հաւանական է որ արտակարգ նիստի հրաւիրուի Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովը։

ՅՈՒԶՈՒՄՆԱԼԻՑ ՆԻՍՏ մը ունեցաւ Երեսփ. Ժողովին արտաքին գործերու յանձնախումբը։ Օրակարգի խնդիրն էր գերմանեւխորհրդային դաշինքը։ Զոյս բոլշեւիկ երեսփոխանները փորձեցին պաշտպանել զայն, իբրեւ նպաստ մը խաղաղութեան, բայց չարաչար պարտուեցան, իրենց դէմ ունենալով նաեւ ընկերվարականները։ Քուէարկուած բանաձեւը կ'ըսէ թէ Մոսկուայի դաշնագիրը հակառակ է Ֆրանքեւխորհրդային դաշինքին յանձնառութեանց, կը ձաղկէ գաղտնի դիւանագիտութեամբ կնքուած այդ համաձայնագիրը ու կ'եզրակացնէ թէ դաշնագիրը հոչ թէ կը փարատէ, այլ կը ծանրացնէ պատերազմի վտանգը »։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ պաշտօնապէս հաղորդեց Մոսկուայի չինական դեսպանին թէ այլեւս չի ճանչնար իր հանգամանքը։ Դեսպանատան դիւանաթուղթերը գերմանական դեսպանատան պիտի յանձնուին։ — Բաղմաթիւ Ջեխեր ձերբակալուեցան Խ. Միութեան մէջ, դժգոհութիւն յայտնած ըլլալով

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ անհապաղօրէն կը հեռանան Գերմանիայէն։ Փարիզի անգլիական հպատակներն ալ իրենց երկիրը կը վերադառնան։

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը բողոքեց գերմանեւխորհրդային դաշնագրին դէմ Ռուսիոյ պատասխանատւութիւն չըրկել Նիւբրնպէրկի հիթլէրական համագումարին։ Գերմանիա հաստատուած ճափոնցիները ետ կանչուեցան.

Ֆրանսուհիներու քարոզչական գրասենեակը ամէն տեսակ յանձնառուներ (կամաւոր ծառայութիւններ) կ'ընդունի ազգ. պաշտպանութեան համար, մասնաւորապէս կրաւորական պաշտպանութեան մէջ։Իր գրասենեակները բաց են ժամը 2էն 3

Սեղանաւորական հրապարակն ալ ժամը ժամին կ'ազդուի օրուան տագնապէն։ Անգլիոյ դրամատունը 2էն 4 առ հարիւրի բարձրացուց զեղչի սակը։ Տոլարը, որ կը տատանէր 37ի վրայ, առջի օր մէկ անգամէն բարձրացաւ 40.25ի։ Միջոցներ ձեռք առնուած են անգլիականը եւ Ֆրանքը ամուր պահելու համար։

Խ. Միութեան Գերագոյն խորհուրդը նիստի հրաւիրուեցաւ օգոստոս 28ին։ Չորրորդ արտակարգ նիստն է այս։ Անշուշտ օրակարգի առաջին հարցն է Գերմանիոյ հետ կնքուած դաշնագրին վաւերացումը։

Ամերիկեան « Փաչֆինտր Բոզվէլթ » շոգենաւը որ Հավր հասած էր երէկ եւ իրիկունը Համպուրկ պիտի երթար, ուղղակի Նիւ Եորք վերադարձաւ շարաթ գիշեր, այսինքն որոշուած թուականէն հինգ օր առաջ։ Հարիւր յաւելուածական անկողիններ պատրաստուած էին, ճամբորդները տեղաւորելու համար։

Տէսինի ծանօթագրութեան Բ. ցանկը

Դոկթ. Յակոբեան 100 Ֆր., Միհրան Յակոբեան 50 Ֆր., Միհրան Պապազեան 50 Ֆր. Արմենակ Բագրատեան, Հայկանուշ Թաշճեան, Յովհաննէս Պօյաճեան 25ական Ֆր., Վահան Հախվերտեան, Օննիկ Աղաւալեան, Սուրէն Տարոնեան, Վաչէ Փոլատեան, Յակոբ Պալապանեան, Յովհաննէս Ճարգարեան, Մանուկ Գրիգորեան 20ական Ֆր., Փօքրիկ Կարապետեան 30 Ֆր., Աբրահամ Սալաչաչեան, Ռաֆայէլ Զօրեան 15ական Ֆր., Օհան Քէճէճեան, Պետրոս Վարդանեան, Յովսէփ Ալպանեան, Հայկ Մամուլեան, Հրանտ Գազանճեան, Պետրոս Տիրանեան, Միհրան Մերկերեան, Ստեփան Հէքիմեան, Նուպար Յակոբեան, Վահան Չօնիկեան, Խաչիկ Սիրապեան, Յակոբ Ալեքսանեան, Հայկ Դէօրզեան, Վաղարշակ Եափուճեան, Մանուկ Համբարձումեան, Օհաննէս Լէյլէկեան, Բենիկ Գարագաշեան, Օհան Զուլումեան, Տիկ. Զուլումեան, Յակոբ Պալապանեան, Յովսէփ Պետրոսեան, Սարգիս Ղազարեան, Վարդան Փանոսեան 10ական Ֆր., Դէօրք Օհաննեան M. Montauge, Sopig Cristof 5ական Ֆր. Գումար 700 Ֆր. (Տես Ա. էջ)

ԽՄԲ. Տէսինէն նախապէս գրկած էին 3013 ֆրանք (տես Յառաջ 10 Օգոստ.)։ Երկու ցանկ. գումարը կ'ըլլայ 3713 ֆրանք։

Մարսէյլ Պույվառ Օգտոյի Էնիստ տէ Մի.ոիէի փողոցին մէջ հաւաքուած

Հրանտ Սարաֆեան, Վարդան Ղարիպեան, Յակոբ Ղարիպեան 50ական Ֆր., Ծիվան Ղարիպեան 65 Ֆր., Յարութիւն Ղարիպեան, Մարսէյի սեւամորթ Քասիր, Արմենակ Փափազեան 25ական Ֆր., Կիրակոս Սարգիսեան 30 Ֆր., Դէօրք Փօլաճեան, Լեւոն Դարբինեան, 20ական Ֆր., Նազար Զատիկեան 15 Ֆր., Միհրան Կարապետեան 14 Ֆր., Արէլ Ղարիպեան, Մովսէս Զարիֆեան, Յակոբ Քէչէճեան, Ներսէս Տէրտէրեան, Միհրան Մինասեան, Կարապետ Պօյաճեան, Յարութիւն Մարբինեան, Կիւլպէնկ Մաքէնեան 10ական Ֆր., Օր. Նուրիձա Ղարիպեան, Սամուէլ Զարուկեան, Յակոբ Յարութիւնեան 5ական Ֆր., Շուշան Կիւլեան (ծեր) 1 Ֆր.։ Գումար 485 ֆրանք։ (Տես Ա. էջ)։

Ալի Իսլի-Փոնիէի հանգանակութիւնը

Գաբրիէլեան եղբարք 100, Հայր եւ որդի Մատոյեան 50, Հ. Նաթանեան 50, Հ. Կիւրճեան 25, Գ. Գորէսեան, Ե. Սարգիսեան 20ական, Բ. Մատոյեան 15, Գ. Գըզըրեան, Մ. Սէրխոշեան, Մ. Ընքապապեան, Գ. Սէրխոշեան, Ա. Անտոնեան, Յ. Թոփալեան, Ժ. Պիւլպիւլեան, Յ. Գրիգորեան, Հ. Տէլիպաշեան, Յ. Կարապետեան, Ե. Ուշաքեան, Յ. Քիւփէլեան, Գ. Քիւփէլեան, Ա. Աստուրեան, Ա. Իգաբաշեան, Յ. Սարգիսեան, Հ. Հայրապետեան 10ական, Յ. Հայրապետեան, Աւետիս, Գ. Էյվազեան, Բ. Տէրտէրեան, Ա. Եղիեան 5ական։ Գումար 475 ֆրանք։ (Տես Ա. էջ)։

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

Դերասանական դասերու համար կը բացուի Հոկտեմբեր 3ին երեկոյեան ժամը 8ին Շահրիկեան սրահին մէջ։

ՆԻՒԹԵՐ.— Հայ թատրոնի պատմութիւնը, գիմայարդարում, շարժուձեւ, արտասանութիւն, ձեւ եւլն։

Պայմաններու համար դիմել մինչեւ Սեպտեմբեր 25 գեղասան Յ. Ղազարեանի, 321 Chemin St. Julien, Marseille.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՊՈՉԵՄԱԿԱՆՔ

(Քերթուածներ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՑՈՒՐԵԱՆ

Հեղինակին անտիպ քերթուածներուն երկրորդ եւ վերջին հատորը, գեղարուեստական տպագրութեամբ։

Գին՝ Ֆրանսա 20 Ֆր.
Արտասահման 25 Ֆր.

Նոյն հեղինակէն ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ (սպառելու մօտ)

Գին՝ Ֆրանսա 40 Ֆր
Արտասահման 50 Ֆր.

Դիմել հեղինակին.

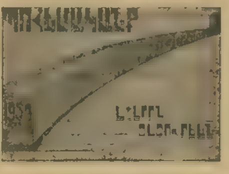

17. Rue Dameame, PARIS

ՆԱՒԱԿԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

	33—35 օգոստ.
Կարապետ, Ա. Կար.	75
Կ. ... Ա. Մ...	75
Լա Սրոթ... Գոր.	100
Շայէր, Մ Մ. Ն.	50
Արժանթէօյ, Խայ.	40

ՄԱՀՈՒՆ Է

«Հայրենիք»ը ամսագրի լոյս կը գրվածուն, առաջին թիւէն մինչեւ այս տարուան հոկտեմբերի թիւը, ընդամէնը 204 թիւ, մէկ մասը կազմուած եւ խնամքով պահուած։ Պայմաններու մասին գրել նամակով «Յառաջ»ի խմբագրութեան, յանձնելի Ծ.Ն.։

Le Gerant : H. STEPHAN
Imprimerie A-DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame .. Paris (13)

ՊԱՇՏՕՆ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Փորձառու լուսանկարիչ մը, Մարսէյլիոյ լաւագոյն կամ Ֆրանսայի որեւէ քաղաքի հայկական գաղութներուն մէջ։ Յափշտակ օրինագծերու՝ նարպայն մեթոտով կարուձեւ պիտի ուսուցանի մասնաւոր դասերով։ Դիմել Ա. Քէօսէեանի (Photo Rex), 11 Place jules Guesde. Marseille.

ՄՕՏ ՕՐԷՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

Ա. ԹԻՐՋԻՊԱՇԵԱՆԻ

նոր երկասիրութիւնը

ՆՈՒՊԱՐ

Ձեռք եւ ստուար հատոր մը՝ որ Ազգ. Պատուիրակութեան եւ Բարեգործականի դիմերով պատմուածքներու շարք մըն է Մեծ Հայուն անուանին, գործին եւ անձին շուրջը, կենդանի ֆիլմ մը, ուր կը պատկերանան ժամանակակից (910—930) բոլոր կարեւոր անցքերը եւ անձերը։

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) — R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e) (ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

Téléphone : GOBelins 15-78
Chèque Postal Paris 1678-63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 Ֆր.
Եւրոպա եւ Խաղաղ.	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ՕԳՈՍՏՈՍ
MARDI 29 Août 1939

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4130

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԱՆԳԼԻԱ ԱՆԸՆԴՈՒՆԵԼԻ ԿԸ ԳՏՆԷ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

ՊԵՐԼԻՆԻ ԱՆԳԼ. ԴԵՍՊԱՆԸ ՆՈՐ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐ ՏԱՐԱՒ ՕԴԱՆԱՒՈՎ

ՀԻԹԼԷՐ ՄԵՐԺԵՑ ՏԱԼԱՏԻԷԻ ԱՌԱՋԱՐԿԸ — ՈՒՂՂԱԿԻ ԲԱՆԱԿՑԻԼ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ

Մուսոլինի պիտի կրնա՞յ փրկել խաղաղութիւնը

Արագ ակնարկ մը՝ կիրակի օրէն մինչեւ երէկ անցած - դարձածի վրայ.—

Ինչպէս հաղորդած էինք, Լեհաստանի հանրապետութեան նախագահը ընդունած ըլլալով նախագահ Ռուզվէլթի առաջարկը, այս վերջինը երկրորդ նամակ մը ուղղեց Հիթլէրի։ Այդ հեռագրին մէջ, Պ. Ռուզվէլթ հաղորդելով Լեհաստանի պատասխանը, որ կ'ընդունի ուղղակի բանակցութիւններով լուծել վէճը, անգամ մը եւս կը թախանձէ որպէսզի Գերմանիոյ Առաջնորդը եւ իր կառավարութիւնը հաւանին խաղաղութեամբ կարգադրել խնդիրը, փրկելու համար անհամար մարդկային կեանքեր։ Ամբողջ աշխարհ կ'աղօթէ որ Գերմանիա եւս ընդունի այս առաջարկը։

Հիթլէր չպատասխանեց այս նոր կոչին։

Միեւնոյն օրը, Պերլինի անգլիական դեսպանը Լոնտոն գնաց օդանաւով, իր կառավարութեան հաղորդելու համար Հիթլէրի պայմանները։ Ոչ մէկ պաշտօնական տեղեկութիւն կը տրուէր այդ մասին, բայց կարգ մը թերթեր կը հաստատեն թէ Հիթլէր հետեւեալ պայմանները առաջարկած է.

1.— Անմիջապէս Գերմանիոյ յանձնել Տանցիկը եւ թոյլ տալ որ գերմանական ճամբայ մը շինուի Լեհական Նրբանցքին մէջէն։

2.— Գերմանիա ազատ պիտի ըլլայ ուղղակի բանակցելու Լեհաստանի հետ, իրենց միջեւ եղած բոլոր վէճերու կարգադրութեան համար։

3.— Մեծն Բրիտանիա պէտք է եթէ առնէ իր զինակցութիւնը Լեհաստանի հետ։

4.— Գերմանիա պատրաստ է խաղաղութեան դաշինք մը կնքելու Անգլիոյ հետ, 25 տարուան համար, իսկ Լեհաստանի հետ՝ 10 տարուան համար։

Դժուար է ըսել թէ ո'րքան վաւերական են այս պայմանները։ Բայց իրողութիւն է որ Անգլիա անընդունելի գտած է զանոնք, եւ հակառաջարկներ պիտի ներկայացնէ, իբրեւ հիմ բանակցութեանց։ Միեւնոյն ատեն Հիթլէր հասկցուցած էր թէ իր համբերութիւնը սպառած է։

Այդ հակառաջարկներու խմբագրութեան համար բրիտանական դահլիճը երկու նիստեր գումարեց կիրակի օր եւ երկուշաբթի։ Առաջին ժողովը տեւեց երեք ժամ։ Երէկ Պերլինի անգլիական դեսպանը այդ հակառաջարկները Գերմանիա տարաւ օդանաւով։ Այնպէս որ, խաղաղութեան ճակատագիրը կախում ունի Հիթլէրի տալիք պատասխանէն։ Բրիտանական խորհրդարանն ալ նիստի հրաւիրուեցաւ, վճռական որոշումներ տալու համար։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՆՈՐ ԱՌԱՋԱՐԿԸ

Ուրիշ վճռական փորձ մը կատարեց Ֆրանսայի վարչապետը, առաջարկելով որ Գերմանիա եւ Լեհաստան ուղղակի բանակցին։

Այս մասին հրատարակուած պաշտօնական ցնկոյցը կ'ըսէ.

— «Օգոստոս 25ին ժամը 5.30ին Պերլինի Ֆրանսական դեսպանը պատասխանելով հրաւէրի մը, ընդունուեցաւ առաջնորդ - վարչապետ Հիթլէրի կողմէ։ Գերմանիոյ վարչապետը խնդրեց մեր դեսպանէն Ֆրանսայի վարչապետին հաղորդել յայտարարութիւն մը։ Այս յայտարարութեամբ, Հիթլէր կը յայտնէր թէ այլեւս չի կրնար հանդուրժել Լեհաստանի կացութեան, եւ ցաւ կը յայտնէր որ գերմանական եւ ֆրանսական արիւն կրնայ հոսիլ, իբրեւ հետեւանք այն միջոցներուն զոր կրնայ ձեռք առնել, այդ կացութիւնը չքնելու համար։

Պ. Տալատիէ դեսպանին միջոցաւ տեղեկանալով այս յայտարարութեան, անմիջապէս Պ. Հիթլէրի յանձնել տուաւ հեռագիր մը, որով կը յիշեցնէր Ֆրանսայի խորունկ խաղաղասիրութիւնը, ինչպէս եւ հաւատարմութիւնը իր յանձնառութեանց, որոնք հրապարակաւ կնքուած են ուրիշ ազգերու հետ։ Կը յիշեցնէր նաեւ թէ ոչ մէկ Ֆրանսացի իրմէ աւելի ջանք թափած է սիրալիր յարաբերութիւններ եւ անկեղծ գործակցութիւն հաստատելու համար գերման եւ ֆրանսացի ժողովուրդներուն միջեւ, ի խնդիր Եւրոպայի խաղաղութեան։ Պ. Տալատիէ կ'երաշխաւորէր Լեհաստանի տրամադրութիւնները՝ հաշտարար միջոցներու դիմելու համար փոխադարձաբար։ Այս մասին կը շեշտէր թէ ոչ մէկ արատ տեղ մարդ կրնար հանդուրժել որ պատերազմ մը պայթի, առանց դնել կարգադրութեան նոր եւ ուղղակի փորձ մը կատարելու Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ։ Վարչապետը պատրաստակամութիւն կը յայտնէր ամէն ջանք թափելու, որպէսզի գլուխ հանուի այդպիսի փորձ մը։

Դեսպանը օգոստոս 26ին, կէս օրէն վերջը ընդունուեցաւ վարչապետ Հիթլէրի կողմէ որ պատասխանեց թէ չի կրնար ընդունիլ Պ. Տալատիէի թելադրած առաջարկը։ Այս բերանացի պատասխանը հաստատուեցաւ երէկ, գրաւոր պատկերացում մը որ վարչապետին յանձնուեցաւ Փարիզի գերմանական դեսպանատան գործակատարին կողմէ»։

Ուրեմն, այս կողմէն ալ անելի մը յանգած են բոլոր ձեռնարկները։

Գերմանիոյ պատերազմական պատրաստութիւնները

Մինչ այս մինչ այն, Գերմանիա կը շարունակէ ձեռք առնել պատերազմի յատուկ բոլոր միջոցները։ Արդէն իսկ տոմսեր (վէսիքա) հաստատուած են սնունդի, ածուխի, օճառի, հիւսուածեղէնի եւ կօշիկի համար։ (Մեծ պատերազմին ատեն այս դրութիւնը հաստատուեցաւ միայն 1916ին)։ Թանէնպէրկի ճակատամարտին տարեդարձի տօնակատարութենէն վերջը, յետաձգուեցաւ նաեւ Նիւրէնպէրկի կուսակցական համագումարը, որ տեղի պիտի ունենար յառաջիկայ կիրակի։ Ինչպէս Փարիզի մէջ Պ. Տալատիէ, նոյնպէս Պերլինի մէջ Հիթլէր գիշեր ցերեկ չի հեռանար իր պաշտօնատունէն, անընդհատ խորհրդակցելով իր զօրավարներուն եւ նախարարներուն հետ։ Երէկ գաղտնի նիստ մը հրաւիրած էր երեսփոխանները։

Հիթլէր եւ Մուսոլինի անդադար կը խորհրդակցին հեռաձայնով։ Շատ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ազգ. պաշտպանութեան նախարարութիւնը պահեստիներու երեք զօրաշարքեր եւս զէնքի տակ առաւ շաբաթ օր,— անոնք որոնց տետրակներուն վրայ նշանակուած են 1, 5 եւ 6 թիւերը։ Պատերու վրայ յայտարարութիւններ փակցուած էին իրիկուան ժամը 4ին։

Ինչպէս կը յիշուի, նախապէս դրօշի տակ առնուած էին անոնք որոնց տետրակները կը կրեն 3, 4 եւ 2 թիւերը։

*** Պաշտօնաթերթը շաբաթ առաւ հրատարակեց հրամանագիր մը որ կը բաղկանայ միայն մէկ յօդուածէ եւ որ կը ծանուցանէ թէ բանակարգութիւնը սկսած է ամբողջ երկրին մէջ։

Ուրիշ հրամանագիր մը կ'արգիլէ օգանաւերու թռիչքը Ֆրանսայի գաւառներուն, Ալժերիոյ, Թունուզի եւ Մարոքի մէջ։

*** Շատ մը քաղաքապետութիւններ Սէնի նահանգապետին դիմելով, խնդրեցին անհրաժեշտ հրահանգները հաղորդել ուսուցիչներուն, որպէսզի կարելի ըլլայ արագօրէն եւ բարեկարգութեամբ կատարել դպրոցականներու մեկնումը։

Առողջապահական նախարարութիւնը շրջաբերական մը ուղղելով նահանգապետներուն, յանձնարարեց առ այժմ իրենց տեղերուն մէջ պահել Փարիզէն եւ ուրիշ բազմամարդ քաղաքներէ արձակուրդի գացած մանուկները։

*** Հանրային խնամատարութիւնը կը խնդրէ այն Ֆրանսացի եւ օտար վիրաբոյժներէն եւ բժիշկներէն որոնք ենթակայ չեն զօրակոչի, իրենց աջակցութիւնն ընծայել գրասենեակ, լեցնելու համար զօրակոչի ենթարկուած բժիշկներուն տեղը, հիւանդանոցներու մէջ։

*** Օգոստ. Ֆրանսահէներն ալ կ'արձանագրուին, իբրեւ օժանդակ ծառայելու համար։

** Տխուր մը ամայութիւն կը տիրէ Փարիզի փողոցներուն մէջ։ Բազմաթիւ պատուհաններ գոցուած են, խանութները պարպուած, անցուդարձերը կրճատուած, ինչ որ կը նշանակէ թէ շատերը զօրանոց կամ գաւառ գացած են։ Նոր հանրակառքերը, որոնք մեծ մասով շինուած են զինուորական փոխադրութեանց համար, պատահաբար կ'երեւան փողոցներու մէջ։ Հարիւրաւոր փողոցներու եւ հրապարակներու վրայ կապոյտ եւ աղօտ լոյսեր հաստատուած են նախկին լապտերներուն տեղ։ Ստորերկրեայ պատսպարաններուն դուռները բացուած են եւ ամէն օր կը քննուին, որ եւ է պահու լեցնելու համար։ Ցանկերուհիներ նպարեղէնի խանութները կը դիմեն, շաքար, սուրճ, պահածոյ ուտելիքներ եւն. ճարելու համար։ Սրճարաններն ալ նախկին ոգեւորութիւնը չեն ցուցներ։

** Ֆրանսա բնակող Հրեաները, Իտալացիները, Սպանիացիները, Լեհերը եւ Չեխերը հաւատարմութեան գիրեր կ'ուղղեն կառավարութեան, յանձնառելով ծառայել ֆրանսական բանակին մէջ, եթէ պատերազմ ծագի։ Մարսէյլի մէջ ֆրանսական հպատակ դարձած իտալացի ռազմիկներու հանրապետական դաշնակցութեան ներկայացուցիչը ձայնասփիւռ կոչ մը ուղղելով Իտալիոյ ժողովուրդին, յայտարարեց թէ «պարզելի խոյստակութիւն մը պիտի ըլլայ, եթէ Ֆրանսացիները եւ Իտալացիները կռուին իրարու դէմ»։ Լիոնի Իտալացիներու ժողովրդական Միութիւնը, որ աւելի քան 50,000 անդամ ունի, պաշտօնական գեկոյցով մը կը յայտարարէ թէ պատրաստ է կռուելու «Ֆրանսացի ժողովուրդին հետ, ո եւ է ֆաշական ուժի դէմ որ պատերազմ կը յարուցանէ»։

*** Ամերիկացի գնդապետ մը 10,000 կամաւորներ հաւաքած է Մ. Նահանգներուն մէջ, Ֆրանսայի օգնութեան հասնելու համար, պատերազմի պարագային։

բաթէն կիրակի չորս կարեւոր խօսակցութիւններ տեղի ունեցան։ Մեծ յոյսեր դրուած են Մուսոլինիի միջամտութեան վրայ, ինչպէս անցեալ սեպտեմբերին։ Իտալիոյ Առաջնորդը դեռ ամէն յոյս կորսուած չի նկատեր։ Կ'ըսուի թէ Անգլիա եւս կը ճնշէ Իտալիոյ վրայ, որպէսզի ելք մը գտնէ։ Զրոյց մը համաձայն, Լոնտոն գացած է իտալական նախորդ դեսպանը, Կրանտի։ Զրոյց կը հերքէ նաեւ թէ Գերմանիոյ արտաքին նախարարն ալ Անգլիա գացած է կամ պիտի երթայ։

Ամէն կողմէ թախանձագին կոչեր կ'ուղղուին Հիթլէրի, Մուսոլինիի եւ Լեհաստանի նախագահին։ Վերջին դիմումը կատարեց Բանատայի վարչապետը, յուսատու պատասխան մը առնելով Մուսոլինիէն։

Գերմանական կառավարութիւնը առանձին ծանուցագիրներ ուղղելով Հոլանտայի, Պելժիոյ, Լիւքսէնպուրկի եւ Զուիցերիոյ, յայտնեց թէ պատրաստ է յարգելու իրենց չէզոքութիւնը։

*** Լեհաստան կազմ եւ պատրաստ կը սպասէ ամէն անակնկալի։ Վարշաւայէն հեռացած են 300000 բնակիչներ։ Պաղարդել գիմակները անվճարաբար կուտան ժողովուրդին։ Մայրաքաղաքը գրեթէ ստորերկրեայ պատսպարաններ չունի եւ բնակիչները գլխաւորաբար պիտի ապաստանին 10,000 ժամաններու մէջ։

*** Քաղաքական շրջանակներու մէջ բարենշան կը համարուի որ իտալական մամուլը չափաւոր լեզու կը գործածէ այս միջոցին, անցնելով հանդերձ Իտալիոյ պահանջներուն վրայ։

*** Դիւանագիտական մեքենան անընդհատ կը բանի բոլոր մայրաքաղաքներուն մէջ։ Օրուան վարիչները ամէն ժամ այցելութիւններ կ'ընդունին։ Վարչապետը կիրակի օր ունկնդրութեան ընդունեց ատրապետը, զոր. Կամէլէն եւ նաւատորմին ընդհ. հրամանատարը, ծովակալ Տարլան։

ՆՈՐ ԲԱՑՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ԱՐՏԻՆԵՐՈՒՆ

(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ԽՄԲ.— Նորէն կը յիշեցնենք թէ անհրաժեշտ է փութացնել հաւաքուած կամ հաւաքելի գումարները, նկատի առնելով կացութեան ելեւէջները։

Երէկ 40,000 Ֆր. եւս փոխադրեցինք Պէյրութ, կաթող. ընդհ. փոխանորդ եւ Ազգ. Միութեան Կեդր. Հանգանակիչ յանձնաժողովի նախագահ Սարաճեան սրբ.ի։ Ուրեմն նախորդ առաքումին հետ (60,000 Ֆրանք) փոխադրած կ'ըլլանք համագումար հարիւր հազար Ֆրանք։

*** Պրիւսէլէն ընկեր Հ. Ադամեան 210 պելժ. ֆրանք հաւաքած է նեղ շրջանակի մը մէջ։ Կ'արձանագրենք, երբ ստանանք։

ՑԱՆԿ 34

Իսի լէ Մուլինոյի Դ. ցանկը (տես Դ. էջ)	1323
Տէրեւ տիկին Գ. Ամիրխանեանի ողջման վերատեւութեան առթիւ, անկէններէն հաւաքուած	70
Սուրէն Պապազեան	50
Գումար	1443
Կիրակի օրուան գումարը	101,486
Ընդհ. գումար	102,929

Վերջին պահուն Կըընոպլէն հասած նամակէ մը կը տեղեկանանք թէ 1300 Ֆրանք հաւաքելով յանձներ են թղթատարին։

Ֆր. Կ. Խաչի օդափոխութեան կայանը

Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ օդափոխութեան կայանի Գ. խումբը, որ պիտի մեկնէր Սեպտ. 2ին, յետաձգուած է, օրուան տագնապին հետեւանքով։ Իսկ Բ. խումբի վերադարձի մասին կարգադրութիւններ պիտի ըլլան անյապաղ։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԹԵՐԹԵՐՈՒ ԴԱԴԱՐՈՒՄԸ

Շաբաթ առաւօտ հրատարակուած հրամանագիր - օրէնքին համաձայն, համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին պաշտօնաթերթը, «Իւմանիթէ» եւ իրիկուան թերթը, «Սը Սուառ», դադարման դատապարտուեցան, անորոշ պայմանաժամով։

Ինչպէս յայտնի է, ոստիկանութիւնը գրաւած էր երկու թերթերուն ուրբաթ եւ շաբաթ օրուան թիւերը, ներքին նախարարին հրամանով։ Ուրբաթ կէս օրէն վերջը «Սը Սուառ»ի թիւը եւ «Իւմանիթէ»ի գաւառական տպագրութիւնը գրաւելէ վերջ, ոստիկանական տեսուչը եւ իր գործակիցները քակել տուին շարուած էջերը, հալեցուցին կաղապարները եւ մինչեւ առաւօտեան ժամը 6 հսկեցին «Իւմանիթէ»ի տպարանին մէջ։ Այնպէս որ յաջորդ օրուան թիւը լոյս չտեսաւ։ Երեկոյ պաշտօնապէս հաղորդուեցաւ երկու թերթերուն թէ դադարման դատապարտուած են, ցնոր տնօրէնութիւն։

Ոստիկանութիւնը միեւնոյն ատեն խուզարկեց Վիլժիւիֆի եւ Իվրիի համայնավար թերթերուն խմբագրատուները («Լը Ֆառն Ռուժ» եւ «Թրավայլըր»)։

Երեսփ. ժողովին համայնավար խմբակցութիւնը որոշեց պատուիրակութիւն մը ղրկել վարչապետին եւ ներքին նախարարին, բողոքելու համար կուսակցութեան երկու օրկաններուն դադարման դէմ։ Վարչապետը մերժեց ընդունիլ պատուիրակութիւնը, յայտնելով թէ իր զբաղումները թոյլ չեն տար ընդունիլ կամ ժամադրութիւն նշանակել։ Պ. Մարսէլ Քաշէն ալ պատուիրակութեան մը գլուխն անցած ներկայացաւ ներքին նախարարին։ Պ. Սառօ պատասխանեց թէ չի կրնար ընդունիլ։

*** Մարսէյլի ոստիկանութիւնը գրաւեց համայնավար օրկանը, «Ռուժ - Միտի»։ Միեւնոյն ատեն ձերբակալուեցան երկու հոգի, երբ թռուցիկներ կը ցրուէին քաղաքին վրայ։ Լիլի եւ Վալէնսիէնի մէջ ալ (հիւսիս) ձերբակալուեցան ութ Ֆրանսացիներ, միեւնոյն յանցանքով։

Ոստիկանութիւնը արգիլեց համայնավար միթինկ մը Պուրկի մէջ, ուր պիտի խօսէր ընդհ. քարտուղարը, Թորէզ։ Արգիլուեցան նաեւ Քլամարի մէջ սարքուած ժողովները։

Սէն է Ուազի նահանգապետը արգիլեց բոլոր հրապարակային ժողովները, ցնոր տնօրէնութիւն։

*** Ոստիկանութիւնը գրաւեց Աքժանթէօյլի համայնավար թերթը, «Փրոկրէ», որուն խմբագրապետն է երեսփոխան Կապրիէլ Փէրի։

*** Ոստիկանութիւնը կիրակի օր ալ շարունակելով հետապնդումները եւ խուզարկութիւնները, գրաւեց Փարիզի, արուարձաններու եւ գաւառի միւս համայնավար թերթերը,— «Ավան Կարտ», «Բորէսփոնտանս Ինթէրնասիոնալ», Ալֆորվիլի «Ռէվէյլ»ը, Բոլոմպի «Լա Վուա Փոփիւլէր»ը եւն.։ «Իւմանիթէ» կիրակի օր փորձեց լոյս տեսնել փոքր ծաւալով եւ բազմագրութեամբ, սակայն ոստիկանութիւնը գրաւեց փոխադրողներուն եւ ցրուիչներուն ձեռքէն։

ՆՈՐ ՕՐԷՆՔ ՄԱՄՈՒԼԻ ՄԱՍԻՆ

Ահաւասիկ այն հրամանագիրը որ հրատարակուեցաւ շաբաթ առաւօտ եւ որ կը տրամադրէ գրաւել եւ դադրեցնել վտանգաւոր համարուած հրատարակութիւնները.—

ՅՕԴ. Ա.— Երբ 1938 յուլիս 11ի օրէնքով նախատեսուած անօրինութեանց գործադրութեան շրջանը սկսի (կազմակերպուած զինուորեալ ազգի) Փարիզի մէջ ոստիկանութեան վերատեսուչը, իսկ գաւառի մէջ նահանգապետները կրնան վարչական եղանակով գրաւել տալ որ եւ է թերթ եւ պարբերական կամ ոչ - պարբերական գրուածք որուն հրատարակութիւնը կը վնասէ ազգային պաշտպանութեան։

Միեւնոյն պարագային, ներքին նախարարութիւնը կրնայ հրամանագրով դադրեցնել որ եւ է թերթի կամ պարբերականի հրատարակութիւնը։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴՍ ՄԵՐ ՈՐԲԱՆՈՑԻՆ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Իրիկուն, տանտուհին եւ ծաղիկներ բոյրերով օծուն։

Արարատեան հրապարակը լեցուն է բազմութեամբ։ Ծանօթներ ունիմ ա-նոնց մէջ։

— Սիմո՛ն, կ'ըսեմ, կարճլիկ ու ա-բեւախորով երիտասարդի մը, դո՞հ ես այս աւանին կեանքէն։

Կը խնդայ իբրեւ պատասխան։

— Ի՞նչպէս գոհ չըլլայ, կը միջա-մտէ պետը, որբանոցին խնայողու-թեան անուակին մէջ ան է արդէն կարեւոր գումարի մը։ Այս տարի ա-մուսնացաւ, միր հարսնուկ մը ունի։

— Կը յիշե՞ս, կ'ըսեմ իրեն, աղա-բակներէն փախելով Փարիզ եկած էիր, գրպանդ սանթիմ մը չկար։ Ծո-լորիան ճաշարանին մօտիկ, պանդո-կի մը մէջ Ջոմը վարձած էր սենեակ մը, ուր գիշերելու կը ղրկէինք աղա-բակներէն փախած որբերը։ Ի՞նչ նե-ղութիւններ քաշեցինք...

— Պարո՛ն, կը պատասխանէ Սի-մոն, ի՞նչպէս կարելի էր չփախչիլ այն ագարակներէն, ուր գերիներ է-ինք։ Այս ագարակը մե՛ր ագարակն է, այստեղ հանոյք է աշխատանքը, ո՛ր-քան ալ տաժանելի ըլլայ։

— Պարո՛ն, կ'ըսէ ու կը մօտենայ ե-րիտասարդ մը, ճանչցա՞ք զիս։ Ես այն որբն եմ, որ ձեզ կ'առաջնորդէի Փրանսական ագարակներուն մէջ, երբ գաղտնի թուր եկած էիք՝ իրենց բերնէն լսելու համար գանգատները։

Եւ այսպէս կուգան ծանօթանալ բո-լորը։ Քաջալանջ երիտասարդներ, ընդհանրապէս կարճլիկ բայց ջլա-պինդ։

Գետը կը յայտարարէ թէ բացուած է հանդէսը։

Երգ, արտասանութիւն եւ պար։ Նախ փոքրիկ զպրոցականներն են, որ կուգան հրապարակ։ Ցեղոյ մեծերը, աշխատաւոր երիտասարդութիւնը։

Սպիտ օր մը թերեւս առիթ ունե-նամ նկարագրելու անոնց խաղի, ըղ-բօսանքի, գեղարուեստական արտա-յայտութեանց նորութիւնները։ Այ-սօր ճառ մը միայն, ճառը զոր խօսե-ցաւ պետը, իբրեւ զեկոյց կամ իբրեւ դաս, ուղղուած՝ մեր մեծերուն.

— Մենք հիմնեցինք այս որբանո-ցը, օրինակ մը տալու համար այն կեանքէն, զոր պէտք է ստեղծել հայ ժողովուրդին համար, հայրենիքէն դուրս։ Որբանոցին կազմակերպիչնե-րը համոզուած են թէ կարելի չէ գա-ղութ ապրեցնել ժամ ու ժանկապար-տէզ հիմնելով։ Արդի ժամանակնե-րուն մէջ, որոնք բոլորովին տարբեր ոգի մը կ'արտայայտեն, զուր փորձ է հայ գաղութները փրկել հայերէն լեզ-ուի դասերով եւ եկեղեցական ժա-մերգութիւններով։ Անհրաժեշտ է ըն-տեղծել նուիրական կեանք տնտեսա-կան հիմերու վրայ դրուած։

Մեր որբանոցը, երեսուն տնուոր պզտիկ հանրապետութիւն մը, աշխա-տած է ստեղծել հաւաքական այդ կեանքը հաւաքական տնտեսութեան սկզբունքներով։ Անհատական սեփա-կանութիւն չունինք, որովհետեւ ան-հատական սեփականութիւնը կ'ենթա-դրէ մանրավաճառի ոգի (չարչի) եւ կը փնտէ ազգային դատի ցանկու-թիւններուն։ Վաղը, հայրենիքի կո-չին պատասխանելով, երբ որոշուի քանդել որբանոցը, իւրաքանչիւրս սովորուած ենք մեկնիլ Հայաստան, բայց մանրավաճառը կամ մենատ-տեղը, որ անկախ է իր գործին մէջ, դատարկ կը մնայ։

Որբանոցը ունի իր սահմանադրու-թիւնը,— պետը կ'ընտրուի երկամ-եայ ժողովներու մէջ, որբանոցին նիւ-թական ու բարոյական զեկոյցները կը կարդացուին տարեկան ժողովներուն մէջ, աշխատանքի ծրագիրները՝ մի-ամսեայ ժողովներու մէջ։ Տարեկան ժողովներու մէջ կը ճշդուի որբանոցի անդամ աշխատաւորներուն չահը՝ ըստ հասոյթին քաղուած։

Իւրաքանչիւր անդամ-աշխատաւոր որբանոցին կը մասնակցի 5.000 Ֆր. բաժնով։

Որբանոցը պարզ չահակցական ըն-կերութիւն մը չէ, ան կը փորձէ կա-տարել նոր յեղափոխութիւն մը ըն-կերային, մտաւորական եւ ազգային գետնի վրայ։

Որբանոցի անդամ մը պարտաւոր է ամուսնանալ իր անդամակցութենէն առաւելագոյն մէկ տարի վերջ։ Ընդ-հանուր հասոյթէն իր բաժինը կը ճըշ-դուի նկատի առնելով ոչ միայն աշ-խատանքի իր օրերը, այլ եւ կին ու զաւակ ունենալը։ Զաւակները որոշ չափով հեռու կը պահուին իրենց ծը-նողքներէն, սրբագրելու համար կարգ մը վնասակար ազդեցութիւններ,— հայ մայրերու համար զաւակը դար-ձած է խաղալիկ, ասպանք եւ քիչ մը ամէն բան։ Հեռացնելով զաւակը մօր-մէն, մենք կ'աշխատինք առողջ պահել զայն, մոռցնել հին ունակութիւնները, վարժեցնել հաւաքական կեանքի, նա-խապէրուած նմանութեան եւ կարգա-պահութեան բարեկ նկարագիրը։ Մեր կրթական տեսակէտները եւս տարբեր են դուրսի տեսակէտներէն,— Նախ դէմ ենք դասագրքերուն, որոնք կը զարգացնեն միայն աչքի ծոյլ յիշո-ղութիւնը (մանուկը կը կարդայ եւ գոց կ'ընէ՝ առանց հասկնալու), ընդ-հակառակն պէտք է զարգացնել ա-կանջի յիշողութիւնը, որ միր եւ ըս-տեղծագործ կարողութիւն մըն է, կապուած տրամաբանութեան հետ։ Ուսուցիչը կ'աշխատի զարգացնել հարցասիրութիւնը եւ դիտելու կարո-ղութիւնը երեխաներուն չարադրու-թեանց դասերով,— հին դպրոցներու մէջ՝ չարադրելու, խօսք հիւսելու վարժութիւնը կը կատարուի գրելու փորձերով։ Ընդհակառակն, չարա-դրութեան դասը ամէնէն առաջ դաս մըն է դիտելու եւ յեղուն արտայայ-տութեան։ Այդ նպատակով՝ մեր ու-սուցիչը կ'առնէ նկար մը, կուտայ մանուկին ձեռքը եւ կը պեղէ անոր մտաւորական կարողութիւններու գաղտը,— ի՞նչ կը տեսնես, ծառին ո՞ր կողմը կ'իյնայ հիւսիսը, օրուան ո՞ր ժամը կը ներկայացնէ այս նկա-րը։ Նկար կարդալ (աշխարհ նկար մըն է արդէն) կը նշանակէ ճանչնալ ի-րերու թաքուն երեսները եւ չարա-հիւսել տպաւորութիւնները։ Այսպէս մանուկը կը զարգացնէ իր մտքին արթնութիւնը։

Զարգացման աշխատաւորութեան մը-տաւորական ու ֆիզիքական պատ-րաստութիւնը եւս մաս կը կազմէ մեր ծրագրին,— կիրակնօրեայ զինուորա-կան ու մարմնակրթական մարզանք-ներէն զատ՝ ընկերաբանական, գի-տական, դաստիարակչական բանախօ-սութիւններ կ'ընենք բարձրախօսով՝ ալիւսաւորի ժամանակ, իսկ բոլէն՝ հանգիստի պահուն։

Քանի մը խօսք եւս ձեռնարկին մա-սին իբրեւ պատմական իրողութիւն։ Առաջին ձեռնարկը չէ այս՝ մեր պատ-մութեան մէջ, բայց ունի իր նորու-թիւնը։ Վանքերու կատարած մշա-կութային դերէն վերջ, որ այլեւս չի կրնար կրկնուիլ, անհրաժեշտ է ամ-բողջ դիւղատնտեսական մխաքանու-թեան, որ մշակոյթի պահպանումը կը դնէ տնտեսական պայմաններու ա-պահովութեան մէջ։ Մենք նպատակ ունինք որբանոցի հրաւիրել խումբ մը հայ գրողներ, որպէսզի նստին եւ ըս-տեղծագործեն։ Հայ գրողը լուսանը-կարիչ մը եղած է, բայց ոչ ստեղծա-գործ մը, ան չէ կրցած հիմնել հոգե-կան յեղաշրջումի տեսիլներ, ընկե-րային ու մտաւորական նոր կեանքի հորիզոններ, ոչ թէ անոր համար որ ծոյլ է իր երեւակայութիւնը, այլ ա-նոր համար որ կը տառապի տնտեսա-կան մտահոգութիւններով։ Մենք կ'ուզենք հայ գրողին տալ ինքնամ-փոփոխումի պահ մը, որպէսզի պեղէ իր տաղանդին դաշտը եւ նկարէ նոր աշ-խարհի նոր հորիզոններ։

Ֆրանսական կառավարութիւնը, մեղուելով իր հողային քաղաքականու-թենէն, որոշ օժանդակութիւն ցոյց տուաւ մեզի եւ կը խոստանայ տալ ա-ւելին, մինչ Բարեգործականը կամ Ը-բուսաղէմի վանքը, որոնք դժբախ-տաբար հիմնարկութիւններ են, մեր ժամանակներուն հետ բոլորովին ան-հաղորդ, կայր կը ձեւանան հանդէպ մեր արդիական աշխատանքներուն։ Շատ բան կայ ըսելիք այդ հիմնար-կութեանց կատարած վնասին մասին, բայց մեր տեսակէտն այն է թէ մա-մավաճառութիւն է փորձել ժամանա-կի կշռոյթին մէջ դնել զանոնք.— Ե-րիտասարդական ամէն ձեռնարկ պէտք է այնքան հեռու մնայ այդ հիմ-նարկութիւններէն, որքան անհաշտ է իր տեսակէտներով։ Տասը տարի վերջ, ուզեն չուզեն՝ պիտի դիմեն մեր դիմութեան։

Բայց երիտասարդութիւնը, այն սերունդը որ տալորուած է արդիա-կան եւ յեղափոխական գաղափարնե-րով, պիտի գիտնայ պատժել իրենց յիշատակը անոր համար, որ չգիտցան օգտագործել հայկական դրամա-գլուխները՝ ցանոնք կողպելով սողին։

Պիտի պատժուի յիշատակը նաեւ ա-նոնց, որոնք չգիտցան վարել մեր գաղթային հոսանքները։ Ձեմ ուզեր խօսիլ Փոքր Ասիոյ աղէտին յաջորդող գաղթային հոսանքը չկարենալ ուղ-րանցելի մէջ դնելուն ապիկարութեան մասին,— քաղաքական ահաւո՞ր ող-բայ,— որ հին պատմութիւն է այլեւս։ Բայց ի՞նչպէս չդատապարտել ա-նոնք, որ տակաւին այսօր կը չարու-նակեն նոյն մեղապարտ գործունէու-թիւնը՝ Սանճաքի գաղթը վերածելով նոր գաղթականներու ապրանք հայթայթելու պատմութեան։ Ըլլայ Բարեգործականի եւ կամ ըլլայ կաթողիկոսարանի համար, գաղթա-կայաննե՞ր պէտք են անշուշտ, որ-պէսզի..

Ու մինչ պետը կը խօսի այսպէս արձակ թափով լեզուով մը, մտա-ները ուժգնօրէն կը սեղմուին ափիս մէջ։

Աւարտած է հանդէսը։ Սերգի մը վերջին վանկերը կ'երթան կորսուիլ վրաններուն տակ, ուր կը գիշերեն աշխատաւորները։

Արարատեան հրապարակին վրայ կանգնած, կը դիտեմ լոյսերը որ կը վառին ու կը մարին, հեռուն, վրան-ներուն տակ։ Քնացէ՛ք, քնացէ՛ք, սիրելի երիտասարդներ, վաղուան պատմութեան չէնքին արժանաւոր ժառանգորդներ, քնացէ՛ք։

Բայց ես ի՞նչպէս քնանամ հիմակ, երբ հոգիս կը յորդի պոռթկուն զգա-ցումներով

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԳԵՐՄԱՆԵԻՌՈՒՍ ԴԱՇԻՆՔԻՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԱՐԺԷՔԸ

ԽՄԲ.— Գ. Փիէռ Տոմինիք, «La Tribune des Nations»ի մէջ (24 Օգոստ.), խօսելով գերմանեւռուս ոչ-յարձակ-ման դաշինքի մասին, ի մէջ այլոց կ'ըսէ.—

Գերմանիոյ և Ռուսիոյ միջեւ՝ նախ առեւտրական համաձայնութիւն մը, ու յետոյ՝ ոչ-յարձակման դաշինք մը,— երկու որոտում՝ երկու օրուան մէջ։

Ի՞նչ կը նշանակէ ասիկա։ Պէ՞տք է խորհիլ թէ 1939ին կը վերանորոգուի Ռափալլոյի քաղաքականութիւնը։ Արդեօք ռազմախաղ մը չէ՞ ասիկա։ Այս նոր դէպքին առջեւ, դէպք մը որ ծանր է, անշուշտ, եւ որ անակնկալ մը եղած է ինչպէս Անգլիոյ եւ Ֆրան-սայի՝ նոյնպէս եւ Ճափոնի եւ Սպա-նիոյ համար, ի՞նչ պիտի ըլլայ արեւ-մտեան երկու պետութեանց դիրքը։

Նշանակելի առաջին կէտը այն է՝ որ Գերմանիա այլեւս օղակուած չէ։ Երէկ, Գերմանիա չէր կրնար պատե-րազմիլ, կամ՝ առնուազն չէր կրնար ընել երկար պատերազմ մը, որովհե-տեւ չատ չուտով պիտի սպառէր իր քարիւղը։ Հիմա իր տրամադրութեան տակ քարիւղ ունի։ Ու ոչ միայն քա-րիւղ, այլեւ ցորեն, եւ, ընդհանրա-պէս, նախնական նիւթերու եւ անդե-ղէնի առատութիւն մը։

Նշանակելի երկրորդ կէտը այն է, որ բանակցութիւնները սկսած են Ապրիլէն, կ'ըսեն։ Կարելի է։ Այս պայմաններուն մէջ, Ֆրանսա եւ Ան-գլիա տեղեակ պահուած չեն պետու-թեան մը կողմէ, զոր բարեկամ կը նկատէին, եւ որ կը կարծէին թէ կ'ու-զէ այդ բարեկամութիւնը վերածել դինակցութեան։ Ուրեմն, ոչ միայն բացայայտ դաղտնապահութիւն մը կայ, այլեւ դաւաճանութեան չատ նը-ման բան մը։

Երրորդ կէտը այն է, որ խնդիրը կը դառնայ Լեհաստանի չուրջ։ Զանա-զան աղբիւրներով մտածուած եմ թէ Ռուսիա 18րդ դարու ցարերուն աւան-դութեան կը հետեւի եւ կը ջանայ սի-րանալ Գալիթիկի իր նախկին նահանգ-ներուն, կամ՝ առ նուազն՝ ձեռք ձգել ղեկավարման ազդեցութիւն մը պալթեան պետութեանց վրայ։ Գալով Գերմա-նիոյ, անիկա երբեք հրաժարած չէ Լեհական Փոմերանիայէն, Փողնանիա-յէն եւ Վերին Շլեզիայէն։ Ըսուեցաւ թէ Գերմանիա եւ Ռուսիա փոխա-դարձ յանձնառութիւն ունին՝ եթէ ոչ Լեհաստանի իրական բաժանումը, այլ գոնէ գերմանական եւ ռուսական ազդեցութեանց գօտիներուն իրական սահմանագծումի մասին, յենեւալա-թիկ շրջանին մէջ։ Կը հաւաստիա-ցնեն, նոյնիսկ, թէ Մոսկուայի մեր դեսպանը Ֆրանսայի արտաքին նա-խարարութեան հաղորդած է գերմա-նեւռուս այս մտադրութիւնը։

..Կարելի էր մտածել թէ Գերմա-նիա ուզած է ատով ապահովել միայն բարոյական յաջողութիւն մը, թէ կ'ուզէր հակակշռել անգլեւֆրանսեւ-ռուս համաձայնութիւնը։ Բայց, նա-յելով գերմանական մամուլին՝ կը թուի թէ խնդիրը բոլորովին տարբեր է։ Արդարեւ, գերմանական մամուլը ոչ միայն բացորոշապէս կը խօսի լե-հական հողերուն դրաւման մասին, որոնք 1918էն առաջ գերմանական էին, այլեւ կը նախատեսէ այնքան կայծակնաթափ արչաւ մը, որ Անգ-լիոյ եւ Ֆրանսայի թոյլ պիտի չտար հակազդեցում մը փորձելու։

Մէկ խօսքով, կ'եզրակացնէ Գ. Փիէր Տոմինիք, գերմանեւռուս ուխտը, ե-թէ զայն պիտի նկատենք կարեւորա-գոյն դէպք մը՝ դիւանագիտական եւ բարոյական արժէքով, չի փոխեր գեր-մանական ցանկութիւններուն հիմնա-կան ուղին։

Գերմանիա կ'ուզէ ապահովել Եւ-րոպայի մէջ իր գերակայութիւնը.—

1. — Ոչնչելով Գոհեմիոյ հովիւին, որ ռազմագիտական կարեւորագոյն դիրք մըն է։

2. — Լեհաստանը հեռացնելով Պալ-թիկէն, զայն դնելու համար իր տրա-մադրութեան տակ։

3.— Տնտեսապէս եւ քաղաքական գետնի վրայ տիրապետելով Դանուբի երկայնքին։

Առաջին գործողութիւնը յաջողե-ցաւ 1938 սեպտեմբերէն մինչեւ 1939 մարտ։ Երկրորդը կը կատարուի հի-մա։ Անոր պիտի յաջորդէ երրորդը։

Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ռուսիա չկըր-ցան արգելք ըլլալ առաջինին։ Վրճ-ռա՞ծ են արգիլել երկրորդը։

Եւ եթէ երկրորդը եւս յաջողի, կը կարծե՞ն թէ պիտի կարենան արգիլել երրորդը

Ասիկա վաղուան գաղտնիքն է։

«Խաղաղութեան Համագումարը»

Սեպտեմբեր 3էն տեղի պիտի ունե-նայ գերման նացիներու տարեկան ...

համագումարը, Նիւրէմպէրկի մէջ։ Գերմանիոյ Առաջնորդը զայն կոչած է «խաղաղութեան համագու-մար»։

Կը յիշուի թէ 1933 սեպտեմբերին էր որ Ատոլֆ Հիթլէր, իշխանութեան եկած ըլլալով, որոշից իր կուսակցու-թեան համագումարները կատարել Նիւրէմպէրկի մէջ, որ Գերմանիոյ ա-մէնէն գեղատեսիլ քաղաքն է եւ յիշա-տակներով ամէնէն հարուստ։ 1933 օգոստոս 30ի իր ճառին մէջ, ան բսաւ թէ իր զաւնդերը առաջին անգամ Նիւ-րըմպէրկ եկած էին 1923 սեպտ. 2ին։

— «Կը խորհիմ թէ, չարունակեց ան՝ իր այդ ճառին մէջ, Գերմանիոյ մէջ Նիւրէմպէրկն է որ առաւելապէս արժանի է գերման չարժումի համա-գումարներուն վայրն ըլլալու։ Որոշե-ցի, որ ասկէ վերջը միշտ այստեղ ըլ-լան մեր համագումարները։ Այսպի-սով, մենք կ'ուզենք կապուիլ գեր-մանական մեծ անցեալին, եւ յայտա-րարել թէ՝ մեր չարժումը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ չարունակութիւնը ոչ միայն գերմանական մեծութեան, այլ եւ գերման արուեստին ու մշակոյ-թին։ Մենք կ'ուզենք յայտարարել նա-եւ թէ մեր չարժումը պէտք է ստեղ-ծէ իր սեփական աւանդութիւնները։ Նիւրէմպէրկը ամէնէն լաւ վայրն է ցուցադրութեանց համար չարժումի մը, որ իր դրօշին վրայ գրած է «Գերմանիան մերն է»։

Գերմանիան որքան կը մեծնայ, հա-մագումարին պատուիրակներուն եւ հրաւիրեալներուն թիւը նոյն համե-մատութեամբ կ'աւելնայ։ 1936ին 889.254 տոմսեր բաշխուած էին՝ գա-ղաղան հաւաքոյթներու համար։ 1937ին տոմսերուն թիւը բարձրացաւ մէկ միլիոն 294.518ի, ու հաւանական է որ այս անգամ աւելի մեծ թիւով քաղ-աքը բաժնուին։

1935ին, երբ պարտաւորիչ զինուո-րութիւնը վերահաստատուեցաւ, Ֆիւհրէր ամէն մէկ համագումարի տուաւ մէկ մէկ անուն՝ դանոնք անձն-րուն վրայ ազդելու համար։ 1934ի համագումարը «ազատութեան» հա-մագումար էր, 1936ինը՝ երբ Հռենո-սը գրաւուած էր՝ «պատւոյ» համա-գումար կոչուեցաւ, 1937ինը՝ «աշ-խատանքի», 1938ինը, Աւստրիոյ կց-ցումէն միջէ՝ «Մեծն Գերմանիո» համագումար»։

Այս տարուան համագումարը կը պատմէ պատուական պատրաստու-թիւններ, եւ կազմակերպիչ մարմինը իր աշխատանքերը սկսաւ յունուա-րին։ Մեծ սաղաւարտներ են չինուած կուսակցութեան անդամներուն եւ Ռայխսվէրի գունդերուն իբրեւ օթե-ւան։ Եօթ հազար պատուոյ հիւրեր ներկայ պիտի ըլլան՝ մասնաւորապէս Իտալիայէն, Հունգարիայէն եւ Ճա-փոնէն։ Ռիպպէնթրոփ, դիւանագի-տական ներկայացուցիչներուն համար չինել տուած է, քանի մը չարաթուան ընթացքին, «գիւղ» մը՝ 22 փայտա-շէն տուներով, որոնցմէ ամէն մէկը ունի 15 սենեակ՝ զոյգ մահճակալնե-րով։ Հոն չինուած է նաեւ ճաշարան մը, ուր կարելի պիտի ըլլայ սպասար-կել 1300 հոգիի՝ միեւնոյն պահուն։ Որպէսզի բնակիչները գիւղաւ պահեն իրենց առժամեայ բնակարանները տուներուն տուած են գերմանացի ծա-նօթ պետերուն անունները։ Հոն չի-նուած է նաեւ մանրանկար «արտաքին նախարարութիւն» մը։ Վիլհէլմշթրա-սի ամէն մէկ բաժանումը հոն պիտի ունենայ իր գրասենեակը, եւ Ռիպ-պէնթրոփ պիտի կարենայ, ի հարկին, աշխատցնել զանոնք։

Քանի մը օրեր մեզ կը բաժնեն խո-ցիններու այս մեծ համագումարէն, որ պիտի տեւէ տասը օր, եթէ, անշուշտ, որեւէ անակնկալ տակն ու վրայ չընէ ամէն բան...

*** Ժողովուրդի մը մաքին աւելի պէտք է գտնուին իր մէջ արտայայ-տուած անցեալ մաքերը, մանաւանդ կարեւոր ու կենսական հարցերու չուրջը դարձողները։ Հինը գիտնալ նորը գիւրաւ գտնելու կը ծառայէ, եւ չատ անգամ նոր ու աւելորդ խարխափումներէ, անօգուտ կըկնու-թիւններէ կ'ազատէ մեզ։

Կրթական խնդրոց վիճաբանութեան մէջ անտարակոյս հիմնական կէտն է որոշել կրթութեան բուն նպատակը՝ ցորչափ լաւ չըմբռնենք զայն, մի՛շ պիտի մոլորինք մեր դաստիարակութեան մէջ եւ պիտի մոլորեցնենք հասարա-կաց դաստիարակն ալ զոր ուղղել ու լուսաւորել է հրապարակագրի պաշ-տօնը։

Ամօթալի երեւոյթ է ազգի մը հա-մար եւ վհատեցուցիչ նորա ապագա-յին համար որ վարժապետին նիւթա-կան կացութիւնը կօշիկ ներկողի մը վիճակէն աւելի ստորին ըլլայ։

Ռ. Յ. Պէրպէրեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (179)

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Բայց նրանք դեռ այդպատրաստու-թեան մէջ էին, երբ Հայոց հեծելա-զօրը, ինչպէս յանկարծահաս մի փո-թորիկ, որոտաձայն աղաղակով ըն-կաւ նրանց վրայ։

Ափխազցիք չփոթուելով դուրս թափուեցան վրաններից, խառնուե-ցան իրար եւ աշխատում էին ճակատ կազմել. բայց ի զո՞ւր։ Նրանցից չա-տերը դեռ անզէն էին, ոմանք կիսա-մերկ եւ քիչերը միայն զինավառեալ։ Բացի այդ, զօրքի մի մասը խմբւում էր, իսկ միւսը ցրւում, բայց որում Հայերը հարուածում էին աստիկու-թեամբ՝ թոյլ չտալով որ նրանք միա-նան իրար հետ։ Վրայ հասնող իշ-խանների եւ մանաւանդ զօրապետի ձայներն ու խրախոյսը ոգի տուին մի փոքր չփոթուած զօրականներին եւ նը-րանք կարգի գալով՝ ճակատ կազմե-ցին։ Հետզհետէ հասան եւ նոր զին-ուած խմբեր, որոնք միացան առա-ջիններին եւ սկսան քաջաբար դիմա-դրել Հայերին։ Այսու ամենայնիւ, վերջիններիս թափն այնքան զօրաւոր էր որ Ափխազցիք, չնայելով որ կըռ-ւում էին հերոսաբար, բանակատեղը պաշտպանել չկարողացան։ Հայերը նրանց դուրս քշեցին պատնէշներից եւ կռիւը բորբոքեցին բաց դաշտի վրայ։

Այդ ժամանակ ահա՛ երեւաց Բէր Թագաւորը շրջապատուած հեծելա-կերպ թիկնապահներով եւ սկսաւ իր-րախոյս կարդալ իր զօրականին։ Վերջինս թէպէտ բաւական վերջոտ-նել էր, սակայն ոգի առաւ թագաւո-րի ձայնից եւ սկսաւ նոր ուժով խի-զախել թշնամու դէմ։

Բայց որովհետեւ Հայերը մղել էին նրանց դէպի Կուրի ափը, որպէսզի ի-րանց նետաձիգներին մօտեցնեն, ուս-տի հէնց այդ վայրկեանին էլ հայ հե-տեւակները սկսան իրանց նետերը տեղալ եւ այն՝ այնպէս առատիկ, որ Ափխազցիք մի վայրկեան մնացին շը-լացած։ Նրանք չգիտէին հեծելազօ-րի՞ հետ կռուեն, թէ նետաձիգների դէմ պաշտպանուեն, որոնց ժամանակ չէին տալիս իրանց, մինչեւ անգամ, վահանափակ կազմելու։

Վերջապէս, չնայելով իրանց հերո-սական դիմադրութեան, Ափխազցիք տեսան որ չայիտի կարողանան յետ մղել Հայերին, եւ մանաւանդ թէ՝ երկար դիմադրել երկու կողմի յար-ձակման, ուստի ձգեցին ճակատը եւ սկսան փախչել։ Ոչ թագաւորի հրա-մանները եւ ոչ զօրապետների խրա-խոյսը այլեւս չկարացին յետ դարձնել զօրականին, որին հալածում էր թըշ-նամու բիրտ սարսափը։

Հայերն աղաղակով ընկան նրանց ետեւից։ Այդ տեսնելով միւս ափի հետեւակները խուժեցին դէպի գետի ծանծաղուտը, որի ջուրը նուազ էր, եւ հանդիպակաց ափը ելնելով սկսան իրանք եւս հալածել փախչողներին։

Թշնամուն բաւական հեռու քշելուց եւ նրա զէնքերը ցիր ու ցան անելուց յետ՝ Հայերը վերադարձան, ժողո-վելով Ափխազցիների կապուած ու կողոպուտը եւ յաղթանակով իրանց բանակը մտան։

Նոյն օրը Սպարապետը սուրհան-դակ ղրկեց Սիւնիք, որպէսզի այս յաղթութեան լուրը Սիւնեաց իշխան-ներին հաղորդելով՝ միեւնոյն ժամա-նակ յայտնէ նրանց՝ զօրքերն ի դուրս տեղը չհանել Սիւնիքից։ Բայց սուր-հանդակն այդ զօրքերին հանդիպեց ճանապարհի վրայ, հէնց Արտահանի սահմանի մօտ։ Սահակ եւ Բաբգէն իշխանները, որոնք իրանց երախտա-պարտ էին համարում Աշոտ Թագաւո-րին, ցանկացան ներկայանալ նրան եւ անձամբ շնորհաւորել իւր յաղթու-թիւնը։ Այդ պատճառով նրանք ա-ռաջացան դէպի Արտահան՝ իրանց հետ բերելով նաեւ իրանց զօրքերը։

Արքայական բանակը, որ արդէն ու-րախութեան մէջ էր, Սիւնեաց իշ-խանների եւ նրանց զնդերի գալստ-եամբ աւելի ուրախացաւ։ Երկու օր չարունակ տօներ էին կատարում նը-րանք, խրախութիւններ էին անում եւ իրանք իրանց տուել էին զուարճու-թեան, չկասկածելով բնաւ թէ Ափ-խազցիք կարող են վերադառնալ կամ անակնկալ յարձակում անել ի-րանց վրայ։

Բայց հէնց առաւօտեան միեւնոյն պահուն, որ Հայերը յարձակուել էին իրանց հակառակորդի վրայ, հասան Ափխազցիք։

Բէր Թագաւորը, որ չէր կարողացել տանել իւր պարտութեան անարգանքը, նորէն հաւաքել էր զօրքը, գեղեց-կապէս զինավառել նրան եւ բերել յաղթողների դէմ։ Գիշերանց Կուր գետն անցնելով՝ նրանք մօտեցան Հա-յերին հէնց առաւօտեան աղօթքի ժա-մանակ։ Եւ եթէ լռութեամբ յարձակ-ուէին նրանց վրայ՝ մեծ կոտորած պիտի անէին։ Բայց Ափխազաց թա-գաւորը կամենալով ասպետաբար ա-նել թշնամուն, հրամայեց յարձակ-ուել՝ փողեր հնչեցնելով։

Այդ անակնկալ ձայները, արդա-րեւ, թունդ հանեցին հայ զօրաց սըր-տերը, որովհետեւ անպատրաստ էին. բայց միեւնոյն ժամանակ զգուշացրին նրանց՝ չելնել վրաններից առանց զէնքերի։

Զօրավարները, սակայն, դուրս վա-զեցին մի ակնթարթում եւ պահակա-խմբերի գլուխն անցնելով՝ դիմեցին դէպի պատնէշապատը՝ թշնամու ա-ռաջն առնելու համար։ Իսկ Սպարա-պետը իւր նեղոյն աչառնակելով՝ ար-լացաւ դէպի հեծելազօրը, հետեւա-կախմբերը եւ առանց շփոթուելու սկսաւ կարգի բերել նրանց, խրախու-սել խուճապող զօրականին եւ արգե-լել խառնուողների շփոթութիւնը։

Մինչ այս մինչ այն, Ափխազցիները բանակատեղը փակեցին եւ բարձրաձայն աղաղակով սկսան գնալ այս ու այն կողմը։ Նրանց մի մասը ելաւ ցցա-պատ պատնէշների վրայ եւ սկսաւ այնտեղից վանել պահակներին, իսկ միւսը՝ շրջապատեց վրանների հրա-պարակը։

Հայերը թէպէտ արդէն զինավառ-բայց փակուած էին թշնամիներով այսու ամենայնիւ Սպարապետի իր-րախոյսը առաջ մղեց նրանց եւ մի քանի կէտերի վրայ սկսաւ կատաղի գի-մամարտ։ Ափխազցիք ձգտում էին զինաթափ անել Հայերին. եւ հէնց այդ պատճառով աշխատում էին շա-րունակ յետ մղել նրանց դէպի վրան-ները. Հայերն, ընդհակառակը, ջանք էին անում Ափխազաց գնդերը ճեղքե-լու։ Այդ պատճառով ընդհարումը գնալով սաստկացաւ եւ երկու կող-մերն սկսան կռուել սաստկութեամբ առանց մինը միւսին մի քայլ անգամ տալու։

(Շար.)

Թուրքիոյ զինուորական ուժը

Իտալական « Ակցիոնէ Գոլօնիալէ » թերթը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը բերէ Թուրքիոյ զինուորական ուժերու մասին. —

Թուրք պետութիւնը պարտաւոր է պաշտպանել 2.418 քիլոմեթր ցամաքային եւ 3.455 քիլոմեթր ծովային սահմաններ։

Համաձայն Թրքական սահմանադրութեան 40րդ յօդուածին, զինուած ուժերու վերին հրամանատարն է Հանրապետութեան Նախագահը։ Խաղաղութեան ատեն այդ պաշտօնը կը վարէ սպայակոյտին պետը։ Պատերազմի ժամանակ սպարապետը կը նշանակէ Հանրապետութեան նախագահը, համաձայն նախարարներու խորհուրդին հետ։

Պատերազմական նախարարութիւնը բաժնուած է երեք մասի, — ցամաքային, ծովային եւ օդանաւային։ Իւրաքանչիւր անմիջականօրէն պատասխանատու է վարչապետին։ Զինուորական գերագոյն խորհուրդը բանակի մատակարարութեան, կազմակերպութեան եւ սպառազինութեան մէջ ունի վճռական խորհրդակցական հանգամանք։

Թուրք Հանրապետութիւնը բաժնուած է 10 զինուորական շրջաններու՝ համաձայն եղած զօրաբանակներու թիւին։ Խաղաղութեան ժամանակ զօրաբանակը կազմուած է 2 հետեւակ զօրաբաժիններէ (տիվիզիոն), մէկ հեծելազունդէ, մէկ գունդ ծանր հրետանիէ, մէկ ամրաշէն, մէկ փոխադրող եւ մէկ մեքենաշարժ վաշտէ։ Զօրաբաժինը կը բաղկանայ 3 հետեւակ գունդէ եւ դաշտային հրետանիէ։ Հեծելազօրքի զօրաբաժինը կը բաղկանայ 4 գունդէ, Թնդանօթի եւ մայրիի զօրամասէ մը։

Զինուորական ուժերը հետեւեալներն են, — հետեւակ՝ 60 կանոնաւոր գունդ եւ 6 գունդ լեռնային (ալպեան զինուորներ)։ Հեծելազօրք՝ 27 գունդ։ Օդատորմիղ, — 3 տորմիղ, համագումար 370 օդանաւ։

Ամրաշէն ուժը կը բաղկանայ երեք վաշտէ եւ չորս բերդային զօրամասերէ։

Անկէ զատ Թրքական բանակը ունի մէկ զօրամաս թեթեւ հրասայլեր։

Զինուորական ձեւով կազմակերպուած են նաեւ 10.000 սահմանապահներ, անտառապահներ (3 գունդ) եւ երկու յատուկ վաշտեր, ինչպէս եւ 40.000 ոստիկան-զինուորներ, հրամանատարութեամբ 3000 սպաներու։

Զինուորական ծառայութեան ենթակայ են 21էն 46 տարեկանները։ Ծառայութեան ժամանակաշրջանն է՝ հետեւակազօրքին համար 1 ու կէս տարի, օդանաւային եւ մեքենաշարժ զօրամասերու համար երկու տարի, ոստիկանութեան եւ սահմանապահներու համար 2ուկէս տարի, իսկ նաւազներու համար 3 տարի։ Պահեստիները երկու տարին անգամ մը կը հրաւիրուին 1 ու կէս ամիս ծառայութեան։ Անգարայի եւ Պոլսոյ մէջ կան զինուորական վարժարաններ ուր կը պատրաստուին սպաներ։

Ցամաքային բանակը ունի 20.000 սպայ, 10.000 ենթասպայ, 100.000 մարզուած զինուորներ եւ 64.000 նախապատրաստական շրջանին մէջ։

Օդատորմիղին մէջ կան 8.363 սպաներ եւ օդաչուներ։ Նաւատորմը ունի 1.300 սպայ, 1.100 ենթասպայ եւ 7.500 նաւազ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Սեւանայ կղզին

Վանքերէն մէկը աւեր,
միւսը՝ քանդուած...

«Խորհդ. Հայաստանի» մէջ կը կարդանք, ճկարիչ Փ. Թերլեմէզեանի, երկրաբան Ց. Կարապետեանի եւ գրբասան Հ. Ստեփանեանի ստորագրութեամբ (6 օգոստոս).

— « Սեւանայ կղզին թէ՛ իր դիրքով, թէ՛ բարձրութեամբ, թէ՛ իր քաղցրահամ ջրով, թէ՛ արեւի տաքամանրէչակազոյն ճառագայթների բուժիչ յատկութեամբ եւ թէ՛ օդի մաքրութեան ու զովութեան տեսակէտից Միութեան մէջ լաւագոյն հանգստեան վայրերից մէկն է։

Ունենալով այսպիսի բացառիկ առաւելներով օժտուած մի վայր, մենք ինչպէս հարկն է չենք օգտագործում այն աշխատաւորութեան համար։

Ի՞նչպէս է կազմակերպուած Սեւանա կղզում հանգստեան գործը։

Նախ եւ առաջ այս գեղեցիկ կղզին մաքրութեան տեսակէտից անուշադրութեան է մատնուած։ Կղզու վրայ պահւում են ոչխարներ եւ եղջիւրաւոր անասուններ, որոնք տրորելով խոտըն ու ծաղիկները, կեղտոտելով ամբողջ կղզին, ստեղծում են հանգստացողների համար անհաճոյ եւ հակասանիտարական դրութիւն։

Մեր երկրի նշանաւոր յուշարձաններից մէկը, որպիսին է իններորդ դարից կանգուն մնացած ճարտարապետական եւ պատմական կոթողը՝ Սեւանայ վանքը, այսօր մատնուած է բացարձակ անտէրութեան։ Յուշարձանների պահպանման կոմիտէն պատասխանատու է այսպիսի անտանելի եւ անկուլտուրական դրութեան համար։

Ներկայումս վանքերից մէկը վերածուած է աւերակի, իսկ միւսը, որ մօտ անցեալում վերածուած էր թանգարանի, այսօր քայքայուած դրութեան մէջ է. մօտ ժամանակներս «չըրջիկներ» մի ինչ որ խումբ կոտրելով թանգարանի դուռը, մտել էր ներս եւ թանգարանի փոտեխարները տարել։ Յուշարձանների պատերը թէ՛ ներսից եւ թէ՛ դրսից աղտոտուած են բազմաթիւ անուն եւ ազգանուններով, կղզու վրայ գոյութիւն ունեցող մի քանի նստարանները ջարդոտուած են։ Կղզու վրայ գոյութիւն չունին կանոնաւոր ուղիներ, որի հետեւանքով եղած խոտը եւ ծաղիկները ոտնակոխ են լինում։ Ամբողջ պլաժը կեղտոտուած է ծխախոտի մնացորդներով, թղթերի կտորներով եւ անասունների աղբով։

Հանգստեան տան դարաւոր ուսերը եւ բարտիները անհոգութեան հետեւանքով, թրթուրների կերակուր եղած, խպառ տերեւազուրկ են եղել։

Հանգստեան տան շրջապատում բացակայում են ծաղկանոցներ։ Բոլորովին աչքաթող է արուած կղզու ծառազարդման հարցը։ Եղած նաւակները, որոնցով օգտւում են հանգստացողները, հիմնական վերանորոգման կարիք են զգում։ Գրադարան համարեա գոյութիւն չունի։ Հանգստացողների կուլտուրական սպասարկումը անտեսուած է։

Հանգստացողների սնունդը միակողմանի է, բացառապէս մսային կե-

Կացութիւնը Սանճագի մէջ

ՄՐԵԿ ՇԷՆ, ԱՅՍՕՐ ԱՄԱՅԻ

«Ազդակ» եռեւեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ Սանճագի կացութեան մասին. —

« Քանի մը շաբաթէ ի վեր Սանճագի Թուրք կառավարութիւնը դադրեցուցած էր անցագրի գործողութիւնները, առարկելով թէ Անգարայէն հրահանգի կը սպասէ։ Շաբաթ մը առաջ, սակայն, « հասած ըլլալով ըսպասուած հրահանգը », ժեկնիլ ուզող քրիստոնեաներուն սկսան անցագիր տալ։ Արաբներ, Ալեվիներ եւ Թուրքեր այժմ չեն կրնար օգտուիլ այս կարգադրութենէն։ Կ'ըսեն թէ քրիստոնեաներէն վերջ կարգը Ալեվիներու եւ Արաբներու պիտի գայ։

Հայեր եւ Յոյներ շատ քիչ մնացած են արդէն Սանճագի մէջ։ Մնացող Հայերու թիւը 450—500 կը հաշուուի, որոնց 200ը Ալեքսանտրէթի եւ Սուէտիոյի մէջ։ Ալեվիներն ալ շատ մեծ անհամբերութիւն ցոյց կուտան Սուրիա մեկնելու համար։ Հետեւաբար Ալեքսանտրէթի Ալեվիներու կէսէն աւելին մեկնեցաւ։

Այժմէն արդէն սոսկալի տպաւորութիւն մը կը թողու մարդուն վրայ Ալեքսանտրէթի մէջ տիրող ամայութիւնը։ Մայրամուտէն վերջ գիշերամանոցի կը վերածուի կարծես քաղաքը։ Քանի մը շաբաթ առաջ Թուրքիոյ ներսէն վաճառականներ կուգային գնումներ ընելու համար, դադրած է այժմ այդ հոսանքը։ Գիւղացիներն ալ առաջուան պէս չեն խուժեր քաղաք, լքուած ըլլալով հայկական աւանը։

Քանի մը շաբաթ առաջ, կարելի էր յաճախորդ գտնել շարժուն կամ անշարժ կալուածներու համար, ի հարկէ մեռած գիներով։ Շաբաթէ մը ի վեր այդ կարելիութիւնն ալ անհետացաւ։ Այլեւս ոչ մէկ Թուրք յաճախորդ կը ներկայանայ Հայու պատկանող կալուածի մը, մէկ կողմէ Հայը ձգելով կառավարութեան թելադրութենով, միւս կողմէ յետոյ ձրի տիրանալու յոյսով։ Այնպէս որ 1000 ոսկի արժող կալուածի մը, որ երկու շաբաթ առաջ 2000 Թրք. Թուղթ ոսկի կը վճարէին, հիմա հազիւ 500 կը վճարեն։

*** Թուրքերը սկսան իրենց հայածանքի քաղաքականութիւնը։ Զանազան պատրուակներով դատ կը բանան իրենց հակառակորդ ոչ-քրիստոնեաներու դէմ, գրաւելու համար անոնց կալուածները կամ լռեցնելու համար իրենց վրէժը։ Այսպէս Սանճագի Նախկին եկամտական տնօրէն Հասան պէյ Ճապպարայի դէմ բացուած են բազմաթիւ երեւակայական դատեր։ Անանք դայն կը մեղադրեն կաշառակերութիւններէն ասպարէզի ռազմագիտական կերակուրներ... բաշխած ըլլալուն...

... բանկուրների չնորհիւ։ Բացակայում են բանջարեղէնից պատրաստուած կերակուրները եւ պակաս են կաթնամթերքները։

Հանգստեան տան մահճակալների մեծագոյն մասը հնացած են եւ գործածութեան համար անյարմար։

Գեղատեսիլ, հրաշալի Սեւանի հանգստեան տունը արժանի է աւելի մեծ ուշադրութեան։

հերութեամբ, ուրիշներ բռնագրաւումով, ոմանք ալ դաւաճանութեամբ։ Եւ կառավարութիւնն ալ բացառիկ կարեւորութիւն տալով այդ ամբաստանութեանց, կը յանձնէ արդարադատութեան։ Քանի մը դատեր արդէն ի վնաս Ճապպարայի վերջացան եւ մասնաւոր վճիռով գրաւուեցան անոր կալուածները։

Թուրք կին մըն ալ, որ 5 տարի առաջ քէթը զարմանել տուած էր Տօքթ. Ձիկէրեանի, այժմ դատ բացած է, ամբաստանելով թէ իբր թէ սխալ դարմանում կատարած է եւ պատճառ դարձած իր ծախքերու եներական ... ։ Ինչ կասկած, դատարանը իրաւացի պիտի հանէ նաեւ Թրքուհին, նիւթական կարեւոր տուգանքի մը դատապարտելով Տօքթ. Ձիկէրեանը։

*** Սանճագի կառավարութիւնը սկսաւ գործադրել կրօնական առարկաներու վերաբերեալ Թրքական օրէնքը Սանճագի մէջ։ Ի միջի այլոց հրահանգ տրուեցաւ նաեւ Ճապ Սրբ. Ներսէս Վ. Թ. ... որ փոխէ իր տարազը։ Եպիսկոպոսը, սակայն, գաղթականներու վերջին կարաւանին մեկնումէն ի վեր կը մընայ Սուլուք-Օլուք եւ իր անձնական դուրս չելլեր։ Պէյլանի Ցավիտանէս քահանան գործադրած է հրահանգը եւ անմիջապէս փոխած իր տարազը։ Քանի մը օր առաջ նոր տարազով տեսնուեցաւ Ալեքսանտրէթի մէջ։

Պէյլանի մէջ միայն մէկ ընտանիք Հայ մնացած է. ան ալ պիտի մեկնի մօտերս, քահանային հետ։

Ինչպէս գրած էինք ժամանակին, Ճէպէլ Մուսայի կարգ մը ընտանիքներ, որոնք գոյմակղալի ընթացքի մը մէջ գտնուած էին ժողովուրդի տրամադրութեան հակառակ գտնուելով, չէին համարձակած ընկերանալ իրենց հայրենակիցներուն եւ մնացած էին Ճէպէլ Մուսայի մէջ։ Անոնք 40 ընտանիք են, մօտ 180 հոգի եւ հաւաքուած են Վաքֆի գիւղին մէջ։ Թուրք կառավարութիւնը 8 պատերազմական զէնք տուած է անոնց՝ պաշտպանուելու համար։ Անոնց մէջ կը գտնուի նաեւ Վաքֆի քահանան։ Տաները գրգռված են, իսկ կիներն ու երախաները շարունակ կուլան ու կ'աղաչեն եւ կ'ուզեն ազատիլ այդ դժոխքէն։

Թուրք կառավարութիւնը ալեւի գործաւորներ զրկած է՝ Քեապուսիի եւ միւս գիւղերուն պարտէզները ջրելու եւ պտուղի բերքը հաւաքելու համար։

Ինչպէս բոլ, ամայութիւն կը տիրէ երբեմնի այս շէն ու ծիրուն քաղաքին մէջ։ Նաւամատոյցի գործառնութիւնները դրեթէ դադրած են։ Հազիւ 15—20 օրը անգամ մը խռիվիական նաւ մը կը հանդիպի եւ պարապ կուգայ ու պարապ կ'երթայ։ Հաւանաբար, տրտահեւ խոիվական ընկերութիւնն ալ իր նաւերը չղրկէ Ալեքսանտրէթ։

Քաղաքի ելեկտրական գիծերը խանգարուած են եւ չենոր չկայ։ Ոչ որ հետեւ այդ գործը տարիներէ ի վեր հայ եւ յոյն աշխատաւորներու սեփականութիւնը դարձած էր։ Շատ մը թաղեր կը մնան մութի մէջ։

Լեռնային գիւղերէն սկսած են Թուրք ընտանիքներ գալ Ալեքսանտրէթ եւ բնակիլ Հայերու պատկանող բնակարաններու մէջ։ Անոնք առանց վարձքնելու կը կոտրեն դռները եւ ներս կը մտնեն։

Թուրքերը այլեւս չեն խօսիր Հայերու գաղթի մասին։ Ընդհակառակն, երբեմն փութացնելու նպատակով մընացողներու ալ մեկնումը կը հարցնեն. « Ինչո՞ւ չմեկնեցաք, Ե՞րբ պիտի մեկնիք »։

Գերման մամուլին յարձակումները

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՎՐԱՅ

Պերլինէն կը հեռագրուի Պոլսոյ Թրքական թերթերուն. —

« Շատ մը գերման թերթեր առանց որեւէ պատճառի յարձակումներ սկսած են Թուրքիոյ, Ռումանիոյ եւ Յունաստանի դէմ։ «Լոկալ Անցայգեր» եւ «Ֆէօլքիշէր Պէօպախտէր» թերթերը Թուրքիան եւ Յունաստանը կ'ամբաստանեն, ըսելով որ այս երկու երկիրները մըտադրած են Պալքանեան գրաւել երբ պատերազմ ծագի։

« Պէօրզէն Ցայթունկ » կը գրէ թէ Անգլիա Գերմանիան պաշարելու համար էնթրիկներ կը փորձէ Պալքաններու մէջ, յուսալով Գերմանիան պաշտպանութեան մասնել այդ պաշարումին միջոցաւ։

« Տի Ցայթ » թերթը « Ռումանիա կրակի հետ կը խաղայ » խորագրին տակ կը գրէ թէ կարող Քաղաքական վերջին ուղեւորութիւնով Ռումանիա ալ պաշարման սաղմավարութեան մէջ մտաւ եւ թէ Թուրքիա, Ռումանիա եւ Յունաստան զինուորական ուխտեր կնքել կը խորհին։

*** « Անգրիֆ » վերոյիշեալ լուրը տալէ վերջ, կ'ըսէ թէ Գերմանիոյ ըրածը Թուրքեւ-Պալքանեան բարեկամական յարաբերութիւնները խանգարելու ձգտող կոյր սաղմավարութիւն մըն է։

Ապագայ դէպքերը Արեւել. Միջերկրականի մէջ

« Ռուտօլէ Սլովօ » կը հրատարակէ գերման փրոֆ. Ֆորսթէրի յայտարարութիւնները՝ արեւելեան Միջերկրականի մէջ յառաջիկայ պատերազմի մը ատեն տեղի ունենալիք դէպքերու մասին։ Փրոֆ. Ֆորսթէր, որ այժմ կը բնակի Զուիցերիա, կը դծէ մանրամասն յատակագիծը Միջերկրականի տիրապետութեան՝ աչքէ անցընելով Եգիպտոսը, Պաղեստինը, Թանճէրը եւ յունական կղզիները, երբ, կատարուած քարոզչութեանց շնորհիւ, արաբ տարրը պէտք է ըմբոստանայ իր այժմու հովանաւորներուն դէմ։ Լիբիոյ մէջ կեդրոնացած իտալական ուժերուն սպառնալիքին տակ կը գտնուի վերին Եգիպտոսը, որ վտանգուած է նաեւ Եթովպիոյ կողմէ, ուրկէ դիւրաւ կարելի է հասնիլ Նեղոսի հովիտը, անգլօ-եգիպտական Սուտան։ Եգիպտոսի գրաւումը պիտի ապահովէ մեծ օգուտներ։ Անկէ կարելի պիտի ըլլայ, կը կարծէ փրոֆէսօրը, հարուածել Անգլիան՝ ինչպէս դէպի Սուէզի ջրանցքը, նոյնպէս եւ դէպի միջին Ափրիկէի իր հողերը, բայց մանաւանդ Ովկիանոս իջնելով։ Փրոֆէսօրը հաւանական չի գտներ յարձակում մը Ֆրանսական Մարոքին վրայ։ Հոդ, Լիբիոյ անապատէն զատ, հարկ է կարել անցնիլ նաեւ « Մաժինոյի գիծը »։

Հետզհետէ աւելի որոշ կը դառնայ Նեղուցներու եւ Թուրքիոյ եւրոպական ծովափին սպառնացող վտանգը։ Անոր փոքրասիական ափը ընդհ. պատերազմի ատենէն ի վեր կը գտնուի հռոմէական վտանգին տակ։ Երկոտասան կղզիները օրէ օր աւելի կ'ամրացուին եւ կը դառնան յառաջապահը հռոմէական նոր կայսրութեան արշաւին, ինչպէս եւ հրացէն մը՝ ուղղուած Թուրքիոյ կուրծքին։ Հելլէնեւրոպ պատերազմի ընթացքին, հռոմ փորձեց խաղաղութեամբ տիրանալ այդ ափերուն, բայց չյաջողեցաւ. այդ ծրագիրը փախուած չէ եւ այժմ կը փնտռուին ուրիշ միջոցներ՝ անոր իրականացման համար։ Ապէնինեան մոյկը (Իտալիա), իրեն կցուած Սիկիլիոյ հետ՝ Միջերկրականը կը բաժնէ երկու առանձին մասերու։ Առով Իտալիա կարելիութիւն ունի զարձելու նախաձեռնութիւնը իրեն պահելու եւ արեւմտեան մասին գլխաւոր դէպքերը փոխադրելու արեւելեան մասին մէջ։

Փրոֆէսօրը խօսելէ վերջ Փանթէլարիա կղզիին եւ իտալական կայաններու ցանցի մասին, կը շարունակէ. — Այս ձեւով, Միջերկրականի արեւելեան մասը բոլորովին պիտի մեկուսանայ, ու Թուրքիա, Յունաստան եւ Ռումանիա պիտի զրկուին պաշտպանութենէ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՆԵՂՈՒՑՆԵՐԸ

Ըստ «Եօնայթէտ Փրէսսի», Վորոշիլով կարուկ կերպով պահանջած է որ Անգլիա եւ Ֆրանսա հրաժարին Նեղուցներէն Սեւ ծով մտնելու իրաւունքէն, եւ այդ ծովի պաշտպանութիւնը բացառապէս ու ամբողջովին յանձնեն Խորհրդային Ռուսիոյ։ Վորոշիլով իր այս պահանջին առթիւ Մոլոտովի միջոցով նախազգուշացուցած է նաեւ Թուրքիան։

Այլ խօսքով, Վորոշիլով կ'ուզէ՝ վերացնել վերջերս կնքուած անգլօ-թուրք եւ ֆրանսօ-թուրք համաձայնութիւնները, որոնք գլխաւորաբար կը վերաբերին անգլիական եւ ֆրանսական նաւատորմի Նեղուցներէն ազատ անցքին։

Ասիկա կը նշանակէ նաեւ որ Խորհ. Ռուսիա, որ մտավախութեամբ կը դիտէ Գերմանիոյ յառաջացումը դէպի Սեւ ծով, նոյնքան անվստահութիւն ցոյց կուտայ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հանդէպ, վախնալով որ Նեղուցներու վրայ իշխելով անոնք կ'օգտեն օր մը Սեւ ծովի իր ափերը կամ ինքզինքնին կը պաշտպանեն։

** Ուսումը կը սորվուի բարոյական եւ մտաւորական զարգացման համար, եւ ոչ դրամ շահելու։

Դաստիարակութիւնն ու կրթութիւնն ալ արհեստի հետ պէտք չէ շփոթել, մին կրնայ ծառայել միւսին։ Բայց նպատակները տարբեր, բոլորովին տարբեր պիտի մնան։

Ո՛չ, դպրոց չեն երթար տղաք, որպէսզի սատկ շահելու ճամբան սորվին. ո՛չ, այդ շահամոլ ոգին չպիտի սատաքինորդէ երբեք հայ մանկութեան, տղան պիտի երթայ հոն նախ, նա՛խ մարդու ու քաղաքացիոյ գիտելիքը սորվելու։

Գ. Զօհրապ

ՅԱՌԱՋԻ ԹՕՐԹՕՆԸ (109

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Գրեց՝ ՎԻԿԹՈՐ ՀԻՒԿՕ — Թարգմ. Ս. Զ.

Պաշարողներու շարժումներուն հետեւիլ կարեւոր էր։

Իմանալու, հովուական փողը մէջքէն, գնաց աշտարակին վրայ տանիքի պահնորդի խուցին մէջ պահակ կենալու։ Մէկ աչքը դէպի անտառը եւ մէկ աչքը դէպի դաշտաւանդակը զննելով մնկտեղ իր քով խցիկին լուսանցքի բացուածքին մէջ, վառօդի պահարան մը, գնդակներով լեցուն տոպրակ մը եւ հին լրագիրներ ունէր, զանոնք կը պատռէր եւ փամփուշտներ կը շինէր։

Երբ արեգակը ծագեցաւ, անտառին մէջ ութ վաշտեր լուսաւորեց, որոնք սուրը կողերնին, փամփշտարանը կռնակնին եւ սուինք իրենց հրացանին վրայ, պատրաստ էին յարձակելու։ Դաշտին կողմէն թնդանօթի մարտկոց մը կար, ռազմամթերքով, փամփշտարանով եւ պայթուցիկ նիւթի տուփերով, իսկ ամրոցին մէջ ալ, փիճղօֆ, չախմախէ եւ կարճ հրացաններով ու ատրճանակներով զինուած տասնը ինը հոգի եւ երեք օրօրոցներու մէջ քնացած երեք մանկիկներ։

ԵՐՐՈՐԴ ԳԻՐՔ

Ս. ԲԱՐԹՈՂԻՄԷՈՍԻ ՋԱՐԴԸ

Ա.

Տղաքը արթնցան։

Ամէնէն առաջ պզտիկը։

Տղոց զարթնումը ծաղկանց բողբոջիլն է, կարծես թէ այդ թարմ հոգիներէն բոյր մը դուրս կ'ելլէ։

Քսան ամսու Ժորժէթը, որ երեքէն ամէնէն վերջ ծնածն էր եւ որ տակաւին Մայիսի մէջ կաթ կ'ուտէր, իր պզտիկ գլուխը վեր առաւ, ելաւ նըստաւ, ոտքերը գիտեց եւ սկսաւ շաղփաղփել։

Առաւօտեան ճառագայթ մը կար իր օրօրոցին վրայ։ Դժուար էր ըսել թէ որն աւելի վարդագոյն էր, Ժորժէթի ոտքը թէ արշալոյսը։

Միւս երկուքը տակաւին կը քնանային։ Աւելի ծանր են մարդիկ։ Ժորժէթ զուարթ եւ հանդարտ կը շաղփաղփէր։

Ռընէ-Ժան թուխ էր, Գրօ-Ալէն շագանակագոյն եւ Ժորժէթ խարտեաշ էր։ Մազի այն երանգաւորումները որոնք մանկութեան շրջանին տարիքի համապատասխան են, աւելի վերջը կրնան փոխուիլ։ Ռընէ-Ժան պզտիկ Հէրքիւլէսի մը երեւոյթը ունէր, փորին վրայ կը պառկէր, երկու բռունցքները աչքերուն մէջ։ Գրօ-Ալէն իր երկու ոտքերը պզտիկ անկողինէն դուրս ձգած էր։

Երեքն ալ ցնցոտիներով էին։ Պարմիր-Դզակի վաշտին կողմէ անոնց տրուած հագուստները ծուէն ծուէն եղած էին։ Իրենց վրանոցները շապիկ մը անգամ չէին։ Երկու մանչերը գրեթէ մերկ էին։ Ժորժէթի ցնցոտի հագցուած էր այլանդակօրէն, որ գրպան մըն էր առանց եւ բաճկոնի կամ վերարկուի մը վերածուած էր։ Այս տղաքները ո՞վ կը խնամէր։ Մայր չէր գիտեր։ Մայր չկար։ Այս վայրի եւ կռուող գեղջուկները որոնք զիրենք անտառէ անտառ կ'առաջնորդէին, իրենց ապուրի բաժինը կը հանէին։ Ամէնը աս էր։ Պզտիկները կրցածնուն չափ անոր մէջէն կ'ելլէին։ Ամէն ոք իրենց տէրն էր եւ ոչ ոք իրենց հայրը։ Բայց տղոց ցնցոտիները լուսաւոր էին։ Սիրուն էին անոնք։

Ժորժէթ կը շաղփաղփէր։

Ինչ որ թռչուն մը կ'երգէ, տղայ մը կը շաղփաղփէ։ Միեւնոյն քայլերգն է այս։ Անորոշ, թոթովող եւ խորունկ քայլերգ մը։ Տղան թռչունէն աւելի ըլլալով իր առջեւ ունի մարդկային անծանօթ ճակատագիրը։ Անկէ է այն խառնուրդը որ առաջ կուգայ ունկնդրող մարդոց տխրութենէն եւ երգող պզտիկին ուրախութենէն։ Ամէնէն վեհագն երգը զոր երկրի վրայ կարելի ըլլայ լսել, մարդկային հոգիին մանկական շրթունքներու վրայ թոթովումն է։ Մտածումի մը այս տարտամ շշնջոցը որ տակաւին բնազդ մըն է միայն դէպի յաւիտենական արդարութիւնը անգիտակից եւ տարօրինակ կոչ մը կը պարունակէ։ Թերեւս աւելէ մտնելէ առաջ շեմին վրայ եղած բողոք մըն է, խոնարհ եւ կծու բողոք մը։ Դէպի յաւիտենականութիւնը ժպտող այս տղիտութիւնը տկար եւ անզէնք չակին վիճակուելիք բախտի մասին ամբողջ արարչութիւնը վտանգի կ'ենթարկէ։ Եթէ դժբախտութիւնը պատահի, վստահութեան զեղծում մը պիտի ըլլայ։

Տղուն մրմունջը խօսքէն աւելի եւ պակաս է։ Անոնք խաղեր չեն, այլ երգ մը. Վանկեր չեն, այլ լեզու մը։ Այս մրմունջը իր սկզբնաւորութիւնը երկինքէն առած եւ իր վերջը երկրիս վրայ չպիտի ըլլայ։ Ծնունդէն ալ առաջ է եւ կը շարունակէ, շարունակութիւն մըն է։ Այս թոթովումը կը բաղկանայ անկէ զոր տղան կ'ըսէր երբոր հրեշտակ էր եւ զոր պիտի ըսէ երբ մարդ ըլլայ։ Օրօրոցը Երէկ մը ունի, ինչպէս որ շիրիմը Վաղ մը։ Այս երէկը եւ այս վաղը իրենց մթին ճառագայթին մէջ կը միացնեն իրենց կրկնակի ձայները։ Եւ ոչ մէկ բան կ'ապացուցանէ Աստուածը, յաւիտենականութիւնը, պատասխանատուութիւնը եւ ճակատագրի երկուութիւնը այնքան որքան այս վարդագոյն հոգիին մէջի հսկայ շուքը։

Ինչ որ կը թոթովէր Ժորժէթ չէր տխրեցնէր զինքը, որովհետեւ իր բովանդակ գեղեցիկ դէմքը ժպիտ մըն էր։ Իր դէմքը կը ժպտէր, իր աչքերը կը ժպտէին, իր այտերու խոռոչները կը ժպտէին։ Այս ժպիտէն առաւօտեան խորհրդաւոր մէկ ընդունելութիւնը կը հետեւէր։ Հոգին ճառագայթին կը հաւատայ։ Երկինքը կապոյտ էր, տաք եւ գեղեցիկ օր մը կ'ընէր։ Այս դիւրաբեկ արարածը, որ բան մը չէր գիտեր, բան մը չէր ճանչնար եւ բան մը չէր հասկնար, չմտածող երազանքին մէջ հեշտօրէն մխրճուած ինքզինքը ապահով կը զգար, այս բնութեան, այս պարկեշտ ծառերուն, այս անկեղծ կանաչութեան, այս մաքուր եւ հանդարտ գիւղին, բոյներու, ազբիւրներու, ճանճերու, տերեւներու այս աղմուկին մէջ որոնց վրայ պերճօրէն կը փայլէր արեւուն անսահման անմեղութիւնը։

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
« ՅԱՌԱՋ »ը

Ո եւ է անստորագիր այս հրամանագրին պիտի պատժուի մէկ ամիսէն վեց ամիս բանտարկութեամբ եւ 1000էն 10,000 ֆրանք տուգանքով։ Այս պատիժները կրնան կրկնապատկուիլ, եթէ յանցանքը կրկնուի։

ՅՕԴ. Բ.— Այս հրամանագիրը խորհրդարանի վաւերացման պիտի են - թարկուի համաձայն 1939 մարտ 19ի օրէնքին տրամադրութեանց։

ՅՕԴ. Գ.— Վարչապետը, նախարար ազգ. պաշտպանութեան, գաղութներու եւ ներքին նախարարները, իւրաքանչիւրը իրեն վերաբերեալ մասին մէջ, պաշտօն ունին գործադրելու այս հրամանագիրը որ պիտի հրատարակուի պաշտօնաթերթին մէջ եւ որ գործադրելի է անմիջապէս։

Կանխարգել հսկողութիւն ամէն տեսակ հրատարակութեանց վրայ

Պաշտօնաթերթը երէկ հրատարակեց նոր հրամանագիր մը, ժամուլի եւ ամէն տեսակ հրատարակութեանց հսկողութեան մասին։

Այդ հրամանագրին համաձայն, 1939 օգոստոս 28էն սկսեալ ամէն տեսակ տպագիրներ, գծագրութիւններ կամ գրուածքներ որ հրատարակութեան սահմանուած են, անթերթ եղած գնկուցումներու բոլոր բնագիրները եւ չարժանկարի բոլոր ցուցադրութիւնները կանխարգել հսկողի պիտի են - թարկուին տեղեկութեանց ընդհ. տնօրէնութեան կողմէ, որ կրնայ արգիլել ա- նոնց հրատարակութիւնը, գնկուցումը (անթեկ) կամ ցուցադրութիւնը (չարժանկար)։

Արգիլուած է արտածումը լուսանկարչական եւ չարժանկարի այն արտադրութեանց որոնք տէվիզափէ չեն եղած։ Իսկ անոնք որ տէվիզափէ եղած են, պէտք է արտածման համար արտօնութիւն ստանան գաւառի մէջ՝ նահանգապետէն, Սէնի նահանգին մէջ՝ Տեղեկութեանց Տեսչութեան պետէն կամ անոր փոխանորդէն։

Անստորագիրները կ'ենթարկուին այն պատիժներուն որ նախատեսուած են օգոստոս 24ի հրամանագրով։ (Տես վերը)։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԶԱՅՐՈՅԹ ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Մոսկուայի դաշինքը խորին վրդովում պատճառած է Ֆրանսայի քա - ղաքական, աշխատաւորական եւ արհեստակցական շրջանակներուն մէջ։ Կարգ մը բոլշեւիկ վարիչներ ալ որոշած են հրաժարիլ։ «Էնթրանսիժան» կը գրէ թէ Փրնոյի 1200 բոլշեւիկ բանուորներէն 800ը հրաժարած են հինգշաբթի օր։

Ընկերվարական կուսակցութիւնը նոյնպէս զայրացած է եւ բացէ ի բաց դատապարտութիւն կը կոչէ Մոսկուայի դաշինքը, առաջարկելով բոլշեւիկեան չարքերուն որ բաժնուին իրենց վարիչներէն։ Լէոն Պլում նոյնպէս դատապարտելի կը գտնէ բոլշեւիկներուն ընթացքը։ «Թան» կը գրէ թէ երեսփ. ժողովի արտաքին գործերու յանձնախումբի վերջին նիստին մէջ, արմատական երեսփոխան Կաստոն Թիրո խորապէս յուզուած, յայտարարեց,— «Մենք չենք կրնար առանց դաւաճանելու վինարանիլ այսօր, մինչեւ որ բոլշեւիկները չխզեն իրենց սարկութիւնը օտարին հանդէպ»։ Զորս բոլշեւիկ անդամները պատասխանեցին թէ իրենք օտար կառավարութեան մը չեն ծառայեր եւ պատրաստ են իրենց հայրենասիրական ծառայութիւնը կատարելու պատերազմի պարագային։ Որովհետեւ կանոնագիրը թոյլ չի տար դուրս հանել յանձնաժողովին բոլշեւիկ անդամները եւ անոնք ինքնաբերաբար դուրս չելան, ընկերվարական անդամներէն Գրումպաք առաջարկեց նախագահին կարելի եղածին չափ քիչ տեղեկութիւններ տալ, որպէսզի խաղաղութեան կամ Ֆրանսայի համար վնասակար լուրեր չօգտագործուին։ Յանձնաժողովին քուէարկած բանաձեւը մշակուեցաւ առանց բոլշեւիկներու մասնակցութեան։

*** Աշխատանքի Դաշնակցութեան եւ ընկերվարական կուսակցութեան մասնաճիւղերը ամէն օր հեռագիրներ կ'ուղղեն իրենց կեդրոններուն, դատապարտելով խորհրդային իշխանութեան դաւաճանութիւնը։

Մարսէյլի նաւավարները արտակարգ ժողով գումարելով, բանաձեւ մը քուէարկեցին, որ կը դատապարտէ բոլշեւիկներու արարքը, «Թուլոնի գործա - կալներ եւ Ֆրանսայի թշնամիներ» կոչելով զանոնք։

*** Արհեստակցական Միութեանց միջազգային Դաշնակցութիւնն ալ շաբաթ օր արտակարգ ժողով գումարելով, «դատապարտելի» հռչակեց Խոր - հրդային Ռուսիոյ արարքը,— «դաղտնապէս դաշնագիր կնքել Նացի Գերմանիոյ հետ զոր մինչ խարանած է իբրեւ անողոք թշնամին ազատութեան եւ ժողովրդապետութեան»։

*** «Ազատ Ֆրանսայ», արքայական օրկանը եւ ազգայնական թերթերը կը պահանջեն լուծել համայնավար կուսակցութիւնը եւ անոր հետ կապուած բոլոր կազմակերպութիւնները, «քշինելը լրտեսութեան կամ խորհրդային - հիթլէրական քարոզութեանց»։ Կը պահանջեն նաեւ ձերբակալել եւ դատել Թորէզը, Մարթին, Տիւքլոն, Գաշէնը եւն. որոնք ամիսներով գիտակցօրէն խաբեցին Ֆրանսացի բանուորները, զանոնք Գերմանիոյ յանձնելու համար գինաթափ»։

Շաբաթ իրիկուն Շաթոպէօնի մէջ ցոյց մը կատարուեցաւ համայնավար կուսակցութեան կեդրոնին դէմ։ Ցուցարարները քարեր նետելով խորտակեցին ապակիները։ Բազմութիւնը կը պոռար.

«Պէտք է լուծել։ Դէպի կառափնատ Թորէզը, Մարթին, Տիւքլոն...»։

ԶՕՐԱՇԱՐԺ ԱՄԲՈՂՋ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

Թուրքիա մերժա՞ծ է Գերմանիոյ առաջարկները

Ինչպէս Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ, նոյնպէս Եւրոպայի միւս մեծ ու փոքր պետութեանց մէջ շոգեթրենք կը շարունակուին զինուորական պատրաստութիւններ եւ ուրիշ զգուշութիւններ։

Թուրքիոյ մէջ պահեստիներու կարգ մը դասեր հրաման ստացան միանալու իրենց զօրագունդերուն, Սեպտ. 1էն առաջ։ Նախարարական խորհուրդը շաբաթ օր երեք ժամ խորհրդակցեցաւ կացութեան մասին։ Ներկայ էր նաեւ սպայակոյտին նախագահը, մարաջախտ Չագմագ։ Ազգ. Մեծ ժողովը նիստի հրաւիրուեցաւ։

Պոլսէն հասած հեռագրի մը համաձայն, նախագահ Իսմէթի եւ Ֆոն Փափէնի տեսակցութիւնը տեւած է մէկ ժամ։ Նախագահը յայտնած է թէ Թուրքիա ամբողջովին հաւատարիմ պիտի մնայ իր յանձնառութեանց Ֆրանսայի եւ Մեծն Բրիտանիոյ հանդէպ։ Կարգ մը քաղաքական շրջանակներու մէջ կը հաւատան թէ Ֆոն Փափէն իբրեւ չէզոքութեան գին առաջարկած է Թրքական պահանջներուն եւ նոյնիսկ սահմանագլուխին ընդարձակումը եւրոպական ցամաքին վրայ, այնպէս որ Թուրքիա պիտի կրնայ տիրապետել Պուլկարիոյ վրայ։

Բոլոր նախարարները Անգարա կանչուեցան։ Այս առթիւ հրատարակուած պաշտօնական դեկոյց մը կ'ըսէ թէ այս արտակարգ ժողովը հետեւանք է միջազգային կացութեան ծանրացման եւ չունի որ եւ է մասնաւոր նպատակ։

ՊԵԼՃԻՔԱ կառավարութիւնը որոշեց զօրաշարժ յայտարարել իբրեւ պէս (սկզբունքով)։ Գործադրութիւնը կախում պիտի ունենայ պարագաներէն։ Այս առթիւ պիտի գործադրուին կարգ մը տրամադրութիւններ որոնք յատուկ են պատերազմական շրջանի, մասնաւորապէս լրտեսութեան, դասալքութեան եւ սուտ լուրերու տարածման վերաբերեալ օրէնքներ։ Նախարարները քուէարկեցին նաեւ օրինագիծ մը որ բացառիկ իրաւասութիւններ կ'ընծայէ թագաւորին, պատերազմի պարագային։ Երէկ, երկուշաբթի, նախարարական խորհուրդը երկու բացառիկ նիստեր ալ գումարեց։

Կացութիւնը ընականաբար ջղագրգռութիւն կը պատճառէ։ Ռամիկութիւնը կը հակէ նամակատուններու եւ դրամատուներու շուրջը, որոնք պա -

Իսի լէ Մուլինոյի հանգանակութեան Գ. ցանկը

Մարաթիներու Միութեան կողմէ 200 ֆր., Տէր եւ Տիկ. Սեղրակ Մարգիսեան 150 ֆր., Յակոբ Թումանեան, Բենոն Եղաւեան, Պետրոս Գէորգեան 50ական ֆր., Զարուհի Պօյաճեան 30 ֆր., Սամուէլ Դանիէլեան, Տիգրան Միքայէլեան, Խոսրով Կարմիրմարութեան, Սերոբ Քէօշկէրեան, Յովհաննէս Գէորգեան 20ական ֆր., Հայկազ Ամիրալեան, Փաքրիկեան Բաղդեան 15ական ֆր., Տիգրան Բունարճեան, Աւետիս Գեմճեան, Գրիգոր Տէրտէրեան, Գրիգոր Գուլէճեան, Խաչէն Խաչէնեան, Արշակունի Պօյաճեան, Հրանտ Մինասեան, Արամ Մարտիրոսեան, Խաչիկ Յոհիկեան, Յովհան Յոհիկեան, Ռուբէն Ղուկասեան, Խոյրացեան Երուանեան, Յարութիւն Գարաճեան, Խաչիկ Քէօշկէրեան, Խաչիկ Մարգարեան, Հաճի Ղուկասեան, Մարի Դաղքեան, Յովհաննէս Խաչատեան, Մեր մայր մը, Ագնէս Գրիգորեան, Յակոբ Սիմոնեան, Տէր Վարդանեան, Էրեթ Հոլա, Անդրանիկ Ճանիկեան, Տիգրան Բաքխեան, Մարիամ Այվազեան 10ական ֆր., Տօնիկ Փէհլիվանեան 8 ֆր., Եղնիկ Եղնիկեան 6 ֆր., Խաչիկ Գարեան, Հայկանուշ Ղազարեան, Մելիք Գրիգորեան, Արամ Քալուշեան Յակոբ Պապազեան, Հանդուկ Իգնատեան, Յովսէփ Փայլաւեան, Մանուկ Պետրոսեան, Թաթուլ Աշգեան, Բարսեղ Գրիգորեան, Յակոբ Գրիգորեան, Սուքիաս Պողոսեան, Գաբրիէլ Մինասեան, Պետրոս Շահպազեան, Արմենակ Միքայէլեան, Մնակ Հէքիմեան, Յովհաննէս Գուլպենեան Գէորգ Արթինեան, Գրիգոր Սամուէլեան, Յարութիւն Պապազեան, Հաճի Գէորգեան, Առաքել Աճէմեան, Միհրան Թորոսեան, Յարութիւն Գինլեան, Հայկանուշ Աւետեան, Միսաք Գիւլէկեան, Սարգիս Արթինեան, Արամ Քէրամեան, Թագւոր Սարաֆեան, Նուպար Մաթէոսեան, Իսկուհի Տէրտէրեան, Պօղոս Սամուէլեան, Գէորգ Փափազեան, Լեւոն Գէորգեան, Ս. բէն Ղուկասեան, Գրիգոր Պալթեան, Նիկողոս Արթինեան, Հայկ Քիրիմլեան, Գէորգ Թումայեան, Գրիգոր Բարսամեան, Նահապետ Քիրիմլեան, Մարիամ Մինասեան, Հայկանուշ Պօյաճեան, Թագուհի Աղասեան, Օհաննէս Պալեան, Նուբար Միքայէլեան, Մատթէոս Գ., Յարութիւն Աբրահամեան, Սոֆիկ Ծիրանեան, Միքայէլ Շահինեան, Նազարէթ Քէլէշեան, Յակոբ Կամէթեան, Յարութիւն Քիրեշճեան, Յովհաննէս Քէշիշեան, Տիկին Խաթուն, Յովսէփ Մարգարեան, Կարապետ Պարսամեան, Հայկանուշ Պարսամեան, Մարգիս Արզումանեան, Գէորգ Գանեան, Առաքել Երկանեան, Տիգրան Գալստեան, Գրիգոր Բարսեղեան, Արամ Գրիգորեան, Պայմազեան, Ղուկաս Գէշիկեան, Աբրահամ Չիփիլեան 5ական ֆր., Հայկ Կարապետեան, Ֆիլ. Չէքեան Հայրապետեան, Լեւոն Պալապանեան, Յակոբ Մելիքեան, Առաքել Գրիգորեան 4ական ֆր., Արտաշէս Եղիազարեան, Դաւիթ Կարապետեան, Նշան (սարք), Ֆիլոր Մարտիրոսեան 3ական ֆր., Միսաք Շիրինեան, Խաչիկ Հայրապետեան, Սարգիս Օհաննէսեան, ՈՄ., Լեւոն Գասպարեան, Մարգար Թոսունեան, ՈՄ., ՈՄ., Մանուկ Մինասեան, ՈՄ., ՈՄ. 2ական ֆր.։ Ընդհ. գումար 1823 ֆրանք։ (տես Ա. ևէջ)

ԹՂԹԱԿՑԻՆ

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ Վարչութիւնը կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ ժամանակի մը համար յետաձգուած են խորհրդական այցելութիւնները։

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A.DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme .. Paris (13)

...չարուած են բազմութեամբ, իրենց դրամները քաշելու համար։ Ճաշարանները, սրճարանները եւ ուրիշ հանրային հաստատութիւններ իրենց դուռները կրնան բանալ ժամը 11.30էն 14 եւ 17էն 21։ Բռնագրաւումները սկսած են։ Սահմանագլուխը փակուեցաւ։ Պրիւսէլի քաղաքապետը արգիլեց համայնավարական ժողով մը։

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱՅԻ ազգային նախարարը օգոստոս 25ին զէնքի տակ հրաւիրեց 1939ի եւ 1940ի դասերուն սպաները եւ պահեստիները (ծնած 1919ին եւ 1920ին), մարզանքի նոր շրջան մը բոլորելու համար։

ՏԱՆԸՄԱՐՔԱ փակեց սահմանագլուխը ճամբորդի թէ ապրանքի համար, կիրակի իրիկուն ժամը 22էն սկսեալ։ Միեւնոյն ատեն զէնքի տակ հրաւիրեց կարգ մը դասեր։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ նախարարական խորհուրդը կիրակի օր նիստ գումարելով, որոշեց զանազան բանակ մը կազմել եւ զէնքի տակ հրաւիրել պահեստիները։ Այս առթիւ կարգ մը տնօրէնութիւններ ալ որոշեց, կացութեան դիմագրաւելու համար։

ՀՈԼԱՆՏԱ, ԼԻԹՈՒԱՆԻԱ, ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ եւ ուրիշ երկիրներ ալ զէնքի տակ հրաւիրեցին պահեստիները

Զանազան լուրեր օրուան ցանցին մասին

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ անթելը կը ծանուցանէ թէ իբրեւ հետեւանք գերմանախորհրդային դաշինքին, մասնաւոր պիտի լուծուի հակաբոլշեւիկեան ուխտը եւ ազատ պիտի արձակուին Գերմանիոյ մէջ արգելափակուած բոլշեւիկները։

ԹԵՐԹԵՐՈՒ թղթակիցները կը հեռանան թշնամի մայրաքաղաքներէն։ Պերլինի ֆրանսացի բոլոր թղթակիցները մեկնեցան, ինչպէս եւ Լոնտոնի գերմանացի թղթակիցները։

430 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔԻ փոխ մը բացուեցաւ լեհական կառավարութեան, Ֆրանսայի կողմէ։

ԶՕՐԱԿՈՉԻ ԵՆԹԱՐԿՈՒԱԾ զինուորներուն սովորական նամակները ձրի պիտի փոխադրուին։ Հարիւր ֆրանքէն աւելի չեղած թղթատարական մանդաներն ալ (mandats-poste) ծախքէ ազատ են։— Զօրակոչի ենթարկուած բոլոր զինուորներուն գործադրութեան, ապահովագրութեան կամ բնակարանի նպաստի իրաւունքները պիտի պահպանուին

ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ մերժեց ոչ - յարձակման դաշինք մը կնքել Ռումանիոյ հետ։ Պուքրէշի հունգարական դեսպանին յանձնարարուեցաւ ծանուցագիր մը ուղղել Ռումանիոյ, սահմանագլուխին վրայ կատարուած զօրաշարժի եւ հունգար փոքրամասնութեան կրած նեղութեանց մասին։

ՍԵՐՊԵՐԸ ԵՒ ԽՐՈՒԱԹՆԵՐԸ վերջնապէս համաձայնեցան եւ Ցուէթկովիչ նոր դահլիճին մէջ փոխ - վարչապետ նշանակուեցաւ Խրուաթներու պետը, Մաչէք։ Նոր դահլիճին մէջ կը գտնուին 11 Սերպեր, հինգ Խրուաթներ, մէկ Իսլամ (Պոսնայէն) եւ մէկ Սլովէն։ Խրուաթները ինքնավարութիւն պիտի վայելեն, ունենալով իրենց մասնաւոր կառավարիչը (Պան) եւ երեսփ. ժողովը։ Ինքնավար Խրուաթիան, որ քիչ մը աւելի ընդարձակ է քան պատմական Խրուաթիա-Սլավոնիա-Տալմաթիան, պիտի ունենայ 66,393 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն եւ 4,423,000 բնակիչ, որոնց 3,216,000ը Խրուաթներ են, 886000ը Սերպեր, 164,000ը Իսլամներ։

ՓԱՐԻԶ ԿԱՆԶՈՒԵՑԱՒ Մոսկուայի ֆրանսական դեսպանը, լրացուցիչ տեղեկութիւններ հաղորդելու համար գերմանախորհրդային դաշինքի մասին։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ արքեպս. (եպսկ.) վարչութիւնը հրահանգներ ուղղեց իր բոլոր մասնաճիւղերուն, որպէսզի պատրաստ ըլլան, ծառայելու համար կրօնական պաշտպանութեան մէջ։

ԴԵՂԱԳՈՐԾՆԵՐՆ ալ զօրակոչի ենթարկուեցան, եւ օժանդակներ կը փնտռուին, անոնց տեղը բռնելու համար։

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ իշխանութիւնը գրաւեց Վէնէնի ձիարձակարանը, ձիերով միասին։

1940 — «ԳՈՅԱՄԱՐՏ» ՕՐԱՑՈՅՑ — 1940

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Հ. Յ. Դ. Պ. Մ. ՄԱՐՍԷՅԼ

Մամուլի տակ է եւ Սեպտեմբեր 30ին լոյս կը տեսնէ 1940ի «Գոյամարտ» օրացոյցը գեղեցիկ եւ մաքուր տպագրութեամբ

Մեր գործակալներէն կը խնդրուի այժմէն կատարել իրենց ապսպրանքները։ Բացի գործակալներէն ապառիկներ նկատի չեն առնուիր։

Դիմել մեր ընդհ. գործակալի G. Djarayan, 17 rue des Petites Maries Marseille, France.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՐԵԱԼ ՔԱՂԱՔ

(ՆԵՐԱՐՆԵՐ ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ԱՇԽԱՐՀԷՆ)

ԳՐԵՑ՝ ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆ

Յառաջաբան Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

Պատկերներ Աստուածաշունչ կեանքէն եւ քաղաքական խռովքէ դաշտերէն։ Գրուած՝ երգիծական շունչով եւ հայրենասիրութեամբ։ Իր գիւղը կամ քաղաքը կորսնցուցած ամէն տարագիր իր հոգիին խօսող կեանքը պիտի գտնէ անպայման։

Ստուար հատոր մը 256 էջ։ Գին 15 ֆրանք, արտասահման 20 ֆրանք, Ամերիկա՝ 75 սէնթ։ Ստանալու համար դիմել՝ H. AGONAYAN

10, Sente des Economes, Romainville (Seine), France

Ք. ՓԱՐԹԱՄԵԱՆ, 46. Rue Richer, Paris (9 :

ԼԱ ՍԻՈԹԱՅԻ մէջ «Յառաջ» կը ծախուի Պ. ՆԱՐԱՊԵՏ ՄՈՄՃԵԱՆի մօտ, 27 rue Grand Modier.

Կ'ուզուին գործաւորներ եւ գործաւորուհիներ

Ստանձնած ենք ֆրանսական բանակի զինուորներու համար համազգեստներ կարելու գործը։ Տեւական աշխատանք, լաւ վճարում։ Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ ամէն օր, Հայ Մարմնակրթական Միութեան գրասենեակը, 9, rue Thénard, Paris (5), մեթրօ Սէն Միշել։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 376.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : GOBelins 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՈՒԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Զուիցերիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 30 ՕԳՈՍՏՈՍ
MERCREDI 30 Août 1939

ԺԵ ՏԱՐԻ — 15e Année No. 4131

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԱՆՀԱՄԲԵՐ ԿԸ ՍՊԱՍՈՒԻ ՀԻԹԼԵՐԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԻՆ

ՄԵԾ ՅՈՅՍԵՐ ԴՐՈՒԱԾ ԵՆ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

ՏԱԼԱՏԻԷԻ ԵՒ ՀԻԹԼԵՐԻ ՄԻՋԵՒ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԱԾ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Ջղաշարժը կը շարունակուի ամբողջ աշխարհի մէջ

Պերլինի անգլիական դեսպանը, որ Լոնտոն տարած էր Հիթլերի առաջարկները, օդանաւով իր պաշտօնատեղին վերադարձաւ երկուշաբթի երեկոյեան, յանձնելու համար Անգլիոյ պատասխանը։ Հիթլերի եւ դեսպանին տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ Գերմանիոյ վարչապետարանին մէջ, գիշերուան ժամը 10ին եւ տեւեց մինչեւ 11.40, ուրեմն մէկուկէս ժամ։

Հոծ բազմութիւն խռնուած էր ճամբուն վրայ, անգլիական դեսպանատունէն մինչեւ վարչապետարանը։ Շատերը մտահոգ էին։ Ուրիշներ սպասեցին մինչեւ կէս գիշեր, անշուշտ առանց բան մը իմանալու։ Տեսակցութենէն վերջը գերմանական գործակալութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց որ կ'ըսէ.

— «Առաջնորդ – վարչապետը երկուշաբթի գիշեր ժամը 10.30ին նոր վարչապետարանին մէջ ընդունեց բրիտանական դեսպանը, Սըր Նէվիլ Հէնտըրսըն։ Ներկայ էր նաեւ արտաքին նախարարը, Ֆոն Ռիպպէնթրոփ։ Դեսպանը Առաջնորդին յանձնեց բրիտանական կառավարութեան մէկ զեկոյցը։ Թարգմանի պաշտօնը կը կատարէր Տոքթ. Շմիտ։ Տեսակցութիւնը կը բաղկանար երկու անջատ մասերէ։— Առաջին մասին մէջ դեսպանը երկար ծանուցագիր մը յանձնեց։ Երբ զայն թարգմանեցին եւ Առաջնորդին ներկայացուցին, դեսպանը բերանացի բացատրութիւններ ալ հաղորդեց, իբրեւ պատասխան Հիթլերի, Ֆոն Ռիպպէնթրոփի եւ մարաջախտ Կէօրինկի հարցումներուն։

Այս կիսապաշտօնական զեկոյցը որ եւ է տեղեկութիւն չի հաղորդեր անգլիական ծանուցագրին բովանդակութեան, ոչ ալ դեսպանին բերանացի բացատրութեանց մասին։ Իրազեկներու կարծիքով, պատասխանը պիտի տրուէր երէկ, երեքշաբթի։

Այս առթիւ զանազան զրոյցներ շրջան կ'ընեն մայրաքաղաքներու մէջ, բայց կարելի չէ ստուգել անոնց վաւերականութիւնը։ Զրոյցի մը համաձայն, անգլիական դեսպանը նորէն Լոնտոն պիտի վերադառնայ։ Ամէն պարագայի մէջ, ամբողջ աշխարհ անհամբեր կը սպասէ Հիթլերի պատասխանին։ Այս առթիւ որոշ լաւատեսութիւն կը ներշնչէ Իտալիոյ բռնած դիրքը։ Հռոմի թերթերն ալ յոյս կը յայտնեն թէ դեռ կարելի է փրկել խաղաղութիւնը։

Կը կարծուի թէ Հիթլեր գրաւոր պատասխան մը պիտի յանձնէ դեսպանին։ Անգլիական խորհրդարանը նիստի հրաւիրուեցաւ երէկ։ Պ. Չէմպըրլէն որոշ յայտարարութիւններ պիտի ընէր Հիթլերի պատասխանը ստանալէ ետք։ Վարչապետը ունկնդրութեան ընդունուելով թագաւորին կողմէ, մէկ ժամ խօսակցեցաւ, տեղեկութիւններ հաղորդելով կացութեան մասին։

Անգլիական կառավարութիւնն ալ կը շարունակէ իր զինուորական պատրաստութիւնները։ Բոլոր նաւերուն յանձնարարուեցաւ անմիջապէս ծածկել իրենց լոյսերը։ Ծովակալութիւնը արգիլեց անթելի գործածութիւնը մարտանաւերու մէջ։ Միեւնոյն ատեն յանձնարարուեցաւ Միջերկրականի եւ Պալթիկ ծովու անգլիական նաւերուն հեռանալ այդ ջուրերէն։

*** Հռոմի թերթերը կը գրեն թէ տագնապին «դիւանագիտական շրջանը» չէ փակուած տակաւին։ Պ. Կայտա, Մուսոլինիի թարգմանը, կը գրէ այս առթիւ.

— «Մինչ աշխարհ կը գտնուի անդունդին առջեւ, ձայներ կը բարձրանան ամէն կողմէ, կոչ կ'ուղղեն Մուսոլինիի եւ կը յուսան թէ ան պիտի կրնայ հրաշք մը գործել։ Անշուշտ Առաջնորդը անգործ չէ եւ ամէն մարդ գիտէ որ յատուկ ամէն ջանք թափած է որպէսզի խոհեմութիւնը եւ իմաստութիւնը տիրապետեն Եւրոպայի մէջ, որպէսզի մարդիկ վերջապէս որոշեն «շինարար» քաղաքականութեան մը հետեւիլ, հիմնուած՝ արդար խաղաղութեան վրայ, այնպիսի քաղաքականութիւն մը որ յարգէ ժողովուրդներու իրաւունքները եւ ներշնչուի աշխարհի հարստութեանց վերաբաշխումի սկզբունքէն։ Բայց, ցաւօք որ այդ քաղաքականութիւնը կը տրամադրէ «վերաքննութիւն եւ հաւասարում», վերակազմութիւն մը, որուն շնորհիւ նոր Եւրոպան հաստատուի իրաւունքի վրայ եւ վերջ տրուի գերակշռութեանց եւ առանձնաշնորհներու որոնց հետ կապ չունին Աւանդական պետութիւնները։ Մինչեւ վերջին վայրկեանը Մուսոլինի պիտի պայքարի խաղաղութիւնը փրկելու համար, բայց պայմանաւ որ միւս ազգերը օգնեն իրեն, հասկնան զինքը եւ պարկեշտօրէն լսեն իր խօսքերը։ Անդարմանելին հասած չէ տակաւին, բայց մեծ վտանգ մը կը սպառնայ խաղաղութեան... Միլիոնաւոր մարդիկ զէնքի տակ են արդէն, համախմբուած՝ սահմանագլուխներու վրայ, կազմ եւ պատրաստ կռուելու։ Ուրեմն միայն մէկ միջոց կայ խաղաղութիւնը փրկելու,— կարելի եղածին չափ շուտ փոխել գլուխները եւ ճանչնալ, վերջապէս, իւրաքանչիւր ազգի իրական պահանջները»։

Երկաթուղին չի բանիր
Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ

Սահմանագլուխը փակուեցաւ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ, երեքշաբթի օրէն սկսեալ։ Ամէնէն առաջ փակուեցաւ Հռենոսի պատմական կամուրջը Սթրազպուրկի մէջ։ Երկաթուղիներու երթեւեկն ալ դադրեցաւ։ Ջնջուեցան նաեւ կարգ մը կառախումբեր որ կը բանէին Փարիզէն դէպի սահմանագլուխ։

Օդանաւային վարչութիւնն ալ դադրեցուց հետեւեալ գիծերը.— Փարիզ-Պուտափէշտ, Փարիզ-Պերլին, Փարիզ-Լը Թուքէ, Փարիզ-Գոտօ, Պիարից եւն.։ Ջնջուած են նաեւ Փարիզ-Ցիւրիխ եւ Փարիզ-Ժընեւ, Փարիզ-Մարսէյլ-Հռոմ, Մարսէյլ-Թուն եւ Լոնտոն-Փարիզ-Լիոն-Թուն գիծերը, ինչպէս եւ գիշերային թղթատարը Փարիզ-Մարսէյլի եւ Պերլին-Պրիւքսէլ-Փարիզի միջեւ (օդանաւային)։

Օտար օդանաւային ընկերութիւններն ալ կեցուցին իրենց երթեւեկները։ Զուիցերիա դադրեցուց օդանաւային երթեւեկը Լոնտոնի եւ Զուիցերիոյ միջեւ։ Հոլանտայի, Շուէտի, Տանեմարքայի եւ ուրիշ երկիրներու օդանաւային վարչութիւններն ալ կեցուցին երթեւեկը։

ՀԻԹԼԵՐ ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԻՐ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Երէկ բոլոր թերթերը հրատարակեր էին Պ. Տալատիէի եւ Հիթլերի միջեւ փոխանակուած նամակները, որոնք մեծ տպաւորութիւն գործեցին։

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Ֆրանսայի վարչապետը անգամ մը եւս շեշտելով իր զգացումները Գերմանիոյ հանդէպ եւ իր երկրին խաղաղասիրութիւնը, կ'առաջարկէր որ ուղղակի բանակցութիւններ կատարուին Լեհաստանի հետ, լուծելու համար տագնապը։

Շատ աւելի երկար է Հիթլերի պատասխանը։

Գերմանիոյ Առաջնորդը կ'ըսէ թէ՝ ինքն ալ զինուոր ըլլալով ինչպէս Պ. Տալատիէն, կ'ըմբռնէ պատերազմին զարհուրանքը։ «Գիտնալով եւ ըմբռնելով այդ, ես պատուաւորապէս փորձեցի փարատել ընդհարման ամէն պատճառ երկու ժողովուրդներուն միջեւ։ Ես բացէ ի բաց հաւաստեցի Ֆրանսայի ժողովուրդին թէ Սարի շրջանին վերադարձը միակ պայմանը պիտի ըլլայ ատոր։ Անոր վերադարձէն անմիջապէս վերջը, ես հանդիսաւորապէս յայտարարեցի թէ կը հրաժարիմ ուրիշ ամէն պահանջէ Ֆրանսայի հանդէպ։ Գերման ժողովուրդը հաւանեցաւ իմ այս դիրքիս։ Արեւմտեան սահմանագլուխին խաղաղեցումը յառաջ բերաւ յաջորդող համակրանք, գոնէ գերման ժողովուրդին կողմէ, համակրանք մը որ հրապարակաւ արտայայտուեցաւ քանիցս։ Արեւմտեան սահմանագլուխի ընդարձակ ամրութեանց շինութիւնը, որ միլիառներ արժեց եւ դեռ կ'արժէ Գերմանիոյ համար, կ'ապացուցանէ թէ ընդունուած է Գերմանիոյ վերջնական սահմանագծումը։ Ասով գերման ժողովուրդը հրաժարեցաւ այն երկու նահանգներէն որոնք իր կայսրութեան մաս կը կազմէին երբեմն, որոնք եւ առնուեցան մեծ արիւնահեղութեամբ եւ նախապէս պաշտպանուած էին շատ աւելի մեծ արիւնահեղութեամբ»։

Այստեղ Հիթլեր կը յիշէ Վերսայլի դաշնագրին անիրաւութիւնները, յետոյ կը պարզէ Լեհաստանի կողմէ կատարուած հալածանքները եւ անհաճութիւնները՝ 1,500,000 Գերմանացիներու դէմ եւ ծանրանալով Տանցիկի հարցին վրայ, կը հարցնէ.

— «Հարցում մը, եթէ կը հաճիք։ Դուք, Պ. Տալատիէ, ի՞նչպէս պիտի շարժէիք իբրեւ Ֆրանսացի, եթէ, իբրեւ հետեւանք արիւնոտ մղուած բայց դժբախտ ելքի մը յանգած պատերազմի մը, ձեր նահանգներէն մէկը կտրուած ըլլար նորանցքով մը որ կը գտնուի օտար պետութեան մը ձեռքը, եւ մեծ քաղաք մը, բանենք Մարսէյլ, չկարենար իր միութիւնը յայտարարել Ֆրանսայի հետ, եւ այդ շրջանին մէջ Ֆրանսացիներ հալածուէին, ծեծուէին, խոշտանգուէին, նոյնիսկ սպաննուէին գազանօրէն։ Ես Գերմանացի եմ, Պ. Տալատիէ։ Մի կասկածիք իմ պատուախնդրութեանս եւ պարտաճանաչութեանս վրայ։ Եթէ դուք հիմա ունենայիք այն դժբախտութիւնը որ ունինք մենք, այն ատեն, Պ. Տալատիէ, պիտի հասկնայի՞ք թէ Գերմանիա առանց պատճառի կ'ուզէ միջամտել որպէսզի նորանցքը շարունակէ անցնիլ Ֆրանսայի մէջէն, որպէսզի իրեն պատկանող երկրամասեր չվերադարձուին, որպէսզի արգիլուի Մարսէյլի վերադարձը Ֆրանսայի։ Ամէն պարագայի մէջ, ես չեմ կրնար ըմբռնել, Պ. Տալատիէ, թէ Գերմանիա պիտի կռուէր ձեզի դէմ, ատոր համար։ Որովհետեւ, ես եւ մենք բոլորս հրաժարած ենք Ալզաս-Լորէնէն, խուսափելու համար նոր արիւնահեղութենէ մը»։

Եզրակացնելով, Հիթլեր կը յայտարարէ թէ «պատուաւոր ազգի մը համար անկարելի է հրաժարիլ շուրջ 2 միլիոն ժողովուրդէ, տեսնել անոր խոշտանգումը գերմանական սահմանին վրայ։ Հետեւաբար ես բացորոշ պահանջ դրած եմ որ Տանցիկը եւ Նորանցքը վերադարձուին Գերմանիոյ։ Եթէ ճակատագիրը հարկադրէ մեզ նորէն կռուիլ, ես պիտի կռուիմ անարդարութիւն մը դարմանելու համար։ Ես գիտեմ ատոր հետեւանքները, որոնց ամենածանրը պիտի իյնայ Լեհաստանի վրայ, որովհետեւ, ինչպէս ալ վերջանայ կռիւը, Լեհաստան այլեւս գոյութիւն պիտի չունենայ նոյն վիճակին մէջ։ Պէտք է վերջ տալ այն մակեդոնական կացութեան որ հաստատուած է մեր արեւելեան սահմանին վրայ։ Ես միջոց չեմ տեսներ խաղաղ կարգադրութեան մը մղելու Լեհաստանը, որ յարձակուիլ ազատ կը նկատէ ինքզինքը, ապաւինելով իրեն ընծայուած երաշխաւորութեանց։ Ես որ եւ է հնարաւորութիւն չեմ տեսներ մեր կողմէ ազդելու Լեհաստանի վրայ, որպէսզի շտկէ այս կացութիւնը, որ անհանդուրժելի է գերման ժողովուրդին եւ պետութեան համար»։

Օտարազգիներու հաւատարմութեան ցոյցերը

Կառավարութիւնը ամէն օր հաւատարմական ուղերձներ կը ստանայ Փարիզ հաստատուած օտարականներէն։

ՌՈՒՍ տարագիրները յայտարարութիւն մը հրատարակեցին «Փոսլետնիա Նովոսթի» թերթին մէջ, իրենց համակրութիւնը յայտնելով Ֆրանսայի հանդէպ, ներկայ տագնապի պահուն։ Յայտարարութիւնը այս առթիւ յիշելով ռուս տարագիրներու զինուորական ծառայութիւնը, կ'ըսէ թէ անոնք անվերապահ պիտի կատարեն իրենց պարտականութիւնը Ֆրանսայի հանդէպ։

ԼԵՀԵՐՈՒ Միութեան վարչական խորհուրդը զեկոյց մը հրատարակեց, որով կը յայտնէ թէ արտօնութիւն խնդրած է ձեռնհաս իշխանութիւններէն, գործնապէս մասնակցելու համար Լեհաստանի եւ Ֆրանսայի պաշտպանութեան, զէն ի ձեռին։

ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐՈՒ ռամկավար միութիւնը, որ հաստատուած է 1927ին, իր կոչին մէջ կը խնդրէ Իտալիոյ թագաւորէն՝ թոյլ չտալ որ Իտալիա պատերազմի բռնուի, «ի խնդիր հիթլերական Գերմանիոյ տարապայման փառասիրութեանց»։ Իտալական միութիւն մը հանգանակութիւն բացաւ, օգնելու համար զօրակոչի ենթարկուած Ֆրանսացիներու ընտանիքներուն։

ՀՈՒՆԳԱՐՆԵՐՈՒ միութիւնը եւս ըմբռնելով կացութեան ծանրութիւնը,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՐ ԲԱՑՆ ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ԱՐՄԻՒՆԵՐՈՒՆ
(«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ)

ՌՈՄԷՆՎԻԼ - ՊՈՒԱՍԻԷԹ.— Խմբագրութիւն «Յառաջ»ի, նախաձեռնութեամբ Պ. Անդրանիկ Խաչատուրեանի մեր գիւղի փոքրիկներուն կողմէ հաւաքուեցաւ 142 ֆրանք։ Ահաւասիկ ցանկը.—

Անդրանիկ Խաչատուրեան 10 ֆր., Առաքել Խաչատրեան 3, Ալիսէն Խաչատրեան 2, Զիմէնեան 5, Ժիրայր Թօքաթլեան 5, Տիկին Խօքախեան 5, Վահրամ Տէկոյեան 10, Հրաչեայ Թէքզեան 5, Սաթենիկ Գումրուեան 10, Ժագլին Յովասափեան 10, Պետրոս Գզիրեան 5, Մարի եւ Սօֆի Յակոբեան 5, Մինաս Գարակիւլեան 25, Մելինէ Շահինեան 5, Սիրանուշ Նազըրեքեան 3, Ալիս Գավաֆեան 4, Արամ Շիրինեան 5, Ալիս Շիրինեան 5, Ռօզէ Փէնիրճէմէզեան 5, Արփի Փէնիրճէմէզեան 5, Արտաշէս Արծրունեան 10, գումար 142 ֆրանք։

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, 27 օգոստոս.— Յարգելի խմբագրութիւն «Յառաջ»ի, Թէեւ ուշ, վերջապէս Կրընոպլի հայ գաղութն ալ իր մասնակցութիւնը կը բերէ, 1300 ֆրանք Մուսա լերան արմիւններուն համար։ Լեւոն Թորոսեան

ՑԱՆԿ 35

Կրընոպլի գաղութէն	1300
Ռոմէնվիլ - Պուասիէթի փոքրիկներուն նուէրը	142
Երուանդ Գոսուրեան, Պանճօ	10
Գումար՝	1452
Երէկուան գումարը՝	102,929
Ընդհ. գումար՝	104,381

Մեր բաժանորդներուն եւ գործակալներուն

Բոլոր թերթերը կանխարգել գրաքննութեան ենթարկուած ըլլալով, հաւանաբար խանգարուի առաքումները։ Ամէն միջոց ձեռք առած ենք, որքան թոյլ կուտան պարագաները (թղթատար, երկաթուղի եւն.)։

ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՈՒՄՆԵՐ ՀԵՌԱԳՐԻ ԵՒ ՀԵՌԱՁԱՅՆԻ ՄԱՍԻՆ

Մամուլի, շարժանկարի եւ լուսանկարչութեան վրայ հաստատուած կանխարգել գրաքննութեան հետ միաժամանակ, սահմանափակումներ հաստատուած են հեռագրի եւ հեռաձայնի մասին։ Այսպէս, հեռաձայնով հաղորդակցութիւնը բոլորովին ջնջուած է թէ քաղաքին եւ թէ շրջանին մէջ (interurbain et régional)։ Փարիզի մէջ հեռաձայնով խօսակցութիւնը արգիլուած է նոյնիսկ հանրային հաստատութեանց մէջ,— սրճարան, գարեջրատուն, պանդոկ եւն.։ Բաժանորդները կրնան իրենց մասնաւոր կայաններէն հաղորդակցիլ ուրիշ անհատական կայաններու հետ, խօսակցութեան պատասխանատուութիւնը իրենց վրայ մնալու պայմանով։ Նամակատուններու կայաններէն խօսելու արտօնութիւն կարելի է ստանալ ցուցնելով ինքնութեան թուղթերը։

Գալով այն հեռագիրներուն որ արտասահման կամ սահմանամերձ նահանգներ պիտի ղրկուին (ցամաքէն թէ ծովէն), պէտք է նախապէս ցոյց տրուին ոստիկանական տեսուչին, նամակատուն յանձնուելէ առաջ։

Ֆրանսայի յատուկ հեռագիրները այլեւս չեն կրնար ղրկուիլ հեռաձայնով։

*** Երեքշաբթի օրէն ի վեր բոլոր թերթերը տպագրուելէ առաջ կը ներկայացուին Տեղեկութեանց Տեսչութեան նորահաստատ գրաքննակը։ Երէկուան «Լ'Էօվր»ի մէջ երկու կարճ սիւնակներ ճերմակ տպուած էին, ինչ որ կը նշանակէ թէ գրաքննութիւնը ջնջած է։

*** «Նիւ Եորք Հէրըլտ» կը գրէ թէ անգլիական թերթերու թղթակիցները առջի օր չկրցան հեռաձայնով կամ հեռագրով ղրկել իրենց լուրերը, բոլոր գիծերը զինուորական իշխանութեան ձեռքն ըլլալով։ Ճարահատ հեռագրեցին Ամերիկա, որպէսզի այնտեղէն հաղորդեն Անգլիա։

ՁԳՈՒՇԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐՈՒ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Օդանաւային յարձակումներու դէմ պաշտպանութեան Փարիզի կոմիտէն կը հաղորդէ.—

Փարիզի բնակչութիւնը պէտք է արագօրէն նկուղները դնէ ապաստանի յարմար վիճակի մէջ։ Նկուղ-ապաստարաններու մուտքը ներսէն թէ դուրսէն պէտք է փակել թաց կերպասներով։

Փակել նկուղներու լուսանցքները։ Լոյսի համար գործածել ելեկտրական լամպեր, երբե՛ք բոցով ճրագներ։

Նկուղին մէջ պատրաստ ունենալ թի, բահ, բրիչ, գործածելու համար եթէ հարկին՝ երբ փլուզում տեղի ունենայ։

Պատրաստ ունենալ նաեւ բժշկական նախնական խնամքի յատուկ նիւթեր եւ սարքեր,— կօնք, սրբիչ, կեր, վիրաբուժական գործիքներ։

Ուտելիքները պահել բոլորովին փակ տուփերու մէջ, կազերուն դէմ պաշտպանուած։

Նկուղներուն մէջ չձգել դիւրավառ նիւթեր։ Աւազի պարկերը պէտք է գտնուին սանդուխներուն վրայ, կամ վերի յարկը։ Միասին թի, կացին եւ դոյլ։ Աւազը թափել բոցին վրայ, երբ հրդեհ ծագի։

Երբեք կրակին վրայ ջուր չթափել, այլ միայն աւազ։

*** Ուսուցիչները ժամանակէն առաջ Փարիզ կանչուեցան, որպէսզի պատրաստ ըլլան աշակերտներու փոխադրութեան համար։ Ծնողները հարկադրուած չեն Փարիզէն դուրս հանելու իրենց զաւակները, բայց կարգադրութիւններ եղած են անոնց համար որ դուրս ղրկել կ'ուզեն իրենց տղաքներն եւ աղջիկները։

Այս առթիւ, պատերազմի զոհերու վարչութիւնը կը յանձնարարէ ապարանջաններ կախել մանուկներու թեւերէն, անուն-մականունով, ծննդեան թուականով եւ բնակավայրով, որպէսզի կարելի ըլլայ ստուգել անոնց ինքնութիւնը։

*** Ազգ. առողջութեան նախարարութիւնը միջոցներ ձեռք առաւ, գինեբու բարձրացումը արգիլելու համար։

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԱՆԱԿՆԿԱԼԻՆ ԱՌՋԵՒ

Մեկուսի դիտողին աչքանք, շահագրգռուողներուն զայրոյթ եւ մերձաւորներուն մտահոգութիւն պատճառող անակնկալի մը առջեւն է աշխարհ։

Թուրքիա այս վերջիններէն է։

Պոլսէն ու Անգարայէն եկած հեռագիրները կը հաղորդէին թէ գերմանեւռուս դաշինքին առաջին տպաւորութիւնը եղած է շատ խոր։ Իսկ վերջին հեռագիրները կը խօսին այն մխիթարանքէն, զոր անկէն, այժմ, Թուրքիոյ վարիչները՝ խորհելով որ այդ դաշինքը ստորագրուեցաւ հիմա եւ ոչ թէ աւելի ուշ։

Անշուշտ, կարելի չէ վճռական կերպով ըսել թէ Անգարայի համար եւս բացարձակ գաղտնիք մըն էին գերմանեւռուս բանակցութիւնները։ Բայց, նկատի ունենալով կարգ մը իրողութիւններ, կարելի է ենթադրել թէ՝ նա՛եւ Թուրքիան,— ընկերը Թուսիոյ— անտեղեակ մնացած էր Պեռլին–Մոսկուա խաղէն։ Եւ կամ՝ գոնէ այնքան բան գիտէր, որքան ուրիշներ, գերմանական վարքի եւ մէկ քանի այցելութիւններու յուռերէն հետեւցնելով։

Այսպէս, Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ սերտ գործակցութիւնը մղած պէտք է ըլլայ Ռուսիան՝ վերապահ ըլլալու Թուրքիոյ հանդէպ։

Այն իրողութիւնը թէ՝ Թուրքիա համաձայնեցաւ Նեղուցները դնել Ազգաց Լիգայի Ճակատին տրամադրութեան տակ, աւելի չեչտած է Ռուսիոյ վերապահութիւնը։ Կարելի է ըսել, նոյնիսկ, որ դժգոհեցուցած է զայն։ Որովհետեւ, ի՞նչ ալ ըլլար Ռ. Միութեան երեւութական վերաբերումը՝ դէպի արեւմտեան երկու մեծ պետութիւնները, ներքնապէս ան պէտք էր դժգոհ՝ ու նոյնիսկ մըտահոգ եղած ըլլար որ Միջերկրականի տէր Անգլիան, այդ կերպով, ազատ մուտք մը կ՚ապահովէր դէպի Սեւ ծով,— ռուսական լիճը։ Աւելցնենք նաեւ, որ Լոնտոնի Թրքական դեսպանը՝ Րիւշտիւ Արաս, (միակ անձը որ դեռ կը մնայ քաղաքական կեանքին մէջ՝ երբեմնի հակափերաքննական Ճակատի զարքիններէն, եւ որ դժուար թէ կարենայ այլեւս երկար ատեն մնալ՝ եթէ Թուրքիա փորձէ երկուութիւն խաղալ), այո՛, Րիւշտիւ Արաս, վերջին երկու շաբաթուան ընթացքին անընդհատ Ֆորին Օֆիսին դուռը սփ առաւ, պահանջելով որ անգլեւթուրք զինակցութիւնը չյապաղի։

Եւ, վերջապէս, Անգարա երբեք տեղի չտուաւ Ֆոն Փափէնի դիմումներուն ու նոյնիսկ Թաքուն սպառնալիքներուն առջեւ, վերցուց ձեռնոցը եւ սկսաւ յարձակիլ, իր մամուլով, Իտալիոյ վրայ։ Եւ այս բոլորը, Փաթէմքինի իննօրեայ այցելութենէն վերջ՝ Անգարա, ուր Իսմէթ Ինէօնիւի եւ իր միջեւ եղած խօսակցութիւնները մնացին գաղտնիք մը։

Արդ, այս բոլորը ապացոյցներ են, որ նաեւ Թուրքիան, ինչպէս կ՚ըսէինք, անակնկալի մը առջեւ է։ Աւելին,— ամօլի մը առջեւ, որովհետեւ որոշ կերպով ճշդած էր իր դիրքը։ Կարելի է կասկածիլ, նոյնիսկ, որ Մոսկուա խաբած է նաեւ զայն, թեւադրելով որ Հակի Ազատութեան Ճակատին, խոստանալով թէ՝ ինք եւս պիտի միանայ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի։ Այս ենթադրութիւնը աւելի հիմք կը գտնէ, եթէ յիշենք, որ, թուրքեւանգլիական զինակցութեան սկզբունքի համաձայնութենէն վերջ, գրուեցաւ թէ ի հարկին Թուրքիա պիտի միջնորդէ Լոնտոնի եւ Մոսկուայի միջեւ։

Այս նոր իրողութեան առջեւ ի՞նչ պիտի ըլլայ, կամ, աւելի ճիշդ, ի՞նչ կրնայ ըլլալ Թուրքիոյ դիրքը։

Հարկ է նկատի ունենալ հետեւեալ երկու իրողութիւնները։ Առաջին,— Թուրքիոյ եւ Անգլիոյ միջեւ գոյացած է զինակցութեան սկզբունքի համաձայնութիւն մը, որուն տրուեցաւ փառաւոր վճռական մը (ու նաեւ բաղաքական յաւելեալ արժէք մը) զայն յայտարարելով երկու երկիրներու խորհրդարաններուն բեմերէն։

Երկրորդ,— Թուրքիա իր զինակցութիւնը պայմանաւորած էր Ռուսիայով։ Պարզ խօսքով՝ ըսած էր,— «Կ՚անցնիմ Ազատութեան Ճակատը, եթէ Ռուսիոյ հետ համաձայնիմ»։

Այս վերջին պարագան կռուան մըն է, բնականաբար, իրեն համար, որպէսզի, ի հարկին, չեզոք նկատէ գոյացած համաձայնութիւնը։

Արդէն, զանազան թերթեր արձագանգ կ՚ըլլան հեռագիրներու, որոնք կը յայտնեն թէ Ֆոն Փափէն, որ չունեցաւ անմիջապէս Անգարա առաւ, կը փորձէ կամ պիտի փորձէ ճնշել Թուրքիան, որ հեռանայ Ազատութեան Ճակատէն։

Եթէ, իրապէս, Թուրքիոյ քաղաքական շրջանակները այն մխիթարութիւնը ունին թէ գերմանեւռուս դաշինքը աւելի կանուխ յայտնըգարձաւ քան (անգլեւթուրք զինակցութեան ստորագրո՞ւմը թէ խօսք. յարձակում), ապա ուրեմն, նոյն շրջանակները պիտի խորհին օգտուիլ այդ «կանուխէն» եւ «յարմարիլ նոր կացութեան»։

Աւելի ենթադրութիւն մըն է սակայն, որ կրնայ եւ ճիշդ ըլլալ։ Ճիշդ. սակայն, այն իմաստով որ՝ Թուրքիա իրապէս կրնայ մտածել, արդէ՞ն իսկ, ձեւով մը յետդարձ ընելու մասին։ Եւ այս՝ քանի մը պատճառներով, Առաջին,— Ռուսիոյ հեռացումով Ազատութեան Ճակատի արեւելեան պատուարին կազմութիւնը անյաջողութեան կը մատնուի։ Եւ որովհետեւ Թուրքիա Ճակատին ա՛յդ պատուարին մաս պիտի կազմէր, հետեւաբար կը խորհի թէ նաեւ ինք անմիջական կռուան չի կրնար ունենալ։ Մանաւանդ որ, կրնայ ինքնաբերաբար կասիլ նաեւ Թուրքեւռուսէն զինակցութեան աշխատանքը։

Ետոյ, Պեռլին պիտի ջանայ, անշուշտ, որքան կարելի է դիւրացնել Թուրքիոյ այդ յետդարձը՝ զայն ողողելով անտեսական խոստումներով եւ ողոքելով քաղաքական ապահովութեամբ։ Կամ, հակառակ պարագային, սպառնալիքներով կամ պայմանաժամերով, զորս ի գործ կը դնէ առտնէ մը ի վեր, Հիթլէրեան Գերմանիան, օգտագործելով փափուկ կամ ճակատագրական վայրկեանները։

Բայց, խնդիրը ունի ուրիշ կողմ մը եւս։ Այսինքն, Թուրքիոյ յետդարձը միայն իրմէ կախում չունի, եթէ նոյնիսկ չանտեսենք Մոսկուայի կողմէ եւս ըլլալիք դիմումները, թելադրանքները կամ ճնշումները, դերերու փոփոխումով մը,— երէկ Թուրքիան պիտի միջնորդէր Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ միջեւ, ու այսօր կրնայ Ռուսիան միջնորդել՝ Առանցքին եւ Թուրքիոյ միջեւ։

Եւ, սակայն, պէտք չէ մոռնալ, որ անգլեւթուրք զինակցութեան մը բակզբունքի համաձայնութիւնը շատոց անցած է, դէպքերու արագ թաւալումին հետեւանքով, իր «բնկզբունքի» սահմաններէն ու մտած գործնական մարզի մէջ։ Իտալական յարձակումի մը հաւանականութիւնը այնքան մեծ էր— ու է՛ տակաւին,— որ Թուրքիա ստիպուած եղաւ ոչ միայն ու անմիջապէս Ազատութեան Ճակատին միանալ, այլեւ ապաստանիլ անոր ու անյապաղ ձեռք առնել անհրաժեշտ բոլոր միջոցները։ զինուորական չէզոքութիւն, անգլիական զինուորական չէզոքութիւն, անգլիական ռազմանաւերու ներկայութիւն Պոլսոյ մէջ, զինուորական պատուիրակութիւն եւն.,— այս բոլորը զինակցութեան գործնական քայլերն էին, կամ՝ համաձայնութեան գործնականացումը։ Աւելցուցէք նաեւ Սանճաքի յանձնումը՝ իբրեւ զինակցութեան գին, ու այն ատեն պարզ կը դառնայ թէ Թուրքիոյ համար եթէ «մխիթարանք» մըն է որ գերմանեւռուս դաշինքը կանուխ կնքուեցաւ, գործնական այդ բոլոր քայլերէն վերջ բաւական ուշ է՝ ետ կենալու համար այդ զինակցութենէն։ Թուրքիա կապուած է Ազատութեան Ճակատին ու միայն իր կամքը բաւական չէ անկէ դուրս գալու համար։ Այս մասին աւելի որոշ գաղափար մը կարելի է կազմել կարգալով Ֆրանսայի Կառավարութեան Թղթակցութիւնը, զոր կը հրատարակենք մեր այս թիւով, եւ որ, բնականաբար, իր վրայ կը կրէ գերմանական ակնոցին գոյնը։

Այսուհանդերձ, մենք չունինք այն ենթադրութիւնը թէ Թուրքիա իրապէս պիտի ուզէ հեռանալ Ազատութեան Ճակատէն։ Եւ այս՝ քանի մը պատճառներով։

Նախ,— Թուրքիա գիտէ թէ ինչ կը նշանակէ գերմանական բարեկամութիւն կամ տնտեսական օժանդակութիւն, երբ մանաւանդ ինք հակի Առանցքին՝ հարկադրաբար։

Երկրորդ,— եթէ գերմանեւռուս դաշինքը պատրաստուած է իրմէ գաղտնի, եւ, ինչպէս կը գրեն իրազեկներ, արդիւնք է նաեւ Ռուսիոյ հողային ձգտումներուն, կը նշանակէ թէ բանակցութեանց նիւթ եղած է ոչ միայն Ռուսիոյ եւրոպական, այլեւ ասիական - արեւմտեան (թրքական) սահմաններու խնդիրը։

Երրորդ, քանի որ Իտալիա համաձայն է գերմանեւռուս դաշինքին, պէտք է հետեւցնել թէ այդ դաշինքը արգելք մը պիտի չըլլայ՝ Թուրքիոյ վրայ Հռոմի ունեցած ցանկութիւններուն,— պարագայ մը զոր կը հաստատէ նաեւ Ցիկ. Թայմզը։

Չորրորդ,— Թուրքիան, իր կարգին, Ռումբայ մըն է, եւ Առանցքը, թշնամի ըլլայ թէ բարեկամ, պէտք է անցնի անոր վրայէն։ Աւելին,— ո՞վ կարող է ժխտել, որ Առանցքին ու Ռուսիոյ միջեւ քննութեան կամ նոյնիսկ համաձայնութեան առարկայ

*

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ»

Revue des Deux-Mondesի աշխատակիցներէն մին, որ կը ստորագրէ Ռ. –, կ՚ուսումնասիրէ այն եղանակը, որով կը լուծուին միջազգային վէճերը,— այդ եղանակը կ՚անուանէ «խաղաղութիւն - պատերազմ», այլ խօսքով, «խաղաղ պատերազմ», կամ «պատերազմ՝ խաղաղութեան մէջ»։

Պետութիւնները հասկցան թէ այլեւս կարելի չէ դիմել «ամբողջական պատերազմ»ի, որովհետեւ կարելի չէ շահիլ յաղթանակ մը որ վճարէ կատարուած բոլոր զոհողութիւնները։ Պատերազմի դասական ըմբռնումը այլեւս չի համապատասխաներ արդի պայմաններուն։

Եւ այսպէս ստեղծուեցաւ գործելու, պատերազմելու նոր ձեւ մը այն օրէն ասդին՝ երբ ծախողեցաւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, որ կ՚աշխատէր խաղաղութիւնը հաստատել իրաւագիտական կազմակերպութեան մը։ Բայց, թէեւ կը բայքայուած էր խաղաղութեան հաւատքը, բայց պատերազմի ըմբռնումը կը կրէր յեղաշրջում մը։ Ճնշել հակառակորդ պետութիւնը մինչեւ որ անձնատուր ըլլայ։ Այդ յեղաշրջումը անցաւ երկու շրջաններէ,— ամբողջական խաղաղութեան եւ ամբողջական պատերազմի ըմբռնումները տեղի տուին զանազան եւ յաջորդական ձեւերու։ Նախ երեւան եկաւ ապառազմանութեան արշաւ մը, որ յանգեցաւ զինեալ միջամտութեան, երկուքն ալ պատերազմի նոր ձեւեր, որոնք չեն ներկայացներ ամբողջական պատերազմին դասական պատկերը։

Այդ ձեւերուն ամբողջութեան կը կոչենք «խաղաղութիւն - պատերազմ» բացատրութիւնը, որ կը նշանակէ թէ խաղաղութիւնը կը տեւէ պատերազմի մը հետեւանքներով։ Այս թէզը կը հիմնուի պատերազմի վախ պատճառելով շահուած յաղթանակի մը կարելիութեան վրայ։

Ուրեմն, նախ պէտք է ճշդել տագնապին ծայրագոյն կէտը, գգուշանալու համար ճնշումը շարունակել այդ կէտէն անդին՝ երբ հակառակորդը կրնայ իր բախտը յանձնել զէնքին։

«Խաղաղութիւն-պատերազմ»ը փորձած է ճնշումը նախ կատարել տնտեսական ու քաղաքական գետնի վրայ,— այսպէս ժամանակ մը պետութիւններ լծուած էին տնտեսական պատերազմի մը, զոր կ՚անուանէինք վաճառամարտ (տըմփինկ)։ Այս պայքարը չկրցաւ տալ յուսացուած արդիւնքը, հակառակորդ պետութիւնները կրցան ժամայլին թումբ կանգնել վաճառաքրչութին դէմ։ Ռուսիա եւ Ճափոն կը վկայեն տնտեսական պատերազմներու կրած անյաջողութեան մասին։

Բաղդատաբար աւելի յաջողութիւն արձանագրեց քաղաքական պատերազմը, որու գործունէութեան ձեւն է միջամտել հակառակորդ երկիրներու ներքին գործերուն, անդամալուծութեան դատապարտելու համար «ջղային կեդրոնները», որոնցմէ կախում ունի անձնատուութիւնը։ Աւելի նոր ձեւ չէ, Մաքիավէլ զայն նկարագրած է շատ կանուխ։ Իրողութիւնը այն է որ Գերմանիա եւ Ռուսիա շատ փորձեցին այս ձեւը ընդհ. պատերազմէն վերջ։

Կարելի է արձանագրել նաեւ դիւանագիտական պատերազմը, որու նըպատակն է ապահովել բազմաթիւ եւ հզօր դաշնակիցներ՝ մեկուսացնելու համար հակառակորդը։

Բոլոր այս ձեւերուն մէջ կարեւորը զինուորական ուժն է, բանակը։ Հիթլէրի պատերազմին ձեւը,— ունենալ հզօր եւ ահարկու բանակ մը, անոր բախտորոշ ճնշումով չահելու համար յաղթանակը, առանց նոյնիսկ գնդակ մը արձակելու։ Ամբողջական պատերազմի մը սարսափը նետելով խաղաղասիրութեամբ ընդարմացած հանրային կարծիքին վրայ՝ ձեռք ձգել իր պահանջները։

Պէտք չէ մոռնալ նաեւ «խաղաղութիւն – պատերազմ»ի այն ձեւը, որ կը տրամադրէ օժանդակութիւն ցոյց տալ երկրի մը ներքին կռիւներուն, ինչպէս եղաւ Սպանիոյ մէջ։

Այսպէս կամ այնպէս, «խաղաղութիւն – պատերազմ» չափուած – ձեւուած պատերազմ մըն է, բառ ծրագրի լուծելու համար վիճելի խնդիրներ։ Այստեղ զինուորին սուսերն է միայն որ կը նշմարուի, բայց կարեւորը արդիւնքն է որ ձեռք կը ձգուի հաշուուած, ծրագրուած, նախատեսուած շարժումներէ վերջ, քաղաքական, տնտեսական, զինուորական պայմաններու տակ ճնշելէ ետքը հակառակորդը։

Այդ ճնշումը կը կատարուի այնպիսի փորձ ձեռքով մը, որ կանգ առնէ տագնապի ծայրագոյն սահմանին վրայ, որպէսզի չծագի ամբողջական պատերազմ։ Պարզ խօսքով, ամբողջական պատերազմի սարսափ ստեղծելով ու ջիղերը տկարացնելով՝ ձեռք ձգել իրական շահեր։

Ֆրանսացի յօդուածագիրը կը պահանջէ որ իր կառավարութիւնն ալ դիմէ նոյն մեթոտներուն,— պատերազմի մեր ըմբռնումները չեն համապատասխաներ թշնամիին պարտադրած ձեւին։ Անհրաժեշտ է այլեւս ցոյց տալ երկրին ուժը, որպէսզի գըլուխը նետէ քաջէ պատերազմի հրէշը։

Թ.

*

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՈՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ՅՈՒՍԱՒՈՐ»

*

Ճափոն եւ Խ. Միութիւն

ՄԵԾ ԴԷՊՔԵՐՈՒ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Ցարդ Խ. Միութիւնը չէր ուզեր Ճափոնի հետ կռուի բռնուիլ, որով հետեւ անհամեմատ կերպով տկար կը զգար ինքզինք։ Խ. Միութիւնը փորձեց Սախալին կղզին հիւսիսային կէսին մէջ ճափոնական մենաշնորհներու խնդիրը լուծել, բայց չյաջողեցաւ։ Ճափոն պիտի շարունակէ այդ տեղէն հայթայթել անտառ եւ քարիւղ, որոնց շատ պէտք ունի, մանաւանդ հիմա երբ չինական ծովեզերներուն պաշարումը կայ եւ իր մեծանաշարժ բանակները կը գործեն Ամէն պարագայի տակ, խորհրդային հողամասին վրայ (Սախալին) ճափոնի մենաշնորհը, ինչպէս կը յայտարարէ, ժամանակաւոր է, նման այն համաձայնութեան՝ որ գոյութիւն ունի Անգլիոյ եւ Ճափոնի միջեւ՝ Ճափոնի կողմէ գրաւուած չինական հողերուն վրայ անգլիական մենաշնորհներու մասին։ Մօտ ապագային այդ խնդիրը նոր ու բարդ վէճ մը պիտի ստեղծէ կրկին։ Խ. Միութիւնը իր ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է ցամաքային մասին վրայ։ — Մոնկոլեւմանչուրիական սահմանը, ուր մօտերս տեղի պիտի ունենան, կ՚ըսուի, վճռական դէպքեր։ «Թուսքօլ Սլօվօ» թերթին համաձայն, Ճափոնացիները կը շարունակեն զօրքեր կեդրոնացնել Արտաքին Մոնկոլիոյ սահմաններուն վրայ։ Այդ նպատակին համար կ՚օգտագործուին գլխաւորաբար այն ուժերը որոնք կը բերուին չինական ճակատէն, ուր հիմա մեծ կռիւներ տեղի չեն ունենար։ Չինական ուժերը այժմ շարժումներ չեն գործեր, բացի քանի մը կարճ հակայարձակումներէ։ Իսկ Ճափոնացիներն ալ կը կատարեն օդային յարձակումներ՝ Չանքայ–Շէքի մայրաքաղաքին վրայ։

Խ. Միութեան համար, կը շարունակէ միեւնոյն թերթը, նուազ կարեւոր է եւրոպական ճակատը։ Անիկա ասիական ճակատով հետաքրքրուած է։ Եւ, այս տեսակէտէն, գերերու տարբերութիւն մը կայ Անգլիոյ եւ Խ. Միութեան միջեւ։ Անգլիա կը ջանայ Ասիոյ մէջ իր թիկունքը ապահովել՝ ազատ ըլլալու համար Եւրոպայի մէջ, մինչդեռ Խ. Միութիւնը կը ջանայ Եւրոպայի մէջ իր կռնակը ապահովել՝ ամբողջովին ազատ ըլլալու համար Ասիոյ մէջ՝ յառաջիկայ վճռական դէպքերու ընթացքին։ Ասոր համար է որ ան կը կեդրոնացնէ իր գլխաւոր ուժերը։

Ճափոն կ՚աշխատի իր եւ Խ. Միութեան միջեւ եղած վէճին ծանրութեան կեդրոնը ցամաքէն (հեռաւոր Մոնկոլեւմանչուրիական սահմանէն) փոխադրել դէպի ծով (Վլատիվոսթոք եւ Սախալին), ուր ճափոնական նաւատորմը անվիճելի գերակշռութիւն մը ունի։ Անհրաժեշտ է ուշադրութեան առնել այն պարագան թէ Ազգայնականի երկրներու երկու հակառակորդները — Ճափոն եւ Ռուսիա— այլեւս չեն կրնար պահուըտիլ իրենց կազմած խորտուբորտ «պետութիւններուն»՝ Մոնկոլիոյ եւ Մանչուքոյի ետին, եւ ստիպուած են մտնել անմիջական շփման մէջ, իրենց ուժերով առարկայ գալով։

Ճափոնի ծովային ուժերը անհամբեր կը սպասէին Կրեմլինի բանակ-

*

ԳԷՈՐԳ ՄԱՐԶՊԵՏՈՒՆԻ

(ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ)

Գրեց՝ ՄՈՒՐԱՑԱՆ

Արտա Թագաւորը, որ վստահ էր Սպարապետի փորձառութեան վրայ եւ րոպէ առ րոպէ սպասում էր թէ՝ պիտի յաջողէ նա թշնամու շղթան պատառելու եւ նրան դէպի դաշտը վանելու, տեսաւ որ Ափխազցիք հետզհետէ զօրանում են, իսկ Հայերը, ընդհակառակն, յետ մղւում դէպի վըրանները, չտապեց, գրահն ու զէնքերը հագաւ, ամէնի նժոյգն աշտանակեց եւ փայլուն սուրը մերկացնելով՝ դիմեց դէպի թշնամին։

— Օ՛ն, յառա՛ջ, քաջեր, որոտաց նա եւ Արքայի ձայնը ցնցեց Հայերին։ Մարտիկները տեսնելով որ Թագաւորն ինքը աջակցում է իրանց, կըրկնելով հասարակ զօրականի չարքում, նոր ոգի առան եւ ուժգին թափով ընկան թշնամիների վրայ։ Թագաւորի սուրը ճանապարհ բացաւ նըրանց համար եւ Ափխազաց քաջերը յետ մղուեցան մի վայրկեան։

Բայց որովհետեւ ընդհարումը կեդրոնացած էր բանակետղում, ուր Հայերը չարժուելու ազատութիւն չունէին, ուստի յոյս էլ չկար թէ նրանք կարող են դուրս վանել թշնամուն։ Բայց մի հանգամանք յաջողեց նրանց գործը։

Սիւնեաց իշխանները, որոնք իրանց զօրքերով բանակած էին մի սարպարէզ հեռու՝ իմանալով Ափխազցիների անակնկալ վերադարձը եւ արքայական բանակի վրայ արած յարձակումը, պատրաստեցին իսկոյն իրանց զօրքերը եւ երկու մասի բաժանելով նրանց, ընկան թշնամու վրայ երկու հակառակ կողմերից եւ սկսան սաստկապէս հարուածել նրանց։

Ափխազցիք տռփչուեցան կռուել նոր ուժերի դէմ եւ այն՝ իրանց միութիւնը մի քանի տեղ բաժանելով։ Այդ պատճառ եղաւ որ զանազան կէտերում նրանք սկսան վերջանալ։ Եւ ապա հետզհետէ դուրս մղուեցան դէպի դաշտը։ Այդպիսով յաջողութեան տարը Հայոց կողմը թեքուեցաւ եւ դրանք ուժգին թափով ընկան հակառակորդների վրայ։ Կռիւը քարքաշուեցաւ ընդարձակ դաշտում եւ հետզհետէ կատաղի կերպարանք առաւ։ Երկու կողմերն էլ խիզախում էին քաջութեամբ, որովհետեւ իւրաքանչիւր կողմից կռւում էր մի Թագաւոր, իսկ նրան հետեւում էին քաջ զօրավարներ, որոնք շարունակ գոչելով ու խրախուսելով՝ իրանք էլ կռւի դաշտում փնտռում էին հակառակորդներ։

Բայց ուժգին ընդհարումը մեծ կոտորած պիտի անէր եւ յաղթութիւնը երկար անորոշ պիտի մնար, եթէ Հայոց Սպարապետը՝ իր զօրքի ճակատագիրը որոշելու համար, հին պարթեւական հնարամտութեան չդիմէր։ Նա հրամայեց Գոռին եւ Արքայորդուն փախուստ տալ իրանց ներամիկ գնդերով եւ հրապուրել Ափխազցիներին իրանց հետեւելու։

Գոռն ու Արքայորդին հնչեցնել տըւին փախուստի պայմանական փողը եւ Հայոց ներամիկ գնդերն սկսան արագութեամբ փախչել։

Ափխազաց հեծելազօրը յաղթական աղաղակով ընկաւ նրանց ետեւից եւ բուն բանակից բաժանուելով՝ սկսաւ հալածել փախչող Հայերին։

Այն ժամանակ կռւող Հայերն ընկան մնացորդ Ափխազցիների վրայ եւ ուժգին թափով յետ մղեցին նրանց դէպի Կուրի ափը։

Իսկ փախչող հայ գնդերը երբ տեսան թէ հետամուտներին բաժանել են բանակից եւ բաւական հեռացել, յետ դարձան մի ակնթարթում եւ սկսան նետերի տարափ տեղալ նրանց վրայ։

Այս հնարը, որին վաղուց վարժըւած էին Հայերը, շուարեցրեց Ափխազներին։ Նրանք տեսան որ չարաչար խաբուել են։ Եւ որովհետեւ ոչ նետերի դէմ կարող են գնալ եւ ոչ էլ նորէն իրենց բանակը դառնալ, բառ որում Հայերը փակել էին ճանապարհը, այդ պատճառով ազատութեան միակ ելքը փախուստի մէջ գտան։

Միեւնոյն ձեւով սկսան վերջանալ նաեւ գնդապետ կռուողները, կամենալով իրանց ուժերը ժողովել միւս ափի վրայ։ Այդ պատճառով նրանք ճակատը ձգելով գունդագունդ դէպի գետը խուժեցին։ Բայց Հայերը նրանց միջոց չտուին փախչելու։

Շարունակելով իրանց ջարդը, նըրանք հետամուտ եղան Ափխազներին՝ նոյնիսկ մինչեւ գետի ալիքները եւ սրից ազատուածներին սկսան խեղդել ջրերի մէջ։ Գետափը դիակներով ծածկուեցաւ. իսկ Կուրի ջուրը արեան գոյն առաւ։

Բէր Թագաւորը, որ դեռ մի գունդ քաջերի գլուխ անցած կռւում էր կատաղութեամբ, տեսնելով իւր զօրքի տկարանալն ու վերջանալը, ինքը եւս որոշեց փախուստ տալ ճակատից, որովհետեւ յամառելն այլեւս անօգուտ էր. բայց նրան շրջապատեց Վահրամ Սեպուհի գունդը։

Տեսնելով սպառնացող վտանգը, Բէրը մտնչաց ինչպէս առիւծ եւ ահագին սուրը տատանելով՝ սկսաւ հարուածել աջ ու ձախ եւ ճանապարհ բանալ իւր համար։ Նրան հետեւեցին իւր հաւատարիմ թիկնապահները։ Բայց շրջապատողները Վանանդացիք էին, հսկայակերպ ու կատաղի, իսկ նրանց հրամայողը՝ Վահրամ Սեպուհը, այդ պատճառով Բէրը յառաջել չկարողացաւ։

Սկսաւ կատաղի դիմամարտ։ Սրերը փայլում եւ հարուածում էին, նիզակները ճօճում ու շամփրում. ընկած քաջերին յաջորդում էին քաջագոյնները. եւ սակայն Ափխազաց Թագաւորը դեռ կանգնում էր իրբեւ քարաժայռ։ Փոքր մի եւս եւ նա պիտի պատառէր Վանանդացիների շղթան… Բայց հէնց այդ միջոցին մի բոռընդոստ թափով նրա վրայ իջաւ Վահրամ Սեպուհի ահաւոր լախտը եւ հսկայ Թագաւորին ամէնի ձիու վրայից գլորեց գետին։

Բէրը նորից վեր թռաւ, փորձ փորձեց իւր նժոյգն աշտանակել, բայց շրջապատող քաջերը բռնեցին նրան, կապտեցին ահաւոր սուրը եւ քաշ տըւին իրան դէպի վրանատեղը։ Նրա թիկնապահներին հանդիպեցին նաեւ նրա թիկնապահները։

Թագաւորի գերուելն իբրեւ շանթ հարուածեց մնացորդ Ափխազներին։ Առանց այլեւս յապաղելու կամ դիմադրել փորձելու, ձգեցին նրանք կռուի ճակատը եւ ցրուեցան աջ ու ձախ, աշխատելով մի վայրկեան առաջ ազատել իրանց կեանքը վրէժխնդիր թշնամու սրից։

(Շար.)

…ութիւններուն արդիւնքին, իսկ Նաւատորմը շատոնց պատրաստ է խորհրդային հողերուն վրայ գտնուող ճափոնական շահերը» պաշտպանելու: Վերջին տեղեկութիւններուն համաձայն, ճափոնական Նաւատորմը ուղարկուած է պաշարել Սախալինի եզերքը. այսինքն՝ Սախալինի կղզին Խ. Միութեան հետ: Միւս կողմէ, կը հաղորդուի թէ Խ. Միութեան Ծայր. Արեւելքի ամբողջ Նաւատորմը զօրաշարժի հրաման առած է: Այս զօրաշարժին նպատակն է «ռազմական դեր կատարել» Խ. Միութեան ծովեզերքներուն շուրջ,— Վլադիվոստոքի ծովէն մինչեւ Քորէա: Այժմ Վլադիվոստոքի նաւահանգիստը մտնել կարելի է միայն դժուարութեամբ, մասնաւոր հսկիչ-նաւերով: Խ. Միութիւնը ամէն ինչ կ՚ընէ, որպէսզի կռիւին կեդրոնը փոխադրէ ցամաք,— Մանկուոյ-Մանչուրեան սահմանները, ուր աւելի առաւելով կը մնան իրենքը: Եւ, ծովային պատերազմներու հետ, ան կը նորոգէ յարձակումները Հալխա գետին եւ Գուիր-Նոր լճերին: Իսկ Ճափոն, միւս կողմէ, պատերազմական վիճակ յայտարարած է ամբողջ Մանչուրիոյ մէջ՝ իբրեւ նախազգուշական միջոց՝ խորհրդային ճնշումին դէմ:

Գերմանեւռուս համաձայնութեան մէջ Թերեւս դեր ունին նաեւ Ծայր. Արեւելքի այս դէպքերը:

Յնդիր է թէ այդ համաձայնութեան համար Գերլին աջակցա՞ծ է Ճափոնի համակրութիւնը: Ու, ի՞նչ պիտի ըլլայ Ճափոնի դիրքը՝ Հիթլեր-Ստալին սիրաբանութեան հանդէպ…

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Արշաւ դէպի Արագած

(Խորհրդային Հայաստանէն 11 — 14 օգոստոս)

Օգոստոս 18ին համար արշաւ մը կազմակերպուած էր դէպի Արագած: Արշաւին պիտի մասնակցէին Երեւանէն, Լէնինականէն, Աշտարակէն, Վաղարշապատէն, Ալավերդէն, Աշտարակէն եւ Զանգեզուրէն 500 հեծելազօրներ, բարձրանալու համար Արագածի հիւսիսային գագաթը, որ 4025 մեթր բարձրութիւն ունի:

Հայկ. արուեստի տասնօրեակ

Մոսկուայի մէջ, տեղի պիտի ունենայ հայկական արուեստի տասնօրեակ մը: Նախապատրաստական աշխատանքներու համար Մոսկուայէն Երեւան են գացած դերասան Սիմոնով, արուեստի վաստակաւոր գործիչ Մելիք փաշաեւ եւ Լէնինկրատի երաժշտանոցի փրոֆէսէօր - երաժշտահան Կուշնարեան: Իբրեւ նախապատրաստութիւն՝ Երեւանի մէջ, Կոմիտաս վարդապետի անունով կազմուած նուագախումբը երաժշտահանդէս մը սարքած է՝ նուագելով Ստեփանեանի, Ալամազեանի, Տ. Եօվհաննէսեանի եւ ուրիշներու նոր գործերը:

Վարպետը

Սոնիփանաւանցի հիւսն մըն է,— Գ. Ջալաբեանը: Երկու տարի առաջ անտառէն աշխատանոց բերած է վայրի տանձենիի ահագին կոճղ մը: Կտրատած, յղկած է զայն եւ պատրաստած է կարմրաւուն տախտակներ: Յետոյ սկսած է ստեղծագործական աշխատանքը,— փայտերուն վրայ կերտել «յեղափոխութեան հանճարեղ վարդապետները»: Ու կազմել, այդ տախտակներով, ինքնատիպ «գիրք» մը, ուր նկարներով պիտի տրուէր Սոսիալեան կոլեկտիւութեան պատմութիւնը: Ոչ ներկ, ոչ վրձին ու կտաւ, եւ ոչ ալ թուղթ ու մատիտ: Այլ միայն փայտ եւ փոքրիկ ու շամփրաձեւ գործիք մը եւ քարիւղի լամբ մը: «Գիրքին» առաջին էջին վրայ կերտուած է «Լէնինը՝ հիւղակում», — բնական գեղեցիկ անտառ մը, ու ծառերու բացատին մէջ փոքրիկ հիւղակ մը, իսկ անոր առջեւ՝ Լէնինը: Երկրորդ տախտակին վրայ՝ «մարդկային երջանկութեան մեծ ճարտարապետ՝ հանճարեղ Ստալինը»: Երրորդ տախտակին վրայ՝ «մեր սիրելի Մոլոտովը», ու յաջորդաբար, Վորոշիլովը, եւ, այսպէս, 43 տախտակներ էջեր: Գիրքին կողքը զարդարուած է հայկական մանրանկարչութիւնով, իսկ կողքին երկրորդ էջին մէջ կերտուած է Հայաստանի պետական խորհրդանշանը, իսկ տակը՝ կոլեկտիւութեան համառօտ պատմութիւնը:

Դպրոցական տարեշրջան

Դպրոցական յառաջիկայ տարեշրջանին համար, Երեւանի մէջ կը կատարուին դպրոցներու եւ դպրոցներու նորոգումներ: Գիւղերու մէջ նորոգման գործերը կ՚ընթանան շատ դանդաղ «գրասենեակի վատ աշխատանքի պատճառով»: Քանի մը դպրոցներ առաջ են ընտրութեան եւ տարբերութեան աշխատանոցի յառաջ իրենք:

Գիտական աշխատողներու մրցում

Հայաստանի խորհրդայնացման 20-րդ տարեդարձին առթիւ, գիտական աշխատողները մրցումի մէջ են՝ 1940 նոյեմբեր 25ին հասցնելու համար գիտական նոր աշխատութիւններ:

Գիրքեր՝ հայ արուեստի մասին

Մոտերս Մոսկուայի մէջ ռուսերէն լեզուով լոյս պիտի տեսնեն հայ թատրոնի, օփերայի, երաժշտութեան եւ կերպարուեստի մասին առանձին գիրքեր, պրակներ եւ մենագրութիւններ (մոնոկրաֆ), ինչպէս Ա. Սպենդիարեանի, Կոմիտասի, Ա. Տիգրանեանի, Ա. Խաչատուրեանի, Հ. Ստեփանեանի, նկարիչ Ա. Թերլեմեզեանի եւ ուրիշներու ստեղծագործութիւններ: Առանձին գիրքով լոյս պիտի տեսնէ նաեւ «Հայկ. ժողովրդական երաժշտութիւնը եւ ժողովրդական գործիքները» ժողովածոն: Պիտի հրատարակուին «Ալմաստ», «Անուշ», «Լուսաբացին» օփերաները: Ու նաեւ, անխուսափելի՛ն,— «Լէնինը եւ Ստալինը՝ հայկ. երաժշտութեան մէջ»:

Նկարիչ-դրագրող

Նկարիչ - դրագրող Դ. Ղարանֆիլեան ունի երկու ձիրքեր,— հրաշալի գործադիրի ընդունակութիւն եւ նկարիչի փայլուն տաղանդ: «Երբ դիտում ես նրա գործուածքները,— կը գրէ տեսնողներէն մը — մի պահ քեզ թւում է թէ բրդեայ այդ թելերի տակ թաքնուած են արեւի ճառագայթներ, կարծես գորգը բոցավառուած է յուէտ անմարելի հրդեհով»: Իր առաջին գորգը պատրաստած է 1925ին, գոյնզգոյն թելերով հիւսելով Կարլ Մարքսի դիմանկարը: Իսկ աւելի վերջ՝ Ստալինի երեք տարբեր դիմանկարները, Մոլոտովինը, Վորոշիլովինը եւ «նրա զինակից ընկերները»: Ղարանֆիլեան այժմ կ՚աշխատի մեծ գորգի մը վրայ, զոր նուէր պիտի ղրկէ Ստալինին՝ վրան հիւսելով «հայ ժողովուրդի հարազատ զաւակ Ա. Միկոյեանի դիմանկարը»:

Անգլիա եւ Թուրքիա

Ծրանց Ֆոն Կաուցէկ, որ «Ֆէօլքիշէր Պէօպախթէր» թերթին Պոլսոյ թղթակիցն է, հետեւեալը կը գրէ.—

Եթէ մարդ հետեւի թուրք մամուլին, պիտի ունենայ այն տպաւորութիւնը թէ գոյութիւն ունի մեծ գոհունակութիւն մը, որ, ի վերջոյ, ոչ միայն Իզմիրի, այլեւ Վոսփորի մէջ խարսխած են Բրիտանիոյ Միջերկրականեան նաւատորմին պատկանող նաւեր: Վերջերս յաճախադէպ դարձան՝ Թուրքիոյ մէջ՝ անգլիական եւ ֆրանսական ձեռնարկներու լուրերը, այնպէս որ առարկայօրէն գիտցողի մը համար այլեւս որ եւ է կասկած չկայ այս ձեռնարկներուն իրական նպատակի մասին:

Տոլմա Պահչէի առջեւ բրիտանական նաւերուն գոյութիւնը ակամայ կերպով կը յիշեցնէ այն օրերը, երբ, պատերազմի վերջաւորութեան, անգլիական մարտանաւեր անցան Տարտանէլէն, խարսխեցին նոյն պալատին առջեւ, եւ, արուած հրամանին վրայ, իրենց բոլոր թնդանօթները ուղղեցին քաղաքին ու սուլթանի պալատին:

Հիմա կացութիւնը փոխուած է միայն արտաքնապէս: Ճիշդ է որ նաւերը չեն սպառնար քաղաքին, բայց Թուրքիոյ մէջ այլեւս կարելի չէ կատարել բան մը՝ բրիտանական Ծովերու Երամակութեան հաւանութիւնը չառած: Այս է Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան միակ յաջողութիւնը՝ վերջին ամիսներու ընթացքին: Յատկանշական է, որ ներկայիս թուրք մամուլը կը զբաղի այն խնդիրներով, որոնք արտաքին քաղաքականութեան հետ կապ չունին:

Անգլիական զինուորական պատուիրակութենէն վերջ, Թուրքիա եկաւ նաեւ ֆրանսական զինուորական պատուիրակութիւն մը: Ան այցելեց Տարտանէլ եւ յանկարծ հետաքրքրուեցաւ Ալեքսանտրէթի նաւահանգիստով, որ քանի մը շաբաթ առաջ յանձնուեցաւ Թուրքիոյ:

Նաւահանգիստը պիտի չինուի Անգլիացիներուն կողմէ եւ պիտի վերածուի ծովային խարիսխի: Անգլիացիները կ՚ուզեն հոն հաստատել նաեւ անգլիական օդային կայան մը: Այս բոլորը միայն Թուրքիա՞ն պաշտպանելու պիտի ծառայեն, թէ Անգլիա կը փնտռէ՝ արեւելեան Միջերկրականի մէջ՝ երկրորդ կայան մը, որ ըլլայ կից «ֆրանսական ազդեցութեան գօտիին» (Սուրիա): Շատ լաւ ծանօթ է, որ Անգլիա Սուրիոյ մէջ այդ դիրքերը կամովին լքեց Ֆրանսայի, եւ թէ, այս առթիւ, փոխադարձ անվստահութիւն մը գոյութիւն ունի, անտարակոյս, երկու մեծ պետութեանց միջեւ: Եթէ Անգլիա այսօր այդ վայրին մէջ ամուր կը հաստատուի, պատահականութեան արդիւնք չէ, այլ հետեւանքն է:

Բայց, թուրք մամուլը կը հաղորդէ թէ անգլիական օդային ուժեր — ինչպէս եւ ֆրանսականներ — նախ փորձ թռիչք մը պիտի կատարեն Յունաստանի եւ Թուրքիոյ վրայ, իսկ յետոյ՝ «յարձակում» մը՝ Թրքական հողին վրայ: «Ենթադրաբար» առով պիտի ուղեն փաստել թէ թշնամի մը (Իտալիա՞) օդային յարձակումը՝ Թուրքիոյ վրայ՝ անյաջող պիտի անցնի:

Եթէ Անգլիոյ պատերազմական նաւերուն թրքական նաւահանգիստներ այցելելը սովորական դառնայ, եթէ Թուրքիոյ մէջ եւս տեղեկանան թէ Չէշմէի նաւահանգիստը (Իզմիրի մօտ), որ Անգլիոյ յանձնուեցաւ՝ իբր նաւերուն խարիսխ դարձնելու համար, դեռ կը ծառայէ նոյն նպատակին, եթէ օր մը անգլիացի եւ ֆրանսացի սպաներ իրենց ձեռքը առնեն նաւահանգիստներուն եւ Նեղուցներուն ամրացման գործը — որուն համար բանակցութիւններ կը կատարուին այժմ — այլեւս կարելի պիտի չըլլայ խօսիլ անկախ թուրք հանրապետութեան մասին: Անգարայի բանաձեւ ճամբան ուղղակի հպատակ ըլլալու կ՚առաջնորդէ, նման գաղթապետութեան մը կամ հովանաւորութեան ենթակայ երկրի մը: Ասիկա միւս երեսն է այն պատուին, զոր Թուրքիոյ մէջ արեւմտեան ձեւով ծածկեցին, «կեմալական տարածութեան» անունով:

Այսօր Թուրքիա կը պատկանի «գինուորական տարածութեանց» օգնող պետութեանց, որոնք վճարումներ կ՚ընեն ուրիշ համար:

Հ. Մ. Ը. Մ.

Սկաուտակ. ն Պ ացմ. ժողովը

Կիրակի 13 օգոստոս, սկաուտական ընդհ. բանակումի վայրին մէջ «La Croix des Thénaux» (Isère) տեղի ունեցաւ Ֆրանսայի շրջանային պատգամաւորական համագումարը մասնակցութեամբ 17 պատգամաւորներու: Կը նախագահէր Ազգ. Սկաուտ պետը՝ Գրիգոր Եակոբեան, քարտուղարութեամբ Վիէնի սկաուտական խումբի նախագահ Հ. Կ. Տէրմոյեանի:— Ներկայ էին 10 պատգամաւորներ, մնացեալները նամակով ղրկած էին իրենց քուէն եւ արտայայտած իրենց ցանկութիւնները եւ բացակայութեան պատճառները:— Առաջին առթիւ խօսքը տրուեցաւ շրջանի պետ՝ Պ. Վազգէն Անդրէասեանի որ կարդաց իր տեղեկագիրը:

Ներկաները՝ ընթերցումէն վերջ միաձայնութեամբ շնորհաւորեցին զինքը իր այնքան արդիւնաւոր գործունէութեան համար, եւ որ եւ է դիտողութիւն չըրին: Միաձայնութեամբ հաստատուեցաւ շրջանի պետի թէ բարոյական եւ թէ նիւթական հաշուեկշռութիւնը, որուն մէջ ան մեր միութեան անունով շնորհակալութիւններ կը յայտնէր մասնաւորաբար Հայկ. Բարեգործական Ընդհ. Միութեան, անոր վարիչ պատուիրակին, Նանուչեան Գրասենեակի քարտուղարին, որոնց օժանդակութեամբ Միութիւնս վայելած է նիւթական օգնութիւն, վրաններու հայթայթումի, հաւաքավայրի ձրի տրամադրութեան համար,— ինչպէս նաեւ «Յառաջի» խմբագրապետին որ իր էջերը լայն բացած է ի նպաստ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտական շարժումին:

Պատգամաւորական ժողովը մեծ գոհունակութեամբ տեղեկացաւ շրջանի պետի կատարած աշխատանքներէն ի խնդիր Միութեանս վաւերացման, ըստ վերջին հրամանագիր-օրէնքներուն:

Իբրեւ երկրորդ՝ իր տեղեկագիրը կարդաց Հ. Կ. Տէրմոյեան, Վիէնի մասնաճիւղի գործունէութեան շուրջ:— Պատգամաւորները եղբայր Անդրէասեանի առաջարկին վրայ, շնորհաւորեցին զինքը որ աշխատանք թափած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ը Վիէնի մէջ, ուրիշ միութիւններու վրայ հովանաւորող դիրքի հասցնելու եւ յաջողած:

Փարիզի խումբի խմբապետ Ա. Սերճանեան թելադրեց որ նորընտիր գործադիր մարմինը լրացնէ տեղական խումբերու թիւը: Թարգմանութիւններ եղան եղբայր Սերոբեանի՝ ծրագիր - կանոնագրի ինչ ինչ կէտերու փոփոխութեանց մասին: Այս կարեւոր աշխատանքը համագումար կը թողու նորընտիր ՀԸՏ. գործադիր մարմնին:

Ինչպէս նաեւ ժողովս համամիտ եղբայր Սերոբեանի՝ նախ կ՚ընտրէ շրջանի պետը եւ իրեն կը ձգէ կազմել Ֆրանսայի շրջանային սկաուտական գործադիր մարմինը: Ներկաներու եւ ղրկուած քուէներու ընթերցումէն դուրս եկաւ որ եղբայր Վազգէն Անդրէասեան միաձայնութեամբ վերստին շրջանի պետ կ՚ընտրուի: Եղբայր Անդրէասեան ներկաներու եւ մանաւանդ ազգ. պետի պնդումներուն տեղի տալով ի վերջոյ համակերպեցաւ վերստին յանձն առնել իր վրայ դրուած պաշտօնը եւ իր շնորհակալական խօսքերուն մէջ խոստացաւ, ինչպէս միշտ, ամէն միջոց ի գործ դնել որ Հ. Մ. Ը. Մ.-ը ջահակիրը դառնայ հայ երիտասարդութեան՝ հայ կեանքին մէջ:

Փարիզի գայլիկներու խմբապետուհին Օր. Ա. Սերճանեան կայլերու եւ գայլիկներու կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեց եղբայր Վ. Անդրէասեանի որ նորէն յանձն առաւ այդ դժուարին եւ պատասխանատու գործը: Ներկաները ծափահարեցին:— Գալով առաջարկուած դատական մարմնին, այդ հողն ալ համագումարը միաձայնութեամբ ձգեց ազգ. պետ եղբայր Եակոբեանի: Եւ այսպէս, ջերմիկ եւ խանդավառ մթնոլորտի մէջ ժողովը փակուեցաւ ողջագուրումներով եւ յօրինկայս երգուած «Յառաջ նահատակ»ով:

Համագումարի նախագահ՝ Գ. Եակոբեան, քարտուղար՝ Հ. Կ. Տէրմոյեան:

Յ. Գ.— Սոյն համագումարին պատահաբար ներկայ էր Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտ նախկին խմբապետներէն եղբայր Դարբինեան, որ հրաւիրուեցաւ ժողովի աշխատանքներուն ներկայ ըլլալ, եւ ըրաւ թէեւ անպաշտօն, բայց բարեդէպ առաջարկներ:

Պատգամ. ժողովին առթիւ, Ֆրանսայի շրջանի նախկին սկաուտ պետ՝ Ժիրայր Մինթանճեանէ ստացուած էր նամակ մը, որուն ողին պատգամաւորները գտան անհամաձայն սկաուտական սկզբունքներուն, իսկ ոճը՝ անվայել:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ, (Մարսէյլ).— Հ. Ե. Դ. Սէնթ Անթուանի «Մարգպետ» խումբի դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ օգոստոս 20ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Նաճարեան եղբայրներու օդաւոր ագարակին մէջ:

Ճիշդ ժամանակին խուռն բազմութիւն մը փութացած էր հանդիսավայրը գալ: Ծիծին ճակատը զգեստաւորուած էր ողբացեալ «Մարգպետ»ի նկարը: Իսկ անոր երկու կողմերը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական դրօշները: Սրտում նախագահ ընկեր Արամ Շտոյեան հանդէսը բացուած յայտարարեց «Մեր Հայրենիք»ով զոր երգեցին «Մարգպետ»ի ընկերները եւ որ ներկաներու կողմէ ընդունուեցաւ յոտնկայս:

Պ. Ռուբէն Մանուկեան արտասանեց Սիամանթօյի «Պարը», յուզելով ներկաներուն սիրտերը, իսկ ընկեր Մերկեր Սուլքիասեան մեներգեց «Հաւատացնող»ը՝ յիշեցնելով հայ ժողովուրդի տարագրութեան բոլոր տառապանքները: Օրիորդ Գըզոսեան իր հայրենաշունչ արտասանութեամբ ջերմ ծափերու արժանացաւ: Պ. Գալայճեանի «Հայոց աղջիկներու» մեներգը աւելի փայլ մը տուաւ դաշտահանդէսին:

Եւ ետոյ ընկեր նախագահը հրաւիրեց օրուան բանախօս ընկեր Գըզոս Հիւսեան, որ մէկ ժամ բանախօսեց եւ ընդհանուր քաղաքական կացութեան մասին տեղեկութիւն տալէ վերջ, կանգ առաւ Սանճաքի հայ տարագիրներու հարցին շուրջ: Այս առթիւ կոչ ուղղեց բոլոր անոնց որ չեն բերած իրենց եղբայրական օգնութիւնը, կատարել իրենց պարտականութիւնը: «Ազգ մը որ չուզեր մեռնիլ, իսկապէս ալ չի մեռնիր»: Բանախօսութենէ վերջ ընկեր Մուշեղեանի խումբի կողմէ ներկայացուեցաւ խիստ ծիծաղաշարժ զաւեշտ մը:

Հանդէսը փակուեցաւ ուշ ատեն եւ հանդիսականները մեկնեցան գոհ տպաւորութեամբ:

Յակոբ Խ. Մկրտիչեան

Ի ՊԱՏԻՒ Գ. Գ. ԿՈԹԸՐՕԻ ԵՒ ՓՈԼ ՏԻՒ ՎԷՆԻԻ

Օգոստոս 16ին Հալէպի Օթէլ Պարոնի մէջ չքեղ հացկերոյթ մը տրուած է ի պատիւ ծերակուտական Կոթըրոյի եւ գրագէտ Փոլ տիւ Վէնուի:

Հացկերոյթին ներկայ եղած են Արտաւազդ արք., Հիւսէյ արք. Հայր Գասպարեան, Տոքթ. Շըվալիէ, Գ. Գ. Փորթուգալեան, Հրաչ Փափազեան, Ա. Մաղլումեան, Ե. Տարօնեան եւ Աւոուր Լեւոնեան:

Այս առթիւ, «Ազդակ»ի Հալէպի թղթակիցը կը հաղորդէ.

Ծերակուտական Գ. Կոթըրօ ճառ մը խօսեցաւ, մասնաւոր կերպով գովելով հայ ժողովուրդին կորովը եւ պատշաճեցումի ընդունակութիւնը:

— «Հայերը անհամեմատօրէն աւելի իրաւունք ունին անկախ ապրելու քան Եւրոպայի ազգերէն շատ շատերը: Վստահ եղէք, Ֆրանսա պիտի չմոռնայ Հայերը: Ֆրանսա 110 միլիոննոց կայսրութեան մը ճակատագիրը կը վարէ եւ իրաւունք ունի ապրելէ վերջ շատ ուժեղ կենալու: Գիտէք պիտի չնէ որ եւ է մէկուն»:

Գ. Փոլ տիւ Վէնու բառ մը իսկ չկրցաւ արտասանել յուզումէն: Աչքերը լեցուած էին եւ կուլար շարունակ: Երեկոյթը անցաւ շատ սաք մթնոլորտի մը մէջ:

«ԱՌԱՋԻ» ԹԵՐԹՕՆԸ (110)

ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔ

Հեղինակ՝ ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԳՕ

Թարգմ. Ս. Զ.

Ժորժէթէն վերջ, անդրանիկը եւ մեծը, Ռընէ Ժան, որ չորս տարին անցուցած էր, արթնցաւ: Ոտքի ելաւ, առնականօրէն ցատկեց իր օրօրոցէն, նշմարեց իր ակուտակը եւ շատ բնական գտաւ զայն: Գետինը նստաւ եւ սկսաւ ուտել իր ապուրը:

Ժորժէթի ճուողիւնը չէր արթնցուցած Կրօ-Ալէնը, բայց ասիկա սկուտեղին մէջի գդալին զարնուելու աղմուկը լսելուն պէս, յանկարծ ցատկեց եւ ետին դարձաւ ու աչքերը բացաւ: Կրօ-Ալէն երեք տարեկան կար: Տեսաւ իր ամանը, միայն բազուկը երկնցնելով կը մնար. առաւ զայն եւ առանց անկողինէն ելլելու ամանը ծունկերուն վրայ, գդալը ափին մէջ, Ռընէ-Ժանին պէս ըրաւ, սկսաւ ուտել:

Ժորժէթ չէր լսեր զանոնք, եւ իր ձայնին եղանակաւորումները երազի մը օրօրումը նուագել կը թուէին: Աչքերը բացած վեր կը նայէր եւ իր աչքերը աստուածային էին: Ինչ որ ալ ըլլայ տղու մը գլխուն վրայ գտնուող ձեղունը կամ կամարը, անոր աչքերուն մէջ երկինք է որ կը ցոլայ:

Երբ Ռընէ-Ժան լմնցուց, դգալովը ամանին յատակը քերթեց, հառաչեց եւ մեծափառութեամբ մը ըսաւ.

— Ապուրս կերայ:

Ասիկա Ժորժէթը իր երազէն արթնցուց:

— Ապու ապու, ըսաւ ան:

Ու տեսնելով որ Ռընէ-Ժան կերեր էր եւ Կրօ-Ալէն ալ կ՚ուտէր, իր քովը գտնուող ապուրի ամանը առաւ եւ սկսաւ ուտել: Թէեւ իր գդալը բերնէն աւելի յաճախ ականջին կը տանէր:

Երբեմն երբեմն քաղաքակրթութեան կը հրաժարէր եւ մատներովը կ՚ուտէր:

Կրօ-Ալէն, իր եղբօրը պէս ամանին յատակը քերթելէ վերջ, գնաց անոր ընկերանալու, եւ իր ետեւէն կը վազէր:

Բ.

Ցանկարծ դուրսը, վարէն, անտառին կողմէն փողի մը, անտակ մը գոռող եւ խիստ Ֆանֆառի մը աղմուկը լսուեցաւ: Այս փողի աղմուկին պատասխանեց աշտարակին վրայէն շեփորի մը ձայնը:

Այս անգամ վարի փողն է որ կը կոչէր, շեփորն էր որ կը պատասխանէր:

Փողի երկրորդ հարուած մը աըրուեցաւ որուն յաջորդեց շեփորի ուրիշ երկրորդ ձայն մը:

Յետոյ անտառի ծայրէն հեռաւոր բայց որոշ ձայն մը բարձրացաւ, որ յստակօրէն պոռաց հետեւեալը.

— Աւազակնե՛ր, անձնատուր եղէք: Եթէ մինչեւ արեւամուտը, անպայման կերպով անձնատուր չըլլաք կը յարձակինք:

Քրթմնջիւնի նմանող ձայն մը պատասխանեց աշտարակի տանիքէն.

— Յարձակեցէ՛ք:

Վարի ձայնը վերսկսաւ.

— Յարձակումէն կէս ժամ առաջ իբրեւ վերջին ազդարարութիւն հրացանի հարուած մը պիտի արձակուի:

Ու վերի ձայնը կրկնեց.

— Յարձակեցէ՛ք:

Այս ձայները մինչեւ տղոց չէին հասներ, բայց փողի ձայները աւելի բարձր եւ աւելի հեռուն կ՚երթային:

Ժորժէթ փողի առաջին ձայնին վիզը տնկեց եւ դադրեցաւ ուտելէ, շեփորի ձայնը լսելուն դգալը ամանին մէջ դրաւ, փողի երկրորդ հարուածին իր ալ ձեռքին պզտիկ ցուցամատը բարձրացուց եւ կարգաւ դէպի վար եւ դէպի վեր ուղղելով զայն ֆանֆառի չափերը սկսաւ ընել զոր երկրորդ շեփորի ձայնը երկարել տուաւ, բայց երբ փողն ու շեփորը լռեցին մատը օդին մէջ, խորհած մնաց եւ կէս ձայնով մրմնջեց. Իրաւութի՛ւն:

Կը խորհինք թէ «Երաժշտութիւն» կ՚ուզէր ըսել:

Երկու մեծերը, Ռընէ-Ժան եւ Կրօ-Ալէն շեփորին եւ փողին ուշադրութիւն չէին ըրած. ուրիշ բանով զբաղած էին անոնք: Մատենադարանին վրայէն նեպուկ մը անցնելու վրայ էր:

Կրօ-Ալէն նշմարեց զայն եւ պոռաց.

— Կենդանի մը:

Ռընէ-Ժան վազեց:

Կրօ-Ալէն վերսկսաւ.

— Կը խածնէ:

— Զարկէ մի հասցներ անոր, ըսաւ Ռընէ-Ժան:

Երկուքն ալ սկսան դիտել այս անցորդը:

Ժորժէթ ալ իր ապուրը աւարտած էր: Աչքերովը փնտռեց իր եղբայրները: Ռընէ-Ժան եւ Կրօ-Ալէն պատուհանի մը ճեղքին մէջն էին կուկուզած եւ ծանր դէմքով կը կենային նեպուկին վրայ: Ճակատնին իրար կը դպչէր եւ մազերնին իրար կը խառնէր: Շունչերնին բռնած եւ զմայլած կը դիտէին կենդանին, որ նուաղ գոհ այնքան հիացումէ կեցեր էր եւ չէր շարժեր:

Ժորժէթ տեսնելով իր եղբայրները այնքան հիացումի մէջ, ուզեց գիտնալ թէ ինչ կար: Մինչեւ իրենց հասնիլը դիւրին չէր եւ սակայն ձեռնարկեց առաջ: Ճամբուն վրայ դժուարութիւններ կային: Գետինը բաներ կար, աթոռներ, թուղթի կոյտերու, բացուած եւ պարպուած շաղգոյններ, արկղեր, զանազան կոյտեր, որոնց մէջէն քալել հարկ էր: Կատարեալ վտանգներու արշիպեղագոս մը:

Ժորժէթ նետուեցաւ: Նախ սկսաւ օրօրոցէն դուրս ելլելու գործով, առաջին աշխատութիւն: Խութերու մէջ մտաւ, նեղուցներու մէջէն օձապտոյտ անցաւ, աթոռ մը հրեց, երկու սնտուկի մէջէն ցատկեց, թուղթերու ծրարի մը վրայէն անցաւ մէկ կողմէն մագլցելով, միւս կողմէն գլտորելով եւ իր խեղճ փոքրիկ մերկութիւնը ցուցադրելով մեղմօրէն, այնպէսով կրցաւ հասնիլ հոն ուրկէ նաւազները կը կոչէին ազատ ծով, այսինքն առախտակամածին բաւական տարածութիւն մը ուր այլեւս արգելք չկար եւ ուր այլեւս վտանգ չկար: Այն ատեն նետուեցաւ, չորս ոտքով եւ կատուի մը արագութեամբ ամբողջ սրահին տրամագիծը եղող այդ տարածութենէն անցաւ եւ հասաւ պատուհանին մօտ: Հոն ահարկու վտանգ մը կար, Գատին երկայնքին պառկած մեծ սանդուխը այդ պատուհանին կը յանգէր:

(Շար.)

կը յայտարարէ թէ «պարտաւոր են կռուելու Ֆրանսայի արդար դատին համար»։

ԳԵՐՄԱՆ ռադիոկայանները պաշտպանութիւնը իր կարգին կը յայտարարէ թէ միշտ պիտի ըլլայ «Ֆրանսայի եւ իր քաջ եւ վեհանձն ժողովուրդին հետ»։

ՀՐԷԱԿԱՆ բոլոր միութիւնները ամէնէն առաջ փութացին հաւատարմութեան ուղերձներ եւ յայտարարութիւններ հրատարակել։ Բարունակեան ալ ճառ մը խօսեցաւ։

ՄԵՆՔ, ՀԱՅԵՐՍ անշուշտ բացառութիւն պիտի չկազմենք այս արտայայտութեանց մէջ, եւ կը յուսանք թէ իրաւասու մարմինները եւ զանազան կազմակերպութիւններ կատարած են անհրաժեշտ ձեռնարկները, մանաւանդ որ մեր երիտասարդները ամէնէն առաջ փութացին զօրանոց, իրենց ճակատագիրը կապելով Ֆրանսայի երիտասարդութեան հետ։

Ի՞նչ կը խօսին Մոսկուայի մէջ

«Իզվեստիա», Մոսկուայի կառավարական պաշտօնաթերթը, շատ կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցած էր մարաջախտ Վորոշիլովի հետ, բայց հրատարակութիւնը քիչ մը ուշացաւ, որպէսզի անգլիական եւ ֆրանսական պատուիրակութիւնները մեկնած ըլլան։ Այս տեսակցութիւնը մեծ ուշադրութիւն գրաւեց դիւանագիտ. շրջանակներու մէջ, մանաւանդ որ կը բացատրէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ կատարուած բանակցութեան անյաջողութեան պատճառները։ Ոչ միայն թերթերը լայն տեղ տուին այս տեսակցութեան, չանդրալից խորագիրներով, այլեւ անթելը հաղորդեց զայն քանի մը անգամ։

Մոսկուայէն հասած լուրերու համաձայն, խորհրդային հասարակութիւնը, որ մինչեւ հիմա շատ քիչ տեղեկութիւններ ունէր Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ կատարուած բանակցութեանց մասին, այժմ կը ցնծայ տարուած յաղթանակին վրայ։ Այս առթիւ զուարճալի ակնարկներ կ'ըլլան «ընկեր Ռիպպէն-թրոփի»ի մասին, եւ իրարու կը բացատրեն թէ Վորոշիլով պատրաստած էր Գերմանացիներուն որ եթէ Անգլիա եւ Ֆրանսա իմաստութեամբ շարժած ըլլային, Խ. Միութիւնը պիտի գործակցէր անոնց հետ, Գերմանիոյ դէմ։

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակցին համաձայն, Մոսկուայի օտար շրջանակները համոզուած են թէ գերմանեւխորհրդային քաղցնի բանակցութիւնները սկսած էին ամիսներ առաջ, հաւանաբար ապրիլին կամ մայիսին։

Վորոշիլով իր տեսակցութեան մէջ կը մեղադրէ ոչ միայն Անգլիան եւ Ֆրանսան, այլեւ Լեհաստանը, որ մերժած է ընդունիլ խորհրդային օգնութիւնը, արտօնելով ռուսական զօրքին անցքը իր հողին վրայ, ընդդէմ Գերմանիոյ։

Խորհրդային մամուլը մասնաւոր ուշադրութեամբ կ'արտատպէ Փարիզի կարգ մը թերթերուն այն տեսակէտը թէ գերմանեւխորհրդային դաշինքը անվնաս է Ֆրանսայի համար, որովհետեւ կը ջնջէ ծրագրուած արեւելեան ճակատը՝ Գերմանիոյ դէմ։ Այս առթիւ Մոսկուայի թերթերը դիտել կուտան թէ գերմանեւխորհրդային դաշինքին պատճառած տհաճութեան գլխաւոր պատճառը այն է որ ի գերեւ հանեց Գերմանիան Խ. Միութեան վրայ քշելու ծրագիրը։

Մոսկուայի մէջ բազմութիւններ կարգի կը սպասեն, թերթ գնելու համար։ Թէեւ թերթերը աւելի լայն տեղ կուտան Ծայր. Արեւելքի դէպքերուն քան Եւրոպայի, բայց հասարակութիւնը կը զգայ թէ բաներ մը գառնան։

Զանազան լուրեր օրուան շարժմայի մասին

ԼՈՅՍԵՐԸ ՄԱՐԵԼՈՒ ԿԱՄ ՊԱՀՍԵՑՆԵԼՈՒ մասին հրահանգներ հաղորդուեցան բոլոր տանտէրներուն, խանութպաններուն եւ ամէն տեսակ հաստատութեանց, որպէսզի այժմէն միջոցներ ձեռք առնեն։ Երբ վտանգի ազդանշանը տրուի, պատուհաններէն, սանդուղներէն, դուռներէն, փողոցի վրայ կամ բակի մէջ երեւցած լոյսերը պէտք է ծածկել զանազան միջոցներով — փեղկ, վարագոյր, վարագոյր, անթափանց թուղթ եւն.։ Խանութներու ապակեփեղկերուն լոյսերն ալ պէտք է նուազագոյն չափին իջեցնել եւ ծածկել անթափանց վարագոյրներով։ Լուսաւորու յարմարութիւնները արգիլուած են այժմէն իսկ, Սէնի նահանգին մէջ։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ յայտարարութիւն մը հրատարակեց, ուր, իր խօսքը մասնաւորապէս ուղղելով համայնավարներուն, կ'ըսէ. — «Խորհրդային իշխանութիւնը ապարկութեան մտնելով Գերմանիոյ հետ, դաւաճանեց իր դաշնակիցներուն, դաւաճանեց իր վարդապետութեան, դաւաճանեց Եւրոպայի, դաւաճանեց Ֆրանսայի երիտասարդութեան։ Երիտասարդ համայնավարներ, այսօր դուք միայն Մոսկուայի զինուորները չէք, այլ եւ դարձեր էք զինուորները Հիթլէրի։ Եթէ տակաւին փշուր մը քաջութիւն, անկախութիւն եւ խիղճ մնացած է ձեր մէջ, երես դարձուցէք դաւաճաններուն եւ այն ատեն պիտի դիւրանայ Ֆրանսացի երիտասարդութեան համաձայնութիւնը։

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ԿԻՆԵՐ կամաւոր կը գրուին, երկրին պաշտպանութեան համար, գործօն թէ կրաւորական։ Թերթերը կը գրեն թէ դիմողներուն մէջ կը գտնուին նաեւ շատ մը օտարուհիներ։— Օդային Ֆրանսուհիներու միութիւնը արդէն իսկ արձանագրած է 850 անդամուհիներ որոնք պատրաստ են օգնելու օդանաւային մասնագէտներուն։

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ սկսաւ օգոստոս 28ին, մականունի սկզբնատառերու կարգով։ Այս առթիւ ոստիկանութիւնը կը յիշեցնէ թէ այն օտարականները որ կամաւոր կը գրուին, դարձեալ պարտաւոր են երթալ, ցուցակագրուելու համաձայն վերի հրահանգին, այլապէս կը կորսնցնեն իրենց ապաստանեալի հանգամանքը։

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ զէնքի տակ առած է 80 — 100,000 զինուորներ, որոնք կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն սահմաններուն վրայ։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ Գերմանացիները կը հեռանան։ Կառավարութիւնը արգիլեց անուխի, քարիւղի, առաղձի, դեղերու եւ բամպակի արտածումը։ Կառավարութիւնը արտակարգ լիազօրութիւններ ստացաւ։

ՀՈԼԱՆՏԱ եւս զօրաշարժ յայտարարեց։ Վիլհելմինա թագուհին ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, կրկնեց թէ ամենախիստ չէզոքութիւն պիտի պահէ իր պաշտպանութեան բոլոր միջոցներով։

ՃԱՓՈՆԻ դահլիճը հրաժարեցաւ, իբրեւ հետեւանք գերմանեւխորհրդային դաշինքին։ Նոր դահլիճ մը կազմուեցաւ, տարբեր ուղղութեամբ։ Ճափոնցիները պարպեցին Հանկ Քոնկը։ Կ'ըսուի թէ պիտի հաշտուին Չինաստանի հետ։

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Գերագոյն Խորհուրդը նիստ գումարեց, անմիջապէս վաւերացնելու համար Գերմանիոյ հետ կնքուած դաշինքը։

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐ ազատ արձակուեցան Գերմանիոյ մէջ, իբրեւ հետեւանք Մոսկուայի հետ կնքուած դաշնագրին։

ՊԱՐԷՆԱՏՈՄԸ (վէսիքա) խստօրէն կը գործադրուի Գերմանիոյ մէջ։ Բոլոր անհրաժեշտ նիւթերը պիտի բաշխուին որոշ չափով։

ԼԵՀԱՍՏԱՆ պաշտօնապէս բողոքեց Գերմանիոյ մեղադրանքներուն դէմ, որոնք զանազան վայրագութիւններ կը վերագրեն։

ԱՆԳԼԻՈՒԹՈՒՐՔ զինակցութիւնը պիտի ստորագրուի քանի մը օրէն, համաձայն Լոնտոնէն հասած լուրերու։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ շատ մը գաւառներուն մէջ կիները կը հաւաքեն հունձքերը, լեցնելու համար զինուոր գացած այրերու պակասը։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԹԷ ՕՏԱՐ, բոլոր քաղաքացիները պարտաւոր են իրենց վրայ պահել իրենց անհատական տետրակը կամ անձնագիրը (ինքնութեան թուղթ), ցոյց տալու համար որ եւ է ատեն։ Ապահովութեան տեսչութեան պաշտօնեաները, ոստիկանները եւ ոստիկան զինուորները իրաւունք ունին ամէն վայր-

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը, 1 Bld. du Nord, Le Raincy, (S. et O.) կը վերաբացուի յառաջիկայ հոկտեմբեր 1ին։

Վարչութիւնս, դպրոցական այս նոր շրջանին համար, ձեռնարկած ըլլալով նոր կարգադրութիւններու՝ գիշերօթիկ եւ ցերեկային աշակերտուհիները պիտի վայելեն կրթական եւ մայրական ամէն խնամք ու դիւրութիւն։ Հայագիտական դասընթացք յանձնուած է կարող ուսուցիչներու, եւ այս առթիւ Ecole Communaleի ընթացքը աւարտած խումբ մը աշակերտուհիներ պիտի կազմեն՝ մեր Ճեմարանի հայկական վարժարանի կարգը։ Այս պարագան մասնաւորապէս կը յանձնուի ծնողներու ուշադրութեան։

Գիշերօթիկ աշակերտուհիներ կ'ընդունուին 8 տարեկանէն սկսեալ։

Ընդունելութեան պայմաններուն եւ արձանագրութեանց համար դիմել վարժարան, ամէն ժէ-օրէ յետոյ։

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարչութիւն

Տր. Կ. Խաչի օդափոխութեան կայանը

— oo —

Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ օդափոխութեան կայանի Գ. խումբը, որ պիտի մեկնէր Սեպտ. 2ին, յետաձգուած է, օրուան տագնապին հետեւանքով։ Իսկ Բ. խումբի վերադարձի մասին կարգադրութիւններ պիտի ըլլան անյապաղ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ Վարչութիւնը կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ ժամանակի մը համար յետաձգուած են խմբական այցելութիւնները։

Le Gerant : H. STEPHAN

Imprimerie A-DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme .. Paris (13)

կեան ստուգելու իրաւասութիւն զինուորական կացութիւնը։

ԵՐԿՈՒ ԲՈԼՇԵՒԻԿ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐ հրաժարեցան կուսակցութենէն, խստօրէն բողոքելով Մոսկուայի եւ անոր գործակալներուն քաղաքականութեան դէմ։ Համայնավարները կը շարունակեն թռուցիկներ բաժնել։ Նանսիի մէջ համայնավար երեսփոխան մը վար առնել տուաւ Լէնինի եւ Ստալինի անունով կոչուած փողոցներուն նշանատախտակները։

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ եւս հաղորդեցին Պելճիոյ եւ միւս փոքր երկիրներուն թէ պիտի յարգեն իրենց չէզոքութիւնը։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԱՂՕԹՔՆԵՐ կը կատարուին ամէն կողմ, մասնաւորապէս Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Ամերիկայի մէջ, խաղաղութեան համար։ Անգլիոյ թագաւորն ալ աղօթեց կիրակի օր։

ԿԱՐԳ ՄԸ նահանգներու մէջ յանձնարարուեցաւ անմիջապէս հաւաքել հունձքը։

ԿԵՆԴԱՆԱԲԱՆԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶԻ հազուագիւտ անասունները, անգղջիւր, շիմփանզէ, ընձուղտ եւն. մասնաւոր սնտուկներու մէջ դրուելով պիտի փոխադրուին անհատական կալուածներու մէջ։ Վտանգաւոր անասուններն ալ ապահով տեղեր պիտի փոխադրուին։